

Enc. 256 $\frac{\$}{2}$

EM
RA
MI
RA
FO
HI
RE

L

MOSTANI ÉS RÉGI

NEMZETEKET, ORSZÁGOKAT, TARTOMÁNYO-
KAT, VÁROSOKAT, EMLÉKEZETRE MÉLTÓ
MEZŐVÁROSOKAT, HELYSÉGEKET, FOLYÓ-
KAT, TAVAKAT, TENGEREKET, ÖBLÖKET,
FOKOKAT, SZIGETEKET, HEGYEKET, ERDŐ-
KET, BARLANGOKAT, PÉNZEKET, MÉRTÉ-
KEKET, 's t. ef. ESMÉRTETŐ

LEXIKON,

MELLYET SZERZETT

HÜBNER JÁNOS,

JOBBTOTT, ALKALMASZTATOTT

SPERL XAV. FERENCZ,

A' MAGYAR ÉS ERDÉLY ORSZÁGI GEOGRAPHIAVAL TO-
KÉLLETESÍTETT; A' RÉGI ESMÉRTETÉSÉVEL BÓVÍ-
TETT; A' TARTOMÁNYOKNAK BÉCSI GYÜLÉS, ÉS PÁ-
RISI BÉKÜLÉS SZERÉNT ELHATÁROZTATÁSÁVAL TEL-
LESÍTETT

FEJÉR GYÖRGY,

A' PESTI K. UNIVERSITÁSNAÁL OKTATÓ,

MÁSODIK

DARAB

ISTVÁN

KÖNYVTÁRA

D. I.

KIADOTT PESTEN TRATTNER JÁNOS TAMÁS BETŰVEL,
ÉS KÖLTSEGÉVEL. 1816.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

A Z O L V A S Ó K H O Z

FEJÉR GYÖRGY.

A' munkának temérdek bősége, 's nyomtatásának terhes volta okozta, hogy az e' vásár közben D—I. betűnél tovább nem terjedhetett. Erre nézve az érdemes 's buzgó Nyomtató Úrtól öt darabokban, és még három ízben közöltethetik egészen. A' ki kaján szemmel nem tekénti munkánkat, ált látja, hogy abban a' legfontosabb tárgyak külömben vannak mint sem a' Németben. Eddig Erdélynek, eme rokon Herczégységnek, illendő esmértsége nélkül szűkölködtünk: kielégítőleg előadta azt Marienburg után T. Márton István N. Váradi kis Pap és Erdélyi fi; a' T. T. fordító kis Pap Uraknak (kiket idővel meg fogok nevezni) erőlködések is szembetűnő: vetekedve foglalatoskodtak ők a' nevezetesebb tárgyakkal. Európának politikai megállapodása kifejtődött már az Austriai birodalomra és N. Britanniára nézve: azért közöltetéseket Lichtenberg, Blumenbach, Bissingen, és Galletti Statistáknak tudósítási szerént itt el nem mulaszthattam. Magyar Országunk minket főképen illető mathematikai, physikai, és po-

IV

litikai esmértetése a' jövő darabban jelenik meg. A' munka sok új és ó világ esmértetésekkel folyvást szaporodik. Bátorkodom a' hozzá értő Tudósokat ismét megkérni, hogy a' tetemes fogyzatokat vélem észrevétetni ne terheltessenek, helyre hozásokkal a' munka hadd tökéletesüljen. Azon leírások, melyeket néhány derék Hazafiak Vármegyéikről megküldeni méltóztattak, híven közre bocsátattak. Vajha illy nemesen érzenének többen is, hogy a' Vármegyéikről tudnivalókat közölnék: célra szert nem tehetni eszköz nélkül! Pesten 25-dik Május 1816.

D.

Daatscheron, tulajdonképen Daaschierewarom, (tánczólónékfaluja) nagy jólépült's kellemetes fekvésű falu Orizzának partján, innenső Indiában, a' hol külömbféle nemei a' legjobb kartonnak szövetnek, és a' gyapot materiák igen szépen megmosatnak és megfejtetnek. Itt egy szép elegyes erdő gyönyörű sétáló hellyel rendesen elintézve fekszik, valamint egy nevezetes templom is, melly Ramának és az ő Feleségének Sittának van szentelve. Martiusban itten sokadalom tartatik, mellyre sok idegenek megjelennek. Itt a' kereskedésnek gyenge Széke volt.

Dabar, 86 ház. falu Illyriai Horváth orsz.ban az Ottokáni határ őrző ker.hez tartozik egy pléb.val, és sikeres barom legeltetéssel.

Daber, kis vs tulsó Pomeraniában hason nevű ker.ben 10 1/2 □ mfd nagyságú, 11010 l. Daber, és Tenz tavak mellett 171 h. és 864 lak.kal.

Dabie, 50. ház. falu a' volt Varsói Varsó oszt.ban.

Dabir, Debir, hely Judéának Jordánon túl kel.re és délre fekvő részén, Gád nemzetiség földén, Jos. 13, 26.

Dabroba, Donbrowa, vs Galiciában a' Bochniai ker.ben, tart baromvásárt.

Dabrana, fő Hiberniában, most Aven More-

Dabrowice, vs az előbbi Varsói Varsó oszt.ban 140 h.

Dabul, (18° É. Sz. 91° K. H.) középszerű erősített vs Helevaco főnak torkolatjánál innenső Indiában, egy jó kikötőhellyel, a' Marattákhoz tartozik, ez az Angoloknak nagy rakodó boltjok.

Dacca, (23° 48' É. Sz.) hajdani fővsa Bengala orsz.nak kel. Indiában, egyik ágánál a' Gangesnek, melly a' fő folyót, a' Burramputerrel egyesíti. Ez szembetűnő, és gazdag kereskedő vs. Hossza nagyobb 1 ném. mfd-nél; készít selyem materiát, muselint, kartonoknak, virágos fátyoloknak és drága kivarrásoknak legtöbb részét. Az úgy nevezett Tambur kötést először az Angolok tanulták itten ismerni.

Dachau, nagy helység a' Bajor orsz. Izar ker.ben 154 h. és 500 l. Amber főnél, mellyen itten egy híd vagyon keresztül, levél tárral, és királyi gyönyörű kinézésű és kertű várral bir; helye egy tartományi törvényszéknek és Számtartóságnak, Innen Schleiszheimig az Amberből egy mesterséges folyó származtatik.

Dachrieden, falu Westfáliában a' Harz oszt.ban, Heiligenstätti (Sz. város) ker.ben, Dachriedeni kant.ban Unstrut mellett, 50 h. és 360 lak.kal.

Dachsbach, nagy mys és vár

- a' Bajor orsz. Rezat ker.ben, Aischnál.
- Dachsberg*, falu Bajor orsz., az Iller ker.ben Günznél több egésséges ferdőkkel.
- Dachsburg*, Grófság, mellynek hajdani erős hegy-vára elpusztult, alsó Alsatziaában valaha az ifjabb Leiningeni familiához tartozott. Franczia orsz.hoz kapcsoltatott, 4 1/2 mfdel 16000 lak. és 150000 forintnyi jövedelemmel.
- Dachsfelden*, v. Tavanne, falu az előbbeni Basli Püspökségben, most pedig a' hason nevű kant.ban. Nem meszze van egy általvágott köszikla, mellynek Pierre port v. Pierre pertuis a' neve a' Jura bércezen, melly nevezetes általmenetelt a' Romaiak intézték, 's szerzették.
- Dachstein*, kis vs az alsó Rénusi oszt.ban Fr. orsz.ban, Breusch fónál 50 h. és 350 lak.kal.
- Dachstuhl*, vska a' Francz. Saar osztályban, most Pruszsusé.
- Daci*, Pazinaces, Passinaites, máskép Davi is, Getáknak rokonai és Daciának lakosai, minekutána hosszas ideig tulajdon Királyokkal birtak Traján Cs.tól meghódítottak.
- Dacia*, ó, tulajdon Király alatt, feküdt Dunának északi mind két partján, Haemus hegyéig, Moeziát is magában foglalván. Dácia Traján Cs. alatt Kárpáthe gyétől Isterig, és Tibuscustól Tyrás (Dniester)-ig, úgy hogy egy részét Magyar orsz.nak, 's egész Erdély, Oláh, Moldva és Bessarabia orsz.kat magában foglalná, három részei voltak, Rippensis, a' Magyar és Oláh orsz.nak egy része; Alpestris Oláh orsz. része, és Moldva; 's Mediterranea, a' mai Erdély. Fő vsa volt Zarmisogethusa v. Ulpia Trajana, hol most Várhely.
- Dackenam*, vs az előbbeni Francz. Schelde oszt.ban 3400 l.
- Dacqs*, l. Aix.
- Daden*, hely a' Nassau-Usingeni Hercz.ben, veresrézbányával melly esztendőnként 250-től 300 mázsáig állit az érczeskövekből.
- Dadian*, l. Mingrelia.
- Dadivan*, lapos és termékeny darab föld a' Persiai Farsistan tart.ban Schiras és Lar vskák között, mellynek kerülete mintegy 5 mfd, nagyon bővelkedik narancsokkal, czitromokkal és gránát almákkal.
- Dafar*, vs Schadschar tart.ban déli Arabiában, nagy tengeröböl mellett, kikötő hellyel, kereskedik tömjénnel.
- Dagen*, l. Daghö.
- Dagerort*, egy halász'falu délny. szélén Daghö szigetnek egy világosító toronnyal.
- Daghestan*, annyi mint Bérczi tájék, egy a' Kaukazu si tartományok közül közép Asiában, határa ny. felé Georgia, kel.felé a' Kaspium tenger, ész.felé az Orosz bir. és délfelé a' Persiai Schirvan tart., csak egynehány bércek által választatik el Lesghistántól, hajdan evel együtt Persiához tartozott, most pedig szabad tart., melly belsőjében nagyon hegyes de a' partján lapos, és ugyan ott nagyon meleg, nem általjában termékeny, és nagy részint csak baromtartásra való mellyet itt is meglehetősen üznek az Asszonyok. A' lak. Muhamedán Tatárok, többnyire

pásztorok, és haramiák, a' kik egymást csak nem szüntelen támadják, és egymástól még a' gyermekeket is elragadják, hogy azokat a' Persáknak eladják. Mindég felvannak fegyverkezve, 's készek a' fosztásra ha valaki elegendő védelem nélkül tart.nyokon által utaz. Feleségeikkel is keményen bánnak, verik őket, és sok munkát raknak rájuk. Daghestánhoz régén több tart.nyok számláltattak különösen Lesghistán most hozzá tétetnek a' Tarkui Herczs. vagy Chánság, a' Chaidaki Chánság, és Tabässeran Uradalom.

Daghö, Dagen, Az Orós birodalomhoz tartozó sziget a' Finniai öblön, nem messze a' Lieflandi partoktól, három szegletű 9 mfd hossza, 6 szélessége, és Oesel szigettől egy keskeny tenger kar által válik el.

Dagno Tremidava, (42° É. Sz. és 37° 23' K. H.) kis török vs Albániában a' hol Drinobianco, és Drinonero fők öszvejönnek.

Dagob, nemes vs déli Prussziában, a' Warte fő mellett, egy evang. templ. 1739-ben elégett.

Dahalak, sziget az Arabiai öböl partján Abissiniában 20 mfd köre, egészséges, növevénnel, 's állatokkal bővelkedik 370 köbe metsszel, de nem tisztán tartott esső vízkútakkal, vannak benne 12 faluk, és egy Helytartó, ki a' Massnahi Hercz.től függ. A' lak. fele közönségesen az Arabiai széleken dolgozik, és a' háznál maradtak czirköléssel gondoskodnak, mert a' szigetbéliek nem szántanak.

Daheras, Sennar Királyának Nubiában katonai, kik a' Nilus, es Dender folyók között több helyeken laknak hogy a' ragadozó Arabokat határ között tartsák; vagy vétetnek, vagy a' helységekben elfogatnak, sok hasonló van bennük a' szercesnekhez.

Dahlen, vska Jülich Her.ben, Gladbach, és Wasserburg között, Reusztól 1 mfd. 3640 l. és vászon fabr.

Dahlen, Dalen Bünauf Grof vsa Szász orsz.ban a' Meiszeni Her.ben 224 h. és 1260 l. Gabona, buzér, és selyem művelésben juhtartásban a' vászonszövéseben foglalatoskodik.

Dahlum, l. Salzdalen.

Dahme, kis vs a' Querfurti Herczs.ben, 5 mfdre Jüterbocktól, alsó Lusatzia határinál, van benne jó posztó fabr., árvákháza, 384 h. és 2700 l.

Daho, szabad vs és vidék Atti határinál az Arany part belsőjében felső Guineában.

Dahome, ország a' Sklav parti környéken, felső Guineában a' Mahier, és Ajoerek tart.nyai között, ész. ról az esméretlen Szercesen országgal határos, és most elfoglalt tart.nyaival Ardrah, és Fidahhala' tengerre dül, mintegy 4000 □ mfd. Termékeny, népes, és több helységek fel van osztva. A' Dahomiak hajdan Fojeerek, egy erkölcstelen rabszolgai, pallérozatlan vad, szóval igazán barbarus de hadakozó nép. Nyelvek az Aschira vagy Adraisch nyelvnek ága, mellyet mint fő nyelvet tekintenek ezen az egész környéken. Ezek faragatlan bálvány imádók,

kiknél még az ember áldozatgyakoroltatik. A' kormány rend erőszakos uralkodói. A' Király valóságos Tyrannus, ki az emberi vért mint a' vizet önti ki, és a' maga Jobbágyaival, kiket ő mint rabszolgáit úgy tekint, úgy bánik mint a' kutyákkal. Fő vsa Aboméh.

Daim, egy Birmanni mfd tesz mintegy fél Német mfdet.

Dain, kis fő Bresse tart. Fransz. ban, Rhone vizébe szakad.

Dair, (Deir) el Kamah, Dru-sok tart. ban fővs a' Török Akre nevű Basaság. b. 18000 l. A' nagy Emirnek kormányzéki lakó helye.

Dairago, kis vs Olonna fő mellett az ezen folyótól neveztetett már eltöröltött oszt. ban Lom. Vel. Kir.

Dairi, Főpap Japanban, kinek hatalma most is inkább meg van határozva, mint régen, ámbár ő ezen tart. nak legrégibb Uraitól egyenes lineában származik, kik 2000 esztendőök előtt éltek. Most csak a' lelki ügyekben van valami szava, mindazonáltal azon tisztelet, melly hozzá mutattatik, mindég rendkívül való nagy. Ritkán vagy soha sem jön ki a' maga Palotájából, mert szentebb hogy sem a' levegőtől illetessék, és hogy a' nap rásüssön. Ugyan azon Palotában a' hol született, él 's meg is hal a' nélkül hogy kilépjen. A' haját körmeit és szakállát nem szabad nappal elvágni hanem éjszaka alattomban midőn alszik. Egyre egészen új tényérokrol eszik, a' többi edényeknek is, melyekkel él egészen újjak-

nak kell lenni, és a' velekélés után mindjárt széylel rontatnak, ne talán más valaki azokat megfertőztesse. Mivel ezen költség megszereshetetlen lehetne, innen csak némelly rozsz féle porcellánnal él. Ruháji is az udvariaknak ajándékozatnak ha egyszer magán hordozta őket. Még az udvarban is kevés emberek tudják Dairinak nevét halála előtt. Udvari cselédjei csupán a' maga familiájából személyek, kik hasonlóképen ezen mindenkor a' leggazdagabb papi méltóságokra emeltetnek. 12 felesége van, de ezek közül csak egy veszen részt a' Császári méltóságból. Dairi vára Miakko Vsában van, melly magában mintegy vst formál, és köfalakkal körül van vétetve. Ha némellykor szobájából a' kertbe sétálni megyen valamelly jel által ki hírllettik ne talán valaki hozzá közelítsen, és ötet megtekintse. Hatalma van, a' fő, és szent Titulusokat kiosztogatni. Maga a' Kubo (világ Császára) és a' korona örökös az ő kegyelméből kapják a' titulust. A' Kubo is esztendőnként követség által eránta való tiszteletet megmutatja, és ajándékot nyújtat. Dairi udvarában van az egyetlen Univerzitása a' tart. nak, hol a' tanulók tanítást és élelmet kapnak.

Dalaborg, Daleborg, kis vs ny. partján Wener tónak, és a' legjelesebb helye Dalsland tart. nak ny. Gothiában Sveciában.

Dalach, szép fekvésű sziget a' veres tengeren Abex partjain Afrikában lak. több-

nyiretengeri ragadmányokból élödnék, kivált a' Törökök ellen, kiknek esküdt ellenségeik.

Dalälff, (Thalelbe avagy Thalfluss, Svecziában melly a' Norvegiai határokon két ágban a' bérczekből ered, Dalarne tart. ny. tálfolya, egynehány tavakon keresztül megyen, több kisebb fokat felveszen, és az után Gestrikland tart. határinál a' Bothniai öbölbe ömlik. Ez a' legnagyobb fő Svecziában de köszikláji miatt nem hajókázható, árvi-zei által sok kárt okoz.

Dalai Lama, l. Kutuchta.

Dalaka, l. Dalach.

Dalanda, Dalsland tart. melly a' ny. Gothus Thallandot formálja, Sveciában. Norvegia, és Wärmeland tart. nyok's tulajdon ny. Gothia között, a' hol a' Wenertó és Bohus határinak egy részét formálja, 40 □ mfdönt tart 44000 l. Földe részint hegyes részint lapos általiában elég vize van, és elég termékeny, kivált rozsban, erdei nagyok és számosak, a' réti termése derék, melly okból a' marha tartása is nagy és jeles. A' halászat hasonlókép szembetünő. Az ásvány orsz.ból van kiváltkép reze, és vasa.

Dalarne, az az völgyek, rosszul neveztetik Dalekarliának, Sveciai völgyes tart. ezen nevet hegyes tulajdonságáért kapta, fekszik Gestrikland, Helsingland Herjedalen Westmannland Wärmeland, és Norvegia között. 20 mfd hosz. 15 szélessége, és 1169 □ mfdön tart 124,000 lak. Áll két tágas fő völgyekből, mellyek több tavaktól és folyóktól által vágatnak. Éghajlatja hideg,

tele durva, és hosszú; földe részint köves, részint posványos, részint sáros, agyagos, homokos; imitt amott nagyon termékeny innét a' földmívelés több tájékokon erősen üzetik. A' krumpli termesztés is most nagyon bé van véve, ámbár egynehány környékeken igen szép rétek vannak, mindazonáltal a' marha tartás a' tart. szükségére nem elégséges. Legnagyobb gazdagságát az erdők és bányák teszik. — Dalekarlar (Thalkerle) nevű lakosi erősek és jó katonák. Felső részében a' tart. nak tulajdon Svéciaitól különböző nyelvek van, melly nagy rokonságban van a' régi némettel. Régi erkölceiket fenntartják, kalendarium helyett rövásos ruddal élnek. Az egész tart. a' közönséges életben a' Thall főnek menése szerint keleti és ny. Thallandra oszlik, és egy tulajdon Helytartóságot tézen Falulán, v. Stora-Kopparberg név alatt, mellyben három törvény széki kerületek, és 7 Tisztartóságok vannak. A' fő vsa Falun.

Dalälbe, l. Dalelf.

Dalem, Gravendal, Dalemum kis vs azon nevű Grófs. ban, Limburgi Her. ben, Lüttichtől 2 mfd, ész. Belgyiomhoz tartozik. Vára 1672-ben a' Franciaíktól lerontatott. Gyapjú szövással nyerekedik. Egy része hajdan Austriaé volt.

Dalen, l. Dahlen.

Daler, ezüst pénz Hollandiában 2 f. 30 xr. Bécsi becs szerint.

Daleschin, Daleczin, falu Morva orsz. ban a' Brünner. ben Schwarza mellett

- egy kat. Pléb.val, és templommal, 58 h. 480 l. és egy papiros malommal, hajdan itten vasérczet ástak.
- Daleszyce**, vs a' volt Varsói Krakó oszt.ban.
- Dalguhorn**, helys. déli Skocziában Dumbarton Grófs.ban híres kárton nyomtatással.
- Dalthem**, vs 750 l. a' volt Fran. Ourthe oszt.ban Berwine folyónál.
- Dalhundercyland**, kis sziget a' Rajnán nem messze Fort-Vaubantó.
- Dalke**, kis fő a' Paderborni Herczs.ben Vestfaliában.
- Dalketh**, helység Edinburg Grófs.ban. Déli Skócziában déli és ész. Esk főnek eggyesülésénél, 400 l. kik materia szövésből timárságból, kálap, és szappan fabrikából, 's rozssal való kereszkedégből élnek.
- Dalkey**, falu Dublin Grófs.b az Irlandiai Connaught tart.ban mellette Dalkay sziget elválasztatik a' száraztól egy azon nevű szorulat által; Juh nyáját tenyésztet az urodalmi legelőn.
- Dall**, szép mint egy mfdnyi hosszúságú tó hoszúkás kerek formájú, Kaschimir vs mellett több szigetekkel és egy egyedüllévő dombal a' kel. végén, mellyen Salamon Király emlékezetére egy templom építtetett, ki a' nép szava szerint egy itt lévő mocsárnak lecsapolását megparáncsolta, melly által azután ezen szép tó származott.
- Dalla**, tart. a' Birmanni orsz.ban mellynek helytartója Mainduban lakik; az azon nevű fő vs nagyon vesztett díszeiből.
- Dallou**, Tiztség a' Mergentheimi hivatalban; és kamara jószágá a' német Birodalmi Vitézi Rend nagy Mesterének, most a' Prusszus Királyhoz tartozik.
- Dallya**, mvs Tót orsz.ban Verőcze Várm.ben a' Karloviczi Érsekség' törvény széke' hatalma alatt, 2 Görög és kath. Plébániával, egy általmenetellel Bács Várm.ben, a' Duna partjánál jó gabona termő földje van, sikeres baromlegeltető helyei, és halászatja, név szerint viza fogása.
- Dalmatiu**, Delmatia, ó, hoszában Dirrachiumtól Istriáig, és szélességében Adrai tengertől egész Dunáig terjedett, úgy hogy Japidiát és fel. Pannoniát is magában foglalná, és a' tulajdonkép való Illyrikumot meghaladná. A' tulajdon Dalmatia Titius vizétől fogva Moesia és Macedonia határig, az Illyriai hegyek és Adrai t. öböl között feküdt. Fő vsa volt Salona, Sicum és a' t.
- Dalmatia**, új, Velenczei öbölnek hosszán elterjedő tart. A' levegője mérséklett, és tiszta; hogyes, mindaz által terem olajt, bort, és gabonát. Főji bővölkednek hallal, 's barom tartása jeles. A' hegyekben található aranyt és ezüst érczet. Máinap Dalmatia felosztatott Török, és Austriaira. Ez magában foglalja azon részét Dalmatiának, melly hajdan Velenczéhez tartozott, és Albaniának egy kis darabjával a' Campo-Formioi békeség által 1797 Austriának jutott, ettől a' Posoni békeség által Francz. orsz.nak engedtetett, Bécsi Congressus, és egyezés által ismét az Austriai birod. tértült, a' 93 cikkely szerint

Zarától Narenkaig terjed, és Banadegonak neveztetik. All részint 50 mfdnyi hosszúságú de nem szélesebb mint 8 mfdnyi parti környékből, részint, több nagyobb és kisebb szigetekből a' partnál, az egész térszen mint egy 400 □ mfdet, mellyen 400 000 emberek laknak, kik a' tót nyelvnek egy ágán beszélnek; A' tulajdon Dalmatákon kívül laknak itten Morlachok, és Heidukok is, kik magokat életek módja és erkölcsök által különösen megkülömböztetik. Dalmatiának Török része sokkal nagyobb, Verliccarnál kezdődik, és tart Bosnia, és Albania határinak hosszán Buduáig az Adriai tenger felé. A' fő vsa Trebigno. Az Illyriai Dalmatia mostan 14 környékekre osztatik, és 1807. 14 Augustusban, a' vele egyesült Ragusai köztársaság által megnagyobbitatott; mivel hozzá adott 30 □ mfd és 6000 l. A' fő vsa Spalatro. Lakosi ó hitűek és kath. ezen tótól vette a' Francz. Marschal Soult Dalmatiai Herczeg' nevét.

Dalmatiae insulae, voltak a' Pharia, v. Pharus, Jauris, Corcyra nigra, és Melita szigetek.

Dalmatiai Tenger, Mare Liburnum, a' Velencei tenger öbölnek része melly a' Morlachi és Dalmatiai partal határos, és Istriától Albaniáig és Görög orsz.ig terjed.

Dalmatow, ker. béli vs Iset főnél az Orosz Perm Helyt. ban.

Dalmod, Domadicze tót falu Hont Várm. ben felső Magyar orsz. ban, A' lak. kik ré-

szint Magyarok is, jó szántó földekkel, szép rétekkel bírnak, szőlőt művelnek és lovakat tartanak.

Dam, Apingadam kerítetlen vs Gröningen tart. ban északi Belgyiomban, Fivel mellett, melly amattól Damsterdiepnek neveztetik 1590 l. kik csak nem minnyáján halászással foglalatokodnak.

Daman, (2.º 5' É. Sz. 19º 10' K. H.) tengeri vs a' Brittaniai Bombay szigetben innenső Indiában, Kambaya fél sziget déli hegyénél, megerősített kis szigeten fekvő Din kereskedő vsal együtt, a' Portugallokhoz tartozik; van benne 4000 keresztény l. kik körül belől legjobb katonák. Kereskedik Mozambiqueba.

Damanhur, Fő vs Bahirehi Basaságban alsó Egyiptomban 4 mfdnyire ny. felé a' Nilus ny. ágától kormányzéki lakó helye egy Beynek és egy Kiaschefnek, meg lehetős ugyan a' nagysága, de rosszúl van építve házai többnyire földből vagy nyomorult téglából vannak, közép pontja a' gyapottal való kereskedésnek, melly a' körül fekvő szép és nagy lapályon műveltetik.

Damanz, hegyi vár a' Schveidnitzi Herczs. ben alsó Sileziában.

Damar, Jeles vs Yemen orsz. ban Arabiában Monabtól egy órányira Itten van híres Akadémiájok Mohammedán Zeidi Felekezetnek, és derék ló tenyésztés.

Damasd, Magyar falu Bars Várm. ben Lévai jár. ban. Esztergom mellett, a' jó szántás vetéssel díszeskedik, és az Esztergomi káptalanhoz tartozik.

Damasd, tót-magyar falu Hont Vrmegyében Ipolyi járásban közel Pest, és Nógrád Várm. határinál, Garan fő mellett, vannak szántó földjei, mivel szőlőt, és sok lovakat nevel.

Damask, Damashk, szép Helytartóság Syriában, közel ezen tartománynak az egész kel. részét, és nagy környékét a' delinek magában foglalja. Földe hol lapos hol hegyes, részint kövér, és termékeny, részint kövecses, és sovány. Nyugotra Libanussal és Antilibanus-sal határos, kel. nagy pusztaságok vannak. A' főbb főji az Orontes, és Jordan. Az itt lévő Basa hivatalát egész életében bírja, határtalan Uralkodó, és arendáló a' tart.ban; a' mellett Emir-al-Hadschi az az a' Jövevények Fejedelme, Vezére az esztendőnként Mekkába vándorló Karavannaknak. Ezen Basasághoz tartoznak 10 Sandschakságok és a' Falesthini Agaság, avagy Palestina tart. A' fővsa

Damask, Damashk, (33° 42' 30' E. Sz. 54° 31' K. H.) Egy régi 1 Mós. 14, 15 említett, nagy, és híres vs (Isai. 7, 8) messze kiterjedő külső vssal, egy kel. és dél felé nyuló lapályon. Több patakjai között van Barada hajdaní Chrysorrhons fő része, melly a' vst több ágakban átfolya; ezen patakok több csatornákkal és a' k. völgyel együtt a' vs környékét legtermékenyebbé, és kellemetesebbé teszik Syriában. 200000 l. között vannak 15000 keresztények a' többiek nagy részint Törökök és Arabok. Utszáji a' házok kidomborodása miatt, nagyon szü-

kek de nincs is azon dom-bokban semmi külső szép. 200 Mecseteken kívül, mellyek közt pompájával a' János Mecsetje magát megkülömbözteti, vannak több keresztény templomok is, egy Synagoga, és 2 klastrom. A' Tatár Chán, és Basának Kávéházai, ferdőjik mindenkor nagy keletben vannak. Vannak több fabr. és kézimesterségei, főkép selyem, és gyapot portékáji, rózsa vizei szappan, és kivált a' kés-műhelyi portékáji: mint kardok, és késvasakra nézve. A' vs közepében fekvő kastély nagyon meg van rakva őrizettel, mellynek egy része a' Mekkába vándorlók oltalmazására rendeltetett, kik itten ész. Asiából 30—40000 főig ösze-gyűlnek, és számokra kenyer is süttetik, és egy nagy Jövevények háza nyitva áll. Ha a' vándorlók együtt vannak, Damaskus egy iszonyú nagy piacznak látszik melly a' vst kiterjedő kereskedés közép pontjává teszi. Azon kívül a' lak. szélyel hordanak bécsinált, és megszáraztott gyümölcsöket, selyem és gyapot materiákat, szappant, kardvasakat, de mellyek a' Persiaiaknál most alább valók, és más itten fabrikált portékákat. A' Mekkába való utazásra 14 napok kívántatnak. Julianus Cs.tól napkelet szemfényének neveztetett.

Dambach kis vs Scheer mellett az előbbi alsó Alsatiában a' mostani alsó Rajnai oszt.ban Francia orsz.ban, tart 2761 kath. l. és több zsidó familiákat; A' helyen túl egy hegyen némelly

szélyelromlott vár fekszik, melly körül jó veres bor terem.

Dambea, l. Dembea.

Damboritz, Damborschicz, mvs egy Pléb. Morva orsz. ban a' Brünni ker. ben, 249 h. 1263 keresztény és 216 zsidó l.

Dame, l. Dahme.

Damery, vs a' Francz. Marne oszt. ban Marne fő mellett egy borral bővelkedő tájékon 347 h.

Damgarten, kis vs első Pomeraniában Reckenitznek Ribniczi tengeröbölbe való bé folyásánál, a' partí vidéken, a' Meklenburgi határoknál Sveciához tartozik, van 124 h. és 678 l.

Damiana, kis város Sardinia királys. ban. Piemontb. a' volt Marengó orsz. ban.

Damiansk, nagy réz, és vas bánya az Orosz Perm Helytartóságban.

Damiat, Damiette Pelusium, (49° 29' 15' K. H. 31° 25' 53'' E. Sz.) jeles kereskedő vs alsó Egyiptomban, jobb partján a' Nilus keleti vagy Damiai ágának Delta tart. ban, 2 mfdnyire a' tenger-től, szép termékeny tájékon, mellyen különös riskása terem. A' vs félholdformájában a' Nil' kel. görbülésénél fekszik, melly által kikötő helye formáltatik. Nincsen ugyan szépen építve, s nem is nagy, mindazáltal, 80000 (mások szerint csak 30000) l. számlál. Itten sok gyapjú materia, és vászon készítetik, és erős kereskedés üzetik halikrával lennaggal, gyapjúval, Syriai selyemmel, riskásával, kávéval, vászonnal, szalamiával, és gabonával, főkép Syriába. Innen a' vs is nagyon

eleven. Lakóhelye egy Kopti Püspöknek.

Damm, kis vs tulsó Pomeraniában Plöne fő mellett, melly alól a' Dammi tóba ömlik; hajdan pörlekedett Stettinnel a' szabad hajókázás eránt. Aqzélfabrikáji által ismét fel emelkedett. A' Westfáliai békeségben Sveciához szállott, de 1720 Burkus orsz. hoz viszatért.

Damm, kis vs és Tisztség az új Brandeburgi Markban Miezél főnél; új Dammnak is hívják, serfőzés posztó csinálás, és festő mesterségből él.

Dammarton, vs a' Francia Seine, és Marne oszt. ban 350 h. és 1920 l.

Damme, (52° 31' 33'' É. Sz. és 25° 50' 17'' K. H.) kath. Plébániás hely Osnabrücki ker. ben, Weser osztályban a' volt Westfáliában.

Damme, erős vska Flandriában ész. Belgiomban, Gent és Brügge között.

Dammersfeld, 3640 lábnyira a' tenger lapján felyül magas hegy a' Frankfurti volt Fulda oszt. ban.

Dammis tó, hajókázható, és halas tó a' Pruszus innenső Pomeraniában Randovi ker. ben, 2 1/2 mfd a' hossza 1/2 szélessége, Altdamm vsnál. Belé folynak a' nagy Ihna, és két ága az Oderának; Papen vize által Haffig terjed.

Damnaba, Ammonitis tart. ban Arcopolistól 8 mfdre. Arnonasba vezető uton fekvő hely.

Damot; tartomány az Abysziniai királys. ban 10 mfd hosz. 5 mfd szél. Gojamtól délre a' Nilus mellett, melly a' déli szélét formálja, hegyekkel körül vétetett, azomban, nagyon termékeny

- sok szarvasmashát tart, és arannyal meglehetősen bővelkedik.
- Dampiere**, hajdan Báróság Aunis tart.ban Francz. orsz. ban, most alkotó része alsó Charente oszt.nak.
- Dampierre**, falu 80 h. a' Fran. Nievre oszt.Nievre fő mellett vasbányával.
- Dampier utja**, Australiában, Guinéa, és új Britannia között.
- Damzey**, egy az Orkadi szigetek közül ész. Skocziánál, kicsinyugyan de bővelkedik gabonával, és legelőkkel.
- Damsweg**, l. Tamsweg.
- Damvillers**, kis vs Luxemburgi Her.ben egy posványos helyen 156 h. és 809 l. 1673-ban erőse lefontatott.
- Dan**, mvs Judeában, Jordánon túl Paneástól 4 mfd, a' Tyrusba vezető úton.
- Dan**, nemzetség feküdt Palaestinának legszélsőbb északi táján, 5 Mos. 34. Libanon hegyétől nem messze. Sidontól egy napi járásra, a' kisebb Jordán vizének forrásánál, Jafo (Joppe) vsig terjedt, délre Aschdod (Azotus) volt határa.
- Dancala**, l. Dankali.
- Dancela**, Dangala orsz. és vs a' veres tengernél Afrikai Nubiában.
- Danczig**, (körtársaság, és szövetségi vs a' kel. tenger mellett) egykor vidéke mellynek 2 francz. mfd a' köre, a' Burkus orsz. szélén fekvék ugyan mindazonáltal a' Varsói. Hercz. oltalma alá jutott; hogy maga erejével állhasson megnyerte a' Tilsiti békeség kötés által; ez előtt a' Burkus Királynak birtoka volt, és most ismét vissza térítetett. Lak. száma rá megyen 78000 emberre a' fő vsa
- Danczig**, Dantiscum, Gedanium, (54° 20' 50" E. Sz. és 36° 19' 50" K. H.) Vistula mellett fekszik Radaune és Motlau mellett, 1 mfd a' kel. tengertől nagyon gyönyörű helyzetetésben jól erősítettett 5354 h. és 47100 lak.kal. A' vs utzájának egy része görbe, és nagyon keskeny, szép helyek itt éppen nincsenek, se finom ízlésű épületek. Nevezetese: a' Tanácsház, Nemeselek udvara, fegyverháza, gyermekek, és talált gyermekek háza, betegek, kereskedők háza, a' gabona, és egyéb portékák tárháza Motlau szigeten; Napoleon piacza, szép nyílt sétáló helye; 21 templ. mellyek között 12 Evang. 7 kath. és 2 ref. van egy Gymnasiuma, több tudós társasága, nagy természeti ritkaságok szobája, egy nyílt könyvtára, hajós Tisztsége s a' t. Mindenféle fabrikák, és kézimesterségek is üzemnek, úgymint a' paszomántban, posztókban gyapot materiákban, kordoványokban, és ital nemeiben. Tavább találtatik itten nádméz, gálliczkő, hamuzsir, salétrom főzés, hajó építő hely. Ezen hajdan olly híres kereskedő vs egy rettenetes meg szállás, és mostani 1815 Dec. puskapor ház felgyúlása által nagyon megerőtlenített.
- Danczig Or**, Danczikhor, Danczigi 8 garasos pénz.
- Danda**, Portugalliai tart. Angola Alkirálys.ban alsó Guinéában hason nevű főnél, felettébb termékeny gabonával, és fa gyümölccsel, gazdag enni való vadakkal is. A' lak. többnyire keresztyények. A' hasonló

nevű fő vsban egy szép templom van.

Daneburg, vár Frankebarnál, Coromandel partján, Asiában Dánusoké.

Danemora, helység a' Svéd Upland tart.ban. Itten találhatnak a' legsikeresebb vasbányák, melyek száma mind öszve 72, de a' melyek közül csak 22 műveltetik: ezekből mindöszve 15-től 70-ig adnak interest 100-tól némellykor ezüstöt, rezet, és ónt is lehet közötté találni. A' bányák már 60—80 ölnyiek és mélyebbek is, gyakran szenvednek a' béható víztől. A' közönséges bányászok száma mintegy 400, kik mind a' körül fekvő vidéken laknak, és esztendőnként 150000 hajó-font vasat készítenek. Ezen bányák használatása meghatározott interesre magános személyeknek van örökös árendába által engedve; részvevők 13-an vannak.

Danet, l. Denat.

Danguja, l. Bündelkund.

Dangala, l. Dankali.

Dangean, kis vs a' Francz. Eure és Loir oszt.ban Dousaine főnél.

Dangilou, vs a' Francz. Cher oszt.ban 120 h.

Dänholm, kis szigeta' Gellen szorulaton Stralsund vsa és Rugia sziget között Svéd elő Pomeraniában, van egy sáncza.

Dánia, tágasbb értelemben a' kir. Dániai státusokat mind magában foglalja a' hová Dán orsz. hajdan a' Norvegia királyság is, (minek utána ez a' Svecjai Királyra szállott, helyébe Pomeránia lépett a' Dán státusokhoz) a' nagy Island és Faröe szigetek tartoznak,

mellyek mind öszve, a' Norvegiai Királyságot számítván ide 9342 □ mfd és 2,514 000 embert tartanak. Feküsznek az 53° 30' és 71° 30' É. Sz. között, Elbe fótól a' Jéges tengerig, az Orosz Birodalomtól, és Sveciától az ész. tengerig. Az Evangélikus vallás az uralkodó, minden más vallásbeli felekezetek bizonyos határok közé szorítva az egész orsz. ban megszenvedtetnek csak a' zsidók nem. A' föld művelés általyában, a' kertművelés részerént jól üzettenek. A' barom tartás igen nagy tekintetben van. Az Erdő használás, vadászat halászat, és néha a' bányászás sok embert táplálnak. A' kereskedés melly a' külföldi portékáknak behordások a' honnyi terméseknek ki vitelek, és a' szállítványi portékákkal való csere által üzettenek és ki terjed kel. Asiába, ész. Afrikába 2700 hajókat és 21000 embereket munkálkodtat. Chinába csak az Asiai kir. társaság indít kereskedést. Az egyéb külső kereskedés csak bizonyos feltételek alá van vetve, midőn azomba a' belső kereskedés meglehetősen szembetűnő. Dán orsz. ból kivitetnek: lovak, vágómarhák, gabona, halak. Novegiából: kövérség, zsír, vas, réz, kőszén, bőr, ürühús, toll. K's a' t. Islandiából: hús, faggyú, vaj, halak és gyapjú; A' koloniákból: gyapot, nádméz, kávé, arany, elefántcsont, Indiai és Chinaiportékák. Béhozatnak: só, bor, pálinka, komló, len, kender, vászon, karton, papiros, pántlikák, üveg, színlőmateriaik, kézi mes-

terség, luxus, és pompa portékák, jóféle édes gyümölcsök, és fűszerszármokok. A kereskedésnek fontoló serpenyője Dán orsz. felé hajlik. A kereskedelemre vigyáz a tart. házi gazdaság, és kereskedésbéli gyűlés, a mellett segítik is két Bankok. A kormány-rend fejedelmi, és határtalan; a korona örökség, mind a két nemre az első szülöttség szerint szállandó, mind azon által az asszonyi nemre csak azon esetre jut ha a férjfi nem megszűnne. De akkor is az Atyaiakra, az Anyaiak előtt száll. A korona örökös Herczeg 14 észteendőig van tótorság alatt. A Királyok két századok óta a Christján, és Friedrik neveket egy mást felváltva viselik. A Királynak titulusa ez: Friedrik Isten kegyelméből Dánia és Norvégia Vendüso, és Gothusok Királya, Schleswig Holsatia, Stormarn, Ditmarsia, és Oldenburgnak Herczege. A Király első szülöttjének a neve: Korona örökös Herczeg, és Norvégia örököse; a többieknek pedig: örökös Uralkodó Herczeg. A királyi Czimer áll négy a Danebrog Rendjének fejez keresztjével fel osztott negyedrészekből; az első negyedrészen van Dán orsz. czimere tudniillik három égszínű Oroszlányok arany mezőn; a másodikban Norvégia czimere az az: egy meg koronázott arany oroszslány dárdával veres mezőn; a harmadik negyedrészt kétfelé osztatik: a felsőn három arany koronák kék mezőn látszanak, e czimere a hajdan egyesült há-

rom ész. orsz. nak; az alsón pedig a Scheswigi czimer avagy: két oroszslány sárga mezőn. A negyediknek hasonlókép két része van, a felsőn a régi Cimbriai és Gothiai czimer, ez egy kék leopárdozott oroszslány kilencz veres szível sárga mezőn; az alsón a Vendiai czimer, egy arany megkoronázott Liad féreg veres mezőn. Lovas Rend három van első az Elefánt-Rend, melyet a mint gyanithatni VI Kanut Király a tizenkettődik században állított, csak a főbb születésű, és méltoságu férjfiaknak adatik, jele egy arany fejéren bevont öntött Elefánt, mely kék pántlikán balról jobbra vitetik innen a Rend kék pántlikának is nevezetik. Második a Danebrog Rendje, ez az érdemes, és külömbféle rangú embereknek osztatik, ezt II Valdemár Király állította és V. Christján Király vissza állította; Jele egy arany fejérbe öltöztetett kereszt, sok gyémánttal bérakva, mely vízszin fejez veres szélű pántlikán fogva a jobb vállon balfelé vitetik, innen a Rendnek neve: fejez pántlika is. Ezen kívül a lovasoknak jobb melyén van egy nyolcz szegletű csillag, mellyen egy kereszt ezen szélyel szórt szóval találtatik: RE—STI—TU—TOR, és a közepén V. Christján Kir. neve. Harmadik a Tökélletes egygyességnek Rendje; melyet Sophia Magdolna VI. Christján Kir. felesége a maga férjhez menetelének emlékezetére 1732 az Urak és Dámákért állított, 1770 oltá nem osztatik többé. A legfontosabb stá-

tus foglalatosságokat az egész Gyűlések viszik végbe; Ezen gyűlésekben a' legfelsőbb a' kir. Titkos Státus Tanács. Itt az Elölülő a' Király, Tagtársai: a' Korona örökös Herczeg, ha nincs már tótorság alatt, a' Kir. Familiához közelebb levő Herczeg, vagy akár mellymás Herczeg, kit a' Király arra kinevez, és négy vagy öt Státus Ministerek; a' Tagtársak szava ugyan többnyire csak tanácsadó és a' Királyé egyedül az elválasztó; mindazonáltal elfogadott szelíd fenéktételek mellett itt is közönségesen a' szavak többségének van ereje. Ezen legfelsőbb kormánygyűlésben mind azon Státusi terhes dolgok előfordúlnak mellyekben a' Király megegyezése szükséges. Ezen gyűlésnek alárendeltetett gyűlések közül a' jelesebbek: A' Dániai Kancellária melly a' legfőbb vigyázattal bír minden belső státusi dolgokra, és Státus kormányzására Dániában és Norvegiában, az Igazság Politzia, Oskola, és Titulusi ügyekre, bizonyos időben a' belső Titoknokságot is viseli, midőn nála sok a' Királyhoz intéztetett kérő levelek tétetnek le. Áll egy Fő-Prókátorból, nyolcz Deputátusokból és több más Tisztviselőkből. Ugyan azon foglalatosságai vannak a' Német Kancelláriának a' Schlesvigi és Holsatiai Herczgek nézve; áll egy Elölülből egy Igazgatóból (Director) két Deputátusokból 's több más Tisztekből. A' külső ügyek osztályát (Departement) a' korona örökös Herczegnek vigyázatja és vezérlése alatt

tészi egy Minister Titoknok, egy Direktorial, 's több Titoknokokkal. Ide tartozik az Archivum is. A' Finánzia Gyűlésre az egész Finánziabéli fő vigyázat rá van bízva, az adószedést jóvasolja és minden idetartozó ügyekre gondoskodik; Áll két Státus Ministerekből, és egy-néhány Tanácsosokból. A' Fináncz-Kassza igazgató Gyűlésnek a' bévevés, és kiadásra van gondja. A' Számtartó Kamara mellyben egy Státus Minister az Elölülő, és négy Deputátusokból áll, mindazon Finánziabéli ügyekre vigyáz, mellyek a' kegyelem dolgokat, a' kamara jóságokat Lotteriát 's a' t. illetik és az adó szedők számvetéseket megvizsgálja. A' Fő-Tartománybeli-Házigazdaság, és kereskedés-gyűlésnek az egész szorgalmi, kézimesterségi, és kereskedésbeli dolgaira az orsz. nak a' fő gondviselés van általadva. Tovább a' Ny. Indiai-Guineaiszám, és fővám kamara. A' Kincs kamara igazgató Gyűlésnek a' kifizetésekben áll a' tisztsége. A' felsőbb Bank kormány, és több más kormányok v. gyűlések, mellyek minden közbenvetés nélkül a' Király alatt vannak. A' főtemplomra való vigyázat gondoskodik az egész orsz. ban a' templom, és iskolai dolgokról. Az egész hadi ügy két Generallissági (Vezérek) és Kommisszariussági (a' katonák' élelmekről, és ruházata' jokról gondoskodó biztosok) Gyűlések alatt van; az első Gyűlés Dán országért, a' másik Norvegiáért állítatott. A' Tengeri dolgok az

Admiralitás és Kommisszáriusági Gyűlésnek alá vannak vetve. A' Hadi ereje szárazon áll mindössze mint egy 74000 emberből nagy részint Hazafiakból; a' tengeren az utolsó időkben állott 20 első rangú hajókból, 16 Frégátokból 9. Briggokból 1 Schonerből (lapos kis hajó) és több más hajókból.

A' Hadi hajó seregeknek fő álló helyek melly 1807. az Angolok meglepések által el záratott Koppenhága. Az 1814-diki Svéd országgal kötött békeség által Norwegia Dániától egészen elszakasztatott, és Svéd országgal egyesült; helyébe Svéd Pomeránia járult hozzá, melly a' Prusszus Királynak kész pénzen eladattatott; azon esztendei Bécsi végzés szerint a' Lauenburgi Her.ség jutott Dániának.

Dania, fő a' Sierra Leona parton felső Guineában Afrikában Tomba hegynél, mellynek torkolatja előtt Los sziget fekszik.

Dánia, l Dan ország.

Daniel hegye, Austriai Carinthia tart.ban Möll völgyben, mellynek kösziklás tetején, a' legrégibb emlékeztető jelek közül Herkulesznek egy temploma áll, de a' melly most keresztény templommá szenteltetett.

Danielow, ker.béli vs az Orosz Jaroslawi Helytartóságban 375 h. 1250 l. viasz, és fagyú gyertya fabrikával.

Danilowicze, vs Vilnai Vajdaságban Litvánia N. Her.ben. orosz. bir.ban.

Danischwald, kis tart. Schlesvigben a' Holsatiai határok-nál, mellyben a' Christianpreis vagy Friedrichsort erőség fekszik.

Dankali, Dancala, kisterméketlen, és lakatlan tart.

Babelmandeb tenger szorúlat felé Habessiniában, mellynek kormányozója az Abyssiniai Királytól függ, és a' maga feketé jobbágyival a' Mohamed tanítá.át valja. Ásnak itten kőst, de kevés haszonnal viszik az égető Pusztákon által a' legközelebb lévő Abysiniái vásárra.

Dannenberg, Grófs. Vestfaliában Hannoverai orsz.ban, melly ny. felé a' Lauenburgi és Meklenburgi, kel. felé pedig és dél felé a' Brandeburgi vidékekkel határos. Előbb alkotó része vala alsó Elbe oszt.nak a' fő vsa

Dannenberg, (53° 5' 57" É. Sz. és 28° 50' 45" K. H.) Jetze főnél fekszik, van egy erős vára 160 h. serfőzésből, és durvább vászon készítéséből él, melly Pechtlingnek neveztetik, s Hamburgba, onnan Anglia's Norvegiába erősen hordatik szélyel.

Dannowitz, (Alsó) mvs Morva orsz.ban Znaym ker.ben a' mesterséges út mellett fekszik, egy Pléb. 121 h. 2035 lak.kal.

Dán ország, Ez egy Europai orsz. melly egy félszigetből, és több szigetekből áll Hátárai délről ész. Német orsz. melly résszerént az Elbe torkolatja, és köz megegyezési határok által, résszerént a' k. tenger által választatik el a' Dániai státusoktól; keletről a' Kattegat tenger és Sund szorúlat; ész. a' Kattegaton túl fekszik része Sveciának, és déli tájéka Norvegiának; nyugotról az ész. tenger. Ezen meghatározás szerint Dán orsz.hoz tartoznak l.) Egy nagy félsziget, melly az Elbétől az északi tetőig Skagen vsánál az 53° 30' É. Sz.től, 57°

45' É. Sz.ig terjed, a' 25° 35' és 28° 35' K. H. között; hosszasa 65, a' legnagyobb szélessége 24 mfd. Ezen félszigethez tartoznak (a) Jütlandnak legnagyobb része több kis szigetekkel; (b) A' Schleszwigi Herczegség, másképp déli Jütland is, ez közép része az egész fél szigetnek, ehhez is tartoznak egynehány közel fekvő szigetek; (c) a' Holsatiai Herczegs., ez a' Rantzaui és Pinnebergi Grófságokkal valaha a' Német országi alsó Saxoniai (Szász föld) kerülethez tartozott, és a' Dán Király is a' Német orsz. rendjei közé számláltatott mióta a' német nemzet a' Romai Sz. bir. nak meg szünt ura lenni; Holsatia is, melly a' fél szigetnek déli részét vagy is mintegy fundamentomát teszi, most minden Német orsz. való öszvekötés nélkül Dán orsz. gal belső képen egyesítve van. (II) A' Dániai szigetek Jütland, és Svéd orsz. között, térségek mind öszve mintegy 219 □ mfdnyi. Ezen szigetek állanak két nagyból's több kisebbekből: (a) Seeland a' fő szigete a' Sundi szorúlatnak, legnagyobb hosz. 18 és legnagyobb szél. 14 mfd; a' házzátartozó kisebb szigetek: Möen, Saltholm, Samsöe, Bornholm's a't. (b) Fünen (Fionia) a' Nagy és kis Belt (Balticumi öböl) között, 9 mfd hosz., és szél. mint egy annyi; a' kisebb szigetek: Taasing, Lange land, Laaland, Falster's a't. Térsége tehát Dán orsz. nak 944 □ mfd; és Schleszwiggel együtt 1510000 l. — Eg hajlatja mérséklett, földel általjában középszerű. A' HÜR. LEX. II. DAR.

leghosszabb nap tart 17 1/2 óráig, a' legrövidebb 7. A' szelek mellyek nincsenek olly kemények mint sok déli tart. nyokban, közönségesen sokáig tartanak, és a' Sund szorúlat a' Bálticum-i öböllel (Belt) csak azon jegek által fagynak meg, mellyek az ész. tengerről ezen szorosságokra jönnek. A' tavasz Májusban kezd valamennyire melegedni, mindazon által ezen hónap is ritkán olly kellemes mint September, és gyakran még meglehetősen hideg. A' nyár gyakran nagy meleggel terhes; éjszakáji hivesek. Az ősz itten a' legkellemetesebb esztendő rész; de csak Septemberben, és October első felében. A' növények, állatok, az emberi test is nagyon jól tenyésznek's nőnek Fünenben és Seelandban, az emberek gyakran hosszú életkorra jutnak. A' kel. partja ezen tart. nak kis erdőkkel, és kősziklákkal gyönyörködteti a' nézőt, részint kővecekből, részint veres homokból álló dombok sora az egész fél szigetet gyümölcstelenül által fogja. A' ny. partján találatnak derék legeltető helyek, de dombok is szálló homokkal. A' déli része a' ny. partnak áll kövér lapályokból melyek nagyon termékenyek de a' szemnek nem igen kellemetesek, fenekes iszap, mellyet a' tenger rak le, de éppen ez ellen a' mondott tekintetből jóltévő tenger ellen gátokat kell tartani, hogy több iszapot ne szállítson mint a' mennyit már szállított. Középszerűek ugyan de alkotásokra nézve nevezetes hegyek Seelandban: Breng-

berg, Stevensklint, és Mangleberg melly legmagosabb a' szigetben. Ritka alkotású Möensklint krétás hegy, igen erős vízhanggal. A' kel. és ny. tengereknél a' tart. következő szembetűnő fők-től mosatik: Guden melly ész. Jütlandban Randen alól a' Cattegatba ömlik. Hefer, a' Schleszwigi Hercegségben ámbár másképp kicsiny, mindazonáltal Husum vsnál torkolatja meglehetősen kikötött formál. Eyder Holsatiában ered Barkownál, s minekutána Rendsbürgen által Friedrichsstadt, és Tönningen tengeri kereskedővok mellett mintegy 20 mfdket folyt volna, a' ny. tengerrel egyesül. Ezen fő a' Schleszwig-Holsatiái Csatorna által a' Kieli öböllel össze kapcsolva van, és következőképen a' kel. tengert a' nyug. val, vagy is német tengerrel öszveköti. Ezen Csatorna magában 4 1/2 mfd, azon részével pedig a' felső Eydernek, mellyet Rendsbürgig mélyebben ki kellett ásni 5 1/2 mfdre nyulik, mélysége mindenütt 20 lábnyi, szélessége pedig 51 lábnál nem kisebb de ki terjed 100 lábnyira is, elbír 70 terhű, (1400 mázsa) hajókat, és nagyobbakat is. A' csatorna 1777 kezdett készülni, 1784 kész volt. 6 vízrekesz van rajta, mintegy 2 1/2 millió tallérba került. Ezen csatornának, melly egyetlenegy Dániában, haszna szembetűnő nagy, mert a' kereskedő hajókat felszabadítja, az egész fél sziget körül való menés szükségétől, és a' keleti tengerre új utat nyit azon esetre, ha a' Sund

szorulat ellenséges hajók által elzáratna. Odenseer-Aae eggyedül érdemel figyelmet a' Füneni fők közül, ez 4 mfdnyi folyása után Odenseén fél mfdnyire alól egy tengeröbölbe ömlik. Nesby-Aae régen Susaae a' legnagyobb parti fő Seelandban 6 mfdnyi folyása után Nestveden alóla' tengerbemegy. Vannak több tavak is. A' legnevezetesebb ásványok: mészkövel bővelkedik Saltholm sziget, itten talál-tatik világossárga, és szürke márvány is, és puska kova. A' Wiborgi megyében valamint Holsatziában is Segebergnél nagyon jó mészkő vagon. A' legjobb féle krétát lehet találni Möen szigetében Möensklint hegyen, traszot (vakolatkö), melly ritka jóságú Bornholms szigetben. Tovább van kö - kristály, homok, malom, és palakő (foszlókő) tükörgipsz, akhát, hegyispat (a' három utolsó nincs bőven), köszén Bornholm-ban, turfa ny. Jütlandban, és pedig nagyon jó, tüzkő különbféle színű; Anholt szigetében porphyr, jáspis; kal-ló föld, érczmész Jütland és Seelandban, umbraagyag különös jóságú Frusenborg Grófs. ban s a' t. Az egyetlen sósforrás Holsatiában Oldelsloheban van, melly eszt. ként 18000 Tonnával (360000 mázsa) szolgál. Néhol gáliczkő, és timsó föld, és Jütland partjain borostyánkő. Az érczek közül csupán a' tompavaskő Jütlandban főkép, de e' sem elegendő. Tulajdonképen ásványos források éppen nincsenek. Növények: A' fél-szigetben gabona fő neme a' rozs, Laalad és Femern szí-

getekben a' buza, Seelandban gyakrabban van az árpa: a' pohánkát főképen Fünenben, és ny. Jütlandban. A' zab nagyon közönséges; a' legjobb Bornholm-ban terem. A' borsón kívül ritkán mívelik, a' hüvelyes veteményeket. Van ugyan len is, és kender de annyira se míveltetik mint a' mennyit a' tulajdon szükség kíván, ámbar a' föld és klíma is nem kevés akadályt vetnek. A' mustár Samsöen, és Holsatzián kívül más tájékokban nem igen találtatik, a' kömény pedig Fünen; és Arröeben, répa főképen Holsatiában, komló legjobb előmenetellel míveltetik kivált Fünen és Bornholm-ban, azonba a' tulajdon szükségét se tölti be. Dohány Seelandban, és Falsterben, tápláló füvek, igen jó lóhere; krumpli csak nem egész Dániában. Találhatni ugyan a' kerti veteményeknek minden nemét, mindazonáltal a' kert mívelés nagyon el van hagyva, kivéven Amack szigetét, és Glülckstadtot Holsatiában. A' falu helyeken az édes káposztán, és murkon kívül közel semmi kerti vetemény sincs, és falusi ember örömiestebb táplálja magát sós halakkal szalonnával, hússal, mint egésséges főzelékekkel. Gyümölcs bőven van kivéven Jütlandnak ész. nyug. részén, a' hol éppen semmi gyümölcs sincs, a' tenger-től lerakott csipős só miatt. A' szőlő tö. itt nem nő. Seelandb. Falsterban és Holsatiában derék erdők vannak. Az orvosfüveknek nincs szüke—Állatok: nagy becsű lovainak két nemek van,

tudniillik kicsinyek, de erősek, gyorsok, ezek között derék paripák találtatnak főképen Seelandban; és nagyok, erősek; husosok; a' huzásra sokat érők, és a' nehéz lovaglásra, ezek vannak Jütland, és Holsatiában. A' Holsatiai kocsi lovak egész Európában hírességek. A' szarvas marháknak számok egész Dán orsz. ban több, mint 80000 darabra becsültetik. A' szarvas marhák legtöbbször feketék vagy szürkék. A' legjobb és legnagyobbak találtatnak Schleszwig, és Holsatiában, a' Jütlandiak a' magok soványokat odaadják el. Egy Holsatiai nagy tehén a' mocsáros helyeken naponként ereszt 12, 15, sőt 18 pint tejet is, Eyder mellett a' nagy veres tehének közül egy 20-tól 25 pintig; vannak mindazonáltal közönséges tehének is, melyek közül egy napjában csak 5, 6, pint tejet bocsát. A' juhok száma Dániában 1200000 darabra becsültetik de fajok nem egy, a' tulajdon képen való Dániai juhok kicsinyek, gyapjuk se nem hosszú, se nem finom, ellenben az Eyder melléki Holsatziában nagyok, és gyapjuk közel mint a' Spanyol, és Angol gyapjú, mely Európában a' legfinomabb, Hollandok nagyon kapnak rajta. A' kecskék száma kevés, többnyire a' Jütlandi pusztaságokon tartatnak, tudniillik törvény által tiltatik az olly tájékokon való szaguldozások megengedése, a' hol erdők vannak mivel az utóbbi növényben nagy kárt szoktak tenni. Kivált Jütlandban igen sok disznó

van, hármos nemek van; a' kei. részeken kicsinyek, a' ny. pedig nagyok, mellyek közül egy gyakran 288 fontot is nyom. Sinai disznókat a' kik oda utaztak hoztak magokkal, és meglehetősen szaporították itten, egy koca gyakran 12-től 16 malaczokig vet. Enni való vad állatokat csak a' királyi és urodalmi erdőkben, és vadászketreczekben találhatni, tudniillik: vad disznókat szarvasokat mellyek között fejérek is vannak, őzet däm vadakat, és nyulakat; tengeri nyulak csak némelly kedvellőjiktől tartatnak. A' ragadó vadállatok nem nagy számmal vannak, medve sehol sincs. A' farkasok a' Dániai szigetekből kiirtattak a' Jütlandi pusztákon még vannak rókák borzok meglehetősen számmal, vannak süldisznók is, ezeket némellyek csemege gyanánt tartják. Tovább találtak vidra, és nyest, mellyek kártételekre nézve gyakran lesetnek, gerény petymeg (Viverra) mósusz, bőregér patkány, és több féle egerek. A' szopó tengeri állatok közül: czethalak, de ezek csak történetből jönnek Dániai partokhoz, delfinek három neme: közönséges nagy delfin, és tengeri malacz, mellyet néha (az ő zsirjáért) a' tengerszorulatokban szokták fogni. A' házi szárnyosokon (baromfi) kívül, vannak enni való vad madarak is kivált külömbféle vad réczék, és ludak. A' ragadozó madarak is számosak. Mind édes vizi, mind tengeri halakkal bővelkedik Dánia. A' csuszó mászók itten igen ritkák bé-

kákon kívül; vannak kígyók is háromfélék, a' szürke kígyó (anguis fragilis) itten nagyon mérgesnek tartatik.—Dán orsz.lakosi a' béköltözött idegeneken kívül állanak három külömbféle népségekből, mellyek mindazonáltal ágai ugyan azon törzsöknek, tudniillik a' németnek. A' Dánok csemetéi a' Gothusoknak, a' kik egy fő ága a' Celtáknak, valamint a' Németek is. A' Frieslandiak hasonlóképen német eredetűek. A' Holsztziaiak (Holzsaszzen azaz Holz-sachsen) kétségkívül Szászok, és következésképen németek. A' nyelveken kívül, testek alkotása ábrázatjuk és erkölcsi fenék karakterek a' Dánoknak, és legközelebb lévő rokonoknak, a' Norvegyiaiaknak, Islandiaiaknak, és Svédeknek olly hasonló, hogy lehetetlen megállható okot előhozni azon részre melly ezen népek atyafiságát tagadja. A' Dánok általjában jól nőtt, és jól kiformált emberek, középszerű ábrázattal, melly a' Celta fő törzsököt követi, többnyire szőke vagy szürkés hajjal, kék szemmel, és tartós testtel. Az Asszonyok bőrének fejeisége, és finomsága híres. A' mi általjában Dánok erkölcsi karakterét illeti; a' régi Dánok nem csak foglalni vágyók, hanem ragadozók is voltak, a' Normanok nevek alatt egész Európa félté őket, pogány vallások őket hadakozó, és vért szomjúhozókká tette, a' lassan lassan elkövetkezett erkölcsi pallérozódás, és kiváltképen a' Krisztus szelíd Religioja karakterek durvaságát meglágyította,

és a' Dánok emberségesebbek lettek. Egy Dán Író Rothe a' maga Haza szeretetéről való gondolkozásiban így szól: „Vélekedésem szerint az erőség a' mi sor-sunk; ha másoknak a' finomságtetszik, mi nagy, erős, és állandó érzeteket tapasztalhatunk, de nem, olly könnyen mozdulunk; mi fáradhatatlan szorgalommal a' dolognak belsejébe behathatunk, de a' mellett még is a' könnyű és finom szépségeket nem vesszük észre, nekünk inkább ép eszünk mint elmességünk van. Sokat általában nézünk, mert türekszenek, de sok idő kell nekünk arra hogy valamely dolgot megvizsgáljunk. A' gyönyörködés kevés, eleven bennünk, innen a' buja gyönyör kevés, bényomást okoz nekünkben, azért nem olly hirtelen romlunk el, azért nem olly könnyen válnunk rabjaivá az érzékenységek, de azért is vágyunk a' mesterségekre, olly alkalmatlanok, melyek csupán a' Természetnek érzése által nemzetnek; minket inkább az okosság mint a' képzelődés kormányoz; mi nagyon becsesek lehetünk, de nem olly könnyen tehetjük magunkat kedvesekké.” — Tovább a' Dánok munkások, vidámok és szabadok, Hazájok' földjökbeliek közt, de hidegek, és nagyon ceremóniázók idegen földiek között; más nemzetek követői; születés földjök, és hazájok hasznának nagyon kedves, az egyedül uralkodó kormányrend nyugodalmához hozzá

szoktak, de a' rab szolgaságnak és tetszés szerint való uralkodásnak ellenségei. Mindezekből kilátszik hogy a' Dánok valamennyire phlegmatikusok (indulatoságtalan), de még sem annyira mint a' Hollandusok, ezeknél az éghajlat nedvessége, noha' külömbféle grádicsokban munkálkodik. Hogy a' Dánok véresek, onnan van mert nagy hús evők, a' húsos ételeket kivált a' szalonnát minden másnál többre becsülik. Ezen ábrázolásában a' Dánoknak a' Németekének fő vonása világosan foglaltatik, de a' mellyet az éghajlat, az életmód, és a' sors elváltoztatta; emlékezzünk meg, hogy a' Dánok nedves tartományban laknak; sok sós ételeket, kevés friss növényeket esznek, a' kemény munkára kényszerítették, sokáig a' szolgaság bilincseben epedtek, és némelly viszontagságokat ki kellett állaniok, és könnyű lesz ezen ügyben mindent megfejtetni. A' Holsatziaiak erkölcsi karakterekre nézve a' Dánoktól kevésbé különböznek, csak hogy egy kevésbé inkább közelítenek a' Hollandusokhoz. Az ő gazdálkodások, mesterségi, és kereskedési igyekezetek minden dicséretet megérdemel. A' Frieslandiak kiknek némelly maradéki Holsatziaiban, és Schleszwigban főképen a' lapályos tartományokban még laknak, a' Holsatziaiaktól valamint a' Jütlandiak a' Dánoktól, csak durvább erkölcsaik által különböznek; tovább uralkodó törvény, és nemzeti Királyság által, melly őket polgár-

társaikra megvetéssel való alá nézésre viszi. Ezekhez tartoznak a' Ditmarsiajak is, kik lehetőség szerint amazokat a' nemzeti kevélységben még felyül haladják, annyira hogy semmi házasságbéli szövetségeket szomszédjokkal nem kötnek, kereskedést sem üznek, hanem csupán a' tartományi gazdálkodásból és hajókázásból élnek. Tartományokon semmi vs sincs. A' régi Frieslandiaknak maradéki, kik még Helgoland szigetben laknak, és elejek' nyelvét és szokásaikat szorgalmasan megtartották, elválnak a' többiektől erkölcsök' együgyüisége, és tisztsága által, goromba gonosz tetteket, és mértékletlenségeket köztök soha se halhatni; a' férjfiak csak nem mindenkor a' halászatnál vannak, és mint kormányosok szolgálnak. Az Asszonyok a' földmívelés körül gondoskodnak. — A' Tartományi gazdálkodás igen jól üzetik 1777 az aratás Dániában fizetett 3.131.000 tonna gabonát (kivéven Schleszwigot és Holsatiát), mastanig mindég nevekedik a' jövedelem az eddig intézet jobbitások által. A' Schleszwigi és Holsteini Hercegségekben, mellyek sokáig bizonyos tekintetben mint mellék tartományaik a' Dániai Státusoknak tartattak a' földmívelés korántól meglehetősen virágzó környülállásokban van, mellynek oka részszerént jobb állapotjok a' parasztoknak, kik a' lapályos tart. nyokban mindenkor szabadok, és részszerént földbirtokosok voltak a' fentebb fekvő tart. nyokban

pedig rabszolgaságot ámbár nem olly keményet viseltek, mint a' tulajdonképen való Dániai lakosok; részszerént mivel a' tartományi terméseket Hamburg és Lübeck felett könnyen eladhatták. A' kertmívelés többnyire Koppenhágában, és egynehány más tájékokban határoztatik, általjában nem gondolnak vele. A' Dán paraszt éppen nem fáradoz benne. Ellenben Holsatiában kivált Glückstadt tájékán a' kert mívelésben nagy szorgalmatosság van. A' Gyümölosmívelés, mind Dániában, főkép Seelandban, mind a' Herczsgekben nagy igyekezettel, és jó előmenetellel üzetik. A' méh tartás meglehetősen elterjedett ámbár nem olly szélesen, s erősen többé mint régen midön a' nádmézzel való megismerkedés előtt több méz kívántatott, mint most, azomban igyekeznek azt uj időkben ismét felelmelni. A' halászat itt nem illendőül üzetik, és a' mellett fogy; mert hajdan az itt lévő vizekben olly sok halak voltak, hogy disznókat szoktak velek hizlaltani. A' Mesterségek a' tökéletességnek meglehetősen grádicsán vannak és kivált a' városokban valamint más pallérozott Europai Státusokban találatnak minden nemű mester emberek. Ellenben a' faluhelyeken nem olly számosak mind más tartományokban mert több tájékokban főkép Jütlandban magok a' parasztok készítik közel minden eszközeiket, és ruhájikat. Legújabb állapotjok szerént a' kézi mesterségeknek, mellyeknek fő széke

tulajdon Dán orsz., és ki-
vált a' minden Dáni Státu-
sok fő vsa Koppenhága , a'
posztó fabr. első rangot ér-
demelnek. Durva posztót
magok a' falusi emberek is
készítenek. A' posztót ké-
szítő mesteremberek , és
mesterlegények száma rá-
megy 1800-ra, kik esztendőn-
ként 165000 Bir. tallér árú
portékát közre adnak ; a'
lakosoknak esztendőnként
szükséges mintegy 7500000
Bir. tallér árú vászon , en-
nek harmadrészt idegenek-
től kelletik vásárolniok.
Papiros fabr. előbb éppen
nem voltak , innen esztén-
dönként mintegy 200000 B.
tallér (1 Birod tallér 1 f.
48 xr.) árú papirost hoz-
tak az idegenek az orsz.ba,
s az említett summát onnan
kihordták, most úgy lát-
szik a' lakosok szükségére
elegendők az eddig feállí-
tott papiros malmok. A'
Dánok külső kereskedések
nagyon hasznos. Az Ural-
kodó religió az Evange-
likusoké , vannak azom-
ban Reformatusok , Re-
monstransok , (Mennoni-
ták) Herrnhutiak , Katoli-
kus., és zsidók. Az eszt. jöve-
delem Dániából 2,892.213 B.
tallér, a' Hers.gekből 1777626
mindössze 4669839. szoro-
sabbban vévén a' jövedelem
a' költséget nem haladja
fel, sőt némelly p.o. hadi-
környülállásokban az or-
szágnak adóságot is kell
felvenni.

Dán Tenger, A' Német tenger-
nek része melly a' ny. ézs.
partjával Jütlandnak há-
táros.

Danos, nagy falú Erdély orsz.
ban, Segesvári Székben at-
tól 2 óra , nagyobb részint
Oláhok lakják, egynehány

Szászok és Czigányok ; 231
familiákból áll a' Posta út
mellett fekszik, egy Evang.
és egy Oláh templom van
benne.

Daraje , l. Deehieh.

Darbang , Durbunga nagy vs.
Behar tart.ban Bengalában
Gogari fónál , csak szalmá-
val fedetnek a' házai.

Darbeida , Anafe, (33° 32' É.
Sz.) vs és kikötő Fez bir.
ban Afrikában Siedma tart.
ban, sok gabonát hord ki.

Darhon , hegy forrásokkal, és
köszén bányákkal a' Fran.
Montblanc volt oszt.ban.

Dárda , nagy mvs Baranya
Várm.b. és jár.ban, Bellyé-
től nem messze, síkföldön.
F. U. H Eszterházi. 1560 lak.
Magyarok , Illyr. kat. és ó
hitűek közel Dráva főhoz
és Eszékhez.

Dardanellek , törökül Boghás
Hezarleri , Török város,
Gallipoli tenger szorúlat-
nál , vagy is Hellespontu-
són a' Mar di Marmora , és
az Archipelagus között ,
eggyik Asiában fekszik Avi-
do vagy is Natoliai vár, és a'
másik Európában Sesto a-
vagy Romania vára. Mintegy
30 német mfdnyire fekszen-
nek Konstantinápolytól ; kul-
csai ezen fő vsnak és min-
den megérkező hajók itten
megvizsgáltatnak. Régi Dar-
danelleknek nevezetnek,
hogy megkülömböztessé-
nek azon más két kastélyok-
tól, mellyeket IV. Mahomet
1658 a' legkülsőbb hegyi-
nél a' tengerzugnak építe-
tett, és új Dardanelleknek
neveztetett. Ezek a' Marmo-
ra tengeren általmenetelt
még szorosabbban elzárják ,
mert ezen kastélyokból a'
csak egy fél mfdnyi széles-
ségű tenger szorúlatatot á-

gyűből keresztül lehetni. Ezen várak erősítése az utolsó előtt való Orosz-Török háborúban nagyon megjobbítottak. A' viz a' fekete tengerből olly hatalmasan ömlik az Archipelagusba hogy ha ellenkezők sőt ha kedvezők is de gyengék a' szelek, lehetetlen a' tengerzugra jönni. Dardanell nevek még két más ellenben fekvő városnak is, mellyek az amazoktól való megkülömböztetésért kicsiny Dardanelleknek hívatnak; ezek a' tenger szorulat mellett fekszenek, mellyen által Levantó öbölből hajókáznak. Egyik Görög orsz. ban van, és Livadia Várnak neveztetik, a' másik pedig Morea várának mellyben helyheztetik.

Dardani, nevezetes Dardaniában, mai Serviában lakott nemzet, négy fő vsaik voltak. Nesum, Arribantium, Ulpianum, és Scupi.

Pardesheim, (51° 58' 43" É. Sz. és 28° 31' 35" K. H.) város és hason nevű kantonnak a' hajdani Westfaliában Saale oszt. ban, Halberstadti ker. ben főhelye. A' káptalan fejének birtokával, 1 templ. egy szegények házával, 229 házokkal, és 1138 lak. kal, kik a' szántásvetésből és a' közel lévő hegynél kőbányából táplálódnak.

Darfur v. Fur, közép Afrika' belsőjében nyug. felé Senaartól, többnyire ismétlen tart. nyai között belső Nigri zsiának (Szerecsen ország), a' nagy északi pusztá, és déli Galla tart. nyok között: mintegy a' 42° és 47° K. H. 11° és 16° É. Sz. között, követezképen a' forró környékben (Zonatorrida),

a' naptérítő rák köre és az. egyenlítő linea között. ész. tól d. felé terjedhet hosszasága 60 geogr. mfd. re, és ny. tól kel. felé 40 ugyan azon mfdre. Az éghajlatja nagyon meleg, de még sem elviselhetetlen 's nem is egéségtelen. A' tart. királyság, melly a' legöregebb fiúra száll, örökös. A' lak. kiknek számok mintegy 200 000 romlott Arabsúl beszéllnek, Mahumedánok, baktarak, serények, 's feketék ugyan, mindazonáltal a' többi Nubiaiaktól nagyon külbömbözök. Agyagból és fából épített házakban laknak; alig esméri az illendőséget, és emberséget, a' lopásra és csalásra készek. A' nehéz házi munkákat az asszonyok viszik végbe; a' szántás vetés kivált a' déli részekben jól üzetik, kezdetén a' nedves esztendői résznek, melly Junius közepétől September közepeig tart, vetnek buzát, kölest, és egyéb gabonát, mezei, és kertigyümölcsöket, és második hónaptól harmadikig meg lehet áztatni. A' kereskedése meglehetősen eleveenségű, mellyet a' Káravannák kiváltképen Egyiptom, Szerecsen orsz. Arabia. 's m. felé üznek. A' Király a' maga tart. ban az első kereskedő, és eggyedül kereskedik. Kihordatnak: rabok, tevék, elefántcsont, rhinoceros' fogai, Nilus ló fogai, lovasz-ostorok a' nilus ló bőréből készítve, strucz tollak, gummi, ludlább, tamarin-dá, bőr tömlök, és zsákok, papagáj és fehér réz. Behozatnak: czin, borostyánkőklárisok, üveggyöngyök, ezüst, és rézgyűrűk, külbömbféle materiák, lövő-

- fegyverek, kardvasak, kalmárportékák, tükrök, kavé, fűszerszámok, papiros, szappan's a' t. A' kormányzása erőszakos Uralkodói (despotica.) A' hadi ereje mintegy 2000 emberből áll.**
- Dargun**, Dragun, mvs, birtok, és vár, Rostock Uradalomban a' Meklenburgi nagy Herczs. ben.
- Darha**, Dara, nagy tart. Bildulgeridben, Marocco, Segelmesse, és Tunis közt Afrikában. Legjelesebb termési dattal, indigó, és strucz toll. Azon nevű vssal és fővel; eszt. ként megáztattathatik, és termékennyé tethetetik. Tufileti Király hatalma alatt, lakosi közt sok a' zsidó.
- Dariel**, kishozzá mehetetlen, köszikla vár, az Orosz Kaukazusi Ossetia tart. ban egy szoros által menetelnél, mellyet ágyukkal egészen által ér.
- Darien**, (8°—10° D. Sz és 78—87 N. H.) Föld szorulat ny. részében Terra ferma orsz. nak a' Spanyol déli Amerikában, 100 mfdnél nagyobb a' hosz. és 12—15-ig széles; a' partoknál hegyes, és erdős, de benne termékenyek völgyei; Panama föld szorulatnak is neveztetik. Nevét a' nagy Darien fótól vette, melly a' hasonnevű tengeröbölbe ömlik. Az éghajlatja 8 hónapig tartó esső miatt meleg, nedves és innen egészségtelen.
- Darii pons**, azon híd, mellyen Darius seregeit Scythiába áltvezette, Dunának elágozatínál Moesiában.
- Darilshut**, falu Tunis királyságban Afrikában, melly a' régi Carthágonak dűledékin fekszik.
- Darkehmen**, (54° 23' 55" É. Sz. és 39° 40' 15" K. H.) a' kivándorlott Salzburgiak által megnépesített vska Angerap mellett, kel. Prussziában az Insterburgi ker. ben; 166 h. és 1735 l. 1725 vsi just nyert, és magistratust, (tisztviselő tanács) van egy tobák' fabr., puskaapor malma, gyapjú kézi műve, és gabonával kereskedik.
- Darking**, vs Angliában Surrey Grófs. ban a' Római orsz. utánál, mellynek Stony Street neve, és ez 70 1/2 lábnyira széles, melly kövecsekből és tűz kővekből áll; készít cseresnye bort, kereskedik horjúkkal, követ lúdakkal, és kappanokkal.
- Dar Kulla**, tart. közép Afrikában, Délre Darfurtól, mellynek jeles magaviseletű l. részint Szerecsenek részint rézszínű embereknek mondatnak.
- Darlington**, vs 4700 l. déli részében Durham Grófs. nak Angliában Itten szőnek asztali materiákat. Vannak gyapju és pántlika fabrikái is, és tímár műhelyei. Esméretesek azon mesteriség művei is, mellyek által lent és gyapjút fonhatni, sugár tudományi (opticus) üvegek' köszörülőji, továbbá fejezétései.
- Darmstadt**, (40° 56' 24" É. Sz. és 26° 13' 30" K. H.) nagyon gyönyörű fekvésű fő vs a' Starkenburgi Fejedelems. ben, a' Hessen Darmstadti nagy Herczs. ben, és a' Nagy Hercz. nek lakó helye Darm fő mellett, egy pompás várral, 701 h. 11. 350 l. Figyelmet érdemel, a' nagy gyakorló ház. egy széptekintetű árvákháza, a' derék Nagy - Herczegi

kert; 's a't. Egy Gymnasium.

Darnetal, 600 h. helys. a' Fr. alsó Seine oszt.ban Aubec, és Robec patakoknál, egy posztó fabrikával.

Darney, vs a' Fran. Vaszgau oszt.ban Saone mellett 243 h. és 1030 l.

Daroca, (41° 17' É. Sz. és 15° 28' K. H.) vs Xiloca fő mellett Spanyol orsz.ban, Aragoniában 2860 lak. és egy-nevezetes barlanggal a' vs szoros két dombok között fekszik, és a' ragadó hegyfők által való semmivé tétel ellen, egy 600 ölnyi hosszúságú víz eresztő ároktól oltalmaztatik, mely egy hegynék közepén által készült.

Darócz, (nagy), falu Nógrad Várm.ben Füleki jár.ban, Oszgyin mellett. F. U. több nemes fam. Lak. Tót. kath. nagyon termékeny föld, melyre a' trágyázás nem szükséges. Itten termesztetik gabona, kukoricza, dinnye, káposzta és sok fa, a' makkos erdőkben a' lakosok nem csak a' magok sertvéseiket, hanem pénzért az idegeneket is hizlalják, tartanak sok szarvasmarhákat is és szép lovakat.

Daromas, ker, Judeának déli részén 5 Moy. 34 3. Eleuthropolisnál kezdődött, és Geraritica környékig terjedt.

Dar-Rugna, egy mellék tart, Darfur királys.nak közép Afrikában, tulajdon Királya van, de ez részint Darfurtól részint Bergutól függ.

Darse, Darsena, Bassin, Kom, Dok, a' közép tengernél egy kikötőnek azon része, mely legközelebb van a'

vshoz a' hof a' Galeerek (gályák) és más hajók lánccsal megkötetnek.

Darstable, helys. az Angliai Bedford Grófs.ban 1700 l. és sokat béhozó szalmabéli munkákkal. A' tájjékján vannak jó ízű pacsirták.

Dartford, helység az Angliai Kent Grófságban Darent mellett, egy híres puszkapor malommal, itten épült legelőbbször a' papíros, és vasdrót malom.

Dartmouth, (50° 17' É. Sz. 14° 5' K. H.) vs az Angl. Devon Grófs.ban, a' hajókázható Dart mellett, bátorságos tágas kikötővel. Szembetűnő a' kereskedése déli Európa és Newfoundland vagy Terre neuve szigete felé; bir parti kereskedéssel csinál hajókat, és Pilchard halászatot üz.

Dartmouth, kis vs egy kis öbölnél Halifaxsal szembe ész. Scotizában kevés lak.

Dartmouthi Collegium, a' legfontosabb tanításbeli intézet ész. Amerikában New Hamshire szabad statusban, a' mely az Academiai rangokat is osztogatja. —

Dar-urier, l. Mantschu.

Daruvár, Podborje, v. Jillogy (45° 36' 51" É. Sz.) Uredalom, és nagy mvs Slavoniában, Posega Várm.ben, e' vstól 9 óra Számlál 230 kath. 150 óhitű rác és 20 zsidó lak. kik a' selyem's posztó portékák készítésével foglalatoskodnak. Vagyon üvegbányája is, melyben meglehetősen üveg készül; egy hegyektől's domboktól kerített nonaságban. F. Ura Jankovics fam. van egy pompás kastélya, egy kat. és ref. templ. egy ó hitűek vagy görögök nem egye-

- aült Pleb.** 's templomjok, **Dassel**, vs az elosztott Vesztfália Királyság. Leine oszt.b. Eimbecki ker.ben Spüling fő mellett, számlál 239 házakat, melyek közt 3 nemes, ezekben 1394 l. 1 tem. 4 olaj, 2 fűrészelő, 's 1 papiros malmokat. A' vson kívül találni 2 vashámort, és fényesítő kovácsműhelyeket, ezek után fekszik a' régi hegy kastély, és Tisztartó ház Hunnesrück, melly hajdan lakhelye volt a' hatalmas Dasseli Grófoknak, kik közül az utolsó a' Hildesheimi fő Püspökségnek eladta minden jószágait, és 1329 meghalt.
- Darz**, vagy Darsz, félsziget a' Svéd Pomeraniában, melly a' Mecklenburgi Wustrow kis tart. nyal keskeny, 's fövényes darab föld által kapcsoltatik. Itt vagyon egy tengeri sereg felállítva, melly a' hajózásban gyakoroltatik, és oktattatik. Tavaszban esztendőnként közel partjaihoz nagy hering halászatok esnek.
- Daschitz**, 144 h. álló mvs Cseh orsz. Chrudimi ker.ben, egy kath. Plébániával.
- Daseburg**, templomos falu, és régi Urodalom a' Diesenbergi Spiegel familiájához tartozandó, az eltörölt Westfália orsz. nak Fulda oszt. ban Höxter ker. ben, A' Diesenberg nevű hegyen épült vár (51° 30' 23" É. Sz. 26° 50' 10" K. H.) innen 1 óra járásra egy magas hegyen fekszik, de már egészlen elpusztult. Bernát Püspök ezt 1236 elfoglalta, és a' Paderborni fő Püspökség urodalmával öszvekapcsolta.
- Dassau**, kis vs Dassau tó partján a' Meklenburgi N. Herczs. ben.
- Datlhu**, nagy vs Bambarra Nigritziai v. Szerecsen tart. ban közép Afrikában.
- Datschitz**, Daczicze vs Morva orsz. Iglau ker. ben Taja mellett, egy Pléb., melly egyszersmind e' tart. Esperestsége is; vnn egy kastélja, több gazdaságbeli házai, egy vámszedő főhivatala, egy só rakódó háza, 258 h. 1575 lak.
- Dattel ország**, 1. Biledulgerid.
- Dattenried**, Delle, kis vs Fr. ország' felső Rajnai oszt. ban Basilea és Mömpelgárd vsok közt, Halle fő mellett, 66 h.
- Dattus**, Asiának Suluh szigetében lakó Nemes Embereknek neve.
- Dauba**, Duba, mvs Cseh orsz. ban a' Bunzlau ker. ben, a' Bernstein Urodalomhoz tartozik, 170 h. és egy Pleb. templommal. A' föld, és komló művelésben foglalatoskodnak. Mellette van a' szembe tűnő magas makk termő hegy.
- Daudrawa**, Dobrava, fő Cseh orsz. ban, melly több tavakból Borowa és Kreuzberg

között ered, és Zaborzy mellett az Albisba ömlik.

Daubrowitz, mvs Morva orsz. ban a' Brünni ker. ben. Zvita mellett, jó fenéken 107 h. és 644 l. egy Pléb, és egy majorral.

Daubrownik, Dubrawnik mvs Morva orsz. ban az Iglau ker. ben a' Schvarza mellett 154 h. és 735 l. egy szép kath. Pléb. templ., és pa- piros malommal.

Daugieliszki, vska a' Vilnai Helytartóságban, az Euro- pai Orosz bir. ban.

Daulad-Pacha, Dawud-Pacha, A' nagy Sultán mulató kas- télya 1/2 órányira Constan- tinápolytól.

Dauletabad, vs egy erős hegy- várral Golkonda orsz. ban in- nenső Indiában.

Dau, kis vs és hajdan Uro- dalom a' hajdani Trieri Püs- pökségben Lezer fő mellett, azután a' Francz. Saar oszt. ban, most Burkus Kir. bir- tokában, egy hegynél, mel- lyen egy vár fekszik, ez a' várost védelmezi, van 320 l. és veres réz bányája.

Daunia, Apuliának azon része volt, melly Trento és Aufi- dus vizek közt feküdt, Dau- nus Királytól vette nevét. A' mostani Terra di Bari kerületből, és Basilicata ré- széből állott tehát; több fő vsi voltak.

Dauai bércek, az Asiai Orosz bir. ban, egy ága a' Mongo- linak az Almás, Nertschinski, és Stannowoi bércczel, melly China felé a' határt formál- ja, és a' tenger partja felé a' Tsuktschi bércczig terjed.

Dauphin, titulusa a' hajdani Francz. tartomány Dauphi- né birtokosának, és azu- tán titulusa a' Korona örö- kösnek 1343-tól, mellyben azon tart. III. Humberttől

Viennois-i Dauphintól a' Francz. Királynak olly fel- tétellel ajándékozott, hogy a' Francz. Korona örö- kösök a' Dauphin titulust viseljék.

Dauphin, Grófság az ész. A- merikai szabad köztársasági Pensylvaniában, 43 □ mfd. 18180 l. a' két bérceken, és Susquehannah mellett nagy erdőekkel.

Dauphin, (Fort) déli csucsán, és félszigetén egy hason nevű tengeröbölnek Madagascar szigetén Afrikában, melly ész. felé Itapere kösziklák- tól kerítették bé. Ez egy hosszúság négy szegletű, 150 lábnyira magosbb a' ten- ger színénél, két láb vas- tagságú kőfalakkal körül van véve. A' vas macska fogó fenék igen derék, és a' tengeröböl a' folyók, és tavak pezsegnek a' halaktól. A' levegő egészséges, és a' forróság a' kemény szelek által kihűl. A' kastélyt 1642 a' Francziák építették, de ámbár olly sok próbák té- tettek, hogy ide szállítványt teleptsenek, mindazonáltal azt végbe vinni nem akar- ták. A' kastély most hihe- tőképen egészen el van a' Francziáktól hagyva.

Dauphiné, Delphinatus, régi franczia tart., melly Del- phinatnak is hivatott, eg- gyik a' hajdani nagy tarto- mányok és fő Helytart. gok közül. Esz. felé Bugey, és Bresse, Ny. felé Lyonnais és Vivarais tartományoktól Rhone folyó választja el; kel. felé Sabaudia és Piemont. dél felé Provence határai; térsége 368 □ mfd, és (a' revolutio előtt) mintegy 800000 l. Az éghajlatja által- jában véve mérsékelt, kel- lemetes és egészséges. A' bér-

őzi tájékok hidegek, és részek valóban durva. A' legjelesebb folyók: Rhone; Isere, Drac, Romanche, Vuise, és Guye v. Guyer mellék folyókkal, Drom, Durance 's a' t. Tavak, és mocsárok többek találtnak. A' bérz fekvésére nézve felső és alsó Dauphinére osztatott. Földje fekvésének külömbsege szerint nagyon külömböző, még is általjában véve meglehetősen termékeny, mindazonáltal közel egészen terméketlenek a' felső Dauphiné kietlen bércei, melyek se nem egészen kopaszok, sem erdőkkel nem fedetnek, mellyeken vad állatok: a' kecskebakok, kőszáli zergék, murmutérok, és medvék élődnek. A' bérz lejtői gyümölcs fákkal, dombjai szőlő tökkel bé vannak ültetve; a' völgyekben derék legelők vannak; és a' laposságokon gabona, kender, len 's a' t. vettetnek. A' házi gazdaságnak fő tárgya a' szőlő mívelés, és szederj fa ültetés. A' bor többnyire csekély, a' legjobb, és leghíresebb a' Hermitagei bor. A' selyem mívelés nagyon fontos. Olaj, gesztenye, dió és más gyümölcs fák is elültettetnek. A' barom tartás igen kiterjedt. A' bércek és erdők mindenféle enni való vadakkal gazdagok, kiváltképp nyulakkal, és fogoly madarakkal. A' bércekben van arany, ezüst, ón, vörös réz, sok és különös jószágú vas; tovább kristály, cseppkő, kigyókő, gipsz, mész, gránitkő, levélkő, derék agyag, kalló föld, kréta, gyémánt színű kövek, természetes közepső, szép kövesedések,

's a' t. Vannak több ásványos források is, valamint némelly természet ritkaságai is. A' tart. nak első fabrikáltji közé tartozik: a' vászon, mindenféle gyapjú posztó, kalap, papiros, kesztyű, bőr, aczél, és vasportékák, rézedények, 's a' t. A' természeti és mesterségi termékekkel való kereskedés szembetűnő nagy. — Felső Dauphiné következő tart. kákat foglalt magában Graisivaudant, Champsaurt, Briançonnaist, Embrunaist, Gapençoiat, Rovenezet, a' volt Mevouillon és Moutanban Báróságokat. Alsó Dauphinéhez tartoztak: Viennois, Valentinois, Diois, Tricastin, és később még az Orange v. Orániai Hercegség. Ezen tartom. most Oránián kívül három osztályt formál: t. i. az Isere, Drome, és felső Alpesi osztályokat.

Dauphin szigetei, 1. Madagascár.

Dauria, tartom. az Orosz Irkutski Helytartóságban Siberiában, Chinától Argun által válik el; Fövsa Neretchinsk, lakosai Tungusok, és Tagurok, többnyire pogányok, vadászatból és baromtartásból élnek.

Dausenau, mvs Lahn vizénél, Naussau hivatallal, felső Rajnai ker. ben.

Dave, Deve, Grófs., vár, és nagy falú Maas vizénél, Namur Grófságban, Egy-Belgiomban.

Daventry, régi mvs az Angliai Northampton Grófs. ban a' ország útnál, melly Londontól Chester felé nyulik, van korbács és selyem hariznya fabrikája.

David, fő Asiai nagy Tatár.

Örsz.ban, melly a' Caspiumi tengerbe hull, és arany fővényt hajt magával. Az Oroszok ezen főnál magokat megerősíteni és egy erős várt építeni próbáltak, de a' Tatárok nagy ellenvetést mozdítottak.

David szigete, egy a' Bermudi szigetek között az atlanti tengeren.

David útja, l. Baffinsbay.

Davos, plébániás falú, és fő helye egy hason nevű völgynek, és a' tíz törvényszék szövetségi (Zengerichterbund) ker. fő törvényszéknek Granbünden kantonjában Helvetziában.

Dawano, a' hajdani Abyssinai fő hatalomtól elszakasztott tart., Adel Királyság határán.

Dawidogorod, vs és erősség az Európai Orosz Birodalom' Finnland Helytartóságában, melly II. Katalin Császárné alatt Wiborg és Wilmanstrand között épült.

Dawidow, ker.béli vs az Európai Orosz Birod., Minsk Helytartóságban, Sluk fő két ágai között, 3.200 lak.

Dawud-Pacha, l. Daulad-Pacha.

Dax, Acs, (43° 42' 19" É. Sz. és 16° 36' 44" K. H.) régi középszerű nagyságú de kelemetes, jól élő vs, a' régi Gascogne pusztában a' mostani Franczia puszták oszt.ban, 1.050 ház. és 4.500 lak., Adour főnál; van 1 régivára, 1 nevezetes kriptá a' Sz. Pál temploma alatt, 3 koporsóval, mellyek egymást felváltva vízzel töltik be, híres meleg ferdőji; kereskedik gyántával, kátránnyal, (dohot) terpetinnel, viasszal, mézzel, deszkákkal, gabonával, borral, pálinkával.

Deaki, Diakowce, nagy ma-

gyar falú Poson Várm. ben külső járásban, Nagy Szombattól 5, Sellyéhez közel, 1 kath. templommal, kendert és dohányt mivel. Az itten általmenő Panna főcska csukákkal, pontyokkal, és más halakkal bővelkedik.

Deal, város Angliában, Kent Grófságban, 4.500 lak., a' tenger mellett, több kastélyok oltalmazták. Itt szednek a' hajók gyűjteményt, és gondoskodniak a' tenger ügyi szükségéről.

Dean-Forest, nagy erdő Angliában, Gloucester tartom. ban, Wye és Severn fők között; ebben a' legjobb hajóépítésre való tölgyfák nőnek.

Deba, (43° 18' É. Sz. és 15° 23' K. H.) vs Spanyol orsz. ban, Guipuzcoa tart.ban a' hason nevű főnál jeles czethal fogással és halzsir étetéssel.

Doberndorf, kis vs Bajor orsz. ban, Rezat ker.ben, egy várral.

Dehica, Dembica, kis vs Vislaka főnál, a' Tarnovi ker. ben, Gallicziában, Posta váltással.

Debír, Kirjath Sepher, helys. Juda nemzetségnek déli földén, Jos. 15, 15.

Dobreczn, Szabad Királyi vs Bihar Várm. ben Sárréti járásban, egygyik a' legnagyobb 's legnépesebb vsi közül Magyar orsz.nak; az Ész. Szél. 47° 30' 42" és a' K. H. 39° 13' 29" alatt, fekszik Budához a' tekervényes postaút szerint 35 póstá mfdnyire; kerületében 1 német mföldet foglal, és hosszas kerekded formára vagyron építve; útszáji szélesek 's nagy részint eggyenesek, mellyek közül dísz-

sebbek: a' szeglet' útsza, a' varga útsza, piac' útsza, 's a' t. Régibb épületei a' Magyaroknak bevett szokásokhoz képest, alacsonyak, az újabbak ellenben a' külföldiek példájokra többnyire téglából készült egy 's két emeletű csinos épületek. Lakosai, egynehány szász részint művész részint mesterember 's kereskedő németeken kívül, mind tös Magyarok, öszveséges számok 38.967 könnyen meghalad, kik is, 1200 kath. kivéven minnyájan reformátusok. — Jeleségei közzé tartozik: a' nagy ref. templom, és az ahoz közel álló négyszegű roppant Collegium több tudós Hazafiakkal, ezer 's egynehány szász tanulókkal, kik közül 2—300 togátus; gazdag könyvtárral, és magyar ritkaságok gyűjteményeivel kérédik; a' Piaristák klast. és Szentegyháza, melyet Card. Csáky 1726. építtetett, ezeknek gondviselések alatt vagyon a' kathol. Gymnasium, a' Városház, az Árvák háza, mellynek dicső emlékezetű Kir. M. Theresia 30.000 for. ajándékozott vala, könyvnyomtató műhelye, sóháza, dohány fabrik., fehér-ló, bika, 's más vendégfogadó házai, 4 patikája, 's a' t. Széke a' Tiszán túl lévő kerületbéli Táblának, és posta hivatalnak; itt boldogúlnak legnagyobb számmal a' magyar kereskedők, mert Debreczen csak nem az egygyetlen egy kir. vs Magyar Hazánkban, mellyben számosabban magyar kereskedők is találtnak, de feltétőbb nagy a' száma műveinek és mesterembereinek

is, számlált tudniüllik 1807 esztendőben: 26 czéhben álló asztalost, 30 kádárt, 41 kovácsot, 43 csutorást, 46 ácsot, 31 lakatost, 12 német szabót ugyan annyi czipellőssel, 50 váltó és 97 vásári magyar szabót, 57 szürszabót, 104 szücsöt, 12 kalap, és 19 süvegcsinálót, 37 gombkötőt, 58 fésűst, 12 késest, 65 bodnárt, 105 fazékast 's pipacsinálót, 10 könyvkötőt, 49 szíjjártót, 49 mészárosot, 19 marha- és 84 sertésvágó hentest, 186 vargát, 209 gubaesapót, 751 csizmadiaát, és ezeken kívül több üvegest, ötvöst, rézmivest, festőt, czín öntőt, óra csinálót, 's a' t. Híresek az itt készült pipák 's cserép edények, kések, fésűk, kiváltképen pedig az ide való csontszobókák, mellyekből esztendőnként Debreczen több mind 192.000 darabot Magyar országba és az hozzá kapcsolt tart. nyokba küldöz szélyel. De mindenek felett nevezetesíti e' vst dolgós fehér népének a' kenyér sütésben és szappan főzésben való szép 's különös tehetsége, mert a' Debreczeni kenyéret minden német zsemlye 's kenyér süttö, szappanját pediglen minden szappanyos, kiknek mesterségek e' munka, tekintvén azoknak könnyűségét, fehérségét 's jóvoltát, szájtátva 's követhetlennül csudálják. Jeles 4 országos vásári a' két Magyar Haza kereskedésének fő piaczai, mellyekben külömbféle tárgyak, kiváltképen pedig szarvas marha, ló, sertés ezerenként, gyapjú, szalonna, szappan, 's t. ef. fordulnak elő. Lakosai erős,

ízmös, szorgalmatos, és még el nem kordosodott nyílt szívű Magyarok. Hajdan fele a' vsnak Szabolcs Vármegyéhez tartozott, most egészen Bihar Várm. vagyon kapcsolva, és 1715 esztendő óta mint Szabad Királyi vs Tanácsa részint kath.ból, és részint reform. ból választatik, és a' vs Bírón 's Polgármesteren kívül, valamint más királyi vsokban 12 tagból áll. Czimere egy zászlót tartó bárány. Portája 45, száraz malmainak száma 90 felül múlja, kapuja 8, úgymint: Sz. Anna kapuja, csapó v. posztó.csinálók kapuja, Péterfy kapuja, a' Mester kapu, a' Hatvani kapu, mely előtt a' híres orsz. vásárok tartatnak, a' Vásári kapu, Sz. Miklósi és N Váradikapuk, ez utolsónál van a' reformatinak 'ispitálybéli templomjok. A' várost kies szőlős kertek környékezik, melyeknek mindazáltal termése gyenge ízű 's nem sokáig tartó. Határa igen messze terjed, némelly helyeken homokos, de a' marha tartásra felettébb alkalmas, innen számos gulyák 's ménesek legeltetnek rajta; gazdagon megtermi a' természetnek minden ajándékát is, de fa 's jó víz nélkül kivált szárazság idejében, szűkölködik. Debreczen, Hazánknak csak nem minden nyomorúságaiban a' többi jelesebb vsokkal bőven részesült, és sokat szenvedett rész szerént a' háború, rész szerént pedig len a' számos égések által 1640, 1719 és 1727-ben, de mind ezek felett tetemesen károsított az 1811 esztendőnek

Aprilis hónapjában kiütött kétszeres tűz által. *Debrő*, (Alsó), *Német Debrő*, szőlőműveléssel, jeles falú Sváb szállítványok lakják. *Debrő*, (Felső), v. *Magyar Debrő*, egy kat. templommal, híres a' dohány művelésről, esztendőnként közel 1000 mázsát termeszt; mind a' kettő Heves Várm. ben Tarnai járásban, Kápolnához 1 óra, F. U. H. Grasalkovich. *Debschütz*, vs felső Lusatziában, nem messze Reichenbachtól; ettől veszi a' régi nemes Debschütz familia nevét. *Decan*, Kel. Indiában hajdan Ész. felét, a' Gangesen innen fekvő félszigetnek foglalta magában. Maig hozzá tartoznak a' Maratták tart. Galcondai Státus, a' Maysurei, és Carnatici Nabobság, egynehány kis tartományokkal, és szélyel szórt birtokokkal az Európaiáknak. Maga a' név sincs többé szokásban. *Decapolis*, (Math. 4, 25. Mar. 5, 20. 7, 31. tíz vsból állott ker. Peræa Palaestinában, Hippos, Pella, és Gadara között. Ide számláltattak Pliniustól: Damascus, Philadelphia, Raphana, Scythopolis, Gadara, Hippon, Dion, Pella, Gerara, Canatha. *Deciare*, l. Aré. *Decime*, réz pénz Fran. orsz. 2 kr. 1 d. Bécsi becs szerént. *Decimetre*, l. Metre. *Decize*, Decise, Decetia, (46° 50' É. Sz. 21° 6' K. H.) helys. Francz. orsz. ban, a' hajdani Nivernois tartom. ban, a' mostani Nievre osztályban, egy szigeten, a' hol az Aire a' Loirba foly, mely utolsón egy

egy hid van építve. Itten egy megerősített általmenetel van Burgundiába, 1 várral, 158 ház. és 2.212 lak., kö és kőszénbányával.

Deck, 1. Overloop.

Deckendorf, (48° 49' 45" É. Sz. és 30° 38' 23" K. H.) vs az alsó Duna ker. ben, Bajor orsz. ban, a' Dunának Eszaki partjánál, mellyen ottan egy hid vezet keresztül, 400 ház. és 2600 lak., levél gyűjteménnyel, háló, és vászon készítővel, számos fazékasokkal, és közel fekvő papiros fabrikával. A' vs helye egy tartományi törvényszéknek és számtartósnak.

Dedeleden, nagy és kicsiny, Plébániás falú, és fő helye egy azon nevű hajdani Vestfáliai Kantonnak Saale osztályban, a' Halberstadti ker. ben, 2 templommal, 196 házzal, és 1.085. lak. kal.

Dedes, magyar falú Borsod Várm. ben, Dedes pataka mellett fekvő meglehetősen magasságú hegyek között, egy régi várral, a' Bük erdőben, mellyben sok vad van, és egy Evangelikus templ. mal. Szöllőt mivel; nem messze van innen a' Mátra bérce.

Dedes, Afrikai Atlás hegynek része Marokko Királys. ban, Tedla tartom. ban, lakosai barbarusok, (vadak, palléroztatlanok), barmaikból élnek, és sem Religiójok, sem Felsőségök.

Dedham, vs és főhelye a' Norfolk Grófságnak, az Eszaki Amerikai Szabad Státusban Massachusettsben, Charles fónál, 1.800 lak. kal.

Dedilova, vs az Orosz Tula Helytartóságban.

Dee, fő Eszaki Skótziaiban, Hüb. Lex. II. DAR.

Marr-Grófs. ban, melly nagyon gazdag lazatzokkal, és a' Német tengerbe ömlik.

Dee, folyó déli Skótziaiban, Galloway Grófs. ban, melly Man sziget' áltellenében az Irlandi tengerbe ömlik.

Dee, fő Angliában, melly a' Merionethi Grófs. ban ered, és Chesternél Dee tengeröbölbe foly az Irlandiai tenger mellett. Ha gyakran esők vannak, gyakran több mfdekre kiárad a' laposon, és azáltal az ottoni Valesi Lak. szegénységére szembe tűnő befolyása van.

Dee, tengerből az Irlandiai tengeren Flänt, és Chester Grófságok között, szélessége nem nagy, de meglehetősen messzeségre bényulik a' szárazra.

Deeshieh Daraje, fővsa El-Ared tart. nak, és egész Vahabiták országának köves Arabiában. A' Fejedelemnek széke; téglából vannak házai. —

Deenson, nemes vs az előbbi Vestfáliai Ocker oszt. ban, 650 lak. kal, és kőbányák. kal; közel vannak hozzá a' Schornborni üveg huták.

Deeping-market, vs az Angol Lincoln Grófs. ban.

Dées, Dénes, mvs Erdély országban belső Szolnok Vármegyében Szamos fő mellett, egy reform. papi lakó helyel, és oskolával, Vármegyházával, Posta váltással, és 1 Sz. Ferencz szerzetbéli klastrommal.

Dées-Akna, Sófalva, mvs Erdély orsz. ban belső Szolnok Várm. ben, a' Kolosvárá vivő kereskedő út mellett fekvő bércek között; Magyarok és Oláhok lakják; jól

fizető sóbányával, 1 kat., reform., és 2 görög nem egygyesült Plébániával és Ekkleziával, 1 tulajdon Magisztrátussal, (Tisztviselő tanáccsal), és fő hivattallal.

Degerby, 1. Lovisa.

Deggingen, volt Benedictinusi Apáturság, 1803. Oettingen Wallersteinhoz jutott.

Dégh, falu Wespzm Várm. és jár.ban, Balháshoz és Kálozdhoz közel, Wespzmhez 6 1/2 óra, Fjér Várm. határán. F. U. Tolnai Festetics Antal, lak. Magyarok, kat. és ref. Az Uraságnak pompás kastélyától és jól elrendelt gazdaságától; a' termékeny határának nagyságától nevezetes.

Degliggi, szegény vs Candy orsz.ban, Ceylon szig.ben.

Degomba, Királyság Szerecszen orsz.ban közép Afrikában, csak nevéről esmértes.

Dehli, Delli; Schah Dschehanabad, a' maga építőjétől, a' hatalmas hason nevű Mogol Császártól úgy nevezetett (28° 37' É. Sz. 77° 41' K. H. Greenwich-től) Hindostaniai régi fő és kormányshéki vs Dschumna fónak ny. partjain; most a' maga régi fényességéből sokat elvesztett; virágzásának idejekor é.róldélre a' fónak hosszán terjedett mintegy 5 geogr.mfdre, és csaknem 4-re széltében; 15 mfd. a' körére nézve, és 2'milliom felé volt. a' lak. száma, most még több lak. mint 1700000 számlál. O és új vsra osztatik, melyeknek mind össze még 12 mfd. körök. Van 3 nagy fő útszája. Figyelmet érdemlenek a' Sekandara, és Hümajum mecsetek, a' nagy számú Bazárok, a'

fegyveresház, a' Jesuiták klastroma; a' pompás kőhid, 12 bolthajtásokkal; Schams khannak szép sírjele, a' csillag vizsgáló torony, a' Császári Daurisara nevű palota, mely a' maga 7 fő épületeivel és 3 kertjeivel 84378 □ öleket foglal, és belől igen szépen ki ékesítettett. Ezen kívül vannak még több jeles paloták, és más figyelemre méltók, a' fábrikák számok, és a' kereskedés nem csekély.

Deichhütte, 1. Gitelde.

Deichov, falu Neumarkban, Crosseni ker.ben 18 h. és 120 lak. vasbányával. Közel hozzá Bobernél van egy vas hámor.

Deidesheim, vs Mainzi. Helyt. ban, 1300 l.

Deime v. Deume, fő kel. Borussziában, mely a' Kuri Haffot Pregel fővel össze kapcsolja.

Deir Makarint, klastroma Sz. Macariusnak, a' melytől az alsó Egyiptomi hason nevű pusztá, Bahire tart. ban, neveztetik; 6 geogr. mfdre fekszik Terannehtől; erős kastély forma, mert ezen a' tájékon ragadozó Arabok lakoznak; benne 20 Copticus barátok laknak, a' kik minnyájan vagy egy szeműek, vagy vakok, v. sánták, és azon alamizsnából, melyet nyerne, nyomorult, mocskos remetei életet élnek. Szegény eledelek csupán egy kis kerék, rosszul sült kenyérből, tojásokból, és némelly sovány főzelékekből áll; vannak egynehány gabona, és bab gyűjteményeik is. A' klastrom Előljárójának a' titulussa Abui, az az: A-

tyám.

Deisendorf, mvs Bajor orsz.ban Salzach ker.ben 164 ház. és 650 lak. Tartományi törvényszéknek helye, közel van egy vashámori műhely.

Deister, l. Diester.

Dejthe, Dechtitz, tót mvs N. Szombathoz 2 1/2 óra, mellyen Blava keresztül foly, és 2 részekre osztja; a' jobb parton lévő Poson Vármhez, a' balon lévő pedig Nyitra Vármhez tartozik. Van szőlő művelése, egy kat. pléb. egy Zidó Synagoga. A' l. sok szép fazék edényeket készítenek. G. Erdődi-nek Vitinczei Urad.hoz tartozik.

Dek, sziget Trana, vagy Dembea taván Abyssiniában; melly a' Státus tömlöczével szolgál.

Dekin, orsz. Nubiában közép Afrikában a' Nilus Tacaze nevű ágánál, egy hason nevű fő vsal, gazdag arannyal, elefántokkal, czibét petymegekkel, és czibét lovakkal.

Dekhá, v. Dschihanzironga (13° 43' É. Sz. 108° 20' K. H.) vs Bengala Helyt.ban; a' Ganges mellett, házai nád gunyhók, mellyek karókon állanak; sok keresztény Hindusokkal; egy örmény klastrommal, a' legfinomabb gyapjú materiákat készítő kézmívекkel, valamint a' patyolatok, cziczkartonok, virágos fátyolok műhelyeivel; 's a' selyem és gyapott materiákból álló fő vásárral.

Dela-Loma, (32° Sz. és 242° H.) tart. csúcsa új Albionban ész. nyug. partjain Amerikának; meredek kőszálakból áll; három szembe-tűnő hegveire nézve fi-

gyelemre méltó, mellyek közül az ész. minden oldalról asztal formájú

Delavare, nagy fő ész. Amerikában, melly az öt nemzetek tart.ban ered, Pensylvánián által megyen, és a' Delavare öböl által a' tengerrel egyesül; közel 150 Anglus mfre felfelé hajózható; ha egynehányszori essőkből nevededik. A' szállítványi Philadelphian felyül sok mfre terjednek ki. A' tart. partjainál derek sok hallal, kivált tokokkal bőv, mellyek bésózatnak 's messze szélyel hordatnak.

Delavare, legkissebbik az ész. Amerikai szabad Státusok közül 38° 27' 34" től 39° 43' 20" É. Sz. 95 □ mfd 64 270 l. a' kik többnyire Anglus eredetűek. A' tart. legnagyobb részére lapos, és sok mocsári vannak. Fői: Christiana, Brandyvine, Nanticoke; tenger öblei: Delavare 26 □ mfd avagy 360000 ge. láb, 8 2/3 mfd hossz. és torkolatjánál 3 mfd szél. A' hidegnek és melegnek hirtelen való egy mást váltási sok betegségeket nemzenek. Termései: fejér és veresczedrus erdők, fejér tölgyfák, fekete diófák, gabona, len, főzelékek, gyümölcs, szarvasmarha, medvék, farkasok, rokák, nyúlak, vidrák, mókusok, patkányok, vizi, és mocsári madarak, halak. Három Grófs.ra osztatik. Newcastle, Kent, és Sussex. A' fő vsa Dover.

Delavare, Grófs. az ész. Amerikai szabad státusban Pensylvániában, Delavare fő mellett 8 □ mfd, 9480 l. Többnyire lapos és a' fő mellett jól épült. A' főtermésefa, főhelye Chester.

Delavare, l. Mohaker.

Delbrück, mvs és fő helye egy hasonló nevű kantonnak az elosztott Vestfáliában Fulda osztt.ban Paderborn ker.ben bucsújáró hely.

Delden, köfalatlan vs Geldria tart.ban egy. Belgyiom orsz.ban, 1100 l. közel hozzá fekszik a' Vassenaar familiához tartozó Twickel Uradalom, és kastély.

Delebio, helys. Adda mellett Lomb. orsz. Lario oszt.ban borral és selyemmel kereskedik.

Delfino, vs a' Delfini al-helyt. ban Albaniában, nem messze Pindus hegyétől, egy Basának széke 8000 l.

Delfino, kikötő Chió szigetén az Archipelaguson, melly egy nagy és erőss toronytól védetik.

Delfshafen, helys. egy. Belgyiom orsz.ban déli Hollandia tart.ban, a' Maas mellett egy kikötővel, a' hol a' Delfti hajók szállanak ki 2680 l. számlál.

Delft, Delphi, (52° 0' 49" Sz. és 22° 1' 30" H.) vs déli Hollandia tart.ban egy gyönyörű tájékon Schie mellett, szép rendben építetett; három csatorna vágja keresztül, mellyek naponként vízrekeszek által tisztíttatnak; van 9. templ. 4870 h. és 23737 l. Az új templomban híres harangjátéka van, melly 400 egész 500 harangokból áll. Tovább az itten lévő fejedelmi Udvarban 1584. meggyilkoltatott Orániai Hercz. nek I. Vilhelmnek a' fő Státusoktól 1609 emelt fényes koporsó is jeles; 's remekje a' mesterségnek. Azután jelessek Húgó Grotiusnak, és Leuvenhoeknek koporsói is; A' régi templ.ban Tromp és Pe-

ter Hein, Tengeri vezérek fekszenek eltemetve, mind a' kettő pompás koporsókban. Megnézést érdemlenek még a' vs háza, a' fegyvertárral, és 4 puska por házakkal együtt. — Fabrikáji: fél porcellán, szőnyeg fedél; és finom posztó kézművei. Az elsőben foglalatostokdta egykor közel 1000, 1802. pedig alig 200 munkások. A' vshoz tartozik a' fennebb említett Delfshaven helység, melly neki kikötőül szolgál.

Delft, sziget Jafnapatnam mellett, ész. partján Ceylonnak, most az Anglusokhoz tartozik; Jó ló és szarvasmarha tartása van; jó méneseire nézve Lovak szigetének neveztetik.

Delftland, azon része d. Hollandiának, melly Rhyndland, Schieland, a' Maas, és a' tenger között fekszik.

Delfczyf, vr egy. Belgyiom orsz.ban Gröninga tart.ban Ems főnek torkolatjánál, a' hol a' Fivelt magához veszi; van egy kikötője. Kicsiny, de tisztán van építve széles jólkirakott utszákkal, és éjtszakai világosítással; 810 l. számlál, a' kiknek eleségök forrása csak nem az eggyetlen kikötő.

Delgois, szig. Wolga vizén, mellyen Astrakan vsa épült.

Deli, Sdili, Groszdelis, hajdan Rheaea, Archipelagusi szigeteknek egyike, Delos sziget mellett, jó legeltetőkkel, 's roppant düledékekkel. A' tengeri rablók miatt nem lakattatik.

Déli Afrika, l. Afrika.

Déli Amerika, l. Amerika.

Déli Archipelagus, keleti Indiában azon északi része az Oczeánnak, melly Birmani orsz.nak Negrais fo-

- kától egész Achin Sumatrai fókig terjed az ész. szél. 13° 40' alatt, és a' kel. hosz. Greenwich-től számlálva 90° 59' alatt, vagy Ferrótól 107° 40' egész 110° 33' alatt fekszik. Jelesebb szigetei: az Andamani, Nikobari, Sundani, Molukki szigetek.
- Déli Asia**, l. Asia.
- Déli csatorna**, l. Cana du Micli.
- Déli Cap**, hegy foka ujj Hollandiában D. Sz. 43° 39'.
- Déli Karolina**, l. Carolina.
- Déli Georgia**, l. Uj-Georgia.
- Déli Göthia**, l. Söder Göthland.
- Déli jeges-tenger**, a' földnek déli sark részén, melly még tellyességgel esméretlen.
- Déli India**, l. Australia.
- Déli Jütland**, l. Schleswig.
- Déli Peru**, tart. déli Amerikában a' Platái Vice Királys. bñ, több ágakra szakadnak a' Kordillera, Pilco majo, és Mamoré vizei. A' hegyeken hideg, a' völgyekben meleg a' levegője, és gazdag ezüstben, aranyban, szarvas marhában 's a' t. A' fő vsa La Plata.
- Déli Polus**, l. Pólus.
- Déli Ronaldsoy**, egyik az Arkadiai szigetek közül ész. Skotianál.
- Déli Siria**, egy része a' Damaskusi Basaságnak Syriában, fő vsa Damask.
- Déli tenger**, l. Csendes tenger.
- Déli Uist**, Hebridi sziget Tajni Grófsághoz tartozandó Skótiában.
- Déli Walos**, l. Wales.
- Déli világ**, l. Australia.
- Delitsch**, vs a' Leipzigi ker. ben Szász. orsz. ban Löberbach mellett 389 h. és 2500 l. Itten sok gyapju harisnyákat szőnek; 3 mfdre fekszik Leipzigtől.
- Della Suda**, kikötő a' Török Candia szigetén.
- Dellach**, falu Karinthiában a' Dráva mellett, mellyen keresztül itten egy híd fekszik, Plebaniával. Az érczes kövekből (cadmia) esztendőnként 1500-tól 1600 mázsáig czint áski.
- Delle**, l. Dattenried.
- Delli**, Delhi tart. Hindostánban, k. Indiában, a' n. Moguli birod. nak fenn maradt része, azon nevű pusztult vsal, melly Jumna vizénél esik, 's hajdan fejedelmi lakhely volt, Császári palotával, kövelkerített, 's tornyokkal erősített kastéllyal, melly kincs ház volt. A' nagy Mosché, a' Kiervansarai, a' két fő ut jelesek maig; házait többnyire silányok. Lak. igen elfogytak; sokan gazdagok közülök. Marattok birtoka alatt van.
- Delligsen**, Pléb. falu, és fő hely hasonnevű kantonban a' volt Vestfaliai Leine oszt. ban Eimberch ker. ben Wispe mellett, egy templommal, 85 hosz. és 697 l. tart két esztendői vásárt, van egy papiros, és 2 örlő malma.
- Dellingen**, falu a' Francz. Mosel oszt. ban Bremsnek a' Saarba folyásánál, vas hámmorral, pléh fabr., és üveghutával.
- Dellys**, kis vs Constantine tart. ban Algier Státusban nem messze Buberak fótól, van egy kikötő torka, és több becses festő műhelye.
- Delmenhorst**, hajdani Grófság az Alsó Rajna Vestfaliai ker. ben Vesper mellett Münster, Ostfriesland, és Bremen között, vannak 4 tisztségei 81 falui és 1917 l. A' Dáni koronához tartozott; de 1773 a' Hollstein Gottorp familia ifjabb ágának megegyezé-

sével elválasztatott, 1775 Oldenburggal együtt. Herczs. re emeltetett. Később ezen körpyék a' Francz. Vsertorkolat oszt. hoz tartozott. l. Oldenburg. A' fő vsnak ugyan azon neve.

Delmenhorst, 53° 3' 8" E. Sz. és 26° 16' 17" K. H.) Delme fő mellett fekszik, 2 mfdre Bremától. Az ottoni vr már 1712 egészen földig lerontatott.

Delmino, Damnio, kis török vs Bosniában; ez előtt egy kis köztársaságnak fő vsa volt, de most egy hitvány hely.

Delmont, l. Delsberg.

Delos, egy az Archipelagusi szigetek (Cyclades insulae), közül, Europa, és Asia között; hajdan igen híres volt eredetére, Apollo és Lato-na templomára, benne lévő Cynthus hegyére 's Oenopus folyóra nézve; mivel ez tartatott Apolló és Diána születése földének, a' Persáktól is tiszteltetett. Itt volt Apollónak leghíresebb Orákuluma, az egyesült Görögök kincstára; de most lakos nélkül hagyatott közsál, melly csupán a' tengeri rablók menedék helyéül és a' tengeri nyulak lakásául szolgál. Amahíres Apolló márvány oszlopának derekát, a' régi híres templomnak sok jeles darabjait, és a' hajdaninagy tekéntetű Delos vsnak om-ladékit maiglan láthatni.

Delphi, legnagyobb, 's leghíresebb vs Phocisban; Parnasszus tetején feküdt Lykoreia vsából eredett; ennek lakosi a' hegy oldalán épült Apolló templomához leköltözködtek; e' letelepedésnek első neve Python, utóbb, Delphi lett. Elejénten

magán uralkodott, és Phocistól független volt. Athenébéliektől egyesítettett Phocissal. A' körül belől legjelesebb 's leghíresebb itt lévő görög Orákulum' eredetét leírta Diodorus és Strabó, drága kincseit Pausaniás és Herodotus. Itt tartatott az Amphiktiói gyűlés, 's végzési a' templomban függesztettek fel. Itt tartattak a' nevezetes Pythi játékok is. Mostani neve Castri.

Delphinat, l. Dauphiné.

Delphino, l. Delfino.

Delsberg, Delmont, csekély vska egy dombon 900 l. Birs mellett a' Francz. felső Rajna oszt. ban; Itten vala a' Münsteri Collegialis szerzet, Moutierengrandvall, melly az előtt Granfelden Plebán. faluban, a' Münsteri völgyben volt; a' körül fekvő tájék Delsbergi völgynek nevezetik.

Delta, már régtől fogva mostanig szépségére, és termékenységére nézve híres sziget ész. részében Egyiptomnak, mellyet a' Nilus ágai a' tengerbe való ömlésök előtt formálnak, és a' három szegletű Δ (mellynek Delta neve) alkotására nézve a' régiektől így neveztetett; dél ész. felé 25, és kel. ny. felé 18 mfd; több csatornáktól által vágatik, és nagyon termékeny a' gabonában, ugorkában, dinyében, fügében, narancsokban, pizánkban (paradicsomfüge) gránát almákban.

Delvenau, l. Stecknitz.

Demant, l. Bantam.

Dombea, v. Dambea tart. Abyssíniában, Afrikában; a' legszebb és legtermékenyebb része az orsz. nak, nem egészen a' középben

Tekszik, hanem inkább a' ny. oldalra Tzana tónak két oldala mellett, északra Mazagáig fel; vize elegendő van, és többnyire lapályos. Ittén nő a' legjobb buza, melly különösen az udvari gazdálkodásra, és a' királyi familia számára rendeltetett. A' tart. 14 ker.re osztatik.

Dembea, v. Tzana. Tó Abyssiniában a' hason nevű tart. ban mint egy 25 (mások szerint csak 18) geogr. mfdnyire becsültetik a' hossza, 8-tól 10-ig szélessége, sok kis fók, és patakok hullanak belé. Esső idejekor kiárad. A' Nilus déli részén által foly; bővelkedik halakkal, vízi lovai pedig annyin vannak, hogy a' tart. egészen pusztává tennék, ha jó ízű húsok, és kövérségekért, valamint használható bőrökért is, szüntelen nem vadásznák az emberek őket; vannak krokodilusai is; több szigetet foglal magában.

Dombia, fő Sierra-Leona parton felső Guineában, Afrikában, mellynek ész. ága Kal-konschonak neveztetik; szembeülnő kereskedés üzetik rajta.

Dembica, nemes vs Hallicziában Tarnowi ker. ben. Wisloka fő mellett.

Demboviez, vska Gallicziában Zamoski ker. ben, egy kis halmon Wistok fő mellett egy Pléb. val.

Dembrovca, vs Gallicziában Jasloi ker. ben, a' hol sok patyolat fátyol készítetik.

Deményfalva, tót falu Liptó Várm. ben déli jár. ban, Bodafalva mellett. F. U. több nemes fam. 50 kat. és 200 evang. l. kik sok jó deszkát készítenek. Ittén találhat-

ni az úgy nevezett sárkánybarlangot, melly külömbféle nemű csepp kövekkel rakva van, és a' mellyben ez előtt nagy állatok csontvázeit találtak.

Demar, hajókázható halas fő egy, Bel. orsz. ban, melly az előbbi Lütich megyében ered, és Dylével való egyesülése után Ruppel nevet vesz, és Ruppelmondená a' Scheldébe ömlik.

Demerary, fő a' Hollandiai Guianában déli Amerikában, melly az Atlanti tengerbe ömlik, minden ol-talmazás nélkül van ha-gyattatva, és elég mély a' legnagyobb hajóknak is. Ezen fő mellett van a' Hollandusoknak egy hason ne-vű szállítmányok építve, melly 1781. önként hódolt az Anglusoknak, de azok-tól is majd el hagyatott.

Demetæ p. Britannia szigetében lakott nemzetség: vsok volt Maridunum (Ca-er Marten) 's Luentinum.

Demetor (Szó) Oláh falu Erdély orsz. ban közép Szolnok Várm. ben, egy reform. és görög Pléb. 's derék szőlő hegyekkel.

Demeter, (nagy) Waltersdorf, Fattendorf, nagy Szász falu Bisztrici székhelyen egy evang. ekklesiával, több sókutakkal, nagy szőlő hegy-gyel, és kendermiveléssel.

Demetriade, nagy, jeles, Demetrius Macedoniai Király-tól épített vs Thessalia-ban, Görög orsz. ban, Magnesia tart. ban; most csekély, egy Püspöke van a' Larissai Görög Ersek alatt.

Demetrias, Corcura, vs Chal-deában, Arbela mellett, föld alatti tüztől nevezetes, mai neve Kerkuk.

Demir Capi, Cataractæ Danu-

bii, az az vas kapu, a' Sze-
mendriai Sandschakságban
Serviáb. Orsován alól; itt a'
Duna kösziklákön rohan le,
és azért hajókázni itten ve-
szedelmes.

Demitrioff, l. Dmitrow.

Demitrowitz, l. Mitrovitz.

Demmin, (53° 53' É. Sz. és
36° 41' K. H.) vs Innenső
Pomeraniában Demin, és
Treptowiker.ben. Valemen-
nyire megvan erősítve,
többnyire mocsárban fek-
szik Tollense és Trebelnek
Peene vizébe folyások mel-
lett; van 382 h. és 3170 l.
kik gabonával, fával, ü-
vegge' s a' t. kereskednek
és halászatot üznek.

Demona, l. Val di Demona.

Demonte, vs Piemontban, a'
volt Stura oszt.ban Stura
fő mellett 6000 l. egy kas-
téllyal együtt magas kö-
szálon.

Demotica, Didymotychus, Tö-
rök vs Romániában egy he-
gyi várral, mint egy 6 mfd-
nyire Adrianopolistól Ma-
ritza mellett egy kies tá-
jékon. Meglehetősen jól van
építve, és a' felső vst Gö-
rögök, kiknek ottan Érsek-
jek van, az alsó vst pedig
Törökök lakják; Itten tar-
tózkodott XII Károly Svéd
Király 1713 és 1714-ben.

Demschinsk, vs Usman mel-
lett az Orosz Woronesch
Helyt.ban.

Dengin, falu Valenciens és
Bouchain között, Henegaui
Gróf.ban, kápt. Sz. Egyház-
zal. Itt győzedelmeskedtek
a' Francziák a' szövetséges
seregeken 1712-ben.

Denar, váltó pénz, melly a'
Prussz Sléziában 3 fillér (1
kispénz); Francz. orsz.ban
pedig mint egy harmad ré-
szét egy fillérnek teszi. A'
nehézség mértékekben egy

quintlinek negyed részit is
teszi.

Denat, 290 h. vs a' Franczia
Tarn oszt.ban: Arson fő
mellett.

Denbigh, Grófs. ész. Valésben
Angliában, ezt ész.ról az Irr-
landiai tenger határozza,
ész.keletről Flint, és Ches-
hire, dél. kel. Shropshire,
délről ész.nyug. felől Mont-
gomery, Merioneth, és
Caernarvon. 25 □ mfd. fog-
lal 4 vst, és kis vst. 57 Pléb.
13048 h. és 60330 l. Földe
többnyire hegyes, de kelle-
metes, völgyeiben termé-
keny tájékok vannak. De-
nek legelőkkkel bővelkedő
partjainál derék sajtot ké-
szítenek. Termései: gabo-
na, sajt, és szarvasmarha;
Itt harisnyák készítenek és
gyapjú materiák. A' Clwyd
völgy legszebb ezen Gróf-
ságnak több Urodalmi kör-
nyéki között. A' legneveze-
tesebb fők: A' Clwyd, Con-
vay és Dee. A' fő vs.

Denbigh, Clwydnek egy-
ik ágánál egy gyönyörű völgy-
ben; vannak fabr., és bőr
portékái, mellyek London-
ba is elkelnek.

Denbitza, vs Brsetzi Vajd.ban.
Cujaviában, N. Lengyel
orsz.ban.

Dencz, nagy Demeter, falu
Somogyvárm.ben erdők kö-
zött, többnyire kézi mester-
ségűző Czigányok lakják,
a' kik külömbféle fa esz-
közöket készítenek.

Dendera, nagy falu, felső E-
gyiptomban a' Nil völgyé-
ben, mellynél megláthatni
szép és figyelemre méltó
omladékit Tentyris vsnak,
mellyek között különösen
jeleskednek 3 templomok.
A' környék gyümölcs fák-
kal bővelkedik.

Dentermando, Teneraemonda,

- (51° 36' É. Sz. 21° 38' K. Dentikem, vs egyy. Belgyiom H.) erős vs Flandriában, egy. Belgiomban; a' hajókázható Dendernek Scheldébe folyásánál; 5030 l. és kereskedési adás vevéssel, kápt. 's több klastromokkal.
- Deneuvre**, v. **Denevre**, Danubium, vs 260 h. egy hegyen, Meurthe mellett, a' Francz. Meurthe oszt.ban.
- Dengeleg**, Dengldorf, Gyíngelág, mvs Erdélyben, belső Szolnok Várm.ben déli jár.ban, Szamos vizénél, Déstől 33/4 mfd. birtokosi több nemes Uraságok, lak. Oláhok, 6 hitűek.
- Denia**, Dianium, (39° 1' É. Sz. 16° 54' K. H.) kis vs és kastély egy kettős kikötővel, melly egy erős toronytól védetik Valencia orsz.nak partjai mellett Spanyol orsz.ban; Titulussa Mark Grofs.; van 2000 l. és kereskedőkkel, 's aprószőlővel, közel hozzá van egy hason nevű sziget.
- Denier**, rézpénz, Barcellona-ban = 1. d.
- Denisley**, vs 30000 l. Natoliában, közel Laodicea düledékihez's Möanderhez; 's szőlőt mível.
- Denkendorf**, falu a' Würtembergi Királys.ban Stuttgart ker. 1285 l. és egy Királyi Seminariummal.
- Denkov**, vs 125 ház. Lengyel Kirs.ban a' volt Radom osztályban.
- Dent de Morcle**, iszonyú bércz Helvetiai Wallisi kant.ban.
- Denta**, Gyenta, kir. Kamarai mvs Temes Várm.ben Verseczi jár.ban, Dettától 1/2 mfd. Oláhok és némét. lakják, Bezava folyó mellett egy görög nem egyesült pléb. és templ.mal, és egy számtartói hivatallal.
- Dentah**, l. Taptah.
- Dentikem**, vs egyy. Belgyiom Kir.ban Geldria tart.ban egy vasöntő műhellyel.
- Dentila**, Királyság közép Senegambiában Afrikában, Gambia és Faleme folyók között, kevésé esméretes.
- Denus**, Orosz orsz.ban 2. d.
- Deobriga**, l. Miranda de Ebro.
- Deols**, l. Bourg-Delos.
- Departement**, 1) munkálkodáskör, ha azon személy is, a' kinek Departementjéről szó van együtt kijelentetik. 2) Kormányzási mellékhivatal, törvényes hely, ha a' személyről nincs szó. 3) Br. orsz.nak, előbb pedig az Olasz, Neápolis, Westfália Kirs.nak, Varsói Herczs.nék is föld leírásában némelly különös felosztás, kerület, értetik alatta.
- Deptfort**, vs az Angl. orsz.ban, Kent Grofs.ban 1900 ház. és 9500 l. Ravensbour, és Lee öszvefolyásoknál; felső és alsó vs-ra osztatik. Van egy nagy kir. hajó-építő helye, melly minden mellék ágai val az építésnek 2000 embert foglalatéskodtat. Van tovább egy nagy ispitálya, a' ki véntült hajósoknak, tengeri hadi hajósoknak, és azok özvegyeiknek számára, melly 59. h. foglal. Az itteni hajó építő helyeken dolgozott Nagy Péter Cs.
- Dernasnia**, Darasnia, vs kis Lengyel országban, Volhíniában, Horyn vizénél.
- Deraznia**, mvs kis Lengyel orsz.ban, Podoliában, Wolzeck vizénél.
- Derbent**, Darband, Kánság (Fejedelemség) a' N. Perzsiái Schirvan tartom.ban Kaspium tenger mellett, és Therbagh, Rubat fók mellett; 6 négyszegű mfd nagysága; gazdag borban, sáfránban, selyemben, gyap-

júhan, sós tavakban. A' Fövsa

Derbent, (43° 55' É. Sz. 65° 5' K. H.) a' Kaspium tengernek partjain fekszik, egy hegy alatt, kőfalai és házai faragott kövekből állanak, és 16—20,000 lak. vannak, a' kik inkább a' Házi gazdálkodásból, és kézi mesterségekből, mint a' kereskedésből szerzik eleségöket. Figyelemre méltók az itteni kösziklákon vágott víz árkok, és vágott kövekből fövényes mész nélkül keményen építetett 30 láb magosságú, és igen vastag falak, melyek az itteni hegyi vártól a' kaukázusi bércezig nyúlnak, és hajdan a' fekete tengerig terjedtek, a' mint mondják. Ezen tájékban van egy két erősegtől védelmezett bércei szoros általmenetel is, melly Kaspiumi kapunak nevezetik.

Derbet, egy a' 4 kalmuki familiákból Orosz orsz. ban 4.900 sátorokkal.

Derbyschire, Grófs. Angliában, északra Cheschire és Yorkschire, keletre Nottingham, és délre Leicester, Varvik, és Staffortschire, nyugotra Stafford és Cheschire határi közt; 40 négyszegű mfdnyi, 10 vssal és kis vssal, 211 Ekkleziával, 33. 191 ház. és 161.142 lak. kal. Csak a' déli része termékeny; vannak szántóföldeji kiváltképen árpára nézve; derék füvelő vidékekkel, és barom légeltetőkkel, melyek közül a' Dee partjánál lévőben a' becses sajt készül. Az ész. és nyug. tájékok bővelkednek ásványokkal, mint: vassal, vass rézzel, ónnal, kőszén-

nel, érczes kövekkel (Cadmia), mézzel, gipszel, márvánnyal, porcellán földel, szarú kövel. A' füves dombok sok szarvas marha, és juh nyájokat táplálnak. Fő vizei: Derwent, melly a' tartományt két részre osztja, Dove, Trent, Ervash; a' fővsa

Derby, 11.000 lak., Derwent mellett, jól épült, és sok gazdag familiákkal; van 1 figyelmet érdemlő selyemmalma, mellynek vannak 26.586 nagyobb kerekei, és 97.746 kisebb járó kerekei, és minden perczenetben 221.178 Yard. azaz 512.124 1/4 lábnyi selyem-czernát bocsájt ki. Vannak ezen kívül itten porcellán és kő fabrikák; harizsnya szövési, fonási, és márvány pallérozási kézmivek, czin, bádóg fabrikák; úz a' város szaladós kereskedést is.

Derczika, magyar falú Csaló közben, Posony Várm. ben alsó szigeti járásban, Somorjától 3 óra; csupa nemesek', lakhelye. Itten találtnak sok vad réczék, nyúlak, snepfek, 's a' t. egy egészen katolikus Plébániával.

Deregnő, Drehtniow', magyar mvs Zemplén Várm. ben N. Mihályi járásban, Nagy Mihályhoz 3 óra. F. U. Lenyey fam. lak. Magyar reform. az Udva mellett egy kastéllyal; a' közel fő Latorczában vannak sok halak. Vannak itten szép mezők és erdők, 's 1 malom is.

Dorenburg, hajdan uradalom a' Halberstadti Fejedelemségben, azután kanaton Blankenberg körül. ben Saale oszt. ban, a' volt Vestfália Királys. ban, 4 hely-

ségekkel, és 4225 lak. kal.
Föhelye
Dereburg, (51° 52' 40" E. Sz.
 és 28° 33' 23" K. H.) vs egy
 kir. uradalmi házzal, 1 tem-
 plommal, 1 ispitállyal, melly-
 hez templom is van. 1 Pós-
 tára gondoskodó hivatallal,
 398 ház. és 226 lak., a'
 kik között 21 zsidó familia
 van.

Derecske, Draszmart, Ra-
 szendörf, mvárs Soprony
 Vármiben, felső járáshban,
 Rába vizén kívül, 1 1/4 óra
 N. Baromtól. F. U. H. Esz-
 terházi, 768 l. Nőmetek, kat.
 tulajdon plébániával.

Derecznia, vs 106 ház. Horyn
 fő mellett, az Orosz Volhy-
 niai Helytartóságban.

Derencsen, Drecsán, falú Gö-
 mör Várm.ben. Balogh vize
 mellett, Dobóczhoz közel,
 Réma Szombattól 1 mfd.
 F. U. G. Kohári, és más
 fam. Lak. Tótok, Magya-
 rok, kat., és Ev. Sónkallyal,
 borlával, hordókkal, 's
 más fa edényekkel keres-
 kednek.

Derg, nagy tó Hiberniában,
 mellyet Schanon fő formál
 Connaught, és Munster ha-
 tárai mellett.

Derg, l. Dirg.
Dergasp, vs a' kis Perzsiái
 Sedhestan tart.ban.

Derhtistan, Schusistan, nyu-
 got Perzsiái tart.

Derkin, némelly csak nevéből
 esmeretes tart. Nubiában,
 közép Afrikában, keletre
 Atbarától Takacze, és Ma-
 reh fók között.

Dermapatam, Mapalet, füg-
 getlen Szerecsenek kis or-
 szágának fővsa, Cananor
 tart.ban, kel. Indiában.

Derne, (32° 45' 30" E. Sz. és
 39° 44' 50" K. H.) a' Spa-
 nyol orsz.ból kiüzetett An-
 dalusiai Mauroktól építetett

kis vs Barka tart.ban, Bar-
 bariában, 42 mfdnyire kel.re
 Bingazitól, egy fertálynyira
 a' tengertől, egy hitván kikö-
 tő torokkal, mellyen csak
 jó időben lehet bátorságo-
 san vasmacskát ereszteti.
 A' vs falait egy patak körül-
 folya, vannak édes vízfor-
 rásai is. A' vsnak kellemes
 vidékin igen szép kertek
 vannak; egy Tripalisi-
 tól függő Basának lakhe-
 lye, a' ki kies mint egy
 64 mfdnyi hosszúságú, 's
 ugyan annyi szélességű kör-
 nyéken: uralkodik. Ezen
 környéken számláltatnak
 30,000 sátori a' Beduinusok
 seregének, a' kik nagyon
 hadakozók, és igen gyak-
 ran egymással távozó
 harczba is elegyednek.

Dernothal, helys. a' Fran. al-
 só Seine oszt.ban, 600 ház.
 5000 lak., posztó és gyapjú
 takaró fabrikákkal.

Dernis, hitván vs, és hajdani
 erőség, Knin Grófságban
 Dalmatziában Cicola folyó
 mellett, melly itten eszten-
 dőnként a' mezőkre nagyon
 kiárad.

Dernő, falú Torna Várm.ben
 Kassai járáshban, Rosnyótól
 1 1/2 mfd. F. U. G. András-
 sy, lak. kat., 1 kat. templ.
 mal, 1 malommal, vashá-
 nyával, 's több vashamo-
 rokkal.

Derpt, l. Dorpat.

Dert v. *Dart*, jeles, jól épí-
 tetett, 's jó élő falú Bahi-
 reh tart.ban alsó Egyiptom-
 ban; bal partjánál Nilus N.
 ágának, keletre az újjanon
 formáltatott Edko tótól,
 a' melly a' közép tengerrel
 és a' Nilussal öszve köttetik.

Dersou, l. Dirschau.

Dervent, fő Cumberland Gróf-
 ságban Angliában, ered a'
 Dervent-fíls bércezekben

- Derventwater** tón keresztül foly, és Workingtonnál a Hyberniai tengerbe ömlik.
- Derventwater**, tó az Angol Cumberland tartom. ban, mely Derventfótól, maga eredetétől nem messze, formáltatik.
- Dés**, Dees, Dyesch, Dionysopolis, mvs Erdély. belső Szolnok Várm. azon nevű járásban, Samos vizénél, Bécestől 34. Pósta. Nemesbirtok, tulajdon tanácssal, Várm. és Pósta házzal, kat. és ref. pléb. és iskolával.
- Desaguadero**, fő a' Guatimala Auddientziában Ész. Amerikában; másképp Rivier de Saint Jean-nak neveztetik. A' nagy Nicaraguából ered, a' portékáknak Mexikóból Havanába vitétesekre nagyon alkalmas, és a' Madrid Nordba (ész. tengerbe) ömlik.
- Desaguadero**, fő Déli Amerikában, ered az Andés-hegyekből Chili tartom. ban, és a' Magellani tengerbe szakad.
- Desaignas**, vs a' Francia Ardeche orsz. ban, 693. ház. és 3.440 lak. kal.
- Desborough**, mvs az Angol Buckingham Grófs. ban, egy pápirosfabrikával.
- Desakina**, Désifodina, falú belső Szolnok Várm. ben, Erdély orsz. ban, Kolosvárra vivő orsz. úton, Déstől 1/2 óra, rész szerént Kir. Kamara, rész szerént Nemes Fam. jószágga, lak. Magyarok, Oláhok, kat., ref. és óhitűek, tulajdon plébániákkal, és póstahivatallal. Hegyei közt gazdag a' sóbányája.
- Deschkin**, Desczkin, kerületi vs az Orosz Orel Helytartóságban, az Oka mellett, 70 ház. és 500 lak.
- Deschtemi út**, l. Anian.
- Desda**, nagy falú széllyel szórt ház. kal a' Dalmatziai Görög tart. ban, 1 plébániával, és 4 malmakkal.
- Dese**, fő Egy. Belgyiom Királys. ban, Jülich tart. szélein ered, és Herczogenbuschnál a' Maasba szakad.
- Deseade**, l. Desiderade.
- Descenzano**, mvaros, a' Lombardi Velencei országban, Bresciano tart. ban, a' Lago di Garda mellett, 3.400 lak, jó bora és szép halai vannak, kereskedik gabónával.
- Desiderade**, Desirade, Desade, (azaz az óhajtott, mert az első volt azon szigetek közzül, melyeket Colomb Kristóf második útazásában 1493. feltalált) Fran. szigeti N. Indiában, (16° 20' É. Sz. 61° 20' K. H.) 4 Fran. mfd hosszú, 1 1/2 szél. 1788-ban élték itten, 213 Fejérek, 63 Indiai szerezcsenek (Mullattok), 926 Rabszolgák; vannak helyes kikötői Földes ámbár sovány, teremgyapjút, kávét, nádmézét. A' szigetet 1808. 36-kán Mafizisnak az Angolyok elfoglalták, és a' Lakosok megesküdtettek, hogy egyik hadakozó félhez sem hajlanak.
- Desio**, kis vs Lombard. Velencei orsz. ban, Majlandhoz közel Sevese és Lambro fók között.
- Desna**, Mellék főja Dnepernek az Orosz Birodalomban.
- Desnak**, l. Tessen.
- Despotat**, kis tart. Livadiában, Görög orsz. ban a' Joniai tenger partján, Levanto, és Prevesa tengeröblök között; 1699 óta a' Törökökhöz tartozik.
- Despo-Thag**, Balkan hecznek ága Török orsz. ban.
- Dessau**, (51° 50' 60" É. Sz.

36' 46" R. H.)-fővá és kormányzék. helye Anhalt Dessau Hercegségnek, egy kies laposon a' Muldenál, melly nem messze tőle az Elbe vizébe foly; van 9000 h. és 9.220 lak., mellyek között 1000 Zsidó. Három részekből áll: ó vsból, új vsból, és Szand nevű külső vsból. Jelesek a' kormányzék-i vár és épületek, 1 fő iskola, új zsidó iskola, a' posztó, harizsnya, kalap, tobák, arany és ezüst-ve-rési fabrikákkal. Lak. lazatz fogás és gabonával való kereskedés által nem kevés hasznotszereznek. Egykor híres volt a' Basedov intézete szerint 1774 állított Philanthropia(emberszeretet), de a' melly 1793. öszve roskadott. E' vsnál vannak a' Lousium és Georgium mulató kastélyok, Angoly kertekkel, és egy Gáliczkő műhellyel együtt.

Destedt, plébániás faláKremmlingen kantonban, Braunschweig ker.ben, Oker osztályban, az előbbi Vestfáliai most Hannovera Kir.ságban, 58 tűzhelyekkel, 426. lak., és 1 nemes udvarral, mellynél egy jeles Park (mulató erdős kert) van.

Deszna, Deszin, Oláh mvs. Arad Várm.ben, Tiszán tulsó járásban, Aradtól 10. óra, az Erdély országi határoknál, egy Görög nemeggyesült plébániával és templommal, és 1 vashámmal.

Deton, mvs a' kel. Frísiában, 1 evang. templ.mal, és 813 lak.kal.

De Tierra, I. Juan Fernandez.

Detmold, fő vs és kormányzék-i helye Lippe Grófságnak

Werra fónál, 300 ház. és 2.200 lak.kal. Széke a' tartományi hivatalnak. Itten van 1 Gymnasium, és e' tájékban vannak márványbányák. Ezen helyet a' régi Teutoburnak gyanítják, hol a' Római Generális Q. Varus, a' Német Herrmann v. Arminus vezértől keményen megverettetett Christus születése után 12 esztendőben.

Detrsd, Blasenstein, mvs és régi kastély, meredek kősziklán Posony Várm.ben és járásban, mellyhez csak egyetlen a' menetel egy más kastélytól, melly ugyan azon nevű, és hasonlóképmagos köszálon 400 lépésnyire fekszik amattól; ezen vártól egy egész urodalom veszi nevét. F. U. G. Pálfi, számlál 1800 lak.

Detroit, Fretum, tenger szorulat.

Detroit, fő Canadában Északi Amerikában, melly a' Huron tavat a' Sinclair tóval, és Erie tóval öszve kapcsolja.

Detroit, vs hason nevű folyó mellett Canadában, 300 ház. rosszul kirakott utszákkal, mellyekben négyszegű tuskókból lévő utak is találtnak, erős palánkkal körül vétetett; van négy kapuja erős tuskós házokkal, és egy kis négyszegletű vára a' szegleteken, bástyákkal, mellyek közül minde-nik egy kis ágyúval díszeskedik; mindazonáltal ezen egész erősítés csak az Indusok ellen szolgálhat. Ez a' vs egy szembetűnő kereskedési hely, 12 kereskedő hajókkal bír. Van itten egy templom a' katolikusok számára, egy pedig a' Huro-nokéra. A' vidék köröskörül

lapos. A' közel lévő fók és más vizek még malomra sem alkalmatosok ugyan, de bővelkednek jó ízű halakkal; sóban nagy a' fogyasztása.

Detroit de Maire, (le), egy híres út Már del Nordtól Mar del Sur felé Amerikában. A' déli Amerikának csuccsán fekszik a' Magellán tenger szorulatától oldalaslág, a' Statusok szigete, és a' Terra de los Fuegos nagy sziget között.

Detta, Gyedu, mvs Temes Várm. Verseczi járásban, Berzava vizénél Sz. György és Bánlok között; kat. pléb. posta hivattallal, termékeny földel; a' kir. kamarának Denta uradalmához tartozik. —

Dettelbach, Tettelbach, kis vs a' Ménus (Mayn) mellett a' Würtembergi Nagy Hercegs.ben, Würzburgtól 2 mfdnyire, 2.130 lak., szőlőműveléssel, és egy búcsújárók templomával.

Dettenheim, mvs Pappenheim Grófs.ban a' Bajor felső Dunaker.ben. Ettől nem messze fekvő Graben falú mellett láthatni azon csatornya maradványát, melly által Nagy Károly az Altmühl Rednitzzel, és következésképen a' Dunát Rajnával egyesíteni akarta.

Dettingen, falú a' Maenus (Mayn) mellett Aschaffenburg Hercegs.ben, 280 lak. Esméretes az 1743-diki harcz által.

Dettva, népes mváros Zolyom Várm.ben alsó járásban, Véghlesshez 1 3/4 óra. Nógrád Várm. határán. Eszterházi Hercegs.hez tartozik; 2 kat. templommal, 1 üveghutával, és 5487 lak. lak. Besztercei megyében.

Deulomonde, kis vs 140 ház. a' Francz. Északi oszt.ban. a' Deule hajékázható fóna a' Lysbe szakadásánál.

Deulina, falú az Orosz Moskau Helytartóságban, ahol 1616 az Orosz Birodalom és Lengyel orsz. között békeség kötöttetett.

Deuren, vs az előbbi Francz. Ruhr oszt.ban, 3.500 lak. posztó, vas, és papiros fabrikával.

Deut, Hollandiai réz pénz, krt ér Bécsi becs szerint.

Deutchem, (51° 58' 16" É. Sz. és 23° 55' 47" K. H.) kis vs Zütpheni Grófs.ban, F. Yssel tart., Geldriai tartom. Egy. Belg. orsz.ban, várai pak falai leomlottak, 1.350 lak., 1 glóbis, és bombaöntő műhellyel.

Deutsch - Altenburg, 1. Altenburg.

Deutsch-Boran, falú Cseh országban Pilsen ker.ben, egy savanyú víz kúttal.

Deutsch - Brod, (Niemeckzy Brod), kir. szabad vs Cseh orsz.ban Czaslau ker.ben, köfalakkal, 402 ház. 2670 lak., egy posta hivattallal, 1 pompás dékán templommal (káptalan templom). A' lak. Csehül és Németül beszélnek. A' földnek közepeszerű műveléséből, és a' városi mesterségekből élnek. Közel a' városhoz Zsigmond Császár 1422 Zsizska által keményen megverettetett.

Deutschendorf, v. Poprád, a' XVI. lengyel vsok közül Szepes Várm.ben a' Tiszán innen, nem messze a' Poprád fótól, mellyen egy kö híó megyen keresztül; egy kat. és evang. templ.mal. A' lakosok Németek, és eleségőket föld művelésből, pálinka főzésből, vászon szövésből, és más kézi mestersé-

gi foglalatosságokból szerzik. Az itteni erdőnek gyönyörű a' fekvése. Ezen vs' tájékin többször próbáltak bányát nyitni, de mindég jó következés nélkül, 890 evang. és 285 kat. lak. Van 1 papirosmalma.

Deutschen - Ofen, Deutsch-**No-fen**, szabad urodalmi, és igen hegyes falu Olasz orsz. ban, felső Etsch oszt. ban; fával kereskedése Olasz orsz. ban nagy.

Deutschkrone, lengyelül **Walecz**, vs a' töle nevezett ker. ben, a' Prusz. Netz ker. ben.

Deutschleuthen, csekély Urodalom Ausriai Sléziában.

Deutsch Liptsch, l. Liptau.

Deutsch Lugosch, l. Lugosch.

Deutsch Neudöfel, (Német új falu), falu Cseh orsz. ban Leutmeritz ker. ben, 22 h. Itten jó köszönet ásnak.

Deutsch-Neukirch, (Német új templom) Lichenstein Hercegi mvs Siléziában Leobschütz ker. ben 700 lak. és gips bányákkal.

Deutsch-Nofen, l. Deutschen-**ofen**.

Deutsch-Rasseltitz, nemes vs Siléziában, Neustadt ker. ben, nagy búcsús csudatévő képpel.

Deutsch-Wagram, l. Wagram.

Deutsch-Wartenberg, l. Wartenberg.

Deutsch-Wiesenthal, vs a' Szász érczes-bérczben egy patak által választatik el Cseh-Wiesenthal vstól; vannak bányái ón és ezüst érczre, vasra, kobáltértzre, ezüstös ásványra; 's csipke szövésai, és gyapott fonásai.

Deuxponts, l. Zweybrücken.

Deuz, vs Rajna osztályban, Kölln vsának áttellenében, Rajna mellett 2000 l.

Déva, két fők Spanyol orsz. ban, melyek közül egyik

a' déli Adriano bércznél ered, Placentia előtt elfoly, és azután Cantabri tengerbe szakad. A' másik Asturiában ered Galicia határi mellett, és Oviedónál az Oveval eggyesül.

Déva, helys. v. kis vs Biscayában egy kikötő torokkal Guipuscoa tájékon Spanyol orsz. ban Devának a' tengerbe omlása mellett.

Déva, Decidava, Schlossberg, Diemrich, Dyeva, (45° 52' 8" É. Sz. 40° 45' K. H.) nagy népes mvs Hunyad Várm. ben Erdély orsz. ban Maros mellett, 3300 l. régi várral, és veres réz bányával, 3/4 órányira tölle; van egy kat. reform. és görög nem eggyesült Pléb. egy kir. Harminczaddal, Várm. házzal, és posta váltással, Lak. Magyarok és Oláhok.

Devecser, Devetser, (47° 5' 3" É. Sz.) mvs Weszprém Vrm. ben, azon nevű jár. ban, Pápához 3 óra, Torna viza mellett, jeles szőlő műveléssel, és jó szarvas marha, juh és ló tartással, 2180 kath. lak. 1 kat. pléb. templommal, és egy leomlott várral, Gróf Eszterházié, ennek kastélyával eggyütt. Devecser egy német falu is Baranya Várm. ben, a' Pécsi Székben alsó Magyar orsz. ban, középszerű nagyságú 1. kath. templ. mal. Erdély orsz. ban neveztetnek így egynehány csekély faluk.

Déven, Divin, Theben, német mvs Pozson Várm. ben és jár. ban, Posonytól 2 óra. Morava vizének Dunába folyásánál 1400 kath. lak. 1 kat. templ. mal, Harminczados tisztséggel, régi kastélyal, jeles szőlő műveléssel, és Török fonál-művel. A' közeli fekvő Kobel hegyen gyakran

ran találni kövé vált csigákat.

Devén, Divin, mvs és omlott vár Nógrád Várm.ben, Losonczi jár.ban, Besztercebányai úton, Vámosfalvától $\frac{1}{4}$ mfd. F. U. G. Zichy, és Balassa. Lak. Tótok, kat. egy hutával 's elegendő fával, és legeltetővel.

Deventer, hajdan mvsa felső Yssel oszt.nak a' Hollandiai Kirs.ban, későbbben az Yssel torkolati oszt.ban, és most felső Yssel tart.ban, Belgium orsz.ban, egy kies tájékon Yssel mellett, egy hajói hid. rajta. Meg van erősítve, vannak 7 templ. 1200 h. és közel 8287 l. a' kik különösen a' vászon szövésből élnek; vas öntő. műhelyt is tartanak, születési földje Gronovnak, Deventer Jakabnak, és Bronkhorst Evradnak; Kempis Tamás itten tanított, 's meg is halt.

Deveze, vs a' Francz. Gers oszt. ban, szőlő műveléssel.

Devihassem, csak nevérol esméretes népség Sahara pusztaság belsőjében, ész. Afrikában.

Devils-Glen (the) l. Wicklow.

Devizes, helys. az Angl. Wilt Grófs.ban, nagyon szembe-tűnő legfinomabb posztófabrik. barom és rozs kereskedéssel.

Devon, Grófs. Angliában, ész. ról és ész. nyug.ról a' Bristol csatorna határa, délről, és dél-keletről Calais tengerszorosulat, nyug.ról Cornwall, keletről Sommerset, és Dorset; tart 124 □ mfd. 41 vst, és Boroughst (kis vst), 394 Ekklezsiát, 51190 h. és 337860 lak. Déli része puha és termékeny, az ész. száraz juhlegelőkre szolgál; a' keletről és főképen borsót terem;

az ész. keletről gazdag ásványokkal. Az ész. Devon szarvasmarha tartás nagyon becses, és a' vajból és hízó marhákból való jövedelme nagyon szembe-tűnő. Ásványi termései: faszén, cyder, cizin, veres réz, vas; ón, festő ércz, (magnesium ochraceum) pipa agyag 's a' t. A' gyapjú materia fabrikák nagyon lesülyedtek. A' partoknál derék kikötők vannak, és a' több hajókázható folyók között a' legnagyobbak Tamar, Ex, és Dart.

Dewedaschis, v. Devedaschis, (az az: Isten' rabnéji), Indiai templomoknál rendeltetett táncosnők, kiknek legelső foglalatosságok az, hogy ők mind azon templomban, mellyhez tartoznak, mind az útszákon Processziókor a' bálvány kép előtt tánczoljanak, és dicsőretit és cselekedetit ezen Istenségnek énekeljék; két rangra osztottak: az első rangbeliek a' legfelsőbb Istenségek' templomaikhoz tartoznak, ezek ezen templomok körében laknak és gyermeksegektől ott neveltetnek fel, a' muzsikában, tánczban, éneklésben tanítatnak, olvasni és írni is tanulnak, a' mi más ezen hivatalon kívül lévőeknek megtiltatott. Nem szabad csekélyebb rendű férfival közöszlenniük kemény büntetés alatt. Nem csak az a' kötelességek, hogy bálvány képeik előtt énekeljenek, és tánczoljanak, azoknak mindeninnapi pompáját neveljék, a' templomokat, és oltárokat tisztán tartsák, és virágokkal kiékesítsék; hanem a' mellett a' Papi szobák tisztaságára is gondot visel-

viselni, és általjában a' Bra-
minoknak, a' kiknek hál-
társaik is, minden asszonyi
szolgálatot megtenni. — A'
második rangú Devedaschi-
ok, a' kik az alsóbb Istenek
szolgálatjában vannak, nem
a' templomokban laknak,
hanem kívül azon egy önn-
tetszésű házban, mindaz-
által ugyan azon helység-
ben; tellyes szabadsággal
bírnak és élnek, a' mittet-
szik, azt tesznek, csak na-
ponként meghatározott szá-
múaknak rendre, a' tem-
plomba való szolgálatban
el kell járni, és a' nagyobb
innepeken, vagy innepi
processziókon minnyájok-
nak jelen kell lenni. Ezek-
nek sem szabad tisztátalan
rendű férjfiakkal közösköd-
ni. Sok pénzt kapnak az ál-
tal, hogy mint tánczosok
és éneklők, minden innepi
pompáikra a' fő rangúak-
nak és gazdagoknak elhi-
vatnak, 's a' t.; de még töb-
bet szerelmeskedések által.
De Wittsland, egy tartományi
környék új Hollandiának
ész. partján Polynesiában;
alacsony fővényes, kösziklás,
a' természetből minden te-
kintetre nézve mostoha
módra ajándékozott tar-
tomány, mellynek lakosi
a' legrosszabb állapotban
élnek. Neve Wilhelm de
Witt-től van, mellyet ő
1628. talált fel.
Dexen, (54° 23' 5" É. Sz. 38°
12' 50" K. H.) falu kel. Prus-
sziában Brandenburgi ker.
ben, 20 h. és egy iskola mes-
tereket-formáló intézettel.
Dey, Algier, Tunis és Tripo-
lis országi fejeknek neve.
Ezen méltóság nem örö-
kös; minden vitéz katona
just szerezhethet magának reá.
Deydesheim, vs egy kastéllyal
NÜB. LEX. II. DAR.

a' Haard mellett a' Mainzt
Helyt. hoz tartozik, Neustadt,
és Wachenheim között, jó
termékenységgel esméretes.
Deynse, vs egy. Belgy. orsz.
ban, Flandria tart.ban, Lis
mellett, 2600 lak.
Dezaigne, Saignes, helys. Do-
me mellett, Francz. Ardeche
oszt.ban, 683 h. Itt van még
a' Rómaiak ideje olta egy
nagy négyszegletű magas
épület, melly Diána tem-
plomának nevezetik.
Desima, Desima, l. Ranga-
saki.
Dezize, l. Decize.
Dezna, Desna, fő Novgorod
Helytartós.ban az Europai
Orosz bir.ban, melly Kio-
viánál a' Dnieperrel egye-
sül.
Diablerets, egy 9600 lábnyi
magasságu bérce Sabaud.
Simplon oszt.ban, melly a'
18 századnak első felében
kétszer rogyván magától
össze iszonyodást és halált
terjesztett.
Diagon, fő Moreában, Ac-
comba vsa mellett áltfoly-
ván, Alpheus vizébe szakad.
Diakovár, Jakobstadt, Püs-
pöki mvs Slav. orsz. Verő-
cze Várm. hasonló nevű já-
rásban; kies 's délről erdős
ronaságon fekszik, Eszék-
től délnyugotnak 5 órányi-
ra. 1700 kath. illyrus és né-
met lak. számlál. Széke a'
Diakovári vagy is Bosnia
és Szeremi törv. egyesült
Püspökségnek, Káptalan-
nak, nevendék Papháznak,
és a' járásbeli Várm. fő Bí-
rójának. Jeles benne a' püsp.
Szentegyház és díszes rezi-
dencia, a' Káptalanbéli U-
rak lakhelye, a' nevendék-
Papságháza, holott az if-
júság az istenes tudomá-
nyokon kívül Filozofiában
és Magyar nyelvben is ok-

- tattatik. Vagyonpóstháza is. Lak. részint földmivelésből, részint mesterségekből ugymint: szabóságból, timárságból's a' t. és kereskedésből élnek. A' vst és környékit kis patak nedviti. A' Diakovári vagy is Bosniai és Szeremítörv. eggyesült Püspökség Szerem és VeröczeVárm.ket és a' Péterváradí's Bródi katona vidékeket foglalja magában; 3 fő és 9 al- Esperestségeiben, melyekre fel vagyon osztatva, 80 pléb. 137610 hívekkel, 6. Sz. Ferencz Prov. S. Joannis a' Capistrano, és 1 Capucinus Szerzetes klast. számlál. Káptalanja 8 tagból áll. Felszentelt Papjainak száma 150-re nevezedik.
- Diamond**, nagy szikla északi tengeren Martinique sziget partjafelé ész. Amerikában. mellytől 2 órányi szorulat által elvált.
- Diamant**, Capo Diamant, Sumatra sziget ny. oldalán lévő fok (a' tengerbe nyúló magasan kiálló száraz) Asiában, ész. keletre. Malacca tenger szorulatig terjed.
- Diameter**, közepén hasító, általmérő, általló a' körnek két pontjai között; a' közép ponton által vont linea.
- Diano**, kis vs Nápoly Királyságban Principato oltrában Apennini bércz mellett 4170 lak.
- Diano**, kis vs a' volt Francz. Montenotte oszt.ban.
- Diarbekir**, Basaság (Paschalik) Al-Dschesraban Asiában, 19 Sandschakságból áll, mellyek közül 8-on a' Kurdi Bég függetlenül, és örökösön uralkodik, fő vsa hasonlóképen neveztetik.
- Diarbekir**, vagy Karemíd (37° 55' 30" E. Sz.) A' Tigris mellett pompás de felette bátorságtalan tájékon fekszik. Erős, van 10000 lak. kik között sok Jakobiták találtatnak; a' Basának széke és egy Jakobiták, és Nestoriánusok Püspökének. Az itteni veres szattyán bőrök a' legjobbak Asiában és az ezekkel való kereskedés, azután vászonnal, gyapju materiákkal és más portékákkal meglehető.
- Diabres**, vs a' Görög Epirus tart.ban, a' Törökökhez tartozik.
- Dibischau**, mvs Kaurzimi ker. ben. Cseh orsz.ban. G. Rogendorfé.
- Dice**, n. Mogultól kel. Indiai társaságnak ajándékozott sziget kel. Indiában; melly azt 1718-ban megerősítette.
- Dickemarke**, vs a' Norvégiai Christiania megyében vasbányákkal.
- Dickscove**, szép, regulát követő Brittaniai kastély Jusiam mellett Laudé Antában az arany parton.
- Dichthaller**, (vastag tallér) a' közönséges életben, neve egy Spanyol ezüst pénznek melly 1 f. 40 kr. ér.
- Dicső Sz. Márton**, Martinskirch, mvs Erdélyben, Küköllő Várm.ben, alsó járban, Medgyestől 4 1/2 óra Küköllő vize partjain. F. U. több nemes fam. Lak. Magy. Oláhok, ref. eggyesült, és ó hitű templommal.
- Didam**, (51° 56' 38" E. Sz. és 23° 46' 9" K. H.) falu Egy. Belgyiom orsz.ban felső Yssel tart.ban. 2034 l. Ennél áll azon köfal torony mellyben Drusus Romai fő hadivezér hamvait gyantatifik, hogy meg találták legyen.
- Dido**, Lesgi, Status Kaukaziában Samura forrása mellett,

- hegyes, 1000 familiák lakják; kik sok vasat, salétromot, puskaport és posztót készítenek.
- Die**, Dia Vocontiorum, (44° 45' 31" É. Sz. és 23° 2' 13" K. H.) Igen régi és meglehetősen mesterséget űző vs a hajdani Delphinatban, a mostani Drome oszttban Frorsz.ban, egy völgyben Drome mellett 3968 l. vászon és gyapju materia fabr. és valami kevés kereskedéssel.
- Diebach**, mvs Hanauhoz 1 1/2 Geln Hausenhez 4 1/2 óra. Rajnánál, G. Isenburg Birstein lakhelye.
- Diebesloch**, föld alatti üreg az előbbeni Stolberg Grófságban; az Arn erdőben kezdődik, és azért neveztetett így, mert gyakran szivárok tartózkodnak benne.
- Diban**, vs Arnontúl nevezetett ker.ben, melly. Areopolistól ész.ra feküdt, Pa-laestinában.
- Dieburg**, vs Starkenburg Fejedelemségben, a' Hessen-Darmstadti nagy Herczségben 408 h. 2240 l. és barom tartással.
- Diedenhofen**, l. Thionville.
- Dieditz**, mvs Morva orsz.ban Brüni ker.ben 156 ház. 1258 lak. egy Pléb. és jó szántó földekkel.
- Diedorf**, vár és nemes jószág Eichsfeldi vidéken, Hasszia határánál. Ehez közel esik ama híres Hülfsenberg, hová sok búcsú járások esnek.
- Diago**, Ruiz v. Rodriguez (19° 40' D. Sz. 80° 52' K. H.) kis Mascarenai sziget kel. Afrikában, 6 órányi hosszú és kettőnyi széles, de nem lakják. Itten gyakran találunk tengeri tekenős békákat. Leguat Ferencz csudafí mint egy 200 esztendőkel ezelőtt társaival egy
- keves ideig itten tartózkodott.
- Dickirch**, vska 2500 lak. Sure mellett a' Franczia erdők osztályban posztó, és bőr fabrikával.
- Diemel**, fő Westfaliában, a red Sauerland határain a' magos Pörge hegyen, mintegy orányira Stadtbergtől egyesül a' Hapkevel, és ezen vsan alól Paderborn ker. határiba jő. Itten magába veszi a' Twistet Höxter, és Fulda ker. között által megyen, és Carlsfaffenél a' Weserbe ömlik; minek utána még előbb Warne, Erpe, és Eder főkat magához vette.
- Diemensland**, (van) sziget Australiában, déli partján uj-Hollandiának, mellytől, 30 mfd hosszú és éppen olly széles több szigetekkel, és termékeny kőszikla bogyókkal tellyes Basses utja által választatik el; nagysága 1259 □ mfd. Az éghajlat itt nyárrban nagyon meleg, télben mérséklett. Földé több helyeken igen termékeny, egyébaránt keresztülhathatatlan erdő fedi. A' növényei, állatai olyanok mint uj Hollandiában.
- Diemerich**, l. Deva.
- Diemeringen**, Diemringen, kis vs a' Francz. Mosel oszttban Eifel mellett.
- Diempor**, Udiampor, helység Kochinban, Malabar partján, innenső Indiában, a' hol 1599 Zsinat tartatott a' Tamás keresztények, és kath. egyesülése végett.
- Dienesdi**, Schültern, Német falu Csallóközben Poson Várm.b felső Magyar orsz.ban Poson felé vezető orsz. utja mellett. Itten készítetik különösen sok szita materia a' molnárok, és szappanfő-

- zók számára; A' kat. temp. eszt.ként sok bucsújáróktól látogatattatik meg.
- Dientnerthal**, völgy a' Salczacher. bérceiben Bajor orsz.b. kopasz kőszalakkal körül van véve, melyek között a' Dienten patak foly. Itten sok vasérczet található, és Dienten faluban egy vas műhelyt, melly esztendőnként 1300 mázsányit dolgoz ki.
- Diepholz**, Grófs. a' hajdani Hannoverai N. Herczs.ben; MünsterHerczs. Hoya Grófs. és Minden Herczs. között; előbb a' Westfaliai Királysághoz tartozott, de e' Napoleon vesztével visszatért. 12 □ mfdken tart 15000 l. Földe többnyire pusztaság, és mocsáros hely, gazdag tufában. A' lak. úznak baromtartást, lud és méhtenyésztést és gyapjúczérna szövést. Itt van
- Diepholz**, (52° 36' 30" É. Sz. és 26° 8' 45" K. H.) nagy helység, a' Hunte mellett, nem messze Dummerától mocsáros helyen 284 h. 2000 l. és gyapjú fabr.
- Dieppe**, (49° 55' 34" É. Sz. és 18° 44' 29" K. H.) jeles, erős vs a' Francz. Alsó Seine oszt.ban 3000 h. és 20000 l. Bethune torkolatjánál; üz hering, skomber, stokfis, osztrea csiga's a' t. halászatot, és kereskedést. A' lak. szép munkákat készítenek elefánt csontból és szarvból, tengeri kompaszt (észak mutató) czirkalmakat, és derék csipkéket. Vannak itten igen rátermett tengeri hajósok is.
- Dieppenbeck**, kis vs a' volt Fr. Ourthe oszt.ban.
- Dierdorf**, vs, és kormány széki lakó helye a' Wiedrunkei Herczegnek, a' Rajnán
- innen a' Wiedback mellett 1600 l. Széke az orsz. Rendjeinek, most a' Nassau-Usingi főhatalom alatt van, és külömbféle fabrikái vannak.
- Diersdorf**, falu Sileziában Nimptsch ker.ben egy ásványos ferdővel.
- Diersen**, valaha a' Német birodalmi lovas vitzézi Rendnek tisztsége, melly az Utrechti Balleyhoz tartozott Velánban, egy mulató kastéllyal.
- Dierstein**, Tyrnstein, mvs Alsó Austriában felső Mannhartsbergi negyedben, a' Duna mellett, hol S. Ágoston szerzetbeli reguláris Kánonokoknak egy klatromok van. A' mellette lévő hegyen hajdan egy vár volt, mellyben Leopold Austriai Herczeg a' megfogott Angol Királyt I. Richárdot egy ideig őrzötte. Itten van egy ónbánya.
- Diesdorf**, klastrom, és Tisztség a' régi Brandenburgi tart.ban a' Lüneburgi határok mellett, az után a' Westfaliai Királys.ban. Benne 12 fele nemes fele polgári vérből való Conventualisok vannak. Az Elöljáróné Domina nevet visel.
- Diesenbergl. Oesenberg.**
- Dieskan**, Pléb. falu és fő helye azon nevű kantonnak Halle ker.ben, Saale oszt.ban, a' szélyel oszlott Westfaliai Királys.ban, egy ispitállyal 51 házokkal, 258 l. és egy nemes telekkel, mellynél egy jeles erdős kert díszlik.
- Diessen**, Damasias, mvs felső Bajor orsz. Isar ker.ben Ammer tó mellett, közel 1000 l. a' kik igen szép fejer fazék portékákat készítenek.

- Diesenhofen**, (47° 47' É. Sz. és 26° 30' 15" K. H.) kelemetes, és meglehetősen nagyságú, mesterség üzö város Thurgau kantonban, Helvetziában a' Rajna déli partján, Stein, és Schaffhausen között; hajdan a' 8 régi kantonok védelme alatt állott, de másképp szabad vs volt. A' lakosok elegyes vallásúak, mindazonáltal a' kath. legkevesebbek.
- Diest**, Distemium, (50° 59' É. Sz. és 22° 25' K. H.) kicsiny, de jó élő vs Brabantiaiban, Demer fő mellett, a' volt Fran. Dyle osztályban. Itten jó posztók és harisnyák szövetnek.
- Diest**, fő a' volt Fr. Rajna torkolati oszt. ban, melly a' Dommel és Aa egyesületekből származik, és Erevecoeurnél a' Maasba szakad.
- Diester**, Deister, sok fával fedett bérce Calenberg Hercegs. ben Leine és Weser között, Vestfália határai mellett.
- Dietendorf**, Altdietendorf, falú Gothai Hercegs. ben Apfelstadt mellett, 240 lak., gyapjú, gyapot, selyem, harisnya, Spanyol viasz, kalap, viaszos tafota, italnemük fabrikákkal; kereskedik fűszerszámokkal, arany, ezüst, és aczél portékákkal is. Közel van hozzá a' Herrnhutok szállitánya Neudietendorf, Neugotern, Gnadenthal (kégyelem völgy), (50° 53' 28" É. Sz. 28° 34' 51" K. H.) gyapjú és gyapot fabrikákkal, 's a' többi.
- Dietenheim**, vs Iller mellett, és Fugger-Dietenheim Grófnak lakhelye Bavariában, Iller kerül. ben, 246 ház. és 1.900 lak.; mellette van a' Brandenburg erőség.
- Dietenhofen**, mvs Bavariában Reczat kerül. ben a' Bibert mellett, egy várral.
- Dietfurt**, Theodophorum; kis vs Bajor orsz. ban Regen ker. ben, az Altmühl mellett, 800 lak., a' kik a' szántásvetést, és baromtartást nagygyon üzik; 1703. itten a' Bajorok az Austriaiaiktól megverettettek.
- Dietigheim**, Salm-Krauheimi fejedelmi falú Badeni Main, és Tauber kerületekben, 155 ház., és szőlőműveléssel.
- Dietkirch**, l. Diekirch.
- Dietmansried**, mvs Bajor orsz. ban, Iller kerül. ben, nem messze az Illertől, 1,200 lak. kal, és sok igen látogattni szokott ló vásárokkal.
- Dietrichstein**, pusztá vár egy hegyen a' felső negyedében Carinthia Hercegségnek a' Dietrichsteini Hercegek, és Grófok familia háza, a' kik legfelsőbb örökös orsz. Pohárnokok Carinthiában, és legfelsőbb örökös tartományi vadász mesterek voltak Styriában, és az Austriai örökös tartományokban szép jószágokat birtak.
- Dietschin**, Tetzen, szép, kerítetlen vs Elbe vizénél, Leutmericzi ker. ben, Cseh orsz. ban, szép magas kősziklán fekvő várral, Thun Grófé. Nagy gabona és fa kereskedése van Szász országgal.
- Dieu v. D'Yeu**, csekély szigetecské 3 1/2 négyszegű mfd a' hajdan Poitou tartom. nak partja mellett Francz. orsz. ban, most Vendée osztályhoz tartozik.
- Dieule fit**, vs a' Francz. Drome oszt. ban, 2.847 lak., Fanyance (nem jó féle porcelán), posztó, és kalap fa-

- brikákkal, és ásványos forrásokkal.
- Dieuze**, Decem pagi, (48° 50' E. Sz. 24° 20' K. H.) kis vs a' Fran. Meurthe oszt. ban a' Seille mellett, 300 ház. és 3400 lak., jó sós forrásokkal, nem messze Linder tótól, melyben iszonyú nagy pontyokat foghatni.
- Diez**, hajdan Herczegs., most Grófság; eddig a' Nassau-Oránia Fuldai Herczegekhez tartozott, Nassau Herczegs. ben a' Lahne mellett az úgy nevezett Wetterauban, 6 négyszegű mfd 15. 000 Jobbággyokkal; a' Nassau-Usingeni fő hatalom alatt van. A' fővs benne
- Diez**, Decia, Lahne vize mellett, 1 mfdnyire Limburgtól, 2.500 lak. és 1 várral a' dombon. A' vs a' legregularisabb és legszebbek közül való, új és ó városra oszlik, még bír Római kőfal csinálmánnyal. Ezen város most C. eve Herczs. hez tartozik; 1/4 ór. ra innét fekszik az Oranienstein mulató kastély; itten találta- tik híres élőfák' oskolája, 700 alma, és 300 körtvély fakkal, 's a' t.
- Dighton**, vs Északi Amerikában, Massachusetts Szabad Státusban, Bristol Grófságban, hajóépítéssel jeles.
- Dignano**, tájék nyugoti partján délre az Istria Illyr. tart. nak; szűkölködik víz nélkül, mégis termékeny gabonában, borban, fában, gallesben, gummiban, vadakban, és halakban; ottan van
- Dignano**, mvs egy Franciskán. és egy Capuczin. templommal, egy jeles Collegialis, és káptalan templommal, egy váracskaival szélyes utszákkal, és szép házakkal.
- Digne**, Dinia, (44° 5' 18" É. Sz. és 23° 54' 41" K. H.) kis, igen régi, de gyönyörű vs a' Francz. alsó Alpesek' oszt. ban, kőfalakkal és tornyokkal körül véve egy völgyben Mardarie és Bleone fokoknál, a' bérznek alljánál, van 3.700 lak. és 3 külső vsa. Itten vannak híres meleg ferdők, azután vas, kős, bős, és nem jó féla porcellán fabrikák. A' város meglehetősen kereskedő, és most egy Püspöknek széke.
- Digne-Ket**, fő Anan Császárságban, melynek határait Tunkin és Cochinchina között formálja, nyugotról keletre foly, és 17° 30' E. Sz. alatt a' tengerbe ömlik.
- Digoin**, vs a' Fran. Saone és Loire oszt. ban, 216 ház. és 2.230 lak.
- Dijon**, Divio, (47° 19' 25" É. Sz. és 22° 41' 50" K. H.) hajdan Dijonnais, és egész Bourgogne fővs, most pedig az arany domb oszt. nak Francz. orsz. ban; ékes tekintetű, és igen szép vs 2.900 ház. és 21.000 lak., Ouche és Suzon öszvefolyásoknál egy igen szép és termékeny lapály kezdetén, 70 Fran. mfd Páristól; formája hosszúkás kerek, és az új mód szerint van megerősítve; köre mint egy órányi, 4 kapúja, 1 erős kastélya, melytől védetik, 3 külső vsai, és 80 csinos jól ki- rakott útszáji vannak, északi világosítással, és nagy nyílt piaccal, melyek között a' Parade piacz, hajdan Király' piacza rendes épületeivel jeles; ezen állott valaha a' XIV. Lajos oszlop képe lo- von. A' Püspöki templomon kívül itten voltak régen 2 káptalan templomok, 7 plé-

bánia templomok, 8 Apát-ságok 's a' t. Továbbá jelesek: a' Charité, a' szép betegek háza, 2 tömlőczők, 2 nagy nevelő ház, egy nyílt mesterség' és rajzolás' iskolája 's a' t. A' hajdani vs előtt feküdt Kárthusiánok gazdag klastroma most el van romolva. Láthatni itten még több részint igen szép, részint nagy palotákat, és más választott épületeket. A' vs mellett vannak igen szép sétáló helvek; a' vs régi, és külömbféle régiségek találtattak benne; készítetnek: posztók, mindenféle gyapjú materiák, harisnyák, gyapot bårsony, gyapot czérna, kalapok, czicz, karton, muselin, csipkék; kártyák, viasz - gyertyák, vas szegek, hamis porcellánok, bőrök 's a' t. Híres Dijonból a' mustár is; melly portékákkal valamint a' vidéki termésekkel kivált, borral, nagyon szembetűnő kereskedés űzetik. Az osztályi felső hatalmon kívül széke egy Püspöknek is, és egy kereskedési törvényszéknek.

Dijonnais, kerület a' hajdani Bourgognében Francz. orsz. ban; földje igen termékeny, bővenfizető, és minden nemű gabonát terem nagy bőségben, derék borokat is, sok fát és vasat; jeles a' baromtartása is. Most alkotó része az arany domb (côte d'or) oszt.nak.

Diketia, tart. nyug. Tatárságban. Asiában, tulajdon Chán alatt.

Dilan, falú Sileziában Steinau ker. ben, híres könyv és festett kép gyűjteménnyel, melly Schweinitz Grófé.

Dilli, Dyly, nagy fő Achens orsz. ban, Sumatra szigetben, Asiában; partjain tengeri rablók laknak.

Dilige, (7° 40' É. Sz. 99° 10' K. H.) erős vs Ceylon szigetben, kel. Indiában, kormányzéki lakóhelye Candi Királyának.

Dilit, l. Timor.

Dill, fő, a' volt Bergi nagy Herczegs. ben, melly Wetzlarban a' Lahnnal egyesül.

Dillenburg, Grófs. a' Westwaldban, a' hajdan Westfáliai ker. ben, azután a' Nassau - Diezi Herczeghez tartozott, utóljára alkotó része Bergi volt nagy Herczs. ben Sieg oszt. nak; a' veres réz, vas, ón, gálicz bányászata, és a' vassal való kereskedés a' tart. nak nagy hasznót hajt; ezen Grófság fővsa

Dillenburg, Dille fő mellett, van 1 erős hegy - vára, 400 ház. és 4000 lak., kik reformatusok; itten derék ménesek vannak, és 1 veres rézhuta mív.

Dillingen, (48° 34' 17' É. Sz. és 28° 10' 14' K. H.) köznépszerű város Grófság titulussával, Sveviában a' Duna mellett a' felső Duna ker. ben Bajor Királyságban, melly az Augsburgi Püspökhöz, mint rendszerént való fő lakóhelye tartozott; van benne egy vár 1802-ig volt Augsburgi Püspöki fő Collegium is, és egy 1552 fundáltatott Universitas; itt az 1740 kimúlt János Ferencz Püspök a' Világi nevendék Papoknak nevelő házat is állított; lakosi 3.200, van tovább postaálltása; 's széke egy tart. mányi törvényszéknek és számtartóságnak.

Dilla, magyarul Bela-Bánya,

- királyi szabad bánya vs felső Magyar orsz.ban, Nagy Hont Várm.ben, 1.500 lak. és 1 bányász tisztséggel.
- Dillsberg**, vs és erőség egy meredek kőszálon a' Neckar mellett, a' Badeni Neckar ker.ben, egy katol. és ref. templommal.
- Dime**, pénz az egyesült Északi Amerikai Státusokban ér 10 Centet; és 10 Dime teszen egy Dollart.
- Dimen**, (nagy és kis), a' Farői szigetek között kettő Norvégia mellett.
- Dimitri**, Orosz erősség a' Don torkolatjánál, hajó építő hellyel,
- Dimitriew**, vs az Orosz Gursk Helytartóságban a' Swape mellett.
- Dimizana**, vs, több mint 500 ház., Morea félszigetén A-tsicolos bal partján hason nevű völgyben, jeles a' Görögöktől építetett számos iskolákkal.
- Dimotika**, l. Demotika.
- Dimingen**, l. Diemeringen.
- Dinan**, (48° 27' É. Sz. és 15° 30' K. H.) erős vs, és kerületi fő hely az Észak parti (Nord küste) Franczia oszt.ban a' Rance mellett, 4.200 lak., fabrikákkal és kereskedéssel. Itten minden esztendőben híres országos vásárt tartatik, mellyen sok portékák adatnak el.
- Dinant**, (50° 15' É. Sz. és 22° 45' K. H.) kis mesterség-üző vs és kerületi főhely a' Franczia Sambre és Maas oszt.ban, 3000 lak. a' Maas mellett. A' fő kereskedés a' bőrökben áll. A' körül fekvő tájékban van szép márvány és kőbánya.
- Dinapur**, katonai szállás a' Britti Bengala Elölülőségben Bahar tartományban Hindostaniában, a' hol a' Soane a' Gangesbe szakad.
- Dinari-havasok**, a' Karnioliai, és Juli Havas nyulása, melly Horvát orsz.ba és Dalmáciába vonúl, meszes bércz, melly sok mállatságokat, (porhanyos érczeket), barlangokat, patakokot foglal, némellyeket elnyel; ezen bérczben a' legmagosabb hegyek: Welebir, Plischivicza, és a' nagy és kicsiny Kapella déli és nyugoti Horvát országban. Tovább ide tartoznak a' Kamentita Goricza, Verborvska Stafo, Petrova Gora, a' Srini és Sichelburgi hegyek.
- Dindigul v. Tindakalla**, tart. Mysore országban, Britti Madras Elölülőségben, Hindostaniában, a' hol van
- Dindigul**, (10° 20' É. Sz. 95° 51' K.H.) erős vs egy kősziklán, a' Malabarokkal nagyon kereskedik, és van 1 Fran. kat. és 1 protestáns religiót plántálóknak felállított intézet.
- Dingding**, hajdan Hollandiai, most Fran. sziget nem mesze Malaccától Asiában, Malacca tenger szorulatban fekszik, és kel. oldalán egy kikötő van.
- Dingelstedt**, mvs, és főhelye a' hason nevű kantonnak, a' már széllyel darabolt Westfáliai Királys.nak Harcz osztályában, Heiligenstadt ker.ben az Unstrut mellett, 337 ház. és 1.160 lak., kik czérna, és gyapjú fonással, len, és gyapjú szövésel foglalatoskodnak.
- Dingle**, mvs, és kikötő az Irlandi Kerry Grófs.ban, Munster tart.ban a' Dinglebay mellett, melly nagyon tágas és sok kikötőket formál; kereskedik vajjal, hússal, gabonával, és vá-

szonnal.

Dingolfing, régi vs Bajor orsz. ban, alsó Duna ker. ben az Isar mellett, 350 ház. és 1.680 lak., Itt 772 és 932 esztendőkhben szent gyülekezettek tartattattak.

Dingwall, mvs. 800 lak. Rosz Grófs. ban, Északi Skótzia- ban, Cromarty Firth (öböl) mellett, és Couan fő mellett, melly lazaczkokat és pistrángokat tart. A' lak. len fonással és szántás ve- téssel foglalatatoskodnak.

Dinkesbühl, Tricollis, Zeapo- lis, (49° 8' 37" E. Sz. 27° 59' 34" K. H.) vs a' Wer- nitz mellett, Rezat kerül. ben, Bajor Királys. ban, 900 ház. és 6430 lak., széke a' tartományi törvényszék- nek és számtartóságnak, bir gyapjú, kalap, és más fabrikákkal.

Dinkelscherben, mvs Bajor or- szághban, Rezat ker. ben a' Czusam mellett, 600 lak. és 1 várral.

Dinkira, meglehetősen szem- betűnő, és arannyal bővel- kedő Királyság az arany part (Gold küste) belsőjé- ben, felső Guineában, kö- zép Afrikában. A' lak. az aranyat a' partra vizzik.

Dinnamare v. Monte Seuderio, magas hegy Sicilia sziget- ben, melly egykor tüzet oká- dott, és most csak még szelet okád.

Dino, kikötő Nápolyi Calabria citra tart. ban egy sziget- tel, melly tele van tengeri nyúlakkal; szárdellák, és heringek fogatnak ott.

Dinslacken, (51° 34' E. Sz. 24° 27' 26" K. H.) vs a' Rajnai oszt. ban, 850 lak., és gyap- jú szövással.

Dintel, fő a' Egy. Belgiom orsz. ban, Mark név alatt a' Hoogstraten kantonból jön,

és Dinteloortnál a' Volke- rakba szakad.

Dinteloort, falú ugyan ott, 1.250 lak. a' Dintel mellett, és Prinzenlandban, melly máskor az Orániai Házhoz tartozott.

Dio, Dionysziades, három kis szigetek a' közép tengeren, Calabria mellékén. Lakat- lanok a' tengeri rablók miatt.

Dio Caesarea, vs Ciliciában, Selentis tart. ban.

Diois, alsó Dauphinéhez tar- tozó tart. Fran. orsz. ban, melly nagyon hegyes, és most Drome oszt. nak alko- tó része.

Diomedese Insulae, szigetek az Adriai tengeren, Apuliá- nak áltellenében, az itt temet- tetett Diomedes Királytól vették nevöket. Legnagyob- bika volt Trimetus (Tremi- ti); mellybe számkivette- tett Julia Augustus Cs. Uno- ka húga, tulajdon mada- raiktól is híresek voltak.

Dionysias, vs közép Aegyp- tusban, Moeris tavánál.

Dionysiopoli, hajdan Cruni, vs Bulgariában, Silistria Basaságban.

Diós, alsó v. tóth, unter öd. Windisch Nuzsdorf, Dolne Oressan, mvs Posen Várm. ben, Nagy Szombathi járás- ban, N. Szombathoz 1 1/2 óra. F. U. G. Pálfi, lak. tó- tok, kat. Fekvése egy fe- lől bő termő szőlő hegyek, más felől pedig szép mezők közt, kies. A' felső Diósi hegyből öt források fakad- nak, mellyekből egyik pa- tak a' vst átfolya; part- jain szép fűszfás, alól cser- fás berkei vagynak.

Dióscori, kis sziget a' Jóniai tengeren, tulsó Calabria partjánál Nápoly orsz. ban,

Diascurias, I. Isgaur,

Dios-Győr, mvs Borsod Várm. ben, Miskolczi jár. ban, Miskolcztól 1 mfd. egy leomlott várral, igen kellemetes tájékon, melly többféle gyümölcsfákkal, mint dió, almafákkal, és szőlő tökékekkel gazdag. Itten foly el Szinva patak, mellyben pisztrángok 's más jó ízű halak vannak. Benne a' Magyar országon esmérletes kulacsok, az az: fából lévő boredények, melyeket fenn bé lehet dugni, nagy bőségben készítetnek, és a' körül lévő vásárookra eladás végett vitetnek. Itt van egy ásványos egészséges ferdő is, mellynek vize a' Bikki bércz ész. oldalánál lágy melegen forr. Lakosai Magy. és Ném. E' vskában van egy kath. 1 Görög nem egyes. és 1 ref. templ. 1 Zsidó Sinagoga is, és a' Kamarához tartozik. Nem messze esik tőle a' Topolczai Sz. Péter Apátsága.

Diospolis, vs alsó Egyiptusban tavak között Panophysis mellett. 2) Diospolis magna, v. Thebae, vs 's első Királyok' lakhelye közép Egyiptusban. 3) Diospolis p. v. Lydda I. Krón. 8, 12. Apost. csel. 9, 38. vs Bethártól 20, Jamniától 10. Nicopolistól is 10 mfd. Palaestiniában.

Dioszeg, (47° 17' 45" É. Sz.) magyar mvs Bihar Várm. ben, Ermelléki jár. ban, Székelyhidhoz 1, Debreczenhez 3 óra, az Ér fő mellett, F. U. G. Dietrichstein, és más Uraságok, egy kath., nem egy. görög és egy reform. templ. mal; ezen Várm. ben itt a' legjobb bor, és igen derék dohány terem, mellyből nagyon jó por tobák készítettik. A' lakosoknak számok 6000, Magyarok és O-

láhok.

Dippoldiswalda, kis vs a' Weiseritz mellett Meiszeni ker. ben a' Szász Királys. ban 274 h. 1337 l. kőbányákkal egy veres réz bányával és len fonással.

Dirg, Derg, Dery, fő az Irlandi Ulster tart. ban, melytől Londondery vs nevét vette, mellette foly, és azon túl Foyle tónak hívatik, míg egy tengeri öbölbe ömlik.

Dirke, hires Thebái forrás; bikára köttetvén Dirke ebbe süllyesztetett.

Dirschau, (54° 55' 25" É. Sz. és 36° 28' 20" K. H.) kis vs a' tőle neveztetett kerületi tisztségben ny. Prussziában Weichsel (Vistula) fő mellett 265 h. 1758 l. egy deák iskolával, sörfőzéssel, és fakereskedéssel.

Disart, l. Dysart.

Dischingen, Turni és Taxisi Hercz. Uradalma a' Bajor országi fő hatalom alatt, a' felső Duna ker. ben, ebben van.

Dischingen, helys. az Eggenél 1100 l. és egy posztóművel.

Disentis, mvs, főhely egy Urodalomban, Graubünden kantonnak szövetségében Helvetziában, közel az innenső és középső Rajna egyesüléséhez. 1100 l. és egy hires Benedictinus Apátsággal.

Disimieu, vs a' Francz. Isere oszt. ban.

Diskavery, kikötő uj Georgiában. (48° 7' É. Sz. és 237° 20 1/2' K. H. alatt) melly nagyon bátorságosnak, és alkalmasnak íratik le. Közel felettébb magokhoz húzó tájékokokra találhatni, de mivel termékenységek csak középszerű, csak kis szállítványnak szereszhét kívántatott eleséget.

- Disma**, Kisma, kis félsziget Japan, sziget mellett Asiában Nangasaki vs mellett, köre 2000 lépés. Hollandi lakosokkal, és rakodó házakkal.
- Dismal-Swamp**, mocsáros, és erdős tájék déli Virginiában ész. Amerikában, medvék, farkasok, és hiuzok, tigrisek 's a' többi lakják és a' szökevény szerencsen rabok (9kláv) a' kik itten a' hozzá férhetetlenség miatt egészen bátorságban élnek, rozstot vetnek, disznókat, tyukokat 's a' t, nevelnek, és szabadon vadásznak.
- Dismal-Swamp**, vagy az előbbtől való külömbségért **Alligator-Swamp**: mert Alligatorok itten gyakran tartózkodnak, egy iszonyú posvány ész. Amerikában, ész. Carolina szabad Státusban az Albermarle, és Ponticoesund között.
- Dison**, vs a' volt Fr. Ourthe oszt.ban, posztó fabr.val.
- Dissen**, falu a' volt Westfaliai Weser oszt.ban egy sóbányával, melly 20000 talért hoz bé.
- Dissenzano**, vs az Olasz volt Mella oszt.ban a' Garda tónál most Lomb. Vel. Kirs.
- Dise**, helys. az Angliai Norfolk Grófságban a' Waveney mellett, vitorla, posztó, harrisnya, és len fabrikákkal.
- Distelberg**, félsziget a' Svéd Bahus tart.ban, melly ész. kel. felé az ész. tengerig terjed.
- Distorf**, Pléb. falu és fő hely egy hasonlónevű kantonban az eltörlött Westfal. Elbe oszt.ban Salzwedel ker.ben; egy majossal, 1 szűzek szerzetével, melly hajdan Augustinián Apácza klastrom volt, és most 1 Domina, és 11 Conventualnék lakják; 73 ház.kal, és 317 l.
- Distriet**, ker. környék, vidék.
- Disznód**, Heltau, szabad Szász falu Erdély orsz.ban Szebeni székhben az Oláh orsz. felé nyúló bércz mellett, Szebentől 2 óra, egy evangélikus Pléb., erősen üzi a' gyapjú szövetet.
- Disznós**, falu Hont Vármben, Báti jár.ban, Zemleczszomszédságában. F. U. Disznósi fam. Lak. Tótok kath. Sikkence vizén sok malmak és jó rétjei vannak; a' Pozsoni posta uton.
- Ditmarsen**, Ditmarsen, most kirégített neve egy tart.nak Holtsteinban (Holsatia) mellyet az Eyder folyó ész. felé a' Schleszwigi Hercegségtől, és az Elbe BremenHerczs.tőlelválasztanak kelet felé tulajdon képen való Holstein és nyug. felé a' Német tenger határozzák; 7 mfd hossz. és 4 mfd szél.; és a' vízáradás ellen gátok által védetik. Ezen tájékban a' háromtartás nagy; sok gabona terem, és a' fők halakkal bővelkednek.
- Dittanio**, Dictaino, Fő Siciliában Demona, és Noto völgyekben, melly Jaretta főba szakad.
- Dittersbach**, falu Saxoniában Meiszeniker.ben, erősen üzi a' fonál fejezést.
- Dittersdorf**, falu Sileziában Sprottau ker.ben, egy veres réz hámorral.
- Dittfurt**, mvs Wegeleben kantonban, Halberstadt ker.ben, Saale oszt.ban Westfalia Királys.ban, a' Bude mellett egy majossal, melly egy hegyen fekszik 2 oskolákkal 365 tűzhelyekkel, és 1652 l. A' szántás vetés, és len művelést erősen üzi.
- Dittfurt**, l. Dietfurt.

Dittmanskorf, falu Sileziában Schweidnicz ker. ben ezüst, veres réz, és on bányákkal.

Diu, (20° 43' É. Sz. 71° 10' K. H. Greenwich-től) szép, jól épült, megerősített és sűrű telepedésű vs felső részén Ghat félsziget nyug. partjának, egy kisszigeten jó kikötővel. A' Lak. sok gyömbért termesztene, és barom tartást űznek. A' földel elegyes megégetett gyökereknek hamvából készítenek Lebarkövet, melly a' kigyóknak és más mérgező állatoknak marások ellen hasznos.

Dium, vs Batanaea tart. Palaestinában, Pellától nem messze.

Divanduri szigetek, 5 vagy 6 szigetek az Indiai tengeren a' Maldivikhoz ész. felé fekszenek; kicsinek, mindenkinek csak 7 Francz. mfd a' köre, de termékenyek; levegőjük egészséges, és a' Oananoi Királyhoz tartoznak Innenső Indiában; A' lak. kereskednek.

Divar, sziget az Indiai tengeren Asiában északra Goától, a' Portugallokhoz tartozik.

Dive, fő Cour Menili ker. ben, Normándiáb. Francz. orsz. ban, Vie vizét felvévén hajókázható leszen, 's azon nevű helységnél a' Britániai tengerbe vegyül.

Divelsburn, fő Northumberland Grófs. ban Angliában.

Divén, **Divény**, Diwin, l. Dévén.

Diveto, kis vs Siciliában Val-di Demonában.

Divette, kis fő Contantin tart. ban, a' hajdani alsó Normándiában, Fran. orsz. ban, melly Cherbourg-nál a' tengerbe omlik.

Divi, a' Francziákhoz tartozó

sziget Gofconda Kirs. nál, innenső Indiában.

Divicotte, Angliai erőség Koromandel partján, innenső Indiában, nem messze Pondichery-től, van gyapotnyakra- való fabrikája.

Divio, Divinense castrum, Aurelius Cs. tól építtetett vs Lingonok földén Galliában, most Dijon.

Divodurum, vs Mediomatucumok földén Galliában, úgy tartják, hogy most Metz.

Divona, Ducona, Cadurcum, vs Cadurcusok földén Galliában, most Cahors.

Diwischan, mvs 146 h. Cseh orsz. ban Kaurzimi ker. ben egy Dékány templommal. Az itten termő répák, (a' Csehek Turcinnak nevezik) nagyon edesek, és igen jó izűek.

Dixan, (14° 57' 55" É. Sz. és 7° 30' K. H. Greenwich-től, az-az: 17° 39' 45") A' termeszettől erősített vs Midra Bahr Helvt. ban; Tigre Alkirs. ban, Habessiniában egy dombon, kereskedő vs, melly Massuah Naibnak adatott arendába. A' vs főképp elloptott gyermekek eladásából él, a' kik Massuahba, és onnan a' tengerre mint rab szolgák eladatnak.

Dixmuiden, Dicsmuda, (51° 2' 5" É. Sz. és 20° 31' 39" K. H.) kis vs a' mostani nyug. Flandriában; E. Belgy. ban Iderlee fő mellett 2520 lak. Itten Juniusban eszt. ként derék lóvászár tartatik; sehol sem találhatni jobb vaját és sajtot Belgyiomban, mint ezen tájék körül.

Dlaskowitz, Urodalom, kastély, és falu Cseh orsz. ban, Leutmeritz ker. ben, a' hol szép gránitok bőségben ásatnak.

Dmitriew, vs az Orosz Kursk

Helyt.ban Śwopa fő mellett
397 férjfi lak.kal.

Dmitriewsk, vs az Orosz Orel
Helyt.ban.

Dmitriewsk, l. Kamyschinsk.

Dmitrow, (56° 18' É. Sz. 55° 15'
K. H.) vs az Orosz Moskwa
Helyt.ban 594 h. és 2950 l.
Jachroma fő mellett, bir
posztó, bőr és porcellán
fábrrikákkal.

Dnepr, Dnieper, Danapris,
Borysthenes, nagy fő az O-
rosz bir.ban, Smolenscón fe-
lyül 20 mfdnyire ered a'
Wolchonski erdőnek egy
posványából, több görbü-
lésekkel keresztül megyen
Mohilew, Czernigow, Kiew,
és Ekatherinoslaw Helytar-
tóságokon, és mintegy 220
mértföldnyi folyása után
dél felé, Cherson, és Kin-
burn között a' fekete ten-
gerbe önti magát, minek-
utána előbb a' Boggal 60
Orosz mfdnyi hosszú és 2-től
10-ig széles Limán tót for-
málta. 13 víz zuhanási van-
nak, formál 70 szigeteket, tart
sok tokokat, pontyokat,
csukákat, kárászokat, har-
csákat, 's a' t. és magába
veszi a' Desnat, Orelt, Sa-
marát, Sulát, Beresinát,
's a' t.

Dneprowsk, ker.béli vs az O-
rosz Tauria Helytarts.ban
Dnepr mellett.

Dnester, Dniester, Danastris,
jeles fő, melly Magyar or-
szág határinál a' Karpathi
bérczben Galliciában ered,
Bukowinán keresztül megy,
az Orosz határoknál foly,
és Ovidiopolnál a' fekete
tengerbe zuhan, a' hol egy
szép tengeröblöt formál,
sok köszálai miatt nehéz
hajózni rajta.

Doan, vs az Arabiai Hadra-
maut tart.ban egy Schech
(Bég) kormányzékéi lakó-

helye.

Dob, népes falu Szabolcs Vrm.
ben, Löknek szomszédságá-
ban, Tisza mellett, Dádához
nem messze, F. U. G. An-
drássi, lak. Magy. kath. és
ref. népes hely; hajdú vsok
közé akart számláltatni
1635. 67 art. szerént; gazdag
határral.

Doba, magyar falu Weszprém
Várm.ben, N. Szőlős szom-
szédságában, Somló hegye
alatt, F. U. G. Erdödi, lak.
Magy. kat. és evang. jó bor
termesztéssel, 's termékeny
földdel.

Dobaiak, népség Habessiniá-
ban, melly Tiger tart.nak
déli részét lakja, 24 Első;
(Superiorok) között monda-
tik felosztva lenni, a' kik
csak nem mindég harczol-
nak egymással.

Dobarwa, nagy fő vs Midra-
Bahr Helyt.ban Habessiniáb.
és hajdani kormányzékéi
lakóhelye a' Bahrnagasch-
nak, Mareb fő mellett, 300
h. nyomos kereskedési hely,
csupa kő épületekkel; az
újabb időkben a' Habesch
parti Massuahi Naibnak
arendáltatott; a' vs lerako-
dó helyek az Indiai porté-
káknak és kulcsa Habessi-
niának a' tengeri oldaláról.

Dobusnitsa, vs Illyr. tart.ban
Dalmatziában Veglia szige-
ten 2500 lak. és 1 kikötővel.

Dobbelbad, Stajer orsz.ban
Grécztől 1 1/2 órányi egész-
séges ferdő, melly alig hogy
nem hideg, és azért a' vele
élésre meg kell melegíteni,
A' vendégek alkalmatjának
(commoditásnak) eszköz-
lésére van gond.

Dobberan, vs Meklenburg
Schverinben a' k. tengernél,
egy fertály mfdnyire van
onnan az ugy nevezett szent
gát, a' hol a' kel. tenger a'

legszebb csudálatoson szinlett köveket vet ki, Döbberanban egy híres tengeri ferdő van.

Döbbernitz, falu Neumarkban Crossen ker. ben a' Pleiske mellett egy fő kemenczével és vas rúd hámmorral.

Dobbertin, helys. egy Evang. nemes hajadon leányok klastromával Meklenburg Schwerini Herczs. ben; a' klastromi hajadanoknak igazgató kapitányok egy Meklenburgi születésű nemes férjfi; férjhez mehetnek.

Dobczyce, vs Galiciában Bochniai ker. ben.

Döbeln, kis vs 2883 l. és 558 h. Lipsiai ker. ben. Meiszenben a' Freybergi Mulda fő mellett. Mellette van egy régi szélyel omlott kastély. Ezen vskában sok posztók, vászok, és kalapok készítenek, tartatnak kis vásárok is.

Döber, kis fő alsó Lusatzában Dobermünde mellett a' Spreebe foly.

Dobersberg, mvs német Theya mellett Austriában Ensfelett lévő alsó Manhartsbergi fertályban, van egy gyapot fabrikája.

Doblehn, régi kastély és Herczegi Urod. Semgalleni Herben, Mietautól 3 mfd.

Döbling, felső és alsó Döbling, nagy falu, igen közel a' Bécsi vidékekhez, Dunától nem messze 200 h. melyek közül igen nagy rész a' Bécsiek' mezei lakhelyeik, egy Pléb.

Döblon, Spanyol arany pénz, 7 for. 30 kr. tesz.

Dobocza, Dubovec, népes falu Gömör Várm. ben, Rima vize mentében, Serkétől nem messze Rima-Szombathtól 2 1/2 óra. F. U. G. Kohá-

ri. Lak: Tót. Magy. kath. Cserépedényt készítenek, fuharoznak, és földmivelést gyakorolnak.

Dokoka, Vármegye, Erdélyi N. Her. ben, Magyarok földén, dült Dokoka várától vette nevét, Kolos és Torda Vrmegyeék, Moldva orsz. és Bisztritz ker. tovább belső Szolnok, középső Szolnok és Kraszna Vrmegyeék között fekszik. Nagysága 36 □ mfd. 46000 Oláh, és közel annyi Magyar, és Szász lakosokkal. Vidéke hosszabb mint széles, nyugotra és délre magas és hegyes, közepén alacsony, és síkmezőség. Borgói szoros, kövel rakatott uton, közösül Moldvával és Bukovinával. Legjelesebb hegyei: a' Mészes hegy, Kraszna felé, alabastromi szinétőlígy neveztetett, Babi, közép Szolnok felé, melly Római maradványokat foglal magában, Poyana, Morului, és Brászda Bisztritz felé, Tamás homloka, Torda felé; Szerdadul, Vereskő 's a' t. Moldva orsz. felé. Legnagyobb 's legjelesebb vize Szamos, melly Kolos várm. ből jöven, belső Szolnoknak tartván keresztül folya; kisebb: Bisztritz, és Sajó. Legnagyobb Tava a' Hodosi, vagy Csegei, Kantonártól fogva Sz. Ivánig terjed; nem olly széles mint hosszú; azért Sz. Ivánnál és Sz. Gothárdnál az orsz. út miatt ált hídaltatott. Levegője magasabb részeiben fris, tiszta, egészséges, az alacsonyabbokban, nem annyira. Földe nem igen termékeny; úgy látszik, hogy a' tenger vize itt valaha tovább süppedett; inént sok só, és mész részek-

kel megrakodott, és számtalan teknyős' állatokkal bővelkedik. Hajdan arany, ezüst bánya is volt itten a' Bisztritz Sóári hegyben, és Sóakna Széknél. A' gabona termesztés, és szőlő művelés csak alsó részeiben gyakoroltatik. Fakereskedéssel és marha, 's méh tartással nyerekednek lakosi; két kerületekre, felső és alsóra, és 4 járásra osztatik. A' felső kis Iklódi jár.ban 19. a' Magyar Egregyiben 21. a' Pánczéliban 22. a' Balásutiban 18. az alsó Borgóiban 17. Buzaiban 22. Kerlesiben 18. Székiben 27. helységek számláltatnák.

Doboy, első Török vár Bosna fő mellett Bosniában.

Doboruszka, hely. Ungvár Vrm. ben, Kapostól 1 1/2 mfd F. U. G. Berényi hajdan Puszkai Dobó nemzeté volt. Itt fekszik híres Dobó vezér is. Lak. Magy. kath. jó élőfölddel.

Dobra, Gutendorf, mvs Erdély orsz.ban Hunyad Várm. ben a' Magyar országi határoknál, és a' hasonló nevű pataknál; a' Székely huszár Regementi járáshoz tartozik; egy kath. és egy Görög nem egyesült Pléb. Harminczados tisztséggel, és Posta váltással.

Dobra, vs Kalisch volt Varsói oszt. 136 h. és 1189 l.

Dobra, fő Horvát orsz.ban, melly a' Klek hegytől nyugotra ered, a' Károly uton megyen, Ogulinnál Gyula nevet kap, Ogulin előtt egy örvénybe zuhan; ezen a' hegyen túl ismét vissza kapja előbbi nevét, és Novigrád alatta' Kulpába ömlik.

Dobra, Neuhaus, mvs Vas Várm. ben, Stájer orsz. szomszédságában, Sz. Gotthard-

tól 2 1/2 mfd. F. U. G. Batyányi. Lak. Ném. Tót. kat. Egy Vandalusoktól épített várral, 's jó határral *Dobra*, új pistole, arany pénz neme Portugalliában 12800 Reesnyi, tesz 32 for, 26 kr. és 1 félépénzt.

Dobraon, arany pénz Portugalliában 24000 Reest foglál, tesz 63 for. 12 kr.

Dobratsch, hegy Karinthiában 5-től 6 ór. ignyúlik a' hossza, fejez szürke kemény mészkövekből áll. Nem messze innen van egy kláris kőszál, mellyben el kövesült kagylókat találni 700 ölnyi magosságra. A' hó fuvatok itten nem ritkák.

Dobrau, falu Austriai Siléziában Tescheni ker. ben a' Minder-Stande; Fridek Urodalomhoz tartozik egy kath. Pleb. és iskolával, egy Uradalmi majossal 177 h. és 919 lak. kik Sléz- Lengyelül beszélnek.

Dobrawitz, Fütstenbergi Urodalom Cseh orsz. ban Bunczlau ker. ben; a' Csehül beszélő lakosi táplálják magokat a' szántás vetésből, és gyümölcs termesztésből. A' tájék gazdag nyúlakkal, fácányokkal, és fogoly madarakkal; Itten fekszik

Dobrawitz, helység 125 ház. egy szép régi kastéllyal, nagy mulató kertel, és egy Dekán templommal.

Dobra-Woda, Jókő, Guttenstein, Tót mvs Nyitra Várm. ben felső Magyar orsz. ban, bérce, és nagy kőszálak között fekszik. Itt kezdődik a' Blawa fő, melly forrásánál jó vizeért Dobra Wodának neveztetik és a' helységnek is ezen tót nevet kölcsönözte. Az itteni Jókőnek elől leg szebb fekvése, és hátul erdőségi vannak. A' lak. több-

nyire föld-edények eladásából élnek, úgy mint korsóknak, taláknak, tányéroknak 's a' t. mellyeket részint ők égetnek, részint a körül fekvő helyekben p. o. Holitschban vesznek, és Kassára, és innen tovább szélyel hordanak. Pálinkát is sokat főznek, és eladják, F. U. G. Erdödi; lak. kath. tulajdon pléb. val.

Dobrižno, vs 25000 l. a' Dalmátiai Vegla szigeten, az Adriai tengeren, só bányákkal.

Dobriluk, kis vs, Uradalom, és kastély alsó Lusatiában Dober főnél 135 h. 600 l. és posztó fabr.

Dobroi, vs az orosz Woronesch Helytart. ban Woronesch főnél.

Dobróköz, Magyar mvs Tolna Várm. ben, Pakstól 2 1/2 mfd F. U. H. Eszterházi. Lak. kat. határja jó és termékeny, dohánya nevezetes; Nemes Curiája is vannak, és egy omladozott vára.

Dobromyl, vs kel. Galicziában Sanoki ker. ben egy kath. templ., egy Görög Baziliták klastromával, só főzetel, levél gyűjteménnyel, és fő iskolával. Itten sok Zsidók vannak. Wirava főnél fekszik.

Dobrona, Dobronyiva, Tót priv. mvs Zólyom Várm. b aljár. ban, orsz. uton. Neresznicza pataknaál, F. U. a' Király. 1081 lak. Tótok kath. és Evan. Ezen várat II. Lajos Verböczinek ajándékozta.

Dobronak, mvs Szala Vrm. ben, Lendva vizénél, Eszterházi Herczhez tartozik, egy tulajdon kath. Pléb., szőlő műveléssel.

Dobronich, l. Ragusa.

Dobroszeló, . új falu Her-

vát orsz. ban a' Lombard szorosjárásnaál, egy Görög nem egyesült Pléb., és 39 h. Itten 1789- ben csata esett.

Dobrowur, kis vs Galicziában Lrod ker. ben.

Dobruca, vs Bulgáriában, nem messze azon falaktól, mellyeket a' Görög Császárok a' vad népeknek gátlására építtettek.

Dobruscho, nagy lapály a' Silistrai Basaságban Rum-ly tart. ban Europai Török bir. ban, Silistrától a' Duna torkolatjáig terjed, itten Tattár maradékok (Tsitakoknak hívják) laknak, minden utazókat három napig befogadni szoktak.

Dobruschka erősített vs, Kollaredo Hercz. hez tartozik, Cseh orsz. ban Königráti ker. ben 394 h. és 1890 l. egy Dékán templ., egy Ispitállyal. A' lak. élelmeket főkép pálinka eladásból, gabona, len és kerti kereskedésből gyűjtik; derék héti vására van.

Dobrzan, helység a' Radbuse mellett (Cadinburz) Pilsen ker. ben Cseh orsz. ban 222 h. közel fekvő Praemonstratensis Apátzákhoz tartozik. l. Norberti Chotieschauban.

Dobrzisch, mvs 235 h. és 1320 l. Cseh orsz. ban Berauni ker. ben a' hasonnevű Uradalomban, egy pompás kastéllyal, bír egy szép kerttel egy kat. Pléb. templ. Szomszédságában hasznos vasbányák vannak, és mellette egynehány szembetűnő ércz salakos ferdők is.

Dobrzyco, vs a' hajdani Warsói Herczegn. nek, Posen oszt. ban 105 h. és 530 l.

Dobryn, 2 vsok az előbbi Warsói Plock oszt. ban, egyik a' Vistula mellett 216 h. és

D. és 1560 l. a' másika' Dre-wencz mellett 1150 l.

Doccia, helység a' volt Fr. Ar-no oszt.ban a' Ginori Mar-chese-t illeti, van egy por-czellán fabr., melyre a' föld a' Pisani vidékről hozatik.

Docke, különös hely a' kikö-tőkben avagy a' tenger part-jánál a' hol új hajók építet-nek, és a' régiek megjobbí-tatnak és a' hol a' víz reke-szek által fenntartóztathat-ik, és az építmény' vége után hozzá bocsátathatik, hogy a' hajó az áradó ten-gerrel helyéről elmelessen, ezen Dockek közönségesen négy szegű kövekből csinál-tatnak, hogy a' víz meg-tartóztassék és idő előtt ne-hassonbe.

Dodbrook, kis vs Devonshire Hercz.ben Angliában.

Doddington, tágas mvs Oxford-shire tart.ban Angliában.

Dödi, hegy Helvetiai Glarus Kant.ban, mely 7037 láb-nyira emelkedik a' tenger lapján felül.

Dodone, vs közép Epirusban, Itt volt Jupiternek híres O-rakuluma.

Doesburg, (52° 0' 9" É. Sz. és 23° 46' 34" K. H.) erős vs felső Yssel tart.ban Belg. orsz.ban az új és régi Yssel öszvefolyásoknál; az első hajdan csatornává lett, melyet Drusus a' Rajna mellett Arnhemnél az Ó Ys-selbe eresztett, 2070 l. szám-lál, kik sok dohányt mi-velnek.

Dofarse, szembetűnő vs Tigre Helyt.ban Habessiniában, mintegy 6000 l.

Dofrefield, egy a' legmagosabb bérczek közül Norvegiában, mely Langfield bércczel ezen országot déli, és éjsza-ki részre osztja, és Svecia felé a' természetes határt

NÜH. LEX. II. DAR.

teszi. Ez egy a' Koelenbércz-nek két fő ágai közül 9 mfdnél szélesebb, és nevét Dofre udvartól veszi, mely déli vége mellett fekszik; találhatni rajta 6. úgy ne-vezett Fieldstuereket, v. hegyi szobákat, melyek az utazók' alkalmatjok vé-gett királyi költségen épí-tettek, tűzzel, világosság-gal, és más alkalmokkal fel vannak készítve. A' leg-felsőbb csúcán ezen bércz-nek a' veszedelmes lovag-lásának emlékezetére egy pyramis van állítva; mel-lyet V. Christían Király tett 1685.

Dogely, kis vs Vilnai Vajda-ságban Litvániában, Orosz Lengyel orsz.ban.

Doggersbank, nagy zátony, és lapály az ész. tengerben, melynek ny. vége Scarbo-rough vs felé (Jork Grófs.ban Angliában) terjed.

Dogliani, vs Piemontb. a' volt Stura oszt.b. 4000 l.

Dognacska, falu Krassó Várm. ben, egy kath. templ.mal, posta váltással, veres réz és vashányával.

Dählon, helys. Szász orsz.ban Wittenbergi ker.ben, méne-sekkel.

Dohna, kis vs Müglitz mel-lett Meiszeni ker.ben, Szász orsz.ban egy dombon 100 h. és 570 l. kik paszománt szövök és fazékasok, közel fekszik a' régi 1403. szélyel-rontott Fejedelmi palota, az úgy nevezett várhegyen, törzsöki háza híres Dohna Burggrófoknak.

Dohnsen, ker.béli falu Halle kant.ban Einbeck ker.ben Leine oszt.ban a' volt West-falia orsz.ban Ihdtstől dél felé, 54 h. és 355 lak. Az itteni vitorlavászon kereske-dés 600000 frankot érő dur-

va vásznót, (Dohnsi vászon) Amsterdamba, Lissabonába, Cadixba és Sevillába ad el.

Doire, l. Doria.

Dokhum, vs Friesland tartom.ban, egy kikötővel, és a' Dokkumi Dieppel, melly által az egy mfdnyire távol eső tengerrel, a' maga kereskedésére nagyon hasznos öszyeköttetést fenntartja, midőn a' nagyon megterhelt hajók a' kőfalak allyáig juthatnak rajta: bir 600 ház. és 2680 lak. Hajó építő hellyel, só főzéssel, jól fizető szántás vetéssel, baromtartással, a' Dokkumi vaj és sajt igen becsültezik.

Dol, (48° 33' 8" É. Sz. 15° 54' 42" K. H.) vs a' Francz. Ille és Vilaine oszt.ban egy felleg várral, és hajdan egy Püspökséggel a' Toursi Ersek alatt; posványos helyen fekszik, és azért igen egészségtelen; bir mintegy 2780 lak.kal.

Dölaui, falu 264 l. a' volt Westfalia orsz.ban Saale oszt.ban köszén bányákkal, mellyek esztendőnként 20000 mázsát adnak.

Dolce, vs Etsch fónál Olasz orsz.ban, az előbbi Etsch oszt.ban.

Dolce aqua, kis vs a' Francz tenger havasi oszt.ban a Nerviva mellett egy várral, egy kőszálon a' tenger mellett fekszik.

Dolcigno, Dulcigno, Olnicium, Olchipium, vs egy jó kikötővel, és erős várral a' Scutari Basaságban, Albaniában. Széke egy Róm. kat. Püsp.nek. Dulcignotok nevű 8000 számú lak. a' kereskedésben foglalatatoskodnak, de még inkább a' tengeri ragadozásban; gyakran Olasz ország partjaira kiköt-

nek, megfosztják a' tartományt, és a' parti lakosokat rabszolgaságra viszik.

Doldenhorn, egy a' legmagosabb hegyek közül Európában a' Berni magas bérctz melleit, 11287 Párisi lábnyira a' tenger színén felyül.

Dole, (47° 5' 52" É. Sz. és 23° 10' 6" K. H.) csinos vs a' Fr. Jura oszt.ban 8200 l. Doubs fő mellett, kellemetes, termékeny tájékban, le Val d' Amours a' neve; bir harisnya, süveg, kalap fabrikákkal, és kereskedik gabonával, borral és vassal.

Dole, egy a' legmagosabb hegy hátok közül Jurának a' Fr. Jura osztály, és a' Helvetiai Waadt kanton határinál, 5185 lábnyira emelkedik a' tenger lapján felyül.

Dolgen tó, az Uckermarkban Templin mellett, mellytől az Albisba hajókázhatnak.

Dolha, magyar elegyes mvs Marmaros Várm.ben, Borsva vize mellett, Husthoz jótova, F. U. G. Teleky. lak. kat. egyes. refor. Jó földdel, elég fával, és szénégetéssel.

Dolhinow, vska az Orosz Wilnai Helyt.ban.

Dolina, vs Galliciában Stryeri ker.ben egy kath. és görög Pléb.val.

Döllach, mvs és Urod. Illyr. Karinthia tart.ban Zirknitz fő mellett egy olvasztó huttával aranyra és ezüstre.

Dollar, ezüst pénz az eggyes. Esz. Amer. Státusokban, 10 Dimes-t, v. 100 Centet foglalt, teszen 2 for. 3 kr. 2 dt. a' legújabb Dollar teszen 33 kr. 3 félpénzt.

Dollart, Sinus Emdanus, 3 mfdnyi hossz. és 1 mfd széles tengeröböl a' Német tengeren kel. Friesland és Gröningen között, a' hol az

- Embs** a' tengerbe szakad; ez 1277 és 1287 egy a' tengerből elnyeletett szembe-tűnő darab földből származott, melynek helyébe ez előtt mintegy 50 nagy, és kicsiny helységek állottak; de mióta a' tengert illető ellentállások tétettek, ezen tengerből a' kel. Friesiai oldalról mindég kisebbedik és sok új földet nyit, mely begátoltatik, és már 1752 mintegy 400 Rajnai négysz. rúdat tett öszveséggel. Ezen tartomány 1756. az Emde-ni korona jószágára ügyelő tanácstól az orsz. Rend tag-jainak eladatott.
- Doller**, Dolder kis fő Sundgau-ban, a' Vogesi bércekben ered és Maszmünsternél el-folyván, Mühlhausen alatt Ill vizébe szakad.
- Dollmar**, legmagasbb hegy Hennebergi Her.ben; a' te-tejére Saxoniai: H. Mórícztűlato és vadász házat építettett, mellyről Frankoniai Thüringiai, Hassiai Hers.ket több mértföldnyire gyönyörködve láthatni.
- Dolmatow**, (56° 10' E. Sz.) ker. vs az Orosz Perm Helyt.ban az Iset mellett 810 l. tart egy esztendei vásárt, melly kiváltképen a' Sibe-riai kereskedőktől erősen látogatattik.
- Dolnstein**, vska, és kastély Alt-mühl mellett Bovariában a' fel. Duna ker.ben.
- Dolo(il)** vs Olasz orsz.b. a' volt Adriatique oszt.ban 3000 l.
- Dolankusok**, Thraciai Chersonesusban lakott nemzetség.
- Dolphar**, Doffan, derék helys. Arabiában, jó kikötővel, 's legjobb tömjénnel.
- Dolsk**, Dolzig vs Posen oszt.ban az előnbbeni Varsói Herczs.ben 150 h. 830 l. a' kik szántást vetést űznek.
- Domanin**, falu Morva orsz.ban Hradisch ker.ben Wellehradt Uradalomhoz tartozik, egy kat. templ. és helybéli káp-lánysággal, 166 h. és 740 l. Az itteni bor az egész tá-jékban a' legjobbnak tar-tatik.
- Domanis**, Tót mvs Trencsén Várm.ben Vág Beszterczel jár.ban, Zolnától 5 óra. F. U. G. Eszterházy József. Lak.kath. sokan mesterem-berek messze kiterjedő ha-tárral, és néhány nemes telekkel; díszeskedik egy kath. templ., és egy ujonan épült várral. A' Hole-Wrchny nevű hegy miatt földé terméketlen.
- Domanitis**, termékeny tart. Paphlagoniában, Synope vs. és Halys vize között.
- Domanze**, jól meg erősített vár Schwajdnitz Her.ben Sile-ziában, egy kő szalon, melly alatt Weistritz foly. A' ha-son nevű faluban egy kat. és Evangel. templom van.
- Domanan**, vs a' Francz. Ar-riege oszt.ban.
- Domaslicz Thausz**, Királyi vs Cseh orsz.ban Pilseni ker.b. 1300 l. és vászon pántlika fabr.
- Dombes**, Bércz a' Fr. Creuse oszt.ban.
- Dombes**, hajdan Herczs. Bour-gogne tartom.ban Francz. orsz.ban a' Saone hosszan, jó, és termékeny, 7 fran.mfd hosszú, és mintegy ép-pen annyi széles. Most egy alkotó része az Ain oszt.nak.
- Dombie**, vs 616 lak. Warsó oszt.ban, a' volt Warsói Herczs.ben.
- Dombó**, Dubowa falu Mar-maros Várm.ben N. Szigeti jár.ban, Taracz vizénél, N. Szigethez 6 óra F. U. a' k. Kamara és nemes fam. Lak. Rusznyákok és Németek.

egy Görög egyesült, és egy kath. templ.; egy királyi erdővel és Urodalmi Számtartósággal, fűrészmalommal és vashámmorral Bubowetz patakon, mellyben ásó lapátok, sarlók 's a' t. készítettnek.

Dombóvár, Magyar mvs Tolna Várm.ben, Somogy várm. határánál Kapos vize mellett, egy kath. templ.; dohányt termeszt. F. U. H. Eszterházy. Ezen helytől egy egész Urodalom veszi nevét. Várának düledéki fennvannak.

Dombrovcza, Dembrovicza fő Oláh orsz.ban, melly Argisch vanál az Erdély országi határok mellett ered, és a' Dunába ömlik.

Dombrowa, vs az Orosz Bialistok Helyt.ban 123 h, és 760 l.

Dombrowa, vs Galliciában Tarnowiker.ben, derék barom vásárokkal.

Dombrowice, vs az előbbi Varsói volt Varsó oszt.ban. 1110 l.

Dombrowice, vs az Orosz Wolynsk Helyt.ban Horyn fő mellett, melly a' Pripeczbe szakad.

Domburg, (51° 33' 51" É. Sz. és 21° 9' 37" K. H.) vs az előbbi Schelde torkolati oszt.ban, most a' kel. Flándriában Belgium orsz.ban a' sziget ész. nyugoti homokhalmainál, köfal és kapu nélkül és csak 315 l.

Domersleben, falu a' már felbontott Westfaliai orsz. felső Elbe oszt.ban 630 l. és márvány bányával.

Domesnes, Fok Curlandban mellyet a' Hollandi hajósok, de Cursche Vorst van de blaue Berg-nek neveznek. Esz. felé a' Lieflandi tenger öböljéig terjed és a' ha-

jósoknak a' kik Liefland felé akarnak utazni, messze kiálló fővény torlása miatt veszedelmes. Hogy a' Liefland felé evező hajók itten előre meg intessenek, két szenes serpenyők vannak egy más ellenébe építve, mellyeken Augustus elsőjétől Januarius első napjáig erős tűz tartatik egész éjjel. Csak egy tüzet lássanak meg a' hajókázók már veszedelmen kívül vannak, Ezeken a' szenes serpenyőkön esztendőnként 800-tól 900 ölfáig, és 100 öl szurkos fenyő ég el.

Domfront, kis vs a' Francz. Orne oszt.ban 358 h. 1550 l. egy várral és barom tartással.

Domingo, l. S. Domingo.

Domingo la Calzada, vs a' Spanyol Burgos tart. ban.

Dominica, Dominique, egy az Antillai szigetek közül ny. Indiában a' 15° 20' tól 15° 50' ig É. Sz. és 45° N. H. alatt; 13 3/4 mfd a' nagysága, és igen bérczes kivált belsőjében, a' hol majd meg hághatatlan magosságok találhatnák, mellyek közül többek résszerint hajókázható főkat eresztnek magokból. A' partokon bátor-ságos kikötő helyek vannak. Az ég hajlat a' kel. szél által kellemetes; termései: Campeche, vad fahéj, és Bananafák, kokos, kavé, nádméz, tobák, Indigo (kék festék) maniok, bananas, fűgék, patatok, Yams 's a' t. lovak, szarvasmarhák, szamárok, öszvérek, juhok, kecskék, disznók, tollasállatok, halak, kigyók kutyafővel. 1788-ban éltek itten 1236 fejérek, 445 szabad szerecsenek 14967 szerecsen rabszolgák, és 1790-

ben 30 Caraibi familiák, kik maradéki az első lakosoknak. A' sziget egyébránt a' Francz.hoz tartozik, de most az Angolok kezében van. Cabes, és Basse-Terre az az magos, és alacsony tart. ra osztatik a' fő vsa Rosseau.

Dömitz, kis vs Mecklenburg-Schwerini Herczs. ben Eldének Elbébe folyásánál, bir egy megerősített várral, bástyákkal, és egy vízrekeszszel, melly által a' körül fekvő tartomány víz alá tétethetik. Az itteni Albisi vám sokat béhoz. Itten is van egy Komp az Albison keresztül. A' lak. részint kereskedésből, részint szántás vetésből élnek.

Domleschgi völgy, kis tájék Graubündenben Chur Megyében 1 mfdnyire hossz. és 1/4-ra széles.

Domme, vs egy várral Franc. orsz. ban Dordogne oszt. ban 520 h. és 1900 l.

Dommel, fő az előbbi Francz. Rajna torkolati oszt. ban, most déli Hollandia tart. ban Belgiomban; Donnerschlag nagy mocsárban ered Herczogenbuschnál, az Aaval egyesül, és Crevecoeurnél a' Maasba szakad.

Dommitsch, vs Szász orsz. ban Meiszeni ker. ben Albis mellett 180 h. és 900 l.

Domnau, (54° 14' 57" É. Sz. 38° 20' 6" K. H.) vs, és kastély kel. Prussziában Brandenburgi ker. b. egy szigeten a' Mühlen tóban 136 ház, 1000 l. és serfőzéssel.

Domo d' Ossola, v. d' Abscella, kis megerősített vs és főhelye egy hason nevű vidéknek Olasz orsz. ban az előbbi Agogna oszt. ban Tosa hegyi fő mellett a' Havasok

tövénel, azon út mellett, melly Simplonon által Helvetziába és Francz. orsz. ba vezet, 16 mfdnyire Novarától a' Maggiore tó nyug. oldalán, kereskedésből, és az általjáró helyből szerzi élelmét.

Dömölk, Nemes és Pór, két Magy. falu Vas Várm. ben, Kemenes alsó jár. ban, Marczal vizénél, közel fekszenek egymáshoz, 1) Nemes Dömölk, csak nem mind nemes emberek lakják, fő birtokos benne G. Erdödi, egy kat. és egy evan. templ. mal. 2) Pór. Dömölk Ságához közel, Pápához 3. óra, van egy Benedictinus Prépostja, és e' hely a' Mária képeért, melly ezen Prépostságnak templomában van, közönségesen kis Mária Czellnek neveztetik; a' búcsút járókra nézve készült sok portékás boltokat, vendég fogadó házakat találni benne. Lak. kat.

Domonece, vs Lublini Vajd. ban, kis Lengyel orsz. ban, Orosz bir. ban.

Domoni, főhely Comoroí Anjuan szigeten, a' hola a' Szultánnak v. Királynak széke van.

Dömös, elegyes falu Esztergom Várm. ben, Pilis Vármegye' szélén, Visegrádtól nem messze, Esztergomtól 2 mfdgyümölcsös hely. Hajdan itt Prépostság, klostrom, 's Almos II. Geyza fiától épített templ. volt 12 Kanonokkal. Lak. kat. F. U. az Esztergomi Kápt. szép templ. mal.

Dompairé, vs a' Francz. Wasgau oszt. ban.

Dompierre, vs a' Francz. alsó Charente oszt. ban 405 h. és 2100. l.

Dompremi, Domremy, la Pu-

celle különböztető névvel. falu Francz. felső Marne oszt.ban Maas fő mellett, születési földje Jeanette d' Arcnak, v. az Orleani leánynak, kinek háza még meg van.

Domransk, veres réz, és vas műhely az Orosz Jekaterinoslaw Helyts.ban, a' hol eszt.ként 27000 Pud, az az: a' mi mértékünk szerint 891000 font többnyire finom rud vasak készítettnek drót huzásra.

Domsód, magyar falu Pest Várm.ben a' Duna mellett Solt Járásban, bir egy reform. templ.mal, és szőlő műveléssel. Közel hozzá vagy egy nagy víz mélység, Cserárka neve, melly az ország útért hiddal be van fedve; jó gabona termő a' föld. Gátok által a' Duna kiöntése ellen nagyobb batorságban van mind a' többi e' tájékbéli helységek. E' helyhez tartozó szigeten sok gyümölcs terem, 's sok széna gyűjtetik.

Domstadt, helys. Morva orsz. Olmützi ker.ben Sternberg Urasághoz tartozik a' Fistritz mellett, egy helybéli káplánysággal 91 ház. és 550 lak.kal.

Don, Tanais, fő az Orosz bir.ban, melly Tula Helyt.ban az Iwan Oseroból, (János tavából) jön, és mintegy 250 mfdnyi menetele után három ághban Asowi tengerbe ömlik. Nyárban csekély, és tele fővény torlásokkal, torkolatjai is úgy elfövenyesedtek, hogy csak lapos kis hajók mehetnek általa a' tengerbe; öregbedik Susnával, Choparral, Woronesschel, Kasankával, Medweditzával, Donecczel, Sállal, 's a' t. és Európa, 's

Asia között határt vet.

Donat, l. Donet.

Donaueschingen, Doneschingen, (47° 57' É. Sz. 26° 10' 10'' K. H.) Herczeg Fürstenberg mvsa Badenben 3300 lak. fő lakóhelye a' Herczegnek, a' kinek kastélyában van a' Duna fő forrása. Itten van egy Gymnasium.

Donaumoos, Bajor orsz.ban 4 □ mfd.

Donaustauf, mvs Bajor orsz. ban Regeni ker.ben a' Duna mellett egy magas köszik-lai várnak dűledékivel, mellyen a' mint mondják, Nagy Albert Regensburgi Püspök lakott; és sok könyveket írt, a' harmincz esztendei háborúban Bernhard Weimári Herczeg parancsolatjára szélyelhányatott.

Donauthal, Duna völgye, egy darab föld Württembergában, Donaueschingtől Hegowig tart, benne Sigmaringen, Dutlingen és Moringen városok.

Donauwörth, Danubii insula, (48° 43' 9'' É. Sz. 28° 26' 48'' K. H.) vs Bajor orsz.ban felső Duna ker.ben, Wernitznek a' Dunába folyásánál kellemetes tájékon, 503 h. és 2500 l. felyül, a' kik gyapju fonásból, hajókázásból, és sóval való kereskedésből élődnek. Közel van hozzá Schellenberg, a' hol a' Francziák és Bajorok 1704. megverettettek.

Donawitz, hajókázható karja a' Dunának Belgrádon felyül, melly mocsárok között megyen keresztül, és a' Dunát a' Temessel egygyesíti.

Dönberg, falu a' Bergi volt Rajna oszt.ban vas fabr.val.

Dönberg, falu a' Frankfurti Fulda Herczs.ben, egy fapi-pa fabr.val.

Donbrowa, I. Dabroba.

Doncaster, Duncaster, vs York-shirében Angliában a' Don fő mellett, némelly maradékival egy nagy Római ország útnak. Itten sok harisnyák, kesztyűk, bőrkalapok, és ingek csináltatnak.

Donchery, kis vs a' Francz. Ardennen oszt.ban Maas fő mellett 400 h. gyapju, szőrmateria, és csipke fabr.kal.

Dondangen, Gróf Sackeni Uro-dalom Curlandiában, bir 10 falukkal, és azok között Anstruppen egy egészséges forrással a' kel.tenger mellett, hol a' veszedelmes fővénnyel torlás van Domesnes foknál, l. Domesnest is.

Donegal, Grófság az Irlandi Ulster tart.ban ny. és ész. ról a' tengerrel, kel.ről Londondery, és Tyrone Grófságokkal, délről Fermanagh Grófs.gal és Donegalbajjal határos. Foglal 83 1/2 □ mfd 5 városokat, és mezővárosokat, 42 Eccleziákat 20097 ház. és 100485 l. Donegal kiváltképen az északi tájékokban hegyes, a' hegyeket váltó termékeny völgyekkel, lapos tartományokkal is. Sok halas tavai vannak azok között a' legjelesebbek: Lough-Swilly, Lough-Derg és Lough-Fine. A' halászat is sokat béhoz ezen a' parton, és az újabb időkben a' keresmény ágai több támaszokra találtak; oda tartoznak: a' hálófona, harisnya tövelkötése, és vászon szövés, Whisky, és Kelp égetéssel. A' főhelye

Donegal, (54° 37' 50" É. Sz.) mvs az Fask mellett, melly nem messze töle a' Donegai öbölbe ömlik, bir 554 h. 4000 l. és egy kikötő torokkal, egyébaránt nincsen itten nagyobb figyelmet

érdemlő adás vevés.

Doneschingen, l. Donaueschingen.

Donet, Donat, vs Arson fő mellett a' Fran. Tarn oszt.ban, 290 ház.

Donez v. *kisebb Don*, fő az Orosz Birodalomban, melly Belgorodnál Charkow Helytartóságban ered; Oskol, Bachmut, Tor, 's a' t. főkat magához veszi, és Dimitrian fellyül a' Donbasz szakad. Mindazonáltal minnekutána a' Donez Asow tart.ban feloszlik a' Don északi ágának neveztetik.

Donez, kis vs az Orosz Ekatherinoslaw Helytartóságban a' Donez fő mellett,

Dongab, szerecsen orsz. Nigritziában, Afrikában Bég-harmi orsz.hoz közel.

Dongala v. **Dongola**, Örökös Királys. Nubiában. Közép Afrikában dél-nyugotra a' nagy Nubiai pusztaságtól Nilus mellett, Sennaar Királyságnak adót fizet, mellytől a' nagy Bahinda pusztaság által választatik el. A' tart. csak a' Nilus két partján termékeny, a' hol vízmerő kerekek által fői vízzel megnedvesítettik. Belsejében többnyire puszt. Fő termése Durra, vannak itten szép lovak is. A' lak. Mohamedánok, erős és egészséges emberek, a' kik igen mértékletesen élnek, de még igen durvák és tudatlanok is. Nagyon együgyűen öltöznek, és részint tisztátalanul; a' jelesebb rangúak mezítelen fővel járnak, és hajok öszve van fonva. A' fő és kormányzséki vs

Dongala v. **Dongola**, a' Nilus kel. partján egy száraz fővénnyel domb lejtőjénél, alávaló házokkal, vagy sokkal

inkább kúnyhókkal, és csekély kastéllyal a' közepén, hogy védelmeztessék az adófizető Beduinok ellen köröskörül. A' Király' palotája figyellemre méltó.

Dongen, falú az előbbi Francia Rajna torkolati oszt. ban, 2100 lak.

Donges, vs a' Fran. alsó Loire oszt. ban, 2.110 lak.

Dongola, l. Dongala.

Doni, l. Boni.

Doni Kozákok, l. Kozákok.

Donkow, (54° É. Sz.) ker. béli vs az Orosz Rjajan Helytartóságban a' Don mellett, 360 ház. és 2.100 lak., kereskedik gabonával.

Donndorf, falú Bajor országban, Main ker. ben, Fantasia hajdani Herczegi nyári lakhellyel, derék kőbányákkal.

Donndorf, falú Szász orsz. ban Thüringi ker. ben, 136 ház. és 638 lak., 1 deák iskolával és nagy ló tartással.

Donnersberg, Mons Jovis, magos hegy a' hajdani Palatinátusban, 3 mfdre Wormstól, azon hegyek sorába tartozik, mellyek részint Haard, részint Hunsrücknek neveztetnek, és a' mellyek Wasgautól észak felé nyúlnak; 2 órányi széles és 3 hossz., és szép bükfákkal bé van növe. Középen rajta fekszik egy falú, Donnersfeldnek nevezik, a' hol régenten egy vár volt. Fenn a' hegyen láthatni még egy klastromnak omladékit. Az ezen hegytől neveztetett

Donnersberg, osztály a' régi Maincz fő megyének, Rajnai Palatinátusnak, Zweybrücki megyének, Speyer, és Worms Püspökségeknak, 's a' t. részeiből volt formálva; kiterjedése 99 négysz. mfd, több mint 352.000 lak.

Fóji: a' Rajna, Saar, Glan, Queich, Speierbach, 's a' t. termékeny aranyban, gabonában, fában, és most 4 kerületekre osztatik, mint: Maincz, Speier, Kaiserslautern, és Zweybrückenre, mellyek 685 községeket foglalnak, 37 kantonokban, a' fővsa Maincz; most több német fejedelmeké.

Donnersberg v. Milleschauerberg, Leutmericz ker. ben, 8 mfdre Prágától, Cseh ország legnagyobb hegyének tartatik.

Donnersmarkt, l. Csötörtök.

Dönnigsteini savanyú víz, l. Tillerborn.

Donslag, sós tó Caramaniában, Natoliában, 12 mfd hosszú, a' nap annyi sót főz ki belőle, hogy egész Natoliának elég.

Donyan, tót falú Trencsén Vármegyében, felső Magyar országban, közép járásban, Trencsénhez 8 óra. Gróf Aspremont, és több mellék birtokosokhoz tartozik: bír jól elrendelt ser és pálinka főzéssel, kat. plébániával; a' Morvába vezető orsz. út mellett fekszik.

Donzenac, vs a' Fran. Correze osztályban, 471 ház. és 2.010 lak.

Donzy, (47° 22' É. Sz. 20° 35' K. H.) vs a' Fran. Nievre oszt. ban Noayn fő mellett, kereskedik vassal, fával, 's a' t.

Donzy, vs a' Fran. Loire osztályban.

Dooschicza, vs az Orosz Minsk Helytartóságban a' Beresina eredeténél, 1.000 lak.

Doornik, Tournay Dornick, (50° 36' 20" É. Sz. és 21° 3' 2" K. H.) erős vs a' hajdani Tournesis tart. kában, később Jemappes Francia

oszt.ban, 3.800 ház. és 21.000 lak., a' Schelde mellett szép és fontos selyem, gyapjú, harizsnya, porcellán, fanyánc, oszlop ércz (czinből, sárga rézből, veres rézből öszve kevert ércz), szönyeg, fátýol, kamillót, gyapot bór fabrikákkal, és gyapot fonással; kereskedést üz. —

Doplon, (Wechsel Pistole), Spanyolorsz.ban 6 for. 13 kr. 2 denárt tesz.

Doppelthen, Duppeltje, Hollandiezüst váltó pénz, melly 2 poltrát vagy is a' mi pénzünk szerint mint egy 5 krajtz. ér.

Doppia v. **Duppie**, Olasz arany pénz Sabaudiában, és Turinban 10 for. 41 kr. Genuában 7 for. 40 krt., Maylandban Velenczében 7 for. 44 krt. tesz.

Dopsau, Dopschau, Dobsina, (48° 49' 25" E. Sz. 38° 3' 5" K. H.) Német Bánya vská; Gömör Várm.ben Csetnektől északra 2 mfd, egy szoros völgyben, magas bérczek között. A' lakosok nagyobb részint az itteni kénéső, czinobriom, vas, veres réz, és kobáld ércz bányákból; (a' kobáld 1780 itt találtatott először fel) keresik élelmeket. Több mint 500 házai vannak, és 1 nagy papiros malommal bír, mellyben az itten találtató asbestből készíttetik papiros; itten van veres réz, vashámor, gyapjú, 's golyóbics öntő műhely. A' hely nevét az előtte fő Dobsina pataktól kölcsönözi, melly sok mesterségeknek és Hámmoroknak szolgálatot nyújt, és egynéhány ezer embernek éleliséget szerez. A' vskában van 1 kat. és 1 evang.

templom, 1 kis evang. Gynasium, 1 szegény tanulók nevelő helyével. Csetneki Urodalomhoz tartozik, hajdan Rákóczyé volt.

Dora, Dor, Dorum, Jos. 17, 11. hely Phoenicziában, Caesareától 8 mfd Ptolemaisba vezető úton, a' tengernél, (1 Mach. 15, 11.) Carmelus hegyénél Idumaeától 4 nap járó messze; mellette bibor festék halásztatott.

Dora, Dorat, Doret, (46° 10' E. Sz. 18° 46' K. H.) vs a' Fran. felső Vienne oszt.ban a' Dore mellett, 349 ház. és 3.100 lak.

Dorbek, Diröt v. Deröt, Eluttek is, Mongol nemzetség az Orosz Birodalomban; pásztor, vadász, és halász.

Dorchester, Durnovaria, Durnium, (15° 14' 20" K. H. és 50° 42' 57" E. Sz.) fővs az Angol Dorset Grófs.ban, kellemetes tájékon a' nagy gyapjúval való kereskedés megcsökkent, és a' becses Dorchester-Aleből való serfőzés, szalad készítés, és juhtartás teszik a' keresmény ágait. Azon törvényszéki gyűlések, mellyek Assissen név alatt esmérétesek itten történnek. A' vsnak sok csinos épületjei vannak szegények iskolái is. Mintegy fertály mföldnyire dél-nyugot felé láthatni egy Római Amphitheatrum (vívás néző hely) maradékát, mellynek belső helye valamint a' körül lévő is magoltatik. Ezen von kereszttől megy egy régi Római orsz. út is.

Dorchester, Grófs. az Északi Amerikai Maryland Szabad Státusban; nagysága 30 négyszegű mfd 15.875 lak.,

sok fövény és mocsár van benne; a' fő helye Cambridge.

Dordhal, Urod. Lotharingiában Francz. országban, márványárról nevezetes.

Dordogne, Duronius, szembe-tünő fő Fran. országban, melly Mont d'or hegy tövé-nél Auvergnében a' mostani Cantal oszt.ban ered, és Dore's Dogne patakok eggyesüléséből, mellyektől veszi is nevét, áll; Limosin Quercy, és Perigord tartományokon átfoly, több mellék fókát magába vesz, mossa Bordot, Argentalt, Beaulieut, Souillacot, Bergeracot, Castillont, Libournet, Bourgot, és mintegy 50 mfdnyi folyása után a' Bec d'Ambeznél a' Garonneba szakad. A' tenger áradás 6 mfdnyire Castillonig terjed ezen főban; szembe-tünő távolságra hajókázható; az ezen főtől neveztetett

Dordogne oszt.magában foglalja a' hajdani Perigord tartományt. Térsége, 162 négysz. mföld, 410.000 lak., fellyül köves, de termékeny gabonában, gesztenyében, vasban, ásványos kútakban, tart barmokat. 5 kerületekre: Perigneux, Bergerau, Sarlat, Nontron és Riberacra osztatik, mellyek mindössze 47 kantonban 642 községeket tartanak.

Dordrecht, Dordracum, l. Dordrecht.

Doret, l. Dora.

Dörfel, magyar falú Sopron Várm.ben a' Repcze vize mellett, F. U. Eszterházy H., egy kat. templommal. Itten híres portobák készí-tetik.

Dorsan, nagy mvs Bajor országban Isar ker.ben, nem

messze Erdingtól, 940 lak., és búcsú járás helyvel.

Dorgicze, fő Somogy Várm.ben Keresztúr és Bucsak között, a' Balaton tavába foly.

Doria v. Dora, (kissebb) Doire, fő Piemontban, melly a' hajdani Dauphiné határinál, a' megszűnt későbbi Pó oszt.ban ered, a' Cenis-selat magához veszi, és mintegy 15 mfdnyi folyása után Turinnál a' Póba szakad.

Doria Baltea, fő Piemontban a' Sabaudiai havasokban ered ész.nyugot felé közel a' kisebb Bernhard hegyéhez, Aosta, Bardo, Ivrea tájékit mossa Chiasellával öszvekapcsolja magát, és mintegy 18 mfdnyi haladása után Crescentinon felül a' Póba foly. Ezen fő egy csatorna általa' Sesiával öszveköttetik; ezen főtől neveztetett a'

Doriai osztály, térsége 72 négysz. mfd 224.000 lak., a' kik csak nem mind golyvások; nagyon hegyes. Itt van a' nagyobb és kisebb Bernhard; termékeny gabonával, borral, édes gyümölcsökkel, olajjal, lennel, kenderrel; tart barmokat, és 3 kerületekre volt felosztva: Ivrea, Chivasso, és Aosta, mellyek 27 kantonokban 227 községeket foglalnak.

Dorion, vs Messeniában Görög országban, Elektrához ész.ra.

Daris, tart. Görög orsz.ban, kel.re Phocis, délre Ozoly Lokris, nyugotra Aetolia, északra Thessália között, Pindos és Kachales vizei Cephisso-sba folytak. Csak 4 vsokból állott: mellyek Eri-neon, Boion, Kytinion és

- Pindos** vagy **Kyphas**. Lakosai a' Peloponesusbeliek közt igen híresek voltak. A' Heraklidákkal egy bajtvittak, Argost, Spártát, és Messeniát meggyőzték, 's a' t. Doris volt kis Asia szélén is.
- Doriskos**, régi nevezetes Görög vs Thracia szélén.
- Dorking**, helys. az Angol Surrey Grófs. ban a' Mole mellett egy dombon Urodalmi tájékban, gazdag falusi jószágokkal. Innen szárnyas állatok főképp kappanok Londonba vitetnek és elkelnek.
- Dorla**, hajdan tisztartóság Hessen-Casseitart. ban Thuringiában Mühlhausennél, azután kanton a' Heiligenstadti kerül. ben Harz oszt. ban a' Westfáliai Királys. ban, 5 községekkel, és 3584 lak.
- Dorlisheim**, falú a' Fran. alsó Rajnai osztályban, hol a' Straszburgiak nagy számú falusi lakhelyekkel bírnak. Egy kellemes út Mutzigba vezet a' hol egy Püspöki kastély van.
- Dormael**, kis vs a' Egy. Belg. országban Dyle oszt.
- Dormagen**, fő helye egy kantonnak a' volt Ruhr oszt. ban, és a' Coloniától Hollandiába nyúló orsz. uton fekszik.
- Dormans**, vska a' Fran. Marne osztályban, 428 ház, és 2108 lak.
- Dörna**, plébániás falú, és fő helye egy hason nevű kantonnak az eltörlött Westfáliai Királyság' Harz osztályában, Heiligenstadt ker. ben egy domb tövénél, 91 házakkal, és 475 lak.
- Dornach**, fő helye egy hason nevű vidéknek Solothurn kantonban. Helvetziában plébánia falú, szép tájékon, egy nevezetes hegyvárral.
- Dornbach**, falú Illyr, Karinthia tart. ban, 1 várral, 1 evang. prédikátorsággal, és 1 uradalommal.
- Dornbach**, magában tsekély falú, egy jó órányira Bécs-től, de a' melly felettébb nagy és pompás Angol mulató erdő. kertjére nézve, gyönyörködtető fekvésére, és sokféle benne találtató és meglepő változásokra nézve tekintet érdemel, és esmérletes. Ezen kert a' mulató kastéllyal és egynehány hozzá tartozó szolgál számára épült házokkal Neuwaldecknek (uj erdő szegletnek) neveztetik. A' bemenetel mindennek szabad, valamint külömbféle ottani mulatságok is közönségesek. Ezen által nyárban naponként nagy számmal Bécsi lakosok mennek Dornbachba. Építője Lasy Feldmarschal volt, most Herczeg Schwarzenberghez tartozik. —
- Dornberg**, régi jeles Hessen-Darmstadti uradalom, Katzenelnbogeni Grófs. ban,
- Dornbirn**, mvs Baviariában Iller kerül. ben, 1000 lak. kal, kik gyapot szövetet, és bor termesztést üznek, fából való munkákat is készítenek, és portéka küldési foglalatosságok van. Egy tartományi törvényszéknek helye.
- Dornburg**, kis vs bal partján a' Saalene egy hegyen Thuringiában, egy mfdre van Jenától a' Sachsenweimari Herczegséghez tartozik, 89 ház. 370 lak, és köbányák. kal. Alatta a' hegy tövénél fekszik Dorndorf falú, a' hol Saale vizén egy híd van keresztül,

Dorney, kis vs a' Fran. Wasgau oszt.ban.

Dornhan, Dornem, kis város Schwarzwald (fekete erdő) mellett Württemberg Királyságban, Rothenburg körül, 690 ház. és 1007 lak.

Dornholzhausen, Fran. szállítvány a' Hessen-Homburgi vidéken a' Hassiai Nagy Hercegségben, gyapjú matéria, és vászon fabrikával.

Dornik, l. Doornik.

Dornock, Dornodunum, (57° 51' É. Sz.) kis kereskedő vs egy várral, és bátorságos kikötővel ész. Skótziai Sutherland tart.ban Dornock tengerzúgnál, 3.560 lak., és vászon fabrikával; a' Caithneszi Püspök Széke.

Dornstedt, Dreykirchen, Tövis, mvs az Erdélyi nagy Fejedelemségben alsó Fejérvár Várm.ben a' Maros mellett, 1 kat., ref., és görög templommal, és 1 S. Pál szerzetébéli eltörlött klastrommal.

Dornstetten, vs Schwarzwaldon (fekete erdő) a' Württembergi Calw kerületben, 1.010 lak.

Dornum, (53° 39' 1" É. Sz. és 25° 4' 49" K. H.) helys. a' volt Francz. Friesland oszt.ban, 1 templommal, 119 ház. és 636 lak.kal, kik között 31 zsidók vannak. Főhelye egy Urodalomnak, a' hová 6 falúk, és 1 mvs tartoznak.

Dorog, szab. Hajdu vs Szabolcs Várm.ben, Hatházhoz 2 óra, egy lapályon görög egyesült templommal, Magyar és Oláh lak.kal.

Dorogobusch, (54° 54' É. Sz.) megerősített csinosan fekvő ker.béli vs Smolensk Helytartóságban, az Európai Orosz Birodalomban a' Dnepr bal partján, 1907 l.,

kik földi termésekkel kereskednek; közel hozzá van egy üveg huta.

Dorehoy v. Dorogoe, vska egy hason nevű vidéken felső Moldovában, mellynek tájékában ered Zigia fő; Széke felső Moldva kormányozójának.

Dorontsk, ker. az Orosz Irkutzk Helytartóságban 46°-tól 51°-ig É. Sz. 125-től 130°-ig Kel. Hossz.) az Almás bérctől által vágatik, és csak mérséklett termékenységű. Itten Mongolok és Buretok laknak, ide's tova kovajogva. A' fővsa, melly hason nevű, az Ingoda mellett fekszik.

Dorosterum, Dorosterum, vs Moesiában, most Dristra v. Silistria.

Doroszma, szabad falú kis Kúnságban, Szegedhez 1 óra, 599 familiákkal, 1 kat. plébániával, és tulajdon tanáccsal. Szomszédságában van Matty vára, határa gazdag, halászatja bő.

Dorothea, hajdan Brandenburgi, most Hollandi megerősített kereskedési hely szercesen Hante Királys.ban az arany parton (Gold küste) felső Guineában, Afrikában.

Dorotheenthal, falú és porcellán fabrika Schwarzburg-Sondershausen Hercegs.ben.

Dorpat, Dörpt, (58° 18' É. Sz. és 44° 29' 30" K. H.) ker.béli vs az Orosz Riga Helytartóságban a' nagy Embach mellett Riga után, ezen tart.ban a' legnagyobb vs, 1030 esztendőben épített, bír egy 1803. óta gazdagon feleségillet Universitással kis Asszonyokat nevelő intézetével, 534 ház.,

1 görög és evang. templ. mal, és 3.600 lak. fellyül, kik igen szembetűnő szározi kereskedést űznek. Itten van 1 könyvnyomtató műhely is; Domburg itten a legkedvesebb sétáló hely.

Dörrenberg, a legmagosabb hegye a hajdani Hassiának a Meiszeni után a hajdani Westfáliai Királysban.

Dorset, Grófság Angliában, ész.ról Wilt és Sommersetshire, ny.ról Devonshire, kel.ról Hampshire, és délről a Britanniái csatorna (Canális Britannicus) határozza; 46 négysz. mfdeken tart. 22 vst és kis vst, 248 ekkleziákkal, 21.262 ház. és 115.519 lak. Ezen Grófs. éghajlata kellemetességére és tájé. kának magához édesgetésére nézve Anglia kertjének nevezetik. Az északi, hajdan fával bővlekedő része most szántásra és legeltetésre használtatik; közép részében vannak mészkő dombok, melyektől alá felé a' tengerig derék fővény halmozatok fekszenek a' nagy juhnyájoknak való legelők; gazdag szárnyasokkal. Harmad része a' Grófs.nak szántó föld, kilenczede pusztán fekszik, és a' többi áll legelőkből és a' fővény dombokból. Termései: juhok, szarvas marhák, sajt, vaj, halak, gyapjú, len, kender, gabona, épületi kövek, pipa agyag. Nevezetesebb fői: a' Stour és Frome; a' fővsa Dorchester.

Dorstadt, plébán. falú Schladden kantonban Goslar ker. ben, Oker oszt.ban, a' volt Westfáliai Királysban az Oker mellett, Sz. Ágoston szerzetbéli Apátság klastromával, 56 házokkal, és 572 lak. A' klastromban

van egy Apátné, és 24 Apátság; igen gazdag. **Dorsten**, (51° 40' 8" E. Sz. és 24° 36' 46" K. H.) kis erős vs az előbbi Bergi Rajna oszt.ban, Lippe mellett vászon fabrikával.

Dortmund, Tremonia, fő vs előbbi Bergi Ruhr oszt.ban 800 h. 4000 l. egy Gymnasiummal, vászon és sereczet fabrikákkal, szeg kovács műhellyel, és serfőzéssel.

Dortrecht, (51° 47' 52" E. Sz. és 24° 18' 17" K. H.) vs Egy. Belgyiomban Hollandiában, a' Merwe, és Biesbosch mellett egy szigeten, melly 1421. egy nagy tengeráradásban, melly 72 falukat, és több mint 100000 embert elnyelt, támadott; bir egy alkalmatos kikötővel, egésséges levegővel, 3954 h. és 18014 l. fontos kereskedést űz, kivált gabonával, borral, és fával, melly a' Rajnán, és Waalon leúsztatattik, és több körül fekvő fűrész malmokon elhasogattatik. A' fabrikák állanak itten vászon szövésben, fejezésekben, és tenger só készítésében, A' hajó építő helyeken hajó építés tartatik. A' vsban van pénz verő hely és egy Gymnasium. Hollandiában a' legrégibb vs 1299. hajó állítási just nyert a' Merwen, melly által a' megállított hajók portékáit vagy olcsóbban eladattathatja lakosinak, vagy azokat a' maga lakosira bizhatja, hogy tovább vigyék. 1618. és 1619. az eszméretes nemzeti Zsinat itten tartatott, mellyben az Arminianok tanítási tételek megvettettek, és a' kielmelt fejezetek általában mint a' Hollandi Eklezsia törvényei elfogadtat-

tak. Ezen vs születési helye Varestag rajzolónak, Vosz Gerh. Jánosnak, és Junius Andrásnak.

Dory, fok új Guineának Ausztráliában, keleti csuccsa sűrűen bé van fákkal növe, és egy jó kikötővel jellekedik. Vannak itten sok kicsiny édes vizű patakok. A' kikötőbe való bémeneletnél fekszenek Manaswary és Masmapy kis szigetek.

Dosmary Pool, álló tó Cornwall tart.ban Angliában, mellyen mind a' 24 órában erős tenger áradási és apadási víz mozgás történik, ámbár semmi látható öszveköttetésé nincs a' tengerrel.

Dosse, kis fő Priegnitzben, Brandenburg tart.ban, melly Priborn mellett a' Mecklenburgi határokon ered, és minekutána Wittstock, és Neustadt előtt átfolyt, Albisba önti magát.

Dotehom, l. Deutichem.

Dothaim, hely Judaeában, Esdraelon sík földtől nem messze. Sídut 3, 11.

Dotnau, helység Badeni nagy Herczs. ben Schwarzwald (Fekete erdő) mellett ezüst bányával.

Douarnenés, (Plouarre) vska, és kikötő a' hason nevű 4 1/2 mfd hosz. és 3 mfd széltengeröbölnél, a' Francz. Finisterre oszt.ban, itten sok Szardellák fogatnak.

Douay, Duacum, (50° 22' 12" E. Sz. és 20° 44' 47" K. H.) erős vs a' Scarpe mellett Flandriában, egyg. Belgiomban, 2737 h. és 18000 l. sok fabr. mellyek fejeragyag cserép edény, bádóg portéka, üveg, szappan, szőnyeg, nádméz, gyapjú gyapot, vászon czérna, és csipke fabrikák; egy ágyú

öntő műhellyel, só főzetel; tovább egy Academia-val, egy Lyceummal, és egy pattanytyus iskolával; és most széke az osztályi felső törvényszéknek. Scarpe vára egy ágyúlövésnyire fekszik a' vstól, és köröskörül vízzel kerítettik.

Douay, l. Doué.

Doubs, v. Doux; meglehető nagyságú fő Francz. orsz. ban Jura hegységben ered, 3 mfdre délfelé Pontarlier-től Franche-Comtében (most azon oszt.ban mellynek nevet ad), a' Helvetiai határokon mellyek hosszan egy darabig foly. Nagyon görbhe folyása van, mert elején dél-ész. felé megyen, Pontarliert mossa, a' hajdani Baseli Megyébe lép, mindazonáltal majd ismét Franche-Comtébe vissza tér, az előbbi Mömpelgard Grófságot által folyja, azután dél-nyug. irányban Franche Comtén keresztülhat, béveszi a' Dessonbret Albaniet, és Louvet: Baume, Besançon, és Dole oldalait megnevedíti, és mintegy 36 mnyi falyása után Verdunnál a' Saoneba önti magát. Ezen fő halas de nem hajókázható, a' töle neveztetett

Doubs oszt.Franche-Comtének egy részét magában foglalja; térsége 90 □ mfd 227000 l. termékeny gabonában, borban, kenderben fában, szarvasmarhában, vashan a' s t. és 4 ker.re osztatik, Besançon, Baume, S. Hypolite, és Pontarlier, mellyek 605 községeket tartanak 25 kantonokban.

Doudeville, nagy helység a' mostani alsó Seine oszt.ban Francz. orsz.ban 336 h. és

2929 l.
Douc, (Douay) kereskedő vs a' Francz. Mayenne, és Loire oszt.ban 360 h. és 1800 l. szarvasmarhákkal kereskedik, és timárságot üz.

Douglas, (13° 11' K. H. és 54° 7' E. Sz.) vs Man szigeten Angliában, 5000 l. és egy jó kikötő torokkal; tengeri borju, és hering fogásban foglalatoskodik.

Douglas, helység Lanark Grófságban déli Skotiában a' hasonnevű fő mellett, a' hajdan hatalmas Skotziai Douglas familiának pusztá házaival.

Douglas, fő déli Skotiában, melly Lanark mellett az Clydével egyesül.

Doullens, Dourlens, kis vs a' Francz. Somme oszt.ban 460 h. 3000 l. és egy kastéllyal az Authie mellett, sáhosváson, és gyapot fabrikákkal; gabona, és lenkereskedéssel.

Dour, vs a' Francz. Jemappe oszt.ban 4290 l.

Dourdan, Dordinga, (48° 30' E. Sz. és 19° 42' K. H.) kis vs a' Francz. Seine, és Oise oszt.ban Orge fő mellett 450 h. és 3870 l. egy régi várral, és egy Ispitállyal. Itten szép selyem, és gyapju harisnyák készítenek, és gabonával kereskedés üzetik.

Doullens, Donincum, l. Doullens.

Douro, l. Duero.

Douvres, vs a' Francz. Calvados oszt.ban 2240 l.

Doux, Dubis, l. Doubs.

Douzy, vs a' Francz. Nievre oszt.ban 3600 l.

Dove, fő az Angl. Derby Grófságban, melly az Irrlandi tengerbe önti magát.

Dover, (Portus Dubris, Dysyrha) (18° 59' 4" K. H. és

51° 7' 47" E. Sz.) vs és tenger kikötő Kent Angl. Grófs.ban, Krétás hegyektől körülvéve, az öt kikötők közül a' legjelesebb, de most egészen eliszaposodott; 27 Angl. mfdre fekszik innem a' szoros csatornán (Dover-Straits) túl a' Francz. tenger kikötő torok Calais. Dover bir több erősítési művekkel, mellyek egyrészekre még a' Romai időből vannak, többnyire össze omlottak. A' Pósthajók mellyeknek itten állapodások van, és békeség idejében hetenként innen kétszer mennek Francz. orsz.ba 's ismét vissza, és az idegek ide tódulások a' vsnak keresményei nagy eszközök.

Dover, fő vs ész. Amerikában Delaware szabad Státusban Kent Grófs.ban a' Jones Creek mellett; 1 mfdnyire a' Delawarebaytól 130 h. és 730 l. kereskedik buzával.

Dover, vs az ész. Amerikán New-Hamshire szabad Státusban Strafford Grófság. a' Salmon-Fall-River mellett 2000 l. és egy kikötővel; üz a' kereskedést.

Doward, l. Duart.

Dowa-Ruja, helység Hühner fő mellett a' Bors parton (Pfefferküste) felső Guineában közép Afrikában, és kereskedési hely; a' fenntebb említett fő ezen helyig hajókázható.

Dowlatabat, n. tart. és vs Deccan orsz.ban. kel. Indiában, sok fejedelmek alatt.

Down, Grófság Ulster tart.ban Irrland.ész. Antrim k és d.ről az Irrlandi tenger, ny. Armagh a' határa; foglal 4 1/2 □ mfdet. 9 vsokat, és kis városokat, 6 Plébániákat, 36630 ház. és 179360

1. A' közép tájékok hegye-
sek; Itten találatnak sok
posványos helyek. De e-
gyébaránt a' földművelés jó,
és a' tart.ban gyönyörköd-
tető változások. A' fő kere-
seti eszköz a' vászon; és
muselin szövet. Downban
sok tavak vannak, azok
között, a' tenger karja Lou-
gh-Strangford a' legna-
gyobb, partja kellemetes,
54 szigetei közül valók a' 4
Hattyú szigetek (Schwan-
Inseln) mellyeket ezen ma-
dár gyakran meglátogat. E-
zen tó bővelkedik eperlán
szemlingekkel, heringek is
találatnak torkolatjánál.
Lough - Erin feneketlen
mélységű, a' fő vsa

Down, v. Down-Patrik, egy
a' legrégibb Irlandi vsok
közül Sz. Patrik csontjai it-
ten mondatnak nyugodni;
a' Lough Strangford egy
karjánál fekszik. Épületei
nagyok, jeles még vászon
szövással, és széke egy Püs-
pöknek.

Downham, helység az Angl.
Norfolk Grófságban az Ouse
mellett, Bárka hajóknak
kikötőjével. Ezen tájék va-
jának piacza, melly innen
Campridgebe, és tovább
Londonban hordatik.

Downs, l. Dünen.

Downton, helység az Angl.
Wilt Grófs. ban a' felső A-
von mellett papiros és bőr
kereskedéssel.

Dowszodal, Duspoda, kis vs
Vilnai Vajd.ban, Litvániá-
ban, orosz bir.ban.

Dózsá, szabad magyar falu
Jászországban, Jászberénytől
1 mfd. lak. kat. termékeny
határral.

Dra, egy a' Maroccoi Király-
ság alatt lévő tart., alig a'
nevéből esmérletes.

Draaburg, l. Drauburg.

Drac, Dracum Francz. Del-
phinatusban Montofier
hegyből eredő, és Greno-
blénél Iserebe fő viz.

Drachenburg, Drackenburg,
vs Hoya Grófságban a' Wé-
ser mellett.

Drachenfels, vár és Urod. Kol-
loniai Ersekségben, a' Raj-
nai Prusszus n. Hercz.ben,
Bonntól 1 mfd.

Drachenstein, l. Drakenstein.

Drachma, Medikai vagy Pa-
tikai font mérték, melly
egy latnak negyedrészt v. 1
onsz(2lat) nyolczadját tesz
vagy annyit mint egy könt,
és ismét 3 Skrupulokra v.
60 gránra osztatik.

Drág, mvs Erdélyben, Do-
boka Várm.b. Válaszuti jár.
ban, N. Sombortól 3 óra,
hegyek és erdők közt. F.
U. B. Vesselényi lak. Olá-
hok és Magy. ó hit. és ref.
templ.

Dragalich, helys. Slavoniá-
ban, Goricz ker.ben, új
Gradiskától 1 1/4 mfd. A'
Gradiskai. határ őrző reg.
nek VIII. kantonjához tar-
tozik 36 h.kal.

Drage, fő Brandenburgi uj-
markban melly a' Drahei-
mi mocsárból ered, és nem
messze Driesentől a' War-
tébe szakad.

Dragoo, kis helys. a' kel. oldala
mellett Amak Dán sziget-
nek, a' Sundban. A' lak.
többnyire hajósok, és
halászok.

Drago a, fő Istria tart.ban,
melly Piranoi tengeröböl-
be szakad; só bányákkal.

Dragone, Draco, fő Nápoly-
ban melly Vesuv hegyéből
ered, és a' Sarnoba ömlik.

Dragonera, a' Baleari szigetek-
nek egyike, a' közép ten-
geren Majorcához közel,
lakosok nélkül 1000 lépés-
nyire hosz, és 900 szél.

Drago-

Dragoniera, vs a' volt Fr. Monblanc oszt.ban 2010 l.

Dragovan, orsz. Javaszig.ben, kel. Indiában, sok kokoszdíóval, kenyér, gyümölccsel, kávéval, borssal, és egyéb fűszerszámmal.

Dragten, tulajdonképen 2 faluk, északi, és Zuidi-Dragten az előbbeni Fran. Friesland oszt.ban 2988 lak. a' kik nagyobb részint Menoniták, kettőknek csak egy templomok van.

Draguignan, (43° 34' É. Sz. és 24° 14' K. H.) régi vs a' hajdani alsó Provençében most fő. vsa Var oszt.nak Francz. orsz.ban 6300 l. egy igen kellemetes, és termékeny lapályon Vis fő mellett; vannak durva posztó fabrikái, timársága, egy szappanfőző műhelye st. ef. foglalatosságok.

Drahóc, Tót falu Nyitra Várm. ben Ujhelyi jár.ban, Galgócshoz 2 óra, a' Vág, és Dudvág között, Koller familiához tartozik, bir termékeny földdel, és üveg hutával.

Drahotusch, mvs. Morva orsz.b. Preraui ker.ben egy Plébániával 180 h. és 1025 l.

Drakenstein, Drachenstein, ker. a' Cap tart.ban (Capland) a' jó remenység Fokán, melly körül fekvő tájékival termékeny darab földből áll, melly a' nagy bérz tövénel fekszik, és 30—40 mföldre távozik, a' Cap vstól. Az egész nagy Drankensteini völgyet a' hegyi fő, és számos jeles ágai megöntözik; földé bővebben fizető mint legtöbb helyei a' szállítványi Státusnak; és az ő bátorságos, meleg fekvése kiváltképen a' szőlővesszők, és külömbféle fűb. LEX. II. DAR.

gyümölcs nemek növényeknek nagyon kedvező. Egy része a' Fransche Hoek (Fr. szeglet), melly a' Francz. szökevényektől minékutána a' Nantesi Edictum (rendelés) vissza huzatott, igen jól kimiveltatott. Drakenstein, Stellenboschacsapán egy ker.tet tesz az egygyetlen tart.nyti tisztartó törvényszék' fő hatalma alatt, de vannak tulajdon Hemraadi is, avagy Tanácsnoki. Fő helye ezen kerületnek

Drakenstein, helys. jeles szántás vetéssel, szőlő és gyümölcsmíveléssel.

Drama, Török vs Macedóniában Contessa tengeröböl ész. részében, gyapot fabr. és dohány termeszéssel.

Dramanet, nagy szerecsen helys. vagy sokkal inkább kereskedő vs Galam Királyságban közép Senegambiában, közép Afrikában, 4000 l. a' kik Marbuttok, és szembeütő kereskedést üznek. A' Francziák birták még kevés idő előtt a' S. Jósef várát, de a' Senegalon való hajókázást ezen felső tájékon abban hagyták.

Dramburg, kis vs a' Brandenburgi Neumárkban és fő vsa a' Dramburgi ker.nak a' Drage mellett uj és ó vsból áll, vannak 277 h. és 1562 l. kik posztó szövés, és bőr készítésben foglalatkoskodnak.

Drammen, nevezetes vs Christiania megyében Norvegiában, áll 3 vsokból, tudniillik Bragernes, vagy Bragnäsből, Stremsoéből, és Tangenből; tart 6000 l. Ezeknek tulajdon vsi Tisztartói vannak, de mind össze csak egy vámhelyet formálnak, melly Drammen

- vámhelyének neveztetik, és egy a' legnagyobbak, és legsikeresebbek közül Norvegiában, mert innen igen sok deszkák gerendák, és vasak vitetnek ki, melyek a' szomszédságból vitetnek öszve.
- Dran**, fő a' Stiriai Herczs. ben, melly Bacher hegynél ered, Cilli és Marburg ker.eknek egy részen keresztfolyó, és Sz. Barbaránál Pettau alatt a' Drávába önti magát.
- Drance**, fő Sabaudiában, Faucigni tart. ban ered; és a' Genfi tóba szakad.
- Drangiana**, tart. Asiában, Aria, Arachosia, és Gedrosia között, Zarangaeasonnal egygyütt Drangák földje. Fővize volt Etymader, most Hindmend. Fő vsa Prophtasia, 199. mfdre az Aria tart. ban lévő Alexandriától. Fő része Tatacene, mellynek fő vsa Ariaspe, most Dergasp.
- Drangsal**, Cap Tribulation, a' déli szél. 16° alatt lévő fok déli Amerikában, mellynél Banks és Solander majd hajótörést szenvedtek.
- Dransfeld**, köfalatlan vs és fő helye egy hason nevű kantonnak az előbbi Westfaliai Leine oszt. ban Göttingeni ker. ben, 4 kapuk., 2 templ. 230 h. és 1345 l. kik a' szántás vetésből, magok mestersegekből, és vászon szövésből táplálódnak, a' Göttingentől Casselbe nyúló ország út mellett fekszik; közel hozzá vannak sok bazalt kő pyramisok, és posványok.
- Drapano**, hegység az ész. partján Candia szigetnek, Canea, és Retimo vsok között.
- Draskirchen**, l. Traiskirchen.
- Drasznitzthal**, bércei tájék Karinthia tart. ban, egynehány bányákkal, és hutákkal; a' Greifenburgi Urodalomhoz tartozik.
- Drauburg**, Draaburg és Trauburg, mvs és kastély Karinthia Herczs. ben, Klagenfurti ker. ben, Dráva mellett egy régi hegy - várral, Plébániával, vám - tisztséggel, és póstaváltással.
- Drausen**, tó nyug. Prussziában Elbingen vsnál, melly a' Haffba ömlik.
- Dráva**, Drau, nagy fő, melly Tyrolban, Puster. völgyben, (Pusterthal) ered, közel Innichen mvshoz, Drauburgnál Karinthiába lép, és rajta keresztl meg, Buchstein várnál már hajókázható, a' Stayer országi földre jön, és Polsterannál ismét elhagyja, a' míg azonban útját Magyar ország, és Horváth ország között folytatja, Légrádnál Szala Várm. ben a' Murát magába veszi, és utoljára Eszéken alól Dárda falunál a' Dunával egyesül, minekutána mintegy 60 mfdet megöntözött; vize nehéz italú, és menetele sebes, és ragadó.
- Drawencz**, Drawitz, mellékfolyója a' Weichselnek, az előbbi Warsói Herczgs. ben, 1797-től hajókázható.
- Drayton**, mvs az Angl. Shrop Grófs. ban, egy tudományi intézettel, Fox Györgynek születési földje, a' ki szerzője a' Quakereknek.
- Drazig**, tó tulsó Pomeraniában Neustadti ker. ben 1 1/2 mfd. hosz., és 3/4 mfd. szél.
- Driebach**, hegyen épült mvs Rünauban az Erczhegyi ker. ben Szász orsz. ban; czérna fonással, és annak ollyanná készítésével, melly a' csipke kötésre szükséges.
- Drehow**, Drewko, Dreyocke, kis vs 148 h. és 778 l. alsó Lusatziaiban, háromféle ne-

mes Uraknak van alávetve, többnyire Wendok lakják, kik között sok takácsok, és czipő csinálók találhatók; a' 6 Wend vsók közé számoltatják.

Drechslerberg, hegy felső Lusatziaiban 2341 lábnyi magas.

Drechsodernheim l. Odernheim.

Drégely, Dregel, Driegel, Driegel, magy. falu Hont Várm. ben, Ipolyi jár. ban, Ipoly-ságtól $1\frac{1}{2}$ óra, az Ipolyhoz közel, nagy régi várral, egy magas hegyen, messze terjedő erdők között. Ezen helysok jó dohányt termeszt, és egy kath. Pléb. van benne. A' Drégelyi hegy tele van gránit kövel, melyet szépen kisimíthatni ugyan, de kifurni nem lehet. Ezen falu az Esztergomi Érseké.

Drehna, Reusz Urasági vár és urodalom alsó Lusatziaiban, Dobrilugh, és Sonnenwald Urodalmok között.

Drehyeb Wahabitáknak fővsok Arabiában 90 stadiumnyira, (11250 lépés) Bassorától nyugot felé, a' köves Arabiai pusztán.

Dreisen, l. Driesen.

Drengelburg, l. Drennelburg.

Drengfurt, (54° 12' 30" É. Sz. 39° 10' 51" K. H.) vs kel. Prussziában, Rastenburger. ben, Omet fő mellett, 178 h. és 1250 l. len miveléssel és vászón fabrikával.

Drennelburg, Drengelburg, Trendelburg, kis vs a' volt Westfalai Fulda öszt. ban, Diemel fő mellett.

Drenthe, Drentia, hajdan a' Német birodal. ban Grófság, melly lassan lassan az Ultrajecti Püspökök' kezébe jutott. 1522. Károly Geldriai Herczegtől elfoglaltatott, és 1536. V. Károlyra szállott. Később függetlenséget szer-

zett magának, de az egyesült Hollandi Státusokba fel nem vétetett, hanem védelemtárs tartománynak hagyatott. Az ország gyűlés avagy az ország rendinek özsvesereglések, bizonyos személyeknek valamely végre való kinevezetésekkel. (vagy pedig mint az Angliai Parlamentomban történik: olly jussával a' Gyűlésnek, melly szerént, ha maga egészen véve, akár valamit megvizsgálni, mindennek, a' mennyit, és a' meddig tetszik, szabad arról beszélni), és az úgy nevezett Etstuhl legjeleebb Kormány törvényszéki gyűseik voltak. Ezután a' Királyság idejében egy különös osztályt formált, mellynek nagysága 37 $\frac{1}{5}$ □ mfd. 39672 emberrel; későbbben a' Francz. nyug. Ems osztálynak alkotó részévé vált; most egy tartománya Egy. Belgyiornak. Ezen tartománynak színe róna, melly imitt amott erdők által félbenszakaszthatik. Mindenütt találhatni pusztaságokat, és mocsárokat; a' levegő ugyan meglehetősen tiszta, mindazonáltal rend kívül nedves, és nem egészen egészséges, kivált Meppen oldala felé, hol a' legnagyobb mocsárok terjeszkednek, mint: a' Smilder Veenen az Echter Veenen (tavak) és egy része a' Bourtangyi mocsárnak. A' rétek és legelők jók, innen a' baromtartás, különösen a' juhtartás, a' gazdaskodásnak legjeleesebb tárgya. Gabonát aratnak itten, de keveset, és azt is csak rozst, és pohánkát; a' gyümölcs termesztés kicsiny sikerű, ellenben a' mocsárok sokat

béhoznak; a' legnagyobb patakok: a' Musselaa, a' Schuytendiep, a' Hoorendiep, a' Havelter, a' Stenwykeraa, ezen két utolsók felső Yssel felé csergeznek. A' reform. Eklézsia három rendből áll: Emmen, Meppel, és Rolde, a' melyekhez 40 Prédikátorok tartoznak. Ezen tart.ban egy vs sincs, hanem csak két mvcsok, 1 erőség, és 37 faluk. Egy régi Törvényszéke volt egyébaránt az Etstuhl 1. Tisztartóval, 1. Asessoral, és 24. Ettekkal, avagy Tanácsosokkal; ez előtt végeztettek minden törvényes dolgok.

Drepanum, Helenopolis, kis Asiában, Astaceni tenger foknál, Pronectus mellett; és Drepanum, vs Siciliának ny. északi részén, hol Anchises megholt.

Dresda, (51° 2' 54" É. Sz. és 31° 21' 45" K. H.) Szász orsz. nak igen szép fő vsa, a' Királynak és kormányoztatásnak lakhelye, széke a' legfőbb törvényes személyeknek, Meiszeni ker.ben az Albis két oldala mellett, melyen keresztül ama' szép 552 lépésnyi hosszú, és 17 boltozatokon nyugvó híd vezet által. Ennek az 1813. háborúban egy része szélyel vettettetett. All: új Dresdából, Neustadtból, (új vsból) és Friedriksstadtból, (Friedrik vsából) v. Osztrából. Altaljában sok pompás épületekkel bir, és 59000 lak.; különös tekintetre méltó: a' Királyi vár, óriási szálájával a' zöld baltahajtásban, a' Japan palota 200000 daraboknál többeket tartó könyvtárral; a' porcellán és régiség gyűjteménye, a' két énekes játék-

színek, a' Zwinger nevű épület, holderek pénz és réz metszés gyűjtemények és szobák vannak; a' híres képes folyosó 's a' t. Tudományos és köz hasznú intézetek: a' festés, és építés mesterségek, és a' vitézi Akademiák; külömbféle katonai oskolák, a' Policzia oskola, a' vak gyógyító intézet, 's a' t. Fábrikáji: posztóra, gyapjúra, selyemre, papiros szőnyegek, passzomántokra, fátjolokra, csipkékre, patyolatokra, pántlikákra, viaszos vászonokra, bőrökre, kesztyűkre, spanyol viaszra, karton nyomtatásra, ágyú és harang öntésre való; azután egy papiros malom, és a' Fridrichsthalban öntött tükörök rakó helye, 's t. ef. Sétáló helyek nyílnak a' nagy, és Brühli kertben, a' jóízléssel elrendelt Orlowi kertekben, a' Lord Findlater majorjában; az Osztra réten, a' zöld réten, 's a' t. 1810-ben e' vsnak erősegit kezdték földig lerontani; a' vs az említett háborúban és az 1813-ben sokat szenvedett.

Dreux, Durocassae, (48° 44' É. Sz. és 19° 1' K. H.) igen régi középszerű vs 5440 l. és ker. fő helye a' Francz. Eure, és Loire oszt.nak egy hegynek tövénél, a' Blaise mellett, tart 860 h. jó gyapjú meria, bőr, és vászon fábrikákat.

Dreve, l. Druye.

Dreybätzner, néhány felső Német orsz. tájékokban ezüst pénz, mely 3 batzent vagy 15 kr. ér.

Dreyeichorhein, vs Isenburg-Birsteini Herczs.ben egy régi várral.

Dreyen, kis vs Vogitlandban 2

- mfd Plaventől azon Tilit-schekhez tartozik, kiknek itten, 2 lakhelyek van.
- Dreyer**, különösen olly váltó pénz, melly 3 fél pénzt ér. Sileziában egy Dreyer egy fél krajczár, mellyben csak három heller vagy is félpénz van.
- Dreygleichen**, 3 hegyek Arnstadt, Gotha, és az Erfurti vidék között, mellyeken mindeniken egy kastély állott, ezek körül egy ismét fel építetett tudniillik Gleichen, és a' mellyben még némely ritkaságokat láthatni; Wachsenburg pedig és Mühlberg szélyel vannak omolva.
- Dreykirchen**, 1. Etschmiazin.
- Dreyling**, a' Holsteini Hercz. ségben azon váltó pénz melly 3 félpénzt tesz, gyakran így neveztetik. Némely alsó Saxoniai tájékokban a' Dreyling annyit teszen mint Dreyer, avagy 3 félpénzt tartó váltó pénz. Austriában a' Dreyling bor mérték, melly 30 csehret következőképen kevesebbet rekeszt magába mint egy borfuvar melly 32 cseberből áll. Más felső Németországi tart.ban annyi mint 30 pint, és azon edény melly ennyit foghat, 2) harmad része egy egésznek; néha ezen név adatik egynek azon három gyermekek közül is a' kik egyszerre jöttek a' világra.
- Dreysessel**, magoshegy Budveisi ker.ban Cseh orsz.ban a' hol Cseh orsz., Austriá, és Bavaría határai öszve jönnek.
- Dreyszigacker**, falu és Meiningi Herczeg vára Hennebergi Grófságban, egy vadászó és erdőtudományos intézettel.
- Dreznik**, falu Tót orsz.ban Posega Várm.ben dombok és erdők között, jó mészköve esméretea; Dreznik van Zágráb Vrm.ben, az Ogulini Reg.ben is.
- Druhowl**, Druhow, szép kastély, és falu a' hasonnevű Urodalomban Cseh orsz.ban Prachini ker.ben, egy drága mulató, virágos, és gyümölcsös kerttel, Hollandiai meleg ágygyal, és füge házzal.
- Driburg**, (51° 44' 31" É. Sz. és 26° 40' 6" K. H.) vs és főhelye egy hasonló nevű kantonnak az előbbi Westfaliai Fulda oszt.ban Höxter ker.ben 1 templom., 1 Trappisták Klastromával 216 h. és 1136 l. Az üveg készítés és avar való kereskedés nagy számú kezeket foglalatoskodtat, olly keresménnyel, melly főkép a' közel fekvő Siebensterni üveg huta által támogatattik. A' vstól nem messze van egy gyakran látogatott ásványos forrás, mellynek alkalmatos készületei számos ferdő vendégeket édesítnek ide. Most Prusszus orsz.hoz tartozik.
- Drida**, kis tart. a' Bagemderi Helytartósághoz tartozik Habessiniában, mellyben jó bor műveltetik.
- Driedorf**, kis vs a' volt Bergi Hercz.ben egykor Sieg oszt.ban.
- Driel**, vs egy. Belg. a' volt Rajna torkolati osztályban 2020 l.
- Drienowatz**, Drenowacz, falu Tót orsz.ban Veröcze Várm.ben Görög Pléb., és klastrommal, a' Jankowáczi üveg hutával. Vucsini Urodalomhoz tartozik.
- Driesen**, Dreisen Dresen kis vs, és Tisztség egy kicsiny mocsárban fekvő régi kastéllyal, a' Netze melleit Brandeburgi Neumarkban, 293 h.

- és 2200 l.** A' Hubertsburgi Drino, 1. Drin és Drina. békeség szerént jobban épített és a' volt vár helyére házak állítottak. A' lak. eleségeket kereskedésből, posztó szövésből, méh tartásból, és szántás vetésből keresik.
- Dietowa**, igen nagy Tót falu Trencsén Várm.ben a' Morva országi határoknál egy szoros által menetellel. Felosztatik Püspöki utszára, Urak jószágára, és parásztok falvára; bir egy majorsággal több malmokkal és serfőző házzal. A lak. többnyire fával való kereskedésből élnek.
- Drillo**, Achates, fő Siciliában a' Val di Notoban melly az Afrikai tengerbe ömlik.
- Drin**, fő Albaniában Görög orsz.ban, melly a' Velencei tenger öbölbe ömlik. Kezdetkor kettős fő; az egyik Drin bianconak a' másik Drin neronak nevezetik, mellyek azután egyesülnek, és minekutána egyetlen egy főt magokhoz vettek ismét fel oszlanak, egy szigetet kerítnek, és két kifolyás által Alessionál az Adriai tengerbe zuhannak.
- Drina**, Drino, fő melly Serbiát és Bosniát egymástól elválasztja, és Drinováron alól a' Szávába szakad.
- Dringenborg**, (51° 40' 35" É. Sz. és 26° 41' 36" K. H.) vs és fő helye egy hasonló nevű kantonnak az előbbi Westfaliái Fulda oszt.ban Höxter ker.ben Oese mellett, melly a' Rettével eggyesül, bir egy templ., egy hegyvárral 132 h. és 734 l.
- Dringenstein**, hegyen épült vár, mvs, és Urod. Nassau-Dillenburgi Hgs. ész. Dillenburgtól 1 mfd. Vesztfáliában.
- Drinovár**, vs Serviában Drin fő mellett egy kis szigeten mellet Drin formált, a' Törökhöz tartozik.
- Drinowdiz**, mvs Vidini Basaságban Bulgáriában.
- Drissa**, vs a' töle nevezett ker.ben az Orosz Wittebsk Helytartóságban.
- Dristra**, l. Silistria.
- Drivasto**, vs Török Albaniában a' Chiri mellett széke egy katol Püspöknek!
- Drobing**, nemes vs 756 l. a' volt Warsói Herczs.ben Plock osztályban, Orosz Lengyel orsz.ban.
- Drogheda**, v. Tredagh, (10° 53' K. H. és 53° 43' É. Sz.) vs Louth Grófságban Leinster tart.ban Irlandiában 1731 h. és 10000 l. Igen kellemesen fekszik a' Boyne mellett, egy igen szép vásár háza van, több új épülete és egy kikötője. Angliával való kereskedése serény, és kivált vitettetik bé innét köszén hajókázható főjén az ország belsőjébe, a' vászon vásárokból, porter főzésből, Whisky égetésből, és a' kedves Usquebaughnak (ital' nevei) készítéséből szerzik élelmeket a' lakosok.
- Drohiczyn**, vs az Orosz Bialistoki Helytartóságban a' Bug mellett 984 lak. Piaristák klastromával, és Gimnassiummal.
- Drohiczyn**, vs az Orosz Słonin Helytartóságban.
- Drohobyttz**, királyi vs Galicziában Sambori ker.ben Tymienica fő mellett 1588 familiákkal; jeles Magistrátussal, egy nemzeti iskolával, bányász törvényszékkel, sófőzéssel, melly esztendőnként 70000 mázsát fizet, katolikus és

Görög Pléb.val, Sinagógával, egy várral, és levélgyűjteménnyel.

Droitwich, helység Worcester Grófságban Angliában a' Salwarp mellett 400 ház. 2130 l. és gazdag só forrásokkal, mellyeknek keletek a' Nortwichi nagy akna és a' kereskedésre alkalmasabb fekvése által mecsökkent. A' kormányshé egyébaránt a' só vámból noha ez csekély nyer 50000 font Sterlinget. Nem messze innétt fekszik Westwood nevű szép falusi lakhely.

Drolshagen, vska Westf. a' Hassaiai nagy Herczs. ben, 82 h. és 550 l. Nagy vaskereskedést üz.

Dromanet, falu Senegambiában Galam orsz. ban, 4000 l. a' kik többnyire Marabutok, Tombuktu felé kereskednek.

Drome, erdei patak Fr. orsz. ban, melly Drome völgyben lévő hasonló nevű tóból la Bastie de Fort falu mellett Dauphinében, (most a' felső havasi (Ober-Alpen) osztályban ered, Luc tón keresztül foly, egy osztálynak, mellyet általhasít nevét adja; Saillansot Crestet megnevdíti, és mintegy 11 mfdnyi folyása után Montelimart és Valence között a' Rhonebe szakad, több erdei patakot veszen magába, de nem hajókázható; mert gyakran árkából kilép, gyakran pedig vize nagyon csekély, az ezen folyótól neveztetett

Drome oszt. magában foglalja a' hajdan alsó Dauphinéhez tartozott Valentinais, és Diois tart. nyokat, és 112 □ mfd térségre terjed, 232000 lak. ez az osztály hegyes, de termékeny, gabonával, borral, olajjal's a' t. bővel

kedik. Most 4 ker. tekre van osztva: Valence, Montelimart, Die, és Nyons, mellyek mind öszve 360 helységet tartanak 28 kant. kban; a' fő vs Valence.

Dromedar, (36° 18' D. Sz.) fok és tengeröbölke Botanybaytól dél felé új Hollandiában Australiában.

Drömling, nagy erdei mocsár mellyet az Ohre keresztül fut, Westfaliában, a' volt Albis és Ocker oszt. ban; kezdődik Vorsfelde tisztségnél, és kinyúlik Steimke tisztartóságig; tart 129342 hold földet 177 Rajnai vesszőket, mocsáros fele áll bizonyos homokos a' színén lévő, alig egy lábnyi magosságú, és nagyobb részint elrothadt növényekből támadott kéregből, melly elég kövér ugyan, de igen kicsiny vastagságú, igen kevés alkotó kemény részeket tart és a' legkisebb nyomásnak enged, innen van a' fenék reszkető mozgása, és Drömling neve. A' sűrű erdőben találhatni kemény fákat, de a' mocsárok csupán egerfákkal harasztos fákkal, könnyűnyi magosságú sásokkal, nádokkal, és kákával vannak bémöve, a' mellyekben a' se-reglő vad, és mocsár madarak lappanganak. A' fenéknek illy alkotása mellett a' mocsárhoz csak a' növények kemény sűrűségénél férhetni. Az Ohre hajdan elveszett volt benne, de 1783-tól ólta ezen fónak állandó árok ásatott, és az által egy részint mivelhetősége a' mocsárnak meg nyeretett.

Dromore, Drumore, vs az Irlandi Ulster tart ban Down Grófságban Lagang fő mellett egy Püspökséggel.

Dronero, Draconerium, vs

Sabaudiai Herczs. ben, Mac-
ra fő mellett 6842 lak.

Drontheim, Megye Norvegia
orsz. ban 4216 □ mfdeken
tart 240000 embert. Esz. és
legnagyobb részét teszi Nor-
vegiának, és általában e-
gész Európában a' legfel-
sőbb ész. tartomány. Az ész.
tengertől az ész. jeges ten-
gerig kézív formára görbül
fel, nyug. és ész. oldalát a'
tenger mossa, ész. keletre az
Orosz Lapponia, délre Svéc-
cia, mellynek legészakibb
része a' Svécziai Lapponia,
és dél felé a' Norvegiai Chri-
stiania, és Berg megyék ha-
tározzák. Ezen megye 3 nagy
tisztsegből áll, tudniillik:
Drontheim, a' hová Rans-
dal tisztsege fele is tartozik,
Nordland és Finnmarken.

Drontheim, tisztsege a' ha-
son nevű megyében, melly-
nek legdélibb része, Norve-
giában. Ebben van az egész
Megye fővsa

Drontheim, Dronthiem, Ni-
drosia, (63° 26' 2" É. Sz. 28°
2' K. H.) vs Nid fő és egy
tenger öböl mellett, a'
sánczok, Christiansholm,
melly á' vs mellett egy dom-
bon fekszik, és Munkholm
kastélyok által oltalmaztat-
tik; az utolsó vár egy kő-
szálon fekszik a' kikötőnek
közepén, melly téres, mély,
és bálorságos, és jó vasmacs-
ka fogó fenék, de némélly
kősziklák miatt nehéz a' bé-
hajókázása. Széke egy Püs-
pöknek, a' Megye Kapitán-
nyának, és 4 többnyire ezen
tart. ban tartózkodó Regi-
mentek Stabjának. Ezen
régí vsban az útszák rosszúl
vannak kirakva, és 1320 fa
résztint csinos h. a' lak. nak
száma felmegy 8800-re. Itten
van egy tudományi Aka-
demia, könyvtár, egy

deák iskola, nevelőhá-
zok a' Lappoknak, ár-
vák háza, fenyíték, és mun-
ka ház. Eggyetlen fábríkája
a' nádméz főzés; ellenben
a' kereskedege annál élete-
sebb. A' veres réz fő tár-
gya a' kihordásnak, azután
a' fa, kivált deszkák, ha-
lak 's a' t. de a' béhozott
portékákkal való kereske-
dege egész tart. ban erősen
üzetlik.

Droogeveld, v. száraz tarto-
mány, Zwellendam ker.
nek Lapponiában egy tájé-
ka, és egyébaránt Mus-
schelbay kerületének is ne-
veztetik; Gawritz folyótól
a' nagy Bracke folyóig ter-
jed, melly a' Muschelbay-
ba önti magát, földé dom-
bos, és könnyű fővenyes fe-
nékből áll, melly ha elég
esső megönti elegendő ga-
bonát terem.

Drosau, Droschau helys. Cseh
orsz. ban Klattau ker. ben,
121 keresztény 's 16 zsidó há-
zakkal, és egy kath. Pléb.
templ., Wineg, Chwogog,
Smrkow, és Wapeniczka he-
gyek között fekszik, a' piz-
trángokkal gazdag Auczdie-
la pataknál.

Drosendorf, vs Austriában az
Ensen alól felső Manharts-
bergi fertályban egy régi
várral, melly a' hajdani
Templároké volt, tartomá-
nyi törvényszékkal, Pléb.
val 93 h. és egy márvány-
bányával.

Drossen, (52° 26' 30" É. Sz.
és 32° 27' 30" K. H.) fő vsa
a' Sternbergi ker. nek Bran-
denburgi Neumarkban. Jól
épült, és jeles vs 413 ház.
2333 l. Posztó, kalap, vászon
fabr., timársággal, és fa-
zékassággal.

Drot, fő Perigord tart. ban
Fr. orsz. ban, Perigeux helys.

ben ered, Candrotnál Garonne vizébe foly.

Drottningholm, a' Svéczia Kir. igen pompás mulató kastélya Lofön nevű Mälartónak szigetében, Upland tart.ban, 1 mfd Stockholmtól; nagy, szép, és az körülfekvő épületekkel csinos vst. formál, melly semmi gyönyörködtető tárgy nélkül nem szűkölködik. Az ott találtató természetiek kabinetje a' legszebbek közül való Európában; azon fellyül láthatni ottan egy folyosót a' legelső mesterek festéseikkel, és szép szökő kútakat. 1753. Adolph Fridrik Király egy Chinai Házat építtetett ott, és a' legszebb porcellánokkal kiékesíttette, és akkor, a' maga feleségének ajándékozta ennek születése napján, a' ki épen ezen az innepen a' szép Tudományoknak egy Academiát állított. Az itten lakó mester emberek és fabrikások a' legtisztább aczél munkákat készítik, finom csipkét, és külömhféle pompa portékákat.

Drouaz, 9.005 lábnyi magosságú hegy a' Szent Bernárd nagy bérceében Helvetziában.

Drübeck, Drübke, nagy szép falú a' hajdani Wernigerode Grófs.ban, azután Blankenburgi ker.ban, Saale osztályban, Westfália országban, mellynek lakosi hajdan a' leggazdagabb parasztoknak tartattak e' Grófs.ban, és Drübecki férjfiaknak akartak nevezetni. Itten találtatik egy régi szerzet, mellyben egy Apátné, 5 nemes és polgári Canonissákkal vannak; ez jeles 1 templ.mal, mellyen kívül még egy templom a' falúban van. Innen nem messze

fekszik Ehrenfeld tájéka, melly figyelemre méltó vadász épületekkel díszeskedik.

Druentia, l. Durance.

Druja, város az Orosz Wilnai Helytartóságban a' Duna mellett.

Druida, Divuta, jeles mvs Pápa birtokában, Tyberis vizénél, Perusától 2 mfd.

Druin, (Péter Druinja, Nagy Druin) szerencsen vs Druin fő mellett, melly egy ága az András főjének, az Elefánt csont parton felső Guineában, közép Afrikában szép, szemtől hathatalan lapályon, melly részére erdővel van bönöve. Az itteni szerencsenek az egész parton a' legdurvább és legbarbarabbaknak tartatnak, azon okból az Európai kereskedők itten is kevés kereskedést üznek, annál inkább mivel ezek a' szerencsenek minden portékájikat igen drágán adják, és még azon fellyül nagy ajándékot kívánnak.

Druivar, kis vs Vilnai Vajdaságban, Lithvániában Orosz birod.ban.

Drumlanring, vska déli Skótziaában Dumfries Grófs.ban a' Nith mellett, egy szépen fekvő de elhagyatott Queensbury familiának Drumlanring-Castle falusi lakhelyével. Ezen a' vidéken találtatnak még szarvas marhák a' honnyi vad fajból.

Drummore, l. Dromore.

Drusok, (Druzok), Népség Syriában, melly Libanon egy részét és egész Antilibanont 55 mfdnyi környeket 160.000 tagjaival lakja, és 40.000 embert kiállíthat a' harczra. Hasonlítanak a' Maronitákhoz életek módjára, kormányzéki formára és szokásaikra nézve. De kü

lőmböznék tőlökReligiójokra nézve, melly mindazáltal nekünk még nagyon eszméletlen., midőn sem papjok, sem templomok, csupán szentelteik vagynak, és az Isteni szolgálatot igen titkon tartják. Az ő vélekedések szerént az embernek az uralkodó valláshoz kell magát szabni, melly okból itt keresztényeknek, amott pedig Mahomedánoknak mutatják magokat. Jól ki vannak pallérozva, a' durvaságból kivétkeztek, rettenthetetlenek, hívek, és becsületesek barátságosok, de érzékenyek is, és kegyetlenek azokhoz, kik őket nyugodalmokban háborgatják. Ifjúságtól munkához szokván, erős, egészséges testet kapnak, és többnyire jó öreg kort érnek. A' sok szövet nincs szokásban. Egyik familiából a' másikhoz házasodni se szoktak, a' honnan a' testvérek között való házasság meg van engedve. Az ásszonyok fátyallal bé vonják magokat, és a' házi foglalatosságokról gondoskodnak, a' férjfiak pedig a' szántásvetés és kertmivelésről. A' ruházotjok napkeleti; és fegyverek puskából, kardokból, pistolyokból, és törökből áll; Arabsúl beszélnek. A' népség felosztja magát községre, és Seikokra vagy Nemességre. Az Fejek avagy a' Nagy Emir minden polgári és katonai hatalmat egyesít, a' Kadikat kinevezi; egyedül hoz az élet vagy halálról elválasztó ítéletet, és a' adókat felemeli, de a' mellyeket a' népség helyben hagyása nélkül nem szabad nagyobbitania, hadkor is szükséges, hogy az kezdődhessék a'

nép megegyezése. A' Nagy Emir méltósága örökös, ha pedig az uralkodó familia kihal, akkor a' török kormányshéknak megegyezésével, mellynek a' Drusok adóznak, maga a' nép választ uj Emirt. Minden meglett férfi személy katona, és maga magát fegyverezi fel, de csak az Emir és a' Seikok lovasok. Az Emirnek a' hegy-várban kormányshéki lakh. van, mellynek Dair el Kama neve. A' Drusok között vannak sok Görögök, a' kik itten 17 klastromokkal bírnak, mellyek között a' kösziklai Narhanna klastrom Arabs könyvnyomtató műhelyére nézve híres.

Druye, Dreve, vs a' Francz. Yonne oszt.ban, 144 ház.

Dryswiaty, vska és kastély a' hason nevű tó mellett az Orosz Wilnai Helytartós.ban.

Dzawica, vs a' hajdani Warsói Radom oszt.ban a' hason nevű fő mellett, bír vashámmorral, plébániával, 74 házzal és pósta hivattallal.

Dzewohostitz, mvs és szép vár Morva országban Preraui kerületben Bistrzitzka patak mellett, igen nagy gabona vásárokkal jeleskedik, 167 ház. 1.022 lak., 1 kastélyt és plébániát tart.

Dschagatay, l. Bucharia.

Dschagernat, tulajdonképen Dscherganada, tengeri kereskedő vs a' Brittusi Orissa részében, keleti Indiában, Dschika nevű tó mellett; nevezetes egy a' tótól nem messze lévő régi bálvány köszikla templomra nézve, a' hol a' Wischnu Isten Dschagarnatha (az az Ura a' teremtésnek) név alatt imádtatik. A' templom egyébbaránt 3 egymással öszve kötött

Bálvány templomokból áll, Dschébné, Sós tenger Syriában. iszonyú nagy épület, csupa **Dschedda,** Gedda, (18° 1' É. gránit darabokból van fel- Sz.) vs Arabiában Hedschas tornyozva, a' mellyek kö- tart.ban az Arabiai tenger zött találtatnak 10—12. öbölnél, bír egy meglege- 000 kubicus lábnyi dara- tós kikötővel, a' mellybe bok. Minden Hindus köte- eszt.ként sok gazdagon ter- les ezen szent helyet életé- helt hajók térnek bé. Szé- ben legalább egyszer meg- ke egy Török Basának, és látogatni. egy a' Meccai Scheriftől tel-

Dschallonkadu, v. **Jallonkadu,** tart. Nigritzia ország.ban Senegambia határin, (a' mellyhez is némellyektől számlálatik); keletfelé Dentilától, a' Senegal forrásánál Faleme, és Niger forrása között. Ezen tart.nak egy része kietlen erdős, és bér- czes sivatagság. A' Dschal- lonkaek a' Mandigoerekkel rokonok lázának lenni, mert nyelvek a' Mandigoi- val hasonló, több apróbb függetlén fejedelmektől kor- mányoztatnak, kik egymás- sal mindig harczolnak.

Dschambu, Dschummon, fi- gyelemre méltó vs Lahor tartom.ban a' Seikek földén Hindostanban egy hegy- nek lejtőjénél, mellynek te- tején egy erős kö kastély áll. —

Dschatek, Jats, Jauts, Hindus familia délnyugot- tra a' Maratták vidékétől, innenső Indiában, melly az előbbeni században nagy és hatalmas volt, de most a' Maratták és más szomszédi által 2 □ mfdre, és kevés számú helyekre, mint Kom- meri és Bhartporra szoríta- tott.

Dschavaketti, I. Saatabego.

Dschebail, vs a' Siriai Tara- blüs Basaságban, Kesruan tart.ban, 6000 lak., és egy egészen elromlott kikötő- vel.

Dschebel al - Kassany v. Kossus, I. Athos.

Dschoddin, kis erőség a' Sy- riái Akra Basaságban Saran bér cz mellett, melly igen jól nedvittetik, és termé- keny.

Dschehol, Gehol, Geho, kis vs a' Scharra Mangolságban egy mulató kastéllyal és kert- tel, melly közönséges nyá- ri tartózkodó helye a' Chi- nai Császárnak.

Dsochlaabad, vs Kameh folyó mellett kel. Persiában Ka- bulistan tart.ban.

Dschenne, igen nagy vs Bam- barra tartom.ban Nigritziá- ban, közép Afrikában egy szigeten a' Niger folyóban, több mint 30.000 lak.

Dscherabad v. **Kairabad,** népec vs a' Bengali Aud tart.ban, nagy részint kőházokkal; tóval körül vétetve. A' lak. nagyon üzik a' szántás ve- tést és gyapot szövetet.

Dschesan, I. Gesan.

Dschesirat el Arab, I. Arabia.

Dschesme, kis vs Anadoli tart. ban kis Asiában egy kikö- tővel; itten 1770. a' Török hadi hajó sereg az Oroszok- tól elégettetett.

Dschibbaini, hegy Athara tart. ban Nubiában, közép Afri- kában, mellyen némelly tö- redékit a' régiségnek mege- találhatni, mellyek gyani- tatják, hogy Meroe vs va- laha itten feküdt.

Dschibbel-Dukhan, (az az Füst- hegy), hegy Egyiptomban.

az Arabiai bérchez tartozik, melyet nevéért eddig tűzokádó hegynek tartottak, de a' melly nem az, és ama nevét nem azért kapta mintha földje füstöt eresztene magából, hanem azért mivel fűsthöz hasonló felhőkkel van mindég körül vétetve.

Dschidda, meglehetősen nagyságú tengeri, és kereskedő vs közsziklás Arabiában az Arabiai tengeröböl mellett, Mekkának kikötője rosszul van erősítve, de a' hajókázása szembetűnő, most a' Wahabiták alatt van.

Dchidid, l. Aidab.

Dschihanzironga, l. Dekka.

Dschihun, (Oxus, Annu,) fő kel. Persiában, melly nagy részint a' keleti Persia határait formálja, és az Aral tóba ömlik.

Dschilolo, l. Gilolo.

Dschilow, (Cheelow v. Chilou), falú Ceilan szigetén, ső fő rakodó hely.

Dschirangam, népes vs Travancorban kel. Indiában, fő rakodó helye az ezen tartományból kivitt portékáknak.

Dschirdscho, (Girge), fővs felső Egyiptomban, és közönségesen széke egy Bégnek a' Nilusnak itten igen magos és meredek nyugoti partján, most nagyon csekély hely, mindazáltal még meglehetősen üzi a' kereskedést. Nem régi, de rendetlenül építettett, bír egy nagy vásárhellyel. Ezen tájék hasonló egy kellemes Pálma fa kerthez, mellyben a' falúk egymáshoz közel fekszenek.

Dschise, egy Kaschefság közép Egyiptomban a' Nil völgyben a' Nilus nyug. oldalán Kahirának ellenében,

termékeny rozssa lennel és vad sáfránnal; főhelye **Dschise**, (közönségesen Gize) valamennyire megerősített és meglehetősen vs egy kastéllal; itten vannak szalmia, és agyagedény fabrik., és egy ágyú öntő miv. Körös körül található sok Egyiptomirégiségeket, úgymint: a' 4 nagy Pyramisokat, a' Sphinxnek iszonyú nagy képét, 's a' t.

Dschittigong, l. Islamabad.

Dschirschow, l. Giurghow.

Dschofar, pusztaság Deltában, kel. oldalának hosszán, Egyiptomban.

Dschohor, ország Malaccában tulsó Indiában, mellynek Szultánja Fran. Vazalus.

Dschoinagur, fővs egy hasonló nevű Herczegsnek a' keleti Maratták Státusában; lakhelye a' Herczegnek egy jeles várral, és egy nevezetes jól felkészült csillagvizsgáló toronnyal, szép víz rekeszekkel, és közel egy tóval.

Dscholamandala, l. Coromandel.

Dschombur, nagy vs Benares tart. ban, kel. Indiában, sok régiségek, és figyelemre méltó töredékek, a' melyek között a' még meglehetősen megtartott kő híd a' Gumaty főn keresztül észre vételt érdemlenek.

Dschordschan, tart. felső Farsiában Ásiában, azon nevű fővssal

Dschuman, a' Gangesnek egy mellék főja.

Dschur, a' Drusok tartományában a' legmagosabb és leghidegebb rész, a' hová nyárban ezen okból a' baromcsordákat hajtják.

Dsjesan, l. Gesan.

Dsjidda, l. Dschidda.

Dsisna, Dsisninsk, kerül. vs az Orosz Minsk Helytartó-

ságban.

Duare, mvs Dalmatziában, egy dombon a' Cettina mellett, egy erősséggel.

Duart, Doward, tengeröböl és kastély a' Skótziai Mull sziget mellett.

Dub, Aycha, kis vs Bunzlaui ker.ben, Cseh orsz.ban.

Dubicza, l. Dubitza.

Dubieko, kis vs Gallicziában, Sanoki ker.ben San fő mellett, plébániával és posta-váltással.

Dubienka, kis vs Gallicziában, Lublini oszt.ban a' Bug mellett; házainak 280, és lakosinak 900-re megy számok, a' kik Gallicziai és Orosz termésekkel kereskednek, egy kat. és görög plébániával, és levél gyűjteménnyel.

Dubin, nemes vs 63 ház. Burkus orsz., Poseni Nagy Herczs.

Dubinski, nemes vs az Orosz Wilna Helytartóságban.

Dubis, l. Doux.

Dubitza, erős vs Bosniában, Banjaluka Sandschakságban Unna fő mellett, ennek ellenébe fekszik.

Dubitza, mvs Horvát országban, 310 ház.zal, német iskolával, egy kat. és görög nem egyesült templommal, és postaváltással.

Dublin, Grófság a' Hiberniai Leinster tart.ban, ész. East-Meath, kel. az Irlandi tenger, dél. Wicklow, nyugotról Meath és Kildare határi; tart 19 1/2 □ mfdön, 5 vsokat és kisebb városokat 100 ekkleziákat, 25.510 ház.kal és 237.911 lak.kal; földje többnyire róna, kivén a' déli tájékokat, melyek hegyesek. Az újabb időkben a' mezei gazdaság és baromtartás nagyon megjobbított. A' nagy csatorna, és a' királyi csatorna könnyítik a' kereskedést;

a' legnevezetesebb főja **Liffey**. Ezen Grófs.nak és egész Irlandiának fővsa

Dublin, Dublinum, Eblana, fővsa Irlandnak, (10° 49' 45" K. H.) és 53° 21' 11" É. Sz.) a' hason nevű öbölke, és Liffey fő mellett, melly a' vst két, csak nem egyenlő hét hidak által öszve kapcsolt részekre osztja. A' fő mellett mind a' két oldalon téres rakodó helyek vannak a' megterhelés, és kiürítés könnyebbitésére, mellyek nem egyebek mint a' nevezett fő partjainak köfállal való beszegések és kirakások. Dublin London után a' Nagy Britanniaiak legnagyobb vsa, 15.645 ház. és 180.000 lakosai vannak. 1120 □ angol holdföldet foglal. De a' legszebbekhez is tartozik, útszáji jól rendeltettek, szélesek, északa lámpások világosítják, házai ékes épületek, vannak szép helyei, a' hová főkép tartozik Sz. István Greenje II. György oszlop képével, a' zután Merrión, Rutland, és Mountjoy-Suare vagy is utszák. A' vanak ezen szép részével ellenkezik, és épen öszve nem illik az úgy nevezett Liberty; e' búvó helye a' legszegényebb és legfaragatlanabb pórságnak, melly mindég bódult az úgy nevezett Whisky italtól, baromi vadságban él, és általában unakozó képét mutat, ama nagy és barátságos lét eránt. — A' v'nak legszebb épületei: a' vár, a' Vice-Király lakhelye, a' Leinsteri Herczeg palotája, a' régi Parlament-ház, a' kereskedők alkú háza, a' legpompásabb vámház, a' vászon fedeles piacz, néhány a' 18 templomok

közül, az Universitas épülete Trinity College, a' katonai kórház. A' Dublini öbölke szép kilátást nyújt; a' fővenytorlás nagyon károsítja ámbár szörnyű költséggel 30 lábnyi széles Granit gát, mely igen kemény sok kisebb, természetekre is színekre egymástól különböző kövekből áll, öt méfdré bé a' tengerbe rakott, hogy a' fővenytorlásnak ellenvetés tétessen. A' Dublini kereskedés virágzó, kivitel húsból, vászonból, gabonából, és átaljában a' honnyi termésekből és fabrikálatokból áll. Ezen tekintetben közép pontja az Irlandi kereskedésnek. A' béhordás azon szükséges dolgokból áll, melyeket Irlandnak a' külső tartományokból kell behozatnia; többnyire Angliából és Skótzsiából. Magának a' vsnak művei állítanak: selyem portékákat, gyapot materiákat. Whiskyt (ital neme) üveget, ruha - keményítőt, nádmézet, portobákat. — A' Universitasnak igen derék épülete van, ebben Museum, könyvtár, és jeles testbontzolat (Anatomia) találattik; a' tanulók közül is sokaknak van itten lakhelyek, és a' tanulmányi dolgok az Angliai Collegiumok módjok szerint üzetnek. Igen számosak Dublinban a' jóltévé intézetek, idetartoznak a' nagy katonai kórház, a' talált gyermekek háza, a' gyermek ágyasok háza, a' t., és más mintegy 20 gondoskodó intézetek. Vannak a' földmívelés megjobbítása, a' mesterségek felvéttetések, és a' kereskedés és hajókázás bátorságok eszközlésére ügyelő több társa-

ságok. A' Dublin körül lévő sétáló helyek közzé tartozik Phönix Park (mulató fás kert) a' vsnak nyugoti végén, nagy körü alkot, egy sétáló hely ezen által vezet Leixlip falúig Kildarében egy kedves tájékon a' Liffey mellett, mely víz itt zuhanatot formál. A' szép falusi lakhelyek Cartown, Castletown, és Charlemont nem messze fekszenek Dublintól. A' vs díszeskedik több játékszínekkel, és kávéházokkal. A' társalkodási mód ellenében az előbbinek a' felsőbb rangbéliéknél igen kifinomított, ámbár a' leggazdagabb birtokokosok távul Londonban tartózkodnak.

Dublone, l. *Doplone*.

Dubnicz, Dubnitsa, mvs Trencsén Várm.ben közép járásban, Trencséntől 3 óra, 1 kat. templommal, tót lak. kal, mulató kastéllyal, mellynél egy szép kert van, 4 országos vásárral, Gróf Illésházi Trencsényi Urodalhoz tartozik. Emlékezetre méltó itt a' Kálvária hegy is, melyhez 13 kö stáztíók vezetnek, és a' csudás Mária képe, melyhez Áprilisban és Májusban sok búcsú járok mennek eszt.ként.

Dubniczka, falú Trencsén Várm.ben és járásban, Nyitra Sámbockréthoz 2 1/2 óra. Erdőségek között; lak. Tótok kat. egy szükséges eszközökkel jól felkészített salétrom főző műhellyel; Gróf Kollonichhoz, és Zay Bárochhoz tartozik.

Dubno, (50° 25' É. Sz.) kerületbeli vs az Orosz Wolynsk Helvtartóságban az Irwa mellett, 1130 ház. 6000 lak., a' kik többnyire zsidók, egy görög Apátsággal, fá-

val, és Ukraine, Moldva, és Oláh ország terméseivel nagy kereskedést üz.

Dubodjel, Dubogel, Tót falu Trencsén Várm.ben Zaj Ugróczhoz 2 mtfd. Jászwetz hegy alatt, F. U. G. Illés-házy, lakos. kat., nagy földje ugyan terméketlen, de agyaga jó, mellyből sok fazékasok élődnek, és munkájokat a' Wágon széltküldözik. Jeles egy helybéli Pléb.val és templ.mal.

Duboki-Nádas, mély Nádas falusi jószág Temesvár Várm.ben, Rékáshoz nem messze, Lippától 1 1/4 mfd. F. U. G. Althán, ó hitű Oláhok és Rátzok lakják, a' kik szép gyümölcs kertekkel és erdőkkel birnak, méhtartással és szőlő míveléssel foglalatoskodnak.

Duborgok, pártütő Oroszok és Kozákok, kik egy papot sem és kevés inrepeket tartanak, sem a' keresztiséggel sem az Úr vacsorájával nem élnek, és nagyobb részint telyes jószági közösséget hoztak egymás közé bé; 7 falukban laknak Moloschna fő mellett az Orosz Tauria Helytartóságban, és 5000 léleknél többre számláltatnak.

Dubowa, falu 27 h. a' Banátusi határ örző vidéken a' Dunánál fekvő híres Veterani barlanggal. F. U. a' K. Kamara, lak. Oláhok, ó hitűek.

Dubowa, tót falu Zólyom Várm.ben ó Zólyomtól 1 mfd a' Garan mellett, egy kat. templ.mal, a' méh tenyészet itten a' legnagyobb virágzásban van. F. U. Adda Uraság; 317 kat. lak.

Dubowa, két faluk Árva Várm.ben, azon nevű fő mellett, Alsó Kubintól 1 mfd. Tót

lakosokkal. Sedlaczka Dubowa, bir egy kath. templ. 509 kath. és 8 zsidó l. Walaska Dubowa Liptó Várm. határinál. Mind a' kettő tehetős falu és jeles nagy baromtartással, és egy többak rakodóboltal. Chotsch hegy magos ugyan de a' legjobb barom legelőkkel meg ajándékoztatott, a' honnan itt sok jó sajt készül. Terep itt sok fenyő is, mellyből sok olaj nyomatik ki, tiszafa, cembra fenyő, és szurkos fenyő; mind a' kettő az Árvai Urad.hoz tartozik.

Dubowa, Tót falu Poson Várm.ben Modra, és Vöröskő között, N. Szombattól 2 óra, Dubowa vizénél, Gróf Pálfi Vöröskői Urodalmához tartozik; jeles szőlő míveléssel, szántás vetéssel, kőszén és mész égetéssel. Lak. Tótok kath.

Dubowa, Rusznyák falu, Sáros Várm.ban Bartfától 2 3/4 óra, G. Szirmay Makowitzai Uradalmában, a' Lengyel országi határoknál, egy egyesült Görög templ., savanyú vízzel és üveg hutával.

Dubowa, Tót falu Thúrócz Várm.ben Sz. Mithálynak szomszédságában, Mosóczhoz 1 mfd. Nyitra Vármgye szélén, szép erdőkkel, baromtartással, vadászattal, és egy üveg hutával 410 l.

Dubowka, vs a' Wolgának jobb partján Dubowka patak torlatijánál Kaukazia Helytartóságban. Fő lak helyek a' Dubowki Kozákoknak, egy kevésbé meg van erősítve.

Dubrawa, Tót falu Liptó Várm.ben N. Palugyának és Kelecsénnek szomszédságában, Berthelenfalvától 2 1/2 óra.

külömbféle Nemések lakják; egy kat templ., 511 kath., és 126 evang. l. Az itteni hegyek bővelkednek piskolczal; egyébaránt a' lakosok méhtartásból is keresik eleségeket;

Dubrawa, Tót falu SzepesVárm. ben vagy is hegyi jár. ban Szlatvina mellett, Lőcséhez 5 óra. G. Csáky Hotykőzi Urod. hoz tartozik. 293 kat. l. egy ferdővel, és üveghutával.

Dubrowna, helység a' Dnepr mellett az Orosz Mohilew Helyt. ban, vannak vászon hazabéli posztó, kender bársony, szasszadron és más gyapjú materia fábr. Tart 4 országos vásárokat, és kereskedik kiváltképen fával.

Ducato., külömbféle értékű arany pénz: a' Ducato di Regno Nápolyban 1 f. 37 kr. Ducato Corr. Velenczében 1 ft. 33 krt. Ducato di Banco Velenczében 1 f. 55 krt. 1 dt. Ducato die Campio Spanyol orsz. ban 2 ft. 8 kt. Ducatone ezüsből Maylandban 3 ft. 34 kt. Ducaton ezüsből Al. Belgiomban 2 ft. 32. Cs. k. Dukaten Austriában 4 ft. 30 kt. Dukaten Hollandiában 4 ft 45 kt. Ducaten Curr. Dániában 3 ft. 30 kt. Ducaten Species, Dániában 4 ft. 32 kt. Dukaten Orosz bir. ban 5 Rublát, az az 7 ft. 41 kt. Ducaten Svéd orsz. ban 4 ft. 18 kt. 2 dt. Ducaten első Pálé Orosz bir. ban 4 ft. 29 kt. ér.

Duchowszczina, vs az Orosz Smolenski Helytartóságban.

Duchs, Duchtchow l. Dux.

Duda, Dudy, kis vs Vilnai Vajd. ban, Litvániában Orosz bir. ban.

Duderstadt, kerül. Harz oszt.

ban az előbbi Westfaljai Királys. ban magában foglalja az ész. Eichsfeldet és egynehány Grubenhageni helységeket, délre Heiligenstadt kerület határozza, mellytől a' Duhn által választatik el, nyug. ra Göttingeni ker. ész. Osterode, és keletre Nordhauseni ker.; Nagysága 10 28/100 □ mfd, és 41946 emberek lakják, kik többnyire kath. Tart 2 vst, 2 mvst, 24 falut, mellyek mind öszve 8 kantont és 68 községet állítottak. Egyébaránt ezen ker. a' 3-ik katonai oszlathoz, 's az első Erdő őrzethez (Forst-Conservation) tartozott.

Duderstadt, (51° 53' 15" É. Sz. és 27° 55' 30" K. H.) vsa a' hasonnevű ker. nek széles, termékeny, és kellemes völgyben a' Brehme és Hahle öszve folyásoknál, egy sáncczal van körül véve, van 4 külső vsai 4 kapuji, 26 utszáji, 2 templomi, egy kápolnája, egy Ursulinák Klastroma, 2 Ispitályi, egy árvákháza egy Gymnasiuma, 656 h. és 3826 l. a' kik ser, és pálínka főzésből, gyapjú kézműből, pántlika szövésből, melly 200 embert foglalataskodtat, egyéb mesterségekből gyümölcs. komló, és kertmívelésből, szerzik élelmeket. A' ker. kormánynak széke, és egy kathol. Tisztitörvény-széknek.

Duderhofi bércz, egy ága az Europai Orosz bir. ban lévő Alauni bércznek, melly a' Finnia tengeröbölíig nyúl.

Dudingen, l. Duin.

Dudley, vs az Angliai Worcester Grófs. ban egy csatornána a' Grand Trunkkal való öszveköttetésénél; bir vas, és üveg fabr. kal, és valam

mi csekély kereskedéssel.
Dudnág, fő Nyitra Várm.ben felső Magyar orsz.ban a Morva orsz.gi határoknál ered, és minekutána a Vág-ujhely oldalát mosta volna Vásárut, és Gúta között az Érsek újvári Dunába szakad azután evel egygyütt a Vággal egyesül Komárom Várm.ben.

Dueben, vs Szász orsz.ban Leipzigi ker.ben, a Mulde mellett, 419 h. és 2200 lak. posztó szövessel, timársággal, és festő műhelyekkel. 1/2 mfdre tőle Wittenberg felé fekszik a Dübeni, vagy Torgau puszta, a hol szurok huták és egy tímósó műhely vagyon.

Duero, Douro, Durius, nagy fő ész. Spanyol orsz.ban, egy tóból Orbion hegyén Sorian felyül ered, alig hogy nem egyenlő erányban a Tajóval, a bércek között le tör, folyásában néhány kis fokatöblébe vesz, Portugallia határinál északról délnek foly, ismét nyug. felé tér, Portugalliába behat, ezt által vágja, és utoljára mintegy 120 mfdnyi folyása után Oportónál az Atlanti tengerbe ömlik; folyamátjának vidéke rámegegy 1638 □ mfdre.

Düffel, vs Nethe mellett ész. Brabantziában egygy. Belgiumban, 2850 l. és gyapjúmateria fabr.

Dufweschanze, ledöntött erőség Jemtland ész. részen Norwegia határán, Drontheimtól 8 mfd. Schwéd orsz.ban, vámházzal.

Duhm, Plébániás falu Nordheim kantonban Göttingeni ker.ben Leine oszt.ban a volt Westfalai Királys.ban azon hegynek tövével mel-

lyen Katlenburg fekszik 50 h. 325 l. és erős len műveléssel, a' honnan' hűsszú, szép, és hajlós len nyeretik. Ezen a' helyen van az Einbecki Káptalan építve.

Dahn, hegy a' volt Westfalai Királys.ban Duderstadt és Heiligenstadt ker.ben, hideg, és durva mészköves bérce, melly ezen két ker. két részint egymástól elválasztotta, de magossága nem nagy.

Duin, vagy Duingen helység a' hajdani, Westfalai Allerszt.ban; Itten kö fazékok és edények készítenek, mellyek Német orsz.ba és a külső tart.kba szélyel hozatnak, és sok pénz hozatik bé a' tart.ba.

Duino, l. Tibein.

Duisburg, Teutoburgum, (51° 26' 6" É. Sz. és 24° 45' 24" K. H.) Megerősített vs, kö-zépszerű körű, az előbbi Bergei Rajna oszt. a' Ruhrtól, és Rajnától nem messze, mintegy 500 h. és 4000 l. egy Universitással, és egy lástást érdemlő reformat. ekklesiával, jeles posztó gyapjú materia, pántlika, szappan, ruhakeményítő, tobák, bőr, porcellán, eczet, czérna, gyapot, enyv, és bársony fab.

Hollandiába, a' hol minden héten egy hajó érkezik meg, és ismét elmegy onnan. Közel vannak 2 vas olvasztó huták, mellyek esztendőnként 2 millió öntött portékákat szállítanak magoktól.

Duisburgi Erdő, erdő melly Duisburg vsnál kezdődik és igen messze terjed. Talál-tatik itten más vadakon kívül kiváltképen a' vadlovak' egy neme, mellyek

- gyakran csordánként látatnak.
- Dutveland**, sziget egygy. Belgium orsz.ban Seelandia tart.ban Schouwentól a' keskeny Dyk vize által választatik el. 1530-ban nagy vízarádást szenvedett. Nevét a' sok galamboktól kölcsönözte, melyek ottan tartózkodnak. Csak falukkal bír mellyek között nevezetesebb Brui- nesse 828 l.
- Dukalla**, tart. Marokkoi bir.ban, a' hol Azemor nagy és meglehetősen népes hely Morbeja fő mellett fekszik, nem messze a' tengertől.
- Dukes County**, Grófs. az ész. Amerikai Massachusetts szabad Státusban, melly Martha Vineyard Chapequiddik, és a' 16 Elisabethi szigetekből áll; 5 □ mfd.eken tart 3260 l. jeles azon kívül baromtartással és halászattal. Fő helye Edgarton.
- Dukla**, kis vs Cergowa fő mellett Jaszlói ker.ben Gallicziában a' Kárápti hegyek tövéből, mellyeken által innen egy erősen járt út nyílik Magyar orsz.ba; bir 2200 l. egy kath. fő iskolával jó vászon szövetekkel, és Pósta hívatallal.
- Dukora**, kis vs Fejér Russziában, Litvániában orosz bir.ban.
- Dulcigno**, l. Dolcigno.
- Dulczin**, l. Tulczyn.
- Dulek**, Dulk, nagy mvs Nenny főnél East-Meath Gróf.ban, Leinster, tart.ban, Hiberniában. Két küldötjei vannak a' Parlamentomban.
- Dulgadir-Ili**, l. Marasch.
- Dulino**, mvs Halitschi ker.ben Galicziában.
- Dulken**, vska a' volt Francz. Ruhr oszt.ban, most alsó Rajnai N. Herczs. Burkus Kir. birt.ban 3910 l. vászon és posztó fabr.kaf.
- Dulin**, l. Belá-Bánya.
- Dülmen**, Grófs. a' volt Bergi.Hs. Burkus birtokában 51/2 mfd. 9600 l. A' hasonnevű fő vs (51° 50' 11" É. Sz. 24° 35' 2" K. H.) 1680 lakosokat számlál.
- Dulmen**, kis vs Münsteri Püspökségben, Westfáliában.
- Duma**, vs Nedsjed tart.ban, avagy az úgy nevezett pusztá Arabiában.
- Dumbach**, mvs Bajor orsz.ban Inn ker.ben 500 lak. és postával.
- Dumbarton**, Dumbrítton, Grófs. déli Skótzsiában, ész. Argy-le és Perth, kel. Perth, és Stirling, délről Lanark, és Renfrew, és nyug.ról Argy-le kerítik; tart 245 Angl. □ mfd. 20710 l. többnyire bérczes, és juh nyájokat táplál; a' folyóknál és tavaknál a' szántás vetés, most előmenetelenen üzetik, halal bővelkedik. A' nagy Loch-Lomond tó, melly a' partjainál lévő kellemes kilátásokról esméretes, ki-váltképen a' magos Ben Lomondról alá felé, nagyon gazdag halakat, és jó ízű angolnákat bocsát közre. Az itt fekvő 30 szigetek közt legnagyobb Inch-Murrin, termékeny földdel. A' többieknek nagy része erdős. Több más kicsiny tavakon kívül a' Grófságot nedviti még Leven fő is. A' keleti környéken által foly a' nagy csatorna; fő vsa
- Dumbarton**, Dumbrítton, (15° 18' K. H. és 55° 58' É. Sz.) jó kikötővel a' Leven partjánál, bir 2000 l. a' kikötő-veg készíttéssel, karton nyomtatással, czérna fonással, és halászattal foglalatostkodnak. A' kereskedése csekély. A' vannak van

egy erős kastélya; mellette fekszik a' nagy tenger öböl Dumbriton-Fyrth, v. Forth.

Dumblana, Dumblanum, vs az Allan mellett, Perth Grófságban közép Skótziaiban, 1200 l. figyelmet érdemlő kereskedés nélkül.

Dumfries, Grófs. déli Skótziaiban, ész.ról Lanark, Peebles és Selkirk, kel. Roxburg, dél.ről Solway-Frith és Kirkcudbright, ny. Airshire között, 1344 angl. mfdön tart 55000 lak. három folyók által Annandale, Nithsdale, és Eskale-re osztatik; földé külömbféle, hegyes, erdős, és völgyes. A' föld művelésből a' lakosok béveznek búzát, árpat, zabot, turnipsot, és burgonyát; az utolsó kivitetik, de főkép a' disznók hizlalására fordítatik; mert a' disznó és juh tartás a' legjobb keresményi forrás itten. Az ásványokban való gazdagság még eddig nem használtatott. A' tartomány éghajlatja kellemes, és tájéki gyönyörködtetők. A' szembetűnő folyók: az Esk, Annan, és Nith, a' fő vsa

Dumfries, a' Nith mellett nem messze torkolatjától 8500 l. gyümölcsök, és pityókák kivitetnek; és valamelly kevés parti kereskedés, valamint a' barom vásárok, harisnya fabrika, timárság, és vászon szövet elevenítik az adás vevést.

Dumrie, patak; alsó Saxoniában, Bergen mvsnál, Lüchow urod.ban ered, és Wüstraunál Jetze vizébe vegyül.

Dümmer tö, a' volt Westfal. Kir. Aller oszt. Lemförde mvsnál 2 órányi hosszú, és 1 órányi széles, mellyből mind azonáltal csak egy kis rész tartozott Osnabrücki ker.

hez; nagyon gazdag halakban. Tájékában fognak sok solyomokot is.

Dumno, Delminium, hajdan Dalmaták fő vsa, a' Velenzei Dalmatziában.

Danmonii, Danmonii, Britanniának ny.ra fekvő szegletében lakott nemzetség: fő vsok volt Voliba (Fale-muth)

Du Moulin, helység Namuri Grófs.ban, Bouvignéhez közel ész.ra, Eggy. Belgyiomban, egy kis viznél, vashámmorral és papiros malommal.

Dümpfers, l. Ephrata.

Dun, kis fő Angliában York Grófs.ban, melly a' Humberbe önti magát.

Duna, Donau, egy a' legnagyobb folyók közül Európában az előbbi Rajnai Szövetségben Schwarzwaldban S. Georg falunál három forrásból, a' Bregeből, Brigachból, és egy kis Donau-eschingeni kastély udvarán lévő forrásból ered; itt ezen egyesült víz Duna nevet kap, Ulmnál pedig az Iller belefolyása után hajóközhatóvá lesz, egyenes menetében átfolyja Bajor országot, az Austriai birmat, és Török országot, és mintegy 400 mfdnyi folyása után Bessarábiában, a' 44° 30' 10" 45° 10' É Sz.ig a' legnagyobb ragadó sebességgel 4 ágban a' fekete tengerbe rohan. Megtartja messze mind színet, mind édes jó ízét. A' Duna menetelében mintegy 120 nagyobb és kisebb folyókat veszen magába, ú. m. Würtenbergában: az Illert; Bajor orsz.ban a' Wernitzet, Altmühlt, Nabet, Regent, Lechet, Isart, Vilset, Innet; Austriában Traunt, Enset, Leythát; Magyar orsz.

Dan: Morowát, Vágot, Garrant, Tiszát, Temest, Czernát, Ipolyt, Vuka, és Kraszna vizeket; Rábát, Sár vizét, Drávát, Szávát; Török orsz.ban: az Oltot, Szerethet, Pruthot, Morowát, Tiwokot; ezen folyótól veszik némelly tartományi osztályok Német orsz. ban neveket. Poson Várm. ben Csun (Sandorf) felett foly bé Magyar országba, 's két ágokra szakadván Posonnál, a' híres Csalóköz szigetét formálja, 's egy része Poson; másik Moson Vármegye felé foly Győr vsához, itt egyik ága Rába és Rábca vizekkel öregbítettén, Rév-Komáromnál ismét öszvefoly. Visegrádon alól újonnan nevezetes szigeteket kerít: mint a' Sz. Endrei, Nyúl, és Csepel, alább a' Mohácsi szigetek. Palánka körül ismét öt nagyobb és kisebb szigeteket formál, és Gárdmováczon alól jó nagy tavat is hágy maga után. Orsova és Csernel között pedig Trajánus Cs.tól ált volt hidaltatva. Sokjó ízű halakkal bővelkedik, millyen a' viza, melly csak Volgában találtatik, 's a' tok, csuka 's a' t.

Duna' kerülete, (felső) Bajor orsz.ban az Isari, Illeri, és Rēgeni kerületek és Würtembergi Királyság között, a' 48° 16' és 49° 17' É. Sz. és 27° 33' és 29° 27' K. H. között; alkotó részei, tartományi törvényszékek: Günzburg, Höchstädt, Lauingen, Dillingen, Wertingen, Burgau, Nördlingen, Neumarkt, Pleinfeld, Weisenburg, Heidenheim, Pappenheim, Hilpolstein, Beilengries, Kipfenberg, Raitenbuch, Eichstädt, Donauwörth,

Mannheim, Rhain, Neuburg, Ingolstadt, Zusmarshausen, és Göggingen; az Augsburgi vs Commiszáriusság, a' Weitlingeni, és Oettingi tisztség, a' Spielbergi és Wallersteini közvetett függésű birtokok, és a' Fuggeri birtokok. Nagysága 130 11/12 □ mfd. 336739 l. Fő vsa Eichstädt.

Duna' kerülete, (alsó) Bajor orsz.ban Austria, Cseh ország, Regen, Salzach, és Isar kerületek között. Alkotó részei: tartományi törvényszékek: Obernberg, Scharding, Viechtenstein, Waizenkirchen, Passau, Regen, Grafenau, Wolfstein, Wegscheid, Vilshofen, Griesbach, Pfarrkirchen, Landau, Deggendorf, Straubing, Mitterfels, Vietach, és Eggenfelden. Nagys. 162 11/12 □ mfd. 314154 lak. Fő vsa Passau.

Duna' kerülete, Badeni Nagy Hercegségben Willingen fő várossal.

Duna melletti tiszttartóság, a' Würtembergi Kirs.ban Ulm fővssal.

Duna, Dwina, Duna, nagy fő melly az Orosz Pleskow és Twer Helytartóságok határinál a' Dünai tóból származik, Minsk Kurland, és Liefland (Livonia) között határt formál, és Rigánál a' hasonnevű öhölbe ömlik. Illuxt, Ewst, Perst, 's a' t. kis főkat magához veszi, és nagyobb részint hajokázható.

Dunaburg, ker. vs az Orosz Wittebsk Helyt.ban a' Duna mellett 232 l. egy Jesuiták Collegiumával, és Noviciátussal.

Dunaghi, kis helység Tyronne Grófs.ban Irlandban Ulster tart.ban, ásványos for-

rásokkal.

Dunajetz, v. Dunawetz, hajókázható határfolyó Szepes Várm.ben Magyar orsz. és Galiczia között, melly a' Kárpáti hegyekben ered, és a' Popráddal Galicziában eggyesül.

Dunajow, kis vs Galicziában Zloczowi ker.ben.

Dünamünde, Dünamündi sáncz erőség egy jó kikötővel Liefland Helyt.ban, a' hola a' Duna a' Lieflandi öbölbe ömlik.

Duna-Vecse, mvs Pest Várm.ben, Solti jár.ban, Pesttől 8 1/2 mfd. Kun Sz. Miklóstól 5 óra. F. U. Földvári fam. Lak. Magy. evang. kat. és ó hit. 4864 számmal; kik földmivelést, és marhatartást gyakorolnak.

Dunawetz, régi kastély egy igen magos, és meredek közszálon Szepes Várm.ben, melly az ott folyó víztől vette nevét. Mellette mind a' hegyeken, mind a' völgyekben található ásványi csigákat.

Dunbar, (55° 68' É. Sz. és 15° 18' K. H.) vs és tengeri kikötő East-Lothian Grófságban déli Skótzíában 4000 l. A' kikötő torok, se' nem nagy, se' nem bátorságos, ságyúsáncz által védelmezetik. A' Grófság termései kihordatnak, kivált az itt készített szalad, melly híres. Készítettnek itten hajó kötelek, szappan, és ruha keményítő. A' hering halászat, czethal, és tengeri rák fogdosás másszor nyomos volt.

Duncannon, helys. egy kastéllyal az Irlandi Wexford Grófs.ban Connaught tartom.ban.

Dunecaster, l. Doncaster.

Dundalk, főhely 8000 lak. a'

Hiberniai Louth Grófs.ban Leinster tart.ban a' hason nevű halakkal bővelkedő öbölkénél egy bátorságos kikötővel. Régi, és egy igen hosszú útszából áll, van egy vásár fedett helye. A' muselin szövetből, vászonnal kereskedésből, és a' kiterjedett belső kereskedésből, valamint a' Liverpoolból, és Liverpoolba való hajókázásból keresik a' lakosok eleségeket. Egy közel fekvő dombról kellemetes kinézés van.

Dundee, Dunder, (14° 37' 50'' K. H. és 46° 24' 30'' É. Sz.) vs Angus Grófs.ban közép Skótzíában, többnyire a' régi mód szerint van építve 26000 lak. egy tágos bátorságos kikötővel; mellyben 150 hajókon felyül találtatnak, mellyek a' keltengeri kikötőkkel való és a' parti kereskedésre vannak határozva. A' vászonDundee keresményének alapját teszi, a' czérna festés is munkálkodtat mint egy 2000 embert. Készítetnek azonkívül még bőrkök, cipők, hajó kötelek, vitorla vászon, nád méz, üveg. A' lazacz fogás jól fizet. A' legnevezetesebb behordási tárgyak a' len, és kender, és más szükséges dolgok az ész. kikötőkből. A' vson felyül fekszik the Law of Dundee 500 lábnyi magosságú hegy 2 világító tornakkal a' tengeri hajósok számára.

Dundrum, kis helys. a' Hiberniai Daon Gróts.ban Ulster tart.ban a' hasonló nevű nagy tengeröböl mellett, ez a' hajókázásra igen veszedelmes.

Dünen, Downs, azon fővény dombok, mellyeket a' ten-

ger a' partnál formál. De különösen az Angl. Kent Grófs. partja mellett lévő tengertájék North és South, Foreland között neveztetik így. Ez előtt vannak a' Godwins fővénytorlások, úgy hogy a' hajókázók, és a' száraz föld között vasmacskán bátran fehetnek.

Dunfermling, vs 7000 l. Fife Grófs.ban déli Skótziaiban, kellemes tájékon, közel lévő nagy köszen ággyal: a' wasércz kövek Carron Works-ba vitetnek. A' mész művek ezen a' vidéken a' legnagyobbak Nagy Britanniában. A' Damász (selyem materia), vászon, virágított materia fábrikák gyakran béhoznak eszt.ként 60000 font sterlinget; a' régi összeomlott palotában született I. Károly, és Erzsébet, Sophia Herczeg Kis asszony' anyja.

Dungala, Nubia orsz. része Afrikában, tulajdon Királya, ki Sennar vagy Fungi Fejedelemtől függ. Fő vsa Dungala Nil vizénél, nagy kereskedő vs 18000 fa és sár házokkal, gazdag kereskedőkkel.

Dungannon, fő helye az Irlandi Tyronne Grófs.nak, Ulster tart.ban, valami kevés megerősítéssel és vászon fábrikával.

Dungarvan, (15° 0' 45" É. Sz.) helység az Irlandi Waterford Grófs.ban Munster tart.ban a' hasonló nevű öbölke mellett, egynehány derék épületekkel a' tengeri ferdőnél megjelenő vendégek számára. A' halfogás igen bőven fizet; ezen helység Dublint hallal és krumplival kielégíti; a' kikötők és a' partok rakodás végett köfállal beszélgett helyei

csak kis hajóknak szolgálhatnak.

Dungeness, (50° 52' 20" É. Sz. 18° 37' 45" K. H.) fok az Angl. Kent Grófs.ban Calaisi tengerzug előtt.

Dungsby-Head, (14° 29' K. H. és 58° 45' É. Sz.) a' legészakibb csuccsa Nagy Britanniának Caithness Grófs.ban Skotziában. Innét szemlélhetni az Orkney szigeteit, és itt áll John-O-Groat shouse a' legtávolabb lévő lakhely ész. felé a' Nagy Britanniái földön; John Groat Hollandus itten megtelepedett, Orkney, és ezen föld vég között van a' Pentlandi tengerszorulat, melly a' hajókázásnak nagyon veszedelemes.

Dunkeld, vs Perth Grófs.ban közép Skotziában a' Tay mellett gyönyörködtető tájékon Grampian bércz tövénél. Nyárban jönnek ide idegenek, hogy téj orvossággal éljenek. A' kereszt eszközei a' czérna fonás, és vászon szövet.

Dunkerque, l. Dünkirchen.

Dunkerran, kis vs az Irlandi Munster tart.ban Kerry Grófs.ban Mayra öbölnek ész. partjánál.

Dunkerstown, l. Ephrata.

Dünkirchen, Dünkerken Dunkerque, (51° 2' 11" É. Sz. 20° 2' 23" K. H.) erős tengeri vs a' Francez. ész. oszt. ban. 1800 h. és 21000 lak. szép Tanácsházzal nyílt könyvtárral, hajókázási iskolával, jól épített kaszárnyákkal, és egy kikötővel. A' 17000 □ toise (17202 ölnyi 10 1/2 lineányi) nagyságú mulató fás kertben van a' hajókázási épület. Találhatni itten portobák gyalog fenyő pálinka, hajpor, ruha keményítő liszt,

- mádméz , gyapjú , bőr , és hajókötél fabr. ;** üznek tovább a' lakosok halászatot, kereskedést, és hajóval való prédálást a' háborúban. A' vs széke egy tengeri hajóság Praefektusának, és kereskedési törvényszéknek.
- Dun ie Roi ,** l. Dun sur Auron.
- Dunlop ,** helys. Air Grófs.ban déli Skotziában, híres a' tájékszarmarha tartásról és itten készülő derék sajtról.
- Dunnegol ,** l. Donegal.
- Dunnet-Head ,** Fok az 58° 40' 50" E. Sz. Caithness Grófs.ban ész. Skotziában Pentland Frith végénél , egy Remete lakhely omladéki-val. Nem messzünnen egyenként állanak magos kősziklák a' tengerben, melyek a' habok ütődésekkor tánczoló látszanak, azért The merry Men of Meynek neveztetnek.
- Dunnow ,** mvs Essex tart.ban Angliában, kézi műveitől nevezetes.
- Duns ,** vs Berwick Grófs.ban déli Skotziában 3000 l. jeles egy kastéllyal gyapju fabrikálattal fejeztéssel , bőr készítéssel, és derék barompiacczal, híres Duns János' születési helye a' ki, közönségesen Scotusnak nevezetik.
- Dunstable ,** helys. az Angl. Bedford Grófs.ban , 1300 l. egy krétás dombon a' London felé vezető ország utnál ; A' csipke kötés, még inkább a' kalap, kosár, czipő, 's a' t. szalmából készítesek bővélelmet nyújtanak. A' tájékon fognak számtalan igen jó ízű pacstírtákat.
- Dunstaffnag ,** kis megerősített vs a' Skotziai Argyle Grófs.ban egy jó kikötő hellyel.
- Dunstary ,** k. vs Vilnai Vajdaságban , Litvániában , orosz bir.ban.
- Dunster ,** vs a' tenger mellett Sommerset Grófs.ban Angliában 400 h., van szőrmateria fabrikája és egy régi vára.
- Dun sur Auron ,** másképp Dun le Roi (46° 53' E. Sz. 20° 14' K. H.) vs a' Francz. Cher oszt.ban 300 h. és 2710 l.
- Dunvegan ,** kis vs és kikötő a' Hebridi Skje szigeten.
- Dunwich ,** helys. az Angl. Suffolk Grófs.ban a' part mellett még mint maradéka egy környüllállások, és tenger áradás által elpusztult jeles vsnak ; Hering , és skomber fogást üz.
- Dupin ,** vs a' volt Warsói Posen oszt.ban 78 h. és 500 l.
- Duppau ,** Tuppau szabad véd vs 250 h. Cseh orsz.ban Ellbogeni ker.ban , várral , kath. Plébánia templ. kat. Gimnasiummal, és jó posztó kézművekkel, mély völgyben fekszik az Aubach mellett.
- Dupplin ,** vár déli Skotziában Perth Grófs.ban. 1302-ben itt egy néhány ezer Skotok az Angliai Királytól I. Edwardtól megverettettek.
- Dura ,** vs egyik Mesopotamiában Euphrates partján, másképp Nicanoris , másik Chaldaeában Tygrisnél Carchástól 30 mfd.
- Durance ,** Druentia, igen sebes fő Francz. orsz.ban melly Mont-Geneyre hegynél ered a' felső havasok oszt.ban, több más erdei főkat magába vesz, ezen az osztályon, és az alsó havasok oszt.lyán, és a' Rhone torkolati oszt. határin keresztülág, Briançon Mont-Dauphin , Quillestre , Embrun , Sisteron , Pertuis ,

- Cavaillon's** a' t. mellett foly, és mint egy 36 mfdnyi folyása után Avignonon alól a Rhonébe szakad; Csak tutajokat vihet, és kiáradási által nagy károkat okoz.
- Durand**, Durlsdorf, Twarozna, Durandi villa (49° 4' 58" É. Sz.) a' Szepesi XVI. vsoknak egyike, Szepes Várm. ben, hegyek között, Késmárktól 2 Löcsétől 2 3/4 óra, a' posta uton. A' kir. Kamaráé. Elegyes lak. kal. és evan. tulajdon pléb. és orat, mal. Itt egész Szepeségben legjobb sajt készíttetik, sok len műveltetik, 's pálinka főzetik.
- Durango**, kis vs Biscayában Spanyol orsz. ban 400 h. 2000 l. vas és kard fabr.
- Durango**, (24° 25' É. Sz. és 105° 55' N. H. Páristól) vs az új Biscayában új Spanyolorsz. ban és Amerikában, egy sóval bővelkedő tájékon az Intendátnak és egy Püspöknek lakhelye.
- Duranius**, azon fő Galliában, melly most la Dordogne.
- Duras**, vs a' Francz. Lot és Garonne orsz. ban 1580 l. gabonával, borral, legelőkel bővelkedő tájékon.
- Duravel**, vs a' Lot mellett a' Francz. Lot orsz. ban.
- Durazzo**, Epidamnus, Dyrachium, nagy vs Albania partjánál, a' Scutari Basaságban derék kikötővel. Lakhelye egy Görög Érseknek, és egy kath. Püspöknek, a' Törökökhez tartozik, de egészségtelen levegője miatt kevesen lakják.
- Durbungah**, vs Bohar tart. ban, Bengala orsz. ban, kel. Indiában.
- Durby**, kis vs az Ourthe fő mellett a' volt Francz Sambre és Maas orsz. ban 10 l.
- Düren**, Marcudurum, (50° 46' É. Sz. 24° 15' K. H.) vs a' előbbi Francz. Ruhr orsz. ban a' Ruhr mellett most Jülich Her. ben, alsó Rajnai N. Her. ben, Prusszia orsz. ban 560 h. és 3490 l. Papiros, vas, posztó fabr.; kereskedik vas, réz, szőrmateria, posztó, fűszer, szám portékákkal, vászonnal 's t. ef.
- Durenis**, l. Durnesz.
- Durer**, szigetek ny. ra új Guinéától Ausztráliában.
- Duretal**, Durtal vs a' Francz. Mayenne, és Loire orsz. ban a' Loire mellett 330 h. és 3700 l.
- Durfort**, falu a' Francz. Gard orsz. ban a' Sore mellett 158 h. és 7 veres réz hámorokkal, mellyekben üstöket, 's t. ef. készítenek.
- Durham**, egy az ész. Grófságok közül, melly Püspökség czimjét is viseli Angliában ése. ról környékezi Northumberland, mellytől egy részére a' Tyne, és Derwent által választatik el, ny. Cumberland, délről a' Tys, melly Yorkshirétől elválasztja, k. az ész. tenger. Foglal 36 □ mfdön 7 vsokat, és kis vsokat, 118 Ecclesiákat, és 160 361 l. 28330 h. ban. A' nyug. tájék miveletlen hegyes, és terméketlen; a' kevés termékeny völgyek csekély népességűek; de gazdag ón vas minákkal, és köszennel a' Tyne, és Were között. A' déli oldalon is vannak köszenek és jeles kőbányák, mellyekből a' híres köszörű köveket is nyeri. A' keleti és közép része szántóföldeket és legelő helyeket foglal. Tres fő vidékéből való szarvas marhák és juhok igen becsültetnek. A' legnevezetesebb fők a' Tres, a'

- Were**, a' Tyne, mellyek derék lazaczkokat nevelnek. A' fő vsá
- Durham**, a' Were mellett széke egy Püspöknek; vannak 7500 l. régi módra van építve; a' káptalan templom külömbözteti magát; a' Püspök a' Yorki Érsek alatt van Comes Palatini titulust visel, és minden Angliai Püspökök között, az első rangú, a' Londonit kivéven; fábrikálnak itten szőrmateriát szőnyeget, flanért, sallont (gyapjú materia) a' tájékban műveltetik mustár
- Düringstadt**, Doringstadt mvs és Urod. Bambergi Püspöks. ben Bajor orsz.ban.
- Durius**, l. Duero.
- Dürkheim**, Türkheim, vs a' volt Francz. Donnersbergi oszt. a' Haard fő mellett 400 h. 3080 l. szőlő műveléssel.
- Durlach**, Badendurlach, ész. része a' Badeni Mark Grófságnak Pfinz az Alb fők között fekszik, földé termékeny és nem csak gabonája, kendere, lene, gyümölcsé, és legelője van bőségben, hanem jó bor is; A' földes Ur a' Badeni Hercz; itten van
- Durlach**, (48° 59' É. Sz. és 26° 4' K. H.) csinos vs a' Pfinz mellett egy hosszú, és magos szőlő bércznek tövé-nél, mellynek Thurmberg a' neve, egy tart. urodalmi kastéllyal, melly Carlsburgnak neveztetik, egy jó fa-yance fabr., 395 h. 3500 l. és egy nevelő intézettel, közel szép kő bányák vannak.
- Durledorf**, l. Durand.
- Durnesz**, Durenis helys. egy hasonnevű fónál, és Kyle of Durnesz öböl-nél Southerland Grófságban Strathnavern ker. és Sz. Skotziában, Jó legelő helyei és vadászatja van. A' bércziben lévő Smow barlang nevezetes.
- Dürnholtz**, Urodalom, és kastély a' Morva országi Znaym kerületben, egy kath. szép, nagy templommal; a' Taya balpartján, van 302 h. és 1823 l. a' kik szántásvetésből, és szőlő művelésből táplálódnak.
- Durnick**, l. Reinerz.
- Durnovaria**, Dunium, most Dorchester.
- Durobrivis**, most Rochester.
- Durocatalaunum**, Rhemusok földén Galliában, most Chalon sur Marne.
- Durocortorum**, ugyan ott Rhemusok fő vsok, most Reims.
- Durotriges**, Britanniában napkeleti Belgák szomszédságában lakott nemzet, fő vsok Durnovaria (Dorchester)
- Durovernum**, mostan Canterbury.
- Durrah**, 26 mfd. hosszú tó Persiában.
- Dürrenberg**, Thürenberg, hires só hegy Bajor orsz.ban Salzach ker.ben 1 órányira Halleintől 1067 lábnyira emelkedik a' vson fellyül, mellyből évenként 300000 mázsa só ásatik. A' kő só kék, veres, fejér, és néha zöld színű, és gyakran olly által látszó, mint a' hegyvilágosabb üveg. A' hegyben külömbféle nagyságú só szobák v. leszállító mivek vágatnak ki, akkor vízzel megtöltetnek és a' míg sőt oszlathatnak zárva tartatnak, ezen só lév azután csévek által Halleinba eresztetik, és ottan több nagy serpenyőkben megfőzetik. A' Dürrenberg (v. szárazhegy) fekszik egy ékes falu mellett, szép

egészen tükör sima veres márványból épített kápolnával, és gyönyörű kinézéssel.

Dürrenberg, vs Szász orsz.-ban Merseburgi megyében a' legnagyobb sóaknával Szász orsz.-ban, melly 150 embernél többet foglalatostkoddtat, és 136000 véka són fellyül fizet évenként.

Dürrenkrut, szép kastély, mvs, Morva vizénél al. Austriában.

Dürrenstein, Thierenstein vs Austriában az Ens alatt lévő felső Mannhartsbergi fertályban a' Duna ész. partján egy Urodalmi kastéllyal, tart.nyi törvénytűszékkel, egy Pléb., és egy bányával. A' mellette lévő hegyen feksűsznek dűledéki egy várnak, a' mellyben Oroszlány szívű Richard megfogatván űlt. Dürrensteintől nyug.ra Weiskirchen felé találhatni málom, és kűszűrűkűveket.

Dursley, helys. az Angl. Gloucester Grűfságban Cam fű mellett, posztű fabr.

Durtal, l. Duretal.

Dűrwangen, helys. Baviáriában Rezat ker.ben a' Sulz mellett, 78 l. és egy tű fabr.

Dűrweis, falu a' hajdani Fr. Ruhr oszt.ban 670 l. Vasszeg fabr. Kűszűnművvel, mész, és galmáj bányákkal.

Dűschek, v. Tűschetek, Kaukazi fűggetlen nűpség Lesghistűnban, a' kik egy vidéken Stori fű mellett laknak; azt állítják, hogy az Eurűpaiak maradeki, és valűban birnak is nűmelly Eurűpai erkűlcsűkkel, mellyek által a' Kaukaziaktűl, és más keletiektűl egészen kűlűmbűzűnek, mert p. o. ők

nem űlnek lebuktatott lábokkal a' fűdűn mind ezek, hanem szűkeken, és magűsabb ágyokban alűsznak; Nem is ragadűzűk, hanem jeles maga viseletűek gazdűskűdű pűszűtűrok, és szűntűvetűk, a' kik 1600 familiűkot tesűnek, 22 falukat laknak, 5 tűrűszűkűkbűl állanak, 500 katonűkat állíthatnak hadba, és az régi Georgiű nyelven beszűlnek. A' macskűkat igen nagyra becsűlik, a' sok szűvűs nűlok gyakorűltűtik, és a' mint látszik valűban Mohammedűnok, aműbűr a' keresztűnűysűgnek nyomdokít kűztek találhatni.

Dűsseldorf, Dűsseldorpium, (51° 14' 20'' E. Sz. és 4° 25' 40'' K.H.) fűvsű a' volt Bergi Hercűsűnek, szűpen és jűl van építűve a' Rajna és a' Dűssel műllet, 2225 h. és 20000 l. egy híres kűpes folyűsűval, festűs oskűlűval, egy szűp kastűllyal, tűbb kűzművekkel, és fab.kal, papirosra, nádmezűre, szűnyegekűre bűrűsonyra, kaziműrrű, posztűbűrű, eczetre, szűppanarra, tobűkra, repczűre; azutűn gyapot festűssel és kűnyű nyomtatű műhellyel; kereskedik gabonűval.

Dűsemont, v. Dűsemont, falu a' Francű. Saare oszt.ban kűzel a' Moselnél, a' hol a' legűbb Moseli bor terem.

Dűskybay, űbűl űj Seelandiűnak dűli csűűgűűnak uyűgoti rűszűn Polynesiűban, melly Tűvai Poenammoonak nevezűtetik.

Dűtűchen, Brűmai pűnz 5 kr. őr. **Dűtschar**, ker.beli vs Georgiűban, Kaukaziűban.

Dűtschesű, Grűfság az ész. Amerikű New-York szűpűd

statusban Hudson fő mellett 57 □ mfdnyi nagyságú 45260 l.; igen hegyes és gazdag vassal ennivaló vadakkal, fával gabonával és lennél. Fő helye Poughkeepsie.

Duttlingen, Tuttlingen vs Würtenbergi Rothenburg ker. ben a' Duna mellett 2800 l. 1803 legnagyobb része elégett; 1/4 órányira van ide a' Ludwigsthal nevű olvasztó huta.

Dux, **Duch**, **Duxan**, szabad vs 165 h. és 820 l. Cseh orsz. ban Leutmericzi ker. ben, híres harisnya kézmívvel meleg ferdővel szép kastéllyal mellyben egy pompás hönyv szála van 13000 kötetekkel és kéziratokkal, egy pompás Angl. kerttel, egy szép Dekán templommal, és Ispitállyal.

Dwina, Dűna, nagy fő az Orosz bir ban Oroszúl annyit tesz mint kettőztetett fő, mert, Suchona, és Jug fők egyesüléséből ered Ustjugnál, Wologda Helyt. ban Archangelnél két karokra oszlik, és azután a' feje tengerbe ömlik. Csak az ész. karja még hajókázható, a' másikkak eliszaposodott torkolatja a' nagyobb hajók bé menését megnehezíti, úgy vélik hogy egy mesterseges fő által össze kapcsolatik Wolgával.

Dworzec, kis vs fekete Russziában Litvániai N. Her. ben, Orosz bir. ban.

Dworzycze, kis vs Vilnai Vajd. ban, Litvániában Orosz bir. ban.

Dyambilia, vs déli határin Fulah Királys. nak a' Sierra Leona panton, közép Afrikában.

Dyhrenfurth, kis Siléziai vs az Odera mellett Breslauer Her.

czegs. ben 110 h. és 743 lak. Kik között 132 Zsidó vagyon, ezelőtt Persig nevű falu volt, melly a' 18. században városi just nyert, és most Haym Gróf familiához tartozik. Itten egy Zsidó könyvnyomtató műhely építetett.

Dyle, folyó, melly Brabantziában ered Belgiom orsz. ban, és Mechelen 1 mfdel alól a' Ruppelbe szakad, és vele együtt a' Scheldébe ömlik. Ettől vette nevét

Dyle, volt Francia osz. tály, melly Brabantziának egy részét foglalta magában; térsége volt mintegy 66 □ mfd 364000 lak. bővelkedik gabonával, konyha növényekkel, lennél, répa maggal, gyümölccsel, komlóval 's t. ef. nevezetesegek csipke, posztó, kalap, szekér, nyereg, gyapot, nádmez, szappan és papiros fabrikái, Fő vsa Brüsszel. Három kerületekre osztott: Brüssel, Löwen, és Nivelles; mellyek 3 kantonokban 388 községeket foglaltak.

Dylta, l. Axberg.

Dymel, fő Westfáliában, Waldecki Grófs. ban ered, és Si-burnnál Weserbe szakad.

Dynapua, vs Bahar tart. ban, Bengala orsz. ban, kel. Indiában.

Dynay, kis sziget Decan orsz. ban kel. Indiában Goa vsától nem messze. Itt volt egy híres Portugallusoktól lerontatott bálvány.

Dynow, vs Gallicziában Sanoki ker. ben Sanok fő mellett egy Pléb. val.

Dyrrachium, egyik volt a' Macedoniai Illyriumban, hajdan Epidamnus, Brundisium áttellenében, a' Taulantiusok földén. Másik volt Lakoniában.

- Dysart**, vska Fife Grófs.ban déli Skótziában egy kis kikötő helyvel, 30—40 hajókra, köszén hordatik Ki. Tájékában találtatik vasérczkő, homok, és mészkő. A' lakosok szőnek vásznot is.
- Dysting**, l. Eismarkt.
- Dzialoszyn**, vs a' Varsói volt Kalisch oszt.ban a' Wartefő mellett, 154 h. és 1260 l. a' kik között 700 Zsidó, kereskedik gyapjúval 's a' t.
- Dzialoszyce**, vs 159 h. a' Varsói volt Krakó oszt.ban.
- Dzierkowice**, vs a' volt Varsói Lublin oszt.ban.
- Dziesna**, ker.béli vs az Orosz Witebsk Helyt.ban Dziesna, és Dwina öszvefolyásoknál; meglehetősen nagy és erősített.
- Dzikow**, mvs Pilsni ker.ben, Galicziában.
- Dzinograd**, vs az Orosz Tarnopoli Helyt.ban a' Dniester mellett.

E.

- Eabeinomauwe**, neve egyiknek azon 2 szigetek közül, melyekből új Seeland Ausztráliában áll; északra fekszik, és Tavai Poenamoo szigettől egy tenger kar által választatik el, melly Cook útjának neveztetik.
- Earno**, l. Lough Erne.
- East-Angles**, l. Ostangeln.
- East-Bergholt**, nagy falu az Angl. Suffolk Grófságban gyapju materia fabr.val.
- East Bourne**, nagy mvs az Angl. Sussex Grófs.ban szomszédságában van egy földcsúcs, melly a' hajósoknak igen veszedelmes.
- East-Grimstead**, szép hegyen épült mvs Sussex tart.ban, Angliában, gyűlés helye, két küldötjei vannak a' Parlamentomban egy szegények házával.
- East-Hampton**, helys. az északi Amerikai New-York szabad Státusban Suffolk Grófs.ban 1500 lak. és 1 Akademiával.
- East-Harling**, nagy és népes mvs Norfolk tart.ban, Angliában.
- East-Love**, hegyen épült mvs keskeny fő által választatik el West-Love vártól; mindeniknek jussa van két küldöttekre.
- East-Lothian**, l. Haddington.
- East-Meath**, Grófs. az Irlandi Leinster tart.ban, ész.ról Cavan és Monaghan, észak-kele.ről Louth, kele. az Irlandi tenger, dél-keletről Dublin, délről Kildare, és ny.ról nyugoti Meath környékezik; 42 $\frac{3}{4}$ □ mfdön foglalt 6 vst, és kis vst, 147 Eklézsiát, 22650 h. és 111050 l. A' tart. változó ugyan, mindazonáltal legnagyobb részére nézve termékeny, és kiváltképen zabbal bővelkedik; zsák posztó, durva vászon, szalma kalapok készítenek, és igen bőven széyelküldetnek, barmok is hizlaltatnak. A' Loughail Lough kellemes tó, a' Grófságot Boyne és Blackwater folyók öntözik. A' fő helye Trim.
- East Redford**, mvs az Angliai Nottingham Grófs.ban Idle fő mellett, gyapjú harisnya fabr.val.

- East-River**, tengerszorulat az ész. Amerikai New - York szabad Státusban.
- Easton**, (40° 21' E. Sz.) fő helye Northampton Grófs.nak az ész. Amerikai Pennsylvánia szabad Státusban, a Delaware mellett, 150 ház. egy Akademiával, és egy márvány bányával.
- Easton**, (38° 49' E. Sz.) fő helye Talbot Grófs.nak az ész. Amerikai Maryland szabad Státusban, a Treat-Haven-Creek kezdeténél; 160 h. és 900 l. kik között sok kézi mesterek és kereskedők vannak.
- Eaton**, l. Eton.
- Eau v. Ea-Uwhe**, v. Middelburg, egy a' barátságos szigetek közül Polynesiában.
- Eause**, Elusa, vs a' Francz. Gers oszt.ban Gelize fő mellett 3220 l.
- Ebal**, Neapolis, régi Sicheim vsa mellett északra feküdt hegy; áldás és átok áradott róla Izraelitákra. 5 Mós. 27. Jós. 8.
- Ebedecz**, Obice, falu BarsVárm. ben, kis Tapolcsáni jár.ban kis Apáthy mellett Liva és Verebély közt 3 1/2, Nyitrától 5 1/4 óra. Magas Inovetz hegye mellett. F. U. az Esztergomi Káptalan, lak. Tótok, kath. ásványos forrásokkal, igen hasznos fémér kövekkel a' kőfaragókra nézve, egy papiros malommal, Zsitva pataka mellett, egy üveg fabr.val.
- Ebeleben**, helység és vár Schwarzburg - Sondershauseni Herczs.ben a' Helbe mellett, egy kis alsóbb oskolával.
- Ebeltoft**, kis eleséges vs és kikötő a' Cattegat mellett, Esz. Jüttlandban Arhus. Megyéhez tartozik, Ebeltofterwick tengeröbölénél, és Helgenás foknál.
- Ebenau**, mvs Bavariában Salzbach ker.ben, egy sárgaréz fabrikával, kasza kovácsműhellyel, drót húzattal, és csipke kézmível.
- Ebendorf**, Slyuka, mvs Kraszó Várm.ben, Prebuli járban, Szilvás hely és Ollóság között, Lugostól 1 1/4 mtfd egy dombon. F. U. K. Kamara, lak. Svábok, kath. tulajdon pléb.val, és számtartósággal.
- Ebeneser**, egy a' Salzburgi kivándorlóktól 1734. építetett vs az ész. Amerikai Georgia Szabad Státusban a' Savannah mellett; régi és új Ebenezerre osztatik, és üzselyem műveletet.
- Ebenfurt**, vska Austriában az Ens alatt az alsó Bécsi erdőfertyályban a' Leitha mellett, egy Pléb.val, várral, tulajdon tartományi törvényszékkal, egy adó és határvámházzal, 130 h.
- Ebenhausen**, kis vs a' volt Würzburgi N. Herczs.ben.
- Ebenheim**, felső Ebenheim, Obernay, kis vs a' Francz. alsó Rajnai oszt.ban 4290 l. Ergets fónál. Egy alsó Ebenheim nevű helység fekszik 1/4 mfdre tőle Straszburgnak ellenébe, bir egy nemes kastéllyal, és 1300 lak.kal.
- Ebenthal**, kellemetes kastély Karinthiában, Klagenfurttól 1 mfd, G. Lambergé.
- Ebenthal**, mvs alsó Austriában, G. Kohárié.
- Eben tó**, Austriában az Ensen folyúl a' Traun fertályban, ész. a' Trauni tó, nyug. Ischel fő határozzák; Ebenseenél a' Traunba ömlik.
- Eberbach**, Herczegi Leiningt vs a' Neckar mellett, 1.800 lak., Badenben Odenwaldi ker.ben.

Ebergassing, falú Austriában az Ensen alól az alsó Bécsi Erdő fertályban a' Schwechat mellett, egy várral, 1 helybéli káplánysággal, 2 jól elintézett papiros-malmokkal, 's Urodalmi kastéllyal.

Eberhárd, helys. Poson Várm. ben Félhez közel, Posonhoz 1 1/2 óra, F. U. G. Balassa, Aponyi és Illésházi. Lakosi elegyes Magyarok, kat. régi várral, szép kastéllyal, és termékeny határral nevezetes.

Ebermannstadt, vs Wiesent fő mellett, melly a' Regnitzbe szakad, Bajor orsz. ban Main ker. ben, van 105 ház. és 500 lak.; pisztrángokkal, kenderrel, és barom hizlalással; egy tartományi törvényszéknék helye.

Ebern, kis vs a' Baunach mellett Baváriában Main ker. ben, 200 ház, 970 lak., 1 üveghutával, és 7 barom és portéká piaczkokkal.

Ebernburg, vska a' Donnersbergi ker. ben a' Nahe és Alsenz öszve folyásoknál.

Ebersbach, mvs a' Würtenbergi Schorndorf kerületben, 1.429 ház.; tart barom vásárokat.

Ebersbach, falú felső Lusatziában Zittaunál, 700 ház, 5000 lak., és vászon fabrikával.

Ebersbach, Leining Herczegi vs, Badenben a' Neckarnál.

Ebersbach, Bergen v. Berg Ebersbach, falú a' hajdani Bergi Sieg oszt. ban; vashutákkal, és egy hámor műhellyel.

Ebersbach, l. Ebersdorf.

Ebersberg, élelményes mvs Austriában az Ensen felyül Traun fertályban a' Traun mellett, mellyen keresztül egy igen hosszú fahíd vi-

szen plébániával, nagy, egy dombon fekvő régi várral, és határ vámi hivatalal. Ezen hely az 1809 háború alkalmatosságával elégett.

Ebersberg, mvs és szép nyári kastély felső Bavariában, München és Wasserburg között.

Ebersdorf, falú Austriában az Ensen alól az alsó Mannhartsbergi fertályban, a' Duna mellett, egy kastéllyal, tartományi törvényszékkal, orsz. fejedelmi erdő tiszti hivatalal, katol. plébániával, serfőzőházzal. Itten van karton, aczél és gomb fabrika; 1809 esztendőben a' hajdani Franczia Császár Napoleon egynéhány hetek által az itteni úgy nevezett Nögel udvarban (Nögelhof) lakott, és onnét igazgatta a' Lobau nagy munkákat, és ott találta az Aspern és Wagram mellett történt nagy ütközetek előkészületeire.

Ebersdorf, helys. Reusz-Ebersdorf Grófs. ban, 840 lak.; fő lakhelye a' Grófnak Herrnhut szállítvánnyal, a' kik gyapot, selyem, és tobák fabrikákat tartanak.

Ebersdorf, falú Szász országban a' Voigtlandban, salétrom és hamuszír műhellyel; kereskedik gyapot portékákkal.

Ebersdorf, 2 falúk Glatz Grófságban; az egyik Gróf Stillefriedhoz tartozik, 1.140 lak., és vászon szövettel; a' másik 700 lak., jeles szőrmatéria, és muselin szövessel.

Ebersdorf v. Ebersbach, ezelőtt egy kis megye v. fél püspökség volt a' Zschope mellett, Chemniczen alól Lichtenwaldnál érczes bérczében a'

- Szász Királyságban**, hol a' **Ebraach**, mellék főja a' **Maina** KaufungeniKunztólelragadtattott Szász Herczegeknek, ésKöhlernéka'szabadítójoknak ruhájikot a' hajdani püspöki templ.ban egy üveggel körülvelt tartóban megláthatni.
- Ebersdorf am Moos**, 1. Ebreichsdorf.
- Eberstadt**, vs a' Bergi útnál Starkenburg Herczegs.ben, Hassiai Nagy Herczegs.ben, 960 lak.
- Eberstein**, 1. Amelunxborn.
- Eberstein**, egy magos hegyvár, alsó Karinthiában Pesseritz főnél.
- Eberswalde**, 1. Neustadt-Eberswalde.
- Ebsfalva**, 1. Elisabethstadt.
- Ebingen**, (48° 13' 40" E. Sz. 26° 43' K. H.) kis város a' Würtenbergi Rothenburg ker.ben, Schmicha fő mellett, a' hozzá tartozó Biz falúval együtt, tart 3.860 lak., kik között sok harisnya szövők, szőr matéria, és kalap csinálók, bőrt készítő, s t. ef. vannak. A' tájkában készülő jó sajt Ochsenburgi sajt név alatt esméretes.
- Eblana**, most Dublin, egykor királyilakhely, Eblanusok földén.
- Eblern**, falú felső Stajer országban Iudenburg ker.ben az Enshez közel; nem mesze van egy veres rézbánya.
- Eboli**, Evoli, vs Nápoly Királys.ban az innenső Herczegs.ben, 5.200 lak., és 5 plébániás templommal, nagyon lehangzott fényességéből.
- Ebora**, Liberalitas Julia, 1. Evora.
- Eboracum**, fővs hajdan Britanniában Sept. Severus, és Constantius Cs. lakhelye, most York.
- Ebrach**, hajdani Apátság Bajor orsz.ban, Main kerül.ben, helye egy tartományi törvényszéknek és számtartóságnak; kereskedik búkfákkal; gabona, bor, és kert művelése derék.
- Ebraer**, v. justus index, ezüst pénz Dániában, 34 krt ér.
- Ebralshofen**, kis vs Königseck-Aulendorf Grófs.ban.
- Ebras**, kis vs azon szigetben, melyet Turiszk vize formál Volhyniai Vajdaságban, kis Lengyel orsz.ban, Orosz birodalomban.
- Ebreichsdorf v. Ebersdorf**, a' Moosnál, plébániás falú az Ensen alól alsó Bécsi erdő fertályban, egy mfd Bécs-től Kaltengang és Fischafók között, 1 várral, 1 kat. plébániával, karton fabrikájával Báro Langnak, mely esztendőnként 12.000 embert munkálkodtat.
- Ebreville**, Ebrolium, Ebrelo-dunum, kis vs Sonle főnél, alsó Auvergnei tartom.ban, Francz. orsz.ban.
- Ebro**, (Iberis), nagy fő Spanyol orsz.ban, Asturia határinál ered Reinosa bérczben, délkeleti irányban a' Pyrenaei havasok hosszán szoros és tágasabb völgyeken által foly, Arragon, Xalon, Almonacid, Guadelope, s t. m. mellék főkkal nevekedik, és Tortosánál a' közép tengerbe zuhan. Folyásának tére rá megyen 1.225 □ mfdekre, Tudeától hajókázható, de az ő többnyire ragadó folyamatjáért, és sok kőszálaiért Aragoniában csinált két mesterséges fók, p. o. a' Császári csatorna által igyekeztek könnyebbíteni az ország terméseivel való kereske-

dést.

Ebsdorf, Ebstorf, táplálatos helys., birtok, és hajdan Benediktinók, most pedig evang. nemes kis Asszonyok klastroma, az előbbi Westfáliai alsó Elbe osztályban a' Schwinau mellett, 3 mfdnyire Lineburgtól. A' méhek itt olly erősen tenyésztetnek, hogy a' jó esztendőkkben sok ezer aranyt érő méz gyűjtetik.

Ebusuf, plébániás falú 54 ház. és 320 lak., és fő helye egy hason nevű kantonnak Marburg ker. ben, Werra oszt. ban a' hajdani Westfália Királys. ban.

Ebudes, Emodae, Hibernián fölül fekvő szigetek.

Eburodunum, most Embrun.

Eburones, többnyire Maasz, és Rajna között lakott nemzet. —

Eburum, most Olmütz.

Ebusus, hajdani neve Yvica szigetének, Spanyol országban.

Ecbatana, főváros Mediában, Deioces Kir. től építettett, egy dombon, hét köfalakkal kerítettett; a' Medus, Persa, Görög, és Parthus Királyok télen itt laktanak, most Hamedan.

Echatana, Magorum, vs Perziában, egy hegyen építettett Dárius Királytól.

Eccleseraig, ekklezsia Mearns Grófságban, közép Skótziaiban a' Northesk mellett, lazacz halászáttal.

Ecclesfield, falú az Angliai York Grófságban, vas szegkovács műhellyel, és reszelő készíttéssel.

Ecdippa, Achzib; Jos. 19, 29. vs Phoenicziában, Alexandroschanetól 12 mfd.

Eceiso Werbeni, helys. Macedoniában, régi görög orsz. részében, savanyú vizétől

híres.

Echauf four, vs a' Francia Orne oszt. ban, 2.130 lak.
Echelles, (les), opp. Sclarum, kis vs Guier le Vif fő mellett, nem messze Pontbeau Voisintól a' Francz. Montblanc oszt. ban, 1.245 lak.; itten kezdődik egy út, melly 1000 ölnél hosszabban, a' köszálba bé van vágva.

Echinadi szigetek, l. Curzolari.

Echinus, vs Acarnaniában, és Phthiotisban Görög országban.

Echitz, fő Würtemberg országban, az Albból ered, Reutlingen mellett elfoly, és Tübingához 1 mfdre Neckár vizébe vegyül.

Echitz, fő a' hajdani Sváb országban, melly az Albon ered Reutlingen előtt elfolyván, a' Neckarba szakad.

Echt, vs a' Fran. alsó Maas oszt. ban, 2690 lak.

Echternach, Echtern, Epternach, kis vs Sour fő mellett a' Fran. Erdők oszt. ban, 2.736 lak.

Echtmiazin, l. Etschmiazin.

Echuchunor, l. Choschotey.

Echzell, vs Felső Hassziában, 1.210 lak.; flanér és vászon fabrikákkal.

Ecija, Astygis, vs a' Spanyol Sevilla orsz. ban Xenil folyó mellett, 6000 ház. és 28.170 lak., 1 püspökséggel, és 5 iskolákkal. A' juhokról itten szép gyapjút nyernek.

Eckartsau, mvs Austriában az Ensen alól alsó Mannhartsbergi fertályban, 1 plébániával, 1 Császári Királyi mulató kastéllyal, 1 tartományi törvényszékkel, és 75 ház.

Eckartsberga, vs Szász országban Thüringi ker. ben, 185. ház. és 900 lak., harisnya kötéssel, vászon szövéssel, gyapjú, galicz, timsó, és bűdöskő

- büdöskö fabrikákkal. Egy közel lévő hegyben természetes Berli-ni-kék ásatik.
- Eckenberg**, Gróf Herberstein Urodalma alsó Stajer orsz. ban, szép kastéllyal $\frac{1}{2}$ órányira Graetz-től, ennél szép kert van, melly a' közönséges mulatságnak nyitva áll.
- Eckernförde**, 389 ház. álló vs, 2 070 lak., Schleswigi Hercegs. ben a' keleti tengernek egy öblénél, mély és bátorságos kikötővel; a' Christian nevelőházával a' jövőndő katonák és kézi mestere-mberek számára, katonaispítállyal, és gyapotfabrikával; tengeri kereskedést üz.
- Eckersdorf**, szembetünő falú alsó Stajer orsz. ban, Graeczi ker. ben, Ragnitz patak-nál, kat. plébániával, puska-por külvél nem messze; tartatnak itt vásárok is.
- Eckersmühlen**, nagy falú Bajor orsz. ban felső Duna ker. ül. ben a' Roth mellett, veres rézhámorral, és vashámor műhellyekkel.
- Eckesiö**, vs a' Svecziai Sma-land tart. ban, dohány ter-mesztést üz.
- Eckholm**, kis sziget, nem mes-sze a' Bothni tengeröböltől a' keleti tengerben, a' Svec-ziai koronához tartozik.
- Eckmühl**, helység a' Bajor orsz. Regen. ker. ben a' Laber mel-lett, nevezetes azon nagy ütközet által, melly 1809. 18-dik Aprilistől 22-dikig tartott, és utóljára az Aus-triaiaktól elvesztetett. Ettől vette Francia Marsal Da-voust Auerstädti Herczeg, Eckmühli Hercz. nevezetét.
- Eckholm**, kis sziget Bothniai tengeröböltől nem messze, a' keleti tengeren, Svéd or-szághban.
- Echolsund**, Svéd Királyi mula-tó palota Mälertónál, Stock-holmhoz nem messze, III. Gustáv Király itt tölté ked-vét.
- Ecluse**, 1. Sluis.
- Ecouche**, helys. a' Fran. Orne oszt. ban az Orne mellett, 345 ház. 1490 lak., gyapjúmateria, és óra fabrik. kal.
- Ecouen**, Escouen, helys. a' Fr. országi, Seine és Oise oszt. ban, 240 ház. 990 lak., és 1 kastéllyal, a' hol Napo-leon maison imperiale ne-velő intézet-ével a' becsü-let sereg' szükölködő tagjai 300 leányinak számokra.
- Ecouis**, Ecouy, Escovium, vs 100 ház. a' Fran. ország Eu-re oszt. ban.
- L'Ecroette de Montaigne**, vs a' Francz. északi osztályban, 100 ház.
- Ecsed**, mvs Szathmár Várm. ben, Szatmártól 3 mfd Láp-tó mellett. F. U. G. Káro-lyi, és más Uraságok, lak. kat., óhitűek, és ref. Az itt feküdt, 2 mföld széles, és $7\frac{1}{2}$ hosszú tavat Károlyi Uraság Kraszna és Szamos vizéhe vezettette. Örök-re ne-vezetes a' vára is, melly 1334-dikben kezdetta' mo-csáros tó között, 1492-ben Bátori Andrástól megerősítetett, 1564-ben Bátori Mik-lós által védelmeztetett. Itt nyugodott Sz. Koronánk is 1619-ben Betlen Gábor kezé-be kerülén.
- Ectonhill**, nagy veres réz mű-hely az Angol Stafford Gróf-ságban a' Dove-hez közel, mellynek esztendei nyeresé-ge 10.000 font sterlingre té-tetik (103.333 $\frac{1}{3}$ forint).
- Ecu**, Francia tallér, melly 3 livret ér, 1 for. tot 8 krt. a' Bécsi becs szerint. Egy. Belgiomban, máskép Kro-nenthaller, tesz 2 for. 16

krt. — Ecu, ezüst pénz Genévában, 1 for. 1 krt. 2 dt tesz.

Ecurolles, vs a' Francz. Allier oszt.ban, Andillot fő mellett, 149 ház.

Eda, egy az Orcadi szigetek között Skótzia mellett.

Edam, kis sziget Batávia kikötő bemenésénél, azon gonosz tévőknek a' kik itten mint rabszolgák hajó köteleket csinálnak, és más nehéz munkákat végbe kell vinnie tartózkodó helyül szolgál.

Edam, (52° 36' 49" É. Sz. és 22° 42' 41" K. H.) vs Egy. Belgiom orsz.ban déli Hollandia tart.ban, 1 kikötővel, 5 templommal, 1.060 ház. és 2740 lak., fontos halzír és sófőzéssel, hajóépítéssel, és nyomos fával és sajttal való kereskedéssel; ezen vstól van az Edamisajtnak neve.

Edder, Eder, Adranus, Adrana, fő az előbbi Westfáliai Fulda oszt.ban, Witgenstein Grófságban ered Rothhaar hegy mellett, és Casseltől 3 órányira a' Fuldába szakad; halas és arany fővényt hajt magával, melynek mósása Niedermelrich táján üzetik.

Eddystone, (50° 10' 54" É. Sz. 13° 25' 5" K. H.) köszikla egy világító toronnyal Plymouthi tengeröböl bemeneténél az Angliai Devon Grófs.ban.

Edelény, mvs Borsod Várm. ben, Szendrővi jár.ban, Sírak mellett, Miskolczhoz 5 óra, Bodva vizénél. F. U. G. Dezsőfi. Lak. Magyarok kat. és ref. Igen szép és méltóságos kastéllyal. Itt veretett meg Bocskay Basta Cs. Vezér által.

Edelfingen, l. Oetelfingen.

Edelsland, egy környék új Hollandiának nyug.partján, Polynesiában, a' 26° és 33° D. Sz. között, mellyet 1619 Jan de Edels fedezett fel és így nevezett. Az egész parti környék igen asszú. A' part hosszára egy kösziklák gátló helyek, és szigetek láncza vonódik. A' 28° D. Sz. alatt találhatni a' Houtmann veszedelmes gátló helyét v. Abrolhost az az nyisd fel szemeidet. Így neveznek a' Portugallok minden kösziklás siker helyeket, és víz alatt lévő köszírtoakat, mellyek annál veszedelmesebbek, mennél kevesebbé vetetnek a' víz alatt távúlról észre. Tovább itt van Gerlicze szigetke, Leányok szigete (Mädchen-Insel), és Patkány fészek a' Hattyú főnak torkolatja előtt; a' többi szigeteknek nincs neve.

Edelstetten, Eszterházy Herczeghez tartozó Grófs. Bajor orsz.ban Iller ker.ben, 3/4 □ mfd 890 lak.; a' Baváriai fő hatalom alatt van; a' hason nevű mvsban van 760 lak.

Eden, Ituna, fő az Angliai Westmoreland Grófságban, melly Penrithnál Cumberland Grófságba belép, és Carlilen alól Solway tengeröbölbe szakad.

Edenā, l. Adana.

Edenkoben, vs a' Mainzi Helytartós.ban, 385 ház. és 3.290 lak., foglalatatoskodik szőlő mívelésben.

Edenton, fővs Cowan Grófságban, az Ész. Amerikai Ész. Carolina Szabad Státusban az Albemarle tengerzúghoz északra, 150. faházokkal, 1 kikötővel és kereskedéssel.

Eder, l. Edder.

Ederadub, vs a' Gangesen in-

men lévő félszigeten Indiában Golconda Királys.ban. *Edesheim*, plébániás falú Nordheim kantonban, Göttingai ker.ban, Leine oszt.ban az előbbi Westfáliai Királys.ban, 36 ház. és 450 lak.; a' len mivelést, és juh tartást erősen üzi; készül itten sok vászon is.

Edessa, Aegaea, Vodina, vs Macedoniában Wistritza fő mellett, 12.000 lak., hajdan Macedoniának fővárosa volt

Edessa, Callirhoe, Arach, l. Orfa.

Edeta, vs Hispániában, Saguntum körül.

Edfu, falú felső Egyiptomban, Nil völgyében, Helopolis (Nap vsa) nevezetes omladékinál. Találhatni tájékában Nagy Apollinopolis, és Silsilis dűledékit is.

Edgerton, vs és kikötő Duke Grófs.ban, Martha Vineyard szigeten az észak-Amerikai Massachussetts Szabad Státusban, 160 ház. és 1360 lak.; stockfisch fogatot, és hajókázást üz.

Edgecombe, tengerbe ereszkedő száraz Plymouthnak jobb oldalánál, falusi lakellyel, melytől a' kilátás megmérhetetlen.

Edge-Hull, fok Angliában Oxfordshire, és Warwickshire határiknál.

Edikheim, Edikhofen, helys. a' Francz. alsó Rajna oszt.ban; itten jó bor terem.

Edinburg, vagy *Mid-Lothian*, Grófs. déli Skótziaiban, ész. Frith of Forth, kel. Haddington és Berwik, dél. Selkirk, Peebles, és Lanerks-hire, és nyugotról Linlithgowshire környékezik. Bőfog 360 Angol □ mfdekét, és 122.954 lak.; földé melly többnyire róna az ész.nyu-

goti tájékokban kivált Edinburg körül jól ki van mivelve, és szép falusi lakellyekkel díszeskedik. Délről, délnyugotról és kel. bércek vannak, mellyek közül az utóbbiak kimeríthetetlen köszén területekkel bővelkednek. A' mészköbányák is nyomosok. Fűvel gazdag bércei, és völgyei nagy juhnyájokat táplálnak, és szántóföldei bőv búza, zab, árpa, krumpli, répa hüvelyes vetemény, s t. gyűjteményt fizetnek. A' legjelesebb folyók Crammond-Water és Esk; ezen Grófs.nak és egész Skótzia-nak fővsa

Edinburg, Edinum, (55° 57' 57" E. Sz. és 14° 29' 30" K. H.) kies völgy által az ó és új vsra osztatik, mellyek egy gáttal és híddal kapcsolottnak öszve. A' vs köre 7 mfdekre tétetik; a' lakosoknak pedig száma most 100.000-re határozottnak. Itten találtatnak iszonyú magos házok, mellyeknek hátulsó részek gyakran 11 és 12 emeletre tornyosodnak, A' házai regulátlanok, és a' régi izlés szerént vannak építve. Ellenben az új vs (New-Town) ékessége Skótzia-nak. A' közel 1 mfdnyire hosszú közép utszáról, Georg Street azt tartják a' Brittusok, hogy ahoz hasonlót a' világon nem találhatni, szélessége 15 lábnyi, és egyenlő magosságú házokkal, a' legszebb négy szegű kövekből vannak oldalai megrakva. Közönségesen a' három egymással egyenlő távúlságú utszák-ból álló új vs rendes és hasonló formájú épületekkel jeleskedik. De az egész városbéli közönséges épületek

közül egy sem mutat választott építésű mesterséget mint a' Parlamentház, a' kereskedők alkúháza, az úgy nevezett Tweedale-Palais Register-Office többnyire szoros térségen vannak emelve, és a' templomok is, Presbyteriánusoknak 2 templomok, 4 kápolnájok; a' Püspökieknek 20 gyülekezeti házak, és a' Dissentereknek 3 templomok homályosok és regulátlanak. Az új játéksín háza ugyan azon gyalázást érdemli. A' vs' ny. végén van egy kastély egy köszálon; több-épületek között itten áll még a' hajdani Skotziai Királyok palotája. Találtnak itten 3 közönséges, és 7 magános Bankok is, de a' mellyek mióta 1754. ama szép alkú palota elkészült, kevésbé látogattanak, mert a' kereskedők mindenütt a' hol aláírhatnak, a' legkedvetlenebb időkben is az útszán öszvejönnek. Az idevaló Univerzitásnál, melly még 1804. tizenhét száz tanulókat számlált, van egy régi mesze terjedő Collegiumháza, melly könyvtárral, természeti ritkaságok gyűjteményével, auditoriumokkal, és a' Tanítók lakhelyeikkel díszlik. Itt van a' Skotziai könyvárosságnak fő tartózkodása. A' kegyes intézetekhez tartoznak: Herriot munkaháza, Watson' ispitánya, a' királyi betegház, a' fenyítékház, a' vakoknak gyógyoló háza, a' Magdolna menedékhelye, mind jól vannak elrendelve. Minden felekezetek templomaiknak számok rá megy 29 re. A' kereszmény fő ágai a' bór, papiros, és üveg fabrikák, pa-

piros malmok, szappan, és gyertya, azután festő fabr. és pálinka, ser, nádmézfőzés, az elterjedett Whysky (ital neve) egetés. Váson szövés, veres réz portékák' fabr. és seborvosi eszközöknek készítése, kocsi, bútor készítés, szalamia, és Glauber só' fabr. A' kereskedés Leit kikötőből üzetik. A' vs felett szüntelen lebeg egy füst felhő, és ezen okból maga a' Skót fő vsát régi füst fészeknek nevezi. Igen gyönyörködtető a' vsnak külömbféle hegyekkel, és köszálokkal körül vett tájéka. Arthur hegy, melly valamennyivel magosabb 800 lábnál kirakni való bazalt köveket, és az alacsony Calton-Hill hegy, egymást váltó kellemes kinézéseket szerez.

Edlitz, mvs alsó Austriában, W. Neustadtól 5 óra, G. Pálfi Miklós Krumbachi Urod.hoz tartozik,

Edo, l. Jeddo.

Edolo, kis vs a' Lomb. Vel. Kir. a' volt Mella oszt.ban.

Edones, Macedoniában és Thraciában elterült nemzet.

Edrenech, l. Adrianopolis.

Eduma, vs Acra bateneban Palaestinában, Neapolistól 12 mfd kel.re.

Eeclo, vs a' volt Franc. Schelde oszt.ban 5827 lak.

Eede, falu Hollandiában, Yssel oszt.ban, vannak 6 faluji és 5166 l. Itten a' legjobb pohánka természetit ez oszt.ban.

Eekeren, vs az eggy. Belg. orsz. déli Brabantziáb. 2830 l.

Eemland, Eem vize mellett fekvő vidék Utrechti tart. nak északi részén.

Eendrachtslond, új Hollandiai partoknak egy része Austráliában.

Epe, város Egyesült Belgiom orsz.b. déli Brab. 2090 lak.kal.

Efamiu, vs Tarablüsi és Sardi Basaság. Syriában.

Effelder, falu Meiningeni Herczegségeb. márvány bányákkal.

Efferding, vs Austriában az Ensen alól Hausruck fertályban az úgy nevezett Duna völgyben, tartományi törvényszékkal, Stahrenberg Herczeg' várával, egy szép kat. Pléb. templ.mal, evangel. oratoriummal, és nagy ispitállal.

Egbell, mvs Nyitra Várm.ben, Szakolczai jár.ban, Morava vizétől 1 1/2, Holicstól 1 1/2 óra. Holicsi Kamarai Urod. hoz tartozik nagyobb részint. Lakosi Tótok, kath. pléb.val; van ferdője, kender művelésre alkalmas, és termékeny földé.

Egeberger, helys. a' Norwegiai Christiani megyében timsó főzéssel.

Egedesmünde, helys. a' nyugoti Grönlandi partoknál lévő Dán szállítványnak ész. fő vigyázatjában.

Egeg, Hokojetz, mvs Hont Várm.ben, Pereszlénytől 1 3/4 mfd. F. U. a' Besztercze Bányai Káptalan, lak. Tót. kat. jó határral, és minden természet javaival megáldott.

Egeland, vs a' Norwegiai Christiansand megyében egy vas műhellyel.

Egeln, kis vs. és fő helye egy hason nevű kantonnak a' hajdani Westfáliai Elbe oszt. ban Magdeburgi ker.ben a' Bude mellett, falai leomlottak, vannak 2 kapuji, 1. külső vsa az új vs., 2 templomi, 1 vsi iskolája 3 Tanítókkal, egy ispitálya 10 férjfi és asszony számára, egy majorja, a' kék udvar,

266 h. és 1565 l. kik élelmeket a' mesterseégekből, szántás vetésből és barom tartásból keresik. A' fábrikák alig érdemlenek figyelmet. A' vs előtt a' Bude felett fekszik az Apáczák' gazdag klastromok Marienstuh!, (Máriaszék) egy Préposttal, és Cisterci apáczákkal.

Egenburg, Eggenburg, ország fejedelmi vs Austriában az Ensen alól felső Manhartsbergi fertályban 1 Pléb.val és 220 h. szőlőt mível.

Egenhausen, falu a' volt Würzburgi Nagy Herczs.ben 49 h. homok, és köszörűkő bányákkal.

Eger, Erlau, Jager, Agria, (47° 53' 56'' É. Sz. 38° 2' 50'' K. H.) régi Sz. István Király idejétől fogva Püspöki, 1804. óta Erseki vs Heves Várm.ben, Tarnai jár.ban, Gyöngyöstől 4, Miskolcztól 5, Pesttől 12 mfd egy völgyben. Eger patak partjain, Mátra hegyétől nem messze, két külső vsokkal, 's tulajdon tanácscsal. F. U. a' helybéli Érsekség, lakosi Magyarok, Németek és Ráczok; többnyire kat. 16297 számmal. E' vsban van ÉrsekségKáptalannal együtt, Erseki Akademia, Királyi Gymnasium, mellyben Cisterciták tanítanak, fő normalis iskolával együtt, Papnevelő ház, és Convictus. A' Cistercitáknak, Sz. Ferencz Szerzetesinek, Minoritáknak, Servitáknak, és Misericordianusoknak klastromok, Vármegye háza, könyvnyomtató műhely, és posta hivatal, két ferdőkkel együtt. Jeles templomok itt a' katedralis templom, a' Cisztercitáké, v. volt Jesuitáké, a' Minoritáké, Servitáké és a' Ráczoké. Jeles kápolna az Ud-

Vari és a' Liceumbéli. Nevezetes épületi: az Érseki kastély, de leginkább a' G. Eszterházy Károly Püspöktől építtetett pompás Liceum, a' magas, tágas, ritka szépségű matematika eszközökkel díszeskedő csillagvizsgáló toronnyal együtt; a' G. Barkóczi Püspöktől szerzett Foglári Convictus, v. nevelő ház, a' Minoriták klastroma, a' Prépost és Vármegye háza. Jeles útszak a' káptalanbéli, és a' Károly, vagy új útsza, a' kath. templom megett; szép kertek az Érseké és a' Convictusé. Említést érdemel azon köfal is, mellyel G. Eszterházy az Eger vize kicsapásának nagy költséggel gátot vetett, nem régiben a' víz ár elszakasztott. Számos szőlei ama' világ szerte híres vereses bort termik, kertjei jó ízű gyümölccsel kedveskednek; kő és márvány bányái is vannak. Lakosi leginkább kézi mestersegekkel, gazdaskodással, és szőlő műveléssel foglalatkoskodnak. E' vs mellett egy magas, és meredek hegyen fekszik Eger vára, mellynek védelmeztetése az Egrieknek vitézségeket több ízben kifejtette, és érdemül szolgált azon szabadságokra, mellyekkel ők a' különböző Fejedelmektől megjutalmaztattak. Historiáját lásd Válinál.

Eger, folyó Heves Várm.ben, melly Eger vst elosztja, úgy hogy egy része Borsod Várm.hez, a' másik Heveshez számláltatott mi időnkig, apró halakkal, és jó ízű rákokkal bővelkedik.

Eger, kis fő Oettingeni Herczs. ben, melly Harburgon alól a' Wernitzbe önti magát.

Eger, Egra, Chebbe, fő Cseh orsz.ban Kulmbach Márkgrófságban, Fichtelbergen ered Heide hegy tövéből, közel Heidles faluhoz, 5 mfd túl Eger vson; Cseh orsz.ba belépésénél lassan lassan magához veszi Zwoda patakot, Töpl folyót, Wistritz patakot, Brunersdorfi patakot, és végtére Theresienstadtnál Albisba ömlik; vannak csukáji, potykáji, angolnáji, kárászi és dévér pontyai.

Eger, (50° 5' É. Sz. 30° 3' K. H.) fő vsa a' hasonnevű kis ker.nek Cseh orsz.ban Ellenbogeni ker.ben az Eger mellett, meg van erősítve; van 776 h. 8110 l. egy régi kösziklás vára, figyelemreméltó tanácsháza, külömbféle szép templomai és klastromi, egy kat. Gymnasiuma, fegyverháza, postahivatala, árvákháza. A' lak. jó bőr, szőrmateria, és kalap kézművet tartanak, szappant és sok méreg öltöt készítenek. A' híres Egeri savanyú kút az Egeren túl van az újonnan épült szép helységben Franzbrunnen, v. Franzensbrunn A' timsó művek Egernél csekélyek.

Eger kerület Cseh orsz.ban, kelet felé Pilsen, és Ellenbogeni ker.tektől, dél és nyugot felé Bajor orsz. ész. felé Voigtlandtól, és Ellenbogen ker.től határozottatik. Az Ellenbogeni ker.tel egyesítve van. Térsége rá megyén 5 □ mfdekre, a' lakosok száma 20000. A' lakosok legnagyobb részint katol. és németül beszélnek. Az egész tart. egy kellemes lapályon fekszik körös körül hegyektől kerítve. A' levegője forva de egészséges. A' szántás vetés sikeres, a'

gyümölcs ritkán terem. Az itteni lovak erős neműek, a' szarvas marha tartás haszonnal üzetik.

Egerbéggy, Erlenmarkt, Magy. Oláh mvs Erdély orsz.ban Torda Várm.ben, az Aranyos fő mellett, és egy szőlő bérce mellett, Székely huszárok is lakják; bir egy reform. és Görög nem egyesült Pléb.val, egy kat. kápolnával, egy különös előljárósággal, és katonai törvényszéki fő hatalommal. Egerbéggy nevet egynehány faluk is viselnek Erdély orsz.ban.

Egero, l. Aegeri.

Egeri, v. a' két pléb. faluk, felső és alsó Egeriegy völgyben Egeri tó mellett. Fő helye egy hason nevű ker. nek a' Helvetziai Zug kant.ban, közel van a' Margarten havas tető, a' hol 1315. egy nevezetes hadiesata történt.

Egeri-tó, a' Helvetziai Zug kant.ban 1 órányi hosszú, és 1/2 ór. szélességű, igen mély és halas.

Egerszeg, Zala, privilegyiált mvs Szala Várm.ben, azon nevű jár.ban, Zala vize mellett. F. U. a' Szombat-helyi Püspökség, és résznyire Horvát Uraság, lak. Magyarok, kath. és kevés ref. Hajdan köfállal és vígyázó tornyokkal megerősítettett. Vármegye házával, katonai szállással, postával, 's ispitállyal; tulajdon tanácssal, plébán.val, kettős tornyú szép templ.mal, melly Koller Püspöktől építettett, és Czimbal híres képiro által szépen kifestetett. Lakosi mestersegeket és szőlő művelést gyakorolnak leginkább.

Egerszeg, helys. Nyitra Várm.ben, Nyitrától 1 1/2 óra. F.

U. Esztergomi Érsekség; lak. Tótok, kath. szőlő műveléséről nevezetes. Van ezeken kívül Egerszeg Baranya Várm.ben. 2. Vas Várm.ben, 2. Torna Várm.ben, 1. Erdélyben Székelyek földén 1. **Egervár**, mvs és urodalom Vas Várm.ben, Kemenesalli jár.ban, Szalabértől 2 1/4 mfd. F. U. G. Széchényi, lakosi Magyarok, kath. Az Uraságnak szép kastélyával, tulajdon pléb.val, hajdani More vize mellett, mocsárok közt fekvő várával nevezetes. Határa hegyek közt termékeny.

Egg, kis sziget a' Skótziai Westernes szigetek alatt, bir egy egésséges forrással.

Eggenburg, l. Egenburg.

Eggenfelden, mvs Bajor orsz.ban, alsó Duna ker.ben, 1180 l. egy tartományi törvényszéknek és tisztartóságnak helye.

Eggerroe, kis sziget az ész.tengeren a' Norvégiai Christianland megyében, a' hol sok lazaczk, ostrea csigák, és tengeri rákok fogatnak.

Eggolsheim, mvs Bajor orsz.ban Rezat ker.ben 150 ház. 760 lak. régi igen gazdag Pléb.templ.mal, gazdag ispitállyal, derék erdőkkel, és három legelőkkel.

Egjiribosz, l. Euripo.

Egisheim, Exheim, kis vs és kastély, és hajdan Grófság a' Francz. felső Rajna oszt.ban a' Wasgaunak tövénel, 136 h. 1500 l. és szőlő műveléssel.

Egletons, vs a' Fr. Corraze oszt.ban 890 l.

Eglingen, Thurn és Taxisi urodalom, és vs 679 l. felső Duna ker.ben Bajor orsz.ban, a' Bajor fő hatalom alatt, Nördlingentől nem messze.

Eglisau, Eglisomia, vska a'

Helvetziai Zürich kant.ban, a' Rajna ész. oldalán, melyen itt egy hid megyen által, és Schafhausenből Zürichba vezető út, egy várral, gabona és bor termesztéssel, és kereskedéssel.

Eglisay, egy az Orkádi szigetek közül Rousaynak keletre, egy bátorságos kikötő torokkal, és 210 l. földet termékeny, van egy édes vizű tava.

Egloffs, l. Windischgrätz.

Egloffsheim, mvs egy várral, Bajor orsz.ban Regeni kerületben.

Egly, Eglis, Thelis, felső Landedochban, Massacnál eredő, Roussilonon átfolyó, és Leucate alatt, közép tengerbe szakadó víz.

Egmond op Zee, falu déli Hollandiában, 1177 l. egy Apátságnak és egy várnak dűledékivel, melyből Gróf Egmond familiája származik.

Egmont' szigete, Neu - Guernsey, a' Spanyol Santa Crux mellett, Charlotte Királyné szigetei közül legnagyobb Australiában Byron fokkal ész. kelet felé. (10° 41' É. Sz. 163° 44' 33'' K. H.) és Swallow öböllel, melytől nem csak falukat és kerteket, hanem egy meglehetősen kiterjedő vst is megpillanthatni.

Egripo, fő vsa Euripo Török szigetnek Archipelagusban. Euripo tenger szorulatnál, egy kettős híd által az itten csak 200 lépésnyire széles Euripuson keresztül a' szárazzal öszve kapcsolva vannak, 16000 l. van kikötője a' hadi hajó sereg' egy részének számára. Lakhelye a' Basának, és egy Görög Erseknek.

Egton, mvs az Angl. York

Grófságban egy timsó bányával.

Eguilles, helys. a' Fran. Rhone torkolati oszt.ban 3040 lak. gabona és szőlő műveléssel.

Egwira, 'arannyal bővelkedő tart. az arany partnak belsőjében, felső Guineáb. északra Aximtól.

Egyed, mvs Sopron Várm. ben, alsó jár.ban, Vadasfától 1/2 mfd. Soprontól 7 óra. F. U. G. Festetics Ignác, lak. Magyarok, kat. Az Uraságnak szép kastélyával, 's tulajdon Pléb.val.

Egyesség tartománya, l. Eintrittsland.

Egyesült Belg. orsz., l. Niederlandi Királyság.

Egyház, (fejér), Bela Czirkva, Donnerkirchen, népes mvs Sopron Várm. ben, felső jár.ban, fekete város szomszédságában. H. Eszterháznak kis Mártoni urod. hoz tartozik. Lak. Németek, kat. tulajdon pléb. és az Uraságnak híres pinceszével.

Egyház, (új) Leschkirch, Norkirch, szabad mvs Erdélyben, azon nevű Székben, Harrbach vize mellett, Bombachtól 3 óra; főhely azon nevű Székben, lakosi Szászok, Oláhok, és néhány Czigányok, evang. pléb.val.

Egyházber, falu Baranya Várm. ben a' Pécsi Nevendékpapok nevelő házokhoz tartozik, egy szőlő házzal, és tágos erdővel egy hegynék tövénél.

Egyházi, új, Szék, Leschkircher, Olzner Stuhl, a' Szász Székeknek egyike, határos Nagy Sinki - Székkel, felső Fejér Várm. nek részével, a' Szebeni Székkel, és a' Fogarasi kerülettel. Nagysága 4 □ mfd, mellyen 1791-ben 2562. familiák számláltak

tak. Fekvése hegyes, és jó magas. Legjelesebb folyóvize a' Harbach, melly halakkal és tekenyös békákkal bővelkedik. Levegője fris; földé nem igen termékeny, kevés bora, az is alá való terem. A' zab díszlik itt leginkább. Erdeje elegendő. Festő és murvás földé bő. Lak. Szászok, Oláhok, és új polgárok, kik föld és kert műveltetésből, barom, juh, sertvés, és méh tartásból élnek.

Egyházi birodalom, olaszúl: Stato della Chiesa, németül: Kirchenstaat, deákul: Status Pontificius; a' Pápa világi birtokának neve; fekszik ez Olasz orsz. nak közepén; az ész. szél: 41° 10' egész 44° 57' ig, és a' kel. hosz. 29° 12' tól egész 31° 35' ig terjed; határi: délről és délnyugotról a' közép-tenger, melly itt a' Hetru-riai vagy is Toscanai tengernek neveztetik, nyugotról és ész. nyugotról a' Toscanai N. Herczs., és Modenai Herczs., északról Lombardi-Velenczei Kirs, keletről az Adriai tenger, és délkeletről Nápoly orsz. környékezi. Mostani nagysága ismét mint régenten 864 □ geogr. mfd, mellyből mindazáltal kikell venni az Avenniói és Venaissini Grófságokat Francz. orsz. ban, (30 □ mfd. 150000 l.) mellyek az 1796 évbéli Folignói békekötés által örökre Francz. orsz. gal eggyesítették, és a' Bécsi Congressus által annak birtokában hagyattak; és a' Pó fónak ész. partján fekvő némelly részeit a' Ferrarai Herczs. ból (mintegy 3 □ mfd 8—10000 lak.) mellyek a' Bécsi Congressusnak 103 dik Art. sze-

rént az újonan alkotott Aus-triai Lomb. Velenczei Királys. hoz kapcsoltattak, és így a' Pápa birtokainak ész. vidékeit az említett Királys. tól Olasz orsz. nak fő vize a' Pó vagy is Padus fő választja.

Az Egyházi birodalom egyik a' legszebb, legkellemetesebb, legtermékenyebb, 's fekvésére nézve legjobb tart. nyok közül Európában, mellyre a' természet bődakozással hintette minden nemű ajándékait. — Éghajlatja, kivált déli környékiben, igen meleg ugyan, de még is áltáljában hévsége nem tűrhetetlen, mert részint a' magas Apennini heczektől, részint pediglen a' tengeri szelektől mérsékeltetik. Levegője tiszta, száraz 's egészséges, kivévén posványos 's műveletlen vidékeit, mellyekben számosak a' rothadó 's más hideglelések' nemei. Hévsége inkább tartósága mint nagysága miatt terhes; déltájban mindazáltal közönségesen hives szellő fú, és estvéli levegője felettébb kellemetes, ezt követi a' harmatozás, melly egészségtelennek tartatik. Nyári hónapiban igen ritkák az essős napok, ha az aratás után bő essők nem érkeznek, a' mi gyakorta elszokott maradni, levegője tisztátalanná 's egészségtelenné lesz. Vannak alkalmatlan, 's bajos szelei is, illyen az északi havas heczekből fúvó hideg szellő, és délnyugoti tájból jövő forró Sirokko, melly a' pontini posványokból ártalmas gőzöket térít Róma vidékire. Egéségtelen esztendő része a' Caniculával kez-

ődik, és September végiig tart; ekkor következnek a' legszeb esztendő rész; Novemberben pedig és Decemberben az essős napok köszöntenek bé, mellyekben csak nem mindennap nagy esső szokot lenni. Télen a' kényeső allig esik 5° alább o alatt a' Reaumur melegmérője szerint a' térségeken; sokkal alább méggyen ez a' hegyek között, holott sokszor kemény hidegek uralkodnak. Róma vidékiben ritkán marad egynehány óránál tovább fekvő a' hó olvadás nélkül.

Földe részint róna's dombos, részint hegyes, és általában bő termésű volna ha jobban műveltetnék, midőn ellenben most gyakran gabonában szükséget érez; melly nagy gabona bőséget szülhetne itt a' szorgalmatosság! — Északról délnek az Apennini hegyek hasítják keresztül, mellyekből számos patakok erednek, és a' földnek természeti termékenységet nem kevesé gyarapítják. Folyóji közül jelesebbek: a' Tiberis, Pó, és sok más parti fók. Tavai közül legnagyobb a' Bolsena, nevezetes továbbá a' Lago di Bagini vagy is Solfatara'i tó és a' Pontini vagy Pomtini mocsárok.

Nem szükölködik ezen orsz. drága 's jeles termések nélkül, mellyek azonban érdemek szerint nem használatnak. Ásványból találni itt: márványt, timót, salétromot, bűdös követ 's más jelesebb érczeket, de mivel ez utolsóknak felkeresése kevesé vesződéses csekély szorgalmat fordítanak a' bányázásra. Növevé-

nyekből: gabonát, kerti 's héjjas veteményt, lent 's t. eféléket, kiváltképen pedig jó bort, olajt, fűgét, citromot, narrancsot 's t. más déli drága gyümölcs nemeit. Nemes székvirága sok pénzt béhoz. Az állatok országából találni itt minden némű Europai állatot; a' marha tartás jólegelőjéhez képest nagyobb lehetne, lovai nagyobb részint nápolyiak, juh, kecske, sertés nagy számmal tartatik. A' kutyák és macskák, egész Olasz orsz.ban ugyan, de kivált a' Pápa birtokiban felettébb kedveltetnek. Folyóvizei és tengerei halakkal bővelkednek. A' méh 's selyembogár tenyésztés után ezer familiák élnek. Ártalmas férgek sem hibáznak.

Lakosai kiknek számok most özsveségesen 2060000 méggyen, elkorcsosodott maradéki a' hajdani világ Urainak a' Rómaiaknak; termetek szép, érzékenységek nagy, phantaziájok tüzes, 's éles az elméjük, mellyet ábrázat vonások, 's szikrázó szemek elegendő képen hirdet. Fehér népek különös szépséggel kérkedik, melly közt mindazáltal a' piros orcza, 's szőke haj ritkaság. De becses tulajdonságaikat restségek, félénkségek, kevélységek, bosszúállásra való kívánságok, és a' testi gyönyörűségekre lévő nagy hajlandóságok, nem kevesé homályosítják, olly annyira, hogy méltán mondhatni rólok, hogy nem kevésbbé karakterjekben, mint nyelvekben távoztak légyen el világhódító őseiktől. — Életmódjok egygyü. Lakjaik nem legalkal-

masabbak. Mulatságaik nagy részint játékból állanak; a' muzsikában, 's éneklésben mesterek.

A' fabrikák, 's mesterségek itten szegény állapotban vannak, oka nyilván polgári alkotmányában, jóltévé intézetinek felettébb nagy sokaságában, 's más környűi allásokban rejtőzik; fabrikák közül, gyapjú, selyem, szőnyeg, karton 's t. eféléket találni. Híresek az itt készült bélhúrok, 's kalapok. Üveg portékái alávalók. Számos timárjai jó bőrt készítenek. Bányák még nem műveltettek. Aknáji közül jeles a' Tolfai timsó akna. Kereskedése csekély, reménylhetni, hogy a' nem régtett helyes rendelések előmozdítják. Kivitel portékája: sajtból, gyapjúból, selyemből, lenből, délidrága gyümölcsből, puzzallan agyagból, bűdösköböl, timsóból, gallából, bélhurból, pargamentből, régiségekből, 's t. efélékből áll. Béhordatik: csokoladé, kávé, nádméz, bor, dohány, festőszínek, bésózott halak, finom posztók, 's más materiák, üveg, réz 's fényűzésre szolgáló portékák. Jelesebb révpartjai: a' Civita-Vecchiai 's Anconai, melly utolsó nem rég szabadrévparttá változtatott. Vásárjai közül a' Sinigagliai vásárok legnevezetesebbek.

A' művek és tudományok sem virágzanak úgy mint régiebb időkben vagy legalább egy század előtt is. Mindazáltal még most is számos jeles képíró, 's képfaragót mutathat. Mindenek felett e' legújabb időkben emelkedett fel a' réz-

metsző mű, mellynek munkái híreltetnek. A' muzsika is nagy tökéleteségre lépett. A' tudományok ismét gyarapulnak, ennek hathatós előmozdítója a' számos fő iskolák, közönséges könyvtárak, külömbféle gyűjtemények, és tudós társaságok.

Az uralkodó vallás a' katolika; de protestánsok, görögök 's zsidók is eltűrtetnek. Nagy száma még most is itten a' Papságnak 's Szerzeteseknek.

Földes Ura a' R. Pápa, kinek tanácsnoki a' Cardinálók, ezek egyszersmind kormányozói a' tart. nyoknak, és a' külömbféle dicasteriumoknak előlölőji. A' legfőbb törvényszékek: a' Consistorium Cardinalium, Rota Romana, Data-ria, 's a' t. Koronája három arany karikával körülvéteztett püspöki süveg; czímerre kettős kulcsból áll, melly apostoli kötöző 's oldozó hatalmát jegyezi. Udvara ilendő fényességgel tündöklék. Sz. Péter rendje X. Leo Pápától szereztetett. Titulusa: Szentséges Atya, v. is Öszentsége.

Financziája az Egyházi bir. nak ezen nem rég mult súlyos viszontagságok által melly egész Európát nem kevesé megrázta, kellemetlen állapotba helyeztetett, mindazonáltal a' mostani Uralkodónak bölcs intézetei e' tárgyban is sok jót ígérnek alattvalójinak. Esztendőbeli jövedelme 8—10 millió forintra mégyen. Hadi ereje 1803-dik és ez előtt lévő esztendőkhöz a' Helvetziai, és Nemes-Gardistákból, 9 gyalog, és 2 lovas kompániából állott. A'

partokat egynehány gályák őrzik.

Az egész Egyházi bir. nak e' következő tartományok az állító részei: 1) Campagna di Roma vagy is a' Római vidék. 2) Patrimonium Petri vagy is Sz. Péter öröksége. 3) Urbinói Herczs. 4) Ancona Macerata és Camerino Márkságok. 5) Perugia, Orvieto, és Spoletoi Megyék. 6) Sabina tart. 7) Castro'i Hercz. Romiglione Grófsággal. 8) Romagna, Bologna és Ferrara Legatiók. 9) Pontecorvo Fejeds. és 10) Beneventi Herczs. Szomorúak a' viszontagságok, mellyeket e' birodalom a' Francz. revolutio oltá tapasztalt, 1796-ban a' mint már fellebb említett, elvesztette Avignon és Venissin Grófságokat, Beneventi Herczseget Romagna, Bologna 's Ferrara Legatiókkal. 1798-ban magát Romát is megvették a' Francziák, és az egész Egyházi birodalmat Római Respublicává változtatták, melly azonban már a' következő esztendőben össze omlott. Ez alkalmatossággal VI Pius Pápa, ki Cesenában született, a' kath. Anyaszentegyháznak majd 25 eszt.kig (tehát tovább mint minden előtte lévő R. Pápák) volt fő Pásztorja vagy is Primása, és Malachias Ersek híres jövendelésében Perégrinus Apostolicus nevet visel, birtokaitól megfosztatott, és Francz. orsz. ba vitetett, holott is 1799-ben Valence városban meghalt. Erre az Egyházi birodalom ismét vissza állítatott és VII. Pius Pápa (az előtt Gregorius Barnabas Chiaramonti) lépett a' Pápai thrónusra; de 1808-ban Urbino, Ancona.

Macerata, és Camerino tartományok, 1809-dikben pedig egész világi birodalma elraboltatott, maga pedig Savonába, utóbb Fontaine-leauba vitetett. Innen Napoleon hatalmának leomlásával előbbi birtokai-ba a' diadalmas igazságos szövetségesek által 1814-ben Muratnak elűztetése után pedig a' Fels. Austriai Ház által ismét vissza tétetett, és fellebb megjegyzett tart. nyainak birtokaiban a' Bécsi Congressus által megerősített.

Egyházi esztendő, különböz a' polgáritól, és Advent első vasárnapjától kezdődik. Az Angolok Mártzius 25-kén szokták kezdeni.

Egyiptom, l. Aegyptus.

Ehingen, (48° 29' 36" É. Sz. és 36° 36' 30" K. H.) egy az 5 Duna melléki vsok közül, 2163 l. 2 mfd. Ulmán felül, a' Würtembergi Királysághoz, és az Ehingeni ker. hez tartozandó.

Ehinowauuni, a' két Neuseelandi szigetek közül legnagyobbban észak felé fekvő sziget Auszaliában.

Ehningen, mvs a' Würtembergi Urach ker. ben, 4200 l., kik közül az Asszonyok csipkét, pántlikát 'st. ef. készítenek; a' férjfiak pedig az orsz. nak minden vásárjain megszoknak jelenni kartonnal, nyakra való keszkenyökkel, pántlikákkal 'st. ef.

Ehrenau, nevezetes vár, és a' Breuneri Grófoknak hitelre adatott Urod. mok, felső Stájer orsz. ban, Brucki ker. ben, Lissing főnál.

Ehrenberg, vár, és szoros útjárás Bajor orsz. nak Inn ker. jében, Lechnél, egy heggyen, közönségesen Eh-

zenbergi klastromi szobá-
nak neveztetik.

Ehrenberg, falu Saxoniában,
Lipsiai ker.ben, nevezetes
itt a' salétrom főzés, és a'
pálinka égetés.

Ehrenbreitstein, Castellum Her-
manni, l. Thal-Ehrenbreit-
stein.

Ehrenburg, pompás kastély
Pusztérthali fertályban,
Brixentől 6 mfd, azonnevű
Báróé.

Ehrenfels, hegyen épült vár,
a' Würtenbergi Királyság-
nak Ehingeni ker.jében. E'
mellett vagyon az a' neve-
zetes Glasthal Fridrik bar-
langjával, mellyből egy olly
sebesen fő víz ered, hogy
egy hét lépésnyire innét
már nagy malmot hajt, to-
vább folyván Aachnak ne-
veztetik, és egymás hason-
ló nevű vizeztskével, az in-
nen nevezett kis Zwiefal-
tenben (tulajdonképen Zwie-
feltachban), össze kapcsol-
tatik.

Ehrenfriedrichsdorf, v. Irbers-
dorf, kis bányász vs Saxo-
niának érczes hegyi ker.jé-
ben. Vagyon benne 160 h.
és 1000 l. egy bányász tiszt-
ség, és czinbánya. Ehhez kö-
zel vagyon az a' magas Grei-
fenstein hegy is.

Ehrenhausen, v. Ernausch,
kicsiny, de még is elég víg
mvs, alsó Stájer orsz.nak
Márburgi ker.jében a' Mu-
ránál, mellyen által elébb
egy szép befedett, de az
1809 esz. hadban tűzáltal
elpusztult hid a' fő keres-
kedő útra vezetett. Vannak
itt 50 házak, plébánia,
sóház, és egy póstaház. A'
lak. borral kereskednek. Kö-
zel e' mvshoz hasonló ne-
vű egy jól épült hegy-vár
vagyon, mellyből az Ec-
kenbergi Fejedelmek' szép

Mausoleuma látszik, kik-
nek hajdan ez a' vár birto-
kokban volt.

Ehrshofen, Gróf Nesselrothe
falúja a' Bergi Rajna mellé-
ki oszt.ban. Vagyon benne
aczel és pléhhámor, olvasz-
tó huta, és vasfabrika.

Eibau, (ó) falu felső Lucatzia-
ban Zittau mellett. Vagyon
benne 675 h. 4000 l. és
gyolcs fabrika. Az ettől
nem messze fekvő új-Eibau-
ban is vagynak takácsok.

Eibeli, Chalka, sziget a' Mar-
morai tengeren hasonló
nevű várossal.

Eibenschütz, tanácsos vs Mor-
va orsz.ban Znaymi ker.
ben 471 h. és 2800 l., kik
sok jó fekete föld edénye-
ket készítenek.

Eibenstock, kis bányász vs 382
h. és 3140 l. Saxoniának ér-
czes hegyi ker.ben, a' Mul-
de fónál. Vagyon itt egy
bányásztiszttség; számos la-
kosai a' bányászatból, csip-
kekötésből, és kereskedés-
ből élnek, Vagynak itt még
gáliczkő olaj és választó víz
fabrikák is, és egy orvosi
Laboratorium. A' szomazéd
hámorok, a' Muldei hámor,
Wildenthal, az alsó és fel-
ső Blauenthal sok fekete és
fejér vagy czinezett pléheb
adnak. Lehet itt körül be-
lől arany szemeket is ta-
lálni, és más mindenféle
drága köveket.

Eibeswald, mvs alsó Stájer
orsz.ban, Marburgi ker.ben,
Sagabachnál. Vagyon ben-
ne 90 h. és plébánia, vas-
hámor, és más vas kézi
művek. E' mellet vagyon
egy hasonló nevű vár egy
Urasággal.

Eibingen, falu Rüdeshaimnál
a' Nassau - Usingeni Herczs.
ben, híres a' szőlő műve-
lésről.

Eichelstein, egy kőből készült mív Mainczban a' St. Jacob' sánczán, melly messzéről egy tölgy fának látszik, és némellyektől azon emlék könek tartatik, melly a' Római Germanicus Drususnak halála után emeltetett.

Eichenbarleben, plébániával díszeskedő falu, és egy hasonló nevű kantonnak fő helye, Neuwaldenslebeni ker. ben, a' volt Westfáliának Elbe oszt. ban.

Eichfeld, felső Stájer orsz. ban majd csak nem 2 mfd. hosszaságra kiterjedett gyümölcsös térség, Judenburgi ker. ben, Judenburg és Knittelfeld között. Ezen térség legnagyobb egész felső Stájer orsz. ban.

Eichhorn, régi hegyi vár, Morva orsz. ban, Brünni ker. ben; néhány uraságok, és 84 lak. vagynak benne. Ezen vár az öszvekapcsolt Eichhorni és Ritschani jóságok' Tisztjeinek lakhelye. Ebben az Urod. ban műveltetik egy ezüst és bádóg bánya. Vagynak itt vas olvasztó kemenczék és hámorok.

Eichsfeld, *Treffurt*tal és *Dordal*val, elébb Mainzi Választó Fejedelmi birtokok, mellyek némelly Követek' egyezése által a' Burkus házhoz jöttek, későbbben pedig a' Tilsiti békeség által Westfáliának által engedettek. Ezen tart. nyok kiterjednek 23 $\frac{1}{2}$ □ mfdre; vagynak benne 4 vsok, 3 mvok, 158 faluk, 10 Királyi Tisztsegek, 5 klastromok, 83640 l. Felső Eichsfeldben a' tart. nak nagyobb és déli részében sok rása és gyolcs készítettik. Alsó Eichsfeldben pedig a' tart. nak északi és termékeny

résében gabona, len, és dohány műveltetik. A' jóvedelme 520000 főr. tétetik. Most megént a' Burkus koronához visszaesett.

Eichsfors, kicsiny helység Norvegiában, Jarlsbergi Gróf. s. ban, Christianiai megyében: vagyon itt egy vas műhely, és ezen kívül az egész Norvegiának egyetlen egy aczél kemenczéje itten találtatik fel.

Eichstädt, elébb Franconiában egy fejedelmi Püspökség, most pedig Herczs., foglal magában 16 □ mfdet és 40000 lak.; későbbben Bajorország koronájához adattott. A' mezeje igen sikeres, melly gabonával, komlóval, lennel, hallal, vassal, és márvánnyal bővelkedik. Ezen Herczgs. nek fő vsa

Eichstädt, (48° 53' 30" É. Sz. és 28° 50' 45" K. H.) Altmühl főnél. Vagyon benne 900 h. 5900 l., egy Gymnasium, néhány posztó szövő műhely. Itt vagyon a' közönséges Commissariusnak, a' Financzia igazgatásnak, az orsz.' törvényének, és Számtartóságnak széke. Nevezetes épületek ezek: a' Káptalan temploma, az elébb residentziában egy derél ugró kúttal a' piaczon, a Káptalan prépostsága's a' t A' vs előtt egy kösziklái vagyon Waldburga klastroma, a' hol ezen Szentnel mely csontjai a' csudálatos Waldburgi olajjal szolgálni hitetnek. Ehez köze fekszik egy hegyen a' Wilibaldsburgi erődség.

Eidahanok, nemzet keleti Indiának Borneo nevű szigetjében. Ezen nemzet sárgásbarna színű, nagyon durva, de jó szívű és munkás

Eider, elébb a' Jütlandi fél

sziget és az északi Német orsz. között határ vala, e-
lég nagy parti fő, eredetét
veszi Holsatziában Barkow-
nál, Flemhuderitavon ál-
tal folyván Fridriehtstad-
hoz ér, a' hol a' Trenn és
Tönningen főkat felveszi,
Tönningen felvevése után,
melly alatt tengeri keres-
kedés vagyon, mint egy 24
mfdnyire menvén egy széles
torkolatban, melly egy szép-
öbölt képzeli, a' nyugoti
tengerbe szakad. Ezen fő a'
Schleswig-Holsatiai csator-
na által közösül a' Kieli
öböllel, és így következés-
képen a' nyugoti tenger
vagy is a' Német tenger itt
össze kapcsoltatik a' kele-
ti tengerrel.

Eiderstadt, tart. a' Schlesvigi
Herczs.ben, Hever és Eider
között. A' kerülete tesz 14
mfdet; nevezetes a' marha
nevelésről. A' lakosoknak
különös orsz. törvények,
és sok szabadságok vagyon.
Ezen tart.nak fő vsa Tön-
ningen.

Eidlitz, vs Cseh orsz.ban, Sa-
atzi ker.ben. Vagynak ben-
ne 147 h. 920 l., kik között
sok zsidók találatnak. Vagy
nak itt köszén bányák is.

Eidsvord, derék vas hámor,
fel. Romargue tart.ban,
Norvegiában.

Eifel, durva és csak részént
termékeny tart., Ruhr,
Rajna, és Mosel Franczia
oszt.ban, Ahr, Kyll, és
Erft főknál.

Eiger, jeges hegy Helve-
tziában, mellynek csuccsa
12268 lábbal felül haladja
a' tenger' színét.

Eigesheim, l. Egisheim.

Eigg, egy a' Hebridiszigetek
közül, 6 mfd hosz. 2 mfd
szél. 4000 l. vagynak neki
termékeny tart.nyí, de nem

illő módon műveltetik. Fe-
lette vagyon Scurr-Eigg egy
iszonyu magas köszikla, és
Ua-Fhraing egy üreg a' dé-
li részén, mellyben Mac-
donaldoknak azon egész fa-
miliája, melly Macbedtől
veszi eredetét, a' füst mi-
att megfulladt.

Eijub, S. Hiob falu Constan-
tinápoly' nyugoti részén,
és a' kikötőhelynek legbel-
sőbb végén. Vagyon itt a'
Szultánnak egy mulatóvá-
ra, és egy mecset, melly-
ben, Osmán' azon kardja
őriztetik, mellyet minden
újonnan választatott Csá-
szár, midőn az uralkodás-
ra fellép, tartozik felkötni.

Eilenberg, l. Eulenberg.

Eilenburg, Eulenburg, Hen-
burgum, vs Saxoniában,
Lipsiai ker.ben, Muldénak
eggyik szigetén. Vagynak
benne 360 h. és 2120 l.; ne-
vezetes itt a' komló' ter-
mesztés, a' serfőzés, és a'
pálinka égetés; híres a' vi-
asz fejeirítésről, és csatfab-
rikákról is.

Elbe, Bentheimi falu, vas,
aczel; és papíros fabrikák-
kal.

Elhwig, fő a' Brandenburgi
határon, melly Odera főba-
ömlik.

Eilzen, falu a' Lippe-Schaum-
burgi Herczs.ben. Vagynak
benne kénköves, aczelos,
iszapos, és gőzös ferdők.

Einbeck, ker. a' volt Westfa-
liának Leine oszt.jában, a'
Wolfenbütteli Weser ker-
ből, a' Wolfenbütteli See-
sen, Staufenburg és Gan-
dersheim hivatalokból, a'
Hildesheimi Hunnesrück
Tisztségből, néhány Göt-
tingi parzelekből, és Cor-
vei Luchtringen faluból va-
gyon össze szerkesztetve,
dél felé határos a' Göttingi

ker.tel, napnyugotról a' Hörteri kerülettel; északról a' Kalenbergi Herczs. gel, a' Hildesheimi, és Goslári ker.tel; kel.ről az Osterodei ker.tel. Az egész ker. 32 16/100 □ mfdre terjed ki, a' nép száma 69325 megy, kiknek nagyobb része Luther' vallását követi. 6 vsból, 5 mvsból és 225 falukból áll, mellyek 14 kissebb kant.ra, és 144 községekre fel vágynak osztva. Eimbeckben volt az alsó Praefectusnak, a' polgári törvényszéknek, és a' Gensd' armerie Brigádnak lakhelye. Ezen kerületet birta az 5 katonai oszt. és a' 3 erdő őrző test. Fő vsa ezen ker. nek és kantonnak.

Eimbeck, vs Ilme fónál, körül vagyon véve köfalakkal, és tornyokkal, sánczokkal, kettős árkokkal, és külső bástyákkal. Vagyon benne hét plehániástemplom, és két intézet; úgy mint S. Sándornak káptalanja, egy Gothicus, templommal; és Mária intézete, egy vsi Deák iskola, mellyben 7 Tanító vagyon, árvaház, 1 betegház, szegények' számára készített 2 ház, 856 h. és 4080 l. A' házak régiek, és dülőben vannak, az eleg csekély; mindazonáltal találatnak itt néhány jó tímárműhelyek, gyolcsra, és gyapjúra való kézi művek; vagyon itt jó vászon fejezés, és meglehetős lenfonállal, gyolccsal, varga munkával gyapjúval és ürökkel való kereskedés. Csak egyedül a' fonálból és gyolcsból esztendőnként bevett pénz, többre megy 400000 franknál. Régi időkben ezen vs jó állapotban volt, és a'

szövetséges városokkal tett kötése által derék kereskedése vala, melly már most egészen megszűnt. Itt az Al-praefectusoknak, a' polgári törvényszéknek, és a' többi ker.beli tiszteknek székek volt.

Eimeo, York-szigete, az itt születettektől Moreának nevezetik, egy a' Társasági szigetek közül Ausztráliában, vagyon egy kikötőhelye, melly Talunak neveztetik, és a' melly legbátorságosabb és legalkalmatosabb, minden e' tájban lévő szigetek' kikötőjik között. Az 8 Fejedelme a' O Taheiti Király' hatalma alá vagyon vetve.

Eimoutiers, vs, a' felső Viennei Francz. oszt.ban, a' Vienne fónál; vagyon benne 390 h., 1550 l., hunda és más bőrök' fabrikája; az itt lévő pamut fonás is nevezetes.

Eindhoven, nyílt vs Egy. Belgium orsz. Dommel fónál, a' hol Gender fót felveszi, vagynak benne 1.960 lak., kik nagyobb részent lenből vásznat készítenek; vagyon itt kalap, pamut, gyapjú, tűz oltó, vízi puskák fabrikája; nevezetes a' karton festés is; csinálnak a' lakosok ser eczetet, és veres török fonalat is festenek. Ezen vs előbb az Orániai házé volt; ettől neveztetik egy széles pusztá is.

Einiquaerek, Kafreriában egy ága a' Namaquaereknek, kik a' marha nevelésről nevezetesek.

Einöd, l. Ainoed.

Einöd, tart. felső Stájer orsz. ban, Judenburgi ker.ben, a' Kárinthiai kereskedő útnál, Neumarktnak déli részén

szen, a' hol egy kasza csináló műhely vagyon, és hideg savanyú víz, melly Einödi ferdőnek nevezetik. Itt 1797. 2-dik Apr. a' Francziák és Austriaiak között egy kemény csata va'a, melly az Austriaiknak ártalmára volt.

Einsiedel, (Mieschow), (50° 2' 20" É. Sz. és 30° 27' 29" K. H.) mvs Cseh orsz. ban, Pilseni kerül. ben; vagynak benne 170 ház; a' lak. pálinka égetésből, gabonából, és komló kereskedésből élnek.

Einsiedel, falú Austriai Sileziában, Neisze Herczegségben, Troppau kerül. ben; vagyon 1 kat. temploma, iskolája, 4 fónál és gyolcs fejeirője, 196 ház. kal 1.122 lak. kal, kik Német nyelven beszélnek, vagyon itt még erdő tisztség is, és ezen kívül egy dróthámor.

Einsiedeln, helys., mellyben 5.200 lak. vagynak, előbb fő helye volt az úgy nevezett Waldstadti Einsiedelnek, vagyis az itt lévő híres Einsiedelni Püspökségnek, vagy Mária-Einsiedelnek, melly Sihlfónál egy gazdag Benedictinus Apátságból áll, mellyben sok nevezetes dolgok találtatnak, és a' csudálatos Mária' képe miatt sok búcsújáróktól meglátogatatik; mire nézve a' lakosok szentelt portékákat árulván, könnyű módon ebből élnek. Most a' Switz kant. hoz tartozik. Ebben a' helységben született Theophrastus Paracelsus.

Eintrachtsland, Egyesség v. Egyetértőség tart. nya, darab föld Új Hollandiának nyugoti partján, (19°—20° D. Sz.) Dirk Hartog (Dietrich Hüb. LEX. II. DAR.

Herczeg) találta fel ezen földet 1616, és azt Eintracht nevű hajótól, mellynek Kapitánya volt, Eintrachtslandnak, (Egyetértőség tartománya) nevezte. Ettől nevezetik a' Dirk Hartog öblé, és az öböl mellett lévő Dirk Hartog szigete is; a' föld száraz, és majd csak nem fű és fa nélkül lévő; egyedül a' tengeri nyúlaknak egy neme és mindenféle madarak lakják; a' Hatyú (Schwanenflusz) nevezetű fón kívül vagyon néki Hayen és Dampier nevezetű öble is.

Einville au jard, mvs egy kastéllyal és káptalan templommal Lotharingiában Fr. orsz. ban.

Eipetldau, l. Leopoldsau.

Eisach, Eisak, sebesen folyó de nem hajózható víz Bajor orsz. ban, melly Brennernél Brenner tóból veszi eredetét, Rienz és más főkat magához vévén Potoh nevezetű falúnál Botzenen alól az Etschbe szakad.

Eiselstadt, kis vs a' Würzburgi Nagy Herczegs. ben, Main fónál.

Eisenach, Herczegs. Thuringiában, melly a' Sachsen-Weimari Herczeghez tartozik, kiterjed 7 3/4 □ mfdekre, 46.820 lak., a' fára, gabonára, lenre, kenderre, és gyümölcsre nézve elég termékeny; fővsa

Eisenach, (50° 58' 55" É. Sz. 28° K. H.) Nesse fónál, a' hol Hörsel fő ebbe szakad, vagyon benne 1.409 ház, és 8.230 lak, Illustre Gymnasium, Theologiai Seminarium, rajzoló iskola, posztó, rása, sasszadron, seilyem, kender, bársony, gyolcs, bőr, gyapjú, plájbász, persio, (veres indi-

go), lábszönyeg, pípafödél fabrika; ezeken felyül Cervelet kolbász. Lehet itt kallos földet is találni; vagyon itt két vár, egy a' vsban, mellyben ezelőtt a' Szász-Eisenachi Herczegek laktak, másik a' vs előtt egy magas hegyen, melly Wartburgnak neveztetik, ebben a' várban Luther 1521 eszt. ben egy darabideig tartózkodott.

Eisenbach, 1. Vihnye.

Eisenbach, 1. Hnilecz.

Eisenberg, kis vs és vár az Altenburgi Herczegségben, a' Sachsen-Gothai Herczeghez tartozik, nem messze Saale folyótól; vagynak benne 493 ház. és 3.300 lak., vár, superintendencia, jó deák iskola, ékes vár templom, pamut, gyapjú, szita m. t. éria, bőr, porcellán, és fa m. u. fabrika; kereskedik gyapjával, fonállal, deszkákkal, és szőlőkarrókkal.

Eisenberg, kis vs Saxoniában, Meiszeni ker. ben.

Eisenberg, Lobkovitz Herczeg' Urodalma Cseh országban, Saatzi ker. ben; vagyon itt timsó hutája.

Eisenberg, falú a' Donnersbergi ker. ben; vagyon benne 518 lak., vas olvasztó huta, és egy hámor.

Eisenbrod, mvs Cseh országban, Bunzlau ker. ben; vagyon benne 173 ház., és sok gyolcs szövő szék.

Eisenburg, 1. Vasvármegye.

Eisenerz v. Innernberg, Herczegi gazdag, szembetűnő mvs, felső Stájer orsz. ban, Brucki ker. ben, több mint 150 ház., magas hegyek között fekszik az úgy nevezett vas útnál (Eisenstrasse), és híres a' közel fekvő vasbányákról, 1. Erzberg. Itt vagyon a' fő Grófi Kamarai

tiszttség lakása, és az Innernbergi bányász tisztartóságé is; vagyon itt egy Decánság, posta ház, és privilegiált törvényszék.

Eisenhut, egy a' legmagosabb hegyek közül Stájer orsz. ban, a' Judenburgi ker. ul. ben, ugyan ezen ker. ul. és Karinthia között lévő határokon.

Eisenhütte, egy a' Brabecki falúk közül a' volt Westfália Kir. Ocker osztályban, Innerste folyónál; vagyon benne papiros és puskapor malom, és egy rézhámor.

Eisenstadt, 1. Vasvár.

Eisenstadt, 1. Kismárton.

Eisensthor, 1. Vaskapu.

Eisentratten, mvs Illyr. Karinthiában; vagyon itt 1 luth. prédikátorság, 1.400 lak., 2 magas üveg huta, 4 vas és 6 aczél hámor, ez némelly esztendőben több mint 60.000 for. árú portékát készít.

Eisenwurzen, Waidhofen körül lévő tartom. Austriában, mellynek lakosai, kik a' Bécsi erdőn felyül lévő fertyályban laknak, nagyobb részént vas és aczél munkákban foglalatoskodnak, a' Stájer országi vasból kasszákat, halhorgókat, és m. ef. csinálván.

Eisfeld, falú a' volt Bergi Sieg oszt. ban; vagyon benne vas és réz huta, és egy nyújtó hámor.

Eisfeld, kis vs Sachsen-Hildburgshauseni Herczegs. ben, Werra főnál; vagynak benne 410 ház. 2.040 lak., és bőr készítő műhelyek. Találtatik itt egy iskola és vár, mellyben közönségesen a' megözvegyedettt Herczegnek laknak. Ezen birtokban vagyon egy üveghuta, kékfesték, és gáliczkő műhely is.

Eisgrub, mvs Morva országban, Brünni ker.ben, Taya fő jobb partján; vagyon benne plébánia, szép és díszesen felkészített nyári palota, és Lichtenstein Herczegnek felséges kertje; 554 kereszt. és 13 zsidó ház., 1518 kereszt. és 130 zsidó lak.kal.

Eisleben, (51° 33' 5" É. Sz. és 29° 11' 22" K. H.) vs és fő hely a' hason nevű kantonban, Halle ker.ben, a' volt Westfália Kirs. Saale oszt. ban; ezen vs igen pusztá, felosztatik ó és új városra, mind a' kettő köfállal kerítettett; van egy külső városa, melly Nuszbreitenek neveztetik, 1 düledezett vára, 3 plébániás temploma, 1 Gymnasiuma 7 Tanítóval, Katalin nevezetű. intézetje, 1 beteg háza, 1 szegények' számára készült háza, és ugyan ebben a' házban egy oskolája, itt született Luther is, 1 salétrom háza, 1 hamuzzsír főző háza, 1 bányász tisztsége, 993 ház. és 5.330 lak., kik többnyire a' bányászásból, a' serfőzésből, földmívelésből, barmtartásból, fonásból, és gyolcsszövésekből táplálják magokat; a' váram eszt.ként 20.000 frankot hozbe, és a' fő út, melly itt keresztül megy, nagy hasznót hajt a' vsnak. Közel a' városhoz vagynak rézbányák, és két réz olvasztó huták.

Eisnern, Kárnioli nyelven Schelesnike, vashánya Kárnioliában; vagyon benne 2 olvasztó kemencze, 2 rostély, és 4 nyújtó hámor, végtére 104 helyen emésztő tűz; melly már csak nem egészen kifogyott; vagyon plébániája, filialisa, és 4 malma.

Eivelstadt, Eubelstadt, vs a' a' volt Würzburgi Nagy Herczegs.ben Main fónál; vagyon benne 225 ház. 1.500 lak., kik a' szőlőt különösen jól művelik.

Eixo, vs Portugalliának Beira tartományában; vagyon 712 ház. és 2.340 lak.

Ekaterinburg, l. Katharinenburg.

Ekaterinograd, l. Katharino-grad.

Ekaterinopol, l. Katharinopol.

Ekaterinoschewa, erőség az Orosz Tauriai Helyt.

Ekaterinoslawl, l. Jekaterinoslawl.

Ekenäs, Ekenesium, Quercuum insula, kis vs és kikötőhely Orosz Finnlandia tartom.ban, Nylandban, a' Finnlandi tengeröbölnél; így neveztetik a' sok tölgyfától.

Ekesjö, kis vs Arby folyónál, Svecziai Jökiöping Kapitányságban, keleti Gothlandban. A' lakosok ökrökkel kereskednek; az Ekesjöi dohány is igen híres. Azonkívül készítenek itt jól szőtt és festett szőnyeget, ágyokat, székeket, és más házi eszközöket.

Ekkitekki v. **Kis-Kommando**, szerecsen falú Kommando orsz.ban az arany parton, felső Guineában, közép Afrikában; vagyon néki egy kikötőhelye és Brittus kastélya, mellytől a' Hollandus Bredenburg kastély csak egy puska lövésnyire vagy.

Eklipika, Nap út, egy a' legnagyobb körök közül, mellyek a' föld és ég golóbicsai körül képzeltenek; ezen kör görbén húzatik az említett golyóbicsok körül, a' egyenlítő kört 2 ellenben által álló pontokban keresztül

- vágja, és észak 's dél felé egész a' fordító körökig kiterjed. Azért neveztetik napútnak, mert azon útat megmutatja, mellyen a' nap mozdulni látszik.
- Ekrón**, Accaron, a' Philistaeusok 5 vsaitól leginkább északra feküdt vs Jos. 13, 3. Azotus és Jamnia között kel. re Palaestinában.
- Elabuga**, l. Jelabuga.
- Elaea**, Aeolosi vs kis Asiában, Caicus vizétől délre 12, Pergamustól 120stad. kikötő, és hajócsináló hely Pergamus orsz.ban.
- Elaea**, nevezetes kikötő Epirusban.
- Elaeatis**, tart. Epirusban Görög orsz.ban.
- Elaeus**, vs Chaonia tart.ban, Görög orsz.ban, és Bithyniában, kis Asiában.
- El-Aise**, tart. Senaar országban, Nubiában, Bahr-el-Abiad főnél, ebben van a' főhely
- El-Aise**, több falúkból áll, mellyek a' Bahr-el-Abiad szigeteken vagynak, mellyeknek lakosi halászok.
- Elana**, vs Idumaeban, Arabia Petr.ban, Petrától kel.re 10 mfd Palaestina határán, a' zsidóktól elfoglaltatott II. Kir. 16, 6.
- Elaphites**, az Elaphitesi szigetek 3 kis szigetek, úgymint: Calamota, Isola di Mezzo, és Zuppanna vagyis Sipana, mellyek a' Ragusai öbölben vagynak, 18 olasz mfd a' ker.tek, 2 falú vagyon bennnek, a' szőlő jó módon miveltetik itt; most Austriához tartoznak.
- Elaphonesus**, l. Proconnesus.
- El-Araisch**, vagyis *Larasch*, egy kis megerősített kereskedőhely, Bennihasani tartom.ban, Fes orsz.ban, északi Afrikában, Barbariában.
- Elateia**, Delphi után legnagyobb 's legjelesebb város Phocisban, erős várral, Kephiszos vizénél, Amphikleától 180 stad.
- Elatma**, l. Jelatma.
- Elaver**, fő, most Allier Fran. orsz.ban.
- Elay**, Seehof, falú a' felső Rajnai Francia oszt.ban, vashányakkal.
- El-Azi**, l. Orontes.
- Elba**, Elva, Ilva, Aethalia, (42° 49' 6" É. Sz. és 27° 59' 20" K. H.) sziget a' közép tengeren, Toscanai Nagy Herczegs. partjánál. 7 1/5 □ mfdre nagy, 13.500 lak., az ég-ally itt kellemetes, a' föld hegyes de még is, kiváltkép a' déli gyümölcsökre és borokra nézve termékeny, valamint a' vasra, magnesre, kénköre, gáliczköre, cízra, és ólomra nézve is gazdag. Ezen sziget 1802 Fran. orsz.hoz kapcsoltatott, a' Liamonei oszt. hoz tartozott, és 3 ker.re osztatott. Ehez tartoznak Pianosa, Palmajola, és Monte-Christo szigetekskék is, mellyeket csak halászok laknak; fővsa Porto ferrajo. Ez rendeltetett Napoleonnak, Francz. Császárnak, minekutána trónusáról lélepett, az 1814-diki egyesülés által birtokúl, és lakhelyül. 1815. 26 Februariusban ő innen ismét Francia ország urává tette magát; az üresült sziget Toscanai Nagy Herczegséghez csatolatott.
- Elba**, Spanyol orsz.ban, Valencia Királyságban egy Grófs.
- Elb-aue**, így neveztetik Meissenben egy osztály, melly Elbe fő mentében a' Cseh országai határoktól, majd

közel Vittembergig kiterjed, és melly az ő szép rétjei és szőlőhegyei miatt nagyon kellemetes.

Elbe, Albis, egy a' legnagyobb fók közül Európában, eredetét veszi az Oriás hegyekben, a' Cseh országi, és Sziléziai határokon, Kynast Urodalomban, 11 forrásból, azután Cseh országon keresztül foly, 's több vizeket magához vévén Leutmeritznél egy fova lesz. Eleintén a' folyását dél felé tartja, de Kollinnál északfelé elhajlik, és Herreskrätschen megett, a' Cseh országi és Saxoniai határoknál két kösziklás partok között egy széles völgyben Saxoniába kitér, és így ezen országa, mint egy nagy és a' hajózásra alkalmas fő keresztül folyja, méglen Aken alatt a' volt Westfáliai birtokokba lépven, Frosétól Schnakenburgig, Albis osztály és Porosz orsz. között határt vett. Tovább folyván a' Lüneburgi és Lauenburgi birtokokat is megéri, végtére Hamburgon alól 14 mfdre folyván Cuxhavennél az északi tengerbe szakad. Ezen fő már Melniknél Cseh orsz.ban megbírja a' terhelt hajókat, de már Leutmeritznél 1.000 söt több mázsás hajókat is vihet; hallal bővelkedik, nevezetesen vagynak itt lazacok, némelly helyeken arany szemeket és drága köveket is lehet találni, és a' kereskedésre nézve egy a' legnevezetesebb vizei közül Európában. Ezen folyótól két osztály vette nevét Westfáliában, úgymint:

Elbei felső oszt., melly egész Altenmarkot magában foglalta, kivévén néhány hely-

segeket Albis keleti részén, ehez tartozik még egy Prignitz fő mellett lévő falú is, Holz kernek nagyobb része, Halberstadtnak és Wolfenbüttelnek némelly részei, mellyek előbb a' Barby Grófságot formálták, és a' Gommerni tisztség. Keletről határozza Albis fő, melly által a' Burkus tartományoktól különböztetik; délről az Anhalti Hercezség, és a' Saale osztály; nyugotról Ocker és alsó Albis osztályok; északról hasonlóképen alsó Albis osztály; 128 77/100 □ mfdre terjed ki, és a' népessége 251. 230 emberre megy. Kivévén egyenéhány reformatus és Herrenhuti társaságokat, a' lak. mind lutheránusok. Katholikusok pedig és Zsidók csak itt amott találtnak. A' lakhelyek száma 901. tétetik, ezek közül 28 vs, 7. mvs, 866 falú; mellyek 4 oszt. ra, 56 kantonokra, és 468 községekre osztatnak.; fővsa volt Magdeburg. Most ez oszt. nak vége szakadt, és a' helyek régi birtokosokra vissza szállottak.

Elbei alsó oszt., magában foglalta az elébbi Lüneburgi Hercezséget, kivében Célének egy negyed részét, és a' más osztályokhoz vettett tisztségeket, magában foglalta még a' Dannenhergi Grófságot is; Bremennek egy részét, nevezetesen a' harmadik mfdi osztályt Buxtehude vssal, Salzwedel oszt. nak némelly kerjeit, és a' Lauenburgi Hercezséget, kivében azon részt, mellyet Franczia Császár fenn tartott. Ezen osztálynak fővsa kezdetben Lüneburg vala; ez is meg

szűnt, és a' helyek előbbi Uraiknak hódolnak.

Elbenen, falú Bajor orsz.ban, Salzach ker.ben, sárga rézbányával.

Elberfeld, l. Elverfeld.

Elbe-Teinitz, *Teinitz az Albison felyül*, mvs, 175 ház., Cseh országban, Chrudimi ker.ben, egy kat. plébánia templommal; lakosi főképen a' mezei munkából, és a' halászatból élnek. Ezen tart.ban igen jó mészkövet lehet fejteni, melyet főképen a' vízben való építésre lehet használni.

Elbing, fő nyugoti Prussziában, a' hason nevű vstól 1 mfdnyire veszi eredetét Drausentóból, azután friss Haffba szakad, és a' Kraf-fen csatorna által Nogat főval öszve kapcsolja magát.

Elbing, (54° 7' 54" É. Sz. 37° 1' 42" K. H.) nagy megerősített vs; nyugoti Prussziában, egy hason nevű, hajózásra alkalmas főnál; vagynak benne 2.159 ház, és 19.270 lak., 1 luth. Gymnasium, 1 bába iskola, vitorlavászon, parket, pamut, dohány, bőr, gyolcs, posztó, kalap, keményítő, szappan, és czukor fabrikák, rézhámor, olaj malom, hajócsináló hely, kék és izacs festék, hamú égetés, malom kő és turfa bánya, és tok fogás, szembetűnő a' gabonával, gyolccsal, edényekkel, és izacs hamúval, sajttal, i-rós vajjal, és m. ef. való tengeri kereskedés. A' körül fekvő termékeny tart., melly Elbingerwerdernek neveztetik, foglal magában 76 falút, és a' 9 □ mfdön 20.700 lak.

Elbingerode, tisztség az előb-

bi Hohnsteini Grófsban, most Westfáliához tartozik, és a' Blankenburgi ker.nek egy része, Saale oszt.ban, 11/16 □ mfdön foglal magában 1 várost, 13 pusztát, kunyhót, és több egyes házakat, 432 tűzhelyet, és 2.500 lak.

Elbingerode, (51° 47' 2" É. Sz. és 25° 27' 23" K. H.) nyílt hegyi vs, és hason nevű kantonnak fő helye, Blankenburgi ker.ben, a' volt Saale Westfáliai oszt.ban; a' keleti tenger színét 1623 lábbal halladja fellyül. Vagyon egy a' Királyi Urodalomhoz tartozó gazdasága, híres a' Spanyol birka-nevelésről, vagyon temploma, posta háza, 302. igen jól épült háza, és 2.114 lakosi, kik a' szántásból, fuvarozásból, és a' fából való munkából élnek. Ezen vsnál olly mészkövet szednek ki, mellyben az Elbingerodi erős vasérczkő talál-tatik.

Elboeuf, (49° 20' É. Sz. és 18° 26' K. H.) vs előbbi alsó Normandiában, és mostan az alsó Seine francz. oszt.ban, Seine főnál; vagynak benne 920 h. 5800 l. és híres posztó fabrikák.

El-Bosque, kis Spanyol sziget Formenterónál, békességben legeltető helyek, háborúban pedig nyugtató pont-jok a' prédáló hajóknak.

Elbrus, legmagasabb hegy Kaukasus, hegyei közül, melly mindég hóval fedve vagyon, 5400 lábnyi a' magassága; ezen hegytől veszik eredeteket, délről Tshe-ni, Tschali, és Rion vagy is Phasis fók; nyug.ról Kuba, kel.ről pedig Baksan folyók.

El Buon Retiro, megerősített

- Királyi mulató palota** Madridnál, egy porcellán fabrikával. Az udvarban áll II-ik Filep érczből öntött képe.
- Elburg**, vs Egy. Belg. orsz. Zuyd tónál, egy kikötővel, és 1784 l., kik a' halászásban, marhatartásban és a' kereskedésben foglalatoskodnak, és jól állanak. Itt vad réczék fogatnak. Az itt lévő, Yperekkel beültetett sánczok sétáló helyeknek szolgálnak. Itt egy hajó oskola is vagyon.
- El-Callah**, l. Kala.
- El-Catif**, kő falakkal, és árkokkal bekerített vs, fekszik boldog Arabiában a' Persiai öbölnél. Basrától 6 napi járásra vagyon. Ettől mint a' Baharaini tart.nak fő helyétől neveztetik a' Persiai öböl Catif öbölnek is. Az itt lévő partokon gazdag gyöngy halászatok vagynak, melyek a' Baharain vagy is Hedscher országi Fejedelemehez (Scheikhoz) tartoznak.
- Elche**, (28° 29' E. Sz. 10° 2' K. H.) vs Spanyol orsz.ban Valencia tart.ban, pálma erdőben, Serge főnél 17400 l. egy fabr.
- Elchingen**, Ayclingen, falu Bajor orsz.ban, felső Duna ker.ben, a' Dunánál; 650 l. Ney Francz. Marschal innétt neveztetett: Elchingeni Herczegnek, mert ő itt 1805 eszt. Octob. 14 kén, az Austriaikat megtámadta, és a' hidat elfoglalta.
- El-Colmaimah**, kis de nevezetes hely köves Arabiában, as-Schorat ker.ben, Schandektől 1 napi járás.
- Elda**, (38° 37' E. Sz. 16° 12' K. H.) helység Spanyol orsz.ban, Valencia Királys.ban 4000 l. Spárto fű terméssel, papiros, és selyem fabr.
- Eldagsen**, kis vs, és fő hely az elébbeni Hallermündi Grófságban, nem messze a' Haller nevű főtől, a' volt Westfaliai Aller osz.t.ban; vagyon 215 h. 1617 l.
- Elde**, fő a' Mecklenburgi Wenden Herczs.ben, melly Müriz nevű tóból veszi eredetét és Dömitznél az Albisba foly.
- Eldena**, falu és tisztség Elde főnél a' Mecklenburg-Schweringi Herczs.ben, vagyon itt timsó és sófőzés.
- Eldenburg**, tisztség Priegnitzben nem messze Lenzentől néhány esztendőök előtt sok régi urnákat ástak itt ki.
- Eldeni barlang**, Derby Angol Grófs.ban 2 üreggel, mellynek 20 és 40 lábnyi az átmérője és egy mfdnyi függőleges a' mélysége.
- Eldenow**, mvs, és hajdan Apáturság, most Greifswaldi Universitas jószága Prusszus Pomeraniában Rich vize, és Greifswalde vs mellett.
- Eldery**, falu Svéd Schonen tart.ban, a' timsó bányáról híres, mellyben 300 ember dolgozik.
- El-Dimluh**, erős kastély Jemen orsz.ban szerencsés Arabiában.
- El-Eaffer**, szép falu Atfieh Kaschefságban közép Egyiptomban, szép vidékben a' hol sok gumit szednek.
- Elefántosont**, vagy Fogpart, felső Guineában közép Afrikában fekszik az Atlanti tengernél Pálma, és három hegyei fok között, vagy is inkább a' Pálma fok és Apollonia fok között az Arany főnél; nyugot felől a' bors part, kelet felől az arany part, észak felül az esméretlen szerezsen tart

nyok határozzák; nap nyugottól kelet felé mint egy 75 geogr. mfd a' hossza, a' szélessége pedig valamint a' térsége ismételten. A' klímája ugyan de még is nem szenvedhetetlenül meleg, általában nem egésségtelen. Az egész part egy alá való tart. csak belől dombosabb észak felől még ki nyomozhatatlan bércek vannak. A' földé általában igen termékeny és jól fizető. Vannak több parti fői de ezek között csak 2 emlékeztet méltó van, nevezet szerint András főja és Rio Sueiro-da-Costa vagy Issini fő vize; vagynak számos hasznos plántái úgy mint: riskása, borsó, bab, nád méz plánta, Indigó, pamut, citrom, narancs, kokosz dió, Bananas, Ika-koszilva, és más sok fagyümölcs görög dinnye 's a' t. Az emberek kapnak itt pálma olajt, pálma bort. Vagynak itt állatok: szarvas marhák, birkák, kecskék, és disznók, nagy sokasággal, enni való vad állatok bőségben, tovább elefántok, parduczok, cibetpetymeg, vagy is macska, majmok, igen nagy gyíkok, kígyók, és némely férgek nagy sokaságban. Az ásványok közül igen keveset eszmérünk. Az aranyat belsejéből hordják. Lak. Szerecsenek, a' kik jókra és rosszakra felvannak osztva ezek lakják a' nyugoti részét ezen partnak a' Pálma foktól egész az András főig; amazok pedig a' keleti részét a' Lahó főktől. Ezekhez tartoznak főképen a' Quaquaerok (l. ezen articlust) az egész part három felé osztatik, nevezetesen

1) az Elefánt csont part szorosbb értelemben, vagy a' Roszak partjára; 2) Quarok vagy a' jók partjára, és az Issini partra az első a' Pálma foktól fogva egész a' Lahó főig kiterjed, hosszában mint egy 35 geogr. mfdet foglal legtöbbnyire ismételten. A' többieket lásd az ő nevek alatt.

Elefánt folyója, a' Hottentoták tart.ban, ered a' Kanari hegyekben és D. Sz. 38° alatt tengerbe szakad.

Elefánt szigete, közel Bombayhoz, híres az itt találozó pogány templomoktól, mellyek a' kösziklák-ból kívánnak vágva a' földalatt.

Elefánt szigete, l. Lagoabay. *Eleia*, Velia, Helia vs Lucania (Basilicata) tart.ban, Italiában. Heles vizénél, Zeno, Parmenides, és több Pythagoraeusok' honnya, most Castello a mare della Brucca.

Elek, falu Arad Várm.ben, Tiszántuli jár.ban, Simándtól 4 óra. F. U. B. Harukker familia, lak. Oláhok és Svábok, kik káposztát, dohánytermesztenek, és szőlőt művelnek, van egy kat. plébániás templomok; a' földjeksalétromos.

Elek, Szent, Steyersbach, helys. Vasvárm.ben, Német Újvári jár.ban, Stájer orsz. határin, Fürstenfeldtől 2 1/4 óra. H. Battyányinak Német Újvári Urad.hoz tartozik. Lak. részint Német. részint Horvát., kat. tulajd. plébániával, Harminczad hivatallal; vidéke hegyes, de termékeny.

Elektra, Messzeniában, Eleisi határoknál Kyparisi tenger öbölbe főviz' partján azon-névű helységgel.

Elephantasia, vs közép Sardi-
niában, Püspöki székkal.

Elephantine, l. Assouan és El-
sag.

El-Escorial, csekély helység
Spanyol orsz.ban az ő Gas-
tíliaiban, egy száraz völgy-
ben Guadarrama hegyben,
nevezetes az itt épült Hie-
remiták pompás klastromá-
tól, melyet közönségesen
csak Escorial vagy Eskurial-
nak szoknak nevezni, 7 mf-
dnyire vagyon Madrittól
egy völgynek sugolyában,
némelly magos, vad hegyek-
tővénél egy részén az erdős
halmoktól más részén pe-
dig kopasz és hóval bé fe-
det kösziklás hegyektől kö-
rül vétéve csak egy részén
vagyon kinezés egy messze
terjedő róna-ára. Ezen ir-
tóztató épületet második
Filep Király építette azon
fogadás' tellyesítésére mel-
lyet ő a S. Quentini harciban,
mellyben a' Francziák el-
len 1575 nyertes vala. Sz.
Lőrincznek tett, kinek in-
nepe napján a' győzedel-
met elnyerte. Azért a' klas-
tromnak is ezen nevet ad-
ta: San Lorenzo el real del Escorial, és az
épület egy rostély forma,
mellynek nyele az éppen
nem igen pompás Királyi
lakóhely de annál díszesebb
a' Romai S. Péter templo-
ma szerint épült templom,
nagy, 24 oltárral, 8 orgoná-
val, és legdrágább tem-
plom kincsekkel. A' nagy ol-
tár alatt vagyon a' pompás
Királyi temető hely, melly
Pantheonnak nevezetik. E-
zen klastromban, mellyet
60 Hyeremiták lakják, va-
gyon egy híres könyvtár
melly több mint 30000 köny-
vet, 6000 ritka és drága kéz-
iratokat foglal magában.

Volt itt egy Theologiai Se-
minarium Az egész épület-
ben csudálni lehet a' sok
mesterséges nevezetessége-
ket, festéseket és más je-
les darabokat, vagyon 20
udvara 17 kereszt utja 800
oszlopa és majd 4000 ablaka
a' kulcsok a' szobákhoz
egy mázsát nyomnak vagy-
nak itt több szép kertek,
és egy vadaskert. A' külső
falnak ker. te térszen 8000
lábat. Az építés kezdődött
1563, és megkészült 1584,
az építésnek az ára 5260570
aranyra megy, a' templom
maga 1240000 aranyba ke-
rült.

Elmad, mvs Bihar Vármében,
N. Váradi jár.ban Sebes Kö-
rös vize mellett. F. U. G.
Battyányi Jos. Lak. Magy.
kat. és ref. plébániával,
posta és harminczad híva-
tallal. Szomszédságában fe-
szik az omlott Solyom kö-
vára.

Eleusis, Eleusin, Ceres tiszte-
lete, 's az Eleusimi titkok
miatt híres vs Attikában,
Salamis szigetének ált el-
lenében.

Eleutropolis, jeles vs Jerusa-
lem és Ascalon között, at-
tól 20 ettől 24 mfd. Azon-
nevű kerülettel Palaestina-
ban.

Ellez, l. Jelez.

El-Kascher, Királyi lakó vs
Darfur orsz.ban közép Afri-
kában. A' vár egy csoport
viskókból áll, de a' Király
még sem lakik mindég it-
ten.

Elfald, helys. Dalarnében
Svetziában, 600 l., egy jó
porphyr kő műhellyel és
1788 esztendőől fogva egy
porphyr kő köszörüléssel,
melly igen szép munkát ad.

Elfeld, Eltvil, Eltvilt, kis vs
a' Rajnánál Nassau - Usingi.

Hercza.ben.

Elfshausen, falu Saale fónál a' volt Würzburgi nagy Hercegségben, 520 l. és szőlő műveléssel.

Elfkarteby, Királyi udvar és falu Svéd Upland tart.ban a' hol Dale fő vize a' Bothni tenger öbölbe megy; nagyon nagy kereskedése lazacczal és fő vizi orsóhallal.

Elfsborg, Svéd országi Kapitányság a' nyug. Gothlandiában napnyug.ra az Wenner tónál 250 mfd. nagy 1529⁴⁰ l. hegyes, nagyon derék marha legelője, halászása, takácsága, fő vsa Wenersborg.

Elfwedak, falu Dalerne Svéd orsz. Kapitányságban 600 l. itt porphyr követ fejtenek, mellyből edényeket, vagy asztalokat csinálnak.

Elg, Elgöw, Halligan, nagy mvs és Urod. egy kastéllyal Zürichikanton. Schwaitzbán.

Elgersburg, falu Gothai Hercza.ben, Tejér cserép edény fabr.

Elgin v. Murrayshire, Grófság közép Skótsziában északról a' Murray öböl kel.ről Bamff d.ről Aberdon és Invernes és Nayrn 275 Angol □ mfd foglal magában és 26700 l. a' déli részén hegyes és erdős, a' lapos tart.nyok gyümölcsesek és jeles a' vetemények termése is. Ez előtt a' gyümölcs tenyészete nagyobb vala, Elgin tartott legjobb búza, termő tart.nak, azért a' gabona kereskedés is igen nagy vala, melly minthogy már megcsüggedt, most lazacz fogással, és némelly kézimunkákkal táplálatot keresnek a' lakosok. Az ásvány ország a' fővényes és mészkövekkel szolgál. Spey Lossie, és Findborn hallal

bővelkedő főji. A' fő vsa Elgin, Lossie fónál Elgis, 3000 l szépen fekszik, és marha kereskedést és hal fogást üz, a' derék püspöki templom dűledékekben fekszik.

Elgoibar, vs, a' Spanyol Guipuzcoa tart.ban, kés vasfabr.

El-Hammah, erős határ vs; Tunisban Barbáriában nyugot felé Gabstól 3 mfd, híres ferdőji vagynak.

El-Heif, alig egy fertály mfd szélességű sziget felső Egyiptomba délre Assouan felé előbb Philának, régenten pedig Medinának nevezetett; azon a' földön mondatnak eltemetve lenni Isis és Osiris, jámbor vándorlók mennek ide Karavannákkal; és az Egyiptusbéliek legszentebb esküvések vala Osirisre a' ki Philában nyugszik; itten sok omladékokat látni.

Elhenitz, mvs 136 h. Cseh orsz. ban, Prachini ker.ben, fekszik, magos hegyek és erdők között. Lak. heszélnek Csehül, föld művelésből és vsi mesterségekből szerzik élelmeket; nagyon 2 kath. templ.

Eliasberg, hegy új Norfolokban ész. Amerikában a' havasoktól 8—12 mfdnyire befelé, 1980 lábnyira a' tenger színén felül.

Elima, kis vs, Svétziában, Nyland tart.ban.

Eline, kereskedő vs, Malambe Királyságban Congo partján Afrikában.

Elis, Elea, kel.re Arkadia, délre Messzenia, ész.ra Achája, ny.ra Joniai tenger között feküdt. Partjainak hossza Strabo szerint. 1200 stad. volt. Több részre osztatott el; legtöbbnyire északra, vagy tulajdon Elisre;

melly laposságáért Köle nevet is viselt, középre, Pisatisra, délire Tryphaliára, Lak. voltak az Elisiek; eredetikep a' Kaukanok.

Elisi, nemzetség: ezek Kalydon 's Aetoliából költöztek ide, és az eredeti Kaukon nevű lakosokkal egyesültek, első Királyok volt Aetholios, Jupiternek Prorogeniától született fia. Ennek fia volt Endymion, ezé Epeios, kitől ők először Epeiusoknak neveztetnek Pelopsnak Peloponesusban hadakozásakor. Endymion unokája volt Eleios, kitől az egész tart. és nemzetség elneveztetett. Eleios fia volt a' Ganéjos Angeas. A' Trójai háborúkor Nestor ezen nemzetség déli részének, a' Tryphaliabélieknek fejedelme volt. A' Herachidák, és Dorisiaknak beütése után, Oxylos, a' régi Epeius királyivadéka nyerte el jutalmul a' fő hatalmat, kívül Aetoliaiak is elegyedtek e' nemzetség közzé. Ő általa felépült és népesedett Elis; holott előbb az Elisiek csak falukban laktanak. A' Mészeniai háborúban az Elisiek Lacedemoniakkal tartottak; azért ezek segítségével Tryphaliát, és Pisatist hatalmuk alá hódították. Utóbb ők is köz társaságot szerzettenek nép uralkodással. Emlékezetre méltó az rólok, hogy sok ideig, egyéb görög Nemzetségek jóvá hagyásával, ők minnyájan Olympiai Jupiternek Papokul szentelték magokat; azért fegyvert nem fogtak; ha valamelly hadi sereg átköltözött határon, ennek is egyik határon le kelle tennie fegyvert, és másikon áltvennie.

Az által igen elnépesedtek, vizes tartományokban a' marha tartást és földművelést nagy haszonnal gyakorolták, és sok bársont készítették. A' Peloponezusi háborúban törvényektől elállottak, 's ők is fegyvert fogtak.

Elisabeth, Grófság Virginia ész. Amerikai Státusban, termékeny buzában, borsóban, fában 's t. ef.

Elisabeth Castle, nagy és erős vár Hamp Angol Grófs.ban.

Elisabethgrad, (48° 30' 17" É. Sz. 50° 7' 30" K. H.) 1754. eszt.ben építettett erősség Cherson Orosz Helyt. Ingul folyónál 1300 h. és 12000 l. kik nagy részint szembetűnő kereskedést űznek.

Elisabethstadt, Ebesfalva (46° 11' 48" B. Sz.) sz. kir. vs Küküllő Várm.ban, Erdély orsz.ban a' nagy Küküllő főnál, mellynek lakosi borral és gyapjával kereskednek, kik részint Magyarok, részint Ném. részint Lengy. de legnagyobb részint Örmények, vagyon ezen vsban egy kath., ref., gör., és örmény Pléb., Magistrátus, és posta státió.

Elisabeth' szigetei, (41° 24'—41° 32'—ig É Sz.) 16 kis szigetekből álló sziget csoport Massachusetts ész. Amerikai szabad Státusnál öszveségesen 5 □ mfd a' nagyságok, 3200 lak. sok szőlőt, de kevés rozst, kölest, zabot termeszt; piskolcza, kallós földé, pipa agyaga 's t. ef. is vannak; a' fő sziget Nashum.

Elisabethtown, máskép Hagers-town, fő hely Washington Grófs.ban, ész. Amerikai Maryland nevű szabad Státusban, Anquietam-Creknél 320 h. 2000 l. kereskedik bú-

zával és liszttel.

Elisabethtown, fő helye az Essexi Grófságnak, észak-Amerikai New Jersey nevű szabad Státusban 250 ház. 1200 l. Akademiával, nyilván való könyvtárral, kikötő hellyel, bőr készítésel, cserép edény csinálásal és kereskedéssel.

El-Kollah, csekély vs Algier Statusban, Maskara tart. ban, vidékében régiségek találtatnak.

El-Kosch, falu Mesopotamiában, Mosuli Basaságban, közel Masulhoz, Nestoriánusok' Pátriárkájoknak lak. helye: itt született Nahum Prófétá, és itt el is temettetett, azért a' Zsidók ide búcsúra jártak.

Elkton, főhely Caecil Grófs. ban, Marylandban, északi Amerikai szabad Státusban, Elknél, melly itt a' Chesapeakei öbölbe szakad, 100 h. 600 l. egy Akademia is vagyon itt, és posztó festés; a' buzának legnagyobb rakó helye.

Ellbogen, v. Stein-Ellbogen, fő vsa egy hasonló nevű ker. nek, egy meredek kősziklán Egerné, vagyon 457 h. 1500 l. szép temploma, és derék tanácsháza. Ez kir. ker.béli vs, kőfallal és fénynyire öszve dűledezett hegy várral, körül vagyon véve magas hegyekkel, és Eger folyótól könyök formában, (innen neveztetik Ellbogennek, vagy is könyöknek) körül folytatik. A' Polgárok föld művelésből, kézi mestersegekből, és kénkö bányászatjából élnek. A' vsnak az Egeren innen 4 jósági vannak.

Ellbogeni, v. **Ellenbogeni**, **Elln-bogeni kerület**, így neveztetik Cseh orsz.ban egy kerü-

let, mellyen Eger és Tepl folyók átfolyanak; határi ész.ról Voigtland, kel.ról a' Saatz, délről a' Pilseni, és Rakonitzi kerület, ny.ról Voigtland és Bajor ország; 7 mfd a' hossza, és 4 1/2 a' szélessége, gazdag az ezüstre, vásra, cízre, ólomra, kénköre, timsóra, savanyú vizekre, fára, komlóra, vadakra, és halakra nézve; a' lakosinak száma 132500-ra tétetik, kik sok csipkét, gyapjuból való materiát, muselint, 's t. ef. csinálnak. A' ker.nék vagyon 22 vsa, (Schaller után 25) 16 mvs, (18) 58 urodalma, és jóságga, 541 faluja.

Elik, jeles mvs egy várral Zürichi kant.ban, Svaitz orsz. ban.

Ellerena, l. Lierena.

Ellesmere, vs Angol orsz.ban, Shrop Grófs.ban, egy tónál, gyümölcsös környékkel, gazdag árpa vetéssel, és dara kereskedéssel.

Elleselles, vs Jemappe Francz. oszt.ban 4000 l.

Ellfeld, máskép Eltvil, Nassau-Usingi vs, Rajna mellett, Rheingaunak fő helye 1400 l, és szőlő műveléssel.

Ellfeld, l. Falkenstein.

Ellgoth, falu Austriai Sileziában, Tescheni ker.ben, a' Tescheni Herczegi Kamarai jóságához tartozandó, evang. templ.mal és iskolával, Kiczera hegy tövében, Steina folyó' forrásánál, 163 h. 935 lak. a' kik Sléz-Morváúl beszélnek.

Elliberi, Illiberi, Illiberis, vs Hispániában, az egyházi gyűlések által nevezetes, hol most Sierra Elbira.

Ellingen, szép kis vs Bajor orsz.ban a' felső Duna ker. ben, Rezat fónál 250 ház. szép várral és kerttel, és

más szép épületekkel, lak-
helye egy ország igazgató-
nak.

Ellor, Cirkar a' Brittsusi
Madras nevű Praesidenség-
ben, nyugoti Indiában Ma-
sulipatnamtól északra egy
hason nevű fő vssal.

Ellora, Elur, elébb vs, most
csak helység Golkonda tart.
ban keleti Indiában; emlé-
kezetre méltó a' régisége
miatt, nevezetképen a' ré-
gi időkben a' kősziklából
kiásatott kamarákról, üre-
gekről, hasonlóképen a' kő-
sziklákban igen gazdagon
kivágotott figurákról; ezen
ürességek az egész hegysé-
get befoglalják, és sok emlé-
kezetre méltó faragot képe-
ket foglalnak magokban.

Ellrich, v. Eller, vs, és főhe-
lye a' hasonló nevű kant.
nak a' volt Harz Westfáliai
oszt.ban, Nordhausen ker.
ben, egy szép Zorge fótól
végig hasított völgyben,
melly folyó ezen vst két
részre osztja; vagyon itt 3
templ., 1 vendégfogadó, 454
h. 2590 l. kik polgári mes-
terségekből és föld művelés-
ből élődnek, a' vstől 1 óra
járásra vagyon egy híres
üreg, melly Kellének nevez-
tetik, és a' mellynek tisz-
ta, szörnyű hideg vize va-
gyon, a' közepe 50 láb mély-
ségű, az alabastrom ürege
maga 288 lábnyi hosszúsá-
gú, 256 láb szélességű, 150
láb magosságú, 100 grádi-
cson, egy 80 láb mélységű
torkon le lehet szállani a'
mélységbe.

Elludish, v. Schibkael-Laude-
ah, 4 geogr. mtfd hosszú,
1 1/4 széles tó, Tunis Stá-
tusban.

Ellwangen, l. Elwangen.

Elm, folyó a' volt Westfália
Kirs., melly Zorge főval

összekapcsolja magát, vég-
tére ezzel együtt Unstrut
főba szakad.

Elm, pléb. falu Glarus nevű
kant.ban, Helvetziában, a'
hol Schiedlen hegyen ama'
jeles Márton barlangja va-
gyon, mellyen által csak
kétszer eszt.ben szolgál a'
nap.

Elmadine, Almedine, egykor
szép, most dült vs Hascóra
tart.ban, Marocco orsz.ban;
fő hely azon tart.ban.

Elmenau, Ilmenau, Aue, ha-
józásra alkalmas fő, melly
a' volt Westfáliai alsó Ál-
bis oszt.ban veszi eredetét,
és Winsen alatt az Albisba
foly.

Elmendingen, mvs a' Badeni
nagy Herczs.ben, Pfinz, és
Ens ker.ben, hol jó bor te-
rem.

Elmeshorn, az 1750 eszt.béli
égés után jól felépült Dánus
helys. Ranzau Grófs.ban a'
Holsatziai Herczs.ben Aue
fónál, 400 h. 2500 l. kik a'
kis hajóikon vagy is Evere-
ken Aue főből Albis főba
szállítván, torfával keres-
kednek, és sok szemet hor-
danak Hollandiába.

El-Mina, v. is S. Georg-del-Mi-
na, (Finniai nyelven Odde-
na) szembetűnő Hollandiai
kastély Fetu Szerecsen tart.
ban, felső Guineában, az
arany partnak közép részé-
ben egy félszigeten, Benja
fónál, ide tartozandó vssal,
melly a' Hollandiai oltalom
alatt szabad köztársá-
ságot formál. Ezen Szere-
csen vson S. Jago hegyen
fekvő Hollandiai kastély
Konradsburg uralkodik.

Elnbogen, l. Ellbogen.

Elno, Helena, régi vs Teth
nevezetű folyónál a' keleti
Pyrenaeusi Francz. oszt.ban
250 h. egy dombon.

El Pardo, királyi mulató kastély Madridnál Spanyolországban szép kertekkel.

Elphin, kis vs az Irrilandi Roscommon Grófságban Connaught tart. ban egy Püspökséggel, melly a' Gallo-way Ersekséghez tartozik.

El Puerto de Santa Maria, vs Spanyol Sevilla tart. ban, Cadixhoz áltellenben, vagon 16000 l. egy kikötője, és Püspöki lakja.

Eldrich, Eller, kis vs Zorge vizénél, fő hely a' Klettenbergi és Hohensteini Grófs. ban, kézi művekkel és Superintendentiával, a' Pruszus Királyé.

Elsa, kis fő felső Szilaziában, melly a' Magyar határokon Jablunka megett keletkezik és az Oder hegynél Odera főba ömlik.

Elsag, sziget felső Egyiptusb. ész. ról Syenétől Nilus fónál, a' régi Elephantine.

Elsasz, Alsatzia, Alsace, egykor tartományi Grófság Lotharingia közt, hol Wasgau, és Swáb ország, 's hol Rajna határt formál; ész. ról az előbbeni Rajna Palatinatust, dél felől pedig Svaitz országot éri, és egy hosszú kövér völgy, mellynek nagysága 170 □ mtfd, (a' revolutzió idejekor) 700000 l. igen szép rész szerént lapos, rész szerént dombos, és vizes tart. Eghajlatja mérséklett és egészséges. A' legnagyobb főji Rajnán kívül, melly csak határ víz, ezek: Ill, Larg, Vecht, Breusch, Soor, Selz, Lauter, Queich 's t. m. A' föld ugyan némelly tart. nyokban homokos, némellyekben kövecses, a' nagy rónaságon pedig agyagos, de egészben véve, termékeny minden nemű gabonában,

kiváltkép buzában, kerti zöldségben, hüvelyes gyümölcsben, olajos plántákban, borban, gyümölcsben, fában, rétekben, 's t. ef. A' hegyes tart. kban meglehetősen nagy marhatartás vagon. Szárnyas állatok és halak nagy sokassággal vannak; gazdag ásványokban, kivált vasban, azután ezüstben, ónban, aczélban, kőszénben, márványban, kénköben, szúrokban, torfában, 's a' t. A' Rajna fővenyében arany is talál. tatik. Vagon itt só is, és más ásványok. Az igen szorgalmatos lakosai többnyire német eredetűek, és ezek' karaktereket és nyelveket megtartják, ezen természet adományt nagy szorgalommal használják. De a' fabrikák még sem igen virágzó, hanem a' kereskedés nagy. Előbb felső és alsó Alsatziára osztatott; most kivévén némelly ettől elválasztott tartomány darabokat, 2 osztályra alsó Rajna, és felső Rajnaira részeltetett.

Elsasz-Zabern, Tabernae, l. Zabern.

Elsé, Elsen, Alisa Romana, hely, Alme és Lippe vizeknek egybefolyásánál Paderborn Püspökségben. Druisustól építtetett Elisa vsának maradványa.

El-Sfakus, l. Sfax.

Elstath, (53° 11' 21" É. Sz. 26° 6' 4" K. H.) nagy helység északi német orsz. ban, Weser, és Hunte főknál, 2 mfd Oldenburgtól. Az ide való Weser vám, melly eszt. ként béhoz legalább 30000 tallért az 1803. békekötés szerént. 1813. fogva eltöröltetett. Megterhelt hajók ide nem jöhetnek, hanem

a mfd alól Brackenél meg kell könnyebbíteni azokat. **Elsgau**, tartom. felső Rajna Francz. oszt.ban Sundgau-ban, mellyben Bruntrut, Blumberg, és Dattenried vannak.

Elsnappen, kis helys. Westermannlandban Svéd orsz.ban, de a' kikötője most a' hol a' királyi hajók vas macskákön állanak, híres.

Elsnitz, v. Endersdorfer víz, folyó Austriai Sileziában, melly Niklasdorfnál Bielau főba foly.

Elster, Elister, fő Misiában, melly azon nevű falunál nem messze Oelsnitztól Voigtlandban a' Cseh határokon keletkezik, és Bessennél egy órajárásra Halletől a' volt Vestfalia Kir.ban Saale folyóba foly, Adorftól egész majd Plauenig vágyon az Elsternek gyöngy halászatja, azért bizonyos felesküdt gyöngy halászok rendeltettek reá. Külömbőségnek okáért a' fekete Elstertől, ez fejeér Elsternek neveztetetik. A' fekete Elster keletkezik felső Lusatziában Camentzon felyül 2 ferrásból, és Wittenbergán felyül Albisba foly.

Elster, vs egy nemes lakhellyel, nem messze Camentztől, és a' fekete Elster eredetétől felső Lusatziában, első szülötti jussal Knoch familiához tartozik, 830 lak.kal.

Elster, mvs Saxoniában, Wittenbergi ker.ben egy mfdre innét a' fekete Elster Albis vizébe foly.

Elsterberg, kis vs és vár Voigtlandban a' fekete Elster a' magas hegyek közt 200 h. 1800 lak. gyapju, és pamut szövással.

Elsterwerda, vska, és vár a'

fekete Elsternél, Misiai ker.ben, 140 h. 850 lak. dohány füzéssel, és fa úsztatással.

Elterlein, kis vs az érczhegyi ker.ben, Saxoniában, 900 lak. bányásztsággal, csipke kereskedéssel, és szeg kovácsokkal. Ezen tart.ban találtatik magnesia, akhát, és porcellán föld.

Eltham, helység Angol Kent Grófs.ban, egy királyi lakhelynek maradékaival.

Eltmann, kis vs a' volt Würzburgi nagy Herczs.ben Main folyónál.

Elton, Jelton, tó Orosz Saratow Helyt. déli részében, Saratowtól dél kelet közt 37 mfd, keresztül által 2—3 mfdje vágyon, és eszt.ként egy vastag főző só haj üllepedik le rajta. Eszt.ként a' partján 6 milliomm fontnyi sót nyerne, és a' Saratowi, és Kamyschenszky magazinokban rakatik le, melly 13 Helyt.gokat táplál.

Eltschowitz, falu 32 ház. Cseh orsz.ban Prachini ker.ben egy hasonló nevű örökös jószághoz tartozik, szép várral, jeles váfbéli kápolnával, és derék mulató kerttel.

Eltvil, l. Ellfeld.

Elur, l. Ellora.

Elusa, Erseki vs Galliában, Elusatesek földén, Normanusoktól lerontatott, helyén most Euse.

Elusa, vs Idumaeában, Palaestinában Jordán nyugoti partján.

Eluter, l. Dörbön-Diröt.

Eluthera, egy a' Bahamai szigetek közül, melly az ő nevét egy orvosi rendtől veszi, gazdag a' termékeiben, és kiváltképen igen jó ananással bir.

Elva, l. Elba.

Elvas, Elva, Helvae, vs ha-

tárerőség Spanyol ország felé Alemtejo tart.ban Portugalliában, egy kösziklán Gvadiana fónál, 12000 lak. egy Püspök', Corregedor', Provedor', Juiz de Fora', és vitézi fő iskolának helye. A' régi Római víz csatornák, melyek 1 mfdnél hosszabbak, látásra méltók. A' körül fekvő Urodalom ezen vstól veszi nevét; közel ehez vagy on S. Lucia vára, melly őltalmazó várról szolgál a' vsnak. Nem messze ide fekszik a' Nossa Senhora de Lippe vár, mellyet a' Lippei Gróf mint a' Portugalliai Armadának Főigazgatója 1763. építtetett, a' tartomány jó bort, és jeles olajt terem.

Elven, így neveztetnek Norvegiában a' gazdag parti folyók, melyeknek sebes folyások vagy on, igen sok viz rohanásokat formálnak, és már nem messze a' torkolatjoktól hajózhatni rajtuk.

Elverdingen, vs Eggy. Belg. orsz. 2730 lak.kal.

Elverfeld, Elberfeld, (51° 16' E. Sz.) jól épült fabrikás vs a' Rajna Fr. oszt.ban Wipper fónál, 1188 h. 19000 lak. vannak szép épületjei, evang. és kath. templ. készítenek itt gyolcsot, len, és gyapju matériát, külfömbféle nemű pántlikákat, melyekkel, valamint az itt fejezített fonállal nagy kereskedést üz a' legtávolabb lévő tart.nyokig. Egy óra járásra innét vagy on egy rézhuta, hol sok gyűszűt készítenek.

Elvin, vs Morbihan Fr. oszt. ban 3830 lak.kal.

Elwangen, (48° 58' E. Sz. 27° 43' K. H.) jól épült vs Würtembergi hasonnevű ker.b. Jaxt-

nál, 410 h. 2000 l. az ország Colleg.mival az új Würtembergi orsz.ban, szép várral, és Gymnasiummal. A' vsnak esztendő által 7 vásárjai közül az úgy nevezett hideg vásárja leghiresebb, és tulajdon nép ünnepe, közel Schretzheimhoz vagy on cserépedény fabrikája.

Elwen, l. Altensalze.

Elwick, derék kikötő az Elyar Orcadi szig.ben.

Elwind, hajdan Orontes, hegy Persiában, melly néhány óra járásra Amada felett 2 ágra hasad, közülök egyik a' Kaspiumi tenger nyugoti partján Albursal, vagy is a' Kaspiumi hegyekkel, a' Taurus folytatásával egyesül; a' másik délről a' Zogros ágával egyesülvén, a' magas Lauristani, és Periai tartományt formálja.

Ely, Helia, vs az Angol Cambridge Grófs.ban Ouse fónál 2500 lak. derék főzelék veteménnyel, és legszebb püspöki templ.mal. A' vs igen sokat szenved a' vizes klíma, és számtalan források miatt, melyek gyakorta kiöntenek.

Ely, helys. Fife Grófs.ban déli Skótziaiban, igen jó kikötővel, a' lakosok halászást üznek.

Elyar, l. Elwick.

Elysaei mezők, bizonyos tart. Boja vsnál Nápoly orsz.ban, melly nem igen felette nagy rónaságban vagy on; most bokrokkal, a' régi vermek maradékival és monumentomokkal tele vagy on, de e' mellett olly kellemetes fekvése és klímája vagy on, hogy majd csak nem szüntelen tartó tavaszt, és nyárt lehet itt találni. Vannak Párisnál is Elisaei mezők, melyek Tuilleria megett

- megett feküsznek.
- Elz**, a' Rajna mellék folyója, a' Badeni N. Herczs.ben.
- Elzach**, kis vs Badenben, hasonló nevű fónál, 3400 lak. a' Wittenbachi nemes Urakhoz tartozik; itt sok fa órát csinálnak.
- Elze**, kis vs és fő helye egy hasonló nevű kant.nak, a' volt Westfáliai Ocker oszt. banHildesheimi ker.ben Saa-le fónál, hol ez Leinébe szakad, vagy on egy kuriája, 1 templ. egy iskolája, 3 classissal, 187 háza, 1544 l. kik szántás vetésből, marha tartásból, és fonásból élnek.
- Emba**, hallal bővelkedő fő, melly a' Mangislawi hegyekből az Orosz Orenburg Helyt.keletkezik, és 90 mfdnyi folyása után a' Caspiumi tengerbe foly. Ennél laknak a' Kirgizek.
- Emibabeh**, v. Embabil, falu közép Egyiptusban, Bulakhoz áttellenbe, emlékeztet a' Julius 21-kén 1798-ban itt történt Francziákkal való ütközetről. Ez egyetlen egy hely Egyiptusban, hol friss irós vajat lehet kapni.
- Embach**, széles és mély folyó Orosz Lieflandi Helytart. melly Werzierw tóból jön, és Peipus tóba megy. A' kisebbik Eimbach keletkezik délről és a' Werzierw tóba foly.
- Embakka**, tart. Angola Királyságban Alsó Guineában Matamba határin Schagga-Kalanda' urodalma alatt van. A' fő vsa hasonló nevezetű, Lukala fónál fekszik.
- Embden**, l. Emden.
- Emboli**, Amphipolis, Christipolis, pusztá vs Strymon fónál Macedóniában Görög orsz.ban; Érseki lakhely; HÜB. LEX. II. DAR.
- régi időben híres vaa, mivel az Athenaiak' plántált vsok volt.
- Embro**, sziget az Archipelagusban egy hasonló nevű faluval és kastéllyal.
- Embrun**, (44° 34' 7" É. Sz. 24° 5' 54" K. H.) csekély vs felső Alpesi Francz. oszt. ban 3140 l. egy kösziklának lapos hátán Durancenél.
- Embs**, Ems, helység Lahn fónál, Nassau - Usingenben, magas hegyekkel, és sziklával béáradtatott, de alatt szép rétjei, és szőlő-hegyei vannak. Közel ide vannak az Embsi meleg ferdők. Az Embsi ferdőkben gyűltek össze 1786 a' tellyes hatalmu Mainczi Trieri, Cölni és Salzburgi Érsekeknek birtosaik, és Augustus 25-kén az Embsi punctatiokat szerzették tulajdonjussaiknak visszaszerzésére.
- Emden**, (53° 22' 3" É. Sz. 24° 50' 49" K. H.) fő vs kel. Frieszlandi Her.ben, melly most Hannover orsz.hoz csatoltatott. Ems fónak Doltartba folyásánál, vagy on 4 kapuja, 2257 szép a' kereskedésre eligazított hazai, 7 temploma, 136 gabonás, és sütőházai, 7 malma, 257 kutja, 11130 l. A' nyilván való épületek között megkülömbözik magokat a' vsháza, a' nagy templom, a' kereskedőház, a' rajzoló ház, és a' fonóház: a' gabonával, írósvajjal, sajttal, festett czérnával, gyolccsal, vitorla vászonnal való kereskedés teszi a' legjelesebb élés módot. Vannak főképen 409 külömb külömbféle nagyobb, kisebb kereskedő házai, mellyek derék kereskedést üznek. A'

vsnak vagyon egy kikötője, a' hová az Ems folyóból mesterséges Delf nevezetű fő által vitetnek a' hajók; még is néha fogyatkozás vagyon a' vízben. 1785-ben 273 hajót birt e' vs, melyek 19289 mázsa terhet és 1676 embert vihettek. A' hajózásnak legnagyobb neme a' hering halászás, mellyel 1300 ember foglalatoskodott, és 13000 hordó megtöltetett. 1802. a' vsnak vala 2 hajó csináló helye, és külömbféle fabr. ú. m. harisnya, vitorla vászon, szappan, tő, bőr, pamut materia fabr. 's t. ef. melyekben 465 ember dolgozott. Vagyon itt egy hering fogó társaságnak lakhelye, szarvas marha tartásra ügyelő társaság is, azonkívül luth. és reform. iskolája, 1 vendégháza, és fogháza. A' felső oszt.béli hatalomnak is itt volt a' széke.

Emerita Augusta, l. most Merida.

Emfras, kis tart. Habessinában, Foggorától észak felé. Némellyek tartják Dembea nagy tartomány' egy részének. Ebben vagyon

Emfras, helyes dombon fekvő vs, előbb királyi lakhely 300 kertekkel körülvett házokkal. A' dombról a' Dembea tóra, és az ő partjára szép kinézés vagyon.

Emilo, l. Monmorency.

Emilegue, egy a' Pelewi szigetek közül, melly minden tekintet szerint tulajdon Urat ismér. Ezen vagyon egy hasonló nevű az Angolok kifejezése szerint jeles város.

Eminch Tagh, l. Balkan.

Emnaus, máskép Nikopolis, vs sík földön 1 Mach. 3, 40.

Lydda és Joppe szomszédságában, Jerusalemtól 22 mtfd. vagy is 176 stadium. Volt más Emaus helys. is Judaeában, 60 vagy inkább 30stad.ra Jerusalemtól. Luk. 24, 13.

Emme kis fő Berni kant.ban, melly Unterwald osztály' határán keletkezik, és nem messze Solothurntól az Aar főba megy. Ez nagy Emmének nevezetik külömbségnek okáért a' kis Emmétől, melly nem messze az elsőtől eredetét veszi, és Lucernnél Ruszba foly.

Emmendingen, Emmendingen, kis vs Badenben Elznél.

Emmer, 2 fő, mellyek közül a' nagy Emmer Langeland falunál, a' volt Westfaliai Fulda oszt.ban keletkezik, és nem messze Hamelnától Weserbe megy; a' kis Emmer nem messze Münsterből Werse főba szakad.

Emmerich, (51° 50' 17" É. Sz. 23° 52' 42" K. H.) vs Rajná-nál első Ems volt Fr. oszt.ban 990 h. 4230 l. egy kath. Gymn. gyapju materia fabr. bor termesztéssel, ser főzéssel, és jó kereskedéssel Hollandiával.

Emmersdorf, mvs Austriában, tart. törvényszékkel, várral, plébániával, jeles az igen sok eczet főzésről, a' hová nagyobb részent a' Wachauí bor fordítatik. A' Wachau foglalja egész darabját Oberstein tart.nak a' tetőn felfelé.

Emöd, falú Borsod Várme-gyében, Egri járásban, egy völgyben, a' Pestre vezető orsz. úton, Miskolcztól 1., Onodtól 1 1/2 mfd. F. U. G. Aspermont és Fáy Uraságok, lak. Magyarok kat. és ref. tulajdon templommal és plébániával; szántófölde

- termékeny, szőlő hegye messze terült.
- Emöke**, tótul Janikowce, magyar és tót falú Nyitra Vármegyében és járásban, Nyitrától $1\frac{1}{4}$ óra, 1 kat. templommal, és szőlő műveléssel, Dezső és több nemes familiák Földes Urai.
- Emota**, kis vs dombon azon nevű tónál, Peglitza körül. ben, Velencei Dalmáziában.
- Emouy**, l. Hiamen.
- Emperador la punta de l'Empedor**, tengerbe nyúló fok Valencia Királys. ban, Spanyol orsz. ban.
- Emperio v. Nebrio**, vs Santorin szigeten közép tartományi tengerben, Bosnia török Basaságban.
- Emper ut**, l. Enneper ut.
- Empfingen**, vs Hohenzollern-Sigmaringen Fejedelemségben, 2.200 lak.
- Empoli**, vs Arne Francz. oszt. ban, Arne főnél, 1 püspökséggel, és 2.480 lak.
- Emporiae**, kettős kereskedő vs Hispániában, most Ampurias.
- Ems**, Amasius, Amisa, fő, melly Hövelhofon föllül Paderborni körül. ben, Vestfáliában keletkezik, Rittberg és Wiedenbruck osztályokat illeti, de már Rhedánál ezen orsz. határait elhagyja, a' keleti és nyugoti Ems Fran. oszt. felé fordul, ezek között és Gröninga között a' határt formálja, azután Leerortnál a' Lippe osztályból jövő Leda által meg-nagyobbodik, $2\frac{7}{16}$ □ mföld nagy Dollarton keresztül az északi tengerbe megy. A' kifolyásáról igen széles, és 2 ágra osztja magát, keleti és nyugoti Emsre, mellyek Borkum szigetet zárják be. Ezen nagy főban, melly
- még sem tovább mint a' keleti Frisiai határokig, hajózásra alkalmas, 3 mfd az orsz. ban befelé lehet tapasztalni ár-apadást, és ugyan olly messzeségre sós vizet is visz. — Ezen fótól neveztetett megszűnt osztályai a' Francz. Császárságnak vették neveket.
- Ems**, (*felső*), Osnabrück Fejedelemségnek egy részéből, Lingen Fejedelemségből, Bergi Rajna' oszt. nak egy részéből, 's a' t. formáltatik; a' fővsa Osnabrück.
- Ems**, (*keleti*), az előbbeni egyesült alsó Ném. orsz. hoz tartozandó Friesland tart. ból formáltatik, és a' térségben foglal 56 $\frac{1}{10}$ □ mfdet, 133.000 lak. A' fővárosa Emden.
- Ems**, (*nyugoti*), Gröningen és Drenthe tartományokat foglalja az előbbeni egyesült alsó országokban; a' nagysága tesz 8772/100 □ mfdet, mellyet 142.672 emberek lakják. A' Fővsa Osnabrück.
- Emselberg v. Inselberg**, magas hegy a' Thuringiai erdőnél Gotha és Schmalkald közt.
- Emskirchen**, mvs Bajor országban Rezat ker. ben, 2.160 lak., és gazdag komló termesztéssel.
- Emungs**, a' Pelewi szigeteknek egyike Polynesiában.
- Enara**, helys. Kemi-Lappmarkban, Orosz bir. ban, nagy és szigetekkel gazdag tónál, melly a' Patsfoki fő által a' jeges tengerrel egyesül.
- Enarea v. Narea**, arannyal igen gazdag tart. Habessiniában, mellynek Fejedelmé és lakosi 16-dik századnak másik részében a' keresz-tény hitre tértek.
- Ende**, l. Flores.

Endeavour-Revier, tart. Neusüdwaless, északi partján, Ausztráliában a' Háromság öblétől egész az Endeavour folyóig. Közel ide vagy

Endeavour-ut, vagy új keleti, másképp Providenz-Strasse, a' Bank és Solander Hajójoktól neveztetik így, a' tengerszüknek legnagyobbban délre hajló része, melly új Hollandiát az új Guineától választja. Némelly szigetekről dél felül, nagyobb részint pedig száraz tart.tól, északról több szigetekről formáltatik, mellyek keletről nyugot felé ezen rendben fekszenek: Possessions-sziget, Wallisi Herczeg' szigetei, Kornwallis fok.

Endelau, kis Dániai sziget Jütlandi parton, melly Aarhus tart.hoz tartozik.

Endermo, (42° 33' 11" É. Sz. 140° 50' 32" K. H. Greenwich-től), jó bátorságos kikötő Jessó szigetjén.

Endery, l. Andreewa.

Endingen, vs Badenben, Elz és Rajna fók között, 2000 lak.kal.

Endor, Naim mellett 4 mfdre fekvő helys., nem messze Tábor hegyétől, Scythopolis szomszédságában Palaestinában. Jos. 17, 11.

Endorf, templomos falú és fő helye egy hason nevű kant.nak, Halle kerületben, Saale oszt.ban, Vestfália Királys.ban, az előbbeni Mansfeld Grófságban egy nemes kuriával, melly Knigge familiához tartozik; vagy 70 tűzhelye, és 400 lak.

Endre, Sz. Endre, mvs Pest Várm.ben, Pilisi járásban, Duna mellett, Budától és Pestől 2 óra. A' Kir. Korona

Ó Budai Urodalmához tartozik. Lak. elegyesek, 1816 kat., 1371 óhitű, 15 evang. 5 ref., 1 kat. pléb. templ., több óhitű templomokkal. A' lakosok jeles szabadsággal bírnak, és szőlő műveléssel foglalatoskodnak leginkább.

Endry, fő rablók' fészke Kalmückiában, melly többnyire rabszolga kereskedésből él.

Enebechte, l. Lepanto.

Enese, magyar falú Győr Vármegyében tó közí járásban, Győrtől 1 1/2 óra Kony mellett; lakosi nemesek; a' Rába kiöntésétől gyakran szenved; juh tenyésztéssel, és jó rétekkel.

Engaddi, Engedi, nagy mvs Aulonban, Jerichónál, a' holt tengernél, Judaea pusztáján Jos. 15, 62.; pálmákkal, és balzamos csemetékkel bővelkedett.

Engadin, Innthal, Caput Oeni, Urodal. Graubündtenben, Gotteshausbundi kerületben, melly az udvari ítélőszéknél felső és alsó Engadinra felosztatik. Inn főnek eredetétől ennek hosszában 18 mfdre kinyúl, és igen népes. Találni ebben egész falukat kőből rakott házokkal, mellyek más tartom.béli vsoknak nem igen engednek; az orsz. útjai és hidak igen jók; a' 7.880 lak. evang., és az úgy nevezett Római nyelven beszélnek, melly alsó Engadinban Ladinnek neveztetik, mivel a' deák nyelvhez igen közelít.

Enganho, csalo sziget, (5° D. Sz.) kisset az Indiai tengeren, Asiában a' Sumatra szigettől nyugot felé fekszik, egy vendégszerető, és jó szívű nép lakja, ezek nagy termetűek, réz színűek,

kókusz dióval, édes földi almának egy nemével, nádmézzel, és felfüstölt hallal táplálják magokat.

Engel, Hollandiában egy 2 latu mértéknek 20-dik része, melly 32 szemet nyom.

Engelberg, Benedictinus apáturság és falú Unterwald kant.ban, Swájtz orsz.ban, az Engelbergi völgyben, melly magas hegyekkel és termékeny Alpesekekkel körül vagyon véve. Itt keletkezik a' hideg kút egy idő közti víz, melly Májusban forrni kezd, és őszi hónapokban ismételhagyja forrását. Találni itt fekete márványt is fehér erekkel; a' falúnak vagyon fabrikája, mellyet az utolsó Apátur csináltatott.

Engelgroschen, előbbeni ezüst pénz, melly nevét vette a' reá üzött két angyaltól, kik a' czimet tartották. A' régi Szász Engel garas 5 Császári garast ért.

Engelhardszell, másképp *Engelszell*, mvs Bajor orsz.ban, alsó Duna ker.ben, hol a' Duna egy akadály masina által elzáratik, és minden hajót kell kikötni.

Engelholm, kis vs Svéd orsz.ban Schonen tart.ban, nem messze Helsingborgtól, és az ész. tengertől; hajózást és lazaczfogást üz. A' szálló homok ellen zabvetés által kerestetik segedelem.

Engelot, egy előbbeni Angol arany pénz, melly 1559. 2 for. 12 garasra becsültetett, és 23 karátot, és 8 szemet a' finom aranyból foglalt. Nevét vette a' reá nyomott Mihály Arkangyaltól, már 1340 szokásban vala, de külömbfele értékben verette-

tett, valamint 1666 egy darab 4 forint 22 krajczárokat ért.

Engelsberg, (50° 3' É. Sz.) nyílt bánya vs az Austriai Sileziában a' Troppau Freudenthali Urodalomban, S. Anna, vagy Angyal hegy tövénél, 1 katolikus plébániával és iskolával, 164 ház. 1,165 lak., kik német nyelven beszélnek, kiknek legnagyobb élelem módjok, minekutána az itt való arany hegyi bányászás, már több esztendőktől fogva elfogyott volna a' fonál és czérna kereskedésben, azután a' mesterséges szövésben, harisnya kötésben, és más közönséges kézi mesterségekben áll.

Engelsburg, kis vs Bromberg Warsói volt oszt.ban.

Engelstollen, kis fő Bern Svájtz kant.ban, melly nem messze Teutlingentől Kandel főba szakad.

Engelthaler, az előbbeni választó Szaxóniai tallér neve, melly valamint az Angyal garas, nevét veszi a' reá nyomott Angyaltól, és 40 garasra becsültetett.

Engelszell, l. Engelhardszell. *Engen*, kis vs Fürstenbergi Fedelemtségben Aach fónál, 2,500 lak.kal.

Enger, vs, és egy hason nevű kant.nak fő helye, Bielefeld ker.ben, Weser oszt.ban, a' volt Westfália Kirs.ban; termékeny tartom.ban, 1 templommal, 157 ház. 945 lak., kik szántásból, marha tenyésztésből, fonásból, és gyolcs szövésből táplálják magokat. Itt lakott Wittekind; a' plébánia templomban vagyon a' negyedik Károly Császártól, 1377 felépítetett ezen nagy Szászok Vezéré-

nek emlékeztető jele.

Engers, Ennostein - Engers, kis vs szép várral Rajna főnál, Coblenz és Andernach között, melly Nassau-Weilburghoz tartozik.

Enghien, (50° 40' É. Sz. 21° 40' K. H.) kis vs Jemappe Fran. oszt.ban, 3.040 lak., 1 látásra méltó mulató várral, 1 szép lugossal és tafota fabr.kal.

Engia, sziget Görög orsz.ban hason nevű tengeröbölnél, galambokkal, és fogoly madarakkal bővelkedik, a' városnak melly hason nevel bír vagy 800 lak., kikötője, és görög püspök lakása. Találni itt a' fenntartatott Jupiter Isten templ.nak maradákeit.

Englisch-Harbour, legjobb kikötő Antigua Angol szigeten nyugoti Indiában, melly az ő fekvése és erősege által igen oltalmazható, vagy rajzoló háza, és hajócsináló helye.

Engstlerberg, magas és kietlen hegy Svajcz orsz.ban, Unterwald és Bern Kantónok határán. Ugyan azon vagy 1000 lak., mellyből az Aa fő keletkezik. Az innét nevezett Engstler völgy igen termékeny.

Enguera, (39° 5' É. Sz. 16° 3' K. H.) vs Spanyol Valencia Királys.ban, 5.000 lak., és posztó fabrikával.

Enguinegatte, l. Guinegat.

Enkhuizen, (52° 42' 22" É. Sz. 22° 50' K. H.) vs az északi Hollandiában, a' volt Zuyd tó oszt.ban Egy. Belgium orsz.ban, kellemetes kikötővel, jó töltésekkel, mellyek 7 vívó bástyával megvannak erősítve, 9 templom., 2.600 ház. 6.800 lak.; vagy 10 itt hajóépítés, tengeri só főzés, és némelly fa-

brikák, mellyek közül jeles egy ágyú öntő fabr. A' kereskedése és héring fogása nevezetes. Ámbár az utolsó felette lesüllyedt is. 4 egész 500 Baysen helyett most alig 40 nyeretik.

Enkloping, Enecopia, kis Svéd vs Uplandban, Mäler tónál 1.750 lak.; a' körül fekvő tájék igen termékeny a' kerti zöldségben, mellyel Stockholm többnyire tartatik.

Enkirch, helys. Rajna és Mosel Fran. oszt.ban, Mosel főnál, 1.180 lak. és szőlőtermesztéssel.

Ennebek, l. Lepanto,

Enneda, helys. Glarus Svájcz kant.ban pamut fabr.; kereskedik palakövekkel.

Ennezet, Eynezet, vs Puy de Dome Francz. oszt.ban, 226 ház. 2.390 lak.

Ennis, főváros Clare Irelandi Grófs.ban, Münster tartom.ban, Fergusnál, melly nagy barkokat hordoz, messze kiterjed, de rossz építés nemből; a' folyó előmozdítja a' kereskedést.

Enniscorthy; helység Wexford Irelandi Grófs.ban, Slaney főnál, gyapjú matéria, és vas fabr.

Enniskillen, fővs Fermanagh Irelandi Grófs.ban, 3 főtől körül vagy 1000 némmelley erősséggel; a' gyalcs fabrikák szép nevelkedésben vannak; vagy 10 itt egy nyilván való oskolai intézet.

Ennistown, mys Clare v. Tomon Grófságban, Munster tart.ban, Hiberniában, két küldöttjei vannak a' parlamentomban.

Enon, Aenon, hol János keresztelt Ján. 3, 23. Scythopolistól 8 mfdre, Salim v. Salumiastól nem messze, Jordannál feküdt Sama-

riában.

Ens, Anisia, nevezetes folyó Austriában, melly Salzburgi ker. Wagreinnál ered, Mandling szoros útnál a Jundenburgi ker. ben felső Stájer orsz. ba bé lép, ezen kerületen keresztül foly, és Brucki ker. csekély részét megmedviti, Altenmarktnál Stájer országot ismét elhagyja, az ő útját Austrián keresztül folytatja, és nem messze egy hason nevű vstól a' Dunába foly. Austria Főherczegséget felső és alsó Ens tart. ra osztja, l. Ostrtia, Oesterreich.

Ens, l. Enz.

Ens, (48° 13' 30" É. Sz. 32° 6' K. H.) megerősített vs egy magas hegyen Austriában Ensen felül Traun fertályban az Ens főnek Dunába ömlésénél; nevezetes vas és aczél fabrikája, valamint pántlika és karton kézi mestersége is; vagyon kathol. plébániája és dekánja, posta tisztsége, Herczegi palotája, és Aversbergi Herczeg vára Enseck; karton, pántlika, vas, és aczél fabr. Austriában a' legöregebb vsok közül való, nem messze innen fekszik az előbbeni Lorch vs.

Enshy, egy a' Hebridi szigetek közül Skótzsiánál.

Enschede, nyílt vs Yssel torkolat volt Fr. oszt. ban, 1830 lak., kik pamut és fél seilyem kézi mesterségből élnek.

Ensheim, falú 500 lak., alsó Rajnai Fran. oszt. ban.

Ensily, l. Enzelli.

Ensishoim, Enzen, (47° 52' 2" É. Sz. 25° 1' 55" K. H.) kőfalakkal és sánczokkal körül vett vs, felső Rajna Fr. oszt. ban, Guntel patakánál az ill főből mesterséggel el-

térített főnál, 400 ház. 1.800 lak. kal.

Ensival, helys. Ourthe Fran. oszt. ban, Wese főnál, posztó fabrikával.

Ensthal, hosszú, de keskeny, füves, Enstől öntözött völgy felső Stájer orsz. ban, Jundenburgi ker. ben.

Entlibuch, Entlebuch, falú és fő helye hason nevű 10 v. 11 óra járásnyi hosszú völgynek, ugyan azon nevű ker. nek, Lucern Svájcz kantonban; előbb egy orsz. bíróság vala, nevét veszi a' vad Entle hegyi főtől, melly ezen falúnál a' kis Emmába foly; 12.557 lak. vagyon ezen völgynek, kik minnyájon havasi pásztorok, kiknek sok tulajdon erkölcsaik, mulatságaik, birkozással való játszásaik, és nép innepeik vannak; még most is találatnak itt nemzeti költök; a' fővsa Schüpfheim.

Entraques, vs Piemonthan, a' volt Stura oszt., 3.460 lak. kal.

Entraigues, Interaquae, vs Aveiron Francz. osztályban, Truyere és Lot fók öszvefollyásánál, 1.750 lak., bor kereskedést üz.

Entrecasteaux, (csatorna), Die menslandnál, hol a' port du Sud fekszik, édes vízzel bővelkedik, (43° 34' 30" D. Sz. 144° 36' 54" K. H.).

Entre Duero e Minho, tartom. Portugalliában, melly dél felül Duero fővel, észak felül Minho fővel, nyugotról az Atlanti tengerfel, keletről Tra los Montes tartománnyal határos. Nevét veszi a' Duero és Minho fók közt való fekvésétől, az első Beira tart. tól választja, a' másik Spanyol Gallicziától, mellytől még egy igen mély és járatlan út által is

különöztetik. A' nagysága északról dél felé 18, keletről nyugot felé 12 Portugalliai mfdet tesz; az egész térség foglalatja 110 □ mfd. A' lak. száma megy 817,170. Nem csak termékeny gabonában, borban, olajban, birkákban gyapjúban, és lenben, hanem van neki szarvas marhája, vadja, és hala, az ő fője, mellyek a' tengerbe folynak, és a' jó kikötői, mellyek közül Porto és Vianna, legnevezetesebbek elősegítettik a' kereskedést. Nagyságára nézve Portugalliában legnépesebb tart., 3 Corregementre, és ugyan annyi Oidoriásra osztatik.

Entremont, nagy és termékeny völgy a' volt Simplon Fran. oszt.ban, melly Martinachtól dél felé egész a' nagy S. Bernárd hegyéig kiterjed.

Entremont, kis hegyek között fekvő vs, a' volt Montblanc Fran. oszt.ban.

Entrevaux, Intervallum, kis vs Var fónál, alsó Alpes Fr. oszt.ban, 1.330 lak.kal.

Enyed, (nagy), Enyeden, Egdistadt, Straszburg, Ajud, Enyedium, Egidiopolis, híres, egykor Szász, most magyar mvs alsó Fejér Várm. ben, alsó ker.ben, azon nevű jár.ban két hegyek között. Lakosi Magyarok, Szászok, Örmények, és Oláhok, a' takszált helységek 's jelesen a' nemes mvsok közzé tartozik. Fő Tisztviselő benne a' Ductor Nobilium, tulajdon tanácsa vagyon. Legnevezetesebb benne a' reformatus Collegium, melly igen tágos, 84 szobákkal bíró épület; ebben számos tanuló ifjúság lakik együtt klastromi képen. Könyvtára is számos, néhány kéz-

iratokkal együtt; ezek között vannak T. Benkő Urnak irási is, mellyekben az Erdély esmértetését folytatja. A' reformatusok temploma a' vs közepén lévő kastélyban vagyon. Vagyon itt a' katkolikusoknak is templomok, Franciskánus klastrommal együtt, nem különben az evangelikusoknak; az egyesült Oláhoknak tulajdon plébániájok, és pósta hivatal. Jeles a' Gróf Bethlen Gergely, az itteni Collegyiom fő Kurátortól építtetett csatorna is, melly által 3/4 órányira első Fel-Enyedről víz vezetettik e' vsba. A' Marosnak elhagyatott árka, melly Holt Maros nevet visel, és csak nagy áradáskor telik meg, egészsgtelen mocsár; vízi állatok és madarakkal szolgál.

Enying, népes falú Weszprém Várm.ben és járásban, Fejér és Somogy Vármegyék határánál, Mező Komáromtól 1 mfd. F. U. H. Battyányi, lak. magyar reform. többnyire; a' Spanyol juh-tenyésztetéstől nevezetes.

Enyizke, Hanyiszka, mvs Abaúj Várm.ben, Kassai járásban, sík mezőségen Kasától 2 óra. F. U. B. Meskó, lak. elegyesek, kat. Az Uraságnak régi kastélyával és termékeny határával nevezetes. Enitzke tót falú, esik Sáros Várm.ben Tarcza vize mellett.

Enz, Ens, kis fő Würtemberg és Badenben, melly a' fekete erdőnél támad, és Besigheimnál Würtemberg Kir.ságban Neckar főba szakad.

Enzelli, Inselli, Ensilly, Sinseli, tó és kereskedő vs keleti Persiai tart.ban, melly Ghilannak neveztetik a' Kas-

piumi tengernél 300 nádból épült házokkal, felosztatik új és ó vsra, mellyek között az Örmények temploma van. Az Oroszok itt szép kereskedést üznek: selyemmel, sendalevéllal, mannával, rebárbarával, 's t. ef.; mindezekért ők vastag posztót, mente prémeket, mindenféle rövid portékákat, és Európában készült jószágokat hordanak bé.

Enzersdorf, (nagy), Städtl Enzersdorf, kis vs Austriában, Manhartsberg alatt lévő Negyedben, 2 mfd Bécsen alól közel a' Dunához, kath. plébániával, köfalakkal, és gödrökkel körülvett várral, vagyon 100 ház. és szőlő hegye. 5 Juliusban 1809 a' Franc. sereg általmenetele alkalmával a' Duna bal partjára a' Lobau szigetből intézett rettenetes lövöldözés által hamuvá tétetett. Az 1809-ki 5 és 6. dik Juliusi csata neveztetik még a' német Vagramicsatának is.

Enzersdorf am Berg, falú Austriában a' Bécsi erdő alatt lévő negyedben, plébániával és B. Szűz képével, melly betegek gyógyítójának neveztetik, mellyhez számos búcsújárások esnek; 94 ház.

Enzersdorf, (hosszú), falú Austriában Manhartsberg alatt lévő negyedben, Bisam hegynél, 105 ház., plébániával, és posta statzióval.

Enzweyhingen, helys. Würtemberg Királys. ban Enz főnál, nem messze Vaihingentől, postaházzal.

Epagnes, vs Eure Fran. oszt. ban, 2.230 lak.

Epakták, így neveztetnek az idő tudományban azon számok, mellyek minden esztendőn az új esztendő napra elől adják a' Hold idejét, a' vagy

mellyek megmutatják, hány nappal előbb mult el esztendő kezdetén az utolsó holdujulás, p. o. 1811. az Epakta 6, mivel az utolsó holdujulás 1810 25-dik Decemberre esett, tehát az új esztendő előtt a' hold ideje 6 napot, és néhány órakat tett.

Eperjes, Presow, (48° 58' 45'' E. Sz. 38° 55' 30'' K. H.) szabad királyi vs Sáros Várm. ben, alsó Tarczai járásban, Bartfához 4 mföld, Tarcza vizénél egy völgyben. Tiszán innenső ker. béli törvényszékkel; itt van kat. és evang. Gymnasium, Norm. fő iskola, posta hivatal; Salvator rendén lévő Sz. Ferencz szerzetének 's Minoritáknak klastroma. A' vsnak tulajdon tanácsa, szegények és árvákháza ispitálya. 2 kapuja, és 1 gyalog ajtaja, kirakott és jól elintéztetett utszáji, népes külső vsai, savanyú vize, só bányája, szép kertjei vannak, és jeles épületei ilyenek: az új templom, az evangelikusok, hajdan Jesuiták, temploma, és a' Barátoké; tovább a' Normális iskola, Vármegye, és vsháza, az őrálló és mérő házok, a' hadi igazgatónak lakhelye, 's némelly Uraságoknak házaik. 7426. Tót és Német lakosi rész szerint vászonnal, borral, 's egyebekkel való kereskedéssel, rész szerint külömbféle mesterségekkel, ser árulással, föld és kert műveltetéssel foglalatoskodnak. Portája 8 4/8 kies vidékje lévén, nyárban kedves mulató helyet szolgáltatott több ízben jeles vendégeknek. Históriáját hosszasan leírta Váli András. Itt néha nemes kövek is

találtatnak. A' kálváriája *Ephrata*, vagy Dunkardtown falu, és. Amerikában Pennsylvania szabad státusban Lancaster Grofságban. Az

Epornay, Sparnacum, (44° 9' É. Sz. 21° 46' K. H.) kis régi vs, és kerületi főhely Marne oszt.ban Francz. orsz. ban, 750 h. 4400 l. egy szép tájékban, vagyon kés, bőr, papiros, és olvasztó tégely fabr. Ebben a' tart.ban vagyon sok húza, gyümölcs, szárnyas állatok, szarvas marha, és itt terem a' legjobb Champagn'i bor.

Epha, Kepha, vs volt Kármel hegye mellett Eusebius tanúsága szerint Phoeniciában.

Ephesus; hajdan híres vs Caracusu vizének közep tengerbe folyásánál kis Ásiában, a' 12 Jóniai vsok közt legjelesebb. Itt rakattak le a' napkeleti portékák; itt pompáskodott Dianának híres temploma, mellynek épületére egész Asia adakozott Strabo és Plinius tanúsága szerint. Pál Apostol itt prédikált; itt tartott két Egyházi gyűlés; most a' Török Ara Saluk mutogatja némiely düledékit.

Ephraim, nemzetség; feje Israeltől származott József által testvérével Manasszessel együtt. E' két nemzetség Atyjoknak jussaiba lépett, 's együtt lakott mint Simon és Judá (Jos. 16, 14) az ígért földön Jordán vizének Jerikó mellett folyásától fogva Bethelen által egész közep tengerig. Jos. 16, 14 Ephraim földé Kana patak által választott el Manassze földétől, 's az délre ez északra esett. Bethoron, Gater, Joppe, vagy Jáfó vsok Ephraim földén feküdtek.

Ephraim, vs feküdt Jerusalemtől északra 8 mfdre, közel a' pusztához Ján. 11, 54.

Ephrata, vagy Dunkardtown falu, és. Amerikában Pennsylvania szabad státusban Lancaster Grofságban. Az ugy nevezett Dümplernek, vagy Tunkertsnek lakhelye. Vagyon itt egy jó olaj's papiros malom, és egy könyvnyomtató műv. Készítenek pargamenát, papirost, bőrt, gyapju, és len materiát; a' fejeznép készít viaszgyertyát, mesterséges virágot és más kisebb munkákat.

Epidaurus, 1) vs Argosban, Görög orsz.ban, egy föld csuccson, a' Saroni ten. öböl-nél, Egina szigetnek áll-ellenében, híres volt Aesculapiusnak itt volt temploma és berke miatt, melly világ szerte tiszteletben tartatott. E' híres berk és templom, a' vstól mintegy 1 mfdnyire bellebb feküdt, hegyek között, tele mindég betegekkel, és rakva mindennemű ajándékokkal, és mesterséges művekkel. Nevét vette Epidaurustól, Argos, vagy Pelops vagy Apollo fiától. Régi neve volt Epikarus, mivel itt valamint Hermionében is először Kariak telepedtek le. 2) Epidaurus Limera vs volt Lakonikában, körös körülötte sok jó kikötőkkel, az Argosi Epidaurusból szállottak ide a' lakosi. 3) Epidaurus vs volt Dalmatiában is, hol Ragusa Vecchia, a' mostanitól nem messze.

Epifan, I. Jepifan.

Epilla, (41° 44' É. Sz. 15° 33' K. H.) helység Xalon főnél Spanyol Arragonia tart.ban 3200 l.

Epinal, Spinal Spinalium, (48° 22' É. Sz. 24° 14' K. H.) fő vs Wasgau'i Francz. oszt.ban, közepszerű, de még is helyes, és mestersé-

get üző vs, 1100 h. 7300 l. egy hegyes tart.ban Mosel fónál, melly a' nagy és kis vsra osztatik, és 4 külső vsa vagyon. Régenten meg volt erősítve. Vagyon itt egy szép kaszárnya. A' lak. timársággal, papírossal, kartonnal, gyolccsal, és országbeli termésekkel kereskednek.

Epirus, új Török Basaság, tulajdon képen Albaniának déli része Drino nero partjának hosszán az Arta öbölígerjed; kel.ről Thessaliával, dél felyül Livadiával határos, 680 □ m. d. nagys. vagyon, és 160000 l. kik Arnauták vagy Epirotáknak nevezetnek. A' fő vs Janina.

Epirus, ó az az száraz föld, ész.ra a' Macedonai Illyrium, 's jelesen az Akroceranusi bércek, k.re Macedonia és Thessalia, délre részint Akarnania, részint az Ambrakiai tengeröböl, és ny.ra a' Jóniai tenger között, 's Corcyra sziget által ellenében feküdt. Itt három fő nemzetségek lakván, és szakra a' Chaoniak, közepén a' Thesprotok, délre a' Moloszok, a' tart. is 3 fő részekre osztott: ezek Chaonia, Thesprotia, és Moloszis. Ezeken kívül Theopomp fordító szerint, még 14, Stephanus szerint pedig még több nemzetségek laktanak, mellyek résznyire amazoknak rokonok voltak, résznyire pedig nem. Ugy látszik, a' mennyi vsi voltak, annyi külömb nemzetségi is számláltattak, vsi pedig számosak voltak, mivel P. Aemilius Perseussal hadakozván Moloszisban 70 vsokat rontott le. Elejentén a' Chaoniak voltak Epirusban uralkodó nemzet, u-

több a' Moloszok lettek, ezektől származza Pyrrhus is. Az Epirusi lakosok Peloponesusi háborukor még legtöbbnyire Barbarusoknak tartattak. Némellyek esztendőnként való fejedelmet választottak, mint a' Chaoniak és Thesprotok, mások pedig Király alatt voltak, mint a' Moloszok, Atintanok, Paravaeok, Orestek. Az Athamánok még a' Macedonai háborukor is Király alatt laktanak, Chaonia részei voltak: Orestis, Atintania, és Elymiotis; Thesprotiáé: Ellopia, Elaeatis, Kesztrine, vagy is Kainomania; Moloszié: Tragasae, Athamania, Stymphaea, vagy is Stymphalis, és Paryaea, vagy is Paravaea; leghíresebb főja volt Acheron, legjelesebb vsi Ambrakia és Dodone.

Eppéh, vagy Appa, kereskedő hely Ardreh tart.ban a' Rabszolgák partján felső part szigeten, mellyen most az szökevény Fidaherek laknak.

Eppenstein, vár, és a' Gaisrucki Grófoknak hitelre adatott Urodalma felső Stájer orsz.ban Judenburgi ker. ben Weisskirchen, és Obdach között való utnál. Közel ide vagyon egy vám tisztség, vashámor, és kasza kovács műhely. Ezen tart.ban látszatnak egy hasonló nevű közsíkla várnak maradékai.

Eppertshausen, Groschlag Báró Urodalma Isenburgi Hercegségben.

Eppich, vs alsó Rajna Francz. oszt.ban 144 h. és 2160 l.

Eppichhausen, Fuggeri Grófok Urodalma Badeni nagy Hercegségben.

- Eppingen**, kis vs 292 h. 1980 l. Elsenz főnél Badeni nagy Herczagségben Pfinz , és Enz ker.ben. Közel ide vagy on a' Zeisenhauer ásványoskut.
- Epsom**, falu Angol Surry, Grófságban 327 h. 2050 l. ez előtt a' savanyú vizéről, és ebből készített Angol sóról híres vala. Ezen só most közönséges sóból készítetik, és a' ferdőket nem igen látogatják.
- Epsstein**, kis vs Nassau - Usingen Herczagségben, Fischbachnál. 1728 Februarius végén a' közel fekvő hegyen földindulás vala, melytől a' hegynek egy része beroskadt, egy része pedig menten maradott, de a' másik előbbre ment; azon helyen, a' hol a' hegy engedett, egy forrás találtatott, melly mindenféle testi nyaválák ellen használtatik.
- Epternach**, l. Echternach.
- Eque**, tart. az Arany partok belsejében felső Gunieában.
- Eguord**, pléb. falu, Schwichelde kant.ban Hildesheim ker.ben Ocker oszt.ban a' volt Vestfalia Királyságban Aue főnél egy nemes kuriával, melly Hammersteini Bárókhoz tartozik, 41 h. 385 l.
- Eraco**, vs portug. Estremadurában, Santarein Urodalomban Sotó, és Deca fők közt.
- Erak-Arabi**, tart. Asiai Török orsz.ban Turcománniához tartozik,
- Eran**, egy a' Barátságos szigetek közül Australiában.
- Erannobous**, nagy fő Indiában, mostani neve Jamne.
- Erasmó**, sziget a' Lomb. Velencei kir. az Adriai tengerben, melly Velenczének zöldséges kertje.
- Erbach**, Grófs. az előbbeni Frankoniai ker.ben az Oden erdőnél Hesszen-Darmstadt nagy Herczeg főhatalma alatt; Maincz az előbbeni alsó Palatinatus, felső Katzenelnbogen Grófság, és Werthheim Grófs. egy része közt, térsége 12 □ mfd 32000 l. A' tart. ugyan hegyes, de nagy szorgalommal műveltetik és azért termékeny. Vetnek az emberek búzát, rozsot, árpát, földi almát, tönköly búzát, zabot, és hajdinát. A' birtokosok 3 Liniára oszlottak; Erbach, Schönbergi, és Fürstenaúra. A' főhelye Michelstadt.
- Erbach**, egy vska Mümling főnél egy hasonló nevű Grófs.ban, melly csak 16 házból áll, mellyek a' vár körül állanak; de a' köfalakon kívül vannak több házak is építve, mellyek egy külső vshoz hasonlítanak.
- Erbendorf**, mvs, Bajor orsz.ban Main ker.ben 1300 l. A' tartományban kigyó köveket, és más kő nemeket ásnak.
- Erbesbüdesheim**, falu 750 l. Ma-inczi Helyt.ban. Közel ide vagy on egy vidék, melly mély gödörnek neveztetik, hol a' Carlsglück aknából kénesöt ásnak.
- Erbicata**, fok Corsica szigetnek keleti partján.
- Erbil**, Arbel, (az ó Arbela, hol Nagy Sándor Dariust megverte) vs Kurdistánban Asiáb. nagy és kis Zab közt, egy mesterséggel csinált dombon, melly valamenyire meg vagy on erősítve, 2000 l. egy Török őrizettel. Találhatni itt még némelly régiségeket.
- Ercsi**, Ercsin, helység Székes

Fejér Várm.ben Bicskei jár. ban. Duna mellett, Erdőtől 1 1/4 Adonytól 2 óra, egy dombon. F. U. G. Szapáry. Lak. Illyr. Német és Magyarok kat. 2104 számmal tulajdon pléb. Uraságnak kastélyával, és jeles gazdagságbeli intézetével, posta hívatallal, termékeny határral.

Erd. Hanselböch Hansabeg, mvs Székes Fejér Várm.ben, Bicskei járban, Téténytől 1 óra Erd heggy alatt, Duna mellett. F. U. G. Illésházy, 2176 lakosi elegyesek, kat. Az Uraságnak itt kastélya, 's tisztsége vagyon. A' lak. molnárok, mesteremberek, legtöbbnyire földmivelők, 's sző gazdák áldott határokon. Itt szállott meg II. Lajos szerencsétlen Mohácsi ütközetre menvén; itt táborozott Pálfi János Fővezér is Buda vísza vétele előtt.

Erdaborn, tisztség a' Mannsfeldi Grófs.ban, Hergisdorf mvssal és 5 falukkal, Burkus orsz.hoz tartozik.

Erdély, Transilvania, Siebenbürgen, ném. nevének eredetéről több vélemények közül az igazsághoz leginkább közelít azoké, a' kik azt ama' hét német vároktól származtatják, mellyek minden mások előtt híresek lettek ezen tart.ban; nevezetesen a' kereszties Vitézek alatt volt Brassó vidéke hét vároktól. Ezek elejintén nem csak Erdély, hanem Magyar orsz.nak is bástyái voltak; kik azt mondják, hogy egy kicsiny tájéktól az egész Fejedelemség nevét nem veheti, elfeledték Hollandiát és Helvetziát. Magyar neve jön ama régi magyarból Erdeuelu, vagy a'

mint most íratik, Erdő és uelu, az az túl; melly az elsővel összevonatván, lett belőlök Erdély. Latiumi neve a' régi magyarnak fordítottása, és elejintén a' 12-dik Század közepéig neveztetett: Ultrasilvania, azután most Ultrasilvania, most Transilvania a' 13dik Század közepéig, de ezentúl általjában csak Transilvania. Fekszik a' 45° 21' és 48° 6' É. Sz. között, Kel. H. pedig 40° 5' — 44° 6' ig terjed; ész.ról Magyar ország, kel. Moldva, délről Oláh orsz. nyug.ról Magyar orsz. határozzák. Hossz.ga 37 1/5 német mfdektől 45 3/5-ig, szélessége 34 4/5-től 40 4/5-ig terjed; köre 168 ném. mfdektől 180-at foglal; nagysága tart 876, mások után 1346 2/5 ném. mfdek.

Föld e. Erdély magasabban fekszik a' mellék tartományoknál; mintegy kajács lapályt formál, mellynek legmagosabb része Gyergyó; a' legalacsonyabb pedig a' Maros kifolyásánál; ezt elegendőül megmutatja azon környülállás, hogy egy nagyobb folyó sem jön be, hanem itten eredvén, kimegyen belőle, és minekutána ezen tájékok fő folyamával a' Dunával eggyesültek, a' fekete tengerbe ömlenek; és valóban a' levegő-mérő által tett észrevételek szerint Erdélynek feneke Brassónál 326, az Ölt kifolyásánál 208 ölnyivel emelkedik a' fekete tengeren felyül. — A' fő hércz Erdélyben a' Kárpáti hosszú bércek egy része, melly tudniillik keleti oldalán fél hold formában dél felé nyúlik, a' midőn a' másik része nyugotra terjedvén,

Bécsnél elvész. Ezen bércezlánczból számtalan hegység nyúlnak be Erdélybe, és ezt eggyé a' hegyekkel legtömöttebb tartományok közül tészik. A' legmagosabb hegyek közé tartozik a' Retyezát a' Hátszegi környékben, melly a' tövénél fekvő falunál 6600, a' közép tengernél pedig 7800 lábokkal magosabb. A' Szurul Fogaras vidékben, melly 7122. a' Butschets, melly 8160 lábokkal haladja meg a' közép tengert, azomban mellyik a' legmagosabb hegy eddig nincsen tudva.

Forrásai. Temérdek sós forrásokkal bővelkedik, valamint savanyú víz forrásokkal is, mellyek némelly ásványos részeknek, ú. m. bűdöskő, lúgsó, és más savaknak, mész, magnesia, és más föld nemeknek, valamint érczeknek is kivált vasnak elegyedéseken kívül, több vagy kevesebb beszorult levegőt is tartanak, mellyeknek a' szabad levegőn történő feloszlások a' savanyú víznek fővését, és szökdécselését, bugyogását okozza; csudálatra méltó bősége van mindenféle tartalékú és elegyedésű savanyú vizeknek Erdélyben. Az eddig leghíresebbek: a' Borszéki, Homorodi, Száldobosi, Bodoiki, Arapataki, Rodnai, és mint ferdő a' Kovásznai; de minnyájan még nem eszméretesek, annál kevesebbé vannak minnyájan illendőül, és alkotó részeikre nézve megvizsgáltatva, keserű forrásokat, mellyek vize keserű gyökereken, földi olajon, salétromon, v. rézérczen foly, találhatni a' laposabb, és alább fekvő

részében Erdélynek, kivált a' Kolos Vármegyei mezőségen, a' hol a' kis Széki keserű forrás annyit tart a' Glauber csuda savából hogy egész Erdélynek elegendő volna az abból készülni szükséges orvosságra, és sok e' végre kihordott pénzt lehetne takarékosítani; vannak bűdöskő részekkel eltöltött források is, és pedig részint hidegek, mint Bászennál Medgyesi Székben, részint melegek mint Heviznál alsó Fejér Várm. ben, és kivált Gyogynál Hunyad Várm. ben. A' kövesítő sok források közül, mellyek kő, kivált mész kő részeket hordanak magokkal, és ezek feloldatván, egy nagy része a' vízbe szorult levegőnek, és talán más a' víznek felosztató erejét előmozdító levegő nemnek is, a' fenékre hullanak, és így követ formálnak, más testeket is kőkéreggel bevonnak; eszméretesebbek: az alsó Fejér Vármegyei a' kis Aranyosnál, az Almási kőbarlangban lévő Háromszékben, és főkép egy meredéknél nem messze a' Bosarai szoros általmeneteltől Brassó mellett, melly több apró forrásokból áll, és pedig annyiból valahány szúrás esik az ottani földön, mellyek mind öszve kövesítnek ugyan, de nem mindjárt, hanem csak egy-néhány ölnyi távolságra először, és eggyesülvén a' hegy alatt folyó patakkal, evvel közlik említett tulajdonságokat.

Folyóvizei. Erdélynek legnevezetesebb és legnagyobb folyója: a' Maros, Csík-Székben ered Gyergyó határinál, Fekete réz hegy

déli tövénél, és Hunyad Vármegyén által Magyar országba lép, ez a legnagyobb és leghasznosabb folyó, halakkal bővelkedik és hajókáztatik. A Szamos a nagyobb és kisebb Szamosból támad, melyek közül amaz a Beszterczei vidékben ered, és Dénél egyesül a mással, melly két más folyókból, tudniillik: a meleg Szamosból, melly Kolos Vármegyében, és a hideg Szamosból, melly alsó Fejérvárm. ben bugyan, és Gyalunál mind ketten egyesülnek; a Szamos valamint a Maros a Tiszába ömlenek. Az Olt (Aluta), azon hegynék, mellynek nyugoti oldalából a Maros támad, keleti oldalából ered, csak nem az Oláh országi szélekig folytatott déli útját Barótig észak felé, innen a Szakadati környékig nyugot felé, azután ismét délre fordítván a veres Toronyi szoros általmenetelnél Oláh országba foly, a hol a Dunával egyesül. Forrásától nem messze az Olton itten még mint patakön egy országút megyen keresztül, a ki itten először megy által, megkereszteltetik, avagy megöntetik. Az Olt most hajókázásra nem használtatik. Az Aranyos (Auratus, Aurazia), a nagyobb és kisebb Aranyosból származik alsó Fejérvárm. ben ered mindkettő, Toparfallvánál össze kapcsolódnak, sós Sz. Mártonnal a Marosba szakad, nevezetes bőv arany fővényére nézve. A Küküllő a régi Íróknál Kikelew (talán a kikelni-ből) egy a legnagyobb mellék folyók közül, a nagyobb és kisebb Küküllőnek Balásfallvánál

összefolyások után a Marosba ömlik.

Tavai. Elmellőzvé a sok kisebb tavakat, a Hodos Doboka Várm. ben a lapályi tavak közül a legnagyobb 3 mfdnyi hosszúsága, de a bércki tavak közül legnagyobb a Sz. Anna-tava, mellynek köre egy jó óra járásnyi és mélyebb 300 ölnél Tusnádnál a Csiki bérctzen fekszik; A Piricskei tóról azt vélik hogy a felette repülő madarakat gözével megöli. A Pokolsár nem messze a Kovásznai templomtól Háromszékben, csak néhány ölnyi köre, de a közepe olly mélynek állíttatik hogy fenekét több ölnyi rud se érhettemég. Sok ilyen Erdélyi tavaknak feneketlennek gyanított mélysége és hajó köteleknek, deszkáknak benn az elterjedt hír szerint találtatások okozta, hogy tenger szemeknek neveztetének.

Éghajlatja. Erdélynek legmagosabb tájékai, Gyergyó, és Csik, hidegek, kellemetes, a levegő mérséklet a közép tájékokon, tudniillik Háromszékben, Udvarhelyben, Brassó vidékben's a t. Igen kedvező a hajlag a Maros kifolyása felé Küküllő Várm. ben, és körülötte, legnevezetesebb szelek: a veres Toronyi, melly főkép tavasszal és ősszel a veres Toronytól regulát tartva, három nap fú és a leghalmozabb havat is felolvasztja 24 óra alatt. A keleti szél, melly azon bérctől, mellynek tájékaról jön, Nemerének neveztetik, hasonlókép fú ugyan azon két esztendő részekben, de kü-

lönösen télben; a' nyugoti szél, melly Thordai szélnek neveztetik, a' Thordai hegy hasadékából vagy barlangjából jön.

Ásványai. A' földek és kövek közül találtatnak Erdélyben színlő földek, menykövelő, kréta, márvány, alávaló gyémánt, krizolit, ametisztok, fehér pallérföld, kalczedon, gránát, opál, karneol, akhát, a' két utolsó Toroczkónál, a' hol jáspis is találtatik, plajbász, porcellán, és ez Brassónál s a' t. Az érczek között az arany bővebb, mint az ezüst, és e' nem olly ritka mint a' réz, csupán az ércz bányákból való nyereség sokkal többre megyen 80000 for.nál eszt. ként; vas elegendő van itten, de cizin éppen semmi sincs, önot bőven lehetne gyűjteni, a' fél érczek közül találtatnak Erdélyben kéneső, piskolcz, egér-kő. Az arany bányákból és az aranyos folyókból eszt.ként 12. mázsánál több arany gyűl, sőt némelly eszt.ben csupán az aranyt tartó fővény 7 mázsánál többet fizet. — Most a' legjelesebb arany és ezüst bányák: a' Vöröspataki, Abrudbányánál alsó Fejér Várm.ben a' Vöröspataki völgyben, a' hol több mint háromszáz törő malmak vannak: a' Tresztyáni Zarand Várm.ben, ez híres kivált a' tiszta arannyal bővelkedésről. A' Faczebaji Zalatnától nem messze alsó Fejér Várm.ben a' Rodnai valaha gazdag, most megalacsonyúlt ezüst bánya, a' hol mindazonáltal arany is találtatik. A' Nagyági vagy a' tulajdon hegyihely neve szerint Sze-

kerembi Hunyad Várm.ben. Azon nyereség, melly 1802 eszt.ben ezen bányából kaptott a' legnagyobb költségnak tudniillik 174475 for. 24 kr. kihuzatása mellett, rá megy 43337 for. 31 1/4 kr. A' Szekerembi bánya azért is nagy figyelmet érdemel, mivel itten találtatott fel egy új ércz nem, mellyet ama híres német Titkács, (Chemicus) Klapproth Tellur ércznek keresztelt. Mosatik az arany részint a' száraz földi fővényből mint a' Szász-Sebesi Székben, részint az aranyt hordó fójárokknak főkép az Aranyosnak fővényéből. — Veres rezettalálhatni egy Devától három fertálynyi óra járású bányában Veczel és Kaszanesdnál, Hunnyad és Zarand Várm.ben melly esztendőnként fizet mint egy 2000 mázsát. Ennél minden érczi jelentések szerint sokkal többet ígér azon réz bánya melly Sz. Domokosnál műveltetik ámbár csak egynehány esztendőkkel ezelőtt kezdetett műveltetése, ezen bánya Sz. Domokostól, melly felső Csik-Székben a' Naskalát hegye alatt fekszik, és a' hosszára folyó Ólt által két részre választatik, északra a' Balán havas bérczen van. — Őn bányák találtatnak Offenbányában alsó Fejér Várm.ben Kis-Muncselen Hunyad Várm.ben, Rodnán Besztercze vidékben. — Vas kapatik főkép a' Hunyadi nagy királyi vas bányából, azután a' Toroczkóiból, tovább a' Báró Vesselényi vas bányájából Zarand Várm.ben, a Danfalviból Csik-Székben, s a' t. — Kéneső találtatik részint tisztán a' kövekben mel-

mellyekből apróra törés, és gyenge melegítés által kivehetni, de részint a' czinóbrion érczből, és földből az ércz olvasztó kemenczékben Zalatnán alsó Fejér Várm.ben, föld retor-tákban (lombikokban) ki-csepegtetik; eszt.ként több mint 60 mázsát nyerne ezen munka által. — Konyha só és pedig kő só felette nagy bőségben találtatik; eszt.ként több, mint öt száz ezer kősó ásatik az Erdélyi só bányákból, mellyből 300000 mázsán felyül Magy. orsz.ba hordatik. Az utolsó években, midőn a' só gyűjtemények kifogytak vala, és a' magazinumoknak ujonnan megkelletett töltetni, egy esztendő alatt 800000 mázsa só ment Magyar országra, mellyhez még hozzá számlálhatni azon 240000 mázsa sót, melly Erdélynek tulajdon szükségére megkívántatik. Erdélyben a' kő só már sok száz esztendők óta ásatik, és még is Erdély egyedül egész Európát még ezer esztendőig kielégíthetné a' nélkül, hogy kifogyna. Most a' következő helyeknél tartatnak só bányák: Tordánál Torda Várm.ben, Kolosnál Kolos Várm.ben, Désaknánál közép Szolnok Várm.ben, Vizaknánál Szeben Székben, Parajdnál Udvarhely Székben, Maros-Ujvárnál, alsó fejér Várm.ben. Földi olaj vagy is dohot források találtatnak Sósmező völgyben az Ojtozi széluton felyül Háromszékben, a' hol a' földből forr, és szekérkerék, és ló szerszám kenésére nasználtatik. — Kőszént találhatni Szebennél a' Vulkán Szélutnál, Hunyad Várm.

ben, Dánfalvánál felső Csík Székben, Oláh Köblösön, Solyomtelken, és Türen Kolos Várm.ben, Szászcsoron, Szászsebes Székben 's a' t. Glaubersót tart főkép a' Kis Széki keserű vízforrás. Tim-só alsó és felső Sebesen Szebennél főzetett, de találtatik más több helyeken is. Gálicz a' bűdösköves kövecsből Zalatnán mesterség által készítettetik.

Növevények. Találtatnak külömbféle gyümölcs fák. Az iszonyú nagy erdőkben van fenyő fa, bükfa, tölgyfa, egerfa, fűzfa, nyirfa, szilfa, hársfa, juhharfa, nyárfa, tiszafa 's a' t. — Szőlőtő kivéven Csíkot, Háromszéket és Gyergyót, egész Erdélyben tenyészte-tik, de kivált képen tenyészik a' Maros partjainál, valamint mind a' két Küllőnél is. A' növevények közül mint jelesebbek megérdemlik az említést: dinnye, krumpli, tobák, sáfrán, földimandola, ciczer borsó, buza, rozs, árpa, köles, törökbuza, haricska, borsó, lencse, bab, len, kepder, zab, mák, 's a' t.

Állatok. A' szarvas marha tartás Erdélyben erősen üzetik annyira, hogy nem csak tulajdon használására elegendők szarvas-marháji, hanem noha némelly téjékokba mint p. o. Brassóba, szűkölködvén szarvas marhákkal más orsz. ból mint Moldovából, Oláh orsz.ból Magyar orsz. ból hajtatnak bé, mindazonáltal sokkal nagyobb azon szarvas marháknak száma, mellyek Erdélyből kivált Magyar orsz.ba kihajtatnak, mint a' mellyek Erdélybe bé szállítat-

nak, 1783 a' míg 129000 darab marha bé nyomult Erdélybe, addig 528000 darab hajtatott ki; azon szarvasmarhák, mellyek csak keresztül hajtatnak Erdélyen ide nem számítatnak. 1514 egy ökörnek az ára 4 forint volt, 1806 pedig 60-tól 80 forintig. Bivalok kevés helyeken tenyésztetnek, és kivéven Brassó és Fogaras vidékeket másutt csak a' jelesebb rangúak istállójokban találtatnak. Lovak nem csak a' szántásvetésre és más szükségekre neveltetnek, hanem kivált a' főbb rangúaktól, sőt még némelly jobbágy Oláhoktól is egész, és pedig nagy ménesek, mellyek több száz sőt ezer darabokat is foglalnak magokba, tartatnak. Az Erdélyi bércezen nyárban több száz ezer juhok legeltetnek, és azután télre Oláh orsz. ba mélyen, sőt Bulgariáig és tovább is behajtatnak. A' Székelyek és Szászok is ugyan de főképen az Oláhok üzik a' juh tartást; két fajúak találtatnak Erdélyben: az elsőbheknek mellyek ezen tart. ban a' legrégibbek, gyapjok hosszú, aláfüggő és durva; ezen faj Zurkánnak neveztetik; A' másodikbélieknek (melly fajnak Birke neve). fodor rövid és finom gyapjok. Kerskéket kisebb számmal találhatni. Bövelkedik sertésekkel, mellyek бүкмаkkal, vagy ha a' törökbuza jól termett, evel hizlaltatnak. Találtatnak kölbömféle vadállatok is. —

A' szelíd szárnyas állatok közül bövelkedik lúdakkal, réczékkel, pézsmaréczékkel (ezek talán így származtak: a' réczék sze-

retnek neméken kívüliekkel mint p. o. tyukokkal párosodni) pulykák, tyukokkal, és galambokkal. Ritkábbak: páva, gyöngytyuk. Vad szárnyasok Erdélyben: a' sas, keselyű, mogyoróti (Császár madár) ölyv, sólyom, Gödény 's a' t. — A' csúszómászók közül bőven vannak vízi, és leveli békák, tekenyős békák, gyíkok, viperák 's a' t. — A' ritkább halak a' tok hal, harcsa, angolna, ez a' fiait elevenen szüli, és olly tartós élete, hogy melyéből kimetszet szíve 40 óráig fen tartja ingerelhetőségét. Gyakrabban vannak: a' sigérek, osikhalak, ez utolsók egyszerre több százanként fogatnak, tudniillik a' jégen vágott lyukra sereglének levegőt szívni és így kihalásztatnak, lazaczkok, kárászkok, czompók tomolykók. Legtöbb a' ponty, csuka, szemling, márna, pisztráng, orsóhal, úgy nevezett Waller, kövi ponty. — A' legnevezetesebb bogarak (Insect) közé tartoznak, mellyek Erdélyben találtatnak a' rákokon kívül, mellyekkel csak nem minden patak tömött, főkép a' selyembogarak, és méhek. Sokan azt állítják hogy a' selyembogár tenyésztés Erdélyben annyira vitettethetne hogy az Erdélyi selyem az Olasz országinak elsőségét kétségesse tehetné; mindazonáltal mostanig Erdélyben gyéren neveltetnek a' selyembogarak, és ezt is csak 1784 óta, és főkép Szebenben, és Segesvárott. Tudniillik ezen esztendőben egy az Orosz gyalog regimentnél Erdélyben volt Kapitány

Giovani Gollarati, a' ki Majlandban született figyelmetességet gerjesztett, minő hasznosan lehetne a' selyembogár tartást Erdélyben űzni. Hamar ezután engedelmet nyert a' felsőbbektől hogy próbát tegyen, elutazott Majlandba, és onnan selyem bogarakat, fái eperjplántát, és Olaszokat a' kik a' selyem műveléshez értenek, hozott Erdélybe. A' selyembogártartást nem csak Szebenben hanem a' kormányzéknek ajánlására más tájékokon is kedvezőleg elkezdette. Azon célból hogy az Erdélyieket megtanítsa miképen kellessék a' selyembogarakkal bánni Gallarati Szebenben következő írást nyomtattott ki: Tanítás a' selyem művelésre; avagy Bévezetés miképpen kellessék a' selyembogár tojásokat kiköltetni, a' selyembogarakat tartani, és az eperjfákat elültetni. — Minden méhes gazdának 10 méh kasokról külön külön három krajczárral kell adót fizetni, a' tizediken felyül lévő méhkasok pedig nincsenek adó alá vetve; némelly gazdának 800 és több méh kasaik is vannak, 1772 Erdélyben 47167 méh kasokról fizettetett adó. Innen kitetszik hogy az egészet tekintvén még tízszer annyit legalább lehet hozzá számítani. (Ámbár minden láthatja hogy ennél többet is bátran lehetne tenni, mivel tagadhatatlan, hogy alig akadhatni méhes gazdára, a' kinek több ne volna 10 méh kasánál, és másodsor: vannak olyan gazdák is kik 800, és több méh kasokkal bírnak). Tovább

elmondhatni, hogy a' 471670 méhkasoknak fele mézgyűjteményre félre tétetik; Három kas ad 32 kupájú cseber mézett, a' méznek pedig csebre már 1800 legal-só áron 24 forint volt, innen kitetszik hogy legkisebb számszerént is már 1800 csak a' méz viasz nélkül 1886664 forintokat hozhatott bé. A' viasz részint eddig eladatott kivált Venczébe, a' hol fejez viassza színeltetik, de most ezen munkát is Erdélyben viszik véghez. — Csigák, férgek hasonlókép nagy számmal vannak Erdélyben.

Lakosok száma és Nemzetek. A' lakosoknak számát bátran két milliomm-ra, és így egész térsége Erdélynek 876 □ mfdkre számítván, egy □ mfdre jönnek 2190 lelkek. A' fő nemzetek a' Magyarok, ezek ketség kívül a' Magyar orszá-giakkal egy eredetűek tudniillik Orenburgból a' hol a' negyedik században tartózkodtak, és melly hely még a' 13 században Nagy Magyar orsz. nak nevezetett, meghódítván a' Kazárokat a' Fekete tengerig vonultak, és innen tovább Kiowiáig de a' mostani Krimia-ba szorított Kazarok később győzedelmeskedtek a' Magyarokon, (ezen nevet a' 8 törzsökök közül a' legkisebbétől vévén minek utána egyesültek 880. eszt. b. adták magoknak). Az eképe egyesült Magyarok a' Kazarok Kánjok parancsolatjára Lebediás vonogatván magát az Ál-mus fiát Árpádot választották fő Herczégeknek. Ekkor a' Wolgának bizonytalan környékéről jövő Pecsenegek-

től megtámadtatván Moldovába, Oláh orsz.b.a, és a' mostani Erdélybe szaladtak. Ezután Arnulphot nyugoti Császárt segítségre hítták Swatoplug Morvai Herczeg ellen, a' Moravokat megfosztották, Swatoplugnak adózni kellett. Azomban a' Pecsenegek a' fennebb említett tart.ban, melly Moldvát, Oláh országot, és Erdélyt foglalta magában hátra hagyott rokonokat, részint megölték részint pedig elszéllyesztették, a' megölettek között volt Liuntica is Árpád fia. Ezen történetet, midőn vissza akartak térni észre vévén, rettentő bátorsággal siettek vissza Pannoniába, és a' Tisza, Körös, és Temes között fekvő környéken megtelepedtek; Swatoplug 894 Arnulph pedig 897 meghalálózván Morva orsz.ból, és egész Pannoniából álló Magyar országi Herczgséget fundáltak.

Árpád 907 meghalt, utána következett a' fia Zoltán vagy Zoltan, ennek 947 fia Toxus, ennek 972 fia Geiza következett utána. Tart.nyokat felosztották az Árpád szándéka szerint több Herczegek között, a' kik mintegy választó Fejedelmek voltak, ezek pedig a' magoknak esett darab jószág némelly részeit katonáiknak zsold gyanánt ki osztották, 's örökségül nékiek hagyták. A' Tótok, vagy Moravok, kik Pannoniában voltak, jobbágyok lettek, vagy a' bércekbe sorítottak. Így megállapodván a' Magyarok tartományok határait több oldalról tovább tovább terjesztették, és így tehát a' Pe-

csenek felé is, mert eddig ezek hatalmaskodtak Erdélyben, ámbár némellyek azt állítják, hogy a' felosztáskor Erdély Tuhutumnak esett, mivel Gyula Erdély' akkori Kormányozója a' kinek hugát vette Geiza feleségül a' kitől születet István a' Magyar orsz. első Királya Pecsenege volt, és ezen pogány vallásu unokabátyjával István Király harczolt. Ezen háború alatt mindég bennebb nyomultak a' Magyarok Erdélynek nyugoti részébe az erdőkön túl. A' Székelyeket némellyek mint Benkő, a' Hunnusoktól származtatják, mások mint Pray Pecsenegeknek tartják, mások mint Schlötzer Kumánoknak, megint mások igaz Magyaroknak; az az a' fenn említettek maradékinak erősítik; tudniillik: a' kik Liuntica Árpád fia alatt míg a' többi Magyarok Swatoplug ellen hadakoztak Pannoniában maradtak, és a' Pecsenegektől üzettetvén a' mostani székely föld bérceibe szaladtak, a' hol későbbben minnekutána a' Magyarok határait mindég könnyebb terjesztették, mivel ezekkel ugyan azon nyelven beszéltek, erkölcsök hasonló volt a' Magyarokéhoz. szóval a' Magyarok a' magok valóságos rokónakra akadtak. A' Székelyek ezen nevet vagy a' ma régi magyar szótól Székely (örálló, határ őrző), vagy egy más régi magyar szótól Szökely (a' mostani szökevény) mivel a' Pecsenegektől meg lepetvén a' Székely földre szaladtak; vagy a' Székelytől tudniillik: még a' Ma-

gyarok eljövetelek előtt Erdélybe ezen tart. részekre tótul Stolicza, deákul Sedes, magyarul székekre volt felosztva talán a' Pecsenegektől. Minekutána a' Magyarok Erdélybe kezdettek vonulni, a' Magyar orsz.hoz közelfekvő Erdélyi környéket megszállották, imitt amott Grófok, és a' lakokhoz közel lévő székeket mint felbírók kormányozták, a' honnan ezen tájéknak új felosztása következett Grófságokra vagy Vármegyékre. — A' Magyarok, és Székelyek után Erdélyben jelesebbek a' Szászok, kiket II. Geiza Magy. ország Királya hívott e' tart. művelésére. Vannak ezeken kívül Örmények, Bolgárok, Görögök, Oláhok, Oroszok, Ráczok, Francziák, Németek, Czigányok.

Az Erdélyi Nemzeteknek nyelvek. A' Magyarok, és Székelyek ugyan azon egy magyar nyelven beszélnek, csak hogy a' Székelyek imitt amott örömet nyujtják, és éneklik a' szók utolsó tagjait, néha amazoktól különböző szavakkal is élnek. A' Szász nyelv három nevezetes Beszédmódra oszlik, tudniillik: Szebeni, Brassói, és Beszterczei e' legközelebb megy a' pallérozott Német nyelvhez, azután a' Szebeni legtávolabb van a' Brassói. — Az Örmények, Görögök, Zsidók, Czigányok és Serbusok (Oroszok) birnak ugyan tulajdon nyelvekkel, és mindazonáltal az Örmények más nemzetekkel közönségesen magyarul beszélnek, a' Görögök oláhhul, valamint a' Serbusok is; a' Zsidók rontott németül.

A' Lakosoknak politikai klasszisok. Erdélynek minden lakosi három rendre oszlanak: Nemesek, polgárok, szabadparasztok, Jobbágyok. A' Fő Nemességhez tartoznak a' Grófok, és Bárok. A' középm Nemesek azok, kik jószágokkal, és jobbágyokkal birnak, ezen mind a' két rendbéliék a' Székelyeknél neveztetnek Primores. Az alacsony Nemesek közé azok számláltnak, kik vagy nemes jószágot birnak mind azonáltal többnyire jobbágyok nélkül, és ezek Nobiles Unius Sessionis, vagy a' kik nemes levéllel birnak, de jószág, és jobbágy nélkül, és ezek: Armalisták. A' Székelyeknél az alsóbb Nemesek többnyire: csak Nobiles Unius Sessionis, és itten ezek közül mások Primipili (Lófő) mások Pixidarii (Darabant). Az Armalistákhoz tartoznak egyszer'smind a' négy fő vallásbeli lelki Pásztorok is, úgy mint a' kath., refor., evang., és Unitaria vallásnak Pásztori. A' szabad polgárok, és szabad parasztok tulajdon képen azok, kik elejétől fogva nem szabadok ugyan, de bizonyos takzsa mellett szabadokká tétettek, és Taxalistáknak neveztetnek, azomban ide tartoznak azok is, a' kik eredettől szabadok, mint a' Szászok és a' Királyi funduson lakó Magyar és Oláh polgárok Nemes mvsok (oppida nobilia). A' Taxalis mező vsok, a' Magyarokhoz számíttatnak a' minők Erdélyben a' Magyar vsok, a' két Örmény vssal: Erzsébet vsával és Szamos Ujvárral. A' Nemzetek vallá-

sok. A' Magyaroknak legnagyobb része Refor. kevés Luterán. egy néhány kath., és Unitárius. A' Székelyeknek legnagyobb része kat. a' többi Refor. és Unitárius. A' Szászok egy néhányat kivéven mind Luter. Az Örmények eleinten. Eutichianusok, most kath. némelly Oxendi Verzireski Örmény Romából, elvégezvén ott tanulását, visszatérvén 1684 térítette meg őket. A' Görögök, Oláhok, Czigányok egykor minnyájan nem egyesült Görög vallásuak, a' 17 század végétől nagy részek a' két utolsóknak egyesült. Az Oroszok luter., a' Bolgárok kat. a' Zsidók Móses vallásán maradnak. —

Tudományi Intézetek. Nyílt könyvtárak találhatnak az iskolaiakon kívül a' Gróf Battyánié Fejérváratt, Báro Bruckenthalé Szebenben, és a' Gróf Telekié Marosvásárhelyt; könyvtáros műhely kettő nagyon, egyik Szebenben a' másik Kolosváratt, de mind a' kettő egy tulajdonosé. Könyv nyomtató műhelyek vannak Balásfalván, Beszterczén, Brassóban, Csik Somlyón, Medgyesen, Szebenben. Papiros malom van 12. —

Karakterek. A' Magyarok vidámok tüzesek, hadakozók, dicsőségre pompára vágyók, egyenes szívűek, barátságosok, udvariak, vendég szeretők, éles eszűek, csak az igazságtalan bántás mozdíthatja őket embertársok ellen a' sértés viszanozására. A' Székelyek karakterekre nézve is egészen Magyarok. A' Szászok

csendesek, hajlók, meggondolók, munkások, takarékosok, mesterségek űzésére termetek, rend szeretők. Az Örmények, Ráczok, és Görögök általában kereskedő lélekkel bírnak, fejekre hasonlónak látszanak, A' Görögök azon nyomatás által, melyet hazájokban szenvednek valamennyire komorok, magokat visszatartók, de külső magok viseletében több finomságot mutatnak, és köztök is némelly jobb ízlés kezdődik. Egyébaránt ezen három utolsó nemzeteknek nagyon tulajdonok, hogy szorosan egymáshoz kapcsolódnak, és egymást gyámolítják, mely által boldogságokat nagyon segítik. A' Zsidók Erdélyben is csak Zsidók. Az Oláhok Erdélyben azon pallérozásra léptek, melyet régen nem is lehetett reményleni, mivel hogy a' durvaság, goromba tudatlanság, és innen származó külömbféle hibák és gonoszságok, ámbár a' jeles elmét tőlök el nem tagadhatni, kiváltképen a' helyezésre, részegségre, 's ragadozásra hajlandóság főképen ő köztök uralkodtak, de melyekről már lassanként lemondanak. Barátságok, és társalkodások is türhető.

Ruházatok. A' jelesebb rangú, és jószágos Magyarok megkülönböztetik magokat a' nekik tulajdon süveggel (kalpak) inggel, gatyával, melytüvel, övvel, hosszú nadrággal, mentével, csizmával, és Asszonyaik a' hosszú fátyol által, mellyel fejeket takarják, azomba most közönsé-

gesen csipke főkötőt viselnek, a' karatlan melyre való karos mente, és hegyes magyar czipő által, mellyet ők mindazonáltal most gyakran a' német lábbelivel felcserélnek. A' köz Magyar a' hosszú magyar vászon ingen, és gatyán kívül durva posztó nadrágot visel, azután térdik nyúló karos posztó ruhát mellyet zekének hívnak, és ha hideg támad tágas karú horzas gyapjúból készült köpenyegét, melly tulajdonkép Oláh ruha (szür), kivált télben juhbőr süveget. A' köz Magyarok nyárban közönségesen fejeket széles karimájú kalappal fedik, lábfő takarás végett pedig vagy csizmával, vagy né melly tájakon bocskorral élnek, melly áll egy darab talp bőrből, ennek egyik vége a' lábhegy eltakarására szélessége szerént öszve van füzve, melly bőrön körül likak vannak vágva, mellyeken mintegy 4 linea szélességű szíj vonatik keresztül, míg a' né melly durva posztóval bétekert láb fő az említett talp bőrhöz úgy hozzá szorúl, hogy lábbeli gyanánt hordoztathassék. A' köz magyar Asszonyok hordanak inget a' csípőig ezen alól az úgy nevezett pendelyt, erre szoknyát, és előkötőt, posztó lájblit, és csizmát, a' fejeken hordanak némely három fertály singnyi széles, és mintegy két singnyi (ezen mérték valamivel kevesebb a' réfnél) hosszú finom kendőt. A' nőtelen leányok mezítelen fővel járnak, hajok egy része fejek hátulsó felén fellévéen bokrozva más része pedig

a' hátokon hosszan függvén. A' gazdagabbak innepeken hordanak egy három újni szélességű tafolával vagy bársonnyal bé vont, és drága kövekkel, és gyöngyökkel kirakott pép koronát a' hajokon a' hátulfön, ezen korona pártának neveztetik, de miolta a' hajlenyírás szokásba kezdett jönni ezen pártá is ritkábban hordoztatik, mivel kopasz fön nem viselhetni. A' Székelyek ruházatjok máskép olyan mint a' Magyaroké, csak ezen kölömbsséggel, hogy a' főbb rangú Székelyek mentéjük közönségesen rövidebb mint a' Magyaroké, mert ezeké térdig, amazoké pedig a' csípőig ér, szakált nem hordanak de bajúsztt igen. — A' Szászok ruhájok kétféle régi, és új; amaz az öregebb polgári személyeké, ez az ifjabbaké, tudósoké, és tisztviselőké; ezen utolsó egészen az újabb német franczia öltözet, az első tulajdonképen Magyar-török. Az Örmények magyar; az Oroszok, oláh, a' Ráczok részint magyar, részint görög, részint német ruhát hordanak. A' Görög, és Oláh kereskedők asszonyaikkal együtt részint görög részint német ruhát viselnek. A' Zsidók részint németet, részint törököt. Az Oláhok hordoznak hosszú és tágos inget, melly nélkül sarkokig érne, ha szíj vagy kék gyapjú övök által fel nem huznák, melly mindazonáltal térdekig így lenyulik; viselnek tovább gatyát, bocskort, zekét, szürt. Télben viselnek némely rövid juhbőr mentét is. Az Oláh Asszonyok öl-

tözete áll, tulajdonkép csak egy hosszú ingből, melyet posztó vagy gyapjú sinor övvel öszve szorítanak, karját öszve ránczolják és öszve kötik, a' mellynél tágos nyílása van; ezen ümege azután elől hátul mint egy réfnyi hosszaságú, és a' bokájokig nyúló gyapjú, többnyire kék kötényeket kötnek; fejeket fejer hosszú kendőbe tekerik. Az ő ékességek arany és ezüst pénzek, melyeket több sorokban a' nyakokon függve hordoznak. — A' legnevetesegebb öltözet a' Czigányoké, kivált a' kik valamely vsnál megtelepedtek; egyetlenegy Czigány páron gyakran minden Erdélyi Nemzetek' öltözetét láthatni; tulajdonkép magyarul vagy oláhul öltözködnek; fiaik télben félíg nyárban egészen mezítelenek.

A' Lakosok iparkodások, kereskedések. Erdélyben a' munkálók illy renddel következnek: Magyarok, Szekélyek, Szászok, Oláhok; a' kész productumok kimivelőji pedig illy rendel: a' Szászok, Magyarok, Szekélyek; a' Czigányok minden mesterségben himpellérkednek; a' kereskedés, a' Görögök Örmények, és néhány Szászok kezében van. Sok olly is hordatik bé Erdélybe, melyet ott benn meglehetne kapni, mint p. o. szkumpia, tiszta fa, 's a' t.; tovább szarvas marha, ló, juh, sertés, sőt méz, és viasz is, de kiváltképen bor, főkép Oláh orsz.ból, és kevés Magyar orsz.ból. Erdélyből kihordatik gabona, barom, szürök, kötél, szij-gyártó, asztalos, esztergályos, ko-

vács, lakatos munkák, faggyú, bőrök, 's a' t. A' fő kereskedő vsok Brassó és Szeben.

Kormány Rend. Erdély ország meghatározott monarchiai, (egyedül uralkodási), független örökségithető Státus; meghatározott: a' mennyiben, törvények' szabásában, a' Tart. Fejedelme, és annak fő rendjei részt vesznek; Monarchiai: a' mennyiben, törvény, a' törvény szabásban való rész vételen kívül, mellynek ereje szerint az orsz. rendjeitől végzet törvény a' Monarcha megerősítése nélkül illendő erővel nem bír, a' végre hajtó hatalom a' Monarcha kezében van. Tovább független, a' mennyiben semmi más Státusnak alá nincs vettette; utóljára örökségithető Státus, a' mennyiben Fejedelmétől maradékira szálló örökség gyanánt bíratik. Minnekutána Erdély külön vált Státus lett volna, minde-nik a' három fő Nemzetek közül egy külön részt mint Magyar orsz.nak mellyhez tartóztak külön szakasztott tartományát bírta. Az egymáshoz való erány ennyiben állott, hogy ők más Szomszéd és Királynak jobbagyi voltak, belső Kormány Rende mindenik nemzetnek különös volt. A' Magyarok a' magok anyaházajokból magyar országból vették a' kormány rendet Elsőrök Vojvodának nevezetett. A' Székelyek határörző honnyi katonasági kormány renddel díszeskednek. Elsőröknek Székelyek Grófja volt neve. A' Szászok kormány rendjek német Birodalmi vsi volt, Elsőrök Szá-

szok Grófjának hivatott. De a' 15-ik Századi nyomórúságos idők, és azon kegyetlenséggel tellyes 12 esztendő (1526-tól 1538-ig), mellyekben Zápolya János Ferdinánd magyarorsz. Fő Herczegétől egész erővel kiragadni törekedett, és valóban Magyar orsz. nak legnagyobb részét a' mostani Erdéllyel együtt is kiragadta, közelébbi szövetségre kényszerítették a' három nemzetet.

Ezen túl mind a' hármaknak formás öszve gyűlései kezdődtek, és lassan lassan Erdélynek mostani kormány rendetamadott, midőn 1543. Zsigmond János alatt Magyar orsz. tól egészen elválasztatott, tulajdonképen való Fejedelemséget kapott, és Fejedelemség lett. Az 1542-től 1545-ig tartott orsz. gyűlésekben meghatároztatott új kormány rendevalamennyire, de még nem tökéletesen, és a' Magyar Királyok magok megismérték végre 1571. ezen tartományt Szabad Választással bíró Fejedelemségnek, a' mi a' 18. Század elejéig meg is maradt; akkor pedig az Austriai Ház örökségi fejedelemsége, és utóljára 1765. nagy Fejedelemség lett. Az Erdély Uralkodójának ez a' titulusa: Erdély Nagy Fejedelme, és Székelyek Grófja; ez az Austriai Császár. Ezen titulust: Székelyek Grófja Mária Theresia vette fel a' Székelyek kérésére, minekutána Apafi idejétől fogva ugyan nem, de az első Választott-Fejedelemtől Bátori Istvántól Apafiig mindig szokásban volt. Midőn M. Theresia Erdélyt Nagy Fejedelemség-

re emelte egyszersmind új. Czimert is adott. Ez áll egy paizsból, melly egy veres kereszt gerenda által két egyenlő mezőre osztatik, a' felső kék mezőn egy sas kiterjesztett szárnyokkal emelkedik testének közepére esvén a' gerenda, felette a' jobb szegleten van egy nap, a' balon az újuló hold jegy. Az alsó arany mezőn állanak két ezüst várak; a' paizst egy fejedelmi kalap fedi, melly arany koronával bé van gyöngyölgetve, és a' tetejét egy golyóbia melly keresztet tart, ékesíti. Az Erdély kormányozásában a' legfelsőbb Ur most Ő Császári Királyi Felsege I. Ferencz.

K o r m á n y - S z é k. Ezen célra a' Monarchához legközelebb van Bécsben a' Királyi Erdélyi Udvari Kanczellária; benn a' Fejedelemségben az Erdélyi legfelsőbb hivatal a' Királyi Gubernium, melly áll a' Királyi Gubernátorból, és 12 Tanácsnokokból. Ezen Státusi és Kormányzéki Tanács a' tartományi Kanczelláriával, a' tartományi Kanczelláriussal, a' ki mindenkor Guberniális Tanácsnok, azután Guberniális Titoknokokkal, Concipistákkal, Kanczellistákkal, 's a' t.; most Kolozsváratt helyeztetik székét. A' Királyi Erdélyi Udvari Kanczellária tartózkodik az innenső Csapszék utzában (Schenken Strasse) Bécsben, egy az Erdélyi Tartományi Kasszából 82.000 for. vásárlott épületben. Ezáltal közöltetik minden lehetséges ügyekben, minden a' N. Fejedelemtől a' Tartománnyal, és viszont a' Tartománytól a' Fejede-

lemmel, készít Privilegiumokat és Rescriptumokat, melyeknek a' N. Fejedelem, az Udvari Kancellárius, és a' Referendárius Udvari Tanácsnok írnak alája; a' Decretumoknak pedig csak az Udvari Kancellárius, és a' Referendárius Udvari Tanácsnok, azomba mind ketten a' Fejedelmi pecsétnek nevek mellé nyomásával. Az Udvari Kancellária közvetlenül az ország Fejedelme alatt van. Ezen hivatalnak zsoldja a' tart. részéről 22.500 császár forint. — A' Királyi Guberniumnak melly a' fenn említett 12 Tanácsnokokból, 3 fő Nemzetből, és 4 nevezetesebb Vallásból áll; széke először volt Károly Fejérváratt, de itt a' 18 század kezdetével a' Rákóczi nyughatatlansága által felbontatott; vissza állítatván ismét VI. Károlytól, széket Szebenben kapta, a' honnan 1790. Kolozsvárra által vitetett. Ezen tartományi hivatalnak hatalma kiterjed minden lehetséges ágaira a' Státus igazgatásának. Minden királyi rendelés a' tart. Fejedelmétől jön az Udvari Kancellária által a' Guberniumhoz, és ez vigyáz az orsz. Fejedelme nevében annak végbemenésére; tovább az említett hivatala' legfelsőbb törvényszéki hivatal mindazonáltal szabad ennek ítéletétől az ország Fejedelméhez folyamodni (appellálni). Ezen legfelsőbb hivatal esztendőnként a' tart.tól kap 52.328 császár forintokat, mindazonáltal e' csak egy nagyobb része zsoldjoknak, a' más, melly sokkal csekélyebb, jön a' kamarai tö-

ke pénzből, valamint a' Királyi Udvari Kancelláriánál is.

Kincstár - Hivatal. A' kincstár hivatal azon Fejedelmi Kamara Erdélyben, melly a' tartományi adón (Contributio) kívül minden Státus jövedelmekről gondoskodik; Elsőre a' Királyi Kincstár-Mester, a' ki alatt a' Kincstár-Hivatal két ágra oszlik, tudniillik: azon kamara tanácsra, melly a' bányai és pénzbéli ügyekre vigyáz, és Thesaurarius Regiis in Monetariis et Montanisticis neve; és azon más Kamara Tanácsra, melly a' többi kamarai dolgokat igazgatja, Thesaurarius Regiis in Cameralibus nevezetik; ez alatt vannak minden Erdélyi Só hivatalok, Harminczados, Tizedes tisztségek, valamint az első alatt Vajda Hunyadon a' vasra vigyázat; az arany béváltó tisztség Zalatnán minden ennek alá vetett tisztségekkel együtt s a' t.

A' Státus Jövedelme és Költsége. A' Státus jövedelme melly esztendőnként két milliomra számítatik, foly a' tartományi adóból, melly mind a' fennék, mind egyéb jószágról fizettetik; tovább azon jószágokból (Dominia), mellyek az ország Fejedelmet mint első nemes birtokost illetik; és azon jövedelmekből, mellyek a' tart. Fejedelméhez, mint Fejedelemhez tartoznak: a' minők, bánya, harminczad, vám, posta jövedelem, só jövedelem, és tized jövedelem. A' Státusi költségek kiterjednek különbféle politikai, törvényi valamint Kamarai és Katona tisztek zsoldjok-

ra, és más szükségekre, a' többi a' Fejedelmi Kasszába megyen.

Katonaság. A' tartom. nak bátorsága végett tartatnak regulás, és regulátlan katonák; ezek nevezetnek Felkelő Nemességnek, és amazok állanak Tábori és Határ őrző regimentekből. A' Felkelő Nemesség az elvégzett had után széllyel mennek a' nélkül, hogy rendes katonai szolgálatra kényszeríthetnének. Tábori Regimentek, mellyek fogdosás és Verbunk által gyűjtetnek négyen vannak, két gyalog és két lovas. Az elsőik közül egyyik a' Benyovszkyé, a' vagy a' 31. és ennek öltö-zete fejér, kék nadrággal, sárga hajtokával; a' másik a' Splényié a' vagy az 51. és ez az elsőtől sárga gombjaival, és kék hajtokájával különböz. A' Lovasok közül egyyik Savoyi-Dragnyos, (ezen nevét ama híres Eugennek Savoyi Herczegnek tiszteletére mindenkor megtartja), ennek öltö-zete fejér, fekete hajtokákkal; a' másik Ö Csász. Kir. Fő Herczegsége József Huszár regimentje, vagy a' regimentnek számában a' 2dik, e' kékre öltözködik sárga gombokkal, és veres magyar süvegekkel (kalpak), minden gyalog regiment békeség idején áll 3000. a' lovas pedig 1200 emberből. A' határ őrző regimentek öten vannak, 4 gyalog, 1 lovas, két regiment áll Székelyekből, kettő Oláhokból; a' Lovas Regiment pedig Magyarokból, Székelyekből, és Oláhokból. Minden Regimentnek Kommandánsa (Vezér), nem mint

a' tábori regimenteknél a' birtokos Generál, hanem a' ki a' Regimentnél legfelsőbb, a' midőn azomba a' Székely Regimenteknek van egy oszt. Generálisok (Brigadier) a' ki Brassóban, és az Oláhoknak is egy, a' ki Szebenben tartózkodik. Ezen határőrző regimentek 1761-től 1764-ig fegyverkezettek fel. Ha csak minden öt férjfiak közül egy válik katonává támad közel 20. 000-ből álló sereg; ezeknek köteleességek a' Moldva és Oláh ország szélein nyúló határ lineát a' szoros áltmeneteleket őrizni, a' hol azon kell gondoskodniok, hogy senki ama tartományokba, vagy onnét Erdélybe akár portékával akár a' nélkül ne menjen, ha a' környüllállások szerint vagy a' Contumácztot (egés-ség megpróbálására hely vagy idő) meg nem tartotta, vagy legalább (ha a' Contumáczt nem szükséges) magát nem jelentette, és az illendő határ vámot's a' t. le nem fizette, és a' maga passzusát meg nem mutatta. Ezen czélnek elérésére, a' mint a' határ lineá a' bérceken megyen, olly távolságra, mellyen egyyik a' másikat láthatni, és egymáshoz mehetni, őrizet hazocskák építettek, mellyek egynéhány katonákkal meg vannak erősítve, és pedig Bukowinától a' Brassó alatt lévő Tömös áltmenetelig a' Székelyektől, és innen a' Magyar országi a' vagy Temesvári határig Hunyad Várm. ben az Oláh határőrző katonaktól. Azon fenék jószágok mellyeket bírnak, szolgálnak békeség idején zsold gya-

nánt. Békeség idején magoknak kell magokat ruházni. és illykor az 8 Uniformjok áll durva fekete rékliből, (zeke), és fejer nadrágból, a' rékliken vannak a' tulajdon regimentek rózsza veres, vagy zöld hajtókái; egyébbaránt magyar czipőt (topánka) hordanak, és magas fekete csákót. A' háborúban ruházotjok fejer, kék nadrággal, és a' Székelyeknél rózsza szín veres hajtókával, a' hol egyzersmind az első regimentnek gombjaik sárgák, a' másodiknak fejekek; az Oláhoknál pedig zöld hajtókával, a' hol hasonlóké az első regimentnek gombjai sárgák, a' másodiknak fejekek. A' Székely Huszárok uniformja setétkék fekete kalpákkal (csákó), és sárga gombokkal. Az első Székely regiment Stábja fekszik Csik Szeredán, a' másodiké Készdi Vásárhelyen. A' Székely Huszár regimenté Szepszi Sz. Györgyön; az első Oláh regimenté Orláton, a' másodiké Naszodon. Aze egész katonaság egy Commandirozó Generál alatt van, a' kinek lakja Szebenben; azomban a' Generál-Commandóhoz még tartoznak két oszt. Commendánsok, a' kik hasonlóké Generálok, és különös Adjutánsaik vannak mint a' Commandirozónak; tovább néhány Generál-Majorok (Brigade), kik közül mindennek tulajdon Adjutánsa van, és végre 4 Előadó (Referent), a' kiknek ismét tulajdon Adjutánsaik vannak. A' Generál-Commandóhoz tartozik azután a' Hadi-Kanczellária egy Kanczellária igazgatóval, (Kanczley-

director), 's a' t.

Oskolai Elrendelés. Erdélyben a' fő Oskola (Lyceum Academicum) Kolosváratt vagyon; ennek első fundamentomát Bátori István első Választott-Fejedelme Erdélynek, és azután Lengyel orsz. Királya tette. Ezen végre 1576 Jesuitákat hívott, a' kik először Kolos-Monostoron Kolosvár mellett építettek Oskolát; később Bátori Kristóf Kolosváratt a' Franciscánusok hajdani templomát és klastromát oda engedte nékik, és az 1581 újonnon fundált Akademiának (Fő Oskola) ajándékozta Monostor, Jegenye, Bogártelke, Tiburcz és Kajánt helységeket. Ezután külömbféle változások érték 1698-ig, melly esztendőben ismét vissza állítatott. M. Therezia 1775. Januarius 26-kán meghövitette. Hozzá tartozik a' nagy Universitásbéli épületen kívül az úgy nevezett Nemesek Convictusok, és a' Sz. József Semináriuma. Mind a' kettőt Bátori Kristóf szerette, amazt az ifjú nemesek számára, a' kik itten minekutána M. Therezia azt még inkább gazdagította lakást, kosztot, és tanítást kapnak egy külön épületben, némellyek csupán a' megnyert fundáció ereje szerint, mások fizetésért 60—100 forintig; egy Piaristának fő vigyázása alatt a' Kir. Rector Convictus. A' Sz. József Semináriumát ugyan azon Fejedelem fundálta, és ezentúl több nemes familiáknak bőkezűségek által olly gazdagon elő segített, hogy azokon kívül, kik bizonyos számú magokat jól vi-

selő ifiak számára öszvejött kasszából részesek lenni, megérdemlik, az az fundátiót nyernek, még más szembetűnő számú ifjak 30—60—100 forintokig lefizetvén, lakhelyt, kosztot és tanítást vesznek tulajdon épületben; itten is egy Piaristára van bízva a' fő vigyázat, a' ki neveztetik: Regens Seminarii. Ezekből kilátszik, hogy ha a' Convictusban nincs, valóban a' Semináriumban sem lehet az ifjak egészségét eltemető a' tömlőz fenekén sínlyödőkénél alább való kosztanak helye. Az egész Lyceum a' Kolosvári Fő Ispány alatt van mint Directora alatt. Vannak benne 4 iskolai karok, (facultas); tudniillik: Törvény, Orvos, Bölcselkedmény, és szép művbéli Tanulmányi karok, az Istenes tudományi kar, (Facultas Theologica) 1786. Pestre, és 1790 Károly Fejérvárra tétetett, a' hol most Seminarium S. Stephani nevezet alatt esméretes, és vannak mellette egy Regens Seminarii, 4 Prof., és mintegy 30 Nevend.

A' Gymnasiumok a' Valásbéli felekezetek szerint eloszlanak: Katolikusokra, Fejérváron, Marosvásárhelyen, Csik-Somlyón, Szebenben, Udvarhelyen, Kantán, Beszterczén. Görög egyesülte: Balásfalván, Reformátusokra, Enyeden, Marosvásárhelyt, Kolosvárt, és Udvarhelyt. Luteránusokra: Szebenben, Brassón, Segesváron, Medgyesen, Beszterczén. Unitáriusokra, Kokosvárott, Tordán, Székely-Keresztúron. A' Kálvinistáknak, és Unitáriusoknak ezen említett na-

gyobb tudományi intézeteik, Collegiumoknak nevezetnek. Ezek közül a' Kálvinistáknál több tekintetre nézve első az Enyedi, ez egynehány nagyobb rangú Reformátusok alatt, kik a' Collegium Curátorinak nevezetnek, egyébaránt van egy Rectora, több Professori, a' kik Isten esmértetési, Bölcselkedményi és Nyelv vizsgáló tudományokat adnak elő a' felsőbb Classisokban, a' midőn az alsóbb Classisokban néhány öregebb Tanulók tanítanak. A' Tanulók általjában magyarul öltözködnek mindazonáltal az úgy nevezett Togátusok még egy fekete köpönyeget vesznek a' magyar ruhára a' Tanulók mindöszve 1766 voltak 844. A' Kolosvári, Marosvásárhelyi és Udvarhelyi Collegiumok is éképen vannak elintézve. — Az Unitáriusok' Kolosvári Collegiumok mellán mondatik ezen valásbéli felekezet legfőbb iskolájának. A' fő vigyázat a' Collegiumra két legnagyobb tekintetű Unitáriusoknál van, kik Curatoroknak vagy Inspectoroknak nevezetnek. A' felsőbb Classisokban öt Professorok az alsóbbakban pedig 8 öregebb Tanulók tanítanak. Az Unitárius tanulók tulajdon öltözetekkel megkülömböztetik magokat, ez áll egy hosszú setét kék posztó mentéből, melyet togának hívnak, és a' melly alatt setét kék posztó Dolmányt, mellyre fekete szőrőv van rá tekerítve, hordoznak, valamint ugyan azon setét kék színű magyar nadrágot is, és három szegletű kalapot. A' Tordai Col-

legiumnak egy, a' Székely Kereszturinak pedig 2 Inspector vagy Curátora van.

A' Vallások elrendelése Erdélyben 4 fő (privilegiált) Vallások, és két mellék (csak szenvedtetnek) Vallások vannak. A' fő Vallások először a' Római Katol. Religió az Erdélyi Püspök alatt, a' ki egyszersmind Suffragáneusa a' Kalocsai Érseknek, az ő Püspöki Széke, és Káptalanja Károly-Fejérváratt van, de mint Guberniális Tanácsnok most Kolosvárt lakik, utána következnek több Kanonokok, Archidiaconok, és Plébánusok, több Klastromokkal, a' minők az Antoniánusoké, Franciscánusoké, Minoritáké, Piaristáké, és Sz. Ursula Apáczákkal. A' 17. Században a' Klastromok Erdélyben kettőig lefogytak vala, de a' 18. Században ismét 51-ig szaporodtak, ezen szám eltöröltetvén 1773. a' Jesuiták Szerzete hattal kisebbedett, és 1783. II. József alatt 5. férjfi, és 1. Apácza Klastrom megszűntek, és így maradtak még 37 férjfi, és 1 apácza Klastrom. Az Antoniánusok Erzsébet városán, Basiliták Balásfalván, Franciscánusok Stephaniták Csík-Somlyón felső Csík-Székben, Mikházán Maros-Székben, Szárhegyen Gyergyó-Székben, Esztelneken Háromszékben, Udvarhelyen, Szébenben, Brassóban, Medgyesen, Szászsebesen, Szászvároson, Kolosváron, Fogarason, Vajda Hunyadon, Tordán, Toroczkón, Széken Doboka Várm.ben, Hát-szegen. Sz. Ferencz Szerzetébéli Bulgárok: Fejérváratt,

Alvinczen, Déván, Körös Bányán. Minoriták Beszterczén, Kolosváratt, Kantán, Szilágy-Somlyón, Marosvásárhelyt, Nagy Enyeden. Piaristák: Kolosváratt, Beszterczén. Sz. Ursula Apáczák Szeben. 1766. találattak 93, 135. Katolikusok a' 153. Plébániák közül 119. világi Papok, 34. Szerzetesek provideálnak. Ugyan azon eszt.ben azokhoz tartoztak még 116958 Görög egyesültek, és 1772. 119230, ezek a' Fogarasi Püspök alatt vannak, ki az első lakjáról ugyan így nevezte-tik, de most Balásfalván széke. Ez is Suffragáneusa a' Kalocsai Érseknek. — Második privilegiált Vallás a' Reformáta, 1766. 140043 lélekkel, egy Superintendens alatt, az egész Superintendenzia megyékre oszlik, ezek Parokiákra. Minden megyéből választatik ugyan azon megyéhez egy ugy nevezett Senior mint Elsőr, és egy Notárius. A' Superintendenst a' Seniorok választják, kit azután a' Nagy Fejedelem megerősít. Harmadik privilegiált Vallás a' Lutherána, 1766. 130884 lélekkel, egy Superintendens alatt. A' Superintendenzia Káptalanokra, ezek pedig Parokiákra oszlanak. A' Káptalanok Elsőri Dechanok, ezek választják a' Superintendenst, melly választást azután az Ország Fejedelme helyben hágy. Negyedik bévett vallás az Unitáriusoké, 1766. 28647 1789-ben pedig 31921 lélekkel. Itt is mint a' Reformátusoknál, a' Seniorok v. Archi-Diaconok választják a' Superintendenst, s a' t. 110. Parochialis és 54.

filialis Eklezsiákkal. — A' három utolsó Vallások közül mindeniknek vagy on egy Fő Consistoriuma is, melly a' Superintendensből, a' jelesebb Lelki Pásztorok közül egynehányból, és világi személyekből áll, valamint az All-Consistoriumok is.

Azon Vallások, mellyek csak türetnek, először a' nem egyesült Görög Vallás, 1766. 444219. 1772-ben pedig 558076 lelkekkel. Egy Püspök alatt egy ideig a' Moldovai és Oláh országi Püspökkel tartottak, e' szentelte fel Papjaikat, azután a' Budai Püspökkel, míg végre 1784. tulajdon Püspökök kaptak, ennek halála óta a' Vajda Hunyadi Archi-Diaconus gondoskodik a' Megyéről. 99. Plébániai állanak 29 Archi-Diaconok alatt, és nagy számú Pópák alatt, a' mint ők nevezik. Másodszor a' Zsidó Vallás két Sinagogákkal Károly-Fejérváratt, de csak egy Pappal, a' kinek tudni kell Zsidóul, Németül, és Görögül; mivel egyik Sinagoga a' német, a' másik a' török Zsidókra van intézve. A' Zsidóknak ugyan nem szabad Erdélyben másutt tartózkodni Fejérváron kívül, mindazonáltal csak nem mindenhol találhatni rájuk.

Egészségi Ügyeletek. Egy tartományi Fő Orvos, mint első Orvos, és minden orvosi ügyeleteknek igazgatója vagy on Erdélyben állítva. Alatta vannak különösen azon Orvosok, mellyekkel minden kerület bír, és a' kik kerületi Orvosoknak neveztetnek, és minnyájoknak Doctores Medi-

cinæ, kell lenni, azután a' kerületi Seborvosok, és a' kerületi Bábák; azomban ezeken kívül vannak még más practicus Orvosok és Bábák is, kivált a' vsokban. Az Oláh országba és Moldovába vivő szoros áltmeteleken vannak a' Contumacz (ragadó nyavalya tisztítási hely) hivatalok. Patikák vannak nem csak a' vsokban, és pedig 3—4—5, hanem több mvsokban is, mellyeket a' kerületi Orvosok gyakran meglátogatnak. Némelly helyeken, mint p. o. Brassón van holt vizsgáló is, a' ki hasonlókép Medicinæ Doctor, v. Seborvos, kinek engedelme nélkül általján 48 óra előtt a' holtat nem szabad eltemetni, (mert egyéb aránt a' Királyi-Gubernium rende lése szerint 1811. Sept. 3-án semmi esetben 24 óra előtt nem szabad eltemetni).

Posta Ügy. A' fő Posta mester Erdélyre nézve is mindenkor a' Herczegi Paar familiából a' legöregebb, (most Herczeg Venczel János), de a' Posta Ügynek közvetlen elintézete a' tartományi Guberniumnál van. A' fő Postamester alatt van a' fő posta igazgatási hivatal Erdélyben, mellynek széke Szebenben.

Helységek. Magában foglal 11. szab. kir. vsokat, 66. mvsokat, 2566. falukat, és 52. majorokat.

Erdholm, 6 együtt fekvő kis szigetek a' keleti tengeren 2 mfd. Bornholm-tól. A' két nagyobbakon, mellyek közt a' keleti tenger egy szep kikötőt formál, vannak őrző várak; ezek a' mapán Christians-Oye-nek is

neveztetnek. 1. Christian-soő.

Erding, Aerding, (48° 18' 23" E. Sz. 29° 34' 53" K. H.) élelményes vska Bajor orsz.ban Isar ker.ben Sempt főnél, mellyben a' Preysingi Grófoknak szép palotájok vagyon; 260 h. 1600 l. kik takácságból timárságból, és erős gabona termesztésből táplálják magokat. Helye a' tartományi törvényszéknek és Számtartóságnak.

Erdingen-Moos, Bajor orsz.ban Isar ker.ben a' Müncheni tart. törvényszéktől Vöhringtől egész Moosburgig lefelé kiterjed, és vagyon néki 74176 napszámi térsége. A' föld többnyire köveccsel, és fővennyel öszve kevert fekete laphely.

Erdő Bénye, mvs Zemplén Vrm.ben, Tokaji jár.ban, Liszka vsától $3\frac{3}{4}$ óra, erdős helyen. F. U. Szirmay Uraság. Lak. leginkább Magy. kath., és némelly ref.; szöleji nevezetesek, 's határan néha drága kövek is találatnak.

Erdő Sz. György, Gergeswald Gyergyó, mvs Erdélyben, Székelységben, a' Marosi székben, Szovati ker.ben F. U. résszerént G. Teleky, résszerént két más nemes fam. Lak. Magy. és Oláhok, refor. és ó hitűek tulajdon plébániájokkal. Kükölliő patlak nedvesíti határát, Nagykenától $1\frac{1}{2}$ óra.

Erdőd, (47° 37' 42" É. Sz.) mvs SzathmárVarm.ben, Kraszna köri járban, Szathmár Németitől 3 óra. F. U. G. Károlyi, hajdan Drágfi híres nemzetség hirtoka, 's születés földé Bakacs Tamás Esztergomi Erseknek, ki II-

dik Lajost megkoronázta, 's a' Törökök ellen hadakozásra 20000 aranyokkal segített. Lak. Oláhok elegyesen, egyesült hitűek és kat. Nevezetes hutáji, jó határja, 's szölei vannak; hajdan meg volt erősítve.

Erdőd, hegy VerőczeVarm.ben, Slavoniában, Eszéki jár.ban, egy dombon Duna mentében, F. U. Csepini Adamovics fam. Lak. egyesültek és kat. volt egykor erősege is, mellytől maiglan a' Pálffy familia, Erdödi nevet visel. Jó szőlő hegye vagyon. Számlál 290 kath. és 440 ó-hitű rácz lak. Dáljának filiája, mellytől $\frac{1}{2}$ orányira távozik.

Erdődka, igen elszéltett falu Arva Vrm.ben Namestói jár.ban, Lengyel orsz. határán, Kubintól 12 óra. Beszkéd hegye alatt, mellyet Lengyel Koloniák lakják 1075 kath. és 3 Zsidók. Pajtáik, 's marha istállóik többnyire a' falun kívül vannak egy mástól jól távol. Neveztetnek Volwarkinak. Itt bizonyos nemű olaj, és sok szekérkenő készíttetik. G. Erdödinek Árvai Uradalmához tartozik, itt keletkezik az Arva folyó.

Erdők osztálya, egyik a' volt nagy Francz. bír.nak osztályai közül, nevét nagy erdőségeitől kölcsönöze, és a' Luxemburgi Herczs.ből formáltatott; nagysága 122 □ mfd, foglalt 226000 l. Következő 4 Luxemburg, Neufchateau, Bottburg, és Diekirch kerületeiben 28 kant. és 383 községet számlált. Most Luxemburgi N. Herczegség név alatt egy. Bel-

Belgium kirs. tartozik. Fő
vsa Luxemburg.

Erekli, vs Anadoli Török tart.
ban kis Asiában, az ó He-
racleának maradéka, egy
kellemetes helyen, jó ha-
jócsinálással, és nagy für-
fogással.

Eremitage, Einsiedeley, kö-
lönösen derék mulató hely
3/4 óra járásnyira Bayreuth-
tól. Kiterjed, részint e-
gyenesre, részint hegyekre,
a' természeti és mesterség-
gel csinált ékeségek igen
kellemetesítik ezen derék
térseget. Külömbféle osz-
tályokat foglal, mellyek kö-
zül mindenik valami újat
mutat: nézésre méltó mu-
lató lakásokat, gyönyörű
vízi mesterségeket, régi e-
dényeket, rendképeket a'
külömbféle mesterség műve-
seinek, Hollandiai meleg-
ágyakat, narancsos kerte-
ket, Herczegi vsokat, és
még más sok lakásokat, kel-
lemetes kinézéseket, bar-
langokat, templomokat,
két sor fák között való sétá-
ló helyeket 's a' t. 1718
György Vilhelm Mark-Gróf
által kezdetett el építtetni.
De ezen nevezetes helyből
már csak csekélység van fen.

Eresina, Elerena, Arevu, Spa-
nyol orsz.ban, Castilia ha-
tárán, Sierra Tablata bér-
cekből fakadó, és Torde-
silás felett Dueroba fő víz.

Eretria, Chalkis után legje-
lesebb vs volt Euböában,
sok szállítmányokat bocsá-
tott ki; régi neve volt Me-
laneis, máskép Arotria.
Volt Eretria Phthiotisban
és Hestiaetisban is.

Erf, nagy fő, melly Eifelben
keletkezik, a' Jülich Her-
czegségen keresztül (a' volt
Ruhr oszt. lyán) Clevé befoly
és Reussnál Rajnába ve-
hüb. LEX. II. DAR.

gyül.

Erfurt, Herczegség Thurin-
giában, Gera fónál, a' Prus-
szus hatalom alatt. 16 □
mfdet és 41680 l. számlálá,
termékeny, Unstrut, Gera
és más főktől öntöztetett
tart. A' fő vsa

Erfurt, Erfordia, Hieranofor-
dia, (50° 59' 8" E. Sz. 28°
42' 22" K. H.) régi nagy,
és 2 felleg váraktól úgy
mint: Petersbergtől, és Cy-
riakusburgtól oltalmazta-
tott vs, Gera fónál 3' 36 h.
16580 l. A' kath. vagy on itt
2 Collegiumos fundátziójok,
9 kl. 4 templ. és 3 kápol.
A' Luther' követőjinek 9 tem-
plomok; a' káptalan tem-
plom' tornyában vagy on
egy 275 mázsás harang. A'
vsnak vagy on egy jól elin-
tézett Universitása, szép
könyvtárházzal, különös
könyvtárral a' termé-
szet vizsgálór' számára,
fűvész kerttel, test bon-
tó hellyel, és csillag vis-
gáló toronnyal; tovább va-
gy on egy kath. és egy luth.
Gymnasiuma, egy Akade-
miája, hasznos tudomá-
nyok végett, azután gyap-
ju, pamut, selyem, eczet,
bőr, és más fabr. Kereske-
dik izaccsal, ánissal, répa
maggal, olasz köménnyel,
mustárral, czipővel, és a' t.
1808 October holnapban a'
Francia és Orosz Császá-
rok, a' Szász és Bajor Kirá-
lyok, és más sok fő szemé-
lyek itten öszve jöttek.

Erga, Ergaba, helys. Argob
ker.ben, melly Og Basza-
niták Királyáé volt. 5 Mós.
3. 4. Gerasától ny.ra 15 mfd.

Ergers, kis fő felső Rajna
Francz. oszt.ban, melly a'
Vogesi hegyekből jön, és
Straszburgon felyül Ill főba
szakad.

Ergetz, kis, Svájtz orsz.ban
Sitzgow tart.ban Augstnál
a' Rajnába fő viz.

Ergaltsbach, kis mvs alsó Ba-
jor orsz.ban Isar ker.ben.

Ergel, darab tart. Svajtz orsz.
ban, melly Biel megett Neuf-
chatel Herczegségig ki-
terjed, és előbb déli Im-
merthalnak is nevezetett.
A' lakosok minnyájan ref.
és 8 plebániára osztattak,
többnyire Francz. nyelven
beszélnek.

Erhamna, tart. Marokko orsz.
ban, mellynek fő vsa Ma-
rokko.

Eri, Caeres, kis fő. Pápa bir-
tokában Olasz orsz.ban,
Bracciano Hers.gen ált foly-
ván, Civita Vecchián fellül
3 mfdre Toskánaitengerbe
szakad.

Erich, Grossenerich, vska Thu-
ringiában, Elingen tisztsé-
ben, Helm fónál, 2 mfd
Sondershausentől, tartozik
a' Schwartzburg-Sonders-
hauseni Herczeghez.

Ericssberg, Gróf Gyllenstiern
jósága Svéd Südermann-
land tart.ban szép Pa-
lotával, és nevezetes pöt-
tögetett márványbányával

Eridano, egy oszt.nak neve
Lombardiai Kirs.ban; Po
nevezetű osztályb.

Eriels, l. Oerielz.

Erie tó, északi Amerikában
Canadában 70 mfd a' hosza
és 20 mfdön felyül széles,
600 □ mfd nagy, több szí-
getekkel, mellyek csörgő
kígyókkal tele vannak. S.
Clair által Huron tóval ösz-
ve kapcsoltatik, a' Niaga-
ra fón által pedig az Onta-
rio tóval. Ezen keresztül
megy a' határ felső Cana-
da, és észak Amerikai sza-
bad statusok közt.

Eriwan, Iran, vagy Persiai
Armenia, tart. nyugoti Per-

siában Kaukasus és Ararat
hegyek közt; vagyon egés-
séges levegője, a' sok he-
gyek miatt hosszú a' tél,
gyakorta még Aprilis-
ban is vagyon hó, de más-
kép termékeny a' földje,
nagy bősége vagyon a' gyü-
mölcsből, gabonából, kert
zöldségből, fa gyümölcsből,
drága borokból 's t. ef. van-
nak hallal bővelkedő tavai,
és főji, mellyeknek pontyai
és pisztrángjai különösen
tetszetősek. De az előbbeni
pusztításoknak vannak még
szomorú nyomdoki. A' fő
és régi lakosai az Örmé-
nyek, a' fő vsa

Eriwan, Ervanum, (40° 20'
É. Sz. 62° 20' K. H.) mellyet
Zanghi fő keresztül foly, e-
gességtelen, de nagy térsé-
gen egy kastéllyal, melly-
ben a' képviselőnek palo-
tája vagyon, több templo-
mokkal, egy nagy fákkal
körül vett, és boltozott por-
téka rakó hellyel, és desz-
ka boltokkal körül vett pi-
acczal a' testi gyakorlások-
ra, sok ferdőikkel és néhány
nevezetes utazó seregekkel.
Lakik itt egy Püspök, a'
kézi mesteremberek a' kül-
ső vsban laknak. Selyem,
és szőlő művelést üznek, és
ezekkel nagyon keresked-
nek. A' jól épült erősség-
nek kerületében vagyon
4000 lépés, mint egy 500 h.
3 magas köfalai és ugyan
annyi vassal béborítatott
tornyai, közel ide vannak
az Artaxata töredékei.

Erkelens, Herculum, Hercu-
lanum, kis és régi vs Ju-
lichi Herczs.b., Rürem ond-
hoz 3 mfd. 2230 l.

Erla, falu a' Szász érczes he-
gyekben Schwartzenbergi
tisztségben híres a' vasbá-
nyákról.

Erlach, Cerlier vska Svájtz orsz.ban Bern kantonban, Ziel főnek Biel tóba folyásánál, és Jolimont hegy aljánál egy hegyi épülettel.

Erlach, Urod. és hely Swartzenbergi Grófsban, Frankoniában, 1 kat. és evang. plébán. 's kastéllyal.

Erlach, Urod. kastély. és törvényszék fel. Austriában G. Weissenwolfé.

Erlaf, fő alsó Austriában, melly nagyra, és kicsinyre osztatik. A' nagynak a' forrása vagyon az Oetsch hegy déli oldalán, és Pechlarnál a' Dunába esik. A' kis Erlaf keletkezik, dél nyugot közt Windhagnál a' hegyekben, és Weinzierlen felyül a' nagy Erlaffal össze foly.

Erlangen, (49° 35' 36" É. Sz. 28° 43' 39" K. H.) vs Bajor orsz.ban Rezat ker.ben, nem messze Regnitztől, ó és újra, v. Christian-Erlangenre osztatik, vagyon több mint 800 háza és 16000 l. egy híres Gymnasiummal össze kapcsolt Univetsitása, betegeket-gyógy. intézettel, fűvész kerttel, Chemiai Laboratoriummal, 's a't. Az orsz. törvényszék', és Számtartóság' helye, vagyon tovább szép vára, evang. temploma, harisnya, kalap, bőr kesztyű, tükör, karton, gyapju, tobák, és bőr fab. vashámora, tükör köszörülése, 's a't. vagyon derék kereskedése.

Erlau, l. Eger.

Erlauf, vas hámor, felső Stájer orsz.ban Brucki ker.ben, egy rettenetes pusztatart.ban, a' Zelli, és Gems havasok közt. Az ide közel fekvő hasonló nevű tó választja el Stájer orsz.t az Austriától.

Erlenbach, helység a' Simmen völgyben Svájtz Bern kant.ban, vannak nagy ló vásárai.

Erlenmarkt, l. Egerbegy.

Ermeland, egykor Püspökség, most pedig keleti Prussziai tart.a' Braunsbergi, és Heilsbergi ker.nek jó darab része, 74 □ mfdnyi térsége vagyon, 1800.ban 113493 l. A' Püspöknek vagyon 24000 tallér ki rendelt jövedelme, lakását tartja Heilsbergben, vagy Frauenburghan.

Ermenonville, falu, vár, mulató erdőcske Oise oszt.ban Francia orsz.ban egy erdőben, 2 1/2 ór. járásnyira Senlistől, 10 Francz. mfd Páristól; a' római módra készült mulató erdőcskében élte utolsó esztendeit ama híres Rousseau, és egy fejer mályva szigetben nyugosznak az ő hamvai.

Erment, l. Arment.

Erms, fő Würtembergi királyságban melly 2 óra járásra Urachon felyül Albnál keletkezik, és 1 mfdre Nürtingen felyül Denzlingennél Nekárba foly.

Ermleben, vs és fő hely hasonló nevű oszt.ban Blankenburgi ker.ben Halberstadt-i Her.ben, Hannoverában. Selke főnél 1 templommal, 321 tűzhellyel, 1590 l. derék festő műhellyel, sálétrom főzéssel, és nagyon természetessel.

Ernausch, l. Ehrenhausen.

Ernée, kis vs Mayenne Fran. oszt.ban, egy hasonló nevű főnél, melly nem messze Lavaltól Mayennébe megy.

Ernsbach, mvs Hohenlohe-Oehringen Herczegs.ben Rocher főnél 120 ház. papíros malommal, vashámmorral, melly ágyúkat, üstöket, mozsárokat,

- készít, és egy réz hámor-
ral, a' hol veres, és sárga
réz edények készíttetnek.
- Ernsdorf**, falu az Austriai Si-
leziában, Tescheni ker.ben,
egy kath. templ., egy e-
vangel. Ekkiezsiával, os-
kolával, egy Urod mi várral,
ékesség és mulató kerttel e-
gyütt 146 h. 970 l.
- Ernsdorf**, falu Prussziai Sile-
ziában Reichenbachí ker.
ben 1618 l. kanton, parkál
és rása szövessel.
- Ernstbrunn**, mvs Austriában
Mannhard hegyén alól fekvő
fertályb., egy Uri várral,
plébániával és 108 h.
- Ernstthal**, falu 40 h. Cseh or-
szágban Bidschowi ker.ben,
vagyon egy vas hámor 2
magas kemenczeje, és egy
fegyverhámor.
- Ernstthal**, vs Schönburgi Uro-
dalomban Glaucha megett,
Szász Királyságban, 250 h.
1954 l. len, és pamut szö-
véssel.
- Eropia**, igen kis Királyság
alsó Senegambiában közép
Afrikában egy hasonló ne-
vű főhellyel Ergina fónál.
- Eroy-le-Chatel**, vs Francz. orsz.
ban Aube oszt.ban, bor,
kender, és len termesztése,
és gyolcs szövése vagyon.
- Erpel**, vs Rajnánál Rajna és
Mosel Francz. oszt.ban, ter-
meszt jó bort, melly Blei-
chertnek neveztetik.
- Errif**, vagy a' kis Atlas, hegy
lancz Barbáriában északi A-
frikában, melly a' Gibraltari
uttól egész Bonaig a'
part hosszán, némellykor
nehány mfdnyi távolságra
kiterjed.
- Errif**, tart. Fez Királyságban
északi Afrilában a' tenger-
nél, a' hol Penon-de-Velez
egy kis Spanyol kastély ya-
gyon.
- Ersek Ujvár**, Neuhausel, Ne-
ve-zamky Ujvarinum, népes
priv. mvs Nyitra Várm.ben,
és jár.ban. Nyitra vize mel-
lett, délre Nyitrától öt óra.
F. U. az Esztergomi Érsek-
ség, 5625 l. elegyesek, kat.
tulajdon pléb. Francisca-
nusok klastromával, és Nor-
malis iskolával. Az Érseki
ház, 's itt lévő vár a' jó
malmak említést érdemel-
nek.
- Ershausen**, plébániás falu és
egy hasonló nevű oszt.nak
főhelye Heiligenstadt ker.
ben, Harz oszt.ban West-
falia Királyságban 3 nemes
kuriával, 114 h. és 428 l.
- Erstein**, Erstheim, (48° 25'
22" É. Sz. 25° 20' 11" K. H.)
vs Ill fónál az előbbeni
Alsó-Alsatiában a' mostani
alsó Rajnai osztályban 226
h. és 2344 l. és dohány ter-
mesztéssel.
- Ertelsen**, l. Arzen.
- Ertholmen**, l. Christiansöe.
- Ervelde**, vs a' volt Schelde oszt.
ban egy. Belg. orsz.ban, 2362
lak.kal.
- Ervy**, vs Aube oszt.ban Fran-
orsz. 265 h. 1925 l.
- Erzleben**, plébániás falu, és
egy hasonló nevű oszt.nak
fő helye Neuahaldenslebeni
ker.ben Albis oszt.ban a' volt
Vestfalia Kirs.ban 3 nemes
kuriával, 134 tűzhellyel,
és 690 l.
- Erymanthus**, Elis és Arkadia
közt ész.ról Alpheos vizé-
be folyóvíz.
- Erzberg**, függőleges li-
niában 400 lábnyi ma-
gos hegy, felső Stajer orsz.
ban Brucki ker.ben, Vordern-
berg, és Eisenerz mvsok
közt; a' közép ált' mérője
tesz 900, és az ő formátlan
kerülete 6000 Lachtert fog-
lal. Egy ki meríthetetlen
vas bányá. A' bányászás a'
két ellenben lévő oldalán

a' hegynek űzetik. Dél felé és dél kelet közt; nevezet-
 tik Vordenbergi bányászat-
 nak, ezt űzik több egyes
 többnyire Vordenbergi mvs-
 ban lakó birtokosok, min-
 denik a' maga költségére,
 és a' maga nyereségére; e-
 zen az oldalon számláltat-
 nak 14 olvasztó kemenczék.
 Észak felé, és észak nyu-
 got közt, nevezetik In-
 nerbergi mivelésnek; ezt ű-
 zi Eisenerz vsban lévő ugy
 nevezett bányász társasság
 közönséges költségen, és
 közönséges nyereségre. E-
 zen bányász társaságnak va-
 gyon 6 olvasztó kemenczé-
 je, melyek az előbbeni
 14. esztendőekben évenként
 260000 mázsa vsnál többet
 fizettek. A' darabos vasból
 lett aczélnak, rudvasnak,
 és bádognak értéke 1 1/2
 milliom forintokra szám-
 láltatik, melyekből az or-
 szágban alig szükséges 1/2
 milliom. Találtatnak ezen
 hegyben csornokos és üre-
 ges Labyrinthusok, a' több-
 bieik közt vagyon egy Si-
 nobel nevezetű barlang,
 melynek több mint 50 Lath-
 ter a' mélysége. A' termé-
 szettől formált barlangok
 közül, az ugy nevezett kincs
 kamara különösen nézésre
 méltó. Ezen áldott gödrök-
 nek fő nemei ezek: aczél-
 kő vagy Pflintz külömb-
 féle nemekből, idős vaskő-
 ből néha termés cinobri-
 ommal, vas mésszel, ver-
 mekkel, vagy kristály for-
 ma vasércczel, vasfénnyel,
 fekete üveg fejekkel, bor-
 só érczel, sárga rézzel; to-
 vább találni Spátot, és he-
 gyi kristályt, torfát, és
 rend kívül való szép fehér
 vas virágos, külömb féle
 agyag nemeit, a' többi kö-

zött fehér, szürke, és viola
 színű porcellán földet is,
 azután agyag foszló követ,
 veres mészkövet, banyavi-
 rágot, Gypszet, daráskövet,
 vagy kővé vált mohát. E-
 zen vashányának eredete
 legrégiebb időkből való, és
 hihetőképén már a' Róma-
 iaknál is esmértetett.

Erzen, Arzen, Ertelsen, helys.
 a' volt Vestfaliai Aller oszt.b.
 Humme fónál, és Wesernél
 127 ház., plébánia templ.,
 Superintendensséggel, és
 sárga-réz bányával.

Erzerum, Arzerum Arzan-
 Rum, Basaság Turkoman-
 niában, melynek egyenet-
 len nagyobb, és közép,
 részét a' Török Armeniá-
 nak déli része foglalja. Itt
 keletkezik, Eufrat több ki-
 csiny patakoknak, és fők-
 nak egyesüléséből. A' lak.
 száma tesz 120000, kik kö-
 zött 50000 Törökök, 60000 Ör-
 mények, és 10000 Görögök
 vannak. Ezen tart.nak Bas-
 sája Béglerbég czímet visel,
 és 150000 tall. jövedelemmel
 bir. 14 Sandschakságra oszt-
 tatik ezen Basaság. A' fő
 vsa

Erzerum, (39° 58' 35" É. Sz.)
 vs termékeny egyenesség-
 ben Eufrat forrásai közt,
 egy sor hegynek tövénél,
 mely ugyan nagyon kiter-
 jed, de roszul épültt. Ket-
 tős kőfalakkal vagyon kör-
 rülveve, vagyon 25000 l. kik
 között 7—8000 Örmény hi-
 tűek, 500 kath. Örmények
 és 500 Görögök vannak, a'
 többiek Törökök, kik sok
 réz portékákat készítenek,
 melyekkel valamint egy bi-
 zonyos nyést fajnak bőri-
 vel, nagy kereskedést ű-
 nek. Lakik itt egy Basa,
 kinek Béglerbég czíme va-
 gyon. Azon kívül egy Ör-

mény Érsek és egy Görög Püspök. Ezen város rakodó helye az Indiai, Persiai, és Bucharai portékáknak, melyeket a Karavanák Bagdádból Georgiából, és Persiából ide hordanak, a körül fekvő tájéknak sok fája, de több réz, és ezüst bányája vagyon.

Erzgebürg'i Kerület, Szász Királyságban, Lipsiai, és Meissen kerülettel, Cseh országgal, Voigtlandi, és Neustadti kerülettel, Reuszi Urodalmakkal, és Altenburgi Hercegséggel határos, 102 $\frac{1}{2}$ mfd a' térsége, melyet 434021 emberek lakják, Mulda és Zschoppau vizekkel öntöztetik. A legmagasabb hegy a' kis Fichtel hegy felső Wiesenenthalnál 3731 láb a' tenger lapon felyül. Ezen ker. nevét veszi érczel igen gazdag hegyektől, melyekből esztendőnként ezüstöt (60000 markot) rezet, czint, ólmot, vasat, kobáltot, vizmutérczet, egérkövet 's t. ef. szednek, és 12000 bányász ember minden nap kivántatik, sok lakosok készítenek bádog edényeket csipkét (16000 ember csipkekötésből él), gyapjút, pamutot, és lent fonnak, a' fő vsa Freyberg.

Esaro, kis fő Calabriában Nápoly Királyságban, melly Crotonánál a' tengerbe foly.

Esbu, Hesbon, Chesbon, Sichon Ammoniták Királyának lakhelye, 4 Mós. 32. 37. mellý Kuben nemzetségének jutott Jos. 13. 17. jeles hegyen épült 's, Jerichónak állellenében. Jordán vizétől 20 mfd.

Escala, szoros út, Cataloniában Spanyol orsz. ban Roses tart. ban.

Escalona, köfállal körül vett

vs szép várral, egy hegyen Alberche fónál, Spanyol Toledo tart. ban, egy Herczs. nek fő helye, vagyon 4 külső vsa, 4 plébánia temploma, egy kollegiáta temploma, és 3200 l.

Esch, kis vs Urod. és vár Luxemburgi Herc. ben Elz fónál.

Eschelberg, vár, és Urodalem Austriában, 3 mfd. Lintztől Traun Grófhoz tartozik.

Eschelkam, mvs Bajor orsz. ban Regeni ker. ben, Cham vizénél, 450 lak.

Eschellohe, mvs Bajor orsz. ban Isar ker. ben, egy híres ásványos forrással.

Eschenau, helység Bajor orsz. ban Rezat kerületben, egy várral.

Eschenbach, vs Bajor orsz. ban Main ker. Naabe fónál 161 h. 440 l. egy várral, a' tart. törvényszéknek helye.

Eschenbach, mvs, Bajor orsz. ban Rezat ker. ben 160 h.

Eschenlage, falu Gothai Hercegségben 124 ház. 400 lak. vannak köbányái, és izacs termesztése.

Eschenthal, völgy Svaicz orsz. b., Sabaudiai határon; laknak itt sok kés kovácsok. Ebben vannak ezen helységek: Thum, Bondozula, Pontmay és Grevola.

Escherndorf, falu a' volt Würzburgi Nagy Herczs. ben Main fónál, 365 lak. vagyon szőlő termesztése.

Eschershausen, mvs, és egy hasonló nevű osztálynak főhelye Eimbeck ker. ben, Leine osztályban Westfália Kirs. ban Leine fónál 1 templom. 120 ház, 725 l. kik főképen gyolcs szövésből élnek, 3 ország vásár esik itt.

Eschilstuna, v. Carlsgustavstadt, Svéd vs 1100 lak. Südermannland tart. ban, Hielmar tó végénél, melly

itt egy nagy főnak segítségével a' Mälär tóba megy. Ezen vs mindég jobban nevelkedik, 1777. szép gyarapodást kapott, midőn itt királyi rendelés által sok kitanult okos kézi mester emberek, kik vassal, és aczéllal foglalatostoktak, letelepedének, kik itt lakásokat s műhelyeket építettek, közel ide egy köszörülő és fényesítő műhelyt 10 évig árendába tartottak.

Eschlismat, vs Svaicz Lucerni kant.ban 2200 l.

Eschwege, kerület Werra oszt. ban a' volt Westfália Kirs.b., alsó Hassziának egy részéből, Schmalkaldi Urodalomból, és Treffurti örökségnek néhány faluiból áll, kivén Schmalkaldot, ész.ról, és kel.ről határos Heiligenstadt ker.tel, Eisenachi Herczegséggel, dél felül Hersfeld ker.tel, nyugot felül Casseli ker.tel. A' 3 nagyobb és kisebb darabokban oldatosan fekvő, és töle elválasztott 6 osztályok az előbbeni Schmalkald Urodalomból, a' Hennebergi Urodalomnak egy részét teszik, és mindenütt a' Szász birtokokkal vannak körülvéve. 27 49/100 □ mfdet tesz a' térsége, és 83157 emb. lakják. Vagyon benne 8 vs, 3 mvs, 252 faluk és majorok. A' kerület tartozott a' 7 Katonai osztályhoz, és 2. erdő őrző testhez. A' fő vsa

Eschwege, Werra folyó bal partján, mellyen keresztül egy köhíd vezet, körül vagy on köfalakkal véve, vagy on vára, 4 templ. 625 h. 4440 l. kik magokat főképen mezey gazdaságból, baromtartásból, és kézi mesterségből táplálják. A' timárok nevezetes munkákat

tesznek, itt csinálják a' legjobb Hassziai bőrt. A' kereskedése eleven, a' Werrán való áltmenetel igen derék. Itt vagyon a' helye az alsó Praefectusnak, a' kerület polgári törvényszéknek és egy reform. felvigyázásnak. A' vs nevét veszi egy kiégettett körös erdőtől. Ehez közel vagyon a' Meisneri hegy.

Eschweiler, helys. a' volt Ruhr Franc. oszt.ban Inde és Dente folyóknál 1420 l. vagyon selyem és posztó fabr. és köszen gödrei.

Esclees, l. Clées les.

Escodar, Iscodar, Skutari, erös vs Skutari Sandschakságban Albaniában, Europai Török bir.ban Bojana folyónak a' nagy hallal gazdag Skutari tóból való kifolyásánál, egy kath. Püspöknek lakhelye, és egy Basának. Jó kereskedést üz fával 's t. ef.

Escorial, l. El-Escorial.

Escudo, Portugalliai. pénz, melly 3 for. 39 xrt ér.

Escudo de Vellon, Spanyol pénz, melly 1 for. 2 xrt ér.

Escudo d' oro, Spanyol arany pénz, 3 for. 38 xrt ér.

Escuen, l. Ecouen.

Escurial, l. El-Escorial.

Escurolles, vs Audillot patak. nál Allier Fr. oszt.ban 150 h. és 1042 l.

Eselswiese, nagy hely v. rét. Querfurtnál felső Szász ker. ben, hol minden Husvét után való Szerdán nagy vásár tartatik. Nevét vette onnét, mivel Bruno Querfurti Grófnak számára, mellyen ő 11. Század elein mint pogányterítő Prussziába akart utazni, ezen helyen állva maradt. A' midőn ezen történetnek emlékeztére csak egy kápolna épí-

tetett, és ebben Husvét hetén Pápai búcsú osztatott ki, hol sok kalmárok, kereskedők megjelentek, és így lett, hogy azután az említett időben eszt.ként nagy ország vásár tartatott.

Esens, (53° 38' 54" É. Sz. 25° 15' 40" K. H.) vs Ost-Frieslandban, már Hannovera orsz.ban, köfalakkal és árkokkal körülvétetett, van 2 templ. 1. deák iskolája, 1. árvákháza, 335 h. 1590 l. kik mezei gazdaságból, barom tartásból, marha és gabona kereskedésből, kézi mesterségből táplálják magokat. Vannak itt tükör, sörét, tő, és gyolcs fabr.

Esgaeira, régi mvs Leira tart. ban, Portugalliában, 1600 lak.kal, egy pléb. templ. mal, szegények házával, ispitállyal, és a' helybéli igazgatónak székevel.

Esimo, Elümésino, Äsis, fő Metauro Olasz osztályban, melly Ancona, és Sinigaglia közt Velenczei öbölbe önti magát.

Eskdale, l. Dumfries.

Eskefiord, ujonnan készült kereskedő, és kikötő vs keleti Islandiában.

Eskenderassi, l. Alessio.

Eskinderun, l. Alexandrette.

Eski-Hipsar, (az az: régi vár) Anadoli Török Basaságban Asiában, egyedül a' régi elpusztult Laodicaea vsnak Lycusnál nevezetes maradékaiból áll. Egy hasonló nevű helység vagy az előbbeni Stratonicea vs töredékeinél.

Eski-Kyrim, Ó-Krim, vs Tauriai Orosz Helyt. vagy Europai Kriméában, Agirmisch-Dag hegy allyában, Tschürück fónál, 600 h.

Eskilstuna, l. Eschilstuna.

Eskimos, Esquimeaux, nem

zet, melly északra leginkább hajló Amerikának a' terméketlen föld meleteit, mellyek 50 — 70. grad. felyül az ész. szél., és 265-től egész 325 kel. hosz. Hudson öbölnek keleti oldalán, és Grönlandián kiterjednek, lakja. Felosztatnak északiakra, és déliekre; azok sokkal kisebbek, mint ezek, mellyeknek középszerű nagyságok vagyón, és igen alkalmasok a' kövérségre. Természet szerint fejérek, de a' halzsírtól, és füsttől rútak, vadászatból és halászatból élnek.

Eski-Pargana, v. Tomiswar, vs Silistria Basaságban Bulgaria török tart.ban fekete tengernél, Ovidius ama híres Költő számkivetésének helye.

Eskischeher, (39° 52' É. Sz.) kereskedő vs Pursaknál, Natoliában Török Asiában, borral, és konyha zöldségekkel bővelkedő síkságban, vannak meleg viz ugró kútjai, és meleg ferdőji.

Eskiudar Skutari, vs Natoliában Török Asiában egy víz csatornánál, Constantinápoly vsához áttellenbe, a' hol mindjárt egy külső vst tesz, vannak sok mecsetjei, és Török koporsó kövei. Ez az Asiai kereskedők gyűlö helyek és lerakások, úz nemelley kereskedést az orsz. ban, és Konstantinápoly vsba, vannak néhány seiyem, és pamut matéria fabrikái, a' körül fekvő tájék jól műveltetik, azért terem gabona, kerti zöldség, gyümölcs, de kiváltképen szőlő. A' távol való temető helyek, mellyek egész Török orsz.ban legszebbek, a' vson felyül fekszenek, és kel.ről dél felé kiterjednek

- a'** tenger felé le, és az előbeni Chalceden vsának romladéki felé. Ehez közel van gyon Kadhi-Kioi, v. Leander tornya, egy kösziklás szigeten.
- Asla**, Estola, folyó Spanyol orsz.ban, mely az Asturiai hegyekben keletkezik, és Miranda de Duero felyül Dueroba ömlik.
- Eslarn**, mvs Bajor orsz.ban Regeni ker.ban, 170 h. és 1200 lak.kal.
- Eslida**, kis vs Spanyol Valencia Kirs.ban, vagyon se-lyem termesztése.
- Eslingen**, l. Esslingen.
- Esna**, l. Assint.
- Esne**, v. Asna, nevezetes vs felső Egyptusban Nilus völgyében az ó Latopolis helyén, melyből még töredékek, és régiségek vannak fent. Lakik itt egy Kiaschef, a' többi lakosai között van- nak Koptok is, kiknek a templ.k vagyon, és gyors szövést üznek.
- Espagnac**, kis vs Tarnnál Lozere Franczia oszt.ban.
- Espalion**, vs és kerület' főhelye Lotnál Aveiron Francz. oszt. ban, 2620 ház. é. posztó fabr.
- Espalmador**, egy a' Pythiusi szigetek közül.
- Esparaguera**, kis vs Spanyol Catalonia tart.ban, gyapjú és posztó fabr.
- Esparre**, v. Lesparre, csekély vska 820 l. Gironde Francz. oszt.ban, a' körülfekvő tájék mely Medocnak nevezetik, az ő nevezetes horairól es- méretes.
- Espejo**, mvs Guadalquivir vi- zénél, Cordova tart.ban Spa- nyol orsz.ban, 1. pléb. Klastrommal, és ispitállyal, Medina Celli Hercegé. Nevezetes a' vidékében lévő Duer- nási sóbányától.
- Espeluy**, helys: Guadalquivir fónál, Jaen tart.ban, Spa- nyol orsz.ban, régi neve Ossigi, v. Ossigitania, 's fő vsa volt a' tulsó Hispaniá- nak.
- Eperon**, v. Eperon, egy a' legmagosabb hegyek közül Sevenneknél; Gard Franczia osztályban, egy irtóztató nagyságú foszlókö, melly- nek talpánál szép gesztenye erdők vannak.
- Espeso**, (37° 47' É. Sz. 12° 2' K. H.) vs Spanyol Cordova tart.ban 4640 l.
- Espinosa de los Montes**, kis he- gyi vs Trueva fónál Spa- nyol Burgos tart.ban 2000 l. isméretes 11 és 12. Nov. 1808. itt elkövetett csatáról.
- Espinouse**, hegyláncz Herault Francz. oszt.ban a' Lodeve hegy által Sevennekkal ösz- vekapcsolódik.
- Espirito Santo**, egy az új Heb- ridek közül Australiában, a' tágos Veracrux hajó álló helyel.
- Espirito Santo**, vs hasonló ne- vű fónál Rio Janeiro Helyt. Brasilia Kirs.ban, déli A- merikában.
- Esposende**, helys. Portugalliai Entre Douro e Minhe tart. ban Cavado' tengerbe való torkolatjánál, vagyon 300 h. egy kis vár által őrzött kikötője a' kis hajók számá- ra; vagyon itt egy plébán- templ. i szegényekháza, és 1 vendégház.
- Esquere**, Ghteli Squelie, kis vs Oláh orsz.ban, a' hol Aluta a' Dunába foly.
- Esquimux**, l. Eskimos.
- Esrom tó**, hallal gazdag tó Seeland szigeten, Dániáb.
- Essarts** (les), vs az előbbeni alsó Poitou tart.ban a' mos- tani Vendée oszt.ban 407 h. 2089 l. kereskedést üz.
- Essay**, Essey, vs 203 h. Orne

Francz. oszt.ban.

Esse, Erse, fő a' volt Westfaliai alsó Albis oszt.ban, melly nem messze Wipshausentől keletkezik, Utzen alól Fuse főba vegyül.

Esseck, l. Eszék.

Essen, Ansidia, ($51^{\circ} 27' 55''$

E. Sz. $24^{\circ} 39' 6''$ K. H.) vs az alsó Rajnai Nagy Herczs. ben, Prusszus hatalom alatt 3070 l. vagy on Gymnasiunma, és jó posztó fabr. de fegyver fabr. elpusztultak. Ehez közel vannak a' bőven fizető köszen ásványok. Különös említést érdemel fő temploma, és a' volt Jesuiták Sz. egyháza, az Apáturné lakhelyével együtt.

Essen, luth. Ekklésia, és fő helye egy hasonló nevezetű oszt.nak Osnabrücki ker.ben a' volt Westfaliai Weser oszt.ban 254 h. vagy on nagy len vásárja.

Essequibo, nagy fő déli Amerikában Guineában, melly Parima tóból keletkezik, és több mint 90 mfdnyi folyása után szélesen sok szigetekkel, és fővény halmokkal meglepett torkolaton az Atlanti tengerbe esik, de a' sok víz rohanások miatt, mellyeket 30 felyül szám-lál, a' hajózásra alkalmatlan. Ó rajta, és más kisebb folyókon vannak a' Hollandiai plántáltatások, 1200 h. és 20000 szerezemekkel, kik kávé, czukrot, pamutot, és jó répát termesztenek. Ezen fő bemenetelénél vagy on Zeeland kastély, az igazgatásnak helye, mellyet 1803. az Angolok elfoglaltak.

Essera, fő Aragoniában Spanyol orsz.ban, melly Venasquenél keletkezik. Legmagasabb hegyről foly, és Cinca főba ömlik,

Essexum, ezelőtt Benedictinus klastrom, most egy nevezetes helys. Dániai Seeland szigeten 1 mfd Helsingörtől, a' Királyi Urodlomhoz tartozik. Vagyon itt egy királyi ménes 2000 lovak számára.

Essex, Grófság Angol orsz.ban ész.ról Suffolkkal és Cambridgével, ny.ról Hertforddal és Middlesexsel, délről Kenttel, mellytől csak a' Themse által választatik, kel.ről az Oceánnal határos; foglal 73 □ mfdet 21 vssal és kis vssal, 415 Ekleziával, 39398 h. 226407 l. A' föld közönségesen véve derék, de a' fekvése szerént változó a' termékenysége. A' délnyugot közt való részt foglalja az Epping-Forest, öntözi a' Roddon fő, híres a' jó ízű irós vajról. Ész.ról a' Saffron erdőnél, és egy 10 mfdnyi ker.ben voltak nagy sáfrány mezők, erre most kevés szorgalom adatik. Ezen tartomány hoz koriandromot is, és olasz köményt. — A' közép része ezen Grófságnak közönségesen véve jó rozs termő hely, kiterjed egészen a' tengerig Marschen felé le, hol a' Hundred of Essex derék legelőket foglal. A' Themse partjaitól a' Lee befolyásától egész a' tenger partig vannak derék rétségei, és nagy számmal hajt borjúkat a' Londoni vásárra. Az országi gazdaság jól el vagy on rendelve, és csak kevés haszontalan tájékaivannak; de a' mocsáros tart.nyok egészségtelenek, hanem mellette igen termékenyek is. A' jelesebb főji ezek: Themse, Coln, Lee, Blak-water, Chelmer, Crouch Roding, a' fő vsa Colchester.

Essex, Grófs. Északi Amerikában Massachusetts Szabad Státusban, alsó Merri-maknál, 19 □ mfd nagy, 57.912 lak., keletről és északról kösziklás, és szároz, a' belsejében termékeny gabonára, fára, marhákra, halakra, vásra, márványra, mészkőre, 's t. ef. nézvéen; a' fővsa Salem.

Essex, Grófság Északi Amerikában, New-Jersey Szabad Státusban, Newark öböl-nél, 9 □ mfd nagy, 17.785 lak.; igen termékeny. A' fővsa Elisabethtown.

Essex, Grófs. Északi-Amerikában, Virginia Szabad Státusban, termékeny gabonában, dohányban, fában, vadakban, halakban, 's t. effélékben.

Essey en Vaire, vs Macd fő-nál, Meurthe osztályban, Fran. orsz.ban.

Essey, l. Essay.

Essing, csekély mvs Bajor országhan, Regeni körülben Altmühl-nél; vagyon dekan-sága, 260 lak., és vashá-mora.

Essling, Esslingen, (48° 44' 27" E. Sz. 26° 58' 30" K. H.) vs Würtemberg Királyságban, Stutgardi ker.ben Neckarnál, 1000 ház. 5.277 lak.: Paedagogiummal vagy Fundátzióval az ifjúság ki-formáltatására a' muzsikában, nyelv tudományban, 's t. ef.; a' gazdag Katalin vendég házával, len, és gyapjú szövessel, bor, ga-bona, gyümölcs, és főzelék termesztéssel. Azon bor, melly az úgy nevezett Neckar táján a' vsi urodalom-ban terem, nevezetes.

Essling, falú Austriában, Mannhard hegyen alatt lé-vő fertályban, mellytől Massena Fran. Marsal, Ri-

voli Herczeg, midőn a' 21 és 22 Május 1809. nevezete^s ütközet után a' Fran. Sereg-nek vissza térését fedezte, Esslingi Herczegnek elneveztetett. Ezen helytől nevezik a' Francziák azon üt-közetet, melly Austriában Asparni ütközet neve alatt esmérletes.

Essomes, helys. Marne fő-nál, Aisne Francz. osztályban, 305 ház., és szőlő termés-zéssel.

Essonnes, vs 134 ház., Seine és Oise oszt.ban, Francia orsz.ban; vagyon papiros, karton, és puska-por fabr.

Essuan, l. Assuan.

Estachar, l. Persepolis.

Estadilla, vs egy kastéllyal Spanyol Arragonia Királys-ban, Ribagorza Grófs.ban Cinca fő-nál.

Estagel, kis vs az előbbeni Roussillon Grófságban, a' mostani kel. Pyrenaeusok oszt.ban, Fran. orsz.ban E-gli fő-nál.

Estain, kis vs Lot fő-nál, az előbbeni Guienne, a' mos-tani Aveiron oszt.ban, Fr. orsz.ban, 1.075 lak.

Estain, Etain, Stagnum, (49° 15' E. Sz. 23° 18' K. H.) vs Orne fő-nál, Maas oszt.ban, Francz. orsz.ban, 557 ház. és 2.253 lak., materia, kalap, és bőr fabr.

Estaires, kis vs Lys fő-nál, az előbbeni Flandriában, a' mostani északi oszt.ban, Francia orsz.ban, 557 ház. 5.660 lak.

Estampes, Etampes, Stampac. (48° 25' E. Sz. 19° 45' K. H.) vs az előbbeni Beauce tart-ban, Fran. orsz.ban hason nevű fő-nál, melly Juine fő-ba esik, termékeny tájék-ban, Maas kerül. főhelye, Seine és Oise oszt.nak, 982 ház. 7.786 lak., süveg és

bőr fabr.; kereskedik gyapjúval, gabonával, és lisztel.

Etape, 1. Etape.

Etaples, Etaples, Stapulac, kis vs Coche torkolatjánál, az előbbeni Picardiáb., a' mostani Calaisi tengerzúg oszt. ban, 176 ház. 1.360 lak.; vagyon kikötője; halászást, és kereskedést üz.

Estavayé, 1. Stäffis.

Este, Ateste, (45° 13' 21" É. Sz. 29° 19' 35" K. H.) vs Bachiglionenél, a' Paduai Urod. ban, Lomb. Vel. Kir. 6.000 lak. Familiaháza egykor virágzó Este háznak, mellyből a' Modenai Herczegek szármoztak.

Este, fő, a' volt Vestfáliai alsó Albis osztályban, melly Buxtehude megett Bremeri vidékre megy, és Estebrüggenél az Albisba foly,

Estebrügge, vs, a' volt Weser torkolati oszt. ban, 326 ház. 2.280 lak.

Estella, Stella, vs Ega fónál, Spanyol Navarra Királys. ban, 4.600 lak., kastéllyal, Gymnasiummal, és gyapjú fabrikával.

Estepa, vs egy dombon Spanyol Sevilla Királyságban, 4.000 lak., és 2 plébánia templommal.

Estepona, kis vs Spanyol Granada Királyságban, közép tengernél, 3.500 lak.; vagyon kastélya, és halászást üz.

Estevay, 1. Stäffis.

Esthek, az az: keletiek, tót népség, mint egy 430.000 lak., kik Estlandiát és Lief-land egy részét lakják. Ők magok magokat nevezik Maa Rahwastnak, az az: tartom. lakók, kik komoly phlegmatikus az ivásra hajlandó veres nép, de más-
kép jó alkothól valók rab-

szolgák, szegények, keresztények, sok pogány Isten imádók maradékával.

Estland, Reval, Orosz Helyt. a' keleti tengernél, 1721 a' Svedektől elpártolt, délfe-
lül Petersburggal, Lief-land, és Peipus tóval hatá-
ros, és 487 1/4 □ mfd 216.546 ember lakja. Egy lapos, de termékeny tart., a' hol a' halászat többet hoz bé, mint a' vadászat; az Esthe-
ken kívül vannak Németek, Svédok, és Oroszok. A' ke-
vés keresmény és csekély fabrika mellett derék a' kereskedés a' tengernél va-
ló fekvése miatt; a' Hely-
tartóság osztatik 4 ker.re; a' fővsa Reval.

Estotiland, 1. Labrador.

Estrella, hegy a' Portugalliai Beira tart. ban, Tajo torko-
latja felé, melly Cintrának neveztetik, egy magas kö-
sziklakkal körül vett tónál. Ennél vagyon egy alabas-
trom bánya, és innét tar-
tatik hóval nyáron 60 Por-
tugalliai mfdre távol lévő
Lissabona.

Estremadura, tartom. Spanyol Királys. ban, északról Leon-
nal, nyugot felül Portuga-
lliával, dél felül Sevilával,
kelet felül la Manchával,
és Toledóval határos, 682 □
mfd nagy; vagyon 416.922
lakosa, hegyes, és meleg
klimája vagyon. A' Tajo és
Guadiana nagy fók a' tar-
tományt keresztül folyják
Portugalliába, és az ő fo-
lyások alatt sok kis vizeket
vesznek fel. A' hegyi lak. nak
jó vizek vagyon, de az e-
gyenességben lakók nagy fo-
gyatkozást szenvednek, és
csak eső víz kútból élnek,
ezen tart. termékeny gabo-
nában, borban, fa gyü-
mölcshen, jó ízű makban,

karmazin színű szőlőben, 's t. ef. vannak, kiváltkép derék legelőji; azért sok szarvas marhákat hajtanak más tartományokból, és itt hizlaltatnak; vagyon mindenféle színű marványa. A' fővs Badajos.

Estremadura, a' legtermékenyebb tart. Portugallia Királys.ban, északról és keletről Beirával, dél felé Alemtejoval, nyugot felé közép tengerrel határos, 367 □ m föld nagy, és vagyon 876.290 lak., a' nagyobb fő Tajo; vagyon itt sok gabona, bor, olaj, köles, hüvelyes vetemény, méz, só, 's t. ef. A' fővsa Lissabona.

Estremoz, népes, megerősített vs Portugalliai Alemtejo tartom.ban, 1594 ház. 6.563 lak.; felosztatik felső és alsó vsra, mellyek közül amaz várral, dombon, ez pedig völgyben fekszik. Ehez közel vagyon fejez marvány bánya, és jó szagú pecsétés agyag, mellyből szép edényeket készítenek, és messzére elhordják.

Estrepagny, helys. Eure Fran. oszt.ban, 261 ház., és csipke fabr.

Észak, a' világ fő tartományai közül azon rész, mellyre a' nap szükön éjféln szolgál, közönségesen a' föld-útazások leírásában N.betűvel jeleltetik meg.

Észak-Amerikai Szabad Státusok, mellyek másképp nevezetnek még *Észak-Amerikai egyesült Státusoknak*, 30°—50° É. Sz. és 283°—311°-ig K. H. kiterjednek, nagy tart. az Északi-Amerikának keleti partján, melly északról új Skótziaival, Brittus, és szabad Canadával, nyugotról a' Canadai nagy tóval, mellyben a' Szabad Státusnak is

vagyon részek, Szabad Indiai tartományokkal, és új Mexicóval, délről Mexicó tengeröböllel, és Floridával, keletről az Atlanti tengerrel határos; a' nagysága 52.200 □ mfd, kivévén a' Szabad Indiai tartományokat, és az áltáljában való Louisiána határinak kiterjedésével egész Rio bravo v. del Nortéig 24.000 □ óra. A' Szabad Státus birtokához tartoznak még azok a' szigetek is, mellyeknek belső része 20 tengeri mfdre vagyon a' partoktól, kivévén az új Skótziai szigeteket. A' négy egyközű hegységek ezek: a' kék, az északi (North-Mountains), az Allegany hegyek, vagy a' vég nélkül való hegyek (Endless-Mountains,) és Lorber hegyek (Laurel-Mountains), mellyek öszveségesen véve Apalachok, vagy a' legmagosabb rendjek szerint Alleghanynak nevezetnek, S. Lorencz vize' kifolyásától egész a' Mexicói tengeröbölíig keresztül fogják az országot, a' tartományt felosztják keleti és nyugoti részre; és több ágokra elszélednek. Ezen hegyek némelly tartományokban a' havasok' magossággal bírnak, gyakran terméketlenek, és hóval bé vannak fedve, detöbbynire iszonyú nagy erdőkkel bé vannak fedve. Az eggyes hegyek közül való a' Washington, mellynek 10.000 láb a' magossága, Tafelberg déli Carolinában 11.000 láb magas. A' nagy számú fók, tavak, és öblök ezen Státusoknak igen virágzóvá teszik a' kereskedését. A' fók közül legnevezetesebb: Mississippi, Connectitut, Hudson vagy

Northfluss, Delaware, Susquehannah, Potowmack, Rappahanok, Fluvanna, Savannah, Alatomaha, S. Mary fő, (Maryfluss) 's a' t. A' tavak közül legnevezetesebbek: Mitschigan, Champlain, Oneida, Ontario, Seneka, Caynaga, 's a' t. Az öblök közül különösen nevezeteseik: Ipswich Massachusettsben, Penobscot, Frenchmans-Narraganset-Long öböl, 's a' t. A' partokon számtalan mocsáros tartományok vannak. — A' klíma három féle: 1) északra felé hideg a' Hudson fön fölül. 2) dél felé közepeszerű egész Potowmack főig. 3) nyáron meleg, a' hol a' tél mindég gyengébb, és végtére egészen elenyészlik. Georgiában a' klíma forró annyira, hogy nyáron a' forró homokban tojást lehet sütni. A' hegyektől nyugotra fekvő tartományok is sokkal gyengébbek, mint a' mellyek a' partnál vannak, és azért a' levegő is nyugotbansokkal egészségesebb, mint sem keletben. — Kelet felé a' föld kivált a' tenger partokon homokos, és nem olly termékeny mint nyugot felé. — A' földnek nevezetességei közé tartoznak a' Savannok (l. Savannok). Ezen tartományok gazdagok mindenféle természet adományaiban, csak azok nem, mellyek a' legszuróbb ég alatt vannak; vagyon nékik aranyok, vasok, rezek, ónjok, márványok, gabonájok, riskásájok, dohánnyok, krumplijok, gyümölcsök, lenjek, kenderjek, borok, pamutjok, buzérjok, indigójok, sassafras gyökerek, Ipecacuanhajok, iszonyú erdeik, kiké-

szített bunda bőrök, vadai, házi állatok, halaik, 's t. ef. — A' lakos. száma 18 o reá ment 7.238.421 lélekre, kik között vannak sok Angolok, Svédok, Francziák, Németek, Helvetusok, Szerecsenek, Emberkorcsok, Indusok. A' nyelvek közül leginkább kiterjednek az Angol és Német nyelvek. Némelly tartományokban egész szabadságok vagyon a' lakosoknak a' hit dolgában, és semmi fő személynek, kivéven a' Connecticutot, sehol nem szabad magát a' hit dolgában avatni. — Mesterségek és tudományok csak némelly fő városokban üzettenek, 5 fő iskola vagyon Philadelphiában, Cambridgében, 14 intézetek New-Hampshirben, New-Hafenben, New-Yorkban, New-Jerseyban, Marylandban, 's a' t., 79 iskolák, és más tanulásra való intézetek, más több tudóstársaságok, könyvházok, mesterséges és természetes gyűjtemények, 's a' t. A' jegyző könyvek és ujságok legkedvesebb olvasás, 1801 több mint 180 ujságok számláltattak. — A' fabrikákban semmi fogatkozás nincs, mellyeknek 18-dik Aprilisban 1806 megjobbításokkal, melly után a' Brittusi portékák behordása 15-dik Novemberben ugyan azon esztendőben úgymint 1806. megszűnt, nagy előmenetel tétetett; vagyon bőr, vastag papíros, cukor, üveg, rumpalinka, föld olaj, fegyver, vitorla vászon, kötél, gyolcs, kalap, gyapjú, és pamut matéria, só, fazék, téglá, szappan, gyertya, és sörét fabrikák, sok

malmai, vas, és réz bá-
nyáji, hajó csináló helyei.
— A' kereskedés mindeddig
igen kiterjedett, kivált Nyu-
goti Indiába, Angol orszá-
ba, Franczia orsz.bá, Hol-
landiába, Spanyol orszá-
ba, 's a' t. Most ugyan az
idők változása miatt vala-
mint máshol is, igen meg-
vayon szorítva. A' keres-
kedésnek könnyebbítésére
szolgálnak 72 nyilván való
váltó asztalok. Kihordani va-
ló szerek: a' gabona, liszt, ke-
nyér, fa, hordó fenék, sin-
dely, evező lapátok, meg-
készült fa házok, (Nyugoti
Indiába) hajók, len, len-
mag, olaj, kender, fes-
ték fa, indigo, dohány,
kikészített bunda bőr,
marha bőrök, selyem, vas,
gyolcs, stockfisch, 's a'
többi. Ellenben behordat-
nak kalapok, kap-
czák, cipők, és más bőr
portékák, pamut és selyem
matéria, üveg, tükör, szap-
pan, ércz és pompa por-
tékák, bőr, herbaté, czu-
kor, szyrup, kávé, csoko-
ládé, só, czérna, szegek,
kötél, kender, köszén, a-
czél, ón, malom kövek,
's a' t. — Az egyesült Stá-
tusok 1784-től formálnak
egy népuralkodási szabad
Státust, mellynek egyes
tartományi egybe vannak
kapcsolva: 1). A' közön-
sleges öszvegyülés által Was-
hingtonban, mellynek elől-
ülője minden hatodik esz-
tendőben választatik; (1809
esztendőből fogva Clinton
György); 2). A' véghez vi-
vő hatalom által, melly-
nek előlülője hasonlóképen
minden 6 esztendőben ki-
neveztetik, (1809-től Madi-
son James); 3). Egy közön-
séges felső törvényszék ál-

tal. Minden egyes tart.ban
a' legnagyobb hatalom' va-
gyon a' felső és alsó háznál
Kormányozónál, vagy Elöl-
ülőnél. Minden fegyver alá
való lakos 26 egész 40 esz-
tendeig katona, és minden
tart. kiállítja az ő részét. —
Felosztatnak a' tart.nyok
régiekre és újakra. Azok
a' régiek, mellyeknek füg-
getlenségét Angol orsz.tól
a' Párisi békeség 1783 bi-
zonyossá tette, ide tartozik
következendő 13: New-
Hampshire, Massachusetts,
Rhode-Island, Connectitut,
(ezen 4 tart.neveztetnek más-
kép új Angliának) New-
York, New-Jersey, Pensyl-
vania, Delaware, Mary-
land, Virginia, Északi-Ca-
rolina, Déli-Carolina; Ge-
orgia. Az újakhoz, mellyek
későbbben vétettek fel az
egyesülésbe, tartoznak:
Vermont (1790-től), Ken-
tucky, Tennessee (1796-tól),
Ohio (1804-től), és Missi-
sippi. Orleans, és Indiana
Vidékei.

Északi-Afrika, 1. Afrika.

Északi-Amerika, 1. Amerika.

Északi-Amerika, (Brittusi),
melly északról Hudson öböl-
li tartományokkal, kelet
felől Atlanti tengerrel, nyu-
got felől Szabad Indiai U-
rodalm.kkal, délfelől Észak-
Amerikai Szabad Státussal,
42°—52° É. Sz. 35°—76° N.
H.kiterjed, a' szigetekkel e-
gyütt reá megy 40.000 □
mfdre. Foglal magában 5
részeket vagy helyt. úgy-
mint: Newfoundlandot vagy
Terreneuvet, Quebeket vagy
Brittus Canadát, ÚjSkóciát,
ÚjBraunschweigot és Bermu-
das, Sommèr, vagy Tou-
felsinseln, ördög szigete-
ket.

Északi-Amerika, (Spanyol),

főképen határos az Atlanti tengerrel, Mexicói tenger-öböllel, az egyesült Státusok Urodalmival, és Szabad Indiával. Az eddig való közönséges felosztások szerint foglalja a' 3 ország-bírótságot: Floridát, Új Mexicót az Új Navarrával, és Californiát, és az Ó Mexico Vice-Királyságot vagy Új Spanyol országot.

Északi-Asia, l. Asia.

Északi-Beveland, sziget Hollandiai Zeelandia tartom.ban, mely Zuidoliet víz által választatik Wolfersdyktől, az árodásoktól rend kívül sokat szenvedett, kivált 1530 és 1532, a' midőn egészen elveszett, és egy századdal későbben szárodott ki, fő helye Kortgene.

Északi-Carolina, egy az Észak-Amerikai Szabad Státusok közül, mely 1760 □ mfd nagy, és 478.100 lakosa vagy-on, kik között 133.300 szerezsen rabszolgák vannak. A' tart.nak szélén vannak az Albemarle és Ponticoesund, mellyek a' tengerrel közösülnek, és több vizeit az orsz.nak felveszik. Ezek között vagy-on egy iszonyú nagy mocsár, Dismal Swamp vagy külömb-ségnek okáért attól, mely Virginiában vagy-on Alligator Swamp. 30 Grófság vagy-on ezen Szabad Státus-ban; a' fővsa Naleigh.

Északi-Csatorna, (Nord-Canal), mesterséges fő Eggy. Belg. orsz.ban, mely 1807-től fogva az ő utjában Antwerpiától Venloo felé Schelde főt a' Maas fővel, és Venlootól Neuss felé a' Maas főt a' Rajnával össze kapcsolja.

Északi-Fok, (Nord-Cap.), (71° 10' É.Sz. 43° 30' K. H.) me-

zítelen köszikla Mageroe szigethen Norvégiai Lapponiában, mely messze a' jeges tengerbe nyúl, és Európának legészakibb csucsát formálja.

Északi-Jütland, l. Jütland.

Északi-Oceán, Skandinavi-Oceán, egy része a' nyugoti Oceánnak, északi, keleti, és nyugoti tengerrekkel.

Északi oszt., Francz. orsz.ban, mely nevét veszi az ő fekvésétől, fekszik tudniillik a' régi Francz. országnak északi határjain, és az egykori Francia Belgiumot foglalja, vagy-on néki egyes tésége, 100 □ mfd nagy, és 839.830 lak.; öntöztetik: Lys, Deule, Scarpe, Sambre, Schelde, 's a' t. főktől, vannak több mester-séggel csinált főji is. Termései: savanyú forrásokon kívül gabona, len, gyümölcs, dohány, barom, 's a' t.; vannak itt sok fabrikák is, úgymint: gyapjú, pamut, gyolcs, csipke, szappan, bőr, czukor, 's a' t. 6 közönséges ker.re, úgymint: Lille, Douay, Beranes, Hazebrouck, Cambrai, és Avesnes ker.tekre osztatik, mellyek öszveségesen 617. községeket 60 kant.ban foglalnak. A' fővsa Lille.

Északi partok, (Nordküsten), oszt. Francia országban, mely nevét veszi az ő fekvésétől, mivel az északi partokon Bretangnetól a' Britus csatornánál vagy-on, 127 □ mfd a' tésége, 510.460 lak. Főji: Guet, Treguier, Trieux, Argueron, Rance, Lie, Oust, Blavet; termeszt gabonát, kendert, lent, gyümölcsöt, és bort; vagy-on nevezetes három tenyészése. Az oszt. 5 közönséges, t. i.: S. Brieux, Lan-nion,

nion, Dinan Londéac és Guingamp kerületekre osztatik, mellyek öszveségesen 376 községeket 47 kantonokban foglalnak. A' fő vsa Saint-Brieux.

Északi tenger, északi Ocean, *Perrura*, és új Spanyol orsz. ra dülő déli tengerhez ellenben által fekvő tenger.

Északi tenger, l. Ném. tenger.

Északi Wales, l. Wales.

Eszdró, Ezdra, vásáros helys. Szathmár Várm. ben, Nyíri járásban, Nagy-Majtényhoz nem messze, N. Károlyhoz 1 1/2 óra. F. U. Linpner Uraság; lak. Oláhok, kat. és óhit.; jó marhatartással, és szőlő miveltéssel.

Eszék, Esseg, Oszik, Essekium (az É. Sz. 45° 34' 13" alatt), 1809 esztendő oltasabad kir. vs Verőcze Várm. Slavoniában, fekszik szép 's termékeny rónaságban Dráva fónak déli partján, Pécestől 10 mfdnyire. 800 h. és 9000 l. Négy részre oszlik, tudniillik: az alsó, felső, és új vsra, melly utolsó közönségesen Majorságnak neveztetik, és az ezeknek közepén épült belső vsra, vagy is az erős várra. Mind ezek egymástól egy fertálynyi tiszta térség által választatnak el; a' felső vs, a' vár, és az alsó vs egy lineában a' Dráva partjain fekszenek, a' negyedik rész vagy is a' Majorság a' vártól egyenesen délnek nem rég kezd felemelkedni. Utszáji tágasak 's egyenesek, de a' váron kívül, mind kökirakás nélkül szűkölködnek, 's innen említett külső vsai hosszas essők után sárosak. — A' vár kettős bástyával 's sánccsal erősítetik; a' katonaságon kívül

900 kath. német lak. foglal; épületei diszesek, 's nagyobb részint két emeletűek, utszáji jól kivannak rakva, szép téres hétivásár piacza Sz. Háromság oszlopától fénylik. Van két jó izlésben épült szentegyháza, mellyeknek egyike a' plébániához, másika pedig a' Sz. Ferencz Szerzetesihez tartozik. Széke a' vár Kapitányának, és a' volt Jelachich, most Hiller gyalogsága Stábjának, kir. Harminczadnak, só és posta hivatalnak, 6 iskolának; melly az említett Szerzetesek gondviselése alatt van, de csekély számú ifjúságtól látogatatik. Fegyvertárja 's kaszárnyái nagyok. Bástyái, nem különben a' virágos füvektől illatozó Glacis'ja is, gyönyörű sétáló helyet nyújtanak. Keleti kapujának jobbán, melly alsó vsnak nyílik, épült a' jeles faoszlopos híd Dráva vizén által; és innen Bellyéig a' nagy költséggel emelt töltés nevezetesíti Eszék vsát. — Az alsó vs három hosszú egyenes széles 's szép fő utszákból áll, több mellék utszáktól áthasítva, nagy részint szép épületekkel, 2200 kath. és 1800 ó-hitű rácslak. 1 kath. és 1 ó-hitű plébániával, templommal és két kath. kápolnával; alkalmas vendég fogadóji, vígsággal telyes mulató kertjei említést kívánnak. — A' vártól napnyúgotnak két rendű szederfáktól árnyaztatott mint egy ezer lépésnyi úton érkezni az életés 's vig felső vsba; ezt 3500 merő kath. Illyrusok lakják. Jelesebb épületei közül valók a' 3 Szent egyházok, mellyeknek

egyike a' Capuczinusok Conventjéhez és eggyik a' plebániához tartozik. Ez utolsónak környékében tartatnak ama egész Alföldünkön elhíresedett Eszéki országos vásárok, melyekben Magy. Horvát, egész Slavónia és Török országnak közelebb lévő vidékei részesülnek; heti vásárjai is népesek szoktak lenni. Nevezetes az itt virágzó selyem fabrika; a' Verőcze Várm. díszes épületével, a' Capuczinusok's más Uraságok ékes kertjeikkel. Felső vsnak nyugoti végével kapcsoltatik német's ezután magyar Rétfalu Gróf Pejachevichnek helységei, azt 560 kath., ezt pedig 670 magyar refor. lakják. Nevezetes az elsőben az említett Uraságnak szép ízlésben épült nyári kastélya's kertje. — Negyedik részébe is a' Majorságba szép fás út vezet, a' vártól 1/4 órányira fekszik, mellynek is egyszersmind filiája. Számlál 600 kath. egyveles lakosokat. Mulatáságnak nyílt kertjei kedvesek. — Környéke Eszék vsának bő termésű, jól kimívelt kies ronaszág; levegője is, bátor általellenben fekvő Baranyai szomszéd vidéke sokszor Drávanak árjaitól elboríttatik, mindazonáltal egészséges, vagy legalább nem olly egészségtelen mint némellyek hibásan vélik, mert mint mások, mint önnön tapasztalásim, piros, izmos, testes lakosi, 's számos görbült őszei ellenkezőt mutatnak. — A' vsnak szabad Királyi vsok közé való számláltatása, valamint Pécs vsé, mind eddig a' törvény könyvbe nem iktattatott bé. — Itt

feküdt hajdan nevezetes Murcia római vs, a' mint ezt az itt kiásott régiségek, 's nevezetesen a' Dráva partján felállított oszlop bizonyítja.

Esztergom Vármegye, Comitatus Strigoniensis, Graner Gespanschaft, Magyar országnak Dunán tulsó kerületében fekszik. Nevezetét vette azon nevű vártól: északra Hont, keletre Pest és Pilis, délre Fejérvár, és Komárom, nyugotra Komárom, és Bars Vármegyékkel határos, Pilistől Esztergom hegye, Komáromtól Vértesi tetők, és Bátorkeszi erdők, Barstól a' Farnadi mocsárok, Honttól Garan vize által választatik-el. Nagysága 19 □ mfd. hossza 5 szélessége 3 magyar mfd. két járásokra u. m. Esztergomira és Párkányira osztatik. Vidékje igen kellemetes; kebele hegyekkel's erdőkkel vidámittatik, és kieszen vétetik körül. Nevezetesebb hegyei közül: 1-ső Árpás hegye, melly a' Dömösi térségről látszatik más hegyek felett darabos derekával fellyebb emelkedettnek lenni; tetőjén haidani várnak vagy más jeles épületnek fundamentomi és dűledékei láthatnak. 2-ik Csokáskő 3-ik Fejérvár, ezek között fekszenek Marót, és Esztergom vsa. 4-ik az Üllőkő hegye. 5-ik a' két ágú hegy. 6-ik a' Strázsa hegy. 7-ik a' Szamárd hegy. 8-ik a' Gerecsény hegye, és a' többiek; ezekhez tartoznak a' többi Esztergomi hegyek, melyeknek oldalain jeles szőlő tökéek ültettek, és sok gyümölcsösek vannak. — Folyóji: Duna és Garan vi-

ze, ez Gömör Vármegyének hegyeiből, Zólyom és Bars rétjei közt lefolyván. Bény helységről szakad Esztergom Vármegyébe, Kéménd körül mintegy szigetet formálván, Kövesden alól a' Dunába szakad. Igen jó féle halakkal, vidrákkal, és kedves ízű rákokkal bővelkedik. — Földe termékeny, 's a' természetnek különbféle javaival megáldatott, különösen borral, mindennemű gabonával, gyümölccsel, fával, és kereskedésre is alkalmas fekvése lévén, méltán kedves és kies, lakó helyet szolgáltat lakosainak. — 1 szabad kir. vst, 1 Fő-Erseki vst, 5 mvokat, 45 falukat és 8 pusztákat számol; népessége 41294 lélek. Lakosi csak nem minnyáján kath., 's többnyire Magyarok, vannak Németek és kevés Tótok is. Portáji 59. Az Esztergomi Fő-Ersekséghez tartozik.

Az Esztergomi Fő-Erseki Megye, Esztergom, Pozson, és Hont Vármegyét egészen, Bars, Nógrád, Komárom és Nyitra Vármegyék legnagyobb részeit, Pest és Győr Vármegyék' némelly részeit foglalja körében; Van 1 Erseki és 1 Colleg. Káptalanja; az Eszterg. Ers. Káptalanbéli Urak' száma 22, a' Pozsoni Colleg. pedig 12; elvagy 8 Fő-Esperestéségre (Archi-Diaconatus) osztva, mellyek 37 al-Esperestéségre (Vice Archi-Diaconatus) vannak részelve. — Számolál 38 Apáturságot és 4; Prépostságot, 469 Plébániát; 214 káplánysággal, és ezekben 687047 híveket. Az egész Papság száma ezen Fő-Megyében

mintegy 900—1000-re megy. Suffraganeus Püspökei: a' Nyitrai, Besztercze Bányai, Rozsnyói, Szepesi, Váczi, Győri, Szombathelyi, Fejérvári, Veszprémi, és Pécsi Püspökök. —

Az idetartozó Szerzetesek' monostorai 31-re szaporodtak, mellyek közül 4 a' Piaristáké, 3 a' Benediktinusoké, 1 a' Cistercitáké, 2 a' Misericord., 1 a' Servitáké, 10 a' Sz. Ferencz Szerz., 3 a' Capucinusoké; — 1 a' Notre Dámáké (Canonissae de nostra Domina), 1 az Angol Apácáké (Herulae Anglicanae), 2 az Ursulina Szerzetbéli apácáké, és 2 a' Sz. Erzsébet Szüzeié. —

Esztergom, Gran, Osztrihom, Strigonium, Istropolis, szabad kir. vs azon nevű Várm. ben, valamint Buda vstól, úgy Komáromtól 5. Sz. Fejérvártól 7 mfdnyire, róna mezőségen. Régi már Sz. István Király itt születése által nevezetes, és Pannoniának legnevezetesebb, leggazdagabb 's legnagyobb vsa; az első Magyar Királyoknak mellesleges Udvarok, vagy mulató helyek. — Úgy tartják, hogy e' helyen állott hajdan Bregoe-tio. — Régi fényét a' Tatar pusztítás dönté először homályba, melly alatt számos templomaitól, klastromaitól, 's más egyéb pompás épületitől megfosztott. IV. Béla Királytól felsegítettven 's Sz. Ferencz szerzetesinek klastromával és templomával díszítettven, idővel több Királyoknak adakozásával felékesítettven a' szomorú Mohácsi veszedelem után ismét romlásra jutott a' Törökök 's honnyi háborúk által

's csak I. József Kir. uralkodása óta újult meg. Hajdani helyén áll ugyan, de sokkal kisebb térségen, mert virágzásakor $\frac{1}{4}$ mfd térségre terjedt, a' mostani 3000 és egynehány lépéseket térszen; kőfalainak is 's árkaiknak nyomai látszanak. Vannak két kapuja a' Budai, és a' Lőrinczi, pompás vsháza, mellynek egyik részében a' Benediktinusok' gondviselése alatt lévő kir. Gymnasium, más részében pedig a' Nationalis iskolák vannak; a' Gymnasium mellett van a' jeles Vármegye háza; a' piacon, a' diszes Sz. Háromság oszlopán kívül, áll Fejér Florentziai márványból Görgei Márton Esztergomi Kanokok által emeltetett Mária Thereziának képe, díszesítik tovább a' vst a' pompás Pléb. templom (öreg templom), a' Barátok' temploma és tágas klastroma, a' Benediktinusok' épülete, az új vendég-fogadó, pompás szalájával, az Ispítálybéli és Rác templom, 's némelly Uraságok' házai. Útszáji kövel vannak kirakva rendesek és tágasak, főkép a' Buda, és az öreg út-sza. Piacza derék és tágas, mellyen nagy héti vásárok tartanak. Póstája és több vendég-fogadói vannak. Különös emlékezetet érdemelnek az Esztergomi szőlő-hegyek, mellyek jeles fejér és veres bor, és híres őszi és duranczi barackokat teremnek, kivált a' Diósvölgyben, kis-Kurián, és a' Szamár hegyén fekvők, kertjei is jó ízű gyümölcsöket adnak. — Lakosai Magyarok többnyire és Németek, kath. 7728 számmal,

Ezek közül a' tehetősebbek kereskedést, vagy mesterségeket üznek, a' szegényebbek pedig szőlő és földmívelésből táplálják magukat. Egy szóval lakosi egy szerű és józan életű emberek, barátságos szíves és vendég-szeretők. — Különösen kedvelteti magát ezen vs a' nyájas és delitermetű szépeinek szelídségek és ártatlan társalkodások által. —

A' vs felett, mintegy 300 lépésnyire a' Duna partjához közel, fekszik egy hegyen Esztergom vára, hajdan népes sok templomokkal, és épületekkel ékes, számos tornyokkal, és négy kapukkal megerősített Fejedelmi és Érseki lakhellyel is ékes volt. Több ízbeli ostromoltatási, és a' Törököknek pusztítása után, mellyeket bőven leírt Vályi András Geographiájában dülöben vagyon. A' Királyi templomhoz Erdéni Bakócz Tamás Érsektől építtetett kápolnában máiglan isteni szolgálat tartatik. Egy díszes nagy templom is ékesíti most a' várat. — Jó pinczék, és egy igen mély kút van a' várbán. Eggyik föld alatt lévő épületben kristályos só találattik. Mielta az Esztergomi Érseknek visszaadatott, G. Barkóczy, és H. Battyányi által a' várbéli épületek kezdettek megújulni. — Esztergom Sz. kir. vsával egybe kapcsolattott a' Vízi vagy Érseki vs is, igen erős toronnyal és kőkerítéssel meg volt hajdan erősítve, de mellyből már alig látszik a' helye; Földes Ura az Esztergomi Fő-Ersekség, lak. Magyarok 's

Németek 633 számmal. Em-
lítést érdemelnek itt: a' kir.
élésház, a' Jesuiták volt
Collegiuma, melly most
kis-katonák intézetévé vált,
a' Barátok volt temploma,
(mind kettejeket Gr. Szé-
chenyi Gy. Esztergomi Fő-
Ersek helyhezteté ide), a'
volt Vármegye-ház, a' dí-
szes primatiális Residentzia,
a' két tornyos tágas pléb.
templom, és a' Párkányba
vivő repülő híd. A' királyi
vstól ez előtt egy kapu ál-
tal választatott el, de ez
1815-ben elrontatott. Sz.
György mezeje észak felé
fekszik, a' vízi, és ezen vs
közt az Esztergomi vár es-
vén közben. Ennek is haj-
dan Prépostsága, Káptala-
na, és vsi fő temploma va-
la; néhány esztendőktől
kezd ismét virágozni. Föl-
des Ura, az Eszterg. Ersek-
ség. Lak. elegyesek, ka-
thol. mintegy 2000. szám-
mal, mezei és szőlő gazdák.
Nevezetes itt ama hosszú,
és sok oszlopokkal megerő-
sített kapu, melly Sz. György
vsának a' vsnak más ré-
szekkel könnyű közösülési-
re intéztetett, 's az ide kö-
zel eső Káptalan lakhelyé-
ül szolgáló roppant hosszú,
vastag, épület; mindeniket
néhai Primás G. Barkoczy
építette temérdek költség-
gel 1762-ben. — Leg-köze-
lebb van a' várhoz Sz. Ta-
más vsa, mellynek lakosai
(kik most 1500-ra kereked-
nek) a' Törököknek kiűzet-
tetések után, résszerint
Magyarokból, résszerint
pedig külföldiekből gyűltek
vala össze, többnyire kat.,
és isteni tiszteletre az Érse-
ki, vagy is vízi-vsba gyűl-
nek össze. Fekvése azonne-
vű hegyen van keletre, haj-

dan az ott lévő Prépostság
bírtoka volt, most a' Fő-
Erseki Káptalannak Urasá-
ga alatt van, lakosi mint
a' Sz. Györgyiek többnyire
szőlő művelésből élnek. Az
Uraságnak, avagy a' Káp-
talannak háza legszebb é-
pület ebben a' vsban. A'
meleg tó bizonyos időkben
kénköves illatú gőzös kö-
döt bocsát ki magából. Ne-
vezetes továbbá itten a' ke-
serű víznek kút forrása is.
Az ide való szegényeknek
számokra a' Káptalan há-
za mellet áll egy gazdag
Isptály Kápolnájával eg-
gyütt. A' régi ferdőknek v.
tónak helye nagyobb 60 lé-
pésnél, szélessége pedig 40
— 50 lépésnyi, melly soha
meg nem apad, sem a' jég
alá nem zárattatik, 's egy
malomra sok vizet is szol-
gáltat. Sz. Tamás hegye a-
latt hajdan szerzetes klas-
tromok valának.

Eszterház, messze terjedt hely-
ség Sopron Várm. ben felső
jár. ban Sarod (Srollen), Szép-
lak, Söjtör (Süttern), és
Sz. Miklós között, Sopron-
tól $3\frac{1}{4}$ Posontól 6 órá.
Híres H. Eszterháznak i-
gen ékes 's méltóságos kas-
télyától, kertjeitől és más
Herczegi épülettől. Ezen
Magyar Versáliának alkotó-
ja volt H. Eszterházy Mik-
lós, esudálója minden szem-
lélő; leíróji és képre met-
szőji több külföldiek, és
honniak voltak. Elég bő-
ven leíratott Vályi And-
rástól is. Miolta a' követ-
kezendő Herczegek többnyire
Bécsben és kis-Mártony-
ban vették lakásokat, a'
pompás lakóvár főbb ékes-
égeitől megfosztatott. 320
lakos. Németek kath. — Van
más Eszterház is Peson

- Várm.ben,** Csalórközben, Il-lészházának szomszédságában.
- Etain,** l. Estain.
- Estampes,** l. Estampes.
- Etaples,** falu északi partok osztályában Fr. orsz. 4000 l. Ehez közel fekvő Binie falu egy tengeri kikötő.
- Etaples,** l. Estaples.
- Etéd,** Eteta, Erdélyben, Székelységben, Udvarhelyi székben, fel. ker.ben, Bözödi járásban fekvő szabad mvs, Marosvásárhelytől 10 óra. Egy katona sereg (Primipili, Pixidarii) fő helye. Lak. többnyire ref.
- Etlingen,** kis vs Badeni nagy Herczégységben Alb fónál, vagyon 8327 alattvalója. Ezen vstól veszi nevét az Etlingi linia, melly a' Spanyol örökségi hadban nagy költséggel építetett, de egészen tökéletességre nem jutott.
- Etoilles,** l. Hogsties-Islands.
- Eton,** helység Angol Buckingham Grófs.ban közel Windsorhoz, híres VI. Henriktől 1441 szerzett Kollegiumtól, ez Cambridgei Kings-kollegiumnak csemete iskolája, vannak szép épületei.
- Etorpu,** egy a' Kurili szigetek közül. 300 l.
- Etruria,** helys. 100 h. Angol Stafford Grófs.ban nem messze New-Castletől a' Wedgewoodi fabr. intézetekkel, mellyekkel 15000 ember foglalatoskodik, kik a' házi eszközökön kívül fejr vagy sárga agyagból szép emlékeztető pénzeket, faragott képeket eszt.ként 1 millióm font sterlingért készítenek.
- Etruria,** l. Hetruria.
- Etsch,** Adige, nagy fő valamint Tyrolban, ugy Olasz orsz.ban is, keletkezik Graubünden kant.ban Svaitz orsz.ban nem messze Bralio hegyhez, Reschen nevezetű falunál, a' Tyroli határok felé. Glurenznél jön Tyrolba, átfolya az előbbeni Tridenti urodalmat, mellyen által Olasz orsz.ba jön, ennek keleti része mindég a' Po' főhoz egyközű erányban foly, és végtére Brundulonál nem messze ezen folyótól, mellynek torkolatjától csak egy földcsúcs által választatik, az Adriai tengerbe foly. Ezen folyótól 2 osztály veszi nevét Olasz orsz.ban.
- Etsch,** (felső) melly 1810. Bajor Tyroli Etsch ker.ből (kivéven Primor törvényszéket), és az Etsch urodalomhoz tartozandó Eisack kerület részéből (az úgy nevezett Etsch tart.ból) formáltatott, és 4 Vice-Praefectuságra osztatott; ú. m. Botzeni, Clesi, Rivai és Roveredoi Praefectuságra, és 20. ú. m. Condine, Stenico, Tione, Riva, Mori, Ala, Roveredo, Trento (Trient), Pergine, Levico, Borgo, Lavis, Denno, Cles, Fondo, Malé, Caldaro (Kaltern), Egna (Neumarkt), Cavalese, és Bolzano (Botzen), kant.kra: 138 □ mfdön 273000 l. a' fő vs Trient.
- Etsch,** (alsó), melly az előbbeni Velenczei Urodalomnak azon részét foglalta, melly a' Garda tóig kiterjed, és Veronese tart.hoz tartozik: 30 2/3 □ mfd nagy 266550 l. a' fő vsa Verona.
- Etsch,** v. Tyrol az Etschnél, előbb a' Német rendnek Prébendája az Austriai ker.ben, melly egészen a' Tyroli fő hatalom alatt állott.
- Etschland,** egy a' nem tulajdonképen úgy nevezett 6. fertályok közül, mellyből

az előbbeni Herczagségre emeltetett Tyroli Grófság állott, Etsch mellett fektűt, az ő eredetétől Boitzen vsig, 1806-tól fogva, midőn Tyrol Bajor fő hatalom alá jött, az Eisack kerület részét teszi, de 1810-től a' felső Etsch oszt. nak jó darab része Olasz orsz.ban.

Etschmiazén, Idschmiazin, (az az: az ksten Fialejövetele), az Örmények fő klastroma keleti Persiai Erivan tart. ban, mely az ide tartozandó helységgel, mely 3 faluból áll, Dreykirchennek nevezetik, az Örmények' első Patriárkájának lakhelye, ki igen kemény klastromi életet visel. Minden Örménynek legalább egyszer élteben ide kell jönni. A' klastromnak vagyon könyvnyomtató műhelye.

Etton, falu Egy. Belg. orsz. Flandriában 3850 l.

Ettenbach, kis fő Breisgau tart. ban, Ettenheimnél átfoly, és Cappeltől nem messze Rajnába szakad.

Ettenheim, vs Ettenbach főnél Bádenben Kintzig ker. ben, 2230 l. főnél kereskedéssel, és szőlő termesztéssel.

Ettersberg, (51° 1' 36'' É. Sz. 28° 54' 49'' K. H.) nevezetes hegy Szász-Weimari Hercz. ben, kő és gipszbányával, és szép bükkös erdővel, mely sok vadakat tart; fent a' hegyen vagyon egy vadász ház, hasonlíthatatlan kinézéssel.

Ettes, magyar falu Nógrád Várm. Széchenyi jár.ban, Karacs hegynél, vagyon 1 kath. templ. sok erdeje, és ezöleje. Lak. Magyarok. F. U. Széchenyi Uraság.

Ettlingen, (43° 55' É. Sz. 26° 1'

30'' K. H.) vs Alb főnél Bádén nagy Hercz. ben 398 h. 2440 l.

Ettmánsdorf, falu Bajor orsz. ban, Regeni ker. ben, várral, üveghutával, vashámmorral, és téglavetővel.

Ettyek, helys. Fejér Várm. ben, Bicskei jár. ban, Bia patak' eredeténél, ezen falutól nem messze, Márton - Vásárhoz 3 óra. A' T. Fejérvári Káptalan Urodalma. Lak. 1255 kat. 252 ref. tulajdon pléb. és templ. mal, 1 evang. 14 zsidó. Nevezetes e' helységnek termékeny határa, és kőbányája.

Etsel, v. Atzél; Hetzeldorf, Otzel, szab. mvs Erdélyben Szászvárosi Székben, lakják Szászok, Oláhok, Czigányok, egy evang. és nem egyesült Görög pléb.

Eu, Augur, Auga, (50° 2' É. Sz. 19° 5' K. H.) vs Bresle főnél az előbbeni Normandiában Francz. orsz. ban, a' mostani alsó Seine oszt. ban 750 h. 3380 l. czérna, csipke, gyolcs és aczél fahr. storkis fogással az ide közel lévő Treport kikötőben. Találni itt római régiségeket.

Eubelstadt, l. Eivelstadt.

Euchendorf, mvs Bajor orsz. ban, Dunán alól való ker. ben Vilsnél 129 h. 470 l.

Eufamia, l. S. Eufemia.

Euganei hegység, alacsony dombok csoportja Olasz országi Brenta oszt. ban, mely egykor mint első széle a' Rhäti havasoknak a' tengert határozta; az ő hossza kel. ről nyugot felé 16, az ő szélessége ész. ről dél felé 9 mfdet foglal; két oldalról egy hajózásra alkalmas víz csatornával, és köles mezőkkel, körül vagyon véve mocsáros helyekkel,

- Vulkáni szigeteknek tartatnak, mellyek előbb **Eulenburg**, l. Eilenburg. a' tengerben állanak vala, vannak a' keleti, és déli oldalán több meleg savanyú vízforrások Albano-nál, Montortomnál, Montagnonenél, Montegrotonál, S.Elenánál, S.Bartolomeonál Cattajonál, Lapidánál, Calaoenenél, Batagliánál, mellyek közül az utolsó nagy divatban vagon.
- Eugenius - Fok**, Eugenius hegy, egy hosszan tartó föld Budán alól Pilis Várm. ben, vagon itt a' Herczeg Eugentől építetett mulató vár. Sok bort természetnek itten.
- Eugoboa**, l. Negroponte.
- Eugubio**, Ugubio, Gubbio, vs az Urbinoi Herczs.ben a' Pápa Birtok. 3600 l. vagon gyapju és selyem fabr. viasz fejerítése, és olaj termesztése.
- Eukussi**, főhely a' fekete Portugalliaiak urodalomában a' Molukki Timor szigeten.
- Eule**, Eula, Gilovia, mvs Cseh orsz.ban Leutmeritzi ker. ben, 100 h. várral, és egy kath. templ.
- Eule**, Elau, Elaw, Gilowa, kir. nyílt arany bánya vs Cseh orsz.ban Kaurzimi ker.ben, 187 h. 840 l. az itt való arany bányászás ujonnan kezdetett. Ehez közel vagon ásványos ferdő.
- Eule**, (a' magas), hegy mellynek magassága a' tenger lapján felyül 3326 Párisi láb, Glatz Grófs.b. melly az Eulen hegynek a' Reichenbachiker.ben nevét adja, melly fával bé vagon növe, vagon márvány, és kő bányája.
- Eulenber**, kis vs Mörva orsz. ban Olmützi kerül.ben magas hegy-várral, 50 ház. és 318 lak.
- Eupatoria**, előbb Kcsloff, (45° 14' É. Sz. 51° 5' K. H.) ker. béli fő vs Orosz Tauria Helyt. a' Tauriai félszigetnek nyugoti részén, a' fekete tengernél, szabad kikötővel. 928 h. és 4348 lak. kik Tatárok, Zsidók, Örmények, Görögök, és Oroszok, düledezett köfállal, és tornyokkal körül vagon véve, vagon 13 Török mecsetje, nevezetes kereskedést üz sóval, gabonával, bórrel, gyolccsal, vassal, 's t. ef.
- Eupen**, Neau, vs Ourthe Fr. oszt.ban 1500 h. 10000 lak. vagon posztó fabrikája.
- Eufiat**, Frat, Euphrates, nagy fő Asiában, melly Erzerum Basaságban Török Armeniában, más több folyókból keletkezik, Samosatnál egy vízrohanást tesz, Kornánál a' Tigrissel egyhejön, és Bassoránál Schat-al-Arab név alatt (Arabiai fő) több ágokban a' Persiai tengeröbölbe szakad.
- Eure**, Ebura, folyó Francz. orsz.ban, melly az előbbeni Perche tart.ban, a' mostani Orne oszt.ban Neuillynél keletkezik, Maintenonnál hajózni lehet rajta, és 30 Francz. mfdnyi folyása után Eure oszt.ban Pont de l'Arche-nél a' Seine főba ömlik. Maintenontól ezen folyóból egy víz csatorna jön, melly uj Eurének nevezetik Versailles felé. Ezen folyótól 2 osztály veszi nevét.
- Eure**, oszt. foglalja egy részét Normandiának, 110 □ mtfld. (613283 Hektarok), 415580 l. vagon termésköve, kőszikláji, vasa, gabonája, lenje, kendere, kerti zöld.

sége, gyümölcse, fája, szarvas marhája, vad állatja, hala, 5 közönséges tudniillik: Evreux, Louviers, Pontaudemer, Andelys és Bernay ker.kre osztatik, melyek 843. községeket, 36. kant.ban foglalnak.

Eure et Loire, oszt. az előbbeni Beauce tart.nak részét foglalja, melyben Chartrain tartomány vagyon, és Perchének egy részét, 108 □ mfd és 259970 l. a' fő termése gabona; 4 közönséges ker.re osztatik fel; u. m. Chartres, Nogent-le-Notron, Chateaudun, és Dreux, melyek 460 község. 24 kant.kban foglalnak.

Euripo, Egripo, Egeroponte, törökül Egjiriboss, sziget az Archipelagusban, melly egy hasonló nevű szoros tenger által Livadiától választatik, vagyon 60 □ mfd és 40000 l. több örökös hóval befedett hegyei. Termeszt pamutot, olajt, gabonát, bort, fát, márványt, 's t. ef. Fő vsa Egripos.

Euripo, Euripus, tengerzug az Archipelagusban, Euripo és Livadia szigetek közt; olly keskeny, hogy alig mehet által egy evező hajó, azért egy híd által a' száraz tart.nyal össze vagyon kapcsolva, mellyel előbb egy föld csucs által vala kötésben. Ezen tengerzug az árapodás regulátlansága miatt híres. Igaz ugyan, hogy a' hold ujától egész az első fertályig, és a' tele holdtól egész az utolsó fertályig regula szerint való, de a' többi fertályokban 24 v. 25 ór. alatt 11—14. ig tart.

Europa, egyike a' föld öt részei közt, legkissebb ugyan, de legjelesebb mindazáltal. Leghihetőbb, hogy

a' Phoeniciabéfiéktől neveztetett így lakosinak fejr-színekre nézve. Délre Afrikától a' közép tenger által választatik el; Asiától pedig keletre az Ural' bércei, Tanais (Don) vize, az Azowi (Moeotis) tava, fekete tenger, Helespontus, vagy Konstantinápolyi tengerszorulat, a' márványtenger és az Archipelagus vagy Görög tenger által. Nyugotra az Atlantia, vagy nyugoti tengerrel, északra az északi tengerrel határos. Ekszük az északi szélességnek 34° 30' egész 70° ig; a' keleti hosszúságnak 8°—80° ig, 's így legnagyobb részent a' mérsékletég alatt, kised részeseik fagyos alatt. Nagysága 155000 □ mfd, tehát 13-dik része a' száraz földnek: e' térségre nézve legnépesebb valamint pallérozottabb, 's erősebb is a' többieknel. Levegője 's időjárása valamint földünk más részeiben, fekvéséhez, természeti alkottatásához, és tájékihoz képest különböző. Egész Európában egy orsz. sincs, melly merő róna mezőség, és számos hegyekkel, legalább dombokkal változó ne volna. A' legnevezetesebb lapos tartományok Castilia Spanyol orsz.ban, és Augvergne Francz. orsz.ban; az első 1740; a' másik 2160 pár. lábnyira nyúlik el a' tengerszíne felett. Legnevezetesebb hegyek: a' Pireneusok, Havasok, (Alpes) Kárpát és Ural bércei, és Haemus. Ezek közt legmagosabb a' Montblanc, mellynek teteje 14532 Párisi lábnyira emelkedik a' tengersíkján felül. A' legnagyobb

hegyallyak : nyugot felől a' Finisterre, és Sz. Vincent Fok; északról a' Nordcap Norwegiában, délfelelől a' Marepan Fok.

Europának vannak elég hajókázható fjói is a' kereskedésre; 's ezeknek szükében csatornáknak vonattattak. Legnevezetesebb folyói: Rajna, Rhone, Pó, Duna, Odera, Albis (Elbe), Vistula (Weichsel), Don (Tanais), Dnepr, Dnester, Wolga, Dwina, Garonne, Loire, Tajó, 's a' t. Európá körül a' keleti tenger a' Bothni és Finni tenger öbölle; a' Sund, és Belt által az északi tengerrel egyesül, és megént a' Calaisi tenger zug és víz-csatorna által a' nyugoti tengerrel; ebből a' Gibráltári szoros út a' közép tengerre, 's az Adriai, Görög, márvány, és fekete tengerre vezet. Északról van a' Jégtenger. A' tenger-eszűrölátok: a' Caffai zug, Hellespont, Gibráltári út, Calaisi-út, Sund, és mind a' két Belt. Legjelesebb tavai Muszka és Svéd orsz. ban esnek. Hajókázható csatornáji ész. Belgyiomban, legnagyobbak Fran. orsz. és Orosz birod. ban vannak.

Europának egyik tartománya se termékeny egészen 's mindenben, hanem egyik termékenyebb a' másiknál, egyben másban; hol a' természet adakozóbb voltából, hol a' lakosoknak nagyobb serénységek által. Termései a' vetemények neméből: a' buza, rozs, tenkel, árpa, zab, köles, hajdina, kukoricza, búk-kön, riskása, lencse, borsó, bab, 's csicsiriborsó 's t. ef. Sehol sincs a' mezei gazdaság nagyobb divatjá-

ban mint Angliában: itt nyilván legbövebben teremne is a' gabona, ha egy időtől fogva a' ló és juh tartás, és kertben gyönyörködés sok szántó földet el nem vont volna. A' gabonával legbövelkedőbb tartományok Liefland, Lengyel orsz., Litvánia, Sicilia, Magyar ország, Prusszus orsz., Német birodalom, és Dánia. A' többiekben vagy az égnek hidegsége, 's a' gyakor fagylatok által, mint Norwegiában, Svéd orsz. ban, Swájtz orsz. ban, Harz körül Német orsz. ban, 's a' t. vagy a' lakosoknak tunyaságok, élés házakkal szükölkölések, és nagyszámok miatt mint Spanyol és Portugall országokban Máltában 's a' t. fogyatkozást szenvednek. — A' szőlőtökék, nyilván Asiából plántáltattak által Európába, először ugyan Görög, Olasz, és a' Narboni Francz. országokba, 's ezekből más tart. nyokban is elszaporítottak. A' tulajdonkép bort termő tájak azok, melyek a' szélességnek 50 grádicsáig fekszenek; terem ugyan ezen túl is helyvel közzel bor p. o. német orsz. ban, de nem hasonlítható azokhoz, melyek azon alól teremnek. Borral legbövelkedőbb tart. nyok Európában Francia, Olasz, Spanyol ország, Portugallia, 's a' t.

A' legszebb, 's legjobb fagyümölcsök Olasz országból szaporodtanak el; ide pedig Görög orsz. ból, Asiából, és Afrikából: mint az almák Syriából, Aegyptusból, Görög orsz. ból; a' sárga haraczkok Epirusból; a' legjobb fajtú körtvék A-

Alexandriából, Syriából, Numidiából, és Görög orsz. ből; a' citrom és narancsok Médiából, Persiából, Assyriából; a' fügek Asiából; a' gránát-almák Carthagóból, a' Gesztenyék Castania Magnesiai tart.ból Macedoniában; a' cseresnyék Pontusban lévő Cerasuntból; a' mandolák Asiából Thasos szigetébe Görög orsz.ban; a' diók Persiából; a' nagy mogyorók Pontusból; az olajfa gyümölcsök Cyprus szigetei Paphusból Görög orsz.ba, 's innét tovább; a' duránczi és őrszi barackok Persiából; a' szilvák Armeniából, és Syriából; a' bírskörtvék Creta szigeti Cydonból Görög orsz.ba, 's innen Olasz orsz.ba; 's a' t. Legtöbb jó gyümölcs terem Olasz orsz.ban, 's az ehez szomszéd német tart.nyokban; és ezután Francia, Spanyol, és Portugall orsz.ban mellyek kereskednek is vele; Angliában, Normandiában, Bajor, Sax országokban, 's felső Austriában olly sok gyümölcs terem, hogy bor szerű must készittetik belőle, valamint Slavoniában a' szilvából. Mennél tovább észak felé, annál kevesebb a' gyümölcs, Európának legészakibb részén pedig épen nincs. A' fának legszebb épültre való neveit Európának északi részén találni: Norvégia, Svéd, Orosz, Prusszus, Lengyel orsz., 's Litvánia, némelly német tartományokkal együtt nagy kereskedést űznek vele a' külföldre. Némelly tartományokban olly pusztítás tétetett az erdőkben, hogy a' fának szűke vagyon; az

Europai északi széleken épen nincsenek magas fák, hanem csak apró cseprő bokrok. A' jég és északi tenger hány fenyő és más fákat, a' lakosoknak melegülésekre. Az Európai termések közt igen jeles a' len és kender is; Liefland, Curland, Litvánia, Orosz és Német orsz., Francia, ész. Belgium és Magyar orsz. némelly részei olly igen bővelkednek lennel és kenderrel, hogy kereskednek is vele a' külföldiekkel. Legtöbb dohány jó Európába mindedig eredeti hazájából Amerikából, de némelly tartományban is mint Francia, Német, Svéd, Danus, Orosz, Lengyel és Magyar országokban, 's Svájc országnak némelly tájékin bőven terem.

A' veresre festő plánta (Krapp, buzér) természetik bőven Seeland, Flandria, tartományokban, és némelly Német, Olasz, Magyar, 's Svéd részeken. A' kékfestő fű (izacs, Waid) terem fel. Languedocban, Caennál Normandiában, Sommerset Grófságban Angliában, Genfnél Svájc orsz.ban, Thuringiában, Német orsz.ban, Julichi és Mark Her.ben Prusszus orsz.ban, Késmárnál Magyar orsz.ban, 's a' Spanyol, Portugall és Svéd birtokokban. Sáfrány terem portugalliában, Spanyol, Francia, Olasz, Angol, Német, Svájc, Magyar, Török országokban, és Irlandiában. A' vad, vagy festő sáfrány is terem sok Német és Magyar tart.ban. Hamuszír készittetik sok erdős tart.nyokban. A' czukor plánta, melly először Spanyol, Pityusai,

Ivicza szigetben találtatott fel, csak Spanyol és Portugall orsz.ban tenyészl. A' pamut csemetese honyosodott meg eddig Európában, azonban Ecija ker.ben Spanyol orsz.ban, Thessaliában, és a' közép 's görög tengernek némelly szigetiben, millyen Santoria, Thermia, Syra, találtatik még is. A' finom porcellán földnek legfinomabb nemével Európa dicsekszik; millyen az, melly Meiszeni ker.ben, Mark ker.ben, több Austriai tart.nyokban, és Francia orsz.ban ásattatik ki; kalló föld a' posztósok szolgálatjára több tart.nyokban találtatik ugyan de legjobb az Angliai. Legjelesebb 's legfinomabb találtatik Stalimenne Archipelagusi szigetben, jó van Siléziában, Cseh, Svéd, 's Magyar orsz.ban, és némelly Német tart.nyokban is. Mindennémű festőfölddel is bővelkedik Európa, valamint fejer, fekete, tarka és vonásos márvánnyal is leghíresebb azonban az, melly Carraránál 's Florencziánál Olasz orsz.ban, Pharos szigetében, Genuai tart.ban, Siciliában fejtetik ki. Szint úgy bővelkedik alabastrommal is, kivált Német és Olasz országokban. Asbest, mellyből elégzetellen vászon készittetik bőven, Norvegiában, Svéd, Magyar, Corsika, Candia, Svájc, 's több tart.nyokban. Külömbféle szappan forma palléroztható, és faragtatható kövek vannak Orosz, Macedonia, Svéczia, Norvegia, Lengyel, és Magyar országokban.

Az Europai drága kövek,

alább valók ugyan a' napkeletiekénél: de még is becsesek azok, mellyeknek külömbféle nemei találtatnak Német, Cseh, Szász, Morva, Silézia, Magyar országokban, Tyrolisban, Norvegiában, Svéd, Lengyel, Spanyol, Portugall és Island tart.nyokban. Van Európában kristály is, kivált Svájc és Magyar orsz.ban, valamint akhát, jaspis és opál is. Savanyú, közép, szék, timsó; hegyi, vízi, tengeri, tó, kutsó, és minden más só nem bőven találtatik Európában; a' hegyi só leggazdagabban van Gallicziában, Magyar orsz.ban, Erdélyben, Cataloniában, Angliában, Salzburgi Her.ben, 's a' t. A' tengeri só leg inkább készittetik főzés által Norvegiában, Svécziában, és némelly Francia tart.nyokban; napon száríttás által Portugall és Olasz országokban. A' kutsó leghövébb Német orsz.ban, kivált Magdeburgi Her.ben. Vannak egész sótavak is. Azon föld gyántának kemény nemét, melly borostyánkőnek neveztetik a' keleti tenger, kivált Prussziának partjaira, bőven hányki. A' kőszén éppen bőven találtatik csak nem minden Europai tart.nyokban, de az Angliai kőszén bányák még is a' leghíresebbek, 's leggazdagabbak, 's más tart.nyokat is eltartanak. Torfával sok tart.nyokban tüzelnek. Európában, természetű és készített kénkö, elevenkénkö, cinóbrion leghövébben van Ydriánál Karinthia és Görözi ker. között; van Tyrolis, Meiszen, Hesszen Her.ben, Magyar,

Cseh, Lengyel, Spanyolorszá-
gokban, és Erdély's
Toskánai fő Her. ben is.

Kemény félérczek, millýen
a' piskolcz, czinkércz, ko-
baltércz, egerkő ércz, van-
nak sok Europai tartomá-
nyokban, mint Magyarorsz.
ban és Erdélyben is. Az a-
rany legkevesebb találta-
tik ugyan Európában ah-
hoz képest, melly Asiában,
és Amerikában vagyon, de
a' Magyar, Német, Svéd or-
szági, és Erdélyi aranybá-
nyák mindenkép tekénte-
tet érdemelnek. Más he-
gyekben is találtnék a-
rany, ha műveltetésétől a'
munka és költség nem ké-
méltetnék. Vannak Euro-
pának aranyt hordó vizei
is: illyen a' Rajna, Eder,
és Körös fő. Az ezüst tisz-
tán vagy más érczekkel ve-
gyest bővebben találtnak
az Europai bányákban, Né-
met, Magyar, Svéd, Ná-
poly országokban, 's Als-
tziában, Norvegiában, Er-
délyben; más tart.nyokban
is találtnék, ha ásattat-
nék. Az ezüst érteke min-
den javak, még az arany
becsének is mértéke Euro-
pában az egy Portugalliát
kivévé. Más földünk ré-
szeiből is sok ezüst gyűl
Europába, de ki is megy
kivált Asiába. — Réz is ta-
láltnak tisztán vagy más
érczekkel vegyest nagy bő-
séggel Német, Magyar, Fr.
Angol, Olasz, Svéd ország-
ban és Erdélyben. — Ama
minden érczek között leg-
közösőbb hasznú vas talál-
tatik szélte egész Europá-
ban, némelly tart.nyokban
olly bőven, hogy általa
gazdagodnak leginkább: il-
lyenek a' Svéd, Norvegiai,
Stajer tart.nyok, és némelly

tájékok Magyar orsz.ban.
Az Orosz vas csak résznyi-
re Európából való, na-
gyobb részint Sibiériából,
's más Asiai tart.nyokból
jö. Vannak ugyan némelly
aczélbányák is Svájcban
és Piemontban, de nagyobb
részént vasból készítettik;
leges legjelesebb a' Stajer
ország. — Czin tisztán Eu-
ropában mindeddig nem
találtatott; de van más ér-
czekkel vegyest; legjobb az
Angliai; ezután jö a' Mei-
szeni és Cseh országai; alább
való a' Német, Magyar,
Siciliai, Spanyol, és Portu-
galliai. Az ólom, valamint
leghasznosabb a' vas után,
úgy legközösőbb is Euro-
pában; legjobb találtnak
Angliában.

A' marhatartás mindég a'
földhöz képest való, 's mi-
vel sok Europai tart.nyok-
ban igen jó legelők vannak,
innen ott a' marha tartás
is igen nagy divatban van.
Legjobb lovak tenyésznek
Spanyol, Anglia, Dánia,
Nápoly, Lengyel, Német.
Magyar országokban; a'
Velencei, Moldva, Oláh,
Erdély, Ukraina, Fries-
land tart.nyokban. Az Eu-
ropai ménesek az Arabiai
monyasok által általján
igen megneemesítették. —
Magyar, és Galliczia orsz.
nak a' marha tartás eszten-
dönként sok milliomot hoz-
bé. Dánia és Német tart.
nyok is hajtanak ki mar-
hákat. Holstein, Ostfries-
land, Oldenburg, Brëmen
és más német tart.nyokból,
Belgiomból, Hiberniából,
más Europai országokból
temérdek sok irós vaj vite-
tik ki. Legjobb sajt Euro-
pában az Edami vagy é-
szaki Hollandiai, Angliai,

Limburgi, Holsteini, és a Pármai. — Spanyol orsz. leginkább megfinomította juhait az Afrikai fajták által; ezek által Britannia, Franczia, Portugallia, Nápoly, Magyar országok. Jeles a' Hollandus, Lengyel, 's Német gyapjú is. — Szarvasokat, őzöket, vad kecskéket leginkább találni Európai tart. nyokban közösen. Ama hasznos Jávorszarvas, 's Írámszarvas Európa'nak északi részeiben lakozik. A' nyúl, tengeri nyúl, mókus, hölgymenét, nyest, czobol, farkas, róka, hiúsz, medve, torkos borz, vidra és kásztör bőrökkel tetemes kereskedést űzni Európában.

Az északi és német tengereken fogatott czethalakkal, és más csupa bőrű fiadó nagy halakkal nagy kereskedés űztetik Európában; némelly pikkelyes, szárnyas, ikrából szaporodó halakból is, millyen a' tökehal, hering, dors-gadócz, viza, junhal, 's a' t. sok pénz jő forgásba. Altaljánban a' halászat több milliomokat hoz bé az Európaiaknak. Az ostrea csigák is, kivált az északi tart.kban, nagy nyereséget szerzenek. Az ostrea csigákban találtató gyöngyök nem olly nagyok és szépek ugyan mint a' tengeri csigákban lévők, de azonban jelesek, kivált az olyanok, mellyek folyó vizekben találtatnak itt is amott is Európában. A' tengeri rákokkal is kereskedni. — A' selyem miveltetés, melly 1130-ban Rogerius Sicilia I. Királyától hozzátatott Görög orsz.ból Siciliába, egyébb Európai tart.kban is

elterjedt; Sicilia, Nápoly, Bononia, Genua, Mediolanum és más Olasz tart.kból, kivált Piemontból, mellynek selyme legjobb, sok selyem küldetik külföldre, Francz. orsz.nak is van selyme, de számos fábrikájinak nem elég. Spanyol orsz.nak felesleges; Portugallia, és a' közép és görög tengeri némelly szigetek, mint Creta, Thermia, Tine, Andros, Naxia, Zia, Morea olly gazdagok selyemben, hogy ki is küldenek. A' selyem miveltetik már a' Magyar és Német tart.kban szinte az északiak-ig. — A' méz, és és viasz olly bőven gyűjtetik némelly helyeken Európában, hogy abból gazdagodnak leginkább. Lüneburgi Herczs.ben csupán 120000 tallérnyi árultatik el eszt.ként. Divatjában vagyon Gallicziában, és Banáthban is Magyar orsz.ban.

Az Europa' népessége nagyobb volna, ha a' hajókázatok, és máshová, kivált Amerikába, költözés által eszt.ként lakosinak nagy számától meg nem fosztatnék Tartományi közül egyik bővelkedik lakosokkal, másik szűkölködik; altaljánban többeket is eltarthatna még. Őszveséggel 180 milliomra becsültetik népessége. — Európában mai nap több nyelv-nemek uralkodnak mint hajdan: a' következők nevezetesebbek 1) a' Német: ezen beszélni némünémű változással Német, Hollandus, Anglus, Dánus, Norwegus, Svéd tart.kban. 2) a' Római nyelvtől származott vegyes nyelv: ezen beszélni: Oláh, Olasz, Spanyol, Portugallus, Franczia, 's né-

melly Swaicz tart.kban. 3) a' Tót: Muszka, Lengyel, Prusszus, Cseh, Morva, némelly Magyar tart.kban. 4) A' Gothus nyelv: Island, némelly Svéd, és a' fekete tengernél, Duna torkolatjától fogva az Asovi főig fekvő tart.kban. 5) a' Hun nyelv, Magyar és Erdély orsz.ban. 6) Finn nyelv, Finnland, Estlandban, és Laplandban. 7) A' Letti: Litvániában, és Kurlandban. 8) A' régi Celta, vagy Gallus nyelv fenn van al-Britanniában, és Walesi Herczs.ben. 9) A' Cantabri, v. régi Spanyol nyelv fenn maradt vegyülve Biscaya, Guipuzcoa, Atava, Spanyol és Franczia Navarrában, 's Labour és Soule francz. ker.kben. 10) Az Iri nyelv Irlandiában, és az északi Skótzsiában, és a' Hebridi szigeteken. 11) A' görög nyelv romolva a' görög tart.kban, Europai török bir.ban. 12) A' török nyelv, a' török és tatár orsz.kban. 13) Az Arnauta nyelv: Dalmatiában, némelly török tart.kban, és a' hét Jóniai szigeteken.

A' Religio 8-féle Európában: 1) Ker. Római Katholika. 2) Ker. Evangelica. 3) Ker. Reformata. 4) Ker. keleti, vagy is Görög. 5) K. Unitarius. 6) Mahumedána. 7) Zsidó. 8) Pogány. — A' ker. Római katholika vagy napnyugoti, deák, vagy keleti görög szokást tartó, mindenik a' Római Pápával egyesül. A' k. Római katholika, melly a' nyugoti, v. deák szertartású, egyedül szabad Spanyol, Portugall orsz.ban, és némelly Swaicz kantonokban; uralkodó Olasz orsz.ban, és Lengyel,

Magyar's Horváth orsz.gokban; a' Franczia, E. Belgiom, Német országokban; Erdély, Kurland Herczs.ben 's némelly Schwaicz kantonokban, egyenlő jussal bir a' ker. Protestans Religióval. Dánia, Prusszus, Orosz, Török orsz.ban eltűrettetik, Irlandiában, Angliában is számosan tartoznak a' R. K. Religióhoz, de azért ennek nyilván való szabadság nem engedtetett. — A' ker. keleti szertartású Religio Magyar ország némelly Vármegyéiben, Erdély, Slavonia, Galliczia, Lengyel, Török ország némelly részeiben gyakoroltatik. A' Lutheranus Evangelica Rel. uralkodó Dánia, Norvegia, Prussia orsz.kban, Liefland, Ingermannland tartom.kban. Német orsz.ban, Erdélyben, E. Belgiomban, Curlandban egyenlő jussal bir a' kathol. religióval. Szabadon gyakoroltatik Franczia, Anglia, Orosz, Lengyel, Török orsz.kban, Magyar orsz.ban meghatározottatott. A' reform. Evangelica Rel. uralkodó Skótzsiában, 's némelly Swaicz kantonokban; egyenlő jussal bir a' kath. és luther. religióval, Német, Prusszus, Franczia, E. Belgiom, Erdély országokban. Szabadon gyakoroltatik Anglus, Lengyel, Dánus, Svéd, Orosz országokban, és Kurlandban, meghatározottatott Magyar orsz.ban. Az Evangelika Püspöki, vagy fő Religio uralkodó Angliában, és Irlandban; másutt helyel helyel szabadon gyakoroltatik csendességben. — A' keresztény keleti Rel. uralkodó Orosz bir.ban; sza-

badon gyakoroltatik Magyar, Lengyel, Török orsz. ban, Slavoniában és Erdélyben. — A' Ker. Unitarius Rel. Erdélyben egyenlő jussal bír a' más ker. Religyiókkal; máshol csak eltűrettetik. A' Mahumedana Rel. uralkodó Török orsz. ban, eltűrettetik Orosz bir. ban, Litvániában, és Livorno városában Olasz orsz. ban. — A' Zsidó Rel. Portugall, Spanyol, Orosz, Svéd, Norvegius orsz. kban tilalmas; egyéb Európai tartományokban eltűrettetik; szaladon gyakoroltatik mind a' két Siciliában és Livornóban; legszamosabbaktól Lengyel orsz. ban és Litvániában. — A' Pogányság fenn van még Lapland, és Szamojed északi tart. kban, a' Cseremiszek, Csuwaszok, és Morduinok közt Nischneinovogorod Helyts. ban, Orosz bir. ban. — Vannak ezek felett csekélyebb számú szakadár keresztény felekezetek is: mint az Arminiánusok, Mennoniták, Anabaptiszták, Herrnhuterek, Quackerek 's t. ef.

A' mesterségek, kézi művek, fabrikák, legjelesebbek, 's legszamosabbak Európában; ennek kereskedése, 's serénysége kiterjed egész földünk kerektségére. Régenten állott e' száraz földi országokból: Hispania és Lusitania, Italia, Germania, Sarmatia, Scythia Europaea, Dacia, Pannonia, Rhaetia, Vindelicia, Noricum, Illyricum, Moesia, Thracia, Macedonia, Graecia, Epirus, és Peloponnesus. Ezen sziget országokból: északi Oceánál: Britannia, Hibernia, Thyle, vagy Thule, Scandinavia,

Scanzia. A' közép tenger-nél: a' Baleari szigetek, Sardinia, Corsica, Sicilia, Creta és Euboea. Most Európában vannak 3 Császári birodalmak: az Austriai, Orosz és Török Cs. birodalmak. E' királyi országok: Bajor, N. Britannia, vagy is Anglia, Scotia, Hibernia, Dánia, Francia, Hannovera, E. Belgium, az az: volt Austriai és frigyes Nederland, Portugallia, Prusszia, Saxonia, Spanyol, Sardinia, Svéd és Norvegia, Sicilia kettő, Würtembergi kis országok. Ezen Nagy Herczgségek királyi ranggal: Badeni, Heszencasseli, Hessen Darmstadti, Luocai, Meklenburg-Schwerini, Meklenburg StrELITZI, Holstein-Gottorpi, Oldenburgi, Sachsen-Weimári, és Eisenachi, Toskánai N. Herczsgék. — Ezen fő Herczgségek fejedelmi jussal: Anhalt-Bernburgi, Anhalt-Dessau, Anhalt-Köthi, Braunschweig-Wolfenbütteli, Holstein Becki, Holstein Glücksburgi, Holstein-Sonderburg-Augustenburgi, Modenai, Nassau-Ussingeni, Parmai, Piacenzai, Quastallai, Zweybrücken, Birkenfeldi, Pfalz Neuburg, Sulzbachi, Sachsen-Coburg Saalfeldi, Sachsen-Coburg Meiningeni, Sachsen-Gotha és Altenburgi, Sachsen Hildburgshauseni F. Herczgségek 's a' t. Fő hatalmú Landgrófságok e' következők: Hessen-Homburgi, Hessen-Philippsthal, és Hessen-Rothenburgi Landgrófságok. Uralkodó Herczsgék: Anhalt-Bernburg-Schaumburgi, Anhalt-Plessi, Anhalt-Zerbsti, Hohenlohe-Hechingeni, Hohenlohe

- Johe Sigmaringeni, Isenburg Birsteini, Leyeni, Lichtensteini, Lippe - Detmoldi, Lippe Schaumburgi, Lothringeni, Nassau Saarbrücki, Nassau Weilburgi; Reusz-Greitz, Reusz-Ebersdorfi, Reusz Lobenstein, Reusz Schleitz, Savoyen Carignani, Schwartzburg-Rudolstadt, Schwartzburg-Sondershauseni, 's Waldecki Hercezségek.** Más orsz. ok és Hercezs. gek, mint Magyar, Lombardiai - Venczei, Lengyel, Cseh, Horvát és Slavonia, Litvánia, Curland, Liefland, Finnland, Erdély, A. Rajnai, Poseni, Holsátziai, Genua, Morva, Lusatia, Brandenburg 's t. ef. más orsz. khoz csatoltattak. Vannak ezen felül Európában még 1 szabad köz társaság Swaicz, 1 Egyházi v. Pápai birtok; 5 szabad és független vs, Brema, Hamburg, Lübek, Frankfurt és Krakó.
- Eurotas, l. Basilipotamos.**
- Eusenthal, vs Rajna bal partján, Zweibrückentől nem messze.**
- Eusenheim, mvs Würzburgi Herben, Bajor orsz. ban.**
- Euskirchen, vs, a' volt Ruhr Francz. oszt. ban, 1.254 lak.**
- Eustache, l. S. Eustache.**
- Euston, kis vs Angol Suffolk Grófs. ban, Oute fónál, Eustonhall nevezetű várral.**
- Eutin, Utina, (54° 8' É. Sz. 28° 36' K. H.) az Oldenburgi Lübeck Hercezs. nek fő- vsa, egy hason nevű hallal bővelkedő tónál, 269 ház. 2340 lak. 1 várral, 1 deák iskolával, és serfőzéssel.**
- Evaux, Evaon, (46° 55' É. Sz. 20° 10' K. H.) vs Creuse Francz. oszt. ban, 160 ház. és 2.080 lak.; vannak meleg ferdője, kereskedése gyol-
rűb. LEX. II. DAR.**
- ésal, gabonával; és szarvas marhával.**
- Evenburg, jeles kastély Ostfrieslandban, Hannovera orsz. ban.**
- Everbecq, vs Jemappe Francz. oszt. ban 3500 l.**
- Everghem, vs 6880 lak. Schelde volt Fr. oszt. ban.**
- Eversberg, vs hegyen Ruhr fónál a' volt Westfáli Kirs. ban 130 h. és 760 l.**
- Evesham, jó kereskedő vs 5000 l. Angol Worcester Grófs. ban Avon folyónál, melyen keresztül egy hid vagon, egy termékeny töle nevezett völgyben, vagon harisnya kötő fabr.**
- Evian, Aquianum, kis vs Genfi tónál Leman volt Fr. oszt. b. 1500 l. és meleg ferdőkkel.**
- Evola, Levola, Ligula, Amasenus, kis fő Campagna di Roma tart. ban, Pápa birtokában, melly a' Toskani tengerbe szakad.**
- Evoli, l. Eholi.**
- Evora, megerősített fő vs Portugalliában, Alemtejo tart. ban 3162 h. 11900 lak. Érseki lakás, vagon itt egy Universitas, előbb Inquisitionak széke is; vagon 5 pléb. temploma. 25 klast. 1 szegények háza, 1 kir. vendégháza, és más több vendégházai, régi jó tartós vízcsatornáji.**
- Evora Monte, vs és hegyi épület a' Portug. Alemtejo tart. ban 800 l.**
- Euran, vs az Északi partok' oszt. Fr. orsz. 3570 l.**
- Evreux, Mediolanum, (49° 1' 30'' É. Sz. 18° 48' 54'' K. H.) fő vs Eure Francz. oszt. ban Iton fónál, 8420 l. 27 fr. mfd Páristól, egy Püspöknek lakhelye, és oszt. béli fő hatalomnak; vagon szép káptalan temploma, mezei gazdaság' társasága, valamint**

- tudománybéli, és mester-ségbéli társaságai is. Posztó, matéria, czérna, gyolcs, gombostű, és bőr fabrikái is vannak, ezen portékákkal, és országbeli termésekkel, ú. m. gabonával, borral, pálinkával, alma, és körtvély-musttal, meg lehetős kereskedést űz, 1/2 óra járásra innét vagy onna jeles Navarra vár tónál, melly Josephina Császárné, ki az Urától elvált, tartózkodására építtetett.
- Euron**, vs Mayenne Fr. oszt. ban 570 h. 3110 l. űz kereskedést.
- Ewanowitz**, Lichtenstein Hercegi vs Igla folyónál Morva orsz. ban Olmützi kerületben.
- Ex**, Isca, Isaca, folyó Angol orsz. ban, melly Sommerset Grófs. ban keletkezik, és a' Britanni tengerbe foly.
- Exca**, de los Cavalleros, (42° 11' É. Sz. 15° 37' K. H.) vs Aragoniában, Spanyol orsz. ban, pléb. templ. mal, és két klastrommal.
- Exeter**, Exon, Isca Dumnoniorum, (50° 44' É. Sz. 14° 5' 30'' K. H.) fő vs Angol Devon Grófs. ban a' hajózásra alkalmas Ex fónál, egy kellemetes tájékban; vagy on nyilván való kereskedő foglalatossága, kivált gyapju materiával belső és külső orsz. ban; vagy on vas öntő, és tafota fabr. Lakik itt egy Püspök, vagy on 1 nagy püspöki templ. 16 pléb. templ. szép útszáji és épületei, 17400 l.
- Exeter**, vs egy hasonló nevű fónál Rockingham Grófs. ban, északi Amerikában, New-Hampshire szabad köz társaságban 350 h. 1720 lak. Akademiával, vitorla vá-
- szon fabr. és vas hámorral.
- Exhoim**, l. Egisheim.
- Exideuil**, kis vs az előbbeni Perigord tart. ban a' mostani Dordogne oszt. ban Francia orsz. ban, 870 lakos. kal.
- Exilles**, kis megerősített vs az előbbeni Dauphiné tart. ban az utóbbi Po oszt. ban, Francz. orsz. ban Dora fónál hegy-várral.
- Exin**, Kcyn, (52° 59' 40'' É. Sz. 35° 9' 39'' K. H.) vs Netze fónál, Warsói Hercz. ben Brombergi volt oszt. ban, 215 ház. 857 Kereszt. és 396 Zsidókkal.
- Exon**, l. Exeter.
- Expailly**, falu egy Vulkán hegynél szép bazált kőképpel felső Loire Francz. oszt. ban.
- Exter**, fő a' volt Vestfáli Kirs. b. melly Alverdisennél keletkezik, és Rintelnél a' Weserbe ömlik.
- Extersteine**, csoport több irtóztató hasadozott, és csudálatos állású kősziklákból, egy szép barlanggal, nem messze Horn vstól, Lippe Grófs. ban Westfáliában. Vannak szobák, konyhák, fa állások és grádicsok benne kivágva. Egyik kősziklának a' hegyén lóg egy nagy kő, melly, ha a' szél fú, mozog, és majd csak nem leesik, de még is semmi erő le nem vetheti.
- Exton**, v. Aitoun, vs Eyn fónál Shire of Berwikben, déli Skótziaiban.
- Extuca**, tart. Sus orsz. ban, Biledulgerid határán, Marocco bir. ban Afrikában.
- Exuma**, az Angol Lucayi szigetek közzül egy, keleti Indiában, sok hallal gazdag folyóktól keresztül folyatik, termékeny búzában, gömbölyű borsóban, 's. t. ef.

A' közel lévő Exumasund igen jó kikötőt formál.
Eyafidur, kereskedő hely Vadla Sysselben Islandiának északi fertályában, egy tengeröbölnél, mellynek jó kikötője vagyon; hallal és szarvas marhával való kereskedést üz.
Eybentschitz, középszerű vs Morva orsz.ban Znaymi ker. ben, 1 pléb.val, hasonlóképen egy tart.nyi dékán-sággal, Oslawának Iglába való befolyásánál, egy termékeny magas hegyektől bezárott völgyben, 447 h. és 2650 l. kik között 533 Zsidók vannak. Hercz. Lichtenstein Urodalmához tartozik, melly Krumauinak hivatik.
Eye Insula, helys. Angol Suffolk Grófs.ban az Ipswichi útnál, melly Norwich felé vezet, paszamánt fabr. és fonással.
Eymouth, helys. és kis tengeri kikötő déli Skótzfában, Berwick Grófs.ban az Eye torkolatjánál 900 l. vagyon kereskedése a' keleti tenger kikötőjével, kiváltképen országi terméseket és halakat hord ki.
Eyenthal, meglehetősen termő, és kellemetes völgy Lucern kant.ban Svaitz orsz.ban.
Eyerland, egy tó által a' Texel szigettel öszvekött tartomány, nevét veszi a' sok tojástól, mellyet a' tengeri Sirájok a' partokon tojnak, kereskedik gyapjával és sajttal.
Eygallieres, helys. Rhone torkolat Francz. oszt.ban 2925 l. és szőlő termesztéssel.
Eylang, ilang, fő a' Brandenburgi Neumarkban, melly Sternbergnél keletkezik, és Oderába ömlik.
Eylau, (Prussziai) vs keleti

Prussziában Brandenburgi ker.ben Arschen tónál, (54° 22' 50" É. Sz. 38° 18' 40" K. H.) 189 h. 1620 l. nevezetes a' 7. és 8 Feb. 1807-ben történt ütközetről.
Eylau, (Német) Hawa, (53° 35' 40" É. Sz. 37° 13' 45" K. H.) vs keleti Prussziában, Genserich tónál, 126 h. 1320 l. vagyon posztó, és kalap fabr. és timársága.
Eymet, kis vs az előbbeni alsó Perigord tart.ban, Guennéban, a' mostani Drome oszt.ban Francz. országb. 239 h. 2850 l.
Eymouth, l. Eyemouth.
Eymoutiers, Antimonasterium, kis vs káptalan templmal, Vienne vizénél, felső Limosin tart.ban Francz. orsz. ban.
Eyne, vs Eggy. Belg. orsz. Flandriáb. 2100 l.
Eynezat, l. Ennezat.
Eyoerek, vagy Ajoerek, számos, hatalmas hadakozó, és lovas Szerecsen népség, a' Rabszolga part belsejében felső Guineában, egy igen nevezetes Urodalm. Dahometől kelet felé. A' Király hatalma nem határtalan, mert ha a' nép meg nem elégedik véle, kirendelttek által elhivatja, és azután az ő Feleségeitől fojtatik meg. 100000-et a' táborba szállíthat, a' Dahomei Király, és más 10 Királyok néki adót fizetnek. Készítenek itt sok pamut matériát, és kereskednek.
Eypel, kis vs Cseh orsz.ban, Königingrätzi ker.ben, vagyon 152 h. egy kath. plébániája.
Eyragola, kis vs és fő helys. egy Schamaitiai ker.ben, Litvániában Orosz Lengyel orsz.ban.
Eyragues, vs Rhone torkolat

- Francz. oszt.ban, 2390 l. lehet rajta.
Eyrasburg, vár Bajor orsz. Isar ker.ben, nem messze Beyerberg-től, hol derék kőszemet találni.
Eysack, Atagis, Aisacus, fő Tyrolisban, Botzenen alól Etsch vizébe szakad.
Eyther, folyó a' volt Westfáliai Kirs. a' Hoyai Bruchhausen mvsban keletkezik a' S. Hegyen, és a' Thedinghausen osztályon keresztül folyván Horstädnél a' Weserhemegy. Nyáron egészen kiszárad, nem igen bővelkedik halal, de hogy ha a' Weser kiönt, gyakran veszedelmes, és a' szomszéd mezőket mind elönti, és akkor hajózni is lehet rajta.
Eytowa, helys. 1300 l' déli Skótiában Berwick Grófs.ban Eye fónál, mezei gazdasággal, barom tartással, és papiros csinálással.
Eywanowitz, Lichtenstein Hercege vsa' 73 h. Morva orsz. Olmützi ker.ben.
Ezkaray, nagy helys. Tiron fónálBurgostart.Spanyolorsz.
Ezekli, vs Rum-lyben márvány tengerrel, egy Görög Érsek lakása.
Ezjongeber, vs Hedschas tart.ban közép Arabiában, a' Synai hegynél.
Ezula, mellék főja a' Duero-nak, -Spanyol orsz.ban.
Ezüst folyó, l. Plata.

F.

- Faaborg**, Faburg, vs a' Dániai Fyen szígeten 1800 l. vagyon egy csekély kikötője, kereskedik gabonával, mézzel, írósvajjal, sajttal, szalonnával. Nem messze ide Beuthen falunál vagyon egy átljárás az Alsen szígetbe.
Fabianice, vs Kalisch oszt.ban, a' volt Varsói Herczsban.
Fabriano, vs Olasz orsz.ban Musone oszt.ban derék papiros és pergament fabr.
Fabrika, Fabrique, tulajdonképen olly műhely, mellyben csak tüzelnek és kalapálnak, valamint Manufaktura az ollyan, hol kalapács nélkül kézzel dolgoznak; de a' beszédbeli szokás az ezek közt lévő külömbiséget, nem követi, és mind azon műhelyt fabrikának mondja, mellyben akármelley portékák cséhen kívül lévő Mesterektől nagyobb számmal készítetnek.
Fach, l. Vacha.
Fachingen, falu Nassau Hercegségben, savanyu vízzel, mellyből esztendőnként 200000 korsónál többet ki hordanak.
Fachs, l. Rion.
Facsét, Fakschet (Német) kis priv. Kamarai mvs Krassó Várm. azonnevű ker.ben, Temesvártól 5 1/2 mfd. Tiszán túl, Bega fónál, egy kath. templ. pénz beszedő altisztséggel, egy kerületi bíróval, és az Erdélyi uton posta váltással.
Facsét, (Oláh) kis priv. Kamara mvs Krassó Várm. Német Facsét mellett Bega fónál ó-hitű plébániával.
Facska, Fasko, Fackow, hosszan kinyuló Tótfalu, Trencsén Várm. Vág Beszterczei jár.ban, Vág Besztercztől 2 mfd a' hasonnevű hegyek

közt, melyek az utazóknak igen terhes áltjárást okoznak, egy kath. plébániával, és majorral, üveg hutával. A' lakosok jobban téjből mint kenyérből élnek. F. U. Balassa, és Szapári Grófok.

Fáczyányok' szigete, l. Fasanen.

Fadd, népes helység Tolna Várm., Földvári jár. ban a' Duna mellett, számlál 1750 kath., 970 ref. és 50 zsidó részint magyar részint német lakosokat. F. U. Gróf Festetics és más Uraságok. Határja-bő termékenységgű, az itt termesztett dohány híres, rétje jó, nádja, s fája sem hibázik. Fekszik Tolnától és Duna Sz. Györgytől 1 1/2 órányira az É. Sz. 46° 27' 10" alatt.

Faden, hosszú mérték, melly főképen a' tengeri utazásban, és az alsó Szász erdőt illető dolgokban öl gyanánt használtatik, és közönségesen 3 réfet, vagy 6 lábat foglal magában.

Faellerna, falu híres ásványos forrással 1/2 mfd Wexiödtől a' Kronebergi kapitányságban Gotlandiában, Svéd orsz.

Faenza, Faventia, (44° 17' 19" É. Sz. 29° 31' 30" K. H.) régi és nevezetes vs, és a' volt hasonló nevű kernek főhelye Olasz orsz. ban Rubicone oszt. ban. Llamone fónál 18330 l. Egy Püspök lakhelye; nevezetes itt a' káptalan templom. Itt találtatott fel a' hamis porcellán, mellyet a' Francziák onnét Fayencenek neveznek. Csinálnak itt még szép agyag edényeket is, melly munkát az ő feltalálója után Majolikának neveznek. A' vsnak a' fő piaca igen szép, és árkádokkal körül vagyón véve, E-

zen vs ama híres Tericellinek születés helye. 5 Aprilisban 1781 ezen helyen, és a' körül fekvő tájékokban nagy föld indulás vala.

Faerö, Ferro, Faeroenses, Glessariae insulae, (61° 15' től egész 62° 12' E. Sz. és 10° től egész 14° K. H.) Dániái sziget csoport, mellyek közül 17-ben laknak, 8-ban pedig nem, Islandia, és a' Schetlandi szigetek között, öszveségesen 40 □ mfdet tesznek, mellyeken 5270 l. vannak. Neveket veszik a' vad juhoktól (Faar), mellyeket az első Remeték találtak itt. A' klimájok mérséklett, a' levegőjek nedves. Még is dühösködnek itt a' forgószelek, és a' hegyekből a' völgyekbe, és tenger öbölbe jön kevergő szél olly erővel, hogy még a' követ is ki szakasztja a' földből. A' leghosszabb nap, és leg-hosszabb északa 16 1/4 óra. Ezen szigetek mind hegyesek, a' partok hosszán le, de még is igen termékenyek. Az ásvány ország ad hazált követ, köszenet, torfát, jás pist; a' azarvas marha, kivált a' birka tartás tőrhető, nem annyira a' gabona termesztés. A' halászat, különösen a' czethal fogás, a' madár fogással nevezetes. Egy fő ága az élelem módnak a' gyapju harisnya kötés, mellyből esztendőnként 120000 pár Dániába főképen a' hajós legények számára vitetik. Más egyebeket is hordanak ki, minden felé gyapju materiákat, bőroket, faggyut, írósvajat, tollat, halakat, halzsirt, mellyek mind hasonló értékkel visza hordatnak. Egy kir. ország bíró foglalatoskodik a' igazga-

- tással, egy Prépost, és 7 Plébános az Isteni tisztelettel. A' fő sziget Strömöe. Innétt békeség idejében Angol országgal, és Hollandiával kereskedés üzetik.
- Faesulae**, vs Apennin hegyek alatt, Macra és Arnus vizek között, hová Catalina Manliushoz pénzt küldött, most Fiezola.
- Fagnoles**, Grófság, és vs a' Franczia Henegau határánál, Lüttichi ker.ben Al. Rajnai Prusszus N. Her.ben. 50 h. 200 l. 1 Pléb. templ. Marienburgtól nem messze.
- Fahlun**, Falun (60° 35' 49" E. Sz. 33° 14' 30" K. H.) a' füsttől barna színt mutató, fő és bánya vs Svéd Dalerne kapitányságban, 1650 h. és 6070 l. kit posztó, gyolcs, pamut, gummi, játszó kártya, pipa, választóvíz fabr. pamutfonásból és bányászatból élnek. Ezen vsnál vagyon a' legnagyobb rézbánya Svéd orsz.ban, melly esztendőnként 1000 hajó font rézzel 300 arannyal és valami kevés ezüsttel is szolgál vagyon itt egy galiczkbő banya is.
- Fahr**, falu a' Rajna jobb partján, alsó Wied Grófságban, hol nagy ált járás vagyon a' Rajnán, honnét a' hely nevét veszi.
- Fahrafeld**, vár alsó Austriában, melly a' Mikosch familiához tartozik, a' hol szép, és mesterséges tükör fabr. vagyon.
- Fahranberg**, hegy Bajor orsz. Regeni ker.ben, búcsústempl.
- Fahrland**, kastély és Urod. középMarkban Brandenburg Her.nem messze Havel vizétől
- Faicchi**, vs 2430 l. a' Nápolyi Királyságnak innenső Herczegségében.
- Faido**, l. Pfaidt.
- Faifo**, kikötő és kereskedő va Kochinchinában, vannak néki helyes, és széles kövekkel kirakott utszáji és jól építetett kőházai.
- Fairfield**, északi Amerikának Connecticut szabad statusnak Grófsága 34 □ mfdön 36253 lak. vannak, hegyes ugyan, de még is termékeny buzában kenderben és fában. A' fő helye
- Fairfield**, Sagatuk és Sasco fónál, vagyon Akademiája, és Fairfield-Bay nevezetű kikötője.
- Fairford**, helység Angol Gloucester Grófságban Colnnál mellynek templomában Dürer rajzolata szerint intézett ablakja híres.
- Fair Isle**, (59° 28' E. Sz. 15° 45' K. H.) egy a' Schetlandi szigetek közül majd csak nem középen az Orkney és Schetlandi szigetek között, 3 mfd hosszú és 2 mfd széles, 200 l. 5 magas hegyfokkal, egy kiszálló hellyel a' dél-keleti részén. A' földje termékeny, de a' barom tartás, a' mezei gazdaságnak eleibe tétetik. A' juhok gyapja különös. Halak, vízi, és tengeri madarak nagy sokasággal vannak itt.
- Fajum**, l. Fium.
- Fajzd**, lákhely Heves Várm. ben, Gyöngyösi jár.ban, Gyöngyöstől 1 1/2 óra, Pata és Tarján között. F. U. Almási familia, Almási Ferencz Urtól szép kerttel felékesített.
- Fakenham**, helység az Angol. Norfolk Grófságban, düledezett só bányával.
- Falaise**, (48° 45' E. Sz. 17° 25' K. H.) kis, vs Calvados Franczia oszt.ban egy kősziklán Ante fónál, 3 kül-

sővsokkal, mellyek között Guibrayban Augustus holnapban híres vásár vagy. Vannak 660 h. és 12550 l. azon kívül csipke, gyolcs gyapju materia, kés, és kalap fabrikáji, kereskedik ezen adományokkal, lovakkal és vágó marhákkal.

Falaniche, (39° 32' E. Sz. 17° 25' K. H.) vs Spanyol Mallorca tart. ban, 6800 l.

Falaschas, (az az: Számkivetettek), így neveztetnek a' Zsidók, kik még most is Habessinában Samen tartományt lakják, és tulajdon igazgatások vagyon; mondják hogy Menilech uralkodása alatt 3040b. jöttek legyenek ide, eleintén Deimbea lapály tartományt lakták, de midőn igen elszaporodtak volna, azért 960 esztendő körül a' mi idő számlálásunk szerint azon iparkodtak, hogy Habessinai magok hatalmába vehessék, 's akkor kényszerítették magokat a' durva, 's alig járható hegyes Samen tart. ba visza huzni, azt tartják, hogy még most is kiállíthatnak 100000 embert a' hadra. Beszélnek egy megromlott talmudi dialcctuson. Az 8 Királyok és Királynéjok legujabb időben neveztetnek Gideon, és Judith. Fízetnek ugyan adót a' Habessinaiaknak, de máskép függetlenek. — Ezen Zsidó népességnek egy ága a' Kemmontok, kik 17-dik században a' keresztség felvételére kényszerítették, és így fél keresztyényekké lettek; mert ők nem sokat tudnak a' kereszténységből, vannak nekik némelly tulajdon szokásaik, és annyira utálattak a' Habessinaiaktól, hogy az emberek elhitték

Gordárban, némelly Hyénákat, mellyek a' vsba jöttek, Kemmontoknak lenni, kik boszorkányság által álotokká változtak legyennek, leg nagyobb nyomorúsággal élnek, a' fő vsban táplálják magokat fa vágásból, és vízfordásból.

Falces, vs Navarra Királyságban Spanyol orsz. ban 300 h. és 2600 l.

Falennara, Val di Noto tart. ban, Siciliában, közép tengerbe fő víz.

Falconera, megerősített kikötő Spanyol orsz. Catalonia tart.

Falazin, l. Faltschy.

Faleria, vs Italiának, Picenum tart. ban, most Faleroni.

Falerii, Falerium, vs Faliscusok földén, Tiberis vizénél. Ennek lakosi adták meg önként magokat Cammillusnak, ki az eláruló Mestert gyermekeikkel nekik vissza küldé. Most Falari.

Falesia, vs Italiának Hetruria tart. ban, most Civita Castellana.

Falestthin, Palestinának török neve.

Falame, nevezetes folyó Senegambiában, mellynek keletkezése ismeretlen; Senegalba foly.

Falkenau, Falkenow, jól épült vs köfalakkal Cseh országban Ellbogeni ker. ben, Eger fónál, egy kath. templ., 324 többnyire köházokkal, 1550 l. egyszerű várral és nagy komló termesztéssel. A' szép vára Königsbergnek neveztetik. Ezen tájékban taláni köszönet.

Falkenberg, Falcoberga, régi tengeri vs Svéd Halmstadt tartományi kapitányságban déli Gothlandiában az

Aethra, vagy **Falkenbergi** fónak kifolyásánál vagy on csekély kikötője, lazac és héring fogása.

Falkenberg, Falcomontinum, lengyelül Niemodin, Gróf Praszma, uradalma, és vs hasonló nevezetű kert ben Sileziai Oppeln Herczég-sében Steinau fónál 134 h. 1350 l. kat. és evang. templommal.

Falkenberg, Fr. Fauquemont, vs Nied fónál. Mosel francz. oszt.ban 154 h. 1050 l. Ehez közel vagy on a' kék kút (Blaubrunn) egy forrás, kékes, de még is iható vízzel.

Falkenberg, mvs Bajor orsz. ban Main ker.ben 107 ház. 600 l. és sok gyölcs szövésel.

Falkenburg, Berki familiához tartozó vs Draga folyónál, Brandenburgi uj markban 271 h. 1560 lak. Posztó, és gyölcs szövésel.

Falkenhagen, Kleist familiához tartozó mvs Brandenburgi közép r.arkban Lebusi kerületben.

Falkenstein, Falconis Petra, egykor Grófi helys. és vár az előbbeni felső Rajnai kerületben, keletről, és délről Lautern Herczég-séggel, nyugotról a' Zweybrücki Herczég-séggel határos, az Austriai házhoz tartozott, de 9. Febr. 1801 Francia orsz. hoz csatoltatott.

Falkenstein, mvs a' Voigtlandi ker.ben Szász kir.ban, vagy on 210 h. 1000 lak. és gyölcs szövése. Az idevaló bányász ker.ben 2 óra járásnyira Auerbachtól vagy on derék topásztörés, a' szomszéd Ellfeld nevű faluban pedig egy hámor és sárga részbanya.

Falkenstein, helys. a' Klus nevű szük utnál egy várral a' Svajtzi Solothurn kantonb.

Falkenswaart, falú a' Rajna torkolati Franczia oszt.ban 1074 lak.kal, nevezetes a' sólyom vadászókról, kik czéht formálnak, és a' sólymokat a' nyúl, és madár vadászatra mesterségesen tanítják.

Falkiöping, Fokopias, kis vs Svéd Skaraborg tart.nyí kapitányságban, Gothlandiában; vagy on lazac fogása. A' városhoz közel fekvő Nockeräng nevezetű részen yer-te meg Margith Királyné Albert Királyt 1388-ban, és ötet fiával együtt fogságra vitte.

Falkirk, vs dé i Skotziai Stirling Grófs.ban, nem messze Carron fótól, 8840 l. kikötővel, vas öntő műhellyel, és 3 nagy marha vásárokkal, mellyekhez a' birkák' és lovak nem számláltatnak, hanem egyedül 60,000 darab szarvas marha estendüknént adatik el.

Falkland, helys. déli Skotziai Fife Grófs.ban egy királyi palotának maradékival, a' lakosok gyölcsöt szönek.

Falklandi szigetek, máskép Malloinek, vagy Pepys szigeteknek is neveztetnek, (51-től egészen 520 30'-ig D. Sz. és 62-től egész 680'-ig N. H. Paristól) egy csoport 2 nagy és több apróbb szigetekből keletről Patagoniától déli Amerikában. Minda' két nagy szigetet válassza a' Falklandi viz csatorna vagy Carlislesund. A' földek hegyes, a' klímájok mérséklett. Minden féle füveket találni benne de semmi fát nem, sem 4 lábu állotokat. Azért vannak itt a' sok vad ludak, és réczék, sneffek, sima oroslány főkák. Czet halak, és szörnyű nagyságú fokák a' tengerben. Találni itt torfát is. Jól lehet

ezen szigetek a' déli tenger utazóknak nehezek légyenek, még is az Angolok 1765 egyiken nagy hasznos kikötőnél elintézték Port Egmont nevezetű üjülest, vagy kolóniát hagytak, és pedig az ő jussok fenn tartásával; de a' Spanyolok, kik ezen szigeteket magok birtokainak tarták, a' Francziáktól elintézték, és töleik meg vett Puerto de Soledad üllepedést még birták, és ezen lak. némelly czethal fogókkal egyedül ezen szigeteknek lakosi.

Faellene, l. Faelerne.

Fallersleben, vs 140 házokkal, alsó Albis Vestfaliai oszt.ban

Falley, l. Valley.

Fallingb. ostel, Falu Böhme főnél az alsó Albis. volt Vestfali oszt.b. kereskedik fával.

Falmouth, Ostium Cenionis, (120 37' 30" K. H. 50° 8' E. Sz.) vs 6000 l. és egy meg erősített kikötővel az Angol Cornwall Grofs. ban Fal folyónak. tarkolatjánál a' Brittusi viz csatornánál. Ezen kikötőbe több hajószárra alkalmas fők jönnek. A' város jól van építve, és jó birtokos lak. vannak, kiknek különösen a' 22 posta csónakok, mellyeken itt Lisabonnával ny. Indiával, és ész. Amerikával közösülnék, sok nyereséget hoznak bé. A' czinnel, és pikhardalvaló kereskedése, nyugoti Indiába, ész. Amerikába, Londonba 's a' t. való hajózása nevezetes.

Falmouth, helys. Buzzards bay főnél ész. Amerikai Barnstable Grofs. ban Massachusetts szabad státusban 1,640 l. egy kikötő tarkolattal, czethal, és stokfis fogással.

Falmouth vagy The-Point, vs Cornwall Grofs. ban lamai-

ka szigeten Martha Brae kikötő' déli oldalán 300 házokkal.

Falsbay, Hamis öböl, Capo falsónál.

Falster, igen szép Seelandi dél keleti parton fekvő sziget, melly a' Dániai Laaland tisztséghez tartozik, vagy 12 □ mfd nagysága, és 14000 l. dombos, és termékeny gabonában hüvelyes veteményekben, gyümölcsben, vadakban 's t. ef. Ezen vannak Niekiöbing, és Stubbekiöbing városok.

Falsterbo, kis tengeri vs a' Sved Maimó ország. kapitányságban déli Gotlándiáb., Sundnál, vagy 1000 egy kikötője, egy világító toronnyal, 's herring fogással.

Falstin, nemes vs Galitziaiban Sámbori ker. ben.

Falterana, hegy Apennini hegyekben, Arno Francia oszt. ban, hol az Arno folyó keletkezik.

Faltschy, Falczin, vs Pruthnál Moldvában, mellynek szomszédságában, Sireth hosszában nyugot felül a' leg sürebb erdőkben dűledezett kő falakat és ház fundamentumokat egyenes sorban találni, mellyek egy régi görög vsnak mardéki, de ezen vsnak a' nevét nem tudhatni.

Falun, l. Fahlun.

Famagusta, Massarara, előbb Arsinoe, (35° 9' 30" E. Sz.) vs Cyprus szigeten azon nagy egyenesség kezdeténél, melly nyug. felé a' sziget közepén benyul, 300 l. és kikötővel. Egy viz csatornán által nyera' vs jó ivó vizet. Itten keresztényeknek nem szabad lakni, hanem a' délfelé fekvő Morasch nevű helységet lakják. Ehez közel vannak a' Sala-

mis vs omladékai.

Fammamatz, jó kereskedő vs Japon Cs. bir.ban, Asiában, egy tónál, egy kastéllyal.

Fananggria Taman, (45° 12' 15" E. Sz.) kis vs a Kúbán torkolattól formált Taman-fél szigeten Orosz Tauria-Helyt. 1300 l. egy kikötővel, kereskedik sóval mézzel, viasszal bőrrel's a' t. Nem messze ide 4. Juliusban 1804 volt nagy tűz okadás.

Fanano, Fananum, kis város Dordogna, és Scultenna folyók között, a' Mendenai Frignano tart.ban.

Fanari, a' Corfu birtokhoz tartozandó sziget 500 l.

Fanimbu, nevezetes vs, Bambaarra tart.ban Nigritziában.

Fanjeaux, vs, hegyen épült kastéllyal Aude Franczia oszt.ban 1800 l.

Fano, Fanum Fortunae, (43° 51' E. Sz. 30° 39' 38" K. H.) vs az Adriai tengernél, Pápa birt.ban, Urbino H.ben 7000 lak.kal, egy kikötővel a' kis hajók számára, selyem, és félselyem materia fabr. mellyek közül az utolsó Ferandinének neveztetik. A' vson kívül egy 20 láb magas víz rohanást csinál a' Metauro folyó, és mingyárt egy tobák malmot hajt. Kelemen Pápanak Collegiumi nobile által is hires.

Fano, kis sziget, a' hét szigeti köztársassághoz tartozik, 300 l.

Fanøe, 1 1/2 mfd. hosszú sziget Ész. Jütlandnál Dániában, melly a' Rypen megyehéli tisztséghez tartozik, vannak jó legeltetői és fa gyűjtései, gazdag föld művelői. Fognak itt sok félszeg uszókat mellyek a' levegőn száritatnak, ezek Rypeni félszeg uszóknak neveztetnek.

Fanon, keleti Indiai két

garasos darab pénz.

Fanshera, fő Madagascar szigetben Afrikában, melly a' Dauphin várnál a' tengerbe megy.

Fanthee, Fantin Szerecsen szabad Státus az arany par-ton felső Guineában, Sebutól keletféle, hol az egy fer-tálynyi hosszú Eisenberg a' határokat formálja, 4 mfd hosszú, 50 mfd széles; termékeny, gazdag az aranyban, fában, nagy halászást, és kereskedést üz. Az Angol Anamaboa, és a' Hollandiai Amsterdam városok nem igen fontosak.

Fanum, sok helyett volt: F. Agrippinae, hol most Roomburg; Allieni, hol most Ferrara; Cassii Ciminus hegye töviben Viterbótól nem messze. F. Claudii, Caput Centronum, Darantasia, hol most Centron Fr. orsz.ban; más F. Claudii volt Italiában Sutrium mellett. F. Corneli, hol most Immola Martialis leirása szerint. F. Flaminii, hol most Ponte Centesimo, itt ölettetek meg Gallus és Volusianus Cs. F. Fulvii, hol most Valenza. F. Julii, Colonia Transpadana, most Friuli; volt más Narbon. Galliában és Umbriában is. F. Utuntorum, Diuguntorum, hol most Crema. F. Licinji, Mediolanum és Comum között, hol most Berlasina. F. Livii, most Forli Javentiatól 10,000 lépésnyire. F. Neronis, hol most Forcalquier Francz. orsz.ban. F. Novum, most Fornovo, Tarus és Cevus egybe folyásánál. F. Popilii, Populi, most Forimpopolo, Cesenától nem messze; másik volt Capua és Trebula közt. F. Segusianorum, hol most Feur, Lyon-

- tól nemmessze. **F. Sempronii**, Metaurus vizénél, most Fos-sombrone. **F. Traiani** vs kö-zép Sardiniában, Justinia-nus Cs. tól fallal bekerített. **F. Voconii**, Argentaeus vizé-nél Galliában, most Gonsa-ron, 's a' t.
- Fanzara**, kis vs Fess kir. ban, 6 mfdre vagyon Salee vsá-tól kelet-dél felé.
- Faou**, vs Finistère Fr. oszt. ban a' Bresti tengeröböl-nél 680 lak. kal.
- Faouet**, vs Elle v. Isolle fónál. Morbihan Francz. oszt. ban.
- Fara**, az Orkádi, v. ész. Scó-tziai szigeteknek egyike, ki-csiny, de termékeny.
- Farbana**, Niakatel kir. nak fő helye Bambuk Státusban közép Senegambiában Fale-menél, hol előbb a' Fr. knak egy kereskedő vsok vala.
- Fardel**, Ulmi posztó mérték, foglal 45 Barchentet (min-denik 24 réf), következé-sképen 1180 réfet.
- Farding**, Farthing, Angol fer-tály fennig, és 2. d. t. ér.
- Fardo**, mérték Spányol orsz. ban és Goában mint egy 42 font riskását foglal.
- Faremontier**, vs Morinnál a' Seine, és Marne Fr. oszt. ban 80 házokkal.
- Farwell** (Cap) Fok, Grönland' déli csuocsán, melly Staaten-hooknak neveztetik.
- Farfár**, fő Erdélyben Brasso vsánál, melly nem messze a' vson alól az Aluta folyó-ba megy.
- Farilion**, (Pharus) félsziget Aegyptusnál melly Alexan-driával egy 3000 láb hosszú töltés által össze kapcsolta-tik, és egy kastély által ö-riztetik.
- Farim**, Portugalliai letelepedés Domingo fónál Senegambiáb.
- Farrington**, l. Farringdon.
- Fark**, falú Csongrád Várm. ben
- Algyó és Szeged** vsa között, Tápehoz közel a' Tiszánál. **F. U. G.** Erdődi vagyon itt nagy sertvés hizlalás, hol a' sertvések a' télben, és nyárban földi mogyoróval élnek, a' nélkül hogy más eledelük volna. A' nádos Rétnek neveztetik. A' fiatal fél esztendőbeli sert-vések belé hajatnak, hol igen vadakká lesznek. Ezen tájékban vannak egész szigetek, mellyekben szép szénát kaszálni, azért a' kö-rül fekvő majorokban a' leg szebb ökör hizlalás esik. Az itt való kiöntések lassan nyölnek, de tovább is tar-tanak. Az itt való úgy ne-vezett kertészek dohány és dinnye termesztésből él-nek.
- Farkasd**, magyar mvs Nyitra Várm. Vág vize mellett, Negyedhez közel, Sellyétől 1 mfd. **F. U. G.** Károlyi. lak. kath. és ref. a' földje ter-meszt káposztát, répát, veres hagymát, és fog hagymát nagy bőséggel, és sok gyümölcsöt.
- Farkasfalva**, Farkasfalu, Far-kassowcze, falú Szepes Várm. ben, Ábráhamfalva mellett, Lőcsétől 1 mfd. Melly több nemes familiákhoz tartozik, egy kath. temp. több nemes kuriákkal, egy vendég fo-gadóval az orsz. utnál, 396 kath. és 24 evang. lak. kal. Van Farkasfalva Ugocsa, és Zólyom Várm. ben is.
- Farkasrév**, olahúl Vad, Vadul, Brade, oláh falu Mármaros Várm. Kaszói jar. ban, Iza fónál, melyen keresztül 1778 a' királyi költséggel egy de-rék hid építetett, van egy egyesült görög plebaniája. **F. U.** részint a' kir. kamara részint B. Vécsey.
- Farkastelke**, Volfendorf, Lupu,

nagy oláh falú Erdélyben alsó Fejér Várm. Balásfalvi járásban, Szé bentől 7 óra, egyenességen; erdőkkel, és szőlő hegyekkel körül véte-
tett; van egy egyesült gö-
rög temploma.

Farksdorf, l. Farkasfalva.

Farno, kissziget Northumber-
landban Angol országban,
mindenünnen közsiklakkal
véte-tett körül; csak mada-
rászni, és halászni benne.

Farnese, Farnesium Castrum,
helység és vár, melly Hercz.
titulust visel, az elebbi Ca-
stro Hercz.ben, Olasz orsz.
ban, melly a' Chigi fami-
liához tartozik. Ettől nevez-
tetett egy régi előkelő fámí-
lia Olasz orsz.ban, melly-
ből az 1731. eszt. Antonius
Franciscus személyében ki-
holt Pármai Hercz.ek szár-
maztak.

Farnham, vs Surry Angol Grófs.
ban, Loddon fónál, a' Hamp-
shire határok felé. Vagyon
1,000 l. püspöki palotája, és
búza vására, melly Angliá-
nak legnagyobb vásárjai kö-
zé számláltathatik. Ezen
vshoz közel igen jó komló
terem, melly nagyobb ré-
szint Londonba vitetik. A'
Walesi harisnyákkal való
materia vásárok is neveze-
tesek itt.

Farn-Szigetek, 17 Szigetek' cso-
portja a' német tengeren,
a' Northumberlandi Angol
Grófságnál.

Farnos, Magyar falu Pest Vár-
megyében, Kecskeméti jár-
ban, Szeléhez 1 óra, több
földes urai vagynak, jó ma-
jorjai, szép rétjei; egy kat.
templ-mal; nevezetes itt a'
jó és hasznos marhatartás
is. Van Farnos Bihar, és
Kolos Várm.ben is (Erdély-
ben).

Farnroda, Nassau - Usingi Uro-

dalom, Eisenachi Herczeg-
ségben.

Faro, Pharus, kövel kerített
vs, da Quarteira fő torkolat-
jánál, Portugalliának Algar-
ve tartományában, 1200
h. 4330 l. és kikötő hellyel;
és püspök' lakjával; jó bo-
rok teremnek itt; a' halá-
szás nagyon gazdag; a' la-
kosok kereskednek fügével,
narancs-sal, hallal és más e'
félékkel.

Faro, hátor-ságos kikötő hely
Siphanto szigeten az Archi-
pelagusban.

Faro di Messina, tenger szorú-
lat Nápoly és Sicilia között,
így neveztetik egy világi-
tó toronytól, melly Capo di
Faro Siciliai fokon áll.

Farö, l. Faerö.

Farrach, a' Gaisruoki Grófok-
nak várok és hitelre adatott
urodalmok, Pöls fónál Stá-
jer orsz.ban, Judenburgi
kerületben.

Farrah v. Ferah, fő vsa egy
vidéknek, melly a' keleti
Perzsiái Sidshistan tart.ban
vagy-on, a' hasonló névű
folyónál, melly Zareh tóba
szakad.

Farringdon, helys. a' Beski An-
gol Grófs.ban, egy hegy' haj-
lásán, igen kellemetes tájé-
kon; posztófabrika vagy-on
benne.

Fars, Farsistan, v. szorosabb
értelemben Persia, nagy
és népes nyugoti Persziái
tartomány, a' Perzsiái ten-
geröbölnek hoszában, a'
földje homokos és termé-
keny de kiváltképen igen
jó borokat és nemes gyü-
mölcso-eket hoz. A' 18 óra
hossz. és 6 óra szél. Perse-
poli v. is Istakri térségen,
a' hol legnagyobb ökrök és
legszebb lovak neveltetnek,
és örök tavasz vagy-on. A'
lak. jeles maga viseletű, jó

- erkölcsű, a' mesterségeket és tudományokat szerető; és többnyire gazdag emberek. Ezen orsz. a' polgári háborúban sokat szenvedett; fő városa Schiras
- Farsange**, neve a' Perzsiai mf. deknek, ezekből 22 1/2 jön a' középhör egy grádicsára, egyike 300 geometrika lépést teszen.
- Farschut**, kis de még is népes vs Nilus' völgyében, felső Egyiptusban, egy Francisc. klastr.mal, és sok kereszt. l.
- Farthing**, l. Farding.
- Farulha**, Scherbro, alkalmas nagy, és népes sziget, a' hasonló nevű főnek Scherbroi öbölbe való torkolatjánál, Sierra-Leona parton, felsőGuineában, a' narancsra ananászra, görög dinnyére, ris és köles kására, az elefántokra, tyukokra és más e' félékre nézve termékeny.
- Farwel**, fok Gröndlandban, melly leginkább délre esik.
- Fasanen** - v. Conferenz - Szigete (43° 20' 29" É. Sz. 150 53' 30" K. H.) kis sziget a' Spanyol és Francia határokon, mellyet Bidasoa fő, nem messze Fuentarábiától, és a' Biscáyi tengertől, formál, fele Spanyol fele pedig Francz. országé; erre nézve a' pyre-naeusi békeség, ezen végre itt építettett faházban, 1659. köttetett.
- Fasano**, vs Nápoly orsz.ban, Bari tart.ban, 7100 l.
- Fasch**; Fachs; Phasis, sziget és vs Mingréliában, Asiában. E' vs tartja fenn hires Phasis vsnak düledékit. E' sziget tulajdon hazája a' szer-te elszaporított fácza-nyoknak,
- Fassano**, kis vs Piemontban a' volt Stura oszt.ban.
- Fasse**, l. Fazo.
- Fastenberg**, hegy a' Saxoniá, bércek közt Johann Georgstadtnál, ezüst bányaival.
- Fastenberg**, magas hegy egy pusztatájékon F.Stiriában, Judenburgi ker.ben Schladingtól délre.
- Fatagar**, vs és ország Abyssiniában Afrikában.
- Fata Morgagna**, Tengeri látás, ném.Kimmung v. Erhebung, francz. Mirage, Siciliában különös levegőbeli tü-nemény, midőn tudniillik a'tengeren, a' sugárok' vissza- verettetések által, távol lévő dolgok közelebbre hozatnak, és így különös szemبéli csalattatás okoztatik; ezen tü-nemény főképen. a' Messinai úton látszatik.
- Fatntenda**, Anglus tárház Wulli orsz.ban, közép Senegambiában, Gambia főnél, hasonló nevű falu mellett, sok gumival.
- Fatesch**, kis új ker.béli vs, Orosz. Kursk Helyt. hasonló nevű főnél; vagyon benne 223 h. 1600 l. és 1 templom; a' lak. csaknem általjában kereskedők; vagyon itt szappanfőző és téglavető ház is. A' legújabb időkben körül belül gyümölcsös kertek is csináltattak. Ezen ke- ben vagynak jó malomkö-bányák, 5 ménések, egy gyolcs' fábrika, és kender olajtisztító fábrika.
- Fatigar**, róna és igen termékeny tart. Habessiniában, Ifattól dél felé.
- Fatilan**, erőség az Europai Török országban, Servia' határjain.
- Fatra**, egy része a' Kárpáth' hegyeinek, Magyar orsz.ban, melly Turócz Várm.ét Liptó Vármegyétől különözi.
- Fatsisio**, 80 öl magas Japan'sz sziget, Nipontól kelet felé;

- ezen sziget olly meredek, hogy mindent emelő csiga által kell reá felhúzni. Ide szoknak a' Nagyk számkivetésbe küldetni, kik itt selyem portékákat készítenek, mellyek olly szépek és finomok, hogy halálos büntetés alatt más országokba ki nem vitethetnek.
- Fattekhonda**, Szerecsen helys. Bondu Kirs.ban, közép Senegambiában, a' hol egy királyi palota vagyon.
- Faucigny**, Faussigni, Focinicum, elébb Sabaudiai tartom. Olasz orsz.ban, mellynek határi északról Chablais, ny.ról Genevois tart. délről Tarantaise, kel.ről Aosta völgye: felosztatott alsó és felső Faucignyra, azután pedig részelt Montblanc francz. volt oszt.nak.
- Faucilles**, hegy a' Vogesi bérceken, Wasgau fran. oszt.ban, ebből ered Mosel fő.
- Faucogney**, vs felső Saone Fr. oszt.ban, 980 l. nevezetes itt a' len és kender művelés, és a' gyolcs szövés.
- Faule-see**, nevezetes tó a' felső Barnimi ker.ben, Brandenburgi közép Markban, melly az Odera folyóból származik, Wriezen vst körül folyja, és ismét Oderába visszatér.
- Faules-Meer**, kis sok darab földdekkel keresztül vágattott része az Azowi tengernek, Krimm félsziget és a' száraz föld között; nem mély, és egy kevésbé sós, s erre nézve nyáron bűdös.
- Faulkogel**, hegy Bajor orsz.ban, Salzach ker.ben, a' magossága 7108 lábnyi.
- Fauquemont**, l. Falkenberg.
- Faussigni**, l. Faucigny.
- Favagnana**, egy az Agadi szigetek közül, Sz. Katalin' várával, ezen sziget termékeny.
- Favara**, vs Siciliában, Val di Mazzarában, 6500 l.
- Faverge**, kis vs nem messze Annecy tótól, a' volt Montblanc francz. oszt.ban, 2160 lak.kal.
- Favone**, kikötő hely Corsica szigetnek keleti részén.
- Favorita**, szép mulató kastély Mantua mellett, mellyben a' Herczegek a' nyarat eltölteni szokták.
- Favorito**, régi Cs. mulató hely Leopoldstadtban, Bécsben, a' Törököktől 1683-ban elpusztított. Ehez tartozott az Aukert.
- Favorite**, új, palota Wieden kis vsban Bécsben, Cs. mulató hely, Maria Theresia a' Lovag Acemiának adta lakhelyül. Szép fasoros, citrom, és narancsokkal gazdag kerttel.
- Favorite**, kastély Rastadtól 1 órányira. Badeni N. Herczsbén.
- Fayal**, egy az Azori szigetek közül, 48 □ mfdre terjed ki, 15000 l. az égalja kellemetes, a' földé pedig a' búzára, kölesre, főzelékre, hüvelyes veteményre, burgonyára, citronra, narancsra, a' festő füvekre, szarvas marhákra, juhakra, kecskékre, sertvésekre, halakra, és más e'félésre nézve termékeny. A' cedrus fák olly közönségesek, hogy a' házak többnyire ebből építtetnek. Ezen sziget közepében vagyon egy tűz okádó hegy, melly már 1672 fogva nem ég. Főhelye Horta.
- Fay-Billot**, vs felső, Marne francz. oszt.ban, 2045 l.
- Fayence**, Faventia, igen régi vska Var francz. oszt.ban, 2710 l. vagyon benne olaj, selyem, és fayence fabr. a'

gyümölcsfák nevelése is nevezetes itt.

Payette, Grófság északi Amerikának Pensylvania szabad Státusában Monongahela főnál, melly Ohionak mellék folyója; vagyon 34 □ mfd, és 1332 l. hegyes, és termékeny a' vasra és fára nézve. Főhelye Union.

Pazo, folyó, sziget, és város Asiában, Mingreliában; a' sziget valóságos hazájok a' fáczányoknak, mellyek most egész Európában esméretesek.

Pazuklo, tartomány Senaar Kirs.ban Nubiában, Bahr-el-Abiad és Nilus folyók között; mást nem tudunk róla, mint hogy sok aranyat és rabszolgát ad.

Pearnes, Fernes (52° 23' É. Sz.) helység és Püspökség Irelandi Wexford Grófs.ban, Leinster tart.ban.

Peathart, helys. Irelandi Wexford Grófságban, Leinster tart.ban, egy kis kiszáradott kikötővel, kaszárnnyával és erősséggel.

Pescamp, Fescamp, (49° 45' 24" É. Sz. 18° 2' 48" K. H.) kereskedő vs alsó Seine Fr. oszt.ban, 6570 l. hajókázás iskolával, kikötővel, tőke hal, hering, és skomber fogással, gyapju, és gyalcs fabrikával.

Reckheim, falu Coburg-Saalfeldi Herczs.ben, vagyon benne egy köszén bánya.

Fedala, kis csekély kikötőhely egy kis műveletlen szigeten, Marokko Kirs.ban, Siedma tart.ban.

Federsee, 1 1/2 óra hosszúságú és szélességű és hallal bővelkedő tó a' Würtembergi Kirs.ban Buchaunál, melly Kenzach fő által a' Dunába szivárgodik.

Feengrotte, igen nevezetes,

mély, és sok részekből álló nagy stalaktit kövekkel megtöltött barlang Gangesnél, Herault franc. oszt.ban.

Fegyvernek, mvs Bihar Várm.ben, N. Váradi jár.ban, N. Váradtól 4 óra. F. U. G. Csáki, lak. Oláhok többnyire; ó hitűek, tulajdon pléb.vat és vásárral. Felső és alsó Fegyvernek Hont Várm.ben, Báti jár.ban fekszik.

Fehér-Egyház, Tündöklőház, népes német mvs Sopron Várm.ben, a' Pozsonból Sopronba vezető úton Szirc mvstól 1/2 mfd. Lakosi Németek, számok 1360 ra mégyen; egy parton tündöklő kath. templ.mal, szőlő műveltetéssel; Eszterházy Herczeghez tartozik. Az itt lévő Herczegi pinczék híresei, mellyekben sok ezer akó borok vagynak, mivel Eszterházán a' bor nem állandó. Van Fehéregyház. Somogyban, Marmorosban, és Nagy-Szombat mellett is, melly máskép Albanus.

Fehlgeschlagenen Hoffnung, (Insul der) v. a' megcsalatott Reménység'szigetje, (14° 10' D.Sz.) egy az alacsony szigetek közül Polynesiában, fákkaal vagyon fedve. Midőn Commodor Byron 1765. itt frisitő akarna bevenni, a' lakosoktól felfegyverkezett kézzel elutasított; innen a' sziget' neve.

Fehrbellin, (52° 48' 48" É. Sz.) nemes vs Rhin főnál, Brandenburgi közép markban, 123 h. és 960 l. Itt, vagy tulajdonképen Linum, Hackenberg, és Dechtow faluk között volt 1675-nek Jun. 18-án az a' nagy csata, mellyben az akkori Választó Fejedelem Nagy Fridrik Wilhelm a' Swédek ellen nyertes volt. Ezen csata' em-

Iékjele egy kis dombocsán áll. 1758-ban ezen vskát a' Svédek elprédálták.

Fehring, fejedelmi mvs a' Stájer országi Herczs. ben Gréczi ker. ben, Rába folyónál; vagyon benne vármház.

Feira, vs egy hegyen, Beira Portugalliai tart. ban 1000 lak. kal.

Feisabad, v. Bangla, fő és fejedelmi lakó vs keleti Indiának Auht tart. ban Gagra fónál.

Feistritz, folyó Karniolia ban, eredetét veszi Steinson felül, és Lustthalnál a' Szávába szakad.

Feistritz Bistrieza, falu Karniolia tart. ban, Bistricza fónál Wocheinban, magas havas hegyek között, vagyon vas bányája, és olvasztó kemenczéje, melly eszt. ként 8000 mázsa vasat, 500 mázsa szeget, és 460 mázsa drótot ad; a' lakosok nagyobb részént bányászok.

Feistritz, magas havas hegy belső Austriában, melly Kárinthia és Karniolia között határt von.

Feistritz, völgy a' Karnioliai Herczs. ben, melly Steinnál kezdődik, és mélyen a' havas hegyek közé bényulik.

Feistritz, mvs alsó Stájer orsz. ban, Gréczi ker. ben Mura fónál, 2 3/4 mfd Grécztől, 90 h. réz és vashámmal. Ehez közel vagyon ama híres, jól elkészített, és ezüstöt magában foglaló Hai-peli ólombánya, egy olvasztó kemenczével.

Feistritz, alkalmas hosszú folyó alsó Stájer orsz. ban Gréczi ker. ben, melly eredetét veszi Wechsel hegy' tövében, először délnyugot, és azután dél-kelet felé foly, Fürstenfeld alatt belép Magyar orsz. ba, azután nem

sokára a' Rábába szakad; hajózni nem lehet rajta, ámbár 17 vagy 18 mfdet keresztül foly.

Feisritz; falu egy hasonló nevű patak mellett felső Stájer orsz. ban, Judenburgi ker. ben, Weiskirchentől kelet felé; a' hasonló nevű árokban vagyon egy rézbánya.

Fejér-Egyház, Szász Weiskirchen, falu, mellyben Szászok laknak, Erdély orsz. ban Köhalomi Székben, Bisztrici ker. ben egy völgyben, a' szoros úthoz közel; vagyon 1 kat. temploma és jó szőlőhegy. Van Fejér Egyház felső Fejér Várm. ben is: G. Halleré.

Fejérpatak, Bieli potok, Liptó Várm. ben, nyugoti jár. ban, Lykava kir. Kamarai Urodhoz tartozó tót, kath. falu Rosenberga tájékán Luvrovához közel. Az itt lévő Rosenbergi papiros malomtól nevezetes.

Fejér-Szigetek, így nevezetnek azon Polynesiái szigetek, mellyek a' déli hosszúságnak 160° és a' déli szélességnek 20° alatt fekszenek, és a' mellyek másképp barátságos szigeteknek hivattatnak, ezek közzül nem legnagyobb ugyan, de még is legnevezetesebb Tongataba. Mielta ezen szigetek feltaláltattak, a' lakosok mindég mint barátságos, szelíd, és csendes emberek íratnak le, és csak 1809-dik eszt. October hónapjában találtatott példa, hogy ők emberevők, midőn tudni-illik a' Buja kerület lakosi azon foglyokat, kiket a' Taffere szigettel való háborúban elfogtak, megölék, megsüték's megevék. 1. Barátságos szigetek.

Fejér 24

Fejér tó, nevezetes tó Torontál Várm.ben; kerülete három órányi; külömbféle jó ízű halakkal, kivált süllőkkel gazdag; Béga vize keresztül foly rajta, melyet Merczi Generalis hajókázhatóvá teve.

Fejér vár, Székes Fejér vár, Stulhweisenburg, Alba Regalis, (47° 11' 34" É. Sz. 36° 4' 30" K. H.) régi Sz. kir. vs Fejér Várm.ben, Budától és Esztergomtól 6 Weszprémtől pedig 4 jó mfdnyire, kies róna széksős és termékeny földön. Hajdani várának eredete Geyza Vezérnek és Sz. Istvánnak tulajdoníttatik, ki azt Királyi székkal, és temető, 's hasonlíthatatlan szép és gazdag Szűz Mária templomával felékesítette. Az utóbbi Királyok és más nagyságok' jóltévősége által is egyre diszesült új új templomokkal, és két Prépostsággal. Nagy fényt és gazdagságot nyert a' Magyar Királyoknak többnyire itt koronáztatások, 's a' Koronának itt tartása által is. A' Királyi temploma gyakran megégés által sokat szenvedett; a' vs Mátyás Király halála óta az országnak veszélyivel fényét mind inkább elvesztette. A' Maximilián Cs. és Törökök által elfoglaltatván, feldulattatván, pusztulásra jutott. A' Törökök kiküszöböltetése után undok és elhagyatott volt állapota. Egykori fénye feltűnt F. M. Therezia uralkodása óta, ki itt új Püspökséget állított fel. Két vsokra oszlik Fejérvár tulajdonképen: belső és külső vsra. A' belsőben nevezetesek a' katedrális vagy is plébániás

NYB. LEX. II. DAR.

templom, a' volt Jesuiták, mostani Ciszterciták, volt Karmeliták, mostani Seminariumi templomok. Az első jeles épületek; ez Maulpetsch mester keze által kiirattatása miatt leginkább. Roppant derék épület a' volt Jesuitáknak, most Cisztercitáknak házok is, mellynek áttellenben eső részét teszi a' Királyi Gymnasium, ezen Szerzeteseknek oktatása alatt; jó épület a' Papi Seminarium; volt Karmeliták Klastroma is, a' Mariánus Franciskánusok templomával és klastromával együtt. Ott hól Sz. Istvántól építtetett Sz. Mária templomának egy kápolnája egész mi időkig fenn volt, most a' Püspöki lakhely díszeskedik, nagyságát fenn maradt két gránit oszlopi jelentik. Ama híres, és gazdag Fejérvári Custodiátus' emlékezetét, mellynek jóvedelmivel a' tiszteletré méltó Piaristák rendezéjéndekeztetett meg Felséges Uralkodónktól, fenntartija egy kath. templom mellett lévő Sz. Anna kápolnája. Pompás épület itt még a' Vármegyének új háza is, mellyben ennek gyűlési tartatnak. Az építő mestersegnek jobb ízlése emeli méltóságát. Derék, bő a' vsnak kormos háza is, mellyben a' vs képe éppen megegyez azon emlékeztető pénzzel, melly a' Töröktől menekedésének emlékeztetere verettetett. 's most a' nemzeti Museumban van. A' belső vs várra, Rácz, 's égett vsra oszlik, ennek egyik része Jancsár kút felé szigetnek hívattatik, hol hajdan Hospitalariusok laktak. A'

Rácz vsban pedig, hol Sz. József kápolnája Dominikánusok voltak. Nem régen új vs járult hozzá, a' csatornán innen a' szőlők felé. Általában mint a' volt várbán, mint, a' Rácz, és égett vsokban csinos házak vannak; és köröskörül a' csatornák mellett jó szép kertek; nevezetesebb a' püspöki kert. A' felső, vagyis Budai vsban, említést érdemel az új pléban. templ. a' plébánia házzal; az innen belső vsban vezető útnál szembetünő G. Schmidnek pompás két emeletű háza, mellyben a' pósta hivatal vagyon. Vannak e' vsban is több csinos házak, kivált a' vásár hely körül. Itt van egy derék és bő Cs. k. magazinum is, nagy jövedelmű serházzal és malommal együtt. — A' Fejérvári lakosok többnyire Magyarok, a' Németek is értenek magyarul. A' belső vsban 886,5 kath. 478 ó-hitű, 13 ref. a' külsőben 8311. kath. 3 ó-hitű, 5 ref. 8 evang. 4 zsidó. Mesterség üzéssel, mező gazdasággal 's kivált szőlő műveltetéssel foglalatoskodnak; szőlő hegyeiken is szép épületeik vannak, mellyek mulatságokra szolgálnak egyszersmind. Fejérváron igen jó vásárok is esnek kivált márhákban, lovakban, és fagyümölcsökben, 17 portájú vannak. — A' Fejérvári Püspöki Megye melly 1777-ben fundáltatott, Pilis, és Fejér Várm.ből áll, 2 fő és 10 al-Esperestségre vagyon részelve; körében 8 Apátságot, 6 Prépostságot, 's 77 plébániát foglal 112500 hivekkel. Szerzetes klastroma 3, mellyek közül egy

a' Zirczieké, egy a' Sz. Ferencz-Szerzeteseké Fejérvárott, és egy a' Capucinusoké Mórrott. Káptalanbéli Urainak száma 6, az egész Papságnak pedig 130—150. *Fejérvár*, Károly, Gyula Fejérvár, Alba Carolina, Julia, Belgrád, l. Carlsburg.

Fejér Vármegye, Comitatus Albensis, Stuhlweisenburger Gespanschaft. Magyarország Dunántulso kerületében, fekszik keletre Pilis, és Tolna, délre és nyugotra Komárom, Esztergom és ismét Pilis Vármegyék közt. Pilis és Tolna felől mezősséggel és Duna vizével, Weszprém, Komárom és Győr Vármegyék felől, dombokkal, hegyekkel, erdőkkel kerítették. Nagysága 75 □ mfd. Nevezetét vette Székes Fejérvártól. Kelele többnyire róna föld, imittamott tálatatnak kisebb hegyek és halmok benne. Észak felé ama ország szerte nevezetes Bakony és Vértes erdőknek része terjedt-el. Egy nevezetes hegy benne a' Csókakői, Mór és Bodajk mellett, teteje kopár, oldalában egy vár dűledékit mutogat, allya jó, Somlóival vetekedő bort terem; környékén eszten-dők olta a' föld gyakran ingadozott. Folyó vizei közt legnevezetesebb a' Sárvíz, ered résszerént a' Tikiri tóból, résszerént több forrásokból Weszprém Várm.ben Palota felett, sebesen foly Palotáig, innen a' lapályos és sáros térségeken elterjedvén alig esmerszik folyása. Több több kutforrásokkal és patakokkal szaporodván Székes Fejérvár alá foly, innen csatornába igazítottván a' mező földön Tolna

Várm.be folydogál, Símony-tornyánál, és Batánál Dunába szakad. Ennek mel-
lék sok ellenség és jó ma-
gyar hazafi vérrel festetett.
Említést érdemel Galyavi-
ze is; Bakonyban, Tés fa-
lutól nem messze fakad,
Kereatesnél több patakoc-
sákkal öblesítettven, Fe-
jérvár alá foly, és Budai
kapujánál Sárvizébe ele-
gyedik. Megbecsülhetetlen
hasznot hajt sok derék mal-
mok' forgatásával. — Ta-
vai közül híresek az Ingo-
vány, a' Pátkai, Velencei,
Kajtori és Sóstó. Az első
Sárvizének Fejérvár körül
iszapos, sáros vízzé válto-
zatjából származott, a'
lovagoknak, sőt a' gyalog-
oknak is lábbolhatatlan,
's lesüppedő volt. Már a'
számos árkok által lecsa-
poltatván híres sárrétévé
változott. A' Pátkai tó a'
Fejérvári szőlő hegyeken
túl, azon nevű falunál ter-
jedt el. A' Velencei Fejér-
vártól 2 mfdre, a' Budai
ut mellett, azon nevű hely
mellett, mintegy 1 mfd-
nyi hosszú. A' Kajtori, Aba
falunál fekszik. Egyik Sós
tó esik mindjárt Fejérvár-
nak egész vsi hostátja alatt; Fejér Vármegye, felső, Er-
másik Fejérvár alatt mint-
egy három mfdre Sárke-
reszti ut mellett. Sárcsák-
kal bővelkedik mindenike,
sós ízű, és foglalatú. Leve-
gője sok tavai miatt egés-
ségtelennek tartatott; il-
lyennek nem tapasztaltatik
többé, a' mint sok izmos
és erős lakosi bizonyítják.
Földe termékeny felettebb,
és mindenféle veteménye-
ket bőven terem; tiszta bú-
zája jó, szapora, azért
mint a' semlye, mint a'
kenyér sütöktől kerestetik.

Fejér és veres borai is jók,
leg híresebbek a' Csókaik;
nevezetesek Bicskeik, Vá-
liak, Acsaiak, Zámolyiak
és Iszkász Györgyiek is. A'
Fejérváriak a' többnyire
meleg és alkalmatlan pin-
czéktől nem állandók. A'
fa gyümölcsökből is elég
terem e' Várm.ben; de a'
juh, marha és ló tartás leg-
nevezetesebb: földeszéksős,
's legelője gazdag lévén. A'
juh tartás itt legnagyobb
divatjában vagyon; a'
gyapjú legnemesültebb. Va-
dászata is van, de halá-
szata jelesebb a' Pátkai
és Velencei tókban, Sár-
vizében. Bővelkedik rák-
kal, és teknyős békákkal
is. Széksója más Várm.be el-
hordattatik a' marháknak
számokra. Három járásokra
osztatik: 1) Bicskei, 2) Csák-
vári, 3) Sárrétire. 1 Sz.k.vst, 12
mvsokat, 65 falukat, 122
pusztákat számlál. Portájá
94. Lak. 140790; közülök 93647
kath. 38875 ref. 3461 evang.
3395 zsidó, 1322 ó-hitű. Leg-
nagyobb részént Magyarok
számosan Tótok és Illirusok
is, 's némellyek Németek.
A' Fejérvári Püspöki me-
gyéhez tartoznak.

Fejér Vármegye, felső, Er-
délyben, Háromszék, Csik-
szék, 's több kerületek közt
szélt választott 13 részek-
ből áll, azért határa is kü-
lömbféle. Nagysága 19 □
mértföld. Tájéka inkább
hegyes mint sík. Legmaga-
sabb hegyei az Oláh hatá-
roknál, és Háromszéknél
fekszenek. Legnevezetesebb
fő vizei közt az Oltvize,
melly Hídvég, Madefalva
's a' t. vidékét nedvesíti.
Levegője hegyes részeiben
durva. Földe mindenné-
mű gabonát, bort, fát te-

rem. Marhákkal, lovakkal, kecskékkel, sertvésekkel, és méhekkel is bővelkedik. Nevezetesen savanyú és ásványos vizei is: mint a' Hévízi, Hogyízi Aranyoskúti a' Páloschi járásban, az Arapataki a' Peselneki jár. ban. 's a' t. Sós kutjai is vannak Svintu Petrunál a' Bolyai járásban, 's a' t. Mindennémű tekenyős termései vannak az említett Arapataknál. 5 járásokra oszlik 1) Bolyai 12 helységekkel, 2) Bükösi 13 h. kel; 3) Páloschi 15 h. kel; 4) Peselneki 16 h.; 5) Rétesfalvi 13 h. kel; ezen utolsóban esik Almakerék híres Apafi familiának birtoka, és temető helye. Lak. száma 94497 körül öszveséggel, kik többnyire Oláhok; és Székelyek, Szászok, 's Magyarok; ó és egy. hitűek, vagy reformatusok.

Fejér Vármegye, Alsó Erdélyben, nevét vette az egykori Fejérvártól, a' mostani Károly Fejérvártól; fekszik Zárand és Hunyad Vármgyék, a' Szászvárosi, Szászsebesi, Szerdahelyi, Szébeni, Medgyesi székek. Küköllő és Torna Várm.ék, az Aranyosi Szék hely, és Thorda és Kolos Várm. gyék, 's a' Magyar orsz. között. Első az Erdélyi Várm.ék közül, nagysága 76 1/4 □ mfd, és ehez képest jól népesített. Lakosi többnyire Oláhok, 's Magyarok és Székelyek. 1761 ben csupán az Oláhok 94497 számmal voltak, kik leginkább bányászságból, és szőlő művelésből élnek. Feneke e' Vár. nek alacsonyabb mint más Várm. nek; legnagyobb hegyei: a' Bihar Vármegye szélén fekvő Vulkui hegy, tovább a' Bala-

mirásza, Sorlitz, Kirnik, Kecski, Csáki, 'st. hegyek. Folyó vizei között legnagyobb 's legfontosabb a' Maros, Torda Várm. ből lép be, 's Hunyad Várm. be folyik az egész Vármegyét északról délre keresztül futván. A' két Küköllő ezen nevű Várm. ből szakad belé, Mihályfáig e' Vármegyét nedvesítvén, Marosba vegyül. Az egyesült nagy és kis Aranyos, Bihar Várm. bércei ből eredvén e' Vár. nek több részeit átfolya, 's Sós Szent Mártonnál Marosba szakad. Az Ampoy viz is, Vulkui hegyhez közel, Zalatnán felül eredvén, e' Vármegyét látogatja, és Károly Fejérvárnál a' Marosba ömlik. Levegője gyenge, inkább meleg, mint hideg. Földe legtermékenyebb egész Erdélyben; mindent megterem, valamit csak teremhet. Legjelesebb termése a' bor, kivált Igen, Czelná szőlő hegyeken, 's egyebütt; sehol se terem jobb bor egész Erdélyben. A' Gabonák nemében legbővebben terem itt a' búza, rozs, zab, kukoricza, 's a' t. A' fából semmi szűke nincs, vada is bőven van; halakkal bővelkednek főji; sőt és mindenféle érczet és, kivált aranyt Vulkui hegyéből; ezt mos Aranyos és Ampoy vizeiből is. Marha, juh, sertvés és méh tartása is nagy divatban vagyon. Két kerületekre osztatott: alsóra és felsőre; e' még mindenik hat járásra. Az első kerületből a' Fejérvári 16, az Alvinczi, 16, a' Kis-Enyedi 12, az Aranyos bányai 5, a' Magyar Igeni 28. A' Zalatnai helységeket számlál. Az alsó kerületben

a' Balásfalvi 15. a' Maros újvári 16, a' Nagy Enyedi 18, a' Pókafalvi 14, a' Sz. Benedeki 16 helységeket foglal magában.

Fekete-Ardo, Ardu, népes Magyar mvs Ugocsa Várm.ben, Nagy-Szőlőstől 2 1/2 óra északra, a' Tisza mentében, szép térségen, egy kat. reform. és görög egyg. templ. mal. F. U. Perényi fam.

Fekete halom, Cidinum, Kölle, Schwarzhügel, k. sz. Szász mvs Erdély orsz.ban, Brassói ker.ben, Brassótól 2 óra egy hegy' tövében, luth.'s görög nem egy. templ.mal; igen nevezetes a' méhtartása.

Fekete hegy, Schwarzenberg, Cserna Hora, magas hegy Gömör Várm.ben Dobsina felett, oldalán jó legelők, kebelében pedig gazdag réz és vas bányák vannak. Azon nevű hegy van Szepes Várm.ben is, Lengyel ország széleinel, legmagasabb Berzevicze körül.

Feketék'tartománya, l. Schwarzland.

Fekete tenger, l. Pontus Euxinus.

Fekete város, Purbach, Purbach, középszerű mvs Sopron Várm.ben alsó Soproni jár.ban, Fertő tó mellett, köfállal bekerítettett, a' lakosi Németek, kik a' szőlő művelésből élnek, nagyon benne szép kat. templ. tulajdon pléb. 1360 kat. lak. H. Eszterházy kis Mártonyi. Urodalmához tartozik.

Feldbach, régi sánczokkal és árkokkal körülvéttetett, alkalmas szembetűnő Herczegi mvs, 100 h. alsó Stájer orsz.ban, Gréczi ker.ben, Rába fónál; vagyon 1 kat. pléb. Ezen tájékon igen sok malom vagyon.

Feldberg, vska egy várral, Stargard Urqdal.ban, egy

nagy és hallal bővelkedő tó mellett, a' Marki határok felé, mellynek Ura a' Meklenburg-Strelitz-i Hercz. Felds., l. Veldes.

Feldessi tó, 1 mfd hosszú és 1/2 mfd széles hallal bővelkedő tó Karnioliában, Laybachi ker.ben. Ezen tó közepéből egy kerek hegy áll ki, mellyen egy templ. áll, a' hová búcsúra szoknak járni.

Feldkirch, v. Montfort, egykor Grófság, most a' Vorarlbergi Urodalmaknak egyike Tyrolisban.

Feldkirch, Campo di S. Pietro, (47° 14' 30'' É. Sz. és 27° 15' K. H.) kis, de jól épült vs, 1500 l. III fónál, melly innen nem messze a' Rajnába szakad, fellebb említett Grófs.ban, a' mostani III ker.ben Bajor orsz.ban, ebben vagyon Schattenburg vár, vagyon itt Gymnasium is; mellette jó bor terem. Az úgy nevezett Estnereknek a' főhelye. Vagyon itt törvényszék és számtartóság is, a' lakosok faműveket és cseresnye szeszt készítenek, és igen megkevesett vásárokat tartanak.

Feldkirchen, mvs Karinthiában, Triebel pataknál, 1 plébániával, 2 vashámmal, 1 rézhámmal, turfa fejtő hellyel, ferdővel, és Dietrichstein hegyi-várral.

Feldkirchi erdő, Bajor orsz. III ker.b. 14800 hold földön.

Feldsberg, vs Ens alatt lévő Austriai fertályban, Manhartsberg alatt, a' Morva országi határoknál 300 h. szép várral, és Lichtenstein Herczeg kertjével, a' Misericordiánusoknak klastromával, törvényszékkal, és pléb.val. Ezen tájékon lehet jó borokat, csapóföldet és nagy erdőket találni.

Félegyháza, népes Magy. mvs 1028 h. és 12440 lak. Kiskunságban, Kecskeméttől 3. Szegedtől 7 mfd az ország útjában, Tiszától nem messze. Itt vagyon a' Kunoknak levéltárjok és törvénytáblájok egy szép épületben. Az itt lévő Pusztaszer nevezetű korcsma híres. E' felett van még itt egy főkvártélyház, nagy marhatartás, kat. templ. és pléb. fiu és leány gyermek iskola; postaház. Itt Római urnák is találtak. Nem. Koczka István Rajzolónak honnja.

Fel falu, Chvalova, Tót falu Gömör Várm.ben, Dereske szomszédságában, Jolsvától nem messze. F. U. Kovács's több Nem.fam.Lak. kat. és akat. Itt sok szilvaszaltatnak, és sok slivovicsa készítettik.

Felibe, Philippopoli, vs Rumili Török tart.ban, az itt hajókázásra alkalmas Maricza fónál; vagyon benne 26000 h. 120000 l. kik nagyobb részént Görögök, 20 nagyobb Muhamedánus imádkozó helyek; itt van 1 Görög Érseknek, és Basának lakhelye. Találtak itt nevezetes gyapju szövőszékek, valamint a' selyemmel, gyapjuval, pamuttal, való kereskedés is, főképen Magyar orsz.gal, és Magy. országon által, nevezetes. Ezen a' tájékon szembetűnő a' riskása miveltetés is.

Felics, (Iacus), tó, egyik volt Noricum.b. hol most Niederwalsee, másik volt Pannoniában, hol most Ósio falu.

Felicuda, egy a' Lipari szigetek közül; kicsiny ugyan, de szép legelője vagyon.

Felicur, Phoenicusa, Lipari szigeteknek egyike a' közép

tengeren, Sziciliának északi partjától nem messze. Kicsiny ugyan ez is, de jó legeltetőjiről híres. Más neve Palmaria.

Felka, Fölk, (49° 3' 50" É. Sz.) egyike a' 16 Szepesi vsoknak Szepes Várm.ben, mintegy 200 h. 1224 lut. és 126 kath. lak. nagy itt a' gyolcs szövés, és sok a' pálinka főzés. Vagyon 1 kat. és egy luth. pléb. templ.

Fell, falu Karinthiában, nem messze Dráva fótól 3 vas hámmorral, dróthúzó, és szegcsináló házakkal.

Fella, Tagliamentonak mellék-főja Olasz orsz.ban.

Fellahok, l. Arabok.

Felletin, vs Creuse folyónál, Creuse francz. oszt.ban, 477 h. 2670 l. vagyon benne szőnyeg fabr. marha kereskedés, és a' körül lévő tájékon érczes vizek.

Fellhammer, nemes falu Sziliziának Schweidnitzi ker.ben, 370 l. és köszén bányaikkal.

Fellin, Felinum, vs Vell fónál, Lieflandi Orosz Helyt. 660 l. és várral.

Fells Point, l. Baltimore.

Felsberg, l. Feldsberg.

Felsberg, hegy felső Stajer orsz.ban Brucki ker.ben, a' melly' tövében érczes s kénköves víz vagyon.

Felsberg, köfállal kerített vs, és hasonló nevű kantonnak fő helye a' volt Westfali Kirs. Fulda oszt.ban, Casseli ker.ben, 121 h. és 870 l. Edder fótól nem messze, egy köszikla' tövében, a' mellyen egy vár áll, ebben született Nagylelkű Fülep. A' Márburgi Kommendáns birt itt egy vár lakóhelyet, és egy udvart.

Felső Alpesek, l. Alpesek.

Felső Alpesi tó, pisztránggal

gazdag tó Helvetziában Uri kant.ban 1 óra járásnyi a' kerülete.

Felső-Bánya, Vissi-Bánya, szab. kir. vs SzathmárVárm. ben Nagy-Bányához 1 mfd 3820 l. kik Tótok, Oláhok, Németek és Magyarok, arany, ezüst bányával, 's savanyú vízzel. Az itt lévő bányászok egészen szabadok az adózástól, 's a' békavártélyozástól. Kelleme-tes tájékon fekszik, nem messze a' Kékes és Szaszar folyóknak öszvefolyásától; vagyon benne egy kathol. templ. 1773 hívekkel. 9 Portáji vannak.

Felső Barnimi kerület, Brandenburgi közép Markban, 27 □ mfd nagys. 41050 l. a' fő vsa Wriezen.

Felső Bersugian, kis vs Tatárságban a' Kirgizek' tart.ban.

Felső Branna, falu Cseh orsz. ban Bidschowi ker.ben, va-gyon 210 h. vára, kat. pléb. temploma, betegek' háza, gyolcs és keszkenő fabr.

Felső és alsó Dahlum, két-egy-más mellet fekvő faluk Wolfenbütteli Herczgségben egy mély és mocsáros tá-jékban ama szép Salzdahlum nevezetű várral, egy templ. mal, 86 h. 660 l. a' falun felül vagyon egy só akna.

Felső Dunai kerület Bajor orsz. ban, fekszik 48° 16' és 49° 17' É. Sz. 27° 33' és 29° 27' K. H. közt; dél felől Isár, és Ill, és nyugot - észak felől Regen, kel.ről Isár és Regen kerületekkel, nyug. ról Würtemberggel határos, vagyon néki szelíd és egés-séges klímája, ész.ról és é-szak keletről hegyes és ér-dős, nyug.ról és délről egye-nes, és jó termő, még is némelly helyeken homokos, elegendőképen nedves, va-

gyon hasznos ló; szarvas marha, és juh tartása, sok vadjai és hala, 3. 4. fontos rákja; gazdag gabonában, gyümölcsben, dohányban, kenderben, lenben, hüve-les veteményekben, komló-ban, kerti veteményekben, rétekben, fában, márvány-ban, vasérczben, foszlókő-ben, salétromban, torfá-ban, mészben, finom agyag földben, timsóban, kailó-földben. A' Religyió ele-gyes, de még is nagyobb részint kath. A' kerület kö-vetkező ország törvényszé-keket foglal, u. m. Günz-burg, Höchstädt, Lauin-gen, Dillingen, Werlingen, Burgau, Nördlingen, Neu-markt, Pleinfeld, Weissen-burg, Heidenheim, Pap-penheim, Hilpstein, Beil-langries, Kipfenberg, Rei-tenbach, Eichstädt, Donau-wörth, Mannheim, Rhain, Neuburg, Ingolstadt, Zus-marshausen, Göggingen ország törvényszékeket, Augsburg Komissariatusi, (katonák élelmekről, és ru-házatiokról gondoskodó biz-tos) vst, Weiltlingen tiszt-séget, Oettingi Spielberg- és Wallersteini közbenjáró hirt.kat, és Fugger hirtokot. Nagysága 129 1/6 □ mfd, mellyben 336740 lak. vannak, a' fő vsa Eichstädt.

Felső Ems, Német orsz.ban vala egy új Fr. oszt. melly a' volt Westfáliai oszt.nak Weser és Bergi oszt.knak, Rajna, és Ems tart. részei-ből alkottatott. Fő vsa va-la Osnabrück.

Felső-Etsch, 1810. fogva egy osztályt tett az eltörölt O-lasz Kirs.ban, melly déli Tyrolishól áll, 138 □ mfd volt nagys. és 273000 l. a' fő vsa vala Trient.

- Felső, és alsó Freden** két közel fekvő faluk Braunschweigi Herz. ben 2 templ. mal, 10 h. és 929 l. kik között sok kézi mester emberek vannak. 2 orsz. vásár esik itt. Alsó - Freden túl vagy on Lichtenberg tiszti-ház, és a' Burg hegyen még most is látszatnak a' Lichtenbergi várnak maradványai, mely a' 30 esztendeig tartó háborúban pusztult el.
- Felső Garonne**, l. Garonne.
- Felső Glogau**, Klein - Klogau, lengy. Gorný Glogow, nemcs vs felső Sileziában, Neustädti ker. ben Hotzenplotznál 293 h. 2250 l. egy várral, szép kerttel, és Collegiát intézettel, kereskedik fonállal.
- Felső és Kis - Ganghella**, tart. Matamba Kir. ban alsó Guineában déli Afrikában.
- Felső Guinea**, l. Guinea.
- Felső-Günzburg**, a' Romaiaknál a' régi Guntia mvs, Bajor országban Ill ker. ben Günznél 1100 l. az ország törvény szék, és számtartóság helye.
- Felső - Hasszia**, vagy Hasszia Landgrófságnak déli része, Fejedelemség. Hasszia nagy Herz. ben fekszik Main felé, 57 3/4 mfd nagyságú 146130 l. a' fő vsa Giessen.
- Felső-Jani**, kis ismételtem Kir. közép Senegambiában közép Afrikában.
- Felső-Namba** l. Namba.
- Felső-Katzenellenbogen**, Grófság Main és Rajna közt felső Rajna ker. ben, a' Hessen-Darmstadti Landgrófokhoz tartozik, szép egy tart. A' fő vsa Darmstadt.
- Felső-Kaufungen**, l. Kaufungen.
- Felső-Lajbach**, Karinth. Vehr-nika) mvs Karinthia Hercegségben Adelsbergi ker. ben hasznos kereskedéssel.
- A' vson felül keletkezik a' Laybath nevezetű fő. Ezen tart. ban kezdődnek az északi részen v. a' körtvély faerdőnél a' Juliai havasok egy durva és kietlen hegység.
- Felső-Libich**, falu és vár kath. plebania temp. mal; találni itt kaftzedon követ, karniol, jáspis, onix, zafir, kristály, topáz köveket é. a' t.
- Felső-Loire**, l. Loire.
- Felső-Lukawitz**, falu Cseh orsz. Chrudimi ker. ben gálicz kőfabr. hegyizölddel, bűdös-kövel, választó vízzel, és Angol seréttel.
- Felső Marne**, l. Marne.
- Felső Neckar**, ország - biroság Württembergi kir. ban; a' Balingen, Rottweil, Spaichingen, Tuttlingen fő tisztségekből, Ebingen és Schramberg altisztségekből, Balingen, Ebingen, Oberndorf, Rottenmünster, Rottweil, és Tuttlingen kamarai hivatalokból áll. Fő vsa Rottweil.
- Felső-Nussdorf** l. Nussdorf.
- Felső-Pfalz**, l. Pfalz.
- Felső-Pilmerseut**, vár és jószág Cseh orsz. ban Eger ker. ben, melyhez közel vagy on a' kiégett golobics forma Kamberg hegye.
- Felső-Pisting**, mvs Austriában a' Bécsi erdőn alól levő fertályban, a' hol sok főzőedény készül.
- Felső-Po**, l. Po.
- Felső-Politz**, falu 100 h. kal Cseh orsz. ban Leutmeritzi ker. ben Polzen fónál, mely egy hasonló nevű örökös uradalomhoz tartozik, vagy on vára, egy dekan temp. papiros malma. A' lak. üveg, kapcza, és gyolcs kereskedésből élnek.
- Felső-Pyrenaeusok**, l. Pyrenaeusok.
- Felső-Reichenstein**, szab. kir.

bánya vs Cseh orsz.ban Prachini, ker.ben 190 h. és üveg hutával.

Felső-Rajna, l. Rajna.

Felső Rajnai ker. egyik a' Német orsz. 10 ker.tek közül; nevét veszi az ő fekvésétől melly Rajna fónak felső részében mind, a' két partjain találtatott és nevezetesen ezen fónak forrásától fogva egész Maintzig terjedett. Ezen fő a' ker.ti tart.ok közül csaknéhányon által foly, mi olta azon tart.ok, mellyek miatt felső Rajnai ker. nek hivatik, Francia orsz. hoz kapcsolattak. Ezen ker. hez tartozandó tart.ok igen szélyel fekszenek, és általjában az alsó Rajnai ker. től keresztül vágatnak. A' Rajnán kívül még néhány mellék fók is tartoznak ehez úgymint: Main, Lahn, és Mosel, Saarral együtt, tovább a' Werra, Fulda, és Eder fók.—Negysága 1797ben volt 500 □ mfd. és 1175000 l. Ezen ker.nek tart.ái igen hegyesek és erdők, de azért még is csak nem minyájokban megterem: jó gabona, és bor; vagyon sok szarvas marhája, egeszséges forrásai, hasznos és résszerént nemes érczei, és asványai. A' Religyió elegyes: a' reform. és evang. nagyobb részében, a' kath.az előbbeni Egyházi urad.akban volt dívatban, azonban kat. ott is vannak imitt amott a' Protestánsok között. A' Rajna osztja ezen kerületet innenső és túlsó, vagy észak keleti, és dél nyugoti részre. Mind a' kettőben valának papi és világi rendek a' Lunevilli békeség előtt. A' Rajnán innen való kerületi tart.okat állitották a' papi v. egyházi rendek úgymint:

a' Fuldai, Wormsi, Speyeri, és Strassburgi Püspökségek, a' Johanniták rendje, vagy is a' Heitersheimi Herczegég, az Odenheim birod. Prépostság; és a' világi rendek: a' Hassziai Landgrófság, Katzenellenbogeni Grófság, Hasszen-Casseli Hersfeld Herczegség, a' Nassaui Weilburg, és Usingen Grófság, Waldeck, Hanau, Münzenberg Grófságok, Hanau - Lichtenberg, Solms, Königstein, Felső Ysenburg, és Witgenstein Grófságok; tovább az ország vsa: úgymint Frankfurt melly a' Mainnál fekszik, Wetzlar, és Friedberg.— A' Rajnán túl való ker. tart.ok következő papi rendekből állottak: a' Herczegségre emeltetett Weissenburg Prépostságból, a' Baseli Püspökségből, és a' Herczegségre emeltetett Prüm apátságból. A' világi rendekhez tartoztak: Simmern, Veldenz és Lautern Választó Palatinátusi Hercz. ségek, Palatinátusi Hercz. Zweybrück, Spanheim Grófság Herczegségre emeltetett Salm Grófság, a' Nassau-Saarbrück, és Nassau-Saarwerden Grófságok, a' a' Wild és Rajnai Grófok urodalmi, Leiningen, Falkenstein, Krichingen, Wartenberg Grófságok, Reipoltskirchen, Bretzenheim, Ollbrück, és Münzfelden Urodalmak, és a' Worms és Speyer birod. szab. vsok. Ezen ker.nek a' múlt időben Francia orsz.hoz kapcsolt tart.nya találtati Wasgau mind a' két részében a' Rajna, és felső Maas között, ezek pedig következők, u. m.: Sundgau, vagy az előbbeni Pfirt Grófs.

Elsass Landgrófs., a' Strassburgi Püspökség felső Rajnai Urodalmával, a' Darmstadti Hanau-Lichtenbergi Urod.nak nagyobb része, Zweibrücki Lützelstein Urodalommal 's a' t. Lotharingiai Herczegség, Metz, Toul, és Verdün Püspökségekkel, Nomeny Mark Grófs. Pfalzburg Herczegséggel, és Bitsch Urod.mal. Még a' Savoyen Herczegség is ide tartozott, de ettől magát elválosztotta. A' felső Rajnai ker.béli rendek között ez vala a' rangbéli rend: Papi rendek így következtek: Worms, Speyer, Weissenburg, Strassburg, Basel, Fulda, Johanniták' rendje; Prüm, és Odenheim. A' világi rendek pedig következőképen: Simmern, Lautern, Veldenz, Pfalz, Zweibrücken, Hessen-Casszel, és Darmstadt, Hersfeld, Spanheim, Nomeny, Salm, Kyburggal, Nassau-Weilburggal, és Usinggal, Idstein, és Saarbrück Ottweilerrel, Waldeck, Hanau-Münzenberggel, és Lichtenberggel, Solms-Hohensolms, Braunfels, Rödelheim, és Laubach, Königstein, Ysenburg-Birstein, Büdingen, Wächterbach és Meerholz, Grehweiler, Grumbach, és Daun Rajnai Grófok, Leiningen-Hartenburg, Westenburg, és Grundstadt, Münzfelden, Witgenstein, és Berleburg, Falkenstein, Reipoltskirchen, Krichingen, Wartenberg, Bretzenheim, Dachstuhl, Ollbrück, Worms, Speyer, Frankfurt, Friedberg, és Wetzlár városok. Most ezen tartományok részeit Franczia, Austria, és Burkus Fejedelmek, részeit

pedig tulajdon uralkodóik alatt vagynak. A' szabad városai közül ezen egy nyerte meg ismét régi szabadságát, t. i. a' Main mellett fekvő Frankfurt

Felső-Roggefeld, l. Roggefeld.

Felső-Rossbach, vs Hasziai felső Haszia Herczegségben 179 h. 970 l. flanér szövés-sel.

Felső-Russbach, l. Lublau.

Felső-Saonne, l. Saonne.

Felső-Schönaue, falu Henneberg Grófs.ban egy szél malommal, és csév hámmal.

Felső-Senegambia, l. Senegambia.

Felső-Silezia, l. Silezia.

Felső-Szász kerület, egy a' Német orsz. 10 kerületjei közül közép Albisnak, és alsó Odera fónak mind a' két oldalán, 's egész a' keleti tengerig terjedett; nevét veszi a' Szászoktól, kik nagyobb részét lakják, és felső Szászoknak hivatnak, mert az ő tart.ok az Albis forrásához közelebb vagyon, mint sem az alsó Szászok tartománya. Faglal magában 2000 □ mfdet, melly térségen a' lakosok száma 4000000 mégyen. A' leg főbb folyóji Albis, és Odera. Ezen ker. tart.okban találni: gabonát, szarvas marhát, és elegendő fát, némelyeknek pedig felettébb sok fája vagyon. Csak a' hegyes és erdős tart.ok szükködnék gabona nélkül, ellenben igen sok fajok, szarvas marhájok, és hasznos ásványok u. m. ezüst, vas, és rezek vagyon. Földe homokos, és mocsáros mellyet Pommeraniában, és Brandenburgban a' serénység munkál. Némelly tart.okban még bor is terem, de a' jeles sert el nem nyomja,

még csak a' szorgalom természetie nem válik. A' Religiónagyobb részént luth. vannak reform. is Brandenburgban, Pommeraniában, és Anhaltban meglehető számmal, ellenben a' kath. csekely számmal találtnak. Ezen ker. nek tartományai felosztatnak északi és déli tart. kra. Az Északi ker. béli tart. ok ezek: Pommerania Hercz. Brandenburg Választó Fejedelemség, vagy Mark. A' Déli ker. ben vannak: Anhalt Herczegség, Quedlinburg Hercz. szabad Apáza Urodl., a' Szász Választó Fejedelemség, vagy is mostani Szász Királyság, Weimar, Gotha, Koburg-Saalfeld, Meiningen, Hildburghausen Burkus és Weimari Hercz. gek, Schwarzburg Hercz. ség, Mannsfeld, Stollberg, Wernigerode, Hohenstein Grófs. ok, a' Reusz Herczegek, és Grófok Urodalmi, a' Schönburgi Herczegek, és Grófok birtokai. — Ezen ker. béli vsoknak rangbéli rendje vala: a' Szász v. Saxonia Fejedelem Választóháznak és Brandenburg Fejedelem Választóháznak városi, Szász Weimar, és Eisennach, Szász Coburg, Szász-Gotha, és Altenburg, Szász-Querfurt, elő Pommerania, túlsó Pommerania, és Camin, Anhalt, Quedlinburg, Gernrode, Walkenried, Schwarzburg-Sondershausen, és Rudolstadt, Mannsfeld, Stollberg, Wernigerode, Barby, az Reuszi Herczegek és Grófok valamint és a' Schönburgiak.

Felső-Vellach, mvs Karinthiában Villach ker. ben Lanzach' Möll főba. való folyásánál, szeg csinálókka, és

drót huzással.

Felső-Vienne, l. Vienne.

Felső-Woldau, Cseh falu Prachini ker. ben nem messze Moldau keletkezéséhez nevezetes üveg hutákkal, melyekben a' legjobb kréta üveg készül, és igen finom módon kipaléroztatik.

Felső-Wols, városka felső Stajer orsz. ban Judenburgi ker. ben Wölsbachnál, 110 h. vas hámorokkal, és salétrom főzéssel.

Felső-Yssel, v. az Utrechti fő Megye, Hollandiai tartomány a' déli tengernél Frieslandtól dél-nyugotra, Gældriától Yssel folyó által választatik, foglal 3 ker. u. m. Sallandot Yssel hosszatt és Vecht körül, Twenthet Salland mellett keletben, Volleghovenét észak nyug. ban. A' fő hatalom a' 6 követből, a' számadó kamarából, és 1 kancellariából áll, hová számláltatik Klaring is, melly előtt a' kis ssok városok, és az alatt lévő tart. ok igazságokat keresik. A' földje többnyire mocsáros. A' fő vsa Deventer.

Felsztyn, vka keleti Gallicziában Sambori ker. ben, plébániával, és 3 malommal.

Feltorony, Halbthurn, mvs, Moson Várm. ben a' Mosoni nagy tótól nem messze, Barátfalvához közel. A' Magyar Óvari Urod. hoz tartozik, egy l Csd. Kir. vadász oskolával a' pompás VI. Károlytól építtetett kastéllyal. Az itt lévő kert kicsiny de szép. A' fáczány udvarok, a' vadász helyek, és a' ménesek látásra méltók. Vagy on ezen kelységnek temploma,

Feltre, (46° 0' 43" É Sz. és 29° 35' 0" K. H.) kis város a' volt Tagliamento Olasz országi oszt. ban, hegyek-

ben Tolmeda és Sona főknak öszvefolyásánál, elébb egy különös tart.nak, melly il Feltrinonak neveztetett, Trevisoi Markban, főhelye volt, ez a' tájék bővelkedik borral, olajjal, selyemmel és más e' felékkal. Vagyon benne 4000 l. egy Püspökség, és egy káptalani templom. Ettől neveztetik Feltrai Hercegnak a' Hüneburgi Gróf Clarke Francia Hadiminister.

Feltrini, Fertini, Rhaetia határin, Italia szélén lakott nemzetség; fő vsok volt Feltria.

Feluga, kis sziget a' közép-tengeren, Sardiniának nyugoti partjánál.

Feluge, Feludsche, (33° 18' É. Sz.) falu a' Bagdadi Basaságban, Euphrates fónál, Asiában, itt vagyon a' közönséges kiszálló helyek azon hajóknak, mellyek Euphratesnek felső részéről jönnek.

Feluk, Felis, vs közép Afrikának Adel nevezetű partján, egy széles öbölnél, mellynek jó kikötője vagyon, ebbe a' keleti Indiai utazók gyakorta kiszállanak, hogy friss vizet, és elességet vegyenek.

Felupek; v. **Flupok**, vad és nem elegendőképen esméretes Szerecsen nemzet közép Afrikában alsó Senegambiában, főképen Gambia és Kachao folyók között, nagyobb részént respublikai kormányrendjek vagyon nekik. Azok közülök kik még tellyes szabadsággal és függetlenséggel bírnak, vad, durva, vakmerő, ragadozó, és kegyetlen embereknek mondatnak lenni, kik mindazonáltal a' szőlő művelésben, és marha nevelésben

szorgalmatosok. Az ő élés módjuk együgyű és durva. Bálvány imádók. Az ő Fecedelmek' hatalma alkalmasint meg vagyon határozva, és az ő méltóságok nem bíról fira maradó.

Felupek országa, esik Senegambiában, az Atlanti tenger partján, Kombo és Foini Királyságoktól dél felé, Pasga fótól nyug.felé, melly Schak többől ered, Kasamanca fónál, melly hasonlóképen az említett többől ered, és több karokra oszolván, mellyek alkalmas nagy szigeteket formálnak, a' tengerbe szakad. A' legnevezetesebbek ezen ágak közül a' tengeri utazóktól neveztetnek: Sz. Péter főnek, Sz. Anna főnek, és ostreacsiga főnek. Kasamanca főnek legnagyobbán délre hajló karja és San Domingó főnek torkolatja között lévő szigeten laknak az úgy nevezett vadak, az az független Felupek; a' Portugallusoknak itt 2. Coloniájok vagyon.

Felvincz, Felső Vincz Ober Wincz, Vintz dje Szusz, mvs Erdélyben, al. Aranyos Székhelyben, Maros vizénél, Thorda és N. Enyed közt. Az Aranyosi törvénszékeknek, és postaváltásnak helye. Lak. Székely Nemesek, Oláhok, 's új polgárok; kath. és refor. tulajd. pléb.val kik mesterség üzessel, földműveléssel, 's marhatartással foglalatoskodnak.

Femern, Fimbria, Dánus sziget a' keleti tengeren, melly Schleswighez tartozik, és Holsátzától a' Femerni tenger szorulat által választatik el, 2 4/5 □ mfdre terjedki, vagyon 7620. l., a' bú-

- zára**, árpára, borsóra, és halra nézve termékeny, de se fája se turfája nincs. A' lakosok készítenek árpadarát és kását, gyapju harisnyákat, mellyekből esztendőnként 20000 párnál többet visznek Meklenburgba. Főhelye Burg.
- Fenekvár**, régi omladozott vár Szala Várm.ben, Szegliget várán alól egy fenék lapályon. Római maradványokkal. F.U.G. Festetics György.
- Fenestrelle**, erőség Cluson főnél, Piemontban, Po volt Franczia oszt.ban, most egy Státus fogság.
- Fenetränge**, Finstingen, vs Saar főnél; Meurthe Francz. oszt.ban, 250 h. 1330 l. és egy várral.
- Fenix**, Fenisium, kis vs nem messze Aostától Piemontban. Egykor Báróság volt.
- Fentsch**, helység felső Stájer orsz.ban, Judenburgi ker. ben, Seckautól észak felé a' hol csipős és habzó savanyú víz forrás vagy.
- Fenyőfa**, falu Veszprém Várm. ben, vidékében márvány festő hely találtatik, 530 kat. magyar lak. számlál. F. U. Hg. Eszterházi.
- Fényszaru**, szabad, népes magyar falu a' Jászságban, Gyöngyöستől 3, Egertől 7 mfd Zagyva vize mellett, gazdag határral.
- Fecodosia**, Theodosia, elébb Kaffa, (45° 4' É. Sz.) ker. béli tengeri, és kereskedő vs, Tauria Orosz Helyt.ban, a' fekete tengernek egy öblénél, elébb Krimiónak fő vsa volt, és akkor valami 20000 h., és 80000 l. volt, most pedig vagy 100 h., és 500 lakos., és egy tágas kikötő helye, a' lakosok Török materiákkal, és des borral, riskásával, és kávéval kereskednek; vagy on benne egy Görög theátrum is. A' Kaffai tenger szorulat öszve kapcsolja a' fekete és Asowi tengert.
- Fcou-Leang**, helység Kiang-si Kinai tart.ban; itt csináltatik a' legszebb porcellán.
- Fer**, Capo Ferrato, Caput Candum ten. fok Constantine orsz.ban Afrikában.
- Ferah**, l. Farrah.
- Ferapath**, vs Masanderan tart. ban, Persiában, Kaspiumi tengertől nem messze. Itt az Oroszok nagy kereskedést üznek selyemmel.
- Ferbana**, a' Thomanei Királynak lakóhelye Senegambiában.
- Ferding**, alsó Saxoniában kelendő pénz, melly egy más pénznek negyed részét teszi, és Ferthnek neveztetik. Rigában egy Ferdingben vagy 1 1/2 garas, egy Mark Ferdingben pedig vagy 2 Ferding, vagy is 3 garas. 60 Ferdingek ott egy birodalmi tallért tesznek. Brémában egy Ferding tart 10 krt.
- Fere-Champenoise**, kicsiny vs Marne Franczia oszt.ban, közel Pleurs főhoz, 1880 l., és jó kereskedéssel.
- Fere en Tardenois**, (49° 40' É. Sz. 21° 2' K. H.) vs Aisne Francz. oszt.ban, Serre főnak Oise főba való befolyásánál, 436 h. és 2600 lak. erdős és dombos tájékon. Laontól 5 óra járásnyira, volt benné a' Császári Gárda számára Artilleria iskola, rajzolóhoz, nevezetes puskapor malom, üveg-huta's a' t.
- Ferencz**, vagy is Bácsi csatorna, jeles mesterségű vízvezetetés BácsVárm.ben, melly által a' Duna a' Tiszával

Össze kapcsoltatik. Kezdődik az É. Sz. 45° 49' alatt Monostorszeg felet a' közép járásban, innen délkeletnek vett erányban Zombor vs határát általhasítja, a' Telecskai dombok, alatt, Szivacz, Cservenka, Kúla, új és ó-Verbász, Sz. Tamás, és Turia környékét nedvítvén, Tisza melléki Földvár felett Tiszai járásban az É. Sz. 45° 33' 30'' alatt a' Tiszában végződik. Ezen csatorna, melly a' honni kereskedésnek hathatós előmozdítója, és Fejedelmünk dicső kormányzása' fényes emlék oszlopa, 1793-dik évnék Junius Havában kezdett, és 1802-dikben a' kir. priv. Hajós társaság által elvégeztetett, 3200000 for. jó pénzben került. Hossza 14 1/2 német mfd: szélessége 8—10 ölnyi, mélysége 4—8 lábnyi, vizesése a' Dunától a' Tiszáig 27 lábnyi, és 5 zsilipje, szóval úgy elvagy on egészen igazítva, hogy a' legnagyobb Komáromi 's Szegedi hajók 8—9000 mázsa teherrel akadály nélkül járhatnak. 1802 diki Május Holnap' első napjától (mellyben a' rajta való hajókázás felnyittatott, 1814 esztendei October Holnap végső napjáig 3411 üres és 7185 terhes hajók mentek keresztül rajta 13, 502,000 mázsa teherrel. Egy mázsa tehertől egy mfdnyi re az előtt fél, most egy krajczár vám fizettetik. Ezen csatorna által a' Tiszából a' Dunába vezető út, melly az előtt Péterváradnak köröskörül ment, 47 mfdde l rövidített meg, egyhárom holnap i idő, költség, vesződség 's a' t. nyereséggel.

Ferentino, kis vs Campagna di Roma tart.ban a' Pápa birtokában, egy dombon; egyenesen Pápa alatt van, vagyon Püspöksége.

Ferentinum, egyik római szálitvány volt Latiumban, mellyet a' Rómaiak Sabinusok ellen mentőkben, megszálván, üresentalálták; másik Tyberis környékében, Otto Cs. származásának helye, jeles kömaradványi által.

Fergama, l. Sir.

Ferhabad, l. Ferrabad.

Feria, kis nemes vs Estremadura Spanyol tart.ban.

Fericsancze, Uro dalom és falu Slavoniában, Verőcze Várm. ben, Naschicz jár.ban, kellemetes sík földön egy hegy alatt, kis patak mellett, Eszéktől 7 óra. F. U. Mihalkovich fam. Ennek szép kastélyával, és vásárokkal.

Ferken sziget, (3° É. Sz.) keleti Indiai Sumatra szigetnek nyugoti partján, 13 mfd a' hosszúsága, és 1 1/2 mfd a' szélessége, sok disznó vagyon benne.

Ferlach, falu Karinthiában, Gurk fónál, Klagenfurttól dél felé, egy híres fegyverfabrika vagyon benne.

Fermanagh, Grófság Ulster Irelandi tart.ban, északról Tyrone és Donnegal, keletről Monaghan, délről Cavan és Leitrim, nyugotról Leitrim és Donnegal a' határi, 35 1/4 □ mfdre terjed ki, 1 vsa, 18 templ., 9830 h., és 49500 l. vagyon; egy része hegyes, a' legelői gazdagok; vagyon benne gyolcs fabrika és marha nevelés. Egy részét a' földnek Lough Erne tó foglalja el, melly egy mesterséges fő által össze kapcsol 2 tóból áll, vagyon néki 300

fávalbővelkedő szigetje, melyek közül némelyekben lakosok vagynak, és rendkívül gazdagok a' halakra nézve; egy a' heringhez hasonló halnem, mely Goaskenak neveztetik, csak egyedül e' tóban találhatók. Főhelye Enniskillen.

Fermo, Firmum Piscenum. (43° 10' 18" É. Sz. 31° 21' 26" K. H.) vs az Adriai tenger-nél, Pápa birtokában Camerrino tart.; vagyon itt egy Püspökség és egy Universitas; vagyon neki egy kikötője, jelesek a' vásárjai, és gabona kereskedése. **Fermosello**, helység Tormes főnak Duero főba való torkolatjánál, Salamanca Spanyol tart.ban, 3000 l., és gyolcs fabr.

Fermoy, barátságos vska Cork Irlandi Grófságban, Munster tart.ban, egy hiddal Blackwater fón által.

Fernambuco, l. Pernambuco.

Fernandez, l. Juan Fernandez.

Fernandina, egy a' leggazdagabb, és legnépesebb Manilla nevű Philipp sziget vsi közül. Ezen vs 1574-ik vszt. a' Spanyoloktól építtetett.

Fernando de Noronha, (4° D. Sz. 328° K. H. Ferrotól, vagy 32° N. H.) Portugalliai sziget, Brasilia partján, déli Amerikában, 5—6 mfd a' kerülete, igen szép és kelemetes felette nagyon termékeny; és legnemesebb termésekre alkalmas; erős katonai környékei, és több erősegei vagynak, melyek katonákkal megvagynak rakva. A' két kikötője közül jobb a' nyugoti. Itt csak számkivetett és a' közönséges munkákra rendeltetett Indusok laknak.

Fernando del Po, Fernao Po, Insula Ferdinandi (4° 27' E. Sz.) Span. Guineai sziget, Guinea partján Afrikában, 9 mfd a' kerülete, gazdag a' dohányra, riskására, narancsra, kókoszdiókra és a' jó ivó vízre nézve, és frissítő helyek az itt általevező hajóknak. A' lakosok, eredeteken nézve Portugallusok és Mulattok, a' száraz földről való Szerecsenekkel öszve keveredvén egészen szerecsenek lettek.

Fernes, Fearness, kis vs Leinster Irlandi tartom.ban, Wexford Grófságban egy Püspökséggel.

Ferney, Fernex, helység és vár Ain Francz. oszt.ban, Genévához közel, 600 l., kik közül sokan óra csinálók; itt tartózkodott a' 1778 meg holt Voltaire.

Fernitz, falu alsó Stájer orsz.ban, Gréczi ker.ben; vagyon neki egy temploma Mária' csudálatos képével.

Fernitzersfeld, nagy termékeny térség alsó Stájer orsz.ban, a' mely Fernitztől Gréczig 1 mfd hosszára kiterjed.

Ferolito, vs Basilicata Nápolyi tart.ban.

Ferone, (Lago di), kis vs a' Campagna di Roma Pápai birtokban.

Feroniae lucus, fanum, Petra Sancta, Macra és Arno vizek közt, hol Feronia Isten Asszony a' Sabinusok és Latinusoktól közösen imádtatott. Az itt volt Proserpina templomában tetétt a' szabadság süvege a' szolgák fejébe; Hannibáltól a' kincseitől megfosztatott. Más Feroniae lucus volt Volscusok földén, Circeii mellett; eredete a' Trójaiaknak tulajdonítatik. **Ferrabad**, Ferhabad, fő vs

Masanderan keleti Persiai tart.ban, közel a' Caspiumi tengerhez, mellyen Astrachan felé selyemmel, riskásával, sóval, hallal, és edénnyel kereskedik.

Ferrandina, kis vs Bassente fónál, Basilicata Nápolyi tart.ban.

Ferrara, elébb Herczetség Olasz orsz.ban, mellynek határi voltak: ész. a' Velenzei tart.; nyug. az elébbi Mantua és Mirandola Herczs.gek; dél. Bologna Herczség és Romagna; kel. a' Velenzei tengeréből. Tartozott a' Pápa' birtokaihoz. Ezen tart., a' sok mocsárok miatt egészségtelen, és nem is igen népes.

Ferrara, nagy, régi, szép, és elébb igen fényes vsa a' hasonló nevű tart.nak; az Egyházi birod. alatt Olasz orsz.ban. (29° 16' 15" K. H. és 44° 54' E. Sz.), fekszik posványos tájékon Pó fő egygyik ágánál, Mailandtól 30 mfdnyire délkelet felé; vagyon benne Püspökség, és 30000 l. kik közül 1600 zsidó; nagy ugyan és szép de nem vidám vs; az egész hossza 1444 ölet; Sz. Benedek' kapujától egyenes lineában egész a' Sz. János' kapujáig elvezett, Sz. Benedek nevezetű 1000 ölnyi útsza, melly egy más fő útszától egyenes szegletűleg, keresztül vágatik; a' nyugoti részen vagyon szép, nagy, és rendes vs örző erősege szembetünő fegyvertárral; ezenkívül vagyon itt 2 elébbi herczegi épület, az egygyikben, melly elébb a' Helytartó' lakhelye volt, vagyon a' Tanács szálája, melly a' szép Fresco rajzolatokról nevezetes. A' vs közepén vagyon ama'

nagy piacz, mellyen igen nagy, de nem igen szép káptalan templom áll. Továbbá itt jegyzést érdemelnek: Ariosto híres költőnek a' Benedictinusok' templomában fentartatott márvány koporsó köve, ki 1533 évben életének 59-dik eszt. halt meg. Az itt lévő könyvtárban ennek némelly maradványi fentartatnak. Nevezetes itt még Sz. Anna' ispítálya is egy más nagy Versezőről, tudniillik ama' híres Torquato Tassoról, ki itt azon szín alatt, hogy eszeveszett 7 esztendőig csukva tartatott. — Del Paradiso palotában vagyon egy közönséges könyvtár, és az elébbi Universitás' lakhelye, e' mellett füvészkert, testboncsoló ház, és gazdag régiségek' museuma is. — Tudós társaság is vagyon itt, melly Academia degli Intrepidinek nevezetik. — Többnyire a' mesterségek itt nem igen üzetnek; és az itt való lakás a' körüllevő mocsárok miatt egészségtelen; máskép minden, a' mi az élet fenntartására szükséges, itt bőségesen találta-tik.

Ferreira, kis erős vs egy hegyen Alemtejo Portugalliai tart.ban.

Ferreira, de Aves, kis mvs 1600 l. Beira tart.ban, Portugalliaiban.

Ferrette, Pfirt, vs felső Rajna Francz. oszt.ban, 600 l., vas bányával, és hámmal.

Ferrieres, vs Biel fónál, Allier Francz. oszt.ban 346 h. és 2430 l.

Ferro, Hiero, Insula ferri, (27° 48' E. Sz.) legnagyobban nyug.ra eső a' Canariszigetek közül, 5 mfd a' hossza-sága.

- sága, 15 a' kerülete, va-
gyon 1500 l., nem igen ter-
mékeny, és igen keves for-
rási vagynak. Itt jó bor te-
rem, 's gazdag ezen sziget
a' mézre és viaszra nézve.
— A' Földírók megegyez-
tek, hogy ezen sziget" kö-
zép lineájától számláltassá-
nak a' 'hosszuság' grádicsai;
azonban, mióta Angol és
Francia orsz.ban csillag-
vizsgáló tornyok építtettek,
erre többé közönségesen
nem vigyáznak. Az egész
szigetben nincs semmi vs.
- Ferrol**, (43° 29' É. Sz. 9° 27'
22" K. H.) vs Galicia Spa-
nyol Királyságban, a' ten-
gernél 30000 l. megerősített
hadikikötővel, hajócsináló
hellyel, mellynél nagyobb
egészSpanyolorsz.ban nincs;
halkereskedéssel. Az ég al-
ja itt egészégtelen.
- Ferron**, falu Francz. északi
oszt.ban, vagyon benne sa-
vanyú víz és vashámor.
- Ferté**, vs Chiers főnál, a' volt
Erdők Francz. oszt.ban.
- Ferté Alais**, vagy Aleps, vs
Juine főnál Seine és Oise
Francz. oszt.ban 124 h., és
780 l.
- Ferté Aurain**, vs Beuvron fő-
nál, Loir és Cher Francia
oszt.ban, 63 h.
- Ferté Bernard**, (48° 30' É. Sz.
18° 14' K. H.) vs Mesne fő-
nak Huignébe való befolyá-
sánál, Sarthe Francz. oszt.
ban, 480 h., és 2310 l. A'
posványos föld miatt min-
den házok rostélyon álla-
nak. Vagynak három dril-
lich és etamine nevű ma-
teriák' fabr., és sajtkezi-
tő helyei.
- Ferté Chauderon**, vs Allier fő-
nál, Nièvre Francz. oszt.
ban, 150 h.
- Ferté Gaucher**, vs Morin fő-
nál, Seine és Marne Fran.
HÜB. LEX. II. DAR.
- oszt.ban, 320 h., 1800 l. és
szasszadron fabr.
- Ferté Imbault**, vagy Hubault,
vagy is la Selle S. Denis,
vs Sandre főnál, Loir és
Cher Francia osztályban.
376. h.
- Ferté macé**, vs Orne francia
oszt.ban, 269 h. 3850 l.
- Ferté Milon**, vs Ourques főnál
Aisne Francz. oszt.ban, 480
h. 3650 l. Racine János szü-
letése helye.
- Ferté sous Jouarre**, vs Morin
főnak Marne főba való be-
folyásánál, Seine és Marne
Fr. oszt.ban, 434 h. 3700 l.
nevezetes az itt készített kis
sajtokkal való kereskedése.
Vagynak itt malomkö fejtő
helyek is.
- Ferté sur Aube**, vs Ruhr főnál
felső Marne Fran. oszt.ban
87 ház.
- Ferté**, Nizsider tava, Neusied-
ler-See, fekszik Moson és
Sopron Vármegyék közt.
Hossza 4, széles. 2 mfdnyi-
re terjed; F. U. Gróf Szé-
chenyi Uraság, a' kitől szok-
ták a' halászok kiárendálni
a' halászatot. Azelőtt a' tó
Bél Mátyásnak vélekedése
szerént kisebb vala; mel-
lyet onnan is világosít, mi-
vel H. Eszterházi Uraság-
nak Levél-tarából kinyer-
vén, előszámlálja mind a-
zokat a' helységeket, mel-
lyeket a' tó befedezett vala.
Béfagyván jól e' tó. 1677-dik
és 1735-ik eszt.ben megmé-
rettetett a' jégen, és Ruszt-
tól Ilmiczig 3830 ölet tett;
valamint ezt a' Ruszti ka-
pun olvashatni. 1776-ikban
pedig 3338 ölet; ellenben
1736-dikban annyira mega-
padott, hogy 4 ember Ilmi-
tzig általlábolta, és mint-
egy köldökig ért vala. Vize
a' sós vízhez hasonlít. Ha-
lai számosak, és különbé-

liek, ú. m. ponty, csuka, harcsa, kárász; szélein pedig a' nádas helyeken, a' hanság körül elég sok repülő vadakat nevel, főkép vad-ludakat és kácsákat, sneffeket 's t. ef. — A' tóban lévő nádat lakosai részszerént házak' fedezésire, rész szerént pedig tüzelésre használják. Ezen tó némelly mocsáros részei miatt a' hajókázásra haszontalan. Déli része ezen tónak nádsággal és pázsitos helyekkel, melyek eszt.ként több 100 szeker szénát szolgáltatnak, végződik. Ha erős és jól fagyos a' tél, olykor azon pázsitos helyek' birtokosi szénájokat haza vitetik, ellenben ha lágy a' tél (mivel ezen pázsitos helyeken veszedelem nélkül terhes szekérrel nem járhatni), olykor juhok és szarvas marhák hajtának oda, hogy ott telelven a' kárban lévő takarmányt felegyék. Nevezetes még itten az a' jeles töltés, és ország út, melly Eszterházáról Moson Vármegyébe vezet; és mind az utazóknak, mint pedig a' kereskedőknek, és a' két szomszéd Vármegyének is nagy hasznót szolgáltat.

Fervagues, helység Tourques fónál Calvados Francz. oszt. ban, 259 h. és gyapju materia fabr. val.

Fescamp, Fiscamnum, l. Fecamp.

Fescennia, Marta, és Tiberis tájéki Italiában vs, hol most Citta Castellana. Innen híresek a' tisztátalan Carmina Fescennina.

Fessan, l. Fezzan.

Festenberg, vs Goschütz Sileziai szabad Urodalomban, 244 h. 1550 l. posztó fabr. és kallóval.

Fetismus, azon tiszteletnek neve, mellyel a' természeti v. mesterségbéli testek, élő vagy élet nélkül való dolgok megistenesíttetnek. Fetisso, az az: bájó-törzsök, vagy Fatriceira, az az búbajosné. Portugallus szavaktól vette származatját. A' Portugallusok t. i. a' Senegali Negereknek bálványait, és más vadon nemzetteknek faragott képeit (Manitus) így kezdték nevezni, 's ő utánok az Europaiak közönségesen. A' Fetismus kétféle: vagy a' természet részeit és munkáit, vagy az emberi kéz műveit illeti. Az elsőhöz tartoznak 1) az elementumok és hegyek, mellyeket a' Kaukasus lakosi, Arabok, régi Teutonok, Mongolok, Peruiak, Negerek, 's Buraetek Isten gyanánt tiszteltenek. 2) a' folyók és források, mellyeket a' Hindusok, Parthusok és Kamcsadalok. 3) Az erdők, fák, mellyeket a' hajdani Slavusok, Cseremisszek és Jakutok. 4) A' kövek, mellyeket a' Syrusok, Phrygiaiak, Tunkineszek, Laplandiak. 5.) Az állatok, mellyeket az Ægyptusiak, Ostiákok és mások istenesíttettenek meg. Ide járulnak ezeknek részei: p. o. csontjaik az állatoknak, tollaik a' madaraknak 's t. ef. — A' második neműek voltanak a' kézi alávaló vagy finomabb szerű csinálmányok: p. o. a' nyilak és törzsök darabok, mellyeket a' Parias, Scythia, Danzius 's a' t. nemzetségek tiszteltenek; a' hatar-karókat, fazékat, 's t. ef. A' finomabb neműek voltak az aranyból, ezüst-

ből, kőből, fából faragott bálványok és képek. Legnemesebb féle Fetismus uralkodott Görög orsz. ban, legalább való Egyiptusban, tudni való, hogy e' vákoskodó emberek házi Isteneiket, ha kívánságokat nem tellyesíti, eladják, vagy beisszák, vagy minden pocskossággal illetik, fenyegetik, megverik, lábokkal tapodják 's a' t. — A' Fetismusnak ellenébe tétetett a' Betismus, mellyel a' csillag imádás, nap, hold 's t. ef. megistenítés értetik, és az ember imádás, mellyel valamely élő vagy holt embernek hálaadnia isteni tisztelettel. Az első a' Persák és Chaldaeusoké, a' másik a' Görög és Római Nemzeteké volt.

Fethard, mvs Tiperari Grófs. ban Irlandiában, két voksa van a' Parlamentomban.

Fetislan, Török vs a' Duna' mentében Serviában, a' vas kaputól nem messze. Mintegy 5 mfdnyire ettől vannak a' Traján' hídja' maradéki.

Fettar, egy a' Schotlandiszigetek közül, 4 mfd a' hosszúsága, és szélessége 800 láb. E' szigetben több ércz termések találatnak mint a' többi szigeteken.

Fett-männchen, alsó Rajnán, főképen Cöllnél, elkendő pénz, melly 2/3 Albust, v. 8. félpénzt tesz. Kétség kívül így neveztetik egy elébb reá vert kövér Érsektől v. Szenttől.

Fetu, kis Szerecsen Királyság az arany parton felső Guineában, Kommendo és Sabu tart. nyok között, a' tengernél, Atti és Kommanitól észak felé. A' tenger hosszában mintegy 3 mfd

szélességű, a' száraz földbe pedig mintegy 5 mfd nyúlik be. Egy kevéssé hegyes, de még is termékeny és népes. A' kormányozás aristocratico-monarchica! Az egész tartomány' főhelye

Fetu, a' Király' és a' kormány' lakhelye, alkalmas nagy és népes; a' lakosi derek, erős és pallérozott emberek. Vagynak közöttök jó mester emberek, kik ezüstből és aranyból kardmarkolatokat, gombokat, gyűrűket, lánczokat csinálnak, kristályt is tudnak köszörülni, és mindenféle formába hozni.

Feucht, helys. Bajor orsz. Rezat ker. ben, nevezetes itt a' méhnevelés és a' a' serfőzés.

Feuchting, Karnioliai nyelven Bitina, legnagyobb falu az egész Karniolia tart. ban, melly hosszára nézve 1 jó Német mfdre kiterjed. Nagyobb részént szitacsinalók a' lakosi. Itt sok szép lovak neveltetnek, mellyek többnyire Friauli Udinében adatnak el. Ezen faluban Jargon nyelven beszélnek, melly elegy a' Tót, Olasz és Német nyelvből.

Feuchtwang, vs Sulz fónál Bajor orsz. Rezat ker. ben, 212 h. és 2000 l. posztó és materia szövessel, és bőr készítettéssel; tartományi törvényszéknek lakhelye.

Fouer-Insel, Tűz sziget, (Isla da Fuego) (15° 20' É. Sz.) egy a' Capverdi szigetek közül, igen hegyes, a' közepén tűzokádó hegy vagyon, melly némellykor nagy zörgéssel ködarabokat, és láva folyókat vet ki, és a' földet hamuval béteríti. Az egész szigetben nincs forrásvíz, azonban a' kus

koriczára, dinnyére, tökre, téli gyümölcsökre, borra, és más efélékre nézve még is termékeny; sok vad kecske, és egy kikötő va-
gyon benne, de a' melly a' sok tenger árok miatt igen alkalmatlan. A' lak. mintegy 4000-re mennek, kik közül valami 10 része fejér. Fő helye S. Philippe a' kikötőnél.

Feuer Insel, Tűz sziget, Isla del Fuego, kis Philippi sziget, egynehány Vulkán hegyekkel, és réz színű hadakozó lakosokkal. Főhe-
lye Siquior.

Feuerland, Tűz föld, Tierra del Fuego, (D. Sz. $52^{\circ} 30'$ — $55^{\circ} 45'$ -ig; és $66^{\circ} 15'$ -től 75° -ig N. H. Londontól) nagy sziget a' déli Amerikának déli csúcsán, mellytől a' Magellan' útja által keletről pedig Staa-
tenlandtól le Maire' útja által választatik el. A' közepén örökös hóval fedett hegyek a' parton pedig magas puszták köszik-
lák vagynak. Az égalja felettébb durva, télen szörnyű hideg, és nyáron is fagy. A' partokon mindég vastag ködök vagynak. A' föld észak felé mindég hóval va-
gyon terítve, kelet és nyugot felé pedig moha, kalánfű, és vad zeller terem. Vagynak itt kutyák, tengeri borjúk, tengeri oroszlányok, vízi madarak, héjas állatok, halak, melyek a' 2000 lak. nek, kik Pescheräheknek neveztetnek, szükölködő és undorodást szerző eledelül szolgálnak. A' keleti parton va-
gyon a' Du bon Succes öböl, melly a' hajókázóktól gyakorta megkerestetik, a' déli parton több szigetek vagynak,

p. o. l'Hermité sziget Horn fokkal.

Feuerland, Tűzföld, Gunung-Api, Gunanapi, Ganapé, egyike a' Molucki szigeteknek keleti Indiában, melly Neirától egy köhajtásnyi szélességű csatorna által választatik el, 559 lépés magasságú és $1/2$ mfd körületű hegydarabból áll, egy tűz-
okádó is va-
gyon benne, melly a' sebes kivetések miatt sok kárt tesz. Lehet benne vad disznókat és bivalókat is találni. A' tűz okádó tövében egynehány rabszögök laknak, kik az ő Neirában lakozó Uraik' kertjeiket művelik.

Feuerthalen, mesterségeket űző helység Zürich Helvetziai kant.ban, Schaffhausen fele a' Rajnánál.

Feuillans, elébb Bernhardinok' Apátsága, Toulousétól nem messze Langvedociában. Az itt lévő rend 1580-ban reformáltatott; erre nézve a' barátok Feuillansoknak, az Apácák pedig Feuillantineknek neveztetnek Franc. orsz.ban, innen neveztetett a' francz. revolúzióban egy esmérletes felekezet is, melly mérsékelt Monarchiát óhajtott, és az elhatalmazott Jacobinusoknak akadályt kívánt tenni, de végtére ezektől meggyőztetett.

Feuillée, vs alsó Seine francz. oszt.ban, 358 h. és 2400 l.

Feuillette, franczia bor mérték, melly 5760 Burgundiai, vagy 7200 négyszegű újnyi.

Feurs, ($45^{\circ} 44'$ E. Sz. és $21^{\circ} 53'$ K. H.) vs Loire francz. oszt. ban, Loire folyónál, 278 h. és 2600 l. Ettől 1 mfd. Din-
zy köszikla' tövében va-
gyon egy kénköves forrás.

Feversham, kis vs 5000 l. Kent Anglus Grófs.ban, egy öböl-

nél, a' lakosi többnyire halászok, és az ostrea csiga fogásból élnek. Innen vitetnek ki a' körül lévő termékeny tájéknak termései. Az itt lévő puszkapor mal-mok eszt.ként 9000 mázsa puszkaport készítenek.

Fez, Fesz, királyság Barbariában, északi Afrikában, a' Gibráltári tenger szorulatnál, ez egy részét teszi a' Marokkoi Státusnak, gazdag a' gabonára, Egyiptomi szilvára, citromra, mazsolára, mondolára, olajra, indigora, gummira, strucz-tolra, lovakra, tevékre, lenre, gyapjura, mézre, bőrökre, czinre, rézre, és más effélékre nézve. Felosztatik e' következő 6. u. m. Temsna, Benihasan, Chus, Errif, Gart és Habat tart.nyokra, mellyeknek a' határi még igen bizonytalanok. Fő vsa

Fez, Fezza Volubilis, Barbariának legszebb vsa, a' hasonló nevű hallal és gyönggyel bővelkedő folyónál, melly a' vst két részre, ó és új Fezre osztja, Atlas hegy tövében; szép, de a' nedves gőzök miatt nyáran e-gésségtelen helyen, erős falakkal, tornyokkal, és kastélyokkal. Az utszák keskenyek, és a' csatornák miatt, mellyek azokat általvágják, alkalmas tiszták. A' házak kőből vagy téglából vagynak építve, és a' szobák a' pitvarokkal csinosok. Az itt lévő 50 mecsetek közül legnevezetesebb az Elkarein, mellyben ugróút, márvány oszlop, és derék üveg lámpás vagyon. A' kalmároknak egy szép alku palotájok vagyon, melly Fondaknak neveztetik. Itt egy fő iskola

is vagyon, főképen a' kézírásokra nézve gazdag könyvtárral. A' vsnak egyik részében nagyobb részent a' mesteremberek együtt laknak; találatnak itt gyapju, selyem, szattyán, süveg, fátyol, arannyal és selyemmel kivarrótt öv fabrikák. A' való-ságos vsba semmi Kereszténynek v. Zsidónak nem szabad a' Király' engedelménélkül jönni, mert másképp az itt eltemetett szentek megbecstelenítettének. Erre nézve a' Jövevények közönségesen új Fezben maradnak. A' vs körül lévő tartományok nagyon termékenyek a' gabonára, gyümölcsökre, hüvelyes vété-ményekre, pamútra, és cízükör nádra nézve; itt vagynak a' híres Chaylan, és Wischtata ferdők is. Innen nem messze nagy erdőkre találni, mellyekben sok vad állatok találatnak, és valami 6 mfdn i távolságra sikeres só bányák vannak. A' lakosok' száma némel-lyektől 30, másoktól pedig 70000 tétetik.

Fozzan, Fessan, Királyság Biledulgeridban északi Afrikában, éppen ezen tarto-mány közepén fekszik Tri-polis, Tuariks és Tibbus között. Hegyek közt va-gyon, mellyek közül a' fe-kete és fehér Harutsch leg-nevezetesebb. A' mivelt föld hossza északtól dél felé mintegy 60 mfdet téssen, a' szélessége pedig kel.től nyu-got felé 40 geogr. mfdre ter-jed. Az égalja nem kelle-metes, Aprilistól Novembe-rig nagyon meleg, és csak az északi és nyugoti szelek enyhítik egy kevéssé, sok-szor a' szélvészsek dühödnek,

esők pedig ritkán járnak. A föld meglehetősen róna, és mész vagy némellykor agyagos ágyon (stratum) fekvő mély homokból áll, mely az átfolyó forrásoktól és patakoktól jól megnedvítették. Folyók itt nincsenek. A' fő termése Egyiptomi szilvából áll. A' búza, árpa és némelly főzelék itt alkalmasint megterem, de nem igen és nem szorgalmazatosan műveltetik. Tovább vagynak itt még más termések is, u. m. só, érczes lúgsó, mely Tronának neveztetik, kukoricza, déli gyümölcsök, pálmák, házi állatok, főképen széles farkú barna birkák, kecskék, antilopék, struccok, és más ef. A' lakosok, kik őszekéveredve Arabok és Szerecsenek, jól nőtt, de gyenge és igen tisztátalan emberek; megromlott Arabs nyelven beszélnek, a' Religiójokra nézve pedig Muhamedánok, v. pogányok, nevelnek marhákat, földet művelnek, a' tengerparti, és déli Afrikai lakokkal kereskednek arannyal, szenna levéllel, Egyiptomi szilvával, rabszolgákkal és más efélékkel. Az itt lévő Szultán adófizetője a' Tripoli Daynak, és Mourzouk fő vsban lakik.

Fiacone, Alianus, kis vs Genuai nagy Herczs.ban, Szardinia orsz.ban, Apennin hegyénél.

Fianona, (45° 11' 25" É. Sz. 32° 0' 30" K. H.) kis de erős vs és kikötőhely egy kis félszigeten a' Carneroi tengeröbölnél, Illyricumi Istria tart.ban.

Fibis, oláh falu Temesvár Várm. Sz. Andrásí jár.ban, Blumenthalhoz közel, Monostorhoz 1 1/2 óra, jó szerű savanyú vízzel, melly világos mint a' kristály. Ezen savanyú víztől egy kis órányira Arad felé van más érczes forrás, mely a' betegektől gyakorta látogatattik, nem inni való ugyan mert mint embernek mint állatnak ártalmas az itala, hanem csak feredni; A' Kamarának Lippai Urodhoz tartozik, lakosi kat. és ó hit. Közel hozzá van erdő.

Ficari, Figari, nagy helység egy kikötővel, Corsica sziget' déli partján, Ficari kis fő torkolatjánál.

Ficheruolo, Figaruolo, kis erős vs Pó folyónál, a' volt alsó Pó Olasz oszt.ban most Ferrara tart.

Fichtelberg, Fenyves hegy, közép hegy Bajor orsz.ban, Main ker.ban, ebből mindenfelé több ágak terjednek ki, mellyeknek a' hosszúsága 6 3/4 mfd, a' szélessége pedig 4 1/4 mfd. A' nevezetesebbek ezek: Schneeberg, mellynek a' magassága 3682 lábnyi; Ochsenkopf, melly 3621 láb magasságú; Fichtelberg, melly 3521 lábnyi; Zinnberg, melly 3316 lábnyi; ide tartoznak még a' magas Fahrleiten, Nuszhart, Plattenberg, Silberanger, Schieferstein, Loos vagy is Luchsberg és Schloszberg hegyek. Ezen a' hegyen sok fenyő vagyon, a' hönnan fenyves hegynek neveztetik, más fenyő, topolya fa, bükfa, tölgyfa, szilfa, és hársfa vagyon. Itt veszik eredeteket a' Saale, Eger, Nabe és Main folyók. Lehet itt vasat, gáliczkövet, kénkövet, rezet, ólmot, márványt találni; az előbbi arany és ezüst bányák kifogytak.

Fichtelberg, Fenyves hegy, melly kicsinynek neveztetik, legnagyobb hegy a' Saxoniai hegyek közül, Wiesenthalnál, 3781 párisi láb magasságú. Ebből erednek Tschopa, Sehme, Mitweyda, Kaffbach, Oswaldbach, és más fók, mellyek több vízuhanásokat formálnak, és kellemetes tekéntetet szolgáltatnak.

Fichtelberg, falú Fichtelberg folyónál, Bajor orsz. ban, Main ker. ben, vagyon bennevasbánya és vashámor.

Fichtelsee, (Fenyves tó,) mély tó az elébb említett Fenyves hegyen, sivatagságban, melly közönségesen Seelohének neveztetik, 154 lépés a' kerülete, és egészen mohával és szittyóval vagyon bénöve, úgy hogy az ember rajta járhat.

Fichten-Insel, Fenyves sziget, v. Cyprus-sziget, Uj Caledoniának déli csuccsán Australiában, melly 1774 ta láltatott. Így neveztetik itt nevelkedő magas ciprus nemű fáktól mellyek meszéről fenyőknek látszanak és jó épületnek való fát nyújtanak.

Fidah, v. Widach, Schudah, elébb szerecsen Kir., most pedig a' Dahomei Status tart., a' Sclávparton felső Guineában, ez egy termékeny, szép, népes tartom. Lagos fónál és a' tengernél, Popo és Ardrah tart. ok között, termékeny a' szarvas marhára, disznókra, elefántokra, bivalokra, krokodilokra, halakra, kőlesre, kukoriczára, déligyümölcsökre, borsra, és más e' félékre nézve. A' kereskedése is alkalmas lábán áll. Az egész tart. a' meghódítástól fogva igen

megcsüggedt. Főhelye Sabi. A' partokon az Angoloknak, Hollandoknak; és Francziáknak vagynak fabricájk, és erősegeik.

Fidaherek, így neveztetnek az éppen most említett parttart. lakosi, kik derék és erős szerecsenek, de még sem egészen feketék. Ők kimutatják magokat az ő ezek, lelki tehetségek, kipalléroztatások, szorgalmok és munkásságok által. Nagyön vigyáznak az illendősegre, és különösen udvarisok. Űzik a' föld művelést, a' marha nevelést, valamint más mesterségeket is meglehetős belátással forgatnak. Készítenek nagyra becsült gyapjú materiákat, és általában nagy ügyességek vagyon a' mesterségekre. Ők jobban élnek, jobban esznek isznak, jobban ruházzák magokat, mint a' többi szerecsenek, és már nagyobb részént eszmérik a' luxus' finomabb szükségait. Az erkölcsaik meglehetősen együgyűek és tiszták; a' szokások általában más szerecsenek szakásától nem igen különböz. Ambár szorgalmatosok, de még is szeretik a' multságokat. Ők babonás bálvány imádók ugyan, de az ő bálvány imadások már még is jobban formába és regulába vagyon szedve mint másoknál. Sok féle bálványjaik vagynak, legnevezetesebb mindazonáltal egy neme a' nem ártalmas kigyóknak, mellyek a' mérges kigyókkal örök viaskodásban vagynak. Ezen bálvány kigyóknak mind a' két nemből vagynak papjaik, kik közül az asszonyi nem klastromban lakik,

- vagynak templomik és kápolnáik; az ő tiszteletekre áldozatok tétetnek, pompás proczessziók tartatnak, és ezáltal ezer alakosság és családság követtetik el.
- Fidari**, folyó, Li vadia Görög országi tart.ban, melly Neocastri vsnál elfolyván Patrasso öbölbe szakad.
- Fiddichow**, (53° 8' É Sz. 32° 15' K. H.) várcs és tisztség, melly a' Hessen-Casseli Házhoz tartozik, hátulsó Pomeraniában, Greifenhagi ker.ben, két magas hegyen Oderától nem messze 100 h. és 1190 l. halászattal, és komló neveléssel.
- Fidenae**, régen nevezetes nagy és népes vs Sabinusok földén. Itt viaskodó mutatómánya alkalmatosságával a' lerogyott néző hely nagy sokaságot agyon nyomott E'vs gyakran vonakodott a' Római hatalma ellen.
- Fidentia**, vs Gallia cis Padana nevű Italiában, hol most Burgo di Domino Parma és Piacenza közt. Itt csatázott Metellus Pius Sulla részese.
- Fideris**, falu híres érczes ferdővel Graubünden Helvetziai Kantonban, Prätigau ker.ben.
- Fidonisi**, Sidonisi, Achillea, Cursus Achillis, fél sziget Nogai Tátárságban Orosz birod.ban, melly a' Nigropoli öböl és Boristhenes befolyása között kelettől nyugot felé terjed. Mint egy 30 mfd hosszaságú, és 3. szélességű, és a' száraz földdel egy keskeny föld darab által köttetik össze.
- Fidri**, v. Liessi, kis Királys. Nigricziában, közép Afrikában, Fidri tónál, a' lak. durva szerencsenek.
- Fielingshausen**, falu Hammtól nem messze, a' volt RuhrBergi oszt.ban, ezen falú és a' most nevezett vs között a' a' Francziák 1761-ben Julius' 16-kán a' Churbraunschweigi szövetségesek ellen egy ütközetet elvesztettek.
- Fier**, fő a' volt Montblanc Franczia oszt.ban, melly la Clusenél ered, és Seran folyóba szakad.
- Fierhundra**, tartom. Upland Swéd tart.ban, mellynek határi Dalelbe és Sagán fók.
- Fiesole**, Fásula, már 1010 esztendőben elpusztult vs Florencziától nem messze, egy hegyen. Most a' Florencziaiaknak itt mezei házaik vagynak, nagyon benne Püspökség is.
- Fife**, Grófs. déli Skótziaiban, határi északról Tay fő, keletről a' Német tenger, délről Forthi Frith, nyugotról Kinross és Perth; nagyon benne 93740 l. és 476 mfdre terjed ki. A' nyugoti tájékok hegyesek, a' föld többi részei, főképen a' tenger partok, és a' folyók partjai felettebb termékenyek, és jól mivelttek; a' gabonára, és marha nevelésre nézve gazdag; sok birka, szárnyas állat és galamb nagyon benne: nagyon itt vas, valamint mész kö bánya is, a' kö szén bányák pedig kimeríthetetlenek. A' gabona', hal', marha', köszén', vas', és mész' kivitetés esztendőnként 1/2 mil. font Sterl. hoz be. A' nevezetesebb fók ezek: Tay, Forth, Eden és Leven.
- Figaretto**, l. St. Mauro.
- Figari**, l. Ficari.
- Figaruolo**, l. Ficheruolo.
- Figeac**, kis vs Selle fónál, és egy ker. főhelye, Lot Franczia oszt.ban, nagyon benne 6450 l. gabonával, borral.

- és marhával való kereskedés. *is.* St. Pál Apostol az itt
- Figó*, kis sziget a közép tengeren' Sardinia' partjain. levő keresztényekhez írta az egyik levelét.
- Figó*, kis tengeröböl, Livadia *Filiba Vilajeti*, 1. Makdonia.
- Görög tart.ban. *Filippo di Miliano*, Majlandi
- Figueira*, vs és kikötő, Cabo ezüst pénz, melly 2 for. 15
- S. Vincentétől nem messze, S. kr. 2 dt. ér.
- Algarbia Portugalliai Kir. *Filippo d' Argiro*, vs Siciliában, Val di Notoban, 1986
- ságban, az ország termé- h. és 8500 l.
- sekkel kereskedik. *Filippowo*, vs 795 l. Lanza volt
- Figueira do Montero*, helység Varsói oszt.ban.
- Beira Portugalliai tart.ban
- Coimbra öböllel, sóval fa- *Filler*, elegyes magyar tót
- olajjal, eczettel és narancs- falú Gömör Várm.ben a'
- ccsal kereskedik. Tiszán innen, Ratkói ker.
- Figueras*, Ficariae, (45° 15' hen, és Rimaszombathtól
- 48'' É Sz. 20° 38' 25'' K. H.) 1 mfd, hegyes tájékon. A'
- vs Catalonia Spányol tart. lakosi külömbféle almáriumokat és ládát készít
- ban, 4640 lak. és vs örző nek, azokat befestik, és az
- erősséggel. Itt a' Francziák eladás' kedvéért a' vásá
- 1794 esztendőben a' Spányo- rokra elhordják.
- lok ellen egy ütközetet
- megnyertek. *Fillerma*, erős vs egy hegyen
- Filadelphus*, vs déli Calabriában, a' Dunánál Bulgar- Ili Török tart. Widdini Sand-
- ban, Nápoly orsz.ban, melly schakságban.
- a' föld indulás által 1788ban
- Martius' 29-kén elrontatott
- St. Castel monuardo helyett
- építettett.
- Filateria*, kis vs Genuai N. ban, melly Wiesensteignál
- Her.ben, Modenai határon ered, és Blochingennél, Esz-
- Szardinaí orsz.ban. lingennél 2 orával fellebb a'
- Fileck*, 1. Fülel. Neckarba szakad.
- Filehne*, Lengyelül. Wielyn, *Finale*, Finarium vs Genuai
- a' Sapieha Herczeghez tart. N. Her.ben Szardinia orsz.
- tozandó vs, egy szigeten a' ban az olajra és almák
- Netze főban, 234 h. 1550 ra nézve, termékeny tájékon,
- ker. és 948 zsidó l.; vagyon 5000 l., egy fellegvárral 3.
- benne posztó fábrika és ke- kastéllyal, és kikötővel.
- reskedés. *Finale*, elébb hozzá adatott
- Filbach*, Philipp, néhány ház ezen külömböztető név is: di
- zokból álló falú, melly Ma- Modena, kis erős vs, Pa-
- cedoniában ama' híres ha- narno főnél Modenai Her.
- sonló nevű város' omládeki ben, Ferrarának határanál.
- mellett fekszik. A' lakosi *Fiñdhorn*, falú Elgin közép Sko-
- szegény Görögök; egy Gö- tziai Grófs.ban, a' hasonló
- rög Metropolita is lakja, ki nevű főnél, melly itt egy
- Philippi és Dramai Metro- öblöt formál; nevezetes la-
- politának nevezi magát, és zacsz fogással, és száraz ga-
- hatalma alatt 7 Püspököt dócz' kereskedéssel.
- bír. Philippi vsnak más *Fingal' barlangja*, (Melódia
- régiségein kívül látni itt barlangja Ua- Bhinn) a'
- még egy amphitheátrumot legelőbb természeti nevezetességek közül Staffa Hebri-
- di szigeten, közép Skócziá-

tól nyugot felé, egy bazált oszlopokon álló barlang, a' melybe bé lehet hajókázni; 53 lábnyi a' szélessége, 117 lábnyi a' magassága, és 371 lábnyi a' mélysége. A' bazált oszlopok, melyek a' falakat formálják, a' látnak reguláji szerint alkotva lenni tetszenek; és a' barlang' fedele törtt oszlopok' végéből áll. Ezen barlang' mélységén csak akkor lehet hajókázni, ha a' tenger csendes. Egy veszedelmes út a' déli részén némmely törött oszlopokon éppen oda vezet, a' hol hihetőképén a' tenger egy mélylyukba szakad, és azon zúgást okozza, melytől ezen lyuk melódia barlangjának neveztetik.

Finisterre, Landsende, Földvég, Promontorium Artabrum, fok Galicia Királyság' nyugoti partján, Spanyol orsz.ban. Minekelötte Amerika feltaláltatott, valóssággal neveztetett így, mert akkor ez a' tájék tartatott a' föld végének. Hogy ha valami hajók a' szélvész által egymástól elszaggatatnak, ez azon hely, melyen egymásra várakoznak.

Finisterre, Francz. oszt.' neve, melyet az ő fekvésétől kapott, mivel tudniillik Francz. orsz.' legkülsőbb csuccsán ész. nyug. felé fekszik. 3 részről vétetik körül az Atlanti tengertől, és alsó Bretagnének egy részét magában foglalja, 123 □ mfdre terjed ki, és 475000 l. vagy on. A' meglehetősen róna föld vasat, ólmot, gabonát, gyümölcsöt, lent, kendert nyújt, nevel lovakat, szarvas marhákat, méheket, szardellákat, és más e' féléket. 5 u. m. Quimper

Brest, Morlaix, Chateaulin és Quimperle kerületekre osztatik melyek mindenestül 287 községeket, 43 kantonokban foglalnak.

Finkenstein, erős hegy-vár, Kárinthiában, mely a' Dietrichstein Grófhhoz tartozik, ez eredetháza ama' régi, nemes, és Grófi Finkensteini Fink familiának. **Finkenstein**, nemes falu nyugoti Prussziában, Marienwerder kerületben, a' hasonló nevű tónál, 47 h., egy szép várral, kertekkel, és serföző házakkal.

Finkenwerder, kis sziget az Albisban, Ottensee és Niensteden között, az előbbi Hamburgi tart.ban, vagy on néki hajó csináló helye.

Finne, Finn hegyek, hegyláncz Thuringiában, mely Eckartsbergnél kezdődik, és 2 egyenlő hegyhát' formában délkeletről észak nyugot felé megy, és Sachsenburgnál Heinleitéhez kapcsolódik.

Finniak, a' régi világban egy főnemzet törzsök, mely magát Somoladzhnak, az az mocsár'lakosinak, a' többes számban pedig Some-nak vagy Suomenak nevezi, és az északi Európától fogva egész Siberiáig, és a' Kaspiumi tengerig kiterjed; mert a' valóságos Finniakon kívül, kik Finnlandiában laknak, még más Orosz birodalmi nemzetek is ide tartoznak, úgy mint a' Lappok, Lettek, Esthek, Livek, Littauiak, Kurok, Tschudok, Tscheremisszek, Mordwinok, Wotjakok, Täptjäre, Wogulok, Ostjakok, Permiak, és Syrjének. A' Finniak középszerű természetűek, és a' tagok' ösz-

Veszerkészttetése testekben tartós; az ő ábrázatok, főképen a' lapos arczat, beesett arczák, sárgás ábrázatstín; setétharna szemek, vékony szakál és barnasárga haj által mutatja ki magát; de ezen forma a' valóságos Finniakban, kik egy részént már a' Swédekkel öszve vannak keverve, a' pallérozódás által már megnemesedett, mindazonáltal még most elég megismerhető; ezek komolyak, fáradhatatlanok, munkások minden nehézségekre kemények, rettenhetetlenek, bátrak, állandók, de még is igen akaratoskodók, és makacsok; e' mellett szolgálatra valók, vendég szeretők; azonban bosszúállás keresőknek és tisztátalanoknak mondatnak. A' Finniaknak nagyon elmebéli tehetségek is, főképen nagy hajlandóságok nagyon a' muzsikára és a' versezésre. Az ő nyelvek melly nagyobb részént a' magyarral megegyez, hihetőkép főnyelv, mert minden más nyelvtől különbözik, alkalmas szép hangú ámbár kemény; az ő kimon-dása különös tulajdonságokkal bír. A' valóságos Finnlandiában 3 főbeszéd-módot lehet különböztetni. Ők a' Luther vallását követik; hanem a' többi Finni Nemzetek között még bálvány imádók is talál-tatnak.

Finni hegyek, hegy láncz, melly a' Bálti és a' fejtenger között terjed ki, és az Olonezi hegygel magát öszvekapcsolja. Ámbár nem magas, a' Lapon országi hideg égalja miatt még is egy része mindég hóval

fedve nagyon. Legjobb részei a' hegynek a' gránit, a' csepp, a' szarvkő, az ért-arany, és mészkö, ezek között sok vas találhatóik.

Finni tengeröböl, a' keleti tengernek nagy öble, melly Liefland és Finnland között terjed ki.

Finnlandia, a' Finniaknál Suo-mi, Suomenna, Suomen-saari (mocsár ország), elébb Svéd, 1808-tól fogva pedig Orosz tart., mellynek határai: keletről a' Bothni öböl, északról a' Finni öböl, és Lapponia; a' hosszasága 60, a' szélessége 14—15, térsége pedig 4568 □ mfdre terjed ki, és valami 895780 l. vagynak. A' belső részén délről észak felé több hegylánczok vagynak, mellyeken sok fók erédnek, úgymint: Kemi Ulea, Kumo és más fók; mindazonáltal ez lapos, mocsáros, és mélyen fekvő orsz., és azért igen vizes. Legtöbb fók dél felé folynak, ezen kívül délkelet felé, és dél nyugot felé; a' Bothni öbölbe csak kis parti fók folynak. A' tavak és mocsárok nagyon számosak, az elsőkhöz tartoznak: a' Kemi, Kütka, Kiando, Ulea, Was-ka, Paian, és más tavak. Az égalja durva, és hideg. A' föld ugyan igen erdős, és mocsáros, de ámbár nem elegendőképen miveltetik, még is a' gabonára nézve jól fizető. A' szép erdők főgazdagságát teszik ezen országnak. A' gyümölcsfák nem nevelkednek meg mindenütt; a' rétek jók; a' marha nevelés alkalmas; ló-is sok neveltetik; a' vad állatok, mellyek közé a' medvék és főképen a' haszonvételű vadak, és vad

szárnyas állatok tartoznak, alkalmas sokasággal vagy-nak; főképen gazdagok a' vizek és a' partok némelly halakra nézve; lehet itt tengeri borjúkat is fogni. Az érczek közül itt csak gránitot, homok követ, va-sat, főképen mocsár vaskö-vet, ólomérczet, kénkövet, és egérkövet lehet találni. A' lakosok a' fellebb leírt Finniak, kik közül legtöb-bek a' partokon laknak, a' belső része többnyire üres. Még eddig 7 tart.nyokra volt Finnlandia osztva, úgy mint: 1 Finnlandra tulaj-donképen; 2 Aelandra; 3 Tawastlandra; 4 Nyland-ra; 5 Sawolaxra; 6 Kare-liára; 7 Osterbottura.

Finnlandia, máskép Wiburg, Orosz Helyt. melly a' Svéd-ektől 1742 és 1743 általen-gedtetett Finland' részé-ből áll; határi: a' Muszkák-tól már most elfoglalt Svéd Finland, az Olonezi, és a' Sz. Pétervári Helyt. 781 □ mfdre terjed, és 1826 12 l. számlál, hideg, durva, hegyes, mocsáros, és csak darabonként termékeny. A' falusi emberek nagyobb ré-szént répával táplálják ma-gokat; a' marha nevelés na-gyon szegény, a' vadászat pedig és a' halászat nagyon haszonhajtók. Finniak Oro-szok, Svédok, és egynehány Németek a' lakosi, kik se a' mesterségeket nem igen űzik, se nem igen keres-kednek. Az egész Helyt. 6 ker.re vagyon osztva. Fő-helye Wiburg.

Finnmark, Findmark, legna-gyobban északra hajló tart.nya a' Norvégiai Dronthe-ím Megyének, mellynek legnagyobban északra haj-ló csuccsa, melly északi

foknak neveztetik, és a' Ma-gerőe szigeten fekszik, egyszer'smind legészakibb fok is Európában. Az ész-a-ki földszark körön innen fekszik, Nordlanddal 3326 □ mfdet foglal el, és (1801 eszt.) 19210 l. voltak; ez hideg, durva, és kevés mív-elésre alkalmas orsz., főtermési a' halak, főké-pen a' lazaczkok, a' nyar-galóczok, a' vadak, a' szár-nyas állatok, és a' bogyo gyümölcsök: kel. és nyu-goti Finnmarkra osztatik fel, és résszerént száraz földből, résszerént szige-tekből áll, nincsenek se városi se faluji. A' lakosi Finnlapoknak neveztetnek, hogy a' Svéd Lappoktól és az Orosz Lappoktól meg-külömböztessenek, kik az ő formájok, nyelvek, és egy részent az ő élet módjok erkölcsök, szokások, és re-ligióbeli vélekedések által tagadhatatlanul megmu-tatják, hogy a' Finni nem-zet törzsöknek egy ágát tes-zik. Ők az ő nyargalóczai-ikkal fel 'salá kóborlanak, és azok' tejével, húsával, sajttal, írósvajjal, hallal, és vadhussal táplálják ma-gokat. Finnmarkból kiszok-nak vitetni: a' tökehal, és más beszózt és száraz ha-lak, a' dors gadócz, és he-ringek, a' lazaczkok a' hal-zsir, a' nyargalócz szarvak a' hal csont, és madártol-lak, a' dunnalúd pejh, a' hölgymenyét, és kecskebő-rök, valamint más bunda-bőrök is. Ezek pedig be-szoktak vitetni: gabona, liszt, árpadara kenyér, só, pálinka, halász-szerszámok, vas portékák, dohány, to-bák, és más kalmártól va-ló aprólékok. — Az itt va-

- 16k kereskednek a' Svéd-
kel és Oroszokkal is.
- Finow**, kis fő a' Brandenbur-
gi Churmarkban, melly Bie-
senthalnál 4 patakcskák-
ból ered, és az Oderába
szakad; ezen fő segítségével
a' Finowi csatorna ösz-
vekapcsolja a' Havel és O-
dera főkat; ezen csatorna
Liebenwaldtól egész a' Liep-
schii tóig és Oderáig megy,
a' hosszasága 5 1/3 mfd., a'
szélessége többnyire 40 láb-
nyi; 15 zsilipekből áll.
- Finow**, (alsó), bizonyos vsi
jusokkal díszeskedő helység
Uckermarkban, Finow csa-
tornánál; ném messze on-
nan, a' hol ezen csatorna
az Oderával öszvekapcsoló-
dik, vagy onnan 448 h. és
egy dróthámoz.
- Finspang**, nagy jószág Linkö-
ping Svéd tart.ban, keleti
Gothlandiában, vagy on-
nan vashámoz, és ágyú-
öntő műhely.
- Finsterarhorn**, 13274 pár. láb
magasságú hegy Helvetziá-
ban, Berg Kanton és Sim-
plon volt Francz. oszt. kö-
zött.
- Finsterberg**, egy a' legnagyobb
hegyek közül, a' Thuringi-
ai erdőben Hennebergi
határokon, az elébbi Sach-
senzeitzi rész.ben. Ennek a'
tetején egy nagy tölgyfa
áll, mellyre a' Saxoniai
Választó Herczeg I. János
György, egy meg aranyzott
pléh golyóbisot tétetett,
melly sok mfd-rol látsza-
tott, méglen végtére lee-
sett.
- Finstermünz**; hegy és szoros
általjárás Inn fónál, Ba-
jor orsz.ban, Inn ker.ben,
Graubünden Helvétziai kan-
ton határin.
- Finstersee**, tó Zug Helvétziai
kant.ben, csak 1 hold földnyi
- a' nagysága.
- Finsterwalda**, vs Saxoniában,
Meiszeni ker.ben, közel az
alsó Lusatzia' határjaihoz,
279 h., 1660 l., és egy gyap-
ju materia' fabr.
- Finstingen**, l. Fenetränge.
- Finta**, Finzitze, Tót falu,
Sáros, Várm.ben, Eperjes-
től 1 mfd. Bartfa felé veze-
tő ország úton, a' Tiszán in-
nen, G. Dezsőfi föl. Urnak
szép kastélyával, egy kat.
templ.mal, serfőzőházzal,
mészegetővel, nagy és szép
réttel, téres erdőkkel és jó
földmíveléssel. 650 kath. l.
számlál.
- Fions**, kis vs a' volt Posen Var-
sói oszt.ban.
- Fiorentino**, kastély Marinói
volt köztársaságban, most
a' R. Pápa birtokában.
- Fiorenzola**, erősített mvs Lar-
da folyócskánál, Pármái
Hér.ben. Itt volt ama híres
Sella Apáturság, és igen é-
des bor terem itten.
- Fiorenzuola**, Fiorenzuola, kis
kellemetes vs egy nagy
völgyben, Toskánain. Hér.
ben Santerno vizénél, az
Appennin bérceknél.
- Firando**, kis sziget Japannál,
Királyság titulussal, és egy
nagy kikötővel. A' Hollan-
dusoknak itt egy kő rako-
dó házak volt, de a' mel-
lyet később elhagyni kén-
telenítették.
- Firenze**, l. Florencia.
- Firley**, nemes vs Lublin volt
Varsói oszt.ban.
- Firth**, Skócziában minden na-
gyobb öblök' neve.
- Firth of Clyde**, öböl Skócziá-
nak dél nyug. partján; több
szigeti vagynak. p. o. Ar-
ran.
- Firth of Forth**, nagy tenger
öböl Skócziának dél keleti
partján, Forth fő ebbe sza-
kad.

- Firt of Tay**, a' Német tenger' öble, a' déli Skócia' partján, az előbbire nézve ész. felé vagyon.
- Fisardo**, Élibanus, hegy Calabria Oltrában, Nápoly orsz.ban.
- Fischa**, fő Ens alatt lévő Ausztriában, a' Bécsi erdő alatt lévő fertályban, melly kis és nagy Fischára osztatik. A' nagy Fischa Béctől kelet délfelé ered, Piesting és Leitha fók között észak felé; Grametneusiedelnél magába veszi Pestinget, Schwadorfnál Reisenbachot, Fischamendnél pedig a' Dunába szakad. A' kis Fischa Német Újvártól nyugot felé a' hegyekből ered, ezen vs alatt Kehrbachot magába vévén Lichtenwerdnél a' Leithával össze elegyedik.
- Fischamend**, mvs Ens alatt lévő Ausztriában, a' Bécsi erdő alatt lévő fertályban, Fischa főnek a' Dunába való torkolatjánál, 1 kath. plébániával, 1 postával, és 100 h.
- Fischbach**, helység Salmi Hercegségben, gazdag rézbányával.
- Fischbeck**, v. Viszbeck, Apáczaintézet a' volt Westfáliában, Weser oszt.ban, Rinteln ker.ben, Oldendorf kantonban, mellynek a' Conventje 1 fejedelem Asszonyból, és 12 Apáczából áll: 954 eszt. fundáltatott, és előszer Sz. Benedek' apáczái voltak benne, de 1558 eszt. reformáltatott.
- Fischer-Insel**, Halászhók szigete, kis alkalmas magas sziget Tunkin Chinai parton, a' száraz földtől 2 mfdre fekszik, és a' vasmacska tartásra mindenütt jó feneke vagyon.
- Fischhausen**, (54° 43' 24" É. Sz. 37° 40' 45" K. H.) vs keleti Prussziában, Samlandi ker.ben, Frisch Haffban 136 h., és 1140 l., serfőző házakkal A' szomszéd erdőkben sok jávor szarvas vagyon, és tenger parton sok borostyánkő szedetik.
- Fischhorn**, falu Bajor orsz.ban, Salzach ker.ben, várral; és Számtartósággal.
- Fisgard**, helység déli Walesben, Pembrok Grófságban, egy kis kikötőjénél a' Fisgard öbölnek; vagyon itt hering halászat.
- Fish-kill**, vs a' hasonló nevű főnek Hudsonba való befolyásánál, Dutsches Grófságban, New-York észak-Amerikaiszab. Státusban, 5950 l. és vashányával.
- Fismes**, Fimae ad fines, (49° 22' É. Sz. 21° 22' K. H.) vs Vesle főnél, Marne Fran. oszt.ban 407 h., és 2102 l. Itt 881 és 935 eszt. két tartományi Egyházi gyülekezetek tartattak.
- Fistritz**, (új), Gróf Clari vsa Cseh orsz.ban, Tabori ker.ben, Luschnitz főnél 244 h. 450 l. karton és posztó fábr.
- Fium**, Fajum, Fioum, Kaschefság, közép Egyiptomban, a' Nil völgyének egyik mellék völgyében, a' Lybiai pusztá felé, 8 óra a' hosszúsága, 7 a' szélessége, nagyon termékeny a' riskására, olajra, egyiptomi szilvára, borra, lenre, nádmézre, gabonára, hüvelyes veteményekre, ugorára, indigóra, és más efélékre nézve. A' lakosok nevelnek marhákat, és finom gyapjas birkákat. A' szárnyas állatokban és halakban sincs szükség. Itt va-

gyon ama több ágokra osz-
ló József csatornája, melly
a' Charon tóban, (a' régi-
gieknél Moeris tava) vég-
ződik, és egészen elenyé-
szik. Fővsa.

Fium, Fajum, vagy közönsé-
gesen Medineh, az az város,
(a' régieknél Arsinoe-nak ne-
vezetett), mellynek fek-
vése kerteik között vagyon
a' József csatornájánál, nin-
csenek falai, hanem népes,
többnyire kicsiny, téglából
épült, és esővíz kúttal
felkészített házai vagynak.
A' lakosok többnyire Mu-
hamedánok, nagyon szerez-
tik a' mesterségeket; készí-
tenek gyapju, pamut, és
gyolcs materiákat; valami
60. szövöszékek, mindég a'
Sáwla-foglalatосkodnak, és
gyakorta holnaponként 800
darabokat is készítenek.
Vagynak itt rózsavíz fabri-
kák is. A' kereskedése al-
kalmas; az itt lévő vásárok
igen meg szoknak keres-
tetni.

Fiume, Flumen, Tersattica,
St. Vida Flaumnál, Reka,
(45° 20' 12" É. Sz. 32° 5' 30"
K. H.) kereskedő vs a' ten-
ger parti Austriai birtok-
ban, igen termékeny völgy-
ben, a' Recka főnek Flaum
tengeröbölbe való befolyá-
sánál, mintegy 6700 l. Gy-
mnasiummal, egy elébbi
pompás Jesuita Collegium-
mal, Collegiát Káptalan-
nal, szép pléb. templ.mal,
Kapucinus klast.mal, felső
és rajzoló oskolával, só,
posta, harminczad, vám-
házzal, rozolis, tobák, bőr,
posztó és czukon fabr.kal,
viasz fejtérítéssel, kötél jár-
tó műhelyekkel; szabad
több hajókat befogadható
kikötővel, és tengeri keres-
kedéssel. Egykor eszt.ként

2000 hajók is jöttek ide.

Fiumicino, vs a' Pápa birtoká-
ban, a' Tiber' nyugoti ága
torkolatjánál. Itt jó ízű o-
streacsigák vagynak, és Ró-
ma is innen kap halakat.

Fivel, folyó, melly Grönin-
gennél E. Belgyiomban azon
nevű tart.ban ered, és ész.
nyugotra Delfzyl felé for-
dulván, ugyan ott az Ems'
torkolatjába szakad. Mel-
lette van Fivelingo birtok.
Fivizzano, vs Aulella folyónál,
Apenninek francz. oszt.ban
2300 lak.

Fizabad, Fyzabad, kereskedő
vs, és az Audei Nabobnak
közönséges lakása Dewa
(Gogra) főnél, keleti Indiá-
ban, nagy megerősített vár-
ral, több kö paloták és
templomok' omladékival;
a' Regens' költségein va-
gyon itt az Anglus keleti In-
diai társaságnak egy őrizet-
te. Közel ide vagynak régi
Aude vsnak töredéki, a'
hová a' Hindusok még most
is búcsúra járnak.

Fjällen, így nevezetnek Nor-
vegiában a' legmagasabb,
örök hóval fedett köszik-
la fogakkal, és örvények-
kel körülvett kösziklák.

Flaach, egy elébbi tisztartó-
sága a' Zürich Helvétziai
Kant.nak. Ama' nagy pléb.
falutól Flaachtól, mellyhez
közel Thur folyó a' Rajná-
val öszvekapcsolódik, ne-
veztetik a' Flaach völgy,
melly a' borra és más nö-
vényekre nézve nagyon
termékeny.

Flabbe, Hollandus pénz, melly
2 gar. és 8. félpénzt, vagy
is 10 krt. ér.

Flachau, kis falu Bajor orsz.
Salzach ker.ben, régi vas
hámorral, a' Flachau
völgynek bejárásánál, melly-
ben az Ens fő ered.

Flachslanden, mvs Bajor orsz. ban, Rezat ker. ben 78 ház. 420 l. és jó bór fabr. val.

Flachsstöckheim, plébán. falu Salzgitter Kant. ban, Goslar ker. ben, Oker oszt. ban a' volt Westfáliai Kirs. ban; a' Schweicheldei Grófoknak egy nemes telekjekkel, 41 h. és 400 l.

Flacq, Haring-Vliet, Ost és Zuydvoorn szigetek között "lévő csatorna, melly Biesboschból jön, és eleinél Hollandi Diepnek nevezetik, veszedelmes fővénytör-lási vagynak.

Fladnitz, pléb. falu alsó Stájer orsz. ban Gréczi ker. ben, Passailtól észak felé. A' Rába folyó ehez közel ered.

Fladstrand, helys. Jütlandban, Aalborgi Megyében Dániában, mellynek egy megjob-bított, 3 vízi erősséggel díszeskedő kikötője vagyon, ebből Norvegiába lehet ha-józni. Itt sok félszeg uszókat fognak; az erős kikötő nem minden szelek ellen bátorságos.

Fladungen, kis vs Streylónál, Rhön folyón a' Würzburgi Nagy Hercz. ben, 180 ház. 788 l. sáhos vászon fabr. val, és marha kereskedéssel.

Flaemi, Flandriai, így nevezetik, a' ki Flandriában, elébb Austriai Belgiomban született. Ezen szó ama' Belgiomi Vlaeming szóból ered, melly francziául Flamanndnak mondatik, és egy Flandriait jelent.

Flaemisch Flandriai, félpénz alsó Saxoniában 3 félpénzt tesz; egy Flämi schilling alsó Saxoniában 3 gar. v. is 6 Lübeki gar. tesz, és 1 Flämi font, 20 Flämi sil-linget, vagy is 3 1/2 tallért tesz.

Flaemi szigetek, 1. Azori szigetek.

Flaesch, Faliscum, helység a' 10. szövetséges törvényszé-kek Mayenfeldi főtörvény-székeben Graubünden Hel-vetziái kant. ban, ezen helys. a' jó borokról és ferdokról híres.

Flamborough-Head, 1. Burling-ton.

Flammberg, falu alsó Stájer orsz. ban Márburgi ker. ben. A' hasonló nevű hegyen nagy kövé vált ostrea csi-gák találtatnak, ezen fekszik egy hasonló nevű vár és jószág.

Flamsteadhouse, híres csillag-vizsgáló torony Angliában, a' Greenwichi királyi ten-gerispitálnál, egy a' leg-jelesebb meridián pontok közül, Ferrotól kelet felé 17° és 41' alatt.

Flanaticus Sinus, Istria és Il-lyricum közt lévő Adriai tengeröble, mellytől egy Illyriai Flanates nevet vi-selt, most Golfo di Car-naro.

Flandria, az a' melly elébb Austriahoz tartozott, most az E. Belgiomi tart. oknak egy része, Grófsági titulust viselt. Határi ezek voltak: észak nyugot felé az északi tenger, észak felé a' Scal-dis' egyik ága, melly Hont-nak neveztetik, kelet felé Brabantia és Hennegau, dél felé Hennegau és Artois, dél nyugot felé hasonlóképen Artois. Egyébaránt 1. Bel-giom, és Niederlandi Ki-rályság.

Flandria, Francz. országi, v. is a' régi Franczia Belgiom, már a' 17. Század' utolsó fe-lében magában foglalta az elébbi Austriai Flandriából elszakasztott részeket, Hen-negaut, Namurt, Luxem-burgot, és Cambresis tar-tomá-

tományocskát, az északi tengernél, Belgium és a régi Francz. ország között. Ez szép; többnyire egyenes, rész szerént róna, rész szerént pedig dombos tartomány, melly Lys vagy is Leye, Deule, Scarpe, Sambre, Scaldis, és más főktől, és több csatornáktól nedvesítettik, és a' mellynek kövér, többnyire agyagos, a' gabonára, hüvelyes veteményre, olajos plántákra, dohányra, finom lenre, gyümölcsre, és rétekre nézve nagyon termékeny földje vagyon: itt a' fa is igen sok. A' lakosok többnyire Flamandok, és egy részént még Flämi nyelven beszélnek; ezek igen szeretik a' mesterségeket, mindenféle fabrikáját vagynak, és kereskednek is. Ezen tartom. melly nagyobb részént 1678: a' Nimwegi békeség által jött Francz. orsz. hoz, elébb a' Flandriai Gubernium volt, most pedig az északi Fr. osztályt teszi.

Flandria, Hollandiai, az északi tenger, Hont és Scaldis vizek's az Austriai Flandria között, Sluis és Hulsteramt ker.kból áll, 1796 ban Fr. orsz. hoz jött, és most 1815. békeség, 's Bécsi gyűlés szerént ismét E. Belgiumhoz kapcsoltatott.

Flandriai szigetek, 1. Azori szigetek.

Flanonia, most Fianora, Genuai N. Herczs. ben.

Flatholmes, kis sziget a' Bristoli csatornában, Glamorganshire tart. ban, Wales Her. ben Angliában.

Flatow, lengyelül Zlotowo, (53° 21' 40" É. Sz. 34° 42' 20" K. H.) vs nyugoti Prussziában 3 tavaknál, 296 h. 1146 ker. és 1087 zsidó l. ke-
NÜN. LEX. II. DAR.

reskedést üz.

Flavigny, Flaviniacum, vs arany domb francia oszt. ban 143 h. és 1300 lak.

Flaweil, falu St. Gallen Helvétziai kant. ban, vagynak gyölcs és pamut fabr.

Floche, Fixa, Flexia, (42° 27' E. Sz. 17° 32' K. H.) szép helyen fekvő, mesterségeket szerető vs Loire fónál, és most kerület főhelye Sarthe fran. oszt. ban, 843 h. 5100 l. fel-
sleges várral, Etamine fabr.

Fleckeröe, kis sziget, és erős kikötő, mellyben a' legnagyobb flotta is megállhat, a' Norvégiai Christianssandi Megyének partjánál.

Flodnig, kastély és urod. felső Karnioliában, Laybachtól 3 óra, azon nevű Bátoré.

Flaimsthal, kis tart. Avis vizénél Trienti ker. ben Tyrolisban, nagy fa kereskedéssel; főhelye Cavalese jó mvs.

Flemmingi kerület, hátulsó Pomeraniában vagyön, 14 □ mfdre terjed ki, 18390 l. Fő vsa Cammin.

Flensburg, Flenopolis, (54° 47' 18" É. Sz. 27° 2' 25" K. H.) fő kereskedő vs a' Schleswigi Herczs. ben, a' Flensburgi Wicken, (így nevezetik a' keleti tengernek 1 □ mfd hosszúságú öble) jó kikötővel, 1134 h. 6940 lak. több iskolákkal, mellyek közül egyik a' hajókázást tanítja, 200 pálinka égető helyekkel, 5 czukor, 40 tobák fabr. 11 bőrkészítő helyekkel, könyvvarulással 's t. ef. 'Az innen messze terjedő portékákkal és termékekkel való kereskedés jeles; a' vsnak mintegy 260 hajóji vagynak. A' körül lévő tájékok kellemetese-
Fleurence, kis vs, és a' Gavrei Grófságnak elébb főhe-

- lye, Gascognében, most Gers' Francz. oszt.hoz tartozik; 3020 lak. vagynak.
- Fleurier**, falu a' Neufchâteli Hercz.ben, sok óracsinálói, és vas műhelyei, és m. ef. vagynak.
- Fleurus**, Fleury, Floriacum, nyílt vska Jemappe Francz. oszt.ban, Sambre fónál 337 h., és 2020 l.
- Flibustiers**, így neveztettek bizonyos tengeri rablók, kik valaha az Amerikai vizeken mint a' hajók' mint a' partok rettentője voltak.
- Flieland**, sziget a' Zuyd tengerénél Franczia orsz.ban, melly így nevezetik a' Flie fótól, ez régenten, midőn körül belülszáraz föld volt, ezen sziget' északi partjánál az északi tengerbe folyt. Itt már most csak egy falu van, melly Oostflielandnak nevezetik; minekutána t. i. a' másik, melly a' nyugoti parton feküdt és Westflielandnak nevezett elmosatott volna.
- Flims**, falu Graubünden Helvétziai Kantonban, tele van egyon erekekkel, melyekből lassan lassan fók nevednek.
- Flinrichen**, kis ezüst pénz Bremában, melyből 18 jön egy tallerra; 1 Flinrich 4. Grotot tesz, és az értéke 1 gar. 4 félpénz.
- Flinsberg**, nemes falu Jauer Siléziai Hercz.ben 168 h. 1800 l. és egy jó savanyú viz kúttal, mellynek vizét nem csak a' forrásnál isszák, hanem el is viszik. Itt egy üveg huta, és fa műhelyek is vagynak.
- Flint**, Grófs. az északi Walesben, Angliában; határi: északra az Irlandi tenger, ész. kel. és keletről a' Dee fő és Cheshire, délről és nyug-
ról Denbigshire; 10 □ mfdre terjed ki, és 8 vsa, és kis vsa, 28 templ.a', 7779 h. és 39620 l. vagyon. A' völgyekben a' föld terem gabonát, gazdag legelője is vagynak, a' hegyei erdők. Az északi tájékok főképen búzát teremnek, melly Liverpoolba vitetik. Dél felé kellemetes dombo, és völgyek vagynak. A' szarvas marha tartás itt nevezetesebb mint a' juh-tartás, írósvajat és sajtot ad; a' méh tenyésztetés is haszonhajtó. Az ásvány orsz.ból lehet itt ólmot valami kevés ezüstet, kőszén, eresztetlen ércz követ, czink-érczet, építésre való követ, és más e' féléket találni. A' nevezetesebb fók ezek: Allen és Clwyd. Eő városa.
- Flint**, Dee fő torkolatjánál, egy kis kikötővel, erős várral, és valami kevés kereskedéssel.
- Flissingen**, Flessinga, 1. Vlis-singen.
- Flitsch**, Plez, falu Friaulban, Lisonzó fónál, erős várral, melly Chiusa de Plez, vagy is Plezi klastromi szobának nevezetik. A' lakosok szegény módon élnek a' marhanevelésből, fából, vadakból, lúd nevelésből, de főképen a' szekerezésből.
- Fliz**, egy kis, mint a' természettől, mint a' mesterség által jól megerősített hely, Ebro fónál, mellynek itt szép víz rohanása van egyon, Catalonia Spanyol tartományban.
- Flöchau**, mvs Cseh orsz. Saati ker.ben, Goldbach fónál, 83 h. és 1 kat. plébániás templ.mal. A' lak. a' földmivelésből és serfőzésből élnek.

Floh, pleb. falu és egy hason nevű kantonnak főhelye a' volt Westfaliai Kir. Werra nevezetű oszt.ban, Eschwege ker.ben, 3. aczél hámmoral, és 1. papiros malommal.

Flöhe, kis fő, Saxonianak ércz hegyi ker.jében, melly a' Cseh határokon ered, és a' hason nevű falunál Tschoppa főba szakad.

Floodbay, l. Kenayskaja-Golf.
Flor, falu Herjedalen tart.ban, Svéd Nordlandban, gyolcs fabrikával.

Florac, kis vs, és ker. főhelye Lozere Francz. oszt.ban, 336 h. és 1900 l. egy szűk völgyben szőlő hegyek között Tarn főnál.

Floren, a' közönséges életben még most is némellykor a' forint így nevezetik, és tulajdonképen virág pénzt tesz, mivel az első forintok, mellyek Florentziában verettek, liliom virággal voltak megjegyeztetve, és azért Floreni nevet nyertek.

Florennos, kis vs Sambre és Maas Francia osztályokban 1100 l.

Florensac, megerősített vs Herault Francz. oszt.ban, 476 h. és 2740 l.

Florentzia (olaszúl Fiorenza) fő vsa az ismét helyre állított Toskánai N. Hercz nek közép Olasz orsz. széke a' N. Herczegnek, egy Érseknek's a' tart. legfőbb tisztségeinek. Az Ész. Sz. 43° 46' 30" és a' K. H. 28° 22' alatt fekszik Arnófónak mind a' két partján, ennek színe felett 47, a' tenger színe felett pedig 225 lábnyi magas gyönyörűséges virágzó tájékban, mellytől is nevét kölcsönöze; jól megerősített, nagy szép; számos pompás épületekkel felékesített, eleven, és sok válogatott je-

lességgekkel gazdag vs 6000 h. és 80000 lak.kal. Az Arnó fő két részre, ugymint a' déli és északi részre osztja a' vst; ez régiebb annál; négy hid, melly közül két-tő fedeles kő hid, kapcsolja össze a' vst; kerülete 1 1/5 geogr. mfd; általmérfője 1500 fran. öl; magas köfűl al vétetik körül, és két váracskaa által, mellynek egygyike a' főnak déli oldalán fekszik és Keresz. Sz. János (vagy Fortezza basso) várának hivatik, a' másik pedig Belvedere nevet visel, és a' vs felett fekszik, olaltalmaztatik. Vagyon 7 kapuja, mellyek közül a' diadalmi St. Gallo kapu legszebb, 17 nagy piacza, 10 ugró kútja, 6 fényes emlék oszlopa, 2 piramisa, 160 közönséges kép oszlopa, 172 temploma, mellyek közül 44 plébánia templom, 12 ispitálya, és egy tized előtt 89 klastmot számlált, mellyek azonban most már nagyobb részint elvannak törülve. Az egész vs négy fertályra, u. m.: S. Giovanni, S. Marianovella, S. Croce, és S. Spirito fertályokra részeltetik; útszáji négy szegű kövel vannak kirakva, és igen tisztán tartatnak, legszebb közülök az úgy nevezet Via larga, és leghosszabb a' Corso nevű utsza, mellynek hossza 1 orát meghalad. Piaczai közül jelesebbek: a' Sz. kereszt piacza, a' hol farsangban az álörcczäs társaság szokot össze gyűlni egy ugróforrás diszesíti, mellynek vize az egész vsban legjobbnak tartatik; a' N Herczegi piac, mellyet I. Cosmus Herczeg lovas szobra ékesit; a' S. Marianovella piacznál áll a'

feljebb említett 2 pyramis, melly körül esztendönként Ker. Sz. János napestvéjén szekeres versent futások tartatnak.

Nevezetesebb épületei közül való: a' pompás Erseki Szentegyház S. Maria del Fiore, jeles nyolcz szegű kupjával, 144 sing magas tornyával, mellyből a' gyönyörűséges kilátásnak leirhatatlan a' kelleme. — A' nyolcz szegre épült diszes il Batisterio temploma, mellyben az egész vs és környékének szülöttjei kereszteltetnek. — A' Sz. Lörincz templomanagy regiségű sirjaival. E' mellett a' nagy és fényes de Depositit nevet viselő szentegyház, ezen épületben melly az Olasz országi építőművnek egyik a' legkritkább 's legnevezetesebb remekmunkái közé tartozik, látatnak több Toskánai N. Herczegeknek pompás sirjai szép kirakási festéssel (labore mosaico) ékesítve, és egy föld alatt lévő kápolna. Nevezetes tovább az Augustiniánusok Sz. Léleknek szentelt templ. a és klastroma, melly egész Florentziában egyik a' legszebb 's legpompásabb épületek közül. — Kegyes intézetre rendelt épületei közül kiváltképen érdemel említést: a' nagy 's gazdag S. Maria nuova ispitálya, mellyben egyszersmint az orvosságot, seborvosságot, és bábaságot illető tudományok tanítatnak; mellete áll a' válagatott könyvtár és a' test bonczolásra szolgáló szin. Az ártatlanok ispitálya, mellyben több mind 2000 kisedek elférnek, 's a' t. — Palotái között jeles: a' Palazzo

de Pitti, közönséges rezidentziájok a' N. Herczegeknek, hasonló nevű téres piaczon épült 's magánosan áll, hossza 270 singnyi, 900 szobáji és pompás képestornácza vagy on, mellynek képei most hozattattak vizsza Párisból, a' hová azokat a' számkivettett hordatta vala; e' palota megett van a' gyönyörűséges 1500 lépésnyi hosszú N. Herczegi kert. Nevezetes ezután a' Palazzo Vecchio, régenten tanácsház volt, 150 singnyi magas tornya, és külömbféle jeles drágaságai vannak, a' rezidentiás palotával 600 lépésnyi fedele tornác által függ össze. Ennek által ellenben fekszik a' görög II betű formájára épült N. Herczegi képes tornác, mellyben farsang északájin az alorczás nemesség szokott össze gyűlni, itt vannak a' törvényszékek és más dicasteriumok szálái szép régiségek, képirások, és ritkaságok gyűjteményeivel, mellyben többi között a' híres Weimari Bernhard Vitéz zászlója, és ama világ szerte híres remekmunka — a' medicei Venus, 's a' t. Az Universitas épülete, a' fegyveresház, a' börse 's a' t. Említést kíván a' Florentziai Accademia, melly a' híres Cruscai Accademiából formáltatott, és a' nyelv paléozásra ügyel; a' medicei közönséges könyvesház, a' Dominicánusok könyvtára a' N. Herczegi Museum; a' Ximenes egész tornya 's a' t. Mulatságra számos játékszinek, sétálóhelyek, és ékes kertek állnak nyitva. Társaságos, munkás 's jó szívű lakosi szép selyempor-

tékát, finom szalma kalapot, porcellánt, szagos vizeket, kiváltképen jó kolbászt Mortadelli név alatt 's több e'féleket készítenek, és általjában jó művesek. Kereskedése virágzó állapotban vagyon.

Florentzai vidék, északkeleti része a' Toscanai N. Herczs. szorgalmas műveltetése igen nagy termékenységet szül, gabonája, olajja, bora, gyümölcse bőségben vagyon és általjában, kivált a' fő vs körül, igen kellemetes vidék, földi paradicsomhoz méltán lehet hasonlítani. 33 törvényszéki kerül.re osztatik.

Florenville, város Luxemburgi Herczs. ben 1270 l.

Flores, egyik az Azori Szigetek közül, 2 mfd a' hosszasága, 1 1/2 a' szélessége, 7000 ember a' lakosa; így neveztetik a' sok virágtól, és a' jó szagú plántáktól, mellyek itt neveltetnek; a' gabonára, fára marhára, szárnyas állatokra és festő földre nézve nagy benne a' bőség. Főhelye Santa Cruz.

Flores, v. Ende (9° D. Sz.), kis Molucki sziget Celebes-től délfelé, 40 mfd a' hosszasága, es 2 — 10 mfd a' szélessége, termékeny a' vad fahéjra, szandál fára, épületfára, pamutra, ris-kására, tekenyös békákra, madár fészkekre é. a' t. nézve. A' lakosok Malayi Muhammedánok, Makassarok, fekete szabad Portugallusok, szabad szerecsenek. Tulajdonképen a' keleti rész neveztetik Floresnek, a' nyugoti pedig Endének. Virágzik itt a' Sklávkereskedés, melly főképen a' fekete Portugallusoktól üzetik.

Floressé, vs Sambre és Maas

Francia oszt. ban.

Floriana, (la) kis vs és kikötő Malta szigetén a' közép tengerben.

Florida, Spanyol tart. Északi Amerikában, (20° és 6' 30" 58' között az Ész. Sz. és 81° 30' K. H. alatt Londontól) így neveztetik a' partja szépségéről; határi: az ész. Amerikai szabad Státusok, az Atlanti tenger, és a' Mexikoi tengeröböl; 3100 □ mfd-re terjed, mellynek csak egy része esméri meg a' Spanyol főhatalmat. A' belső részén több hegyek vannak, mellyek az Apalachokkal öszve kapcsolataknak. A' legnagyobb délre hajló hegy fok Sable foknak neveztetik. A' fók ezek: S. John fő, a' melly keleti Floridában a' mocsárból veszi eredetét, északnyugot felé folyván Grant tót, és azután még nagyobb George tót formál, és úgy az Atlanti tengerbe szakad; Apalachicola fő, melly az országot keleti és nyugoti Floridára osztja, Alehama, Mississippi, S. Mary's t. m. folyók. Nevezetes a' Mayaco tó. A' legjelesebb öblök: Pensacola, Apalacha, S. Lélek, Carlos, és Chatain öblök. Az égálja többnyire meleg, hanem közönségesen egészséges. A' termések ezek: ámbra, fenyők, mahagonifa, szénfák, festőfák, örökké zöldellő makfák, szasszapparillák, cziprusfák, viasz narancsok, gabona, kukorica, indigo, bor, olaj, cacao, vanili, pamut, kosenillabogarok, vad állatok, ú. m.: parduczok; medvék, bivalók, kásztorok, 's a' t. vad, szarvasmarha, colibri, halak, kigyók alligátorok; tovább vas, réz, gáliczkő,

és egy érczes forrás, melly mindent, a' mi bele vette-
tik, kékes hűjjal bévon. A'
lakók részszerint itt szü-
letettek, p. o. Creki Indiá-
nok, Muscocalgiak; rész-
szerint Európaiak: Spanyo-
lok, Francziák, Angolok és
Görögök, ezek az Angolok-
tól, kiknek 1763-tól fogva
1783-ig ezen orsz. hódolt, a'
selyemmivelés végett az Ar-
chipelagusból ide vezet-
tek. A' keleti Floridai ke-
reskedés nem igen hasznos,
hanem a' nyugoti Floridai
nevezetesebb, melly Cubá-
ra és más nyugoti Indiai
szigetekre, és még Bahama
szigetre is kiterjed, és a'
melly száraz halakból, vi-
aszból, mézből medve zsir-
ból és más e' féle termések-
ből áll, t. i. ezen jószágok
az említett szigetekben lévő
portékakért kicseréltetnek.
— Keleti Floridában vagy
is Tegestében, Floridának,
ha a' belsejére nézünk, e-
zen igen termékeny részé-
ben, mellynek határi észak-
ról Georgia, keletről az At-
lanti tenger, és a' Floridai
tengeröböl, nyugotról a'
Mexikoi öböl és a' nyugoti
Florida, főhely S. Agostin;
nyugoti Floridában, a' Me-
xikoi öböl hosszán lévő kes-
keny tartományban, melly-
nek határi keletről a' kele-
ti Florida, délről a' Mexi-
koi öböl, nyugotról a' Mis-
sisippi, és északról az észak
Amerikai szabad Státusok;
főhely Pensacola.

Florimont, l. Blumberg.

Floris, l. Flores.

Flosz, mvs Bajor országban,
Main ker.ben, 520 lak.kal,
kik között sok zsidó vagyon,
kiknek itt Sinagogájok, a'
Rábbinusok', és Eneklők'
számára egy közházak, fer-

dőjök és temetőjök vagyon.
Flotta, egy az Orkádi vagy is
Scotziai ész. szigetek közül.
5 mfd a' hosszasága, 3 mfd
a' szélessége, és magas kö-
sziklakkal vagyon körül vé-
ve, kevés szántó földje van;
ehez közel fekszenek ama'
termékeny Holme: Fara,
Cava, és Graemsay.

Flotte (la), vs alsó Charente
Francz. oszt.ban, 2960 l.

Flüelen, falú, és kiszálláshely a'
Vierwaidstädti tónál Uri
Helvetziai kántonban, Ur-
nerlandban; innen 1/2 órá-
nyira vagyon Tell Wilhelm'
kápólnája.

Flumet, kis vs és Urod. Arly
Umbre fővizek közt Fau-
cigni tart.ban, Sábandiá-
ban, Sardinia orsz.ban.

Flupok, l. Felupek.

Fo, l. China.

Fo-Chan, n. mvs Kouang Kan-
tonban Chinai birod.ban; je-
les kézimiveitől, és gazdag
kereskedésétől esmérletes.

Fochabers, vska. Elgin Grófs.
ban, középső Scotziában, Spey
fónál, vagyon benne lazac-
fogás, czérna, gyapju ma-
teria, és harisnya fabrika.
E' mellett fekszik ama' Gor-
don Castle nevezetű híres
vár, melly Gordon Hercze-
gé, és legnagyobb mulató
vár egész Scotziában, mesz-
sze terjedő kertjei vannak.
A' fő épület 568 láb hossza-
ságú, és csak az elején már
500 ablakja van.

Fockschani, Foczany, kis vs
Milka fónál, melly a' vst
két részre osztja, egyik része
Moldvához, a' másik pedig
Oláh orsz.hoz tartozik. Itt
1789 eszt. a' Törökök a'
Muszkáktól és Austriaiaktól
megverettek, melly alkal-
matossággal ezen hely el-
pusztítatott.

Focunates, nép Rhaetiában,

melly Soldal tart.ban lakott **Födemes**, Ipoly-Födimes, magyar, Gróf Koháryhoz, és más F. U. tartozó falu, Hont Várm.b., Szécsénkéhez nem messze, 16. Szessziókból áll, és hegyek között fekszik, Ipolyi ker.ben; jó földmívelése, szép szőlőhegye, és sok tölgyfa erdeje vagyon.

Födemes, (nagy), falu Poson Vármben, fel. szigeti jár.ban Csekléstől 2 1/2 óra G. Pálfi Majoratusságához tartozik, egy kat.templ.mal, a' lak. kiknek 1562 a' számok's Magyarok, jó görög dinnye és lenföldei vannak.

Födemes, (Pusztá), falu Poson Vármben N. Szombati jár.ban Diós Szegtől nem messze. A' lakosi nemes emberek, kiknek szép házaik vagynak, nyelvekre nézve Magyarok és Csehek, kik részint kat.'s részint evang. azoknak 750, ezeknek 180 a' számok, 20 zsidóval vagyon benne egy kat. és luther. templom. Itt nevezetes a' Csadéstó, melly egy csatorna által leeresztetett, ez által nem csak a' marha legeltetés nagyon hasznos, hanem a' Posonba vezető utat is 1 orával megrövidíti. Födemes van Nyitra Várm.ben is, G. Károlyié.

Foe, Bankok, megerősített vs Siam Kirs.ban, egy nagy fónál.

Fogaras vidéke, Fel. Fejér Várm., Barcza (Brassó) vidéké, Köhalmi, nagy Sinki, Fejéregyházi, Szebeni székek és Oláh orsz. közt fekvő ker. Erdélyben. Oláh orsz.tól Kárpát bércei által választatik el, 's vele csupa gyalog utak által közösül, legjelesebb közülök a' Bárai, hol kisharminczad van, Nagysága 21 3/4 mfd.

Lak többnyire Oláhok, 's Magyarok; kevés Szászok, 1761-ben 22987 Oláhok, 5000 Magyarok, és közel 2000 Szászok számlaltattak. Lég-többnyire hegyes, kebelében emelkednek fel a' legmagasabb bércek. Levegője hives, de egészséges. Erdeiből számos patakok rohannak Olt vizébe, kivált délkeleti részeiből észak nyugotiakra. Földe fát és fűvet teremleginkább, azért alkalmas a' marha tartásra. Buzát nem igen termi meg, hanem inkább a' rozsot árpát, zabot, lent, 's kendert. Bort épen nem terem, vaddal és hallal bővelkedik, sóval és érczekkel is szolgál, kivált arannyal, ezüsttel olommal a' Barczasághoz szomszéd hegyeiben. Szarvas marhákat, lovakat, juhokat, kecskéket, sertvéseket és méheket tenyésztet. Négy járásokra oszlik: 1) Szombatfalvi, 18. 2) Mundrei 15. 3) Porumpáki 15. 4) Vencziei 16. helyekkel.

Fogaras, Fagaraschu Fagretschmarkt, Lignopolis, mvs Fogaras vidékén, Erdélyben Szombatfalvától 2. Brassó és Szeben vsok közt 6 mfdnyire Olt vizénél az orsz. és posta uton, az Oláh határoktól 4 mfdnyire. Részszerént a' k. Kamara, részszerént több nemes familiák birtoka. Lakosi Magyarok, Szászok, Oláhok; kat. ref. egyesült, és ó hitű plébaniával. Innen nevezetik az Erdélyi egvesült Püspök, kinek lakhelye és 7. Kanonokból álló káptalanja most Balástfalván vagyon. A' reformatusok tempoloma igen szép. Az itt lévő bástyákkal, árkokkal, kaszematákkal, kaszárnyákkal jeles erőség igen fontos.

Az Olt vizén Fejér Várm. *Foglizza*, vs Piemontban 2400 l. be vivő híd fedezésére, ab- *Fogpart*, l. Elfántcsont part. lakaira, három bolt haj- *Fohnstorf*, pléb. falu felső Sta-
tására, 144 ölnyi hosszúsá-
gára, 3—9 ölnyi szélességé-
re, két töltésire, 's emlé-
keztető oszlopára nézve i-
gen pompás. Van itt még
egy refor. Gymnasium, ker-
beli ház, és posta hivatal
is. Lak. mesterségekkel,
marha, ló és másbőr keres-
kedéssel, részint földműve-
léssel foglalatoskodnak, né-
mellyek nemesek, mások
szabad polgárok. 's a' többi
k. Kamara' alatt valóji.
Apafi Mihály Erd. Fejedelem
itt lakott, 's itt is halt meg.
A' Fogarasi vásárok igen
híresek.

Foggia, Forea, fővs Capita-
nata Nápoly tart. ban, 17000
l., Cervara fónál, Nápoly-
tól észak kelet felé 18 mfd,
széles térségen, se falai
se kapuji nincsenek, ha-
nem az 1732 esztendőbeli
földindulástól fogva me-
gént szépen és rendesen fel-
építetett; egy igen keré-
sett vásárja, és általjában
nevezetes gyapjuval és fő-
képen gabonával való ke-
reskedése vágyon, melly
gabona a' föld alatt való
vermekben tartatik fenn. —
Ehez közel találatnak
nyomdoki a' régi elpusztult
S. Arpinak.

Foggora, keskeny tart. Ha-
bessiniában, egy hason-
náló főhellyel, a' Dembea
tónál.

Foglia, Isaurus, Pisaurus, fő
Olasz orsz. ban, melly a' volt
Metauro oszt. ban, Sz. Urbi-
nonál egy hegyen ered, és
Pesaronál a' Velenczei öböl-
be szakad.

Fogliano, fő Római vidékben,
mellynek mint egy 4 mfd.
a' kerülete.

Föhr, Föhrde, Dániai ter-
mékeny sziget, Schlesvig-
nek nyugoti partján, $\frac{1}{2}$
mfd a' hosszúsága, 1 mfd
a' szélessége, a' kerülete 3
mfd, 5600 a' lakosa, kik
jobbára igen jó hajókázók,
és az ő ruhájokban igen kü-
lönös öltözetet mutatnak.
A' keleti rész, melly Oster-
landföhrnek neveztetik,
Wyk fővel, a' hol egy ki-
kötő vágyon, Schleswighez
tartozik, Westerlandföhr
pedig északi Jütlandhoz.

Foinizza, falu Bosnia Török
tart. ban, Bosna fő Foiniz-
zájánál, 100 h. Minoriták
klastromával, puskaapor és
puska fabr., és egy kovács-
hámmal.

Foisenkarr, hegyek Bajor orsz.
Salzach ker. ben, rézbá-
nyával.

Foix, ($43^{\circ} 2'$ É. Sz. $19^{\circ} 15'$
K. H.) fővs Arriege Francz.
oszt. ban, a' Pyrenaeusok'
tövénél egy völgyben Arri-
ege fónál, 3600 l. egy, hegy-
várral, süveg és kalapfab-
rikával, és alkalmas keres-
kedéssel, melly főképen i-
rósvajban és sajtban áll.

Foja, Nova Foglia, v. Fochia
Cumes, rossz helység a'
tulajdonkép úgy nevezett
Natoliában, dišmirna Gol-
fónál, a' hol Sarabat fő ebbe
szakad. Itt jó kikötője va-
gyon, mellyet egy kis vár

fedez.

Fojano, köfallal bekerített vs, a' Toscanai N. Herczegségben Chianotól nem messze, egy Szerzetes templ.

Fojer, l. Dahome.

Fók, Siófok, szembetünő mvs, Veszprém Várm.ben, és jár.ban, Somogy Várm. szélén, hol Sió fő a' Balatonból ered. A' Veszprémi Káptalanhoz tartozik, vagy on egy kath. templ., és a' fő torkolatján egy hídja. A' tó itt mintegy 8000 öl szélességű. Vagy on 975 l. tulajdon plébániája, és egy póstaháza is. Van Vindornya fok Szala, Dráva Fok Somogy Várm.ben.

Fökelberg, falu Donnersberg Francz. oszt.ban, eleven kénese bányával.

Fokia, vs az Obrachi Sandchakságban, Bosniában.

Fokiah, vs déli Arabiában, falai ugyan nincsenek, de egy kastélytól őriztetik. Csak egyetlen egy igen mély kútból hord vizet, melly egy teve által merítettik; és midőn feljö, olly erősen gőzölög, mint ha forna, és még is csak néhány órák után lehet felforralni; más-kép pedig igen jó. A' házok rossz téglákból; egy vagy két emeletre vagynak építve, és csak kávéval való kereskedés, melly a' közel lévő hegyekről hozatik ide, és azután Egyiptusba és Török orsz.ba vitetik, táplálja a' vst.

Foko, (a' Hollandiaiaktól Weindorfnak neveztetik, mivel sok pálmabor terem benne), kereskedő helyseg, a' Kalabar parton, Benin Királyságban, felső Guineában.

Folahok, l. Fula.

Földcsák, magyar falu Csanád

Várm. Urasága. Návay familia, fekszik 1 mfdre Makótól, lakosai, kiknek száma 2000-re megyen kath. szorgos földmivelők, a' dohány termesztéshez is igen értenek. Ezen helység egy Gothúsi újlásra dombon épült régi templommal kerkedik, Maros a' határját elszokta önteni, egyébként földje termékeny, rétje jó, legelője, kaszálója elég, fában lévő szükségét nádjának bősege telyesen kipótolja.

Földes, nagy Magyar falu, Szabolcs Várm.ben, Náduvartól nem messze, Debreczentől 3 óra, egy refor. templ., a' lakosi nagyobb részént nemes emberek, kiknek egy Hadnagyok vagy on, ki bírókép szolgál. Határja gazdag.

Földvár, (46° 47' 30" É. Sz.) mvs és Uredalom Tolna Várm.ben Pakshoz 2 posta, a' Duna jobb partján F. U. a' Pesti Universitas, egy kath. pléb. és Görög ó hitű templ. Kapistr. Barátok templomával, póstaházzal, Gyalogkatonáknak való kaszárnyával, alsó Iskolával szőlőműveléssel, és a' Dunában bő viza fogással. Lak. Magyarok 7500 kath. 130 ó hit. 36 evang. 34 ref. 5 zsidó.

Földvár (Tisza) magyar falu Heves Várm. Czibakháza mellett, Tiszától 1/2, Szolnoktól 2 1/2 mfd. Vessénnyel ártellenben. Hajdan török erőseg volt F. U. B. Podmanitzky. Lak. kathol. és refor. jeles gulyával ménessel, és általában nagy marhatartással, és egy reform. templ.

Földvár, Rácz falu, Bács Várm.ben Tisza jár.ban, ó Becsétől 1 óra. F. U. a' k. Korona, lak. Magy. és Rá-

ezok , kath. és ó hitűek, egy görög nem egy. pléb. ával és templ., gyönyörű tájékon. Ezen falu' végén találtatik az 5-dik és utolsó torkolat zsilipje a' privilegiált kir. Ferencz' csatornájának , melly itt olly széles hogy 100 hajók meg férnek benne. Van Magy. orsz.ban Földvár még Csánád, Somogy, 's Árva Várm. ben is.

Földvár, Marienburgum, Földuare , Castrum Mariae, nevezetes kis szabad mvsErdélyben, Brassói , vagy is Barcza vidéki ker.ben. Hegyen fekszik, mellynek allyában Homród vize folydogál, Brassótól 3 1/2 óra. Lak. Szászok , Oláhok és néhány szabad polgárok; számszerént 1694; 372 h.kal, egy evang. és ó-hit pléban. és templommal. Van most is egy kis kőfalakkal kerített kastély benne; nagyobb és jelesebb volt az, mellyet Szűz Mária Keresztes Vitézi (Cruciferi hospitalis Sz. Mariae) építtetnek itt régenten egy hegyen; mellyben Sz. Mária templ. kívül egész ház-sorok voltak, belőle csak egy kapu van még fenn, ezen felírással: Porta Latina. Itt egykor menedék helyű templom is volt. A' vsba nyugotról egy kis patakban vezetetik iható viz. Határja résszerént szántó föld, résszerént rét , résszerént erdő. Erdélyben van ezen kívül Földvár Sebeñi székben, és Doboka Vár.ben is.

Foligno, Fulgineum, (42° 57' 49'' É. Sz. 30° 20' 45'' K. H.) vs Trasimene volt Fr. oszth. Topino fónál , egy hegy' hajlásán, 8000 l. kik igen szeretik a' mestersé-

geket; Püspökséggel papíros fabr., selyem műveléssel, és marha neveléssel.

Fölk, l. Felka.

Folkestone, (51° 5' É. Sz. 18° 54' K. H.) helység Kent Angol Grófságban, egy tónál; a' lakosi halászok és révészek; Skomberekkel kereskedik. Itt született Harvey Wilhelm.

Folkingham, helység Huntingdon Angol Grófs.ban, igen szépen fekszik egy dombon Clinton familiának kastélyával.

Folya, Oláh falu Temesvár Várm.ben és jár.ban, Zsebelytől 1 óra, a' Tiszán, egy görög nem egy. plebániával, és egy serfőző házzal, mellyben igen jó ser készíttetik. F. U. több nemes familiák.

Fonacza, vagy Funacza, Oláh falu , Bihar Várm.ben, Belényesi jár.ban N. Váradtól 12 óra, az Erdély orsz. gi határokon , egy kath. templommal , és híres nagy barlanggal, mellyet leírt T. Nedeczky Elek 1772-ben. Függőleges magassága mint egy 50 ölnyi, 5 részekből álló. Találni itt cseppkö csapokat , felényire vagy egészen kővé vált embereket, és állat csontokat; falai jéggel vonattak be.

Fondi, nemes vs, Terra di Lavoro Nápolyi tart.ban, 5000 l. Gaetától észak nyugot felé, egy hegyekkel bekerített termékeny térségen , Püspök' lakhelye , vagyon Káptalan temploma , és egy Collegiát temploma. Közel ide vagyon egy hallal bővelkedőtő; ezen a' tájékon jó bor is terem.

Fondukli, helység és Constantinápoly' külső vsa, et-

- től neveztetik egy Török itt
vert aranypénz (Zechine)
Itt egy ágyú öntő hely is
vagyon
- Fonioh**, vagy Foini, Ponni, **Fontaine l' Eveque**, (50° 23' É.
Sz. 21° 53' K. H.) kis vs
Jemappe Francz. oszt.ban,
2470 l.
- Fonius**, vagy Foini, Ponni, **Fontana**, vs az innen való
Herczs.ben, Nápoly orsz.
ban, 2110 l.
- Fons Blardusiae** forrás Sabi- **Fontanarosa**, vs Terra di La-
nusok földén Anio vizénél,
Horatius majorától nem **Fontanello**, kis vs Serio volt O-
messze; kinek énekiből es-
méretes. lasz oszt.ban, 2000 l, Oglio és
Serio fők között.
- Fons Tungrorum**, l. Spaa **Fontanges**, vs 341 h. Cantal
vize. Francia. oszt.ban.
- Fontainebleau**, Fons Bliandi, **Fontarabia**, Fuente-Rabia (43°
vs Seine és Marne Francz. 21' 56" É. Sz. 15° 52' 35"
oszt.ban, Páristól 14 mfd. K. H.) erős vs Guipuzcoa
1064 h. és 7430 l., nem mes-
szo a' Seine fő' jobb part-
jától, egy szép erdőben;
ezen vs a' benne fekvő e-
lőbb kir. mulató és vadász,
négy épületekből, 's 900
felkészített szobákból álló **Fontellas**, hegy nem messze
vártól vette eredetét, u-
gyan is a' 3 fő utza, mel-
lyek közül egyik a' vár-
hoz vezetett jobbra korcs-
maházakból áll. Vagyon itt
katona iskola, fayence és
porcellán fabrika. Jó sző-
lőfűrtökkel, gyümölccsel,
selyemmel, gyalog fenyő-
vel, és fával alkalmas ke-
reskedés vagyon a' Seine
főn Párisba. Itt 1679.ben **Fontenai en Voge**, v. le Cha-
teau, vs és vár Conefőnél,
a' Vogesi hegyeknél, Was-
gau Francz. oszt.ban, jó
vas bányákkal.
- Fons** **Fontenay-le-Peuple**, elébb Fon-
te le Comte, (46° 30' É. Sz.
15° 42' K. H.) vs és ker.
főhelység Vendée Francia
oszt.ban, egy hegyen a'
Vendée főnél, 1485 h. 6600
l. posztó és gyapju mate-
ria fabrikával, marhával,
gabonával, gyapju mate-
riákkal való kereskedéssel,
és 3 ország vásárokkal. A'
vs mellett lévő kiszárodott
mocsárokon szép ló és sza-
már ménések vagynak.
- Fons** **Fontaine de merveille**, csudá-
latos forrás Monthlanc volt
Francz. oszt.ban, Bourget
tótól nem messze; erede-
tét egy kösziklán veszi, és

- Fontenoy**, falu Jemappes Fr. oszt.ban. Itt 1745-ben a' szövetségesek megverettek a' Francziáktól.
- Fontest-Orbe**, híres forrás, Arriege Francz. oszt.ban, Bellestatnál Lees fő mellett ezen forrás majd foly, majd áll.
- Forbach**, kis vs Mosel Francz. oszt.ban, 1710 l.
- Forberg**, Német falu Szepes Várm.ben felső Magyar orsz.ban, a' Tiszán innen, kath. és evang. templommal, 38 kath. és 300 evang. l.; Késmark szabad kir. vs hoz tartozik, és az itt lévő plebániához vagyen ragasztva.
- Forbes**, Borowany, mvs Cseh orsz.ban, Budweisi ker.ben, Strobenicz pataknál, 90 h. és egy kath. plebánia temploma vagyon.
- Forbisher-i-út**, tenger szorulat, melly a' Grönlandtól dél felé fekvő Eskimoi tengeren lévő Cumberland, Szerencse sziget, és más szigetek között vagyon, és a' melly 1578-ban Forbisher révész-től találtatott fel.
- Forcalquier**, Forum Calcarium, (43° 58' É. Sz. 23° 31' K. H.) vs és kerület fő helye alsó Alpes Francia osztályban, Laye főnél, egy hegyen, 2600 l., bor, olaj, és selyem termesztéssel, gyapju és kalap fabrikákkal, festésekkel, és bőrkészítésekkel.
- Forchheim**, erős vs, Bajor orsz.ban, Rezat ker.ben, Wiesent főnek Regnitzbe való befolyásánál, termékeny tájékon, országi törvényszékek és számtartósnak lakhelye, 425 h., és 2270 l., tükör fabrikákkal, bőrkészítésekkel, hamúzsírfőzéssel, és gabonával, fával, gyümölccsel, és hizlalt marhákkal való kereskedéssel.
- Forchtenau**, l. Fraknó.
- Forchtenberg**, kis vs Hohenlohe-Ingelfingeni Hercs.ben, Kocher főnél, a' Würtembergi Királyságban, Oehringen ker.ben, 1010 l.
- Fordan**, Fordon, vs a' Wiszulánál, Bromberg, volt Var-sói oszt.ban, 138 h. 535 ker. 970 zs. l., hajózással és kereskedéssel.
- Fore**, mvs Leinster tart.ban, Irlandiában két küldettekkel a' Parlamentomba.
- Foreland**, (Északi) Angliának legvégsőbb hegyén fekvő fok Kent Grófságban, keletről, egy világító toronnyal.
- Foreland**, (déli) (51° 8' 21" É. Sz. 19° 2' 6" K. H.) délkeleti csucs Kent Angol Grófságban, melly az ottlévő homok halmokat fedezi.
- Forentum**, Ferentum, most Forenza.
- Forets**, l. Erdők' oszt.
- Forez**, egykor Grófság, Lyon-nais Francz. tart.ban, a' valóságos Lyonnaistól nyugot felé fekszik, és egy hegy láncz által választatik el az Auvergne tart.tól, 52 mfdet foglal magában, hegyes, a' legnagyobb térségét azon völgy teszi, mellyen által Loire folyó ide folydogál, és a' melly 10 Francz. mfd hosszú és mintegy 4 mfd szélességű, termékeny, főképen a' gabonára és finom kenderrenézve; a' magasabb helyeken bor terem, a' hegyeken jó marha nevelés vagyon; találtatik itt gyümölcs is, főképen Olasz, vagy is nagy gesztenyék; fa, és érczek, nevezetesen vas és kőszén nagy sokasággal. A' legmagasabb hegy-láncz délfelé vagyon, melly

- Pilátus hegynek nevezetik. A' lakosok igen szeretik. a' mesterségeket. A' kereskedés jó divatban vagyon. Az egész Grófság most Loire oszt.han vagyon.
- Forfar**, l. Angus.
- Forfar**, fő vs a' hasonnevű Grófs.ban, vagy is Angusban, közép, Scotziában, 4000 l. vagyon lentermesztése és gyolcs szövő széke.
- Forges-les-Faux**, helység Alsó Seine Francz. osztályban; Rouentől 9 mfdnyire, vagynak néki vas érczes forrása.
- Forio**, vs Nápolyi Ischia szigeten, 7270 l.
- Forl**, Forum Livii, (44° 13' 25'' E.) régi és alkalmasint szembetűnő vs 12000 l., a' régi Aemilian útnál, kellemetes völgyben, Ronca és Montone fők között, melyek Ravennánál egyesülnek, 4 mfdnyire az Adriai tengertől, Cesenától 3 mfdnyire, fővs a' egy hasonló nevű ker. nek Romagna tart.ban, Pápa birtokában.
- Ezen vs 1 mfdnél többet foglal a' kerületében, szépen vagyon építve, széles és szép utszáji és egy közönséges piacza vagyon, melly egész Olasz orsz.ban a' legnagyobbak közül való. A' vs Püspök' lakhelye, mellyben a' kápt. templ.a a' szép Mária kápolnája miatt nevezetes; még más szép templomok is vagynak itt. A' vsnak vagynak viaszosváson fabrikáji, selyem fonó és sófőző helyei; közeli büdösköbányáji is vagynak; a' körül lévő tájékok termékenyek a' búzára, hüvelyes vetyeményekre, kenderre, lenre, izacsra, buzérra, ánísra, koriándromra, köményre, sáfránra, horra,
- olajra, drága gyümölcsökre és más e' félékre nézve.
- Forlimpopoli**, vs a' Pápa birtokáb. 5800 l. Ezen helység e' lébb azon forumok közül való volt, a' hol a' Romaiak törvényt tartottak.
- Formentera**, Ophiusa, Frumentaria a' Pithiusi szigeteknek egyike, kis 3 mfd hosszúságú Spanyol sziget; e' lébb termékeny vala, de most a' körüljáró Afrikai szabad rablók miatt se nem miveltetik, se nem lakatik, hanem bokrokkal fedve lévén vad szamarakat és kigyókat nevel.
- Formenter**, kis Spanyol sziget Mallorcánál.
- Formenter**. (Cabo de) Mallorca Spanyol sziget északi hegyén lévő fok, 20° 58' 15'' K. H. és 39° 57' 15'' E. Sz. alatt.
- Formiae**, Hormiae, hol most Mola Olasz orsz.ban, Ettől vette Cicero majorsága a' Formianum nevet.
- Formiche**, 10 kis szigetek, a' Toscanai tengeren, Toscana és Corsica között, Toscanához tartozik, és a' halászkóktól lakatik.
- Formosa**, a' Chinaiaknál Tai-Ouan, Taiwan, Fotkien Chinai tart.hoz tartozandó sziget, a' Chinai parttól mintegy 30 órányi messzeségre fekszik, 22°-tól 25°-ig az E. Sz. 16 mfd a' hossza, és 6 mfd a' szélessége, egy hegy által két csaknem egyenlő részre osztatik; nyugotira, melly a' Chinaiakhoz tartozik, és keletire, melly egy vad és szabad nemzetségtől lakatik, ez csaknem egészen mezítelen és nyomorult gunyhókban lakik. A' Chinai részhez tartozandó föld mindenféle gabonát és gyümölcsöt meg-

terem, ú. m. riskását, rozsot, nádmézet, dohányt, pamutot, kenderet, ananászt, és általában minden földi növénynt. Az érczek közül vagyon itt arany, ezüst, réz, cinóbriom, kőszén, só; az állatok közül: kevés birka, kecske és ló, de annál több szarvas marha, szarvas, majom, és tengeri nyúl, és egyebek között a' Formosai ördögöcske, melly kedves falat gyanánt étetik meg. — Több tűzokádóji vagynak, meleg, a' tengeri szelek által mérsékelt égálja, tiszta és világos levegője. Az 1782-béli Május hónap 1. napján és földindulás ezen szigetet elpusztította, és 3 legnemesebb helységeket 40000 emberekkel vesztett el. A' Chinai részen főhely Tai-Ouan.

Formoso, (fok), az-az: a' bors parton fekvő szép fok felső Guineában.

Fornelle, erős vár, és igen nagy, széles, de még is sok helyeken víz nélkül lévő és tisztátalan kikötő a' Minorca Spanyol szigeten.

Fornello, kis fő, melly külföldi folyásokban Nápoly vson átfoly.

Forno di Rivara, vs a' volt Doria francz. oszt.ban 2180 l.

Foro novo, francziául Fornoué, falu Parma és Piacenza egy. Herczs.ben.

Forotiman, l. Idolos.

Forres, helység Murray Grófs. ban közép Scotziában, egy régi kir. várnak omladéki-
val, és egy közel lévő obeliskussal, sok esméretlen figurákkal, mellyek azon győzedelmet képzelik néhány Irok' bizonyosága szerint, mellyet Malcolm Mac Kenneth, Sueno Daniai Király ellen nyert.

Forrest-út, Siam és Mergui

szigetek között vagyon.

Forró, Brenndorf, Feren, falu Erdély orsz.ban alsó Fejérvár Várm.ben, 140 Oláh familiák a' lakosi, vagyon benne egy Görög egyg. és nem egyg. pléb. templom, ezen falu több földes Urakhoz tartozandó.

Forsta, Brühl Grófi urodalom és vs Neisze főnek egyik szigetén alsó Lusatziaiban, Guben ker.ben, 240 h. és 1400 l. itt van az ország Consistoriumainak, a' kölcsönöző háznak, és a' Cancelláriának lakhelye; vagyon itt posztó, gyolcs, szőnyeg fabrika, selyem mívelés, ló, marha, és len kereskedés, serfőzőház. — Forsta és Pforten Urodalmak mindenestől 12 □ mfdet foglalnak magokban, és 13160 lakosi vagynak.

Forsteck, l. Sax.

Fort, megerősített helyet sánczot, néha pedig kastélyt jelent.

Fort acera, v. James, Angol erőség Akra tart.ban az arany parton felső Guineában, egy hason nevű faluval, és sóbányákkal.

Fort Amsterdam, l. Amsterdam és Cormentin.

Fort Apollonia, Angol Colonia Axim tart.ban, az arany parton felső Guineában, a' hason nevű fokon, szép erdős tájékon.

Fort Augustus, erőség Nesztónál Invernesz Grófs.ban, északi Skotziában Glenmore völgyben.

Fort Barraux, mind a' természet mind a' mesterség által megerősített helység Isere főnél, Isere franczia oszt.ban.

Fort Christiansburg, a' Dánusok' főhelye Afrikában Akra orsz.ban az arany parton.

Fort de France, v. Fort Libre,

- Fort Desaix**, másképp **Fort Royal**, (14° 37' 20" É. Sz. 63° 29' K. H.), vs és kikötő Martinique nyugot Indiai fran. szigeten, ama' nevezetes **Fort Garnierrel**.
- Fort de Fuentes**, (46° 8' 29" É. Sz. 27° 4' 44" K. H.) kősziklán épült vár az Adda főnek Commi tóba való befolyásánál, Lomb. Vel. Kirs.
- Fort de la Brunette**, erős hegyvár Po volt francz. oszt.ban.
- Fort de l' Ecluse**, erős, és a' hegynek egy kősziklájába bévágott hely a' Rhone főnél, Ain francz. oszt.ban.
- Fort Desaix**, l. **Fort de France**.
- Fort des Alices**, erős hegyvár a' volt Montblanc fran. oszt.ban.
- Fort des Bains**, hegyvár keleti Pyrenaeusi francz. oszt.ban, meleg érczes forrási vagynak.
- Fort Garnier**, l. **Fort de France**.
- Fort James**, James Anglus szigeten Gambia főban közép Senegambiában Afrikában, 8 mfdnyire vagyon a' fő torkolatjától, a' mellyen lévő hajókázáson ő uralkodik.
- Fort Libre**, l. **Fort de France**.
- Fort Lichtenberg**, alsó Rajnai francz. oszt.ban.
- Fort Louis**, l. Vauban és Ceperoux.
- Fort Louis**, az elébbi francz. most Anglus Guadeloupe szigeten.
- Fort Lyck**, keleti Prussziában Gehesteni ker.ben egy szigeten Spirding tóban, melly Teufelswerdernek nevezetik, erős magazinumai vagynak.
- Fort Marlborough**, Benkulenben, Sumatra keleti Indiai szigeten.
- Fort Moro**, kastély a' Havannai kikötőnek Cuba Spanyol
- Antilli szigetbe való bementénél**, világító toronnyal.
- Fort Mortier**, a' Rajnánál Brissachnál, felső Rajnai fran. oszt.ban.
- Fort Nassau**, 2 elébb Hollandiai most franczia erőség, egyik a' Guineai arany parton felső Guineában Sabu orsz.ban, a' másik pedig Neira Molucki szigeten, keleti Indiában.
- Fort Nassau**, Neu-Providence Bahama szigetnek, és minden Bahamai szigeteknek fő vsa, és az Angliai Helytartónak lakhelye, több erősegekkel és 1 kikötővel. Találtatik itt törvényszék, fogház, dolgozóház, és a' legújabb ízlés szerint készített pléb. templom. A' törvényhozó, törvény kiszolgáló, és ítélő hatalom itt az Angol országi kormánrend szerint foly, vagyon itt egy gazdálkodó társaság is. Az itt lakók' száma 1801 eszt. 1599 fejeér emberekből, 752 szabad Szerecse-nekből és 3861 Szerecsen sklávokból állott.
- Fort Oranien**, elébb Hollandiai, most franczia erőség a' Ternate Molucki szigeten, éppent a' Malayo fővsnál, mély sánczokkal vagyon körülvéve, 4 erős kőbástyákkal, vastag falakkal, gubernium épülettel, magazinumokkal, és szembetűnő őrizettel.
- Fort Rotterdam**, l. Celebes.
- Fort Royal**, l. **Fort de France**.
- Fort Royal**, v. Anna Királyné erősege, Fetu orsz.ban az arany parton felső Guineában Dänenstein hegyen, Cap-Corson ez uralkodik, melly attól mintegy kis óra járásnyira vagyon, és most a' Brittusokhoz tartozik.
- Fort S. Anton**, kicsiny de szép

- előbb Hollandiai, most Fr. kastély, Axim tart.ban az arany parton felső Guineában, Axim vs felé.
- Fort S. George**, Nesz tó és Invernesz vs között, északi Skotziában, Muray öbölnek egyik föld csúcsán. l. Maderaspatan.
- Fort S. Jago**, l. Tete.
- Fort S. Louis**, kis rendetlen erőség a' hason nevű Senegalszigeten közép Senegambiában Afrikában, itt van a' francia General Directornak, más tisztaknek és őrizetnek lakhelyek; vannak itt magazinumok is. Senegal' torkolatjánál fekszik.—Innen sok hajók mennek ki a' kereskedelemre a' folyó mentében.
- Fort S. Philipp**, erőség a' Minorca Spanyol szigeten, a' Mahoni öbölnek bemenetelénél.
- Fort Trinité**, vs és kikötő Martinique franc. nyugot Indiai szigeten a' hason nevű öbölben, vagy is a' Sz. Háromság' öblében, a' cukorra, kókoszdióra, és gyapjura nézve termékeny tájékon.
- Fort Urbano**, erőség volt Reno oszt.ban Olasz orsz.ban.
- Fort Vauban**, másképp Fort Louis (48° 43' 1" E. Sz. 25° 44' 10" K. H.) erőség Giesenheim Rajnai szigeten, alsó Rajna francz. oszt.ban, egy hason nevű vskával, mellynek 1182 lak. vagynak.
- Fort William** v. Inverlochy, (56° 35' 45" E. Sz.) első azon 3 erősegek közül, mellyek Invernesz Grófa.ban vannak, északi Skotziában, ezen erősegek Glenmore völgyet keresztül metszik, vagyon egy hason nevű vská-jok LochLinsénél, melly csak néhány rossz gunyhókból áll; e' mellett vagynak egy régi várnak omladékai, melly előbb a' Caledoni Királyoknak lakhelyek vala. Ezen tájék vād, romános, és a' régi emlékkövekre nézve gazdag.
- Forte**, erőség Piombino Herczsb. egy tengeröbölnél.
- Forteventura**, Fuerteventura, (28—29° E. S.) egy a' Canari szigetek közül, 80 angol mfd a' hosszúsága, és 15 a' szélessége, csak az északi részen termékeny, 10000 lak. vagynak. Főhelye Oliva.
- Forth**, Bodotria, egyik a' legnevezetesebb folyók közül Scotziában, 2 tóból ered Ben - Lommondnál Perth Grófs.ban, dél - kelet felé foly, Teithet, Allanot, és Devont felyében, azután egy széles öblön által a' Német tengerbe szakad.
- Fortheringbay-Castle**, Oundle helységnél vagyon Northampton Anglus Grófs.ban, Maria Stuart Királynénak utolsó lak, és elvesztése helye.
- Fortora**, fő Nápoly orsz. melly a' Principato Oltra' határin az Apennini hegyekben ered, és a' Velenczei öbölbe szakad.
- Fortrose**, helység az Ardmanach' déli hegyén, Rosz Grófs.ban, északi Skotziában, egy kellemetes völgyben, újonnan fundált nevelő intézettel.
- Fortunae fanum**, Colonia, Julia fanestris, hol most Fano Nápoly orsz.ban. Itt Fortuna Isten asszony tiszteltetett, és kis rév volt.
- Forza**, (La) kis erős vs egy hason nevű hegy' tövében, Val di Demonában, Siciliában.
- Fos di Novo** v. Nuovo, kis vs Apennini volt fr. oszt.ban, Mayra völgy közepén.

Foscolo,

- Foscolo**, Monte Foscolo, mons Fuscus, kis vs Nápoly orsz.ban Oltra Herczs.ben, a' Helytartónak lakhelye.
- Fosen**, Tisztartóság Drontheim Norvégiai megyében, nagy hering és lazacz fogás vagyon benne.
- Fosip**, Germaniai nép, Cheruskusok szomszédi; utóbb a' Saxokkal egybeelegyedtek.
- Fossa Carolina**, Károly árka, az az: egy árok, melyet 793-ban Pappenheimnál Nagy Károly hányatott, hogy Altmühl által a' Dunát Rajnával öszvekapcsolja.
- Fossa Poltana**, Togionus, kis fő a' Lomb. Vel. Kir. melly a' Velencei öbölbe szakad.
- Fossano**, vs Piemontban a' volt Stura francz. oszt.ban, Stura, és egy mesterséges fónál, melly azon folyót Póval öszvekapcsolja, 14000 l.; vagyon, azon felül egy fellegvára, több borkészítő helye, selyem fonása és kereskedése. Itt történt 1799-ben egy ütközet.
- Fossato**, vs Pápa birt. az Anconai Markban az Apennini hegyeken.
- Fosse**, kis vs Sambre és Maas franczia oszt.ban 1570 l.
- Fossombrone**, Fons Sempronii, vs egy régi megerősített hegy-várral Pápa birt. Anconai Markban, Püspökséggel.
- Fossumwerk**, vashámor a' Christiania Norvégiai megyében, ágyúöntő műhellyel.
- Fostat**, l. Cairo.
- Fo-thien**, tart. Chinában, a' klimája meleg, a' levegője tiszta és egészséges, a' lakosi szeretik a' mesterségeket; kereskedik Japanba, Philipinákba, Formosába, Javába, Cambotschába, Siam-
LÜB. LEX. II. DAR.
- ba's a't. A' tenger partokon igen sok halak fogatnak, azután besóztatnak, és az ország belsejébe elküldetnek. Fő vsa Futschu-fu.
- Fouchan**, 2 fr. mfd hosszaságú helység Chinai Ouan-ton tart.ban, itt vagyon az egész ország' fő magazinuma; itt sok selyem és gyolcs materiákat, réz, vas, és más ércz portékákat készítenek, a' mellyek innen egész Indiába elküldetnek.
- Fouesnant**, vs Finisterre francz. oszt.ban 2570 l.
- Fougeres**, Feliceria, (48° 20' E. Sz. 16° 22' K. H.), vs és főhely Ille és Vilaine francz. oszt.ban, nem messze Nanson főnek Couesnonba való befolyásától, 7300 l. borkészítő helyekkel, egy üveg-hutával, papiros malmokkal, marhával, írósvajjal, árpa darával, mézzel, bórrel, gyolccsal, flanérral és kalapokkal való kereskede-
déssel. Közel hozzá egy érczes forrás is vagyon.
- Foula**, (16° 15' K. H. és 60° 12' E. Sz.) egyik a' Schetlandi szigetek közül, 3 mfd a' hosszasága, 1 1/2 mfd a' szélessége, tele vagyon merdek kösziklakkal, a' lakosi 130. kik valami kevés gabonát vetnek, és halakkal, halzsirral és tollal való kereskedésből élődnek. Ham az egyetlen egy kiszálás helye a' keleti részen.
- Foulpoint**, az itt születetknél Vouloulou, v. Wulu Wulo, (17° 40' 20" D. Sz. és 47° 20' K. H. Páristól), vs a' hason nevű tart.ban Madagaskar szigeten Afrikában, a' keleti Indiai hajósoktól gyakorta megkeresett kikötővel. A' körül lévő tájék gazdag a' kókoszra, bambusra, narancsra, citrom-

ra, pizángfára nézve, kövér legelőji és marháji vagnak, és a' fűvészekre, meg ásvány vizsgálókra nézve nagyon nevezetes.

Four, fok Finisterre francia oszt.ban, nagy folyókkal, mellyek le Rez di S. Marzenak neveztetnek.

Fouragerberg, hegy gazdag arany erekkel Fehér Vármegyében Erdély orsz.ban.

Fourneaux szigetek, új Hollandiának délkeleti részén Ausztráliában vagy is déli Indiában. Ezen szigetek Fourneauxtól, kitől neveztetnek is, 1773-ban megkerestettek.

Fowey, egy a' czin bányás városok közzül Angliában, Cornwall Grófs.ban egy hason nevű fónál, kikötővel, és pilchárd kereskedéssel.

Foyle, derék, Londonderyn által fekvő tó Ulster tart.ban, Irlandban. Dirg vize beléfoly, és belőle az északi tengeröbölbe szakad.

Fracmont, l. Pilátus hegye.

Fraga, már a' természetlől erős vs Cinca fónál, Aragonia Kirs.ban Spanyol orsz.ban, hegyes tájékon fekszik, 2 plébán. temploma és klastroma vagyon.

Fragant, 3 falu Karinthiában, rézbányákkal, érczes forrásokkal, és bűdöskő fabrikákkal. (Nagy Fragant, külső és belső Fragant).

Fragneto, vs Terra di Lavoro tart.ban 2210 l.

Frain, Frayn, helys. Morva orsz. Znaymi ker.ben, Taya' bal partján 111 h. 790 l. pléb. templ.mal, majorral, és szép hegyvárral.

Fraknó, Forchtenstein, Fortnánaszky, Fortnava, vár Sopron Várm.ben, H. Eszterházy ettől neveztetik: Eredete a' Pannonok' idejé-

ben vész el, a' Rómaiaktól kivált Trajánus Cs.tól megerősítettett. S. István idejétől fogva Giletus francz. familia birtoka és ékessége volt. III. Fridrik hatalmából Mátyás Király által kevés idő múlva kicsikartott ugyan, de II. Lajos el-estével felgázoltatván Magyar ország, az idegen kézből ki nem menekedett II. Ferdinand Királyig, ki azt egész ország helybehagyásával G. Eszterházy Miklósnak adta. Ettől ujonnan felépítettvén, díszesítettvén, megerősébbítettvén, maiglan e' tündöklő Herczegi familiának tulajdona. Különösségei: a' Herczegi ház, a' fegyver és kincstár, a' ritkaságok és régiségek gyűjteménye; a' tágas gabonát tartó épület, és a' pinczék.

Fraknó, Forchtenau, helység az említett vár alatt. Sopronytól 2 1/2 mfd. Vulka vizének eredeténél. F. U. azon Eszterházy H. Lak. Németek, kat. Nevezetes benne a' H. Eszterházytól épített Szerviták klastroma és pléb. temploma 830 lak.

Framlingham, helys. Ore fő forrásánál, Suffolk Angol Grófs.ban, egy dombocskán igen kellemetes helyen, régi kastéllyal, felséges templ.mal, és rézbányával.

Franc, egy francia livre, v. 23 13/6 kr. Bécsi becs szerint; Decime, egy franknak tized része, vagy 2 Sous a' régi pénzben, 7 2/5 fillér, v. 2 kr. és 1 1/4 fillér; Centime, egy franknak század része, az előbbi pénzben 2 2/5 deniers, következésképen 5 centimes = 1 sou. Milime, egy franknak ezered része, régi pénzben nem

tesz még $\frac{1}{4}$ deniert. — Más idegen pénzek' relatiója az új franczia frankhoz e' következendőképen adatik elő Angliára nézve: 1 Schilling (Sterling) = 1 frank, 23 centimes; egy 5 schillingből álló korona = 6 frank, 16 centimes; 1 font Sterling = 22 frank, 30 centimes. Austriára nézve: 1 tizkrajzáros = 44 centimes; 1 Császári forint = 2 frank, 53 centimes; 1 verttallér = 5 frank, 27 centimes. Előbb Hollandiára nézve: 1 Stüber = 65 centimes; 1 for. = 2 Frank, 17 centimes; 1 arany = 11 frank, 61 centimes. Hamburgra nézve: 1 Mark Banko vagy Lübsch = 1 frank, 90 centimes; 1 Mark courant = 1 frank 55 centimes; 1 mark Dänisch = 95 centimes. Spanyol orsz. ra nézve: 1 Piaster = 5 frank, 44 centimes; 1 négy Realból álló Pezeta = 1 frank, 15 centimes; 1 Real de Vellon = 29 centimes. Helvecziára nézve: 1 tiz Batzenből álló Berni Livre = 1 frank, 52 centimes; 1 tizenöt Batzenből álló Baseli for. = 2 fr. 22 cent. 1 negyven schillingből álló Zürichi for. = 2 fr., 39 cent. Orosz Birodla nézve: 1797 eszt. előtt 1 száz kopekból álló Rubel = 4 fr. 5 cent.; 1797 eszt. fogva 1 rubel = 5 fr. 71 cent. Előbb Piemont-ra nézve: 1 hat lirából álló Scudo = 7 fr. 17 centimes; 1 lira = 1 fr. 20 cent. Svecziára nézve: 1 tiz Oerből álló darab = 70 cent.; 1 negyven nyolcz schillingből álló verttallér = 5 fr. 79 cent. Török Birodalomra nézve: 1 Para = 5 fr.; 1 Piaster = 2 fr.; 1 Inspan = 5 fr. Előbb Velen-czében: 1 Lira = 43 cent.; 1 tiz lirából álló Talero = 5 fr. 20 cent.; 1 tizenkét lirából

álló Scudo = 6 fr. 33 cent.; Északi Amerikára nézve: New-Yorkban és más hol is 1 font Sterling = 3 fr. 82 cent.; Pennsylvániában és más hol = 14 fr. 80 cent.; Virginiában és más hol = 19 fr. 7 cent.; déli Caralínában = 24 fr.

Françoise (la), vs Tarnfónál, Lot francz. oszt. ban, 3200 l. *Francavilla*, vs Terra di Otranto tart. ban, 1100 l.

Francavilla, vs nem messze a' hason nevű főtől Val di Demonában Siciliában.

France équinoxiale így nevezetik a' franczia déli Amerika.

Franche-Comté, Felső-Burgundia, előbb Grófs. Francia orsz. nak dél keleti részében, Helvetzia' határin, Burgundia, Campania, Lotharingia, és Alsatia között; 471 □ mfdre terjed mellyben a' revolutzio' idejében több mint 1 millio ember lakott. A' klimája mérsékelt, de még is nagyobbban hideg mint meleg, főképen a' hegyes tájékokon. A' földé alkalmasint nedves. A' legnevezetesebb fók ezek: Saone, Oignon, Doubs, Dain v. Ain, Louve's t. m. Ezen tartomány hegyes, a' fenéke nagyobb részént köves, de még sem terméketlen. Az egész tartomány rónára és hegyesre osztatik; amaz északi, emez a' déli részét foglalja magában. Jura magas hegye itt az ágait kiterjeszti. A' külömbféle helyeken megtermi a' kendert, a' bort, a' gyümölcsöt, és a' fát. A' marha nevelés itt nevezetes. A' legjelesebb ásványok vas és só. Az itt lévő serény lakosok haszonhajtó kereskedést űznek a' hazai termésekkel. Ezen tart. most 3

ú. m. Doubs, Jura, és felső Saone oszt. okra vagy on részelve.

Francomont, 1. Verviers.

Franciaország, la France, Frankreich, Gallia, virágzó hatalmas Kirs.; egykor Császári birod. Európában, földünk' északi felén a' mérsékeltt éghajlatnak déli részén, legszebbik egy tart. Mostani nevét vette a' német származású Franki nemzetségtől, kik a' K. Sz. után ötödik században történt költözködés alkalmatosságával e' lak helyet magoknak tulajdonították. Régi neve a' Celta nemzethei Gallusoktól, mint birtokosítól, eredett. Fekszik az Ész. Sz. 42°—52°-ig; a' K. H. 13°—25°-ig. Határi északról: az Északi tenger, E. Belgium, és a' N. Britániai csatorna; ny. ról: az Atlanti tenger, és Spanyol orsz., délről a' Spanyol orsz. és közép tenger; Keletről Sardinia orsz. Helvetziai frigyestart. ok és Rajna vize.—Nagysága mintegy 12000 □ mfd. Földé többnyire hegyes, köves, homokos, de szép róna, 's kövér agyagos is. Legmagasabb hegyei: határin a' Havasok; Montbanc, legmagasabb hegy az ó világban 14676 lábnyira emelkedett felebb a' tenger színénél; utána jönnek a' Jura hegyei napkelet felé. Ezek közül Reculet 5310, Dole 5076 lábnyi Nyugati határin esnek a' Pyrenaeusok; melyeknek legmagasabb csúcsok a' Montperdu, 10578 láb. felemelkedéssel. Belső tájékin: Cevenn hegyek, és Auvergne hegylánczok, ezek közt Montd'or 6000, Cantal 5904 lábnyi magassága. A' Wasgüi bércek (les Vosges)

Ezek közül Bölch 4320 lábnyi. Ide járúlnak az Aranydombok is, 's a' t. Nevezetesebb fokai: La Hogue, Cap de la Chevre, Cap Sicie, Lardier; 's Corsikában C. Corso. — Folyókkal Franciaország bir igen számossokkal, mintegy 6000 nagyobbakkal és kisebbekkel, mellyek azt keresztül folylák. Az északi tengerbe folynak e' határ vizei Rajna, Ill, Nahe (Saar), Mosel (Meurthe) 's a' t.; Maas (la Mense), Sambre, Ourthe, Ruhr vizekkel. Scaldis (Schelde, Escaut), Aisne, Scarpe, Lys vizekkel. A' Britanniai csatornába (la Manche) folynak: Somme, Sequana (Seine), mellybe folynak jobbról Aube, Marne Oise; balról: Yone és Eure. Az Atlanti tengerbe folynak: Loár (Loire, Ligeris), jobbról Nièvre, Loir, Sarthe, Mayenne; balról Allier, Loiret, Cher, Indre, Creuse, Vienne, Sevre Nantaise, vizekkel. Charente parti fő. Garonne, melly Pirenaeusi hegyekből eredvén, Dordogne főval egyesül, és Gironde nevet vesz fel; jobbjáról Arriege, Tarn, Aveiron, Lot, Dordogne, Correze; balról Gers vizekkel szaporodik. Középtengerbe folylók: Rhodanus (Rhône), jobbról Ardeche, Gardon; balról: Ain, Saone, (Doubs) Isere, Drome, Durance vizekkel egyesül. A' partokon Atlanti tengerbe folynak még Orne Vilaine, Sevre, Nantaise, Adour; 's a' közép tengerbe: Herault, Aude és Var vizek. —Mesterséges vizei: a' nagy vagy is déli (máskép királyi Languedoki) csatorna, melly a' közép ten-

gert az Atlantikummal egygyesíti; a' Briarei, és Aureliani (Orleans) Kanális, melly Sequanát és Loiret kapcsolja össze; a' Bourgogne, vagy Dijoni kanális, Saone, és Yone között; a' középső v. Charlaisi kanális Saone és Loire között; a' Capronnei, s Bourdigoni kanális Aiguesmortes és Rhone között. Az ész. és Napoleoni készülletlen. Tava egy nevezetes: a' Bourgeti; mocsári, vagy víz állási nincsenek. Levegője: a' hegyes tájékokban kemény ugyan, és a' déli tájban fojtó meleg; de többnyire megsékeltt és egészséges.

Felosztatása: Francz. orsz. változása előtt 17 tartományokat foglalt magában Európában; a' változás óta Departmánokra vagy oszt. kra részeltetik, mellyeknek igazgatója egy Praefectus; s minden Depártmán Arondissmánokra, vagy kerületekre, szint annyi V. Praefectusokkal; az Arondissmánok pedig Kántonokra tulajdon Mairekkel. Mindenik felosztatást egybe foglalván, és a' Párisi békülésnél fogva Francz. orsz. tól, elválasztatott, Belgiomi, Sardinai, Olasz, Rajna melleski és Német tart. okat ki hagyván, az oszt. ok a' tartományok szerint e' következők: 1) A' Pirenaeusi hegyek' mellékében Rhone vize és közép tenger, Garon folyó és Atlanti tenger közt: Langedoczia: a) Rhone mellék vizei: Ardeche, és Gard; b) partvizei: Herault és Aude; c) Garon fő és ennek mellék vizei. Fel. Garon, Ariège, Tarn; d) Hegy' környéki: kel. Pirenaeusi és Lozere Depart. —

2) Pirenaeusi hegyek alatt Langedoczia Navarra és Pirenaeusi hegyek közt Guienne (Guyenne), és Gasconia: a) Pirenaeusok alatt: Fel. és al. Pirenaeusi. b) Garon, és ennek mellék vizei: Gers, Girond, Aveyron, Lot, Lot és Garonne, Correze, Dordogne; c) Charent fő: Charente, és al. Charente. d) Vienne folyó: Fel. Vienne; es. a' tenger parton Adour vize jobb felől: des Landes (telki) Departmánok. — 3) Orleanois, Orleáni tart. Loire vizeinek két partjain az Atlanti tengerig: a) jobbra: Nievre, Loiret, Cher, Loir és Cher, Eure és Loire, Indre, Indre és Loir, Sarthe, Mayenne, Mayenne és Loire; b) balról: Sèvre, Vienne és Vendée (Vandée az Atlanti tengernél) Depart. nok. — 4) Bretagne (kis Britannia), a' csatorna v. tenger szorossága és Atlanti tenger közt: Al. Loire, Ille és Vilaine, Morbihan (Tengerpart.) Finisterre (földvég), Északparti Dep. — 5) Auvergne (Overny) v. Pays bas Felső Loire körül: Puis de Dome, és Cantal Dep. — 6) Champagne (Campánia) és Brie Felső Seine körül: Fel. Marne, Marne, Aube, Yonne, Ardennen (Nagy erdős) Dep. — 7) Isle de France közép Seine körül: Seine, Oise, Seine és Oise, Seine és Marne, Aisne Dep. — 8) Normandia: al. Seine körül: Eure, al. Seine, Orne, Calvados (Hegy.) Canal Dep. — 9) Picardia és Artois, Somme vize körül: Somme és Calais ten. szorulat Dep. — 10) Lotharingia Mosel vize körül: Wasgau, Meurthe, Mosel, és Maas Dep. 11)

Alsatia Rajna és Ill vizek körül: fel. és al. Rajna Dep. — 12) Franche Comté Jura hegység körül: Jura, Fel. Saone, 's Doubs Dep. — 13) Bourgogne Saone vize és Arany hegyek körül: Arany domb, Saone és Loirei, Ain, és Lemani Dep. — 14) Lyonnois Rhodanus jobb partján: Fel. Loire, Loire, Allier, és Rhone Dep. — 15) Dauphiné az Alpések alatt, és bal Rhodanus partján: Fel. Alpesi, Isere, és Drome Dep. — 16) Provence, a Rhodanus torkolatjánál: Rhone kifolyási, Var, Al. Alpesi, Vauclusei (Duranze vize jobb partján) Dep. — 17) Corsika Szigete a' közép tengeren: Liamonei Dep. — A' Languedoczia 770 □ mfd. 1,780000 l. A' Guienne és Gascognia 1746 □ mfd. 3 910000 l. Orleannois 1526 □ mfd. 3,572000 l. Bretagne 639 □ mfd. 2,300000 l. Artois 84 □ mfd. 320000 l. Campagne 450 □ mfd. 1,197000 l. Isle de France 558 □ mfd. 2,322000 l. Normandia 588 □ mfd. 2,000000 l. Picardia (Poitu) 198 □ mfd. 616000 l. Lotharingia 378 □ mfd. 1,280000 l. Alsatia 170 □ mfd. 700000 l. Franche Comté 277 □ mfd. 680000 l. Bourgogne 483 l. mfd. 1,073000 □ Lyonnois 845 □ mfd. 2,018000 l. Dauphiné 368 □ mfd. 750000 l. Provence 413 □ mfd. 800000 l. Corsika 174 □ mfd. 167000 l. Ide járúl Avignon és Venaissin Grofs. 40 □ mfd. 200000 l. 'S igy Francz. orsz. nak Europai birtakaiban 25,685000 lakosi számláltatnak. Francz. orsz. bir Nyug. Indiában több Szigeteket mint Martinique, Guadeloupe, Desiderade és Marie Galante, St. Lucie szigete-

ket, külömbféle kereskedő helyeket Barbaria szélein, Senegambiában, Guinéiban; némelly szigeteket Afrikában mint Senegal és Goree, Francia és Reunion: nem külömben Asiának napkeleti partjain is, vagy is Ostindiában némelly kereskedő helyeket, déli Amerikában Cayenne és Guiana; Ész. Amer. ban Miquelon és Sz. Pierre szigeteket. Ezen birtokiban 1,123000 l. számláltatnak.

Levegője: déli részén 42—48° E. Sz. Parti tartományban Januarius végével már tavasz van, 's tart a' nyár Septemberig; az ősz essős; a' tél csak nem állandó tavasz. A' közép tenger partjain az idő, a' hatalmas szelek miatt igen változó. Nimes vsnál nem messze Rhone torkolatjától, gyakran a' 24—32° hőséget 4—8° hideg váltja fel R. mértéke szerint; néha 60°-ról a' nullán alól 12°-ig, megy felfelé. E' változás Aprilisig tart; ezután fojtó hévség lép be. Legmérsékeltőbb a' levegő Toulon körül, hol 3—4 héttel minden előbb érik meg; a' narancs fáka' szabadon is gyümölcsöznek; ilyen a' levegő a' Hieri szigeteken is. Északi részében 48—52°-ig: a' tavasz Martzius és Aprilisben nyílik; a' hévség és hideg nem nagy; Páris körül 49° alatt a' levegő gyenge, kellemetes, és természető; gyakran nedves, de ritkán fagyos, legfelebb is 27°-ig emelkedik a' nullán felül; azért itt a' hó és jégesső ritka. Rajna tájékában igen szép, és az Északi tenger körül igen változó az időjárás. — Termései: Asváb-

nyokból áltállyában e' nem-
béli nyeresége Francz. orsz.
évenként 36,000000 tallér-
nyira becsültetik. Aránya
van Rajna és más vizeiben,
és Lozere hegyeiben. Ezüst-
je : az Északi part. Fel.
Rajna és Orne Dep. Reze ke-
vés (6000 mázsa), Rhone
(Chassy és St. Bel.) Fel. Py-
reneusi, Fel. Alpesi, Fel.
Rajnai Dep.ban. Vasa (mint-
egy 2,400000 mázsa) Arriege
(Foix) Ourthe, Rajna, Ar-
dennen, Sambre és Maas
Dep.ban. Ólma (mintegy
25000 mázsa) Észak parti,
Ille és Vilaine, Wasgau, Fel.
Rajna, Isere, Loire, Arde-
che, Pireneusi Dep. Eleven
kénese miolta Donners-
bergi Dep. töle elszakadt,
megfogyatkozott. Zinkje
(mintegy 60000 mázsa.) Our-
the és Ruhr dep. Piskolcza
(1500 mázsa) Creuse, Can-
tal, Fel. Loire, Allier, Ven-
dée Dep.ban. Márványa
kel. és nyug. Pyreneusi Dep.
Smaragdja Fel. Alpesi (Au-
tun), Sója Jura (Salins),
Meurthe, Al. Rajna Dep.ban
vizi sója Normandiában. Ás-
ványos vizei Rhone torko-
lati (Aix), Fel. Alpesi (Gap),
Fel. Pyreneusi (Bagneres)
Fel. Saone (Luxeil), Was-
gau (Plombieres) 's t. Dep.
ban. Vannak porcellán
földre, foszlóköve, kristá-
lya, jaspisa, agátja 's a' t.
— A' növényekből: fő-
kép búza (melly a' Fran-
cziáknak többnyire keny-
rek) terem főkép Seine
körül, Rajna és Északi kör-
nyekekben; tönköly Rajna
mellet, kukoricza a' déli
tájékokon. Zöldsége terem
minden féle, és igen jó sze-
rű. Gyümölcse (Almája,
körtvélye 's a' t.) Norman-
diában, kis Britanniában, 's

Rajna mellékén; narancsa,
czitroma gránát almája,
baraczka, fügeje 's t. ef. Pro-
vence tart.ban; ugyan itt
olaj és szeder fája is nagy
számmal; dohányja déli és
északi részeiben; bora bő-
ven; leghiresebb a' Campá-
niai (Yonne), Burgundiai és
a' t. Muskatál bora és apró
szőleje Herault Dep.ban.
Polgári változása előtt 12
milliom forintnyi bor hor-
datott ki Francz. orsz.ból.
Répája legnevezetesebb Pro-
venceben; kék festőfüve
(Waid) Languedocziában.
Krapp füve Al. Rajna, Rho-
ne tork. és Garonne Dep.
ban; kendere terem csak
nem mindenütt; lené is hel-
lyel helyel. Fával bővelke-
dik Orleans, Ardennen, Py-
reneusi, Wasgau, Al. Rajnai
tart.ban, 's a' t. — Allatokhan
szarvas marháji mintegy
6,084,560 darab tenyésznek
kiváltképen Bretagne, és é-
szaki tart.ban. Malmaison-
ban számosak voltak a' Sváj-
czi tehének. Juhok 1802-ben
39 300000 számláltattak. Meg-
nemesültek (Merinos) tá-
laltattak Malmaison Ram-
bouillet, Pompadour, Fel.
Vienne, és Perpignan uro-
dalmakban. Jelesebb lovai
vannak Normandiában és
Bretagnében, de nem ele-
gendő. Öszvéri és szamarai
Auvergne, Provence és más
déli tart.ban. Kecskéji Au-
vergne hegyes tart.iban és
Corsikában. Sertvési csak
nem mindenütt. Vad állati:
vannak medvéji, farkasi,
havasi és vad kecskéji, mur-
mutéri Delfinatusban, és
más hegyekben. Tyukjai,
kivált gyöngy tyukjai, ga-
lambjai Normandiában, Gu-
ienne és Languedoczia tart.
ban vad kácsái, ludjai 's t.

ef. csak nem mindenütt. Ha-
la mindenféle bőven; se-
lyem bogarai és méhei is,
de szűkebben.

La kosi legnagyobb ré-
szent tulajdon Francziák,
kik Gallusokból, Rómaiak-
ból, Frankokból és Brittu-
sokból elegyedtenek össze;
külömbfélekep. szóllanak
Patois (alkiejtés szerint)
Provençei szóllás, és Vaski
kifejezés szerint; né-
mellyek pedig Bretagnei szó-
járás szerint, 's a' t. Né-
mellyek kevertt németül is
beszéllenek Rajna bal part-
ján. Mások pedig Flandri-
ai nyelven (Flamländisch)
Találkoznak zsidó lakosok
is. Francz. orsz. nak vannak
több mint 2000 vsi, 1200
mvsí, és 150,000 falúji. Fő
vsa Páris 630000 lakosokat
számlál. 150—100000 lak. kal
2; 100—50000-ig 4; 50—40000-
ig 2; 40—30000-ig 4; 30—
20000-ig 7; 20—15000-ig 5
vsokat számlál. Kézi művei
és fabrikáji híresek, a' Párisi
és más vsi órák és czifra-
ságok (Bijouterie Waaren),
mellyek esztendőnként 9
millioforintokat hoznakbe;
a' fegyverek (Tall és Sz. Et-
ienne vsban), ágyúk (Per-
pignanban), Porcellának
(Párisban és Sevresben);
Tükrök (Párisban és St. Jo-
bin vsokban); a' Lyoni arany
és ezüst verések; a' Lan-
gresi és St. Etiennei kések,
külömbféle fazék edények.
A' francz. csipkék, gyolcsok,
battisztok, külömbféle pam-
ut portékák és papirosok
is nevezetesek. Különöseka'
Lyon, Tours és Nismes vsi
selyem, és gyapjú materiák,
selyem harisnyák, kalapok,
posztók, bársonyok, az at-
lasz, tafota portékák, pánt-
likák; a' módi és fejekező

ruházatok, millyenek a' vi-
rágok, szalma kalapok, nap
és eső-ellenzők 's t. ef. Bőr,
likőr és más égett bor sza-
gos és kenő szerek készítése
is jeles Francz. országnak.
1789-ben 69 milliion forin-
tokat érő gyapjú dolgozta-
tott fel ezen orsz. ban; 30000
szövő szék foglalatostkodott
bársony atlasz és tafota;
20000 selyem harisnyával;
12000 pántlikával; 25 mil-
liion forintokat érő selyem
dolgozatott fel, és 6 milli-
omnyi bőr, 's a' t. Keres-
kedése: a' belső sokat nyert
a' számosabbult utak ál-
tal; a' külső egykor igen
messze terjedett: ki hordott
bort, eczetet, likőrt, olajt,
mandolát, külömbféle mar-
hát, kivált öszvéreket;
posztót (6-milliion for. nyit)
gyapjú portékát (5 milliion-
nyit) kartont, gyolcsot
(6 1/2 milliion nyit); batt s-
tot (csupán 2 milliionnyit)
arany és ezüst poszmónto-
kat, selyem harisnyákat,
és külömbféle portékákat.
1787-b. kezi művei 311,472000
a' fabrikatumi 231,132000 és
öszveséggel 542,604000 fran-
kokra, mintegy 250,000000
forintokta becsültettenek.
Béhordott: külömbféle ér-
czeket köszenet, üveg por-
tékákat gabonát fát pa mu-
tot selymet, gyapjút, lent
és kendert. 1787-ben mint-
egy 200 mill. nyit. 1788. Ko-
loniai portékákat (kávét,
czúkort fűszerszámot orvos
szereket 's t. ef.) 42 millio
foréntokat érőt. A' kereske-
dés előmozdítása végett
Nemzeti bank, és kereske-
dési Kollegiumok áhíttat-
tak fel; 's külömbféle ré-
vek nyíttattak: nevezete-
sebbek a' kanálison Boulo-
gne, Dieppe, Havre, Sz. Ma-

ló, az Atlanti tengeren, l' Orient la Rochelle, Bordeaux, Bayonne, a' közép tengeren: Port Vendres, Cette, Marseille, 's a' t. Belső kereskedési vsok, Strassburg, Páris, Rouen, Nantes, Lyon, Beaucaire, Aix, Nismes, Montpellier, 's a' t. Pénzei: Frank=100 Centimes, Ecu=5 frank. Aranyok 20—40 frankig.

Religiója legnagyobb részént Római Katholika; némelly részént Reformáta (Hugenottes), és helyes helyen, Augustana vallás is. Minnyájan egyenlő polgári jussokkal bírnak. Páris, Lyon, Besançon, Toulouse, Bordeaux, Bourges, Tours, Rouen vsokban Ersekek vannak, 60 Püspökekkel együtt. — Tudomány és mesterségi állapota: 1) alsó iskola van minden helyen legalább egy; 2) felső iskola (Gymnasium) számosan; fő tudományi Iskola (Lyceum) 45 számmal. Ezeken kívül vannak igen sok különös, nem országi tanító szerzemények, Francz. ország számlál ezen kívül tulajdon tudományi Collegiumokat, Akademiákat, és tudós társaságokat. A' Párisi 19 tagokból álló tudományi Fr. Collegium 32000 tallérba került esztendőnként. Törvényt tanító Akademiák 8. orvoslást 3. haditudományokat tanítók 5 számmal voltak. Tovább természeti históriát, keleti nyelveket, régiségeket tanító; képfestést és faragást, építést, földmérést, ut és híd csinálást, muzsikálást előmozdító, vakokat formáló Akademiákat és szerzeményeket is számlál Francz.

orsz.; nem különben több vsokban tudós társaságokat is. Ezeknek eszközzésére nevezetesek a' Nemzeti és különös könyv, régiség, ritkaság-tárok, Museumok, kertek 's a' t.

Országlása: régtől fogva a' Király' és Rendei hatalmában állott. 1792-ben köztársasággá 1804-ben Császári Monarchiává változott, mellynek feje lön Napoleon Bonaparte, meghatalmazottjai voltak a' Senatus, Status tanács, törvényhozó gyűlés, és a' küldöttetek Kamarája; külömbféle Törvénytáblák; főhivatalokon kívül. 1814-ben Francz. orsz. az előbbi Királyok örökösét XVIII. Lajost elfogadta, 's Királyi állapotjára, Constitutionál fogva, visszatért; a' régi és új nemes rendeknek helytadott. Huzomos hanyattatása után még maig egészen le nem csillapodott; azért belső intézeti elhatározatlanok. 1804 Franczia orsz. jövedelmi 800, költségi 762 milliom frankokra számláltattak. 2000 millió adósságinak intereséül jártanak 69,140,461 frankok. XVI. Lajos Király alatt az ország' adóssága 5220 milliomra nevedett. Az utolsó zendülése által ismét nagyon nevedett adósságinak száma, a' külső hatalmasságok' háborúra tett költségeinek, és minden hátráló fizetések nagy száma által, mellyeknek megterítésére köteleztetett. 1805-ben 59,3142 főre ment a' szárazon hadi ereje; 53 Linia hajókat 20 fregátokat 's a' t. számlált, és 28 katonai Divisiókra osztatott fel. Most mind a' két rendű erejének

ujjonnan formálásában foglalatostokodik. Hosszas számkivettetése után a' három lilium Francz. ország' címerében a' sas' helyébe lépett ismét; a' Lajos és Sz. Lélek rendje ismét becsre kapott; a' becsület rendezet meg tartatott, de a' Reunion rendezet eltöröltetett. A' Királynak titulusa: Legkeresztényebb, vagy az Anyaszentegyház első szülöttje, Francz. orsz. és Navarra Királya, 's a' t. ~

Francia sziget, l. Isle de France.

Franecker, nyílt vs Harlingen, és Leenwarden között lévő vízcsatornánál Friesland tart. ban, az ész. Belgiomban, 400 h., 3890 l. egy Univerzitással; és jeles fűvész kerttel, mellyek 1583 fundáltattak. A' vson kívül vannak sok sütő és téglakemenczék, mellyekben kékre mázolt ház fedőcserepek készítettnek, és ki hordatnak. A' hajózás négy csatornák által könnyebíttetik.

Frankenau, kis vs, és főhelysége egy hasonnevű Marburgi kerület' kantonjának, melly felső Hassziában egy dombon fekszik.

Frankenau, v. Frankenhause, Hohenlohe Schillingsfürsti Herczeghez tartozó Bajor orsz. ban fekvő nagy mvs: melly Schillingsfürsttel összeépülve és ugyanazon polgári törvények által igazgattatik. Az itt való Plébánia Evang. vallású, noha sok katolikuskok is vannak. Minden fabrikások, kézművesek, 's vidékiek; kik itt telepednek, nagy szabadságokat nyernek; nem messzére innen ered a' Wernitz vize.

Frankenberg, tápláló mező vsa Bajor orsz. nak Szalza-chi ker. ben egy várral.

Frankenberg, vs, 's főhelysége egy hasonnevű Marburgi kerület' kantonjának felső Hassziában, Eder vize mellett, két templommal 1 Ispitállyal 250 házzal és 1500 l. hajdan jól bírta magát, most hanyatló-félben vagon. Nem messzére tőle 1/2 óra járásnyira Geismar felé fekszik egy tűrhető hasznú ezüst, réz, és ólombánya hozzá tartozandó hajlékokkal: ezek esztendőt által 300 mázsa veres rezet, és 150—200 mark ezüstet, és egy kevés ólmot adnak.

Frankenberg, A' Szász Királyság' Ércz hegyi kerületének kis vsa, egy dombon, melly alatt Tschopa vize elfoly, 1 1/2 mfdnyire Chemnitztől. 399 h. 's 5000 l. számlál. Egy szép templommal, és pamut fabrik., melly 1585 eszt. Brabantból ide hozatott, és egy bőr fabr. val díszes. 1712 és 1715 eszt. a' gyúlasok által nagy károkat szenvedett.

Frankenburg, Bajor ország' alsó-Duna ker. tének mvs, Herczeg Khevenhülleri kastéllyal, és Plébániával. Nem messze tőle láthatók az agg Hofbergi várnak omiadékai.

Frankenfels, alsó Ens alatt való Austriának mvs, a' Bécsi erdő alatt lévő negyedben, Natter hegye mellett több elszórtt házakkal.

Frankenhause, Schwarzburg-Rudolstadi Herczegség' vsa, Wipper vize' egyik ágánál, 635 h. 2930 lak. jó iskolával, jó, és a' Polgárok örökös birtoka alávetett só bányával, és alabasztrom vágóval a' vi-

dékében.

Frankenmarkt, Bajor ország Salzachi kerületének mvsa, és országai törvényszékének helye, Vöckel vize mellett, dekan plébániával és Pósta házzal.

Frankenstein, (50° 32' 30" É. Sz. 34° 29' 15" K. H.) Silézia' Münsterbergi Herczségének ker.ti fő vsa. 598 h. 4040 lak. kath. Plébánia templommal, Dominikánusok monostorával, posztó, vászon, keményítő, pamutkapcza, és szalmakalap fabr.kal. Viaszeresztéssel, választóvíz-égetéssel, hamuszírfőzéssel, és kereskedéssel. A' körül fekvő vidék szép gabonát terem, főkép különös tiszta buzát. Az ügy nevezet Medersdorfi puska-por, melly jónak tartatik, innen ered. A' hasonnevű ker. 8 □ mfdből áll, 's vagynak 31030 l.

Frankenthal, (49° 28' É. Sz. 25° 4' K. H.) Altzey Urodalomban, Mannheimtól és Wormstól 1, Speyertől 3 mfd, egy mestereség fő mellett, melly a' Rajnába foly, 448 h. 3460 l. külömbféle szép épületekkel, minden religyiói templomokkal, egy iskolával, 's selyem, posztó, kapcza, gyolcs, papirosszőnyeg, Angol reszelő, és porcellán fabrikákkal, 's jól elkészült festő műhellyel 's jó kereskedéssel a' csatorna által.

Frankenthal, falu felső Lusatziában, Meissen határon 680 l. vászon és pántlika fabr.kal.

Frankfurth, vs északi Amerikában a' szabad Kentuky tart.ban Kentuky vize mellett. 80 mfdnyire Lexington-tól. Itt 1801 eszt. készítetének több 350 hajóknál (mel-

lyek közül legtöbbekre 250 hordók tétetének), az ott készült mivek elhordatására.

Frankfurt, fő herczegség a' volt Rajnai szövetségben, állott ezen Herczégégek-ből: Aschaffenburg, Frankfurt, Fulda, Hanau 's a' t. és szint' annyi hasonnevű osztályokra osztatott el. 88 □ mfdön számlált 296000 l. Fő Herczege volt a' Német országai Primás, és ennek halála után Eugen Napoleon Herczegre, Olasz országai volt Vice Királyára szállott. Jövedelmei 2,575529 f. 51 xr. számláltattak. A Bécsi végzés szerént felosztatott: Aschaffenburg a' Bajor Királynak jutott; Frankfurt szabad német országai vssá lett; Fulda a' Prusszus K. és az Austriai Cs. között felosztatott; Hanau, hajdani Urára, Hassziai Fő Hercegre vissza szállott.

Frankfurti Herczég, állt a' mostani szabad birodalmi 's kereskedő vsból Frankfurtból az ő egész vidékével együtt, 4 □ mfd. 52000 l. Itt van az egész fő Herczségnek fő és Residentzia vsa. Egy része elszakasztatott tőle.

Frankfurt, (Moenus melléki), Francofurtum ad Moenum, Helenópolis. Moenus vize ezt kétfelé választja, t. i. az úgy nevezett Francfurt, és Sachsenhausenra, melyek egy 400 lépésnyi köhíd által öszve ragasztatnak. Frankfurt' hossza 1830 széle 1380, köre 4000 lépés. Sachsenhausen széle csekély, hossza 1200 lépés. E' szép szabad német bir.mí vs fekszik 50° 7' 40" É. Sz. 26° 15' 45" K. H. alatt. 2997 h. 37000 l. kik közül

5000 zsidók. Az úgy neve-
zet Zeile legszebb útszája
Frankfurtnak, 's szép há-
zakkal ékes. A' három főbb
piaczkok: A' Römerbergi a'
vsházával, Römernek ne-
vezetve. A' Boldog Asszony
hegye, 's a' Roszmarkt,
melly fákkal rakva van,
és kedves sétáló hely
gyanánt szolgál. A' 18 tem-
plomai között különös a'
katholikus Sz. Bertalan'
Káptalani temploma, melly-
ben hajdan a' német Csá-
szárok választattak, és ko-
ronáztattak, és a' három
királyoké Sachsenhausen-
ben. Utóbb emlékezetre
méltók a' Váltóház, a' fő
örház, a' széna piacon, 3
fegyverházok, az öntő és
pénzverő ház, több választó
's fő hercegi Paloták,
a' Rumpfi Hotel, mellyben
a' Casino; a' tudományi
Intézetek, és a' Freymau-
rer Loge nevezetese: a'
gazdag Sz. Háromság Ispi-
tálya, a' lovagló iskola, a'
nagy gyolcs ház, az úgy
nevezett Kastenhof; a' vsi
gazdag könyvtárral eg-
gyütt, a' hozzá-tartozó,
néhai Barkánsi pénztárral,
melly az ő drágaságai mi-
att nevezetes az árvák há-
za, a' fenyték háza, és
mindenek előtt a' Senken-
bergi katona Iskola, egy
betegek, és szegények gyá-
moló helye szép fűvész kert-
tel, anatomiai tanító szálá-
val, chimiai bonczoló mű-
helyével, természetiek'
szép cabinetjével, és
egy orvosi könyvtárral.
Vagyon itt még régtől fog-
va híres Evang. Gymnasi-
um rajzolásra tanító Acade-
mia jól elkészült Játékszín
fedett folyosó több jóízle-
sű kertekkel. A' zsidók egy

külön útszában laknak,
melly a' vs végén keletre
fekszik, és 195 házat ma-
gában foglal, északra egy
nagy köfállal kerítve van,
és sokszor elégett. Frank-
furt eddig nagy, és tág ke-
reskedésben foglalatosko-
dott, legfőképp pedig köz-
kereskedésben Francia,
Hollandia, Austria és Né-
met országgal. Két híres
vásárja van, mellyek ama'
nevezetes Lipcsei vásáro-
kkal vetélkednek. A' könyv-
kereskedésnek egész német
orsz.ban itt volt főhelye.
Vannak itt hasznos és jó
selyem, bársony, pamut,
arany, ezüst, vasfonál,
szőnyeg, dohány, nyom-
tató festék, lábszőnyeg, vi-
aszosvászon, festőszer, és
szattyán fabrikák. Több-
nyire Frankfurt helye az
új német birodalmi szövet-
ség Gyűléseinek is. Most
intéztetnek el benne vég-
képen a' Német tart.nyok'
dolgai.

Frankfurt, Odera mellett, (50°
22' 3" E. Sz. 32° 25' K. H.)
elég nagy, jól épült, és ré-
gi módra erősített kereske-
dő vs, a' Lebusi ker.ben,
Brandenburgi középMarkb.
szép fekvése vagy on, mert
egyfelül Oder vizével más fe-
lül szőlőhegyekkel keríte-
tik-bé. Vagy on 1355 h. 12600
l. kik között több mint
700 zsidók. Tudományok'
Universitása 500 tanulókkal,
könyvtárral, és orvosi fü-
kerttel. Királyi társasága
a' tudományok és szabad
mesterségek előmozdításá-
ra, Gymnasiuma, és a' Frid-
rik iskolája. Nevezetes fab-
rikái is vannak, t. i.
kályha, cserépedény, tobák,
selyem, kordován, gyolcs,
keményítő, nádmez, posz-

16, viasz, fayence fabrikák. Fontos kereskedése előmozdítatik a' Polgároknak Burkus orsz.ban a' vámoktól felszabadittások, a' készen lévő bíróság által azon művekre nézve, melyek Stettinből Siléziába, és Szász orsz.ba vitetnek, és három nagy vásárok által. A' transito (áltmenő portékák) kereskedésében az előtt 200 hajónál több foglalatoshódott. A' szőlő művelés jó állapotjában van, és a' Frankfurti Mostrich (bizonyos bor neve) meszére elhordatik. A' Gubenii hostádban van egy gyönyörű hársallée, és az úgy nevezett szőlő-töltés az ő kellemetes fekvése miatt a' sétálásra igen alkalmas. Itt vagyon azon emberiség szolgálatjában 1785 eszt. April 27-én Odera vize mellett megholt Braunschweig-i Leopold Hercz.nek emlék oszlópa. Van itt egészséges ferdő is, a' vidékén gyakran régi hamvedrek találtatnak.

Frankfurt, szép, népes új vsa ész. Amerikának, Pensylvániai szabad tart.ban, jobbára Angolok lakják, van jó üveg bányája, és téglavetője.

Franki nyelv, a' Levanti és a' közép tengeri kereskedő piacokon így nevezik azon nyelvet, melly az Olasz, új görög, és Provencei szóllás módjából elegyedett, és mellyel az ott való kereskedők élnek.

Frankistan, Frakok országa. Így nevezetik Európa a' keletiéknél.

Franklin, ész. Amerikai szabad Pensylvánia tart.nak Grófsága. 37 □ mfd 15655 l. márvánnyal, és vas érczel

bővelkedik. Főhelysége Chambersburg.

Franklin, a' nyugoti része az ész. Amerikai Virginia nevű szabad tart.nak mellynek több mint 25000 l. van, és nem sokára egy új hasonnevű tart.nyá válik.

Frankok, régi Német hatalmas népek, kiknek lakhelyek a' mostani Frankonia Rhénus mellett és az alsó Német ország volt. Idővel Francia orsz.ba mentek-átal, és a' mostani Fran. orsz.nak nevet adtak.

Frankoknak, neveztetnek Török orsz.ban Bouillon-i Gottfried' idejétől fogva minden Európai keresztények.

Frankonia, ker. hajdan a' német birodalom' tíz kerületei közül, melly délre Schwáb, keletre, Bajor' és Cseh, északra felső Szász, nyugotra alsó Pfalz és Hessen tart.nyokkal volt határos. Határ szélein nagyobb részt erdő, a' belsejében mindazonáltal gabona, bor, és fű bőven teremnek. Bayreuth, és Anspach Mark Grófságokból, és Hennebergi Herczegséggé lett Grófsból állt-össze, hozzá tartoztak Bamberg, Würzburg és Eichstädt Herczegségek, a' Német Rend nagy mesterének tart.nyai, 's Schwarzenberg Herczegéi. Castell, Wertheim, Löwenstein, Hohenlohe Erbach, Limburg, Nostitz, Reineck, Schönborn, és Gluch Grófságok, a' Birodalni vs Nürnberg, 's néha Schweinfurth, Rotenburg, Weissenburg, és Windheim. A' ker. Igazgatója volt a' Bambergi Püspök. De a' kerületi gyűléseket egybehívó Herczeg az Ansbachi és Bayreuthi Markgróf. A'

- Hösök' birtoki a' Franki ker. ben 6 helyekre osztat-
tak-el, mellyek ezek valá-
nak: 1) Odenwald. 2) Stei-
gerwald. 3) Gebirg. 4) Alt-
mühl. 5) Buchen v. Bau-
nach. 6) Rhon és Werra
mellett lévőek.
- Frankstadt**, a' Cseh Preraui
kerület' vsa, 523 h. 2700 lak.
Pléb. val, 's sóházzal.
- Franquemont**, a' Berni kant. nak,
Baseli Püspökségnek Doubs
vize mellett fekvő vsa.
- Franche Hoek**, l. Drakenstein.
- Franzburg**, Swéd Pomerá-
nia' kis vsa a' Barthi Herczs.
ben a' Richtenbergi tó mel-
lett 530 l.
- Franz tallér**, ezüst pénz
Fr. orsz. 4 Livrest, Német
orsz. pedig 1 tallért és 8 gar.
tesz, v. 2 for. 24 xrt.
- Frascati**, hajdan Tusculum,
kis de igen kellemetes tá-
jon fekvő vs Campagna di
Roma tart. Pápa birtokában,
3 mfdnyire Romától, régi
módra erősült és Püspök'
lakja. A' vidékén szép falu-
si házak 's kertek vagynak.
- Frascolari**, fővöz Siciliának
Val di Noto völgyében,
melly Camarana mellett az
Afrikai tengerbe szakad.
- Fraselone**, l. Frosinone.
- Fraserburgh**, mvs közép Sco-
tzia Aberdoni Grófs. ban 1000
l. egy kis, de igen hasznos
révvel, a' lakosok halászat-
tal, fonással, és az északi
tengerbe való kereskedéssel
foglalatoskodnak.
- Frasnes**, Francz. Jemappe oszt.
vsa 3190 l.
- Fraszténz**, falu Feldkirchi
Grófs. ban Badeni Fő Herczs.
ben, attól nevezetes, hogy
itt verették meg 1499 eszt.
ben a' Császári és Sváb se-
regek a' frigyeseiktől.
- Frat**, l. Euphrat.
- Fratta**, a' volt felső Po oszt. vsa
Olasz orsz. ban 6300 l.
- Fratta maggiore**, vs Nápoly
orsz. a' hason nevű tart. ban
8700 l.
- Fratte**, Nápoly orsz. Terra di
Lavoro tart. nak vsa 2360
lak.
- Fratting**, Morvai mvs a' Znay-
mi ker. 78 h. 530 l.
- Frau**, a' Bernai fő hegyek
közt Helvetziában egy 11393
párisi lábnyi magas hegy.
- Frauenaurach**, Bajor ország Re-
zat ker. nek szép faluja, fe-
jér, barna, és buza ser fő-
zéssel, nagy marha tartás-
sal, föld és dohány mive-
léssel.
- Frauenberg**, v. Marienberg, l.
Würzburg.
- Frauenberg** v. Mariakulm, a' fel-
ső Stajer orsz. Judenburgi ker.
faluja nem messze Ens fő-
tól 1 templ. mal, mellyben
a' Bold. Szűz' csudálatos ké-
pe tiszteltetik.
- Frauenberg**, v. Pfrauenberg,
Frimberg, Cseh Pilseni ker.
vsa 128 h. kath. templ. mal
és egy omlott várral.
- Frauenberg**, öszveomlott hegy-
vár, és Hercz. Schwarzen-
bergi hiteles urodalom tar-
tományi törvényszékkel, a'
felső Stajer orsz. Judenbur-
gi ker. közel hozzá van vas
hámor.
- Frauenburg**, (54° 21' 34" É. Sz.
37° 19' 52" K. H.) keleti
Prussziában, Braunsbergi
ker. vsa, közel a' Bande vi-
ze bészakadásához a' frisch
Haffba, 240 h. 1390 l. Erme-
landi Püspök lakja, a' nagy
templomban van Kopernik
Miklós sírja, ki 1543. holt
meg, és kitől ott még egy
mesterséges vizitorony fenn
maradt. A' lakosok. halá-
szatból, toll, fonál és fa
kereskedésből élnek.
- Frauenburg**, az Orosz Curlan-
di Helyt. vára és vsa, Mie-

- tautól 7 mfdnyire.
Frauenfeld, Gynopedium, (47° 35' 28" E. Sz. 26° 33' 34" K. H.) a' Helvetziai Turgau kant.nak fő vsa, 2111 lak. Murg vize mellett, lakosai kat. és ref. Van egy jó vára, azt a' tart. bírója lakja, kit a' kanton minden két esztendőben választani szokott. Itt gyűlnék össze eszt. ként minden kantonok' és hozzá tartozó helységeknek tisztos követjeik, hogy az igazgatásokról tanakodjanak, és a' pereket elintézzék. A' vska jól épült, és szorgos. Mind a' két Religió' felekezetnek van temploma, és selyem fabrikája.
- Frauenpriesnitz**, urod. és kastély Saale vizénél Thuringiában, most Prusszus birtokban, Superintendensnek lakhelye.
- Frauenreit**, Bajor Salzach ker. faluja, sófőzéssel, és márvány bányával.
- Frauenstein**, Szász érczhegyi ker. Boberisch vize mellett fekvő vsa, 120 h. 644 l. bányával, és vászon szövéssel.
- Frauenthal**, alsó Stiria' vára és urodalma a' Marburgi kerül. Lasnitz viz déli partján, egy hason nevű Her.gi sárga réz mív fabrikával a' vidékben.
- Frauenwalde**, Henneberg mellett a' Thuringiai erdőben fekvő falu, 74 h. 386 l. szénégetéssel és üvegbányával.
- Fraustadt**, lengyelül Wszowa, Poseni Nagy Herczs. vsa, 827 h. 4580 lak. kik között 418 Zsid. és sok Ném. vannak. Van benne 3 evang. templ. kath. Gymnasium, 2 luth. iskola, posztó és gyolcs fabrika. Kereskedése posztóval, ökrökkel, lengyel pamuttal, gabonával és gyolcsal hasznos. Itt a' Szászok és Oroszok 1706-ban a' Svédoktól nagyon megvertettek.
- Frechen**, falu Cölln vsához nem messze a' Prusszus Rajnai N. Her.ben, van 48 edény műhelye, mellyben kőkorsók és fazékok készítenek, és esztendőt által 100 talyiga edényt adnak.
- Freddo**, Freddano, kis fő Arezzo környékében, Toskánai N. Herczs.ben.
- Freddo**, főviz Val di Demonában Siciliában, melly a' Sz. Thekla öblébe ömlik.
- Fredeberg** v. Freddeburg, Wenne vize mellett fekvő vska a' Westfáliai Herczs.ben.
- Fredensburg**, l. Friedensburg.
- Fredenwalde**, Armini mvs, Brandenburgi Uckermarkban, némelly tavak mellett, 50 h. 330 l.
- Frederik**, Grófs. ész. Amerikai Marylandi szabad tart.ban. Nagysága 37 □ mfd 30790 lak. kik között 3600 fekete sklávok. Termékeny gabonában, len, dohány, fa és halakban. Fő vsa Frederiktown
- Frederikshaab**, l. Friedrichshaab.
- Frederikshald**, v. Friedrichshall, (59° 4' É Sz. 28° 43' K. H.) Norvégia' vsa Christinia' megyében, Tistedalszakadása mellett, nagy részént fa, de helyes házokkal és 3846 l. jó révvél, melly napról napra nagyobbodik, a' sok városi mivek mellett nagy a' tengeri, és a' folyói kereskedés: a' vsnak van 40 hajója. Igen közel fekszik hozzája Friedrichstein vára, egy magas és meredek kősziklán Guldennlöwe és Oberberg erősegekkel. Ezen vsban 1718. Dec. 11-kén holt meg XII. Károly.

Frederiktown, (39° 26' É. Sz.) észak Amerikai Frederik nevű Grófság' fővsa a' Marylandi szabad tart.ban Carrollskreek mellett, 700 h. 4500 l. egy szabad iskolával, és virágzó kereskedéssel.

Fredersdorf, felső Lusatziában Queis mellett fekvő falu, fonál's vászon szövésével és kereskedéssel híres.

Freehold, fővsa északi Amerika' New Jersey szabad tart. Monmouth Grófságának, 7200 l.

Freel, a' Helvetziai Graubünden nevű kant.nak völgye, vas bányával és olvasztó hutákkal.

Freetown, az az: szabad vs felső Guinea tart.ban Timania orsz.ban, Sierra-Leonai partokon 1793. támasztott Britanniai új hasonnevű Gyarmatnak fő vsa, a' Feketéknek jöltévő kipallérozására egy magas helyen, György tengeröblénél, a' Sierra-Leona vize déli partjain, csak nem 400 fa, de csak két szobájú házakkal, és egyenes 30 lábnyi széles útszákkal. A' főútsza még egyszer olly széles, ebben van a' templom, az igazgató háza, és a' vendégfogadó, a' magazinum, és 1 nagy betegház. A' lakosok száma 1000-re megy, kik jobbbára szabad Feketék Amerikából. A' letelepedők jutalmak által felkérettek az építésre, és az ő gyermekeiknek nevelésekre a' vsban egy iskola tartatik. Ezen helység már régi időkben is sokat szenvedett: először is egy szomszéd. fekete Vezértől, azután 1794. a' Francziáktól ostromoltattott, kik is ezt kirabolták. De az Angolok ismét megérták, és újra megerősít-

tették.

Freewill' szigetet, (136° K. H.) északra a' linea felett, négy sziget közép Polynéziában, jó szívű emberek lakják, kik a' Sandwichi sziget lakosokkal rokonok. A' viadalban nagy szövött művel élnek pánczéll gyanánt, melly olly tömött szövésű, hogy még a' pisztoly lövés sem hat rajta által.

Freeze, l. Jeeze.

Fregatta, egy neme a' könnyű hadi hajóknak, melyeknek közönségesen csak két osztályai vannak, és az evezésre igen alkalmasok. A' legkönnyebb Fregatták csak egy osztály fedéllel bírnak, és 16 — 40 ágyúkat bírnak el. Minden tenger piaczkok előtt találhatók, és leginkább a' hajóknak kiszaguldozására élnek vélek, melyekbe szállani a' karnak.

Fregatta' szigete, északi részén az Amerikai Guadeloupe szigetnek, nevét kapta a' sok Fregatta madaraktól, melyek rajta tartózkodnak.

Fregellae, hajdan kivált boráról nevezetes vs Liris vizénél Italiában. L. Opimius Cons.alatta a' Rómaiaktól hitelenségéért elpusztított.

Freinsheim, hajdani alsó Pfalz kis vsa, a' mostani Badeni N. Herczs.ben.

Frejenal, v. Fregenal de la Sierra, Spanyol Kirs.hoz tartozó Sevillai tart.nak Sierra Morenai részében fekvő mvs, 1 templ.mal és klostrommal.

Frejus v. Fréjuls, Forum Julii, (43° 25' 52" É. Sz. 24° 23' 54" K. H.) a' Franc. Varoszt. régi, most hanyatló vsa, Argens vizének a' déli tengerbe szakadása mellett, lapá-

- lapályos egésségtelen helyben; 2350 lak. egy iszapos révvél, jó kikötő torokkal, és jó kereskedéssel. Vágnak itt sok Római régiségek, p. o. vízeresz, amphitheatrom, Pantheon. A vidékén köszen ásó hely is vagon.
- Freixo de Espadacinta**, Portugalliának Traz os montes tart. mvsa 352 h. van selyem bogár tenyésztetése, selyem fabr. és maga fegyver tartó hely.
- Fremona**, Habessiniában a Tigrei Helyts.ág határán a Jesuitáktól épített és meg erősített hely és fő klastrom.
- Frenay**, Fresnay, Fr. Sarthe oszt. vsa, nem messze Sarthe fótól, 244 h. 2010 l. és marha kereskedéssel.
- Fremant**, a Superum tenger partján Aternus vizétől egészen Frentoig lakott nép, Italiában, földeket Sagrus, Trinius, Tifernus öntözté.
- Frento**, I. Fortore fő.
- Freren**, Vreren, (52° 29' 33" É. Sz. 25° 11' 1" K. H.) a volt Fr. Lippe oszt. vsa, 60 ház. 310 lak.
- Fresnay**, Frederniacum, I. Fresnay.
- Fresnes**, vska 2350 lakosokkal, egy. Belgyiom Flandria tart. ban.
- Fressen**, vidék felső Stiriában a Judenburgi ker. ben Wölfsbach mellett, mellette van vashámor.
- Freteval**, Loire vize mellett a francia Loire's Cher oszt. vsa. Vannak vas művei.
- Fretum**, Détroit, Stretto, Estrecho, Bosphorus, tenger zug, út, v. csatorna, szoros része a tengernek valamelly tart. nyok közt, mellyen egyiktől a másikba jutni.
- Fretum Mäzeum**, le Detroit
- de Maire**, híres szoros út Mar del Nord, és Mar del Sur között Amerikában, ennek déli részének csuccsán oldalaslag a Magellán szoros utjától, Eyland Status és Tierra de los Fuegos között.
- Freudenberg**, urodal. és tiszt. ság a Bruchhauseni Grófs. ban a Hoyai Grófság területén, 10 helységekkel és 3740 l. fő vsa Bassum.
- Freudenberg**, Bajor Main ker. vsa 133 h. 2010 l. és várral.
- Freudenberg**, a Badeni nagy Herczs. nek vsa és vára, a Main és Tauber ker. Wertheim és Miltenberg közt, 260 h. 1300 l. és Maini vámmal.
- Freudenberg**, a Nassau-Siegeni Herczs. ság vára s vaskája, vas és aczél hámmorral.
- Freudenlund**, Koppenhágától nem messze újonnan épült királyi mulató vár.
- Freudenstadt**, (48° 27' 47" É. Sz. 26° 5' 7" K. H.) Würtembergi Kir. ságban Calw ker. vsa, s erősege, a feketé erdőben, a Sz. Kristóf völgyében, 2260 l. ezüst, réz, és vas bányákkal, posztó készíttéssel és szeg művekkel. Közel hozzá van a Kniebisz nevű szoros áttjárás.
- Freudenthal**, szabad urodalom Austriai Siléziának Tropaui kerüi. (40° 55' és 50° 7' É. Sz.) 3 1/2 német mfd hosszú, 3 széles, és foglal magában 13 3/4 □ mfdet. Határos északra Jägendorfi Herczgs. gel, és a Neissei Herczs. nek a Császárhoz tartozó részével, ke. re Jägendorf Herczs. gel, délre és ny. ra Morva orsz. gal. Freudenthal vson kívül még más két vs is van benne, t. i. Engelsberg és Würbenthal. 16 helységek, 2 gyarmat,

mindössze 1982 h. 12490 l. Vannak benne Klein-Möhr-
raunál a' Morvai határok-
nál gazdag bányák, 3 vas-
hámor, és 5 drót huzó mű-
helyek. Az ő urodalmi
erdősége foglal 21094 hold
földet. Mind a' nagy,
mind a' kisebb vadászatok
általában a' földes Uraké.
A' föld Mora, Oppa folyó-
vizek, és Schwarzwasser
patak által nedvítettik. A'
külömbféle föld rozsot, ár-
pát, zabot, lent, borsót,
kártifiolt 's kevés gyümöl-
csöt és komlót terem. A'
közönséges táplálás módja,
a' földművelés, és marha
tenyésztetés. A' juh tartás
csékély. A' len, és pamut
fonás igen üzettenek. A' méh
tenyésztetés 589 kasból áll.
Hinnewiederben jó savanyú
kút van, és ferdő. A' lako-
sok németül beszélnek, és
kath. az Urodalom fő hely-
sége

Freudenthal, a' Schwarzwasser
patak mellett egy tere-
bély völgyben és kies vidé-
ken, körül van kerítve kő-
fallal, van 3 külső vsa, 452
ház. 2820 lak. szép urasági
kastélya, és kastélyi tem-
ploma, mulató kertje, Cs.
kir. Posta tisztsége, kath.
pléb. templ.mal és 1 más
Sz. Egyházzal, Piáristák
Collegiumával, ispitállyal
és nevendékek házával; 56
posztó csinálók, 51 takácsok,
36 kapczakötők 's t. lakják.

Freyberg, Friberga Hernum-
durorum, (50° 55' 24" É.
Sz.) nagy bánya fő vs a'
Szász Érczhegyi ker. az ő tő-
le úgy nevezett Freybergi
Mulda vize mellett, 1872 h.
8740 lak. Az omladó vár a'
vson kívül Freudensteinnak
neveztetik. A' fő templom-
ban vannak a' régi válasz-

tó Herczegek' sírjai legszebb
márványból, van Gymna-
siuma, egy kipallérozási In-
tézetházzal a' polgári és fa-
lusi iskola Tanítók' számá-
ra, megleltős könyvtárral, és
szépszerével az 1765-ben fun-
dált Bányai Academiának,
sokféle gyűjteményekkel,
mellyek bányász kövekből,
mineráliákból, temészeti
productumokból barlangi
festésekből, és machinák-
ból 's t. ef. állanak. Ez ide
való Bányai fő tisztségnek
alája-vetve vannak minden
egyébb Szász választó Her-
czegi bányák, és bányászok
A' Freybergi fő Bá-
nyai ítélet válaszaíra még
a' kül-nemzetek is igen
szótkak ügyelni. Ezüst leg-
főképen jó a' Freybergi bá-
nyákból, melly esztendő-
ált 28—30000 markra szám-
láztatik, mindazáltal hoz-
nak veres rezet vasat, ezint,
és ólmot is. Nevezetesen esz-
tendeig 1000 mázsa ólmot.
Ezeket kívül találattik még
kénkö, és gáliczkő bánya
a' vs mellett; és benne a-
rany 's ezüst paszomány,
tompak, csipke', posztó,
pántlika, fabrikák, puska-
por, és papiros malmok. A'
vs tulajdon készítményei-
vel is tehetős kereskedést üz.

Freyberg, Freyburg, Polsz-
nitz mellett való vska Si-
léziának Schweidnitz ne-
vű Herczs. ben. 2 mfdre
Schweidnicztől nyugott fe-
lé 264 h. 1530 l. Gabona és
len természetessel.

Freyberg, vs Morva ország'
Preraui ker. Hochwaldi U-
rodalomához tartozik. Plé-
bániával orsz. Dekánsággal
Postával, só és vámtiszt-
séggel, egy malómmal, né-
met fő iskolával. 493 h.
3320 l.

Freyburg, Badeni fő Herczegség' Treisami ker. nek fő vsa: Treisam fő mellett egy kies vidéken a' Schwarzwaldban, 930 h. 7920 l. Katholika Universitással, Gymnasiummal, fő Számadókamarával, erdei tiszti karal, egy monostorral magas gothicus ált'törött toronnyal. Itt és a' szomszéd vskában Waldkirchben sok granátok és kristályok köszörültetnek.

Freyburg, egy a' régiebb Helvetziai kantonok közzül, melly nem régiben megnagyobbitatott, fekszik a' Berni és Waadi kantonok, és a' Neufchattelli tó közt. Térésége 38 □ mfd, lak. száma 89000; hegyes tartomány délre még is sík, és kis dombokkal vegyes, mellyek közt kies rónaságok találtnak. Klimája igen kedvező, de az ész. részén hideg és zordon a' magas hegyek miatt, mellyeken szép hegylapok találtnak; mindazáltal itt sem örökő hó, sem jég nem találtnak. A' hegyjárás a' déli északi részén Jurten v. Jorálnak neveztetik. A' jelesebb főji ezek: Sanen, Sense, Broye. Tavai: Murteni tónak fele, kis része a' Neufchattelli tónak, és a' kis fekete tó. Földje elég termékeny, főkép a' réti növényekben. Az északi részén gabona terem, mindazáltal nem elegendő az egész tart. nak. Kerti 's hüvelyes vetemények elég bőven termesztetnek, sok helytt kender is, de len kevés. A' bor nem sok helytt boldogúl, de annál jobban a' gyümölcs. Vannak szép erdej. A' szarvasmarha tenyésztetése főága a' táplá-

lásnak, utána a' lónevelés, de a' juhok, és sertvések nem olly nagyon neveltetnek. Állatok, és repülő vadak bőven találtnak, de nem elég halak. A' mineráliákból némelly agyagok' nemei, építő kövek, és turfa. Vannak érczes források is. Minden lakosi a' kantonnak (kivéven azokat, kik a' hajdani Schwarzenbergi és Murteni várnagyság alatt voltak, és a' mostani kantonhoz csatoltattak), kath., részént németül, részént francziául beszélnek, az úgy nevezett Patois dialectuson. Kevés mesterséget és kereskedést folytatnak. A' kanton 5 osztályból áll, t. i. Freyburg vs vidéke, Murten, Boll, Romont és Stäfis, és mindegyike ezeknek 4 fertályból. Adójok a' tart. nyi-kasszába 18591 Helvetziai. Frankok. Földi katonasága 620 férfiú.

Freyburg, (46° 48' 30" É. Sz. 24° 48' 53" K. H.) fő vsa a' hasonnevű kantonnak, ezen mellék nevezettel: im Uechtland, fekszik részént völgyben, részént bér cz hajláson Sanen vize mellett, melly őt keresztül hasítja: bástyákkal és tornyokkal körül van kerítve, vannak közel 6000 l. nagy de rendetlenül épült, van 8 kapuja, négy nagy piacza, 4 temploma, 8 klastroma több kápolnáji, ispitályai, 's más derék épületei t. i. a' kastély a' fő templommal (Sz. Miklós' tiszteletére), mellynek tornya igen magas, ehhez ragasztatik a' Collegialis nevelőház, a' Tanácsház, a' Jesuiták hajdani Collegiuma, mellybe több 100 lépcsőken kell felhágni, 's most Gymnasi-

ummá lett, van könyvtára, és szép temploma, 's tef. A' vs Püspöknek lakja, ki előbb Lausannében lakott. Kevés kézművei vannak, de meglehetősen kereskedése. Nem sok órányira innen van egy nevezetes kőbe-vágott Remeteség 1737-b. sok károkat szenvedett, midőn a' villám egy puskapor toronyba csapván 750 hordó puska-port fellobbantana.

Freyburg, Thüringi kerületnek vsa, Unstrut víznek a' Saaleba folyása mellett, 276 h. 1400 l. Posztó fabr., szőlőműveléssel, és egy hegyvár-al, melyben az Ugró Lajos lakott: van itt mészkőbánya is.

Freyburg, l. Freyberg.

Freyrcinet, falu a' Franczia Ardeche oszt. legmagasabb Covenyreau hegyek tetőjén fekszik, 43 h. közel van egy 900 ölnyi tűzőkádó hegynek 60 ölnyi mély torka, mellynek síkja porcelán agyaggal van terítve.

Freye Aemter, egy darab tart. Helvetziában, a' Russ vize nyugoti partján, 's hajdan a' Rorei Grófságot magában foglalta. Közepén foly el Bünz, hajdan már a' legrégiebb kantonok közzé tartozott. Az 1712 évi Helvetziai hadban arra jutott, hogy a' Zürichiek és Bernaiak Bremgartent, Meltingent, és a' többi szabad tart. felét magokéinak tartának, a' hátra maradt részzel pedig a' többi hat kathol. kantonok megelégedni kénytelenek volnának. Mindazonáltal a' Glarisi kantonnak törvényei meghagyattak, mivel magát neutral' módra tartotta. Az ellenben fekvő tart. a' Russ' keleti partján is Freyamt-

nak nevezetik, magában foglalja Zug, és Bremgarten közt fekvő vidéket, és egészen Zürich kantonhoz tartozik.

Freyenalpen, a' felső Stiriai Bruckiker. szertelen magas hegység nyugotra Zeltől.

Freyenbach, nagy birtok a' Helvetziai Schwitz kantonban az úgy nevezett Höfen, vagy Dinghöfenhez tartozik, azon darab tart. hoz, melly a' Zürichi tó dél-nyug. ti részén fekszik, több falukkal, mellyeket a' Zürichi kanton 1442 Schwizi kantonnak ált' engedni kénytelen volt. Még eddig tulajdon Itélő székei voltak.

Freyenberg, (Mont de bois), a' Francz. felső Rajnai oszt. ban zordon hegy 7 Ekleziákkal, és nagy marha tenyésztetéssel.

Freyenhausen, Waldeki Hercz. ség' vsa, van egy mulató kertje, mellytől fogva Casselig szép állée vezet.

Freyenstadt, l. Freystadt.

Freyenstein, Winterfeldi falu 116 h. Priegnitzben, nem messze Stepenitz forrásától Brandenburgban, az apró jóízű repáji miatt nevezetes. Közel van faule Forth, hol a' Marki parasztok a' Swédeknek a' Fehrbellini csata után az ált' menelt elzárták.

Freyenwalde, (52° 51' É. Sz. 31° 49' K. H.) kis vs a' Brandenburgi közép Markban Odera víz mellett, mellyen keresztül itt járás van, 283 h. 2239 l. kik magokat halászásból, gabona termesztésből, serfőzésből, és hálószővésből táplálják. Nem messze a' vstól egy kies völgyben van egy érczes kútfo. A' vidéken lévő gáliczkőbánya melly esz-

tendőt állt 5—6000 mázsát ad, 1738-tól fogva a' Potsdami árvák' házáé, és csak nem minden Burkus tart. nyoknak elegendő gálicz-követ szolgáltathat. Végre II Fridrik Király az itt való mocsárok 5—6 mfdnyi földet haszonvehetővé tett, mellyen 1400 familiák magokat táplálhatják.

Frejenwalde, v. Neu Freyenwalde, (50° 27' E. Sz. 33° 13' K. H.) vs Pomerania' Szatzig kerületben, Staritz tó mellett, 184 h. 990 l. kik közül 40 zsidó.

Freyhain, Urodalom alsó Silézia' Militischi ker. 1 □ mfd nagy, egy mvssal hasonnevű várral, Militischtól 3 mfd. 750 l.

Freyheit unter dem goldenen Rehorn, mvs Cseh Bidschowi ker. Rehorn hegye alatt. 121 h. egy kat. templomm. Ispitállyal, híres vászon fejeztéssel. Nem mesze van meleg ferdő, melly Johannes badnak, vagy Johannesbrunnak nevezetik.

Freyhung, mvs Bajor ország' Razat ket. 280 l. ólom bányával.

Freymark, kis vs nyugoti Burkus ország' Heilsbergi ker.

Freybach, l. Friesach.

Freyingen, hajdani Pöspökség, most Bajor orsz.hoz tartozó Herczség Iser vize mellett: 14 □ mfd nagyságú 23000 l. részent termékeny földé, de részent igen hegyes, nagy a' marha tenyésztése, a' Pöspökség fő vsa is szint úgy nevezetett.

Freyingen, Frisinga Fruxinium, (48° 23' 55" E. Sz. 29° 25' 15" K. H.) Bajor orsz. Iser ker. vsa, Mosach víznek Iserbe való szakadásánál: két hegyen épült 800

h. 3500 l. régi Residentziával; jól épültt Gymnasiummal, és erdei tisztséggel; Püspöknek, Gen. - Vicáriusnak, országítelő székének, és számadó tisztségnek lakja. Lakosai szorgalommal ügyelnek a' marhatenyésztésre, és földmívelésre.

Freystadt, (48° 28' E. Sz. 32° 2' K. H.) vs Ens felet való Austriai Mühl negyedben 4000 l. várral, Piáristák lársaságával, kath. fő iskolával, Esperestséggel, nagy czérna kereskedéssel, Cseh orsz. ba vezető kereskedő úttal, és Posta váltással. Szokás szerént a' kerületi tisztségek' lakhelye, mellyek most egy Linczi hostádba a' Duna bal partjára állt vitettek.

Freystadt, Al-rendi Urodalom, és vs az Austriai Silézia' Thescheni ker. Oelza víz' job partján. 172 h. 850 l. kik németül, és Slézlelgyel nyelven szólnak, szép várral, kath. Plébánia templommal. A' lak. magokat földmívelésből, marhatartásból, len fonásból, és vászon szövésből táplálják.

Freystadt, (50° 52' 15" E. Sz. 33° 11' 30" K. H.) A' Siléziai Glogau Herczség' kerületi vsa, hegyek közt, egy régi várral 625 h. 2840 l. Posztó fabrikával, kapcza kötéssel, bor, és gyümölcs termesztéssel.

Freystadt, lengyelül Kisieli-ce, (53° 36' 20" E. Sz. 36° 55' 30" K. H.) vs nyugoti Burkus ország' Marienwerderi ker. magas hegyen, 136 h. 880 l. Földmíveléssel és serfőzéssel.

Freystadt, l. Freystädtlein. **Freystädt**, vs Hassziai Starckenberg Herczs. ben, a' Raj-

na mellett.

Freystadt, (Frisstat), vska Morva orsz. Hradisch ker. a' Lukow Urodalomhoz tartozik 's egy erdővel körülvett rónaságon fekszik, 1,5 h. 860 l. Lakják sok kádárok, kik csak nem az egész Hradisch kerületi szőlő természeteket hordókkal eltartják.

Freystadt, 1. Galgócz.

Freystadtein, (Freystadt), Bajor orsz. felső Duna ker. vsa Schwarzach vize mellett, 1,56 h. 800 l. és drót fabr.val.

Freystein, mvs Morva ország' Znaymi ker. Taya vize mellett, 62 h. 260 l. kath. templommal.

Freythurn, mvs Karinthiában, egy Kulpa vize mellett dombon fekvő várral. Földje termékeny, 's terem gabonát, jó borokat, és ízes gyümölcsöt.

Freywaldau, bánya vs (500 13 E. Sz.) Austriai Sileziában a' Troppau ker. fekvő Neissei Herczs.ban, egy régi várral, Herczegi Püspökség főtisztségével, jól elrendelt Magistratussal, tágas rónaságon fekszik, Bielau vize partján, van 2 elég hosszú hostádja, 316 h. 2060 l. kik Németek, Plébánia templommal, német nemzeti Iskolákkal, 's szegények Ispitályával. Lakosai nagyobb részt a' földművelésből, és vsi kézművekből élnek. Van egy privilégiált rezgő arany és pamut fabrikája, és Urodalmi téglavetője. A' bánya már elhagyatott.

Fria, igen kis fő vsa egy hasonnevű Herczs.nak magas helytt, nem messze Ebrotól ó Castilia Spanyol Királyságnak Burgos nevű tar-

ományában.

Friaul, Friuli, Forum Julium, egy részént hegyes és terméktelen, részént sík, és igen termő tart., melly keletre Karnioliával és a' Triesti szűk tengerrel, délről a' hajdani Velencei birtokokkal, nyug. Trevisanóval és Feltrével, ész. Tyrol egy részével, és Karinthiával határos. Ezelőtt Austriahoz, és a' hajdani Velencei Statushoz tartozott. Az Austriai rész állott a' Herczegített Gradiskai és a' Görcki Grófságból. Az ő kies vidékekre 's az ő különös termékeikre nézve Austriának két leg szebb tart.nyai voltak; 's felosztattak e' képen: Görcki, Gradiskai és Aqulejai téerekre, Flietsch, Tulmino v. Tolmein kapitányságokra, és némelly elszórtt községekre a' Velencei téreken. A' Velencei Friaulnak fő vsa volt Udine, ezt is a' Campo Formioi béke alkalmával 1797ben Austria nyerte el. Vannak több mint 365000 l. kik 4 vsban, 20 mvsban, és 600 falukban és pusztákon laknak. Kihordatnak bor, selyem, és vas. Később ezen tart. az Olasz Passerianoi oszt.hoz, a' régi Austriai rész pedig Illycumhoz tartozott, 's 67 mfdeken 124000 l. számlál. Fő vsa Görck. Ezen tart.tól neveztetett a' Francz. Generál Duroc Friauli Hercz. nek.

Fribus, Friebus, Frübis, Früpas, mvs a' Cseh Elnbogeni ker. egy szűk völgyében, sűrű erdőkkel körül edzve, Hartelsberg víz és Erbgraben patak mellett, 121 h. jó czinbányával, 's fontos salétrom 's gálíczlola

- kiszítéssel. Találtak itt jáspis, calcedon, carniol, kristály, topáz, amethiszt, hyacint, gránát, aqvamarine. Van kath. temploma.
- Fricenti**, vska Nápoly' tulsó Hercz.ben Tripalta viz mellett, Püspökséggel.
- Frick**, Helvetziai Argau Kantonnak mvsá, kies völgyben, 800 lak. ettől vette nevét Frickthal.
- Frickenhansen**, mvs Hajdan Burkus korona jószágá a' régi Frankoniában, 1803 csere által a' Bavarusé lett, azután pedig a' Würzburgi fő Hercezségé, 189 h. 980 l. és bor termesztéssel.
- Frickthal**, Hajdan Austriai tart. melly a' Rajna bal partján Aartól egész Basileáig terjedett, részént hegyes, részént sík, egészben elég termékeny, van jó gabonája gyümölcse, és szőlője, adt marha nevelése is. 1801 Austria Francz. orsz.nak és ez 1803 a' Helvetziai közjónak áltengedte.
- Friedau**, vár, és falu az Ens alatt lévő Austriában a' Bécsi erdő felett fekvő negyedben, Bielach' kel. partján, orsz. törvény székevel, karton készítéssel, vashá-nyával, és rézhámmorral.
- Friedau**, város alsó Stíriának Marburgi ker. Dráva mellett, 50 h. kath. pléb.val, vám, és ső házzal.
- Friedberg**, Herczegi vs Stajer orsz. a' Grätzi ker. Wechsel pataknak eredete mellett, az Ens alatt fekvő Austriának határin, kath. plébán. posztó és üveg fabrikával.
- Friedberg**, vs Bajor orsz. Isar ker. Acha mellett, 310 h. 2200 l. sok órással, és serfőzéssel.
- Friedberg**, a' Hassziai Starken-bergi Hercz.ben Usbach mel-
- lett való vs, 1740 l. közel hozzá van Friedberg vára.
- Friedberg**, vs a' felső Hassziai Hercz.ben, Wetterau vidékén egy dombon, 337 h. 1990 lak.
- Friedberg-Scheer**, Duna mellett fekvő Urodalma a' Thurni és Taxisi Hercz.nek, Bavarriának felső Duna ker. 3 1/2 □ mfdön 11000 l. teremfát, gabonát, és lent. Fő vsa Scheer.
- Friedberg (Burg)**, v. Friedbergi várnagyság a' Hassziai fő Hercz.ségben Wetterauban. 9 □ mfdön 6700 l. a' mostani várnagynak halála után Hassziához visszaesik.
- Friedburg**, mvs Bajor orsz. Salzachi ker. az Hähnhardti erdő szélén számadó tisztség lakja, van egy vára, 62 h. 's plébániája.
- Friedberg**, v. Friedberg, (500 18' E Sz.) Herczeg-Püspöki vsa, tagás helytt, az Austriai Silézia' Neisse nevű Hercezségében a' Troppai ker. egy völgyben: várral, és Püspöki fő tisztséggel, 118 h. 720 német lak.kal kiknek éllemeik földmivelés, marha tartás, és más kézimivek, mellyek között négy örökös pálinka főzés vagyon.
- Friedeberg**, vs Brandeburgi Neumark ker.ben termékeny vidéken két tó mellett. 395 h. 2320 lak. földmiveléssel, posztó készítésével. A' hasonnevű ker. 19 2/3 mfdön 27499 l. számlál.
- Friedeberg**, vska a' Sileziai Jauer Hercz.ben Queis mellett, tagás helytt. 341 h. 1640 l. nagyrészént kath. l. kath. és evang. templ.mal. faragással, harisnya gyöles és varrott kendők fabrikájával.
- Friedeberg**, (Hohen), vs Sileziában Sternberg Grófhoz

- tartozik, Bolkenheim Lands-
huti ker. ben, 77 h. 500 l.
és csekély kereskedésel.
- Friedeburg**, a' volt Wesztfá-
liai kirs. Saale oszt. Hallei
ker. Gerbstädtti kantonban
lévő birtok és vár, Saale vi-
ze mellett, 2 kuriával, 2 víz
és olaj malmokkal, salé-
trom és réz olvasztó műhel-
lyel. 66 h. 480 l.
- Friedeburg**, régi omlott vár a'
volt Francz. kel. Ems oszt.
ban: Turfás helyekkel.
- Friedeburg**, a' Hassziai Hercz.
kis városa.
- Friedeck**, urod. az Austriai Silé-
ziának Tescheni kerületéb.
Morva orsz. határain, melly-
től Ostrawitz által választ-
tatik el, igen hegyes, 's erdős;
Praschma Grófhoz tartozik,
van 1 vsa, 6 falúja, 2930 h.
16920 l. Fövsa
- Friedensberg**, az Orosz Vilnai
Helyt. Wilia mellett fekvő vs
1 hegyen, Camadulenzesek
klast. val, mellyben 24 Re-
meték laknak. Ezen épület
a' Lithvániai nagy Cancel-
láriusnak majd 8 Tonna a-
ranyokba jött. A' márvány
szinte pazérolva van reá; a'
templomon fresko-festések,
kupján sok mesteri remek-
mivek és formák látszatnak.
- Friedensburg**, Dánia' birtoka a'
felső Guineai Arany parto-
kon Ningó orsz. ban, révvel.
- Friedensburg**, Dániai királyi
mulató Palota igen kies vi-
déken. Hágától 5 mfd, See-
land szigetén, tágas határ-
földekkel, mellyek térén
van a' Normansthal, Norwe-
giaiakat ábrázoló szobrok-
kal, minden Eklezsiának tu-
lajdon ruházatjában. Lakja
az özvegy Királynénak.
- Friedenshafen**, szép rév Ame-
rikai St. Domingo szigetén.
- Friedenstein**, Herczegi Palota
Gothában, elébb Grimmen-
stein nevet viselt.
- Friedensthal**, Herrnhuterek
missiója a' Dániai S. Jean
nevezetű Szűz szig. en, nyug.
Indiában.
- Friedericia**, szép helyet fekvő
nem egészen kiépült, de ré-
szént erős vs Jütlandban, a'
Ripeni megyében, a' kis
Belt mellet, 470 h. 3070 l. ros-
rével, de mellyben a' kis
Belten ált járó hajók vámot
fizetnek; van egy Fegyver-
háza, szappan főzése, poszt-
tó fabrik. és nagy dohány
termesztése. Ezen vs véd he-
lye a' nyomorúltaknak, és
a' Bankrotírozóknak.
- Friedericia**, vs Georgiában Ész.
Amerikai szabad tart. ban.
- Friedersdorf**, felső Lusatzia-
ban Silézia határain fekvő
falú, Greifenberg mellett,
1530 l. és gyolcs szövessel.
- Friedewald**, a' volt Wesztfá-
liai kirs. Werrai oszt. a'
Hersfeldi ker. lévő hason ne-
vű kantonnak mező vsa,
's fő helysége, a' Dreyen-
bergi hegy alatt, a' Seiling
erdő keleti részén; várral,
reform. templom. 50 h. 330 l.
- Friedewald**, vs Nassau-Usinge-
ni Hercz. ben 1060 l.
- Friedingen**, (48° 1' 16'' É. Sz.
26' 35' 17'' K. H.) vs a' Du-
na mellet Würtembergi ki-
ráltság' Rotweileri ker. 840
lak.
- Friedland**, vs Cseh orsz. ban
Willich mellett fekszik a'
Bunzlau ker. 363 h. 2960 l.
Fő vsa azon Urod. nak melly-
től Wallenstein Herczegi ne-
vet viselt. 2 várral és egy
fő templommal.
- Friedland**, vs Morva orsz. Ol-
mützi ker. melly az Eulen-
bergi urod. hoz tartozik 105
h. 600 l.
- Friedland**, falu Morva orsz.
ban Preraui ker. ben, a'
Hochwaldi urod. ban Ostra-

vicza mellett. Plebániával 217 h. 1280 l. jó vashámorral, és hozzá tartozó olvasztó-kemenczékkel.

Friedland, (54° 26' 12" É. Sz. 38° 46' 50" K. H.) Alle mellett fekvő vs északi Burkus orsz. ban a' Brandenburgi ker. 248 h. 2120 l. 1807-ben volt itt egy csata Jun. 14-dikén a' Francziák, Oroszok és Burkusok közt, melyben az elsők nyertesek voltak.

Friedland, (Prenszisch) város (53° 32' 10" É Sz. 34° 55' 5" K. H.) nyugoti Burkus orsz. Conitzi ker. egy hegyen, 3 hallal bővelkedő tá-ly között, 233 h. 1440 l. posztó szövessel, gabona, posztó és malata kereskedéssel.

Friedland, (Märkisch), 53° 20' 25" É. Sz. 33° 46' 5" K. H.) vs Blankenburg Uraság'tulajdona nyugoti Borusszia Kroni ker. 180 h. 823 keresz. és 1064 zsidó l. várral, posztó szövessel és kereskedéssel.

Friedland, kis vs és Urod. Steinau vize mellett alsó Silézia' Schweidnitz Hercz ben, 192 h. 1010 l. egy kath. 's 1 reform. templ-mal. Hochberg Fürstenstein Gróf tulajdona, finom papiros malma és igen vékony gyolcs készítése nevezetes. 1760-ban itten a' Császári katonák a' Burkussal esett csatában sokat vesztek. A' kapúnál tüstént kezdődik a' lengyel határ.

Friedland, Urod. és vs 780 l. kik közül 185 zsidók. Alsó-Lusatzia' Lübbeni ker. Spree mellett, közel a' Morvai határhoz. A' Brandenburgi Sz. János kereszties vitézinek tulajdona, és a' Szász válosztó Hercegs. alatt vagyon, egy a' rendnek Kapitányai közül igazgatja, ki ugyan

ezekhez tartozó Schenkendorfi tisztséget is az ő 10 falújival igazgatja.

Friedland, a' volt Vestfáliai Leine oszt. Göttingeni ker. egy hasonnevű kantonnak része, és fő helysége Leine mellett, urodalmi tisztséggel, 33 h. 250 l. gabona és len termesztéssel, és gyolcs szövessel.

Friedland, város Meklenburg-Strelitz Hercz. ben egy tó mellett mocsáros helytt, 526 h. 3400 l. tobák fabrikával.

Friedrich d'or, Burkus arany pénz, tesz 5 R. Tallért vagy 7 for. 30 xrt.

Friedrichsberg, mvs Seelandiában Koppenhágától 3 mfd, egy kastéllyal, melyben a' királyi familia közönségesen mulatni szokott. A' kastély szép ernyős kerttel van körül véve, melly a' Publicumnak nyitva áll, melly leginkább ezt vásárnapokon, midőn a' testörnek muzikusai török muzsikát tartani szoktak, megszokta látogatni.

Friedrichsburg, Királyi mulató kastély Seelandban. Koppenhágától 4 mfd. Gothusi ízlésre négyszegű kövekből épült rézzel befedve. A' 3-dik emeletben egy szép hősi szalája van, szép temploma, mellyben a' királyok koronáztatnak, nagy gyümölcs fás kertje, ágyúöntő mőhelye, és puskaapor-malma.

Friedrichsburg, hajdan Oxdinpet a' Svecziai Upland tart. szép vára, a' Stockholmba vezető útfélen, mellyet IV. Christian készítettet.

Friedrichsburg, vár Afrikában a' Guineai arany partokon, Axim tart. ban, capo tres Puntastól 1 mfdre, melly a' Brandenburgi Fridrich Wil-

- helm választó Hercz.től fel-
állapított Emdeni Afrikai
társaságtól 1683-ban Man-
fro hegyen építettett, melly-
nek védjét gyakran több
körül fekvő helységek ki-
kérték. 1715ben a'Dánoktól
ismét elhagyatott, és 1750 a'
Hollandok hatalmuk alá
vették.
- Friedrichsdorf**, egészen új Fran-
cia Gyarmat a' Wieden-
brucki Kant. Paderborni
ker. a' volt Fuldai oszt.
Wesztfáliában 37 h. 140 l.
- Friedrichsfeld**, Hajdan Hunds-
feld az Oelsi Herczs. mvsa
Siléziában, 1 mfd Breslau-
tól. Midőn itt 1743-ben az e-
lébbi Burkus Király tábori
vizsgálat tartana tisztelet
okáért ezen helységet nevé-
ről Friedrichsfeldnek ne-
vezték.
- Friedrichsfelde**, szép mulató
kastély a' Brandenburgi kö-
zép Markban 1 mfdnyire
Berlintől, most a' Holstein-
becki Hercz.nének tulajdo-
na.
- Friedrichsfrist**, Királyi vár.
nem messze Königsbergtől.
Nyugoti Burkus orsz. Schaa-
ki ker.ben.
- Friedrichsgave**, rézbánya Nor-
vegiai Christiania nevezetű
megyében.
- Friedrichsmünd**, l. Gemünd.
- Friedrichsgraben**, (kis és nagy)
két mesterséges fók nyugot-
ti Prussziában mellyek Gil-
ge, Nemonien, Wiepe, és
Deine vizeket össze foglal-
ják, és így ama' veszedel-
mes járást a' Curi réven ke-
resztül elmellőztetik.
- Friedrichsgrätz**, Prussziai felső
Siléziának Oppelni Herczs.
ében fekvő új falu mellyet
a' Husszíták építettek, va-
gyon tulajdon Prediká-
torjok és templomjok.
- Friedrichsgrün**, Szász orsz.ban
a' érczes hegyek közt fekvő
falu, Zwickau mellett, ha-
risnya kötéssel, és gyolcs szö-
véssel.
- Friedrichsgrund**, falu Sileziai
Glatz Grófs.ban, 110 l. üveg-
hutával és hamuzsir főzés-
sel.
- Friedrichshaab**, v. Frederichs-
haab, Fridrichshofnung,
(62° 31' É Sz.) Dániai Gyarmat
Grönlandban, kereske-
dik tengeri kutya zsírral,
róka és tengeri kutya bőr-
rel.
- Friedrichshall**, Hildburgshau-
seni Herczs. Neustadt falú
mellett lévő só bánya, hol
magnesia, glauber só és ke-
serű só is készítetik.
- Friedrichshall**, l. Frederichs-
hald.
- Friedrichshamm**, v Friedrichs-
havn (Finniai nyelven
Weckelax, Friderici Por-
tus, (60° 48' E. Sz. 44° 40' K.
H.) Az Orosz Finlandi
Helyt. jól megerősített és
rendesen épült kerületi kis
vsa, a' Finniai tenger öböl-
nek felszigetében, van egy
réve, mellyben közönsége-
sen az Orosz hadihajóknak
egy része áll, 86 h. 3 templ.
és 1330 l. kik hasznos vízi és
szárazon való kereskedést
üznek.
- Friedrichshayn**, alsó Lusatziá-
ban üvegbánya, a' Spreng-
bergi ker.
- Friedrichshöhe**, Hildburgshau-
seni Hercz.ben lévő üveg-
bánya.
- Friedrichshof**, királyi mulató
kastély királyi vár kerttel
Upland tart.ban Svéd orsz.
ban, melly 1732-ben szép
czitrom és narancs fákkal
felékesítettet.
- Friedrichshofnung**, l. Frie-
drichshaab.
- Friedrichsholm**, l. Christian-
sand.

Friedrichshütte, l. Iba.

Friedrichshuld, vsi törvénnel bíró mvs Brandenburgi Üj-Markban, Züllich ker. 35 h. 190 l.

Friedrichshuld, Pomeraniának Rummelsburgi ker. fekvő nemes falu, 30 h. és Parket fábrikával.

Friedrichsnagor, l. Sirampur.

Friedrichsort, hajdan Christiane-Preis Schleswigi Hercz. ben fekvő Dániai kis vár a' Holsteini határszélén, Kiel-től $\frac{1}{2}$ mfd a' Kieli Wyk bemenetelénél, van 4 bástyája, temploma, fegyver, és kenyér tára. A Commendáns háza, egy batalionnak való kaszárnya és néhány Markotányos házak, e' várnak jelesebb épületei.

Friedrichsrode, vs Gothai Hercz. egségben 260 h. 1700 lak. Parket és Czvilich szövessel, fejeztéssel, olaj papiros és fűrés malommal.

Friedrichstadi, ($50^{\circ} 23' 10''$ É Sz. $26^{\circ} 47' 30''$ K. H.) jól épült vs Schleswigi Hercz. ben, Eyder és Treen fók közt, mellyek akal mas csatornák és drága zsilipek által egygysítetnek, 473 h. 2500 l. kik mindenféle religió felekezettek, u. m. kath. luth. arminianusok, mennoniták, quackerek, zsidók. Talaltatnak itt selyem, pamut, parket, kemönyítő, lakírozott mivek, mustár, olajtörő fabrikák. Kereskedése is és hajózása eleven.

Friedrichstadi, vs és vár a' Norvegiai Christinia megyében, Glommen vizének a' Drameni öbölbe való szakadásánál 1840 h. rével, magazinnal, fegyver tárral, néhány fonással, deszka és árbocz kereskedéssel.

Friedrichstadi, Lettiai nyelven Janua Righa az Orosz

Rigai Helyt. Düna vize mellett fekvő vsa.

Friedrichstadi, a' Dániai St. Croix szüzek szigetén fekvő kis vs, Amerikában.

Friedrichstein, l. Friedrichshald.

Friedrichstein, Gróf Donhofnak gyönyör mulató kastélya, szép állatos kerttel, Pregel fő mellett nyugoti Burkus orsz. ban.

Friedrichssund, kis Dániai vs a' Seelandi szigeten Isefiordi öbölnél, gabona kereskedéssel, és a' Jägerspreisha álhajózással.

Friedrichs Tabor, a' Sileziai Wartembergi urod. ban lévő Cseh emigransok' gyarmatja, pamut, és parket szövessel.

Friedrichsthal, Sileziai szállítás Oppelni ker. 83 h. 350 l. olvasztó kemenczével, hámmorral, szeg, és fapipa fabrikával.

Friedrichsthal, falu Brandenburgi közép Markban az alsó Barnimi ker. Zseb, és falonfüggő óra-fabrikával, és üveg bányával.

Friedrichsthal, királyi üveg és tükör huta Szász orsz. Meissen ker. Senftenbergi tisztségben. Fújatnak és öntetnek itt elég nagy tükrök, mellyek szépségek mellett 90—100 hüvelyknyi nagysággal díszesek, és Dresdában simítatnak meg.

Friedrichsthal, falu a' Coburg Saalfeldi Hercz. ben, Gräfen-thali tisztségben, egy vashámmorral.

Friedrichsthal, Coburg-Saalfeldi vashánya, és hámmor mihely az Altenburgi Hercz. egségben. Közel ide vannak 3 üvegbányák.

Friedrichsvärn, l. Stavärn.

Friedrichswerk, Dániai jól épült mvs nem messze Kop-

penhágától, ágyú, és golyóbisöntéssel; fegyver, sálétrom, és mezsei gazdasági eszköz-fabrikával. Ezüst olvasztó kemenczével, egy ércz hámmorral és 2 puska poros malommal.

Friedrich-Wilhelm csatornja, Mühlrosi kanális, a' Brandenburgi választó Márkságban lévő vízvezetés, melly az Odera és Sprée vizeit egybe foglalja. Az utolsó fogva egész Brieskowig terjed, a' Brieskowi tóból az Oderába. 5 Párisi vesző szélességű, és 6 lábnyi mélységű, 6280 vessző vagy is 3 mfd hosszú, van 10 erős zsilipje, és 65 lábnyi omlása.

Frielendorf, mvs Hersfeldi ker. Werra oszt. a' volt Westfáliai kirs. ban 80 h.

Friemar, falu Neisse mellett a' volt Szász Gothai Hrcz. ben 198 h. len, legelő, és gabona termesztéssel.

Friesach, Freysach (46° 55' 45" E. Sz. 33° 3' 35" K. H.) vs Karinthiában, Klagenfurti ker. Mettnitz folyó mellett, 200 h. 2000 l. egy várral, melly Geyersberg nevet visel. Barbara ferdővel, vám tisztséggel posta házzal, prépostsággal, és a' német rendnek commenturjával vas bányával, 's kasza fábrikával.

Friesensteine, egy része az Oriás hegyeknek Schmiedeberg és Landshut között, 2881 lábnyi magassággal.

Frisia, Friesland egyesült Belgyiom orsz. tart. a, nevét vette egy régi viaskodó Fries nevű nemzettől. Határai ezek: ész. az északi tenger, nyug. a' Flie vize, délről a' Zuyd tenger, és a' felső Yssel kel. a' felső Yssel, Grönninga, és Drenthe tart. Az egész tart. fel volt osztva az

Oestergoi, Westergoi, és Zevenwoldei fertályokra és néhány községekre, és öt Deputatust küldött Grafen-hagha az orsz. gyűlésre. A' királyság' ideje alatt egy ezen nevű oszt. formált és 54 9/25 mfdön 161510 l. foglalt. A' föld színe alacsony sőt alacsonyabba tenger színénél, és mivel a' tenger felől sehol sincs homok torlás, kéntelenítették lak. magokat sok pénzbe került töltések által a' tenger' dühe ellen ótalmazni. Az egész tart. mesterként árkoktól hasittatik, mellyek részént a' bő viznek lecsapolására részént a' javak ki hordására szolgálnak, a' legjelesebb vonva van Harlingentől Franeker, Lenwarden és Dokum'on keresztül egész Gröningáig; valóságos folyóji mincsenek a' Lauwersi határ fő vizen kívül, de annál több tavai, p. o. a' Tjenke, Slooteri, Fljnesseni, Heegeri, Sneekeri, és Bergumi tavak. A' levegő nedves, és tisztátalan, de nem egségtelen. Az álljasokban legzsebb legelők találtnak, mellyeken a' marha, ló és juh tenyésztetés igen tágos, kivált jó, és nagy szarvas marhák 's lovak találtnak, nem külömben a' Frisiai juh is nagyságáért nevezetes. Az emelt helyeken vettetik gabona, leginkább tiszta buza, borsó, és rozs igen bőven, mellyből ki is szoktak hordani. A' dél keleti részén vannak mezőségek és erdőségek is, de a' fa nem elegendő, kipótoltatik mindazáltal híznyossága a' lapáltságokban igen bőven ásatni szokott turfa által. A' halászat hasznosan üzettetik, szint-

úgy a' mesterségek is a' Frieslandi gyolcs minden Hollandiaiak közt legvékonyabb. Papiros és vitorlavászon is készítenek itt, és só is főzetik, 's t. ef. Lakosai nagyobb részt ref. vannak még is sok kath. is és Mennoniták. Az egész tart. ban vannak 11 vsok, 336 faluk, és sok nemes kastélyok, mellyek Stinseneknek vagy Staatoknak nevezetnek, Fő helye Leenwarden.

Frigento, vs a' Nápolyi Kirs. hason nevű tulsó Herczs. ben, 2700 l. juhokkal és gabonával kereskedik.

Frignano, egy a' hét kis tart. nyok közül, mellyekből a' Modenai Herczegség áll.

Frikenhausen, mvs Main mellett a' Würzburgi volt fő Herczs. ben, 190 h. és bor termesztéssel.

Frio, Capo Frio, vs és tartomány foka, Brasiának dél keleti részén, Rio Janeiro-tól keletre. Itt készíttetik tengeri só.

Frisak, vs Rhyn mellett a' Brandenburg közép Markban, Bredow Urak' tulajdona, 216 h. 1300 l. várral és marha tenyésztetéssel. A' Frisaki kis csatorna nagy Frisaki kanálissal öszvekapcsoltatott, hogy a' nagy Havellandi mocsár haszonvehetővé tétessék, amaz 6767, ez pedig 21678 vessző hosszúságú.

Frischau, Lichtenstein Herg. vára és faluja Morva orsz. Znaymi ker. egy jeles képes tornácczal, pléb. val, vendégfogadóval, és tavi malommal.

Frisch-Haff, I. Haff.

Frische Nehrung, lengyelül Nizina, az az: lenyomott hely, tágas róna a' keleti tenger és a' Frisch-Haff között,

részint jó, részint homokos földdel, mellynek északi része Danczighoz, déli Burkus orsz. hoz tartozik, van jó ló tenyésztetése, fő vsa Münde v. Weichselmünde.

Frisii, hajdan egész ész. Hollandiában és Utrecht tart. ban elterjedt Nemzetség. Most Ost és West-Frieslandiakra osztatnak.

Frislak, kis vs Gallicziában a' Jasloi ker.

Frittola, híres egésséges ferdő a' Nápolyi Terra di Lavoro tart. ban.

Fritzlar, hajdan a' Mainzi Vál. Fejedelemséghez tartozó Herczség melly a' Deputationalis per által 1802-ben a' Hessen-Casseli Házhoz kapcsoltatott. 6 □ mértfd nagyságán van 4 vsa, 25 faluja és pusztája, 11 szabad udvara és műhelye, 2 vára, és közel 14000 l. Jövedelme 60000 for. ment. Benne van

Fritzlar, vs és azon nevű kant. nak fő vsa felső Hassziában, Edder mellett, egy Collegialis nevelő házzal, Ursula Apátság' klast. val, mellynek Apáczái leány gyermekek nevelésével foglalkozkodnak, Minoriták' klast. val, 338 h. 1830 l. 's Frankfurthba vezető hiddal Edder vizén.

Fritzöwerk, vas bánya a' Norwegiai Christiania Megyében Lautwig vstól nem messze, ad esztendőt által majd 8000 hajó fontnyi rud vasat, és 2000 hajó fontnyi öntött vasat, van ágyú öntő műhelye is.

Frobishur útja, (63° É. Sz.) tengerszorulat Grönlandiának dél-keleti részén, melly a' feltalálójától így nevezetetik.

Frodsham, vs Chea Grófs. Angliában a' Weever, és Mer-

- sey öszvefolyása mellett, egy révvel, mellyből só, sajt, és kartifiol szélyel küldetnek.
- Frohburg**, vs és vár Wiehra mellett a' Lipcsei ker. Szász orsz.ban 290 h. 1900 l. erős materia fabrikával, és híres edény művekkel.
- Fröhländ**, vashánya a' Norwegiai Christ. Megyében Christianiasundban.
- Frohnau**, falu Schreckenberghgy tövénél a' Szász érczhegyi ker. vashámmorral.
- Fröhnhausen**, mvs a' Lohrei kant.ban Marburgi ker. Werra oszt. a' volt Vestfáliai Kirs. Dillenburgtól 1 1/2 órányira, 600 ház. 1778-ban csak nem egészen elégett.
- Fröllersdorf**, falu Morva orsz. Znaymi, azelőtt Brüni ker. Tayanak bal partján, egy pléb.val, Horváth gyarmathlakja, melly az ő nyelvét, ruházatját és szokásait megtartotta, 81 h. 490 l. 's csekély szőlő műveléssel.
- Frome**, vs az Angliai Somerseti Grófs.ban 9000 l. Frome mellett, meglehetősen posztó fabr.val és serfőzéssel.
- Fromista**, körül kerített mvs Carrion vize mellett, Valenciai tart.ban a' Spanyol Leoni Kirs.ban. Fő helye egy Markgrófságnak.
- Fronberg**, falu Bajor orsz. Regeni ker. egy várral, szép kerttel, vas hámmorral és papiros malommal.
- Fronleiten**, békerített kellemes tekintetű, és víg Herczegi mezőváros alsó Stiriában Grätzi ker. a' Mur vizének magas partján, mellyen által vezet egy híd a' fő kereskedő útra, 90 h. csak nem 4 mfd Grätztől, 1763-ban 's utóbb még egyszer, és 1809. harmadszor elégett.
- Fronsac**, vs a' Fran. Gironde oszt. Ille mellett 584 h. 1340 lak.
- Fronsac**, elég széles mesterséges fő a' Cap Bretoni szigeten északi Amerikában.
- Fronteira**, mvs Markgrófsági czímmel, Portugalliának Alemtejo nevű tart.ban.
- Frontenac**, erőség Ontario tó mellett, hol a' Sz. Lőrincz fővize ered, északi Amerika Canada tart.ban. A' Francziák ezt még 1673-ban az Irokezek ellen állították fel.
- Frontenhausen**, mvs Baviariában Isar ker. Vils mellett, gabonát bőven termő téren 860 l.
- Frontignan**, vs a' Francz. Herault oszt. egy hason nevű tónál, 600 h. 1420 l. Terem itt jó muskatály bor, az ide való muskátá rózsák igen nevezeteseek.
- Fronton**, vs a' Fr. felső Garonnei oszt. 384 h. 2150 l.
- Froombridge**, mvs az Angol Gloucesteri Grófs.ban, meglehetősen vasfabr.val és posztó készítéssel.
- Frose**, téres vs a' volt Westf. kir. Elbei oszt. Magdeburgi ker. Schönebeck kant.ban, 2 kapuval, 1 templ.mal, 134 h. 580 l. kik a' szántás-vetésből, marha tartásból, hajózásból és kézi mesterségekből élődnek.
- Frosinons**, vs a' Cosa fő vize mellett a' Pápa birt. Olasz orsz.
- Frosolone**, vs a' Nápolyi Terra di Lavoro tart.ban 3780 lak.
- Frösön**, mvs a' Swecziai tart. nyi Kapitányságban Westmorelandban, a' Jemtlandi tart.ban, a' Sees - Sjo szigeten, egy Kronstadnak nevezett árokkal. Itt esztendőt által két vásárt tartatík, mellyen a' lakosok só serpepyöket, aczél és vasmí-

- veket a' Norwegiabelieknek adnak el. Sok víznek ellenálló bőrök czipőeknek és saruknak készítenek.
- Frossay**, mvs a' franczia alsó Loire oszt. közel ehhez van a' Migroni rév, a' vs kereskedést üz.
- Frosten**, kis vs és rév a' Norwegiai Drontheimi megyében.
- Fleur**, v. Nobfleur, a' nyug. Persiai Laristan nevű tartom.hoz tartozó kis sziget, melly hadi időkben a' Hul familiából eredett Arab-soknak védelhűt szolgál.
- Frouart**, Cap d' avance, Patagoniai fok, v. Magellaniának Amerikában déli partjain azon foka, melly a' Magellani tengerszorulatba legbeljebb nyúl, látszatnak itt még St. Philippe vsának omladékai, mellyet hajdan a' Spanyolok építettek.
- Fruges**, vs a' franczia Calaisi tenger szorulat oszt. 112 h. 2520 l.
- Frutigen**, szép nagy mvs a' Helvetziai Berni kant.ban, közel a' Kandernek az Engstlen vizével való öszveszakadásához, hajdan ország bíróság főhelyége, mellyhez a' Gaster, Konder, és Engstleni völgyek is tartoztak. Közel hozzá fekszik a' Telleni vagy Tellenburgi vár, melly a' Várnagynak lakja volt. A' vár és vs közt foly el Engstlen, melly bűdös köves ferdő gyanánt szolgál.
- Frygge**, v. Fryke, egy 8 Sveziai mfd hosszú, de igen keskeny, hallal bővelkedő tó a' Swecziai Wärmelandi tart.ban, melly Nors vagy Fryks.Elbe víz által a' Werner tóval egybekapcsoltatik.
- Frysoita**, vs a' volt franczia keleti Emsi oszt. 1300 h.
- Frysztak**, vs Gallicziában a' Zamoski ker. Wystoka vize mellett, pléb.val 's egy nemes udvarral.
- Fua**, részént leomlott kereskedő vs alsó Egyiptusnak Garbieh nevű tart.ban, a' Nil nyugoti karjának keleti részén, szép és kies helyen fekszik. Itt mindenféle máteriák, hajókötelek, és különbféle házi szerek 's t. ef. készítenek. Lakosai jó hajósok, a' kereskedés mindazáltal miolta a' Nil karja, mellyen a' helység fekszik, nem bírja a' hajót, igen megcsökkent.
- Fubine**, város Piemontban a' Marengoi volt franc. oszt. 2570 lak.
- Fuccochio**, vs a' Toskánai N. Herczs.ben 4600 l.
- Fuccine** v. Fuschine, nagy falu Horváth orsz.ban, igen tetemes vashányával és postával.
- Fuchsfloss**, nagy főváz északi Amerikában a' Michigani tó és Missisipi közt, a' zöld öbölbe ömöl. Partjain laknak az 500 nagy Fuchs Indiai familiák. Vannak itt sok jávor szarvasok, medvék, bivalok 's t. ef.
- Fuchseinseln**, l. Aleuti szigetek.
- Fuchsstadt**, falu a' Würzburgi tő Hers.ben 100 h. 570 lak. gabona 's bor termesztéssel, 's marha neveléssel.
- Fuchsthurm**, Jena mellett egy agg torony erős kőfalakból áll egy hegy tetőn, hol hajdan az ifjabb deákok az öregebbektől sokféleképp gyötörtettek, és innen rókáknak neveztetek. Az ujabbi időkben Wideburg Tanító Úr e' toronyból csillagvizsgáló helyet formált.
- Fucinus lacus**, tó Marsusok földén Italiában, most Lago Fucino, ez nyelte el Archipe vsát, Tyberis vizébe csapoltatott a' Rómaiak

által.

Fuder, többféle értelmű nedv mérték, leginkább borbéli nagy mérték, melly a' teher változásával mekkoráságára nézve is változik, p. o. a' Hassziai, Lübecki, Frankfurti (a' Main mellett) és a' Pfalzi Fuder 480 pintből áll, az Augsburgi pedig 768, az Elsassi 576 pintet vagy is 24 akót foglal.

Fuego, Isla de Fuego, l. Feuer Insel.

Fuenfalida, nagy mvs a' Toledo tart.ban a' Spanyol új Castiliai orsz.ban.

Fuengirola, kis vs Granadáb. Spanyol orsz. a' közép tenger mellett.

Fuenmayor, nagy mvs a' Burgesi tartom. ó Castiliai Királys. Spanyol orsz.

Fuente de Higuera, (38° 55' É. Sz. 15° 56' K. H.) vs a' Spanyol Valenczia tartom. 2250 lak.

Fuente-Ovejuna, (38° 15' É. Sz. 11° 14' K. H.) vs a' Spanyol Cordovai tart. 6420 lak.

Fuente Rabia, l. Fontarabia.

Fuentes, Arx Fontana, l. Fort de Fuentes.

Fuentes, vs és Grófság termékeny rónaságban Aragoniában Ebro vize mellett.

Fuertaventura, l. Forteventura.

Fügen, falu Bajor orsz. Illeker. Széke egy Számadótisztstsgnek, vashámmorral's vas kereskedéssel.

Fuggeri tartományok, elszórva fekszenek a' felső Duna és Ille ker.kben Bajor orsz. a' Her.g Babenhausi linia, és a' Fugger Grófok közt fel van osztva, az első 6 □ mfdet, és 10000 l. birnak, a' másikkak 14 □ mfd és 30000 lak. Hozzájuk tartoznak Göttersdorf, Kirchberg-Weissenhorn, Glött és O-

berndorf, Dietenheim, Brandenburg, Kirchheim, Mikhausen és Nordendorf.

Fuglefang, (Vogelfang) egy a' Norvegiának legmagasbb hegyei közül a' Bergeni megyében, mellynek ormai örökös hóval fedve vannak. Üregében és nyílásaiban sok madarak tartózkodnak.

Fuhlas, l. Fulieriek.

Fuhne, folyóvíz Anhaltban, melly azon mocsárokból, mellyeket Fuhneknak neveznek, ered, és részént Steinfurtnál Muldába, részént Dröbelnél Saaléba omol.

Fühne, kis fő Brandenburgi Markban az Uckeri és középmarki határokön, Oderába szakad.

Fula orszádg, (v. Fulieriek' orsz.) máskép Phul, -közép Senegambiában Afrika közepén, hajdan tart. Siratiknak, egy elég hatalmas fekete Monarchának, Hovaltól észak felé esik, mind a' két részére Senegalnak. Észak-tól dél felé mintegy 50 geog. mfd hosszú, és 12—15 széles, a' buján nevelkedő plánták's termékenysége miatt egy legszebb országa a' földnek, melly minden plántákat bőven termeszt, 's nagy számmal vad's szelíd állatokat táplál. Földe nevel a' gabonán kívül leginkább pamutot, indigót, jó dohányt, némelly drága fákat's t. ef. lakosai mindazáltal csak imigy amugy mivelik. Ezen tartomány most felosztatott, mert 1785-ben egy az ő szentsége miatt híres Mahomet hitű Marbut Fekete Almami Abdulkader a' Siratikat vagy az előbbi Fulieriek Fejedelmét a' trónusról letette, és a' keleti részét országának elfog-

elfoglalta. Ellentállott a' Maurok viaskodásának, véget vetett a' Skláváságnak, eltiltotta a' férjfiak' adásvévést, és a' Sklávok általküldését az ő országán. Ezáltal Senegal mellett az Skláv kereskedés megcsökent. Emberséges bánás által ő tartományát csinosította 's gyarapította', külsőket országába édesgetett, és szomszédjai előtt magát féltelmessé tette. A' nyugoti rész igájától mentt volt, 's kormányoztatik nem függő Fejedelmektől. Illy módra két Fula tartományt kell tekintenünk, a' keletit, az az: a' függő Fulát és a' nyugotit, az az: a' nem függő Fulát. Amaz népes, és erdős, melly erdőkben sok ebenfa találtatik. Fő és Residentziás vsa Goumel. Emez alig 100 □ mfd, sokat szenved a' Maurok viaskodása miatt, kik a' felső Senegambiát lakják. El van osztva kis helytartóságokra, mellyeknek Felvigyázóji határozott hatalommal élnek, csak nem minden falunak külön Ura van.

Fulda, folyóvíz, melly Rhön hegyén ered a' Wasserkuppének töviből, a' Würzburgi Reulbach falunak vidékén, és a' Fuldai Hersnek nevet ad, befoly Solmes mellett a' volt Vestfáliai Nidernaulei kant.ba, 's Hersfeld, és Eschwegi ker. keresztül a' Casseli ker. foly, hol a' Fuldai volt oszt. nevet ad, itt már hajót is elbir, Casselt keresztül hasítja, Münden mellett Werrával egyesül, onnan Wesernek neveztetik, belé folynak osztán kis Schwarzbach, Jossbach, Haune, Eder, Schwalm, RÜB. LEX. II. DAR.

Sulze és Losse folyók. Hatalai közt legtöbbek a' csukák, vizák, pontyok 's t. ef. igen hasznos hajózása a' Mündenből Casselbe hordott fa miatt.

Fulda, hajdan hercegi Benedictinus Apátúrság, 1752-től fogva, Püspökség, most Hassziai N. Herczség, hataros Hasszia Land-Grófsággal, Isenburg és Hanau Grófságokkal, Würzburg Hers.gel, 's Henneberg Grófs.gal. Többnyire hegyes; mindazáltal gabonát, gyümölcsöt, lent eleget terem; fával, sóval és ásványos vizekkel bővelkedik, de bora kevés. Ezen ker.tekből áll: Neuhoof, Weiher, Fulda, ezen nevű vssal együtt, Johannisberg, Groszen-Lüder, Burghaun, Hunefeld, Eiterfeld, Huselstein, és Biberstein' része. E' nemes jószágokból (Reichs-Ritterschaften): Lengsfeld, Maunsbach, Bachenau és Wehrda. Hozzá tartozik Wenigentaft falu is. Dernbach és Geyza kerületek, és Bibersteinnek egy része, eddig az Austriai hatalom alatt vagyon. Itt van

Fulda, (50° 33' 57" É. Sz. 27° 23' 41" K. H.) vs egy hason nevű folyó mellett, 653 ház. 9000 l. Eisenbachtól 8 mfd, 's Frankfurtól 14 mfd. Vanak sok szép épületei, mellyek közzé tartozik leginkább a' hajdani Püspöki kastély a' hozzátartozó mulató kerttel. Van itt ezeken kívül Lyceum, erdő iskola, fonál kereskedés, gyolcs, porcellán, és pamut portékák' fabr. A' fő templomban van Sz. Bonifaczius' sírja, vidékén pedig a' Fasanerienek nevezett Her.gi mulató kastély egy drága raj-

zolattal, porcellán és természeti ritkaságok gyűjteményével.

Fülel, Filekov, (48° 16' É. Sz.) Urodalom és mvs Nógrád Várm.ben azon nevű jár. ban, Sz. Ersébettől nem messze, Zelenétől 2 1/2 óra kies helyen. F. U. G. Kohári és más Uraságok, lakosi magyarok, kath. rész szerint mesteremberek, rész szerint földmívelők, Salvator Franciscanusok klastromával és pléb.val, Várm. házzal, savanyú vízzel 's omladozott várral, mely hajdan nagy erőség volt, nevezetes.

Fülep hegye, Sz. György, és Badacsony, 3 jó boroktól híres szőlő hegyek Magyar orsz.ban nem messze Balaton tavától.

Fülep szigetei, 1. Philippi szigetek.

Füles Nikitsch, Rácza falu Sopron Várm.ben Báró Meskó tulajdona, van egy kath. templ.ma és jó szőlő nevelése.

Fulham, szép mvs Themse mellett az Angol Midlessexi Grófs.ban 2 nagy szőnyeg kézimivel, itt van a' Londoni Püspöknek egy mulató háza.

Fulierek, (v. Fulaberek, Phuliak' Phul' lakosi), nyilván kifajult Arabsoktól származott, elég népes, közép és alsó Senegambiában és Sierra Leonai partokon messzére elterjedett fekete népesség, színek valamivel világosabb testszín mintsem a' többi Negereké, magasb lélek tulajdonságaik, szebb képvonásaik, és alkalmazatosbak. Közönséges magosságok a' közszerű, detestek alkotása nem oly erős 's i-

nas, hogy erős dolgokra alkalmasnak látszassék, még is igen munkások, szorgosak, és fáradhatatlanok, ésszel móddal bírnak; asszonyaik kicsinyek de jótermetűek, kecsesek, elevenek, módosok, találos eszűek's gyengédedek, szeretik a' gyönyört, muzsikát, tánczot 's piperét. A' Fulierek' mezei jól elvannak takarítva, 's rendelve. Nevelnek szép marhákat, kövér juhokat, és kecskéket. Szeretik a' vadászatot, 's jobban élnek az egyéb Feketéknél, a' tüzfegyverrel jól tudnak bánni 's jó puskások. Kedvelik az Europai miveket 's a' gyönyörűségeket. Elnek Senegambiában részént saját Fejedelmeik, részént a' Mandigoerek' uralkodása alatt.

Fuligno, 1. Foligno.

Fullerne, falua' Svéd Smaland tart.ban, egészséges forrással.

Fulneck, vs Morva orsz. Pre-raui ker. Plébániával 400 h. szép hegyvállal határvámházzal, 3000 l. és az orsz.ban legerősb posztómanuf. mely esztendőnként 5000 vég posztót szolgáltat ki.

Fumay, mvs Maas mellett a' Francz. Ardennek oszt. 1740 l. Charlemont és Mezieres között. Van tűrhető palakóbányája

Fumel, vs, Lot mellett a' Francz. Lot és Garonne oszt. 2080 l.

Funatza, 1. Fonacza.

Funchal, (32° 37' 30' É. Sz.) a' nyugoti Afrikabeli Portugallusok' szigetének, Madeirának fő vsa, jó és nagy tengeröböl mellett, egy öröké viritó völgyben, hol

a' fejeére mázolt házak 's templomok a' kertek, és fák' zöldjének ellenébe kedvesen játszadoznak. Formája az Amphitheátrómé, 2000 h. 15000 l. 8. kath. templ. több klastromokkal. Lakja az országi Helytartónak 's a' Püspöknek. Vannak 7 erőégei. Találatnak itt Anglus rakodó házak. Mivel pedig csak a' Helytartónak 's az Anglus Consulnak vannak hintójik, a' nagyok élnek tarka selyem hálóval, melly oly nagy hogy egy személy benne elülhet, 's ez két személyek által egy rúdon vitetik, a' négy végénél fogva, 's ez által a' háló mint egy erszény, össze huzatztatik, a' midőn leögg egy selyem kárpit akasztatik reá, mellyel a' bennülő eltakartatik. Itt a' Barátmonostorban van egy szoba, mellynek falai a' padlása 3000 csont főkkel és a' szigeten megholt szent emberek csontjaikkal ki van gyon rakva.

Fundi, Cicerónak tartózkodó helye Ausonesek földén Italiában, most Fondi.

Fundschi, v. Schilluk, Népség Habessyniában melly most egészen Sennaarhoz tartozik.

Fundy-Bay, nagy és halas tengeröböl az Anglus északi Amerikában új Scóttia és új Braunschweig közt.

Fünen, Fyen Dániai megye, áll Füneni szigetből, Taasing, Langeland, Laaland, Falster, és más kis szigetekből, tére 88 □ mfd, vannak 175000 l., legnagyobb szigete

Fünen, keletre a' nagy Belti tenger által Seelandtól, dél-

keletre kis Canalisok által Langeland és Arro szigetek-től, nyug.ra a' kis Belt által Schleswig, és Jütlandtól elszakasztatik, északra Kattegáthoz ér, 10 mfd hosszú és 9 széles. Lakosainak száma 120000-re megy. Ezen szép, kellemes, és a' déli részén gyönyörű, nyári házakkal ékes sziget, esztendő-t állt' 100000 hordóval ele-séget kihordhat. Vannak sok kertjei, kerti gyümölcsai fája, turfája, derék méh tenyésztetése, halászása, főjében és partjain. Fövsa Odensee.

Fünfhafen, v. öt-révi ker., Angol orsz.ban, hová tartoznak: Hastings, Scaford, Dover, New Romney, Hythe és Sandwich, sok jussokkal birnak, és mindég jobban homokkal betöltetnek.

Fünfkirchen, l. Pécs.

Fungi, l. Sennaar.

Fungma, l. Quelpaert.

Funming, mvs Peking tart.ban.

Funnesdalsby, Swecziai Királyi vám Herjedalen tart.ban, a' Norwegiai határon.

Funtana, vs az innenső Hercs.ben Nápoly orsz. 2940 l.

Fur, l. Darfur.

Füred, Tiszafüred, mvs egyes. Heves és köz. Szolnok Várm.ben, Tiszai jár.ban, Tisza vizénél Karczagtól 3 óra, F. U. több nemes fam.

Füred, Tisza Füred, mvs e. Heves és köz. Szolnok Vár.ben Tiszai járban, Tisza vizénél, Karczagtól 3 óra, F. U. több nemes fam. Számos lak. Magyarok kat. és ref. ezek nevezetes Magyar nyergeket készítenek; jó halászsattal, termékeny földdel, 's elég szőlővel birnak.

Füredi savanyú víz, Szala-

Várm.ben, Füred falunak szomszédságában, Balaton partján Weszprémtől 2 1/2 Tapolcztól 4. óra. F. U. a' F. T. Benedictinusok. Nevezetes e' kútforrás, és kénköves ferdő nem csak magyar, hanem külső országokban is, mind hasznára, mint kies fekvésére nézve is. Sok jeles épületekkel bír a' vendégek' elfogadására.

Furka, Gabelberg, 13171 lábnyi magas hegy Helvetziában, mellynek tetején hajdan Wallisi kanton. az Uri kanton. tól egy fenn álló kereszttel elválasztatott. A' Wallisi részen ered a' szikláról zuhanó patakokból a' Rhone vize. Ugyan azon hegyekből, mellyeknek közep pontja a' Furka, erednek még többféle folyóvizek is, mint Reuss, Aar, Rajna, és Ticíno. A' hegy nevét vette a' magas havasoktól, mellyek itt villa firmán két részre oszlanak. Megmászása mintegy 11 órányi időt kíván, 1714-ben egy része leomlott, és sok házat és embereket öszvenyomott.

Furlo, Romaiak által készített Olasz orsz.ba az Apenníneken ált' vezető út, a' Pesarói úton Roma felé, a' nyíláson keresztül foly a' Thesauro főja.

Fürnen, Furnes Veurne (51° 4' 23" E. Sz. 20° 19' 36" K. H.) vs a' hajdani Flandriában, főhelysége a' volt Francz. Lys oszt. az innen Brüggen keresztül Nieportba és Dünkirchenbe vezető csatorna mellett. 242 h. 3220 l. kereskedik gabonával, sajttal és írósvajjal.

Furni, vs Sussem-Adassi (Samos) szigetén az Archipelá-

guszban. 200 h. edénykészítéssel.

Fürstenau, (25° 18' 45" E. Sz. 52° 31' 15" K. H.) vs a' fő helysége egy hasonló nevű kantonnak a' volt Westfalia' Kir. Weser oszt. az Osnabrucki ker. ben. 200 h. 1300 l. 1 luth. templ. és egy kath. kápolnával.

Fürstenau, Gróf Erbach's mvs a' Hassiai nagy Herczgs. az itt való vas olvasztó kementze a' hazai vas olvasztásából szolgáltat esztendőlt 3400 mázsát.

Fürstenau, hajdan vs, most falu a' Graubündeni kantonban, Helvetziában a' Gotteshausi szövetségben az Ottensteini fő törvényszékben, a' Chur Püspök' várával.

Fürstenau, vár, tisztség és falu Schweidnitz mellett a' Breslauer Herczgs. Sileziában, hajdan Holsteini Herczeg tulajdona volt, most pedig Királyi Kameralis jószág.

Fürstenbank, volt a' Hercz. knek széke, az az a' Hercz. geké, Grófoké, és mark Grófoké's t. k. a' német birodalomban uralkodtanak a' kerületi, és birodalmi gyűlésekben.

Fürstenberg, erdős vidék a' Szász ércs hegyekben Schwarzenberg és Grünhain közt, hol jó a' Carrarihoz hasonló márvány ásatik.

Fürstenberg, Herczgs. Duna Wutach, és Kinzig mellett, melly elvan szórva a' Badeni nagy Herczgs. ben Würtembergében, és a' Hohenzoller Silgmaringeni fő Herczgség. b. 30 □ mfd a' nagysága és 83000 l. a' Herczeg' lakhelye Donaueschingen.

Fürstenberg, vs és régi vár a' Badeni Nagy Hers. Duna ker. 2500 l. eredeti helysége.

- ge a' Fürstenbergi Hercz. bergi ker. 133 h. 1010 l. kik
nek. közül 17 zsidók.
- Fürstenberg, kis vs Odera mel- Fürsteninsel, l. Papanadosia.
lett, alsó Lusatziában, 250 h. Fürstenstein, Gróf Hochberg
1330 l. jó serfözéssel, melly vára Sileziának Schweid-
az Oderán kihordatik, a' nitz Herczs.ben, egy magas
közelfekvő Schidlo nevű hegyen Freyburgtól nem
faluban van fő vámháza. messze, van itt nagy könyv-
Fürstenberg, kis vs a' Wal- tár, és pénz cabinet.
decki Herczs.ben.
- Fürstenberg, kis vs a' Meklen- Fürstenthumi terület, (Für-
burg-Strelitz Herczs. 187 stenthum - Camin) ker. Po-
h. 1800 l. kik közül 200 zsi- meraniában 54 1/4 □ mfdón
dók. Van posztó, hajpor, 33200 l. Fő vsa Colberg.
keményítő, 's tobák fabr. Fürstenwalde, (51° 8' E. Sz.
ja 's kereskedése. 31° 49' K. H.) kis jólépült
's élelményes vs Spree mel-
lett Brandenburgi közép
Fürstenberg, tisztház, vár, 's Markban, 480 h. 2700 l. pa-
főhelysége a' hasonnevű mut mív fabrikával, és vá-
kantonnak a' volt West- szon szövással.
falia kir. Leinei oszt.ban az
Eimbecki ker. a' Sollings he- Fürstenwerder, Gróf Schweri-
gye' lapján, melly alatt ni mys Uckermarkban, 2
a' Weser foly-el. A' várban nagy tavak közt, 120 h.
van porcellán fabrika, 2 é- 900 l.
gető, 2 faszarító kemenczé- Furt, Fürth, vs Bajor orsz.
vel és egy zuzómalommal. Regeni ker. Cham mellett
Vannak itt 18 h. és 350 l. 1740 l. egy várral.
- Fürstenburg, vs Bajor orsz. az Fürth, mvs Bajor orsz. Re-
Inn ker. széke a' számadó zati ker. Pegnitznek Red-
tisztségnek. nitzbe való szakadásához
Fürstenfeld, köfállal kö- közel, 1079 h. 12700 l. kik
rül kerített uralkodó Her- között 2570 zsidók vannak,
czegi vs, 120 h. Feistritz ezeknek itt Universitások
vize' magas partján, hol 200 tanulókkal, könyvnyom-
belé Lafnitz vize foly, al- tató műhelyek, és Synagó-
só Stiriában Grätzi ker. van gájok van. Találatnak itt
egy dohány Inspectorsága, sok órák, arany mivések,
és nagy, jól elrendelt to- pápaszem csinálók, aszta-
bákfabrikája, mellyhez a' losok, esztergások, öntők,
levelek a' közellévő Magyar tő és tükörcsinálók, haris-
orsz.ból szolgáltatnak. nyaszövők, takácsok, gomb-
A' lakosoknak szabad a' vs kötők, pleibász öntők, nye-
rül dohányt termeszteti, reg. és szíjjártók 's t. ef.
a' termést mindazáltal a' Foglalatoskodik kiküldés-
fabrikának eladni tartoz- sel, drága kő keres-
nak. Van itt Plébánia, vám, kedéssel, és esztendőnként
és sóház, harminczad, és nagy és jártas sokadalmat
a' Sz. János Rendjének Com- tart.
mentur-háza 's egy hason- Furth, falu felső Stiriában
nevű Commendója, és egy Judenburgi ker. a' só út mel-
Plébániája. lett 2 vashámori mivekkel.
- Fürstenfelde, kis vs Branden- Furtwagen, mvs a' Badeni
burgi új Markban, Königs- nagy Herczs. Duna ker.

1320 l. és óra fabr.

Furukabad, fő vs Aude tart. ban, Nabob orsz. ban, Ost Indiában, melly Angliának adót fizet, jövedelminek felét (s 300 lovagokat szolgálatjokra mindég készen tart).

Fusaro, l. Averno.

Fuscaldo, vs a' tenger parton az innenső Calabriában Nápoly orsz. ban.

Fuschine, l. Fuccine.

Fuschine, falu Karniolában Laybachtól 4 órányira. Lak. többnyire kovácsok.

Fuschler - See, tó To Bajor orsz., Salzach ker. 1 órányi hosszaságu és 1/4 órányi széleségű. Nevel pisztrángokat csukákat és vizákat.

Fuse, főviz a' volt Westfaliai kir. melly nem messze Bahrumból az Ockeri oszt. Goslar ker. ered. Braunschweig és Hildesheim kerületeken keresztül foly, Flöte, Ersche, Aue Schwarzwasser, nagy Specke vizeket felveszi, s az Aller oszt. Celle mellett Aller vizébe szakad.

Fusiberg, a' legmagasb hegy Japanban, egész esztendőt által hóval fedve van, és a' Japonok hírlelése szerint az ormaig való magassága 6 mfdet térszen. Azt hiszik hogy a' szelek' Istene ezen hegyn tartja lakását.

Füssen, (47° 34' 53" É. Sz. 28° 21' 30" K. H.) kis vs Lech mellett Bajor orsz. III ker. 2000 l. földmíveléssel, ált' vívő kereskedéssel, és sok féle műszerek' elkészítésével. Helye egy tartományi törvényszéknek, és számadó Tiszttségnek. 1745 itt Austria és Bavária közt béke kötött.

Futak, **Futlok**, (6) népes mvs Bács Várm. az alsó járásban

Ujvidéktől másfél órányira fekszik az É. Sz. 45° 14' 20" alatt, kies rónaságban a' Duna bal ágánál, melly itt nagy szigetet formál, Beocsin Szerem Vármegyei helység csárdájával állalellenben; számlál több mint 4000 ó-hitű rác lak, kiknek itt verő órával diszesített magas tornyú templomok, esperesti pléb. és nemzeti iskolájok vagyon. F. U. Gróf Brunszvik, kinek Praefectusa s Tisztartója itt lakik. Találni benne több kalmár boltokat, ser-és életes házat, kaszárnnyát, és a' mi a' vs pallérozását jelenti, egy kávéházat is. Hátárja bő termésű, gabona, dohány, de kivált fejeskáposzta termesztése nevezetes, Ujvidék felé szép tölgyfás erdője vagyon; szőlői a' Szeremi hegyekben. Híresek orsz. vásárjai mellyeket számos Törökök is látogatniak. Nyugot felé fekszik Új-Futak 2190 német kat. és 25 ó-hitű rác lak., szederfáktól árnyasztatott helyesen épült útszákal, szép két emeletű pléb. házzal, jó izléssel kifestett szentegyházzal, mellyben Sz. Eugen, és ama híres Gróf Hadik András Bajnoknak tetemei nyugosznak, s a' t. Ó-és Új-Futak között tornyosodik fel az Uraságnak roppant kastélya, téres szép udvarával, és gyönyörűséges kertjével, mellyet az abban találtató szép rendkívül, a' ritka növények, a' citrom és narancs fák, a' mezei ház, a' tekervényes utak, a' mesterségesen emelt dombok, s a' t. szerfelett ékesittenek. Ezen leirt két Futak az előtt egy fertályi üres pázsitos

társég által választott egy-
mástól, most már 1810 fog-
va szép rend házakkal ösz-
ve kapcsoltatott, és ezen-
tül az egyesült Fútak fő-
útszája csak nem egy mfet
foglal hosszában. Itt tábo-
rozotthajdan 1716 és 17-ben
a' Törökök ellen Eugen Ve-
zér. A' Futaki Urodalom a'
Cserevicsivel egybe kapcsol-
va 9 népes helys.t és 2 puszt-
tát foglal.

Futasfalva, falu Erdélyben a'
Háromszéki székelyszékben,
Kézdi jár.ban, nemesek és
Székely katonák lakják, kat.
templ. és az erdőben fekvő
több vashányákkal.

Futhala, az az Zsidó vs az O-
rosz Tauriai Helyt. 227 h.
a' Karaimi Zsidók' lakja.

Fu-tshu-fu, Fő vs, a' Chinai
Fo-tkien tart.nak egy igen
termékeny táján, egy négy-
szegű kövekből épült 's a'
tengeröblön keresztül vont
több mint száz boltos hid-
dal, és jó kereskedéssel.

Fuveau, mvs a' Francz. Rhone
torkolati oszt. 1260 l. és
szőlő neveléssel.

Fu-yang-fu, vs a' Chinai Ki-
ang-nan tart. Hoay-ho vi-

ze mellett melly Sárga viz-
be foly, a' Hong-vu Császár
atyjának sírjával, 's a' Fo-
nak gyönyörű templomával.
E' vs hadak miatt sokat
szenvedett.

Füzes, fő Weszprém Várm.
melly részént Győr Várm.
ben is foly.

Füzesd, Weidendorf, Oláh fa-
lu Erdélyben Hunyad Várm.
Keméndi jár.ban, Dévától
5 óra, egy nem. egyesült
Görög Plébániával 's bá-
nyával.

Fyen, l. Fünen.

Fynard, falu 1100 l. Francz.
Rhone torkolati oszt. Ten-
geri Cadetek nevelőhá-
zával.

Fyrk, Dániai rézpénz 3 1/2 fe-
ning az az 1 xr. 3/8 fening.

Fyrt des Bains, (le). erősség
a' Francz. keleti Pyraené-
uszok oszt. hegyen, melly-
nek tövéből Tech.vize ered,
's áll e' négy sörös erős hás-
tyákból. XIV Lajos építtette
1670-ben. Ez alatt fekszik
Bains kis falu, melly nevet
kapott az ő jó meleg ferdő-
jítől.

Fysdale, l. Scarba.

Fyzabad, l. Fizabad.

G.

Gaasbeck, Gaesbeck, mvs, és
leg nevezetesebb urod. A'
Belgiomban, Brüsseli ker.
ben. Eggy. Nederland orsz.
ban.

Gabala, v. Dschibla, kis vs
Tarablüsi Basaságban, Ba-
lanea és Ladikia közt fekvő
parton Syriában, egy kikö-
tővel és északra hires Me-
csettél. Itt szép bor terem.
Volt más Gabala belső Coe-
lesyriában is, melly most

Ghabele.

Gabala, kis vs Jemen orsz.ban
szerencsés Arabiában két kis
folyó mellett fekvésére néz-
ve Medinat al Nahram ne-
vet is visel.

Gabali, Aquitániában Garum-
nán túl lakott Gallus nem-
zetség, fő vsok volt Ande-
ridum, utóbb Gabali.

Gabalio, mvs Sáros Várm.ben
Szekesői jár.ban. Bartfától
1 3/4 óra. F. U. G. Asper-

mont. Lak. Tótok, és Rusnyákok, kat. tulajdon pléb. val, és hő savanyú vízzel.

Gubaon, Gibeon, nagy város (Jos. 10, 2). Betheltől keletre 4 mfd Judaeában.

Gabara, Gallilaea fő vsinak egyike, Jotapatától 40 stad.

Gabardan, tart. a' hajdani Gascognében Francz. orsz. az ő fő vsa Gabaret után így nevezetett. Fekszik Marisan, Armagnac, és puszták között, 's a' revolutzio korában mint egy 15 részekre volt felosztva, 's foglalt majd 5000 l. magában. Földe rosz, nevel még is kevés gabonát 's bort, és marhákat. Most része a' puszták oszt.nak fő vsa volt Gabaret.

Gabaret, vs Gelise vize mellett a' Francz. puszták' oszt.ban 90 h. 600 l.

Gabatha, Daromas nevű ker. nek keleti részén Eleuthropolishoz 12 mfd, Judaeában.

Gabbiano, vs Piemontban a' Marengoi volt oszt. 2060 l.

Gabe, vs Judaeában Caesareától 16 mfd.

Gabel, Gablona körülkerített vs, és fontos járás a' Bunzlau ker. Cseh orsz. Tolzberg, Limberg, Hutberg, Spitzberg, és Kochwald hegyek közt, Jungfern fő mellett. 367 h. 1920 l. kik németek, 's gabonát, árpát, lent szorgalmasan nevelnek 's mindenféle kéziművekkel foglalatoskodnak.

Gabelberg, l. Furka.

Gabella, kis vs Hertzegovina tart. török Dalmatziában, Narenta víz mellett.

Gaberg, Vidék belső Karniolában, hol az orsz. útja Triestből Senosetsch felé visz 's 1—2 mfd hosszú, 's rajta sem föld sem fü nincs hanem csupá kösziklák. E' vi-

déken fúj néha a' keleti szél melly Buriának nevezetik olly dühhel, hogy sem gyalog sem lóháton járni nem lehet.

Gabian, falu a' Francz. Herault oszt. Tongres vize mellett, 105 h. 2 orvoskuttal vidékében, mellyeknek egyike esztendőnként bizonyos időben fekete kőolajt ereszt, melly külömbféle nyaválkában belső és külsőképen jó következzéssel használtatik. E' vidéken találatnak sok darab gyánták is, mellyekkel az asszonyok szappan helyett élnek a' vászon ruhák fejerítésére. Van itt kőszén, és márvány bánya, 's gálicz olaj főzés.

Gabii, vs Latinusok földén Róma és Praeneste közt, egykor Rómával elsőségért vetekedett. Tarquinius Sup. tól minekutána erő hatalommal meg nem vétethetett, hadi ravaszsággal vétetett még. Tacitus tüzetkiálló köveit hirdeli.

Gabinde, főhelység Angoy birodal. alsó Guineában Afrikában, olly partal, melly a' sklávok kereskedése miatt, kik legerősebbeknek tartatnak, elefánt csonttal, viasszal és mézzel a' külsőtől szorgosan meglátogatatik.

Gablona, l. Gabel.

Gablonz, (csehül Gablunka), falu a' Neissze mellett Cseh orsz. Bunzlau ker. 265 h. szövessel 's gránát met-széssel.

Gabolto, (49° 20' 50" É Sz.) mvs Sáros Várm. 1 kath. templ. 3 savanyú kuttal. lak. tótok.

Gabon, l. Ambozes.

Gaborie l. Harbour.

Gabreta, Herczinai erdőnek, a' mostani Thurin-

giai és Cseh erdőnek része.
Gabriele, középszerű fő új
 Castiliában Spanyol orsz.
 ban Aragoniai határon ered,
 és a' Valenciai Xucar vi-
 zébe szakad.

Gabr, kereskedő vs Tunisban
 Barbariában, nem messze
 egy hasonló nevű mesterséges
 főhoz. Dattelfákkal bővel-
 kedő vidékben fő termése
 az Alhenna, mellyel a' keres-
 kedőknek része foglalatot-
 kodik, találatnak itt ré-
 giségek hagyományai.

Gachupines, az Europaiak ne-
 vezete az Spanyolok Ameri-
 kai birtokaiban.

Gacilly, (la) vs a' Fr. Mor-
 bihan oszt.

Gács, Gács Várallya, Halics,
 (48° 21' 30" E. Sz.) mvs Nó-
 grád Várm. ben, Losoncz
 jár. ban, Losoncz, Apátfal-
 va, és Gálfalva között, Tu-
 gar vize mellett. F. U. G.
 Forgács, lak. tótok, 's né-
 metek, kat. evang. Neveze-
 tes posztó fabrikájától; itt
 posta és só hivatal is van.
 Hires a' vára is, melly alatt
 a' vs fekszik. Historiáját l.
 Válynál. A' várban 36 a' vá-
 rallyában 897. elegyes lako-
 sok számlálatnak.

Gácsfalva, tót német falu u-
 gyan ott; csak a' Tugar pa-
 tak választja-el az előbbi-
 től, kath. templ. papiros
 malommal, fa kereskedés-
 sel.

Gad, Izrael nemzetségének
 egyike Jordán vizének keleti
 környékén telepedett meg;
 Ruben földétől északra egé-
 szen a' Genesareti tóig ter-
 jedett; egész Gilead, és az
 Amoniták földének egy ré-
 sze az ő birtokaiba jutott
 (Jos 13. 8—15) Ramoth és
 Jazer is hozzá tartozott; Di-
 bon vsban is Gáditák lak-
 tanak. Jos. 21, 36. 37. 4. Mos.

32, 34.

Gad, helys. Diospolisba veze-
 tő uton, e' vstől 5 mfd. Phi-
 listaeusok földén hajdan fő
 város.

Gadulonitis, tart. Pontusban
 kis Asiában, Halys torko-
 latjától Sarameneig terje-
 dett, igen termékeny ró-
 naságon.

Gaddny, Gadon, falu Baranya
 Várm. Pécsi járásban, Pértől
 1 óra egy dombon; termeszt
 jó fehér bort. F. U. Gzinderi
 fam. lak. Magy. kat.

Gadara, Hieromax vizénél
 fekvő helys. Capitoliás, és
 Scythopolis vsoktól 16 mfd.
 Más Gadara vs. volt Joppe
 szomszédságában (1 Macc.
 15, 28. 35. és 4, 15. Más ne-
 ve volt Gazara, Gadara Pa-
 laestinae Primae.

Gadaris, kerület Galilaeának
 keleti határán, Tiberiasi
 tónál; Márk 5, 1. Galilaeá-
 val áltellenben. Luk. 8, 26.
 Más neven Gadarene.

Gadaro, sziget mare di mar-
 morán. Asiában; mellyen
 néhány faluk 's Görög Kla-
 stromok fekszenek. Van itt
 elég rozs, bor, gyümölcs,
 pamut, 's barom.

Gadätsch, Gadiacz, kerületi
 vs az Orosz Poltawa Helyt.
 Psol vize mellett kereskedik
 mézzel, viasszal, gabonával
 pamuttal.

Gadebusch, Lacus Dei, vs Ra-
 degast vize mellett a' Mek-
 lenburg-Schwerini Herczs.
 184 h. 1320 l. egy várral,
 melly körül van sánczolva,
 van jó elesége 1712 itt győz-
 tók meg a' Svédok a' Dá-
 nusokat.

Gademes, elég róna 's elég ter-
 mékeny, jól mivelt, és
 népest tart. északi Arabiában
 melly Belal-al Deschesirhez
 tartozik, és Tunisnak déli
 részét teszi, fő vize

- Gademes**, erős kereskedést üz rületét tessz. Fő vsa Gefle.
- Nigritziában** ide jönnek kara- **Gaeta**, Gajeta (40° 30' É. Sz. 31° 12' K. H.) erős vs és ke-
vannak Agadesből, de miolta rületi fő vs a Nápolyi Ter-
ezek nem erre, hanem Fessa- ra di Lavoro tart. egy hegy-
non által mennek, kereske- nek lapulásán a' hason ne-
dése megcsökkent, a' más- vü tengeröbölnél 1200 h.
kor híres sokadalom is e- 10320 l. alkalmas rével, erős
nyészni kezd.
- Gades**, Augusta urbs Julia Ga- kastéllyal. 2. Hostáddal a'
ditana, azon nevű sziget- révfelé, Püspökséggel, az ő
ben Tyriusoktól eredett vs tornyai miatt nevezetés fő
Hispaniában; gazdag, és templ. 's több más templ.
Hercules templomával ékes és talált gyermekek' intéze-
volt hajdan, most Cadix. A' tével. 1806-ban a' Francziák
sziget Tyrius nyelven Ery- ostromolták, 's a' hosszú és
thraea, Görög nyelven Ko- híres ostromlás után 18 Jul.
tinusa, Poenus nyelven Ga- capitulálni kényszerítetett.
dir (kerített) nevet viselt. Vidéke köves de ecsetelni
Itt lakott Geryon, kinek érdemelt. Ezen vstól kapta
ökreit Hercules elhajtotta. a' Francz. Tármeister Cre-
tet a' Gaetai Herczegi nevet;
- Gadschider**, l. Ovidiopol.
- Gael**, vs a' Franczia Ille et **Gaetulla**, Mauretania Caes. e-
Vilaine oszt. 2330 l. gyik tartománya, Nubia
és Aethiopia között, igen he-
ves éghajlat alatt, Niger
vize körül. Ennek lak. a'
Gaetulokok Afrikának leg-
nagyobb Mauretania Cae-
sar, és Tingitana orsz. ok-
ban elterjedt, kemény és
vad módon elő nemzetség
vala, kivált azok, kik a'
hegyek közt tanyáztak.
Ezekből valók a' mostani
Breberek.
- Gaenghofen**, mvs Bajor orsz. alsó Duna ker. Rott mellett 650 l. kik a' vászon fejeri-
tést jól értik.
- Gaenlas**, helység Bajor orsz. Mainker szőnyeg, és kin-
rusz fabr. 's néhány vashá-
morral.
- Gaensenhals**, 1406 láb. magassá- gu hegy a' Rajna felett, a' Fr.
Siebengebirg közt.
- Gaestrikland**, Gestricia, azaz Barátságos orsz. Tart. 's ré-
sze Nordlandnak Svecziá-
ban a' Bothni tengeröböl-
nél Helsingland, Dalarne,
Westmanland, és Upland
közt, 38 □ mfd részént he-
gyes részént lapályos, de a'
mivelt részekben elég ter-
mékeny gabonára, kartifi-
olra 's más hasznos plánták-
ra nézve. Legnagyobb kin-
cse az erdőség. A' marha ne-
velése erős, vajda elég, 's
vasa is sok van. Lak. száma
21000, kik közt néhány Fin-
niai familiák találtnak.
Vannak több tavai 's vizei.
Az egész tart. csak egy ke-
- Gafut**, hajdan Habessiniához tartozó termékeny, 's ara-
nyot hozó orsz. mellynek lakosai
- Gafaték**, pogányok, hōsi, ha- dakozó, 's ragadozó népség,
imádják a' Nil' vizét, kóbor-
lók módjára nyomorú éltet
élnek, Habessiniában mint
vidékiek ugy tekintetnek
's megvettetnek.
- Gaffa**, körülkerített, 's fel- legvárók módjára épült san-
czokkal megerősített vs, az ész. Afrikai Tunisi birod. egy
részént termékeny vidéken,
vannak Régiség' omladékai.
- Gag**, (0° 18' D. Sz. 147° K. H.)

pusztá Molucki sziget. 2 mfd
hosszu, 1 1/4 mfd széles. Van
sok építő fája, sago plántája,
halai 's jó révpartja.

Gagas, l. Gagues.

Gagayan, Philippi sziget
Asiában mellynek belsejét
vad vérengező emberek lak-
ják, szolgálatot arany port.

Gaggenau, falu Murg mellett
a' Badeni nagy Herczs. 500
l. vas hámmal, üveg bá-
nyával, 's hamuzsir főzés-
sel.

Gago, v. Kabi, a' Haussai
Sultán alattlévő orsz. Ni-
gritziában közép Afriká-
ban. Fő vsa

Gago, nyílt térs de rosszúl
épült vs, mellynek lakosai
rabszolgákkal kereskednek,
kiket mindenfelől ide hoz-
nak, hogy Europai vagy A-
merikai portékákat vegye-
nek; kenyér, ris 's hus elég
bő, de dinnyén, citromon,
's tökön kívül nincs más
gyümölcs; mind a' két ne-
mő Sklávok nyilván árul-
tatnak, de a' só ritka és
drága.

Gahzi - Kumunki urodalmok,
Lesghistában Kaukaziá-
ban, mellyek több egyesült
Fejedelmek alatt vannak.
Lak. Mahomedán. Leaghie-
rek.

Gaja, patak, ered az Eszter-
gári itató kutból, szaporod-
dik mindjárt a' Venni és Pe-
rén erekkel, sok malmokat
hajt a' Nánai, Jasdi, Inotai,
és Sikátori határokhban még
Sz. Fejér Várnál a' Sár-rét-
jével egyesül.

Gajár, Gajring, mvs Poson
Várm.ben, Malaczkától nem
messze, Mars vize mellett,
F. U. G. Pálffy lak. Tótok,
2185 kat. és 98 zsidók. Ha-
tárja gazdag, és vagyon-
jai nevezeteseek.

Gajdel, német falu Nyitra

Várm. a' Thuróczi határo-
kon. 1516 lak. mindenféle
fa edényeket készítenek, 's
foglalatoskodnak gyümölcs
aszalással, melly itt bőven
terem, léginkább szilva a-
szalással. Németül igen ért-
hetlenül beszélnek. F. U.
Pálffy fam.

Gaiduronisia, kis szig. Candia
déli részén, a' közép ten-
geren.

Gaighe, (Gascheh Guesgue)
hajdan Habessiniához tar-
tozó kis tartom. Knarától
északra.

Gaildorf, kis vs Kocher mel-
let Würtembergában El-
wangen ker. 1780 fogva fe-
le Würtembergi országe, fele
Gróf Pückleré. 1350 l. van-
nak gálicz, és timsómühe-
lyei.

Gailenreuth, falu Bajor orsz.
Main ker. egy hason nevű
barlanggal, mellynek köre
több 300 arasztnál, tele
stalaktitikkal 's állatcsön-
tokkal.

Gaillac, (43° 50' É Sz. 19° 30'
K. H.) munkás vs és ker. fő
helys. a' Francz. Tarn oszt.
az itt hajót bíró Tarn mel-
let 1503 h. 6460 l. kereske-
dik borral 's van 2 ispitálya.

Gaillard, vs a' Francz. Giron-
de oszt.ban 2120 l.

Gaillard vs a' Genevaitó mel-
lett Sabaudiai Herczs.ben.

Gaillardon, l. Gallardon.

Gaimersheim, mvs Bajor orsz.
felső Duna ker. 820 l. és jó
földmíveléssel.

Gainsborough, (53° 20' É. Sz.
17° 4' K. H.) vs az Anglus
Licoln Gröfs. Trent mellett
4500 l. a' vizen ide porté-
kák hozatnak, és vizek 's
csatornák által beljebb hor-
datnak-el, a' Dánusok mi-
dön bérohantak, itt szállot-
tak-ki.

Gajring, tót mvs Poson Várm.

Rudana mellett nem messze Marektól jó barom vásárral egy áltjárással a' Marchon egy kath. templ. Harminczaddal 2 halas tóval.

Gais, igen magasan fekvő tetszetős jól épült hely. Gäbris hegy alatt Apenzelli, Ausser-Roden Kantonban Helvetziában szép nyílt piacczal, érczes forrással, 2500 szorgalmas l. kik musselint szőnek. A' hely nem csak a' ferdők miatt, hanem főkép a' kecsketej kúra miatt nyárott meg kerestetik. Itt verettettek meg az Austriaiak az Apenzelliektől 1405.

Gaisberg, 4012 láb. magas hegy. Bajor orsz. Salzachi ker. az úgy nevezett Flachlandon, melynek tövénél az Aigner ferdő ered, márvány bányával.

Gaiszin, Galizin, Haisin kerületi vs az Orosz. Podoliai Helyt.

Gala, tart. a' Bors partokon felső Guineában, melyet a' vad Galaiak eredeti helyének tartanak, kik magokat a' közép Afrika' keleti részeiben olly félelmesekek tették.

Galacz, l. Galatsch.

Gulam, kirs. közép Senegambiában közép Afrikában a' Senegal' bal partján, mint egy 150 geogr. mfd ezen víz eredetétől, melybe itt a' nagy Faleme mellék viz szakad, ez az egész orsz. ot keresztül hasítja. Határjai Nyug. Fula orsz. Ész. Kasson orsz. kel. Kadschaga. A' keleti részen a' Senegal tész egy Felu nevű vízrohanást, midőn egy hasonlóvíz sziklán mint egy 240 lábnyi magasságról nagy zuhanással leomol, mely által a' hajózás meggátoltatik. Lakosai, 's szomszéd-

jai Sarakolez v. Sarawullisoknak is neveztetnek, kik öszve egy szövetséget tesznek, melynek feje a' Galami Király, egy szabaddon választott Herczeg. Laknak itt sok független Mandigoe-
rek mint jövevények. Ezen szép termék ország igen erős kereskedést üz. Merta' folyón eddig megérkezett minden esztendőben a' Fr. kereskedő hajós sereg, melynek céljául a' Francziák a' hajdan erősült, már öszve omlott S. Joseph nevű kereskedő tanyát építették. Ezen idő szakban jöttek ide a' Feketék is Nigritzia belsejéből, hogy az ő aranyokat, elefánt csontjaikat, riskásajokat, köleseket, kukoricájokat 's sok fekete rabjaikat 's t. ef. pamut mivekkel (mellyeket Guinersnek neveznek) lövő 's oldal fegyverekkel, üvegekkel, mindenféle apró, leginkább bányai mivekkel, papirossal 's sóval felcseréljék. Kereskednek még kő kristállyal, átlátható kövekkel, vassal, márvánnyal, salétrommal, festő fával, macska mézzel, galam vagy bambuks írósvajjal, mindenféle gyümölcs-csel 's más egyéb eledel-
kel, barommal, baromfi-
val, hallal, vaddal, gabonával, főzelékkal 's t. ef. Főhelysége 's a' Király' lakhelye Lanel.

Galan, vs a' francz. felső Pyrenaei oszt. 1290 l.

Galantha, mvs Poson Várm. ben külső járban, Cseklészhez 4, N. Szombathoz 3 óra. Itt sok Grófi és nemes familiák birnak. Lak. elegyes Magyarok Tótok, Czigányok, 965 kat. 30 evang. 500 zsidó. Tulajdon kath. pléb. szép

templ.mal és több Uri kastélyokkal.

Galashiels, falu a' déli Skotziának Roxburgi Grófs.ban 1000 l. 's fabr.kal, mellyekben készül ama Galashiel-Grey név alatt ismeretes finom, színes pamut materia; vannak festései is.

Galata, vs Romániában Constantinápolynak áltellenében, 's e' vs hostádjai közé számláltatik, fekszik egy meredek szikla fokon, az megnevezett vs révpártján, és agg falakkal 's omladékokkal körül van véve.

Igen népes, ide szállnak legtöbb Európai kereskedők, 's itt vannak tárházai. Laknak itt sok Törökök, Görögök, Örmények, Frankok, Zsidók. A' Görögöknek vannak itt hat templomjaik, a' kath. 3. 's néhány az Örményeknek is, a' Kurtischuk - Kraynarschi 1774-ben kötött békeségnél fogva az Oroszoknak is megengedettett, hogy a' Követ kápolnáján kívül még egy nyilván való templomjok lehessen az Isteni szolgálat végbehajtására. Vannak sok bor mérő házai, melyeket a' Görögök 's Örmények tartanak.

Galatsch, Galacz, kis vs Moldvában, Pruthnak a' Dunába szakadásánál 5000 l. van hajó építő helye, 's erős kereskedése pamuttal, bőrökkel, viasszal, mézzel, irós vajjal, lennel, sós hússal, salétrommal, füstölő szerekkel, szarvas marhákkal 's gabonával.

Galatzia, Gallo Graecia, nagy Phrygiának azon része, melyet 3708 eszt.ben világ teremtese után beültött Galusok vagy Celták elfoglaltanak. Ész.ra Paphlagonia,

délre és keletre nagy Cappadocia, ny.ra Bithynia tart. kal volt határos; most a' Török Anadolli Basaságnak egy része. Fő vsá volt Anacyra, most Angora.

Galaure, kis fő Dauphiné tart. ban Franczia orsz.ban Rhone vizébe szakad.

Galawai, kis tart. a' Bors partok' belső részében felső Guineában, Quoschától észak nyugotra. Maguibavizénél, Gallaiak lakják.

Galbecz, mvs és Grófság Guadaxara tart. új Castiliában, Spanyol orsz.ban.

Gale, l. Punta de Gale.

Galesus, Tarentum környékét nedvesítő főviz, most Bagrada, v. Tara vize.

Galgala, helység Judaeában, Jerichótól 2 mfd Jericho és Jordán közt lévő sík térségen.

Galgar, l. Inguschen.

Galgócz, Freystädtl, Freystak, mvs Nyitra Várm.ban, Vág - Ujhelyi járásban, Vág vize mellett, Posontól 8. Nyitrától 1 1/2 óra. F. U. G. Erdődi, elegyes lak. 3607 kat. 24 ev. 3 ref. 11 óhitű, 237 zsidó. Kösziklán épült várral, tulajdon pléb.val, Franciskanus klastrommal és templ.mal, 's posta hivatalal. XVI. Században könyvnyomtató műhely is volt benne.

Galgulis, helys. Judaeában, Antipatristól ész.ra 6 mfd.

Galhus, falu a' Mogeltonderi Eklezsiáb. Schleswigi Herceben, nem messze ettől 1639-ben találtatott egy Osterhyi paraszt leány által ama' híres Tonderi arany szarv, mellyet maig is látnilehet a' Koppenhágaimesterségek kamarájában.

Galiben, a' második fő és eredeti népség Gujanában

déli Amerikában, a' Carai-
boktól nem messze szakad-
tak, és Orinocoig elterjed-
nek.

Galicia, Spanyol tartomány.
Határai nyug. Portugallia,
ny. ész. az Atlanti tenger,
kel. Asturia és Leon, mint-
egy 50 Spanyol mfd hosszú,
's 40 széles, térsége 640 □
mfd, 1,345,890 lak, igen he-
gyes: itt találtnak ezen
faluk: Capo-Finisterre, és
Ortegal. Clímája a' parto-
kon mérsékelt, a' közepén
zordon 's nedves. 70 számát
felülmúlnak folyóji, mellyek
közt jelesebbek Ulla, Man-
deo, Tambre, Tamar, Li-
ma, Minho. Gabona nem
terem sok, de annál több
bor, len, gyümölcs, van-
nak jó legelői 's innét jó
marha nevelése. A' tenger
szolgáltató sokféle halakat,
mellyek közt nevezeteseb-
bek a' jó sardellák, vizák, és
egy bizonyos nemű, mellyet
Bezugosnak neveznek. Ér-
dejiben jó fák találtnak
hajó építésre, 's hegyeiben
vas, arany, réz, ólom és
czinóber erek. Lakosai ké-
szítenek sok fonalat, vász-
nat, gyapju és pamut por-
tékákat, 's t. ef. Némelylek
nyáron Castiliába is köl-
töznek, hol dologra, ú. m.
aratásra, vinczellérségre
adván magokat, sok pénzt
nyernek, de ezért a' többi
Spanyoloktól megvettetik.
Galiciának vannak minden
Spanyol tartományok közt
legnagyobb partjai 's leg-
több révei, mellyek közt
Corunna és Ferrol legneve-
zetesebbek. Fő v. sa Corunna.

Galicia, (új) lásd Guadala-
xara.

Galilaea, Jos. 20, 7. tart. Jor-
dánon innen Palaestinában;
határos volt ész. ra Phoeni-

ciával és Syriával; külö-
nösen Syrussal; délre Sa-
mariával és Scythopolissal
Jordánig; kel. re Hippene,
Gadaris és Gaulonitis ker.
kel; ny. ra Ptolemaissal, és
Karmel hegyével. Két rész-
re osztatott: felsőre v. északi-
ra, melly Galilaea genti-
um nevet is viselt, a' sok
ott lakó idegenekre nézve,
és alsóra, v. délire; minde-
niknek határi feljegyeztet-
tek az akkori helységek
által Jóseftől de bello Jud.
III. 13, 1.

Galilaeai tenger, l. Tabarieh.

Galinaria, Italia körül lévő
szigeteknek egyike; így ne-
veztetett az itt tojott, és
kiköltött vad tyúkoktól,
mellyeket Varro és Columel-
la leirtanak.

Galitsch, (59° 11' É. Sz. 60°
28' K. H.) erős kerületi vs
az Orosz Kostrona Helyt.
a' hason nevű tó mellett
400 h. 4000 lak. van gyolcs
fabr. és portékájival keres-
kedik. Vidéken omladékok
vannak.

Galizin, l. Gaiszin.

Gallaiak, így nevezetnek kö-
zép Afrikában azon vad né-
pek, kik a' 16 századtól fog-
va nagyobb részét a' déli
Habessinianak elfoglalták 's
bírják, magokat Agag névvel
nevezik, és számosak u-
gyan, de szörnyű vadak,
bárdolatlanok, ádáz; vér-
szomjúzó kóbor népek. Tes-
tek' színe feketés barna,
hosszú hajok van mellyet
ökörbélre tekergetnek, 's
illyeket viselnek öv gya-
nánt is. Vannak közöttük
ágazatok is, kik leginkább
a' rónaságon laknak, egé-
szén feketék. Meztelen jár-
nak csak egy kötények van,
's egy kendőjek ökörbőr-
ből, nyers tehén húst esz-

nek, 's vérével festik magokat, táplálják még is magokat gabonával is 's más veteményekkel vetnek 's sütnék is. Több feleségesek, de nem mindenütt. Bálvány imádók, hisznek a' babonákban, 's az halál után való életben. Egynehány ágaik Mahomed hitűek, 's a' körülmetélés mindnyájoknál szokásban van. Valóban kóbor népek, 's jobban foglalatoskodnak a' marha tartással mint sem a' föld műveléssel, elosztatnak 3 részre 's minden rész 6 v. 7. népségre. Egyik rész lakozik az Indiai tenger felé, a' másik a' Nílnak déli részén, Agowstól délre, a' harmadik délre Habessinától. Minden rész választ magának Királyt a' nemes familiákból 's minden nyolczad esztendőben egy hadi Vezért. Fegyvereik nyárs, nyíl, buzogány, a' merre seregeik huzódnak, mindenütt láthatók a' kegyetlenségeknek 's szertelenségeknek nyomai, mert gyűjtnak, ölnek, és semmi katonai rendet nem tartanak, noha hon a' legerősebb rendekhez vannak szabva, tüzesen és vad síkoltással kezdenek viaskodni, czéljok győzelem, vagy halál. A' foglyok közt az öregeket megölik 's ifjúkat meghagyják. Felosztatnak két fő részre: u. m. a' nyugoti vagy Bori-Gallaiakra, kiket röviden Boriaknak is nevezünk és Gojami félszigetet 's Damotot lakják, 's a' keletiekre vagy Bertuma Gallaiakra közönségesen Gallaiakra. Az első Királyok' neve Lubo a' másikké Muti.

Gallapagos, lakatlan Spanyol

sziget nyugotra Quitótól a' csendes tengeren Amerikánál, vannak sok tekenyős békái 's madarai.

Gallarato, vs v. mvs 3340 l. 's főhelys. egy hasonnevű ker. Lomb. Vel. kir. az egykori Majlandi Herczs. hajdan jó kereskedése volt, minnek előtte 1731-be a' három körül folyó pataktól Rio, Arno és Arnestotól, melyek az erős esőktől nagyon megáradván a' tavakat, 's a' töltéseket elszaggatták nagyon megrongáltatott.

Gallardon, Gaillardon, kis vs Voise mellett a' Frantz. Eure et Loire oszt. 293 h.

Gallargnes (Grand), falu Vidourre mellett a' Francia' Garde oszt. hol kék festék vagy Lacmus a' Morelle plántából (*Crotontinctorium* Lin.) készítetik.

Gallas, l. Gallaiak.

Gallego, kis vs a' Portugalliai Estremadura tart.

Gallego, főviz a' Magellani félszigeten Amerikában Cotagnape tóból eredni mondatik, 's az Atlanti tengerbe foly.

Gallego, fő viz Aragoniában Szanyol orsz. melly Saragossa mellett Ebróba foly.

Gallego, kis sziget a' csendes tengerben nyugoti részében a' Gallopagos szigeteknek. (1° É. Sz. 278° K. H.)

Gallen, l. S. Gallen.

Gallera, kis alacsony 's terméketlen sziget Panamai öböl-nél, a' Garrachinei fok és Gyöngy szigetek közt déli, Amerikában.

Gallia, Európának régi világban egyik leghíresebb országa. Nevét úgy tetázik Celta lakosítól vette, kik görög nyelven Galatae nevet viseltenek. Határos volt

Italiával, Germaniával, Hispániával és a' közép és Britannustengerrel. A' Rómaiaknál Gallia trans és cis Alpina oszt. alatt volt esmértes. Az Alpesekentül fekvő Gallia' határi voltak keletre a' Rhenus fő és Alpesek' egy része Varus vizével együtt, d.re az Internum vagy közép tenger és a' Pirenaeusai bércek, ny.ra a' nyugoti tenger, ész.ra a' Britannusi tenger. Ennek egy része üstökös lakosítól Comata, és bönadrágosítól Braccata nevet is viselt. Julius Cs. idejében Belgica Aquitanica és Celticára oszlott. Octavianus Aug. birodalma alatt Narbonica, Aquitanica, Lugdunensis és Belgica tart.nyokra osztatott. Az Aquitanica Garumna vizétől Pireneusi hegyekig és Hispaniái Oceánig terjedett; Aquitania Prima és Secunda, Garumnán innenső és tulsó részekre oszlott. Garumnán innen laktanak a' Bigerrones, Convenae, Ausci, Carusates, Elusates, Lactorates, Soriates, Vasates, Tarbelli, Bituriges, Medulli nemzetek. Garumnán túl: Santones, Pictones, Lemoivices, Petrocorii, Nitiobrigés, Cadurci, Ruteni, Gabales, Arverni, Velavni, Bituriges Cubi esmérete-sebb nemzetek. A' Gallia Lugdunensis vagy Celtica Aquitanica, Belgica, és Narbonensis között közép helyet foglalt Rómaiak alatt Prima és Secunda részekre oszlott, melyeknek mindegyike ismét 4 részekre szakasztatott. Ligeris torkolatjától kezdve Sequana vizéig fekvő környékben (Tractus Armoricus)

laktanak a' Namnetes, Veneti, Guriolositae, Osismii, Rhedones, Abrincatui, Ucelli, Biducasses, Bajocasses, Lexovii, Andes, Turones, Carnutes, Aulerci, Veliocasses, Parisii, Meldi, Senones, Tricassini, Mandubi, Aedui, Bori, Ambarri, Segusiani népek. Ezek némelyek kisebb rokon nemzetségekre osztatnak az Aulercusok voltak Eburovices, Conomani, és Diablintes. 's'a't. — A' Gallia Narbonensis, másképp Provincia Romana, Plinius tanúsága szerint közép tenger mellett Várus vize által választatott el Italiától, és az Alpesek lánczaitól, egyéb Galliatól pedig a' Gebenna és Jura hegyek által. Braccata nevet is viselt hajdan. Prima és Secunda részekre osztatott. Rhodanuson túl lakosi voltak Volcae Tectosages, és Arecomici, Helvii népek; Rhodanus és Alpesek közt, Aduatici, Salyes, Albioeci, Suetri, Nerusi, Vedianthii, Cavares, Tricassini, Vulgiontes, Memini, Vocontii, Tricorii, Caturiges, Centrones, Veragri, Seduni, Allobroges, Segulanni, nevű számos, jó erkölcsű és gazdag nemzetek. Gallia Belgica északra határos volt Oceannal, ny.ra Sequana és Matrona, keletre Rhenus vizével, délre Gallia Lugd.sel. Két részre osztatott: Prima és Secunda részekre, melyekhez járult utóbb Maxima Sequanorum. Itt laktanak a' hatalmas Helvetiusok, Rauracusok, Sequanusok, Lingonok, Leucusok, Mediomatricusok, Triboccusok, Nemetek, Vangionok, Trevirek, Ubiusok, Gugernusok, Bata-

Batavusok, Canifatesek, Menapiusok, Toxanarusok, Eburonok, Adnaticusok, Nerviusok, Morinusok, Atrobatesek, Ambianusok, Bellovacok, Silvanectesek, Veromandusok, Rhenusok, Svevionok, Caletusok, 's a' t. Ezen tart. tól idővel elszakasztatott azon része, melynek lakosi német nyelven szóllottak, Oceán és alsó Rajna között, és Germania cis Rhenana Superior et Inferior nevet viselt. — Gallia Cis Alpina vagy Togata (a' Római viselettől) Alpeseken innen felső Italia határában feküdt, 's a' Lombárdiát, Tyrolis déli részét, Karniolia' dél-nyugoti részét, Ferrara, Bologna, és Romana ker. ket foglalta magában: Gallia Cisalpina és Togata részekre oszlott tulajdonképen; az első Histria, Carnia és Venetorum Regio volt, azon nevű lakosival. A' másik Cis és Transpadana volt. Az egyiknek lakosai voltak: Euganei, Caenomani, Orobii, Insubres, Laevi, Libici, Sataszi, Segusiani, Taurini; a' másiknak: Ananes, Boji, és Lingones népek.

Galliano, kis vs LOMB. Vel.

Kir. a' volt Lario oszt. ban.

Galliano, kis vs és rév Campagna di Roma tart. ban, az Egyházi birtokban Herczegi Czimmel Rospiglio házá.

Gallignana, Galliniana, vs a' Mitterburgi Grófs. ban Istriában, jó gabona terméssel.

Gallipoli, (40° 30' É. Sz. 35° 45' K. H.) erős szép tengeri 's kereskedő vs a' Nápoli Terra di Otranto tart. egy kis sziklás szigeten, mely híd által a' szárazzal öszveragasztatik, a' Tarenti tengeröblben, 5 mfdnyire út. LXX. II. DAR.

délfelé Leccétől. 6000 l. Püspökséggel, kastéllyal 's elég rossz révpárttal. Készítetnek itt musselin, pamut kapczák, csipkék. Van kereskedése kiváltképen olajjal 's pamut ma eriákkal. Vidéke jól műveltetik.

Gallipoli, Török Sandschakság Rum-Iliben. Itt van

Gallipoli, Callipolis, (40° 25' 33" É. Sz. 44° 17' 15" K. H.) nevezetes kereskedő 's révpártiv, a' hasonnevű tengerszorúlaton, a' Dardanellák északi részén. 10000 Török l. 3500 Görögökkel, 's annyi Zsidókkal. 1 kastéllyal, 2 révvel, 1 Görög Püspökséggel. Pamut, czérna 's viasz kereskedéssel.

Gallitsia és Lodomeria ország, hajdan mint Hrczségek Magyar orsz. hoz tartoztanak, utóbb Lengyel orsz. hoz kerültek; Lengyel országnak 1772-diki felosztásakor az Austriai házhoz csatoltattak Bukovinával, mely 1777-ben szállott Austriára, és kis Lengyel orsz. nak némmelly részeivel, mellyek 1796-dikban foglaltattak el, különös országot tesznek. Ennek határai délre Magyar ország és az uj Krakói vsnak birtoka, ész. ra és kel. re az Orosz Lengyel ország, melly előbb Warsói Her. ség volt, nyugotra az Austriai Silézia. Fekvése többnyire sík térség. Hegyei a' Kárpát bércek, mellyek által Magyar orsz. tól elválasztatik, 's ennek néhány ágai. Folyói: a' Visztula, Bug, Dniester, Pilica, Sann, 's a' t. Földe legtöbbnyire termékeny, 's ámbár a' föld műveltetés nincs a' legjobb karban, annyi gabonát terem még is, hogy belőle másoknak is eladhat. De-

hány termése igen gazdag. A' fa gyümölcs termése kez-
dőben van; az erdei és há-
zi méhekből mézzel és vi-
asszal kereskedik. Szarvas
marhákkal is bővelkedik,
és jó kereskedést űz; lovai,
kivált a' Bukovinaiak szé-
pek, könnyek és tartósok.
Vad állatai a' bölény (Au-
erohs), farkas 's medve,
mindenféle pecsenyének va-
lók, kivált a' számos nyu-
laR. Kásztórok is talál-
nak itten Chrudeck környé-
kében, és Bug vize part-
ján. Nevezetes az itt talál-
kozó Kosenille festék féreg
is. Minden ásványi között
legbővebb a' só, melly az
egész orsz.ban széle talál-
tató, mint kő formában,
kivált Wieliczkanál, mint
folyókép' számos források-
ban. Vasa is vagyon hegyei-
ben; aranya Bisztricza vi-
zéből mosattatik. Tüzkövei
a' Bochniai és Stanislawo-
wi ker.kben igen bőven á-
sattatnak ki, és igen jók.
Sok timsó is lappang még
itten. Hegyi olaja székér-
kenőnek és orvosságnak
használtatik. Ásványok és
savanyú vizei is számosak,
és haszonra fordíttatnak.
— 1784-ben e' tizenhat ker.
kre osztatott: 1) Miszlени-
czi, 2) Bochniai, 3) San-
deki, 4) Tarnovi, 5) Duh-
lai v. Jaszłowi, 6) Rzeszo-
wi, 7) Szanoki, 8) Szam-
bori, 9) Przemyśli, 10) Zolli-
kiewi, 11) Zloczowi, 12)
Lemberg, 13) Brzezani,
14) Stryei, 15) Stanislawo-
wi, 16) a' Szniatini. 1786-
ban hozzájuk járult a' Czer-
nowiczi, vagy is Bukowi-
na. 'S ezek keleti Galliczia
név alatt foglaltatnak; az
1796-ban hozzá járult Kra-
kói, Tarnopoli, Zalesczi,

Zloczowi 's a' t. ker.tek nyu-
goti Gallitzia név alatt
voltak, de 1809-ben rész-
szerént a' Varsói Herczs.
hez elvonattattak, 957 □
mfd, és 1,470029 lak. rész-
szerént az Orosz Császárnak
tulajdoníttattak 164 □ mfd
és 400000 lak.kal. Az 1815-
diki Bécsi gyűlés végzése
szerént visszatértek Ausztriá-
hoz a' Tarnopoli és Zamosz-
cy. ker.tek egészen, a' Zlo-
czowi és Brzezani résznyi-
re. Az 1810-diki számlálás
szerént lett egész Galliczia
nagysága 1360 □ mfd, mel-
lyeken 3,309832 lelkek, 's
ezek között 168255 Zsidók
laktanak 8. vsokban, 69.
külső vsokban, 163 mvsok-
ban, 's 5384 falukban. Az
ország fő kormányja Bécs-
ben, a' Kanczellária által
vitettetik, az al-kormány
Lembergben van egy Fő és
13 Tanácsosok alatt; a' fő
törvényszek is Lembergben
van, 's 1 Elölő, 1 Hely-
tartó, és 15 Birákból áll.
Minden ker.nek van tulaj-
don Kapitánya, 4 Komis-
záriusa, és 1 Secretariusa
's a' t. 1775-től fogva van-
nak ország rendei is: az
Úri, nemes, és városi; a'
fő Papok az Úri rendhez
számláltatnak. Termés ne-
mesítő és elkészítő intézeti
nem igen jelesek mind ed-
dig, vannak azonban to-
bák, vászon, bőr, harras-
posztó (szür), kézi művei
Lembergben, Tarnowban,
Jaroszlavban, Samborban,
Staniszlawowban, Lublin-
ban, Skalmirczban 's a' t.
Számos üveg hutáji, 's a'
kereskedés előmozdítására
jó útjai vannak. Fő keres-
kedő vsei Brodi, Sucsava,
Lublin, Dubienka 's a' t.
Az uralkodó Religyió Gal-

lisziában a' R. Katholika, 1 Lembergi Érsek és több Püspök alatt. Vannak sok egyesült és nem egyesült Görögök és Örmények is tulajdon Püspökjök alatt; számos Zsidók Synagógá-jokkal és fő Rabinusaikkal együtt. A' Luteránusok, kik itt Disszenter név alatt esmértesek, a' Lembergi Superintendens alatt vannak. Tudományi kimíveltetésül szolgálnak a' Lembergi Universitas, Zamos-czy Lyceum és 6 Gymnásium. A' kereskedés leginkább zsidó kézen forog.

Gallve, l. Galloway.

Gallo, (Capo di) Fok északra Palermotól Siciliában.

Gallo, Fok, a' Moreai partokon Modon vsnak ellenében.

Gallo, kis lakatlan sziget a' Popayani partokon a' Spanyol déli Amerikában, mellynek jó épültre való fája van.

Gallon, vs a' Francz. felső Pyrenaei oszt.

Gallone, Angliai mérték, fő's némelly kemény materiákra, áll 4 quarthól, az első esetben hasonló 2 3/4 Bécsi messzelyhez, a' másikkban 1 1/6 kis pinthez. A' materialisták az öedényeket, mellyekben szereiket tartják, Gallonoknak is nevezik.

Gallopagos, l. Tekenösbékák' szigete.

Gállos, Gols, mvs Moson Várm.ben, Nizsideri járbán, Parndorfától 2 óra. F. U. több familia, lak. Németek 275 kath. 1350 Akat. tulajd. pléb. és ref. Orat. mal.

Gállos, l. Gols.

Galloway, hajdan tart. déli Scótziaában, most két Gróf-

ságokat tesz. Kirkcudbright és Wigton.

Galloway, (New) (54° 39' É. Sz. 12° 35' K. H.) kis vs Dee mellettdéli Scótziaában a' Kirkcudbrighti Grófs.ban, jó vásárokat tart lisztel's árpával.

Galloway, (Mul-of), déli part' csúcsa a' déli Scótziai Wigton Grófsnak, 54° 38' 35' É. Sz.

Gál-Szécs, Szeceovce, mvs Zemplén Várm.ben, Új helyi jár.ban, Szécsi ker.ben. Veczétől 1/2 óra. F. U. több fam. Lak. Tótok, kat. ó-hit. evang. és ref., határja téres.

Gallura, északkeleti tart. Sardiniaában.

Galway, Grófság a' Hyberniai Connaught-tart.; határi ész. Mayo és Roscommon. Kel. az utóbbi és Tipperari, délről Clare és Galway-Bay, nyug. az Atlanti tenger 121 1/2 □ mfdön 3 vskal, 116 Eklezs.kal, 15576 h. 117450 l. Harmad részét elfoglalják hegyek, mocsárok's tavak, hajdan marhatartás fő foglalatossága volt, de az újabb időkben felülmulja a' földmívelés, 's a' tart. nyer gabonát's lent, vannak már több szövő műhelyei is. Az emlékezetesbb tavak Lough-Corrib, Lough-Naf-Foy, és Lough Mask. Fővsa

Galloway, (53° 14' 40" É. Sz. 7° 50' K. H.) a' Galway-Bay mellett, a' nagy Lough-Corrib, melly itt vizét a' tengerbe önti, között. 980 h. 12000 l. Vannak itt gyolcs fabr. 's hering-, víza, és gyolcs kereskedés, de ez azelőtt bővebb volt.

Galloway-öböl, 30 mfdre bőnyúlik az tart.ba, vagyon sok bátorságos kikötője, a' déli nyílása Arran szigettel

védetik.

Galmier, vs a' Franczia Loire oszt.

Galmsbühl, helység a' Tunderni tisztségben a' Schleswig-i Herczs. mellynek lak. hajózásból's kevés sófőzésből élnek.

Galneykirchen, mvs Machlandi ker. Ens felett való Austriában, Gróf Stahremberg' tulajdona.

Galope, Gulpe, kis fő Limburgi Herben. Niederlandi orsz. ban, Gaule vizébe szakad, Fanquomonttól nem messze.

Galsa, népes mvs Arad Várm. ben, Bonus hegye alatt, Sz. Annához 1 kis mfd. Bonus Uraság birtoka, lak. Oláhok elegyesen. Sok Uraknak lakhelye, és nevezetesen Perecsenyi Nagy László Irónké, ki Arad Várm. leírta; de munkáját Moeccenások szükében ki nem adhatta. Határja jó borral, gyümölcsökkel, és halakkal bővelkedik.

Galsa, (Galscha), nagy magyar falu Nógrád Várm. Fülek vstól 3/4 mfd. Gróf Forgách' tulajdona, 1 kat. templ. nagy határokkal, sok 's jó földműveléssel, rétekkel, makkerdőkkel, szép lovakkal, szarvasmarhakkal, és sertésekkel.

Galspach, mvs, és kastély egy völgyben, Hunsrucki ker. ben, az Ensen felül lévő Austriában.

Galtelli, vs Sardinia' keleti partjain. Püspök' lakja.

Galtgarten, 506 l. magas hegy Cumehnen mellett keleti Burkus orsz.

Galumbaz, kis vs a' Duna mellett Serbiában.

Galus, vs Parthusok földén Chaldaeában, Arlemitától nem messze, hol most Ga-

lula fekszik. É. Sz. 34° 45' alatt. A' Moslemim és Persák közt itt esett verekedés által esmérletes.

Gamaches, jól élő vs, egy várral, a' Francz. Somme oszt. 201 h. 1040 l. minden hónapban tart egy nagy vásárt.

Gamala, igen erős vs, alsó Galannitis ker. ben Idumaeában, egy teve formájú hegyen építettett, attól is elneveztetett. Titus Cs. től megvétetett. A' környéke Gamalatica R. nevet vicselt.

Gambach, falu a' Würzburgi Nagy Herczs. 110 h. gabona természetessel szőlő neveléssel's kővágóval.

Gambamba, Gambumbe hegyen épült vár Congó partján, al. Guinéában, Afrikában, Cafferek' partja felé; jó ezüst bányákkal, a' Portugallusoké.

Gambararo, szép's népes mvs Lomb. Vel. Kir. Brenta vize mellett 3810 l.

Gambia, v. Gambia, hallal bővelkedő fő Senegambiában, közép Afrikában ered a' 9° K. H. 11° É. Sz. alatt a' Kong hegyéből, száraz években is felfelé 180 mfdnyire hajókat bír-el, 's hosszas folyása után egy posványtságban eltűn, mellyből azután ismét, mint nagy's mély viz előjö, és (13° 20' É. Sz.) a' Madár szigetek's a' St. Maria fok között több mint 2 mfdnyi szélességgel az Atlanti tengerbe omol. Sok mellék vizeket felvesz, és sok csavarékokkal foly, keletről nyugotra's sok szigeteket kerít, partjai magasak's fákkal bénőttek, 's rajtok az Anglusoknak több erősegeik's rakodó boltjaik van-

nak, melyek közt S. James a' fő eredeténél leghíresebb. *Gambia*, sziget a' Bunch vize eredeténél, mely egy mel-
lék vize Sierra Leonának, a' bors partokon felső Guineában, hajdan egy gyarmatnak telepedőhelye volt.

Gams, mvs Gamserberg mellett a' hajdan Gasteri orsz. biróságához tartozó Gambsi Urodalomban, most része az új S. Galleni kantonnak Helvetziában.

Gambutz, Oláh falu Erdélyben alsó Fejér Várm. i egy-
gyesült görög templ. 's jeles föld 's szőlő műveléssel.

Gamming, mvs Ens alatt való Austriában a' Bécsi erdő felett fekvő negyedben, egy hasonló fő mellett, ország törvényekkel, Plébániával, egy hasonló Fundatzióval, mely már elrontatott, márvány bányaival és egy igen bő hegyolaj forrással. 77 h.

Gamla-Alföbörg, vs a' Gotheborgi ország kapitányságban, nyug. Gothlandban Svécziában.

Gamla-Carleby, l. Carleby.

Gamlitz, falu alsó Stiriában Marburgi ker. Mur mellett a' Sulmnek beléfolyása alatt, esztendei vásárokkal, 's egy illy nevű várral 's jószággal. Vidéken találhatóak kővé - vállt csi-
gahajak, Korállók, Turbinók, 's egerfák.

Gammacorura, Ternatei Molucki szigeten szüntelen tűz okádó hegy.

Gammer, darab tart. Aggerhuus tart. Norwegiában.

Gammertingen, vs Lahchart mellett a' Hohenzollern Sigmaringi Herczs. ben. 180 h. 600 l.

Gammo Feketéknek faluja az elefántcsonti partokon fel-

ső Guineában, tartozik az Adowi Királysághoz, egy alkalmas kikötővel 's sokat behozó kereskedéssel leginkább arannyal elefántcsonttal Quaquaposztóval, eledel-
ekkel. Az itt való feketék jó úszók 's buvárok.

Gams, l. Gems.

Gan, vs a' Francia alsó Pyraenei oszt. 2550 l.

Ganada, Szerecsen mvs egy Királyi Hercz. lakja. Bon-
dui bir. felső Senegambiában Faleme' keleti részén, egy két órányira ezen víztől.

Ganape, l. Feuerland.

Ganbin, l. Gombin.

Gand, l. Gent.

Gandersheim, fallal 's hegyekkel körül kerített vs, 's egy hasonló kanton' fő helysége a' volt Westfalai Harz oszt. Eimbeck ker. egy mély Gande vizétől mosott mocsáros völgyben, várral, Apátsággal szép templ. mal, könyvtárral, 1 deák Iskol. 2 templ. 1 kórházzal, 274 h. 1800 l. áll 3 részből: a' vsből, Marien és új hostad-
ból, rosszul épült, 's nincs elesége. Van vas 's aczél fabr.

Gandia, (39° 2' É. Sz. 16° 42' K. H.) vs a' Spanyol Valencia tart. az Alcoy viznek a' tengerbe szakadásánál, 1000 h. 6300 l. kelle-
metes 's termékeny tájon, nem sokat érő Univerzitással. Vidéken nádmez készítik 's a' selyem művelés divatban van. Vettetik len, kender, 's szőlő is művel-
tetiik.

Gandino, mvs Lomb Vel. Kir. posztó 's selyem fabr.

Gandolfo, l. Castell Gandolfo.

Ganesborough, jeles, és kies fekvésű mvs Trent mellett Lincolshirében Angliában.

Gang, nagy tenger öböl a'

keleti Oceánon Asiában, melly China és Japan birodalmak közt kiterjed. Korea orsz.tól nyugotra esik. *Ganga*, fő Indiában, Plinius-tól Gangesnek neveztetett. *Gangara*, orsz. Nigritziában, Afrikában, azon nevű fő vssal, határozatlan fejedelemmel, és vitéz lakosokkal. Itt sok az arany.

Gangaridae, nép Ganges torkolatjánál, Prasiusok' szomszédságában; ezaktól hegyek által választattak-el.

Gange, fő vs Indiának azon részében, mellyen Ganges vize átfolyt; hol XVI században Gourv, v. Gorro állott. Roppant düledéki most is láttatnak.

Gangea, vs Kur mellett az Orosz Georgiában.

Gungelt, vs a' volt Franczia Ruhr oszt. 2690 l.

Ganges, legnagyobb fő víz Indiában, melly a' Tibeti hegyeken 35° É. Sz. 100° K. H. alatt ered, délkeletre foly, 's mint egy 100 német mfdnyi folyása után Hudwart mellétt egy hegyszakadék által Hindostánba ér, itt 11 fő vizekkel szaporodik p. o. Dschemah, Serudsche, Sind, Souna-Sind, Kaudac, Marde, Nadi, Gangora, 's t. m. ezen szaporodások után mintegy 3/5 német mfdnyi szélességű 's 60 egynehány német mfdre szakadása előtt 30 láb mély, igen hamar foly 's nagy szigeteket kerít, 250 német mfdnyire felfelé hajót bír el, 's mint egy 400 n. mfdnyi folyása után 9' szakadással a' Bengali öbölbe omol, hol mind 40 mfdnyi tért foglal-el. A' két nyugoti karjai formálják az Ouglit v. Huglyt, mellyen közön-

ségesen hajóznak, noha Octobertől fogva Májusig igen siker, a' Jundna szakadás pedig untalan hajót hordhat. A' tenger' arja 45 fr. mfdre terjed a' vízben felfelé. Elsős időkben áradása messze krönt 's a' Bengalai rónákat termékenyekké teszi. Víz magával drága köveket, gyöngyeket 's aranyat, 's az Indusoktól szentnek tartatik. Falkákkal menneka' Papok partjaira bűneikből kimosódni, 's illy czél véget vizet is pecsét alattél szokták a' Benaresz Braminok küldeni, mellyet osztán a' főházaknál est pohár gyanánt isznak. Ezen víztől osztatik fel a' keleti India a' két félszigetekre a' Gangesen innen 's túl valóra.

Ganges, kis vs, a' Francz. Herault oszt. Herault mellett egy kellemes völgyben. 470 h. 3500 l. selyemkapcza 's bőr fabr. ezekkel 's selyemmel való kereskedéssel. Vidékén van különös Tündérek barlangja. *Ganghoffen*, l. Gaenghoffen. *Gangra*, fő vs közép Paphlagoniában, Morzeus lakhelye, kis várral.

Ganjam, Anglus kereskedő vs, egy siker, de bátor révvél. Orixában, Hindostánban. Musselin fabr.

Ganii-szigetek, az északiak a' Marien v. Tolvaj szigetek között.

Ganhay, vs és kikötő Fo-tki-en tart. ban, China orsz. ban, nagy kereskedést üz, igen népes, és jól épült.

Ganking, nagy, gazdag kereskedő vs Kiangnan tart. ban. Chinai bir. ban, öt vsok vannak alatta.

Ganlus, l. Gaenlas.

Gann v. Gannja, hajdan Ha-

- bessiniához tartozott tart. tart. partján, Chinai bir. a' keleti közép Afrikában. ban.
- Gannat**, vs 's kerületi fő hely- **Gap**, Vapincum, (44° 33' 37" sége a' Francz. Allier oszt. E' Sz. 23° 44' 47" K. H.) 700 házokk. 4130 lakos. An- Fő vs a' Francz. felső Alpe- delot patak mellett. Bőr sek oszt. egy hegy tövé- fabr. gabona 's vágó mar- Benne vize mellett. 8050 l. ha kereskedéssel. épen nem kellemes, 's rit- kaságok nélkül. Itt igen sok bőr készítetik.
- Gándoz**, v. Johannesdorf, Tót **Gapençois**, hajdan a' felső falu Szepes Várm. felső Ma- Dauphinéhez tartozott tart. gyar orsz. Tiszán innen, egy most része a' Fr. Felső Al- völgyben. 1 kath. templ. 81 pesi oszt. A' mellette lévő Pelhotiers tóban van egy kath. 's 105 evang. l. kik a' földművelés mellett gyümölcs- nyekkel kereskednek, mel- lyet Gömör Várm. ből hoz- nak. Van egy savanyú 's meszes ferdője. Mezeje Tufkővel tele van. 's a' falu mellett lévő dombból több meszes fók erednek.
- Ganos**, vs a' Török Rum-Ili- **Gaps**, v. Kapes, Erőség a' ben a' Mare di Marmoránál. Tripoli bir. egy hasonló víz mellett, melynek vize olly meleg, hogy neki egy óráig állani kell, ha inni akarják.
- Ganschdrok**, Habessiniai vad **Gara**, nagy. Dalmaták 's Né- métektől lakott falu, Bács Várm. alsó Magyar orsz. Grassalkovics Hercz. gi fa- miliái, egy kath. tulajdon Plébániával 's váltó Pos- tával.
- Gansenhals**, l. Gaensenhals.
- Ganz**, egy kis Abessiniától el- **Garáb**, Hrbovo, tót falu Nó- grád Várm. ben Füleki jár. szakadt tart. Schoától dél- ban, Ipoly mellett, a' Füle- nyugot felé. ki Urod. hoz és több Ura- ságokhoz tartozik, 1 evang. templ. Vannak jó makk- termő erdői, melyekben sok sertvések hizlaltatnak, 's meglehetősen földművelése. Az itt való savanyú víz igen ízes 's tisztító tulaj- donságú, ezt az ide való asszonyok naponként Lo- sonczra hordják 's abból él- nek, ezen kút miatt a' pol- gárok többet is adóznak.
- Ganga**, bir. Afrikai Nigritziá- **Garabusa** és Garabusa Salva- tica, a Candiához tartozó ban, Nubiával határos, la- kis szigetek, az elsőnek van kosai bárdolatlanok 's mesz- télenek, lombokból 's ágok- ból csinálnak színeket ma- goknak, marhatartásból 's az hasonló v. sban történt sóval való kereskedésből él- nek. Mahomet hitűek, 's egy Fejedelmi alatt vannak.
- Gaoxa**, sziget Kouang-ton **Garam vize**, ered Gömör Várm. ben Tergárt felett a' Király, (tótul Kralova Hora) hegy- ben, sebesen csap Zólyom

Várm.ba; két mfdnyi folyása után vize a' kutfőbélihez hasonló, és jóféle halakkal bővelkedik; 's Hont Várme-gyét is meghaladván, Esz-tergom alatt Dunába foly. *Garama*, fő vs belső Afriká-ban, Cyniphus fónál, N. Leptistől 5400 stad. most Gherma.

Garamaei, közép Assyriában lakott nép, hol most Garm fekszik.

Garamantes, Bagradas vizének eredetétől Nubiai tóig la-kott nemzetség, minden A-frikai népek között legin-kább délre estenek; az Æ-thiopiaktól, és az Oceán-nál letelepedett nemzetek-től 10, Ammoatól 15 napi járásnyira. Az ő földökön, Girgiris hegyén, drága kö-vek találtattak. Sok ideig a' Rómaiak hozzájuk nem juthattak, végre Vespasián Csász. alatt rövidebb utat leltek.

Garasu, jeles helys. Fernam-bucoi Kapitányságban Bra-siliában déli Amerikában, tenger partján fekszik, O-lindához 6 óra, szép festő fával kereskedik.

Garbith, tart. alsó Egyptus-ban, melly két Kaschefsá-gokból (Garbieh 's Manu-fieh) áll, 's egész Deltát tes-zi. Ezen szép 's több mes-terséges folyók által nyílt tartománynak lakosai már régtől fogva 2 Saad és Ha-ram nevű felekezetekre oszt-atnak fel, kik egymást nagy keménységgel üldö-zik. Felállottak azon pol-gári hadaktól, mellyek Æ-gyptust 3 Századok által rendítgették.

Garbisch Essuan, l. Assouan. *Garhow*, nemes vs a' volt Var-sói Lublin oszt.ban.

Gard v. Gardon, víz franczia

orsz. a' Malpasi hegyekből ered, a' Savannei hegyek közül Lozere 'mellett, a' töle most így nevezett oszt. keresztűlfolyja. Eleintén két ágból áll, mellyek az általok nedvesített helyek-től Alaisi és Anduzei Gar-donoknak neveztetnek. Rí-váltánál egybefolynak, a-zután beléfolyanak Alson és Eyssenne, folyamátja Cha-tillon felé megy, 's ama hí-es Gardhidon keresztül Beau-caire felett mintegy 18 mt-fdnyi folyása után Rhonéba ömlik; arannyal vegyes fő-vény találtatik vizében.

Gard, a' most leírt víztől így neveztetett oszt. foglalja magában egy részét a' hajdani alsó Langvedocnak, határin foly el Rhone; fel-osztatik négy ker. Nimes, Uzez, Alais, és Levigan, mel-lyek 38 kant.kban 365 hely-ségeket foglalnak. Ezen oszt. tele hegyekkel 's mocsárokkal, természet gabonát, fő-zeléket, gyümölcsöt, olajt, bort, selymet, juhokat, sőt, vasat, minerál vizeket. Fő vsa Nimes.

Gard' hidja, (Pont du Gard), pompás vízcsatorna a' most leírt oszt.ban, melly még a' Rómaiak' idejében ké-szült, 's Nimes' vsát a' 4 mfdnyire eltávozott Uzeznél lévő Aure nevű forrásból vízzel tartja, 's 3 egymás felett nyugvó boltozatokból áll, mellyek közül az első 62 lábnyi magas 6, a' má-sik 60 lábnyi 11, a' 3-dik 24 lábnyi 35 boltozatokat foglal. Az egész épület' ma-gassága 154, és hossza 819 láb.

Garda, vs 's vár Lomb. Vel. Kirs. a' töle így nevezett Garda tó' keleti részén, mellyen a' természet-víz-

gálóknak emlékes szép Bal-
do hegye vagyon.

Gardane, vs a' franzia Rhone-
torkolati oszt. 2280 lak.
's dinnye-termesztéssel.

Garda tó, 8 mfd hosszú 's 1—
2 mfd széles tó Lomb. Vel.
Kirs. melly dél felől egye-
nesen észak felé terjed. Igen
kis része van a' volt felső
Etsch oszt. a' nagyobb pe-
dig az volt Melai oszt. 's
bővelkedik pisztrángokkal
's pontyokkal. Vidéke az
ott fekvő faluk, mulatóhá-
zak, 's a' közel való Alpe-
sek miatt igen kies; több
vizek 's patakok folynak
bele, mellyek közt legde-
rekabb a' Sarca, melly Min-
cio név alatt Peshiera mel-
lett ismég belőle kifoly.

Gardo, elromlott vs Grönlan-
ban, hajdan a' tartom. fő
vsa.

Garde, vs a' Francz. Var oszt.
termeszt bort, olajt 's gesz-
tenyét.

Garde Frenet, (la), vs ugyan
ott, 2690 l.

Gardelogen v. Gardeleben, (52°
32' 34" É. Sz.) vs 's fő hely-
sége egy hason nevű kant.
nak a' volt Vestfáliai Elbe
oszt. Salzwedel kerül. egy
völgyben, mellyet Milde,
Goldbach és Lausebach ned-
vesítenek, 's a' vshoz közel
Isenschnibbe vizével öszve-
vegyülnek, ebbe omolván.
Van 2 vsi templ. 3 kórháza,
1 iskolaháza, 2 kisebb isko-
lája, Maire Roland' szobrá-
val, 586 h. 3460 l. kik fő-
kép ser 's az úgy nevezett
Gartey (serneme) főzéssel
foglalatzkodnak, tovább
pálinka főzéssel, gabona,
's komló termesztéssel, 's
marha neveléssel; polgári
kézi mesterségekkel, posz-
tó fabr. timárműhelyekkel,
vászon 's pamut szövésel.

Vannak 5 esztendei 's ba-
rom 's 1 gyapju vásárjai.

Gardeloupe, l. Guadeloupe.

Gardena, (Gröden), völgy
Lomb. Vel. Kirs. 3500 lak.
kik képfaragásból, csipke
kötésből, belső 's külső ter-
mések' kereskedéséből, és
marha tartásból élnek.

Garden tó, l. Garn see.

Gardensk, vs Vilnai Helyt. ban
Orosz bir. ban.

Garding, vs a' Dániai Schles-
wig Herczs. mocsáros he-
lyen 1 1/2 mfd Tönningen-
től, 900 lak. rozs kereske-
déssel.

Gardon, l. Gard.

Gardone, mvs Lomb. Vel. Kir.
1300 lak. fegyver fabr.

Gar el Mailah, l. Porto Fa-
rina.

Garean v. Guarinó, hegyek
Tripolisban, a' fő vstól 20
órányira. Legfőbb ormán
fekszik egy kastély, melly-
ből tiszta időben a' tenger-
re lehet látni. A' téli hó-
napokban itt néha olly nagy
hó esik, 's úgy megfagy,
hogy az utak sok ideig ha-
szonvehetetlenekké lesznek.
A' vár lakóji egy Aga és 18—
20 katonák, kik minden
eszt. ben Tripolisból egymást
felváltják. A' hegyek orma-
in találtatnak síkságok is,
mellyek termékenyek lé-
vén mezőkké, szántóföldek-
ké 's plántás helyekké vál-
toztatnak, 's olajfákkal
megrakattak. Minden ré-
szein vannak keskenyebb
's szélesbb helyek kőfállal
támogatva 's földekké 's
kertekké téve.

Garesia, Garetium, vs Ge-
nuai Hercz. a' volt Monte-
notte oszt. 4720 l. gesztenye
termesztéssel 's marha ne-
veléssel.

Garet, közép tengeri tart. Fez
orsz. ban Afrikában Algier

ország. tól Mulvia vizével vá-
lasztatik el. Azon nevű vs-
ban szép szattyán készít-
tetik.

Gargano, (13° 17' — 14° 1' K.
H. Páristól, és 41° 30' — 51°
E. Sz.) hegyek a' Nápolyi
Apulia tartom. 15 fr. mfd-
nyi hosszuk, 9 1/2 szélesek,
72 □ mfdet foglalnak, leg-
magasb a' Calvo.

Garganus, hegy Apuliában,
egészen a' tengerig nyulott
a' csuccsa; most Monte di
S. Angelo.

Gargara, fok a' tenger öböl-
nek torkolatjánál N. Mysiá-
ban, Ida hegyének csuccsa,
alatta van egy vs; Macrobi-
ustól leíratott V. 20. Virgili-
ustól említett Georg. I.
103 v.

Gargnano, mvs Garda tó' nyu-
goti részén 3400 l. szeder 's
olajfa plántálással, vas fabr.
's kereskedéssel.

Garigliano, eddig még csak
eggyetlen egy hajózható fő
Nápoly országban, melly Ab-
bruzzo tulsó részén ered 's
a' Gaëtai tengeröbölbe öm-
lik.

Garlipp, jószág a' Bismarki
kant. ban Stendal ker. Elbe
oszt. a' volt Vestfáliában,
28 h. 168 lak. emlékre méltó
a' tyúk ágyak miatt,
mellyek itt 's Beesewege
körül halmokra rakatnak.

Garmisch, mvs Loisach mel-
lett Bajor orsz. Inn ker. 274
h. 1320 l. szálhajózással 's
sindel készítéssel, salétrom
főzéssel 's gypsz malommal.
Lakja az országai törvény-
széknek 's számadó tiszt-
nek.

Garmouth, falu a' közép Sco-
tziai Elgin Grófs. ban Mur-
ray Frith mellett Spey vi-
ze szakadásánál. Révvel,
pisztráng halászással, ha-
jó építéssel 's fűrész mal-

mokkal.

Garnache, (la) vs a' Fr. Ven-
dée oszt. 2000 l.

Garnsee v. Gardensee, lengy.
Schlemmo, vs, két hallal
bő tavak közt nyugoti Prus-
sziában, Marienwerderi ker.
92 h. 620 lak. serfőzéssel 's
posztó szövessel.

Garonne, Garumna, igen de-
rék fő Fr. orsz. ered a' Py-
renaeusokból a' Spanyol ha-
tárokon Aran völgyben,
öntözi Langvedoc' egy ré-
szét, Muret mellett már
hajókat hord, innen Guien-
nébe lép, 's keresztülfolyja,
Bourdeaux mellett elfoly,
összevegyül ezen vstól
mintegy 3 mfdnyire az úgy
nevezett Bec d' Amdez mel-
lett ama' nagy Dordogne
mellék fővizével, 's itt Gi-
ronde nevet vesz fel, 's in-
nen mintegy 13 mfdnyire,
90 mfdnyi folyás után 2
szakadással, (Pas des Anes
és Pas de Grave) az Atlanti
tengerbe ömlik, vagy in-
kább a' Gascognei tenger-
öbölbe. A' szakadásától fog-
va egész Blayeig 3000 tois-
nyi széles, azután lassan
lassan keskenyebb. A' tenger
árával, melly Mascaretnek
neveztetik, a' legnagyobb
kereskedő hajók is egész
Bourdeauxig felmehetnek,
sőt még innen 5 mfdre is.
Ezen víz a' nagy déli csa-
torna által a' közép tenger-
rel öszvefoglaltatott, 's a'
kereskedést nagyon előmoz-
dítja. A' két szakadása
közt van egy kis sziget
Corduannak nevezett vilá-
gító toronnyal. Ettől a' víz-
től neveztetik a' felső

Garonnei, oszt., foglalja ma-
gában a' hajdani Toulousa-
in tart. felső Langvedocban,
az ugyan hajdan Gascog-
nehoz tartozott Commün-

- gessal együtt, fekszik a' Pyrenaeuszok mellett, következéskepen a' Spanyol határokon, tére 135 □ mfd (642,533 Hectare) 367,50 l. részént hegyes, terem gabonát, kölest, gyümölcsöt, bort, szamarakat 's t. ef. 5 ker.re osztatik-fel, mellyek Toulouse Castel-Sarazin, Ville Franche, Muret és S. Gaudens, ezek 591 helységet 's 42 kant. foglalnak. Fő vsa Toulouse.
- Garrachica**, vsa a' Canariai Teneriffa szigeten; lak.készítenek hajókat 's bort termeszenek.
- Garrachine**, Fok a' Panamai partokon déli Amerikában.
- Garran Garrow**, hegység a' észak-keleti részén, Bengálának, keleti Indiában, egymás felett hármasan emelkednek, erdők, 's több vizeknek 's tavaknak eredetét rejtik 's igen sok köszenet, foglalnak, mellyből olaj készítenek, 's ez a' varok gyógyítására használtatik. Mindenütt láthatni árnyas falukat, mellyek legelőkkel, riskása, mustármag, kender 's más vetésekkel díszeskednek.
- Gara**, Fejedelmi mvs az Ens alatt való Austriában Manhartsberg felett fekvő negyben, Kamp' nyugoti partján Plébániával 's 96 h.
- Garsauritis**, tart. Cappadociában, Phrygia határán.
- Garstan**, falu az Anglus Lancashire Grófs. nagy marha vásárokkal.
- Gart**, tart. a' Fez bir. hol a' Spanyol Melilla v. Manilla nevű kastély van.
- Gartau** v. Gartow, vsa a' volt Westfal. Kirs. alsó Elbe oszt. 72 h.
- Gartempe**, fő víz Francz. orsz./Guéret mellett Creuse oszt. ered, Coche Posan mellett a' Creusebe foly 's kis hajókat hord.
- Gartey**, Eklezsia közép Scótiában, Bamff Grófs. palakő fejtő helyekkel.
- Gartha**, Magyar falu Sopron Várm.ben, Kapuvárhoz 2/4 mfd. Nevezetes azon a' Hansasághól itt kifogott vadgyermektől, kiről Antropológiánkban emlékezünk.
- Gartow**, l. Gartap.
- Garumna**, fő Francz. orsz.ban Gáronne név alatt, Pirenaeus-i bércekben ered.
- Garz**, Gertia (53° 12' É. Sz. 32° 18' K. H.) vs alájárás, 's vámház Odera mellett, a' Burkus elő Pomerániában; 352 h. 2200 l. pamut fabr. 's halászással.
- Garz**, hajdan nagy 's híres Wendi kereskedő vs, most kis vska Rügen szigetén, 130 h. 750 l. Spanyolviasz fabr.
- Gasa**, l. Gaza.
- Gascogne**, hajdan nagy tart. Francz. orsz. 532 □ mfd. Részént a' Pyrenaeusok 's az Aquitani tenger mellett, Guienne, Languedoc és Navarra közt, hegyes, jó 's mérsékelt klimája van, kivált a' síkon, a' hegyesen, pedig hidegek 's tartós a' téle. Fő vizei a' Garonne, Adour, Gers, Gave Ridouze, 's a' t. A' gabona termesztése noha földje hegyes, elég nagy, főtermékjei: bor, viasz, fa, 's mine-ráliák. Lak. szelességek 's hazudozásai miatt híresek 's azért közmondássá váltak, de még is derék, munkás, átlátó 's bátor emberek. Allott hajdan e' tart. Condomois, Gabardan, Marsan, Toursan, Chalosse, Marennes, des Landes,

- Labour**, Soule, Armagnac, Bigorre Comminges és Conserans tart. okból mellyek 3 oszt. tesznek: t. i. des Landes (puszák oszt.), felső Pyrenaeuszok, és Gers. oszt.
- Gascogni tenger**, az Atlanti tengernek azon része, melly Bretagnenak déli partjaitól 's Biscayától a' Poitou, Saintonge, Guienne és Gascongnei partokon felfelé hosszában fekszik. Néha csak azon rész. értetik e' nevezet alatt, melly a' Gascogni partokon a' Goronne és Adour torkolatjai közt van.
- Gassen**, nemes vs Lubs vize mellett, alsó Lusatzában, Gubeni ker. 400 l.
- Gassen**, falu az Illyriai Karinthia tart. a' Stockenboye pataknál, olombányával.
- Gassino**, vs a' volt Francz. Po oszt. Piemontban 2700 l.
- Gastdorf**, kis jól épült vs Cseh orsz. Rakonitzi ker. 186 h. jó bor termesztéssel, fekszik Obertka patak mellett, melly Rodaun vár mellett ered, nyugot felé foly, 's Woken falúnál az Elbébe szakad. Lakosai németül 's csehül szólnak. Táplálásak módja bor, komló termesztés, 's földmivelés, gyapju fonás. A' vánál van egy jó pápiros-malom 's kath. temp.
- Gastein**, mvs 's hires ferdő, melly Wilbachnak nevezetik Bajor Salzach ker. az 5 mfd hosszú Gasteini völgyben, 1800 lábnyi dombon a' vs felett, 's a' tenger színén 2652 láb. Használtatik a' főforrásból eredett víz, melly Graukogel hegyen van, ferdésre, 's ivásra is. Különös tulajdona e' viznek, hogy a' hervadt virágokat feléleszti, virítani készíti 's az éretlen gyümölcsöt érleli. Legmelegebb helye 39° Reaum.
- a' ferdésre leg alkalmasabb 28°; van jó arany bányája is.
- Gastel**, Gaster, kis tart. hajdan az Helvetziai Schwitz és Glarus Kant. tartozott, most pedig a' St. Galeni Kant. adatott, 's Sargans tart. nyal határos.
- Gastenhof**, nagy mvs Bajor orsz. ban Rezat ker. Nürenberg városnak hostádja 's országai Törvény székhelye.
- Gastinois**, l. Gatinois.
- Gastuni**, török vs a' Morea félszigetben, 3000 l. vidéken sok aprószőlő 's Korinth készíttetik 's elhordatik.
- Gat**, l. Panderi öböl.
- Gate**, Capo di Gate Fok Cyprusz szigetén.
- Gatehouse**, falu déli Scótzia-ban Kircudbright Grófs. Fleat torkolatjánál. 1200 l. pamutfonással. E' falu csak egy korcsmából nevedett ennyire.
- Gatersleden**, jószág 's egy hason nevű Kant. fő helysége a' volt Vesztfáliai Saale oszt. Halberstad ker. Curiával, 165 házokkal 1010 l. 's váson szávéssel.
- Gates**, G'hats, nagy 's hosszú hegyláncz, melly az egész Ostindiai félszigeten terjed, nagyobb részt nem messze a' nyugoti partoktól, 's az időnek változásait teszi, ha a' nyugoti részen esik a' keletin száraz idő van 's így viszont. Elkezdődik Capo di Comorinnál 7° 57' É. Sz. két szélességi grádusok által egy formán terjed, és a' 10° Sz. alatt két ágra oszlik, mellynek egyike Ész. Ny. ra másika Ész. Kel. re terjed amaz Hinduokohval (Paromarisus 36° É. Sz.) egyesül, emez pedig magasságából egyre vesztvén a' 20°-ig elterjed 's itt elvész. Mindenikéga áll 8—9

rend hegylánczokból mellyek közt a' legtermékenyebb völgek találtatnak, 's tövétől tetőig mind magas fákkal rakottak, 's magasak, nemellyek 2200 tolsnyi magasságra a' tenger színe fellett emelkednek.

Gateshead, vs az Anglus Durham Grófs. 714 h. 6000 l. kőszén 's malom kő bányákkal.

Gath Hachepher, Get Hephher, Jónas Prophéta hazája Sephoristól 2 mfd, Tiberiási uton, Jordánon innen.

Gatinais, v. Gastinais - Francois, hajdan tart. Isle de France-ban Fr. orsz. most része a' Seine és Marnei oszt.

Gatinais - Orleannois, hajdan tartom. a' Orleannoisben, mellyhez a' Solognének egy része is tartozott, vannak sok tavai, homokos 's rónás földje, melly nem sok búzát terem, de jó rétfüve, sáfránya, sok vadjai 's halai vannak. 'S magában foglalja ama derék Montargis erdőséget. Loing mellett bort is terem; része a' Loire és Chere oszt.nak.

Gato, v. Agaton, kereskedő vs a' Benini orsz. felső Guineában a' Benin vize egygyik ágánál.

Gatschina, vs az Orosz Sz. Pétervári Helyt. 6 1/2 mfdnyire Sz. Pétervárától, több a' 'szenvedő emberiség' részére tett intézettel 's nevelő házakkal. Vidéken van egy tágos királyi mulatókastély, 4 tornyokkal és egy gyönyörű kép tárral hamuszintű márványból, mellyben a' Romai Császárok' szobraik, állanak. A' messze terjedett kastélykertek sok emlékes dolgokkal bírnak, ezek között van egy

kies tó, mellyben a' szerelem szigete a' szerelemnek szentelt templ.val fekszik. **Gatt**, l. Haiff.

Gattendorf, (Gátha) Rácza falu Moson Várm. Nizsideri járásban, Köpcséntől 1 1/2 óra Lajtha mellett, 127 h. 1200 l. kik közül 100 zsidók jól épült kath. templ. Eszterházy' kastélyával. 2 jól épült vendég fogadókkal. Lakosai dohányt is nevelnek.

Gattinara, vs Piemontban a' volt Sesia oszt. 2620 l.

Gaude, falu a' fr. Var oszt. itt jó muskatályos bor terem.

Gau-el-Scherhi, hitvány helys. Níl völgyében felső Egyiptusban, a' Níl vize keleti partján. Az agg Antäopolis helyén áll, mellynek még most is omladéka látszatnak.

Gaugamela, helys Assyriában, Aturia tart.ban. Itt ütközött meg Darius N. Sándorral vestességgel, melly országának elvesztét vonta maga után. E' hely mellett 600 stadiumnyira esett Arbela, mellytölezen ütközet esméretes. Most itt egy rongyos kastély, és néhány csekély viskók vannak a' E. Sz. 36° 11' alatt.

Gaugrehweiler, l. Grehweiler. **Gaujac**, vs a Fr. des Landes oszt. 147 h.

Gaulos, kissziget a' közép tengeren, Melita (Málta) mellett, már a' Phoenitziaiaktól meglátogatott termékeny voltaért.

Gaunersdorf, mvs Ens alatt való Austr. Manhard hegy alatt lévő fertályban. 116 h. Plébán.val, országítörvényszékkel 's váltó postával.

Gauodernheim, l. Odernheim. **Gaur**, v. Giaur, így neveztetnek a' Törökeltől minden az ő hiteken nem lévőknak.

- ezen szó az Arabiai nyelven annyit tesz, mint hitetlen. Különös értelemben tesz egy Persiában 's Indiában elszéledett népséget, melly Gaur v. Gueber névvel neveztetik. l. Gueberek vagy Parzok.
- Gauriac*, vs a' Fr. Vendée oszt. 2000 l.
- Gaurus*, hegy Campaniában, Lacus Lucrinusig terjedett.
- Gausberg*, l. Geisberg.
- Gausipor*, vs Ganges mellett az Anglus Behar tart. keleti Indiában. Rózsa víz fabr.
- Gavardo*, vs az Lomb. Vel. Kir. 2000 l.
- Gavarnie*, Pyrenaei völgy a' Fr. felső Pyrenaei oszt. ban hol a' Gave (az itt való nyelven fő vizet jelent), a' Montperdünek tavából az örök jégzirteken le 1266 lábnyira omol, 's hét, sziklákról esső vízrohanásokat képez, mindenike ezeknek magános gömbölyű felhőnek látszatik rohanásában. Vannak itt ólomerek, 's bar-na setét márványkövek is.
- Gave*, így neveztetnek némelly fők, a' Fr. alsó Pyrenaei oszt. p. o. Gave d' Aspe, Gave d' Ossau, Gave de Pau 's t. mellyek a' Pyrenaeuszokból erednek, 's serény folyások miatt nem hajózhatók, de hallal bővelkednek; majd mind nagyobb vizekbe szakadnak.
- Gavi*, kis vs a' Genuai Herczs. ben erős várral.
- Gavray*, mvs Sienne mellett a' Fr. Canal oszt. 231 h. 1820 l. itt kazányok 's szíták csináltatnak.
- Gawilah*, v. Gavalgur, fő vár a' Marattáknak Berar tartom. hol a' Fejedelem' kincsei őriztetnek.
- Gawrilow*, vs az Orosz Wolo-dimir Helyt.
- Gawsa*, vs Habessiniában, melyet jobbra Mahomedán kereskedők lakják ez portékák lerakó helye Massua, és Gondar közt.
- Gaya*, vs a' Portugalliai Entre Minho e Douro tart. ban nem messze a' Tajotól 8000 lak.
- Gaya*, középszerű nyílt város Morva orsz. Hradischi ker. termékeny völgyben. 190 keresztény 's 24 zsidó h. 1265 ker. 331 zsidó l. Tartományi Esperestéssel, só rakodó hellyel Piáristák' collegiumával 's német fő Iskolával.
- Gáz*, v. Kertes, mvs Vas Várm. Pinka mellett Körmendhez 1 1/2 mfd. Apátúrsággal, és hegyen épült derék kath. templ. hova nagy búcsúk járnak. Vannak jó szőlői.
- Gaza*, (K. H. 64° 41' É. Sz. 31° 30') vs Judaeában, Sephela ker. ben Ascalontól délre 16 mfd; Alexander Joannaeus által Kr. Sz. előtt 97 eszt. ben elpusztítatott azért pusztának mondatott Ap. Cs. 8, 26 Más Gáza volt Mediában róma, földön, Artaxata és Ecbatana vstól 450 mfd. Mediai Királyok lakhelye nyáron.
- Gaza*, Gasa (31° 28' É. Sz. 52° 30' K. H.) vs Syriában a' Damaskusi Basaságban, hajdan Palaestinában, a' tengerhez közel. 22000 l. kik között sok a' zsidó, örmény görög keresztény, van erős vára, jó réve, pamut 's szappan fábr. Karavannákkal kereskedést üz Egyptusba.
- Gaza*, v. Salinas de Guipuzcoa, kis mvs Guipuzcoa tart. ban Spanyol orsz. ban az Alava tart. tól elválasztó hegyen; ebből ered Deva vize; 's nevét az itt lévő sós forrásoktól vette.

Gaska, fő viz Horvát orsz. ban ered az Ottotschani kar. Becse falúnál, Jancsa hegyből, 's Otocsaznál öt ágakra szakad, mellyeknek négye Swicza falunál egy tót képez, melly kifolyásánál viz omlást csinál, az ötödik ág is Berlognál a' föld alá rejtetik.

Gaznin, v. Gazna, jó kereskedő vs Segestan Persiai tart. ban Ost-Indiában, Egészes levegővel és jó vízzel.

Gazolo, vs Buorzoló Herczs. ben Oglio vizénél; Olasz orsz. ban. Erősegei 1691-ben lerontattak.

Gdansk l. Danzig.

Gdow, kerületi vs Pejpus tó mellett az Orosz St. Pétervári oszt.

Gdow, vs Rava mellett Galli- cziában Bochniaiker. 1 Pléb.

Geanne, Genne, vs a' Francz des Landes oszt. 539 h. és 790 l.

Geba, Helyt. Judaeában Jeru- salemből Neapolisba menő utközben Gofna vstól 5 mfd.

Geba, Gebe, Gesyez, Scheve, vs alsó Senegambiában kö- zép Afrikában hason nevű fő viz mellett, 50 mfdre szakadásától, egy dembon 4000 l. kik fekete Portugallok, leg- alább nevezetre kereszté- nyek, vannak néhány fe- jér felekezetek is köztök egy szép pléb. templ. 's ke- reskednek Sklávokkal 's e- lefántcsonttal, 's fejrremá- zolt szalma fedelű agyaghá- zokban laknak.

Gebaleno, Idumaeának neve Eusebius szerint, Hierony- mus irta Gethea.

Geberek, l. Gueberek.

Gebesee, mezővs Ger vizénél Prusszus Saxoniai Hercz. ben egy nemes kastéllyal, 2 templ. 350 h. és 4 szabad majorokkal.

Gebise, hajdan Libyssa, Helyt.

Natoliában, hol nagy Hadi vezér, Hannibal, Róma ret- tentője sirját telte.

Gebweiler, (47° 54' 25" É Sz. 24° 53' 28" K. H.) vs a' Fr. felső Rajnai oszt. Lauch 's egy csatorna mellett, melly Ruffach 's Herlisheimon ke- resztül Új Brisachba foly, 's hord építő szereket 400 h. 2550 l. A' vidékén lévő Se- ring hegy jó bort terem.

Gechol, l. Dschehol.

Geczal, v. Geczelfalva, tót nemes falu felső Magyar orsz. Árva Várm. Árva mel- lett, 13 kath, 58 evang. l. Itt terem a' legszebb építő fa 's hegyein sok szarvas gomba találtatik.

Gedda, l. Dshedda.

Gede, legmagasabb hegy Ja- va szigetén 8000 láb. mag. a' tenger színe felett.

Gedern, Geudern, mvs 's vár a' Wernigerodi Grófs. a' Vo- gelsberg 's Nidder viz. mellett.

Gedinguma, erős vs a' Kaartai orsz. Nigritziában, erős ma- gas kőfállal kerítve, szűk áltjárásban két hegy között.

Gedisgard, falu a' Dániai Fal- sterszigeten a' Gedsori tiszt- ségben innen sok hajók mennek Lübeckbe.

Gedrosien, l. Mekran.

Gedur, vs Judaeában Diespo- listól 10 mfd az Eleuthro- polisba vezető uton.

Geel, vs az egy Belgiom orsz. alsó Brabant. 3460 l.

Geersberge, l. Grammont.

Geervliet, vs a' Putten szige- ten az egy. Belgiom orsz. déli Hollandiáb. 420 l.

Geest, Geestland, alsó Szász Schleswig 's Holsteini nyel- ven annyit tesz mint magas emelt hely 's így homo- kos száraz 's terméktelen tar- tomány, ellenében a' Marsch- landnak.

Goeste, fő Hamburg környé-

kében melly Lehe alatt Carlsburgnál a' Weserbe ömlik.

Geesa, l. Gizeh.

Gefall, Gróf Zinzendorfi urod. 's mvs Ens alatt lévő Austr. a' Manhart alatt fekvő fertályban. A' közellévő Gefälli erdőben vannak ólom erek.

Gefell, Marktgefell, vs Szász orsz. ban, Voigtland tart. ban Hof és Slaiz között 134 h. 700 l. Musselin szövással.

Gefle, Gewulia, (60° 39' 45" É. Sz. 39° 18' 15" K. H.) fő vs a' Svecziai Gefleborg nevű Kapitányságban, Gefleae 's egy mesterként viz mellett, mellyen tengeri hajók egész a' városig jöhetnek. Legnagyobb vs Nordlandban, majd mind deszka házokból. 5730 l. A' helytartó lakja, van egy. használható réve, Gymnas. könyvnyomtató műhelye, hajó építő helye, dohány, czukor, vitorla, kinrusz, bádóg, gyapju mivek fabr. derék halászatja, jó vas, deszka, hal, kereskedése; vannak 53 tulajdon hajóji.

Gefleborg-Ldn, ország bíróság Svecziai Nordlandban, áll 3 u. m. Gestrikland, Helsingland 's Herjedalen tart. okból 566 □ mfdön 83260 l. 4 vsban 2167 udvarokban laknak.

Gefrees, nyílt de jólépült vs Bajor orsz. ban, Main ker. Culmbach és Wonsiedel közt, a' Kornbach 's Lübnitztól kerített félszigetben. 114 h. 800 l. vászonszövással, ser és pálinka főzéssel, bábsütéssel, földmíveléssel 's derék sertés kereskedéssel, vidékében van kigyó 's kő vágó.

Gehenke, így neveztetik Sileziában a' szoros út melly a' magas hóhegyen általa a' Sileziai és Morvai határokon Neisse Herczegs. Zuckman-

teltől egész Engelsbergig vizs.

Gehennabad, Jehannabad, 1625-ben épült vs Dehli tart. ban, az egykori Nagy Mogoli bir. ban, Asiában; lakó kastélya 1/2 mfd ker. ében a' vs még nagyobb tornyokkal, és viz árkokkal megerősített.

Gehlberg, (50° 41' É. Sz. 28° 2' 28" K. H.) falu a' Gothai Herczs. a' Schneekopf tövé- nél 25 h. üvegbanával.

Gehmon, (51° 42' 14" É. Sz. 24° 30' 24" K. H.) mvs 's vár Aa mellett a' volt Francz. felső Ems oszt. Bárá Böm- melberg tulajdona.

Gehmert, falu, hajdan Com- menthursága a' németrend- nek az egyg. Belgiom orsz. északi Brabantzia tart.

Geho, l. Dschehol.

Gehrde, luth. falu 150 h. 's főhelysége egy hasonnevű Kant. a' volt Vesztfáliai We- ser oszt. Osnabrucki ker.

Gehren, vs a' volt Vestfáliai alsó Elbe oszt. gyolcs fabr.

Gehren, Geren, mezőváros a' Schvarzburg-Sondershause- ni Herczs. Wohlrose mellett 224 h. 1080 l. várral, vas- bányával, erdőkkel, szurok 's kinrusz készítéssel.

Gejana, l. Xixona.

Geib, l. Hibbe.

Geibsdorf, falu felső Lusatziá- ban Lauban mellett, 680 h. 4000 l. szövással 's halá- szattal.

Geier, Bánya vs Szász orsz. Ércz hegyi ker. 244 h. 1780 l. bányája kevés ezüstöt, több ciznt, ként, vitriolt, timsót, 's egérkövet nyújt, csipkék is szövetnek itten.

Geiersberg, 3 magas hegyek neve a' Burkus Sileziában Glatzi Grófs. Hirschbergi ker. Egy része az óriás he- gyeknek, melly pedig fek- szik

- szik a' Reichenbach ker. az a' Zobtenberg' része.
- Geiersberg**, hegy Bajor orsz. ban Salzach ker. mellyen még bívalok ügyelegnek.
- Geiersberg**, l. Geyersberg.
- Geil**, derék fő Karinthiában, melly Tiroliban ered, 's St. Magdalenánál a' Drávába szakad, ezen főtől vette nevét az Illyriai Geil völgy.
- Geilankirchen**, kis vs Worm vizs mellett; a' Jülich-i Herczs. mostani Burkus birtokban, 1770 l.
- Geis**, Geyssa, vs és vár Ulster mellett a' Fuldai Herczs. nek Austriai részében.
- Geisbach**, mvs Baváriában, Salzach ker. majd nem minden ház mér sert 's pálinkát.
- Geisberg**, hegy 2 gazdag vas bányákkal, az Austriai Karinthiában.
- Geisberg**, hegy Baváriában Salzach ker. Salza mellett csak nem tetőig tölelű és lomboserdőkkel fedve van, mellyek majd paraszt majorokkal, majd mezőkkel, 's más vizányokkal vegyesen játszadoznak. Az ő kopár ormáról szép a' kilátás.
- Geisberg**, Gausberg, hegy Neckar mellett, mellynek tövénél Heideberg fekszik, a' Badeni Herczs. Neckar ker. ben.
- Geisberg**, hegy Zürich mellett Helvetziában, hol 1799-ben egy csata történt.
- Geisberg**, hegy alsó Stiriában Gräczy ker. közel Gräczhez. Márvány bányával.
- Geiseke**, Geseke, (51° 38' 59" E. Sz 26° 8' 53" K. H.) vs Wech patak mellett, a' Hasszai Herczs. 451 h. 2570 l. Leány nevelő intézettel 's gyolcs fabr.
- Geiselhöring**, mvs Bajor orsz. ban Regen ker. a' Laber patak mellett, 860 l. jó buza
- termesztéssel.
- Geisenfeld**, mvs Bajor orsz. ban Isar ker. 186 h. 900 l. marha neveléssel föld műveléssel, 's közel lévő Geisenfeldi erdősegből való fa kereskedéssel.
- Geisenhausen**, mvs Bajor orsz. ban Isar ker. Vils mellett 550 l. 's derék szőlőzéssel.
- Geisenheim**, vs a' Nassau-Usingeni Herczs. Rheingauban. 1200 l. pompás várral a' Rajna mellett, bor 's gabona termesztéssel.
- Geiser**, említésre méltó meleg forrás az Islandiai szigeten, nem messze Skalholtól, kút feneké 39 láb, kávéja 19 földalattal való tikadt morgó folyását néha pattanások követik, mellyre a' párázó viz 4 sugár 60—92 lábnyi magasságra felcsap, 's ez naponként néhány minútáig tart.
- Geisingen**, vs a' Fürstenbergi Herczs. a' Duna mellett, a' Badeni, Duna ker. 800 l.
- Geislautern**, falu a' volt Fr. Saar oszt. most Burkus Rajna Herczs. ben 328 l. vashámmoral, 's practicus bánya Iskolával.
- Geislingen**, vs Rohrbach viz mellett, szoros-völgyben az Alpesek közt, a' Würtembergi ország bíróságban a' Duna mellett. 1650 l. híres az ő esztergás 's lakirozott csont - szarv, 's fa művei miatt. Van 1 vas 's 1 réz hámora is, 1 köszörülő 's 1 papiros malma. Vidéken a' hegyek közt van a' sok betegeknek használó Rótheli ferdő.
- Geismar**, Jóság Fritzlár Kant. Kassel ker. Fulda oszt. a' volt Vesztfáliai kirs. a' Pyrmontéhoz hasonló savanyú kúttal, forrása 1777 től ismét foly. Itt állott hajdan

az Óldöbéli tölgy, melyet Bonifác Martyr a Németség Apostola 724-ben elrontott. *Geispolzhem*, vs a' Fr. alsó Rajnai oszt. 2090 l.

Gelsz, viz a' Hersfeldi ker. Fulda oszt. a' volt Vesztfaliai Kirs. ban, melly Fuldába foly.

Geithayn, *Geithen*, vs a' Lipcsei ker. Szász orsz. 377 h. 1700 l. karton, parket, gyolcs fábr. 's mész kővágóval.

Geitland-Jökul, tűzokádó hegy Islandban.

Gela, azon nevű fő mellett vs déli Siciliában, igen népes volt de az Agrigentumiaktól elpusztított.

Geldern, *Geldria*, hajdan Herczs. az egyesült Belgiom orsz. elosztva volt az alsó és felső Geldernre, az első másképp Felső v. Rüremondi fertálynak is nevezetett, az alsótól egészen elvan válvá, 's fekszik a' Clevi Herczs. a' hajdani Meurs Grófs. Cöln, Lüttich, Jülich, és Brabant közt. Máskor a' Spanyol koronához tartozott, de az Utrechti béke által 1713 részént Austriának részént Burkus orsz. engedtetett, ismét 1714. a' Badeni béke által megerősítetett, 's a' felső Geldern az Austriai, Hollandiai, és Burkus Geldernre osztatott-fel. Az Austriai rész vala az, hol Rüremond kerületével együtt fekszik: a' Hollandiai a' Venlói 's Stevesweerti vidéket; a' Burkus pedig a' fő vst Geldernt, a' többi 's legnagyobb részével a' Spanyol felső Geldernnek, mint egy 54000 l. 24 □ mfd 3 vst 's mvst 54 falukat, mind a' két rész 1801-ben a' Lünevillei béke által Francz. orsz. eset, Maas 's Ruhri oszt.

okra részeltetett. A' Hollandiai vagy az alsó Geldern, egy volt a' 7 egyesült tart. közt, 's az első a' rendben, feküdt Hollandia Utrecht, ~~felső~~ Yssel, Zuyd tenger Münster, Cleve, 's Brabant közt. Termékeny gabonára, 's sok helyett fára nézve. A' rövid Kirs. idejében egy osztályt képezett, mellyel a' Clevi darabok Zevenaar, Huissen, Malsburg, 's a' Butyren, 's Kuilenburg Grófs. eggyesítve voltak, tére mintegy 95 2/5 □ mfd 32328 l. utóbb némelly részei a' Francz. Rajna torkolati osztállyal egyesítettek. Mjolta Hollandia Francz. orsz. hoz csatoltatott, ezen oszt. megtartotta ugyan az ő kerületeit, fő vsát, 's vidékét, de felső Yssel oszt. nevezetett.

Geldern, fő vsa a' Prusszus Geldernnek, most egy. Belgiom orsz. ban a' Niers vize mellett, (51° 30' 42" É. Sz. 23° 58' 54" K. H.) 826 h. 3000 l. várral, füző, harisnya, flannér, 's bágdog fábr. kal.

Gelle, egyház kis mvs Poson Várm. ben, a' Csaló közben Szerdahelytől 1 mfd F. U. G. Pálffy és a' Plébánus. Lak. kath. és zsidók, határja termékeny.

Gellen-Jellen, tengerszorúlat a' Svecziai Pomerania Stralsund, 's Rügen sziget közt, hol az áltjáró hajók vám pénzt fizetnek, a' közel fekvő Hiddensee szigetnek déli csúcса is auf dem Jellen nevet visel.

Gellenau, nemes vs a' Burkus Glatz Grófs. Sileziában 420 l. hamuzsír főzéssel, vászon szövéssel 's orvos kúttal.

Gellheim, mvs Nassauweilburg tart. mellynek vidékén 1298-ban a' Nassauai Adolph Császár Austriai Albrecht től megvő-

- zetett, a' csatában megöle-
tett 's a' közellévő Rosen-
thali klastromban eltemet-
tetett.
- Gellwara**, falu jó vas bányá-
val a' Svecziai Lapponiában
épen a' sark - kör alatt, 15
mfd Lulea vstól 1742-ben itt
egy Plébánia rendeltetett.
- Gelmuyden**, Genemuyden,
nagy mvs a' felső Yssel tart.
hol a' Vecht vize a' Zuyd ten-
gerbe omol. Itt készítetnek az
isméretes finom 's goromba
virányi 's földi szőnyegek.
- Gelnhausen**, (50° 13' 25" É. Sz.
26° 53' 38" K. H.) vs, Kin-
zig mellett kies vidéken, a'
Frankfurti Hanau Herczs.
4000 l. szőlőmiveléssel. A'
Kinzig egy szigetén van
Gelnhausen nevű vár.
- Geloni**, görög eredetű Európai
Sarmatziában lakott nép,
Budinusokkal öszveelegye-
dett; egyetlen egy fa város-
sok említetik; Virgilius-
tól Pictusoknak nevezet-
nek, mivel a' vad nemzetek
szokása szerint magokat fe-
steni, és pontozni szokták,
Ammianus Mar. szerint olly
kegyetlenek voltak, hogy
ellenességiknek levontt bő-
rökből dolmányt és lócsó-
tárt készítettek.
- Gelsa**, nagy népes falu a' Dal-
matziai Lesina szigeten ré-
vel 's szép márvány bányá-
val.
- Gemapa**, vs Nedsjed tartom.
az úgy nevezett pusztá Ara-
biában, hajdan Mekkanak
adózott.
- Gemappe**, l. Jemappe.
- Gemar**, Gömar, vs a' Fr. fel-
ső Rajnai oszt. ban 1 várral
's 700 l.
- Gemara**, l. Talmud.
- Gemarte**, mvs városi törvén-
nyel a' volt Bergi Rajna
oszt. Barmen völgyében 400
h. 3000 l. vászonkő, czérna,
's kötő fabr. 's fejezítéssel.
- Gembice**, nemes vs Netze mel-
lett, a' volt Varsói Herczs.
Brombergi oszt. 68 h. 388
kereszt. 's 37 zsidó l.
- Gemblours**, Gembloux, Gem-
blacum, vs Orna mellett a'
Fr. Sambre és Maas oszt.
1530 l.
- Gemenos**, mvs a' Fr. Rhone
torkolati oszt. 1560 l. fűvész
kerttel, bbr 's olajfa neve-
léssel.
- Gemert**, l. Gehmert.
- Gemmi**, 6953 láb. magas hegy
azon nagy hegylánczban,
melly Bernt a' volt Fr. Sim-
ploni oszt. választja; ezen
keresztül meg egy meredek,
de lovakkal járatható út a'
Frutigi völgyből Leuk fe-
lé ezen oszt. 's innen Sim-
plonon keresztül Olasz or-
szágba.
- Gemmicht**, Gróf Rottenhanf
falu 's Urodel. Cseh orsz.
Kaurzimi kerület. cotton
fabr.
- Gemona**, vs Lomb, Vel. Kirs.
a' volt Passeriano oszt. 2000 l.
- Gemozoc**, vs a' Fr. alsó Cha-
rente oszt. 543 h. 2400 l.
- Gems**, falu felső Stiriában Bru-
cki ker. egy hasonnevű pusztá
vidéken, mellyhen egy
hasonnevű putak foly, tűz
kő vágóval. Északra innen
feküsznek ama zordon 's
szörnyű magas Gems he-
gyek, 's feljebb a' Salza
vizén túl a' még zordonabb
's magasabb Gems alpesek,
mellyeken sok havasi kecs-
kék bolyongnak 's innen ne-
vek is Gems azaz havasi
kecske.
- Gemünd**, Gmünd, vs Karinthi-
ában Liser mellet, egy me-
redék hegy' tövénél, látni
méltó várral, jó aczél bá-
nyával, vas erekkal, ol-
vasztó kemenczével savanyú
kúttal, 's váltó postával.

Gemünd, Schwäbisch Gmünd, (48° 43' 15" É. Sz. 27° 43' K. H.) vs Remse mellett a' Würtembergi Kirs. Schorndorfi ker. 5240 lak. kath. Gymn. pamut, nem való arany, ezüst 's sárga réz fabr.

G-münd, vs a' volt Würzburgi fő Herczs. a' Saale vizének a' Mainba szakadásánál, 209 h. 1160 l.

Gemünd, (Neckar), vs Neckar mellett Baadenben, Neckar ker. 225 h. 1600 l.

Gemünd, Georgen, Peters, Friedrichs), 3 falu Bajor orsz. ban felső Duna ker. Rednitz 's Rezat mellett, papirosmalmokkal 's 1 vashámmal.

Gemünden, vs 's főhelység egy hasonló névű kant. a' volt Vestfáliai Werra oszt. Marburgi ker. Wohra mellett, 1 templ. 195 h. 1060 l.

Gemünden, vs a' Fr. Rajna és Mosel oszt. 112 h. 550 lak.

Genaburh, a' mestani Orleans Fr. orsz. ban.

Genap, Genappe, kis vs Dyle mellett 1200 lak. Egy. Belgiomban.

Gender, víz a' volt Fr. Rajna szakadási oszt. a' Dommellal egyesül.

Genach, némellyek így nevezik azon kis Asiában fekvő darab tartományt, melyet a' régiek Regio Ponticának neveztek, 's ma a' Tarabqani Beglerbégiséget teszi.

G-nemuyden, l. Gelmuyden.

Generalitás tartományai, voltak azon részek az eggyesült Nederlandban, melyeket a' 7 eggyesült tart. nyok fegyverrel hódítottak meg, 's különbféle eggyezésekben nékik engedtek. Neveket onnan kapták ezen tart. nyok, mivel tulajdonai voltak minden eggyesült tart. nyoknak, vagy a' Generalitásé. A' tartományi

Nemesek 's Rendek gyakran óhajtvá esedeztenek, (kivált a' Brabantziak) hogy a' tartomány tagjai közé felvétessenek, 's voksok lehessen a' köz gyűlésekben, vagy legalább a' Drenthiekkel egyenlő jussokkal bírassanak, de mivel fegyver által hódítottak, mindig megvetetett könyörgések. Megtarták még is minden előbbi jussokat 's szokásait, melyek szerint minke-előtte a' Generalitásnak hódolnának, igazgattattak. Az örökös helytartója az eggyesült tartom. eggyes-smind ezeknek igazgatója is volt. Uralkodó vallások, mint az egyéb eggyesült tartom. is a' reform. mivel pedig a' kathol. őket számban felülmúlják, szabad religiói gyakorlás engedte-tett nékik, mindazáltal a' processió járás 's egyéb nyilván való Isteni tisztelet módja nékik meg van tiltva. Allottak ezen 4 osztályokból: 1) Brabant egy részéből, 2) Limburg Hergs. részéből. 3) felső Geldern' és 4) Flandria' egy részéből.

General Státusok, voltak az eggyesült Nederlandban fejei a' 7 eggyesült tart. knak kiknek gyűlés helyek volt Haag, 's az ott való vára a' Hollandiai régi Grófoknak, minden fő hatalom a' tart. ra nézve mellett volt, állottak Nemesekből, 's Polgárokból, titulusok volt, Edle mögende Herren, a' Hollandiaiaknak pedig: Edle grossmögende Herren. Minden tartom. küldhetett annyi Ablegatust, a' hányat akart, csak a' költségeket magára kelle vállalnia, minnyájoknak még

is csak egy vokaok volt. A' Hollandi Deputátusok kap-
tak naponként 4 for. a' több-
biekéi 6 for. Neha 50 Able-
gátusok is voltak. Az ő
Gyűléseikben nem volt te-
kintete a' rangnak, mert
az Előülő minden héten vál-
tozott közöttük. Ezen tart.
nyok minden eszt. ben tar-
tottak gyűlést, 's a' Hely-
tartónak rendes ülése nem
volt benne, neha megjelen-
hetett, ha a' köz jót tár-
gyazó előadásokat akart a'
Gyűlés' eleibe terjesztetni.
Melly dolgokat a' tartomá-
nyok' híre nélkül elvégez-
hettek olyak voltak, mel-
lyek mindennap történnek,
's nem tetszetősek, vagy
mellyeket halasztani nem
lehetett, más esetekben a'
tartományok' tetszéseit kel-
lett nekik kikérni, ha bün-
tést várni nem akartak.
Ezen határozás mellett is
nagyra terjedett hatalmok,
mert béke 's had alkuvások
az ő nevekben történtek
meg, Követek 's más Mi-
nisterek az ő nevekben kül-
dettek széllyel 's fogadtat-
tak el. A' hadi rend vezé-
re (ha volt), 's a' többi vi-
tézek nekik hűséget esküd-
tek; a' hódolt tart. ban, (ki-
vévén a' hét tartom.) vagy
az úgy nevezett Generalitás'
tart. nyiban fő hatalommal
éltek. A' Rendeeknek Magis-
tratust 's a' váraknak kor-
mányozókat adtak, 's egyéb
Tisztségeket is osztogattak,
's t. ef.

Genes, l. Genua.

Geneva, szélső vs volt az Al-
lobrogések földén, 's szom-
széd a' Helvetziusokéhoz,
mellyel egy hid által közö-
sült; most Genf, Genève.

Genewa (New), helys. Suir
viz mellett az Irlandi Wa-

terford Gros. Munsteri tart.
ban, melly 1784-ben Gene-
vai gyarmattól építettett;
most honni Fabrikánsok
lakják.

Geneve, l. Genf.

Genoviev, falu a' felső Ameri-
kai Louisiana tart. ban 2
mfdnyire Missisipitől 1300
lak. kiknek harmad része-
sklávok, só 's ólom ereikkel.

Genevois, hajdan Herczs. Sa-
baudiában, melly délre a'
tuládon Sabaudia Herczs.
gel, kel. re Faussignyvel,
ész. Gexxel, ny. Rhone vi-
zével határos, melly utol-
só azt Bugeytől elválasztja.
Fő vsa Annecy.

Genezaroth, v. Gallilaeai ten-
ger, l. Tabarieh.

Genf, Genève, (46° 12' 15" É.
Sz. 23° 48' 54" K. H.) fő vs
a' Sváitz szövetségnek azon
nevű kantonjában, magas
helytt a' Rhone kifolytá-
nál a' Genevai tóból, ezen
víz itt 3 részre szakad, mel-
lyek szép hidak által ösz-
vekapcsoltnak. Páristól
140 fr. mfd, 22670 ref. lak.
van 2 hostádja, majd nem
mind kö, jól épült 's derék
házai 's nagy épületei, mel-
lyek közt emlékezetesebbek
a' szép vsház, a' nagy kor-
ház, pénztár, fegyvertár,
magazin. Vannak szép sé-
táló helyei, ref. felsőbb is-
kolája, centrál iskola, tu-
dományok Akademiája, 's
kereskedési Akademiája,
köz könyvtára, rajzoló is-
kolája, 's tudom. társasá-
ga. A' fabr. m gcsőkke-
tek, de még is jelesek a'
karton, czicz, 's óra. se-
lyem 's drága gyöngy fabr.
veres réz 's bádóg verő m-
helyek; kereskedése nagy,
a' kant. fő hivatalai mel-
lett itt egy kereskedést in-
téző ítélő szék is van. 300

katonákat állított az utolsó francia háborúban, és 15000 for. fizetett.

Genfi 16, Lacus Lemanus, melyet a' Rómaiak Lemantónak neveztek, fekszik Helvetziának délnyugoti legalsó részén a' volt Fr. Montblanc oszt. 's a' Helvetziai Wadland kanton között, fele francia orsz.hoz fele Helvetziához tartozik, 33670 fr. öl, v. 60 órányi hosszúságú 's 7200 — 7500 öl vagy 5 — 6 órányi szélességű, 's 1128 láb mélységű. Keresztül folyja Rhone vize, 's halál bővelkedik, leginkább pisztrángokkal, melyek 40 — 50 fontot nyomnak.

Gengenbach, (48° 24' 50'' É. Sz. 25° 40' 58'' K. H.) vs Kinzig mellett Badenban, 1600 lak. készít sokféle famíveket, p. o. rokkakerekeket, lapátokat 's t. ef. Vidéken kobált fabr. van.

Gonne, l. Geaune.

Gennep, kis vs Niers mellett a' volt Fr. Ruhr oszt. 179 h. 970 l. gyapju 's bőr fabr.

Gennesara, tart. és fő Galilaeában, Mát. 14, 34. Mark. 6, 53.

Gennesaret, l. Tabarieh.

Genouilhac, Genolhac, vs a' Fr. Gard oszt. 247 h. 1500 lak.

Genova, l. Genua.

Genovina, v. Scudo d' Argento Genuában, ér 2 for. 1 krt. 1 den.

Gensungen, vs 's főhelys. egy hason nevű kant. a' Vestfáliai Fulda oszt. Cassel ker. mellyen keresztül egy fahíd vezet. 1 pléb. 165 ház. 990 lak.

Gent, Gand, Gandavum, (51° 3' 14'' É. Sz. 21° 23' 26'' K. H.) fő vs az egy. Belgium orsz. erős 's derék, a' Lys, Lievre 's Möre befolyásánál

a' Scheldébe, mellyek által, mint a' sok csatorna által 26 szigeteket kerittenek, mellyeket 300 hídak össze foglalnak. 70 fr. föld Páristól, 55100 lak. 13 nyílt piacokkal, mellyek közt a' Pénteki szabad piacz, hol hajdan az V. Károly szobra állott, 's a' fákkal körülvett parade piacz, nevezetesek. 55 templ. híres közöttük a' nagy templ. a' Prinzenhof vagy az agg vár, hol V. Károly 1500-ban született, a' vsház, a' váltóhely, 's az igen nagy fellegrár. Lakja egy Püspöknek, van Lyceuma, tudományok Academiaja, 's földművelő társasága. Készítenek itt posztó 's más gyapjú mível, kapczák, kalapok, gyolcs, bőr, viaszos vászon, szappan, fayence, kötők, festőművek, gonbostók, teveszőr czérna, csipke, plajbász, cukor, enyv, kefék, fésűk, keményítő, papiros, dohány, pipák. A' kereskedése messze terjed. Fő tisztségei mellett kereskedési törvényszéke is vagyon.

Genthin, vs Stremme 's a' Plauen csatorna mellett, közép mark Brandenburgban 235 h. 1190 lak. 's ser főzéssel.

Gentilly, vs a' Fr. Seine oszt. 4490 lak. az itt való víz a' Sarlach színhez igen jó.

Gentoos, Gentivek, közönségesen Hindusok. A' keleti India legelső lakosai.

Genua, l. Liguria.

Genoa, franc. Genes, olasz Genova, fő vsától így nevezett Nagy Herczs. Szardinia orsz. ban, melly Liguriának középső részéből áll, 's az Apenninusoktól keresztül hasitatik, mellyekből a'

Scrivia ered. 64 $\frac{1}{2}$ □ mfdön 400060 l. 5 közönséges ker.re osztatik fél, ezek: Genua, Novi, Bobbio, Voghera, 's Tortona. Fő vsa a' hajdani Liguriai közjónak, utóbb Fr. hasonnevű oszt. nak, most Sardinia N. Hercegségnek.

Genua, (44° 23' 48" É. Sz. 26° 38' K. H.) régi derék tengeri 's kereskedő vs 75860 lak. egy szikla foknál, Amphitheatromi formára 2 töltés által védett révvel a' kö-zép tengeren; az ő derék épületei miatt, neha ezek nem a' legjobb izlésben épültek, pompásnak nevezetett. Útszáji szorosak, rondák, 's olly sikosak, hogy csak némellyekben lehet kocsizni 's lovagolni. Vannak még is szép nyílt piacjai, és sétáló helyei épületjei közt nevezeteseek. A' márvánnyal béborítatott nagy templ. a' Doge palotája, a' Doriai palota, Durazzo, Balbi, Albergo 's többi ispitályok, S. György váltó kasszája, az Aqua verde piacza Napoleon szobrával, Bagnio, a' világító tornyok 's t. a' víz csatorna, melly által a' vs' ugró kutjai vizet kapnak. A' szép 's téres réve jól meg van erősítve 's elég bátorságos. Vannak itt sok, 's híres fabr. selyem, fél bársony, damasz, 's pamut portékák, gyolcs, vászon, galanterie mivek, olaj, szappan, pá- piros, dohány, plajbász, 's egyéb fabrikáji, kereskedése 's hajózása már nem olly tetemes, mint hajdan. Van hajóépítő helye 's Erseksége, rajzoló 's képfaragó Academiája, egy újonnan épült süketnéma intézete, a' Brigidinie klas-

tromban 100 nevendékekre. Laknak itt fő tiszték, itélő személyek, a' tengeri Praefectus 's a' tengeri hajókat építő tisztség.

Geographia, I. Föld leírása közönségesen elől.

Geographiai mértékek, a' régiek-nél: 1) a' Persáknál, Aegyptusbélieknél, és Rómaiáknál: a) Palaeste, palmus, tenyér; négy ujnnyi. b) Spithame, dodrans araszt ... 12 ujnnyi. c) Pus, Pes, láb ... 16 ujnnyi. d) Orgia, Ulna, réf ... 6—10 láb, vagy négy könyöknyi. e) Plethron, Jugerum, Hold ... 100 lábnyi. f) Arura, Arvus, fél hold ... 50 lábnyi, néha 100—könyöknyi. g) Stadion, Stadium, futás Herkulesnek 600 lábnyija: az Olympiusi nevezetesen 600 ért Aequator egy grádicsát; belölök 8 egy Római mfdel egyezett. A' kisebb görög vagy tengeri stadiumokból 7,0 számláltatott az Aequator egy grádicsára. Az Aegyptusiból 1000—1125 egyezett egy grádicsal, 's 15 tett egy Római mfdet. h) Parasanga ... 30 stadium többnyire. Schoenus, fupis, láncz, ... 30—60 stadiumnyi. i) tengeri utazás: nappali ... 700 stadium, vagy 84 Római mfd; éjjeli ... 600 stadiumnyi, v. 72 Róm. mfd. k) Szárazon való utazás ... 200—332 stadiumnyi ... meszeség. — A' Rómaiaknak mértéki: a) Digitus ... ujnnyi szélesség. b) Uncia, egy újnyinál valamivel nagyobb. c) Palmus, quadrans tenyer ... 4 újnyi. d) Pes, láb ... 16 ujnnyi vagy 12 uncia. e) Cubitus, könyök: 1 $\frac{1}{2}$ lábnyi. f) Passus, lépés: a' kisebb 2 $\frac{1}{2}$ a' nagyobb, geometricus.

3 lábnyi. g) Pertica, rúd:
 --- 10 lábnyi. h) Stadium:
 --- 125 geom. lépés, v. 625
 lábnyi. i) Mértföld --- 1000
 geom. lépés, vagy 8 stadi-
 umnyi.

George della Mina, l. El Mina.
Georgemünd, l. Gemünd.

Georgenberg, hegy Siléziában
 Strigeau mellett a Schweid-
 nitzi Herczs. isméretes a' pe-
 csétföld miatt.

Georgenberg, Gróf Henkel műsa
 a' Beutheni urod. felső Si-
 léziában 48 ház. ólom bá-
 nyával.

Georgenberg, Szepes Szombat-
 hely, (49° 4' 56" E. Sz.) jól
 épült vs a' 16 vsoknak egyi-
 ke Szepes Várm.ben, Po-
 prád vizénél 130 h. 652 ev.
 333 kat. lak.kal; közös is-
 kolával; kat. és ev. templ.
 mal; lazacz és pisztráng
 halászzattal, len termés-
 zéssel, gyors kereskedéssel,
 és torfa ással foglalatos-
 kodnak német lakosi.

Georgenberg, (50° 23' 21" É.
 Sz. 37° 51' 31" K.H.) hegy
 Cseh orsz. Rakonitzi ker.
 róna, termékeny és kies
 vidéken, Eger's Moldva víz
 közt Találatnak rajta sa-
 sol's solumok, 's magnes
 kövek.

Georgenburg, vs Milva víz
 mellett, az Orosz. Wilna
 Helyt.ban.

Georgen-See, l. Champlain tó.

Georgen-Thal, bánya vs 200
 h. 1280 l. Cseh orsz. Leut-
 meritzi ker. a' Kreuzberg
 allyában, kath. Pléb. 's e-
 züst bányával.

Georgen-Thal, falu Apfelstädt
 mellett a' Gothai Herczs.
 84 h. 430 l. 's Herczegi mé-
 nessel.

Georgenzell, falu Meiningeni
 Herczs. 18 h. 64 l. mellette
 van a' Flattich v. Fladen-
 heim vadon.

Georgetown, kereskedő vs észa-

ki Amerikai szabad tartom.
 déli Carolinában, Black fő-
 torkolatjánál, rakodó he-
 lye a' vidéken való egyéb-
 kereskedő vsoknak. Van Ge-
 orgetown Maryland szabad
 Státusban is.

Georgetown, fő vsa az Anglus
 nyugoti Indiai Grenada szig-
 etnek. Lakja a' Helytartó-
 nak jó révvvel.

Georgiának, keresztény feleke-
 zet a' keleti Anyaszentegy-
 házban, sokat hasonlít a'
 Görögökhöz. Tagjai lakkak
 a' Caspium 's fekete tenger
 közt; de a' Constantinápo-
 lyi Pátriárkának nincsenek
 alávetve, hanem van saját
 Metropolitájok, kinek 18
 Püspökei vannak hatalma
 alatt, 's a' Sz. Katalin klas-
 tromában a' Sinai hegyen
 lakik.

Georgia, Gjurdschistan, az Oro-
 szoknál Grusinia, (41—43°
 É Sz. 59—65° K.H.) tartom.
 Kaukaziában a' Kaukazu-
 déli részén, 600000 lak. Vi-
 zei, Thani, Fachs, Kur.
 Climája az egészre nézve
 egészséges, gyenge 's kelle-
 mes, a' hegyes vidékeken
 zordon 's hideg, az alant-
 tabb való részeiben pedig
 a' sok mocsárok miatt egé-
 ségtelen, 's gyakran fojtó
 meleg. Szolgáltató vasat,
 só, naphtát, arany szemet,
 kőfajzatokat, fát, gabonát,
 riskását, tevéket, juhokat,
 medvéket, hyaenákat, vi-
 drákat, párduczokat, ga-
 zellákat, földi nyulakat,
 más vadakat, nagy sasokat
 's halakat. Lakosai szől-
 nek saját nyelveken, 's vagy
 Görög keresztények, vagy
 Mahomedánok, vannak ke-
 vés Zsidók 's Czigányok is
 közöttük. Foglalatoskodnak
 földműveléssel, marha 's se-
 lyembogár tenyésztetéssel,
 vadászással 's szövéssel. Az

ország részént Orosz hatalom alatt van, u. m. Imirette, Mingrelia, Gurriel, részént annak Grusinia v. Grusia közvetlen Helyt. ságát teszi, mellyhez tartoznak Karduel v. Kartwel, Samchiti's Kacheti tartom. Ez 1600 □ mfdön 300000 l. számlál. Felosztatik 5 ker.

Tifflis, Gori, Telawi vagy Teloí, Dutschar és Signach. Climája melegen kedves, gyenge; földje részént hegyes, másképp termékeny's elég nedves. Folyó vizei közt első a' Kur. Terem némelly kevésse használtott érczeket, gabonát, sok főzeléket, dinnyét, tököt, vadsáfrányt, pamutot, bort, jó gyümölcsöt. Sok jó legelők miatt jó marhatartása is van, baromfija, mindenféle vadjai, 's halai, selyembogár tenyésztetése 's méhei. Kereskedése türhető; fő vsa Tifflis.

Georgia, Satabago, Török tart. Asiában a' fekete tengerenél és Kur vizénél, a' Kaukazi tart. nyoknak egy része; igen hegyes völgyes ugyan, de azonban termékeny 's bővelkedő, kivált marhában, borban és mézben; 1282 □ mfd nagysággal, 300000 lak. kal; két részekre osztatik; egyik Satabago, másik Gurriel; melyhez Awchasia adozó tartomány is számláltatik. Fő vsa Akalkike.

Georgia, az észak Amerikai szabad tart. nyoknak legdélibb része, 936 □ mtfldön 162680 lak. kik között 58400 sklávok. Északra vannak az Apalachi hegyek, mellyek az Atlanti tenger felé lassan lassan síksággá válnak: a' tenger partok az Ocean' dűhe ellen sok sószi-

getekkel védettetnek, mellyeken sok metszések 's útak csináltattak. Vizei: Savannah, határvíz déli Carolina felé, Alatomaha, Flint, S. Mary, melly határfó nyugoti Florida felé, Apalachicola 's t. m. Climája a' partokon igen meleg, 's egészségtelen, hideg soha sem erős 's tartós, azért néha Februáriusban már nyílnak a' fák. Földje igen kövér 's termékeny, csak Savannahban fővényes 's rosz. Terem riskását, indigót, pamutot, sagot, dohányt, fát, kigyógyökeret, vadakat, fáczányokat, selyembogarakat, méheket, 's t. Felosztatik 8 Grófs. ra, fő vsa Augusta.

Georgia l. új Georgia.

Georgiewsk, ker. vs 's vár az Orosz Kaukáziai Helyt. Podkumo víz mellett. Lakja a' Kaukazusi linia Igazgatójának 's Főkormányozójának.

Georgsday, nagy Bulam tart. ban nem messze a' Sierra Leonai foktól Seregambiában, egy a' legszebb Afrikai kikötő helyek közt.

Georgs-Inseln, csoport szigetek Austráliában, mellyek az alacsony szigetekhez tartoznak; Teremnek sok esigahajat, legnagyobb közöttük Te-Ankea.

Georgs-Capal, új Britannia 's új Hibernia közt Austráliában.

Geppersdorf, kis vs Siléziában a' Troppati Herczs.

Ger, v. Gir, belső Afrikai fók közt legnagyobb, másképp Negerok Nilusának is nevezetik, Garamanti hegyeknél ered, Usargala hegypél elfogy, keletről nyugotra foly. Ger vize esméretes Tingitana Mauritaniában is az Atlanti bér-

ezeken túl.

Gera, víz, melly a' Türingi Erdőben Gera falu mellett ered, Arnstádtól 1 mfd Molsdorf mellett Apfelstádttel szaporodik, Erfurt alatt 2 részre oszol, mellyek Gebeseenél's Vebránál Unstrutha szakadnak.

Gera, (50° 53' 22" É. Sz. 29° 43' 46" K. H.) derék vs Elster mellett Voiglandban, Reuss-Lobenstein Gróf' tulajdona. 200 h. 6690 l. A' Gróf kastélya a' vstól 1/4 órányira fekszik az erdőben Hagá hegyén, 's Osterstein nevet visel, a' piacon is még egy derék Grófi ház áll; van egy köz Gymnasiuma, köz tart.nyi Törvényteste az ifjabb Reuss-Grófi lineának, jobbik 's árvák háza. Fő táplálatok a' lakosoknak a' szép materia 's festő művek fabr. Ezen helység az ő nyomos kereskedése és szép háza miatt kis Lipsének neveztetik,

Gerabronn, mvs 85 familiákkal Rezat ker. Bajór orsz.ban sóbányával.

Gerace, vs tulsó Calabriában Nápolyban, egy meredek dombon a' keleti parton 1 mfd a' tengertől dél-keletre 10 mfd. Monte Leonetól, az agg Locri vs ömladéka in épült fel. Lakja 1 Püsp. Vidéken egy híres minéral kútfő van.

Geramensa, Juruenha, vs Alemtejo tart. Portugalliában Guadiana vize mellett Elvastól nem meseze. Van itt egy jól megerősített vár.

Gerara, Philisteusoknak egyik vsa Judea' határán 1 Mos. 26, 1 Eleutropolistól 25 mfd. Ettől elnevezetett a' körül lévő környék.

Gerardomer, Gerarmer, Giro-meix, vs a' Fr. Wasgau

oszt. egy hasonnevű tó mellett, mellynek táján emlékeztet a' méltó barlangok vannak, mellyekben csak nyáron találtatik jég, 235 h. 4280 lakos. Itt jó sajtok csináltatnak.

Gerardmont, l. Grandmont.

Geras, Praemonstratensisek szerzete, 's falu az Ens alatt való Austriában Manhardsberg felett fekvő fertályban 69 l.

Gerasa, (K. H. 65° 30' É. Sz. 29° 30') vs Idumaeában Pales-tinában, Philadelphiatól nem messze, Jadoktól 4 mfd. Ördögösei miatt nevezetes Mát. 28.

Gerásim, hegy Ephraim földén Jos. 20, 7. Neapolis, vagy is Sichem várat kerítő délre. Ezen mondott Moses áldást és átkot az Israeli-tákra 5 Mós 27. Jos. 8. Ezen építettek a' Samaritanusok N. Sándor idejében egy templomot. Flav. Archaeol. XI. 8. 2.

Gerau, (nagy Gerau) vs Schwarzbach mellett a' Starckenbergi Herczs. 240 h. 1650 l.

Gerba, kis vs Terrain mellett a' Fr. Oise oszt. 78 h.

Gerberoy, Gerberetum kis vs Terrainnél Oise oszt. ban Francz. orsz. ban, 78 h. kal.

Gerbershausen, jószág's főhelys. egy hasonnevű kapt. a' volt Westfaliai Harz oszt. Heiligenstadt ker. Stein patak mellett 400 l. 70 76 h.

Gerbetvillers, kis vs Mortagne mellett egy hegyen a' Fr. Meurthe oszt. 400 h. 2070 l.

Gerbstädt, nyílt vs 's főhelys. egy hasonnevű kant a' volt Westfal. Szale oszt. HaHe ker. egy hegy' tövében 1 temp. 2 Iskol. 396 h. 2150 l. kik földműveléssel, bányászással 's polgári kézművek-

- Nel foglalatoskodnak. A' bánya fontos, 's sok rézmenetelei vannak. A' vs mellett ércz is mosatik 's van 1 tűz-machinája 's Zabenstädt mellett rézolvastó kementzéje.
- Gercze**, kis Gercze Mike, hatar helys. Ugocsa Várm. ben, Tisza jár. ban, F. U. nagyobb részént B. Perényi fam. lak. Oláhok, kath. egyesültek, tulajd. pléb. Nevezetes az itt találtató köszén ásványtól, melly a' Sopronyinnál nem alább való, nem is olly szagos. Tursz vizénél, Tur-Terebestől nem messze, Halmitól 2 1/4 mfd.
- Gercze v. Gyercze**, magyar falu vas Várm. a' Kemenes alatt. Lakosainak szép szőlőhegyek van, mellyek keletre esnek, 's teremnek sok gyümölcsöt is, mellyet a' lak. Győr Várm. gabonával szoktak felcserélni. Nagy része az Urod. a' Battyányi másika több nemes familliáké. Van 1 kath. templ.
- Gerdaun**, (54° 21' 22" É. Sz. 38° 58' 3" K. H.) szép vs derék várral, kies kerttel, 's fő tisztséggel Omer mellett Rastenburg ker. keleti Prussziában, Gróf Schliebenhez tartozik, nem messze tőle van az úgy nevezett Schwimbruch, egy úszó sziget, mellyen sok füterem, ezen sziget egyik parttól a' másakra hajtatik a' szelek által, mindég kisebbedik 's idővel el is fogveszni, lak. Gerdaui kalandáriomnak nevezik, mert mozgásából az időt esmérni tanulják.
- Gerden**, vs fő helys. egy hasonnevű kant. a' volt Westfál. Fulda oszt. Höxter ker. Oese mellett 1 templ. 125 h.
- 645 l. van vászonszövése 's dohány füzése.
- Gerecs**, hegy Komárom Várm. alsó magy. orsz. 3 orányi hosszú barlanggal.
- Gerede Dsjerede**, (40° 14' É. Sz.) vs Natoliában egy hasonnevű víz mellett, ferdővel, Angorai kecske neveléssel 's kordovány fabr.
- Geregia**, Anglus rakodó hely Foniah bir. alsó Senegambíában közép Afrik. kereskedik elefánt csonttal, mézzel 's viasszal.
- Gereme**, l. Corinth.
- Geren**, l. Gehren.
- Gerona Jerena**, vs a' Spanyol Sevilla tart. a' kis Guadimar vize mellett, 3 mfd Sevillától.
- Gerend**, Grind, mvs Erdélyben, Thorda Várm. ben, alker. Aranyos jár. ban, azon nevű víznél, Thordától és Felvincztől 4 mfd. Lak. Magyarok és Oláhok ref. és egy hitűek tulajd. pléb. val, 's jó szőlő hegygel.
- Gereschdorf**, magas hegyek közt fekvő Német falu Vas Várm. Battyányi familia öröksége kastéllyal, föld 's szőlő műveléssel, marhatartással, külömbféle kézi mesterségekkel 1 Pléb.
- Geresheim**, vs a' Bergi nagy Herczs. 500 l. Pálínka főzéssel.
- Gerosheim**, l. Gernsheim.
- Gergeau**, Jargeau (47° 40' É. Sz. 19° 45' K. H.) vs a' Fr. Loire oszt. 436 h. 2360 l.
- Gergenti**, l. Gergenti.
- Gergoni-Kargaum**, fő vs 's királyilakás keleti Indiai Aschemben Burremputer mellett.
- Gergovia**, 180 Toisnyi magas 's 8—900 Toisnyi széles hegy Clermonttól délre, a' Fran. Puy de Dome oszt.
- Gervon**, Gareau, hegyes táj

a' Tripoli tart.' közepén Barbariában, része az Atlas hegyeknek, fekszik 12 geog. mfdnyire Tripolis főv. stól, vannak legjobb plánta safrányi az egész világon 's terem bőven árpát, egyiptomi szilvát 's más gyümölcsöket, 's leginkább olajfákat. Ezen vidékhez tartoznak 101 faluk 's fő v. sa Kassr.

Gerinal, vs Samorin orsz. ban, Calicutban, Ost - Indiában.

Geringswalde, vs Sász orsz. Lipcsei ker. 206 h. 810 l. kalap, vászon, 's pamut fabr.

Gerlicze, tót falu Gömör Várm. Tiszán innen. 1 ev. templ. Lakosai élnek a' földművelésből fonásból, gyapjúhártyakötésből 's kesztyűből mellyeket a' parasztok számokra készítenek.

Gerlsdorf Gerlakfalva, tót 's német falu Szepes Várm. Tiszán innen emelt helyen a' Kárpát-hegyeinél, 1 kath. Temp. 34 kath. 's 356 ev. l. kik földművelésből, marha nevelésből szövéshől 's vászon fejezésből élődnek.

Germania, Európának nevezetesebb országa a' régi világban, honnét vette nevét, bizonytalan. Alemania neve csak Kr. születése után harmadik században fordul elő. Szint olly bizonytalanok határai is: mivel hol kiljebb terjedtek, hol elköltözködtek lakhelyekről. Tulajdonkép ezen orsz. keletre Vistula vize északra ezen tájaki Oczeán, nyugotra Rajna fő, délre Vindelicia, Rhaetia, Noricum és Gallia között terjedt el, Romáknál Germania magna, Ciszhenana prima et secunda, trans

Rhenana, és Barbara részekre oszlott. Plinius 5 fő nemzeteket tulajdonít Germaniának: 1) Vindelii v. Venedi, 2) Ingaevones, 3) Istaevones, 4) Hermiones, 5) Pencini, v. Bastarnae. A' Rajnál tulsó egész Albis vizéig kiterjedt tart. ban, melly Germania Magna, 's néha Barbara nevet is viselt laktanak Frisii, Ansibarii, Marsi, Brueteri, Chauci, Chumavi, Angriarii, Tubantes, Usipii, Teneteri, Sicambri, Juhones, Catti, Cherusci nevűek. II. Albis és Vistula között északra laktanak a' Svevi, Fosi, Cimbri, Teutones, Varini, Longobardi, Semnones, Rugii, Lemovii Sidini, Carini, Gothones, Vandalii, Vindeli, Burgundiones, Lygii, és Marsigni, Gothini, Osi, Buri nevűek. III. Ugyan azon határok között délre laktanak a' Marcomanni, Alemanni, Hermonduri, Narisci, Quadi, IV. Visztulán túl, a' régi Germania határa és Sarmatia között Germaniai népeknek tartatnak a' Bastarnae, Vendi, Aestii, Hiri nevűek; az elsőekkel rokonok voltak a' Carpusok, Boranusok, és Burgionok. V. Tengerentúl, az úgynevezett Scandínaviában Germanus verűeknek tartatnak a' Suiones, Sitones, Fenni, 's a' t. Erkölcseik, szokásaik, dicső tetteik Tacitus és Julius C. tanúságiból esmértesek.

Germanicia, püspöki vs volt Syriában, ennek 's Cilicia és Cappadoczia határin.

Germantown, (az az: Német vs) vs az északi Amerikai Pennsylvania szabad tart. a' Philadelphiai Grófs. 400 h. vá-

ezon, kapcza, bór, 's hín-
tó fabr. 's vidékén puska-
por, papíros, fűreszes 's
olaj-malmokkal, van itt
egy társaság a' kézimívek'
előmozdítása végett.

Germersheim, (49° 12' 30" É.
Sz. 25° 58' 30" K. H.) vs a'
Donnersbergi körülben a'
Queichnak a' rajnába való
szakadásánál. 190 h. 1470
l. Egy Friedrichsbüchel ne-
vű kastéllyal, aranymosás-
sal 's halászással.

Gern, szép kastély 's falu Ba-
jor orsz.ban alsó Duna ker.
Van híres esztendei czérna-
vására.

Gernrode, (51° 43' 9" É. Sz.)
vs azAnhaltBernburgiHerczs.
200 h. 1200 lak. 's fegyver-
fabr. vidékén van azugye-
vezett ördögmalom.

Gernsbach, vs Murg mellett
Badeni N. Hercz. Murg ker.
1400 l. Hajóstársasággal 's
fejéritéssel.

Gernsheim, Geresheim, vs a'
Rajna mellett a' Hassziai
Starkenburger Herczs. 297 h.
2240 l. Gyümölcs 's fakte-
nyésztetésével's halászással.

Gernyeszeg, Kerzing, Kernye-
szig, mvs Erdélyben, Thor-
da Várm.ben fel. ker.ben,
Maros Fárái jár.ban, Mo-
ros vizénél, Szász Regen-
hez 2 1/2 óra F. U. G. Tele-
ky. Lak. Magy. és Oláhok,
refor. és ó-hitűek, tulaj-
don pléb.val.

Geroldseck, Gröfs. Kinzig víz
mellett a' Badeni Nagy Her-
czegs. 2 1/2 □ mfdön 4500 l.
Az egyetlen egy tulajdo-
nok a' Leyeni Herczegek-
nek.

Geroldgrün, (alsó) falu Ba-
jor orsz.ban Main ker. 55
h. 290 l. vasrúd hámorral.

Gerolstein, vs Kyl vize mellett
a' volt Francz. Saar oszt.
77 h. 500 l.

Gerolzhöfen, vs a' Würzburgi
Nagy Herczs. 363 h. 1820 l.
nem messze ettől van ama'
híres Zobelstein.

Gerona Giróna, (42° 2' É. Sz.
17° 27' K. H.) erős vs Spa-
nyolCatalonia.Herczs.domb-
on, Ter vize mellett 6700
l. 5 kastéllyal, Püspöks. U-
niversitással, 's kereske-
déssel. 1809 a' Francz. ostrom-
olták, 's 10 Dec. capitula-
ció által bévették.

Gerra, vs Coelesyriában Da-
maskus és Sydon között az
elsőből 18, a' másiktól 42
mfd.

Gers v. **Giersz fő**, Francz. orsz.
ered Sz.Bértrando deComin-
gesnél Gascognében a' fel-
ső Geronnei oszt., ált' foly
Castelnau de-Magnoac, Nas-
seoube, Auch, Fleurance,
Lectoure helységeken, 's A-
gen felett 2 ór. 18 mfdnyi
folyása után Garonneba o-
mol. Ettől nevezetik a'

Gers oszt., áll a' hajdani Con-
demois 's Armagnac tart.
Comminges egy részével eg-
gyütt. 122 □ mfdön 268500
l. Vagyon reze, olma, kq-
báltja, gabonája, bora,
gyümölcse's t. ef. Felosztat-
tik 5, u. m. Auh, Lectoure,
Candom, Mirande, 's Lom-
bez kerületekre, melyek
706 helys. 's 30 kant. Esz-
nek.

Gersau, kellemeles mvs a'
Schwitz kant. a' Vierwald-
städti tó mellett a' Rigiberg
hegy tövénél, hajdan fő-
helye egy kis független tart.
mellyhez ezen kívül még 2
elszórt házakból álló hely-
ségek tartoztanak, 1500 l. kik
nagyon előmozdították a'
marhanevelést, az újabb
időkben pedig foglalatos-
kodnak selyem fonással,
czérnával, 's ez által gya-
rapodnak.

Gersbach, kis vs Murg mel-
lett Badenban, Murg ker.
résztént kath. résztént ev. l.
Gersdorf, falu Szász orsz. ércz-
hegyi ker. Roszwein mel-
lett. Ezüst bányával.
Gerstungen, mvs Werra mel-
lett a' Weimari Eisenach
Herczs. 202 h.
Gerswalde, vár 's mvs bizo-
nyos jussokkal Ukermarkb.
Gertyénys, falu Temesvár
Várm. Verseczi járban,
Dettától 5 óra. Bega 's Te-
mes közt. Oláh lak. marhák-
kal 's bőrökkel kereskednek
's méheket tenyésztetnek.
K. Kamaráé.
Gertruidenberg, Mons S. Ger-
trudis, (51° 42' 5' É. Sz.
22° 31' 39" K. H.) erős vs
déli Hollandiában, ész. Bel-
giomban, a' Biesboschi
öbölnél. 480 h. 1320 l. nagy
viza 's kecsége halászással.
Gerulata Castra, vs Pannoniá-
ban, Schönviszner' véleke-
dése szerint most Jahren-
dorf, másoké szerint O-
roszvár, Moson Várm. ben.
Gerunda, most Girona Spa-
nyol orsz. ban.
Gerungs, Germs, mvs Ens alatt
való Austriában Manhards-
berg felett lévő Fertályban,
Zwettel mellett 78 h. 's Pléb.
Gesan, Dsjesan, Dschesan, vs
Arabiai Jemen tart. föld
csucsán, révvél 's senna le-
vél kereskedéssel.
Géschen, hegy Amhara tart.
Habessiniában, mellyen
hajdan a' Királyi familia
fogva tartatott.
Gese, szép népes falu Erdély-
ben alsó Fejér Várm. Maros
mellett. lak. ref. Magyarok
's eggyesült Oláhok, kiknek
saját templ. van. F. U. több
uraság; Thordától 5 1/2 óra.
Geseke, l. Geiseke.
Gesenke, egy része a' Sudeti
hegyeknek Glatz Grófs 's a'

Troppau Herczs. között.
Geserich, 4 mfd hosszú t.
nyug. Prussziában Marien-
werdi ker.
Geshen, l. Guero.
Gesira, **Botan**, Kurdi Herczs.
Turcomaniában, itt van
Gesira (Gezireh Gesserah
vs a' Tigris vize' szigetén).
Van itt gubacs 's dohán-
rakodóhely.
Gesme, l. Dschesme.
Gesmold, falu 's Curiaja a'
Hammersteini familiána
a' volt Westfál. Weser oszt.
Osnabrucki ker.
Gesserah, l. Gesira.
Gesterryf, fővényes hely a'
keleti tengeren Falster szí-
get alatt.
Gestin, nemes vs a' Prusszu
Poseni N. Her. ben 1300 l.
Gestrikland, Schwetziar tart.
Norrlandiában, 38 □ mfd.
27000 l. kal. l. Gaestrikland
Gusualds, vs a' Nápolyi Terr.
di Lavoro tart. 3140 l.
Gesula **Gezula** **Guzzuha**, népe
tart. a' Marokkoi Birod. Ha-
ha felett az Atlas hegyei
mellett. Lakosai igen va-
dak 's cseréből élnek 's va-
és réz bányákból. Városai
ik nincsenek.
Gesves, Geba, falu Senegam-
biában közép Afrikáb. ha-
sonnevű víz mellett 15 mfd.
szakadásától, Skláv 's ele-
fántcsont kereskedéssel.
Geszthely, magyar falu Zem-
plén Várm. Tokaji járban
Szelestől 1/2 óra. Tiszánin-
nen. Több földes Uraké, var-
ref. temp. jó föld 's szőlő mi-
velése. a' Hernádon keresz-
tül hidja, 's Magyar l.
Getafe, Xetafe, nagy hely Ma-
drid környékében Spanyo-
orsz. ban.
Getae, Daciában Pontus mel-
lett, keletre lakott népség
jobb kelökre feküdt a' Ró-
mai ország ut; Thraciában

is voltak Géták Haemus hegye és Jura vize között. Gété; tűzokádó hegy Java szigetén kel. Indiában. 8000 lábny. magas.

Gettenbach, falu Ysenburg Gróf. Meerholzhoz közel. Gróf vadászó kastéllyal, majorsággal 's papiros malommal.

Geubich, Geubach. Geybach, Gróf Schönborni mulatókastély 's falu a Würzburgi nagy Herczs. képes galleriával, könyvszálával 's szép kerttel.

Geudern, l. Gedern.

Geut-Säha, (kék víz), tó Eri-ván vs mellett nyug. Persiában. 16 geog. mfdnyi körrel, mely 's sok jó halakkal bővelkedik. Ennek egy szirtos szigetén van egy Örmény klast. mellynek elöljárója Püspök névvel él.

Geusau, falu a Merseburgi megyében, Szász orsz. 36 h. salétromfőzéssel.

Gevaudan, (felső 's alsó), tart. a' Sevennekben Langvedocban Francz. orsz. magában foglalja a' hajdani Mendeni megyét. Száraz hegyes tart. kevés gabonát nevel, de sok gesztenyét, 's jó legelőket, 's marhát. Nevezetes Lotzere hegyen a' juhtenyésztetés, melly 5 mfdnyi tért foglal-el. Találtatnak itt 's ólom erek is, de fája kevés most teszi a' Dözere osztályt.

Gevray, mvs a' Francz. Arany domb oszt. 148 h. 1136 l. vidékén teremnek a' Chambertini 's Baisei borok.

Gewershausen, l. Goarshausen.

Gewitsch, vs Morva orsz. Brünni ker. 1 kath. Pléb. 287 h. 2036 l. kik közül 124 zsidók.

Gewürz Inseln, l. Moluckiak.

Gez, kis tart. a' hajdani Fr. Bourgognében. 6 mfd hosszú 3 1/2 széles. Ny.ról egészen a' Jura hegyekkel van békerítve, 's a' része noha terméktelennek látszik, még is ormain jó legelő terem, 's többet 1000 marhánál táplál. Kereskedése áll marhából, sajtból, 's keltakáposztából. Rhone keresztül folyja ezen kívül Versoye is, melly a' Leman tóba szakad 's más patakok is. Része volt az Ain oszt. most pedig a' Genfi kantonnak, főhelye.

Gez, Gesium, (40° 20' É. Sz. 23° 44' K. H.) kis vs Jura mellett Jornant patak mellett 2460 l. ki közt sokan órárok. Van egy Pléb. temp. 1 ispitálya 's 1 Collegiuma.

Geybach, l. Geubich.

Geyer, bánya vs Saxonia orsz. ban, Annabergtől 1 mfd, bányai hivatallal, és bányásztsággal. Itt kevés ezüst, 's több czin, kénkö, gáliczkő, timsó és egérkö ásattatik.

Geyorberg, hegy 's erdőség az Ens alatt lévő Austriában, 's határa a' Bécs erdeje alatt 's feletti fertálynak.

Geyersberg, vs Cseh orsz. Königingrätzi ker. 130 h. 1 kath. Pléb. 1 ispitállyal.

Geyssing, (Neu, és Alt), két bánya vs Erzgebirgi ker. ben, Saxoniában, egy völgyben, hegyek között.

Geyssa, l. Geis.

Gezaira, tart. Barbariában Afrikában, közép tenger-nél, mellyben fő vs Algier.

Gezireh, l. Gesira.

Gezula, l. Gesula.

Gföll, Gefall, mvs az Ens alatt való Austr. Manhart hegy felett fekvő Fert. a' Gföllert erdőn kívül 1 Pléb. postaváltással. 87 h.

Ghana, l. Cano.

Ghco, egy a' Barátsági szigetek közzül Polynesiában.

Ghaspur, nagy vs Benares tart. kel. Indiában, a' Ganges bal partján 2 kastéllyal.

Ghar-el-Malah, (az az sóbánya) v. Porto Farina, vs Tunis tart. Mejerda kifolyásánál, jó rével.

Ghasna, **Ghuana**, **Ghieni**, tart. kel. Persiában részént vadon 's hegyes, 's azért tehát hideg: fő vsa hasonnevű 33° 25' É. Sz. Dilem főmellett, a' Mahomedánok Indusi Medinának nevezik, a' sok Mahomedán szentek sirjaik miatt.

Ghats, l. Gates.

Ghaur, tart. kel. Persiában a' Seraphi hegyek 's Maruschaak vadon közt, lakják kóborló Afghánok. Fő vsa hasonnevű vagy másképp Zuff.

Ghavini Kerület, a' Török Makdonia Tartom. igen termékeny, fekszik a' Wardar vize két partjain egészen a' Strymonig, 1247-ben Suliman II. Murad az akkori Osman Gázi Gavrinos. Generál' familiának ajándékozta bizonyos feltételek alatt. p. o. hogy soha semmi tagja ezen familiának zsinór által ez életből ki ne végeztessék, hanem a' nagy vétkek miatt mint egygy Mufti a' mozsárban öszve töreessen.

Ghasna l. Ghasna.

Ghedi, vs. Lomb. Vel. Kir. a' volt Mella oszt. 3200. l.

Gheelen, kis vs. egygy. Belgium orsz. déli Brabantia tart.

Gheluwe, vs. egygy. Belgium orsz. Flandria tart. 2900.

Ghergong Korguan, Fő vs az Aschemi Királys. belső In-

diában, Burremputer egygyik ágának, mely keresz-
tül folyja. Sánczakkal 's
kerítésekkel. Királynak szé-
ke (ki Rajah nevet visel)
's vára megerősített 's a'
szőlők sokaságai közt 300
l. hosszú 's 80 láb. széles.
Audientzia szálája van,
mellyel 60 faoszlopok tar-
tata. van 4. kőkapuja 's
közében faluk, mezők 's
kertek.

Ghera Ghiera, kis tart. Lombard. Velence orszban. Ad-
da vizénél, azon nevű jök
erősített vsal.

Gheraony, Kemmerof, fő és
fejedelmi lakhely Ascham
orszban. Gangesen tulsó
félszigetben, Ostindiában.

Gheriah, (160 37' E. Sz. 90° 44'
K. H.) derék erőség a' nyu-
goti Maratták orsz. in-
nenső Indiában Djugur szá-
kadásánál derék révvél.

Gherri, vs Senaar Királys.
Nubiában 250 h. hol az
Egyiptusi jövevények az
egészségi próbát kiálják,
bogy a' himlőt továbbra
ne terjessék.

Gheunie l. Gonich.

Ghilan, Kilan, Guilan, L. u-
goti Persiai Tartom. a' Cas-
piai Tengerél Masan-
ders, Ilam - Adschemi,
Aderbaidschan és Schirwan
közt. Délre vannak hegyei,
lakosai tulajdon Chan-
tól függnek, vannak leg-
kövérebb legelői 's bővsé-
ge a' Persiai termékekben,
leginkább rizkásáb. selyem-
ben, melly legjobb egész A-
siában, a' 9 hónapig tartó
erős eső 's bűzös ködök miatt
egésztelen, nyárban fojtó
meleg, 's lakosai az öldök-
lő betegségek ellen a' he-
gyeken keresnek oltalmat.
Fő vsa Ráscht.

Ghinala, főhelység Biafara
Orsz.

- Orsz. alsó Senegambiában. Szerecsen falu, mellyet több Portugallusok is lakják.
- Ghinghin*, Portug. gyarmat Alsó Senegambia' szigetén Felupek országában.
- Ghinne* Ghinney, I. Guinea.
- Ghiomere*, kis Tartom. az elefántcsont partokon felső Guineában, Apollonia fok mellett, a' partnak csak kis részét foglalja el, de mélyen béhat a' belső részébe. Termékeny népes, és gazdag jó szívű Szerecsenek lakják, 's derék kereskedése is van, különösen elefántcsonttal 's sklávokkal.
- Ghirid-Adassi*, Candiának Török neve.
- Ghiselles*, vs egyy. Belgium orsz. Flandria tart. 2500 l.
- Ghisni* l. Ghasna.
- Ghivira* Gaviratum, vs a' hason nevű tö mellett Lomb. Vel. Kirs.ban.
- Ghori*, vs az Orosz Grusinia Helyt. egyyesült Örmények lakják; egy hegyvár-al.
- Ghori* (Aghal), vagy új Ghóri, vs az Orosz Grusinia Helyt. Ksani vize eredeténél, melly a' Kurba foly', Örmények lakják, 's egy görög Püspök.
- Ghün-Sude*, elég nagy de rozszúl épült vs, az Arabiai Hedschas Tartom. a' Mekka-i Scherifságnak része, fekszik a' tenger mellett.
- Ghymet*, Derék mvs Nyitra Várm. és jár.ban, 3 1/2 óra Nyitrától. A' Forgács Familia' tulajdona, egy régi hegyvárral.
- Giagnes* Gagas, Jaggas, vad, vérengző népség alsó Guineában Afrikában. Kenyert nem ismér csak, rabolt marhákkal él. Feketék nájv. LEX. II. DAR.
- gyök, erősek, tekintetek ijesztő, hordanak íveket, bárdokat, 's bőr pánczélyokat, vadak 's mindent elpredálnak, a' hova jönnek. A' fogott ellenségeik husokat megeszik, 's ha ennek hijával vannak az önnön holt, vagy agyon vert Sklávjaikat is, véreket isszák. De Asszonyi húshoz nem nyúlnak, mert a' legszebbek vagy feláldoztatnak, vagy férjeikkel eltemtetnek: minden első azüzlött elevenen eltemtetik, mert helyt állnak ezekért a' fogoly gyermekek és leányok, kiket ők a' harczra felnevelni szoktak.
- Giaroli*, vs Garáma vizénél Montferrat Herczégsgben Lomb. Orsz.ban.
- Giarratana*, vs Val di Notoban Siciliában 3000 l.
- Giaruti*, Artemisia, kis Florentziához tartozó Sziget a' Toskánai tengeren, a' tengeri rablók miatt pusztá, csak a' halászoktól látogatatik.
- Giaveno* Gavenum, kis vs Piemontban, Sangón vizénél, Susa Herczs.ben 7500 l.
- Gibau*, vs Morva orsz. Olmützi ker. 159 h. 1060. l.
- Gibberti*, vs az úgy nevezett Szerecsenek, Habessinialakosi, elég számosak, nem külön népség, hanem mint vidékiek úgy tekintetnek, a' Muhamed' hitét vallják.
- Gibelhausen* l. Gieboldehausen.
- Gibráleon*, Nemes vs Spanyol Orsz. Sevilla Tartom. Odíel vize mellett 2. Pléb. Templ.
- Gibraltar*, (36° 61' 30" É. Sz. 12° 14' 35" K. H.) erős vs és révpárt a' Spanyol, Sevilla Tartom. melly most az Angolokhoz tartozik; fekszik

szik egy iszonyú szikla tövénél, tengerbe nyúló föld' csuccsán, melyet a' közép tenger 's egy öböl mosnak. Ezen sziklahegy, melly nagyobb részent mészkövekből áll, régen ten Calpe nevet viselt, de midőn az Arabsok Generálja Tharek 712-ben ennek tövénél 7000 Arabsokkal megtelepedett, annak tiszteletére Gebel al Tharek nevet nyert, (az az Tharek' hegye)'s innen származott csonkítás által a' mostani neve. Hajdan a' hegyen állott Heraclea vs, melyet Tharek. bevett, a' hegy mellyen állott 3. Anglus vagy 1 Spanyol mfdnyi északtól délre, legmagasabb a' Spanyol Országi részén észak felé, geometriai mérés szerint 1400 láb, 's láb-olthatatlan a' szörnyű meredeksége miatt. A' város felől pedig ollyképen lapúl, hogy több helyeken meglehessen mászni; azon szűk földszorúlatot, melly ezt Spanyol Orsz.-gal összekapcsolja, a' Spanyolok San Roque és Gibraktar közt egy csatornával keresztül hasították, melly a' középtengertől fogva a' Palmonezi tengeröbölhöz terjed, 's ebbe foly. A' város erősegei igen téresek, 's a' tengeri részről legerősbeek. Ezek közül négy, mellyek a' magas kösziklákon egymás felett állanak, 's ágyúkkal sűrűen fedetnek, 's mellyeknek legmagasabbikjai egy magas Maurus kastély felett építettek, az egész földcsuccsát golyóbisaikkal védhetik. A' révpárt' bátorságára szolgálnak az ó 's új töltés az utolsó legtovább terjed a'

tengeröbölbe, 's Spanyol Orsz. határához leginkább Algeciras városánál olly közel van, hogy az ágyúk egymást érik a két részről, melly miatt itt hadi időben a' hajók nincsenek bátorságban, hanem az ó töltésbe költöznek. A' vs-nak csak 1 fő útszája van (az ország' kapujától a' tengerkapuig 1. angl. mfd.) de sok mellék útszáji is vannak, mellyek jól kivannak rakva, 's tiszták, a' házak két emeletűek. A' Templom mint az erőseget védőknek mint a' Protestánsoknak szolgál, van itt egy Klastrom is, mellyben 4 Barátok vannak, 's ezek' Templomában Isteni szolgálatjokat tartják. Az ör békeség idejében 4 csekély Regementekből áll, háborúkor pedig 8-ból. A' katonák Bárkáknak laknak. Lakosi a' katonákkal együtt mintegy 10,000 mennek. Ezek közt kevés régi Spanyolok, 's Anglusok, de annál több Zsidók vannak, kiknek 3 Sinagógájik vannak; 's sok Genuaiak. Telepedtek itt sok kath. Hiberniaiak is. Az itt való kereskedés nem nagyon virágzik. Spanyol Országgal üz csekély vízi kereskedést dohánnyal, 's a' lakosok leginkább az őrizetből élnek. Gibraltarnak fekvése miatt felülmúlja az Angol hatalom a' Spanyolokét 's Franciaákét a' vizen, mert felosztja azokat, 's az Angoloknak alkalmatosságot szerez, hogy egyesüléseket hátráltassák. Egy egész Tengeri hajó Sereg mellette szabadon el nem mehet, mert ők a' hadi időben ha ellensé-

ges hajókat észrevesznek
kisebb hajókkal egy li-
neát húznak egész az Afri-
kai partokig; 1704-ben az
eggyesült Anglus 's Hol-
landus Flotta megvette 's
1713 az Utrechti béke által
örökre Spanyol Orsz. tól el-
szakadva Nagy Britanniá-
nak áltengedtetett, 1726-ben
Spanyolok a' szárazon a'
vst hijába ostromlották,
's az Amerikai háborúkor
1781 és 2-ban ismét ha-
szon nélkül próbálták sze-
rencséjeiket.

Gibraltar, Spanyol vs a' Ma-
racaibó tó mellett a' Déli
Amerikai Venezuela Tar-
tom. egészségtelen táján. Te-
rem itt sok dohány, özú-
kor, kakao, és mahagoni,
's Czedruszfa.

Gicze, Huczin, Hucin, ma-
gyar falu Gömör Várm.
Tiszán innen. 1 Ref. Tem-
pl. Lakosai élnek vas, fa
's gabona kereskedésből.
Sok pipákat is égetnek,
mellyek a' Giczei pipa név
alatt híresek.

Giczin, l. Gitschin.

Gidda l. Dschedda.

Gidid, elég nagy a' Fukkará-
nak tulajdon városa Dar-
fur Birod. közép Afrikáb.
a' Kobbéből Rilbe vezető
úton, 1 1/2 napi járásra az
első várostól.

Giebichenstein, pléb. falu Saale
mellett, Halle Ker. Saale
oszt. a' volt Vestfalia Kirs.
92 ház. 550 l. E' felett lát-
szatnak egy kösziklán a'
folyó mellett egy hason-
nevű régi vár omladékai,
's a' legtetemesebb Királyi
urodalmi tisztség, melly-
nek mostani jövedelmei
152,000 Francra mennek.

Gieboldehausen, Gibelhausen,
mvs 's fő helys. egy ha-
sonnevű Kant. Duderstadt

ker. Harz. oszt. a' volt West-
falia Kirs. Rhume mel-
lett, az úgy nevezett Eis-
felden, 323 h. 1770 l.

Giehron, Falu Siléziában Lö-
wenberg - Bunzlau ker.
czinbányával.

Gielnicw, Nemes vs a' volt
Varsói Radom oszt. 61 h.

Gien, Giemum. (47° 41' É.
Sz. 20° 17' K. H.) kerü-
leti fő vs, a' Francz Loiret
oszt. Loire mellett, igen
kies helytt, 875 h. 5120 l.
Sáfrány, mustár 's ga-
bona termesztéssel, vidé-
kén kezdődik azon csator-
na, melly a' Seinet a' Loi-
reval öszvefoglalja.

Giengen, vs Brenz mellett
Würtembergi Kirs. Ellwan-
geni ker. 1630 l. vászón,
gyapjú, kés, 's papiros
fabr. egy orvos kúttal.

Giens, félsziget 's tengeröböl
a' Fr. Var. oszt.

Gieraci, l. Girace.

Gierapietra, Girapetra, vs a'
Török Candia Szigeten. Lak-
ja 1 Görög Püspöknek.

Giersdorf, Gróf Hochberg' fa-
luja Siléziában. Schweid-
nitzi ker. 1360 l. szövással,
's fejeítéssel; vidékén van
ama' köszikláról leomló
Rumpelbrunen a' Weist-
ritznek forrása.

Giersdorf, Gróf Schafgotschi fa-
luja Siléziában Hirschfeldi
Ker. 1010 l. szövással 's
fejeítéssel.

Giesselwerder, Weser szigetje,
és falu, vámmal, a' volt
Westfalia' Kir. Fulda
oszt. Cassel mellett.

Giegsen, (50° 36' É. Sz. 26°
23' K. H.) Erős fő vs a'
felső Hassziai Herczgs.
Lahn's Wieseck mellett, 731
h. 5170 l. Herczegi Kastél-
lyal, Universitással, szülés
intézettel, hába iskolával,
nevelő házzal, fegyver tár-

- ral, gyapjúfonással 's karton fabr.
- Giessenheim**, l. Fort Vauban.
- Giesshübel**, Berggiesshübel, kis bánya vs bányaitiszséggel, a' Meisseni ker. Saxoniában. 1000 l. fekszik Gottleube patak mellett, levegője egészséges, van savanyú kútja, 's orvos fordóje, mellyet sok betegek haszonnal gyakorolnak, 's bányászása ezin, réz 's vasra nézve.
- Giesshübel**, Helys. a' Fr. alsó Rajnai oszt. hol szép üveg készítetik.
- Giesshübel**, Herczeg' Colloredo vsa, Cseh Orsz. Könnigin-grätzi ker. 204 h.
- Gifford**, Falu a' déli Scótziai Haddington Grofs. Fejéritéssel, nem messze tőle fekszik
- Giffordhall**, hol a' len malom nagy haszonnal feltaláltott.
- Gifhorn**, (52° 29' 42" É. Sz. 28° 16' 10" K. H.) vs Isénnek Aller főba való szakadásánál a' Westf. Aller. oszt. 199 h. 1500 l. 's erősített várral.
- Gigarta**, vs Phoeníciában Trieris és Botrus között Libanus hegye allyán.
- Gigelhissar**, l. Guselhissar.
- Gigeri**, vs közép tengeren, Bugie tart.ban Algier orsz. ban; egykor vár volt, most nyílt vs, egy kikötővel és kastéllyal. Mellette van Aurax hegye.
- Gigha**, egy a' Hebridi Szigetek közül Scótziaiban. Kantyretől 6 mfd; hossz. 6; szél. 11mfd; nagy részént sík 's termékeny, márhákra, gabonára, zabra, kartifiolra, 's lenre nézve, 600 l. kik hering halászással foglalatokodnak. Mac-Neil familia' tulajdona.
- Gigliato** l. Kuspo.
- Giglingen**, Güglingen, vs Zaber mellett a' Würtembergi Heilbronn ker. 1180 l.
- Giglio** Igilium, kis Sziget a' Toscániai Szigetben a' Fr. Ombrone oszt. egygyetlen egy helységgel 's 900 l. kik földművelésből 's szardella halászásból élnek; van bőven márványa, vasa, 's bora.
- Gignac**, kis vs Herault fő mellett a' Fr. Herault oszt. 2780 l. 519 h.
- Gigula**, magos hegy az Austriai Sileziában Tescheni ker.
- Gihlawa**, l. Iglau.
- Gihon**, l. Amu.
- Gijon**, (43° 35' 7" É. Sz. 12° 3' 30" K. H.) vs a' Spanyol Asturiai Tartom. 3200 l. révpattal 's Amerikai kereskedéssel.
- Gildehaus**, falu a' volt Fr. Lippe oszt. köbányával, festéssel, 's gyapjú fabr.
- Gildone** Guidone, vs a' Nápolyi Capitanata Tartom. 2130 l.
- Gilead**, így neveztetett azon tartomány, melly Jordán' tulsó vagy keleti partján elterjedt hasonló nevű hegytől. Jos. 22, 9. 13. 32. l. Mós. 21, 25. 24.
- Gilford**, mvs a' Hiberniai Down Grófs. vászon szövessel, fejéritéssel 's ércz bányákkal.
- Gilge**, l. Memel.
- Gilgen**, v. S. Ägyedii, mvs Baváriában Salzach ker. Aber tó mellett, 1160 l. üveg bányával, lakja a' számadó tisztségnek.
- Gilgenburg**, Lengy. Dombrownó, (53° 25' 50" É. Sz. 37° 42' 30" K. H.) Gróf Finckensteini vs, Gilge mellett

- keleti Prussziában, Neidenburgi ker. a' két kis és nagy Damerau hallal bővelk. tavak közt, 151 h. 1050 l. Kastéllyal 's posztó szövással.
- Giliaki**, Dauriai Orosz tart. ban keleti Oceán partján elterjedt pogány nemzet.
- Gillyfree**, l. Barrah.
- Gilolo**, Dschilolo, Halemahera a' legnagyobb Molucki sziget 40 mfd. hossz. 3—26 szél. az egyenlítőör alatt. Keleti partjai erdőkkel fedetnek, 's népesebbek mint a' nyugotiak. Terem sagot 's Lybbifát, Sz. János kenyerét, Rimát, vad. disznókat, 's Indiai madarat 'st. ef. Az északi Gilolo félsziget a' Ternatei Sultán' tulajdona, a' déli vagy Halemahera a' Tidorié. Amannak fő vsa Gilolo, egy Hollandiai rakodó házzal, emennek Wamma, hol a' Hollandusok tartományi terméseket hajóikra hordják.
- Gimborn**, Gróf Wallmoden
- Gimborni Urodal.** a' Bergi nagy Hczgs. azon nevű Kastéllyal, 's Neustadt nevű vssal.
- Gimplitz**, folyó Szász Orsz. Erczhegyei ker. melly a' Cseh határon ered, 's Lichtenberg alatt a' Freybergi Mulde vizébe omol.
- Gimone**, (43° 40' É. Sz. 18° 40' K. H.) vs a' Fr. Gers oszt. Gimone vize mellett 2120 lak.
- Gimone**, viz a' Fr. Gers oszt. melly a' Pyrenaeuszokb. ered, 's nem messze Sarazin Kastélytól a' Garonneba foly.
- Gin**, l. Nigritzia.
- Ginaea**, határ hely volt Judaea és Gallilaea között egy nagy sík térségen.
- Gincze**, l. Ginecz.
- Gindes**, fő Ásiában, Armeniában, ered, 's Tygris vizébe foly.
- Ginerca**, kis vs a' Fr. Corsica oszt. egy kis tenger öböl-nél.
- Ginaftas**, vs a' Fr. Aude oszt. közel a' nagy Kanálishoz 252 l.
- Ginecz**, Gincze, falu Kast. 's Urod. Cseh Orsz. Berauni ker. vas-bányával, vas 's drót művekkel.
- Gingi**, egy a' legszebb 's legnagyobb vsok, s' legderékobb várak közül, Carnatic v. Arcar Tartom. az Indiai félszigeten, Gangesen innen, a' Coromandel partokon Ásiában hegyes tájon: a' vs sánczokkal 's kettős kőfállal körül van véve, 's nagy hegyekkel, mellyekben 3 erős fellegrvárak állnak, ezeknek egyike 3 sáncczal, másika 4-el, a' harmadik pedig 7-el megerősítetett.
- Gings**, mvs Rügen Szigetében Prusszus Pomeraniában, Préposti lakhely, temploma körül belől legszebb.
- Ginnicken**, vs egygy. Belgium Orsz. Északi Brabantzia tart. 2140 l.
- Ginz**, l. Göncz.
- Gioacchinopoli**, (Joachim' Város), 1810-től fogva közneve a' hajadi Torre del Annunziata és Terra Vecchia, a' Nápolyi Nápoly Tartom. 3540 l. fegyver 's tőfabr. 's tengeri kereskedéssel.
- Gió** v. Gifó, félsziget a' Schwecziai Bleckingen félszigetben. Fekszik Rönnebynél, jó halászatja van.
- Giohor**, l. Ihor.
- Gioja**, vs a' Nápolyi Bari Tartom. 1783-ban földindulás által feldulatott.
- Giorgio**, Velenczéhez tartozó Sziget, a' Márk' piacának áll'ellenében, 175 ölnyire

'terjed. Ezen van a' Sz. Benedek szerzetének nagy Klastroma szép templomm. melly Giorgio - Maggiore-nak nevezetik, híres az itt lévő könyvtár, melly egész vsban az első. Ebben választatott a' mostani VII. Piusz Pápa.

Giornico, l. Irnis.

Giovinazzo, Juvenatium, Erőség a' Náp. Terra di Bari Tartom. 4990 l. 's egy Püspökséggel.

Girace, Gieraci, Hieracium, (38° 15' E. Sz. 34° 18' K. H.) vs az innenső Calabriában, Nápoly orsz.ban nem messze egy hason nevű öböltől. Az 1783-diki földindulás által elrontatott. 6000 l. 's egy Püsp. vagyon.

Giraisens, vs Agout mellett a' Francz Tarn. oszt. 217 h.

Giralata, vs a' Fr. Corsica oszt. Galeria hegy tövénél, földcsúcson és öböl mellett.

Giralt Giraltowce, Tót falu Sáros Várm. Tapolyi járásban, Eperjestől 4 1/2 óra, Giraltnak a' Tapolyba szakadásánál 1 Evang. Temp. 3 Kastéllyal, kertekkel, téhen - majorsággal, gyölcs szövéssel téglaegetéssel, 's felporczellán fabr. mellyhez szolgál az itt talált jó agyagos föld.

Girapetra, l. Gierapietra.

Girge, Dschirdsche, fő vs a felső Egyiptusnak, az itt igen magas 's meredek Nil' partján 1 mfdnyi körrel 25,000 l. 7 mecsetekkel, 8 börtökkel, nem régi 's rosszúl épült vs közönségesen lakja 1 Török Basának 's egy Kopti Püsp. van gyölcs 's gyapjú fabr. 's pálínkát főz egyiptomi Szilvából.

Girgenti, (Agrigentum), kies vs Siciliában a' Val di Mazara tart.ban. egy hegy te-

tőn a' tenger parton, Palermótól 13 mfd. dél - keletfelé. Püsp. lakja, van egy révpártja, egy szép árva háza, 2844 h. 13800 l. Hajdan Siracusa után első volt-e Szigetben. Régi ropant templomaiból egy most is fenn van; a' másik leomlott. A' régi Agrigentum 1/2 mfdnyire alább feküdt, hol most is Venus, és Concordia templomi látatnak, Herculese leomlott; düledékiben van Jupiternek ama nagy temploma, mellynél nagyobb nem volt a' pogány világon.

Girgicsa, vs Oláh országnak keleti részén.

Giringbomba, Ország Biasara tart.ban, Al. Ethiopiában Afrikában.

Giroda, Oláh falu alsó Magyar Orsz. Temes Várm. lakosai a' földeken dinnyéket termesztének, 's ugorkát 's paprikát; nem egyes. Görög Pléb.

Giromagny, falu a' Francz Wasgau oszt. 1700 l. ezüst, réz, ólom vas erekkel, 's bányász Iskolával.

Giromeix, l. Gerardemer.

Girona Gerunda, l. Geroná.

Gironde, l. Garonne vize. Erről neveztetik

Gironde, Franczia oszt. áll leginkább a' Bourdelais Tartom. 's Bazadois Tart. egy részéből, fekszik az Aquitaniai tenger mellett. tére 193 □ mfd. Lak. száma 514,560. nagyobb részt szőlő, 's termékeny, terem bort (a' Medoci s' Garvei bor híres) gabonát, déli gyümölcsöt, fát kendert, 's t. Felosztatik öt kerül. mellyek Bourdeaux, Lesparre, Blaye, Libourne, La Reole, és Bazas, ezekben vannak 580 helys. 's 48 Kantonok.

Giroufens, vs a' Francz Tarn. oszt.

Girvan, falu a' Déli Scótziaí Air Grófs. révparttal a' hason nevű folyó partján fekszik, jeles vászon szövessel.

Gisborn, szép mvs Yorkshirében Angliában.

Gischala, hely Jordánon innen Gallilaeában.

Gishübel, mvs Königingratzi ker. ben Cseh Orsz. ban F. U. G. Colloredo; azon nevű mvs fekszik Saatzi ker. ben is G. Hartigé.

Gisim, (Dschizim); nagy mvs a' Nil' partján, erdő közepén El-aise Tartom. Senaar Királys. Nubiában.

Gisors, (490 15' E. Sz. 190 18' K. H.) vs a' Fr. Eure oszt. Epte mellett, 616 h. 3500 l. posztó, bőr, 's paplan fábr.

Gissa, Sziget a' Velencei tengeröbölben, a' Croatiai határok felé, hasonnevű vs, melly Velenczéhez tartozik.

Gisselfeld, Apácza Klastrom Seelandiában Dániában, mellyet Fridrich Vilrik Guldendlöwi Gróf III. Fridrik' Királynak természetes fia felére nemesek felére Polgári szűzek számára fundált.

Gissingen, magy. Német Újvár, német falu Vas várm. egy erős várral, magas sziklászirtan, a' Battyányi familiáé egy Kath. Temp. 's egy Barátok Klastromával.

Gistain mvs, a' Spanyol Aragóniában. Itt a' Cinca víznek eredetű, 's a' magas Plan hegység, ólom, réz, vas 's kobált ércz erekkel.

Gistobnitz, Herczg. Lobkoviczi Urodal. 's vs, Cseh Orsz. Tábori ker. 140 h. Gránát fábr.

Gitanos, így nevezetnek azon Czigányok, kik Francz Orsz. dél-nyugoti részén a' Spanyol határokon laknak.

Gitschen, Gróf Trautmansdorfi

Urod. 's vs a' Chéh Bidschowi ker. Czidlina vize mellett, hegyek közt, falakkal körül véve, van szép kastélya, esperestes templ. kath. Seminariuma, 337 h. 2,390 l. 's pamut fonása. Itt lakozik a' Bidschowi kerületi tisztség.

Gittel Gittelde, Bánya mvs a' Harz hajlásán Leine oszt. az eltörölt Westaliában 2 Temp. 1 vas mühellyel 156 h. 920 l. kik közt sok bodnárók vannak; közel ide van Deichhütte egy olvasztó kemenczével, hamor mívakkal, az új 's öntő-viskóval. mellyek az egész Harzon a' legjobb vasat készítnek.

Giudeca, Zuecca, Judecca, kis Sziget, Velenczéhez tartozik a' vs részéről egy kis csatorna által, melly Sestiere d' Dorso Duro nevet visel választatik-el, 9 templ. sok kertekkel, 's mulató házakkal, sok kézimívakkal 's magazinokkal nevét onnan kapta, mivel az előtt jobhára Zsidók lakták.

Giugliano, vs az innenső Hergs. a' Nápolyi Királyságnak 1300 h. 7940 l.

Giulia nova, kis vs dombon, az innenső Abruzzóban Nápoly orsz. ban.

Giurdschistan, l. Georgia.

Giurghow, Giurgewo Dachiurdschon, híres kereskedő vs a' Duna mellett Oláh Orsz. ban erős várral a' Duna' szigeten: melly több mint 100 ölnyire távozik a' parttól, egy vonó híd által a' várossal eggyesülve van.

Giustendil, l. Achrida.

Givet, (500 5' E. Sz. 200 22' K. H.) erős vs Maas mellett Fr. oszt. egy Belgium határán, 655 h. 3530 l. kereskedik fával, gabonával, szénnel, borral, bőrral, 's

t. ef. A' vs mellett lévő hegyen van a' Charlemont nevű vár.
Givors, mvs Rhone mellett a' Fr. Rhone oszt. 300 h. 3200 l üvegányával, vas, fenyőfa 's kőszén rakódó helyel.
Givy, vs a' Fr. felső Saone oszt. 297 h. 2580 l.
Gizeh, l. Dschize.
Gizera, fő Cseh orsz. ered az Oriási hegyekből Bunzlau ker. keresztül folyja, 's Al-bunzelnél az Elbébe szakad.
Glaamen, Glomen viz Norwegiában, a' Longenba szakad.
Glacieres, igen magas hegy a' volt Fr. Montblanc oszt. melly az ott való lak. Monte Maledetto (átkozott hegy) nevet visel. Mert egész esztendő t'ált' hó 's jéggel fedve van, 's innen van neve is.
Glacz, l. Glaz.
Gladbach, München-Gladbach, vs Niers mellett a' Burkus alsó Rajnai N. Herczs. ben 6860 l. készit czérnát, vászont, czvillichet, damaszt; van pamut fabr. 's len termesztése, 's 4 orsz. vásárja.
Glagovac, falu Arad Várm. a Maros mellett német lak. kik dohányt sok kelkaposztát 's más zöldségeket bőven termesztenek, egy kath. templ.
Glambeck, hajdan erős vár a' Femern Szigete déli partjain nem messze Burgtól Dániában melly a' Glambecki rév őrizetére épitetett. Most csak néhány kis omladéka látszatnak.
Glamis, nagy kastély Strathmore Grófok tulajdona a' közép Skótziai Angus Grófs. szép kerti helyheztesékekkel. Most is mutogatják itt azon szobát, mellyben II. Malcolom király megölettetett.
Glamorgan, Grófs. a' déli Walesben Angliában. Határai dél. Caermarthen 's Breck-

nock Grófs. nyug. a' Bristoli kanál. Tére 32 □ mfd, vannak 9 vsai, 118 helys. 14762 h. 71880 l. Ész. hegyes 's jó marha 's juh legelői vannak. Délszelid termékeny 's nagyobb marha tartása van, 's itt vannak a' sok köszénnek, vasnak, ólomnak, 's mészköveknek bányaik. Fő helys. Caerdiff.
Glan, fő Karinthiában, melly délfelé Ossiachi 's Werdt tavak közt ered 's nyugot felé nem messze Sz. Jacobtól a' Gurk vizébe szakad.
Glandeves, Glandeva, volt vs a' Fr. alsó Alpesi oszt. a' Var vize mellett, de ezt a' víz kiöntései miatt lakosai elhagyták, 's helyette az erős Entreveaux vsát 1/4 órányira tőle építették.
Glandorf, pléb. helys. 244 h. fő helys. a' hasonnevű Kant. az Osnabrücker Herczs. a' volt Vestfaliában.
Glaneck, hegyen épült vs Karinthiában, a' Glan vize mellett.
Glanmire, helys. a' Hiberniai Cork Grófs. Munster tart. Cork vs vidékén egy hasonnevű fő partján, igen kies 's termékeny vidéken. Itt górombább posztók szövetnek.
Glanodernheim, l. Odernheim.
Glärnisch, magas örökös hó 's jéggel fedett hegy a' Helvetziai Glarus Kant. keleti csuccsa fekszik a' 47° 0' 20" E. Sz. 26° 41' 4" K. H. alatt.
Glarus, Glaris, egy a' régi Kantonok közül Helvetziában közszerű nagyságu 18 □ mfd 18000 l. fekszik a' mostani St. Gallen, Schwitz, Uri és Graubünden kant. között; kivéven észak keleti részét egészen magas hegyekkel kerítve vagyon, innen climája hidegebb mint sem meleg, de még is leve-

gője igen tiszta's egészséges. Az egész tart. csak 2 hosszú's 2 keskeny völgyekből áll, t. i. Linth's Sernf völgyekből, más mellék völgyekkel. Az igen magas mészkő hegyeken találatnak. jég sziklák, fő vizei Linth, Sernf, Lintsch, a Klönvölgyi tó, más apróbb Alpesi tavak, 's egy része a Wallenstädti tónak. Földe nem igen termékeny, még is némelly, leginkább északi sík részeiben a föld művelés haszonnal üzetetik, az egészben pedig még sem vellős a' gabona's bor termés', inkább természetik a' főzelék, kartifol, kender, len, 's leginkább a' kecske's közluczerna (lóhere) fő állító része a' zöld sajtnak. Gyümölcse's fája elég vagyon, leginkább fontos a' marha nevelése, melly a' tart. munkásság első ágát teszi. Nyáron az Alpesi Majorság üzetetik; a' völgyekben téli tartást nyernek. A' marhák, lovak, kecskék, juhok, sertvések bőven neveltetnek, baromfi's méhek sem hibáznak. Nyulak, rókák, borzok, hősökök, 's sok havasi kecskék találtnak, fajtyukok, rigók's más maradak, sok jó halak, kevés ártalmas állatok's vidrak, farkasok pedig csak nem mind kiirtattak. Emlékesebb mineráji márvány, kristály, Helvetziai gyémánt, tuff kő, kréta, tajték, 's palakő bányai ennek táblaival nagy kereskedés üzetetik, a' nemesebb ércznek is találatnak nyomaik. Majd 8-ad része lakosainak kath. a' többiek protestánsok. Igen munkások's sokat fonnak, vannak sok gyapju's selyem

kézmiveik. Az 1803-diktúf felosztásban a' Werdenberg Grófs. ezen Kantonból szakasztatott. Ez 15 községekre osztatott-fal, a' tartományi kasszába 4823 Helvetziai frankokat fizet, állit 241 katonát a' szárazon. A' Kanton fő vasa:

Glarus, Glarona, (47° 2' 43" E. Sz. 26° 42' 55" K. H.) nyílt de diszesen épült vs' hegyekkel körülvevtt hostátokkal Linth mellett. 2500 l. sok széph. kal, de éhpiacszokkal's jeles kézmivekkel. Emlékezetes a' vs' háza, melly előtt a' Linden üdvára áll, a' két vallásbéli felekezetek köz pléb. ja, a' ref. iskola ház, könyvtárral, 's a' czicz fabi's a' reszelő-malom's egyebek. Kereskedése elég teteemes.

Glaserberg, J. Ringelberg. *Gläserdorf*, falu Sitéziában Frankenstein ker. 30 l. kővágóval's chrysopras táblákkal.

Glasgow, (55° 23' K. H. 55° 50' 30" E. Sz.) fő va a' Dél-Skótziai Lanark Grófs. Clyde viz mellett, mellyen keresztül egy híd vezet, London's Dublin után az első szépen's helyesen épült, 38000 l. jeles Universitással mellyet 600 deákok látogatnak. Gyolcs, czérna, üveg, kötő, parket, pátýolat, musse-lin, cukor, bőr, kapcza, kalap's más fabr. 15000 szövőházakkal 135000 dolgozó emberekkel, könyvnyomtatással, 's messze terjedt könyvkereskedéssel, a' haidan nagy hering halászatja megcsökcent. Kereskedése fontos leginkább pamutra, vas mivekre, sósvízákra, 's Amerikai tárgyakra nézve's minden révekre terjed. A' Clyde szakadásánál van

a' derék Greenock rév-part.

Glashlogh, helys. Ulster tart. banHiberniábankettőtöküld a' Parlamentomba.

Glashütte, bánya vs Müglitz mellett a'Szászérczhegyi ker. 100 h. 400 l. czinbányával 's len fonással.

Glashütten és Langeck, 2 német falúk, Vas Várm. Magyar orsz. üveg hányákkal. Az egyike Battyányié, másika Eszterházyé.

Glasow, kerületi vs az Orosz Wiätsk Helyt.

Glassau, Kلاسau, falu a' Gróf Zinzendorfi Plau Urodal. Cseh orsz. Pilseni ker. 24 h. 's pamut fabr.

Glasthal, l. Ehrenfels.

Glastonbury, Glasconia, vs az Anglus, Somersset Grófs. orvos kuttal, 's az ó Brittaniai királyok sírhalmaikkal.

Glatzschahgraben, a' Greifenburgi Urod. tartozó vidék Karinthiában, némelly hegyen épült házokkal, ezüst 's egérkö ásással.

Glett, fő viz a' Zürich Kant. nem messze Fichtenvölgyétől ered, keresztül folyja a' Grieffenitavat, 's Eglisau alatt a' Rajnába szakad.

Glauchau, vs mellyHállának hostádját képezi. Fő helys. egy kant. 329 h. 2700 l. 1 templ. a' nagyFranki árvaházzal, polgári deák iskolával, mellyel nem rég a' Hallei vsiGymnasium vólt egyesülve. Mellette van tág könyvnyomtató műhely, 20000 darabbal bíró könyvtár, Apothéka, laboratoriummal, a' deákok számára egy betegház, 's egy királyi nevelő intézet, az árvák' házával, van itt salétrom huta.

Glauchau, Glaucha, fő vs a' SchönburgiGrófs. Szász orsz. Erzgebirgi ker. Mulde mel-

lett, 710 h. 3940 l. Lakja a' Hinterglauchau Grófnak 's az együtt uralkodásnak, van parket, gyapjú, pamut, vászon fabr. 1 vas réz hármora.

Glaz, Grófs. melly Cseh, Silézia 's Morva orsz. közt fekszik, 's mindenfelül magas hegyekkel bévan kerítve, úgy hogy nem máskép, hanemha szoros, zordon sziklás utakon lehessen bémenni. 8 geogr. mfd hosszú 's 5 mfd széles. Tére 30 □ mfd 101920 l. 's nohá egészen hegyes, még is a' legkellemesebb változásokkal vegyes, mert vannak elég szép völgyei, erdeji rétjei, mezeji, patakjai, vsai 's faluji. Bőv eszt.kben több gabonája terem mint sem szükséges, de szűkben más tart.ból pótolja-ki. Vannak kerti 's fa gyümölcssei, jó legelőji, 's tetemes barom tartása, nagy erdejiben sok fát nevet, vadakban 's jó izü halakban sincs szűke. Kő bányái a' legjobb követ szolgáltatják, mellyek más orsz. is elhordatnak, jó márványt, topázt, carniolt 's jáspist, van kőszene, reze, ezüstje 's savanyú kútjai 's egy híres meleg ferdője. Vizei a' Neisse, Morell v. Morava, Erlitz. Vannak 6 mediat 's 3 inmediat vsai, 206 faluji, lak. németül szólnak, 's leginkább a' földművelésből élnek. Kath. ok, de elegyesek evang.okkal. 1742-ben II. Fridrich elevette Cseh orsz. 's ezen eszt.ben Austria is a' Berlini béke által oda engedte. Fő vsa

Glaz, Glatium (50° 23' É. Sz. 34° 19' K. H.) a' tenger felett 900 Pár. láb, a' Neisse mellett 2 magas megerősi-

tett hegyek' közt. 889 h. 6740 l. 1 kath. Gymnas. Hydraulica tudom. bőr, gyapju, musselin, damasz, 's olvasó fabr.

Glebude, (la) vs a' Fr. Tarn oszt. 3000 l.

Gleichberge, l. **Gleichenberge**.

Gleichen, Obergleichen, Grófs.

Thüringiában a' Hatzfeldi Grófok 's Schwarzenburg-Sondershausen Herczegek 's Hohenlohe Grófok közt felosztva az utolsók' részében van Ordruff.

Gleichen, 2 pusztá várak, a' Bremkei Kant. Göttingi ker. Leine oszt. a' volt Vestfália Kirs. 2 magas dombokon, mellyek két magas hegyhátokon emelkednek-fel. Első ülőszéke volt ama' híres Gleichen Grófoknak, kik ragadozásaik miatt még 1208-ban innen elűzettek, 's azután a' Thüringi Gleichen építették. Ezek után az Uzlári familia Feudumba kapta ezen jószágot.

Gleichen, (die drey) 3 várak Thüringiában Erfurt, Gleichen Mühlberg's Wachsenburg mellett, mellyek közt csak az utolsó marad-meg 's lakatik.

Gleichenberg, falú alsó Stiriában Grätzi ker. nem messze tőle vannak Klausen's Sulzleiten 2 savanyú kutak.

Gleichenberge, (50° 24' 4" É. Sz. 28° 16' 14" K. H.) két legmagasabb hegyek Römhild mellett Henneberg tartom. mellyeknek egyike máskép Steinsburgnak is neveztetik.

Gleisdorf, Gróf Kollonitz mvs alsó Stiriában Grätzi ker. Rába mellet. 110 h. 1 Pléb. Piáristák Colleg. fő Iskolával 's Postaházzal.

Gleisinger Fels, hegy Main ker. Bajor orsz.ban Fichtelbergnek egy ága, találtnak

rajta bőven gránátok, hogy kristályok, kigyókövek, 's kvarczok.

Gleiwitz, vs Klodnitza víz mellett a' Sileziai, Oppelni Herczezs. 325 h. 2820 l. 1 posztó fabr. Vidéken van egy Királyi vasöntő műhely, melly esztendőnként 72000 mássa öntött vasat szállit.

Glenans, (47° 39' 40" É. Sz. 13° 31' 15" K. H.) Lakatlan szigetek a' Francz. Finisterre oszt.

Glenco, l. Appin.

Glenorchy, ész. keleti kerülete a' közép Scótziai Argyle Grófs. jobbára vad hegyes tart. Bunave falúnál egy vashánya van itt folytatban.

Gleden, falu Cseh orsz. Saatzi ker. 16 h. és van bányával.

Glien 's **Löwenbergi** ker. Brandenburgi közép Markban, 11 1/2 □ mfdnyi téren 13560 l. Fő vsa Cremen.

Glina, (45° 19' 20" É. Sz. 33° 50' 40" K. H.) vs hasonló víz mellett Horváth orsz. Széke a' hason nevű Regiment' stábjának. 1 kath. 's 1 görög templ. minden szerdán nagy marha vásárt tart mellyre a' Bosnyákok disznókat 's birkákat hajtának, mellyek nagyrészt Karinióliába hajtának.

Glina, víz Horváth orsz. ered a' Sluini ker. eleinten teszi a' Bosniai határokat, azután észak felé foly, 's Berki-schewina mellett a' Kulpába szakad.

Glindow, hajózható tó a' Zauchi ker. a' Brandenburgi közép Markban.

Glinjanka, vs Masowi Vajdaságban Orosz bir.ban.

Gliniany, vs az Orosz Lengyel orsz.ban Varsó környékében. Másik Gallicziában Lembergi ker.ben esik. 43 h.

Glinitz, falu Lublinitz körül.

Oppelni Herczs. 141 h. fay-
ence kézimivekkel.
Glinsh, kerületi vs az Orosz
Czernigow Helyt.
Glinbuski, török vs Trebisa
vize mellett a' Hersecki
Sandschakságban Bosniá-
ban.
Globoko, hegyen fekvő falu
Szala Várm. a' Stiriai hatá-
rokon híres szőlő heggyel,
a' Csáktornyai Urod. része.
Glocester, l. Gloucester.
Glockner, Klockner, a' Nóriai
Alpesek legmagasbika a' Ba-
jor s'illyriai határokon 12239
lábnyi magas.
Glocknitz, mvs's Prépóstság az
Ens alatt való Austr. a' Bécsi
erdő alatt fekvő fertályban,
hason nevű viz mellett,
völgyben 1 kath. pléb. 66
h. smalte fabr. egérkö hu-
tával, 's bor termesztéssel.
Glod, Oláh falú Marmaros
Várm. hegyek közt a' hason-
nevű folyó mellett 1 görög
templ. 's egességes ferdővel.
Készítetnek itt malomkö-
vek.
Glogau, Herczs. alsó Siléziá-
ban Odera's Böber mellett,
melly körül van véve Woh-
lau, Liegnitz, Jauer, Sa-
gan, és Crossen Herczs. 's
Lengyel orsz. 78 □ mfdön
183640 l. számlál; Schwibusi
kerülete a' Crossen Herczs.
nek Mark Brandenburggal
lett egyesülése után a' töb-
biektől elválasztatik. Glogau
a' legnagyobb Herczs.
alsó Siléziában. A' föld mi-
velésen kívül tágas a' szőlő-
mívelése is, leginkább a'
Grünbergi ker. Jeles a' len
termesztése is, 's erdeji bő-
ven vannak. Juh gyapjából
posztó készitetik, a' Sprot-
taui ker. ben van sok vas,
Odera's Böber keresztül fol-
jára a' tart. Az egész Herczs.
vannak 9 mediat 's 10 im-

mediat vsok 4 mvsok, 319
faluk; 1742-től fogva, miolta
a' Prusszusé 6 ker. osztatik;
fő vsa
Glogau, v. Nagy Glogau, (51°
38' É.Sz. 33° 46 K.H.) vs
az Odera mellett, 875 ház.
9270 l. kik közül 1890 zsidó
a' tart. fő Itélő széknak he-
lye vagyon egy vára, káp-
talanja, Hercz. Leánynevelő
háza, kat. Gymnasiuma. Bá-
ba intézete rajzoló háza 's
t. ef. vagyon vászon, posztó,
kapcza, span, viasz, liszt, és
tobak fabr. vagyon viasz
fejéritése és karton festéseis.
Glogau, Felső v. kis Glogau,
Oppersdorf Grófnak vsa a'
Sileziai Oppelini Herczs. 393
h. és 2250 lak. egy várral
könyv 's fégyvertárral, fo-
nállal kereskedik.
Glommen, l. Glaamen.
Glommen - Elve, Norvegyiai fő
viz. Rör-Aasnál ered, és Sarp-
nál nagy omlása van, a'
mellyben hajdan az orsz.
árulók taszittattak. Fri-
drichsstadtnál a' tengerbe
foly.
Glon, fő Bajor orsz. Isar ker.
Spielbergnél ered, és Crants-
berg alatt az Amperral ösz-
vefoly.
Glött, l. Fugger.
Gloucester, Gloucester, Gloster,
Grófs. Angliában, a' Severnél
észak. Worcesterrel, kel. rő
Warwikkal, és Oxforddal,
dél. Wilt's Sommersethirevel,
és ny. Monmouth, és Here-
forddal határos. 57 1/5 mfdön
28 vsokat 279 Eklezsiákat
48172 h. és 250810 l. számlál;
az egész Grófs. három, és
a' termékenységehez képest
több részekre is oszlik, a'
kel. Coteswald, többnyire
hideg kopár föld. Kevés fü-
termő, és birka nevelő tája
vagyon. A' középen vagyon
azon szép Severni völgy gaz-

- dág rétségekkel, ott csinál-
tatnak azon nagyrabecsült
Gloucesteri sajtok. A' déli
részében sok hegye, és völgye
van, itt vagyon a' Deane
erdő, egy tölgyes, mellyből
sok hajó építő fa kihordatik
A' főbb mivei gyapjú fabr.
és sajt csinálás, szép nyere-
ségek vagyon, a' köszenen
is. A' királyi házból egy kis-
sebb Hercz. Gloucesterről
Herczegi titulust visel; fővsa
Gloucester, a' Severenél
melly itten egész Kainig a'
nagy hajónak hajózható
8000 l. egy Püspöke és kath.
templ.a vagyon, több ora-
toriumokkal, vagyon még
is üveg és poszto fabr. igen
derék tűző fabr. mellyekért
eszt.ként 20000 font Sterling
Londonban kerestetik. De
azon kívül Amerikába is
küldetnek.
- Gloucester*, Grófs. az Észak-
Amerikai New-Jersey szab.
Statusban, a' Delavare, és
a' tenger között, 51 □ mfdön
13360 l. a' földje homokos,
és nagyon erdős, a' hason-
nevű fő vsa a' Delavárnál
fekszik; 50 h. vagyon.
- Gloucester*, v. Cape Ann, helys.
az Észak. Amerikai Mas-
sachusetts Sz. Statusb. Essex
Grófs.ban, a' Cape Ann-Bay-
ban, részerint a' Cape Ann
szigetben, részérént a' sza-
raz földön 673 h. 5320 l. hajó
csináló helye és stokfis ke-
resked. mellyel 160 hajó fog-
lalatoskodik. Evenként 75000
mázsa elhordattatik.
- Gloucester-Sziget*, (126° 15' N.
H. 20° 38' D. Sz.) lakott sziget,
Polynesiában a' földje sok
élelmeket terem, jó víz nél-
kül szűkölködik.
- Glowaczow*, város Sandomiri
Vajdaságban. Lengyel or-
szágban.
- Glowno*, vs uj Lengyel-orsz. a' Varsói Vajdas, 60 h. és 590 l.
Gluchow, (51° 40' 30'' E. Sz.
52° K. H.) ker. vs az O-
rosz. Czernigow Helyt. Jes-
men mellett a' nagy külső
vsain kívül 1000 h. és 7000
l. vagyon salétrom főzése,
három vásárja nagyon meg-
kerestetik.
- Glücksbrunn, Liebenstein*, Mei-
ningi falu, Eisenachtól 2 ó-
rányira, savanyúvizzel, és
kobált bányával.
- Glücksburg*, Burkus Kirs.ban
vadas és mulató kastély a'
Wittenbergai ker.ben, a'
Seidi pusztában; üveg-hu-
tával.
- Glücksburg*, hegy a' Schleswi-
gi Angeln tart. nem mes-
sze a' Flensburgi tenger ö-
böltől 450 l. és egy kas-
téllyal.
- Glückstadt*, Tychopolis, (53°
47' 42'' E. Sz. 27° 6' 45'' K.
H.) fő vs sok erősségekkel,
a' Holsteini Hercz. hol a'
Rhyn az Elbébe szakad; va-
gyon 800 h. és 5190 l. kik
közül sok zsidó. Széke az
orsz. fő Colleg. kereskedő
gyülekezetnek, és társaság-
nak. Neveltetnek ottan If-
jak a' tengeri tudományok-
ban, van kis kikötő helye,
az orsz.ban kelendő mivek-
ben foglalatatoskodik. De a'
Grönlandi ész. Amerikai
czethal kereskedésben is ré-
szes.
- Glurns*, Gelurnum erős 's kies
vs Bajor orsz. Ilesz patak-
nál, Vinstgau fertályban.
- Gluschkowa*, falu a' Sema mel-
lett, az Orosz Kursk Helyt.
Putiwlai ker.esméretesek a'
nagy posztó, és Kirsey fab.
116 székekre. Ezen faluhoz
tartozik egy Hollandiai ma-
jor, 17000 darab hírkával.
- Glusk*, vs a' Pticz pataknál az
Orosz Minszki Helyt.
- Gmünd*, vs Austr. Éns alatt

- való részében a' Mannhard hegy felett lévő negyedben a' mint a' Launitz, és Lainsitz öszvefoly, egy Urasági kastéllyal, Pléb. és 120 h.
- Gmundon**, Laviacum, vs Ens a-
alatt Aust. a' Trauni negyed-
ben Traun fónak, a' Tra-
uni tóból való kifolyásá-
nál, egy nagy só magazin
és Plebániával. Itt' vagyon
a' Herczs. fő só hivatala,
mellytől fügnek minden e-
gyebek. A' 2 fő bányák ta-
laltatnak Ischell és Hall-
stadnál; mellyekből a' ví-
zi olvadtott só, csöken által
szívattik nagy fazékokba,
és úgy főzöttetik.
- Gnadau**, a' Herrnhuterek gyar-
matja a' Barby kan. Mag-
deburgi ker. Elbe oszt. a'
volt Westfaliai Királys.
Négyszegre van építve, és
fákkal körülkerítve, va-
gyon orátoriuma 34 h. 250
l. többnyire materia fabri-
káji vagynak. Lakják azon
kívül kapczakötők, szappan-
főzők és lakírozók.
- Gnadenberg**, Herrnhuterek'
gyarmatja Sileziában a' Lö-
wenberg Bunzlaui ker. egy
dombon 23 h. 450 l. pa-
mut és vászon fab.
- Gnadenfeld**, Herrnhuterek'
gyarmatja Sileziában, Ko-
seli ker. 100 l. egy nevelő
intézettel lakják sok kéz-
mívesek: u. m. órácsok, asz-
talosok, szappanyosok, nye-
regjártok, takácsok, ko-
vácok és gombosok.
- Gnadenfrey**, Herrnhuterek'
gyarmatja Sileziában. Rei-
chenbachi ker. Peilau falu-
nak közepében 50 h. 1400 l.
Leánynevelő intézettel 'es-
méretesek a' vászon, kar-
ton, manchester, pamut
és félpamuttal szőtt mat.
fabr.
- Gnadenhütten**, Herrnhuterek'
gyarmatja, és. Ameriká-
ban, a' Pensylv. szabadsta-
tusban.
- Gnadenthal**, l. Dietendorf.
- Gnaest**, mvs Graetzi ker. ben.
al. Stiriában, G. Traut-
mannsdorffé.
- Gnesen**, Lengy. Gniezno, (52°
25' 50" É. Sz. 35° 16' 30"
K. H.) vs a' Poseni Herczs.
egy lapályon tavak, s hegyek
közt, fallal van körülke-
rítve, 557 h. és 3490 l. kik
közül 761 l. Vagyon Érsek-
je, káptalanja, és Papi Se-
minariuma. Posztófabr. ke-
reskedik lovakkal, és szar-
vas marhákkal.
- Gneserich**, 6 mfd hoszu de
keskenyítő, kel. Burkus or-
szágban. Saalfeldtől egész
Deutsch Eilaug egynehány
termékeny szigetekkel.
- Gnetsgau**, falu Mainnál Ba-
jor orsz. ban a. Maini ker.
Gabonával, és fával keres-
kedik. Vagyon hajó építő
helye.
- Gniesen**, l. Gnesen.
- Gniewaszow**, vs a' Lengyel orsz.
többnyire zsidók lakják.
- Gniewkowo**, vs a' Warsói volt
Bromberg oszt. 75 h. és
890 l.
- Gniezno**, l. Gnesen.
- Gnigel**, falu Bajor orsz. Sal-
zachi ker. 2030 l. Salétrom,
és puskapor kunyhóval.
Mellette van Neuhaus ne-
vű vá.
- Gnoiien**, vs a' Rostoki' Urod. a'
Meklenburg-Swerinben 295
h. és 1330 l.
- Gnum**, Darfurttal határos tart.
a' keleti közép Africának
kebelében; Emberevő bár-
dolatlan pogány lakosokkal.
- Goa**, (73° 58' 39" K. H. Gren-
wichtől 15° 28' 20" É. Sz.)
Főhelyek a' Portugallusok-
nak Ostindiában, bőven
terem riskását, mangost,
és kokosz diókat, az Elő In-

diának déli szélein fekszik. A' vs mellyel egyszéles Canalis, és kikötő öszve kaptsol igen rendetlenül vagydon építve, széke a' Gen. Gouverneurnak, és Érseknek, 2000 l. kik általjában keresztények a' várbéli őrző sereg 2000 Europai, és 5000 Indiai katonákból áll. 1807-dik Esztendőből fogva az Anglusok bírják. Itten sok Arrak égettetik, és igen hasznos kereskedése vagydon.

Goa, l. Makassar.

Goadel, tenger-rév Sinditart. ban kel. Persiában, Astenben.

Goarshausen, Gewershausen, kis Hessen-Rothenburgi vs a' Rajnál derék palakő bányákkal, ott vagydon a' hegytetőn azon kastély, mellyet Katzenak hívják.

Guayra, helys. Terrafermai Venezuela nevű tart. ban, a' Spanyol déli Amerikában, 6000 l. egy irtóztató függő szikla alatt, mellyből gyakran a' szélszakatt darabok a' helységbe roskadnak; egyedül az ittenlévő Batterieák érdemlik a' megjegyzést.

Gobelins, híres fabrikaház, Párisban, a' Sz. Marzelli külső vsban igen szép szőnyegek, kárpitok, és Skárlatok készítettnek benne, mellyek a' paloták' ékesítésekre használtatnak. Aegidius, és János Gobelin testvérektől vette nevét ezen ház, kik mind tudós festők első Ferencz Király alatt a' 17 században ezen házat lakták, és azongyönyörű veres festéket találták. A' kis Bievre foly elmellette a' melynek vize ezen festék neméhez különösen hasznos.

Gobelsburg, nye Austriában, az Ens alatt, a' Manhardsberg felett fekvő negyedben, a' Kamp fő mellett, egy tart. törvényszékkal és Pléb. val, 101 h.

Goch, vs a' Niers mellett, a' Burkus A. Rajnai N. Herczs. 456 h. 2410 l. Posztó, kapcza, kávémalom, bór, szappan, és több fabr.

Gochshelm, azépen épült falu a' Bajor orsz. Maini ker. Rothenburgi Urod. ban 1050 Polgár lak. sok Gabonája, bora, és hagymája terem, a' kertjei jól műveltetnek, a' fokhagymából esztendőnként mintegy 12000 for. nyer.

Gociano, Guncianum régi vs Sardiniában. Thyrsó fő mellett.

Godalming, Godlimont, vs a' Vye fónál, Surrey Grófs. Angliában. A' kereskedés előmozdítására a' Vye fő hajózhatóvá tétetett, hajdan gazdaggá tévék ezen helyet a' gyapju mívek, mellyeknek becsek máj nap szűnik, de a' Liqueur, Carotta és Godalming turfa most is kerestetik.

Godaverri, v. Gonga-Godowri, fő az ész Hindostánban, melly Ghati hegyekből jön a' Mansora, és Bain-Gonga fő vizekkel öszveszakad, és 100 geog. mfd után Masulipatnam felett a' Bengaliai tengeröbölbe szakad.

Gode Hope Kiland, sziget a' déli tengeren, Perunak áltellenében, a' déli Amerikában, melly a' Hollandusoktól találtatott fel.

Godenau, Gudenau, vár, helys. és Urod. a' volt Ruhr Frahn. oszt. melly Passenheimer Waldpoten Bároké vala, kiktől egy linea most is származik.

Gödenörfy, falu a' Meklénburg Strelitzi Herczs. Stargardi ker. Üveg, és papiros fab.

Godhavn, Dániai Colonia nyug. Grönlandban az északi Inspectoratusban.

Godolphin, helys. az Angliai Cornwall Grófs. a' honnétt ezen híres nemzetség magát írja. Jó czinnbányái vagynak.

Godula, magas hegy, a' Tescheni Hercz. az Austriai Sileziában, a' Weichsell és Oelsa között.

Gödereede, Goeree, vs jó hajókázással. az egy. Belg. orsz. déli Hollandia tart. a' hasonnevű v. West-Voorn szigeten, mellyet most egy zátony a' Zuid-Voorn szigettel öszve kapcsol 690 l.

Göding, Morv. Hodonin, Godonin, vska Morva orsz. Hradischi ker. (az előtt a' Brüni kerül. tartozott) a' March jobb partján, igen termékeny téren, hol Magyar és Morva országok határait választja. Van 290 l. egy Pléb., egy Grófi bésánczolt kast. egy Cs. Kir. dohány fabrikája, derék ménese, a' Cs. Familiának Urod. fő hivatalának széke.

Gödöllo, Gedellö, nagy Magyar mvs Pest Várm. Vácz-i jár. ban, Pestől 3 Kerepestől 1 mfd. az országútjában, igen kies tájon, Herczeg Grassalkovitsé. A' Hercz. kastélya, melly egy várhoz hasonlít, és Grenadérosoktól őrriztetik, kívül belől igen gyönyörű, igen szép a' kastélyi kápolna is. Van jeles mulató és vadaskertje, jó lovagló oskolája. és néző játék helye. Magában a' mvs is szép és rendez német formára épített, van 290 h. 702 kath. 1241 Prot. lak. egy kath. és

ref. temploma. A' kereskedés, kiváltképen a' Ráczoktól, és Görögöktől igen szorgalmasan üztetik. Minden nemű kézmivesséi vagynak, a' földművelés pedig virágjában vagyon. A' méhek az erdőben nagy haszonnal tápláltatnak, vagynak itten sok, Bivallok ökrök bival tehenek és egyéb majorságok. A' Gödöllői Uradalomhoz 20 faluk, és 12 puszták tartoznak, l. bőveben Vályinál.

Göde Fortuyn, l. Gutglück.

Göns, l. Gös.

Göfna, Gopha, vs Judaeában, azon nevű (Gophitica) ker. ben, Jerusalemtől 15 mfdnyire Neapolish. vezető uton, Gerizim hegyétől délre. Vespasianus Cafaéából jöttében e' kerületet foglalta el.

Goga, mvs és szép kikötő N. Magol bir. ban, Guzurate tart. ban kel. Indiában, a' Cambagai teng. öböl. most Portugallusoké jó hajó építéssel, és nagy kereskedéssel.

Gögingen, helyes mvs Bajor orsz. a' felső Duna ker. a' tart. táblának széke és az Augsburgiaknak mulató helyek.

Gogna, l. Agogna.

Göfeld, Cöfeld, falu Minden ker. Weser orsz. a' volt Westfalai Királys. hok. 1759. 31 Jul. a' Branuschweigi örökös Hercz. a' Bissaci Herczget egy ütközetben megverte.

Gohud, tart. a' kel. Maratták tart. hasonnevű fő vsal.

Gojam, v. Goscham, tart. Habessiniában, déli részén Dembea tónak a' Nil vize, melly itten ered, és ezen 20 mfd hosszú és 20 mfd széltart. nyt félszigetvé teszi, szép és ter-

és termékeny. 20 ker.re va-
gyon osztva, az Agaosok-
nak földjek is hozzá tartozik,
és Maischa lapföldje,
melly utóbb (midőn hábo-
rú által elpusztult volna)
a' Dschawi Galaerek Nem-
zetének adatott.

Gojáz, Goyaz, Portug. Helyt.
Brasiliában, gazdag arany-
erei, és drága kővei vagy-
nak; nagyon népes 8931 feh.
34104 szer. és 39622 India-
nus lak. A' fő vsa Villa-boua.

Goisern, mvs az Ens alatt lévő
Aus. Trauni fertályban a'
kam. só tisztaságához tartozik,
közel a' Hallstädti tóhoz, van
kat. templ. luth. Oratoriuma,
és Goisenburg nevű vára.

Goito, vs Lomb. Velen. Kirs.
Mincio vize mellett.

Golconda, vagy a' Nizam Ki-
rály országa v. Decani Su-
báh (Vice kir.) tart. innen-
ső Indiáb. a' Maratták tart.
között, Madras és Mysore
Angol Helyt. kal határos. Ke-
resztül folya Godaverri fő,
5419 □ mfd nagyságú, 6 1/2
mill. l. kik Tellingeknek ne-
veztetnek. Az orsz. részént
Tellinganából áll, részént
a' régi Golconda tart. ból,
melly Daulatabadnak kel.
részét teszi, a' Tongebad-
da fő melléki Adoni Hercz.
Berarnak egy kis részéből,
és a' hajdani Mysori ker. ból.
Keletről nagy pusztái van-
nak; szép erdeiben pedig
sok hajó építő fa vágatik.
20 gyémánt gödreik közt kü-
lönösen emlékeztetsek a' Ko-
lur, Mongelghæi és Gondi-
kottahiak. Az Mahom. Her-
czege független, N. Britan-
nianak szövetségese vagy
is inkább szolgálatosa,
csak 120 lack Rupia (vagy
is 8 mill. tallér) eszt. jöve-
delme vagyon, 30000 gyalog
és 40000 lov. katonákat tart.
RÜB. LEX. II. DAR.

Széke Hyderabad nevű fő-
vsban vagyon.

Goldap, (54° 17' 35" É. Sz.
39° 57' 30" K. H.) vs kel.
Prussziában, Insterbur-
gi ker. hasonnevű főnél 345
h. és 2860 lak. kik isteni
tiszteleteket Németh, Len-
gyel. és Lítthau nyelven
tartják, a' Lak. márcz főzés-
ből, gyapju és kender szö-
vésből, marhanevelésb. táp-
lálják magokat, közel vagy-
nak a' hegyben vas és mész-
kő bányák.

Goldap, fő, Burkus orsz. melly
a' hason nevű tóból a' most
említett vsnál szakad, és
Ingurtschennél az Angerap-
ba folyik.

Goldbach, folyó Helvetziának
Appenzelli kant.

Goldberg, ker. béli vs nem mes-
sze Katzbachtól, Sileziában,
Liegnitzi Hercz. 715 h. és
6060 l. igen kellemetes he-
lyen fekszik és Liegnitz u-
tán ezen Hercz. ben legszebb.
A' pléb. templ. a' luth ká, a'
Sz. Ferencz rendén lévő Barát
toknak klastr. vagyon. Az ev.
derék oskolájok, és a' Jo-
hanniták rendjének egy
commenthursága. A' vs egy
hajdani igen gazdag arany
bányájától neveztetett; a'
Spany. viaszos föld, melly
itten találtatik csekély becs-
ben vagyon, jobban be-
csültetnek posztó művei,
ezekben a' legjobb Sile-
ziai posztó csináltatik, melly
külső orsz. Hollandiai posztó
helyett árúztatik. Igen nevezet-
es vízi mive vagyon, a' Katz-
bachban szép pisztrángjai.

Goldberg, kis vs 3 mfdnyire
Güstrowtól, nagy halas tó
mellett, Wendi ker. Mek-
lenburg-Schwerini Herc. 174 l.

Goldberg, A' tengernél 8800
lábánál magasabb hegyen
Raurisban, Bajor orsz. ban,

- Salzachi ker. Arany erekkel.**
- Goldberg**, l. Goldhügel.
- Goldack**, vár és helys. Bajor orsz. Salzachi ker. a' hegyes tart. vagyon 29 h. és Számtartósága.
- Goldene Aue**, *Rosenaue*, igen termékeny tájék Thüringiában, Helmének hoszában, Schwarzburgi Her. északi részén, Stolbergnek déli részén, Helmének az Unstrutba való szakadásáig tart.
- Goldene Gabirge**, hajdani nevek a' Pistojai hegyeknek úgy neveztettek az igen nagy termékenységtől, melly mindazonáltal a' favágásoktól okozott északi szélnek szabad fuvásától kevésbé jó.
- Goldenmark**, *klein Schlatten*, bánya helység Erdélyben, Gyula fejevárá Várm. Marosnak Ompay ágánál az Oláhok' fő helye, széke a' bányász hivatalnak és ítélő székeknek. Arany, kénkö, és kéneseő bányákkal.
- Goldenstein**, Urod. és vs Morva orsz. Olmützi ker. a' Bard főnél, 's 1 Pléb. 2 Tem. 1 urad. kastéllyal, 120 h. és 835 l.
- Goldenstein**, kastély a' hajdani Salzburgi Hercz. a' mostani Salzachi ker. Bajor kir. nem messze a' fő vstól.
- Goldentraum**, vs Queis vizénél fel. Lusatziában, 330 l. vászonszövése vagyon.
- Golderonach** vs Cronuch vizénél, Bayreuthi Her. ben, Bajor orsz. ban, hol a' veres Menus ered, hajdan arany bányáitól vette nevezetét; itt sok tobák. termesztetik, 's bánya hivatal van.
- Goldfluss**, l. Oppa.
- Goldgülden**, v. Goldgulden, (Arany for.) arany pénz, mai nap egy Hannoverai arany forint tesz 3 fr. 11 xrt. egy Hollandiai, melly csak ezüst pénz ... 1 for. 8 fillér; egy birod. Arany forint ... 3 for. Egy Rajnai arany forint Goldgulden ... 3 f. 7 xr. Rajnai Goldgulden aranypénz, melly Aachenben verettetett ... 3 f. 15 xr. A' Szász tart. nyokban egy aranyforint = 1 tallér 22 gar. 6 fillér.
- Goldingen Kuldiga**, kis régi vs a' Vindaui főnél Kurlandi Orosz Helyt. mint egy 1000 lak. közel rézhámorja vagyon.
- Goldkronach**, kis vs Bajor orsz. ban, Maini ker. igen gazdag, ezüst, réz, vas, kéneseő, piskolcz és üveg Bányával és serpentinkő ásással nevezetes.
- Goldkrone**, koronával jelelt pénz, hogy megkülömböztessék a' Silberkronétól, hajdan Európának sok tart. leginkább Francz. orsz. verettettek és 1 aragnál kevesebbet értek.
- Goldlauten**, falu Szász kir. Hennebergi Hercz. a' Lauter, és Goldbach főknál 183 ház. 950 lak. kik favágásból, pamutfonásból és élődnek.
- Goldscheur**, falu nem messze Rajnától a' Badeni N. Her. Kinzig ker. 350 l. kik aranymosásból élnek.
- Goldsthal**, *Golizschthal*, falu Schwarzburg-Sondershauseni Hercz. Schwarza, és Massa fók mellett, arany és ezüst ércz bányával.
- Golf**, *Golfo*, minden jókora mélységű, és kiterjedésű öböl, így hivatik minden álló vizeknek szorulatja, és szűkebb értelemben az öböl, melly utóbbi helyett ezen nevezet sokszor használtatik.

Golfe de Gascogne, 1. Gascogni tenger.

Golfo de Jean és Jouan, Gour-jean, öböl a' Francz. Varoszt. St. Marguerite szig. és Garoupei foktól formáltatik. A' közép tengernek egy legjobb és legbátrabb réve.

Golfo della Rocca v. di Valinco, 15 mértföldnyi hosszúságú, és 7 Fr. mfd szélességű öböl, Corsikának ny. részén, mellybe Rocca és Valinco fók omlanak.

Golfo de Salines, vs Guatimala Mexicoi Audienciában ész. Amerikai Costa-Ricca tart., egy kikötő hellyel a' déli tengeren, kereskednek, skárláttal, melly tengcsigától szedetik.

Golfo di Liamone v. Sagone, nagy öböl Sagonénél, Corsikának ny. részén, mellyben Liamone fő ömlik.

Golfo di Venetia, 1. Adriai tenger.

Golfo di Ventilegne, öböl Corsicának déli partján, mellynek Figari torony a' védje.

Golfstrom, nevezetes tengerfolyás a' Mexicoi öbölben, ész. Americának hosszában, egész a' Foundlandi zátonyig, mintegy 45 mfd széles, 1 óra alatt 4 mfdet halad. Mivel a' földnek forgásától, és a' szünet nélkül való kel. szelektől a' tenger vize ide tolódik; kel. Florida, és Cuba sziget között magának utat nyitván, azután Bahamai kanális által nagy sebességgel folyik. Ezen omlásnak vize 15 v. 20° Fahrénh. melegebb, mind az Oceannak vize, és az Indigó kékségével különböz, az Oceannak világos kékségétől.

Golgotha, domb, Calvariae locus, hol Jezus megfeszítettett Máth. 27. 33. Márk

15, 22. Sion hegyétől ész. ra feküdt; Jerusalemben vsán kivül. Azon templom, melly Jerusalemben IV-dik században építettett a' Jezus temetője helyén nincsen, mert ez a' Salamon temploma helyéhez közel van, hol a' vesztő hely nem lehetett.

Golizschthal, 1. Goldsthal.

Gollanz, (52° 56' 55" É. Sz. 34° 58' 40" K. H.) Nemes vs a' Warsói volt Bombergi oszt. 96 h 597 keresztény, és 149 zs. lakos. kal és posztó szövő műhelyekkel.

Gollenbach, falu Bajor orsz. Salzachi ker. igen gazdag só bányával, mellynek kövei csövek által Schellenbergre tétetnek.

Gollenberg, legmagasabb hegy sáncz Pomerániában, Cöslin, és Zanow között.

Göllersdorf, nemes jószág, és mvs Ens alatt való Austriában Manhardsberg alatt fekvő negyedben, hason nevű kis főnél egy tart. nyi törvényszékkel, pléb. val, és 72 h.

Golleschau, lengyelül Gollesauw, falu Austriai Sileziában, Tescheni ker. erősséggel, kath. pléb. Iskol. evan. Oratoriummal, 90 h. 680 l. kik lengyelül beszélnek.

Gollin, vs a' volt Warsói Kalischi. oszt. 270 l.

Golling, régi mvs Bajor. orsz. ban, Salzachi ker. Salzach vize mellett, posta hivatalal, 600 l. és közel egy nevezetes vízesettek; Számtartóság székevel.

Gölnitz, Hlinetz, bánya és mvs Szepes Várm. ben, a' IV. vagy is Hegyi jár. ban, hegyek közt Gölnitz vízénél, Abaúj Vármegye határánál Zsakarcz mellett, Lőcséhez 7 3/4 óra; a' Káposza-

- tafalvi urodalomhoz tartozik. Lakosi romlott nyelvű németek, kath. és evang. kat. pléb. és templ., és ev. préd. és oratoriummal; iszapitánya, serháza, vendégfogadója jeles; vas és rézbányái, hámori és malmái nevezeteseek. Nem messze tőle egy várnak, vagy kastélynak omladékiláttatnak. Lakosi vas drót készítéssel és bányázással foglalkozkodnak.
- Gollnow**, vs Ihna mellett elő Pomerániában, Burkus orsz. Rándowi ker. 389 h. 2220 l. posztó szövessel, pántlika fabr. kereskedéssel és rézhámorral.
- Gollup**, (53° 14' 30" É. Sz. 37° 29' 18" K. H.) vs Drewencz vize mellett, Varsói volt Bombergi oszt. 501 h. 1140 lak. gabonával, és fával kereskedik.
- Golo**, fő Fr. Corsicai szig. melly Ino tóból jöven, Mariana megett a' Toskánai tengerbe ömlik.
- Gologury**, vs Gallicziában Zloczowi ker. egy régi kastéllyal, kath. és Görög egyg. Pléb. a' Zlota Lipa patakánál fekszik.
- Golbjero**, köszál Cos szigetétől nem messze; megvehetetlennek tartatik. Lakosi halászatokat elvégezvén, felhuzzák a' tetőre, hajóikat, és fittyet hánynak.
- Golos**, falu Török orsz. ban egy öböl mellett Janjahi tart. 1 kastéllyal, Görög Érseknék széke, a' kereskedő portékáknak rakodó helye, mellyek Asiai Török orsz. és Egyiptomból hozatnak.
- Golowtscha**, kis helys. az Orosz Mohilewi Helyt. Wabitsch vize mellett 2 egyg. templ. 1 Dominicanus klast. postaházzal, 1 keres. bolttal. 1708 eszt. XII. Károly itten verte meg a' Muszkákat.
- Golrath**, igen vad és kitetlen tér magas szirtok között felső Stiriában, Brucki ker. délnyugotra Zell-től. Egy vas bányával. Ezen bányának érczei közt veres üveg fő is találtatik.
- Gols**, Gallos, népes német mvs Sopron Várm. 1 kath. 's evang. templ. bora, mivel hamar elromlik, olcsón adattatik.
- Golsen**, nemes vs Golzénél a. L. Lusatziában, Lukau ker. ben 650 lak. termeszt dohányt, lent, gyümölcsöt; vászonnal és marhával kereskedik.
- Goltwa**, Goltwánsk, ker. vs Orosz Poltava Helyt.
- Golz-Janikau**, mvs Cseh orsz. Czaslaui ker. 219 h. 1044 ker. 30 Zsidó lak. postával, kat. Pléb. és Csász. kir. dohány fabr.
- Golzow**, falu és vadászház a' Brandenburgi közép Markban, Lebusi kerül. honnét a' Golzowai folyó és része az Oderának neveztetik.
- Gömar**, l. Gemar.
- Gombás**, Tót falu Liptó Várm. ben Vág vize mellett, Fát-ra hegyénél 989 kath. és 9 evang. lak. a' Luboschnai völgyben üveg hutával.
- Gombice**, kis vs a' Varsói volt Bromberg oszt.
- Gombin**, Ganbin, vs a' Varsói volt oszt. 124 h. 1180 l. mellyek közül 380 Zsidó, posztó művekkel.
- Gombo**, hajdan Habessiniához tartozó tartomány.
- Gomba**, mély völgy a' volt Fr. Simploni oszt. mintegy 10 óra hosszú, és sok réteket, füzeseket marha nevelésre foglal.
- Gommeignico**, vs franczia északi oszt. 167 h. 2220 l.

Gomera, (28° 30' É. Sz.) egy a' Canariai szigetek közül, nyug. Afrikában, Ferro és Teneriffa sziget közt, igen jó hason nevű réve vagy on, gyümölcsöt, cukrot, bort, gabonát, mézet, szarvas marhákat, vadakat, tyukokat bőven terem. 7000 l. Fő vsa Villa de Palmas.

Gommern, tartomány a' Szász Kir. Ba. Grófs. gal 1807-ben Veszalához kapcsoltatott, most Elbe oztt.ban hason nevű kantont tézen, fő helye

Gommern, vs Elbe mellett, 1 kastéllyal, 2 nemes udvarral, 173 ház. 1300 lak. kik földművelésből, és 3 ország vásárokból keresik élelmeiket, vagy on még tobák fabrikája.

Gömör, régi mvs Gömör Várm. ben Putnoki járásban, Sajó vize mellett. Ez alsó részét hasítja, 's azért Sajó Gömör nevet is visel. Rosnyóhoz 3 1/2, Jolsvához 2. Tornallyától 1/4 mfd. F.U. Gerhard fam. Lakosi Magyarok, és többnyire evangelikusok tulajdon pléb.val. 's néhány kat. Nevezetes az itteni evang. Gymnasium, melybe a' magyar nyelvért is számosan egybegyűlnek; jeles az Uraságnak kastélya, 's gondosan mivelt cseresnyés kertje. E' vshoz közel látni azon régi várnak omladékait, melytől nevét vette a' Vármegye. Határja termékeny, rétjei jók, fája elég, gyümölcsösei bővelkedők. A' lakosok híres dohányt, sok káposztát 's dinnyét termesztenek; a' Sajón halásznak 's a' t. Itt született híres Magyar Poetánk Gyöngyösi István; Gömör Vármegyei V. Ispány.

Gömör Vármegye, Comitatus Gömöriensis, Gömörer Gespanschaft, Gömörszka Stolitze. Nevezetét vette Gömör várától. A' kis Hont Várm. vel egyesítetett, Magyar ország Tiszán innesső kerületében. Határos napkel.re Torna és Borsó, dél.re Heves és Nógrád; nyug. ra Zólyom és Liptó; ész. ra Szepes Vármegyékkel. Liptó és Zólyom felől a' Király hegye, (Kralova Hora) keríti. Nagysága 76 □ mfd. hossza 10, szélessége 6 mfd. Fekvése hegyes és völgyes, kivált észak és napnyugot felől; egyéberánt térséges. Hegyei között nevezetesek: 1) Poszáló hegye, Okszenberg, Polovetz, nagy magas tetejével minden Rosnyói hegyek felett emelkedett, teteje kopasz, oldalai különbféle élőfákkal 's vadakkal gazdagok; belsejéből arany és ezüst ásattatik, 's azért a' bánya hegyek közzé tartozik. 2) A' fekete hegy, Schwarzenberg, Cserna hora, Dobsina vsa mellett, nagyságával az előbbivel vetekedik; kívül erdőkkel és legeltőkkel hasznos; belseje réz és vas érczeket adogat. 3) A' Murányi hegyek, Muranszke hory. A' Dopsinai hegyek végezeténél kezdődven kis Hont és Zólyom Vármegyék határig nyúlnak. Nehol meredek kősziklások, többnyire erdőkkel gazdagok. 4) A' Pelsőczy hegy Rosnyó és Csetnek körül, 1 mfdnyi hosszú, a' kőszikláktól, mint némelly sövénnyel természetesen körülvetetett. Tetője résznyire kopasz, résznyire erdős, oldalai fákkal bñdöttek, legeltetővel és rétek-

kel változók. Csak három uton juthatni reá. Több kisebb hegyei is erdőkkel és legelőkkel megáldottak. Rettentő alkotásu Agteleki barlangjáról már szóllottunk. Folyói nevezetesebbek: 1) Garan vize a' Királyhegyi erdőben, Ter-gár nevű falu felett ered-vén a' Dunába siet. 2) Sa-jó vize, a' Dopsinai hegyek-ben külfölből kútfökből és kised erekből, kivált Radovánál, eredvén, sok patakokkal egyesül, Gömör-ván átfoly és BorsodVárm. be foly. 3) Rima vize, kis Hont Várm.ben ered, Já-nosinál Gömör Várm.be kö-szönt, 's Lénártfalvánál Sajóval egyesül. 4) Balog vize: Hont Várm.ben ered-vén, egész völgynek nevet adván, ez is Lénártfalvánál Sajóba szakad. 5) Tu-róc vize: a' kis Honti he-gyek közt eredvén, a' Vár-megyének némelly helysé-geit nedvesítvén, Runyá-nál, Putnok vsa felett Sa-jóval egyesül. 6) Cseremos-no, Torna Várm.ben, kü-lömbféle kútfökből szár-mozván, 's Derne vizének is neveztetvén Berzéte mel-lett Sajóba foly. 7) Jolsva vize, Murány hegyeiből e-redvén, Murány vizének is neveztetik, 's 4 mfdnyi fo-lyása után Sajóba vegyül. 8) Csetnek vize Cserna Leho-ta felett eredvén, Csetnek és Pelsőcz felé a' mtfldnyi futása után Sajóval eggyé lesz. Levegője igen egéssé-ges. Termékenysége térsé-gein jeles, kivált Balog völ-gyén, és Sió mentében. A' Rimaszombati kenyér hí-res, hegyeiben a' marha és juh tartása alkalmas. Gabonája elegendő nem te-

rem; főzelékjei, u. m. a' Szilítzei borsó, mák, 's a' t. nevezetesek, a' kerti zöld-ségi és fa gyümölcszei gaz-dagok. Borai Borsod Várm. felől meglehetősek és egé-ségesek mint a' Ragályi, Zubogyi, Keleméri borok. Legjelesebb termési a' vas, méz, viasz, sajt 's t. ef. Az itt való vas, (Dopsinai és Csetneki) a' Diós-Györrivel vetekedik. Vannak más kü-lömbféle érczei és ásványi is, ú. m. a' magnetizált vas. Mindennemű fákkal is gaz-dag; a' Tisza fája legkülö-nösebb, vadakkal is bővel-kednek erdeji, és halakkal rákokkal vizei. Lakosinak száma 149632, kik részsze-rént földművelésből, rész szerént vassal, mézzel, vi-asszal kereskedésből, rész szerént só és vas hordásból, bányászságból nyerekednek. Legtöbbszire Magyarok és Tótok, némellyek Németek. Legnagyobb számmal ref. kath. és evang. Vannak görög hitűek is. 13 mvsokat, 260 falukat, 77 pusztákat számlál. Portáji 87, hozzá-jok járultak kis Hont részé-ről 204/8. A' Rosnyói kat. Püspökséghez tartozik.

Gomron, I. Bender Abassi.

Gomsawa, vs nem messze egy hason nevű fétől, a' Varsói volt Bromberg oszt. 45 h. 230 lak.

Gonare, sziget S. Domingó-nál nyug. Indiában, 7-8 mfd hosszú, de igen vesze-delmes fővénytorlásokkal körülvéetve; édes víz nél-kül szűkölködik.

Göncz, Gincz, (48° 31' É. Sz.) régi mvs Abauj Várm.ben, azon nevű jár.han Hernád vize mellett, Hidas Néme-lthitől 1 1/4 óra. F. U. Gróf Csáky familia; lak. Magy.

- kat. és ref. Régi dicsőségét feljegyezte Bombardi és Turóczy. Erdeje elegendő, szőlői nagyok és jól termők, országos vásári nevezetese; sóval jó élő föld. Itt prédikátorkodott Károlyi Gáspár, kinek bibliabeli fordítása olly becses, tiszta és könnyű magyarságáért. Az itt való borral kereskedés nevezetes.
- Gondar**, (12° 34' 30" É. Sz. 55° 10' K. H.) fővs Habessiníában, közép Afrikában, Királynak széke, nagy és népes, béke időben 80000 lak. vannak; egy mély völgyben a' Kahha és Angrab főknél fekszik, nem szép, legtöbb háza alacsony agyaggunyhók, gömbölyű szalma tetőkkel. A' királyi residenzia 4 emeletre van, és igen messze terjedő, de tűz által nagyon megrongcsolt épület, 30 látnyi magos fallal van körülvéve. A' vst mind Keresztények lakják. Vagnak Muhamedánok is; mintegy 1000 házakat foglal, túl a' fön egy kis vsban; igen nagyon kereskednek.
- Gondow**, kis vs az Arroz vize mellett, a' francz. felső Pyrenaei oszt. 83 h.
- Gondomar**, helys. és főhelye egy Grófs. Galliciai Kir. Spanyol orsz. melly Alcunna házhoz tartozott.
- Gondrecourt**, vs Ornain mellett, a' Francz. Maas oszt. 300 h. és 1110 lak.
- Gondreville**, vs Mosel mellett, a' Francz. Meurthe oszt. ban 210. h.
- Gondrin**, vs a' francz. Gers oszt.
- Gondscha**, v. Kong, csak a' nevéről ismeretes tart. Nigritziában, kel. Africában, Bambarra déli részein Kon-
- gi hegytetőknel.
- Gonesse**, (48° 59' É. Sz. 20° 6' K. H.) vs a' Fr. Seine és Oise oszt. 398 h. 2400 l.
- Gonga**, hajdan Habessiníához tartozó tart. Dembeának déli részén a' Nilus és Malleg mellett.
- Gonich**, Gunich, Gheunie, (41° 30' É. Sz.) erős vár, a' Török Georgiában, a' fekete tengeren, nyáron lakatlan a' rosz levegő miatt, télen 8000 l. számlál.
- Gonjondz**, ker. vs a' Boher vizénél az Orosz Bialistoki Helyt. 1370 l.
- Gönningen**, falu Würtenbergi Kirs. Rothenburgi ker. Tübingennél 1820 l. kereskedik gyümölccsel, maggal, kenderrel, égett vizekkel és italokkal, mézzel 's t. ef.
- Gönong - Apy**, l. Banda szigetek.
- Gonowitz**. mvs alsó Stiriában, Cilli ker. Dráva mellett, több 100 h. 1 Pléb. 1 várnak és postaváltással. Ezen tájnak hegyein legjobb vörös bor terem, mellyből a' lakosok elég pénzt nyernek, vagyon mineralis vize is, és közel bányája. Tartozik ezen mvs egy hason nevű Urodalomhoz.
- Gonten**, falu a' Helvetziai Appenzeli kant. egy egésséges kúttal.
- Gonthar**, Abyssiniában Afrikában, királyi lakó vs.
- Gönyö**, nagy magyar falu Győr Várm. ben Győr és Ács között, van 1 kat. templ. és igen szép vendégfogadója, a' Dunának partján sok malmai, mellyek a' Duna közepén duczokra vagnak aggatva, vagyon ezen felül birka majörja, postaháza és kat. pléb. Birtokosa G. Eszterházy.
- Gonzaga**, helys. egy szép várral.

- eredeti háza a' hajdan úgy neveztetett Mantuai Hercegségben. 1796-ben az Olasz Republicához kapcsoltatt, azután a' Reveroi Mincio oszt.hoz Olasz Királyságban.
- Gonzalva**, Lopez Gonzalva, fok felső Guineában, közép Afrikában.
- Gonsawa**, vs a' Varsói volt Bromberg oszt. 280 l.
- Goodmanchester**, vs az Angliai Hutingtoni Grófs.
- Goodwins**, veszedelmes fővény torlások a' Kenti tart.nak keleti partján Angliában, ez és a' száraz föld közt, a' hajók még is félelem nélkül a' révben kiköthetnek.
- Goothab**, (64° 10' E. Sz.) legrégibb Dániai Colonia Grönlandban kikötő helyel.
- Goplo**, nagy tó Orosz Lengyel orsz.ban Kalischi Vajdaságban, hossza 5, szélessége 1 mfd. Ennek közepében van ama kastély, mellyben Popiel Királyt, mint mondják, az egerek megették. Noc falutól, Kruschwizig, a' Netze onnét legtöbb vizet nyer.
- Göppingen**, (27° 15' 13" K. H. 48° 41' 20" E. Sz.) szépen és rendesen épült vs a' Würtembergi Kirs. Schorndorfi ker. a' Vils mellett, 4160 l. savanyúvízzel, gyapju és fayence fabr. díszeskedik.
- Gor**, ország hajdan nagy Mongol bir.ban, Asiában; igen hegyes, azon nevű vssal.
- Goragot**, vs Bengala orsz.ban Ost-Indiában.
- Goram**, (4° D. Sz. 149° K. H.) egy a' Moluki szigetek közül, új Guineának déli részén, mellyel nagy kereskedést űz igen termékeny és népes, 13 mecsetei vagynak.
- Goran**, falu Hollandus kereskedő hely Celebes v. Macassar szigetében Ostindiában.
- Goranto**, vs nem messze Patérától Natoliában Asiában.
- Goray**, vs Lengyel orsz.ban, Lublini Vajdaságban.
- Gorbatow**, új ker. vs Okának jobb partján, az Orosz Nischnei - Nowgorodi Helyt. a' Moskwai posta úton, hajdan klastromos falu, 1 temp. mintegy 700 l. kik szántóföld, és kert művelésből, hajókázásból, kötél, és háló csinálásból élnek.
- Gorbits**, falu Saale oszt. a' volt Vestfáliai Kirs. köszen bányája vagyon.
- Gorbitszhammer**, vas hámor Reusz-Schlaitz Grófok' tulajdona, kemenczékkel, eszt. ként 1600 mázsa vas porté-kákat készít.
- Görchen**, lengy. Mlegska Gorcka, vs a' Póseni Hercz. 219 h. és 1230 l. birtokosa Herc. Sukovszky.
- Gordes**, vs a' Fr. Vaucluse oszt. 2810 l.
- Gordon**, Guordon, (53° 45' E. Sz. 19° 6' K. H.) vs és most ker.főhelye Fr.Lot oszt. Dordogne mellett egy tetőn, 3700 l. gyapju és kender készítményekkel, kalap fabr. gabonával és vágó marhával kereskedik.
- Gorse** v. Goedereede, (14° 17' E. Sz. 45° K. H.) fr. sziget a' közép Senegambiának partjain, közép Afrikában a' zöld foknál, csak az 1500 toisnyi széles kanális, vagy tengerkar által választatik a' száraz földtől, tulajdonképen egy Vulcán eredetű szikla, mellyen 1 vs. 2 kastély, és több erősegek fekszenek, magában terméketlen, de kereskedésre igen alkalmas, és a' természetből igen jól erősített, ezen sziget a' Francziáknak, az Anglusoktól minden Colo-

- niaikkal együtt Senegambíában 1804ben elvétellett, és újra a' Francziáktól megöriztetett.
- Görgey**, Orosz falu, Hunschisdorf, falu Erdély orsz.ban: Thorda Várm. hason nevű folyó viz mellett, Szász Régentől 2 óra; F. U. B. Bornemisza, lakják Oláhok, vagyon egy görög egyes. Pléb. és jó sósútja.
- Görgey**, Sz. Imre Gurgin, priv. mvs ugyan azon Várm. és folyóviz mellett, erdős hegyek között; Magyarok, Németek és Oláhok lakják vagyon kat. ref. és görög egyes. templ. egy Urodalmi iskolája, sok őrlő malma, papiros és fayence fabr. a' tája sóval nagyon bővelkedik. Nevezetes itt B. Bornemisza kastélya is.
- Gorgier**, urod. a' Neunburgi tónál a' Neufchateli Hercs. ben.
- Gorgona**, Santa Margarita, (43° 25' 46" É. Sz. 27° 32' 55" K. H.) sziget közép tengeren, a' Toskánai Nagy Her. gé, köre 2 mfd, csak halászhok lakják, kik szardella fogásból élődnek.
- Gorgona**, kis Spanyol sziget a' Mar del-Zuron déli Amerikánál, 4 mfdre fekszik a' Popayan tart. tól, csupán itt halásztatnak még gyönygök a' déli tengerben.
- Gorgonsola**, vs Lombardia orsz. ban, Trivultio Herc. gé.
- Gorgora**, hajdan emlékezetes félsziget a' Dembea tenger északi partjain, a' Habessiniak tart. Dembeában; hol a' Jesuiták a' 17. Században főhelyeket fundáltak, és egy gyönyörű templomot és klastromot építettek.
- Gorgue**, (la), vs Lys mellett, a' francz. északi oszt. 196 h. 3020 l. és kenderszövő műhelyekkel.
- Gorgue**, sziget a' Persa Ker-
- man tart. meglehetősen termékenységgel.
- Gori**, ker. vs az Orosz Grusiniak Helyt. Kur mellett, kat. Örmények lakják, kik közt sokan gazdag kereskedők, széke egy Erseknek.
- Goriceán**, falu Szala Várm. ben, Muraközi jár. ban Muravizénél, Csáktornya-hoz 2 óra. F. U. G. Festetics György, lak. Horvátok, kat. tulajdon plébán. és dohány termeszéssel.
- Gorinchem**, l. Gorkum.
- Göriseifen**, falu a' Löwenberg-Bunzlau ker. Sileziában, 298 h. és 2080 l. sok mész-kő ásatik hegyeiben.
- Göritz**, vs a' Brandenburgi új Markban, Sternbergi ker. az Odera vize mellett; 163 h. 990 l.
- Gorka**, vs a' Poseni Herczs.
- Gorka**, ország Asiában, melly a' Hindostani Auhd és Nepallal határos, egy hason nevű fő vassal.
- Görkau**, l. Jörkau.
- Gorkum** Gorinchem, (51° 49' 50" É. Sz. 22° 38' 15" K. H.) gyengén erősített vs Lingének Mervébe való folyásánál, mellytől 2 részre osztatik, egy Belgiom Orsz. déli Hollandia tart. 1,398 h. és 4,970 l. kik rozsossal, és vidrával, mellyet Mervébe fognak, kereskednek, egyehány fabrikát is tartanak.
- Görkwitz**, falu Reusz-Schlaitz Grofs. egy vas hámorja és szekérkenő főző helye vagyon.
- Gorlice**, vs Gallicziában, Jaslowi ker.
- Görlitz**, Herczgs. azután hasonló nevű kerület a' Szász Királys. egy része a' felső Lusátziának ezen kerületnek fő városa
- Görlitz** Gorolitium, (32° 38' 42" K. H. 51° 9' 8" É. Sz.) a' Neisze mellett, 1098 h.

- 8,200 l. 8. Templ. melyek közül a' Sz. Péter és Pál Templ. jó orgonával nagy harangokkal, és egy földbe ásvott kápolnával diszeskedik, a' Sz. Kereszt Templomát nevezetessé teszi azon Sz. Sír, melyet Emerich Ferentz Polgár mester a' Jerusálemi Kr. Jézus Sírjának formájára csináltatott 1481 Eszt. Itt vagyon a' Fel. Lusatziai Kir. Tudos Társaság, egy könyvtárral Mappák, és rézmetszések gyűjteménye, sok physikai és mineralogiai szerekkel, Gymnasiummal, közönséges könyvtárral; 298 posztosok lakják. Nevezetesekek benne, a' vászon, pántlika, kalap, bőr, pipa fabr. selyem posztó és vászonnal való kereskedelem. A' várostól egy órányira fekszik a' gránitos, és bazaltos Landskrone nevű hegy, mely 304 párisi lábnyi magas.
- Görmitz**, Görms Achter vizétől kerített kis sziget, tartozik a' Burkus Pomerániához, az Usedomi ker. itt írósvaj és sajt csináltatik.
- Görnitz**, Oelsnitznél, falu Szász Kir. Voigtlaendi ker. a' hasonló nevű fő vízben gyöngyök találatnak.
- Gorny Glogow**, l. Felső Glogau
- Goro**, Porto di Goro, Pó főnek karja által, a' mely Velenczei öbölbe szakad, formált mocsáros tér, az Olasz Orsz. volt alsó Poszt.
- Gorochowetz**, (55° 55' É. Sz.) ker. vs Klásmánál fekvő Wladimir, Orosz helys. 2480 l. Bagaria, és szappan fabr. harang öntő műhellyel; kereskedik lennel, bőrrrel, prémmel, halakkal, különösen Astrachánnal.
- Gorodez**, ker. vs. az Orosz Witepsk helyt. 125 Polgár, és 194 Zs. l.
- Gorodischtsche**, ker. vsa Julawa, és Kitscherleika főknál az Orosz Pensa Helys. 1748 férfi l.
- Gorodischtsche**, kis vs a' Dneper mellett Kiow Orosz Helyt.
- Gorodischtsche**, Orlowi. falu Nischegorod Orosz Helyt. 3000 l. kik kocsikat, Berlini kéket, és czeruzát készítenek.
- Gorodnia**, ker. vs Czernigów Orosz Helyt.
- Gorodok**, ker. vs Póloczk, Orosz Helyt. Neschtscherda tónál.
- Görög Ország**, Graecia, elejénten különböző, s nem egy nevű lakosokkal birt. A' leges legrégebb lakosi voltanak a' Pelasgusok vagy Pelasgiotok; ezek utóbb Danausoknak nevezettek el. Csak nem olly régiek voltak a' Hellenusok is, nem különben az Achaeusok és Argivusok is. A' Graikos Gaekos nevű nép is régi volt Ha a' Rómaiaknak, kik elejétől fogva e' névvel különböztették meg ezen országot lakosait, tudósítását számba vesszük. Tulajdonképen így nevezettek némely Epirus, Akarnánia és Aetolia tartományinak lakosi; ezek a' Rómaiakhoz közelebb lévén okot adtanak néki, hogy a' körül belől lévőket is így nevezék. Hasonlóképen a' többi nevek is csak némely lakosoknak voltak tulajdoni; közönségesek nem lettenek állandóul az egy Grekusokén kívül; így ragadt a' a' Gaecia név ezen Ország-ra. Hellas, Achaea, Argus, Peloponesus bizonyos tartományoknak tulajdon neve maradt. A' Graecia ki-

terjedett tágos értelemben mind annyira, mennyire a' görög nyelv hangzott; s így magában foglalt minden Aegumi és Jóniai tengerek közt fekvő tartományokat, Macedoniát, Epirust, kis Asiát is. Szoros értelemben pedig határos volt keletre az Aegumi tengerrel; délre a' közép tengerrel; nyugatra a' Jóniai tengerrel és Epirussal, északra Epirussal és Macedoniával. Graecia fő részei voltak: 1) Peloponesus, 2) Achaja a' Romaiaktól vettetése szerint, a' mai Livadia, s régi tulajdonkép való Hellas, 3) Thessalia. Peloponesus Pomponius Mela és Plinius szerint e' 6 részekre osztatott: Achaja, vagy régi Aigialos, Argolis, Lakonika, Messenia, Elis és Arkadia Hellashoz tartoztak Megaris, Attika, Boetia, Phokis, Lokris, Doris, Aetolia, és Akarnia. Tessalia Strabó és Ptolemaeus szerint e' 4 részekből állott: Thetialiotis, Phthiotis, Pelasgiotis, és Hestiäotis. Herodotus' tanúsága szerint annyi fő nemzetségek számláltattak Graeciában, a' hány nyelvjárások uralkodtak; t. i.: az Aeoliai, Doriai, Attikai, és Jóniai. Az Aeoliai volt a' Hellenusoknak közönséges nyelvek tulajdonképen; a' Doriai ennek elfajzata volt. Az Aeoliai nyelvnek Pelasgusival összevegyülése szülte a' régi Attikait; ettől pedig elfajzott a' Jóniai. Az Amphiktyoni Tanácsban következő 12. nemzetségeknek volt székek és szavok: Jóniai, Dolop. (utóbb Pernaeb, Thessaliai, Aeniani utóbb Oetaei) Magneti,

Malcensi, Phthiot, Dórliai, Phokisi, Lokrisi, Tebei és Boetiai népeknek. Az al-Görög nemzetségek a' Görög Országnak különös megismértetésében fordulnak elő; nem külömben folyóik, hegyeik, városik s t. ef. is. Tetteit a' Historia, szokásit az Archaeologia terjeszteli. Egyébként l. Graecia *Görög tenger*, l. Jóniai tenger. *Goron*, vs Mayenne Francz. oszt 330 h. és 3,020 l. *Gorredyk*, Helys. egy Belgiom. orsz. Geldria tart. 1070 l. *Goretiti*, megerősített Spanyol Sziget la Plata fónak déli Americáb tengerbe való szakadásánál. *Gorrevod*, vs Ains Fr. oszt. 2050 l. *Gorsny*, Kaukaziai Nép. Orosz védelem alatt, melly 20,000 lovas sereget felállíthat, él marha, és ló nevelésből, és rablásból. *Görtshachhof*; Faluk Lagenfurtnál, Karinthában; vagy on aczél, és vas fabr. *Gortschitz*, fő Carinthiában, ered Hüttenberg felett, és Osterwitznél a' Gurkba szakad. *Gortyne*, hajdan nevezetes vs Candia, v. Creta szigetéb. közép tengerb. a' Messaria lapály kezdetén, most csak felséges dűledékeket mutat, mellyek egy kis tónál fekszenek, melly tó a' régi Lethének tartatik. *Görz*, hajdan megherczegített Grófság vala, melly belső Austriához tartozott, Északra Tolmain kel. az Idriani föld és Karniolia, délre hasonlóképen Karniolia és a' Montfalconi ker. Nyug. a' Velencei Friaul, vagy inkább a' Judri fő viz voltak határi, de az 1807 10-diki 9-beri egyezés szerint Olasz országhoz kap-

esoltatott, és a' Passeriano oszt. egyesitetett. Az 1809-diki Bécsi békeség őrta Illyriához tartozott; híres az igen jó fehér és vörös boráról, melly nagyobb mértékben mind gabona terem, vagyon jó gyümölcs és olaja. Lóban, és ö körben szükségét szenved, de annál több kecskéje vagyon. A' selyem művelésben nagyon fáradoznak. A' Nyugoti határit ezen Tartom.nak nagyobb részint az Isonzo fő vize teszi. A' lakosi, majd 100,000 a' Kornióliától Isonzoig tótosan beszélnek, túl a' folyón már tót, és kevert Olasz, és Francia nyelvet. A' vagyonsabbak Olaszúl, és Németül is beszélnek, minden lakosi ezen Tartomány-nak Páristák, kormányzatott egy Tart. Kapitánytól, a' fő vsa

Görz Goritia, (31° 8' 30" K. H. 45° 57' 30" É. Sz.) rozsúl épült házokkal, két fő részekre oszlik; a' régi felső vsra. kis erősséggel egy hegyen és az Isonzoi téren, — az alsó vsra melly újabb amannál, 955 h. és 12000 l. Az érseki Temp. kívül vagynak még 9 Klast. Temp. és 9 Kápolnáji, egy Gymnasiuma és Lyceuma. Földművelő tudós társasága, Normalisa, Arcadiái Társas. bór, és selyem művei, viaszgyertya és pálinka fabr.

Gorzagna, vs Piemontban, Bormida fónál, Szardinia Ors.ban.

Görzke, Ns vs Brandenburgi közép Markban, 110 h. és és 560 l. kik többnyire sindely csinállók.

Gös, Goes v. Ter Goes (57° 30' 18" É. Sz. 21° 37' 16"

K. H.) erős v. Zuid Beveland Szig. a' Schenge v. az Ooster Scheldének egy szakadásában, mellyel egy kanális által össze foly, egye. Belgium Orsz. 900 h. 4 Temp. 3710 l. kikötő hellyel, még is vászon szövő és sófőző művei vagynak, kereskedik gabonával sóval 's t. ef.

Gös, Goes, hegy a' Beirai Portugallai Tart.mellynek mint egy 1500 l. vagynak.

Goschen, vs Maszachusetsbayi Labad tart.ban, a' frigyes Statusokban esz. Amerikában.

Goschütz, szabad Nemes urod. Sileziában Wartenbergi ker. 2 □ mfd. térrrel, és 5000 l. Reichenbach Grofé.

Goschütz, helys. 36 h. 260 l. itt vagynak selyem, posztó, papiros fabr. és réz hámor.

Göschwitz, falu Szász Weimari Herczegs. Lobedánál bányájából murvás kövek fejtenek nevezetes itten egy barlang, ez belől mindég csepeg, és verhenyeges szürke mesze vagyon.

Gosock, falu Saale vizénél a' Thüringi ker. egy kis várral, melly hajdan a' Szász Pfalz Grófok széke vala, Thürnigiában itt legjobb bór terem.

Goslar, ker. az Okeri oszt. a' volt Vestfaliai Királys. magában foglalja egy részét a' Hildesheimi Hercz. a' Wolfenbütteli Harz ker. a' hajdani birod. vst Goslart; határos Délre Einbek, és Osterodéval Kel. Halberstadt és Braunschweigi ker. Ész. Braunschweigi ker. Ny. Hildesheim ker.; tére 16 81/100 □ mfd. és (1807) 50,524 l. kik többnyire Evang. egyes kath.

- és Zsid. keverve ; 2 vst, 4 mvst, 115 falut és pusztát számlál, mellyek mind össze 11 kant. és 91 községeket foglalnak.
- Goslar** Goslaria, (51° 54' 27" É. Sz. 27° 59' 6" K. H.) vs és fő helye ezen ker. és egy hason nevű kant. Harz előtt a' Rammel hegynek tövénél fekszik, vizét Gosséből veszi, melly keresztül folyja. Magas fallal, sok tornyokkal, és száraz sánczokkal vagyon körül véve, van 6 kapuja rendetlenül, és rozszúl épült utszáji görbék és szűkek, és nyomorúltúl kövel ki rakva 1052 sindellyel fedett háza, és és 5460 keresz. és 40 Zsidó, 1. 4 Luth. 1 Kat. Templ. Nevezetes az elsők közül a' Gothicus Cathed. regisége, ritka festései, és rajzolat miatt, nevelő intézeteken kívül vagyon itten a' Frankenbergi Leány Klast. és a' Neuwerk Leány Klast. egy Leány Iskolával, hozzá tartozó Templ. Jelesek az épületek közül, a' Worth a' piaczon, 8 Német Császárok' álló oszlopoival, egy Császári Vár dűledékjei, a' Pénzverő ház a' Veits kapunál, a' fogház s t. m. vagynak ezen kívül 1 polgári 1 leányi 2 nemzeti's szabad Iskolája, a' Lak. élelmeiket gálicz és hamu égetés, dara, tobak, liqueur, ércz, réz fabr. ón kénkö ásás, serfőzés, gabona kereskedés által szerzik. A' Város széke volt az al- Praefectusnak, a' Polgári Ítéltő törvényszéknek a' többi ker. hatalmasságoknak, és egy Bánya hivatalnak.
- Goslew**, 1. Eupatoria.
- Goslina**, Murovana, Nemes vs a' Poseni Herczs. 89 h. 611 kereszt: 396 Zs. 1. Papiros malommal.
- Gospich**, (44° 33' É. Sz. 33° 11' 15" K. H.) vs Horvát Orsz. a' Károlyvári Határ őrző Regimentben ott fekszik a' Likai Regiment ör serege, vagyon 126 h. 400 Polgár 1. 1 Iskolája 1 Kath. Pléb. 1 puskaporos tornya.
- Gosport**, vs Southampton Anglus Grófs. egy erősített révvel Portsmouthnak ellenében, hajósok, és kézmivesek lakják; zömök oszlopi vannak a' kereskedő hajóknak kiköttetésekre vas öntő műhelye, és teng. ispitálja is vagyon háború időben igen eleven.
- Gossau**, fő helye egy ker. a' Sz. Gallen kant Helwetziában jókora nagyságu, és taplatatú hely, 2430 l. nagy általjárás, vászon, és pamut fabr. vásárjai is vagynak.
- Gosselies**, vs Jemappe Francz. oszt. 2870 l.
- Göstadt**, Göstädtel, Josephstätt Jöhstätt, Bánya vs Szász Királys. Annabergnél, az Erzgebirgi ker. v 199 h. 1,270 l. Bányázással; vassal és csipkével kereskedik.
- Gostenhof**, 1. Nürnberg.
- Gostinin**, vs a' Warsói volt oszt. 1 vámmal, és 500 l.
- Gostyn**, vs a' Poseni Herczs. 200 h. 1030 l. és gyólc szövése vagyon.
- Gosz**, hajdan Sz. Benedek renden lévő Apácza klast. vala, fel. Striában, Bruki ker. nem mesze Leobentől, 1782, II. Joseph Csász. cassálta, Püspökséggé változtatta, utóbb mindazonáltal a' Sekai Püsp. egyesitetett. Mostan Csász. Urod. Az újabb időkben nevezetessé

tette' Buonaparte Francia Gener. 1797 eszt. ottan levő Főszállása, és hogy ott kezdődött a béke kötés mely 17 Apr. Leobenben alá is íratott 5 esztendei háboru után.

Görsnitz, mvs Pleisse vizénél, Szász - Gothai Altenburgi Herczs. van gyapju fabr.

Görszweinstein, mvs Bajor Maini ker. nevezetes egy szikla üregtől, csud. képtől melyhez nagy búcsú járárok történnek, a' számtarto hivatalak helye.

Goszyn, vs a' Warsói oszt. 510 lak.

Gotha, Szász Herczgs. áll a' Gothai Herczs.ből mely a' Gleichen Grófs.nak hozzá esendő résszel együtt 28 □ mfdön 91000 l. foglal. 2) a' Leipczig nyugoti részén fekvő Altenburgi Herczegség' nagyobb részéből, 25 1/2 □ mfdön 85000 l. 3) Egy részéből a' Henneberg - Themar oszt. mely 1 1/4 □ mfd. és 2600 l. számlál, az egész földszíne tehát 54 3/4 mfd, és az egész népessége 178600 lélek. Hegyei Inselberg, és Schneekopf. Folyóvizei: Gera, Nesse, Werra, Unstrut, Ilm, Leine, Hörsel, Apfelstadt. 's t. m. Termései: gabona, kender, gyümölcs, fa, széna, ánis, safrán, ló, vad, tollas állatok, halak, aczél, vas, építő, malom, mész, kőszőrű, és pala kövek, kristály, kőszén 's t. ef. Jövedelmei 1,300000 for. katonasága 2500 ember. Köteles segedelme volt Rajnai szövetség' fenn tartására 1100 ember. A' fő vsa.

Gotha, (50° 57' 4" É. Sz. 28° 22' 38" K. H.) Leine vize mellett fekszik, egy hegynek tövében, mellyen Frie-

denstein Hercz. Residentzia áll. Vagyon 1336 h. és 11500 l. 1 Gymnasiuma Falusi Mester-Seminariuma, szabad rajzoló háza, a' Várban pénz mesterségek, és Természeti gyűjtemenyei, könyvtára 50000 kötetekkel, és hasznos gyapjú, pamut, bőr, porcellán, vászon, keményítő, pántlika, tóbák, papirosszönyeg és festék fabr. Egyik külső vsában egy kies helyen van a' Herczegi Friedrichsthal nevű mulató kastély, udvari kert és közel hozzá egy, hegytetőn (Schneebergen) a' Herczegi egész torony.

Gotha - Elbe, Götha - Elf, folyó Svecziában, tulajdonképen a' Wenertávnak kifolyása, Gothenburgnál a' Kattegatba omlik; Trollhättánál nagy vizzuhánásokat képez.

Göthaland, Gothland, v. a' Gothusok országa, így hivatik a' Gothusoktól, kik azt régenten birták, Svecziának egész déli része, a' kel. és Esz. tenger között és egy részét közepének is magában foglalja, nagysága 1913 □ mfd 1,454000 lak. sok halas tavai vannak u. m. Wener, Dalbo, Wetter, Roven 's a' t. sok fővize u. m. Motala, Staeng, Götha - Elf, 's t. ef. vas, timsó, gabona, takarmány, tölygfa, főzelék 's a' t. Marhatartása nagy hala, rákja teknyös békája bőségben. Eloszik a' keleti, déli és nyugoti Gothia tartományokra.

Gothenburg, Götheborg, Svecziái orsz. kapitányság. Ny. Göthalandban kel. tenger mellett, áll Götheborgs, és Baehus - Laenből, 86 mfd. 116670 l. számlál; fő vsa **Gothenburg**, (57° 42' 4" É. Sz.

29° 37' 37" K.H.) megerősített a' Gotha-Elfen, Stokholm után legnevezetesebb vs Svecziában, 1100 h. 20000 l. 1 jó kikutóval, 's 3 révvél; széke 1 Püspöknek, Ostindiai társaságnak, Gymnasiumnak, és több tanuló intézeteknek, a' Kir. tudós társaságnak; vagynaktöbb külső vsai, mellyeket a' lakosok kertjeik által ékesíttének, 4 hajó építő helye; posztó, szőnyeg, selyem, pamut, viaszos vászon, tükör és tobák fabr. Festő, halzsír égető, czukor főző, vasöntő műhelyei, nagy hering fogása, 250 tulajdon hajóji, mellyek által kereskedés üzettetik.

Gothini, Tacitus bizonyossága szerint Marcomannusok háta megett lakott népség Sileziában és Lengyel országban.

Gothland, l. Göthaland.

Gothland, Gottland, Svecziai sziget a' kel. tengeren és orsz. kapitányság a' kel. Göthaland partjain, foglal magában 24 Svéd □ mfdön 31290 l. természetsei: karniol, fővény, és más kövek, tölgy hárs, tápláló füvek, birkák, vadak, halak, 's t. ef. Főhelye Visby.

Gotschsdorf, falu felső Lusatzában, Bunzeni ker. 1 egészes kuttal.

Gottalengo, vs a' Lomb. Vel. Kir. a' volt Mella oszt. 2500 lak.

Göttersdorf, falu Cseh orsz. Saa-tzi ker. hol sok fa edény készíttetik.

Göttersdorf, l. Fugger.

Gottesberg, vska felső Sileziában, Schiweidnitz-i Herczs. Gróf Hochberg tulajdona, 's 249 h. 2060 l. vannak köszén gödrei, és szikla töres ezüst után, melly még is

kevés hazná, az evang. itten 1 templ. és tanuló házok vagyon. Köttenek itten sok saphák, és kapczák gyapjából.

Gottesgab, sz. kir. bánya vs Cseh orsz. Ellbogeni ker. a' Schwarzwasser kútfejénél, 130 h. és 1520 l. kik sok csipkét készíttének, ásatik vas ércz (melly között Magneskö) réz és ezüst, ércz, kevés czin ércz is. Nem messze a' vstól ásatik turfa, tábla égetésre és szoba fütetésre, itt' olly hideg vagyon, hogy csak kevés hetekig maradhatnak a' szobák fütetlenül csak fű, és semminémű gabona sem terem.

Gotteshausbund, egy a' 3 oszt. közül Helvetziai Graubünden Kant. 28 mfd. hosszú 20 mfd. széles 27360 l. kik német nyelven kívül, kevert olasz és deák nyelvet beszélnek, többnyire ref. keresk. marhával, gyümölcs. Fő helye Chur.

Göttinga, régentén ezen nem rég független volt Herczgs. a' Braunschweig Lüneburgi Herczs. uradalma alatt a' Kalenbergi Herczgséghez tartozott, de 1802 birodalmi Herczgre emeltetett, és a' birodal. gyűlésénél voksot is nyert, 1807 a' Vestfáliai kir. eggyesíttetett a' volt Leinei oszt. egy különös ker. állított, délről a' Heiligenstadt, Eschwage, és a' volt Casseli ker., kel. a' Cassel és Hörter ker. Ész.ról Eimbeki ker. Nyug. az Osterodi, Duderstadti és Hörteri ker. határos. 1807 30 28/100 □ mfd lészen 75025 l. számlált többnyire mind luth. 's csak kevés kath. ref. és zsidók, van 7 vsa, 6 mvsa, 199 faluja mellyek 160 községre osztatnak. Fő vsa

Göttinga, (51° 31' 58" É. Sz. 27° 35' 2" K. H.) egy csatorna mellett, melly Uj Leinének neveztetik. 969 ház. és 8060 lak. 3 részre osztatik az 6 - ujes Masch vera, sánczzal vétetik körül, melly egy-szersmind kiés sétáló helyet szolgáltat, 4 kapuja va-gyon a' vs nagyobb részént szépen vagy on építve, széles 's egyenes utszáji 3 piacza 3 lút. 1 ref. 1 kat. templ. 1 ispitálya, és 1 Universitása, melly a' boldogabb időkben 1000 — 1200 tanulóktól is látogattatott, jeles a' 200000 darabból álla könyvtárja, pénzes kamarája, gazdag Muzeumja 1 modellás cabi-netje, szép fűvész kertje, csillagvisgállo tornya, Che-miai laboratoriuma, téres szőlőháza kir. tudós, társ. 1 theol. és 1 philosophiai Se-minariuma's a' t. Találta-tik itt még 1 deák és 1 le-ány iskola. 1 német Rendi-commenthurság, régi fegy-ver-háza és más jeles épü-letek; a' lak. 2 nagy posztó fabr. vászon 's kapcza sö-vesek tobák, 's dohány fabr. és 8 szappanfőző művekben föld míveléssel, marha tartás-sal élelem terméztéssel 's a' t. foglalatatoskodnak. Ke-reskedések hasznos.

Gottland, l. Gothland.

Gottleube, kis bánya vs a' ha-son nevű fónál Szász Kirs. Meiszeni ker. 410 l. és jó vas műhelyekkel.

Gotthlieben, helys. egy vár a' Helvetziai Thurgau Kant. Rhenusnak Unter Tóba va-lo kifolyásánál.

Gotto, Kirs., Nigricziában kö-zép Afrikában Nigernek jobb partján, ott a' hol azon tó Guinskala szigetét kerít, délről Tombuktútól.

Gottorf, régi jó karban meg

maradott kastély Schlesz-wignál a' Stey fótól kerítte-tett szigeten, hajdan Hol-stein-Gottorf Herczeg' lakja vala, most a' Schleszwigi Helytartóé.

Gottow, falu Brandenburgi közép Markban, Lukenwal-di ker. vas műhellyel, melly a' 30—40 hetekig tar-tó Campagne alatt heten-ként 160 mázsa késtítetlen, és öntött vasat, 48—72 mázsa szálvasat, 15—16 más szer-szám vasat készít, vagy on itt' egy Spanyol birka ma-jorság.

Gottsches, Hotzschevie vagy Chotzschevie, kis város nagy kastéllyal Karniolia-ban, melly Auerspergi Hercz-gek' tulajdona. Főhelye egy Grófs.nak, mellyhez még az özvedült Friedrichs-Steine kastély, és több pléb. tár-toznak, ezen Urodal. 1623 Grófs.ra emeltetett; a' kö-rül fekvő táj Windische-Marknak hivatik, népessége 44000-re megy, régi törött német nyelvet beznének; öl-tözetek és tulajdonságaika' többi Karnioloktól külö-mböz, sok fa, és fazékas mun-kát készítenek, sok gyól-csot szőnek, hajdan Olasz gyümöl csöket Austriáb. és Magyar orsz.ban árultanak.

Gottsgab, Bánya helys. Bajor orsz.ban Maini ker. Fichtel hegyén Raab fő mellett, vas-míve vagy on.

Gottweih, Gottwich igen szép Benédictinus Apátság az Ens alatt Austr. a' Bécsi erdő felett lévő negyedben, fek-szik 's egy magas hegyte-tőn; nevezetes a' könyvtá-ra 's természetes gyűjtemé-nye. A' Duna felé gyönyörű kilátása vagy on. Ezen A-patsághoz tartozó Chronicon Gottwicense melly a' közép idő-

időbéli *Diplomatica* és föld esmértes véget igen becses hajdani Apáturától Bessel Gottfriedtől készítettet.

Götzenbruck, fő a' Moseli Fr. oszt. híres az üvegbányája, melly Meiselthallal naponként 2500 óraüveget készít.

Götzendorf, kast. és mvs Austriában Ens alatt a' Bécsi Erdő felett lévő fertályb. Battyányi Hercz. birtoka.

Götzendorf, kast. és urod. Ens fő mellett Austriában Traunni fer. az Oedt Grófoké.

Goualiar, Goualeor, tart. és vs hajdani nagy Mogol bir. Gangesen innen Asiában.

Gouanure, jól épült vs Terrafermának Venezuela tartom. Spanyol déli Amerikában. 12300 lak. kal kik marha nevelésből élnek.

Gouave, le grand Gouave, helys. és hajdani Franczia gyarmat, egy nagy öbölnek déli partján, mellynek nyugoti része S. Domingóig terjed. Ezen öbölnek ész. partján volt egy más Francz. Colónia és kikötő, mellyet a' különbözéért Petit-Gouavénak hívnak.

Gouda, Ter Gouw, (51° 50' 51" É. Sz. 22° 20' 54" K.H.) vs az eggy. Belgium orsz. déli Hollandiában a' Guewe Rajnai csatornának való befolyásánál, melly a' vs körül, és általa, Ysselbe foly; 3974 h. és 11720 lak. A' Sz. János templ. a' nagy orgonája, és üveg festési által magát különbözteti, mellyeket Crabbeth testvérek készítettek. Emlékeztetek a' Canaisson készült csatornáji mellyek által kevés órá alatt az egész kör viz alá tétethetik; vannak itten válognak való földek, téglakemenczék, és 280 pipa fabr. hol mind egyikben HUB. LEX. II. DAR.

60—70 személy dolgozik; kik 12000 kád agyagföldből, (értkére mintegy 100000 for.) 1 1/2 mil. forintára pipát készítenek. Kereskedése nagy, mivel minden kereskedő Holland, Zeeland és ész. Franc. orsz. hajók ezen keresztül az Ysselből a' Merwebe mennek.

Goudelour, l' Cuddalore.

Goule, (la) Keskeny völgy a' Francz. Ardechi oszt. emlékezetes azon nagy le gouffré de la goule nevű örvénnyről, mellybe a' viz a' hegyekről ömlik, és több zuhanások után a' föld alatt elvész, és egynéhány föld alatt való folyásai után Arbrükenelel ismét előjön.

Goudhurst, mvs Kent Grófs. Angliában, posztó műhellyel.

Gouletta, iszapos kikötő Tunisnál Barbariában. A' tenger közepén fekvő Schikkerly v. Schikley erőség mulató helyek a' Tunisi kereskedőknek.

Goumel, l. Gumel.

Gourdon, l. Gordon.

Gourjean, l. Golfo de Jean.

Gourin, vs Francz. Morbihan oszt. 3230 l.

Gournay, (49° 25' É. Sz. 19° 8' K. H.) kis vs Epte viznél, a' Francz. alsó Seinei oszt. 385 h. 2540 l. gyapjú és bőr fabr. keresedik vajjal, és sajttal.

Gourock, helys. déli Skotziának Renfrewi Grófs. közel Greenokhez, esméretes jó révvel.

Goussainville, falu a' Francz. Seine és Oise oszt. Crouls vize mellett, 133 ház. és csipke fabr.

Gowasdvise, Gowasdier Wasser Gowasgrie, Erdélyben, Hunyad Várm. ben, és jár. ban, Kaczanaj hegyen innen, kösziklák között fekvő tájék, és patak, hat kir.

Kamarához tartozó vasbányákkal.

Gwarczow, nemes vs a' volt Krakói oszt. 87 h.

Gowrie, legtermékenyebb tájak közül, a' közép Skotziai Berthi Grófs. Tay mellett, gyönyörűen műveltetik, és fa ültetésekkel gyümölcsös kertekkel, és mulató házakkal tele vannak kellemes virányai.

Goyaz, l. Gojaz.

Gozo, Gozzo, Ganlos, sziget jó kikötővel Maltánál a' közép tengeren Comino sziget' ész. nyugoti részén 2 mfd hosszú, $\frac{5}{4}$ mfd széles 13200 l. viz nélkül nem szükkölik, különben termékeny gabonában főzelékben, gazdag vágo marhában is. Közepén fekszik Gozo kis vár (36° 1' E. Sz. 31° 46' 20" K. H.) mely 1798 esztől az Anglusoktól öríztetik.

Gozo, kis török sziget Candiában, jó kikötővel.

Graaf Reynette, keleti oszt. Iya jó reménység fokának Afrikában, a' nagy Hal fő a' Tarka, a' Bambos és Zuure hegyek választják kel. a' Kafferektől; a' Comtus fő a' Gamka v. Oroszlány fő, és Nieuwveld hegyei választják nyug. a' Zwellendam és Stellenbosch, és Plettenbergi Landmark oszt. októl. A' nagy Tafel-hegy a' Karri hegy északról a' Bosjesmanni Hottentóktól. Délre a' tengerrel határos. A' közép hossza mintegy 250, szélessége 60 mfd. Föld színe tehát 40000 □ mfd, melyet mintegy 700 nemzetség, a' Nomadáknak neme lakja. Nagy része ezen kernek lakatlan, a' Kafferek és Bosjesmannoknak beütéseik miatt; az egész osztály szerződő Jóságokból áll,

főtáplálásokat a' marha-nevelésből nyerik fő helye a' hason nevű falu 12 h. és széke az ország Drostának.

Grabach, falu Karinthiában Dráva mellett, van 116 házak. 2 acél műhelye és 1 ón-öntője.

Graben, vs és hivatal a' Francz. al. Rajnai oszt.

Grabenhof, Kölni Jóság kel. Burkus orsz. Tapani ker. a' nagy Fridrich ároknál kemenyítő fabr.

Grabern, Kraber, mvs 174 h. Cseh orsz. Leutmericzi ker. 1 kath. templ. főtáplálások a' lak. a' fonásban, földmívelésben és komló természetben áll.

Grabfeld, darab Tart. mely a' hercegitett Hennebergi Grófs. és Römhöldi Grófs. határitól egész Königshofi várig, és Haszbergig terjed, és sok falukat magában foglal, annyit tesz mind Grafenfeld (Grósföld), mivel, ez előtt a' Hennebergi Grofoktól a' Császár nevében igazgattatott, utóbb örökösen tőlek megnyeretett.

Grabow, vs a' Meklenburg-Schverini Wenden Herczs. Elbe mellett, 285 h. 2500 l. és egy várral, mely a' N. Herczeg özvegyinek lakjával rendeltetett, tobák és gyapjú fabr. közel hozzá van timsó gunyhó.

Grabow, vs a' volt Warsói, Kalisch oszt. 135 h. 550 l. vas műhelyekkel.

Grabow, kis helys. Pomerániában, mely Gutzminnál eredvén, Rügenwaldénál a' Wipperbeszakad sok lazacokat és pisztrángokat szolgáltat.

Grabowice, Grabowiec, vs a' Warsói volt Lublini oszt. **Gracay**, vs Foison fónál, a'

Fr. Cher oszt. 78 h. és 2200 l.

Grace, l. Grasse.

Grach, Craag, kis helys. Moselnál, a' Fr. Rajna és Mosel oszt. itt a' legjobb Moseli bor terem.

Gracias a dios, vs és fok, Honduras tart. Mexicoban, ész. Amerikában; vannak szántó földjei, és marha gulyáji, szomszédságában laknak a' Musquitok.

Graciosa, Azori, Portugalliához tartozó sziget, Afrikának nyug. partján, földje kimondhatatlan termékeny mert rajta minden, a' mi másutt nagy szorgalommal neveltetik, magától nő, 20 □ mfd nagy, 7320 l. kik 2 helységen kívül elszort birtokokban élnek, mellyek mindazáltal olly közelegymásnál vannak, hogy a' társaságos öszvejövetelek nem gátoltatik. Fő helye Santa Cruz.

Graciosa, Canáriai lakatlan sziget. Ny. Africánál, 3 mfd hosszú és 2 mfd széles.

Gradaccio, legmagasabb hegy Corsikában, mellynek alján a' Golo, és több fővizek erednek.

Gradax, határ vár a' Windi Karnioliai ker. ben.

Gradisca, hajdan meg hercegitett Grófs. Karnioliai N. Hercz. Austriához tartozik, közvetlen orsz. donatio vala, és tartozott hajdan az Eckenbergi házhoz, mellynek fiága 1717-ben János, Kristiánnal kihalt. Mellyre ezen Grófs. Althan Mihály Grófra jutott volna, de még is az uralkodó háznál maradott, és a' Görtzi orsz. Igazgatóegyszersmind Gradiscának kapitánya vala. 1807. 10 Novembertől a' Passeriano oszt. hoz kapcsoltatott, Iliricumban;

1815től fogva a' tenger parti Aus triai tart számláltatik. a' megerősített vska.

Gradisca, fekszik az Isonzo vizénél, van 1 Püspöke, és Gymnasiuma; hajdan volt egy határ vár Italia ellen. 235 h. 2300 l.

Gradisca, l. Alt-Gradisca, és Berbir.

Gradischte, Gradistye, falu tót orsz. Pétervárad i katonai vidékben Bossut fonál a' Bador - Rewiczai erdő tövében, 102 h. és tulajdon Pléb.

Gradistye, török vs Serviában Duna mellett.

Gradizak, ker vs az Orosz Poltava Helyt. Dniepr mellet.

Grado, (45° 39' 55" E. Sz. 31° 3' 36" K. H.) vs a' hasonló nevű dombon Vel. Kir. a' volt Adriai tenger oszt. 600 h. 2170 l. hajdan a' Patriarchatus szeke vala, melly 1450-ben Velenczébe áttétezt.

Gradus, a' Mathesisban 360-dik része minden körnek, melly megint 60 minutákra, mind szinte ez 60 secundákra osztatik. Azért a' Geographiában az 50 gradusa a' hosszaságnak, az 50-dik része az Aequatornak az első Meridianustól. A' 40 grad. a' szélességnek vagy a' Polus magasságának, a' 40-dik része egy képzelt körnek, melly az állóhelyünk közepétől a' Polusokon által, az Aequatortól mégyen:

Graecia, a' mostani Görög ország, tégasabb értelemben az öt tartományok, t. i. Makdonia, Albania, Thessalia, Livadia, és Morea félszigete. Északra Bulgariával, Serviával, és Dalmatiával, nyug. ra a' Velencei tengeröböllel, és a' Jóniai tengerrel, délre a' közép tengerrel, és keletre az Archi-

- pelagusszal, és Romaniával határosak, 's mostan mind a' török birod.hoz tartoznak. A' keletre fekvő Archipelaguszi szigetekkel együtt 2214 □ mfdön 1,90000 l. számlálnak. A' török Császárók ezen felosztást öt fő tart.okra, kivévén megis a' szigeteket megtartották, adván nékik uj török nevezeteket, 's mindeniket kisebb ker.kre részelve. Így osztatott a' 4 u. m. Tripolicza, Egripo, Jamina, és Salonichi Basaságokra. Találtattak itten egykor nevezetes régiségek, melyeket a' tudós utazók leirtanak, de azután a' jelesebbek részént Olasz Francz. és Angol országokba elhordattak, részént a' képeket gyűlölő törököktől elrontattak. A' mostani utazó tehát nem gyönyörködhetik ezen oktató régiségek szemlélésében, melyeket a' régiebb Görögök olly dicsekedve említik írásaikban.— Ezen tart.ok' termékei: a' pamut, gabona, olaj, korinthek, buzér, selyem, karmazin festék, méz, viasz. 's t. ef.
- Graecia**, (rég)i l. Görög ország.
- Graedig**, falu Bajor orsz. Salzachi ker. vas művekkel. Márvány fűrészel; 's lövő glyóbis. készíttéssel.
- Graefen**, falu mellynek közös birtokosi a' Szász-Gothai N. Hercz. és Schvarzburg-Sondershauseni Hercz. 113 h. 660 l. kereskedik fenyőkorommal.
- Graefenau**, nagy helység Schvarzburg - Rudolstadt-i Hercz. Ilm főnél szép halastavakkal.
- Graefenberg**, vs Bajor orsz. Rezat ker. 142 h. 990 l. gabona, és gyümölcs termesztése, jó serfőzője Itelő és számtartosagá van.
- Graefendorf**, mvs Austriában,
- alsó Ensi ker. ben, felső Bécsi erdő fertályban egy Plébániával 's 73 h.
- Graefenhain**, falu a' Gothai Herczgs. Georgenthalnál, 123 h. 540 l. Bányai, és köfejtőgödrei. vannak.
- Graefenhaynchen**, Haynchen Prusszus Wittenbergi ker. Halle, és Wittenberg között 161 h. 1000 l. komló, és dohány term. és gylcs szövésé vagyon.
- Graefenthal**, vs a' Coburgi N. Herczs. Saalfeldnél, hegyektől körülvétetve, a' Zepten vizénél 184 h. 1010 l. és egy Wespenstein nevű, régi varral, vannak itt szép üveg huták aczél, és vas műhelyek réz hámorok és gyánta főzések.
- Graefentonna**, Tonna, (51° 5' 16'' É. Sz. 28° 23' 16'' K. H.) helys. a' Gothai Herczs. Tonna mellett, 245 h. 1000 l. és 2 kis várral.
- Graefenverth**, Kreuz főnél fekvő vs Bajor orsz. nak Main ker. ben 89 h. 's 700 l.
- Graefrath**, vs a' volt Bergi Rajna oszt. selyem fabrikával.
- Graen**, Koneit, vs az Arabiai, Hedschar tart. 10000 l. kikötővel, gyöngy fogással, és halászzattal.
- Grafen Haag**, l. Haag.
- Grafagnana**, l. Carfagnana.
- Grafenau**, vs Bajor orsz. ban alsó Duna ker. ben Sag főnél 580 lak. kal.
- Grafenstein**, Holstein, Augustenburgi Hercz. nek kastélja Schleszvigi Herczgségben melette van egy mező vs, a' tájékban szép agyag találtatik.
- Grafenwerd**, mvs Austriában, alsó Ensi ker. alsó Manhard-hegyi fertályb. Közel Kamp főnek a' Dunába való szakadásánál egy Plébániával, 's 110 h. vagyon sáfrány

termesztése.

Grafton, vs Angol Northampton Grófs.ban, honnan Lord Fitzroy a' Graftoni Herczegi czimet viseli.

Grafton, Grófs. észak Amerikai szabad társaságnak New Hampshire tart.ban, térsége 190 □ mfd 13470 lak. Itt találatnak az úgy nevezet fejtér hegyek, a' Mooshelok itt erednek Merimak, Amariscoggin, 's Saco fő vizek. A' Belseje még ismételten, főhelye Haverhill, 's Plymouth.

Grafton, 1. Bashi szigetek.

Gragnano, kir. koronajósághoz tartozandó vs Nápol országnak tulsó Herczegs.ben 5080 lak. posztó fabrikával, 's gyümölcs termesztéssel.

Graisivaudan, ennek előtte Fr. orsz. tart.nya, melly majd alsó Delphinatushoz tartozott, most Iserre oszt. egyik része.

Graitz, Greitz, Szász ország', Voigtlandban jól épült vs Gräszlitz főnek Elster vizébe való ömlésénél; hegyek, 's erdők között; kies völgyben fekszik az öregebik Reusz Herczeg birtoka. Vagyon itt egy jó deák iskola, egy oktató, 's Predikátorokat képező Seminarium, árva háza, több matéria szövő műve, 2 Fejedelmi Palota, a' felső fekszik egy kősziklás hegyen, az alsó pedig a' vsban, 1768-tól fogva egy arodalom alatt állanak, vagyon benne 566 h. 6190 l.

Grallia, Piemontnak vsa 2580 l. Gamat, város 1840 l. Francia Lot oszt.ban.

Grammatstätt, mvs Rottel vizénél Austriában Ens alatt, alsó Mühl fertályban, egészséges forrással.

Gramme, a' mértéknek egye-sége Francz. orsz.ban mint-

egy 19 régi Francz. Grán részént Mark mérték szerint, mint az előbbeni Gros vagy Könting (egy Latnak negyedrésze). Dragramme 10 Grammból álló mérték, hasonló 2, 's $\frac{2}{3}$ Köntinghez. Hectogramme 100 Grammból álló mérték egyenlő $3\frac{1}{4}$ Unciaival. Kylogramme 100 Grammi mérték egyenlő 2 fonttal, 's majd 6 Köntinggel. Myriagramme 10000 Grammból álló mérték 20 $\frac{1}{2}$ font, (neveztetett ez ennek előtte Centibarnak). Dicigramme Grammnak tizedrésze, majd 2 gránt tesz. Centigramme 100 része egy Grammnak majd $\frac{1}{5}$ grán. Milligramme ezeredik része egy gram-nak $\frac{1}{50}$ grán.

Grammont, Geersberge, Gerardimontium, ($50^{\circ} 46'$ É. Sz. $21^{\circ} 31'$ K. H.) egy Belgium kir. Flandria tart. Denden főnél 5950 l. Dohány, tobák, 's vászon kereskedéssel, ezen fővíz elosztja a' vs-t a' felső, 's alsó vsra, találatik itt még egy ispitály 's Pléb.

Gramont, Gers vs Francz. oszt. ban Arroz fő vizénél.

Grampius, Granzbaine, hegy régi Scotziában, ny. ról kelre terjedvén a' hegyen tulsó Scotusokat az innensőktől elválasztá; hajdan a' Scotusok és Pictusok közt határ volt. Ed-dig hatott Agricola hadával az írók tanúsága szerint.

Grampound, hegyen épült mvs Cornwal Gróf.ban Angliában két küldöttjei vannak a' Parlam.

Gramzow, mvs némelly vsi szabadságokkal Uckermarkban két tavak mellett, 146 h. 1080 l. mellyek közt egy

Francz. gyarmat van, a' do-
hány természetű nagy di-
vatban vagyon.

Gran, kis mértéknek neme,
melly leginkább a' Pati-
kában vagyon szokásban,
20 része egy Skrupulnak v.
60 része egy Köntingnek,
Nápolyban Grano apró, v.
váltó pénzt, melly ott $3\frac{1}{4}$
Siciliai szigetben pedig csak
 $1\frac{3}{5}$ félpénzt ér.

Gran, l. Garam.

Gran, l. Esztergom.

Grana, fővíz Piemontban
Carignán mellett Po vizébe
foly.

Granada, Felső Andalusia,
Spanyol orsz.nak tart.nya
mellyet, nyug.ról Sevilla,
kelről Murcia délről a' kö-
zéptenger határoz, Ante-
quera birtokával; foglal
magába 580 mfdön's 681300
lak. kik a' Mauroknak ma-
radéki. Hegyes ugyan de
még is termékeny gaboná-
ja, bora, selyme, függéje,
dinnyéje, gránátja, hya-
cintusa, vasa, faolaja,
gránátalmája, czitroma,
narancsa, mondolája, jó-
szagú mákja, gubacsa, len-
je, kendere, sója, méze, 's
viasza bőségben vagyon.
Selyemmel nagy kereske-
dést üz, találatnak még
itt több meleg ferdők 's e-
gészleges források, már-
vány bányák, más ásvá-
nyok a' part mentében van-
nak a' tengeri tolvajok el-
len több vigyázó tornyai;
fő vsa

Granada, nagy, híres, 's je-
les vs a' tart.nak belső ré-
szében, igen gyönyörű tá-
jékban Sierra Nevada hegy
tövénel, két halmon épült,
mellyeket az aranyhordó
Darro, 's ezüstet tartó Xe-
nil, vagy Genil moss; ke-
rlete 2 mfd 12000 h. és 52350

lak. 24 templom.kal, ezek
közt legnevezeteseb a' káp-
talanitemplom kápolnával,
mellybe Catholicus Ferdi-
nand 's Isabella feleségének,
kik ezen országot elfoglal-
ták, l. Philipp vejeknek 's
a' feleségének tetemei nyu-
gosznak; vannak itt 13 lapi-
tályok, Kir.Kanczellária egy
Erseknek lakhelye, alkalmas
Universitás, fő asszony-sá-
goknak közgyülekezőhelye,
selyem és papiros fabr. Ki-
rályi salétromfőző ház 's a't.
Ezen nagy vsnak, mellyen
ennek előtte 20 kapuk va-
lának, köfalai már nagyobb
részre öszvedültek. A' régi
vsnak igen keskeny lejtős,
's rosszul épült útszáji
az új városnak pedig
több szép, széles útszáji, 's
jól épült házai vagynak,
mellyek közt több jeles kö-
zönséges épületek találat-
nak, jegyzést érdemel itt
az Alhambra, régi, jól
megtartatott Maurus Kirá-
lyoknak Palotája, nagy mo-
hos kösziklán áll 's erős to-
rony formálja a' bémene-
telt. A' első udvar, 150 láb.
hosz. 's 90 láb. szél. fejez
márványtáblákkal vagyon
kirakva, legnevezetesebb
ezek közt az úgy nevezett
oroszlány udvar 140 szép
márvány oszloppal általjá-
ban szépen ki vagyon éke-
sítve; így neveztetett egy ott
lévő medenczétől, melly-
nek általmérője 6 láb. 's
12 oroszlán veszi körül. Az
alsó szálákban több kútfor-
rások találatnak. Ezen
pompás épületben többféle
ritkaságok, 's több Poetai-
fennírások találatnak A-
rabs nyelvben. Ezen palotá-
nak általellenébe ugyan a-
zon régi Maurus Királyok-
nak mulató Xeneralifének

- neveztetett kastélja, igen bájos hegyes fekvésben több kertekkel, kútforrásokkal, 's mulató erdővel.
- Granada**, északi Amerikának Mexikói Nicaragua tart. nyában, vs a' hallal, hővelkedő Nicaragua tónak napnyugoti partján; nagy kereskedéstűz.
- Granard**, kis vs, Irlandiai Longford Grófs. ban Leinster tart. ban, egy igen termékeny tájékban, nagy vászon vásárokkal.
- Granaszow**, Granaszdorf, vs a' Szepesi 16 vsoknak egyike Pilchovhoz és Krempachhoz nem messze, Löcsétől 9 1/2 óra a' Gallicziába vivő uton. F. U. Kir. kamara, a' Lublói Urod. hoz tartozik; lak. elegyes Ném. és Tótok.
- Grancey on Montagne**, vagy le Chatel, vagy sur l' Ource, vs Francz. aranydombi oszt. ban. Till fónál 147 h. 690 lak.
- Grand**, fő viz Michigani tónál ész. Amerikában.
- Grand**, Helység Francz. Vasgau oszt. 150 h. 's szegfabrikával.
- Grand-Bourg**, Solagnac, vs Creusi Francz. oszt. 2530 l.
- Grandchamp**, falu Morbihan Francz. oszt. 4510 l. 's bortermesztéssel.
- Grandcamp**, falu Calvados Fr. oszt. 110 h. itt több félszegűsök (Pleuronectes) fogattnak.
- Grandcour**, vs Helvetz. Freyburgi kant.; közel a' Neufchatelli tóhoz.
- Grande-Kameni**, kis Török-sziget Candia mellett.
- Grand-Gallargues**, l. Gallargues.
- Grandhome**, Eklézsia közép Skótzia Aberdon Grófs. ban, hol festőércz találtatik, 's kidolgoztatik.
- Grand Lemp**, helység Francz. Iser oszt. 1680 l. kereskedik gabonával.
- Grand Lieu**, v. S. Philibert de Grand Lieu, helys. Fran. alsó Loire oszt. 2030 l. A' Grand Lieui tónak térsége 15000 hold föld; kerülete 10 Fr. mfd, mellyben igen sok fa találtatik.
- Grand Lucé**, vs Francz. Sarthe oszt. 372 h. 's 2040 l.
- Grand Naviglio**, hajókázható mesterséges fő Lomb. Velencei Kirs. melly Ticino főtől Mediolanumig huztatott, 's Pavia mellett magát vele öszvecsatolja.
- Grandola**, vs Portugalliának Estremadura tart. ban 800 h. Gyümölcs, 's bortermesztéssel, ezen helytől nevezetik a' közellévő hegy Sierra de Grandola.
- Grandpré**, vs Air főviznél Fr. Ardenes oszt. ban 274 h. 1350 l. azon kaszállóktól mellyekben fekszik, nevezetik.
- Grandson**, *Gransée*, Grandisodnum, csekély vs Helvetz. Vaatland kantonban, Jura tövébe, Neuburgi tónak részén, egy révvel és várral, itt Burgundiai merész Károly győztetett meg a' Helveták által.
- Grand Vaux**, szép völgy Fr. Jura oszt. sok néma siketek talátnak itt.
- Grandvillars**, *Granweiler*, vs Francz. felső Rajna oszt.
- Grandville**, *Granville*, (48° 50' 16" E. Sz. 16° 3' 45" K. H.) vs a' Fr. csatorna oszt. ban. kösziklás félszigeten, melly a' szárazzal csak egy keskeny tengerbe nyuló föld által kapcsoltatik öszve, iható víz itt nem talátnak; vágyon benne egy tágas révpart, hajókázó iskola, hajóépítőhely, ostreacsiga Kankall.

- kösziklai fővénnyel, van tőkehal fogása Newfoudland felé 's jeles kereskedése a' Francz. szigetekkel 's Amerikai letelepedésekkel. 5450 l.
- Grandvilliers**, vs Oise Francz. oszt. 1630 l. juhtenyésztéssel, 's gyapju fabr. val.
- Grange**, falu déli Skotzia' napnyugoti Lothian Grófságában, köszen bányákkal, 's só aknával.
- Grange**, vár hátulsó Pomerániában, Grabo fónál, több közzellvő jószágokkal Podelvills Grófhöz tartozik.
- Granges**, helys. Fran. Doubs oszt.
- Granico**, fő Natoliában, Asiában, mellynél először gyözedelmeskedett N. Sándor a' Persákon, Ida hegyénél ered, és Marmora tengerbe szakad.
- Granitz**, Grenitz, Granowicza, mvs Szepes Várm. ben, Kárpát aljai jár. ban, Gömör Várm. határán; Kubachtól nem messze, Lőcsétől 5 óra, F. U. a' Szepesi Püspök. Lak. Ném. és Tótok. kath. tulajdon pléb. templ. és 77 evang. kal.
- Granna**, vs Bug fónál, Orosz Bialystok Helyt.
- Grano**, réz pénz, Nápoly orsz. ban ér 1 xt.
- Grano**, l. Gran.
- Gran-Para**, fő Braziliában, déli Amerikában, ennek elötte Tocantinesnek nevezetett, Maranon fő' déli karjának felvételése után viseli azon nevet, honnan a' tengerbe folyik.
- Grans**, vs Spanyol orsz. Aragonia tart. ban, Ribagorza Grófs. ban, Essera, 's Isaacenna fók öszvefolyásánál.
- Grans**, falu Francz. Rhone torkolati oszt. 1740 l. itt igen jó olaj készítenek.
- Gran Sasso**, Appeni hegyek-közt, egy 8255 láb. magas hegy tulsó Abruzzó tart. ban, Aquila mellett, Nápoly orsz. ban.
- Gransee**, vs közép Brandenburgi Markban, Rupini ker. ben 282 h. 1860 l. Gyapjú, 's vászon takácsokkal.
- Gransee**, l. Grandson.
- Granson**, l. Grandson.
- Grantham**, vs Angol Huntingdoni Grófságban, 4800 l. 's szabad iskolával.
- Granville**, l. Grandville.
- Granweiler**, l. Grandvillers.
- Grao** helys. Spanyol Valencia tartom. ban, kikötőhellyel, és kikötőtörökkel.
- Gras**, **Grau**, így nevezetik általjában minden fónak de leginkább Rhodanusnak tengeri torkolatja.
- Graslitz**, Greszl, Grecklis, Greszlitz, Gräslin, bánya vs 601 h. 3570 l., Cheh orsz. ban Ellnbogeni ker. ben Zvoda fónál rézbányákkal, Venczeirez öntéssel, drót malommal, muzsikaiszer, 's gyapjufabrikával, itt sok vakolatréz készítenek, az asszonyok csipkét kötnek egy kath. Plébániával.
- Grasowetz**, ker. vs az Orosz Wologda Helyt. sok gyolcsot sző, és fest.
- Grusse**, (la) (43° 39' 19'' É. Sz. 24° 35' 9'' K. H.) vs, 's ker. főhely Francz. Var oszt. 12000 l. egy halomnak lapulásán az úgy nevezet Alpesi távon fekszik, találtatik itt selyem, 's olaj mívelés, viasz fejerítő, sappan golyobis hajkenőcs, jószagú víz, 's alabastrom fabrika, és jól erősítet révpárt; kereskedik.
- Grasso** (la) vs Francz. Aude oszt. 233 h. 1120 l. bor, 's olaj természetével, gyapjú fabr. val, vashámmal.
- Gratiosa**, l. Graciosa,

Gratwein, mvs Steier orsz. Grätzi ker. ben közel Mura főhoz egy kath. Plébániával, környékében szürkemárvány találtatik, több mint 90 l.

Gratz, Novohradun, l. Cseh Grätzen.

Gratz, Graecium, (47° 4' 13" E. Sz. 33° 5' 45" K. H.) fő vs Stiriában, Grätzi ker. Mura mellett kellemes vidéken, a' tengernél 220 Bécsi öllel magasabban fekszik, igen egészséges, és termékeny éghajlat alatt, Graetznek vana' külső vsokkal együtt 2630 h., mintegy 35000 lakosa köre több 1 1/2 ném. mfdnél; fallal, és sánczokkal vagyon körülvéve, 6 kapuji vagynak. Egy szép fedett kalmár boltokkal tele rakott hiddal, melyből Semptember 12-kén 1813-ban Murának rettenetes áradása által 2 hold elszakasztatott, kapcsolatik össze a' Mur külső vs-sal, egy újabb időkben épült nyílt híd által pedig az ugy nevezetett Gries külső vs-sak. A' Sak, és Pál kapuja közt emelkedik fel azon 50 ölnyi magas Schloszberg, mellynak épülete régtől a' nagy gonosztévkök fogházául használtatott, de a' Bécsi béke után 1810 a' Francz. által minden erősegei elrontattak, csak a' Sz. Tamás tornya, 2160 mázsás harangjával, melly naponként reggel 7 órakor, délben, és estve meghúzzattatik, kémeltetett meg. Most találtatik ezen hegyen még egy tűztorony. Az épületek nagyobb részént, mellyek többnyire 3, 4 emeletűek, kastélyokhoz hasonlítanak. Pompa, és szépség emléke-

zetessé tészik, a' Cathedral is templom hátulján álló II. Ferdinand Császár temető helyét, ki az első Hitvesével, Maria-Annával és az első szülöttével, János Károlyal itten temettetett. Az új tanácsház, melly 1807-ben készült, ékesíti rendes egyeztetésével és pompájával a' főpiacot: homlokának ellenében áll az első Saknál a' szép rezes's tekervényes Sz. Háromság oszlopa. A' többi épületek közt nagy tekintetűek, az orsz. vára, mellyben a' Guberniumnak széke vagyon, az orsz. háza, a' hadi Cancellária, a' Convictus és Bibliotheca épületei, a' fegyvertár, a' vs játszósztine, egy Redutzsálával, a' Polgári és katonai Isptály. A' külső vsai közül kitetszenek a' népes Mur, és az új szép Jacomini kis vs; az utóbbiban van a' legnagyobb piacz egész Grätzben, nagy ékessége az érczből készült Mária oszlopa, a' díszek közt kitűnik az Allé, melly a' vs árkával egy rendben menvén, a' Jakomini kül. vsból a' Sack kapuig vezet, 960 vad gesztenyefából vagyon, és a' vsi néptől igen gyakorlátogatatik; hasonlóképen szép a' hársfa Alléje, melly a' kocsin uton a' Jakomini Gleistorfi utzából egész a' Sack kapuig terjed. A' vs széke, minden Polg. főhatalmaknak, és Generál-Comman-donak, melly nem csak Stiria, és Karinthiának, hanem az Ens alatt lévő Austriának is parancsol; a' Sekau Püspöknek, és fő posta hivatalnak, A' vsnak vagyon 22 temploma, 's kápolnája, mellyek közt leg-

szebb a' Misericor. szerzeté; ezenkívül még 1 Franciscanus, Dominicanus' is 1 Minorita, 1 Erzsébet 's 1 Ursulin. Apátza klastroma, mellyek közül az első, beteg fejér-személyeknek ápolgatásával a' másika pedig, ugyan ezen nemnek nevelésével foglalatoskodik, még ezen felül talál-tatik benne nemes kis-asszonyoknak szerzete is. A' tudománybéli Intézetekhez tartozik a' jól elrendelt Lyceum, Gymnasium fő nemzeti iskola, a' Papi házzal össze kapcsolt Császári Convictus, természeti kincseknek gyűjteménye, egy közönséges, több mint 60000 darabból álló könyvesház, mellyek közt több ritka munkák találatnak. Azon úgy nevezett Joanneum, mellyet Főherczeg János 1811 eszt. fundált, 's az orsz. Rendjei előmozdítottak, egy könyvtárral, természeti kincseknek, mesterség-műveknek, ritkaságoknak, 's remek példáknak gyűjteményével. Chémia, Botanica, Mineralogia, Astronomia' oktatóival. A' jóltéví Intézethez számláltatnak már azon felebb előszámlált betegházak, az örültek 's betegek' háza, Polgári Ispitály katonai nevelő ház. Külömböző polgári mesterségeken kívül van még itt egy aczél, 's vas, egy czicz, 's karton fabrika, melly esztendő által 12000 ember foglalatoskodtat. Selyem posztó, 's bőr, fabr. az úgy nevezet Schafzahlszeg-műhely, csat, 's láncz fabr., abban a' szegek faragtatnak, ebben a' lánczkarikák hideg vasból metszetnek erő-

művek által, mellyeknek feltalálója Smidt nevű órás. Vagyon itt még egy salétrom főzőház, 3 papiros malom, 5 könyváros, 3 nyomtatóműhely, 1 újság író, puskaapor malmokkal, 's több jeles kereskedő házzal, 's népes országos vásárral mellynek mindegyike marha vásárral kezdődik tartatik itt még egy-úgy nevezett hajvásár is Sz. András napján, a' kereskedése nagy, mellyet nagyon előmozdít a' közellévő Mura vize 's így a' lakosok jól-birják magokat.

Grätz, kerítetlen vs Austriai Siléziában, Troppau ker. ben 's ugyan ezen nevű Herczegségben, Mohra víznek jobb partján. 49° 52' ész. szélesség alatt, 50 h. és 320 l. kik a' Sileziai-Morva beszedmódot követik; talál-tatik itt egy urasági kastély, szép fáczán-kert, egy kath. Pléb., lövöldöző hely 's Ispitály. A' csekély földmívelésen kívül a' lakosok posztó csinálással, szövés-sel, len 's gyapjú fonással, favágással, 's méhtartással foglalatoskodnak.

Grätz Grodzisko, nemes vs Poseni nagy Herczegs. ben 328 h. 's 2700 l. posztó, takács, 's serfőző házakkal, ennek előtte a' Warsói Herczs. Poseni oszt. hoz tartozott.

Grätzberg, meglehetősen magos-ságú hegy Liegnitzi Herczs. Siléziában, ennek tetején állott ennekelőtte egy jól megerősített vár, mellyet épített első Fridrik Hercz. 1473 eszt. de a' 30 eszt. tartó háborúban egészen felduladott. Ezen hegynek tövében áll most egy szépen épült kastély, melly Gróf Frankenburgi házhoz

tartozik.

Grätz, Buquoi Grófsághoz tartozó vs Cseh orsz.ban, Budveisi ker.ben.

Grätzerfeld, 3 mfd hosszú, és $\frac{3}{4}$ mfd széles térség Mura vizénél, Stájer orsz.nak Grätzi ker.ben, Fernitzi mezőnek átalellenében, a' közepét kivéven termékeny.

Grätzi kerület, Stájer orsz.nak ker.te, melyet északra Mura vize, észak - keletre a' Bruki ker.kel, Magyar ország, kel.délre Mura vize, délről a' Marburgi ker., nyug.ról pedig a' Judenburgi ker. határozza. Térsége 100 $\frac{1}{2}$ □ mfdet, 6 vst 30 mvst 976 falukat, 56335 h. 's 294828 l. számlált (1807). Következendő fő vizek találtnak benne: Mura, Száva, Rába, Laufnitz, Feistritz, Ritschein Lungvitz, Schwarza, és Kainak. Legmagasabb hegyei Wechsel, és Schökel.

Grau, l. Gras.

Craubünden, (les Liges des Grisons), vagy a' három Szövetség magas Rhetiában, ennekelötte a' Helvetziai szövetséges Társaságnak tartománya, 1803-tól fogva kanton, Helvetziának délkelet közti részében, St. Gallen, Glarus, Uri, 's Tessin kantonok, és Lomb-Vel. Kirs. közt, ennekelötte nagyobb vala minthogy Veltlin, Cleve és Vormacia hozzátartoztak, de 1797-ben Olasz országgal, és újonnan a' Bécsi Congres. 94. Art. által a' mostani Lomb. Velen. Kirs.gal összevakcsoltattak. Mostani térség' nagysága 140 □ mfd. A' lakosok száma 100000, nagyobb része ezen tart.nak hegyekből áll. Clímája különbözik, észak felé kellemetesebb mintsem

belső, 's déli tájéka, melly többnyire hegyes, Olasz ország felé már melege. Déli részében legnagyobb hegyek találtnak, St. Gotthard hegynek folytatja, melly egészen Tyrolisig kiterjed. Legnagyobb hegytetők e' következők: Piz Linard, Erri hegy, Piz Ru-sein, Tödi 's madár hegy, Zabor, vagy Lentenhorn, mellyek 10000 lábbal a' tenger színét felülmúlják. Bernina jéghegy legnagyobb az Alpisi jeges bércek közt. Legnevezetesebb folyóvizek: Rajna 's Inne, folyócskák pedig: Muesa, Maira, Poschiavine 's Ram, ezek mind ebben a' tart.ban veszik eredeteket. A' tavak mind kicsinyek, leghiresebbek a' Silsi tó Egadinban, melly a' Silvaplani, 's St. Mauriczi tavakkal összevakcsoltatik. Poschiavi, Darasi, Luschi, 's a' fejer tó Bernina jéghegy mellett 's a' t. Termékenysége igen különböz a' földnek különböz mivolta szerént. A' gabona, 's kerti vetemény nem elegendő a' tart.nak szükségére, mivelletik itt a' hüvelyes vetemény, kender, len, dohány, 's olaj de csak csekély mértékben. Bor több tájékban terem, gyümölcs igen sok, a' többi között gesztenye is. Fában sincs itt szükség. A' kaszállók nagy gondviselés alatt vannak, mert marha tenyészet legelső élés módja, 's az Alpisi gazdasága jeles. Legnagyobb a' szarvas marha, azután juh 's kecske tenyészetje. Sertvés kevés találtnak, lovai nem jelesek, méhtartása kevésé felemelkedett. A' vad állatok, az enni való vadak, 's mada-

rak éppen úgy vannak itt,
 mint Tessini kantonban, a'
 vizekben sok hal találtatik.
 Ásványokból szép márvány,
 alabastrom, porphy, ki-
 gyó, 's más több kövek,
 gipsz, jó agyag, só, vas,
 ezüst, kőszén, turfa 's a' t.
 de ezek vagy nem, vagy
 igen keveset használtatnak.
 Igen jeles meleg források
 találtatnak. A' lakosok rész
 szerént németül, rész sze-
 rént olaszul beszélnek, két
 harmadrésze reformatus, a'
 többi katolikus, 's vándor-
 lás kedvellők. A' kereske-
 dés csekély szorgalmatossá-
 gok mellett az erre vezető
 ország utak miatt meglege-
 tős. Ezen kanton, úgy mint
 ennekelötte a' köz Társaság
 3 szövetségre osztatik fel,
 ezek fő törvény helyekre;
 a' Gotteshausi szövetsége 11
 törvényszék kerül. ú. m. a'
 közép, 's napkeleti; a'
 tíz törvényszék szövetsége
 7 kerül. a' közép 's északi;
 a' felső v. Graui szövetség,
 8 fő kerül. re a' tart. nak nyu-
 goti részén. Ad a' közönséges
 kaszához 12000 Helv. frankot,
 's állít 1200 embert.

Grauchaco, révpárt veszedel-
 mes sorompóval Peru orsz.
 Audiencia de Lima tart. ban
 déli Amerikában.

Graudenz, lengyelül Grudzi-
 ads, (53° 27' 30" É. Sz. 36°
 18' 30" K. H.) vs napnyugo-
 ti Prusszus orsz. ban, fekszik
 Ossa folyónak Visztulába
 folyásánál 522 h. 6680 lak.
 egy kath. Gymnasium 's
 luth. deák iskoláv. posztó,
 gabona 's dohány kereske-
 déssel, nem messze innétt
 egy hegyecskén fekszik a'
 hason nevű vár.

Grau d' Orgon, sziget déli Fr.
 orsz. ban, körül van véve
 tengerrel, Rhone' egy kar-

jával 's Aigues Montesi kan-
 lissal, környéke 10—12 mfd
 sivatag 's lakhatatlan, Pec-
 kaisi Sóaknát kivévén; ta-
 láltatnak itt ragadozó ma-
 darak, rókák, nyulak, nagy
 kigyók, fekete szarvas mar-
 ha, (vad ökrök is vagynak
 fejeir lovak, tamariska bok-
 rok, mellynek levelei kén-
 kő savanyús szódával össze-
 keverve a' változó hideglelé-
 ellen hasznosnak mondatna.

Graue Bund, a' Graui szövét-
 ség, tartomány a' három
 szövetségben, 30870 lak. F.
 helye Ilanz.

Grauhof, ennekelötte Augus-
 tinianus Szerzetnek klastro-
 ma, most korona jószág-
 volt Vestfália orsz. Goslar
 kant. ban 's kerül. Ökeri oszt.
 3/4 óra Goslartól, szép épü-
 letekkel 's igen híres tem-
 plommal, most Burkus kir-
 birtokában.

Grailhet, vs Dadon mellett
 Tarn Fr. oszt. 459 h. 3610
 lak.

Graupen, l. Kraupen.

Grave, kis darab föld Gironde
 Fr. oszt. jeles bor művelte-
 tessel.

Grave, vs 's vár Maas fónál,
 Rhenus torkolatja oszt. 1570
 lak. vámházzal.

Gravelinges, Grevelingen, (50°
 59' 10" É. Sz. 19° 47' 35" K.
 H.) erős vs északi Fr. oszt.
 mocsáros tájékban, Aa tor-
 kolatján, 222 h. 2730 lak. 's
 egy puskaporházzal.

Gravemachern, l. Grevenma-
 chern.

Gravenhaag, l. Haag.

Gravesand, Gravesend, (51°
 23' É. Sz. 18° K. H.) vs 's vár
 Angol Kenti Grófságban
 Themis fő vizénél, 5000 l. ke-
 reskedő hajók itt kikötnek,
 's minden Themseből ki-
 menő hajók a' vámháznál
 megállanak. A' vs körül

spárga (*Asparagus*)'s más főzelékek vetetnek, mellyekkel azután London, 's mellette elmenő hajók tápláltatnak. **Bravezande**, helys. egy. Belgyiom Kir. déli Hollandia tart. 750 lak. itt készíttetnek azon nevezetes zöld sajtok. **Bravier**, helys. Auboie mellett Fr. Cher oszt. 165 h. 's egy vashámmorral.

Bravier, l. Aurillac.

Bravina, nemes vs Nápolyi Bari tart. Püspökséggel.

Bravoso, v. S. Croix, vs egy kikötőhellyel az előbbeni Ragusai Respubl. Dalmáziában. Legjobb révpárt az egész tengerparton, igen jó bémenetele vagyon, széles, mély, több termékeny hegyektől körül van véve, mellyek több szőlőkkel, gyümölcsös kertekkel, 's mulató házakkal ékesítve vagynak, itt keresik 's találják a' Ragusaiak gyönyörködéseket 's mulatságaikat.

Gray, Gradium, (47° 26' É. Sz. 23° 15' K. H.) vs Saone mellett felső Saone Fr. oszt. 608 h. 5100 lak. gabona 's vas kereskedéssel.

Graves, helys. Angol Essexi Grófs.ban, gabona kereskedéssel.

Grazalema, falu Spanyol orsz. Granada tart.ban posztó fabrikával.

Greal, fő Louisianában ész. Amerikában, Missouri vizébe foly Orleansi várnál.

Great, Berghamstead, Durobrivae, mvs régi várral, Hertfordshirben Angliában, deák iskolával. Ez volt a' Merciai Királyok lakhelye. Itt tartott Wilhelm Conqu. gyűlést, minekutána Hárárdot meggyőzte.

Great-Marlow, l. Marlow.

Greibenau, vs Hessen-Darmstadt N. Herczs. nek felső Hesseni tartom.ban 100 ház. 690 l. posztó 's harisnya fabrikával.

Greibenstein, békerített vs Hessen-Casseli N. Herczs. Esse főnál, régikastéllyal, pléb. templ.mal, 262 h. 1600 l. itt tartatott ennekelötte azon nevezetes Hídtörvénytétel.

Greding, vs Bajor orsz. felső Duna ker.ben 1780 l. serfözésekkel, sütőhelyekkel, festésekkel, vargasággal, materia szövő mesterséggel.

Greefrath, falu alsó Rajnai Burkus N. Hercz. 550 l. pántlika, pamut, 's vászon fabrikával.

Greene, Grófság északi szabad Amerikai Pensilvania tart.ban, 38 □ mfd hosszú, 12000 lak. hegyes ugyan de termékeny, leginkább búzában, fában, marhában, fő helye Waynesburgh.

Greene, l. Grene.

Greenfield, helys. Wales Herczs. ben Flint Grófs.ba. Velenchei réz fabr. 's rézüst készítésével.

Greenlaw, falu 14000 lak. déli Skotzia Berviki Grófs.ban, igen termékeny tájékban, melly a' kereskedést előmozdítja, lakóhelye a' törvénytársaknak.

Greenok, (55° 54' 45" É. Sz. 13° 11' K. H.) vs déli Scotzia Renfrew Grófs.ban Clyde főnál, leghíresebb kikötőhellyel egész Angol országban, igen tágas kereskedéssel Amerikával, 's napnyugoti Indiával. Hajó építés, minden hozzátartozandó mesterségekkel igen virágzik. Találtatik itt egy czúkor főző mív, cipő, szappan, gyertya, 's nyereg művel, nagy itt a' hering

- fogás. Kikötő torka bátor-
ságos, innét némelykor
44 posta hajók is indulnak
több Angol helyekre.
- Greenwich**, (51° 28' 40" É. Sz. 17° 39' 45" K. H.) vs Angol
Kent Grófs.ban Themse fo-
lyónál, 1400 h. 's 8300 l. ne-
vezetes itt a' híres Csillag-
vizsgálótól, Flamsteadtől, a'
ki itt lakott, Flamstead-
houseének neveztetett Csil-
lagvizsgáló torony, igen je-
les csillag vizgálás eszkö-
zeivel bir. Innét számlál-
ják az Angol csillag visgá-
lók a' déli körnek (Meri-
diani) hosszását. Találta-
tik itt egy nagy ispitály 2169
beteg tengeri hajóslegények-
nek számára, hajókázás os-
kolája, mellyben hajósoknak
100 gyermekei taníttatnak.
Vagyon itt még 3 szabad
oskola, 's egy Collegium,
1779-ben tüztámadás az Is-
pitályban több mint 100000
font sterlingnyi kárt tett.
- Greffsmühlen**, urod. 's vska
Meklenburgi nagy Herczs.
ben, nem messze innét va-
gyon azon Santownak ne-
veztetett vadászház.
- Grehweiler**, Greweiler, v. al-
só és Gau Grebweiler, vs Appel-
pataknál, a' Donnersbergi
ker.ben, most 1816-től fog-
va Bajor orsz.hoz tartozik.
- Greifenberg**, Griphimontium,
kis vs Qneis főnél Jaueri
Herczsegségben, Sileziában,
Löwenberg-Bunzlaui kerül.
ben nagy kereskedést üz vás-
szonnal, vagyon itt 1 kat.
pléb. templ. Az evangelicu-
sok a' Niderwiesai templ.ba
járnak felső Lusatziába,
melly hozzájuk igen közel
van. Itt készíttetik a' leg-
szebb Sleziai vászon leg-
inkább, lenből való damasz,
's félselyem vászon, posztó
's harisnya, az ide való f
jéritők jelessek. Ezen hel
Schafgotschi Grófhhoz tarto-
zandó.
- Greifenberg**, (53° 52' É. Sz. 33°
K. H.) vs a' hátulsó Pome-
raniában Rega főnél, mell-
egy ker.nek a' nevét adja.
368 h. 2100 l. posztó, gya-
jú matéria, 's bőr fabr.va
nagy kereskedést üz vászon-
nal.
- Greifenburg**, vska 's kastél
Sarnitz v. Sernitz főnél U-
kermarkban 99 h. 610 l. ké-
szít cserép edényt, mell-
messzére vitetik. Spare Gróf
hoz tartozandó.
- Greifenburg**, helys. Karinthiá-
ban Dráva főnél 100 h. eg-
pléb. postaváltással, szé-
kastéllyal, timsó gunyhó-
val.
- Greifenhagen**, hátulsó Pome-
raniának kerületje, 11 7/8 [mfdön
16090 lak. Fő hely.
- Greifenhagen**, (53° 14' 45" É.
Sz. 32° 11' 15" K. H.) v
Reglitz főnél Odera egy kar-
jánál, melly még egysze-
olly széles, mint maga a
Odera, jó táplálatja vagyoi-
réti termésből, vadászat-
ból, hal fogásból, posztó-
szövésből, timárságból,
kereskedésből.
- Greifoni tó**, egy mfd hosszú
1/2 mfd széles, hallal bő-
velkedő tó Helvetziai Zü-
rich kant.ban, mellyből
Glatt fő észak felé a' Rajná-
ba folyik. Ugyan ezen fek-
szik a' hason nevű vs kas-
téllyal.
- Greifenstein**, Solms Braunsfel-
di Herczs.nek vsa, Wester-
erdő mellett, a' Nassaui
Herczs.ben.
- Greifenstein**, 9 v. 10 gránitkö-
sziklák Erzgebirgi ker.ben
Szász orsz., mellyek függő-
legesen, 's szabadon álla-

nak, 's 100 lábnyi magosak. *Greifenstein*, kastély a' Dunánál Ens alatt fekvő Austriában Bécsi erdőn felül fekvő negyedben, melly alatt egy kis hasonló nevű falu fekszik.

Greifswalde, Grypsvalde, Gryphiswalda, (54° 4' 35" E. Sz. 31° 14' 30" K. H.) erős vs Svéd Pomeraniában Rick főnél, melly egy órányira a' vson alól Wiknél Bálti tenger egyik keblébe foly, és egy rév partot formál, vagy on itt 808 h. 3740 lak. egy Universitas 's Könyvtár, nemzeti iskola Oktatóinak Semináriuma, olaj törő műhelyekkel; 1 dohány fabr. só bánya, hajó csináló hely, 's tengeri kereskedés. A' vs kikötőhelye Wick falunál vagy on.

Grein, kis vs Ens felett lévő Austriában, a' Mühli fertályban, a' Dunánál, pléb. val, szép Kálvária hegygel, egy órányira innét van azon híres Duna örvény.

Greissenek, kastély 's hiteltre adott urodal. Wagenspergi Grófokhoz tartozandó, alsó Stajer orsz. Grätzi ker. közel Voitsbergi helys.hez, tartományi törvényszékkal; a' kastély mellett vagy on papiros malom.

Greiz, l. Graitz.

Grenada, (12° 5' 54" E. Sz. 44° 11' N. H.) Caraibi szigeteknek egyike nyugoti Indiában, 11 2/3 □ mtfd nagy, 1115 fejr, 's 24000 fekete 's színes lak.; találatnak itt több hegyek, honnét több folyóvizek veszik eredeteket. Klimája kellemetes, találatnak itt cukor, kávé, kakao, indigo, gyapjú, enni való vad, 's szárnyas állatok. Fő helye Georgetown.

Grenade, vs Adour folyónál francz. puszták oszt. 250 h. 1330 lak. 's marha kereskedéssel.

Grenade, vs Garonne folyónál Fr. felső Garonne oszt. 615 h. 3230 l. bor 's selyem mivekkel.

Grenadillek, Grenadinek, 12 kicsiny Caraibi szigetek Grenadának északi részén, mellyek között egyikik sem nagyobb 8 óránál, termékeinek cukorban, 's pamutban, igen kevesé műveltetnek, minthogy a' vizet Grenadából hozzák, mert itt friss viz hibázik. Legjelesebbek: Cariaco, 's Becouja, vagy kis Martinique, ezek St. Vincenttel, 's Grenadával egy Angol Guberniumot állítanak.

Grene, pléb. falu azonnevű kantaban a' volt Vestfáli Kir. Leine oszt. Eimbek ker. Leine főnél, mellyen által két hidak vezetnek, 1 tisztség házzal, templ. 76 h. 775 l. kik között sok mester emberek találatnak, vagy on itt egy vásár vászon kereskedéssel.

Grenasey, l. Guernsey.

Grenille, l. Lerini szigetek.

Grenna, Brahe Grenne, kis vs, hegy, 's Wetter tó között Svéd Smäland nevezetű tart. ban, vagy on itt egy Gymnasium, nagy marha kereskedés, vadaskert, egy jeles barlang.

Grenne, vagy Kurin, ennek előtte Cyrene, régi kis vs Barbariának Barka tart. ban kösziklán, találatnak itt nagy vízárkokkal körülvett kastély, régi templ. többféle koporsókövekkel, Vagynak itt sok régiségek, mellyek a' vsonak néhai szépségét, 's nagyságát mutatják, 12 mfdnyi ker. ben talál-

- tatnak több száz elrontott
vsoknak 's faluknak töre-
dékei, mellyek közt Lais
vs vala.
- Grenoble**, Gratianopolis, (45°
11' 42" É. Sz. 23° 23' 34" K.
H.) erős fővs Francz. Isere
oszt. szép síkságban, egy
hegységnek tövénél, Isere fő-
nál melly itt Drac folyót
felveszi, 1200 h. 20650 l. na-
gyobb része a' vsnak fek-
szik Isere fónak bal part-
ján; a' kisebb pedig Sz.
Laurent v. la Perriere jobb
részén, 2 hidak visznek Ise-
ren egy pedig Drac fón ál-
tal. Vannak itt több jeles
épületek, szép közönsé-
ges, 's kellemetes sétá-
lőhelyek, A' vsnak Bonne
fertályja legszebb, vagyon
nékie egy hegyen épült kas-
télyja mellyet la Bastillenek
neveznek, fegyvertár, katona
Ispitály, tudós társaság, Ly-
ceum, törvény iskola, Pat-
tantyúság' iskola, mesterség
muzeuma, szép mesterségek-
nek 's tudományoknak tár-
sasága, közönséges könyv-
ház, rajzolat' gyűjteménye;
réz, grispán, Verdet, vagy
Christeaux de Venus, bőr,
kesztyű, kalap, posztó, jó
illat - gerjesztő, vászon-
fabrika. A' kereskedés szem-
betűnő. Születés helye ama
rettenhetetlen, 's fedhetet-
len Bayard vitéznek; Vau-
canson Mechanicusnak, Vil-
lars, Faujas, S. Fond 's Do-
lomieu természet íróknak,
Condillac Philosophusnak,
és Mably történetírónak. La-
kó helye egy Püspöknek,
felső hatalmaságoknak, 's
ezen oszt. Itélőszékének, 7
katonai oszt. főtisztikarnak,
öt órányira innét fekvő a-
zon nevezetes régi Karthau-
si klastrom.
- Grenville - Bay**, Grenadában
- Caraibi szigetnek legjob-
bik révpártja.
- Grenzau**, Grentz, régi vár,
mvs, Uradalom, al. Isenbur-
gi Grófs. ban, Rajna jobb
pártján.
- Grenzendorf**, falu Burkus
Glatz Grófs. ba. 18 h. 134 l.
mészköbányával, hamu-
zairfőzéssel, 's gyalcs sző-
véssel.
- Grenzhause**n, Neuwidí nagy
helys. Nassauí Herczs. ben
Brex, 's Mühlenberg pata-
koknál, többféle cserép, 's
kőedényt készít, agyag pí-
pákkal.
- Grenz szigeth**, l. Szigethvár.
- Greouls**, helység alsó Alpesi
oszt. Verdon mellett, talál-
tatik itt meleg forrás 30—
31 grád.
- Gresten**, kastély 's mvs Ens
alatt fekvő Austriának Bé-
csi erdő felett való fertál-
jában, Zinzendorfi Grófság'
Hause
- n nevezetű Uradal-
mához tartozandó, vashá-
morral.
- Gretsoyll**, (53° 30' 18" É. Sz.
24° 44' 24" K. H.) helység
kastéllyal az északi tenger-
nél Ostfrieslandban, kikö-
tőhellyel. 530 h. fenyíték,
's munka házakkal.
- Gretzingen**, pléb. falu Pfinz
vizénél, Badeni fő Her.
ben. Durlachi hivatalban.
- Greulenstein**, kastély, 's első-
szülötti örökség Gróf Kuff-
steini házhoz tartozandó,
Mannhardsberg felett való-
fertályban, Ens alatt való
Austriában Báróság' titu-
lussával.
- Greulich**, falu Silézia Lövenberg
Bunzlauí ker. vashámorral.
- Greussen**, vs Schwarzburg Son-
dershauseni részhez tarto-
zó Schwarzburgi Grófság-
ban. Helbe fónál termékeny
tájékon házai az 1687-ki
tűz után egyenlő magos-
ságban

ságban építettek fel.
Grevenligen, l. Gravelines.
Graven, (52° 5' 57" É. Sz. 25° 15' 4" K. H.) vs a' volt keleti Ems Francz. oszt. Ems főnél. 3420 l.
Grevenbroich, kis vs Erft főnél a' volt Francz. Ruhr oszt. 530 h.
Grevenbrök, erős kastély Hammonthoz közel, moharpusztaságon mély mocsárban Ourth Francz. oszt.
Gevenmachera, kis vs Fran. Erdők oszt. 1870 l. fekszik kellemetes, 's termékeny tájékban Mosel fő mellett, derék bor termesztéssel.
Grevenstein, kis vs Venne főnél Hasszia Herczs. nek Vestfália tart. ban 74 h. 500 l.
Graveplatz, nagyon tágas hely Párisban Seine partján, ennekölte vesztőhely hol legtöbb vesztések vitettek végbe.
Grevesmühlen, vs Meklenburg-Schverini nagy Herczegségben 204 h. és gyors szövéssel.
Greweller, l. Grehweiler.
Grezzano, helység a' Lomb. Vel. Kirs. szomszédságában fekszik azon nevezetes Vejai híd, melyet a' természet két hegyre elterjesztet, görbesége 50 lábnyi széles.
Griava, nagy fő uj Spanyol orsz. ban ész. Amerikában.
Griben, falu Skótziának Hiddenseei szigetén Rüge mellett. A' lakosai halászatból élnek.
Grieben, főhely azon nevű kantonban a' volt Westfália Kir. Elbe oszt. Stendali ker. 1 nemes telekkel, 38 h. 214 l.
Griembach, l. Grünbach.
Griers, francziául Gruyere, vs Helvetziának Freyburg kantonjában sajtkészítéssel.
Griesbach, völgy Badeni nagy

Herczs. ben Kinzig ker. savanyú vízzel.
Griesbach, mvs Bajor orsz. alsó Duna ker. Találtatik itt Graphit vasérczmésszel keverve, melly Hafnerzelbe olvasztó tégelynek feldolgoztatik; és téj színű porcellánföld, melly Bécsbe, Münchenbe a' fabrikák számára vitetik.
Grieskirchen, kis vs Bajor orsz. Salzachi ker. Plébániával, egyetlen egy nagy útszából áll.
Grieth, vs Rajna bal partján, Rees, 's Emmerich között volt Francz. Ruhr oszt. 117 h. 680 l. 's hajókázással.
Griethausen, vs ugyan ott Rajnának egy ágánál 90 h. 490 l.
Griffan, Herczegi mvs egy kastéllyal Austriai Karinthiában.
Grift, Hollandiában, Yssel oszt. fő víz, melly Hatten mellet Ysselbe folyik.
Grighe, Grigue, Griwhée, fő vs Dahomei Whidah tart. ban Skláv-parton felső Guineában tengertől nem messze, kerülete 1 1/2 mfd; mint-hogy a' házak messze vannak egymástól építve 8000 l. számlál, kik szép matériát szönnék, 's az itt, 's 10 mfdnyire fekvő Popóban ázott drága köveket köszörülik, mellyek Lapislazuli, vagy Hyacinthoz sokat hasonlítanak. Angolok, Francziák, 's Portugallusok itt kastélyokat bírnak.
Grignau, Grigniacum, vs Fr. Drome oszt. 1670 l.
Grigno, falu Lomb. Vel. Kirs. a' volt felső Etsch oszt. nagy selyemmíveléssel.
Grigny, helység Francia Rhone oszt. Garonnak Rhoneba való befolyásánál, 150 h. 1000 l. vagy on itt selyem mívelés, 's kalap fabr.

Grigoriopel, vs Orosz. Cherson Helyt. Dnester fónál 400 h. 2500 lak. kik között több Örmények találtaknak, van itt pamut, 's selyem fabrika, kereskedik marhával, 's gabonával.

Grigues, l. Grighe.

Grimand, Athenopolis, vs Fr. Var oszt. közép tengernek 3 tengeri mfd hosszú, 's 2 mfd széles öblénél. 1160 l.

Grimm, Grimmen vs Svéd Pomerániában Trebel mellett 225 h. 1160 l.

Grimma, vs Saxoniában Leipzigi ker. ben Mulde fónál, 485 h. 2970 l. jeles Herczegi iskolával, gyapju, 's pipa fabr. val.

Grimmen, l. Grimm.

Grimming, Stájer orsz. legmagasabb, 's legmeredékebb hegyei közül egyik, Judenburgi ker. nyug. ra Irdningtől, végződik két tetőbe, mellyek közül a' keleti, 's legmagosabb nagy Grimmingnek, a' nyugoti pedig 's alacsonyabb kis Grimmingnek nevezetik, hallatik benne némellykor földalattlévő víznek zuhanása.

Grimnitz, ennekelőtte kastély Uker markban Grimnitz tónál mellyből Vels fő származik, hol Brandenburg 's Pomeránia, örökös egyezést kötöttek, 1519-ben.

Grimonville, falu Canal Frantzia oszt. 141 h. 's egy révpárttal, melly Regnevillirévpártnak közönségesen mondatik.

Grimsay, l. North Uist.

Grimsby, helység Angol Linkolni Grófságban, Humber mellett még a' kikötőhely homok által elnem öntetett volna, nevezetes vala, most nagyon csekély só, 's szén kereskedéssel foglalatoskodik.

Grimsel, hegy Helvetzia Bern kant. nak Haslit völgyében Simplon mellett, hol az Aar veszi eredetét, mellyen által azon út, melly Grimseli útnak mondatik, az egész oszt. keresztül Olasz orsz. ba visz. De csak nyáron lehet erre utazni 's akkor is hó 's jég miatt igen veszedelmes, legnagyobb teteje 8580 lábnyi magas, 's Seidelhornnak nevezetik.

Grimetter, kis vs Lewis szigeten Schottland mellett, azonnevű fónál.

Grindelwald, pléb. falu, Grindelwaldi völgyben Bern kant. Helvetziában, mellyben több nagy jeges hegyek, 's bérczek találtaknak, ezek között az úgynevezett Schreckhorn egynehány ezer lábnyi magosabb mint a' Furka, mindazonáltal nyárban itt több marha darabok neveltetnek 's tápláltatnak.

Grinoe, kis vs északi Jütlandban Aarhusi megyében.

Grinzing, pléb. falu Austriában Ens alatt, Bécsi erdő alatt lévő fertályban, Joseph hegynek tövében 83 h. 's jó bor termesztéssel.

Gripsholm, királi mulató kastély Svecziában Nikiöpingi kapitányságban Södermanlandban két szigeten, Mäleri tóban; régi, Gothus módon épült, sok, 's szép rajzolatokkal, játékszinnel, vadaskerttel, 's Nápolyból szerzett Angori kecske tenyésztéssel.

Grisolles, (53° 36' É. Sz. 41° 49' K. H.) vs Garonne fónál, Francz. felső Garonne oszt. 355 h. 2030 l. olló, kés, 's selyem matéria fabr. val.

Grissa, Grüssau, Herczegi Apáturság Ciszterciták szer-

- zetéhez tartozandó Schveid-
nitzi Herczs. ben alsó Sile-
ziában Zieder patakon. Va-
gyon itt bársony 's másfé-
le kézmív. Warmbruni Pré-
postság ezen klastromhoz-
tartozik.
- Griwe**, Orosz pénz ér 9 xt. 1 drt.
- Griwhe**, l. Grighe.
- Grobin**, vs Kurland Orosz
Helyt. 74 h. 's több kalapo-
sokkal.
- Gröbzig**, l. Groepzig.
- Grodchale**, kis vs Sieradz
Vajdaságban N. Lengyel
orsz. ban, Orosz bir. ban.
- Grodeck**, vs Gallicziában,
Lemberg ker. ben, Dnestr
fónál.
- Grodeck**, vs Bug mellett, új
Lengyel orsz. ban, Siedlce
oszt. ban.
- Grodeck**, vs Smotryca fónál
Podolia Orosz Helyt.
- Grodeck**, vs Bialystock Orosz
Helyt. 66 h. 370 l.
- Gröden**, l. Gardena.
- Grodno**, először Sloninnak ne-
veztetett Helyt. Orosz bir.
egyenes, általjába termé-
keny föld. Marha tenyé-
szet, vadalat, halfogás,
turfa 's vas által fontos
tart., 800 □ mfd térsége,
60000 l. kik Lengyelekből,
Görögökből, Zsidókból,
Németekből, 's Czigányok-
ból állanak; maga termé-
seivel kereskedik, 8 kerü-
letre fel vagyon osztva,
fő vsa
- Grodno**, (53° 40' 30" É. Sz.
41° 29' 30" K. H.) Niemen
fónál, 3000 keresztény 's
1000 zsidó lak. kal, egy ré-
gi mély árkokkal körül-
vétellett, 's szép nagy 's
új kastéllyal, jeles épüle-
tekkel, Császári Akadémi-
ával, kadét oskolával, melly
800 nemes Ifjakkból áll. 9
kath. 's 2 görög templ. egy
Sinagógával, bársony, ko-
- csi, gyapjú, fegyver viasz,
arany, 's ezüst drót fabr.
3 jeles vásárok által a' ke-
reskedése igen elő mozdít-
tatik.
- Grodziek**, vs új Lengyel orsz.
ban, Varsói oszt. ban 480 l.
- Grodzisko**, l. Grätz.
- Groebming**, mvs Stajer orsz.
Indenburgi ker. ben, az itt
hajókázható Ensszomszéd-
ságában azon nevű patak-
nál, 100 h. 's kath. Pléb.
- Groebzig**, l. Groepzig.
- Groeden**, l. Gardena.
- Groemitz**, Grönitz, helys. Hol-
sátziában a' Bálti tengernél
134 h. 800 l. hajókázással.
- Groenenbach**, Bajor orsz. mvs
Iller ker. egy kastéllyal
1300 l. 's karton fabr. val,
orsz. Törvényszékének, 's
Számtartóságnak lakóhelye.
- Groeninga**, egykor a' szövetsé-
geses Belgiomnak 7 tart.
nyai közül egyik, északra
határozza északi vagy né-
met tenger, nyug. ra Fri-
esland, vagy jobban Lau-
vers kis fő, délfelé Dren-
the tart. napkeletre Mün-
steri Püspökség, 's napke-
leti Friesland Herczség. Az
levegője nem egészséges,
földje igen alacsony né-
melly téjékon alacsonyabb
mint a' tenger, szép lege-
lőji vagynak, 's azért a'
marha tartás lakosoknak
a' legnagyobb táplálások.
Földművelés is üzetik. Va-
gyon itt turfa, de sem jó-
ságára sem sokaságára néz-
ve nem hasonlíthatik a' Fri-
eslandihez. A' német tén-
ger ezen tart. nak ész. ke-
leti részén, ez, 's napke-
leti Friesland között nagy
öblöt csinál, melly Dol-
lertnek neveztetik. Legne-
vezetesebb fő Hunse, melly
több kis vízecekből szár-
mazik, mellyek Grönin-

ga vsban öszve folynak. Ezen tartomány éppen úgy mint Friesland több árkok, 's kanálisok által hasítottik, 's ezek által a' viz bősege lecsapoltatik. Vagyon benne csak 3 vs, de 165 falu. Rendjei állottak Gröninga vs' 's Ommelanden, az az Gröninga mellett fekvő tartományok követjeiből, az utolsók részszerént a' nemességből, részszerént a' parasztságból választattak. Ezen tartomány régen méltóságban vala, mellynek Tisztartója megyés, vagy Burg Grófnak, czimét viselte, 1579-ben az Utrechti szövetséghez állott, mellyben 1594-ben újra felvétellett. Fő tiszti karnak gyűlésébe 6 követeket küldött. A' mi a' Religiót illeti, katholikuskoknak 10 Templomai, 13 felszentelt Papjai valának. A' Lutheránusoknak 3 községek, 4 Prédikátorral, újra keresztelőknek (Anabaptisták) 29 községeik, és 61 mestereik valának, Collegyiantoknak két Collegyiomok. Térésége 36 73/100 □ mfd, mellyen (1796) 92, 904 emberek laktak, 1807-ben Hollandiai Királyságnak egy osztálya lett, Ems folyó bal partján fekvő a' keleti Frieslandnak darabjai vele öszvekapcsoltattak, térsége 50 52/100 □ mfd 103000 l. azután Franczia ország nyugoti Ems osztálynak egyike része vala, most Belgyiomi Királysághoz tartozik. Fő városa

Groeninga, (51° 10' É. Sz. 24° 11' K. H.) jeles, 's erősített vs több kis folyóknak öszve folyásánál melyekből Hunse, 's Fivel folyók eredeteket vesznek, 's egy kanálison, melly hajókázható

egész a' tengerig, melly innét 4 mfdnyire fekszik 12 Templ. 2300 h. 23770 l. Universitással, botanikus kerttel süket néma intézetel, rajzolás, építés, 's hajókázás mesterség Akadémiajával, Physicai és Chimiai tudomány társaságával; lakosai mesterségekből, gabona, marha, 's másféle kereskedésből élnek, Itt születtek Vessely, Gansfort, Rudolf Agrikola, 's Ripperda Báró; minden osztály Felsőségének lakó helye.

Groeninga, (51° 56' 3" É. Sz. 28° 51' 33" K. H.) vs, 's fő hely a' hason nevű kantonban. Saale oszt. Halberstadt kerületben Bode mellett, Királyi urodalmi tisztséggel, 7 nemes telekkel, 2 templomm. 1 ispitállyal, 364 h. 2,056 l. kik között 12 Zsidó Familiák vannak; föld művelése, marha tenyésztetése vagyon, gyapjú kézmível, és salétrom készíttéssel.

Groeninga, Markgröningen, vs Glems folyónál a' Würtembergi Kirs, Ludvigsburgi kerületben egy kastéllyal 2,010 l.

Groenlândia, nagy Tartomány, az Atlánti tengernél észak Amerikában, melly 59° 38' tól fogva, 78° éjsz. szélességig ismértetik; keletre határozza az úgy nevezett Davis Strasse, vagy Davis szoros tenger, 's Baffin öble; délre, 's keletre az Atlánti Tenger. Hihetőképén félsziget melly északra Amerikával öszve kapcsolódik. A' napkeleti part mellett nagy jég mezők terjednek el, mellyek több mint 6 mfd messzeségre a' hozzá járulást megtiltják,

úgy hogy csak messzéről lehetséges, a' szomorú 's mezételen partot vizsgálni. Térségét nem lehet meghatározni, annyit tudunk hogy napnyugoti partja, tehát az egész ismértes része, 72-dik grádustól Farewelli fokig 250 mföldnyire elnyúlik. A' klimája 64 grádusig tűrhető, de tovább észak felé a' hideg igen nagy, úgy hogy az északi, 's észak keleti szélnél erőspálinka a' házakban is megfagy. Ezen hideg még a' bent lévő, 's esztendő által nevelkedő jeges hegyek által nagyobbodik. A'tél Szeptembertől Májusig tart, ezen idő közben a' nap keveset mutatja magát, 30 Novembertől fogva 12 Januariusig éppen nem lehet látni, de azonban a' hold, csillagok, északfények ezen örök északát világosítják. A' nyár rövid, 's Juliusban igen meleg; Juniustól Augustusig a' nap le sem megyen. A' part mellett állanak folyvást az egészégnek ártalmas ködök. Essők, 's égi háborúk ritkán vannak. A' szegény föld alig takarja a' pallérozatlan lakosnak első fogyatozásait, minden nyomorultan, 's alacsonyan marad. Ezen Tartománynak fogyatozása vagy a' fában, de ezt még is Norvegiából, Sibi-riából, 's Amerikából kap. Plántáknak 79 nemei ol-vasztatnak, mellyek között Kalánfünek 3 nemei az itt uralkodó Skorbut ellen jó hasznót hajtanak, gazdag több nemű mohokban, melly eledelnek szolgál. Vad rozs, igen természetik. Marhalegelőn nincs hélijósága. Az állatok köz-

zött nevezetesekek az Iram-szarvas fehér nyulak, fehér, 's kék rókák, földi, 's tengeri medve; az itt csak ugató, a' vadászatra haszontalan kutya. Madarak közül sneff, 's fekete Sasok, legtöbbek a' vízi állatok: hering, lazacz, pisztráng, Angmarsets, mellyek heringgel eggyenlők. Csiga állatok némellykor apró drága gyöngyökkel, czethal, töke hal, tengeri borjúk, mellyeknek húsok, 'sszalonnájok Gröndland lakosainak eledelül, fagyújuk világnak, inaik czérna gyanánt, csontjaik tüzelő fa helyett, bőreik ruházat 's sátor, tető helyett szolgálnak. Ásványor-szágból vagy a' homok, köszörülő, mész, 's fazék kő, goromba márvány, tükör gipsz, 's asbest, ez az rothadt fához hasonlít, mellyből a' lakosok világot készítenek. A' régi Lakosok Eskimosok, közönségesen 5 lányi magosak, köpczősek, setét barna színűek, nagyon tisztátalanok. Sokan közülök Hernhuter-ek, kiknek itt több kolon-niájik vannak, Lutheránu-sok, a' többiek Pogányok. Gröndlandból kihordatik hal fagyú, só, 's füstölt hal, dunnalúdpejh, tengeri kutya bőrök. Az egész ki-hordás, czethal fogását hoz-zá számlálván, mintegy 170,000 R. tallerra megy. Bé hozatatnak: liszt, gyapjú, matériák, do-hány, pálinka, czúkor, ezeknek az ára esztendő ál-tal 74,500 R. tallér. De ezen portékák, többnyire a' Eu-rópai letelepedés, 's Tiszt-ség számára hozattatik bé. Dánusok fő uralkodása a-

- latt van, melly a' napnyugoti részen több kereskedés házakat, 's missioikat bir. Az ő letel pedéseik (1805-ben 6,046 l. számláltak) 2 Inspektorságra vannak felosztva, északi, 's délire, mellyek között Rommelpati öböl határt formál, az északihoz tartoznak 10, délihez 6 Letelepések. Lakik itt egy Püspök, kinek gondviselése alatt vannak a' Dánus Prédikátorok, 's Missionáriusok, vagyon itt 3 Hernhuterek községe. Grönlandiához tartoznak még több majd pusztá, majd lakott szigetek.
- Groenschwart**, sáncz és kikötő Pomeraniában Wolgasti urod.ban.
- Groensund**, tengerzúg, vagy szoros tenger Dániában Falster 's Mön szigetek között.
- Groepzig**, Város Anhalt Dessaui Herczegségben Fuhne folyónál 160, h. 1000 l. buzér vetéssel.
- Groeschel**, Félpóltra, Grésli, Cseh, 's Szilézia Országi váltó pénz, melly az elsőben rézből, másodikban ezüsből készítetik, 's 3 fél pénzt, vagy 3 drt ér. Austriában 's Magyar Országban is szokás félpóltrával gréslivel számlálni, hol egyenlő becse vagyon,
- Groezingen**, vs Vürtembergi Királyságban Urachi kerül. 870 l.
- Groezingen**, falu Badeni nagy Herczegségben Pfinz, 's Ensi kerül. urodalmi mulató Augustenburgi, 's Steinbrüchi kastélyokkal.
- Grohnde**, falu Weser folyónál, melyen által komp viszen, nagy itt a' földi, 's vizi vám. A' lakosok szántásból, len vetésből, marha tenyésztetből, fonál, 's vászon, kereskedésből élnek. 1421-ben itt Wilhelm Brannschweigi 's Lüneburgi Herczeg, Spiegelbergi Fülep Gróffal, 's szövetséges társaival csatázott, 's Albrecht Saxoniai Herczeg elesett, kinek emlékére oszlop állítottatott fel.
- Grojec**, vs a' volt Varsói oszt. 700 l.
- Groitsch**, Winkler's Schvenderdorfi Bárókhoz tartozandó vs Elster folyónál Saxóniában. Leipzigi kerü. 200 h. 1080 l. néhai roppant várnak maradékival. Itt sok szattyán papucsokat csinálnak.
- Grol**, ennekelőtte Groel vs Slink mellett, Borkel egyik karján, egy Belg. orsz. felső Yssel tart. 1470 l. Itt többféle Német Országból jövő kereskedő jószágok vitetnek által, mellyekért vám fizettetik.
- Grömitz**, l. Groemitz.
- Gronau**, Gron, vs 's fő hely azon nevű Kantonban. Hildesheimi ker. Leine folyónál egy ennekelőtte Dominicanus Klastrommal. 1 Luther.Temp. 5 nemes telekkel, 169 h. 1490 l. szomszédságában fekszenek az úgy nevezett 7 hegyek.
- Grone**, fő hely azon nevű kant. Hannoverai Orsz.ban Göttingai ker. egy tónál melly malmokat hajt. 142 h. 801 l. szomszédságában Darázkő (Tophus) ássattatik. Hagen nevű dombon feküdt a' Császári Pfalz Grone, de mellynek már semmi maradványa nem találtatik.
- Gröninga**, l. Groeninga.
- Grönland**, l. Groenland.
- Groot**, kis sziget a' Bálti tengerben, a' Bothni tengeröböltől nem messze Svéd Koronához tartozandó.

Groot, Brémai pénz 2 kt. ér.
Gröschel, l. Groeschel.

Gross, a' kereskedésben 12
Tuczetnek száma, vagy 144
Darab.

Grossa, l. Arbo.

Grossa, Dalmátiai sziget 6
német mfd hosszú több ki-
kötő helyekkel a' keleti ré-
szen, 's hallal bővelkedő
Conma tóval, sós hallal
nagy kereskedést üz.

Grossetto, Rosetum kis vs,
erős várral, 's püspökség-
gel, Toskaniai N. Herczeg-
ségben Sienni ker.ben.

Grossus, Groschen guten, ga-
ras, így neveztetett először
minden vastagabb szerű
pénz, hogy a' vékony bra-
cteutusoktól megkülömböz-
tessék, most az ezüst pénz
legalsóbb nemének tulaj-
dona: az ezüst garas ér
Saxoniában 3 kt. 2 dt. Bran-
deburghan 3 kt. 3 dt. Hasz-
sziában 2 kt. 3 dt. Az ezüst
és réz garas Austriában an-
nyi mint 3 kr. A' Lengyel
réz garas 3 dt, vagy is egy
polturát ér.

Grosz-Algermissen, fő hely
azon nevű kant. Hildeshei-
mi kerül. Vestfál Oker oszt.
113 h. 630 l,

Grosz-Almerode, vs Fahren
pataknál Kanfungi kant.
Fulda oszt. Vestfál. (most
Bajor orsz.hoz tartozandó)
203 h. 1450 l. tüzet kiálló, a-
gyaggal gazdag, azért ta-
lálatnak itt nagy agyag
fabrikák, pipa, savanyú víz
korsó, és olvasztó tégely ké-
szítésére, mellyek az Ep-
terodéből valókkal együtt
egész Európába elhordat-
nak. Vagyon itt két timsó
főző műhely is. A' szom-
szédságban vas gáliczkő 's
timsó vermek is vannak.

Grosz-Alleben, vs, 's fő hely
Asleben kant. Halle kerü-

let. Saale oszt. a' volt West-
fália Kir. Saale bal partján
4 kapuval, 's egy fő útszá-
val 1 templ. 1 póstával, 1
salétromházzal, 198 h. 1130
l. külső városa Altdorf-Als-
lebennek neveztetik, 136
h. 800 l.

Grosz-Ammensleben, fő hely
a' hasonnevű kant. a' volt
Vestfáliai Elbe oszt. Neu-
haldenslebeni ker. egy né-
hai Benedictinus klastrom-
mal, 1 gipsz, 's téglá ház-
zal, 135 h. 380 l. Itt talál-
tatik tükör kő, mely tükör
fabrikában szükséges.

Grosz-Apenburg, mvs 's fő hely
azon nevű kant. a' volt
Vestfália Kirs. Elbe oszt.
Salzwedel kerül. Hunte mel-
lett, 2 nemes telekkel, 74
h. 500 l. vagyon itt 3 vásár,
földművelés, 's marha te-
nyésztetéssel.

Grosz-Arl, falu, 's Bajor Orsz.
Salzachi kerül. réz bányá-
val, melly minden eszten-
dőben 450 réz, 's 1500 mázsa
kénkövet ad.

Grosz-Bartlof, pléb. falu hason-
ló nevű kant. a' volt Vest-
fál. Harz oszt. Heiligen-
stadti kerül. Friede mellett
141 h. 1100 l. kik jobbara
gyapjú fonásból, 's gyapjú
művekből élnek. Etamin,
rázsa, (szőtt matéria) ken-
derbársony 's gyapjú ma-
téria kézmívek találatnak
itt.

Groszblieden, falu Orosz Kur-
land Helyt. posztó fabr.val.

Groszbodungen, mvs Schvarz-
burg Sondershauseni Her-
czegs. Bode mellett gyapjú
matéria fabrikával.

Grosz-Bottvar, l. Bottvar.

Grosz-Boubainen, (54° 31' 16"
É. Sz. 39° 19' K. H.) Anhalt
Dessaui Herczéghez tar-
tozó falu keleti Burklap Orsz.
Insterburgi kerül. Preuss

- mellett, jeles malmai vannak, melyekből sok búza liszt, árpakása és dara Königsbergbe vitetik, 's ismét más felé.
- Grosz - Bulam**, l. Bulam.
- Groszburg**, vagy Groszburger Halt. Breslaueri Herczegségnek kerülete Siléziában mellyet azon nevű mvssal, 5 faluval, 's egy Lutheran. templommal Kanitzi Bárók árendába bírnak
- Grosz - Caiman**, l. Caiman.
- Grosz - Carben**, falu Hassiai nagy Herczegségben Nidda mellett, Friedbergi Burg-Grófságban savanyú víz forrással.
- Grosz - Coluri**, régenten Salamis, Török sziget Engiai tenger öbölben 2000 l. fő helye Coluri.
- Grosz - Comoro**, l. Angazija.
- Grosz - Dedeleben**, l. Dedeleben.
- Groszdorf**, lásd Német kereszt.
- Grosz - Dornberg**, parasztság, 's vői tanács Werthi kant. Bielefeldi kerül. Weser oszt. a' volt Vestfáliai Kir. vagyon itt azon nevű hegy mészt, 's kő bányával.
- Grosze-Bank**, l. Newfoundland.
- Groszen Burschla**, falu Harz oszt. a' volt Vestfália Kir. 197 h. 750 l. gyolcs szövészekkel, 's rázza csinálással.
- Groszenehrich**, vs Helbe mellett Schvarzburg Sondershauseni Hercz.
- Groszenhayn**, Hayn, (51° 18' 6" É. Sz.) vs Röder folyónál Saxoniában 570 h. 3,300 l. 's deák iskolával. A' lakosok jobbára posztót, harisnyát, 's kesztyűt készítenek. Leg híresebb most a' vs czicz, 's karton fabrikáji, 's szép gyapjú festései által, hol kék, 's zöld festékek, mellyek külső
- Országokban szász festékeknek neveztetnek, Barth által 1744-ben találtattak fel.
- Groszenlinden**, vs Hassziai felső Herczeg. 136 h. 720 l.
- Groszenrode**, falu a' volt Vestfália' Leine oszt. 50 h. lenvetéssel 's gyolcs szövással.
- Grosz - Haff**, nagy tó Uker-münde mellett, Pomerániában, mellyet Odera csínál, 's abba Ukerá folyik.
- Grosz-Friedrichsburg**, l. Friedrichsburg.
- Grosz - Gerau**, l. Gerau.
- Grosz - Germersleben**, fő hely azon nevű Kant. a' volt Vestfália Kir. Elbe ost. Magdeburgi kerül. Bude mellett, 2 nemes pusztákkal 86 h. 600 l.
- Grosz - Glogau**, l. Glogau.
- Grosz-Glockner**, l. Glockner.
- Grosz-Hennersdorf**, mvs felső felső Lusátziában, Görlitzi fő kerül. 2,890 l. árvaházzal. Csemete iskola talál-tatik itt Herrnhuter leányoknak számára.
- Grosz-Hubnicken**, falu nyugoti Burkus orsz. Samländi kerül. a' keleti tengernél borostyán kő bányával.
- Groszjüngersdorf**, falu napkeleti Burkus oszt. Insterburgi kerül. 33 h. azon csata által jeles, mellyet itt 1751-ben Aug. 30-kán Burkusok az Oroszok ellen elvesztettek.
- Grosz-Kirchheim**, Karinthiában uradalom, egy völgyben; arany, 's ezüst bányával.
- Grosz-Kniegnitz**, falu Siléziában Nimptscheri kerül. márvány bányával.
- Grosz-Kommendo**, l. Guaffe.
- Grosz - Kormantin**, Fantin Országnak fő helye arany parton felső Guineában, kereskedéssel, és halászáttal, ezen helytől minden Skla-

- vok napnyúgoti Indiában Kormantinusoknak nevezetnek.
- Grosz - Lofferde**, fő hely Lafferde kant. Braunschveigi kerül. Ocker oszt. a' volt Vestfália Kir. Fese szomszéd-ágában 103 h. 730 l. tart vásárokat; kövér, 's tömött ludakat nevel.
- Grosz - Leinungen**, falu Leine mellett Wippra kant. Halle kerül. Saale oszt. a' volt Vestfáli Kir. kastéllyal 103 h. 930 l. kik marha tenyésztésből, gyapjú fonásból, harisnya kötésből, abrics, 's fa-vágásból élnek, szomszédságában vas érczkő gödrök találatnak.
- Grosz - Liquejo**, l. Lieukieu.
- Grosz - Mergenthal**, Waldeck Herczegséghez tartozandó falu Cheh Országban, Bunzlaui kerül. 175 h. fonással, 's len szövással.
- Grosz - Meseritsch**, l. Meseritsch.
- Grosz - Mochbur**, vagy Grosz mockern, falu Boroszlótól, (Breslau) egy mértföldnyire fekszik Sziléziában, melly ezen káptalanhoz tartozik. Itt 3 Királyok, tudni illik Mátyás Magyar, László Cheh, 's Kasimir Lengyel Király, két esztendeig tartó fegyver nyugvást személyesen kötöttek.
- Grosz - Naundorf**, falu Szász Orsz. Meiszeni kerül. Radeburgi hivatalban vászon fabrikával.
- Grosz - Nenndorf**, falu Rodenburgi kant. Rinteln kerül. Weser oszt. a' volt Vestfália Kir. szép 's kelemetes tájékon, ásványos forrással, alkalmas 's jó ízlet szerint elkészített fürdővel.
- Grosz - Nikolsdorf**, l. Nixdorf.
- Groszörner**, helység Wipper mellett Leimbachi kant. Halle kerül. Saale oszt. a' volt Vestfáliai Kir., 131 h. 720 l. salétrom főzéssel, 's olvasztó hutával.
- Grosz - Pechlarn**, l. Pechlarn.
- Grosz - Röhrsdorf**, falu Szász Orsz. Meiszeni kerül. Radeburgi Tisat. 1900 l. vászon, 's pántlika fabrikával.
- Grosz - Rosenberg**, azon névű kant. fő helye, a' volt Vestfália Kir. Elbe oszt. Magdeburgi kerül. Saale mellett, egy pusztával, 142 h. 930 l. kik közül sokan hajózásból élnek.
- Grosz - Rühden**, helység Netze mellett Lamspringi kant. Goslari kerül. Ocker oszt. a' volt Vestfáliában, só bányával, melly Brabeck Grófhhoz tartozik.
- Grosz - Sabow**, falu hátulsó Pomerániában Daber - Naugardi kerül. vagyon vászon vásárja.
- Grosz - Sachsenheim**, vs Würtembergi Királyságban Ludvigsburgi kerül. 1020 l.
- Grosz - Salza**, rosszúl épült vs 's fő hely a' hason nevű kant. Vestfál. Elbe oszt. Magdeburgi kerül. 1 temp. 1 oskolával, 7 ispitály házzal 253 h. 1220 l., kik marha tenyésztésből, 's földmivelésből élnek; tartanak két vásárt, vannak itt két sóskutak, de a' sóbánya öszve roskadt, ez Elbe 's Saale osztálynak dolgozó helye.
- Grosz - Schlatten**, vs Erdély Orsz. Szebeni Székben Ompoly mellett, 2100 l. fő bányász hivatallal, arany 's ezüst bányával.
- Grosz - Schönau**, falu felső Lusá-tziában Görlitzi fő kerületben 4000 l. kik között 1000 takácsok, kik lendamaszt minden féle forma szerint készítenek.
- Grosz und Klein Schwarzsosen**, két falu Lüderitzi kant.

- Stendali ker.** Elbe oszt. a' volt Vestfalia Kir., 2 nemes telekkel, 67 h. 500 l. nevezetes Schvarzlosi repáknak hazája.
- Grosz-Sonntag**, német lovagrendhez tartozó jószág Petau's Friedau között, alsó Stájer orsz. Marburgi ker.
- Grosz-Steffelsdorf**, l. Rima-Szombat.
- Grosz-Stepenitz**, mvs hatulsó Pommeraniában Flemmingi ker. Papen-víznél 126 h. 700 l. hajó csinálással, 's hajó-kazással.
- Grosz-Strehlitz**, Lengyelül Wi-elke Streloze, nemes ker. ti vs Oppeln'i Herczs. ben Siléziában 150 h. 1000 l. 's gyolcs szévással.
- Grdez-Strehlitz kerület**, Siléziában, 14 $\frac{1}{2}$ □ mfdön 18250 lak.
- Grosz-Tschirnau**, kis vs kastéllyal Glogau Hercz. ségben Siléziába jó posztó fabr. val, Schveidnitzi Grófhöz tartozandó.
- Grosz-Wechsungen**, azon nevű Kant. főhelye Nördhauseni ker. Harz oszt. a' volt Vestfalia' kir. Helme mellet, 11 nemes telekkel, 129 h. 690 lak. kal.
- Groszwig**, falu Szász orsz. Meiszeni ker. Torgau mellett gálicz égetéssel.
- Groszterme**, Majorság Maas Francz. oszt. vasattartó ásvány forrással.
- Grot Flámmisch**, Hollandiai, Flandriai pénz, és 1 xt. 3 dt ér. 48 Bremai Grot = 1 for. Az Angol Groat 7 Bremai Grotokat ér.
- Grotkau**, l. Grottkau.
- Grotta**, Grypta kis vs Adda víznél Lombardiában, Cremonai Legatióban, ettől nem messze Adda Pó vizébe szakad.
- Grotta del Cane**, l. Agnano.
- Grotta, di Napoli**, barlang, Nápoly orsz. melly Posilippo hegyen által töretett, 's mélyen által Puzzuolatól az út Nápoly felé viszen.
- Grottaglie**, vs Nápoly orsz. Terra di Otranto nevű tart. ban.
- Grotta miranda**, vs Nápoly Terra di Lavoro tart. ban 2220 l.
- Grotta Rossa**, kis vs Tyberis mellett a' Pápa birt. ennek előtte Fr. Tiber oszt.
- Grottau**, mvs Cseh orsz. Brunz-lau ker. 164 h. 920 l. vázszon fabrikával, 's fonással.
- Grotte des Demoiselles**, l. Feengrotte.
- Grottkau**, (50° 43' É. Sz. 40° 12' K. H.) vs Siléziai Neissze Herczs. ben 235 h. 1650 lak. kath. pléb. val, luth. oskolával, fonál vásárokkal, Boroszlói Püspök udvarával, szép városházzal, főhely a'
- Grottkau kerületben**, melly 9 $\frac{1}{2}$ □ mfd nagy, és 31060 l. foglal magában.
- Grouais**, (47° 38' 4" É. Sz. 14° 13' 37" K. H.) = $\frac{1}{2}$ francia mfd. hosszú, 's 1 mfd. széles sziget Francz. Morbihan oszt. Portlouis tenger öblön 3000 l. kik jobbára, tökehal, és skomber's ángolna fogásából élnek.
- Grove**, kis fő Höxteri kerül. Fulda oszt. ennek előtte Vestfaliában, most Bajor házhoz tartozik melly Höxter mellett Weserbe folyik.
- Grözingen**, l. Groezingen.
- Grub am Forst**, falu Koburg Herczogs. Koburgtól nem messze 52 h. 250 l. kik festő munkával, foglalatoskodnak. Egészséges kúttal.
- Grubeck**, kastély, 's Sókamarajószág Grimming hegy tövében felső Stájer orsz. ban Judenburgi kerül.
- Grubenhagen**, Braunschweig Herczogs. ben Uradalom, Guelf-Este háznak régi öröksége,

's a Választó lineához, azután Vestfaliához tartozott, ezen tartományból állott 's Harz nevű bérczekből, térségnagysága $18 \frac{1}{2}$ □ mfd. 9 várost 6 mezővárost, 29 falut 48 pusztaságokat számlált, 9 királyi 's bánya hivatalokat, 9 nemes Telekeket, 8202 házat, 57740 lak. Jövedelme 300000 for. Harz, Leine, 's Ocker oszt. kra volt felszta.

Grudziada, l. Graudenz.

Grulich, Grulich, vs Cseh orsz. Königráti ker. 370 h. 1680 l. kath. plébánia templ. közel a' hegyen fekszik egy Servita Klastrom. Morva orsz. felé ezen vs hegyensők asbestkő találtatik.

Grumbach, vs Glan mellett Francz. volt Saar oszt. 70 h. 370 l. kik gabona, bor, termesztésből 's hajó építésből élnek. Vannak itt sósforások 's kőszengődrök, találtnak még kárniol, akhát 's t. ef. kövek.

Grumbach, felső Grumbach, vs Badeni nagy Hercz. szomszégságában fakszik alsó Grumbach nevű falu egészséges kúttal.

Grumberg, Lichtenstein Herczegséghez tartozó vs Morva orsz. Olmützi ker. 129 h. 920 l.

Grumberg, régi kastély 's urodalom Karinthiában Gastein mellett vashámmal.

Grumellio, vs Comi tónál Lario Olasz oszt. most. Austr. Lom. Vel. Kirs. ban.

Grumo, vs Nápoly tart. 3070 l.

Grüna, falu Erzgebirgi kerül. Saxoniában Chemnitz mellett 166 h. sok harisnya kötő műhelyekkel 's fehérítőkkel.

Grunau, falu Hirschberg mellett Sileziában 1790 l. az új, 's régi Grunau a' osztatik fel az utolsó mint valamely külső vsa az elsőnek tekén-

tetik, vannak itt vászon fabrikák 's fehérítők.

Grünbuch, falu Main ker. Bajor orsz. vagy on itt tükör készítés, a' hol egy szerszám mint a' tükrök készítenek.

Grünberg, v. Grüneberg, (51° 57' 40" É. Sz. 33° 11' 15" K. H.) város Silezia' Glogaui Herczs. ben 7 mfd Nagy Glogautól, 1143 h. 8100 l. kath. Plébánián kívül van itt evang. templ. 's iskola jó épült külső vssal. Az itt készítettett posztók jelesek, a' környék a' szőlő hegyek miatt kelemetes. Szalma kalap, tobák 's bor eczet fabrikával. A' hason nevű kerület foglal magában 14 $\frac{1}{2}$ □ mfdön 32000 l.

Grünberg, szép vs 's kastély Hassziai Herczs. nek felső Hasszia tart. Dombon fekszik. a nagy külső vsokkal 373 h. 2090 l. vászon, 's pamut fabr. val. Itt a' szövetséges fejedelmek 1761 Marc. 21-kén Francziák által megveretettek.

Grund, bánya vs Zellerfeldi Kant. Osterode kerül. Harz oszt. a' volt Vestfalia Kirs. egy völgyben 150 h. 800 l. Laubhütte nevű falu mellett van, 's majd öszve kapcsoltatik vele. Ezek között fekszik az úgy nevezett György bánya csatornájának bemenetele, melly a' Klausthali gödrögből 160 Lachtra mélyebben mint Klausthal a' vizet elvigye, észak nyugotfelé egy fertály órányira fekszenek az Ir, 's Winter hegyek, kétmeszes hegyeknek a' tetőji, mellyekben azon jeles vaskő ásatik. Dél nyugotfelé fél órányira a' töveiktől emelkedik a' 120 lábnyi magas Hübichenstein, melly apró

- szemű mész szikla, melly egy alatta elmenő ólom, 's vasérczkő menetel által hasítottatik.
- Grund**, (felső 's alsó) 2 Lichtensteini Urod.hoz tartozó falu 322 h. Cseh orsz. Leutmeritzi ker. vászon, 's pamut szövésekkel.
- Grundel-Tó**, felső Stajer orsz. ban Judenburgi ker. nagy hegyek között, jeles hal nemekkel.
- Grundunda**, kis helys. Svéd Angermanland tartom. ban mellynél Huta fő a' Botni tenger öhölbe folyik.
- Grüne-Herberge**, Spitzbergi szig. északi része felé fekvő kikötő hely, melly mélyen a' száraz földbe bémén, hol 2 angol rakodóházak állanak.
- Grünanplan**, hutás hely Deligen kant. Eimbeck ker. Leine oszt. Vestfaliában, Hilses tetején, tükör hutával, 90 házzal 710 lak. kik jobbra bányászok, 's favágók. Ezen tükör huta leg szebb öntött, 's köszörült tükröket 240000 frankért árul, 90 ember dolgozik benne.
- Grünenthal**, ércz választó hámor Flöhe mellett Erzgebirgi ker. Saxoniában, hova minden rendbéli mesterek a' fekete rézpénzt tisztításra beküldik. A' benne lévő ezüst elválasztatik, az elmaradó réz pedig edényekre, és réz üstekre fordítanak.
- Grüne Sund**, l. Grönsund.
- Grünwald**, kir. vadász-kast. Brandenburgi közép Markban Teltow ker.
- Grünhainchen**, falu Erzgebirgi ker. Saxoniában Bönchen szomszédságában 360 l. kik fa portékákat készítenek.
- Grünhayn**, bánya vs Erzgebirgi ker. Saxoniában 150 h. 900 l. itt csipkét kötnek, 's holmi fekete bádóg portékákat készítenek. A' vs déli részén vagyon az úgy nevezett Herczgi kút, mellynél a' Szász Herczégek Kaufungi Konrád kezéből szabadítottak meg, vannak mellette ezüst 's gálizkő, 's fehér márvány bányák.
- Grünningen**, Solms Braunschweigi vs Gieszen mellett Nassau Herczs. ben 100 h.
- Grünningen**, (47° 16' 40' E. Sz.) vs Helvetziai Zürich Kantonban, kastéllyal pamut, 's muselin szövással.
- Grünsfeld**, Salm Reiferscheid-Bedburg Herczeg uradalma Würzburgi nagy Herczegségben foglal magában a □ mfdet és 5490 l. Fő helye
- Grünsfeld**, város 225 h. 1600 l. vagyon itt bor termesztés.
- Grünstadt**, (49° 31' E. Sz. 25° 46' K. H.) kis vs az előbeni Francz. Donnersberg oszt. most Bajor orsz. hoz tartozik, 2330 l. porczllán fabrikával.
- Grüntén**, hegy Bajor orsz. Iller ker. 4060 lábnyi magas.
- Grünthal**, királyi majorság Siléziában Lubeni ker. melleg kénkö fürdővel.
- Grünthal**, l. Grünenthal.
- Grusia**, Grusinia, l. Georgia.
- Grüssau**, szép, gazdag uradalmi Ciszterciták Apát-sága Siléziái Schveidnitz Herczegségben Bolenheim-Landshuti ker. kath. falusi mester Semináriummal, kenderbársony, pántliká, 's gyapjú fabr. val.
- Gruszbach**, Hrussovany, mvs Morva orsz. Znaymi kerül. 108 h. 690 l. egy Plébániával, nagy szép kastéllyal, dombon szép kerttel.
- Gruyere**, l. Gryers.
- Grybow**, vs Viala fónál Gal-

licziában Sandeki ker.

Gruy, Gruyer, Greyerz, ennekeltte egy orsz. bíróság-nak főhelye Freyburg Kant. Helvetziában a' tájékában készített sajtok miatt nevezetes, mellyek jobbára Francz. orsz. ba küldettek. Vagyon a' vsnak kis dombozskán nagy kastélyja. Nem messze a' vstól emelkedik Molisson nevű hegy.

Gynkiszky, kis vs Samaiti Vajdaságban Lengyel orsz. ban.

Gypswalde, l. Greifswalde.

Gypwaldsche Oie, kis sziget Báltitengeren, Grypswaldhoz tartozik.

Gryszakudzie, kis vs Samaiti Vajdaságban Lengyel orsz. ban.

Grzegorzewo, vs új Lengyel orsz. ban Varsó oszt. ban 550 lak.

Grzymalow, Herczeg Lubomirski vsa, ennekeltte Tarnopol Orosz Helyt. most Austriához tartozik.

Grzymiszew, vs új Lengyel orsz. ban Kalisch oszt. 60 h. 270 l.

Gschar, v. Gschatsk, (55° 30' E. Sz.) kerületbéli vs azon nevű főnal Orosz Smolensk Helyt. 2490 l. kikötő helyel, azért nagy a' hajókárása, 's kereskedése gabonával, kenderrel, vassal, 's a' t. Petersburgban.

Gschwend, Auersbergi Herczegek urodalma 's kastélyja Austriában Ens felett. Traun fertályban.

Gsteig, pléb. falu Sanetsch hegy tövében Bern Kant. Helvetziában, melly a' magossága miatt azt okozza, hogy itt a' nap télen hat hetéig nem látszik, mivel olly magasra fel nem jön, mint a' hegy magas.

Guacooingo, kis vs régi Mexico, vagy új Spanyol orsz.

ban ész. Amerikában Mexiko vsától 30 mfd. 500 indus. és 100 Spanyol familiákkal.

Guadalaviar, fő Spanyol orsz. melly az Aragoniai határon eredetét veszi, 's a' tengeröbölbe Velencze mellett folyik.

Guadalaxara, tart. Spanyol új Castilia Kir. 145000 lak. Fő helye.

Guadalaxara, (arabsul Uadal Hadschara, az az a' kö folyó Henares főnal 16000 l. híres kir. posztó fabr. val, melly 700 szövészéknél 20000 embert a' vaban 's a' könyékében foglalatostoktat, 's az úgy becsült Vigognei posztókat készít.

Guadalaxara, vagy új Galicia tart. (Audienza) ó Mexikóban új Spanyol orsz. északi Amerikában 9612 □ mfdön 630500 lak. Guadalaxara, Zacatecas, Culiacan Chamatlan, 's Xalisco tartományokból áll, ennekeltte új Biscaya, 's Cinaloa is hozzá számláltattak. Találtatnak itt gazdag ezüst minak mellyekkel kereskedés, marha tenyészet, 's földmivelés mellett a' lakosok foglalatostokodnak. Fő helye benne

Guadalaxara, (21° 9' E. Sz. 105° 22' 30" N. H. Páristól) kelemetes 's igen termékeny tájékban fekszik Rio de Santjagonál. Az Indusokat kivéven 30000 l. Püspöknek lakóhelye, ki a' Mexikoi Ersek alatt áll, vagyon itt egy Universitas, 's ltélőszék, melly minden harmadik eszt. ben más Prézest kap.

Guadalecar, mvs 1 plebániával és klastrommal, Cordova tart. ban Spanyol orsz. ban.

Guadilcanál, helys. Spanyol Sevilla Kirs. ághban Estremadura tartom. határan, mellynek ezüst bányája már

- 5 Károly Császár alatt, egész világon leggazdagabbnak tartatott. Későbbben viz által leggazdagabbik bányája elromlott, 's a' dolog elhagyatott, elmúlt Században több próbák tétettek új gödröket ásni; jobbára kénese kerestetik még mindég, 's változó szerencsével dolgoztatik. Többször német dolgozók is hozattak ide.
- Guadalentin**, fő Granada Spanyol tart. melly Guadixnál származik, 's Lorcan allúl Cartagenai öbölbe szakad.
- Guadalete**, kis fő Andalusia Spanyol tart. melly Zabara vsnál származik, 's a' Cadixi tenger öbölbe ömlik.
- Guadalimar**, kis fő új Castiliában Spanyol orsz. melly Andaluziában Guadalquivirrel elegyedik.
- Guadalmedina**, kis fő Granada Spanyol tart. melly Malagánál a' közép tengerbe ömlik.
- Guadalquivir**, Bactis, jeles fő Spanyol orsz. melly Granada 's Murcia határjain Segura hegyen származik. Andaluzián által mégyen, 's S. Lucar de Barrameda alatt Cadixi tengeröbölbe szakad. Több siker helyei vannak, de még is nagyobb hajókon Sevilleig, kissebeken pedig Cordováig hajókázható. Felveszi Guadalimart, 's Xenilt, környéke 942 □ mfd.
- Guadalupe**, fő Spanyol orsz. melly Arragóniában veszi eredetét, 's Caspe vs mellett Ebróba szakad.
- Guadalupe**, kis vs Spanyol orsz. Toledo tartom. termékeny völgyben. 3000 l.
- Guadarama**, fő új Castiliában melly Toledo alatt Tajóba ömlik.
- Guadarama**, hegy új, 's régi Castilia között való határon, 1749-ben csináltatta a' Király az úgy nevezett királyi utat ezen hegyen által, Espinar vsig O-Castiliában hogy az általmenet könnyebb legyen.
- Guadarama**, kis vs azon nevű fónál új Castiliában Guadalaxara tart. Castilia határja felé.
- Guadaumena**, kis fő Andalusziában Spanyol orsz. melly Újkastiliában ered, 's Cazorla mellett Guadalquivirbe folyik.
- Guadavari**, vs Gangesen innenső fél szigetben, Golconda orsz. ban Asiában.
- Guadel**, vs napny. ti Perzsia Kerman tart. Ormus tenger öblén, jó rév parttal, 's herczegi palotával.
- Guadeloupe**, v. Gardeloupe, (15° 55' — 16° 40' É. Sz. 44° 8' N. H.) Francia Caraibi szigetek közül egyik napnyugoti Indiában, 2 szigetekből Grande 's basse Terre áll; az utolsó az igazi Guadeloupe, mellye egy tenger kar melly só folyónak neveztetik, két felé oszt. Térsége 30 3/4 □ mfd nagyon magas köves hegyekkel, p. o. a' kénköves hegy, füstölgő tűzokádó hegy Basse Terre mellett, melly tetején csak moh, 's páfrány nőhet, de ennek tövével legszebb erdők, 's több tavak igen meleg vízzel találtatnak. Sok források Basse Terre részén találtatnak, kevesen Grande Terre részen. Termései: kénkö, cukor, kávé, pamut, indigo, kakao, ris-kása, Cassia, Rocou, festékfa, krumpli, Corbaryfa, téjbokor, tekenyös békák, halak, ördög madár, (fekete tyúk nagyságú költő-

zö madarak, lakosai 13466
fehérek, 3244 festettek, 85461
fekete Sklávok, fő vsa Basse
Terre. 6 Febr. 1810-ben ezen
sziget Angliának, által ada-
tott, 1814 diki Párisi békü-
lésnek erejével Francz. orsz.
nak vissza állittatott Napo-
leonhoz hodulta után az
Angoloktól erő hatalommal
megvétellett.

Guaden, v. Hoden, hely Zan-
haga belső részében Saharai
pusztaságban északi Afri-
kában ezen az utazó sere-
gek (Karavannák) Marok-
kóból Nigritziába keresztül
mennek.

Guadiana, kis folyó Spanyol
Andaluzia tart. melly Sevi-
lien alatt Guadalquivirbe
ömlik.

Guadiana, Anas, nagy folyó,
Spanyol la Mancha tart. ban
ered, Ruidera tónál, Ossa
fónál, Alkazar St. Juan mel-
lett, porhányos földben el-
vész nagy mocsárokat for-
mál, délfelé fordúl, Bada-
joz mellet Portugalliába
folyik, 's Algarbia 's Sevilla
határain Castromarim mel-
lett Atlanti tengerbe szakad.
Nagyon kis darabra hajó-
kázható, környéke 1214 □
mfd.

Guadiana, l. Durango.

Guadibarbar, nagy fő Biledul-
gerid tart. ban Afrikában,
Tunis orsz. ban 2. ágokra-
szakad, a' keleti Magrada
nevet vévén Porto Ferinónál
a' közép tengerbe szakad; a'
nyugoti nevét megtartván
Tabarkánál a' tengerbe foly.

Guadil, kis folyó új Castilia
tart. Spanyol orsz. melly
Tajó folyóba ömlik.

Guadix, Colonica Accitana,
vs Spanyol Granada tart.
Guadalentin folyónál Sierra
Nevada mellett, Püspöknek
lakóhelye, 8340 l. jó kéz-
mivésekkel, len, kender, se-

lyem fonással, 's jó zsebb
kés csinálással.

Gunffe, v. nagy Kommendo,
fő hely 's Király lakó helye
Szerecsen ország Kommendo
tartom. arany parton felső
Guineában, 400 h. fekszik
az ország belsejében.

Guagida, Ladigara, kis város
Aresgal fónál Telesin tart.
ban, Algier orsz. ban Afri-
kában.

Guaham, Guam, Ladroni szí-
geteknek egyike, melly
magánosan vagyon a' Spa-
nyoloktól elfoglalva, kör-
nyéke 30 tengeri mfd né-
mellyek szerint 4000, mások
szerint pedig 1500 l. ter-
mékeny riskására, indus
gabonára, kertivetemé-
nyekre, és halakra nézve jó
kikötőhellyel, hol a' Ma-
nilai hajók kikötnek. Fő
vsa Agana

Guahani, l. Cat-Island.

Guajaquil, l. Guayaquil.

Guajas, fehér hadakozó em-
berek, jobbára legerősebb-
bek Gujana nevű tart. déli
Amerikában.

Guaira, l. Guayra.

Gualata, Oase Sahara nevű
Pusztaság közepén északi
Afrikában Egyptomi szil-
vákra nézve (Dattel) gaz-
dag tart. mellyen által az
utazó sereg mégyen.

Gualid, Beni Gualid, hegyes
tart. Erruf tart. ban, Fez
bir. ban Afrikában. Ennek
60 falukban lakosi szaba-
dok, és csak csekély adót
fizetnek Fezbe kereskedé-
sok végett.

Gualior, vs nyugoti Maratták
orsz. Indiában Kohary des
Dschumah fónál természet,
's munka által erős hegy
vár, 1803-diktól fogva az
Anglusoktól függ.

Gualpha, vs Nubia orsz. ban
Nil vizénél Afrikában.

Gualtieri, vs Olasz Crostolo

oszt. 4140 l.

Guam, l. *Guaham*.

Guamancha, tart. Limai Audienziában déli Amerikáb. Perui Vice Kirs.ban arany, ezüst, réz, kénese gödrökkel, gabona, 's marha tenyészetel. Fővsa

Guamancha, S. Juan de la Victoria, (14. D. Sz.) vs Limai Audienziában, Peru orsz.ban, déli Amerikában, a' vs D. F. Pizarro által épült, hegyen fekszik, Püspöki és igazgatói lakhely; bõrrel kereskedik leginkább; a' tart.nak jó levegõje 's gazdag arany, ezüst, réz bányái vannak. Lakosi számok, kik sok gabonát természetnek és sok marhát tartanak.

Guanabelica, híres kénese bánya Oropesa vsánál Peru orsz.ban, déli Amerikában, a' Spanyoloknak nagy jövedelmek van belõle.

Guanahani, l. St. Salvador.

Guanajas, tengerõbõl Hondurásnál ész. Amerikában.

Guanavacoa, vs a' tengernél Spany. Cuba szigetben 12000 lak.; kereskedik.

Guanaxuato, új Spanyol orsz. egy úgy nevezett Intendancia 911 □ mfdnyi nagyságán 51730 l. Fõ helye

Guanaxuato, (103° 15' N. H. Páristól, 21° 0' 15" É. Sz.) 1069 lábnyi magas bánya vs 70600 l. több bányákkal.

Guanca belica, kis vs Peruban Lima Audienziában, híres kénese bányával.

Guanhuacq, révpárt két mfdnyire Truxillo nevü vstól Limai Audienziában Spanyol Peru Vice Kirs.ban, déli Amerikában.

Guanchiak, a' Canári Tenerifa szigetnek legelsõ lakosai, kiknek száma Europaeusoknak elsõ eljövetelekkor 14000

fegyvert viselhetõkre becsültetett, de kik közül még csak kevés familiák vannak fennt, mellyek a' Spanyol koronától eszten.ként zsoldot kapnak. Földmivélésbõl, marha tenyészetbõl, 's halászatból élnek, egy Istenséget imádnak, mértékletesség, 's vendég szeretés által különböztetnek.

Guaniana, a' Lukayi szigeteknek egyike közép Amerikában.

Guanoco, Huanoco, (10° D. Sz.) vs Peruban Limai Audienziában Chincacoca tónál, 18000 lak. kereskedést üz.

Guarany, népség déli Amerikában, mellynek beszédje úgy szólván egész déli Amerikában értelik, kereskedést 's földmivélést üz.

Guarche, kis vs Fr. Ille 's Vilaine oszt.

Guarda, vs Mondege folyónak Estrella hegyen való eredetétõl nem messze Beira tart. Portugalliában természet 's munka által erősített kastéllyal, a' körül lévõ völgyesség foglal magában 15--20000 lak. Az itt felálltatott tábor legjobban fedezi Lissabon vst, vagyon a' vsban 2300 lak. 707 h. 5 pléb. temp. mellyek között szép káptalan templom vagyon, egy szegények lakóháza, ispitály, 2 klastr. lakóhelye egy Corregidornak, az ide való Püspök, ki a' Lissaboni Érsek alatt vagyon, télen által Castella Brancóban lakik.

Guardafui, Afrikának legszélsõbb keleti része, Adeli révpartoknál Socotra szigetnek irányába.

Guardamar, (38° 15' É. Sz. 16° 10' K. H.) helys. 's révpárt Segura fónak torkolatjánál, Valencia Spanyol tart. 3000 lak. Innétõl fogva só halásztatik,

- tatik, melly itt nagy bőv-
ségben van, 's a' közel lé-
vő la Mata nevű tóban nagy
sós források találtatnak,
mellyeknek vizéből a' nap
által igen jó só készítetik.
- Guardia**, Alfiera, kis vs Ti-
fernó főnek Capitanata Ná-
poly tart. 1770 lak. Püspök-
séggel.
- Guardia**, kastély a' tengeren
Nápoly citra Calabria tart.
mellynél egészséges források,
's gesztenye erdők találtat-
nak.
- Guardia**, vs az innen lévő Her-
czegségben Nápoly orsz.
- Guardia di Lombardi**, vs Ná-
poly Terra di Lavoro tart.
3550 l.
- Guardia**, (la) nagy helys. egy
hegyen Toledo tart. új Ca-
tiliai Kirs. Spanyol orsz.
3310 lak. gabona termés-
téssel és salétromfabrikával.
- Guardia**, vs Spanyol Minho
Kirs.ban, Minho torkolat-
jánál erős révparrtal.
- Guarena**, vs ennekelötte Fr.
Genuai oszt. most Sardi-
niai Kirs.hoz tartozik 2200
lak.
- Guargala**, Huerguela, ország,
és vs Biledulgerid tart.ban,
Afrikában, az Algieriaknak
adózik; sok dattelt termeszt;
a' vs 6000 lak.kat számlál.
- Guarico**, szép vs St. Domingo
szigetnek északi partján,
közép Amerikában. Vagyon
itt alkalmas kikötő,
mellyben esztendőn által
több mint 160 nagy 's kis
hajók bémennek. Franczi-
ákhoz tartozik, a' vs. ma-
gában kerítetlen, de várral;
's ágyú sáncczal őriztetik,
minden esztében nagyobb
nagyobb virágzásba jön, itt
esztendőn által 4000 Szere-
csenek vétettek meg, kik
a' czukor, dohány 's indi-
go plántálásban dolgoztak,
HÜB. LEX. II. DAR.
- 1702-ben itt fő igazság Col-
legioma állíttatott fel.
- Guarquesen**, vár Marocco Ki-
ráltság' partján Afrikában,
melly Portugalliához tar-
tozandó.
- Guasco**, Porto Guasco, kis vs
és révparrt Chili tart. déli
Amerikában, melly a' ha-
jókat édes vízzel kitartja,
vagyon itt rézbánya.
- Guastulla**, (44° 54' 58" É. Sz.
28° 19' 31" K. H.) csekély
rosszul épült, de erősített
vs omladozó kastéllyal,
Crostolo folyónak Póba va-
ló szakadásánál Olasz orsz.
5500 l. főhelyevolt a' hason-
ló nevű Herczs.nek, melly
Parmához tartozik, 6 mfd
nagyságú, 18300 lak.
- Guataro**, húsz angol mfdnyi-
re hajókázható folyó Tri-
nidad szigeten nyugoti In-
diában.
- Guatimala**, Audienza Mexicoi
Vice Kirs.ban északi Ameri-
kában, terjed Honduras ten-
geröböltől Panamai föld-
nyakik. Következendő hat
tart.kat foglal magában,
Guatimala, Honduras ten-
geröböltől, 's a' nagy tenger
között, népes tartom. Vera
Paz, Honduras, Nicaragua,
Costa Ricca, 's Veragua,
termékeny indigóra, ka-
kaóra, vaniliára, pamut-
ra, selyemre, chinára, czú-
korra, dohányra, festő-
fára, ámbragyántára, a-
ranyra, ezüstre, marhára,
's halra nézve, foglal ma-
gában több erdőt 's hegyet,
itt igen ritkán esik, a' levegő
nem legegészségesebb, 'kö-
zönséges a' földindulás. A'
lakosok igen alkalmasok
a' mesterségre, rész szerént
Keresztények, részszerént
Pogányok. Fő helye
- Guatimala**, (új) régi Guati-
mala vsnak szomszédságá-

- ban, melly 1773-ban Jul. 7. földindulás által majd egészen elrontatott, melly alkalmatossággal 8000 nemzetsége elveszett. Két hegytől nem messze fekszik, mellynek egyike a' sok róla származott források 's patakok miatt a' viz-hegynek, a' másik pedig sok gőz, tűz, 's láva kiütése miatt tűz-hegynek neveztetik. Törvény-széknek, Érsekségnek, és Universitásnak lakóhelye, nagy kereskedést űz.
- Guaxaca**, l. Oaxaca.
- Guayaquil**, Guajaquil, vs Spanyol Quitó tart. déli Amerikában hasonló nevű főnek torkolatjától nem messze, Panama, 's Lima vásáros helye, több mint 20000 lak. számlál, 3 erősséggel, hajócsináló hellyel, kakaóval, sóval, riskásával, hallal, pamuttal, építőfával, márvánnyal, bőrökkel, dohánynyal, viasszal, borral, pálinkával, olajjal 's a' t. kereskedik. A' lakosok több zászlókra rangjok szerint osztották fel magokat. Az idegenek zászlója legszámbosabb, a' gyermekek, kik az Európaiaktól itt nemzettetnek, igen szépek, 's az éghajhalat' durvaságánál is igen fehérek.
- Gubaiak**, határ népség Habesiniában, északra Gongarektől, Nilus folyónál.
- Gubbio**, l. Eugubio.
- Guben**, (51° 58' E. Sz. 30° 25' K. H.) vs a' hason nevű ker. alsó Lusatzia Markgrófságban, Lubst v. Lubbe főnál, melly ezen alól Neisse főba ömlik, 848 ház. 5100 lak. pléb. templomon kívül találtatik itt egy Vandalus templ. i ispitály templ.mal, temető templom, deák iskola, sóház, kadét iskola, a'sóhivatal vigyázatja alatt a' vízbe olvasztott tengeri sóból tiszta só főzetetik. Az ide való posztó kézi művek igen jók, nagy gyümölcs, 's bor termesztéssel.
- Guber**, Szerecsény Királyság Nigritziáb. közép Afrikában, Gago orsz.tól nagy pusztaság által választatik, hasonló nevű vssal.
- Guber**, kis folyó napnyugoti Prussziában, melly Rastenburg vsnál elfolyik.
- Gubescha**, l. Kubascha.
- Guchen**, nagy vs Ta vizénél Kouangsi tart.ban, Chinai birod.ban Asiában, 9 vsok vannak alatta, gazdag cinobriom' ásással, és jó kereskedéssel.
- Gücklingen**, l. Giglingen.
- Guden**, Gudensau, hajókázható fő Jütlandban, 25 mfdnyi folyása után, minekuna 40 kis folyót magába felvet, a' Cattegatba öntődik.
- Gudensberg**, kerített vs 's főhely hason nevű kant. a' volt Westfália Kir. Fulda oszt. egy templ. 208 h. 1370 lak. Fenn vannak itt még két rabló kastélynak töredéki, mellynek egyikében puskaapor tartatik.
- Gueberok**, l. Gaurok.
- Guegentenago**, nagy mvs Guatimala tart.ban, új Spanyol orsz.ban ész. Amerikában, 1000 Indus familiák laknak benne, kik nagy kereskedést űznek, és igen gazdagok, itt hires vásárok is esnek.
- Gueglingen**, l. Giglingen.
- Gueldborgsund**, szoros tenger Dániában, Falster 's Laland szigetek között.
- Guemené**, vs Escorf mellett, Fr. Morbihan oszt. 1320 l. itt sok gyümölcsbor készítetik.

Guemene, vs Fr. alsó Loire oszt. 3380 lak.

Guendor, l. Gondar.

Guenga, fő Indiában, Gangesen innen Asiában, Decan orsz.ban ered, és a' Bengali öbölbe szakad.

Guer, vs Morbihan Fr. oszt.

Gueranda, Aula Quiriaca, (47° 9' É. Sz. 15° 13' K. H.) vs alsó Loire Fr. oszt. Loire, 's Villaine torkolatjai között, a' tengertől nem messze, 7238 lak. kereskedik lovakkal, gabonával, sóval, melly a' közel fekvő mocsárokból a' tenger mentében nyeretik.

Guerche, vs Ille, 's Vilaine Francz. oszt. 3600 lak. kereskedik gabonával 's lennel.

Guerche, vs Auboît mellett Cher Fr. oszt. 1000 lak.

Guerche, Guierche, vs Creuse mellett, az előbbeni felső Britagneban, a' mostani Ille 's Vilaine Francz. oszt. 106 h.

Gueret, Varactus, (46° 10' É. Sz. 19° 52' K. H.) főhely Creuse Fr. oszt. Gartenpe csatornától nem messze, két hegyek között 3500 lak. szépen épült, kevés kereskedéssel.

Guernsey, francz. Grenesey, Sarnia, (49° 31' É. Sz. 15° 8' K. H.) angol sziget a' Calais csatornában a' francia parton, környéke 36 mfd, 8 mfd hosszú, 6 mfd széles, 14000 lak. Körül van véve magas, meredek kősziklakkal, 's csak a' napkeleti részen kikötő torokkal, 's révpartokkal erősített, füves 's termékeny, a' lakosoknak, kik marha tenyésztéből, 's halászatból élnek, minden az életre szükséges eledelt nyújt. A' kereskedése Portugalliával, 's

Francia országgal ennekelőtte jeles vala. Főhelye St. Pierre.

Guetaria, (43° 18' 30" É. Sz. 15° 30' 20" K. H.) fallal körülvétetett helység Burgos tart. Spanyol orsz. egy hegyen fekszik, itt vagy a' San Antonio nevű kastély, melly a' tenger partján fekszik, 's kikötőhely, mellyet egy elől fekvő szigetet oltalmaz.

Gueverek, l. Gaurók.

Guhrau, kerületi vs Silésia Glogaui Heczs Bartsch mellett 492 h. 2730 lak. posztó fabr.val; kereskedik lisztel, melly 54 szélmalmokban őrltetik, a' hason nevű kerület nagysága 8 □ mfd 21890 lak.

Guiana, egyik a' forró éghajlatnak vidékei közül déli Amerikában 20000 □ mfd a' nagysága, és 400 francz. mfd a' hossza, napkeletre határozza a' nagy tenger, északra, napnyugotra, 's dél felé az új világnak 3 legnagyobb folyó vizei: Orinoko, Marannon, 's Rio negro, mellyek úgy körülveszik, hogy szigethez hasonló, és termése által a' földnek legtermékenyebb részeivel vetélkedik. Csak két esztendő részek uralkodnak itt, száraz tudni illik, 's nedves, mindenik kétszer. Az általmenés az egyiktől a' másikra rettenetes, 's hetekig tartó égdörgések által történik. A' levegő a' sok eső miatt igen egésségtelen, jeles a' termőföld, szép kaszálókkal, legtéresebb erdőjében, vannak nagy hegyek, mellyekből a' Cachipur, Oya-pok, Camopi, Essequibo, Caura, Pamaron, Demerary, Berbice, Courantin,

Surinam, 's t. fók erednek. Legjelesebb termései: Pámut, cukor, kávé, csokoládé, dohány, aloe, gummi, narancs, citrom, kokoszdíó, ananász, pizang, jeles borok, festőfa, vasfa, 's több másféle növények; bogarak, férgek mérges kigyók, úgymint vizianya, aboma, vagy boiguau; gyíkból több fajta, úgy mint az úgy nevezett alligator, leguane, 's chameleon, szarvas béka, pipa, szárnyas, állatokból nagy bőség, víziállatok közül manati, v. lamentein. Ezen tart. Spanyolok, Francziák, Hollandusok, 's Portugallok között vagyon felosztva; a' nagyobb részét mindazáltal még most is az Indiai nemzetek birják p. o. Karaibék, Galibák Ottomachok, Arowakok, Mayasurok. — Spanyol Guiana ezen tart.nak észak - nyugoti része, Orinoko, 's Lina között, melly Orinoko torkolatjának dél - keleti részén Pamaroni partifonál kezdődik, 's dél - nyugotfelé Parima tónak napkeleti részén egész a' liniaig terjed kevesé ismértes, és 34000 l. számlál; főhelye S. Thomas de Guiana Orinoko fónál. — A' Franczia Guiana, 10° — 60° É. Sz. 35° — 70° N. H.) Guiana tart.nak azon vidékéből áll, melly a' parton 80 a' száraz földfelé pedig 100 francz. mfdre kiterjed, Maroni, Araowari, v. Ria Blanco fók között, holott az első a' Hollandus, második a' Portugallus Guianától választja, más kép France equinoxialénak is nevezetik. 1307 fejr, 10748 fekete l. számlál 8 gyarmatban p. o. S. Paul, Oya-

pok, Sinnamary 's a' t. de minnyájan szomorú állapotban vannak; főhelye Cayenne. — A' Hollandus vagy is a' mostani eggy. Belgyiomi Guiana közép Guiana tart.nak nagyobb ész. nyugoti része, Essequibo fónak mind a' két partján Spanyol, 's Franczia Guiana között, több gyarmatokból áll, mellyek neveket jobbára Essequibe, Demerary, Berbice, 's Surinam főtől kölcsönözik. Lakosai Hollandusok, Francz. Morvák, Zsidók, 100000 szercesen Sklávok; főhelye Paramaribo Surinam fónál. — A' Portugallusi Guiana, vagy a' kis dél napnyugoti rész Guiana tart.ból, az egyenlítő körtől északnak, Oyapok partifó, 's Marannon vize között, az Atlanti tengerrel északi - keleti része, 's Marannon mellesleg való fójával, Cuyari, v. Anaurapucuvál délnyugoti része környékeztetik; főhelyei Macapa, 's Paru városok Marannon fónál.

Guibray, l. Falaise.

Guiche, (la) helység Ille, 's Vilaine Francz. oszt. 3280 l. ásványos vízzel, 's marha tenyésztettel.

Guidone, l. Gildone.

Guienne, ennekelötte Gascogneval főkatónai Helyts., az aquitaniai tenger vagy is Gascogni tengeröböl, Saintonge, Angoumois, Limosin Auvergne, Langvedoc, 's Gascogne tart.nyok között. Térségnagysága 568 □ mfd, közel 2,000000 l. a' Revolutzió alkalmatosságával. A' levegő egész tart. mérséklett, 's egészséges. Csak délkel.ről hegyes másként pedig dombos 's róna; főji: Garonne, Tarn, Aveiron, Lot, Drot, Dordogne, Ve-

zere, Isle's Drone, 's a' t. A' föld ugyan külömbféle, de általjában termékeny, leginkább gabonában, dohányban, borbán, gyümölcsben, fában, rétitermésben 's a' t. A' marhatenyészet nagy: szárnyas állatokban vadakban, halakban, igen gazdag. A' selyem művelése igen jeles, 's külömbféle ásványokban sincs héjánossága. Guinenához tartoztak több tart. egymint: Bourdelais, Bazadois, Agenois, Perigord, Quercy, 's Rouergue, most Gironde, Lot 's Garonne, Dordogne, Lot, Aveiron, Correze 's Gironde oszt. ra vagyon felosztva.

Guierche, l. *Guerche*.

Guignen, vs Francz. Ille, 's Vilaine oszt. 2660 l.

Guigon, vs Var Francz. oszt. 2480 l.

Guilan, vs Finisterre Francz. oszt. 2760 l.

Guilan, l. *Ghilan*.

Guilford, Surrey Angol Grófságnak fővsa, kelemetességében hajókázható Wey fónál 5000 l. jeles kereskedéssel, építőfát, gabonát Londonba hord, gyapjú keresése egészen megcsökkent.

Guilleaume, erős vs Fr. tengeri Alpesek oszt. Var mellett 1210 l.

Guillestre, vs azonnevű főnak Duranceba való befolyásán felső Alpesek oszt. 1060 lak. kal.

Guimaraens, vs Entre Minho e Douro Portugallus tart. Ave fónál 1480 h. 4960 l. vs erőszö erősséggel 's régi első Portugalli Királyoknak palotájával; gyümölccsel kereskedik. Szomszédságában vannak híres 's nagyon látogatott meleg ferdők.

Guimaras, Imaras 4 mfd hosszú, 's 2 mfd széles Philippippi sziget, termékeny riskásában, szarvasokban, sertésekben, 's szárnyas állatokba.

Guin, l. *Nigritzia*.

Guinea, nagy tart. Afrikában, mellyhez a' hajósok mindazon tart. nyokat mellyek Senegal fótól, Negro fokig tehát több mint 800 német mfdre terjednek, szoktak számlálni, a' honnét 's a' fekete Sklávok hoztattatnak, Guinea partja a' felsőre, az az: az igazi Guineára, osztatik fel. Határja Sierra Leona, vagy is az Oroszlán hegyétől Lopez Gonsalva fokig terjed, Nigritzia felső Æthiopia 's Guineai tengeröböl között olly csavarodásban, melly fél holdat formál. A' partokon a' föld jobbra alacsony; 's egyenes, a' levegő mindenütt meleg; belső részében hegyes, erdőkkel, némelly tájakra hóval van fedve. A' nagy melegség részéről a' nagy essők által, tengeriszelek, harmat, nap, 's éjszaka egyenlősége miatt tűrhető, de az idegeknek igen ártalmas. Általjában ezen tart. olly termékeny hogy esztendő által kétszer aratnak. Gazdag halaványszínű aranyban ezüstben, vasban, ámbra gyántában, riskásában, gabonában, kölesben, maniókban, czúkorban, festőfákban, borsban, gyömbérben, Egyptomi szilvafában, yamsban, mondolafában, pizángban, narancsban, fagyúfában, citromban, 's dinyében. Az idevaló ismértes állatok között több majom nemek mellyek között az orangoutang is találtatik,

elefantok, tigrisek, orosz-lányok, parduczok, tuskés-disznók, tengerimacskák, servések, juhok, kecskék, ökrök, tyukók, őzök, antilopek, nyúlak, bivalok, papagájok, kigyók, gyíkok, nagy hangyák, halaknak több nemei, melyek között heringek is találhatnának. Uralkodnak ez tart. sok Királyok, 's Fejedelmek, 's ezek között némellyek igen hatalmasak: foglal magában több szabad szövetségeket is. 4 részre osztatik az Európaiak által, t. i. Malaguette vagy is Borspartokra, fog 's elefant csont és az arany partokra holott most Assiante hatalmas orsz. találhatatik, 's rabszolgák partjokra a' mellyen Benin orsz. nyilván egész Guineában leghatalmasabb. Angoloknak Francziáknak Dánusoknak, Hollandusoknak nagy birtokaik, 's kereskedőházaik vannak. Ezen tart. nyoknak lakosai általjánan fekete színűek, külömböztetik magokat a' többi Szerencsenektől türheteretlen szagú gőzök által. Ezen tart. nak minden nyelvei még nem ismeretesek, úgy hogy lehetetlen meghatározni, mellyik legyen az anya 's főnyelv, mellyik pedig csak a' Dialektus noha némellyek Assanthi, Kreeptri, 's Akwi nyelveket főnyelvek gyanánt tartják. A' benszülettek közül is sokan beszélnek Angol, Portugal, 's Dánus nyelveket; főfoglaltóságai: vadászat, halászat, sókésztés 's földmívelés, de még is több népegek pamut szövést, 's festő fabrikákat is tartanak. Altaljánan pogányok külömb-

féle felekezetekre oszolva, templomaiknál közönségesen iskolákat tartanak, alsó Guineát vagy a' Kongoi partot határozza északról, a' felső Guinea 's Nigritzia, napkeletről Nigritzia, délről Kaffer tart. napnyugról az Æthiopiai tenger. A' mi a' levegőjét, földét, 's termését illeti nem külömbözik a' tulajdon Guineától alsó Guineában is több tart. nyok vannak, külömbféle nagyságuk, mellyekből a' Portugallusok, 's Hollandusok sokat birnak. Part tart. nyai e' következők: Loango, Kakongo, Congo, Angola, Benguela, 's Matamba. A' nyelvek igen külömböznének, azonban leginkább Angola, 's Benguela tart. nyokban a' Kongoi, 's Kalbongi igen elterjedt. Portugallusok ezen parton igen sokan laknak, de Európai színeket el nem veszítették. Fő Religió ugyan a' pogány, azonban egynehány századoktól fogva a' Római kath. Religió is béhozattott. A' szerzetesek közül leginkább Caputzinusoknak vannak több Missióik, mint Massangano, Bengo, Kaenda, 's Katumbo vsokban Angola, 's Enzuggo tart. S. Salvador, Bamba, Nokundo, 's Sogno, 's Konggo tart. Kongóban a' kath. religió, udvari religio. A' belső kereskedés, más mesterségekkel ezen partokon igen csekély.

Guinea, linea, vagy is az Æquatori szigetek, 6 sziget Guinea tenger öblében Cap Formoso, 's Cap Lopez között, termékeny czúkorban 's déli gyümölcsben, neveik: S. Thomas, melly Portugalliához tartozandó, Herc-

- (Prinzen) szigete, Annabon, Fernando del Jo (mind a' 3 Spanyoloké) S. Matheo's Ascension (puszta mindkettő).
- Guinee**, Angol arany vertpénznek neve, 6 tallért, 's 7 garast ér, egy Louisd'ort 5 tallérban számlálván vagy is 9 for. 38 xt. tészen Bécsi becs szerint. Talán onnét származott ezen név, hogy azon aranyból, melly Guineából hozattatott, elején verettetett.
- Guines**, Guisnae, vs Francz. Calais szoros tenger oszt, Calais felé vivő kanálison, mocsáros tájékban, 404 h. 2340 l.
- Guingamp**, (48° 33' É. Sz. 14° 29' K. H.) vs Francz. ész. part oszt. Nieux parti fónál, 5190 l. vászon fabr., gabona, marha, len, 's vászon kereskedéssel, mellyet a' Navalo, vagy is alma vásár igen előmozdít.
- Guiole** (la) vs Aveiron Fran. oszt. Salve fónál 1970 l.
- Guipry**, vs Ill, 's Vilaine Francz. oszt. 1992 l.
- Guipuzcoa**, Spanyol orsz. tart. mellyet napkeletre Francz. orsz., dél felé Navarra, 's Alava, napnyugotra Alava 's Biscaya, ész. ra Biscayitenger határoz. Több Privilegiommal bir, mellyeknekül a' többi Spanyol tart. nyok szükkölködnek, hegyes, de termékeny, jeles vasbányákkal, 34 1/2 □ mfd nagy, 204480 l. főhelye San Sebastian.
- Guir**, fő Temesna tart. ban Fez orsz. ban Afrikában; az Atlantikumi tengerbe szakad.
- Guishorough**, mvs York Angol Grófs. ban timsó aknával
- Guiscurdi kanális**, Theakit, vagy kis Cephaloniát osztja Cephaloniától.
- Guise**, (49° 54' É. Sz. 21° 17' K. H.) vs Aisne Francz. oszt. Oise mellett erős kastéllyal, 386 h. 3040 l.
- Guisten**, vs Wipper mellett, Anhalt Kötheni Urod. 275 h. 1050 l.
- Gulden**, ezüst pénz Austriában 1 ft. vagy 60 kt, vagy 100 dt. ér. Basileaban, 15 Batzent, 50 kt. és 2 dt. ér; Guldenbanco Hollandiában 51 kt. Gulden Current, 48 kt. Gulden Reichs, német orsz. ban 50 kt. a' Lengyel Gulden csak 15 kt. ér Bécsi becs szerint.
- Guldene Aue**, (arany lapály) kis tart. alsó Swarzburg Hercz. ben Nordhausen 's Sangerhausen között felső Szász ker. mellyben Kelbra 's Heeringen vsok fekszenek, 's mellyen által Helm vize folyik. Ezen tart. maga nevét igen nagy termékenységétől kapta Brandenburgi Választó Fejedelmi háznak, 's a' Braunschweig-i háznak is vagy on részén ezen tartom. ezért tehát az első pénztzedő hivatalt allított fel Nordhausen mellett.
- Guldenfurt**, falu Morva orsz. Znaymi ker. Dürnholzi Uradalomhoz tartozandó, Taya jobb partján, melly itt olly csekély hogy híd nélkül is által lehet menni. kath. templommal, helybéli káplánysággal, 72 h. 410 l.
- Guletta**, Gulette, erős vár Tunis orsz. ban Afrikában, Tunisi öbölben, ezen vsnak oltalmára szolgál. 1535-ben V-dik Károly Császártól ostromoltatott.
- Guling**, vas hamor felső Stájer orsz. Judenburgi ker. be hasonló nevű pataknál.
- Gulleghem**, vs eggy. Belgi-

- om kir. Flandria tart.ba. 3240 l.
- Gülzow**, (53° 48' É. Sz. 32° 47' K. H.) mvs hátulsó Pomerániában, Flemmingi ker. 74 h. 390 l.
- Gumanapi**, a' Molukki szigeteknek egyike, tűz okádó hegygel.
- Gumbinen**, (54° 34' 41" É. Sz. 39° 51' 37" K. H.) 1725-től fogva rendesen épült vs Pissa mellett napkeleti Prusszus tart. Insterburgi ker. posztó fabr. hadi 's koronajóság kamarájival. Találtatik itt egy reform. 's luth. templ. A' gabona kereskedése jeles. 5250 l. 282 h. de alacsony fekvése miatt a' viz' kiöntéseinek igen kivagyon téve.
- Gumel**, vagy Agnam fő vs mástól függő Fulierek tart. nyában Senegambianban, Senegal egyik karján, a' töle formált Bilbas szigetnek irányában.
- Gumischew**, gazdag rézbánya Orosz Jekaterinenburg Helyt. mellyben napestig 600 emberek dolgoznak.
- Gumiskana**, Hamischkana vs Tarabosan Basaságban Natóliában 1000 h. 6000 l. kik jobbára Görögök; arany, ezüst, réz 's olom bányával.
- Gumpoltskirchen**, orsz. fejedelmi vs Austriában Ens alatt, Bécsi erdő alatt való fertályban Laxenburg mellett országítélőszékkal, országfejedelmi Pléb. val 110 h. Leoniai drót fabr. val. Itt jó bor terem.
- Gundelfingen**, (48° 33' 8" É. Sz. 28° 1' 40" K. H.) vs Bajor orsz. felső Duna ker. Brenznek Dunába való befolyásánál 312 h. 2000 l. egy Is. pitállyal.
- Gundelsheim**, mvs Neckar mellett Oehringen ker. Würtembergi Kir. 438 h. 710 l.
- Gundis**, Guntey, helys. a' volt Fr. Simplon oszt. Rhodanus mellett.
- Gundra**, l. Gondar.
- Gundur**, Guntur Kondanvir Madras angol tart. napkeleti Indiában ker., Gondegamma, 's Kistna fők között, gyémántbányákkal. Az hasonnevű fő vsban pamut fabrika találtatik.
- Gunich**, l. Gonich.
- Gunnanapi**, l. Feuerland.
- Güns**, Kőszeg (47° 22' 54" É. Sz.) szabad királyi vs Vas Várm. alsó Magyar orsz. e azonnevű fónál, kellemetes tájékban kastéllyal harminczaddal, Póstával, kath. Gymnásiummal, evang. iskolával, árvákházával, Királi megye Táblával, 4970 l. kik sok posztót készítenek, 's nagy gyümölcs, gabona, 's bortermesztést visznek végbe. A' kastély Eszterházy Herczeghez tartozandó. A' vs magában ugyan kicsiny, de annál nagyobb külső városai vagynak. A' lak. a' kath. 's evang. religiót követik. A' kath. két templ. van, csak 1 az evang. Gesztenyék, 's barackok itt igen teremnek. A' lak. Magyarok, 's Németek.
- Güns**, Günz, fő melly Austriában Ens alatt való tart. ered, 's alsó Magyar orsz. Rába főbe szakad.
- Gunsa**, vagy Gunza Portugalok vára Congo partnak közép részén Afrikában.
- Guntersdorf**, mvs Austriában, Ens alatt való tart. Manhart hegy alatt való fertályban, Uradalmi kastéllyal, Pléb. val 177 h.
- Güntherberg**, (49° 9' 37" É. Sz. 31° 7' K. H.) vs Anhalt Bernburgi Hercz. Harz mellett, 700 l. Fridrichs-

- hőhe nevű kastéllyal, vas-
hámmal, 's márvány tö-
rőssel.
- Günthersblum**, vs ennekelőtte
Francz. Donnersbergi oszt.
Oppenheim, 's Frankenthal
között prot. Consistor tem-
plommal, most Bajor ház'
birtoka.
- Guntamsdorf**, nemes Jóság,
's mvs Austriában, Ens alatt
való tart. Bécsi erdő alatt
való fertályban országítelő-
székkal, orsz. fejedelmi Plé-
bániával 110 h. vászon-
nyomtatással, melly sok
nyomtatott vásznat, ágy-
terítőt, zsebbe való ken-
dőket, nyakra valókat 's
falszőnyeget készít.
- Guntur**, l. Gundur.
- Gunzalo**, Avarok, sziget az
Aethiopiai tengeren Afri-
kában.
- Gunzenhausen**, vs Bajor orsz.
Alt-mühl mellett Rezat ker.
300 h. 1500 l. bór fabr. val.
Itt jeles régiségek találtat-
nak p. o. az úgy nevezett
ördögfala, Római sáncz,
melly a' külső vson kereszt-
től mégyen, 's még most
is valamelly erősnégnek
maradványját mutatja. Or-
szágítelőszéknek, 's Szám-
tartóságnak lakóhelye.
- Günz**, fő ered. Ill. ker. Ba-
jor orsz. Leipheim, 's Günz-
burg között a' Dunába fo-
lyik.
- Günzburg**, (48° 27' 15" É. Sz.
27° 56' 25" K. H.) vs Bajor
orsz. felső Duna ker. Günz-
nek Dunába való befolyásán
350 h. 2800 l. régi-mód sze-
rént erősített várral, ke-
reskedik gabonával; jöve-
delmes Dunán való hajóká-
zással, országítelőszékének,
's számtartóságának lakó-
helye.
- Guonie**, (la) vs Tarn Francz.
oszt. 2030 l.
- Gura**, vs Lengyel Kirs. 650 l.
Guragbok, vad. nemzet Habis-
siniában, mellynek tart. nya
Guraghnak neveztetik.
- Guraro**, Gurarovlui, szabad
oláh falu Erdély orsz. Sze-
beni székb. egyesült 's
nem egy. Görög templom-
mal. A' lakosok nagyon ke-
reskednek égető, 's építő-
fával.
- Gurau**, l. Guhrau.
- Gurdau**, vagy Kurdau falu
Morva orsz. Hradischi ker.
szűk, szőlő hegyektől kö-
rül vétetett völgyben ré-
gi kathol. templommal,
mellynél térséges földalatt
való bolthajtások, 's jár-
sok vannak, ezek a' mint
mondják Templáriusoktól
veszik eredeteket. 152 h.
700 l.
- Gurein**, mvs Morva orsz. Brü-
ni ker. egy kastéllyal, Plé-
bániával, majossal, 129 h.
820 l.
- Guria**, Guriel, Quel, Quriel,
legjobban délre fekvő Geor-
giai tart. Kaukaziában a'
fekete tengernél, Nion, 's
Tscharuch fók között, me-
leg 's kellemetes klímával,
termékeny déli gyümölcsre,
selyemre, 's a' t. nézve, itt
6000 nemzetségek laknak
egy Fejedelem alatt, ki Gu-
riel' czimét viseli. Imiretsi
Czártól; következendőké-
pen az Oroszoktól is függ.
Főhelye Titizighe.
- Gurjew**, (47° 7' É. Sz.) vs 's
Kozák vár Astrachan Orosz
Helyt. egy szigetben Ural
Kaspium tengerbe való tor-
kolatjánál, 300 l. kamelott
szővéssel, 's hal beszózással,
szomszédságában gazdag só
tavak találtatnak, mel-
lyekből a' Kozákok a' sót
ingyen hordják.
- Gurk**, fő Karinthiában melly
Reichenau völgyben S. Lo-

- renz megett, a' hegyen veszi eredetét, 's S. Nicolaus 's Stein között Drávába folyik.
- Gurk**, fő Karnioliában melly felső Gurknál ered, 's a Szávába ömlik, sok piztráng, 's rák találhatik benne.
- Gurk**, szép mvs azon nevű főnál Austriai Karinthiában S. Ágoston szerzetes Kánonok'Prépostságáv.kat. Püspöknek lakóhelye, de ez mostanában Klagenfurtban tartózkodik, ezen Püspök Római Sz. bir. Herczegének címét viseli; hozzája tartozik Strassburg vsa, Grades, vagy Gradhus kastély több más helys.kel.
- Gurkfeld**, Kersko (40° 14' 55" É. Sz. 32° 10' 45" K. H.) vs Száva mellett; nagy hegy alatt, mellyen egy kastély áll, Karnioliában szőlővel beültetett hegynek tövében fekszik, 4 kat.temp. 3 órányira tőle vagyon egy ferdő forrás. A' sok régiségek, 's legfőképen Római vertpénznek sokasága, melly ezen tájékon találhatik mutatják, hogy itt régen ten nagy vs állott, melly hihetőképen Noviodunumnak tartatik.
- Gurschdorf**, falu Austriai Siléziában Neisze Heczs.Troppau'i ker. Friedeberg Püspöki hivatalhoz tartozandó, pléb.val 's oskolával, 236 h. 1490 l. kik németül beszéllenek, 5 hamuzsir főzővel, a' lakosok földművelésből, mindenféle fa portékáknak készítéséből 's len fonásból élnek.
- Gurzno**, 53° 11' 45" É. Sz. 37° 18' 48" K. H.) helys. némelley városi jussal napnyugoti Burkus orsz. 2 tavak között 143 h. 715 lak.
- Gusen**, l. Güsten.
- Gustavia**, fő vs Svéd S. Barthelemy szigetben, napnyugoti Indiában 5000 l. szabad Carenage kikötőhellyel, pamuttal kereskedik.
- Gustavs - Sward**, ujonnan épült vár Nyland tart. Finnlandiában, mellybe a' Svekusok 1750-ben közönséges Igazgatót Roseni Bárót békítettak.
- Güstebiese**, falu az új Markban, hol 1753-ben elkészítettett mesterséges új Odera nevű folyó kezdődik. Egyenesen Neuenhageni hivatalon keresztül Odera hegy alatt egy mfdnyire az régi Oderába vezetett, 's így egészen Freyen erdőig ezen tart.nak jeles része Odera főnek kiöntésétől megmenekedett, 's mivelhetővé lett.
- Gustendil**, néha Ochriga, Török vs Macedoniában, Görög Püspöknek lakóhelye.
- Güstrow**, vs Meklenburg-Schwerini nagy Herczs.ben Nebel mellett 779 h. 5500 l. egy kastéllyal, ország 's udvari itélő székkal, fő oskolával, serfözéssel, 's tengeri kereskedéssel.
- Gusul Hissar**, az-az: a' szép vár, (37° 42' É. Sz.) a' régi Magnesia, jeles vs Anadolli nyugoti részén, Minda főnál, tengertől nem messze, különös Bascha alatt áll, kereskedik.
- Gusurat**, Ahmedabad, (23° 10' É. Sz. 90° 20' K. H.) nevezetes ennekelötte fő vs Gusurat Kirs.ban Mehinderi főnál azon nevű félszigetben, nyugoti Maratták tart.ban, erős kastéllyal, melly Bhadernak nevezetik, 12. fő 's 4 mellette való kapukkal, az előbbeni ékességét egészen elvesztette. A' lakosai Hindu-

- sok, Mohamedának 's Örmények. Jegyzést érdemlő dolgok közzé számláltatnak a' 3 ispitályok beteg állatok számára. A' fabrikák még számosak, kiváltképen drága materiákra; a' kereskedése is eleven.
- Güswain**, mvs Bajor orsz Main ker. Wiesent mellett köszikla kastéllyal, 68 h. igen ékes búcsújáró templ.mal, Számtartóságnak lakóhelye.
- Gutenbrunn**, mvs Austriában Ens alatt való tart. Mannhard hegy felett való fertályban, ország ítélő székel 's kath. pléb.val.
- Gutenbrunn**, nagy helys. Maros mellett Temes Várm. ben, kath. pléb.val, levéltárral, németh lak.kal, kik föld 's szőlő mivvelésből, és méh tartásból élnek.
- Gutenfeld**, falu Morva orsz. Znaymi ker. Dürnholzi Urod.hoz tartozandó, helybéli káplánysággal, 62 h. 310 l. kik Horvátok, föld 's szőlő mivvelésből, 's marha tenyészetből élnek.
- Gutensberg**, vs és nagy urod. alsó Hassziában, környéke termékeny, két régi várak alatt fekszik.
- Gutenstein**, Hoyos Grófokhoz tartozandó Urod.'s mvs Ens alatt lévő Austr. Bécsi erdő alatt fekvő negyedben Geyer 's Schneeberg között, ország ítélő székel, kath. pléb.val 's 60 h.
- Gutenstein**, mvs Mysz fónál Auszriai Karinthiában, vas hámmorral.
- Gutentag**, lengyelül Dobrozin, vs Siléziai Oppeln Herczs. ben Lublinitzi ker. 146 h. 1285 lak. vs olvasztó műhelyekkel.
- Gutentag**, Braunschweig-Oelsi Herczeg' faluja Siléziában
- Oels-Bernstädti ker. üveg-hutával.
- Gutenzell**, Törring-Jettenbach-i Grófság urodalma Roth fónál, Würtembergi Kirs. ban Altdorfi ker. hasonnevű faluval, mellyben 490 lak. vannak.
- Gutering**, Guttaring, mvs Auszriai Karinthiában, vasat olvasztó kemenczével, köszén gödörrel.
- Gutglück**, Goede Fortuyn, (20 D. Sz.) 14—16 mfd hosszú, 3—5 mfd széles sziget keleti Indiai Sumatra szigetnek napnyugoti részén, lakosai Malayi tolvajok.
- Gutstadt**, lengyelül Dobremjasto, (53° 59' E. Sz. 38° 3' 21" K. H.) vs napnyugoti Burkus orsz. Braunsbergi ker. Alle mellett 454 h. 2559 lak. Káptalannal, gyapjú fabr.val, serfőzéssel, pálinka égetéssel, fónál 's toll kereskedéssel.
- Gutta**, Guta, mvs Komárom Várm. ben Csalóközi jár. ban, Vág vizének Duna ágába folyásánál, F. U. az Esztergomi Érsekség, 5019 lak. Magyarok, kat. tulajdon pléb. val, nádja és legelője elég. Komáromtól 2 7/8 órányira esik.
- Guttaring**, I. Gutering.
- Guttur**, Gutora, magyar falu Csalló közben Poson Várm. ben. Somorjától 1 1/2 óra Duna mellett, lakosai vadászathól 's halászathól élnek, Több nemes familiák birtoka.
- Gützow**, vs Peene mellett Svéd elő Pomeraniában 126 h. 830 l.
- Guz**, Baarbae tart. főhelye Nubiában Takaze fónak Nilusba való befolyásától nem messze, Nubiai pusztaságnak déli végén, ennekelőtte nevezetes kereskedő hely.

midőn még az utazó sereg Nigritziából Suakkem 's Mekkába itt keresztül ment. *Guzina*, szőlőhegyes tájék Horváth orsz.ban, Varasdin Várm.be.

Guzzuha, l. Gezula.

Gwallior, vs napnyugoti Maratták tart. erős természet 's mesterség által megerősített hegyvár, Koháry mellett 400 lábnyi magas kősziklán melly 1 mfdnyi a' környékében.

Gwasdy, vs Orosz Waronesch Helyt.

Gwayra, (24° 4' 27" D. Sz.) vízrohanás déli Amerikában Paraguay folyób. 2100 Toisnyi széles, 52 párisi láb. magas, a' víz egy 30 Toisnyi széles helyre rohan 50° szegletben.

Gy, vs francz. felső Saone oszt. 436 h. 2700 l.

Gyalár, Gyelára, nagy és priv. falu Erdély orsz. Hunyad Várm.ben, lakosi Magyarok, Németek 's Oláhok, kath. 's görög nem egyesült pléb.val; az orsz.nak leggazdagabb vashányájával 's más hámorokkal, Cserna fónál, Dévától 5 óra.

Gyallány, helys. Somogy Várm.ben, Dombóvártól és Kaposvártól 2 óra. F. U. Szent Györgyi Gróf Hugonnai Sigmond; szép fekvéssel, rónaságára nézve az Alfölddel vetekedik. Szántófölde termékeny, rétjei megtrágyáztatván jó szivellők. Emlekezetet érdemel Krapp (Buzér) festő gyökernek termesztésétől, melly itt a' F. Utól 55 holdakban eszt.ként kiszedetik, 's rend szerént haszonra fordíttatik. Himbergi fabrikába adattatik el. A' lak. Magy. és kat.

Gyalu, Julia, Jalmarkt, mvs

és urod. Erdélyben, Kolos Várm.ben, Szamos vizénél, Kolosvártól 2 óra. F. U. G. Bánffy fam. Lak. Magy. és Oláhok, ref. és egy. hitűek tulajdon pléb.val és egy dült várral.

Gyarmat, Füzes Gyarmat, falu Hont Várm.ben, Báthi jár.ban, Lévához 2, Fegyvernekhez 1½ óra. F. U. az Esztergomi Ersekség, lak. Magyarok, kat. és többen reform. Dohánja, melly porrá töretik, egész orsz.ban nevezetes, legelője, fája 's szőleje is elég.

Gyarmat, Füzes Gyarmat, mvs Békés Várm.ben és jár.ban. A' Debreczeni ország úton, Berettyó vizénél, Csabától és N. Gyulától 7 óra. F. U. B. Wenkheim.

Gyarmat, kis falu Esztergom Várm.ben, Bajnához 1 órányira, F. U. G. Sándor, lak. Magyarok kat. Az Uraságnak kövel kerített vadaskertjétől nevezetes. Van kis Gyarmat Hont Várm.ben is; G. Pálfi Uraságé.

Gyarmat, köhid Gyarmat, falu Esztergom Várm.ben, Kéméndtől 1½ óra. Garam vizéhez közel. F. U. Esztergomi Káptalan, lak. Magy. kat. tulajdon pléb. jó földműveléssel és bor termesztéssel.

Gyarmat, Balassa, l. Balassa Gyarmat.

Gyeres, v. Aranyos Gyeres, Gerismarkt, Gyiris, mvs Erdélyben Thorda Várm.ben, Aranyos fónál, nemes Magyarok, Oláhok 's hatáőrző katonák lakják. Tulajdon Magistrátussal, ref. görög egyes. templ. jó szőlő hegyekkel.

Gyergyi Szék, Erdélyben Székelyek földén, Csiki Székkel egyesült, 16 □ mfd

nagy; folóji Maros 's Ólt. A' lakosok úgy élnek 's általában, mint a' Csiki Székben, azért l. Csiki Szék.

Gyges tó, nagy tó Natoliában Sart vs.tól északra, melly tó mellett némely Lybiai Királyoknak sírjaik találtattak.

Gyögy, Gyűgy falu HontVárm. ben, Schelmecezi jár.ban Schelmece vizénél, Apáth Maróthtól $3\frac{1}{4}$ óra. F. U. Földvári fam. lak. elegyes Magy. és Tótok, kat. és evang. Az útszája közepén savanyú vize van, és üveg hutája.

Gyögy, (Alsó) Algyögy, Gergersdorf, magyar oláh falu Erdélyben Hunyad vármegyében Maros mellett, refor. egyesült görög templ. meleg fürdőkkel. F. U. Kun Bornemisza és más nemes fam. Szászvárostól $3\frac{1}{4}$ óra.

Gyöngyös, népes magyar privilegyiált mvs Heves várm. hasonló nevű járásban, Pesthez 10 posta mfdnyire. Nevét a' keresztül folyó paktaktól kölcsönözi, és a' legrégibb magyar vsok közé méltán számláltatik. F. U. Hg. Grazsalkovich, B. Orczy 's t. más uraságok. Számlál 10,500 kat. lakosokat, és zeken kívül számos reform. Vagyon két plébánia temploma a' felső tudniillik és az alsó; amaz jeles két tornyú épület, belső boltozatja 22 oszlopon nyugszik, több oltárokkal és szép festésekkel ékesítetik, és Sz. Bertalan emlékezetének vagyon szentelve; ez a' vsnak keleti szélénél fekszik a' Sz. Ferencz szerzetbéli Atyák tágas klastromjokkal, a' kiknek egyszer'smind gondviselések alatt vagyon az itt

lévő Gymnasium. Más épületei közül nevezetesebbek a' birtokos uraságok lakjaik; a' vsháza; a' csapó, és Solymos útszákban helyezettett házai 's a' t. Vagyon ispitálya 's póstaháza. Levegője egészes, fekvése igen kies. Lakói kézi mesterségből, marha tartásból 's kivált föld 's szőlő művelésből élnek, borai jók; országos vásárjai népesek. Ezen kívül népes magyar helységek itt a' Gyöngyös - Halász, Gyöngyös-Tarján és Gyöngyös-Oroszi.

Gyöngy szigetek, l. Perlen-Insel.

Gyönk, német magyar falu, Tolna vármegyében Simonytornyi jár.ban Szárdhoz $3\frac{1}{2}$ óra. Magyarai és Sándor familiához tartozandó, magy. lak. evang., 's refor.; temp. zsidó sinagógákkal bor 's dohány műveléssel, és 2300 lak.

Győr, régenten Arrabona, Rabona, Javarinum, Jaurum, vagy Scaurum, most csak Jaurinum, Raab; Magyar Országnak egyik a' legrégiebb, legszebb és legnevezetesebb szabad Kir. vsai közül, fekszik a' Duna, Rába és Rábcza öszve folyások mellett bő termésű tájékon, Budához 17, Bécshez pedig 19 posta mfd. Az egész vs három részre oszlik, tudniillik a' belső és két külső vsra. A' belső vs már rég erős kő bástya kerítése Hazánk legjelesebb várai közé helyezettette; most 1809 év óta, minekutána különös álhatatossággal 8 napig tartó kemény ostromot kiállott volna, büszke győzedelmesei által szép kő falainak szegleteitől, és így egyszer'smind rég hatatós erőse-

gétől megfosztatott. Három kapuji vannak, ezeknek egyike nyugotnak, nyílik 's vas vagy Bécsi kapunak nevezetik, Cs. czimmel és fenn írással ékesítetik; a' második Fejérvári, pusztá, vagy is Sz. kapunak hívattatik, dél felé a' Györi pusztára vezet, Pálffy és Schwartzenberg vezérek dicső tettekről nevezetes; a' harmadik végtére, melly északnak nyílik, vizi kapu nevet visel. Ezen vs kicsiny ugyan, de helyesen épült; jeles közepén a' téres négy szegű piacz, B. Szűz képével felékesítve, mellette vagyon a' vsnak közönséges kútja, és kelet felől az örálló ház. Útszái diszesen elintézve jól kirakattattak. Csinos épületei között tündöklük: a' Püspöki kastély vagy is az úgy nevezett vár, melly 1809-ben elégett, és most újra felépült; szomszédja a' fő templom, mellyet hajdan Mélt. Gróf Zichy Püspök méltóságosan megújittatott 's gazdag műszerekkel felékesítettett, lástást érdemel benne kiváltképen az 1600-dikban Demeter Püspöktől ide hozatott Sz. László Király ereklyéje; közel ide vannak a' káptalanbéli Uraknak diszes lakjaik. Nevezetes továbbá a' piacznak déli oldalán fekvő hajdan Jesuiták most Benediktinusok klastroma, szép és nagy három emeletre készült épület, jeles harangú szentegyházával és az e' mellett lévő Academiai épülettel. A' Bécsi kapunak jobbán vagyon a' Carmeliták klastromjok és templomjok; és északi tájában a' vsnak az

Ursulina nevet viselő Apázták klastroma és szentegyháza. A' Sz. Ferencz szerzetesi is birtak itt egy klast. és templomot. Ezek után emlíkezetet érdemel: a' Királyi ház, a' Vármege és vsház, a' fegyvertár és 2 kaszárnya, magyar és német szegényház, könyvnyomtató műv, bárány vendégfogadója 's a' t. Széke a' Püspöknek, Káptalannak, Megyebéli Neven-dék Papságnak, Kir. Aca-demiának, és kat. Gymnasiumnak. Lakosai belső vsnak részint Magyarok, részint Németek, katholikuskok, protestansok és nem egy. görögök, a' kat. száma 4,920, a' protest. 480, és a' n. egy. görögöké 90 mégyen, szorgalmas messteremberek, értelmes halászok, a' posztó, gabona 's bor kereskedésben pedig csak nem elsők. — A' külső vsok messze terjednek, legnevezetesebb közülök az Újváros, melly a' belsőtől tágas térség által választatik Abda felé a' Rába és Rábcza között fekszik, négy hosszú útszáji, alacsony házai és 5 templómai vannak, ezek közül 2 a' katol. 1 a' nem egy. görögöké, 1 az evang. és 1 a' reform. 2790 kat, 1788 protestáns, és 12 görög lakosokkal. Itt vagyon a' Harminczad, az ispitály, a' széna piacson a' sóház, derék kávéház 's a' t. Kat. és protest. gyermek iskolák is tanítatnak. — Második külső vst az úgy nevezett Majorok formálják. Fekszik a' Fejérvári kapun kívül délkeletnek Rába fő jobb partján, 1450 kat. és 613 protest. lakosokkal, egy kat. pléb. szent-

egyházzal, pósta hivatal-
lal, számos mesterembe-
rekkel, korcsmákkal, és
jeles gyümölcsös kertekkel.
Itt vagyon a' kálvária, és
Győr vsának jószágos vá-
sárjai is itt tartatnak. —
Külső vsihoz járúl a' szom-
széd sziget is, mellynek F.
U. a' Győri Püspökség, 1550
kat. 30 protest. és 390 zsidó
lak. Vagyon kat. pléb, szent-
egyháza, a' zsidóságnak
sinagógája; lakják számos
mesteremberek, hasznos
kertjei nagy részint a' Győ-
ri piacot zöldséggel tart-
ják. — Mulató helyei közül
Győr vsának legkellemete-
sebb az úgy nevezett sza-
bad hegy. Portája 20. Me-
zeje búzával, és borral gaz-
dag, legjobb borai terem-
nek a' Sz. Mártoni hegyek
oldalain fekvő szőlőkben.
Régi történeteit lásd Erd.
Vályi Magyar Ország leírá-
sában. Nevezetes Győr vsá-
nak az 1809-ben történt ke-
mény ostroma és a' kör-
nyékében előfordúlt vé-
rengző ütközete.

A' Győri Püspöki Megye
eggyik azon Megyék közül,
mellyeket I. Apostoli Kirá-
lyunk Sz. István fundált
vala; Győr, Sopron, Mo-
son, és Komárom várme-
gyékre terjed; körében 1
tizennégy székes püspöki és
1 ött székes kollegy. káp-
talant; 2 valódi és 7 titul.
Apátságot; 6 valóságos és
1 titul. Prépostságot fog-
lal; 7 esperesti, és 19 al-
esperesti kerületre részel-
tetik, melyekben 225 pléb-
ániát, 3 altariát, és 78
káplányságot számlál, 254,
686 hivel. Papságának
száma 400 meghalad. Eze-
ken kívül számosak keblé-
ben a' külömbféle szerzete-

sek: 1 klast. a' Reg. Can.
Praemonstratensisek, 3 a'
Piaristák, 4 a' Benedicti-
nusok, 1 a' Dominicanu-
sok, 1 a' Szerviták, 1 a'
Misericordianusok, 2 a' Sz.
Ferencz Szerzetesi, 1 a' Ca-
pucinusok és 1 a' mezítlá-
bas Carmeliták birnak. Sz.
Ursula Apátságai 2 klastrom-
ban Győrt és Sopronban ta-
laltatnak. Öszveségesen 160
—200 férfiú, és 44 asszonyi
szerzetes tagokkal.

Győr Vármegye, Cottus Jau-
rinensis, Raaber Gespan-
schaft, így neveztetett e'
vármegyének fő vsától,
Magyar Orzágnak Dunán-
tulsó kerületében fekszik.
Vidéke e' vármegyének
külső formájára nézve
négy szeghez hasonlít, és
csak valamivel hosszabb-
kább. Nyúgotról, Vas, Sop-
ron, és Moson Várm. észak-
ról Moson, Pozson, és
Komárom Várm. a' szom-
szédok; keletről pedig Ko-
márom, és délről Veszprém
Vármegyétől környékezte-
tik. Nagysága 28 □ mfd.
Fekvése kies, kivált ha Sz.
Márton hegyéről szemlélte-
tik, egész gyönyörűséggel
legeli a' nézőnek érzékeit.
Földe gazdagon termő, ga-
bonának minden nemeivel,
borral, gyümölcssel, s más
efélékkel bővelkedik; ne-
vezetesebb szőlő hegyei:
a' Csanaki, kit ér nagy
Baráti, Sz. Mártoni, Páz-
mándi's a' t. Hegyei közül
Sz. Márton vagy is Pan-
nonhalma, és a' Sokorói
hegyek jelesebbek; tűzello
fája népességéhez képest
kevés vagyon. Folyó vizei:
a' Duna, mellynek keske-
nyebb ága a' Pozsoni sza-
kadás után áltfutván Mo-
son Vármegyének mezőse-

geit, e' Vármegyébe a' Hé-
dervári mezon lép bé; a'
zavaros Rába vagy régiek
Arrabo vize Sopron Várm.
böl Malomsok körében sza-
kad ide által; Rábcza, Csi-
le, 's a' t. Tava is vagy on,
melly a' hasonló nevű
szomszéd helységtől Konyi-
tónak neveztetik. Téténél
lévő orvos erejű forrása so-
kaktól látogattatik. Leve-
gője nagyobb részint egé-
séges. Számlál 1 Kir. vst,
2 most, 82 falut, és 39
pusztát. Népeisége 65000.
Portáji 58 lakosi leginkább
Magyárok és Németek; a'
szélyen szórt zsidóság itt
is tenyészik. A' Győri Püs-
pöki és Esztergomi Érseki
megyékhez tartozik. Fő
vsa Győr.

Györgye, magyar falu Pest
vármegy. Kecskeméti jár-
ban Tapio folyónál, Pró-
nay és Bencsik nemzetség-
hez tartozandó, egy kath.
Plébániával, vagy on itt jó
búza föld, jó legelők, 's
marha tenyészet. Találta-
tik itt uradalmi gabona
tárház, és tó vad szár-
nyas állatokkal. Fának szü-
ke miatt a' lakosok szalmá-
val 's ganéjjal fűttenek 's
főznek. 244 h. 's a' t.

Györök, Szőlős Györök, ma-
gyar mvs Somogy várme-
gyében Kaposi jár. ban Lak
és Szemes között, egy-
ik részről hegy által béva-
gyon zárva kath. Plébániá-
val, 's Pósta váltással. Jan-
kovics földes Uraságunk
kastélyával.

Györök, magyar és oláh mvs
Arad vármegyében és jár-
rásban. Edelsbach földes
Uraság' kastélyával. Bor-
termesztéssel, kath. nem
egyesült görög, 's refor.
Plébániával Aradtól 3 óra.

Györtek, Oláh falu Erdély-
ben Kraszna vármegy. több
nemes Familiákhoz tarto-
zandó, Kraszna folyónál
görög Plébániával, jó sző-
lő hegyekkel.

Gyüd, magyar falu Baranya
várm. Siklósi járásban az
Eszéki ország út mellett
hasonló nevű magas hegy
alatt, mellynek tetejét szép
erdőség, keleti 's nyugoti
oldalait pedig szép szőlők
borítják. Számlál 80 kat,
és 440 ref. lak. F. U. Gróf
Battyányi. Nevezetes itt:
a' Bold. Szűz két tornyú
ékes temploma, mellyhez
több izromban évenként
nagy búcsú járások történ-
nek; a' Sz. Ferencz szerze-
tesi klastroma; és e' me-
gett a' hegynek kieszen le-
lapuló oldalán épített szép
kálvária. Környéke egy a'
legkellemetesebbek közül,
kivált a' magas hegyéről
délnek szolgáló kilátása le-
írhatatlan gyönyörűségű.

Gyula, h. Dobra.

Gyula, két együt fekvő mvs
Békes vármegy. alsó ma-
gyar osz. Körös folyónál
melly ezeket kétfelé osztja
1) német Gyula égetlen tég-
lákából csinált házakkal,
kath. nem egyesült görög,
's refor. temp. völgyben
fekszik, sok szőlei vagynak.
2) magyar Gyula egy kas-
téllyal, köröskörül mocsá-
rok vannak, mellyeket a'
fehér, 's fekete Körös fo-
lyók okoznak. A' levegő
keveset egésségtelen, de a'
szántóföld igen termékeny
vannak itt szép legelő he-
lyek, jó marha tenyészet
2 vadaskert, 's tekenyös-
béka tavak, egy kath. ref.
's nem egyesült görög temp.
pósta váltással.

H.

Haag Gravenhaag, Haga Comitum, (52° 3' 18" É Sz. 21° 55' 33" K H.) fő vsa volt Maas torkolat Francia osztálynak most az egy. Belgium Királysághoz tartozandó déli Hollandia tart. fekszik kelemetes tájékban nem messze a' tengertől, kőfalak, 's kapuk nélkül, és csak egy árokkal körül vagyon véve, mellyen által felvonó híd visz a' városba. Jó rendbe szedett, részszerént egyenes részszerént kanálisoktól által met-szett útszáji vannak, mellyeknek kőfalas partjai hárs fával vannak ültetve. Számlál 6164 h. mellyek közül többek jelesek, 38,430 l. 3 refor. 1 luth. 1 ang. 's 1 kath. Temp. 2 sinagógával, 2 szerények házával, 1 özevegyszázzal, 's 1 fonóházzal. A' közönséges épületek között nevezetes az úgy nevezett Orániai udvar, (örökös helytartónak, azután Királynak lakó helye) természeti kincseknek gyűjteményével, könyvtárral; a' gabona tárház, hol a' kép rajzolóknak társasága össze jön, 's vsháza. A' Gevangenporrt nevezetes, mert ennél 1672-ben van Witt testvérek vesztettek el. Vagyon itt egy porcelán fabrika, 's ércz ágyúknak öntő műve; több tudománybéli intézetek, egy képipró akademia, versszerző társaság, természet vizsgálók 's a' litteratura társasága; 1787-től fogva egy társaság a' keresztény HÜR. LEX. II. DAR.

hitnek védelmére, több magános mesterség műveknek gyűjteménye, egy francia játékszín, hollandus nézőjáték sálával. Haag az egy. Belgium orsz. Királyának minden Felsősegeinek lakó helye, és több nevezetes embereknek születés helye, kik közül hiresebbek Second János, Ruyschs 's Huygens. Haag környéke igen hellemes, legfőképen az úgy nevezett Haagi Busch, hol először a' helytartóság, azután a' Király mulató Huys kastély, népmzeti képek gyűjteményével, 's nevezetes vadas kertjével emlékezetre méltó.

Haag, mvs Austriában Ens alatt, Bécsi erdő felett való fertályban, egy plébániával, dékánssággal, 72 h.

Haag, mvs Bajor orsz. Isar kerül. egy kastéllyal 790 l.

Haag, mvs Bajor orsz. Salzachi kerül. Inn mellett 780 l. egy kastéllyal, plébániával, posta váltással, Ország ítélőszékének, 's számtartóságnak lakó helye.

Haage, vs ennekelötte Francia Maas torkolatja oszt. 3180 l. most eggyesült Belgium orsz. déli Hollandia tart. tartozandó.

Haarburg, l. Harburg.

Haar, 8 órányi hosszú két órányi széles erdő felső Rajna Francia oszt.

Haarstrank, hegyes, erdős, 's ásványokkal gazdag Hasszai Herczegségnek része Westfáliában.

Haban, Hahanerhof, Nagy Levard mvsnak része, Póson vármegye hegyen tulsó jár. ban Malaczkától 1 óra. Anabaptisták lakják, ezen helytől neveztetnek a' tüzet kiálló Habáni fedelek.

Habat, Habata, tartomány Fesz Királyságban északi Afrikában, tulajdonképen északi része Chus tart. nak.

Habcherenthal, l. Unterseen.

Habelschwerdt, Pistritza, (500 14' 45" É. Sz. 340 21' 15" K. H.) vs Siléziai Glacz Grófság. b. Weistritznek Neiszébe való befolyásánál, 324 h. 2710 l. posztó, matéria, bőr fabrikával, kő köszörülésekkel.

Habesch, l. Habessinia.

Habeschi, Portugalliai. Abex, az az: Habessiniának partja; ez ennekelötte Habessiniai Tigre Vice-Királysághoz tartozott, 16 századnak első felében töle a' Törökök által elszakasztott, most független (Naib) fejedl. től igazgattatik.

Habessinia, helytelenül Abyssinia, Arabsul Habesch némmelýkor Aethiopia, (6—160 É. Sz. 45° 48'—55° 54' K. H.) ország napkeleti közép Afrikában, melyet északról Nubia, napkeletről az Arábiai tengeröböl; dél felé pedig és nyugotról a' Galalai népség határozz, több mint 20,000 □ mfd vala környéke, de az utolsó századokban igen megcsonkítatott, most csak 15300 □ mfdet téssen nagysága. Egy hegy láncz, melly dél nap nyugottól észak napkelet felé terjed, felosztja ezen tart. igen egyenetlen 2 részre: a' kisebb dél - keleti része meleg, 's száraz pusztaságokból áll, mellyek Hanazo, Howash, 's

más parti folyók által igen szűken vizeztetnek; a' nagyobb észak - nyugoti része tele vagyón hegyekkel völgyekkel, patakokkal, folyókkal, és ezek mind a' felső Nil víze környékéhez tartoznak. A' melegség itt olly szerencsésen mérsékeltetik, hogy a' Habessiniaiak mindég kelemetes tavaszban élnek, 's igaz feketékké nem lehetnek. De mindazáltal némelý völgyeiben a' melegség sokszor tűrhetetlen. Vannak itt idő szakaszbeli essők, mellyek Janius közepével kezdődnek, 's September kezdetéig tartatnak. Azután a' levegő egésségtelen, 's sok betegségeket szül; nap, 's északa majd egyenlő hosszaságu, nincs itt estvéli szűrkület, hanem a' mint a' nap lenyukszik, estve lesz, 's a' csillagok látszatnak. A' szelek az ország belsejében igen ragadásak, kivált első idejében sokszor forgó szelek, 's felhőszakadások támadnak, mellyek Sendo, az az kígyóknak mondatnak; legjelesebb folóji: a' Nil melly itt ered, és Bahr el Asek, az az: két folyónak hívatik. Dender, Bar el Abiad az az: a' fejer folyó, Taraze, vagy Abiad 's a' t. A' tavak között jelles: a' Dembea (Tzana) Haik, Sawana vagy Zawaja. Ezen ország a' természet minden féle termésével bővelkedik, vagyón itt a' Durrának egy neme, riskása, más gabona, déli gyümölcs, szőlő, igen hasznos Ensenade növény, kávé, czúkor, szennafa levelei, len, pamut, eben vagy Indiai fekete fa, 's szantalfa, Bambusz nád, mar-

ha, birka, kecske, sertvés, ló, számár, öszvér, teve, vadálat, selyem, méz, viasz. Elefántok, oroszlanok, tigrisek, parduczok, majmok, hyéna; aranyot folyókban 's bányákban találunk kevés ezüstje, vasa, kősa, márványa is nagyon. A' lakosok, kiknek száma 1,800,000 tétetik, Arabsi eredetűek, a' görög keresztény vallást követik zsidó szokásokkal, az Egyiptomi Pátriarcha alatt, ki itt egy Abunát, vagy Vicáriust tart. A' lakosok derék termelők közép nagysággal, 's setét szürke színnel, helyes ábrázat vonásokkal. Hajok nem gyapjús, hanem hosszú; szemek jól elvagyon hasítva. Erős test minéműséggel birnak. Városokban, falukban laknak, mellyek jobbára meredék domboknak, 's hegyeknek tetején vagyunk építve. Házaik csak fából, sárból, szalmából, nádból, 's meszetből állanak. Teteje szalmából pyramis formára fedeztetik. A' Nagybobbak házaikban találatnak Persiai szőnyegek, szőffák, 's m. ef. selyemből. A' Király, ki nagy Negusnak nevezetik, senkitől sem függ, ura sklávbéli alatvalójinak, 's magános birtokosa minden tartományoknak. A' Királyság 12 tart. foglal magában úgymint: Dembea, Emfras, Gojam, Damot, Mazaga, Wolkajit, Tzägäda, Tigre, Samen, Wagara, Bagemder, és Amhara tart. Fő vsa Gondar.

Habichs szigetek, l. Azori szigetek.

Habichtswald, jeles erdő 'a' volt Westfáliai Fulda

oszt. köszén bányával, itt erednek Ahne, Baune 's a' t. folyók.

Habr, mvs Csaszlaui ker. ben Cseh orsz. ban Pötting Gróf-fé.

Habsat, (58° 57' É. Sz. 40° 47' K. H.) kis kerületi, 's tengeri vs Esthland Orosz tartomány Helyt. Bálti tenger öblén, melly egy kis révpártót formál, 148 h. 600 l. kik jobbára Németek, 's részint mesterségekből, részint kereskedésből élnek, mellynek becse esztendő által 70,000 Rubelre mégyen fel.

Habsburg, vagy Habsburg, régi kastély egy dombon az Aar vize mellett Helvetziai Aargau kantonban Schinznachtól nem messze. Habsburgi Grófoknak familiaházok, melyből az Austriai Fő-herczegi ház származik. Vastag toronnyal, 's mellette való épületekkel, mellyek a' fő vigyázó számára vannak rendelve, és belőlök egészen a' fekete erdőig láthat. Legbizonyosabb ezen kastély felülaz, hogy 1027 felé Werner Straszburgi Püspök által építetett, ki maga Megyéjének Muri fundátzio levelében magát Habsburgi kastély szerzőjének nevezi. Ó Radbat, vagy Radebot testvérjének által adta, kinek fija Werner, a' mint látszik első Habsburgi Grófnak nevet vette fel, 's maradékira által küldötte, minekutána a' Habsburgi Grófok (kik között Rudolf Austriai háznak őse, német Király volt,) több tartományokat kaptak, által adták ezen kastélyt árendába először Wildek, azután a' Woleni háznak 1415.

- Bern vsa megvette. Tövében tekszik a' Habsburgi vagy Schinznachi ásványos ferdő, mellynek ize 's szaga a' záp tojáshoz hasonló, 's 28 Reaum. grád. melegséggel bír. A' múlt ősszel Fel. Királyunktól Parishól Helvetzián keresztül Mailandba, vezető útjában óvár is meg látogatott.
- Habburg**, ennekölte ország Tisztartóság Lucern Kant. Helvetziában, nevét veszi egy kastélytól, melly talán 50 lépésnyire Vierwaldstätti tóhoz, egy dombon állott, 's némellyek szerint Habsburgi Grófok familiáházok, mások szerint pedig nyárilakások vala. 1352-ben Lucern vs által elrontattott, melly 1406-ban az úgy nevezett Grófságot Hünneberg nevezetűtől megvette.
- Habsheim**, helys. Francz. felső Rajna oszt. 136 h. 1420 l. kereskedik marhával.
- Habsy**, helys. új Guineában, Ausztráliában, hol a' lakosok turbánokat, 's bő ruha újakat viselnek.
- Hacachen**, orsz. az egykori N. Moguli bir.ban, Indiában, Asiában.
- Hacha**, (11° 6' É. Sz.) tartomány, 's vs Terra firmában déli Amerikában hason nevű folyónál, Spanyolokhcz tartozandó 100 h. arannyal, drága kövekkel, sóskutakkal igen gazdag, a' közel lévő tóban gyöngy halászat van.
- Hachenburg**, vs Wester erdő mellett Nassau Weilburgi Herczségben 1300 lak. szép kastéllyal, marha vásárral. A' környéke nem olyan durva, mint a' többi Wester erdőé, jeles vadászatok tartatnak itten.
- Harken**, v. Mytenberg, 4598 lábnyi magas szikla hegy Helvetziai Schwiz Kant. ban.
- Hackinsack**, Bergen Grófs.nak főhelye észak Amerikai New Jersey szabad tart.ban Akademiával.
- Hackney**, nagy helys. Middlesex Angol Grófs.ban Londontól nem messze, szegény gyermekek oktatására felállított iskolákkal, több gazdag familiák laknak benne.
- Hacsava**, tót falu Gömör Várm. kis Honti jár.ban Rimaszombattól 5 óra, Rima vizénél, melly most Gömör, a' fűrész malomtól, és sok nyereg gyártóktól nevezetes F. U. Kubinyi és más fam. Lak. többnyire Evang.kusok
- Haczfeld**, Zomboly, csinos német mvs Torontál Várm. ben Török Kanisai jár.ban Hóifeld mellett, Családtól 1/2 óra. Csekonics nemes familiához tartozandó, tulajdon kath. Pléb.val 's az Urasági kastéllyal és gazdasággal. Lak. 4214.
- Hadod**, Kriegsdorf, Hödös, falu Erdélyben közép Szolnok Várm. Zilahtól 3 óra F. U. B. Vesselényi, lak. Magyarok, Németek, Oláhok, ref. evang. és ó hitűek kastéllyal, refor. és evang. templ sós forrással, omlott várral; tart vásárokat.
- Hodamar**, vs a' volt Bergi nagy Herczs.ben Sieg oszt. Wester erdő mellett, Els főnál 1500 lak., egy fő iskolával.
- Hadowi**, falu, 80 házból áll, Habessiniai Midra Bahr Helytart. egy hegyn, most Bahrnagasch lakóhelye.
- Hadda**, Hadith, Aditha helység volt Idumaeában Bata-naea ker.ben, Pellától nem messze.
- Haddenhausen**, fő helye azon nevű Kant. minden kerül.

a' volt Vestfália Királys. nemes telekkel 470 l.

Haddington, v. East Lóthian, Grófs. déli Skótziaiban északra határozza Frith of Forth, délfelé Berwick, napnyugotra Edinburgshire, foglal magában 300 angol □ mfdön 29930 l. Az igen jól mivelt föld északi 's észak keleti részekben legfőképen buzát terem, délfelé ezen tart. hegyes; Lammermoor hegyeken nagy juhnyájak legelnek. Ásványok közül leginkább kőszén, vasat, 's kőveket szolgáltat. A' partokon jó révek, 's sikeres halászatok vannak. Legnevezetesebb folyói Tine, 's Biel. Fő vsa

Haddington, Tyne mellett 2560 l. posztó, chalons, boye, kőtél, ésszappan fabrikával, kereskedik gabonával, szénnel, 's malatával.

Hadeland, üveg fabrika Norvegiái Christiania megyében, melly esztendő által 1/2 milliomm butelliákat készít.

Hadeln, ennek előtte francz. Elbe torkolat osztban, most Hannovera Királyságnak egyik tart. Bremen Herczs. nek északi partján, hol Elbe a' tengerbe szakad, 's csak töltések által, melyeknek fentartása esztendőnként 50000 Tállérba kerül a' magos tenger árok ellen őriztetik. Nagysága 6 □ mfd 20000 l. kik házigazdagságból, hajókázásból, 's kereskedésből sokat nyernek. Termései gabonában, lenben, kenderben, hüvelyes veteményekben, répa magokban 's marhában állanak. Egyetlen egy vsa Ottendorf.

Hadersdorf, falu Ens alatt fekvő Austriában. Bécsi erdő alatt való fertályban, egy

kastéllyal, kerttel, hires Austriai Báro Gideon Laudon Hősnek sirjával, ki birtokosa vala ezen falunak. **Hadersleben**, (55° 15' 5" E. Sz, 27° 10' 34" K. H.) vs Schleszwigi Herczs. ben Dániában. Igen alkalmas, de nagy hajóknak nem elégendőképen mély révparttal, a' Bálti tenger mellett, hol az út Belten által Fünen szigetbe mén, 390 h. 3110 l. deák iskolával hajókazással, 's kereskedéssel 1759-ben elégett de megént jól felépült.

Hadleigh, helység Breton folyónál Angol Suffolk Grófs. ban igen régi templommal, vagyon itt posztó kézmiv.

Hadersleben, vs Bude mellett Croppenstedt kant. ban Halberstadt ker. a' volt Vestfál. Kir. 1 templ. 1 iskolával, 136 h. 770 l. kik földmivelésből, marha tenyészetből, fonál, 's vászon kereskedésből élnek; melette fekszik

Hadersleben, falu, vagyon benne St. Benedek apátza klastrom 1 luth. 1 kath. temp. 131 h. 790 l.

Hadramut, vagy Adramuth, nagy tart. déli Arábiában Arábiai tengernél külömbféle földdel: a' hegyes részei termékenyek, de termékenyebbek a' völgyek, melyekre a' hegyekről lerohadó viz folyik. Gazdag alo eban tömjénben szerecsendióban fahéjban kassziában, indigóban, drága kövekben és aranyban. A' partfelé eső síkság pusztá, homokos 's türhetetlen. A' lakosi ide 's tova költözősködő Beduinok, Kobailok, kik a' hegyek között laknak több független Schekhtől, kik az alattvalóiktól Sultánoknak neveztetnek kormányoztatnak. Ide számlát-

tatik Socotorah szigete.

Hadria, l. Atri.

Hadria, helys. Pirenusok földén, Vomanus földön, Hadrián Császár itt született; többnyire l. Adria.

Hadrianopolis, feküdt Bithyniában Honorias tart. ban.

Hadsiar, l. Lachsa.

Haemus, l. Balkan.

Huff, közönséges beszéd szokásban megavúlt szó, melly mint tulajdon név csak követközendő nagy tengeröblöknek a' Bálti tengerben adatik.

Hoff, (a' friss), vagy Stettini tengeröböl Pomeraniában, mellyet Odera, Usedom's Wollni sziget formálnak, mellybe Peene Swine, 's Diwenow ömlenek. 19 □ mfd nagy, 7 mfd hosszú, 6 mfd széles. Nagy's kis Haffra osztatik.

Hoff, (a' friss) Pillau mellett Burkus orsz. ban, melly egy hosszú, 's keskeny föld által a' tengertől elszakasztatik, 13 mfd hosszú 's 2 1/2 széles, mellynek nyugoti része Danczig környékéhez tartozandó, 1/4 mfd széles, Gatt nevű szoros tenger által Bálti tengerrel öszve vagydon kapcsolva. Minden hajók, mellyek Königsbergbe mennek, ezen öblön keresztül hajóznak. De mivel Gatt szoros tenger csak 12 lábnyi melly 's a' tengeröböl még sikérebb, azért szükséges hogy az nehezen rakott hajók Pillauban megkönnyehitessenek. Ezen tenger öbölben friss, 's édes viz találtatik, szép halakkal, kiváltképen tokkal bir.

Hoff, (a' Curiai,) Bálti tengertől 15 mfd hosszú keskeny föld által elrekesztetik 27 1/2 □ mfd, nagy 15 mfd hosszú, 4 1/8 széles, Memmel mellett keskeny, azon

szoros tenger által, melly Tiefnak neveztetik a' Bálti tengerrel öszve kapcsoltatik.

Hafnerbach, mvs Ens alatt való Austr. Bécsi erdő felett lévő fertályban Bielach mellett egy Pléb. val, itt sok cserépedény készittetik.

Hafnerzell, l. Oberzell.

Huga, Királyi mulató kastély Stockholm mellett Svéd orsz. bájoló tájékban mellette vagydon szép kert, narancs's citrom fákkal.

Hoge, (53° 36' 20" E. Sz. 24° 65' 6") helys. Frieslandban; egyesült Belgiomhoz tartozandó.

Hageland, az Austriai Brabantziának egyik tartom. melly most E. Belgyiom része.

Hageleite, l. Hainleite.

Hageltau, város Lons vizénél, Gasconiában, Chalossei ker. ben, Colegy. templommal, és egy várral. Határa termékeny kivált borban.

Hagen, vs Volme mellett a' volt Bergi nagy Herczs. ben Ruhr oszt. 1370 l. posztó, matéria pamut, bőr, 's vas fabrikával. Kereskedő's polgári oskolával.

Hagenau, Hagenoa, (48° 49' 30" E. Sz. 25° 23' 30" K. H.) mesterséget üző vs hajókázható Motter folyónál Francia alsó Rajna oszt. 7090 l. dohány, búzer fabrikával megerősítve, váracskaival, 's a' Hagenauai erdőtől körül van véve.

Hagenbuch, vska kastéllyal Francia alsó Rajna oszt. Biener erdő mellett, 860 l.

Hagenbach, felső Stajer orsz. ban patak, Brucki kerül. melly Lissingbe foly, vagydon itt két vashámor.

Hagenburg, (52° 26' 20" Ész. Sz. 26° 57' 45" K. H.) helys. Lippe Schauenburg Herczs.

- ben**, Steinhuder tóban vivő mesterséges folyónál, len szövésekkel.
- Hagendorf**, falu Cseh orsz. Saatzi ker. 40 h. egy régi kastéllyal; mellynél egy vadas kert vagyon, szökőkúttal, üveg 's Holandiai meleg házakkal 's jó savanyú forrással.
- Hagenow**, város Meklenburg Schwerini nagy Herczs.ben 215 h. 1470 l.
- Hagenschiesz**, jeles erdő Badeni nagy Herczs.ben, Fekete erdőnek része, sok fát szállít Hollandiába.
- Häger**, Heiger. Heigera, vs Dill fő mellett a' volt Bergi nagy Herczs.ben Sieg oszt. hol vas 's aczél hámorok vannak, találatnak itt olvasztóhuták is.
- Hagetmann**, vs puszták Francia oszt. Lous mellet 636 h. 2330 l.
- Huggenberg**, nagy hegység Helvetziában Schwiz Kanton. honnét messze németh orsz. látszatik, savanyú viz forrással.
- Hagolen**, Carolini szigeteknek legnagyobbika Austráliában.
- Hagynds Lápos**, Zwiebelfeld, Lepöschu, mvs, Erdélyben Kövári ker.ben, Berkeszi járban, Lápos vize mellett. F. U. G. Teleky, l. Magy. és Oláh ref. és ó hitűek túlpléb. és vásárokkal, N. Somkuttól 2 1/2 óra.
- Haha**, v. Hea, tart. Marocco Kirs.ban Suira, vagy Mogodor főhellyel.
- Haibul**, l. Awar.
- Haidbach**, kis Heubach, mvs Wertheimi Herczs.ben Moenus mellett Badeni nagy Herczs.ben a' Herczeg' palotájával.
- Haiderabad**, l. Hydrabad.
- Haidernagor**, l. Hydernagor.
- Haidenschaft**, v. Aidussina, mvs Görczi Grófs.ban Austriai Istriában. Hobl vizénél, egy pléb. és várral.
- Haidhausen**, mvs Bajor orsz. Iser ker. 150 h. 1000 l. se-lyem, fátyol, kalap, és kép-írópemecs fabrikával.
- Haidingsfeld**, Herzfeld város Moenus mellett a' volt Würzburgi nagy Herczs.ben 460 h. 1694 keresz. 287 zsidó lak.; kereskedik.
- Haigerloch**, (48° 22' 26" É. Sz. 26° 28' 51" K. H.) kis vs, 's urodalom Eyach folyónál, Hochen Zollern Sigmaringeni Herczs.ben 2000 l. hegyen épült kastéllyal.
- Hailingen**, vs Lauter mellett Fürstenbergi Herczs.ben Württembergi Ehingen ker. 550 l. marha vásárokat tart.
- Haik**, kis tó Amhara tart.ban Habessiniában mellyben egy szigeten S. István klasztruma fekszik.
- Hajmás**, nagy Hajmás, rácz német falu Baranya Várm. Religiói Fundushoz tartozik. Dohány fabr.val.
- Haimburg**, (48° 7' 15" E. Sz. 34° 37' 45" K. H.) orsz. fejedelmi vs Ens alatt fekvő Austriában, a' Bécsi erdő alatt való fertályban Dunához közel, orsz. fejedelmi fő dohányfabrikával, régi hegyen épült kastéllyal, ország itélőszékekkel, Dékán-sággal, kath. Pléb.val, 252 h. ezen vs, 's Petronel között feküdt a' régi Carnuntum.
- Haimui**, Chinai sziget Fokien tart.hoz tartozik; körül belől nincs szebb révénél; 11—12 orányi nagy kerületében.
- Hain**, Zu Dreyzeichen, kis da régi vs és vár, azon Frankfurttól, melly Moenus vize mellett fekszik, 3 orányi.

ra. Igen hires vadas kertekkel.

Haina, mvs Nessa fótól nem messze Sachsen-Gothai Hercegségben.

Hajnácskő, Ajnarskő, elegyes falú Gömör Várm.ben, Serki járásban, F. U. B. Vécsei familia, egy várral Ragacs és Pogány vár hegyek közt.

Hainau, vs Düchsel mellett Siléziában Goldberg Hainai ker. 320 h. 2440 l. posztó, 's fonál szövessel.

Haine, fő Sambre, 's Maas Francz. oszt. melly Binche mellett származik, Jemappes falu mellett Trouillével öszvejön, 10 vizrekesz által hajókázható lesz 's 10 mfdnyi folyása után Condé mellett Schelde főba szakad.

Hainfeld, mvs Ens alatt, lévő Austr. Bécsi erdő felett való fertályban, Friedrichsbachnál Pléb.val 94 h.

Hainichen, (50° 58' 35" É. Sz.) Schönbergi vs Szász Erzsébirgi kerül. 332 h. 2430 l. posztó, 's matéria fabrikával, a' híres Gellertnek születés helye.

Hajnik, tót falu Zólyom Vármegy. alsó járásban, Bucsától 1 1/4 óra, Garan főnél egy kastéllyal, 's urodalmi komlóskerttel, Gróf Eszterházy Zólyomi Urodalmához tartozandó, 499 l. 's pléb.

Hainleite, Hageleite, Thüringiában erdő darab, Keulától nem messze kezdődik, Sondershausen, 's Sachsenburgig megyen. Vannak benne homok, és mészkő gödrök.

Hainspach, Hanspach, mvs 60 h. egy kastéllyal Cseh orsz. Leutmeritzi kerül. Dékán templ.mal, Ispitállyal, és serházzal.

Hajó, Oláh falu Bihar Várm. Nagyvárad járásban e' vs-

tól 1 óra Nagyvárad. kath. Püspökséghez tartozandó egyesült görög Plébániával, szomszédságában vannak jó meleg Fördők.

Hajófont, tengeri hajókon szokásban lévő nehéz mértéknek neme, közönségesen 3 mázsát foglal, evvel némely országokban élnek a' szárazon is.

Hajós, német mezővs Pesth Várm.ben Solti járásban, Kalocsai Érsekséghez tartozandó, kath. templ.mal, Érseki kastéllyal, 's vadas kerttel, Szőlőmíveléssel Vannak itt jeles búcsúk. Duna kiöntése sok károkat okoz. Kalocsától 2 és Bajától 4 mfd. 2180 l. kal.

Hajós-Szigetek, (a' DéliSzél. 140 9' 10"tól egész 130 32'-ig, és a' Nyug. Hossz. 172° 34' 30" fekszenek) Ausztrálianak egyik a' legnevezetesebb csoport szigetei közül, először Bougainville találta fel őket, kitől is kölcsönözik neveket, később la Peyrouse utazótól is meglátogattattak, holott ez véres ütközetben egyeledvén a' lakosokkal Langle, és Boutin utazótársait elvesztette. A' barátságos és társaság szigetei között fekszenek, számos lakosi várú forma hajókban messze tájakra utaznak. Ezen szigetek föld alatt való tűz által támadtak; kláris dombjaival gyönyörűséges völgyek váltóznak. Fő terméseik: kokoszdíó, bambusznád, nádméz, narancs, külömbféle, állatok: u. m. sertvés, kutya, galamb, tyúk, fogoly, papagáj 's a' t. Lakóinak természetök jeles; kivéven szemérem testeket minden ruházat nélkül járnak, magukat külömbféle festő sze-

rekkel bémázolják, és nyelvek a' Barátság és tarsaság szigetbéliekével egyenlő. Tekintetek csak nem mindég haragot, vadságot, 's gyilkolásra való kedvet mutat; a' lopásra való hajlandóságok kimondhatatlan. Könnyű módon keresik eledéleket, melly nagy részint gyömolcsból és madarakból áll, leszedik t. i. a' természettől önként nyújtott termést, 's nagy számmal nevelnek olly féle madarakat. Mivszereket bazáltköböl készítik, a' vas még náluk isméletlen, és a' mi különös jegyzésre méltó üznek külömbféle miveket jó előmenetellel, gyöngyházból 's csigateknöböl horgot készítenek, és ezen kívül gyéként 's papiros forma matériát és más fa portékákat; laknak házokban, mellyek minden más déli tenger szigetbéliek házaít építés módjokra és alkalmas elrendelésekre nézve felül mülják; kis hajójik vitorlák-tól segítettnek, mivel a' leg rövidebb utat is vizen teszik. inkább, mint szárazon. Jelesebbek ezen 10—11 szigetek közül: az Opuh, Leone, Fanfue, Mauna, Oyolava, Kokosz szigete. 's a' t.

Hajó teher, mérték, foglal 2 tonnát vagy is 40 mázsát, e' szerént szokott meghatároztatni a' hajónak belső tére.

Hair, nagy pusztá Lybiában, Afrikában melly Nigritziával határos, és majd 100 mfdnyi nagy.

Haizsin, l. Gaiszin.

Hait, l. Hit.

Haitebach, kis vs Haite folyócsa kanál, a' fekete erdő mellett Würtembergi Kirsban Calwi kerül. 1430 l.

Haiti, l. S. Domingo.

Hakenberg, l. Fehrbellin.

Halas, szabad mezővs Kiskunsági ker. ben Halastó mellett, a' Zemlini Posta utón, Vadkert és Mélykút közt, tulajdon tanácscsal, kat. és ref. Pléb. val, 10600 l.

Halászi, Halassen, mvs Moson Várm. ben, és jár. ban, Duna ágánál, Mosontól 1 óra. Az Óvári urad. hoz tartozik, lak. 1189 kat. pleb. val, vásárokkal.

Halászsok szigete, l. Fischer-Insel.

Halberstadt, Herczs. melly azon nevű Érsekségből Vestfaliában származott, ennek széke 1814-től fogva Halberstadtban volt, megyéje Nordthüringau, Hartingau, Darlingau, Belkesheim, Swabengau, 's Hasgauon által terjedt, de azután továbbat Magdeburgi Érsekség felállítására, által kevesse határok közé szorított. Később a' Püspökök Falkenstein, Aschersleben, Lora, 's Klettenberg, Regenstein, 's Derenburg Grófságok, 's Urodalmak fellelt főhatalmat nyertek; 1618-ban ezen Érsekség világi birtokká tétetett, 's Brandenburgi háznak mint egy Herczség adatott által, melly ezt Tiltsiti (1807) békeségig birta, azután Derenburgi uradalommal egyesülve Vestfaliának része lett, Derenburggal 1804-ben foglalt magában 26 15/22 □ mfdön 13 vsokat, 2 falukat, 23 királyi hivatalokat, 7 hercegi, 's káptalan intézeteket, 12 kath. Barát, 's Apátza klastromokat, 98 falukat, 68 nemes teleket, 18 majorokat, 16754 házat és 100990 lak. Jövedelme volt 750000 for. Ezen Herczs. től nevezetett

Halberstadt, ker. a' volt Vestfália Kir. Saale oszt. melly Halberstadti Herczs. nek na-

szőkő kútakkal, cziprus-fákkal ékesített helyeken, jó vendég fogadó házakkal, jeles viz-árkolásokkal, dicseretes köz bátorságra való rendtartással, 1797-ben 280000 l. A' keresztények, 's zsidók külső vsokban laknak, ott vannak templomaik, klastromjaik, 's rendbéli Papjaik. Itt van egy görög Patriarchának lakóhelye, egy Örmény, Jakobita 's Maronita Püspök. Vannak itt több iskolák, azután atlasz, damasz, selyem, félselyem 's pamut fabrika. A' kereskedése messze terjed, azért vagy on itt minden Görög, Indus 's Persiai portékáknak fő tárháza. Az utazó seregek által közösül Haleb Bagdaddal, Basrával, Damaskkal, kis Asiával, Persiával, Arabiával, Indiával, Egyiptommal, 's Európával; nemelly Európai Udvarok itt Consulokat, vagy kereskedésre ügyelő Követeket tartanak. A' lakosai legemберсégebbek, 's legpallérozottabbak egész Török orsz. ban, 's Smyrnat kivévén, sehol sem élnek annyi szabadsággal, mint itt a' Keresztények. A' vson kívül szép kertek ékeskednek mulatóházakkal, a' környéke igen jól műveltetik.

Halemachera, l. Gilolo.

Halen, kis vs Fr. alsó Maas oszt. egy kastéllyal, a' lakosi jobbára kosárkötők.

Halenberg, hegy Ens alatt lévő Austriáb. melly Magyar országot Karinthiától 's Stajjer országtól szakastja, 's része a' Calenberg nevű bércznek.

Halenkow, Hallenkau, falu Morva orsz. Hradischi ker.

Wsetini urod.hoz tartozik, 155 h. 1450 lak. egy kat. és evang. templ.mal. Itt keresztül mégyen egy út a' Kárpát' hegyein Magyar orsz.ba, melly Halenkau útnak nevezetik.

Hales, Heles, Alynthos, fő alsó Italiában, mostani neve Halente.

Halesowen, vska Angol Shrop Grófs.ban, nagy szeg fabr.val.

Halesus, fő Joniában, Colophon vsnál, igen hideg vízeről nevezetes.

Halesworth, Suffolk Angol Grófságban falu Blith folyónál, melly idáig hajókázható, lent, 's kendert mivel, főnállal kereskedik.

Halfpenny, Hapenny, (fél féning) Angliában, annyi mint 5 fé. kicsiny több mint 1 xr.

Halguin, vs Cuba szigethen nyugoti Indiában 6000 lak.

Halicarnassus, vs Cariában, kis Asiában, tengeri par-ton, a' Cariai fejedelmeknek lakhelye, itt emelte Artemisia ama világ szerte híres Mausolaeumot Férjének emlékezetére; ez volt Herodotus Historikusok' Atyjának születése földje.

Halicus, fő Sicilia szigetében; eddig terjedett a' Karthagói birtok.

Halicz, Halitsch, Celits, Halicia, (49° 13' E.Sz. 42° 42' K.H.) vs Gallicziában Stryeri kerül. Dnester mellett, 2 klastrom, egy deák és 1 görög pléb.val, 2 Sinagógával, 1 kath. alább való iskolával, gazdag sóforrásokkal, gyertya fabrikával, 's szappan főzéssel. Volt ennekéltte fővsa egész Gallicziának 's igen jeles, most kevesebbet ér. Vagyon itt postaváltás. Laknak itt Zsidók Karaimi felekezetből,

Halifax, vs York Angol Grófs. ban Calder fő mellett 3000 h. 9000 l. vékony gyapjúval nagy keresetje vagyon, melyet a' környék nagy sokaságban vásárljaira hoz. Az ide való rakóhelyekben a' portékák még nem kidolgozva tétetnek le, 's a' kereskedőktől úgy vétetnek 's elküldetnek.

Halifax, új Skótzia tartom. nak fő vsa ész. Amerikában a' tenger mellett rész vár épületekkel, 1000 h. 12000 l. Chebucto nevű jó rév parttal, mellyben a' Királyi hadi hajósereg Amerikában gyülekezik. Hajócsinálással, 's kereskedéssel.

Holigocz, Holgocz, Haligowce, Helbingsau, tót falu Szepes Várm. ben felső magyar orsz. Tiszán innét, híres barlanggal, mellyben ismételten állatoknak csontjai találtattak, 615 kath. 's 1 evang. l. 1 kath. templ. A' házak a' völgyben ide 's tova fekszenek.

Halitsch, l. Gács Galitzia. Halicz.

Hall, vs Bajor orsz. az itt hajókázható Inn főnél, mellyen által egy hid vezet 400 h. 4100 l. 's egy sóbányával, mellyben 700 ember foglalatoskodik, a' só a' két órányira fekvő, 5088 lábnyi magas sóshegyekből ásatik, vízbe felolvasztatik, 's fa csatornákon 9 főző vasszerpenyőbe eresztetik; 1804-ben a' nyereség 305000 mázsa, 's a' tiszta jövedelem 25600 for. vala; vagyon itt szalámia 's pamut fabrika, orsz. ítélőszéknek lakóhelye, Számtartósággal.

Hall, Hala Svevorum, Sváb Hall, vs Kocher mellett Würtembergi Királys. ban, Ellvangeni ker. 718 h. 5640 l. fő oskolával, sóbányá-

val, melly esztendőnként 80000 mázsa sót ad. Ezen vstól neveztetnek a' kis Häller vagy félpénz, vert pénzek.

Hall, (alsó) vs Kocher mellett Leiningi Herczs. Badeni nagy Fejeds. ben, sósforrásokkal.

Hall, (Haux) Halla, vs egy. Belgium déli Brabantzia tart. 3750 l. vászon fabr.

Hall, Hala ad Oenum, mvs Austriában Ens felett Traun fertályban, 114 h. Az ide való sósvíztől mondják, hogy golyva ellen jó volna.

Halland, tart. déli Gothlandban, Svécziában Kattegat mellett, napnyugoti Gothland, Smäland, 's Schonen között. Nagysága 45 □ mfd, mellyen 72000 emb. laknak. Résszerént hegyes, résszerént lapos 's fa nélkül való tart. csekély tavaktól, de szükséges főktől nedvitetett tart. Földe nem igen termékeny. Marha. tenyészet, 's halászat, lakosinak legfőbb munkája, kik a' partokon kereskedést 's hajókázást üznek, nagy a' fonása és szövése. 8 ker. re osztatik fel, és a' hasonnevű kapitányságot formálja, vagy is a' mint mondatik a' Halmstadti Lánt, hol Halmstadt a' fő vs.

Hallawar, l. Tiflis.

Halle, vidék napnyugoti Saale oszt. Saale ker. ből, Mansfeldi Grófs. ből, Artern, Barnsted, Voigtstedt hivatalokat kivéven, áll, ész. ra a' Halberstadti ker. 's Anhalti Herczs. határozza, napkeletről 's délről Szász orsz. 's napnyugotról az Anhalti ker. Nagysága 99 24/100 □ mfd 107460 jobbára Luther. l. 12 vssal, 289 mvssal, 's fal. kal; 22 kant. ra 178 köz-

ségre volt felosztva.

Halle, Hala Venedorum, vel Hermundurorum. (51° 29' 24" É. Sz. 29° 37' 27" K. H.) hasonlónevű ker. nek fővsa a' volt Westfáliai Saale oszt. most Burkus Kir. birtokában, Saale jobb partján fekszik, mely a' vson felül több karokra szakadván több szigeteket formál. A' külső vsokkal egygyütt 14 kapuji vannak, 4 hídja, kettő köből, 's annyi fából a' Mühlgraben nevű Saale fő egyjik karján keresztül, 's 's egy fedeles fa híddal; a' vson kívül pedig hosszú magas hídja vagyon 5 külső vsai a' szalma udvar, a' szőlők, Péter hegye és a' kö 's aksztófa-kapuk előtt lévő vsoknak neveztetnek, ezeken kívül Glaucha, 's Neumark vsok igen közel fekszenek hozzája. Régi módszerént szűken, 's szegletesen vagyon építve 4 fertályra osztva, a' külső vsokkal egygyütt 1633 h. 13480 l. számlál, egy Universitas egy Theologiai 's Philologiai Semináriummal, orvos Klinikummal, fűvészs 's gazdálkodási kerttel, Csillagvizsgáló toronnyal, 20000 kötetből álló könyvtárral, Anatomiai szálával testoszlató szobával, természeti kincsek gyűjteményével, természet vizsgáló társasággal, Sydenhámí orvosok társaságával, bányász intézettel: egynehány polgári iskolákkal, tartom. béli rajzoló iskolával, 6 luth. 1 ref. 1 kath. templ. 's sinagógával, 1 ref. szűzleányok intézetével, 2 ispitálllyal, 1 szegényekházával, fenyíték házzal, bába asszonyok intézetével. A' nevezetes sóforrások ré-

szint zálogosok, részint a' Királyhoz tartoznak, esztendő által 7600 terhet, 180000 tallérokért adnak. Hollórek által műveltetnek, kik a' hajdani Vandasoktól származnak, vannak itt sok kézművesek, 's fabrikák, úgy mint selyem, harisnya kesztyű kézmív, rézgomb fabr., flanér, 's gologas nyomtatással, posztó, flahér, 's kalap kézmível, hajpor, keményítő fabrikával. A' kereskedés kivált képen könyvekkel itt igen jeles, tart 7 vásárokat. Emlékezetre méltó a' vízi mesterség, mely gépely által réztartó 90 1/3 lábra emeltetvén a' Saaleszíne felett csévek által a' vsba téríti a' vizet. A' vs szomszédságában igen tiszta agyag talál-tatik, kék káposztával, 's egésséges kutakkal, jeles főzeléssel, olaszköménnyel, és mulatságos pacsirta fogdozással.

Halle, vs a' volt Westfáliai Werra oszt. Bielefeld ker. nagy lapályban fekszik 1 templ. 2 oskolával 150 h. 750 l. kik földművelést, marhatenyészetet, fonál, vászon 's bőrkereskedést 's t. ef. űznek, a' sóbánya ezen vs mellett elenyészett.

Hallein, Halle, (47° 43' É. Sz.) vs Bajor orsz. Salzachi ker. Salza mellett, sóban gazdag Dürren hegy tövében. 462 h. 6000 l. 1 Pléb. templ. több kath. templ. kal, egy polgári ispitálllyal 's igen gazdag sóbányával. A' sóvíz, mely itt 4 vasserpenyőbe főzettetik, Dürren nevű hegyből származik, l. Dürrenberg. Vagyon itt gombostó 's karton fabr. A' lak. Adneti márvánnyal gipsszel, 's sóval keresked-

- nek, orsz. ítélőszéknek lakóhelye.
- Hallenberg**, vs Hönne mellett Westfália Herczs. ben 184 h. 1270 l.
- Hallencourt**, helys. Francia. Somme oszt. 190 h. 1250 l. sáhos váson, 's abrosz fabr. val.
- Haller**, fő a' volt Westfáliai Aller oszt. melly Hallermund Grófs. ban ered, Eldagsen mellett folyván Leine főba Hallermünde mellett ömlik.
- Hallerbruch**, erdő az eltörlött Westf. Aller oszt. Eldagsen vska mellett napnyugotra fekszik.
- Hallermund**, Gróf Plateni Grófság az eltörlött Westfáliának Aller oszt. 1 □ mfd nagy 1500 l. fő vsa Eldagsen.
- Halløe**, kis vs Stormarn tart. Holsátziában Segebergi hivatalban.
- Hallonze**, erdő, Orne Francz. oszt. ban mellyben vas, 's kőbányák és vas hámorok találatnak.
- Hallstadt**, helység Austriában Ens alatt Traun fertályban Traun fő, 's Hallstädti tó mellett, sóbányával, kath. Pléb. val, evang. templ. Itt csudasó készítettik.
- Hallstadt**, vs Bajor orsz. Moenus ker. Lautenbach, 's Eller főknak a' Mainban való torkolatján 220 h. 1270 l. Gabona, bor, gyümölcs termesztéssel és marha tenyésztéssel. Országítelő széknek lakóhelye.
- Hallstädti Tó**, Austriában Ens felett Traun fertályban, felső Stajer orsz. határján Judenburgi ker. hol a' tónak partjai egy mfdnyi hosszúak. Isel, Gosa, 's Fuderpatakok, folynak beléje igen jóízű halakkal kedveskedik.
- Hallweil**, nevezetes 's régivár a' töle neveztetett tó mellett Helvetziai Aargau kant.
- Halmagy**, Halmagen, Helmiák szabad k. helys. Erdélyben Olt vizénél Sárkánytól 1/2 óra. Lak. Magy. Oláhok, protest temp. mal. Van nagy és kis Halmagy is Záránd Várm. ben.
- Halmbacherhütten**, falu Winterbergi Uradalomban Cseh orsz., Prachini ker. 10 h. 2 üveg hutával, hol a' legjobb kréta üveg és több millió üveg-gyöngyök készítettnek.
- Halmi**, magyar mvs Ugocsa Várm. al. jár. ban, nagy sík mezőségen, Eger tó mellett az országutján, ref. lak. kal kik különös Ekleziát bírnak. Posta házzal, jeles vásárokkal. F. U. Perényi, és más Uraságok, lak. Magy. ref. pléhániával.
- Halmstad**, Svét Halland Helyts. nak fő vsa Nissa főnak a' Kattegatha való torkolatjánál, hol egy beiszaposodot kikötő váson, szépen épült, a' Helyt. nak lakóhelye, 200 h. 2000 l. Posztó gyapjú máteria fabr. val dohány termesztéssel, és lazaczfogással.
- Halmes**, Füne Dánus szigeten a' tengerbe kinyúló fok, melly délfelé a' Bálti tengerbe nyúlik.
- Halone**, l. Alonia.
- Hals**, mvs Bajor orsz. alsó Duna ker. IIs fő mellett egy kastéllyal 80 h. 380 l. 1810 Május 2-kán majd egészen eléget.
- Hals**, Királyi majorság Szász orsz. Erzgebirgi ker. Freybergtől nem messze 190 l. Jeles a' Halsbrückni, vagy Isaaki vizárkolás, melly több kőbolthajtásokon nyugszik, és Halsbrücken

által jeles magosságra magyén.

Halsbrücke, bánya hely Erzgebirgi ker. Szász orsz., ércszalak ferdőkkel. Itt minden ezüst, ólom 's réz ásványok olvasztatnak, és kénesővel választatnak; a' kiégett ezüst azután tisztán égettetik, és Dresdába a' pénz verésre vitetik.

Halspenni, rézpénz Angliában, 1 kt. ér. Bécsi becs szerint.

Halsted, helys. Essex Angol Grófs. ban, egy dombon Calne fónál gyapjú materia fabr. és jeles vásárokkal.

Halsworth, tágos, szép mvs Suffolk tart. ban Angliában.

Haltenbergstotten, Niederstetten, Hohenlohe Waltenburg Jaxtbergi Herczs. vsa Würtembergi Királyságban Oehringen ker. Vor Pataknál 204 h. 1350 l. Borral kereskedik.

Halteren, vs egygy. Belgiom Yssel tart. Steyer fónak a' Lippébe való befolyásától nem messze.

Halusicz, Halusztice tót falu Trencsén Várm. ben alsó jár. ban, Trencséntől 3 óra fekszik, egy dombon, egy kath templ. mal. A' lakosok földmivelésből, 's fakeskedésből élnek. Vagyon itt savanyú víz kút is. F. U. több nemes fam.

Halver, helys. a' volt Berg nagy Herczs. ben, 52 h. vas fabr. szeg csináló művvel, kávémalom fabr. pamut fonása 's kereskedése hasznos.

Ham, Hamus, ennekelötte erős vs mocsáros tájékbán Somme mellett 378 h. 1540 l. erős várral, egy toronnyal, mellynek falai 36 lábnyi szélesek, általmérője s' magassága 100 láb. Az előtt. országi fogház

volt.

Hama, ispitály Gemünden kantonban, Marburg ker. a' volt Westfália Kir., kies völgyben fekszik, erdővel körül véve. 4—5000 örült emberek ápolgatására szolgál. Különös temploma vagyon, ennekelötte Cisztercziták klastroma vala.

Hamadán, (35° E. Sz. 66° K. H.) kereskedő vs napnyugoti Persiában Irakadschemi tart. Elvind hegy mellett; szép Török mecsettel, örmény ispitállyal, selyem 's vászon fabr., némellyek szerint régi Ecbatana helyét foglalja.

Hamah, Hamath, Aman, (35° 3' E. Sz. 34° 39' K. H.) vs Syriában Damaskus Basaságban, Orontes mellett, 5000 l. jegyzést érdemlő, mert azon nevezetes Arabsi történet, 's földleíró Abulfeda 1342-ben itt uralkodott, és mivel a' Syrjai pusztaságban lévő Nomádoknak szükségeit szokta pótolni. Kereskedése jeles, ennek előtte Epiphániának hívatott.

Hamam Secut, az az lassú ferdők, 760-ig emelkedő meleg ferdő Constantine Algiri tart. völgyében Barbariában, vize sok meszes matériát foglal, melly a' felbugyanásnál pyramisokat formál, ezek a' Szerecse-nektől kövévált embereknek tartatnak. Szomszédságában igen hideg ferdők találhatnak.

Hamamet, Mahomet, kis gazdag vs Tunisban, Barbariában olajfáktól zöldellő tájékbán a' tenger mellett, kereskedése hasznos. Találtatnak itt némelly régiségek is.

Hamath, l. Hamah.

Hambach, helys. vadász kastéllyal alsó Rajna N. Herczs. Burkus orsz. Ruhr. fónál 1 mfdnyire Jülichtől.

Hambie, vs csatorna Francz, oszt 637 h. 3530 l.

Hambonaus, népség Natal par-ton vagy Lagoa Kaffer tart.ban, Mogasie, 's Dombie fők között, tulajdonképpen Hottentotti nép, sárga színűek, hosszú nagy hajjal, mellyet Turbán módra hordanak. Egy része 11 napi útjárásra ész.felé Zomo fő mellett szaporodott el és polgári társaságban él; szarvas marhával kereskedik.

Hamburg, Hammonis Cast-
trum, (53° 34' 32" É. Sz. 27° 32' 33" K. H.) híres, nagy, szabad kereskedő vs, ennekelötte Elbe torkolati Francz. oszt.nak fővsa, Bill, 's Alster vizek' az Albisba való befolyásoknál, ennek Bálti tengerbe való torkolatjától 17, Lübecktől 10, Lüneburgtól 7 mfdnyire. London és Amsterdám után első a' kereskedő vsok közt. Környéke 2 óra, 227 útszáji, 8124 h. 3897 boltjain kívül, 1860 lakható pinczékkal, 's 9161 szálákkal, és 100000 l. kik között 8000 zsidó; száraz föld részén jól megvagyon erősítve, 2 révparttal, melyeknek egyike tengeri, másika folyói hajókat foglal körében, első a' kereskedőké Lak. többnyire evang. Protestánsok, de a' kath. ref. és Mennoniták, egyenlő jussokkal birnak. Nézésre méltó itt a' Sz. Mihály temploma. 402 párisi láb. magas toronya miatt, a' Börse, Apollo nagy palotája; a' vs könyvháza, természeti kincsek gyűjteményével, és több magános

gyűjteményekkel. A' tudományos, 's közönséges jót illető intézetekből vagy on ezen vsban, egy mesterség, 's egy kereskedő Akademia. Hajókázást, rajzolást, 's több más mesterségeket tanító oskolával; a' fő oskolája Johanneumnak nevezetik, 1 szegények intézete, melly 1808-ban 14662 személyeket ápolgatott, nem számlálván a' 100 gyermeket az árvákházában, és 1000 személyt a' betegek intézetében. Német, 's Francia színjátszó társasággal. Régi és új vasa osztatik. Számosak a' vs kertjei. Az úgy nevezett Jungfernstieg 's a' sánczok sétáló helyeknek szolgálnak. Virágzanak itt a' kézmívek, 's fabrikák; egész Európában sincs annyi csukorfőzés mint itt; 40 czúkor szitalás, egykor 307 volt, 10 kardon, czicz, vászonnyomtatással, dohány, gyapjú, pamut, selyem, pántlika, czérna, kártya, házieszköz, kalap, szappan, vitorla materia, arany 's ezüst kötőfék, fal-szőnyeg 's csipke fabr. Halcsont szakasztással, halzsírégetéssel, viaszfehérítéssel. Francz - Angol háború előtt a' kereskedése igen messze terjedett, kereskedőinek száma 500 a' vevőkerítőknek pedig 200, a' hajó birtokosok 200 vannak; vagon itt Girobank, zálogház, 7 kezesség intézete, 1 váltó - ház, 2 udvarral. Általában vannak itt közelfekvő mulató helyek, mellyek a' szép ízlést kellemes mulatsággal kapcsolják össze, nevezetesen ezek között: Rabe, Eppendorst, Emsbüttel kelemes ligettel, Rainvill temploma Altó-
na

- na mellett. Környéke 5 □ mfd vala 14000 l. mellyhez Albis Bell, 's Ochsenwerder szigetek Ritzedüttlé hivatalal tartoztak. Jövedelme 1 1/2 mill. for. katonasága 1800 emberre mégyen.
- Hamburgi hegy**, Grevismühlen mellett Meklenburg Schwerini Hercz. ben 180 l. ábnyira Ploggen tón fellül.
- Hamel**, tart. Mongóliában, csak egy vsa vagy on, kevés falukkal. A' lak. Mahomedánusok.
- Hamel**, fő a' volt Westfáliában, Sintelwaldban Hamelspring mellett származik, Minden vsba folyik, Hamel mellett Weserbe ömlik. Ennek előtte ezen főnak neve Quernhamel vala.
- Hameln**, Hamela, (52° 6' 27" É. Sz. 26° 59' 55" K. H.) jól épült 's népes vs Hannovera orsz. ban, Hamelnek a' Weserbe való folyásánál, 639 h., 4475 l. Gyapjú, pipa, pamut, bőr kalap, 's dohány fabr., lazaczfogással 's hajókázással, fonállal 's vászonnal jelesen kereskedik.
- Hammersleben**, falu 's főhely azonnevű kant. a' volt Westfáliában, Halberstädti Her. ben. Sz. Agoston szerzete klastromával, 49 h. 320 l.
- Hamilton**, vs Clyde mellett, Lanark déli Skótziai Grófs. ban 611 h. 4130 l. vászon 's csipke fabr., tímárságokkal, gyertyakészítéssel.
- Hamischkana**, l. Gumiskana.
- Ham**, (51° 41' 22" É. Sz. 25° 27' 33" K. H.) fő vs Bergei Ruhr oszt. Assé Lippébe való befolyásánál, 58 h. 3090 l. refor. Gymnasiummal, gazdálkodó társasággal, szép vászon fehérítéssel, jó kereskedéssel. Az ide való jó ízletű sódorok, Hollandu.
- diában Hammen** nevet viselnek.
- Hamma**, régi vs Tunisi orsz. ban, Barbaria Afrikában.
- Hammalee**, l. Adámhegye.
- Hammar**, Hammer, kis helység Norwegiában Christiania megyében volt itt ennek előtte igen gazdag vs, mellynek tulajdon Püspöksége 's káptalanja volt, de had, 's pestis által elcsekélyesedett.
- Hammardol**, Ekkézsia, Svekus Jempteland tart. ban, nevezetes a' gyöngyök halászatja 's vásárja, mellyet Jemptelandi Lapok November 25-kén tartanak.
- Hamme**, vs egy. Belgium Flandria tart. 7240 l.
- Hammelburg**, erős vs Fulda Hercz. 436 h. 2180 l. egy fő iskolával. Saalek kastély mellett jó bora terem.
- Hammen**, mvs Austriában Ensa alatt, Bécsi erdő felett való fertályban, vashámmorral.
- Hammer**, falu Cseh orsz. Buzlaui ker. 32 h. egy vashámmorral.
- Hammer**, Hamry, falu Cseh orsz. Chrudimi ker. 52 h. e-gésséges ferdővel.
- Hammer**, (új) Lodroni vashámmor Karinthiában Liser mellett.
- Hammer**, Hammerstadt, mvs 's kastély Cseh orsz. Czeaslau ker. 41 h. egy vashámmorral.
- Hammer**, Unter Hammer, vas, 's kasza, hámmor felső Duna ker. Bajor orsz.
- Hammer**, nemes falu hátul-só Pomeraniában, Greifenbergi ker. rézhámmorral, ásványos forrással.
- Hammerboden**, vashámmor Karinthiában.
- Hammer Hiel**, erős vár Ceylan szig. ben, Ostindiában, Jafnaputnam vsnak őrizetere szolgál; a' Hollandu-

soké.

Hammerhof, (49° 57' 22" É. Sz. 30° 21' 34" K. H.) kastély 's majorság Cseh orsz. Pilseni ker. 21 h. 3 egésséges kutakkal.

Hammarhuus régi kastély Bornholm Dániai szigetben, hol a' szerencsétlen Ulfeldi Gróf feleségével, 's újabb időkben a' nevezetes Demokritus Christian ültek fogságban.

Hämmern, falu Szász Meiningi Herczs. ben Sonnenbergi hivatalban, 62 h. 360 l. hol vasbányák, köszörülő 's palakő törések találatnak itt készülnek az ugy nevezett Sonnenbergi portékák.

Hammerfest, új vska Hyalöe szigetben Finmarken Norvégiai tart. kereskedik.

Hammerstadt, mvs Czászlai ker. ben Cseh orsz. ban, G. Palmé, vas hámorokkal.

Hammerstein, lengyelül Czarne, (53° 40' 40" É. Sz. 34° 37' K. H.) vs napnyugoti Burkus orsz. Conitzi ker. Zahne mellett, 167 h. 1060 l. Királyi kastéllyal, posztószövéssel, szekérkenő égetéssel, méh tenyészettel.

Hammerstein, falu Badeni N. Herczs. ben, Wiesen ker. 58 h. 130 l. egy vasbányával.

Hamoá, Barátságos szigetek között legnagyobb Polinéziában, jó révparttal.

Hamont, kis vs alsó Maas oszt. Grevenbrök kastéllyal.

Hampshire, vagy Southamptonschire, Angol Grófság, határos ész. ról Berkshire, napkeletről Surri, 's Sussex, nyugotról Wilt, 's Dorsetshire Grófs. kal. 70 1/2 □ mfd nagys. 12 vssal, 253 Ekkes. 28345 h. 195660 l. Angliának legkellemetesebb tart. nya, kellemes dombokkal, völgyekkel, 's lapos-

sággal változó, jobbára egésséges levegővel. A' föld gabonát, legfőképen búzát, 's komlót terem. Jeles a' marha, 's juh tenyészete, vannak itt sok sertések, méz, 's t. ef. A' hegyekbe vas ásatik. Jelesbb fók az Avon, Test, 's Itchen. Fő vsa Winchester.

Hampstead, nagy mvs Angol Middlesex Grófság. 4 mfd Londontól egy dombon, mellynek tetején sok házak vannak, mellette vagyon egy egésséges kút.

Hampton, falu Middlesex Angol Grófs. ban, ettől nem messze vagyon a' Királyi Hamptoncourt nevű mulató kastély Themse mellett, még régi ízlet szerént vagyon készítve, most nem laknak benne, minden mesterséges kincstől megfosztatott.

Hampton, vs ész. Amerikai New Hampshire szabad társaságban, 850 lak. tökéhal fogásával.

Hamry, l. Hammer.

Hamsbach, Salm-Reiferscheidi Grófs. urodalma, 's mvs, Cseh orsz. Leutmeritzi ker. nagy fonásokkal 's szövésekkel.

Han, napkeleti földön az utazók számára készített lakás egy kuttal. Részei kamarákkal vannak felkészítve.

Hanakok, népség, melly Han főnak mind a' két partján Morva orsz. Brüni ker. tulajdonképen lakik, de még is más tájékokban is találatnak. Morva orsz. ban legrégiebb népségnek mondatik lenni, nevét éppen, most nevezet főtől vette, melly Kropin mellett Marchba folyik. A' többi lakosoktól különböznek részint ruházatjuk, részint beszéd-

jek által, melly a' Cseh-
hel öszvejön, részint pedig
erkölcsaik által, mellyeket
változhatatlanul megtarta-
nak, mert más nemzetsé-
gekkel nem igen könnyen
keverednek öszve.

Hanau, Hanaumünzenberg,
Grófs. ennek előtte felső
Rajnai ker. ben, nagyré-
szint azon tájékban fekszik,
mellynek neve Wetterau,
napkeletre Nostitz Rhineck
Grófság 's Fulda tart., nap-
nyugotra Ysenburgi Grófs.
's Solms, Maintzi, 's Franco-
furti környéke határozza.
Választó Fejedelem Hasszai
Uradalom 22 □ mfd 66000 l.
kik között Francziák, 's
Vallónok találtnak. Egy
keveset magosan fekszik,
de termékeny gabonában
borban, lenben, gyümölcs-
ben, dohányban, selymet
mível, marhatenyészettel,
fa, vas, ólom, réz, ezüst,
porcellánföld, kobált, só,
's ásványos vízzel. Fő vsa

Hanau, (50° 31' É. Sz. 26° 31'
K. H.) Kinzig főnek a'
Mainba való befolyásá-
nál; régi, 's új vstra osztat-
tatik, 1490 h. 11950 l. kik
között 540 zsidó. A' régi
vshan nagyon jeles kas-
tély szép kerttel, fő iskolá-
val, rajzolóintézet. Wette-
raui természet vizsgáló tár-
saság lakóhelye, természeti
kincsek gyűjteményével,
egy könyvházzal. Az új
vsokkal nagyobb, szép rend-
ben, 's Hollandi építésmód
szerént rendelt útszájai van-
nak. Az új jeles vsháza e-
lőtt nagyon szép négysze-
gű piacza, szökőkutakkal
ékesítve. Az igen közel fe-
vő Frankfurt vsa miatt a'
kereskedés, 's mesterségek
virágzanak, mellyet a' de-
szék rendelések nagyon elő-

mozdítanak; a' felállított ké-
mivéek, fabrikák kamilo-
tot, arany, 's ezüst por-
tékákat, pompa miveket,
kalapokat, bőrtöket, kesz-
tyüket, czint, 's porcel-
lánt szolgáltatnak. Vagyon
itt viasz fehérítés, de leg-
jobban hoznak bé-dohány-
fabrikák, gabona, vas, 's
fakereskedés Moenus vizén.
Tartatnak itten vásárok.
Szomszédságában nagyon
Wilhelmsbad 's Philippsru-
he, jeles malmokkal.

Hanazo, parti fő Begemder
Habessiniai tart. nak napke-
leti részén ered, Sabalet
kis folyót felveszi, 's mi-
nekutána majd a' homok-
ba elvesztette volna magát,
Zeila tengeröbölbe, Bab el
Mandeb szoros tengerben
ömlik.

Hancock, Grófság észak-Ame-
rikai Massachusets szabad
tart. ban 580 □ mfdet foglal
magában 9550 l. kik között
sok Indianusok vannak, i-
gen palléroztatlan, és nin-
csen mívelve, igen nagy
általhatatlan erdőse-
gél, szép marha legelő he-
lyekkel, halakban gazdag
Penobscot, Pleasant 's Frech-
man tengeröblön, melly
egész hadi sereg hajókat
foghat. Főhelye Penobscot.

Handschuchsheim, helys. Ba-
deni nagy Herczs. ben, Ne-
ckar ker. 242 h. 1220 l. bu-
zér, szőlő 's gyümölcs ter-
mesztéssel.

Hanebon, l. Hennebon.

Hangö, v. Gap Hangö, föld-
csúcs Finniai Nyland tart.
melly Eckenäs mellett a'
tengerbe nyúlik. Mivel itt
természet által hegyek 's
völgyekkel körülvéetett
révpart nagyon, azért a'
Svédek itt vámházat állí-
tottak. Julius 29-én 1714-ben

közöttök, 's Muszkák között tengeri csata esett.

Hang-tscheou-fou, vs *Tsche-Ki-nang* tart. ban, Chinai bir. ban, Che vizénél, csak nem olly nagy mint Peking több mint milliomnyi lak. Külső vsival együtt hét mfd a' kerülete; köfallal békerítettett, és víz-csatornákkal áltváगतott. Mintegy 60000 selyem készítői vannak; szomszédságában Schon nevű kellemetes tó fekszik, mellynek vize olly tiszta, mint a' kristály. Közepében két szigetekeskék vannak, szép nyári mulató házakkal. Szóval ezen vs a' Chinai nagy Uraknak földi paradicsomának tartatik. A' kereskedésbéli portékák lerakattatásának helye.

Hang-tchong, vs *Schen-fi* tart. ban Chinai bir. ban, nagy és népes, és hegyek között fekvése által igen erős. Innen olly út vezet Singán felé, mellynek mása nincsen; melly végett a' nagy hegyek megegyenesítettek, és a' völgyek karfás hidakkal egybekapcsoltattak.

Hanimoa, Molukki szigeteknek egyike Asia mellett, Franciaákhoz tartozandó, 11000 lak. sok szekfűbors fákkal, Duurstade erősséggel.

Hanna, nemes vs Bug mellett Varsói volt Lublin oszt.

Hannbach, mvs Bajor orsz. Regen ker. Vils mellett 125 h. 640 l.

Hanaibalís portus, Hispaniában, Lacobriga mellett jobbra, meleg ferdőkkel, most Albor nevet visel.

Hannovera, v. Braunschweig Lüneburg, 1692-től fogva a' Német Birodalomnak elosztásáig Választó Fejedelemség, mellyhez Calen-

berg, Lüneburg, Grubenhagen, Lauenburg Hercz.ségek, Hoya's Diepholt Gróf.ságok tartoztak, 's az Angliai Király, mint Braunschweig Lüneburgi Herczeg birtokosa vala. Későbbben nagyobb része néhai Vestfaliai Kirs. hoz tartozott. Párisi békeség szerént 1814-ben az Anglia Korona Herczeg Hannovera Királynak címével ezen tartományt viszavette, 's a' Hildesheimi Püspökséggel, és keleti Fri-siával nevelte, a' Lauenburgi Hercz.séget ellenben elbocsátotta. Nevét veszi

Hannovera, (52° 22' 25" É. Sz. 27° 22' 40" K. H.) vstól, melly ezen Királyságnak fő vsa, ennekelötte Calenbergi Herczs. nek, 's Aller Vestfalia oszt. Leine fónál fekszik, 's ettől az új 's régi vsra osztatik, mellyek egy hid által öszve vannak kapcsolva, mindkettőbe vagy 2194 h. 21360 lak. A' régi vsban vagy 1000 néhai Választó Fejedelmi lakó palota; mellyben a' Fejedelmek' sírhelye látszatik, e' mellett sok szent ereklyék' nagy része, arany's ezüst drágaságokkal, drága kövekkel tartatik, mellyet Henrich Herczeg, kit orosz-lánynak neveznek, 1171-ben napkelet felé tett, 's később útazásán öszvegyűjtött. A' kastély megett vagy 1000 a' pénzverő ház. A' fegyverház 's nézésre méltó királyi ló istállók Leine mellett egy sorba állanak. Az Országháza Oster útszában jeles 's drága épület. Vannak itt 3 Pléb. őrző sereg kápolnájával, jól elkészített 3 ispitállyal. A' vsházában áll egy könyvtár, mellyben jobbra mindjárt

- a' Könyvnyomtatás béhozása után nyomtattatott könyvek vannak. Az új vs megvagygon erősítve, mint a' régi, 1 luth. fő iskolával, ném. ref. templ., francz. ref. templ. Zsidó Sinagógával, Egyházi Tanácsnak lakóhelye. Több kézimívelkekkel 's fabr. kal bir, mellyek viaszposztót, tükröt, pecsét viaszt, papiros falszőnyeget, arany 's ezüst paszomántot, vászon, gyapju, 's selyem materiát, fél porcellán edényt, cikorit, kávét, plajbászt, czukrot, pipákat, tobák, 's festék portékákat, kártyákat 's a' t. készítenek. Vannak itt kivarrásházak, betüöntések, serfőzések, dugó kérgű cserfű faragások. A' kereskedése jeles.
- Hannover**, Konnectitut mellett észak - Amerikai New Hampshire szabad tart. 1380 lak. Itt vagygon a' Darthmouthi Collegium, egész szabad Társaságban tanuló Intézeteknek legnevezetesebbike, egy könyvtárral, Physikához 's Mathesishez tartozandó eszközökkel.
- Hanoë**, kis Svéd sziget a' Balti tengerben Carlskrontól 4 mfdnyire.
- Han-san**, l. Turon.
- Hansbocke**, vs egyy. Belgiom orsz. Flandria tart. 2150 l.
- Hansbork**, l. Johannsburg.
- Hansdorf**, falu napnyugoti Burkus orsz. Morungi ker. Drauseni tónál legnagyobb gyümölcsös kert Burkus orsz.
- Hansestadt**, szövetséges város, azért neveztetik így, mert a' Hansai (régieknél Társaság) szövetségnek tagja. Ennekelőtte több vsok valának az ilyen Társaságban, most csak 3, Lübeck, Bremen 's Hamburg vsok értetnek ezen név alatt, mellyek szövetségeket többször megújítottak.
- Hanspach**, l. Hainspach.
- Hantan**, négyszegletű hegy Jó Reménység fokán, Stellenboschi ker. melly Bokkeweld hegynek keleti végén emelkedik, körülötte több árendált jószágok vannak, mellyek a' hegyből eredő patakok által elegendő vizet kapnak.
- Hantshire**, l. Hampshire.
- Hanusfalva**, Hansdorf, tót priv. mvs Sáros Várm. Taply jár. ban, F. U. több Uraságok, egy kastéllyal, kat. és evang. pléb. val, savanyú víz kúttal, híres vásárokkal. Eperjestől 3 óra.
- Hanvoille**, helys. Oise Fr. oszt. pamut fabr. val.
- Hansehek**, l. Erd.
- Haoke**, Háleschiniában Afrikában, veres tengerbe folyó víz.
- Hapan**, barátságos szigetek közül egyyik Polynesiában.
- Haraforas**, csendes, békességes, nem számos népség Magindanao szigeten Asiában, melly több nemzetségekre osztatik. Riskása természetssel, szövessel 's vadászattal foglalatoskodnak, nagy adókat fizetnek, mint rabszolgák úgy nézettetnek, 's igen sanyaruan élnek.
- Haraforas**, népség új Guineában Polynesiában, Europaeusok által keveset látogatnak meg, 's Papuerek által készakartva ismeretlenségben tartatnak. Földmívelésből élnek, Pápusokkal igen sanyarús erány-ságban vannak, mivel a' vas házi eszközöket ezektől kapják, melly miatt taksa alá vetik magokat, 's eztet még Papuereknek, Plantánusoknak 's Kalavansoknak is fizetik. Ha egy Ha

esafora eszközt elveszti, a' taksa még tart, ha pedig eltöri 's visszahozza, a' Pappuer néki mást ad, 's a' taksa megszűnik.

Haram, Mekkában azon templom, mellyben Haba, v. Muhammed háza áll, mellyhez a' Törökök búcsút járnak.

Haram, Ekklézsia Norvégiai Bergen megyében, jobbára szigetektől áll, mellyek a' száraz földtől egy mfdnyire vannak, 's északi szigeteknek nevezetnek. Igen termékenyek, a' lakosok nagy halászatot űznek. Emlekezetre méltó közöttök a'

Haram-Wigram, sziget, mellyből 10 Században nevezetes 's erős Rolf tengeri tolvaj tengeri hadi seregével megvételekre kiment, Francia orsz. nak északi részét megvette, melly annakutána Normandia nevet vicselt. Ezen hadivezér Normandiai Herczegeknek, 's némelly Angol Királyoknak familia törsoke vála.

Haran, vs Diarbeckiri Basaságban Mesopotamiában, vagy hajdani Dschesirában Asiában, mellyben Ábrahám Atyja megholt, Crassus Római Triumvir ezen tájékban a' Parthusok által megverettetett.

Haraszt-Kerek, Radthal, Haraszkrék, helys. Erdélyben, Székelységben Marosi Székben, Abodi jár. ban, Nagy Kendtől 2 óra. Lak. nemes Székelyek, Oláhok és Czigányok, ref. és ó hitű pléb. val, és vásárokkal.

Haraucourt, falu Manne patakon Ardennes francz. oszt. 90 h. vashámmal.

Harbach, kicsiny, de némellykor igen áradó fő Erdély orsz. felső Nidhusen nevezetű

pusztaságban ered, Schásburgi Szék határján. Nagy Szeben mellett elfolyván, Zabeln folyót magába veszi, mindketten Olt főbe szakadnak.

Harbugi, v. Harbaschi, meglehetős szépen fekvő népes helység Sennaar Kirs. ban Nubiában örökös Hercz. nek 's Arabsok vagy Beduinok Helytartójának lakóhelye, kik Sennaar Királynak (Mek) hatalma alatt vannak, ki nek számára adó szedetik. Innét Sennaárig vannak ilatozó akáczi erdők termékeny lapályokkal.

Harbke, főhely hasonló nevű kant. a' volt Westfália Kir. egy nemes telekkel, melly Weltheim Gróf. hoz tartozik 1 vámházzal, 106 h. 790 lak. a' nemes telek mellett vagyon egy jeles vadaskert fa iskolával.

Harborough, szép mvs Leicest. Angol Grófs. ban.

Harbour v. Louisburg, (45° 54' É. Sz. 53° 55' N. H.) Cap Breton Angol szig. nek főhelye északi Amerikában, Gaborie v. Gabrin tengeröbölön, hol Amerikának legjelesebb révpártja vagyon. A' vs útszáji keskenyek, a' házak jobbára fából vannak.

Harbour-Island, Bahama szigeteknek legjobbika nyugoti Indiában.

Harburg, vs a' volt Vestfália Kir. Sevének Albisba való folyásánál, meg vagyon erősítve 550 h. 3850 lak. viasz fehérítéssel, dohány, vitorla, posztó, czúkor, selyem, gyapjú, 's szappan fabrikával, kereskedik fával Hollandiába. Innét vagyon a' közönséges általmenet Hamburgba.

Harburg, Oettingeni Waller-

- steini mvs felső Duna-ker. Bajor orsz. Wernitz mellett. Vannak itt márvány töresek.
- Hard**, (47° 19' 11" É. Sz. 27° 11' 30" K. H.) helys. Limmat mellett Helvet. Zürich kant. kertek művelésével, 's kartonnyomtatással.
- Hardau**, kis fő Vestfáliában Versen mellett Gerdauval öszvekapcsoltatik, mindketője Ilmenaua folyik.
- Hurdeck**, kis vs Austriában Ens alatt Manhard hegy felett való fertályban Theya mellett, régi kastéllyal, pléb.val, 60 h.
- Hardogsen**, kis vs 's főhely hasonló nevű kant. Calenberg Herczs.ben, igen szűk völgyben, részszerént kősziklákon építve, régi kastéllyal, 1 templ. 180 h. 950 l.kik mesterségekből, kiváltképen timárságból, szövésből, fonásból 's csekély kereskedésből élnek.
- Hardenberg**, nemes urodalom Bergi N. Herczs.ben Langenberg vssal, Elverfeld vstól nem messze.
- Hardenberg**, vs Vechte mellett felső Yssel tart. 650 lak.
- Harderwyck**, Harderovicum, régi nem jeles vs felső Yssel tart. Zuyd tengernél, régi mód szerént erősítve, 800 h. 3610 lak. csekély Univerzitással. A' lakosai jobbra halászatból, gabonából, 's fakereskedésből élnek, az itt készített füstös heringek elhíresedtek.
- Hardiales**, vs Andaluziában Spanyol orsz. Granada határján.
- Hardinghen**, falu Calais tengerzug francz. oszt. 80 ház. egy üvegbányával, köszén gödrökkel.
- Hardingsveldt**, falu egy. Belgium orsz. Flandria tart.ban 2100 lak.
- Hardisleban**, helység 's Rastély Lossa mellett Thuringiában Sachsen-Weimari Nagy Herceghez tartozandó.
- Hardt**, helység alsó Rajnai Burkus Herczs.ben 1260 lak, szövésekkel.
- Harem**, azon hely, mellyben a' Török Asszonyok bészárva élnek.
- Haresgal**, egy köszálon épült vs a' közep tenger partján, Algier orsz.ban.
- Harful**, Balti tengerben sziget Aggerhuus tart.hoz tartozik Norwegiában.
- Harfleur**, kis vs alsó Seine Fr. oszt. Lezarde mellett Seine torkolatjától nem messze 371 h. homokkal bétöltött révparrtal, csipke fabr.val.
- Harford**, l. Hertford.
- Harford**, Grófság észak Amerikai Maryland szabad tart. Susque hannah mellett, 19 □ mfdön 14980 lak. erdőséggel bő hering halászat-tal, 's kereskedéssel. Főhelye Belair.
- Häring**, falu Bajor orsz. Innker. hol sok köszén ásatik.
- Haringuliet**, l. Flacq.
- Harka**, l. Harkau.
- Harkacs**, magyar falu Gömör Várm.ben Putnoki jár.ban, Thurócz vizénél, Tornyalától 1 1/2 óra, kath. pléb.val, kastéllyal, vas hámmorral, a' lak. kath. és evang. F. U. Reli.fund. és a' Draskóczi Uraság.
- Harkány**, magyar falu Baranya Várm.ben Siklósi jár.ban, Siklóstól 3 3/4 óra lapályos 's mocsáros tájékbán F. U. G. Battyányi; 1 ref. templ.mal 's iskolával, jeles szőlőhegyekkel.
- Harkau**, Harka, Horka, (47° 37' 30" É. Sz. 34° 3' 57" K. H.) vsi falu Sopron Várm. és jár.ban. E' vstól 3/4 óra

a' Kőszegi úton ; Sopron szabad kir. vshoz tartozandó, kat. és evang. templ. mal, 's jó szőlőműveléssel.

Harkotter, falu a' volt Bergi nagy Herczs. ben Ruhr oszt. vas fabr. val.

Harlebecke, vs egy. Belgium orsz. Flandria tart. 2990 l.

Harlech, Harleigh, Merionet Grófs. nak főhelye North-Wales tart. Angol orsz. az Irlandi tengernél, haszon-talan révpárttal, kereskede-s 's mesterség üzés nél-kül, de igen kellemetes vi-dékben.

Harlem, (52° 21' 51" É. Sz. 22° 16' 1" K. H.) vs egy. Bel-giom orsz. 1 mfdnyire a' ten-gertől fekszik Spaaren fő-nál, melly ezen keresztül mégyn, Amsterdam 's Ley-den vsokkal mesterséges fo-lyók által öszve vagyom kap-csova. 7963 h. 21230 lak. kik között sok Mennoniták van-nak. 5 ref. 1 luth. 's 9 kat. templ. Az épületek között jelesebbek az úgy nevezett Herczegi Udvar, 's a' fő tem-plom nagy 's jeles orgoná-val, mellyben 8000 síp va-gyon, ezek közül némel-lyek 38 lábnyi magosak, 6 hüvelknyi általmérvével. Vannak itt több tudomány-béli Intézetek: ú. m. a' Tu-dományoknak Akademiája, gazdaság társasága, melly Akademiának egyik osztálya. Szerzőjétől Teyleri társaságnak nevezetett, könyvtárral, melly Koster első nyomtatásaival dicsek-szik, igen gazdag physikai szobával, mellyben legna-gyobb elektrika machina vagyom, rajzoló Akademiá-val A' lak. igen mesterség üzök, fonál 's len fehérít-töket tartanak. Csipkekötéssel, czérna, pántlika, posz-

tó, bársony, selyem, arany, 's ezüstpaszomántkémzíművekkel tengerisó elkészítéssel. Az ide való ser jeles, 's ide 's tova vitetik; a' kereskedése nem igen virágzik. Az ide való kertészek az egész környéket tulipán 's jáczintvirág hagymával kitartják. 1572-ben Spanyolok által nagyon ostromoltatott, melly alkal-matossággal egy Harlemi A-mazon, Kenau Simons-Hasse-laar 300 vitéz asszony sze-mélyeket hazájának oltal-mára vezetett.

Harlemi tó, nagy tó Hol-landiában, melly Het Y által Het Campus 's Zuyd tengerrel közösül. 14 angol mfd hosszú, épen olly szé-les, 's alig 6 láb mély, 33000 hold földet foglal magában kö 's fa töltések által bá-torságos határt nyert.

Harleston, pagy és népes mvs Norfolk tart. ban Angliában.

Harlew, csekély vs Moldvai Herczs. ben Püspöknek lakó-lye.

Harling, (East) helység Nor-folk Angol Grófságban Thet-ford 's Buckenham között, vászonnal, 's lenfonállal ke-reskedik.

Harlingen, erős vs Friesland tart. Vlie folyása mellett, egy alkalmas révpárttal, mellynek torkolatján csak úgy mennek által a' hajók, ha megkönnyebbitetnek, 7460 l. kik között több gaz-dag Mennoniták vannak, 2 ref. templ. luth. Mennoniták, 's kath. templ. papi-ros 's vitorla vászon fabr. val, sófőzésekkel, téglá é-getésekkel, gabonával, szu-rokkal, kalamázzal 's fával jeles. A' töltések, mellyek a' vst a' tengernek he vessé-gétől oltalmazták, vízi épí-tés mesterségnek remek

munhájl.

Harlingerland, mostani Hannoverai orsz.-nak kis tart. nya a' Balti tengernél, melly nevét egy kis folyótól veszi.

Harmanecz, Zólyom Várm. ben tót falu egy völgyben, fűrészekkel, kőszén égetéssel, 88 lak. Besztercze-Bányai pléb. hoz tartozik.

Harmersbach, 2 órányi hosszú völgy hasonló nevű faluval, Badeni nagy Herczségben, Kinzigi ker. hasonló nevű fónál 3000 lak. fa, 's marha kereskedéssel.

Hármos hegyű fok, 1. Cap de tres puntas.

Haro, helység Burgos Spanyol tart. Ebro mellett 3500 lak. bor termesztéssel.

Haro, falu Erdély orsz. Hunyad Várm. savanyú víz kúttal.

Háromszék, Háromszéki Szék, Erdély orsz. Székelyek tart. melly Szepsi, Kezdi 's Orbai 3 Székekre osztatik, mind háromnak környéke 37 □ mfd. Napkeletre határozza Moldva, dél felé Oláh orsz. nyugotra Burzenland, északra részszerént Udvarhelyi, részszerént Csiki Szék. Vannak benne 95 lakott helységek 's faluk, Bacska, Looza, 's Markos patakokkal. Ezen Székben vagyon az Ojtósi út Moldva felé. Ezen három Széknek tartománya Erdély országnak nagyobb 's szebb lapályságait foglalja magában, mellyek jó földi gyümölcsöket, de borból semmit, kukoriczából igen keveset hoznak. A' lakosok között több gazdag emberek vannak, kik a' gyümölcsnek fogyatkozását, marhatenyésztésben, építőfa kereskedésben, pálinka égetésben, méhtartásban, szövészekben 's m. efélében különös szorgalommal helyre

hozni keresik. Háromszékhez számláltatik még Miklósvári Szék is, melly 3 1/2 □ mfd nagy, Háromszéknek gyűlései Zabolában tartatnak.

Harpke, nemes falu Westfáliában, külső országi fákban nagy alkatja vagyon.

Harponellyi, Fejedelemség egy Nábob alatt, és va Bednur északi részén, Mysore orsz. ban Decan tart. ban Ostindióban.

Harrogate, falu Yorkshireben Angliában, híres gáliczkő és kénkő forrásokkal.

Harrot, 1. Amu-Darja.

Harrien, Harnland, tart. Lieflandiában a' Finlandi tengeröbölénél, keletire és nyugotira osztatik, és a' Rigai igazgató alá tartozik.

Harris, (57° 45' É. Sz. 10° 45' K. H.) Hebridi Levis szigetének déli része, iszonyú magas hegyes láncz által tölel vagyon szakasztva, más képen királyi erdőség, most minden fa nélkül, 22 mfd hosszú, 8 mfd széles, vagyon kevés szántóföldje, mellyen a' lakosok gabonát 's krumplit termesztének. Lak. száma 3000, az árendásoktól igen keményen tartatnak, 's muzsikára 's vers szerzésre igen nagy hajlandóságot mutatnak.

Harrisa, falu Acre Török Basaságban egy Maronita klastrommal, Maroniták Patriarchája' lakóhelyének tartatik.

Harrisburgh, Dauphin Grófs. nak főhelye északi Amerikában, Pensylvania szabad tart. Susquehannah mellett 300 h. 1500 lak. kik között több mester emberek vannak; Akademiával.

Harrogate, vs Angliai York Grófs. ban aczélos vízzel.

Harrowgate, helység északi Amer. ban Pensylvania szabad

tart. Philadelphiától nem messze, ásványos vízzel, Philadelphiaknak mulató helyek.

Harsány, magyar falu Borsod vármegy. Egri járásban M. Kövesd és Miskolcz közt, Egri Érsekhez tartozandó, egy kath. 's ref. templ. jeles szőlőkkel, 's posta váltással.

Harsány, nagy Harsány, és kis Harsány, két magyar helység Baranya várm. Siklói járásban, Villányhoz és Siklóshoz egy órányira, híres Harsány hegy tövében F. U. Gróf Batthyány. Mind a' két helység 40 kat. 836 refor. és 10 zsidó lak. számlál, kik bort, búzát 's m. esélét bőségben termesztnek; filiája Siklósnek; a' reform. pedig tulajdon Eklésiájok vagy on nevezetes a' N. Harsány felett fekvő Harsány hegye, mellynek formája, kivált ha Siklósról vétetik szembe, a' tűzokádó Vezuvhoz hasonló, egyenes magossága 64 öl és két láb, hosszassága 1000, és szélessége 350 ölre tétetik; két oldala meredek, ezek közül a' déli kösziklás barázdákat képez, melly számos regéknek nyújtott tárgyat. A' csúcsán épült hajdani várának omladéki, mély pinczéi, kútjai még most is szemlélhetők; tiszta időben gyönyörű az innen való kilátás, melly Bécs és Verőcze várm. vsira 's helységeire terjed, de kivált szépen látszik ide Pécs vsa, bátor ez két és fél posta járásnyira légyen; keleti oldalain fekszenek a' híres Villányi szőlők, melly tájon a' szántóföldek között sós kút forrás is találtatik,

déli és nyugoti allyát is jó bort termő szőlők borítják; északi oldala pedig szép erdőből áll, mellyben a' nyúl, őz 's róka vadászat hasznos is és kellemes. **Harsleben**, pléb. falu, Halberstadt kant. Halberstadt ker. Saale oszt. a' volt Westfália Kir. 329 h. 1420 l. kik között 33 takács, nagy len mivelléssel.

Harste, egyenlő nevű kant. fő helye Göttingai kerül. Hannoverában, 33 h. 320 l. **Harta**, Hartha, vs Saxoniában Leiptzigi ker. 120 h. 1150 l. matéria 's len szövésekkel.

Hartau, falu Siléziában Schweidnitzi kerül. 190 l. köszen gödrökkel, próba kő töréssel.

Hartberg, vs alsó Stajer orsz. Grátzi ker. az úgy nevezett Hartbergi Lafnitz patakon több mint 130 h. Dékánssággal, vámházzal, tartománybéli orvos hivatallal, az ide való templomnak tornya legszebb egész tartom. körül fekvő dombokon kövévált csigák találtatnak. Hardberg körül szép lovak találtatnak. A' vsban sok durva posztó készítettik.

Hartby, helys. Nord Humberlandban Angliában, hol 1761-ben olly kikötő nyitattott, melly 900 lépésnyi hosszúra 50 lépésnyi mélységre kösziklából vágatott ki.

Hartenberg, Wernigerode Grófságban hegy, Elbingerodehoz egy órányi vaskő töréssel.

Hartenfels, l. Torgau.

Hartenstein, Grófság Erzgebirgi kerül. Saxoniában Schneebergtől egy órányira; felső, 's alsóra osztatik a'

Saxóniához, emez Schönburg Waldenburghi Herczeghez tartozik, az utolsóban vagyon.

Hartenstein, vs, 's kastély 170 h. 900 l. kik között sokan vászon, 's gyapjú takácsok, egy órányira vagyon az úgy nevezetett Herczegi harlang.

Hartford, Grófság északi Amerik. Connectitut szabad tart. Connectitut mellett, 36 □ mfdön. 38,030 l. igen hegyes, de termékeny gabonában dohányban marhában; fő vsa

Hartford, Connectitut mellett egész tart. fő városa 500 h. 4000 l. közönséges fő gyűlésnek, 's fő kormánysháznak lakó helye, egy váltópénz házzal, tobák fabrikával, pálinka égetéssel, harang öntéssel, 2 könyvnyomtatásokkal Europai portékáknak 's ország terméseinek fő rakodó helye.

Hartford, l. Hertfort.

Harti hegyek, Hart mellett, 22 órányi hosszú erdős hegység alsó Rajna 's Donnersbergi kerületben Weisenburgtól Alzeyig terjed, rajta szőlők műveltetnek.

Hartha, l. Harta.

Hartkirchen, vs Meurthe Francia oszttban.

Hartland, Helység Devon Angol Grófságban tenger mellett, czethall fogással, 's általjában gazdag halászat-tal.

Hartland Point, tengerbe ki-nyúló fok Durham Angol Grófságban egy révparttal.

Hartlepool, vs kikötővel egy kis fokon, Durhám Grófs.-ban Angliában.

Hartyán, Sós Hartyán, falu Nógrád vármegy. a' sós víz miatt neveztetik így, melly itt találtatik, 's a' lako-

soknak nem csak marha tar-tásnál, hanem még kenyér sűtés alkalmatosságával is jó szolgálatot tesz.

Harvey szigetei, (190 18' É. Sz. 1410 N. H.) 2 sziget Po-lineziában, mellyek 1767-ben találtattak fel, gazdagok kő-koszdióban pizángb. yama-ban sertésekben halakban tekenyös békákban. A' la-kosaik feketék piszkosak, pallérozatlanok, gyanako-dók, 's tolvajok.

Harwich, (500 11' É. Sz. 180 53' K. H.) természettől, há-rom részről viz, Suffolk részéről Languard erőség által erősített vs, Stournak Bálti tengerbe való kifo-lyásánál. Essex Angol Gróf-ságban nagy és bátorságos rév parttal, mely egyszer már 100 hadi, 's 500 kis-sebb hajókat foglalt magá-ban. A' vstól Beaconhill dombra egy sétáló út vezet, hol egy világosító torony vagyon. Találtatik a' vsban nagy hajócsináló hely, ke-vés kereskedéssel, jobbára köszénnel, 's töke hal fo-gással. Innét vagyon az ál-talmenetel Hollandiába.

Harz, erdős hegység a' volt Westfália Kir. melly 270 50' — 290 10' K. H. 's 510 35' — 570 57'-ig É. Sz. terjed 11 7/10 mfdnyi hosszú, Mans-feldtől Osteródig tart, 36, 000 l. 40 vsban 's helysé-gekben. Brocken által felső 's alsó Harzra osztatik, az első Brockennak nyugoti részén vagyon, 's a' tulaj-don magos hegység; máso-dik pedig Brockennek nap-keleti részén, és az egész-nek nagyobb része. Legjele-sebb hegyek itt: Brocken, Ramelsberg, Bruchberg, Andreasberg, Rehberg, Burgberg, Heinrichshö-

he , Brand , Sonnenberg , Iberg , Winterberg 's a' t. Itt következő folyók erednek : Bude , Sieber , Odera , Ecker , Holzemme , Radau. Harznak színe majd általiában erdős , magos tetején állanak fenyőfák , mellyek Broekeneken csak törpék : alacsonyabb hegyeken tő , 's lomb levelű fák teremnek : A' köterületű hegyeket szép cserfa , bikfa , nyirfa , egerfa tölti. Eppen úgy bővelkedik ezen hegység erdei bogyókban szarvas gombában naszpolyában orvosi füvekben , legszebb pázsittal. Fűszer-számok füveiből szarvas marhák , lovak , kecskék élnek. A' sűrűségben sok vad találtatik , úgymint : szarvasok , őzek , vad disznók , rókák , borzok , vadmacskák , fekete , 's szürke mókusok , más több szárnyas vad állatokkal , de fán kívül legnagyobb gazdagsága belsőjébe , az arany , ezüst , jobban még a' vas , réz , ólom , czinkércz , arsenikum , gáliczkő , márvány , alabastrom , akhát 's jáspis , vagyon itt gáliczviz Ramel hegy mellett , sós forrással , melly Julin pajtájában főzetik.

Harzburg , régi hegyen épült kastély a' volt Westf. Ocker oszt. Goslari kerül. romlásban Burg hegyen , hol valaha a' Szászok Krodót imádták , 's mellynek kövé változtató meszes hegységen agyagos ágyak alatt egy sós forrás találattik , melly Neustadt mellett máig napig vagyon. Tetején IV. Henrik Császár 1068-ban. Harzi kastélyt , 's káptalan templomot épített , mellyet 1070-ben me-

gént maga elrontani kényszerítve vala , mindazonáltal a' kastély megént felépült , 's 16 századig állott , 's ekkor lassanként elromlott. Ezen hegyen épült kastélytól veszi nevét a'

Harzburgi Barlang , Julius Halletől egy mértföldnyire fekszik , több föld alatt csinált utakból álló barlang , mellyben a' cseppenként eső víz kövé változik , 's mindenféle formákat csinál.

Harz' Osztálya , néhai Westfáliai Királyságban , azon Harzoktól veszi nevét , mellyek körül fekszik , éjszakra 's napkeletre Saale oszt. határozza , 's Ocker , Stollbergi és Schwarzburgi Grófs. , Szász ország Gótha Herczgséggel ; dél felé Eisenach Herczgség 's Werra kerülete , napnyúgotra Leine oszt. Egész előbeni Eichsfeldet Treffurttal , 's Dorlával magában foglalta. Werra jobb partján fekvő Haszsziai helységeket , Gruben Hagennak egy részét , Hohnsteini Grófságot , Wolfenbütteli Walkenried hivatalt , Blankenburgi Hercz. némelly részeit , Mühlhausen , 's Nordhauseni környéket ; térség nagysága 74 □ mfd , mellyen 202,890 emb. laknak , kiknek majd két harmad része luth. a' többiek kath. de vannak mindazonáltal reform. 's zsidók , noha nem sokan 3 kerül. 37 kant. és 286 községekre osztatott fel.

Harzgerode , vs Anhalt-Bernburgi Herczgségben Selke mellett , 1400 lábnyira a' teng. színén felül , 323 h. 2,800 l. Ehrenberg kastéllyal , ezüst bányával , vas hámmorral , hámmor műhelyekkel , kassza fabrikával , drót mal-

mokkal, kénkö, 's gáliczkő munkával, egészséges kút-tal Selke völgyben.

Häs, kis kerítetlen vs Jemen tart. Arabiáb. kastéllyal 's cserép edény fabr.

Hasbat, **Hobut**, tart. Fez Kir.-ban Afrikában, a' Gibráltári tenger szorúlatnál.

Hascora, tart. Marocco orsz.-ban Ducala, Tedles, és Marocco tart.nyok közt Afrikában.

Häsdonk, vs egyg. Belgium orsz. Flandria tart. 2020. l.

Hase, folyó a' volt Westfál. melly Osnabrück oszt.ban Brink mellett ered, Osnabrück vs mellett elfolyik, folyásában Else, 'a más patakokat vesz magába 's Meppen mellett Emsbe folyik.

Hasebroeck, l. Hazebrouck.

Hasel, falu Sziléziában Jaueri kerül. itt réz foszló kő találtatik.

Hasel, kis falu Vas vármegy. némelly gáliczkő házakkal.

Haselmühl, falu Rezat kerül. Bajor orsz. egy vas hámmorral, puskacséveket, vontatójú puskákat fűrni 's köszörülni való malommal.

Haselmühl, helység Bajor országh. Regeni kerül. hol a' Királi puska fabrikának egygik része vagyon.

Haselo, kis, fővény torlása miatt igen veszedelmes Dániái sziget Cattegátban.

Haselbach, patak alsó Stajer orsz. Grätzi kerül. melly folyását delfelé veszi, 's Murába való kifolyásáig Radkerspurg alatt ezen kerület 's Magyar ország között határt csinál.

Haselüne, (52° 40' 35" É. Sz. 25° 7' 32" K. H.) vs felső Ysseli oszt.ban Hase mellett egyg. Belgiomban.

Haskar, l. Kashgar.

Haslach, mvs Austriában Ensfellett, a' Mühl fertályban kis 's nagy Mühl öszve folyásán, sok takácsággal, nagy vászon kereskedést üz.

Hassemere, mvs egy kastéllyal Surrey Gróf.ban Angliában; két küldöttjei ülnek a' Parlamentomban.

Hasli, **Hasli**, tartom. Bern kant. Helvetziában, melly Grimsel hegynek tetejétől Interlachi hivatalig 11 órányira hosszában terjed, szép bik, 's fenyőfa erdőkkel a' völgyekben a' marhának sok szép legelőket szolgáltat, ezen tartománynak legszebb, 's legjobb része Alp patak által öntöztetik. A' hegyeken legjelesebb füvek találtatnak, azon kívül kőszáli zerge, 's más hegybéli állatok, mindenféle vad szárnyas állatokkal. Hasli bányákban is igen gazdag, leg főképen ólomra, vasra, szép kristályra, 's jó porcellán földre nézve. Grimsel hegyen által való út a' lakosoktól nagy munkával, 's költséggel tartatik. Nagyobb része kigyó formára kemény kősziklákba vagyon vágva kis köfalakkal erősítve, kis hidak egy kősziklától a' másikig vannak csinálva. A' hegy tövében fekszik egy ugyan ispitálnak mondatott, de tulajdonképen vendégfogadó ház, melyben szegény utazók ingyen étellel, itallal tartatnak. Innét két órányi hosszú jeges völgy terjed, melly a' hegyeken keresztül 6 órányira nyugot felé mégyen, és Schrekhorn magas jegea hegyen végződik. Ezen Grimsel völgyb. származik az Áar vize, melly 3 jeghe-

gyekből áll, ezeknek egy-
gyike áthatatos jeges hidat-
csinál, melly 7 órányi hosszú
völgyet bétölt, melly alatt
Aar ugyan láthatatlan de
erős zúgással folyik hozzá-
ja. Grimsel hegynek egyik
része melly Zinken hegy-
nek mondatik, jeles kri-
stály gödröket tart, mel-
lyekben 6-800-ig való dara-
bok találtaknak, mellyek
jobbára minden hiba nél-
kül, 's olly tiszták, mint
a' viz valának. A' lakosok
jövedelmeiket majd csak
sajtókból, kevés lovakból,
's disznókból húzzák, de
ezek alig elegendők a'
szükséges bor, gabona, 's
só megszerzésére.

Haslingdon, helység Lanca-
Angol Grófságban Swin-
nel folyó mellett, gyapjú 's
pamut fabrikával.

Hasparren, vs alsó Pyraeneus
Francz. oszt. 525 h. 4640 l.

Hassan-Pascha-Palanka, erős
vs Semendriai Sandschak-
ságban Serbiában Morawa,
's Jessowa folyók között,
egészséges fürdőkkel, 's kú-
takkal.

Hasselberg, Dünkelsbühl
mellett magas hegy Rezat
kerül. Bajor orsz.

Hasselfelde, egészen nyílt vs,
's fő hely a' hasonló nevű
kant. a' volt Westfália Kir.
Saale oszt. Blankenberg
kerül, Hassel patakon, temp.
oskolával, ispitállyal, 232
h. 1350 l. kik földmívelés-
ből, marha tenyészetből,
polgári mesterségekből,
szekerezésekből, 's szén
égetésből élnek, nagyon
itt egy tégla égető ház.

Hasselt, (500 55' É. Sz. 220
54' K.H.) szép, mesterségeket
üző vs, alsó Maas Francz.
oszt. Demer mellett, 5820 l.
csipke, 's vászon fabriká-

val.

Has-elt, kis erdő vs egygy. Bel-
giom orsz. Zwartewater,
(fekete víz) mellett, 1020 l.
egy órányira tőle fekszik
Kyk in der Vecht sánca
Vecht torkolatjánál.

Hassenrath, helység alsó Raj-
nai Prusszus Hercz. 1060 l.
vashámmorral, köszén göd-
rökkel.

Hasserode, vagy Fridrichs-
thal, pléb. falu Holzemme
mellett Wernigerode kant.,
Saale oszt. Prusziában 144
h. 840 l. 4 papiros malom-
mal, egy kékfestő fabri-
kával, melly Waitz Esche-
ni familiához tartozik,
esztendő által 2500 mázsát
ád.

Hastenbeck, falu Hammeln
mellett a' volt Westfáliai
Leine oszt. Ezen tájékban
1757-ben a' Francziák, 's
eggyesült Hannovera Hasziai
sereg között kemény csata
volt, melly az' első részé-
re hajlott.

Hastings, (500 52' 10" É. Sz.
180 21' 10" K.H.) vs Sus-
sex Angol Grófságban, az
így nevezett 5 révpártok-
nak egyikével, de melly
most igen csekély lett, 2000
lak. kik kevés halászatot
üznek.

Hastle Pool, vs Durham An-
gol Grófságban jeles timár-
ságokkal.

Haszberg, jókora hegy,
Würzburgi nagy Herczeg-
ségben melly Königshofen
környékében kezdődik, 's
Mainig terjed.

Haszfurt, kis vs, 's kastély
Main fő mellett Würzburgi
nagy Herczegségben, Bajor
orsz. ban 400 h. 2080 l.

Haszlach, vs Fürstenbergi
Herczeghez tartozik, Bá-
deni nagy Herczegségben,
Kinzigi ker. fekszik 1500 h.

Hassloch, vs. ennekélőtte Donnersberg Francz. oszt. most Bajor Kir. birtokában 483 h. 2830 l.

Hataule Cataule Contafel, nagy falu Karnióliában, Krainburgtól 6 órányira, egészeses földővel.

Hatfield, helység Lea mellett Hertfort Angol Grófságban, Boi fabrikával.

Hatház Hadház, hajdú vs Sabolcs várm.ben Debreczen és Nyiregyháza közt, sík térségen, lak. Magy. ref. tul. pléb. és póstával.

Hottem, vs Yssel mellett felső Yssel oszt.ban, egy. Belgiomban, 1990 l. kik marha tenyészetből, dohánymívelésből általmenő kereskedésből élnek.

Hatten, helység alsó Rajna Francz. oszt. jó posztó, 's Halen szövő fabr.val.

Hattenheim, Nassau Usingi falu Rajna fő mellett, Rheingauban 700 l. az itt termő bor Markbruninak neveztetik az itt folyó viz' forrásától.

Hatterod, falu felső Hassziában, Hasszia nagy Herczegségben, réz, ezüst, 's ólom ásványokkal.

Hattingen, vs alsó Rajnai Pruszus N. Herczs. Ruhtól nem messze, 1700 l. gyapjú, vászon, 's vas portéka fabrikával.

Hatton-Chatel, vs Maas Francz. oszt. Hatton folyónál.

Hatvan, (47° 40' 5" É. Sz. 37° 22' 15" K. H.) mvs Heves Vármegyében vagy K. Szolnok Gyöngyösi jár.ban Mátra hegy alatt, Zagyva folyónál, jeles kath. plébánia templom. szép a' Grassalkovits kastélyával, sok új útszakkal, 's szép házakkal. Az 1800 lakos. Németek, Magyarok, 's Rácok.

A' tájékban jeles legelő hely vagyon, mellyen több ezer lovakból álló ménesek élélhetnek, Püspökhátvan Pest várm.ben Váczi járásban esik, van Hatvan Erdélyben, közép Szolnok várm.ben, 's a' t. nagy ló vásárjai vannak. Itt és a' környékben a' görög-dinyék olyan jól teremnek, hogy ezerenként Pestre vitetnek. Az ide való Rác kereskedők jeles kereskedést üznek. A' vstól nem messze vagyon egy posztókézmiv.

Hatzasel, Hadzell, Hadszel, falu Erdélyben Hatzegi körül. Hunyad várm.ben magyar 's Oláh lakosokkal, egy vas hámmorral. Dévától 7 1/2 óra.

Hatzeg, Hátseg, Hotzing Hatzegau, kellemetes, termékeny völgy Erdélyben, Hunyad várm.ben, melly 2 mfdre Sebes folyónál terjed el. Nagyob részét Oláhok lakják 81 helyei vannak, ezek közül Hatzeg (45° 35' 38" É. Sz. 40° 37' 29" K. H.) mvs, legjelesebb első Oláh határt őrző Regement kerületéhez tartozik. Sebes folyónál fekszik, egy kath. ref. 's görög templom. Dévától 6 óra F. U. a' ki Kamara.

Hatzfeld, vs felső Hasszia Herczegségben, Eder mellett, 120 h. 690 l. egy kastéllyal, Hatzfeld Grófok, 's Herczegek familia házok.

Hauelsen, Reuszi falu Lobensteini uradalomban egy vas hámmorral.

Hauenstein, néhai Austriai Brisgoviában Grófság, melly Waldshüttől Freyburg felé 5 mérföldnyire, Rajna mellett pedig Rheinfelden felé 4 mérföldnyire terjedet, ne-

- ha nagyobb része hegyes 's erdős, még is népes, lakosi erős 's egészséges emberek, van vas bányája. Most a' Badeni nagy Herczs.hez tartozik. Fő helye
- Hauenstein**, városka Rajna fő mellett a' Bádeni Wiesenkerül. 120 l. Luttingen szomszéd falunak filiál ekkléziája.
- Hauenstein**, hegyen épült kastély különös gazdálkodás hívatallal, 's majorsággal Cseh orsz. Ellnbogeni kerül. Schlackenwerth első szülötti örökségéhez tartozik, papiros malommal 's hasznos gyümölcs kereskedéssel.
- Haugsdorf**, mvs Austriában Ens alatt Mannhard hegy alatt való fertályba. Bulka mellett egy kastéllyal, Itélőszékkal, pébaniával, 223 h.
- Hauo**, folyó, melly Fulda Herczegs. ben ered. Hersfeld mellett volt Werra Westfáliai oszt. a' Fuldába ömlik.
- Hauptoul**, vs Tarn Francz. oszt. Molle, 's Riuvdou folyóknak össze folyásánál, 676 h.
- Haus**, (alsó) mvs Ens mellett felső Stajer orsz. Judenburgi kerül. 70 h. egy Dékánssággal, 's vas hamorral.
- Haus**, (felső) falu 's kastély azon nevű Kamerális uradalommal, ugyan ott.
- Haus**, (Heiligen), falu Berg. Ruhr oszt. aczél, 's vas fabrikával.
- Haus**, jeles kastély és urodalom Machland kerül. Ens felett való tartom. Stahrembergi Grófhöz tartozandó.
- Hausberg**, magas hegy Thüringiában Jena mellett, mellyen hajdan nevezetes 3 vá-
- rak Kirchberg, Windberg, 's Greifberg állottak.
- Hausberge**, vs a' volt Westfáliának Weser oszt. minden kerül. Wesertől nem messze a' Westfáliai kapunak neveztetett hegyek tövében mellyen által Weser folyik 1 templ. 112 h. 70 l. keményítő 's hajpor fabrikával fonállal, 's vászonnal kereskedik.
- Hausbrunn**, Istvánfalva, Stephanova, tót falu Poson vármegy. és jár. ban, Nagy - Szombattól 2 óra. Dubova mellett, vizi malomokkal. Itt sok len 's kender természetik, 's magvából olaj verettetik. A' fenyő fából szurkot égetnek a' lakosok.
- Hausdorf**, (felső) Haugwitz Gróf faluja Glatz Grófságban 132 h. 620 l. kik között számos takácsok; egy kőszén gödörrel.
- Hausdorf**, (alsó) Gróf Stillfried faluja ugyan ott 98 h. 510 l. kik vászon szövésből 's fehérítésből élnek, egy föld olaj gödörrel.
- Hausen**, Fürstenbergi urodalom Kinzigi völgyben Badeni nagy Herczegségben, nevét az elromlott hegyen épült kastélytól kölcsönözi 15,000 l. Fő vsa Stühlingen
- Hausen**, falu Würzburgi nagy Herczegségben, 108 h. 520 l. Itt szita, 's rosta fenekek, 's általjába esztendőnként 90,000 ostor nyelek, jobbra tölgyfából készitetnek.
- Hausen**, falu Hohenzollern Hechingeni Herczegségben, Killer völgyben, 1260 l. föld epefű gyökerekkel, mellyek itt ásatatnak, kereskedik.
- Hauseri-Tó**, felső Stajer orsz. Judenburgi kerül., nagy hegyek között, Karinthiai ha-

határtól nem messze. Belőle hasonló nevű patak folyik, mely Muraunfelől, a' Murába ömlik.

Haus im Busch, l. Haag.

Hausruck, nagy erdő Bajor orsz. alsó Duna körül.

Hausrucki Fertály, ker. Austriában Ens mellett Ischel, 's Hallstadt mellett, Sóbányái és jeles gyömol's termesztése nagyon Gabona is nagyon miveltetik. Aschau körül kevés bora terem, mely azonban keveset ér. Nagysága 83 1/2 □ mfd, mellyen (1803) 183, 228 emb. 6 vsokb. 25 mv sokb. 2345 helységekben laktak. Bécsi békeség által 14 Oktob. 1809 napny. része ezen fertálynak 40 □ mfdel 70000 lélekkel, 3 vssal, 16 mvssal, 1050 helys.ekkel Bajor orsz. koronájához csatoltatott, alsó Duna 's Salzachi ker. kre osztatott fel, de most ismét vissza cseréltetett.

Haussa, némellyek szerint Houssa vagy Sudañ szükebb értelemben, mások Afrikanak mondják, Kirs. Nigritziában közép Afrikában napkeletre Tombuktutól, Niger fő északi részén. Országsszövetséget jelent melly Kaschna, Daura, Kano, Solan, Noro, Nyffe, Kabi, 's Guber kis Kirs.okból áll, a' hozzá tartozandó Zamparával. Ezen kis Kirs.ok Nyffet, 's Kabit kivéven Bornú Kirs.nak adófizetői, a' lak. Negerek ugyan, de nem egészen feketék. Kellemetes ábrázat vonásuak, szelídek, 's embert szeretők, legpallérozattabb népesség belső Afrikában, több mivekkel foglalatoskodnak, szövnek, festenek, 's bőrt készítenek felettébb kedvelik a' muzsikát 's tánczot, HÜB. LEX. II. DAR.

vannak közönséges éneklő leányaik is, kik Kadankuknak ueveztetnek. Főhelye *Houssa*, Niger fő mellett, jeles's hasznos kereskedést üz. *Housslein*, vízből kiálló nagy kőszikla egy toronnyal, mellyhez a' víz csapodván azon nevezetes örvényt okozza; Austriában Ens állatt, alsó Mühl fertályban.

Hauswalde, falu felső Lusátziában Bauzeni ker. 600 l.'s számos takácsokkal.

Hautecombe, híres Apátúrság Sabaudiában, Bourget tónál; a' Sabaudiai Grófoknak temető helye; itt fekszenek IV. Coelestin, és II. Nicolaus Pápák is.

Hauterive, falu Allier Francz. oszt. ezen főtől nem messze, hideg ásványos vízzel.

Hautvillars, vs Lot, 's Garonne Francz. oszt. 2220 l. gyapjú harizsna fabr. val.

Hautvilliers, Marne Francz. oszt. falu, 187 h. itt igen jó Champagnibor terem.

Haux, l. Hall.

Havana, S. Christoval de la Havana (23° 12' É. Sz. 84° 33' 56'' K. H.) Spanyol Cubaszigetnek fő vsa, Spanyol Amerikai kereskedésnek középpontja, rendszerint épült vs, fő kapitánynak lakja, 's posta hivatalal, 2000 kő házakkal szűk, de egyenes, kirakott, északra világosított utsákkal 36000 lak. kik Kreolok 's Europeiak, 26 klastr. 4600 emberekből álló őrsereggel egy kat. Püspökkel, kinek káptalánya San Jago de Cubában nagyon, nagy nézőjárték házzal. Bikák ütközete helyével. Hazafiui Társasággal, mellynek célja a' földmivelés szorgalom 's mesterségek előmozdítása, egy Semináriummal, több

Klastrombéli Oskolákkal, egy Universitással 19 Tanítókkal, külömbféle Ispitályokkal, talált gyermekek házával; fegyvertárral, hajócsináló helyekkel és egyéb műhelyekkel nagy tobak fabr. val, jeles révpárttal, melly Castillo del Morro, 's San Salvador erősegek által oltalmaztatik, több mint 1000 hajókat foghat, minden Mexicóból Spanyol orsz. ba vissza térő hajóknak gyülekezeti helye 's minden Mexicóból jövő arany-nak 's ezüstnek rakodó helye. A' kereskedése jeles. Még az Amerikai hadiseregek (ezen révben, tud. illik Septemberbe) vannak, vásár tartatik. A' vs körül több kastélyok szemléltetnek.

Hana dos, Harmisch, Horváth falu Vas Várm. Kőszegi körül. nagy marha hizlalással, 's mész égetéssel.

Havel, jókora, 's hallal gazdag fő Brandenburgi közép Markban Arkershagen mellett Fürstenbergnél ered, Spaudaunnál Spreével öszve jön, hol Werdert formál, innét új, 's régi Brandenburgig mégyen, 's Havelort mellett Werbentől nem messze Albisba ömlik. Zehdenik felfelt hajókázható.

Havelberg, (52° 2' 57" É. Sz. 30° 5' K. H.) vs Priegnitzben Havel egy szigetén, 3 felvonó hidak által a' száraz földdel öszve vagyunk kapcsolva. 245 h. 1960 l. Havelen innét egy hegyen fekvő szép káptalannal, 's ennek templával. Tengeri hajó építő helyvel. Hamburgba való fakeskedéssel, czúrkor fabrikákkal, harisnya kötőkkel, 's halászáttal.

Havellandi kerület, Brandenburgi közép Markban, Havel-

land, Frisak, Rhinow, 'a Bellin tart. okat foglal magában 37 □ mfd nagy, 39550 l. termékeny gabonára nézve marha tenyésztése is derék. A' Havelland - Glieni Luchárok, vagy a' Havellandi, 's Glieni kerületnek mocsárjai 7 mfdnyi hosszúk, több helyeken 3 mfd szélesek. Havellandban a' viz nagy áradásokat okozott még 3-lecsapolása után nagyobb lefolyást nyert, két főkanálisok több fő 's mellékárkok is ásatattak; a' fő kanálisok e' következők: a' fő kanális, melly Haveltól Nauen által, régi Rhinen keresztül Witzkei tóba huzattatott, 2—4 lábnyi mély 21678 Rajnai vésző hosszú; Frisaki vagy kis fő kanális 6767 vessző hosszú öszvességes summája minden árkaiknak 142173 vessző, ezenkívül még igen sok töltések is vannak ezen Luchb.

Haverford, (nyugoti) egyik a' legjobb vsok körül; déli Walesben, Pembrok Grófsb. 5000 l. Donglesbye mellett, melly hajókat hordoz, 's Milfordi kikötőbe szakad. Vagyon itt nagy kereskedés, a' vs magában is gazdag.

Haverhill, helys. mellynek egyik része, Suffolk; másika pedig Essex Grófs. b. fekszik. Van itt által menő kereskedés, gyapjú kézmivekkel. *Haverhill*, Grafton Grófs. nak főhelye észak Amerikai New Hamshire szabad tart. Cóntitut mellett, igen kellemetes tájékban melly új Angliakertének mondatik 550l.

Haverhill, ide 's tova fekvő helys. észak Amerikai Massachusetts szabad tart. Merimack mellett 2400 l. rakodó kikötőhellyel, vitorlavászon fabrikával, fakeskedéssel.

Haversham, kis vs Bukingham Grófs.ban Angliában, Stoneytól nem messze Northampton határján.

Havre, v. Havre de Grace, (49° 29' 14" E. Sz. 17° 46' 23" K. H.) erős vs, alsó Seine Fr. oszt. kerület' főhelye 's révpartja a' Seine torkolatjánál 1500 h. 20650 l. hajókázás iskolával, tengeri fegyverházzal, hajó építő hellyel. Hajó kötél, vagy alacság csinálásával, vasmacska készíttéssel, nagyhordóktárházával, czúkorfűzéssel, félporcellán, dohány, csipke, 's vas partékák fabrikájával. Ész. Európába Guineába 's napnyug. Indiába nagy kereskedést üz. Feltettidőkben innét nyugoti Indiai szigetekbe póstahajók küldetnek.

Havre, falu észak - Amerikai Maryland szabad tart. igen jó révparttal.

Hawasch, parti folyó Habesiniában, mely felső Schoa határ hegyekből származik, nem sokára Matschi kissebb folyót magába veszi, mely Zawaja tónak szivárgódása, Adel Királyságot általfolyja, hol a' lakosoktól száraz földjeknek megnedvesítésére olly sok kicsiny kanálisokra osztatik fel, hogy utoljára a' tengert elnem érheti, hanem a' homokban elvész.

Hawick, helys. déli Skótziai Roxburg Grófs.ban Teviot mellett, kelemetes helyen fekszik. A' lakosok juh tenyészetből, szőnyeg, pántlika, posztó, 's harisnya készítésből élnek.

Hawkesburg, Angol vs új déli Walesban új Hollandiában azon nevű folyónál, mely Borckeni öbölbe szakad. 1800 lak.

Hawkshead, helys Lanca Angol Grófs.ban posztó fabrikával.

Haws-Water, tó Moreland Angol Grófs.ban 3 mfd hosszú 1/2 mfd széles, kelemetesen változó részekkel.

Hay, **Lehota**, falu Thurócz Várm. 508 l. plébániával, jeles meleg fürdőkkel.

Hayda, Kinsky Grófhoz tartozandó város Cseh ország Leutmeritzi ker. 223 h. 890 l. nagy üveg kereskedő társaságnak lakóhelye, melly kereskedését minden világ részeibe kiterjeszti.

Haydamaskok, l. Kozákok.

Haydo, tanácsos vs falakkal körülvétetve Cseh orsz. Pilseni ker. több patakok között fekszik. Dekán templ. több Kápolnákkal, régi kastéllyal. A' lakosok a' közönséges városi mesterségek mellett jobbára az ide való marha vásárokból élnek.

Haydukok, Illyricumban Morlakok 's Uskokok neveztetnek így, kik prédákra kimennek, közönségesen barlangokban laknak. Tulajdonképen Hajdú a' tolvajok kapitányát jelenti. Termékenytelen, 's hozzá nem férhető Vergoraz, 's Duar hegységekben tartózkodnak.

Haydu városok, Szabolcs Várm. ben 7 helys. 28380 l. kik különös szabadsággal élnek; következők: Nánas, Dorog, Hatház-Percz, Vámos Bösörmény, Szoboszló, 's Polgár. A' legelő itt igen jók. De fának hejányossága miatt, a' lak. kik Magyarok, szarvas marha ganéjt, 's szalmát égetnek, eredetjeket Corvinus Mátyásnak Magyarok Királyának köszönik, ki 15 században Magyar, 's Erdély orsz. polgári zenebonáknak

- iecsillapítására hazai, vagy *Haynchen*, l. *Graefenhaynchen*, mezei állandó katonaságot *Haynewalde*, falu Zittau mellett felső Luzátziában 1450 l. kastélyali, takácsággal szőrszita-fenek kötökekkel.
- Haye*, (la) vs *Indre Francz.* oszt, Creuse mellett. 153 h. 850 l. Descartes Philosophusnak születés helye.
- Haye d' Ectot*, v. d' Utot, falu Canai francz. oszt. a' tengerhez közel, 65 h. egy ásványos forrással.
- Hayger*, vs Dill mellett a' volt Sieg Bergi oszt. vasbányával.
- Hayn*, l. Groszenhayn.
- Hay-nan*, Ainan, Chinának keleti részén fekvő sziget, Canton tart. oszt. hoz tartozandó, keletről nyugotig 60 — 70 órányi hosszú, ész. ról dél felé 40 — 50 széles; 100 óra a' környéke északi részén lapályos, dél felé hegyes. A' levegője egészségtelen, a' vize főzés által itálra alkalmatossá tétetik, a' földje igen termékeny, kiváltképen riszkására nézve, melly minden esztendőben kétszer arattatik, gazdag czúkorban, dohányban, pamutban, indigóban festőfákban, rózsa-fákban, vassfákban, vadállatokban, halakban, belsőjében arany erek vannak. Ezen szigetnek legnagyobb része Chinai Császárnak főhatalma alatt vagyon; csak a' közép, arannyal gazdag részét melly Li-mu-chan, vagy Tschichannak nevezetik független népség lakja, melly arannyal kereskedik. Fövsa Kiun-tscher-fu.
- Haynau*, kis vs Liegnitzi Hercegs. ben Siléziában Deichsa folyócskanál. A' vs körül kő fal, 's vizisánczok vannak, evang. pléb. val 's kath. templ. mal, mivel a' Boroszlóból Leipzigba vezető út erre megyen, ez a' laknak nagy hasznot hajt.
- Haynchen*, l. *Graefenhaynchen*, *Haynewalde*, falu Zittau mellett felső Luzátziában 1450 l. kastélyali, takácsággal szőrszita-fenek kötökekkel.
- Hayti*, l. S. Domingo.
- Hazebrouck*, Hasebroek, vs Francz. északi oszt. Berre főnál 961 h. 6610 l.
- Hazertswoude*, (52° 5' 52" É. Sz. 22° 15' 33" K. H.) város egy. Belgium orsz. Flandria tart. 2170 l.
- Haznadar*, Tschiflich, a' török Sultánnak mulató háza Constantinopolytól 3/4 mfd.
- Hea*, l. Haha.
- Heath*, falu York angol Grófs. ban Wakefieldhez közel, egy Akademiával 200 nemes ifjak számára, hol nyelvekben tudományokban, 's mesterségekben oktattatnak.
- Heau*, vs Tunkin Kirs. ban tulsó Indiában nagy főnál 2000 ház.
- Hebecrevon*, helys. Canal Fr. oszt. Vire mellett 234 h. egy ásványos forrással.
- Hebriði*, v. napnyugoti szigetek, (56—59° É. Sz.) Skótzsiának napnyugoti, partján, déltől észak felé ide 's tóva fekvő szigetek, mintegy 300 számmal, mellyek közül csak 40-ben 60000 emberek laknak. Legjelesebbek: Sky, Ila, Mell, Lewis 's a' t. Általában földmivelésre alkatmatlanok. Főbb termései: érczek, márvány, agyag, juhok, tengerihalak, földi, 's vizi madarak, gabona, szóda. Levegőjek igen nedves, a' tél nem erős, hanem nagy esők által alkalmatlan. A' lak. a' hegybéli Skótusokhoz sokat hasonlitanak erkölcsökben élet módjokban, 's szegénységekben, de vidámak, jó szívűek, feltaláló-

sak, tanulni kívánok, muzsikára, 's versszerzésre természeti érzékenységgel, 's hajlandósággal bírnak. Viaskodó gyakorlásoknak barátjai. Az arendások által igen nyomtatnak, azért sokan Amerikába kiköltöznek. Újabb időkben több tartanak birtokosai ezen népségnek állapotját megkönnyebíteni keresték. Más képen ezen szigetek természet, 's régiség - vizsgálókat igen magához vonzók.

Hebridek, (új) 12° nagy, 's több kis szigetek Polynéziában, 14° 30' — 19° 40' D. Sz. 166° 40' — 169° 45' K. H. minyjoknak egyenlő fekvések vagyon, melly magos, lassan lemenő dombok, nagy hegyek, térséges termékeny völgyek, mellyekben több rekeszre felosztott plántálások házikkal nagy erdők között ide 's tova fekszenek. Vannak itt Yams, Patátok, Arumgyökerek, káposzta, 's Manglefák, kenyérgyümölcs, kokuszdio, pizáng, citrom, cukor, 's bombusz nád, muskátadió disznók, kutyák, tyúkók, kacsák, galambok, papagáj, más több vad szárnyas állatok 's halak. Ásványos orsz. ból: bűdöskő, vizta kréta, fehér agyag. A' lak. ok barátságosak, okosak, de még is komolyak, fogolyaikat, 's ellenségeket megölik. Idegeneket, ha őket meg nem bántják barátságosan 's vendéghépen fogadják, rövid 's egyenlő a' homlokok, széles, 's lapos az orrok, kiálló állcsontokkal, fekete hajjal. Ábrázatjokat, 's testeket feketére festik, Bőrnek ingerlése által az egész testnek becsesebb formát adnak. Fegyvereik:

hajítódárda, ívek, méregbe mártott nyilakkal, 2 1/2 lábnyi hosszú buzgánnyal. Ezen szigetek közül legielesebbek: Tierra del Espirito Santo, Sandwich, Tanna, Maskeline, Aurora, Pünkösdisziget, Poklosoknak szigete, Ambrym.

Hebron, Chebron, egykor Kirjath Arbe, 1 Mós. 23, 2. 56° 30' K. H. 31° 35' É. Sz. alatt, délre Jerusalemtól 21 mfdre fekszik: 1 Mach. 5, 65. ennek szomszédságában temetett el Sára és Abraham, 1 Mos. 23, 19. 25, 10. Ehez közel esett Therebinthe Mamres is, hol Abraham sátoztott. 11 Mos. 13, 18. 14, 13.

Hebron, Chalil-Allah, nagy vs Palästínában igen bormű hegyes tájékban egy kastéllyal 12000 Mahomedán 8700 zsidó lak. kal, ezen utolsók jobbára üveget készítenek. A' vs a' törököknél szentnek tartatik, vagyon benne Törökmeset.

Hedros, legnagyobb fő Thraciában, északról délre tartván azt kereszttül folya, és Enos mellett az Aegeumi tengerbe szakad.

Hechingen, (48° 21' 15'' É. Sz. 26° 38' 34'' K. H.) Hohenzollern Hechingen, Hercznok lakóhelye, Starzel mellett, 550 h. 2600 l. egy fő oskolával, gyapjú takácsággal, szomszédságában szép fácsányos kert vagyon.

Heckstädt, 1. Hettstädt.

Hectare, 1. Are.

Hectogramme, 1. Gramme.

Hectolitre, 1. Litre.

Hectometre, 1. Metre.

Heddington, falu Wilt Angol Grófs. ban, melly Századok előtt római megtelepedés vala, ezért itten többször római vertpénz találtatott. Alfred Kir. itt a' Dánokat megverte.

Hede, vs Ille, 's Vilaine Fr. oszt. 180 h. 680 l.

Hedemarken, Tisztartóság Christiánia megyében vagy Aggerhusban Norvegiában, melly gabonával 's halal bővelkedik.

Hedemora, országi város Svéd Dalarné orsz. kapitányságában, Thal főnál 's Hofran tónál 800 l. az itt elkészített puskaporral kereskedik 's rézzel. Péter 's Pál napi vásárja egész országban legjelesebb. Szomszédságában vagyon Grapen hegy, mellyben rézbánya vagyon, Davidshütte, 's Trallbo, aczél hámorokkal.

Hedemünden, vs Werra mellett Blum Kant. Göttingai ker. Leine oszt. a' volt Vestfália kir. 1 templ. 126 h. 750 l. kik között sok takácsok 's fonók vannak, vagyon itt nagyden termesztés, selyem posztó kézmiv, fehér agyag cserépedény fabrika, vászonnal, 's gabonával kereskedik.

Hedersleben, Gatersleben Kant. Halberstadt ker. Saale oszt. a' volt Vestfália Kir. 32 takácságokkal, 107 h. 1100 l.

Hedervár, Magyar mvs Győr Várm. ben tó közli jár. ban Ötevénytől 1 1/2, Győrtől 2 1/2 óra, Csalló szigetben Poson 's Moson Várm. knek határján F. U. Wiczai Grófnak szép kastélyjával, nézést érdemlő pénz' gyűjteménnyel válagatott könyvtárral. Fegyverkamarával, angol kertel, szép erdősséggel. A' Győri halászok itt vizákat fognak.

Hedie, l. Hoedie.

Hedin, l. Hezdin.

Hedschar, l. Lachsá.

Hedschas, Hedsias, a' tulajdonképen kősziklás, vagy úgy nevezett Petraea Ará-

bia, arabiai tengeröbölnek napkeleti partján, Jemen, 's vörös tenger határozzák. A' levegő itt egészséges a' föld jól formán termékeny, noha hegyek által osztva vagyon, mellyek közül Safrahegy legjobb Mekкаи Balzsamot ad. Belső részében igen nagy pusztá térségek találtatnak, mellyekben sem fának, sem fűnek nyomdoka nem találtatik, hanem csak forró homok, melly némelly tájékokban szálló homok távakat formál, és csak némelly főknál, termékeny helyek által szakasztatik el. Nagy Sultán ugyan ezen tartom. urának írja magat, de a' nem számos lak. nak Schachjai függetlenül uralkodnak. Újjabb időkben Wahabiták által elfoglaltatott, de (1813-ban) ezek nagyobb részént kiűzetettek. Itt vannak Mekka, Medina, 's Dschidda városok.

Hedschra l. Hegira.

Hedwig Ferdöje, egészséges Ferdö Sileziában, Liegnitzhez közel, Grünthal faluban, melly 1706-ban először hírb. jött.

Hedwigsburg, Királyi mulatóhely jeles vadaskertel. Remlingen Kant. Braunschweigi ker. Ocker oszt. a' volt Vestfália Kirs.

Heenvliet, város ennekelőtte Zuyd tenger Francz. oszt. egy. most Belgiomi Kirs. hoz tartozandó Bornisse mellett 530 l.

Heepen, hasonló nevű Kantonnak főhelye a' volt Vestfáliai Weser oszt. Bielefeld ker. 1 templ. 1 iskolával, 140 ház. 810 l. kik között 7 takács vagyon.

Heerde, város felső Yssel egy. Belgiomi tart. 2630 l.

Heerenberg, (51° 52' 52" É. Sz. 23° 52' 59" K. H.) vs ugyan ott egy hegynék tövében vs házzal, városi iskolával, egy kastéllyal 1 ref. s' egy kath. templ. 680 l. Hohenzöllern Hercz.hez tartozandó a' Grófs.nak főhelye vala, melly a' hozzátartozandóval 8940 l. számlált.

Heerendyk, Yssel mellett, Ysselsteintől nem messze fekvő helys. ennekelőtte, Fr. Maas torkolat oszt. Herrnhutterek lakják.

Heerenveen, ennekelőtte Friesland Francz. oszt. Friesische Haagnak neveztetett, most egyesült Belgiomi Kirs.hoz tartozandó, 1160 l. Itt a' legjobb Friesiai turfa találtatik.

Heeringen, Heringen, vs Helme mellett arany Aueban alsó Schwarzburgban, 208 h. 1560 lak. Schwarzburg-Rudolstadt Hercz.hez, 's Stollbergi Grófhhoz közönségesen tartozik.

Heerlen, vs alsó Maas Francz. oszt.ban. 3220 l.

Hegau, kis tart. Duna, Bodeni tó, 's Rajna között, Sváb kerül. melly mintegy 6 mfd hosszú 's széles. Legnagyobb része ennekelőtte Austriai Nellenburgi Grófs.ból állott, most Würtembergi Kirs.hoz tartozandó.

Hegermühle, falu 160 l. Brandenburgi közep Markban felső Barními kerül, Einow mellett, sárga réz, 's vas hámorral.

Heggbach, Gróf Bassenheimi Urodal. Würtembergi Kirs. ban, Ehingeni kerül. 1 1/2 □ mfdön 2800 l.

Heggen, Hendorf, Heidort, nagy falu Erdélyben Schásburgi Székben laknak benne Szászok, Oláhok, 's Czigányok. 263 famillátok

számlál, 1 evang.'s gör.temp. **Hegira**, Hedschra, arabs szó melly ezen nyelvben annyit tézen mint szaladás. Muhamed' Mekkából Medinába való szaladásáról mondatik. Ezen szaladástól kezdődik Mahamedánusoknak idő számlálások, mellyet harmadik Oman Saracenusoknak Kalifájok behozott, melly Scaliger, 's Prideaux vélekedése szerint 622-ben Julius 16 án kezdődött, mint hogy a' Törökök Holdesztendők szerint, mellyek 354 napokból, 8 órákból, és 48 minut. állanak, számlálnak, Hegirának kezdete nem esik minden esztendőben egyaránt, hanem minden évben 1 nappal előbb kezdődik, úgy hogy 33 esztendő alatt Hegira az esztendőnek minden részein általmegyen 's egy esztendővel többet tézen mint a' mi számolásunk.

Hegyallya, Zemplén Várm.nek hegyes része, Magyar orsz. nevezetes szőlő hegyekkel, mellyeken a' tokaji bort terem, esztendő által 150, — 200,000 akóval is.

Hegyes, magyar falu Szala Várm.Tapolcsai jár.ban, Tapolcsától 1 ora Egregy patak-nál, hol egy vas hámor van, régi kastélynak maradvékival. F. U. H. Eszterházi, lak.kath.

Hegyfulu, falu Vas Vármegy. Szombathelyi jár.ban, e' vstól 3 óra, Sz. György höz közel, Sopron határján; Horváth Jósef szép kastélyával. Itt jeles széna terem, azért a' Soproni mészárosok marhajókkal itt telelnek, az ide való lak. jobbára marhával kereskednek. Magy. kath. szép új templ.mal.

Hegykő, magyar mvs Sopron

Várm. fel. jár.ban, Szép-
lakhoz közel, Sopronhoz 3
óra G. Széchényihez tarto-
zandó; bor termesztéssel 561
kat. lakkal.

Hehlen, Schulenbergi Grófnak
nemes telekje, Bodenwerdi
Kant. Höxteri kerül. Ocker-
oszt. a' volt Vestfália kir. 85
h. 670 l. Weserhez közel feks-
szik, vagyon itt egy kastély
festetképek' sálájával.

Heide, város Dánus Holsteini
Herczs.ben 829 h. 3420 l.

Heide, (Ter) falu eggy. Belg orsz.
Brabantzia tart. 1860 l.

Heideck, kis város Bajor orsz.
felső Duna kerül. Roth mel-
lett 800 l. kik jeles komlót
termesztenek bővelkedik fá-
val.

Heideckug, Szillokarszno, (55°
20' É. Sz. 39° 7' 40" K. H.)
mvs keleti Burkus orsz. In-
sterburgi ker. Schische mel-
lett 22 h. len termesztéssel
marha tenyésztéssel.

Heidelberga, (49° 24' 43" É. Sz.
26° 21' 23" K. H.) vs Badeni N.
Herczs.ben Neckar ker. Ne-
ckar mellett, Geisz hegy-
nek tövében, 1170 h. 11000 l.
nagyra becsült Universi-
tással, mellynél könyvtár,
botanicus, 's gazdaság kert
természeti tudományi Phy-
sikai 's Chimiai cabinet,
philologikai, 's pädagogi-
kai Seminarium, vadászat,
's földmivelés intézete, egy
fő iskola, több kézmivek 's
fabrikák, posztó, karton,
selyem harisnyák papiros,
's gyapjú szőnyegek készíté-
sére, viaszfehérítő, és buzér
malmok találtnak. Ne-
ckáron által szép fedél alatt
kőből csinált hid viszen: he-
gyen épült kastélynak ma-
radéki isszép kertekkel lát-
szatnak. Azon nevezetes 's
isméretes Hejdelbergi hor-
dó (250 Fudert foglal) most

hibás. Innét mégyen a' 7
mfdnyi hosszú, már Ró-
maiak által elkészitet hegyi
út Darmstadtba.

Heidelsheim, falu Badeni nagy
Herczs.ben Pfingz 's Ensker.
247 h. 1600 l.

Heiden, Francz. Landes, puszt-
ák, Gascogne Francz. tar-
tományban fekvő északról
dél felé több mint 20 francz.
mfdnyi. hosszú föld darab,
melly Bourdeauxtól egészen
Bayonnig a' tenger mellett
terjed. Téréség nagysága
mintegy 40 □ mfd; kis puszt-
ának ezen tart.nak azon
része neveztetik, mely Ba-
zas, 's Mont de Marsan kö-
zött fekszik, a' többi nagy
pusztának hivatik. A' vad
puszta azon részét teszi,
melly a' tengerhez igen kö-
zel fekszik, 's terméketlen.
Ezen pusztá nevű tart. ál-
táljában kevésé termékeny
darab föld, jobbára homo-
kos mellyben még is ide 's
tova rozs, kukoricza, kö-
les, 's mástermesztetik, van-
nak itt nagy fenyő erdők,
dugó kérgű cserfa plántá-
lások, legtöbb tájékok nagy
legelő helyeket szolgáltat-
nak, mások mocsárosak;
másokban ismét csak bo-
gácskóró terem; némelley
tájékokon szőlő is mivelte-
tik. A' széles térségen a' fa-
luk ritkán fekszenek. Az ide
való parásztok, kik Parens
nevet viselnek, mintegy
félvadak, de még is mel-
lette jó becsületes, vendég
szerető, 's vidám emberek
igen palléroztatlanul élnek
rozgunyhókban, mocsáros,
's homokos tájékokban, man-
kón járnak. Jobbára juhte-
nyészetből, vadászatból,
köszénégetésből, szurp, 's
gyánta kereséséből, méz áru-
lásából, viasz, 's dugó kérgű

- czerfának készítéséből, földművelésből, halászatból élnek, egyszeres életjek mellett a' bort 's tánczot még is szeretik. Az innét neveztetett
- Heiden**, oszt., foglalja magában ezen pusztákat, 's Chalasse tart.nyocskát, Aquitániai tengernél fekszik, 168 □ mldön, mintegy 229000 l. 3 község kerületekre: Mont de Morsan, Saint Sever, 's Daxra osztatik fel, mellyek mindössze 368 községet, 28 kantonban foglalnak. Fő vsa Mont de Marsan.
- Heidenfeld**, helys. S. Ágoston szerzete Prépostságával. Würzburgi nagy Herczségben.
- Heidenheim**, vs Brenz mellett, Würtembergi Királyságban Ellvangeri ker. 1760 l. karton fabr., vas olvasztó kementzékkel, fazekassággal. Itt vagyon Hellenstein hegyen épült kastély 312 lábnyi kutakkal.
- Heidenheim**, mvs Bajor orsz. felső Duna ker. 226 h. 1800 l. ország ítélszékeknek, 's számtartóságnak lakóhelye. Nem messze innét fekszik Käsbrunnennek nevezetett egésséges ferdő, melly mindent, a' mi beléje vetetik, köhéjjal béborít. Az úgy nevezett Klosterquelle mindélig erősen folyik, nyáron hideg, télen meleg, soha sem fagy bé.
- Heidenkrug**, mvs és Urod. keleti Prussziában, Litau ker.ben, jeles vám és vásárhely a' Curlandi és Lengyel portékákra nézve; bővelkedik vadakkal és halakkal.
- Heidenreichstein**, Heinrichstein, mvs Ens alatt fekvő Austriában Manhard hegy alatt lévő fertályban országitélszékekével, Urodalmi kastéllyal, egy Plébániával, 117 h.
- Heiderabad**, l. Hyderabad.
- Heidesheim**, kis város Main mellett, a' volt Würzburgi nagy Herczs.ben, nagy szőlő műveléssel.
- Heiduck**, nemes fafu Sziléziában Beutheni ker. 122 l. közséngödörrel.
- Heihch**, vagy Ibieh, kis de még is népes, falakkal, 's tornyokkal körül vétetett kereskedő vs, Scharkieh tart. alsó Egyiptomban, sűrű pálcma erdőben, Taniti Nilus karján, melly Menzalebi tóba szakad.
- Heila**, l. Hela.
- Heilbronn**, ker. Würtembergi Királyságban, 18 1/4 □ mldön 107160 l. Fő vsa
- Heilbronn**, (49° 7' 48" É. Sz. 26° 48' 30" K. H.) az itt hajókázható Neckar főnál, mellyen által egy kő híd vezet, 900 h. 5850 l. egy fő, és egy mustra iskolával mesterek oktatásának intézetével. Bor termesztéssel, 's kereskedelemmel, gipszmalommal, 's kőbányával. A' vsban 's a' környékében egésséges kútak találhatnak.
- Heilbrunn**, nevezetes szabad ferdő Bajor orsz. Isar ker.ben.
- Heilbrunn**, Wilhelmsberg, mvs Cseh orsz. Budweifi ker. 58 h. egy kath. Plébátiatemplommal.
- Heilich Islands**, l. (Heilige-land)
- Heilige-Berg**, l. Andechs.
- Heilige-Kreutz**, vs III mellett felső Rajna Francz. oszt.
- Heilige-Kreutz**, l. Keresztúr Németh.
- Heilige-Kreutz**, Gróf Zuckerhez tartozandó falu 's kas-

- tély Cseh orsz. Klattaui ker. 88 h. 4 üveg hutával, tükör 's üregüveg számára.
- Heilige-Land**, Heilick Islands, szigetek az északi tágas tengeren Drontheim megyének partja felé Norvegiában.
- Heilige-Linde**, Lengyelül Swienta Lipka, falu 's búcsús helység napkeleti Burkus orsz., Rastenburgi ker. 10 h. takácsokkal, 2 jeles vásárokkal, nagy vászon kereskedéssel.
- Heilige-Meer**, l. Baikal.
- Heiligenaa**, vs Kurland Orosz. Helyt. a' hasonnevű főnál.
- Heiligenbeil**, lengyelül Swienta Siekirka, (54° 22' 50" É. Sz. 37° 40' 40" K. H.) vs napkeleti Burkus orsz. Brandenburgi ker. Jarft mellett, 1807-ben való megégése előtt 346 h. és 2010 l. számlált, itt a' pogány Burkusok Kurcho Istent nagy tölgyfa alatt imádtak.
- Heiligenberg**, Fürstenbergi hegyen épült kastély Badeni nagy Herczs. ben a' tavi ker. Bodámi tótól két mfdnyire.
- Heiligenblut**, (47° 2' 13" É. Sz. 30° 22' 30" K. H.) falu Karinthiában aranybányával.
- Heiligenhafen**, Dániai vska Wagria tart. ban Holzátiában Oldenburgi hivatalban keleti tenger mellett, Femern szigetnek irányában, ez, és a' vska között a' Femerni tengerzug mintegy 1 mfdnyi széles, 276 h. 1000 l. A' révpart, melytől nevét kapta, egy fertály órányira tőle kelet felé fekszik.
- Heiligen-Haus**, l. Haus.
- Heiligen-Insel**, l. Saintes.
- Heiligen-Kreutz**, pléb. falu Austriában Ens alatt, Bécsi erdő alatt való fertályban erdős völgyben, jeles Cisztertza klastrommal, hol egy könyvtár, mesterség, és természeti kincsek' gyűjteménye vagyon. Köszén törése is nevezetes.
- Heiligen-Kreutz**, falu alsó Stájer orsz. Cilli ker. Sotla mellett, hol Rohitsch név alatt ismeretes savanyúvíznek forrása találtatik.
- Heiligen-Kreutz**, falu 110 h. Triesti Urod. ban Pósta státióval.
- Heiligenrode**, pléb. falu Walldau kant. ban Casseli ker. Fulda oszt. ban 52 h. 370 l. Casseltól csak egy órányira fekszik. Ehhez tartozandó a' sárga réz hámor. Leiptzigi kapu előtt, rézhámor, 's a' papiros malom, mellyek Losse fótól hajtattak; idetartozandó még a' halászház, halászatbeli tavakkal, tölgyfa erdővel. Közelfekvő Königstadtnak mulató helyei.
- Heiligenstadt**, Harz oszt. nak kerülete a' volt Westfália Kir. melly a' felső Eichsfeldet, Trefurt 's dorlával, Mühlhausen környékét, 's Hassziai helységeket Werának jobb partján magában foglalja. Dél felé Eisenach Herczs., 's Eschwege ker. nyug. ra Eschwege, 's Göttingai, ész. ra Duderstadti ker. mellyel Dühn határt formál; keletetre Szász Királyság 's Gothai Herczs. határozzák. 17 81/100 □ mfd térségen (1807) 69494 l. az előbbeni Eichsfeldben jobbara mind kath. Mühlhausen környékében Trefurt, 's Dorlában luth. Hassziai helységeken ref. laknak. 5 vsokat 1 mvst 138 falukat számlál, mindössze 13 kantonban 108 községeket foglal.
- Heiligenstadt**, (51° 23' 10" É. Sz.) fővs Harz oszt. a' volt Westfália Kir. Geisledének Lennába való befolyásánál,

Collegiát intézettel, 4 kat. templ. egy fő iskolával, 523 h. 2790 l. minden oszt. 's ker.béli felsőségeknek lakóhelye, de más képen homályos, mesterség nélkül való hely, melly Dikastériomoknak itt lételeből él.

Heiligenstein, l. Hegykő.

Heilsberg, (54° 7' 18" É. Sz. 38° 14' 48" K. H.) kerületi vs keleti Burkus orsz. Alle mellett 328 h. 2240 l. Ermenlandi Püspöknek lakóhelyével, Püspöki Tisztartóság' ítélőszékével, posztó, 's bőr fabr. Vaszonnal, fonállal, 's posztóval kereskedik.

Heilsbergi kerület, napkeleti Burkus orsz. 43 □ mfdön 64420 l.

Heilsbronn, vs Bajor orsz. Rezat ker. Schwabach forrástól nem messze 80 h. 500 l. egészséges kúttal, gyümölcs-termesztéssel, viaszos vászon, 's bűzér fabrikával. Az ennek előtte Ciszttertzták klastromának templomában vannak Hohenzollern Nürnbergi Burg Grófoknak, és Brandenburgi Mark Grófoknak temetőhelyeik. 1218-tól fogva 1625-ig ország törvény székének lakóhelye volt.

Heimbürg, mvs Heim hegynek tövében Blankenburgi kant.ban Saale oszt. a' volt Westfália Kir. Királyi koronajóságok házitartásával, egy józággal. 1 templ. mal, szegények házával, melly 10 szegények számára szolgál, 95 h. 640 l.

Heimsheim. vs Würtembergi Kirs.ban Calw ker. 850 l. Hagenschieszhez közel, egy kastéllyal.

Heinung, falu Duna mellett Bajor orsz. a' alsó Duna ker. Itt tüzet kiálló agyag

ásattatík, melly cserép edénynek, Passauban pedig Porcellán fabrikában tokoknak használtatik.

Heiningen, pléb. falu Schladden kant. Goslari ker. Ockeri oszt. a' volt Westfália Kir. Ocker mellett, Wolfenbütteltől 2 1/2 órányira, S. Ágoston Apátza klastrommal, 61 h. 410 l.

Heinola, vagy Kymenegrád ország - kapitányság Nyland tart.ban Finnlandiában, Finniai tenger öböl-nél, 338 □ mfd nagy 113320 l. halas főkkal, 's tavakkal, erdőkkel, marha legelő helyekkel, sok kender, 's len miveléssel, jávor, 's írámszarvasokkal; fő vsa

Heinola, vagy Tommola 1778-tól fogva újonnan épült, résszerént még kicsiny, országigazgatójának lakóhelye, Kymmen fónál két tavak között, csak mintegy 100 l. kik vsbéli mesterségeket üznek.

Heinrichau, szép, 's gazdag Ciszttertztita klastrom Siléziában, Münsterhegy ker. Ohlau mellett Breszlautól 7 mfd, 34 falukkal nagy erdőségekkel. Itt van

Heinrichau, falu 550 lak. vagy. A' klastroma már eltörültetett.

Heinrichs, nagy 's jó épült mvs a' herczegített Henneberg Grófs.ban Szász Királyságban Hasel mellett Suhl vstól egy órányira 150 h. 910 l. Aczél, 's vas-hámórral, szeg, 's fegyverkovácsággal, parket szövéssel, bor kereskedéssel.

Heinrichsgrün, Heynesgrün, hegyen épült helység Cseh orsz. Ellnbogni ker. 180 h. egy kastéllyal, pamut materia kézmívvel, bádog-

- és vashámmorral, 's czingődrökkel. — A' föld keveset termékeny, de még is sok len, 's krumplics termesztetik. Itt szén is égettetik. Valaha ezüst is találtatott. Henrichsgrüni első szülőtti örökséghez tartozandó. Vagyon itt egy kat. pléb. templ.
- Heinrichsgrün**, falu Szász. orsz. Erzgebirgi ker. Wildenfels Urodalomban, takácságokkal, 's harisnyakötőkkel.
- Heinrichskirchen**, helys. Cseh orsz. Ellnbogeni ker. pamut-matéria fabr. val.
- Heinrichsnobel**, ennek előtte angol arany vertpénz, melyet VIII Henrik Király Rosenobel' mustrája szerint veretett, egyik részén egy hajó vala 's ezért Hajónobelnek is neveztetett, 2 aranyt, vagy 5 R. tallért ért.
- Heinsberg**, Hinsberg vs az alsó Rajnai Burkus Herczs. ben az előtt Ruhr. Francz. oszt. 2740 l. gyapjú fabr.
- Heinsberg**, Graubünden tart. ban vska felső Rhénusnál, Razuns, 's Fürstenau között.
- Heinsen**, falu Weser mellett a' volt Westfália kir. 110 h. hajóépítés fa, 's meszet kereskedéssel.
- Heinzenberg**, egész Graubünden tart. ban legszebb, 's legtermékenyebb hegy Helvetziában, 2 órányi magas, 's éppen olly hosszú is.
- Heinzendorf**, lengyelül Jasjenika, falu Austriai Sziléziában, Tescheni ker. Biehlitz Herczs. ben helybeli káplánysággal, kath. iskolával, 136 h. 1050 l. kik Sléz-lengyelül beszélnek.
- Heis**, kis sziget Vandée Fran. oszt. mellett.
- Heist**, kis vs Nethe mellett egy Belgium orsz. déli Brab.
- tart.
- Heissen**, falu Innerstétől nem messze. Salzitteri kant. Goslari ker. Ocker oszt. a' volt Westfáliában, egy vas-hutával, melyben Walmodi hegyekből vas nyeretik.
- Heitersheim**, 's előbbeni Brizgauban Herczség Rajna 's Duna forrása között, S. János vitézrendéhez tartozott, most Badeni nagy Herczségnek Treisami ker. mellyben vagyon.
- Heitersheim**, (47° 52' 34" É. Sz.) mvs hol ezen Rendnek német főpriorja lakott.
- Heitetsbury**, csekély falu Wiltshirében Angliában, még is két parlamentomi küldettekkel.
- Hekatonnesi**, l. Musconisi.
- Hekla**, Islandiának déli partjában felvő tűzetokádó hegy, 5600 lábnyi magas, 3 örökös jéggel, 's hóval betakart tetőkre öszlik, melyeknek a' középsője legmagosabb, jobbára homokból, kövecsekből, 's hantból áll. Utolsó fő kiütése 1766-ban 5. Aprilistől fogva 7 Septamberig tartott.
- Hela**, 6 mfd hosszú, 1/4—3/4 mfdig. széles félsziget a' Bálti tengerben egész fővénytörés, melly Danczki Wieket formálja. Danczighoz tartozandó. A' lakosai halászatból élnek.
- Helbe**, fő Hohensteini Grófs. ban melly Grauszen alatt három karokra öszlik, mellyek a' Weis tónál, Scherendorfnál, 's Grifstettnél Unstrútba folynak.
- Helbershausen**, falu 50 h. a' volt Bergi Sieg oszt. Itt fa kanalak készíttetnek, melyekből esztendő által 8000 tallért nyernek, vagyon itt egy puskaapor malom.
- Helczmanócz**, falu Szepes Vár.

ben, IV. járásban, hegy alatt, Remete és Ruhendorf között Löcsétől 7 1/4 óra. F. U. G. Csáky, kath. és óhitű lakossal; és rézbányával.

Heldburg, vs Kreck fónál Sachsen Hildburghauseni Herczs. ben 160 h. 940 l. vagy on itt egy heggyen épült kastély, kösziklában metszett kúttal, mellynek mélyesége 211 láb. a' vizen alól pedig még 222 láb.

Helder, falu északi Hollandiának legvégsőbb részén, ennekeltte Zuyd tengeri Francz. oszt. 1630 l. kik jobhára kormányosok. Mars-Diep Texeltől osztja. Nyugoti részében az úgy nevezet ország Diép fekszik, igen alkalmas kikötőhely, hol a' Hollandus hajók öszvegyülekeznek, 1799-ben Anglus tengeri flotta itt szállott ki. Zanddykon, melly Kalantsoog 's Helder között hegységből áll, vagy on egy lapálya, mellyben tengeri nyúlaknak sokasága találtatik.

Heldsdorf, falu Erdélyben Brasói ker. 363 h. 1590 l. egy kastéllyal. Földműveléssel, takácsággal, fuvarozással foglalatoskodnak a' lakosai; 1802-ben földindulás által sokat szenvedett.

Heldungen, kis vs 's hivatal Querfurt Herczs. ben Szász orsz. Unstruttól nem messze 200 h. 920 l. salétrom, 's hamuzsir fészéssel. Vagyon itt egy Superintendenség régi kastélynak maradékival, 1645-ben a' többi várbeli erősségekkel együtt földig rontattatott.

Helena, (Sz.) sziget, úgy szólván Aethiopiai, vagy a' nyugoti nagy tengernek kö-

zépén nyug Afrikában fekszik, mintegy 7 Angol mfd a' szélessége, 10 mfd hossza. Tenger színén felül 2700 lábnyi magas. Első látására mintegy fekete, 's égett köszikláknak rakása látszik, mellyeknek tetőji bazált kö módjára több felé emelkednek, 's azért sokan vélekednek hogy valami földi tűzkiütés által támadott. 1502. Május 22-én találtatott fel, szokás szerint feltalálása napjáról neveztetett. De minthogy akkor pusztá vala, sem Portugallusok, kik feltalálták, sem más nemzetségek nem szándékoztak itt letelepedni. Elsők valának az Anglusok, kik tovább kiterjesztvén kereskedéseket India felé, ezen szigetet 1660-ban elfoglalták. 1673-ban Hollandusok által kiűzetettek, de jövő esztendőben újonnan megvették. Ezen sziget Jó Reménység fokának feltalálása előtt az Indus kereskedésnek nagy hasznot hajtott, mert a' hajók vissza mentekben félúton itt jó nyugvó helyet találtak. A' levegő itt mindig egynemű, 's mérséklett az itt uralkodó egyarányos szél miatt. Ritkán látszatnak itt felhők, még Julius és Augustus hónapokban sem; általjában itt a' tengeri, 's más erős betegségek is hamar gyógyítatnak. Midőn második Károly engedelmevel az Indiai társaság birta, mindenik a' kinek kedve volt itt letelepedni 10 holdföldet 's egy tehenet nyert 's egy holdföldtől egy Sout Francz. pénzben fizetett. Így több mint 2300. holdföld osztatott ki. Mint hogy a'

sok patkány 'segerek, melyek sokkal nagyobbak mint Európában, semmiféle gabonát természetien nem lehet, jó legelő helyek tartatnak, a' hüvelyes vetemény, 's gyümölcs még is megterem. A' víznek héjánossága miatt nagy darab földek műveletlenül maradnak, a' szárazság sokszor olly nagy, hogy a' marhának elvesztésétől félnek. A' hegyek, Pic Dianát kivéven, egészen kopárok, innét következik, hogy a' déli szél által hajtott felhőkből is kevés nedvességet tartanak meg. Ellenben Pic Dianán a' leveleknek, 's ágaknak sűrűsége miatt a' legmelegebb nap sem száríthatja meg a' földet. A' közönséges hüvelyes vetemények: földi alma, Yams, Portsinfü, bab, borsó, 's zellernek egy neme; vagyon itt sok alma, citrom, dinnye, 's ananász kenyér, jeles víz; bor, 's más italok külső országokból hozatnak. Altalján azt lehet mondani, hogy észrendőn által több mint négy életes hajók, más kisebb hajókkal Angliából jönnek; az első kelességet, jobbára füstölt húst, hécsinált hüvelyes veteményeket, 's a' t., fabrika, 's kézmíves portékákat hoznak, a' másodikat, mellyek a' Capból jönnek: írósvajat, juhokat, búzát, bort, 's más eleséget hoznak. A' sok pénz miatt itt nagy a' drágaság, négy-szer nagyobb mint Londonban. Népszáma 2000-re becsültetik, mellyhez mások még 7—800 szabad fekete Szerecsant, 5—600 örsereget számlálnak. Fekete Szerecseneknek béhozattatása

sok időtől fogva elhagyatott, 's még is a' számok mindég nagyobb. Az Indiai társaságnak kevés tisztjein hívul a' lakosok gazdálkodásból, 's hajókereskedésből élnek. 9 holnapig mezei jószágaikon laknak, 's csak a' napkeleti Indusok menése alkalmatosságával, Februáriustól Aprílisig Jamestown nevű egyetlen egy vsha költöznek: melly egy jeles kikötő helynek hátulsó részében fekszik, keskeny, kellemetesen emelkedő völgyben, melly mintegy fél órányi hosszú, mind a' két részre nagy hegyek által körül van véve. Az egész 3—4 útszákból áll, ezek kövekkel kívannak rakva, kőből épített házakkal, sík földel, 's pitvarokkal. A' közönséges épületek között emlékeztet re méltók: az igazgatónak lakóhelye 's a' templom. Az első a' parthoz közel vagyon, belsőjében nagy pompa uralkodik, legtöbb szobák Persiaiszőnyeggel vannak ékesítve, mellette vagyon egy szép kert, ritka fűvész gyűjteményekkel. A' templom egy szabad helyen fekszik, nem messze ettől fekszik a' billiárdház, egy vendég fogadóval. Tisztek házai, teátrum, 's néző szobák épületje látásra méltók. Földjeiket szabad Szerecsant által műveltetik, állandó porlekedésben élnek, halálos unalom által kínoztatnak, ezen szívetet mind számkivetés helyét tekintik. Nincs más kívánságok, mint egyszer at homme, az az: Angliába vissza menni. Illy szomorúságot csak Indushajókázok vissza jövétele szakaszt

végben. Minden lakos igyekszik akkor Jamestownba, hol koncertek, táncok, öszvegyülekezetek, néző játékok egymást felváltják, minden ember kíván nyerni. A' fehér személyek kívált, minhog' itt férjhez nem mehetnek, amiatt inkább kíváncznak Angliába vissza menni, 's azért a' ravaszságnak, 's szépségnek minden mesterségeit végben viszik, állalában többen is mint menyecskék vitetnek el. Az új társaság kertje, más több e' féle kertekkel az ilyen esméretségekre igen alkalmas. A' mi a' tengeri hadi állapotját illeti. Könnyű ítélni, hog' illy jeles tengeri kikötőhely mindenféle erőszakos megtámadás ellen szükségképen oltalmazva vagyon, a' magas kősziklákat kivéven, ágyúsánczokkal vagyon erősítve, közelfekvő hegyeken mindenütt nagy rakás kövek tartatnak mellyek által a' közelgető ellenség elhajtásék. Az őrsereg (melly egy fialog regementből, 's két zászlós pattantyús csapatból áll) mellett még hazai katonaság is tartatik, melly közelgető ellenségnek első jelére fegyvert fog. Azért több Telegraphok állittattak fel, mellyek által Jamestownban kevés minutum alatt minden hajónak érkezése jelentetik. A' hajók csak S. James öölbe szállhatnak, ki, mert máshol a' szelek ellen nincsenek oltalmazva. Indiai társaságnak ezen sziget nagy költségében kerül, mert az őrizet, 's tisztség számára 40000 font Sterlinget esztendőnként fizet, a' mel-

lesleg költség 10000 font sterl're becsültetik. Ezen kivúla társaság még rakodó házokat is tart; hog' nem csak az oda jövő hajókhanem lakosok is nem csak szükséges, hanem kellemetes portékákat is vásárolhassanak. Eredetétől fogva ezen sziget James, 's Rupert völgyeken keresztül menő fák által megvala erősítve, midőn 1673-ban Munden Kapitány Hollandusok részére elvette volna kis ágyú sánczokat épített, ezen időtől fogva erősítésén mindétik dolgoznak. Ez a' Szent Helena szigete azért legnevezetesebb hog' Napol. Buonaparte Generál, néhai Franczia Császár, a' frigyes Fejedelmeknek Párisi 1815-ben Augustus 3-ki végezésék szerént, Európának többszöri megrázattatása után a' nagy Britanniai Királynak vigyázása alatt, mint egyesült Fejedelmeknek hadifoglyok ezen szigetbe küldetett. Austria, Orosz, 's Franczia orsz. részeiről Comiszáriusok rendeltettek ide, hog' ezen szövetséget 's végzést fenntartsák.

Helena, sziget Attika környekében 60 stadiumnyi hosszú, Sunion foktól keletre, egykor Kranaa nevet viselt.

Helena tüze, a' hajókázásban bolygó tűz, melly kigőzölésből a' hajóban támad, az árboczfán 's máshol is látszatik. Babonás hitű hajós legények ezen tüzet mint szerencséseknek előre jelentéseket magyarázzák, ha két tüzecke látszatik, jó, ha csak egy, rossz szerencsét jelent.

Helensburgh, szép új falu Skótzíának Renfrew Grófs. ban

Greenoeknak erányában Clyde mellett, nagyon látogatott tengeri ferdőkkel.

Helfta, azon nevű kant. nak főhelye a' volt Vestfália Kir. majorsággal, salétrom főzéssel, 128 h. 800 l. Itt néha egy Ciszterczita Apátza klastrom állott, mely először Thalmansfeldben fundáltatott 1229-ben, 1234-ben Roderiksdorfba általtetett, 1248-ban Helftába, honnét 1342-ig Eislebenbe költözött, 1505-ben Helftába visszatért, 's itt világi szerzetté lett.

Helgea, fő déli Gothlandban Svéd orsz. mely Aarhus alatt Blackingen tart. Balti tengerbe szakad.

Helgenaes, Hellenes, tengerbe nyúló fok Aarhus Jütlandi Megyében.

Helgoland, (54° 11' 30" É. Sz. 25° 34' K. H.) Dániai sziget Schleszwig nyugoti részén, 9200 láb a' környéke, 220 láb magassága, felső 's alsó tartományra osztatik fel, mely 191 grádicsok által öszve vagyon kapcsolva, 400 ház. 1200 l. kik Friesok maradéki, hajós legények, 's halászok, parti jussal birnak. Vagyon itt egy világító torony, 1807-ben az Anglusok által ezen sziget megvétetett.

Helikon, hegy Livadiában Görög orsz. ban, melyet a' régi Görög Költők a' Múzáknak szenteltek.

Heliopolis, azon nevű Nomos fővsa alsó Egyiptus keleti részén, Deltán kívül; Egyiptusi nyelven On, mely napot tesz, neveztetett; innét van Görög és Zsidó (Betschemes) napvárosi neve; Aktis, Nap fiától építetettnek tartatott. Magas töltésen feküdt, mely a-

latt Nil vize csatornákon áltverettetett. Innét Thebébe ment a hajós út; Buhastusból pedig ide. Itt a' Nap 's Moeris ökor tiszteltetett Isten gyanánt. Ez azért itt nagy gondviseléssel tápláltatott. Roppant vs. volt, Kambises Persiai Királytól elpusztítottatott, most pusztá, Matarea fekszik helyen, az Arabsoktól Ain Schemes, (napkutya) névvel jegyeztetik. Régi templominak, ékeséginek néhány maradéki fenn maradtak mi idönkig, ú. m. egy nagy Sphinx és Obeliscus 's a' t Babylonból e' vsba csatornát vezetett Traján Cs. mellette tavak voltak; közel hozzá Csillag vizsgáló hely' találtatott, mely Eudoxusénak tartatik.

Heliopolis volt Coelesyriában is, Orontes víznek eredeténél, Chaleistól nem messze, a' Marsysi sík térségen 32—38 mfd Abilához, Damascushoz 3 napi járás. Roppant templominak és más épületinek omladéki láthatók. Itt a' Nap tiszteltetett főkép, és Venus is.

Heliopolis, l. Matarea.

Hella, l. Hilla.

Hellebrunn, igen szép mulató kastély Bajor orsz. Salzacher. Salzburgtól 1/2 órányira szép kerttel.

Hellenes, l. Helgenaes.

Hellespont, l. Dardanellek.

Hell-Gates, veszedelmes örvény Long Islandon által nyúló tengerzugban, északi Amerikában.

Hellin, (41° 17' É. Sz. 16° 27' K. H.) vs Murcia Spanyol tart. 6670 lak.

Hellmannsd, mvs Machland ker. ben Ens felett való Ausztriában, mely Stahrenberg Grófhöz

Grófhöz tartozandó.

Helme, kis fő Szász orsz. Thü-ringiában, melly Nordhausenen felül ered, és Artern mellett Unstrutba folyik, a' termékeny körül fekvő lapályság. arany lapálynak neveztetik.

Helmeck, mvs Beregh Várm. ben.

Helmershausen, vs Diemel mellett, ez a' vs-on keresztül folyó Heim patakot magába veszi, Tendelburgi kant.

Casseli ker. Fulda oszt. 1 nemes telekkel, melly Spiegel Familiához tartozik, 1 szabad telekkel, templ.mal, 186 h. 720 l. volt itt ennek-előtte egy Sz. Benedek Szerzetének Apátúrsága.

Helmershausen, mvs Weimárhoz tartozó Henneberg' részében, Herpf mellett 130 h. 650 lak. malom, 's építőkő töréssel, és parket szövéssel.

Helmet, kis vs Ljeflandban, Estland tart.ban, Pernautól észak - keletre 12 mfd.

Helmond, (51° 29' 4" É. Sz. 23° 19' 23" K. H.) vs az egy. Belgiom orsz. Aa mellett, kastéllyal, 378 h. 2490 lak. turfa gödrökkel, matéria szövéssel és vászon kereskedéssel.

Helms, kis folyó, melly a' volt Harz nevű Westfáliai oszt.ban Nordhausentől nem messze ered és Ustrutba ömlik.

Helmscherode, falu a' volt Harz Westfáliai oszt. Gandersheim mellett 21 h. 170 lak. szomszédságában találhatik vasnak hígágára igen szükséges híg kő.

Helmetedt, ker. a' volt Westfália Kir. Schöningi kerül. ből Calvörde hivatalt kivé-
vén, Braunschweigi ker.hez tartozandó helységekkkel, Magdeburgi, 's Halberstad-
mü. LEX. II. DAR.

ti tart.kból, Wolfenbüttel ker. nek némelly helységeiből áll; délfelé Halberstadti ker. keletre Magdeburg 's Neu haldensleben, ész.ra Lüneburgi nagy Herczs. nyug. ra ez 's Braunschweigi ker. határozzák, 19 5/100 mf-dön 48035 lak. kik némelly Zsidókat 's kath. kivé-
vén lutheránusok, 4 vst, 2 mst, 121 falut foglal, mindössze 11 kant. 82 községekre van-
nak felosztva Fővsa

Helmetedt, (52° 13' 45" É. Sz. 28° 41' 0" K. H.) alsó Prae-
fektusnak lakóhelye, ker. béli Felsőségeknek, 's pol-
gári ítélőszéknek, igen kel-
lemetes tájékban, általjá-
ban tornyokkal erősített
várral körül vagyon véve,
melly körül egy sáncz vagy
sétálóhely két rend hársfá-
val vagyon, 4 kapukkal,
2 külső vsokkal, 2 közönsé-
ges helyekkel, az úgy ne-
vezett Julieum Akademiá
épületekkel, Német orsz.
nak legjelesebb Universitás
épületével, 30000 könyvek-
ből álló könyvtárral, fű-
vész kerttel, 3 templ. deák
iskolával, özevgyházzal,
mesterek Semináriumával,
1 nemes telekkel, 450 ház.
4510 l. a' lakosok földet mi-
velnek, szarvas marha, juh
's disznó tenyésztet üznek,
serfőzéssel, pálinka égetés-
sel, szappan főzéssel, kalap
csinálással, és fazékás mun-
kával foglalatoskodnak. Va-
gyon itt azon kívül flanér,
liqueur, jó illatú vizek,
erzet, czúkor, 's agyagbél
pipa fabr.kal. A' vs 4 kal-
már, 1 szarvas marha,
's héti vásárokat tart. Hars-
lebi kapu előtt barna
szénégetés vagyon, Corne-
lius hegyén ismeretes Lüh-
bi kövek, gránit darabok

látszatnak, mellyek nyilvánosságosan a' legrégiebb időbéli német Vitézeknek temető helyeikre vannak téve.

Helsingborg, (56° 2' 55" É. Sz. 30° 23' K. H.) Svéd város hely Schonen tart. Malmöhuslänban, Oresundmellett, melly itt csak 1/2 mfdnyi széles, azért innét Dániába legközönségesebb általmenetel vagyon. Malmöetől 7 mfdnyire észak felé, Stockholm-tól 65 mfdre dél-nyugot felé fekszenek; nyílt, kicsiny, nem jeles vs, 700 h. 2000 lak. kik vsi mesterségekből élnek, e' mellett kereskednek. Vagyon itt fegyver, özúkor, kalap, pántlika, vas edény fabr. A' révpartja nem mély. A' vson felül régi tornyon egy Telegraph áll. A' tájék igen bájoló.

Helsingfors, (60° 5' É. Sz. 44° 40' K. H.) város vs Tavast tart. Finnlandb. a' Finni tenger öbölénél egy fél szigetben, szép tájékban, Wannának kifolyásánál, 2 erősséggel, egy igen tágas s. jó révparttal, mellyet Sweaborg vár oltalmaz, 6400 lak. vitorlavászon fabr. val, dohány plántálással, kereskedik gabonával, deszkával, halakkal, vassal s a' t.

Helsingland, Gefleborg Svéd tart. Norlandiában a' Bothni tenger öbölénél, északra Medelpad s Jämtland, nyug. ra Herjedalen s Dalarne határozzák. 20 Svekus mfd kosszú, 16 széles, térség nagysága 140 □ mfd, 52000 lak. Jól formán hegyes, erdős s vad, de még sem terméketlen tart. Legielesebb folyóji: Husna, Svagän s Woxna; tavai: Hassela s a' nagy Tó. A' föld

ott, hol műveltetik, sok gabonát, hüvelyes vete-ményt, krumplit, lent, kendert, afonyát, mellyből bor készítettik, szolgáltat. A' marha tenyészete nagy, az erdők nyír, s fajt tyukokat, a' vizek sok halakat, a' hegyek sok vasat foglalnak. A' lakosok között sok szegény Lapok is laknak. 2 ítélőszék ker. tekre osztják fel. Fő vsa Hadwicks wall.

Helsingör, v. Helsenör, (56° 2' 17" É. Sz. 30° 17' 47" K. H.) eleven tengeri vs Dániai Seeland szigeten Ore Sundnál, Kopenhágától mintegy 6 mfdnyire egy kis révparttal, kicsiny és nagy kikötő torokkal, melly nagyobb hajókat foglal magában. A' révparti töltés itt fából vagyon, s hidnak neveztetik, 636 h. 5000 lak. kik mesterségekből, fabrikákból, kereskedésből s hajókázásból élnek. A' szoros tengeren Svéd országba való általmenés a' lakosoknak nagy dolgot ad. Szomszédságában Kronenburg nevű kastély vagyon, mellynél az itt elmenő hajók vámot fizetnek, azért itt a' napkeleti kereskedésben részt vevő országoknak Követjei laknak. Az ide való betegek háza jól el vagyon rendelve, szomszédságában emlékeztetre méltó a' Marie-Lyst, v. Hamlet kertje, hol Hamlet Atya megölettetett.

Helstone, vs Cober fónál, Cornwall angol Grófságban kis révparttal, mellyből sok czín vitettetik.

Heltau, Helt, s Disznófalva, Szász falu Erdély orsz. nagy Szébeni Székben, 2800 lak. egy kastéllyal, gyapjú ta-

kácsággal , nagy gyümölcs
míveléssel.

Helvetzia, vagy is mai neveze-
te szerint Schweiz, francz.
Suisse , Európának közép
részében . az É. Sz. 45° 45'
és 47° 48' , a' K. H. pedig
23° 40' és 28° 10' között fe-
szik , és Német, Olasz 's
Francia országoktól kör-
nyékeztetik, nevezetesen ha-
táros északról a' hajdani
felső Alzatziával, most fel-
ső Rajnai francia osztlyal
és Sváb orsz. gal, most Ba-
den és Bajor orsz. kal; kel-
ről Tyrolissal; délről a'
mostani Lombardi - Velen-
czei Kirs. gal, Piemont és
Savoja tart. kal; nyug. ról a'
hajdani Bourgogne és Fran-
che-Comté tart. most Ain,
Jura és Doubs francia oszt-
ályokkal.

Régen Helvetzia Német
Bírod. hoz, és az avval egy-
bekötött Burgundiai-Arela-
ti Kirs. hoz tartozott; Zü-
rich, Basel, Bern, Schaf-
hausen, Genf 's a' t. Bírod.
béli szabad vsok voltak. De
midőn a' Császári tisztar-
tóktól felettébb szorongat-
tatnának 1307-ben Schwiz,
Uri, és Unterwalden kant.
khan a' császári tisztartók
ellen lázadás támadván,
Tell Wilhelm eszközlése ál-
tal, 1315 fegyverre került
a' dolog; kedvezvén nékiek
a' szerencse , szorosabb
szövetségre léptek, melly
1351 — 1353-dikig Zürich,
Glarus, Zug, Bern és Luzer-
na kantonok hozzáállások-
kal nagyobbított; ide já-
rultak későbbben 1481 — 1513-
dikig Freyburg, Solothurn,
Basel, Schafhausen és Ap-
penzell tartományok, úgy
hogy már 13 nevede-
ne számok, ezek öszveség-
gel képzik a' szövetséges

Társaságot , mellyben a'
nyolcz első: régi helyek-
nek nevezettek, mivel a'
függetlenség megszerzésé-
ben első voltak és 30 esz-
tendőig magánosan állot-
tak. Ezekhez léptek mint
frigyes társak: a' Sz. Galle-
ni Apátság, Sz. Gallen és
Biel vsok birtokaikkal;
mint szövetséges barátok:
a' Vallisi köztársaság Grau-
bünden, vagy is a' felső
Rhaetiai 3 szövetségek; a'
Neufchатели Herczs. Vallen-
ginnel; Mühlhausen (felső
Alsátziában) és Genf vsok
birtokaikkal. Ide tartoztak
két vagy több kantonok a-
latt lévő köz urodalmak is,
a' mint következnek; Thur-
gau, Rheinthal, Sargaus,
Gafer, Urnach, Baden, a'
felső, és alsó szabad tiszt-
ségek, Schwarzenburg, Mur-
ten, Orbe's Echalens, Grau-
son, Riviera, Bolenz, Bel-
lenz, Lauis, Luggarus, Men-
dris, Meynthal és Rappen-
schvyl vsa. Ezek öszvesé-
sen állították a' Helvetziai
köztársaságot, melly a' kül-
ső Fejedelmektől csak a'
Vestfáliai béke kötésben
1648-ban ismértetett annak,
minekelőtte egynehány még
véres csatákat kényszerített
függetlenségéért kiállani,
és belsőképen is a' Religió
változtatása végett okozott
gyűlölségekből kegyetlen
ellenségeskedéseken ment
volna által. De legszomo-
rúabb idő pontja volt Hel-
vetziának a' múlt Századnak
vége, midőn 1798-ban a'
Francziáktól meggyőzöttet-
vén új, a' Francziákéhoz
hasonló polgári alkotmányt
kényszerítették felvállalni,
és a' Francziáktól nemű
neműképen függő volt. So-
kat szenvedtek a' követke-

zö háborús esztendőiben is; míglen 1814-ben tökéletes függetlenségeket 's szabadságajkat a' győzedelmes szövetséges Fejedelmek által vissza nyerték volna.

Nagysága 's népessége: Helvetzia hosszában kel.ről napnyugotnak 45, szélességében mintegy 30, egész környékében 140 mfdet foglal. Térsége kerek számban 900 □ geogr. mfdre tétetik. Népe ssége az ide vett három új kant kal könnyen 1660000 meghalad.

Földét tekintvén, leghegyesebb tartomány ez Európában; hegyek hegyeket, havasok havasokat érnek; itt és ennek szélein találtnak a' régi világnak legmagosabb bércei, első ezek között a' híres Mont-blanc, ezt követik Matterhorn, Finsteraarhorn, Jungfrau 's a' t. Örökös hóval fedeztetnek, és jéghegyeket formálnak. Innen természetes a' következés: hogy földének termékenysége csekély légyen; melly azonban külömbféle vidékeire nézve, külömbféle: a' szántás 's vetés általjában kövecssége miatt fáradságos és költséges; legtermékenyebb szántóföldei Aargau, Bern és Vaadland kant. némelley részeiben találtnak; nagyobb elömenetellel műveltetnek a' szőlőhegyek, mellyek jó bort nyujtanak; de a' nemzeti gazdaságok marha tartásban áll, ismértesek a' Svajczeri tehének 's zöldes sajtok; ennek gyarapítására minden legkissebb darab földet egész a' havasokig szántás 's legelőkké változtattak. Gyümölcse 's fája bőlegben van. — Folyóji,

tavai, 's patakjai felettébb számosak: folyóvizei közül nevezetesebbek: a' Rajna, Aar, Rhone, Tessin v. Ticino, Inn, Reusz, Limat, 's a' t. Tavái közül: a' Genfi, Bodeni, Lugani v. Lausi, Vierwaldstädti, Zürichi, Neuenburgi, Thuni, Brienzi, Murteni, Zugi, 's t. m.

Levegője nagyobb részint földi minémüségétől függ, 's erre nézve külömböző is: havasi között csak nem a' Siberiai hideg uralkodik, lapályos tájékiban pedig és a' déli széleknek nyílt völgyeiben a' nyár igen heves, mintha a' természet szabad lelki lakosit a' bátorságra mint keményíténé, mint buzdítaná. Általjában véve tiszta 's egészséges levegővel bir Helvetzia, mutatja ezt lakosinak tartós 's erős test alkotások 's egészségek hosszú életek; és a' környü lálás, hogy a' beteges külföldiek ide siotnek rongált egé sségeket a' tiszta levegő éléssel visszaállítani; egy szóval Helvetziának levegője különös 's ritka helyekben tapasztalt újítást háraszt az emberi testre 's ennek egé sségére. — Azonban meg nem lehet felejtkezni, hogy Helvetziának némelley hegyes vidékiben, kivált Vallisban, természettől felettébb tompa elméjü, és éktelen formájú emberek találtnak, kik Kretineknek hivattatnak. l. Cretins.

Lakosi a' Keltiai Népektől származnak, mellyek az akkori Galliából jöven, itt letelepedtek, és a' Rómaiak urodalmok alatt ezeknek nyelvét, szokásait 's részint csinosodásokat is felvették. De midőn későbbben a' Burgundiaiak

's Alemannok Helvetziának napnyugoti, északi és észak-keleti részeit elfoglalták 's ezekben letelepedtek volna, elnyomván a' Római nyelvet 's szokásokat, tulajdon német nyelveket terjesztették ki; délkeleti részeit a' hajdani Gallusok előtt ide futott Tusciaiak, déli vidékit pedig más bevándorlott Olaszok népesítették. Innen eredt az a nyelvbeli különbség, melyet most Helvetziában tapasztalni; öszveséggel 4 nyelvnek van keletje maiglan Helvetziában: a' német nyelv, vagy is inkább ennek különös, durva, nagy részint torokon ejtett, sok régi német 's tulajdon nemzeti szavakkal öszvekevert dialektusa; melly ismét több ágakra szakad, és a' tiszta Németnek alig érthető. Ez északi, közép 's keleti részeiben uralkodik. A' Franczia nyelv Helvetziának délnyugoti részeiben Jura hegységnek hosszában lefelé egész Vallisig uralkodó. A' régi Olasz vagy is elrontott Deák, és Ó - Rhaetiai szavakkal egyveledett nyelv Graubünden némelly részeiben kelendő. És a' tiszta Olasz délnak a' Tessini kant. ban hallatik. A' mai Helveta egészséges levegője, munkássága, és még igen együgyű életmódja mellett, egészséges, erős, inas és tartós testtel bír; általjában termete közepszerű, kevesé vastag 's durva, de sokat jelentő ábrázatja; távol minden puhaságtól, egyenes szívű becsületes emberek; együgyű életmódjuk, szorgalmok, rend kedvelések által főkép különböznek más Nemzetektől;

nagy hennnek az álhatatosság, magok elszánása, és kivált a' szabadság és Haza szeretete, azért is messze lévő tart. nyokban a' hazavágyástól különösen gyötörtetnek. De nem csekély benne az akaratoskodás 's nyakasság is; a' szembetűnő haszonvadászatjokat némű néműképen országok természetes szegénysége mentegeti. — A' fejeér nép erkölcsisége 's tiszta élete dicséretet érdemel; hív házastársak, és jó anyák; de már itt is berontott némelly vsokban a' fényűzés, és az úgy nevezett nagy világ tónja itt is kezd már uralkodni. — Ruházatjokat ál-orczás tánczainkban szemlélhetni.

Foglalatosságai, mint más csinosodott Európai Nemzeteké, a' mezei gazdaskodás, vadászat, halászat, mesterségek, művek, fabrikák üzése 's a' kereskedés. A' mezei gazdaskodás Helvetziában virágzó állapotban vagyon, bátor még itt is az e' végre öszvegyült társaságok sok előítéleteket kiirtani maiglan hasztalanúl fáradoztak; legnagyobb tökéletességben áll Aargau, Zürich és Thurgau kant. kban. A' földművelés általjában véve szorgalmatosan üztetik, melly szorgalom annál dicséreteesebb, hogy az Helveta szántóvetőnek az aratás ötszörös fizetéssel törli veritékit; nagyobb előmenetellel műveltetnek a' szőlőhegyek 's a' gyümölcsfák, de mind ezeket felülhaladja a' marhatenyészet, a' mint ezt már fellebb megjegyzettem; a' selyem bogár tartás is sokat béhoz az országnak. A'

vadászat, mivel kinek kinek szabad, inkább mulatság mint élelem keresés végett, számos és felettebb indultatos barátokat táplál, nevezetesen a' gime vadászok, de egyszer'smint veszedelmesek is illy mulatságok, eszt.ként sok száz ifjak vesztik a' magas jegesök között életeket, vagy örökös bennákká lesznek, a' nélkül, hogy illy szomorú példák másokat visszatartóztatnák. — Sokaknak nyújt kenyeret a' halászat, Helvetziának vizei külömbféle jó ízű, kivált angolna, pisztráng's szemling halakkal bővelkednek, a' halászok egyszer'smint hajósok is szoktak lenni. — Mestersegekre, kézművekre 's fabrikákra kényszeríti őket országok szegénysége; ismételtesek minálunk is a' Helvetziai vászon, bőr's pamut portékák, papirosokat Német ország becsüli, az itt készült órák, porcellán, selyem's más efélék is becsben vannak; művészi között a' réz metszők, képfaragók, 's kivált a' tájék festők, kiket itt a' természet formál, érdemelnek említést. Itt találtatott fel, melly régtől sokaknak törélméjét, a' múlt évben az örökké mozgó erömiv vagy is mobile perpetuum. — Kereskedése segítettvén sok hajókázható folyójtól's tavaitól, igen eleven, és a' mint belső pénzbeli bősege jelenti, az ország nem csekély hasznával kapcsolatik, kivitel portékáji: szarvas marhából, sajtból's irós vajból, vászónból, pamut's selyem materiákból, bőrökből, író és posta papirosból, kevés borból, gyü-

mölcsből, havasi füvekből állanak; ellenben behordatnak: gabona, só közel 300000 mázsa, sertvések, tengeri halak, téli drága gyümölcsök, mint: narancs, citrom's a' t. finom angol posztók, külömbféle ital nemek, 's más effélék. Főbb kereskedő vsok északi's keleti részeiben: Schafhausen, Zürich, és Chur; napnyug. nak Basel's Neufchatel; déli vidékiben: Bellinzona, Locauno, Lugano, és most Genf v. Geneva vsok. A' kereskedő hajók a' Bodeni tavat, Rajnát, Rhone's Aar folyókat, a' Genevai tavat; a' szekerek pedig a' Schafhausen, Tyrolisi, Baseli, 's Sz. Bernárd, és Simplon hegyeken vezető utakat járlák. Évbéli vásárjai között a' Zarzachi és a' Luganoi legnevezetesebbek, az utolsóból több ezer darab szarvas marhát hajtának el az Olaszok.

Pénzei külömbfélék; legközségesebbek a' tallérok's forintok, ezeket vagy francia Sous és Denierekre, v. Batzen, schilling's krajczár apró pénzekre osztják; Helvetziai frankokat v. livreket is találni, mellyeknek értéke 27 xr. Illy külömbségek uralkodnak a' mértékekben is. Községesen 133/10 Helvetziai mftdek számláltatnak az Egyenlítő kör' egy grádicsára. Nedv-mértékekből a' Saum, melly másfél akót; a' nehézség mértékeiből a' közönséges mázsa van szokásban, de ezek is nagyságokra nézve külömb tart. nyokban's vsokban változnak.

A' mi a' Religiót illeti: kettő az uralkodó, vagy is

inkább egyyenlő jussokkal bíró, t. i. a' Római kath. és a' Protestáns-Reformata; Lutheránok csak itt ott találtnak, 's nincs különös templomok; Zsidók csak 2 falukban laknak Aargau kant. ban. A' kath. Anyaszentegyházhoz tartoznak: Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Freiburg, Solothurn, Tessino, belső Rhodeni Apenzell, és Valis kantonok egészen; tovább némelly részei Aargau, Thurgau, Glarus, Graubünden 's Sz. Galleni kantonoknak; de a' népesebb kant. kat a' Reformátusok foglalják, ú. m. Vaad v. Leman, Zürich, Schaffhausen, Bern, Basel, Genf kant. közel egészen, Neufchatel, Aargau, Thurgau, Glarus, Graubünden, Appenzell 's Sz. Gallen kantonok nagyobb részeit; úgy hogy a' reformátusok száma egy harmad résszel felül haladja a' kathol. számát. A' kath. nak 5 Püspökjek van: a' Constanci, Sedunumi (Sitten), Churi, Freiburgi, és a' Comói; itt szokott egy Pápai Nuncius is tartózkodni. A' refor. kantonokban püspöki jussokkal bír a' kormányshék; templomaikban még eddig orgonát ritkán vagy éppen nem találni; Ministerjeik jövedelme igen csekély. — Nemzeti innepok közül a' hűség esküvés napja, melly két esztendő által egyszer Entlebuch völgyének közepette Schüpfenben tartatik, és a' mulatságos Hirs- vagy Gűdis-Hétfő farsang végső napjaiban legjelesebbek.

Nagy érdemeket szerettek magoknak a' Helvetziaiak a' szép műveknek és tu-

dományoknak minden ne-
meiben: mutathatnak ők mély bölcsekedő 's természet vizsgáló férfiakat, tudós Orvosokat, jó föld és történet írókat, csupán a' törvényben maradtak hátra. Versköltői közül csak az egy mindenektől kedvelt Gesznert említem. Iskoláik is számosak: Universitást Baselben; Acade-miákat Zürich, Bern, és Lausanne vsokban; Gymnasiumokat minden nagyobb vsban találni; ezek közül a' Luzernai, Freiburgi, Sitteni, Rorschachi; és Bellinzonai a' katolikusoké. A' reformátusok tógátusaik Baselben, (itt a' mi ref. hazafiainkra is van fundatio) Zürichban, és Bernában találtnak. Tudós társaságok közül: az orvosok 's seborvosok, természet kedvelők, gazdálkodásra ügyelők, és a' tanulók társaságai nevezetesebbek. Ezeken kívül vannak művész, katona, 's muzsikus társaságok is; meghaladja ezeket néma hazafiú czéljával az úgy nevezett Helvetziai társaság, mellynek évbéli gyűlekező helye Aarau. Közöségek könyvtárakat, pénz, természet, 's képgyűjteményeket Baselben, Bernában, 's Zürichben kölcsönözö vagy is olvasásra szolgáló könyvtárokat csekélyebb helységeken is találni, hanem a' mi különös Helvetzia vsai nem kedvelik a' játék szint, állandó játszó társaságot sehol sem, vándorlókat pedig csak Bernában, Baselben 's Zürichben, most már Genévában is láthatni; sok vsok nevérol sem ismerik azokat.

Polgári alkotmánya. A' 21 kantonok közül mindegyiknek saját, független alkotmánya van, mindazonáltal a' kantonok az ország gyűlése (Tagsatzung) által egyben vannak kapcsolva; ebben jelennek meg az egész köztársaság követi; a' népesebb kantonok két, a' többiek csak egy voksal bírnak; kormányzó kantonok: Freiburg, Bern, Solothurn, Basel, Zürich és Luzerna; ezeknek polgármestereiktől választatik eszt.ként a' köz társaságnak feje és a' Gyűlésnek előlülője, ki Landammannnak, és Excellentiás Úrnak tituláltatik, ennek őrizete alatt van az ország pecsétje, ő hozzá járulnak a' külső Fejedelmek Követjei, 's midőn a' gyűlés nem tart, a' büntető hatalom is kezeiben vagyon. A' gyűlés rend szerint csak egyszer tartatik esztendő által Junius hónapjában, azonban nem ritkák a' rend kívül való gyűlések is. A' gyűlésnek van egyedül jussa hadat indítani 's békeséget kötni, külső Hatalmasságokkal szövetségbe lépni, de erre három negyedrészenek megegyezése kívántatik. A' gyűlés engedelmé nélkül semmi külső Hatalomnak Helvetziában katonákat verbuválni nem szabad. Ő parancsolja a' szabott katonaság számának kiállítását, és kinevezi a' fő Vezért. Elitéli az egyes kantonok között támadt pöröket; kijegyzi a' külső Fejedelmekhez küldendő Követeket, 's a' t. — Hadi ereje közönségesen 15 ezerből áll, de szükség idejében több mint 30000 ne-

vedkedhet. — Helvetzia most 21 következő kantonokat, vagy is külön, saját, 's független köz társaságokat számlál; mellyek öszveséggel az egy Helvetziai köz társaságot formálják, és népességekre nézve illy rangban állnak: Bern, Zürich, Vaad, Sz. Gallen, Aargau, Luzern, Tessino, Thurgau, Graubünden, Freiburg, Appenzel, Solothurn, Basel, Schvyz, Glarus, Schafhausen, Unterwalden, Uri, Zug; 1814 évnek Sept. 12-én tartatott Helvetziai gyűlésben ezen három népes tartományok: Vallis, Genf, és Neufchatel Helvetiának független kantoni közzé iktatattak, de Neufchatel most Fejedelemség és Burkus Király birtoka.

Helvötsluys, (57° 49' 29" É. Sz. 21° 47' 38" K. H.) erős falu egygy. Belgiom orsz. Maastorkolatjainál, kis révparttal, 1210 l. vagyon itt hajócsináló hely, jó élet tárház, 1800-tól fogva hadi, 's kereskedő hajóknak megmaradására, 's bátorságára ezen révpart, szélvész, 's jég ellen megtárgittatott, 's megerősített. Innét Harwichba mégyen a' közönséges átlamenetel, melly jó időben 15 — 18 óra alatt meg esik.

Hemau, kis vs Bajor orsz. Regeni ker. 267 h. 800 l. országító széknek, 's Számtartósnak lakóhelye.

Hemhofen, vs Bajor orsz. Rezat ker. feje edény, 's Berlini kékfestő fabr.

Hemid, Amida, vs Natoliában Asiában, nagy és népes, török igazgatónak, 's egy Érseknek lakhelye.

Hemmau, vs Bajor orsz. felső Duna ker. 250 h. 900 l.

Hemmendorf, mvs a' Homburgi Gróf.ban, Calenbergi Her.ben, Saxonia orsz.ban, erdejében kőszén ásatattik.

Hempsted, mvs Hertford Angol Grófságban dombok között Gode mellett, Colnnak egyik karjánál jeles búza kereskedéssel, környékben 22 malmok van.

Hems, l. Hims.

Henares, fő új Castiliában Spanyol orsz. mely Xalamma főba ömlik.

Heneagas, Bahama szigetek napnyugoti Indiában melyek a' víz miatt meglátogatnak.

Hengelo, vs Friesland tart. most egyesült Belgiomhoz tartozik. 2030 l.

Hengersberg, mvs Bajor orsz. alsó Duna ker. Dunától nem messze 130 h. 730 l. nagy kender 's köles vetéssel, marhatenyészettel, országítólszéknek, 's számtartósnak lakóhelye.

Hengintone, hegy Cornwall tart.ban, Angliában, Lancoston mellett, gyémánt találtatik benne.

Hentley, vska Thames mellett Oxford Angol Grófságban 7000 l. egy deák, 's egy szabad oskolával, nagy gabona vásárokkal, rozs, maláta 's termés kereskedéssel Londonban.

Henndorf, falu Bajor orsz. Salzachi ker. 50 h. 360 l. kik jobbára fehér fonál csipke elkészítéséből élnek, egy Viskariális templ. országfejedelmi serházzal.

Henneberg, Herczegségre emeltet Grófság előbbeni Rajna szövetségben napkeletre határozza SachsenCoburg Herczs., 's Schwarzburg, északra Sachsen GothaiHerczegség, és Eisenach, nyugotra Fulda oszt. 's Fulda

Herczs., délfelé Würzburgi nagy Herczs., térségnagysága 34 □ mfd 106000 l. fő folyója Werra. Ide's tova jó földműveléssel bir, dohány is nagyon termesztetik. Ilmenau mellett réz, ezüst, vas 's aczél bányák vannak, a' hámorok számosabbak, Salzungenben 's Smalkaldban só főzetetik, némely helyeken egéséges ferdők is találtnak. Meinungenben sok parket készítettik. Suhlában 's Smalkaldban jó fegyver, 's vas fabr. vannak. A' hitvallás általjában evang. Ezen Grófságból 1) birt a' Szász Kir. 8 3/4 □ mfdön 34000 l. mely Bécsi Congressus szerint Burkus orsz. hoz Herczs.re emeltetetvén Hennebergi Grófnak címével csatoltatott. 2) Sachsen Weimar 5 1/4 □ mfdön 8000 l. 3) Sachsen Meiningen, 11 □ mfd 32986 l. 4) Sachsen Gotha 2 1/2 □ mfdön 4500 l. 5) Sachsen Coburg, 2 □ mfdön 4450 l. 6) Sachsen Hildburghausen 3/4 □ mfdön 1800 l. 7) előbbeni Westfáliai Király 5 1/2 □ mfdön 20250 l. tudni illik Schmalcaldot. Schwarza helység, 's kastély Stolberg Wernigerodei Grófhoz tartozandó. A' Henneberg nevű kastély ezen Grófs.ban Meiningtől egy mdnyire 1583 kihalt Grófoknak familiaházok vala, 1525-ben a' paraszthadban elrontatott, olly nagy vala, hogy falai között most egy darab szántó föld műveltetik, minden Szász eddig nevezett Herczegek ezen Grófs.nak része miatt, Hennebergi Grófoknak címét viselik.

Henneban, (47° 47' 50" É. Sz.

14° 22' 50" K. H.) szép eleven tengeri, 's kereskedő vs Morbihan Francz. oszt. Blavet mellett 4550 l. egy rév parttal, gabonával, vassal, mézzel, 's apró heringgel kereskedik.

Hennegau, v. *Hainaut*, Hanonia, néhai Grófs. Austriai egyesült Belgiomban, vagy Burgundi ker. mellyet északra Flandria, napkeletre Brabantia' Herczegsége, Namuri Grófs., Lüttichi Püspökség, délfelé Champagne Picardie, napnyugotra Artois, 's Flandria határozott, legnagyobb kiterjedésében déltől ész. ra 12, keletől nyugotik 13—14 mfd. Az idevaló Levegő jó, 's mérsékelt, a' föld bőségben hoz gabonát. A' jó legelőhelyek, mindenféle marhát kitartanak, a' juhok jó gyapjút adnak. Az erdők mindenféle építő, 's égető fával szolgálnak. Ezenkívül vagyon itt kőszén, vas, ólom, szép márvány, palakő, más igen jó kövekkel. Legjelesebb folyóji: Schelde Sambre, 's Dendre. Az egész Grófs. ban 24 vs vagyon. A' faluknak száma pedig némellyek által 950, mások által 614 tétett. Volt itt 16 férjfi, 's 10 Asszonyi Apáturság, 12 káptalan 's több kis klastromok. Francz. ország Pyraeneusi békeség által Landrecy, Guesnoy, Avesnes, Mariembourg, 's Philippeville vsokat; Nimvegi békeség által Valenciennes, Bouchain, Condé, Cambray, Bavay, 's Maubeuge vidékeivel; Ryswicki békeség által több falukat, Lünevilli pedig által 1801 ezen Grófságnak maradékát is megkapta,

legnagyobb része Jemmapes oszt. hoz ragasztatott.

Hennemark, darab föld Aggerhuus Norwegi tart. ban.

Hennersdorf, Grösz Hennersdorf nemes mvs felső Luzátziában Zittau mellett, 2890 l. két leány nevelő intézetel, melly Herrnhutterekhez tartozandó..

Hennersdorf, (kath.) falu felső Luzátziában Lauban mellett, sok mesteremberek lakják, legjobbára fújó muzsika szerszámoknak elkészítőji.

Hennersdorf, Seifenban vagy Seifhennersdorf, falu felső Luzátziában Zittau mellett 4000 l. vászon, pamut, 's rokka fabr.

Hennersdorf, (felső 's alsó), 2 Lichtenstein Hercz. nek faluja Cseh orsz. Leutmeritz ker. 175 l. 92 h. vászon, 's pamut fabr.

Hennersdorf, ennek előtte Heinrichsdorf, nagy falu Morva orsz. Preraui ker. egy Plébániával, 's egy kastéllyal, 299 h. 2200 l.

Henrichemont, vs 155. h. 2630 l. Cher Francz. oszt.

Henriettenthal, üvegbánya Saalfeld Herczs. ben Gräfen-thaltól 2 órányira, melly esztendő által 8000 tall. tiszta üveget ad.

Henriquille, sós tó Sz. Domin-go szigeten nyugoti Indiában.

Hepha, Kepha, Epha, Jebba, Getta, feküdt Phoeniciában Carmel hegyétől nem messze.

Heppenheim, kis vs Starkenburg Hassziai Herczs. ben, Katzenelnbogentől délfelé, hegyi úton Starkenburg kastéllyal 4000 h. 3190 l. szőlő 's gabona mivelléssel.

Horaclea, (41° 1' 3" E. Sz. 45° 34' 19" K. H. egykor

Perintus, régenten nagy vs, most kis hely Marmora tengeren Romániában. Itt egy Görög Püspök lakik, még egy római Amphitheátrumnak maradéki látzatának, melly Severus Császár idejében állíttatott fel, az idevaló révpárt igen jó.

Heraclea, 1) jeles vs Pontusban Bithin. kis Asiában; jó révvél, Megarensesek szállítványa volt, Lycus fótól 20 stad. 2) vs Joniában Latmus hegy alatt. 3) vs Syriában Laodiceához közel.

Heracleopolis, Magna Herculis Civitas, feküdt azon nevű Nomosban, közép Ægyptusban, melly Heptanomisnak is mondatott, 's fő vs volt. Ezen nomos egy sziget vala Nilus főban, az Aphroditopolisi és Arsinoiti között; igen termékeny volt, mellyben olaj is termett, és sok bor. A' vs Nilussal és Moeris tóval csatornák által egyesült. Itt az ellenséges Ichneumon, crocodil, és a' vidrák imádtattak.

Heraclium, feküdt nagy Del-tában, Ægyptusban, a' Kanothi torkolatnál, Hercules templomával. Azonnevű vs volt Lybia Marmaricában is, és Thessalia határán.

Héraklása, magyar helység 'Vas Várm. Szombathelyi járhán, Perénth vizénél, kis Unyom mellett, Szombathelyhez 1 óra. F. U. több nemesek, alacsony kastéllyal gyönyörű tájékban, igen jó gyümölcsös.

Heraletz, falu Cseh orsz. Csalau ker. 63 h. egy kastéllyal, materia fabr., 's vászon fehérítéssel.

Herat, keleti Persiában tart.,

melly Chorassan nyugoti Persiai tart.nak déli részét foglalja, hegyes, de még sem terméketlen tart. Fő vsa

Herat, Heri, Arca, (34° 42' É. Sz. 78° 5' K. H.) népes, de sokszor elpusztított vs hasonlónévű fónál kertekkel, 's szőlő hegyekkel körül van véve, egy erősséggel, és szőnyeg fabr., Persia, v. napkeleti India között fő portékák letelepedés helye. A' vásár igen nevezetes.

Herault, fő Francz. orsz. elébbeni Languedoc tart. Espéron, 's Mont Eygnal tövében ered, Valerouge szép völgyben Sevennen tart. Vigantól ész.ra, a' mostani Gard, 's Herault oszt. keresztül folyja, Agnane, Pezenas, 's Agde felé folyik. ez alatt mintegy 15 mfdnyi folyása után egy torkolaton által, melly Grace nevet visel, a' közép tengerbe ömlik. A' vizét nem lehet inni. Az innét neveztetett.

Herault oszt. az előbbeni alsó Languedocból egy részt foglal magában, térség nagysága 114 □ mfd 30 1100 l. négy község kerületekre vagon osztva t. i. Montpelier, melly fő vsa, Lodeve, S. Pons, 's Beziers; mindössze 333 községet 36 kantonban foglal magában.

Herba, helység hegyes tájékban Algiértől Constantinába vezető úton, melynél maradékok majd 3 mfd környékben taláztatnak, ezek között van Amphitheátrumnak egyik része, Joniai templomnak elő része, 's homloka egy kis mauzoleummal legjobban tartattak

meg.

Herbemont, vs Ardennes Fran. oszt. ban hegyen épült kastéllyal.

Herbersdorf, igen jól épült kastély Marburgi ker. alsó Stajer orsz. melly hasonló nevű kihalt Grófoknak törzsök házok vala.

Herberstein, Uradalom 's kastély Grätzi ker. alsó Stajer orsz. melly hasonló nevű kihalt Grófoknak törzsök házok vala.

Herberstein, l. Herbstein.

Herbignac, vs alsó Loire Fran. oszt. 2020 l.

Herbolzheim, mvs Badeni N. Herczs. Treisami ker. 1200 l. nagy len miveléssel.

Herborn, kis vs hegyen épült kastély Bergi Sieg oszt. Dill mellett, 400 h. 2500 l. egy refor. akademiái Gymnasiummal, posztó, harisnya, 's pipa fabr., timársággal.

Herbsleben, Forsteri Uradalomhoz tartozandó helység Gothai Herczs. ben Unstrut mellett, 313 h. 1450 l. hüvelyes vetemény, leginkább spárga 's len itt miveltetik. Pamut fonással.

Herbstein, Herberstein vs Fulda Herczs. 200 h.

Hercule, kis sziget a' Toscánai tengeren, Piombino Herczs. nek szomszédságában.

Herculanum, Heraclium, régenten jeles vs Nápolytól nem messze Olasz orsz. ban, melly a' mai Torre del Greco, 's Portici között feküdt. Titus római Császár u. ralkodásának első esztendeiben Vesuvnak kiütése által eltemettetett, midőn már ennek előtte több földindulás által igen megrontatott volna, már 1680, 's 1711-ben az ásás alkalmatosságával valami ezen szerencsétlen veséből feltálla-

tett, 1738-ban nagyobb szorgalommal ásattatott, 's ekkor, és 1756 's 1757 régiségnek legjelesebb maradéki találtattak. Királyi költségeken róla több rajzolatok tétettek, mellyek könyvtárokban tartatnak. Most nagyobb szorgalommal ásattatik.

Hercules oszlopai, két hegy, Calpe, mellyen most Gibraltár fekszik, 's Abyla a' szoros tengeren innét Ceuta mellett, Spanyoloktól Sierraximiera, vagy Sierra de las Manas, az az majomhegynek neveztetik.

Hercynius, Hercynius Saltus, 9 napi járásnyi széles, és 60 hosszú erdő volt Germaniában, mostani neve Harzwald.

Herczeg szigetei, l. Prinzeninsel.

Herdonen, falu Badeni Treisami ker. 24 h. 83 l. vasércgödörökkel.

Herdiche, vs a' volt Ruhr Bergi oszt. Ruhr mellett 850 l. gyapjú, 's vas fabr.

Hereford, Angliában Grófság, mellyet délfelé, 's északra Shrop Grófa., napnyugra Radnor, 's Brecknok felé Hatteralgeb, délfelé Monmouth Grófság 's Gloucester, napkeletre Worcester Grófság határazz. Térség nagysága 39 □ mfd, 8 vst 176 Ekk. l., 17944 h. 89190 l. számlál, nagyon jó földdel bir, bővelkedik vízzel, termékeny gabonában leginkább búzában 's árpában, melly egész Angliában legjobb, igen becsültetett komlót is terem. Dombokkal gazdag a' lapályságokon legel juhoknak egy neme igen vékony gyapjúval. A' gyümölcs természetesen Cyderre használtatik, melly még a' fő vsha is vitetik. A' fók, mellyek minnyáján

Wallis hegyeiből erednek, legnevezetesebbek: Lug, Wye, 's Munow, az első kettő hajókázható. Wye mindég jó ízű lazaczkokban kimeríthetetlen. Földműveléssel, 's marha tenyésztéssel legjobban foglalatoskodnak a lakosai. Fövsa

Hereford, Wye mellett, 1279 h. 5230 l. egy kesztyű fab.val, Püspöknek lakja. 16 kánonokkal, 's kaptalan templommal.

Héreggh, helys. KomáromVárm. ben Gesztesi jár.ban Szenek vizénél, ny. Ujfalutól 3 óra. F. U. Esztergomi káptalan, lak. Magy. kath. és ref.tul. temp.kal, két malmokkal, jó szőlő hegygyel.

Herentals, (51° 10' 45" É. Sz. 22° 30' 14" K. H.) vs Ne-the mellett egyy. Belgium orsz. 2540 l.

Herepe, Magyar Herepe, Herpen falu, melly 71 familiából áll, Erdély orsz. alsó Fejér Várm. lak. ref. Magyarok, 's nem egyesült görög Oláhok, egy ref. 's nem egyesült görög pléb.val: igen jó szőlő hegyekkel bir. F. U. Alvinczi 's más fam. Nagy Enyedtől 5 1/2 óra.

Herforden, (52° 7' 23" É. Sz. 26° 18' 54" K. H.) Fő vs Bielefeld ker. Weser oszt. a' volt Westfália Kir. alacsony résszerént mocsáros tájékban Werra, 's Aa által 3 részre t. i. régi és. új vs 's Radewischra osztatik, kőfállal, 's kertekre változtatott sánczal körül van véve. 5 kapukkal. 4 luth. 1 ref. templ. 878 h. 5020 l. 8 iskolával, mellyek között a' vsi Gymnásium, Colégiom, Dámák intézetével, melly a' vshoz tartozandó, 1 szegények klas-

tr.val, Klára udvarával, szegény Asszonyok számára készítettett ispitállal, és a' Klingenbergi Intézettel. S. János Collegiomi templomban nagy Wittekindnak csontjai, 's ívó edényjei fentartatnak. Máltai Rendnek volt itt egy Comen-tursága. Lak.foglalatossága földművelésben, fonásban némelly fabrikákban fonál, 's vászon kereskedésben állanak.

Herges, pléb. falu Herrnbreitungen kant. Eschwegi ker. Werra oszt. a' volt Vestfáliáb. rezet olvasztó hutával. Mellette fekszik Mommel ismérétes vas környék.

Hergisdorf, mvs Schulenburg Grófokhoz tartozandó Kliepatakon Mansfeld kant, Halle ker. Saale oszt. Westfáliai volt Kir. 1 templ. 113 h. 630 l. kik jobbára marha tenyésztéből, földművelésből, és bányász munkából élnek.

Herjedalen, vagy Herjeäda-len Svéd tartomány, Norlandban, melly Norvegia, Jämtland, Helsingland, 's Dalarne között fekszik, 18 1/2 Svéd mfd hosszú, 7—8 széles, nagyszága 98, (mások szerint 126) □ mfd 4000 l. Durva, kietlen, erdős, 's hegyes tájék, melly egy hosszú völgyet, magas hegyek között formál, vízben nincs héjánossága, de még is csak nem terméketlen, kevés gabona, krumpli, répa, méz, komló, kender, s. m. eféle természetik. Jelesek az erdők, a' marhatenyészet is nagy divatban vagyop, vadászat, halászat, 's sajtkereskedés a' lakosinak foglalatossága. Jämtlandi kerületi ítélőszékhez tartozandó, Gestrik, 's Helsing.

tart. nyal a Gefleborgi orsz. helytartóságot formálja.

Heri, l. Herat.

Hericourt, vs felső Saone Fr. oszt. 1480 l. bőr fabr.

Hering, vs Starkemburg Haszsziai Herczs. ben, 66 h. 340 l. Oetzberg hegyen épült várral

Heringen, hasonnevű kantonnak főhelye volt Werra oszt. Hersfeld ker. az eltörölt Westfália Kir. Werrának bal partyán, mellyen által itt egy fa híd vezet, 1 templ. 122 h. 720 l.

Herinnes, vs eggy. Belgium déli Brabancia tart. 2930 l.

Herisau, (47° 23' 16" É. Sz. 26° 56' 10" K. H.) nagy, népes, jeles, jól épült, 's vshoz hasonló helys. Appenzell auszer Rhoden kantonban, az egész kantonban legjelesebb, 's legnagyobb helys. több szép házakkal, egy vsházzal, egy szép pléb. templ. mal, fegyverházzal, özvegyekházával, vászón, 's pamut fabr. kal és igen kiterjedt kereskedéssel.

Herisson, vs Allier Francz. oszt. Cher mellett 122 h. 1060 l.

Herisson, Hirson Herissy vs Aisne Fr. oszt. 277 h. 2020 l.

Herk, Archa, hasonnevű fő mellett fekvő vs alsó Maas oszt. 880 l.

Herkemer, ész. Amerikai szabad társaság New York tart. ban Ontario Gróf tavától napkelet felé, nagysága 630 □ mfd, 14000 l. délkeleti része igen termékeny, más képen erdőséggel, 's mocsárral tellyes. Főhelye Whitestown Mohawk mellett.

Herlisheim, vs Lauch mellett ennek elötte felső Rajna Francz. oszt.

Herlufsholm, vagy Herlesheim

Seeland Dániai szigetben fekvő jeles iskola, melly régenten Klastrom volt, második Fridrik Király Herluf Trolle Admirálissával felcserélte Hilderodsholm Urodalért, hol annak utánna Friedrichsburg építtetett, 1562-ben. Ezen híres Admirális 1565-ben itt ezen iskolát egy könyvházzal fundálta, melly ugyan akkor nem sokára elenyészett, de újabb időkben megént felemelkedett. Híres Dániai történet író Herald Huitfeld, a' ki 1608-ban halt meg itt vagy on eltemetve. A' szerző feleségestől márványból készült pompás sírban fekszik. A' környéke körül fekvő erdők miatt igen kellemetes.

Hermanecz, Beszterszebányai vshoz tartozandó föld, Zólyom Várm. rézhutával, hol a' vsi Richtergrund, 's Sandbergi érczek olvasztatnak.

Hermannstadt, vs Cseh orsz. Chrudimi ker. 270 h. 1770 l. egy kastéllyal 's könyvtárral, egészséges kutakkal, jeles márvánnyal, gypsszel, szép kath. pléb. temp. mal, egy ispitállyal, egy lovagló iskolával, vadállatok 's fácszányos kerttel.

Hermannstadt, falu Austriai Siléziában Nisze Herczs. ben Troppau ker. ben a' Hercz. püspöki Zugmantel hivatalhoz tartozandó az Oppai hegyek között, egy kat. pléb. temp. 's iskolával, 344 h. 2000 l. kik németül beszéllenek.

Hermanstadt, Nagy Szeben, Cibinium, Villa Hermanni, Szibio, (46° 22' É. Sz. 41° 48' 58" K. H.) hasonló nevű Szász széknék fővsa, Erdélyben; szabad K. vs Cibin mellett; felső 's alsó

vsra osztatik egy külső
vssal, vagyon benne 8 fő,
's 30 mellesleg útsza, több
mint 1800 h. 4 evang. luth.
3 kath. 1 ref. 's egy eggye-
sült görög templ. 2 klastr.
500 özvegyekre, 's talált
gyermeknek számára rendeltetett ház, szegények ispi-
tályja, itt van fő posta, 's
harminczad hivatala, és egy
evangel. fő iskola is,
mellynél egy könyvtár va-
gyon, egy kath. Collegi-
om, egy nemzeti iskola,
falusi iskola mestereknek
Seminariumaival, 15,600
darabból álló könyvtárral,
pénzek, ásványok 's írott
képek gyűjteményével,
melly Bruckenthal Báró
ajándéka, 17 malmokkal,
egy réz hámorral, egy sa-
létrom főzéssel. A' 12,000
lakosok posztót, pakróczot,
készítenek, tartanak ti-
márságokat, salétrom fő-
zéseket, puskapor malmo-
kat, réz hámorokat, 's a' t.
Nagy Szebenben tartatik az
Erdélyi Szászok nemzeti
Archivuma. Erdélyi Fő
Kommandónak, katonai Fő
Törvény székek, Kir. Fő
Comissariusságnak, K. Kinca-
Tár-Mesternek, 's a' nem
egyesült Püspöknek lakó,
és a' Szász nemzeti Uni-
versitásnak 's Nagy Szebeni
Székek gyűlés helye. Itt
egy német újság adattatik
ki, vagyon két könyv-
nyomtató, 's két könyváros
műhely is, és 3 vásár tar-
tatik, Megyeshez közel, 's
Bécsből 113 mfre fekszik. A'
Nagy Szebeni Szék Sedes
Cibinensis Szék Erdély Or-
szág Szászok Tartom. ban
29 1/2 mfd. a' nagys. mellyet
északra alsó Fejér Várm.
napkeletre Újgyházi Szék,
dél felé Oláh Orsz. határos

hegységei, nap nyugotról
Szerdahelyi Szék határozz.
Nagy Szebeni Szék a' Fő
Székre, két kisebb, Tal-
macs, 's Szeliste Székekre,
ide 's tova fekvő helysége-
kre mellyek a' 7 Biró Jó-
szágnak mondatnak, oszta-
tik fel. Termékeny gabo-
nában gyümölcsben 's fá-
ban, marha tenyészte jeles.
Ezen Székben vagyon a'
Veres vár (Roththurm)
mellett Oláh Orsz. ba veze-
tő fő út, Károly útja mellett
harminczad és vámházzal.

Hermit, vs Puy de Dome
Francz. oszt. 108 h. 550 l.
Auvergne hegyek között.

Hermit, (l'), sziget a' Tüz
Tartom. déli részén déli
Amerikában dél - keleti
vége Cap-horn, mellynél a'
Magelláni úton keresztül
megyen az utazás.

Hermón, magas hegy Antili-
banushál Török Acre Basa-
ságban Palaestinában.

Hermosello, erős vs Leon Ki-
rálys. Spanyol orsz. hol
Douro, 's Tormes két fo-
lyók öszve jönnek.

Hermisdorf, Schafgotschi Gróf-
hoz tartozandó falu Siléziáb.
Hirschbergi kerül. Kynas-
tes tövében, 1290 l. jeles fe-
jérítőkkal. Kobált gödrök-
kel, egy kastéllyal, 's könyv-
házzal, fegyver, 's rajzo-
lások gyűjteményével.

Hermisdorf, falu Siléziában
Landshut Bolkenhaini ke-
rül. Grüssau klastromhoz
tartozandó, 1280 l. és ke-
ményítő fabrikával.

Hermisdorf, falu Cseh orsz.
Königgrätzi kerül. Brauna-
ui S. Benedek szerzetének
apátságához tartozandó 216
h. len, 's gyapjú szövő szé-
kekkel.

Hermisdorf, falu Szász - Ércs
hegyek kerül. Frauenstein

hivatalban 110 h. 720 l. mész **Herren-Grund**, tótul Spana-
kő gödrökkel.

Hernád, Hernáth, Kunnert, Kundert, fő Magyar orsz. melly a' Kárpát bérceiben Sepes Vármegyének Király-hegy' nevű bérceből ered, Iglót és Kassát nedvesítvén Gölnitzet, Szekosovot és Sviniczet 's Torissát, felvén Köröm alatt Tiszába ömlik.

Hernani, vs Biscaya Spanyol Tart. gyümölcs természetessel.

Hernösand, (620 38' É. Sz. 350 27' K. H.) Angermannland Svéd Tartom. fő vsa, Hernon szigetén, melly egy híd által a' száraz földdel össze van kapcsolva, a' Bothni tenger öbölbe való Angermann folyónak torkolatjánál, helyesen épült vs Ország-Helytartónak, 's egy Püspöknek lakó helye, jó rév parttal, fő iskolával, 2700 l. kik mesterségekből, bő halászatból, hajókázásból, 's igen jeles, itt készített vászonnak kereskedéséből élnek

Hernskraetschen, utolsó falu Cseh Orsz. Leutmeritzi körül. Szász Ország felé, Albis mellett, határ vámházzal, fa portékáknak lerakódó helyek, mellyek Albison Szász Orsz. ba vitetnek.

Hernyakova, vagy Hernyakowa Zella, Oláh falu Temesvár Várm. Lippai járb. Rákához 1 óra Oláhlak. kik szőlő mívelésből, méh, 's marha tenyészetből élnek, vagyon itt egy nem egyesült görög plébánia templ. erdőkkel körül vététt. F. U. a' Kir. Kamará.

Herrenberg, vs a' Würtembergi Királyságban, Rothenburgi körül. Tübingen mellett, 1850 l. egy kastéllyal.

Herren-Grund, tótul Spana-Dolina, hegyen épült helység Zólyom Várm. Besztercze Bányától nem messze, vagyon itt egy nevezetes réz bánya, gazdag gálicz víz, melly több mint 20 szobába folyik. Gálicz rézből tobákos pikszis, ivópoharak, nap-órák, 's más csekélységek készíttetnek. Az 1384 lak. mind bányászók 's bányabéli ítélőszék alatt vannak kat. pléb.

Herrenhausen, 31 házból álló falu Hannovera mellett, egy mulató kastéllyal, 's jeles kerttel, mellyben szökő kút vagyon, ennek erős sugárja 120 lábnyi magas.

Herrentals, kis vs egygy. Belgium. Orsz. Brabancia tart.

Herrnhuth, Atyafiság községnek fő helye az úgy nevezet Herrnhut vallás bélieknek felső Lüzátziaiban, Zittau, 's Lobau között 1722-ben építtetett, midőn a' Cseh, 's Morva Atyafiak Hut hegytől Zinzendorf Gróf. hoz tartozandó Berthelsdorf falunak földjére jöttek, melly azután vs lett. 94 h. 1200 l. Vagyon itt egy templom, portékák letevése, egy patika, több jeles mesteremberekkel az idevaló fabrikánál, 's kézmív portékák, úgymint vászon, karton, spanyol-viasz, kés, acél, szíjártó, 's cipő munkák nagy becsben tartatnak.

Herrnitz (nagy) falu Austriai Siléziában Troppau körül. Troppau Herczegségben, egy jeles kastéllyal, urodalmi fő hivattal, egy kath. plébániával, 's iskolával, 142 h. 880 l. kik németül beszélnek, és fácsnyos kerttel. Nagysága 2506 hold szántóföld ; 267 hold

lege-

legelésre szolgáló kertekkel,
940 hold erdősséggel.

Hermiones, e' név alatt es-
mértettek a' Hermundur
Cattus, Chemskus, és Sve-
vus népek Germaniában,
Svevusknak pedig nevez-
tettek a' Semnon Quadus,
Mansingus, Burius, Osus,
és Lygius nemzetségek.

Hermón, Chermón, hegy az
északi határon, Libanus
mellett délre; ennek egy
része szüntelen havakkal
söpérszik Bir. 3.3. Jos. 11, 17.
Jordánon innen is Ptolema-
istól északra 100 stadium-
nyi magas hegy Her-
mon nevet viselt. Ez mészkö-
ves; Tábor hegye mel-
lett is délre volt illy nevű
hegy.

Hermopolis, Magna Mercurii
Civitas, azon nevű Nomos
fő vsa közép Aegyptusban
nyúgot felől Nilustól tá-
vulra, Ibintól 24 Oxirjne-
hustól 54 mfdnyire. Itt a'
Kynokephalus (kutya fejű
forma majom tiszteltetett.
Mostani neve Aschmuncin,
Volt kis Hermopolis is a'
nyugoti alsó Aegyptusban.

Hermopolitana, Phylake, erős
kastély ugyan ott Nilus
nyugoti partján Thebais'
partján; vám hely volt,
mellyet a' felső Aegyptusból
Thebaiba utazók fizette-
nek portékaiktól.

Hermundurók, hajdan Saale és
Elbe vizek között szinte
Moenusig elterjedtek Ger-
maniában; utóbb egész
Dunáig hatottanak. Jobb
felől a' Marcomannokkal,
balról a' Nariskusokkal.
Saale körül a' Cattusokkal,
Elben túl a' Semnonekkel
voltak határosok. Több
kissebb nemzetségekből p.
o. Cennusokból, 's a' t. ál-
lottak. Vibillius Királyok
műn. LXX. II. DAR.

nevezetes.

Hermus, Jóniában, Phocaeá-
nál a' tengerbe szakadó fo-
lyó viz.

Hernicusok, északra Marsusok
és Aegnusok, többnyire
Volscusok szomszédi volta-
nak Latiumban Italiában
E' Dionysius Halictánusá-
ga szerint hatalmas, és
harczra termett nemzetség
először magán uralkodott;
utóbb Latiummal eggye-
sítettett, köves Tart. ban
lakott. Fő vsok volt Anag-
nia és Ferentium.

Herodium, jeles helység Pli-
nius tanúsága szerint Ju-
daeában, azon nevű kerü-
lettel, Jerusálemből 60 sta-
dium. Egy dombon vala
egy kastély, mellye e' völgy-
ben feküdt, és szépen épült
vst oltalmazta. Herodium
nevű, Herodestől építte-
tett vár volt Palaestina
határan is, az Arabiai hegy-
ségen.

Heropolis, Heroum Civitas,
azon nevű Nomos fő vsa
al. Aegyptus keleti részé-
ben. Arsinoe vstól nem
messze; itt folytak Ptolo-
macus, és Traján Cs. csa-
tornáji; eddig ment Jósefe
Atyjának eleibe. Pethom,
Pithom, Pathumnos nevet
is viselt arért; Haimos név-
vel is jegyeztetett, mivel
itt önté Typhon véré a'
mennýköt. agyon üttetvén.

Herrnoles, Austriában Ens
alatt való Tart. Bécsi erdő
alatt lévő fertályban a'
Bécsi lineán kívül, Als fo-
lyócskánál egy kath. plé-
bánia templom. Angol Apá-
tzák klast. Bécsiektől na-
gyon meglátogatott kálvá-
ria hegygel; bagaria bór,
's plajbász fabrikával 130 h.

Herrnbreitungen, mvs 's fő
helye hason nevű kant. a'

volt Werra Westfáliai oszt. Eschwege kerül. Werra mellett egy kastéllyal, melly ennelötte S. Benedek szerzetének Apátursága vala.

Herrnrieden, kis vs Bajor orsz. Rezat kerül. Altmühl mellett 160 h. egy kastéllyal, 's egy fejeztéssel. Ország ítélőszéknek lakó helye.

Herrnsheim, vs ennelötte Donnersberg Francz. oszt. 1000 l.

Herrnstadt, vs Siléziában Wohlaui kerül. Bartsch mellett 249 h. 1490 l. posztó, pamut, 's pántlika fabrikával.

Hersbruck, kis vs Bajor orsz. Rezat kerül. Pregnitz mellett 1500 l. nagy komló termesztéssel, 's serfözéssel, Ország ítélőszéknek, 's számtartóságnak lakó helye.

Hersok, l. Herzegowina.

Hersfeld, Herczegség alsó Haszia, Thüringia, 's Fulda Herczegség között, melly régenten jeles Apáturság volt, melly a' Westfáliai békekötésbe 1648 világivá tettetett. A' Hessencasseli háznak mint Herczegség adatott által, nagysága 8 $\frac{3}{4}$ mfd 1 vssal, 78 faluv. 36 majors. 1 kastéllyal, 16270 l. Werra oszt. része volt Westfáliában. Innét vette

Hersfeld, kerület a' nevét, melly egész Hersfeld Herczegségből, Schwalm jobb részén fekvő Ziegenhayni részből, alsó Hasziának egy részéből, más több darabokból áll; napnyúgotról Marburg kerül. mellytől Schwalm által választatik, dél felé Fulda Herczegség 's Hasziai nagy Herczegség, keletről Herczegi Szász Tartományok, északról

Eschwege kerül. határáza, nagysága 32 $\frac{48}{100}$ mfd. mellyen 93,353 emb. lakik jobbara réform. de még is sok zsidók, 's luth.; vagyon ezen kerül. 9 vs 4 mvs 274 falu, mellyek 21 kant. és 505 községekre voltak felosztva. Fő városa

Hersfeld, Fuldának bal partján, melly a' vs felett Hannt, úgymint a' vs-on keresztül folyó Geisz vizet is magába veszi; rajta egy köhid vagyon. A' vs régi 's jeles, 2 ref. templ. egy fő iskolával, 1 özvegyek házával, János kapuja mellett ispotállyal, 617 h. 4020 l. kik mesterségekből élnek, kiváltképen sok rózsa készítőek lakják, egy kézmívvel. 16 Octob. vásár alkalmatosságával az úgy nevezett Lullus innep tartatik.

Hersberg, kis vs, 's kastély Westfália Herczegségben:

Herstelle, falu Weser mellett Beverungen kant. Hörteri kerül. a' volt Westfáliában, Fulda oszt. pusztá hegyen épült kastéllyal, melly nagy Károlytól nyerte nevét, a' ki itt táborozott, 979-ben, vagyon egy Minorita klastroma.

Hertford, Grófság Angliában, mellyet ész. Cambridge, 's Bedford, napnyúgotról Bedford, 's Buckingham dél felé Middlesex, napkeletről Essex határozz; 27 mfd. nagys. 18 vst, 120 Ekkl. 18172 h. 97580 l. számlál; északi hegyes tájékban 's határjában mész kő, 's puska kovák találtatnak, sok folyók erednek itt. Földének nem legjobb mivolta mellett, a' földmivelés még is virágzik. Kézmívei csekélyek, levégője igen egészséges. Fő 's legnevezetesebb

- folyóji: Lea, Stort, 's Ivel.
Fő vsa
- Hertford**, 3400 l. Lea fő mellett igen kellemetes völgyben 2 templ. 1 szabad oskolával, búzával, 's malátával kereskedik.
- Hertingen**, falu Badeni Nagy Herczegs. ben, Wieseni kerül. 194 h. 870 l. vas bányával.
- Hertnek**, tóth falu Sáros Vármegy. Szekcsői jár. ban Bartfától 1 1/2 óra, Tiszán innét F. U. G. Forgácsnak szép kastélyával, kertjével, 's erdővel. A' lakosok sok sindelt készítenek. Itt a' hamuzsir summásan égettetik. Ezen helytől az egész Grófság neveztetik.
- Hertsagany**, Herczegi falu Oláh falu Erdélyben Záránd Vármegyében Bródi ker. ben Szelistie mellett, 6 óra F. U. Naláczi fam. arany érrel, ezüst bányával, 's tul pléb. val.
- Herve**, vs Ourthe Francz. oszt. 400 h. 2190 l. Itt legjobb Limburgi sajtok készítenek.
- Herzheim**, vs ennekelötte az alsó Rajna Francz. Orsz. most Burkus Orsz. tartozandó, 328 h. 2160 l.
- Herzberg**, kis vs Burkus Orsz. Wittenbergi kerül. fekete Elsternek egyik szigetjén 307 h. 1600 l. hüvelyes veteményekkel, gyapjú, 's posztó kereskedéssel, salétrom főzéssel.
- Herzberg**, (51° 39' 26" É. Sz.) mvs 's fő hely hasonló nevű kant. Harz oszt. Osterode kerül. Sieber mellett Westfáliában 1 kastéllyal, 1 majorsággal, 1 templ. 357 h. 2800 l. nagy fegyver fabrikával, melly 500 embert foglalatostokdat egy vas hámmal, 's egy papiros mámmal. Lakosi a' pamut
- fonást, több színű matéria szövést, és a' csipke csinálást igen úzik.
- Herzberg**, Ilfeld mellett lévő hegy, Neustadti kant. Nordhauseni kerül. Harz oszt. a' volt Westfália Kir. Harzhoz tartozik; 633 lábnyira Ilfeld felett.
- Herzegowina**, Hersek Tartomány Dalmatziában, nagyobb része Bosniához tartozandó igen durva hegyekkel, de termékeny völgyekkel, 's lapályságokkal bir, Horváth lakosokkal. Fő vsa Plewglie.
- Herzhausen**, falu Waldecki Herczegségben Eder mellett, arany mosással.
- Herzhorn**, urodalom 's Tisztartóság kis Rheine főnél, Stormarn Tartom. Holztziában. Glückstadtól másfél mértföldnyire.
- Herzmanmiezetz**, vs Cseh Ország. Chrudimi kerül. 368 h. 1570 l. nevezetes Spork. Grófnak honnja.
- Herzogau**, falu Bajor Orsz. Main kerük. 47 h. 290 l. üveg hutával, melly tükör üveget, 's festett üveg golyóbisokat készít.
- Herzogenaurach**, vs Bajor Orsz. Rezat kerül. Aurach mellett 200 h. egy kastéllyal, egy ispitállyal, gyapjú fabrikával, gabona, komló, 's dohány termesztéssel, halászáttal.
- Herzogenburg**, mvs 's Intézet, melly S. Agoston szerzetes Kanonokokhoz tartozik Austriának Ens alatt való tart. Bécsi erdő felett való fertályáb. Trasen nyúgoti partján, Ország ítélőszékkel, egy plébániával, 166 h. az ide való tájék igen jó gabona földdel bir.
- Herzogenbusch**, Hertogenbosch, Im Bosch, Bois le

Duc, Silva Ducis, (510 41' 34" E. Sz. 22° 58' 27" K. H.) Rajna torkolat Francz. néhai oszt.nak fő vsa. mesterséges folyók által, áthalított völgyben Dommel, 's Aa öszve folyásánál, melyek öszve kapcsolások után Diest nevet nyernek, jól megvagyon erősítve, 's egészen viz alá tétethetik, 15 templ. 3773 h. 13350 l. A' vsház, 's Sz. János temploma jeles épületek. Vagy on itt refor. fő iskola; azon kívül találtatik itt vászon, kés, tő, és kalap fabrika, pálinka égetés, olaj, törés, 's csermalom, A' lakosok gabonával kereskednek. Wilhelm Gravesand születése helye.

Herzogenrade, Rolduc, vs alsó Maas Francz. oszt. 940 l.

Herzog York Szigete, Ausztráliában Georgi kanálisnak közepén, 10 mfd. hosszú, igen termékeny Ananásra Yamsra, czúkor nádfe, kenyér gyümölcsre, 's a' t. nézve. A' lakosai jó természetűek, mezítelen járnak.

Hesbon, Esbon, Chesbon, Sicon, Amoniták Királyának lakhelye, Ruben nemzetség földén, hegyen épült jeles vs, Jericho általellenében, Jordántól 20 mfd.

Hedin, Hédin erős vs Calais tengerzug Francz. oszt. mocsáros helyek között Canche mellett, 938 h. 3790 l.

Hesidrus, Indiában, Jemne (Jomanes) vizébe folyó viz Plinius tanúsága szerint Hyphusistól 168 mfd.

Hesperia Ceras, nevet viselt Afrikának nyugoti foka, merre Hannó hajózása ment, mostani Capverd mellett.

Hesperides Insulae, a' Hesperia

Ceras ellenében fekvő Gorgades szigeteken túl fekszenek nyugoti Afrikában.

Hessel, folyó a' volt Westfália Kir. Bielefeld körül ered, Versmold kant. és Eine mellett Emsbe ömlik.

Hessen, **Hasszia**, Római birodalomnak felső Rajnai részében, 2 fő részekből állott: alsó Hassziából jobbra Werra folyó, Fulda, 's Eder mellett, most a' Heessen-Cassel Országi Grófhöz tartozik; déli vagy felső Hassziából melly egész Mainig terjed, most nagy Herczégységnek czimje alatt Hessen Darmstadti Országi Grófhöz tartozik. Ezen nagy Herczégység 200 □ mfdet foglal magában 538,260 l. felső Hasszia Herczégység mellett 91 □ mf. 226,545 l. Starkenburg 's Westfália Herczégsegből áll. Termékeny gabonában borban, gyümölcsben búzérban lenben, kenderben, fában, szarvasmarhában, gyapjában, sóban, jövedelme 3 1/2 mill. for. hadi serege 8000 emb. melyekből 5000 állított a' Rajnai szövetségnek felntartására.

Hessen - Homburg, Hessen Darmstadti háznak mellesleg lineája, mellynek bírása 9 □ mfdet tézen, 6830 l. Hessen-Darmstadt Országi Felsőség alatt vagyon.

Hessen-Philippsthal, 's Hessen Rothenburg, mind kettő előbbeni Heessen - Casseli háznak mellesleg lineája. Bírása a' volt Westfáliai Werra oszt.ban vagyon.

Hessen, hasonló nevű Kantonnak fő helye Saale oszt. Halberstadti körül. Fallstein tövében 1 Kir. kastéllyal 's kerttel, 2 templ. egy szegények házával 152

- h.** 1400 l. tart két vásárt. Itt állott néha Hessen vár a' régi Familiának lakó helye, mellynek jószágá Re-gensteini Grófokhoz, 's 1383-ban Braunschweigi Hercegehez általtment. E' felett fekszik az úgy nevezett der neue Bau majorság, Braunschweigi, 's Burkusi vámház Leipzigi úton, 's a' nagy Bruchon által vezető út.
- Her, l. Hit.**
- Hetény,** Hosszú-Hetény, nagy falu Baranya Varm.ben. Pécsi jár.ban Pécsváradtól $\frac{1}{4}$, Pécstől 2 óra. F. U. a' Pécsi Püspökség, 1800 lak. mind kat. tul. pléb. és templ. több metező, és örölő malmokkal, 's jó szőlő műveltetéssel.
- Heteroscii,** egy árnyékúak, így neveztetnek mérséklett földnek lakosai, kik árnyokat délben, mindég a' világnak egyik része felé, tudniillik vagy észak felé, vagy mindég délfelé vetik.
- Héthárs,** Siebenlinden mvs Sáros Varm. az Északi járásban, fekszik kies helyen, számlál 990 kat. lak. F. U. a' Nemes Cserneki Deseöffy Familia, mellynek lakja ékesíti, van iskolája, jó termő földe, és elég erdeje, serháza, és népes Országos vásárai.
- Hét-Pogodák,** l. Maweliewanom.
- Hetruria,** l. Toskána.
- Hettingen,** nemes vs, 's kastély Alb mellett, Lancharti főnál. Hohenzollern Sigmaringeni Herczs.ben 570 l.
- Hettstädt,** békerített vs, 's hasonló nevű kantonnak főhelye a' volt Vestf. Kirs. Saale oszt. Halle ker. Wipper mellett. 485 h. 2680 l. kik közelfekvő rézhutákból, körüllevő bányákból, gyapjú kereskedésből, és pálinka főzésből élnek. A' város alatt fekszik egy rézhuta, mellyben a' 6 körül fekvő rézbányákból, mellyek mintegy 8000 mázsával nyers rezetadnak, a' nyers réz elolvasztatik, 's hetenként 40 mark ezüst, 150 — 200 mázsa kész réz elküldetik. A' réz három 30 embert foglalatostkoddtat, az ide való réz - bányászat régi, már 1190ben az első réz gödrök tündöklöttek.
- Hetsendorf,** Cs. Kir. mulató kastély Bécs mellett Austriában Ens alatt való tart. az igen tiszta levegő miatt kelemetes, helybéli káplánysággal.
- Hetsfeld,** l. Haidingsfeld.
- Heubach,** csekély vska Würtembergi Kirs.ban Schorn-dorfi ker.ben Remse eredeténél, 870 l. pamuttakács-sággal, közel hozzája egy nagy hegyen Rosenstein kastély fekszik.
- Heubach,** (kis) v. Haidbach, mvs Main mellett Badeni nagy Herczs.ben Main 's Tauber kerül. Hercz. Löwenstein Wertheimnek közön-séges lakóhelye; fával kereskedik.
- Heubach,** (nagy) az előbeni-nek irányában Aschaffenburg Herczs.ben 1150 l.
- Heuberg,** jeles hegy Würtembergi Kirs.ban Rotweil mellett föld sülyedéssel.
- Houkolum,** vska Maas torkolat ennekelőtte francz. oszt. most egyy. Belgium orsz. Merwe mellett 500 l.
- Heuscheuer,** (50° 28' 25" É. Sz. Glatz Grófs.ban legnagyobb hegy 2900 lábnyi magasabb a' tenger színénél. Legmagasabb tetején vagy on egy kőszikla, melyre 7 grádus

eson, 's 3 kishidakon menni kell, honnét az egész Grófságot meg lehet látni.

Heusden, (51° 44' 4" E. Sz. 22° 48' 8" K. H.) igen erős vs ennekelötte Rajna torkolat Francz. oszt. Maastól nem messze, ezzel egy örvény által öszve vagy on kapcsolva, mellyen által másképen maga a' viz folyását vette. 600 h. 1640 l.

Heuszenstein, Gróf Schönborni Urodalom, Isenburgi Hercegségben.

Heves Vármegye, Comitatus Hevesiensis, Magyar orsz. ban innenső ker. ben. Az egyesült Heves, és külső Szolnok Várm. fekszik a' Tiszán innen való ker. ben, noha a' régi Szolnoki megye a' Tiszán túl nyúlik el messzére. Hossza Szolnokkal egyetemben több mint 16 szélessége 5 mfdekre terjed. Az alsó csúcса Csépa nevű pusztá a' szélességnek 46° 48' érdekli, és a' felső csúcса a' Szederkényi pusztá már a' 48-dik grádicson felül a' 6-dik minutumig nyúlik-fel 120 és 7/10 □ mfdet foglal magában. Ész. ra Gömör, Nógrád, Borsod, keletre ismét Borsod, Szabolcs, és a' Nagy Kunság, délre Békes, nyug. ra Pest, a' Jászság, és Nógrád Vármegyék határozzák. A' felső része a' Várm. nek egészen hegyes, az allya, melly a' Tiszának, és a' Jász vidéknek nyúlik igen róna. Hegyei között első nevezetet érdemel a' Mátra, mellynek magasra fel-nyúló bérceit a' tölgyek árnya setéti. Legmagasabb pontja ezen hegyek lánczának az úgy nevezett Kékes, a' Sári hegy, a' Parádi magasok 's a' t. Ezen hegyek között

számos mulató kastélyait, a' vagy védjekre szolgáló várait helyhesztették őseink, mellyeknek mohosodott falai már ma düledékekb. hevernek. Így Bence, Sirok, és a' meredek Szarvas-kő erős menedéki némelly Nagyainknak az idők viasszontagságában már ma csupán kevés falakban tartják fel neveket, mellyeket a' későbbi maradéknak megkéméllett a' máskép ellenséges idő. — Folyója a' két egyesült Várm. nek Tisza, Körös, Borettyó, Tarna, Zagyva, és Eger, az utolsó noha csekély, mind az által az essőzés, vagy hó olvadás idejében káros özönnel háborgatja magát is a' Megye fő városát — Tavai között a' Siroki, mélységéről nevezetes, emlékeztet érdemel a' Varsányi mocsár is Devaványa alatt. Savanyu vizének forrási között a' Parádi dicsértetik. Lakosai Hevesnek Magyarok, és néhány Németek, hasznos foglalatosságok a' szőlő mivelés Egernek vidékén. A' legjobb borokat az Egeden szűrik az Egriek, és ízére igen egyenlő a' Bourgognei borral, továbbá a' marha tartás a' Tisza járásnak kiterjedett pusztáin, a' dohány termesztés Vespeléthnek, Debrőnek határain. Négy járásra osztatik Heves Vármegye, úgymint a' Gyöngyösi, Tarnai, Tisza melléki és Mátra járásokra. Egy érseki vson kívül a' melly Eger, 15 mv sokat foglal magában, 129 helységet, és 105 pusztákat a' legcsekélyebbeket is ide számlálván. Lakosinak száma 216358, ezek közül egyedül kath. 162896 vannak.

- A' Protestánsok pedig 51158 kik közül egy két száz evang. kivén a' többi reformatus. A' Görögök 728, a' Zsidók 1576 vannak, a' katolikusok tartoznak az Egri Érseki Megyéhez, né-melly részeit kivén, mel-lyek a' Váci megyéhez tar-toznak. Portájának száma 126 Egerben magában 13 mind öszve 139. Fő vsa Eger.
- Heves**, (47° 36' 8" É. Sz. 37° 58' 6" K. H.) mvs a' most nevezett Várm. ben melly Bá-ró Orcy, 's más földes urak-hoz tartozandó vagyon itt Pléb. 's kath. templ. azon-kivül egy szép urodalmila-kóház, lovagló iskola, mé-nesudvar, melly Haller Grófhoz tartozandó.
- Hevis**, Hogyiz, magyar oláh falu Erdély orsz. Fejér Várm. Olt folyónál, 2 jeles források-kal, mellyeknek egyike lágy meleg, másika pedig arany kútnak mondatik, mivel aranyt tart magában.
- Hexham**, vs Northumberland Angol Grófs. ban Tyne mel-lett, 3500 l. kik timársággal kesztyű, 's cipő fabrikák-kal foglalatoskodnak, ezen tájékban gazdag ólom gö-drök találatnak.
- Hayde, Bor**, Löwenstein-Wer-theimi vs Cseh orsz. Pilse-ni ker. nagyobb része Pa-takokkal körül vagyon véve. 222 h.
- Heyde**, szép helys. alsó Dit-marsenben Meldorptól 1, Rendsburgtól pedig 5 mfd-nyire, melly 1773-tól fogva Dániai Koronához tartozik. Itt két ló vásárok, Norder-ditmersennak egyik részé-ről az Itélőszék tartatik.
- Heydenfeld**, mvs Würzburgi nagy Herczs. Main mellett 315 h. 1600 l. bor termesz-téssel, 's kereskedéssel.
- Heydon**, helység York Angol Grófs. kis révparrtal kevés tengeri kereskedéssel.
- Heyersen**, Elze Kant. helys. Hildesheimi ker. Ocker oszt. a' volt Vestfália ker. egy sóbányával, melly Brabeck Grófhhoz tartozandó, eszt. által mintegy 10000 Himte-neket ad, 83 h. 670 l.
- Heymouth**, l. Aimouth.
- Heyssand**, l. Ouessant.
- Heyst ob den Berg**, vs Nethe mellett egyy. Belgiom orsz. 6530 l.
- Hhadesi**, megtelepedett Arab-soknak második rendje, melly vsokban lakik, mester-ségeket, 's némelly erőmiv-béli munkákat üznek, Be-duinusok által igen meg-vannak vetve.
- Hhawisa**, l. Ahwas.
- Hiamen**, v. Emouy, szig. Fo-tkien Chinai tart. hoz igen közel egy révparrtal, melly a' mint mondják 1000 hajó-kat foglalhat. Chinai őri-zettel, melly 7000 emb. áll.
- Hibe**, Ibis, al. Egyptus keleti részén határ, és katonai őr hely volt Polemmyer és Mazyker mellett. Ide szám-kivettetett Nestorius.
- Hibbe**, Geip, Geib, Gybba, tót falu Liptó Várm. Nap-kel. jár. ban egy kath. 's evang. templ. valaha né-metek lakták, hegyen épült helység vala. Az útszáji Bi-blikus neveket viselnek ugy mint: Bethlehem, Emaus, Jericho, Samaria, Sodoma, Gomorrhá, 140 kath. 622 evang. lak. Kir. Kamerális Hradecki urodalomhoz tar-tozandó.
- Hiccin**, l. Hultschin.
- Hiddénhausen**, Ründe Kant. helys. Bielefeld ker. Weser oszt. a' volt Vestf. Kirs. egy nemés telekkel.
- Hiddensee**, sziget Rügen tart.

nyugoti részén Svéd Pomerániában 3 mfd hosszú, de legtöbb tájékokban nem szélesebb mint 1 mfd 500 l. kik jobbára halászhok, déli hegye Jellennek mondatik, a' szoros tenger Hiddensee, 's Rügen között Stolpe falu-
nak tájékában Trognak mondatik.

Hiddessen, vs Lippe-Detmold Hercség, porcellán fabrikával.

Hidég-kút, Kaltenbrunn, mvs Vas Várm.ben, Tótsági járban Kuszinera patak mellett, Topolócznál, Stájer Rakersburg (Regede) vs-tól 3/4 óra; az alsó Lendvai urod.hoz tartozik, lak. Vendusok, kat. túl. pléb. Hidegkút nevű falu igen számos.

Hidég-ség, kis Endréd, Vede-sin, magyar falu, Sopron Várm. fel. jár.ban Sopronhoz 1 3/4 óra. Nizsideri tó mellett, egy kath. templ. mal, szép majossal, híres borral. Széchényi Ferencz Grófhoz tartozandó. Lak. Horvátok kat.

Hidjós, Hegyes, Oláh falu Torontál Vármegy. T. Kanisai jár.ban Mokrintól 2 óra Temes mellett. F. U. Tajnai fam. Az ide való oláh lak. sok búzát vetnek, juh tenyésztéből élnek, juh faggyúval nagy kereskedést üznek.

Hidvégh, Érseki falu Hont Várm. Ipoly mellett kőfalas hiddal, homokos, de igen termékeny földön, sok dohányt termeszt, melly Palánkai dohány neve alatt messzére vitetik.

Hidvégh, Hidagú, (47° 4' É. Sz. 34° 24' 59" K. H.) falu Erdély orsz. Fejérvár Várm. Brassóhoz 3 1/2 óra Török fonal fabrikával, egy savanyú viz kúttal. F. U. több

nemes fam.lak. Magyarok, Oláhok, ref. és ó hitűek. tul. plébán.val.

Hidvégh, mvs Vas Várm.ben, Körömdi jár.ban, Rába vizénél, Vasvártól 1 óra lak. nemes familiák, Magyarok, kat. tulaj. pléb. vásárokkal.

Hietmar, tó Svéd Südermannland tart. 7 mfd hosszú, 3 mfd széles, 8 □ mfd nagy, 40 réfnyre Bálti tengeren felül fekszik, több szigetekkel, 's kőszalokkal, hajókázható, gazdag halakkal, de kiöntése által nagy károkat okozz, Torhätta fő 's hajókázható Arboga kanális által Mälari tóval össze vagyon kapcsolva.

Hiet, l. Heltau.

Hiera, a' Lipari szigeteknek egyike, melly Vulcaniának is neveztetett, a' föld belső tüzei által tolódott ki; itt Vulcanus tiszteltetett.

Hierapolis, híres vs volt Lydia és Phrygia között, Maeander vizénél, Laodicea álltellenében; sok templ.ókkal, meleg ferdőkkel, és Plutonium névű barlanggal, melly szüntelen füstölt. Em-lítetett Sz. Páltól kol. levele-ben 4, 13. — Hierapolis volt Coelesyriában is Euphrates nyugoti partján ettől 4 Schönus, Zeugmától 24 mfd Cosroes Persiai Királytól építettet; pamuttal is bővelkedett; innét Bambyce, Bambe Mabog nevet is viselt, mostani neve Menbigz. Ez Atargatis vagy Decreto Istenség széke volt

Hierassus, fő Daciában Ister-he fő viz, némellyektől Pruth, másoktól Szereth vizének tartatik.

Hieres Arne, l. Hyeres.

Hiero, l. Ferro.

Hieromax, fő volt Palaestinában, Gadara vsa mellett

folyt, és Jordánba szakadt a' Tiberiási tónál; arabs neve Jarmuk.

Hierus, Hieros, Corsicának napkel. részén fő viz, mai neve Orbó, melly Sacra helynél ered.

Hiflau, falu felső Stájer orsz. Brucki ker. Eisenerz, 's Altenmark közöttigen hegyes tájékban Ens mellett, mellyen által nézésre méltó úgy neveztetett fa gerebény építetett. Ezen tájékban jeles malom kövek találatnak.

High Suffolk, tájék Suffolk Angol tart. mellyben sok marha neveltetik, 's sok irósvaj készítettik, melly Angliában leg jobbnak tartatik 's summásan Amerikába küldtetetik.

Higham Ferrers, mvs Nordhampton Angol Grófs. melly 2 követeket küld a' Parlamentomba.

Higuera, vs Andaluzia Kirs. ban Spanyol orsz. Lucar la, Majortól 8 mfdnyire.

Hijar, Ixar, (41° 17' É. Sz. 16° 27' K. H.) vs Arragonia Spanyol tart. Rio Martin mellett 2920 l.

Hikarkor, nagy szerezsenek falúja, Királynak lakóhelye Ualoffer tart. ban közép Senegambiában Afrikában.

Hikura, l. Portendik.

Hilchenbach, helys. Sieg Bergi oszt. puskapor fabrikával.

Hildburghausen, vagy Sachsen Hildburghausen, különös Lineája Sachsen Góthai Herczegeknek, kiknek birása Coburg Herczs. nek egy részében 10 □ mfdön 31200 l. Hennebergnek egy részéből 3/4 □ mfdön 1800 lak. áll. Csak déli részében termékeny, de jeles erdőkkel, 's marha tenyésztettel, sok halakkal, mindenféle ásványokkal, gyapjú kézmivek-

kel, timárságokkal, vashámorokkal bir. A' kereskedése nem jeles. Jövedelme mintegy 100000 tallér. Fő vsa **Hildburghausen**, Werra mellett 500 h. 2500 l. rendszerént vagyon építve, egy Palotával térséges kertekkel, szép tanácsházzal, deák iskolával, mesterek Semináriumával, és gyapjú fakrikával.

Hildesheim, Herczség 822-től 1802-ig Püspökség, melly akkor határos vala Goslar birodalmi várossal, mintegy kár térítés Tilsiti békeség által Burkusnak, 1807-ben Vestfáliának adatott, melly Ocker oszt. nak egy részét tette. Most a' Hannovera orsz. gal kapcsoltatott öszve. Goslarral együtt 40 □ mfdön 9' vst, 5 mvst 250 falut 21 klast. 40 korona hivatalokat, 's majorságokat, 73 nemes teleket foglal, mintegy 15000 házokkal, 112074 emb. Jövedelme 1,050000 fdr, volt. Ezen Herczs. től nevet vette.

Hildesheim kerület, Ocker oszt. a' volt Vestfália Kir. nevezett Herczs. nek részéből, Wolfenbütteli Olsburg tartóságból áll, mellyet délre Eimbeck, 's Goslar ker. kel. re Goslar, 's Braunschweig kerületek, északra alsó Albis 's Aller oszt. nyugotra az utolsó 's Eimbecki kerül. határozzák. Térség nagysága 16 3/100 □ mfd. 69664 l. jobbara kath. de mégis számosak a' luth. A' vsokban zsidók is laknak. A' helys.eknek száma 167, 5 város, 3 mvs, mind 16 kan. 143 községekre vannak felosztva. Fő vsa

Hildesheim, (52° 9' 31" É. Sz. 27° 35' 23" K. H.) alsó Praefektusnak lakóhelye, és

polgári ítélő széknek, lapályos völgyben fekszik In-
nerste mellett merevény földön
sánczokkal körül vagon
veve, nagy ugyan de minden
rend nélkül, régi mód szerint
épült, az új, 's régi vsra
osztatik. 11 kath. 's 8 luth.
templ. 1911 h. 11110 l. A' káptalan
tem. ban nézésre méltó rajzolatok,
's régiségek találatnak, mellyek
közül Irmén oszlop is egy. A' zsidóknak
vagy on itt 1 Sinagogájok. Kath. tiszt-
ségnek, 's luth. Consistoriumnak
lakóhelye. Azon kívül jeles
serfőzés, föld, 's kert mive-
lés, marha tenyészet, némelly
polgári mesterségek, fonállal,
's vászonnal kereskedik. A' vson
kívül fekszik már elromlott Bar-
tholomaeus Intézete.

Hilesford, nagy helys. Kent Angol
tart. Methway főnél.

Hilgerer, Hilgert, Neuwidi Hercz.
hez tartozandó falu Nassaui Hercz.
ben cserép edény fabr. val, 's pipák-
kal.

Heilgersdorf, Solm Reiferschei-
di Grófhöz tartozandó falu Cseh
orsz. Leutmeritz ker. 243 h. fonással
's szövessel.

Hilgert, l. Hilgerer.

Hilla, Hella, (32° 28' 30" É. Sz.)
vs Bagdadi Basaságban Irak Arábiában
Euphrátes jobb partján, mellyen
egy 32 kis hajókból álló hid vezet,
igen termékeny, kiváltképen pálmá-
fákkal megtöltött lapályságban
10—15000 l. Itt fél porcellán edény,
gyapjú övek, selyem, patyolat, ló
kantár készittetik, szomszédságában
Babil falu mellett régi Babylonnak
maradékja, vagy jobban om-
ladványa Bagdad felé pedig nagy
's jeles Seleucia, 's Ktesiphon
vsoknak némelly

fogyatékjai találatnak. **Hille**,
hasonló nevű kant. fő helye a' volt
Vestfalia Wesser oszt. Minden-
kerül. 1920 lak.

Hillebrunn, vs Gästrikland Svéd
tart. egészséges kutakkal.

Hilleröd, kis vs Seeland Dáni-
ai szigeten, szomszédságában
Friedrichsburg kastély vagon.

Hillersdorf, (alsó), falu Aus-
triai Siléziában Troppau Hercz-
egységben hasonló kerül. Gottsch-
dorfi urod. hoz tartozandó,
mérséklett völgyben egy kath.
pléb. val, 's oskolával, egy evang.
templ. 3 örlő malmokkal, 's egy
deszka malommal, 188 h. 1040 l.
kik németül beszél-
lenek.

Hillesheim, l. Hildesheim.

Hilligersberg, vs egy. Belgium
orsz. ban déli Hollandia tart. 3000 l.

Hilpoltstein, Hippoltstein, vs
Bajor orsz. felső Duna ker. Roth
főnél egy kastéllyal 1150 l.
országítelő széknek, 's számtartó-
ságnak lakhelye.

Hilsbach, Leiningi Hercz. hez
tartozandó vs Badeni nagy Hercz.
ben Odenwaldi ker. 128 h. 700 l.

Hilsborough, ujónnan épült
helys. Carikkfergus öböl-
nél Irlandi Down Grófs. ban,
Ulster tart. musselin takács-
sággal, a vs birtokosának
kastélyjával, ki már a' termé-
szettől is szép tájéket még
jobban ékesíteni iparkodik.

Hilsborough, New-Hampshire
észak-Amerikai szabad tart.
ban Merrimack Grófság nyugoti
részén 68 □ mfdnyi térségén
32870 l. hegyes, de jól mive-
ltetik. Főhelye Amherst.

Hilsborough, északi Carolina

- észak-Amerikai szabad tart.** ban fő vs; Neusz folyónál 80 familiával, egy fő iskolával, kormányozó székek lakóhelye.
- Hilversum**, falu, 410 h. 3410 l. kik posztó, 's gyapjú materiát készítenek, egyesült Belgiomhoz tartozandó, déli Hollandia tart.ában.
- Hilsholmen**, 3 kis Dániai szigetek Jütlandban halászat-tal.
- Himberg**, szabad mvs Austriában Ens alatt való tart. Bécsi Erdő alatt való fertályban egy kath. Pléb. templ.karton szövő kézmivel, 121 h.
- Himera**, két fő Sicilia szigeteiben, mellyek Nebrodi hegyekből eredvén egyik ész. másik dél felé foly, és most Fiume di Termini, és Fiume di Salso nevet visel. Itt balról volt híres Himera nevű vs is, melly a' Zanelaeusoktól építettett, a' Carthagobéliektől pedig elpusztított.
- Himmelberg**, Lodroni Grófhhoz tartozandó urod. 's falu Karinthiában Feistritz forrásánál, egy kastéllyal, sok kasza kovácsággal.
- Himmelkorn**, kastély Bajor orsz. Main ker. Igen kellemetes tájékban fekszik fehér Main mellett, sok szép épületeket foglal magában. A' néhai Cisztercziták apátza klastromnak templ.ában e-lébbeni Bayreuthi Mark Grófoknak temető helye vala.
- Himmelpfort**, Burkus kir. kastély, 's hivatal Ucker Markban Lychentől, nem messze igen nagy tónál, mellyen által Havel mégyen, Meklenburg Sterlitz határokon.
- Himmelpforten**, hivatal 's falu elébbeni Brémai Herczs. az után alsó Albis Vestfáliai oszt. mintegy 3 mfd hosszú, 1 1/2 mfd széles. A' lak.ok földet mivelnek, marhát, 's méheket nevelnek, nagy turfa kereskedést visznek, végbe Stade 's Hamburgba.
- Himmelstadt**, falu Würzburgi nagy Hercz. Main mellett 141 h. 700 l. kik között 30 zsidók vannak, szőlő miveléssel.
- Himmelstätt**, Brandenburgi uj Markban majd legjelesebb hivatal, több mint 20 falukat foglal magában, több pusztaságakkal. Vagy on itt egy ménes, üveg huták, 's bádoghámorok.
- Himmelsthür**, falu a' volt Vestfália Kir. Ocker oszt, Hildesheimtől 1/2 órányira, igen kellemetes tájékban, viasz-fehéritéssel.
- Hims**, Hems, (valaha Emesa) vs Tarablüsi Asiai Basaságban selyemmel kereskedik.
- Hindelang**, mvs Bajor orsz. Ill ker. 1900 l. só rakodó házokkal 's ménessel.
- Hindelbank**, hely Helveczia Bern kant. Zollikofen ország ítélőszékben két kastéllyal, két koporsókö miatt jeles mellyek Nael, v. Nahl kép faragó által készítettetek pléb. templ.ban állanak.
- Hindelopen**, Friesland tart. Zuyd tenger mellett, egy révpartal, 1500 l. kik job-bára halászatból 's hajócsinálásból élnek, most egyesült Belgiomi Kirs.hoz tartozandó.
- Hindenburg**, (51° 44' 41" É.Sz. 26° 49' 6" K.H.) Asseburg familiának nemes telekje egy hegyen Brekel kant. Fulda oszt.a' volt Vestfál.Kir.
- Hindostan**, Hindus, l. Ost India.
- Hindu hegyei**, l. Soleiman.
- Hingang**, nagy vs Chensi tart. ban, China birodalomban,

Asiában.

Hingoa, fő város Fot - kien tart.ban, China bir.ban, Asiában.

Hinkley, helys. Leicester Angol Grófs. egy dombocskán 9000 l. kik gorombább harisnyákat készítenek, 's azért igen gazdagok,

Hinojosa, (38° 28' É. Sz. 110 35' K. H.) nemes vs Cordova Spanyol tart. 4000 l. gorombább posztó fabr.val, melly csaklyás Barátruha-hoz szükséges.

Hinsberg, l. Heinsberg.

Hinternach, falu ennekeltte Szász Kirs.hoz tartozó Hennebergi részben mellyet Burkus Királynak engedett. Schleusingentől egy órányira, 56 h. 200 l. szeg kovácssággal, bádoghámmal, bor kereskedéssel.

Hintersee, tó Bajor orsz. Salzachi kerül. mintegy 1/2 órány hosszú 1/4 órány széles, pizstráנגgal 's lazacczal gazdag.

Hinterzinnwald, l. Cseh Zinnwalde.

Hinzuan, l. Anjuan.

Hio, kis vs Wetter tó mellett nyugoti Gothlandban Svéd orsz. lakosai hal, kiváltképen lazacz fogásból élnek.

Hidrring, kis keresdő vs északi Jütlandban Dániában, melly Aalborg intézethez tartozandó.

Hipolstein, mvs Bajor orsz. Rezat kerül. 54 h. nagy juh tenyésztettel.

Hippokrene, ama forrás Heli-con hegyén Boeotiában, mellyet Pegasus patkójival rugott ki; azon nevű forrás volt Argolisban is Trözen mellett.

Hippos, vs Idumaeában a' Tiberiaszi tó mellett 30 stadium; töle neveztetett el és

Hippene kerület. Illy nevű hegy is volt a' Sz. 38° 30' Sz. 32° 0' alatt Palaestina-ban.

Hippus, fő Cholcisban Tarturas vizétől 150 stadium.

Hirschau, vs Bajor orsz. Regeni ker. 187 h. 900 l. szomszédságában egészen alálátható igen veres szarv, 's tűz kövektaláltatnak, mellyeket igen szépen pallérozni.

Hirschau, Hirsau, falu Würtemberg Kirs.ban Calw kerül. Nagold mellett, Calwtól nem messze, 520 l. kannál kovácssággal, szattyán fabr.val. Mellette S. Benedek szerzetének klastroma vala, melly későbbben hercegi klastrom oskolára változtatott, de 1692-ben Francziák által felgyújtattatott. Itt Trithemius János (1516) Chronicon Hirsangiense nevű munkáját írta.

Hirschbad, fürdő Würtembergi Kirs.ban Stutgard mellett, mellyben üstbe melegitet viz, résszerént vitétik a' szobákba, résszerént csatornák által a' fürdő kádakba bocsájtatik, nem messze töle Berg falunál Neckárnak két karjai között, savanyú viz kút ered, melly ide 's tova elvittetik.

Hirschberg, (50° 53' 42" É. Sz. 33° 25' K. H.) jól épült népes vs Jauer Hercz.ben Siléziában, hol Bober, 's Zucke fők öszve jönnek. 1046 lábnyira a' keleti tenger színe felett, 904 h. 6250 l. A' pléb. templ. katolikusokhoz az oskola pedig, melly nevezetes a' lutheránusokhoz tartozandó. Nézést érdemlők a' kertek, 's fehéritők, mellyeken váznot, patyolatot, melly épen csak Siléziában készítettik, 's más-

féle asszonyi munkákat felerítenek, 's ezekkel nagyon kereskednek. Jó eszt.kben a' kívétel 3 milliom, legrosszabbakb. pedig 1 mill. találokat hoz bé. Vannak itt posztó, papiros 's harisnya fabrikák, karton, 's vászon nyomtatással. Hirschberg Breslau után legnevezetesebb város Siléziában; egy mfdnyire a' vstól vagynak azon kireschafgotschi egészeséges fürdők, Warmbrunn mellett, l. Warmbrunn.

Hirschberg, Hirzberg, vs Vestfáliai Hercz. 112 h. 790 l.

Hirschberg, kis vs Saale főviz mellett, Reusz Ebersdorf Grófhoz tartozandó 168 h. 1240 l. pamut 's bőr fabrikával.

Hirschberg, vs 248 h. 1400 l. Cseh orsz. Bunzlau kerül. Leutmeritzi ker. nek határján, sok hegyek között, nagy tó mellett egy kath. pléb. val, ispitállyal, karton 's más fabrikákkal.

Hirschbronn, falu, Oettingen Herczs. felső Duna kerül. Bajor orsz. szép kastéllyal.

Hirschfeld, kis vs felső Luzátiában egy mfdnyire Zittautól Neisze mellett. 1300 l. len takácssággal.

Hirschfeld, l. Hersfeld.

Hirschholm, Dániai Királynak mulató kastélya, Kopenhágától 3 mfdnyire Sunde felé Seeland megyében hol a' meg holt Sophia Magdolna Dániai Királyné mulatni szokott. Az udvari kert épületivel együtt igen szép, egy hivatal töle veszi nevét, mellette igen rendbeszedett vska építettett.

Hirschhorn, kis vs 's erőskastély Neckar mellett Starkenburg Hercz. Heidelbergafelett 210 h. 1270 l.

Hirson, l. Herisson.

Hirsowa, Chersowa vs Bulgáriában Duna mellett.

Hiraberg, l. Hirschberg.

Hirzholmen, három kis Dániai szigetek Fladstrandtól egy mfdnyire Cattegátban lakosai félszegusztó, 's máahalakat fogdosnak, Kopenhágát, 's az egész tartományt vélek eltartják.

Hisingen, Hing, Svéd sziget Göthaelfwa főnak befolyásánál Westgothland tartom. Gothenburg vanak irányában, 3 Svéd mfdnyi hosszú, 's egy mfdnyi széles.

Hispalis, Colonia Romulensis, régi 's hires kereskedő vs Hispaniában Bactis vize jobb partján. Torténetit megírta Hirtius; mostani neve Sevilla.

Hispania, Spania, Iberia, Hesperia ultima, Celtiberia, neveket visel azon föld rész Európában, melly kelletra a' Gadesi tengerből, vagy Fretum Herculeum, ész.ra a' Cantabri tenger, és Pireneus bércek által elválasztatott Gallia, ny.ra pedig az Atlantikum tenger között kiterjedt. Augustus Cs. idejében Róma építése után 556 eszt.ben a' Rómaiktól meg hódoltatott; és citerior és ulterior részekre osztatott; a' túlsónak pedig egyik fele Bactinak, másik Lusitania nevet visel; az innesső Tarracensis Hispaniának is neveztetett. Constantinus Cs. alatt hét tart.okra osztatott: u. m. Lusitania, Gallaecia, Tarraconensis, Carthaginensis, Baetica, Beleari szigetek, és Tingitána, melly Afrikában feküdt; Lusitania lakosi voltak: a' Lusitanus, Velton, Celticus, nemzetségek; Baeticában laktanak a' Baeturiaiak

- Turdétanusok, Turdulusok, Bastulus Poenusok, és Bastitánusok.** Tarracoenensisben laktanak, Gallaccusok, Asturok, Cantabrusok, Concanusok, Autrigonesek, Vasconok, Vaccaeusok, Pelandonek, Arevacusok, Carpetanusok, Olcadeselek, Oretanusok, Jaccétanusok, Vescitanusok, Ilergetesek, Cerétanusok, Indigeteselek, Ausetanusok, Lacétanusok, Laletanusok, Cosétanusok, Celtiberek, Edétanusok, Ilercaonesek, Lobétanusok, Contestanusok, 's más kisebb népek; melyekről, és fő városaikról külön van szó, mennyire méltó.
- Hispaniola** l. Domingo.
- Histerreich**, l. Istria.
- Hit**, Het, Haita, (33° 9' 30" E. Sz.) vs Irak Arábia tart. Bagdadi Basaságban Eufrat mellett, gazdag földi gyánta csipaforrásokkal, melyek az egész dombot szurokkal eltakarnák, ha eztet az áradó Eufrát nem hátrálná, 's elmosná.
- Hitchin**, helys. Hertford Angol Grófs. ban 3200 l. Hitch főnél, egy völgyben szép templ. mal jó szabad oskolával, búzával 's malátával kereskedik.
- Hiteröe**, 3 mfdnyi hosszú, 2 mfd széles sziget Norvégiai Drontheim megyében a' lakosai halászatból élnek.
- Hithaunazin**, Sz. Vincenti Kapitányságban, Brasiliában, déli Amerikában, mely a' Portugallusoké.
- Hitzacker**, vska a' volt Vestfáliai alsó Albis oszt. egy szigetben Jetze főnél, mely itt Albisba folyik, 78 h. majd a' vs középen vagyón Albis vámháza, hol az adó vert pénzzel fizettetik. Itt esztendő által jeles gabona vásárok tartatnak.
- Hitzing**, vagy Mariahitzing, templ. mos falu 's jóság Ensalatt való Austriában Bécsi erdő alatt fekvő fertályban Schönbrunni kertén kívül, mely Klosterneuburgi megyéhez tartozik, az ide való templom híres csuda helynek tartatik. Vannak itt szőnyeg, tükör, pipa fej 's ing gomb fabrikák.
- Hlaupietin**, falu Cseh orsz. Kaurzimi körül. Prágától egy órányira jeles timsó 's gálicz olaj főzésekkel, kőbányákkal.
- Hlinsko**, mvs 374 h. 1170 l. Cseh orsz. Chrudimi körül. Chrudimka főnél egy kath. pléb. templ. mal. Az ide való lakosok jobbára csekély cserépedény csinálashból, föld, és len, mivelésből, 's gyolcs szövésből élnek.
- Hlubosch**, falu Cseh orsz. Berauni körül. Litawka mellett 62 h. vannak itt vashányák, melyek esztendőnként 1500 mázsa közönséges, 500 mázsa szerszám, 's 100 mázsa szég vasat adnak.
- Hlubzien**, l. Leobschütz.
- Hoang-Hay**, az úgy nevezett sárga tenger, v. tenger öböl Korea 's China között.
- Hoang-sin-fu**, vs Kian-si Chiniai tart. hegyes, de még is jelesen mivelt 's termékeny tájékban.
- Hoan-ho**, a' sárga fő, nagyon sebes fő Chinában melynek eredete még fel nem találtatott. Schensi Chiniai tart. folyik, innét egyenesen déltől északig Mongol tart. ba megyen, melyből 80 német mfdnyi folyása után déli erányzásban Chinába vissza tér, ezen erányzásban 90 mfdig foly, innét napnyugot felé fordul Ho-

nan tartományon keresztül folyik, 40 mfdnyi folyása után délkeleti irányzásban a' tengerbe szakad.

Hobgarten, Hopgart, utolsó falu Szepes Várm. Tiszán innét Sárosi határon, a' lakosok különösen beszélnek németül 1150 kath. l. különös pléb.val, 's templ. mal, itt a' Popradon által fa hid vezet.

Hobroë, csekély mvs Aarhus Nordjuti megyében Dániában.

Hochaltingen, Hochholdingen, mvs 's hegyen épült kastély közönséges lakóhelye Oettingen Spielbergi Hercegnék felső Duna körül. Bajor orsz. 1000 l.

Hochberg, kastély Freyburg mellett Badeni nagy Hercezs. ben, Treisami ker. Hochbergi Mark Grófoknak törzsi házak, honnét a' Markgrófok, 's mostani Bádeni nagy Hercz. ek származnak.

Hoch - Burgund, l. Franche Comté.

Hochdorf, hasonló nevű ker. nek főhelye Luzern kant. Helvetziában, pléb. val bíró falu, ezen tájékban néha itt igen sok római vertpénz találtatott.

Hochenau, mező vs Austriában Ens alatt való tart. Mannhard hegy alatt való fertályban, March mellett, egy plébániával 155 h.

Hochgestrasz, durva Albnak része Würtembergi Királyságban.

Hochheim, (50° 0' 31" É. Sz.) helys. Nassau Usingeni Hercezs. ben Mainhoz közel Francfurttól két mfdnyire, 1800 l. Itt terem a' legjobb Majnai bor.

Hochholdingen, l. Hochaltingen.

Hochhorn, 10630 lábnyi ma-

gas hegy Bajor orsz. Salzachi körül.

Hochkirch, falu felső Luzátziában Bautzen, 's Löbau között.

Hochkirchen, kis vs Siléziában Liegnitztól egy órányira.

Hochland, l. Halland, 's Högland.

Hochländerok, északi Skótzíának lakosai nevezetnek így kik familiákra, vagy Clausokra vannak felosztva, minden osztálynak maga kapitánya vagyon, kimint egész familiának feje nézetetik, ettől minyáján egyenlő nevet viselnek, az ilyen kapitány olly tiszteletben áll a' lakosoknál, hogy egyetemben vele barátságot, vagy ellenkedést tartanak.

Hoch-Libin, Allodiál Urod. Cseh orsz. Rakonítzi körül. nagyobb része lapály, igen szép erdőséggel, majd közepszerű, majd jó buza földdel, Wallis Grófhöz tartozandó. A' lak. németül beszéllenek. Fő helye

Hoch-Libin, kastély 's falu 48 h. St. Basilius templ. mával.

Hochrosen, kis vs Letten tart. ban Lieflandban. Rigától 12 mfd.

Höchst, (47° 26' 44" É. Sz. 27° 18' K. H.) Nassau - Usingi vs Main mellett 550 h. 1100 lak. dohány fabr. 's pamut fonással.

Höchstädt, vs Bajor orsz. Rezat körül. Aisch mellett, mellyen által szép hid vezet 208 h. 1300 l/egy kastélyal, polgári ispitállyal, pamut fonással ser főzéssel, orsz. itélőszéknek lakóhelye.

Höchstädt, (48° 36' 30" É. Sz. 28° 13' 30" K. H.) kis város felső Duna ker. Egweidnak Dunába való befolyásánál 395 h. 2230 l. ország itélő

- széknek, 's számtartóság-
nak lakhelye. Ezen vs 1703,
's 1704 esztendőbéli csata
által nevezetes, az elsőben
Bajorok és Francziák győ-
zedelmeskedtek az Austria-
iakon, másodikban pedig
Austriai és Angol egyesült
seregtől nagyon megvere-
tettek.
- Hochstädt**, helység egy ma-
gas dombon, Hannautól 1
órányira, Offenbachtól más
fél mfdnyire, Hannau Gró-
hoz tartozandó. Az ide va-
ló jó bor miatt nevezetes.
- Hochstein**, 2803 lábnyi magas
hegy Őriás hegyek között,
Schreiberschau mellett Si-
léziában.
- Hochvogel**, (47° 23' 21" É. Sz.
28° 5' 35" K. H.) 9000 láb.
magas hegy Sonthofen mel-
lett III. ker. Bajor orsz.
- Hochwald**, Urodalom Morva
orsz. Preraui ker. sok erdő-
séget foglal magában, nagy
marha tenyészetet, vas bá-
nyákat 's üveg hutákat. Itt
feküdt a' pogány időkben
híres Radosti hegy.
- Hochwiesen**, Welka pola, né-
met mvs Bars Várm. a' lak.
földmívelésből, és széna
árlásból élnek. Pléb.val,
mellyhez 2011 lélek tartozik.
- Hochenau**, falu Siléziában,
Goldbergi ker. kőbányával.
- Hoddesdon**, nevezetes és jó
mvs Herfordshirben, An-
gliában.
- Hodimont**, helység, tulajdon-
képen Verviersnak külső
vsa, Ourthe Francz. oszt. Itt
szép posztók készítenek.
- Hodonin**, l. Göding.
- Hodosfalva**, Hodisz, Hodischu,
Oláh falu Erdélyben, Ko-
los Várm. hegyek között
Nyíreshez 2 1/2 óra. F. U.
G. Bánfi, lak. ó hitűek tu-
lajdon templ.mal, az itt
lévő diófák miatt nevezetes,
- mellyek eloszthatatlan gesz-
tenyéhez hasonló diókat
hoznak.
- Hódság**, Odság, Bács Várm.
ben alsó jár.ban, Karabu-
kova mellett, Zomborhoz
4 1/2 óra. F. U. a' Kir. Ka-
mara, nagy és népes róna
földön fekvő helység 2478
lak. többnyire Németek,
kat. tulsó pléb. és templ.
mal, jó határral.
- Hoeft**, vár napnyugoti Bur-
kus orsz. hol Weichsel fő
két ágra oszlik. Danczigtól
3 mfdnyire.
- Hoci-tscheu**, vs Kiangnan Chi-
niai tart. legjelesebb keres-
kedőknek lakóhelye, kik
egész orsz.ban követeket
tartanak, lakosi azonkívül
igen jó festékeket, 's fa-
metszéseket készítenek. E-
zen téjékban legjobb thea-
találtatik.
- Hof**, kanton Casseli ker. Ful-
da oszt. a' volt Westfália
kir. 8 községgel, 3530 l. Fő
helye.
- Hof**, plébániávalbíró falu.
- Hof**, Dworec vs Morva orsz.
Ollmützi ker. pléb.val, Pósta
házzal, só, 's vármház-
zal, 242 h. 1660 l.
- Hof**, mvs Ens alatt való Austr.
Bécsi erdő alatt lévő fer-
tályban Leithától nem mes-
sze, Leithaberg mellett
egy kath. pléb.val, 163 h.
Cs. K. Familiai Scharfe-
neck Urad.hoz tartozandó.
- Hof**, (in Gastein) mvs Ba-
jor orsz. Salzachi ker. Ache
mellett 900 lábnyira a' ten-
ger színe felett, pléb.tem-
plommal, 103 h. melyek
között csak 50 polgár há-
zak találtatnak. A' lakosi-
nak nagyobb része mester-
segei mellett földet művel
összágítélszéknek lakhe-
lye.
- Hof**, (Stadt am Hof,) Curia
Vari-

- Variscorum**, vs Bajor orsz. Main ker. 610 h. 5000 l. egy fő iskolával, könyvházzal, többféle úgymint patyolat, festék, gyapjú, pamut, bőr, 's papíros fabr.kal. A' vs nagy marhatenyészetet, 's kereskedést üz. Szomszéd-ságában szép márvány tá-láltatik.
- Hofelein**, falu Morva orsz. Znaymi ker. Taya bal part-ján Grashachi Uradalom-hoz tartozik. Pléb.val, és majorsággal, 122 h. 950 l.
- Hofgeismar**, vs és azon nevű kantonnak főhelye Fulda Westfáliai oszt. Casseli ker. Esse mellett, ó 's új vsra osztatik, mind kettőben 2 pléb. templ. 396 h. 2380 l. találtatnak. Szomszéd-ságá-ban van egy ásványos for-rás, mellynél ferdő 's jól-elkészített kút találtatik, 's azért annak idejében e-zen helyet nagyon látó-gatják.
- Hofheim**, Nassau-Usingeni vs Gulden patak mellett 1200 lak.
- Hofkirch**, mvs Ens alatt való Austriában. felső Mühl fer-tályban Rana mellett ta-kácsággal.
- Hofkrohen**, mvs Bajor orsz. alsó Duna ker. Duna mel-lett 182 h. 440 l. bor ter-mesztéssel.
- Höflein**, falu Ens alatt való Austr. Bécsi erdő alattfek-vő fertályban Bruck mel-lett Leithánál egy pléb.val 156 h.
- Höflösnitz**, 1 1/2 órányi hos-szú szőlőhegyekkel beülte-tett hegység Misznában egy faluval, melly vincze-lérházakból áll.
- Hofstadt**, falu Auer patak mellett Starkenburg Has-sziai Herczs.ben egy ásvá-nyos forrással, 's egészséges
- ferdővel.
- Hofwar**, helység Westgoth-land Svéd tart. Nerike ha-tárjai felé, a' körül fekvő tájék tavakkal, 's mocsá-ros helyekkel körülvagyon véve, úgy hogy senki sem mehet tovább az orsz.ba ha csak ezen helyen ke-resztül nem megyen. Va-gyon itt egy Kir. posta hi-vatal, béhozó vámházzal.
- Hofwyl**, Helys. Bern Helvé-tziai kant. Fellenberg me-zei gazdagság' és nemzeti nevelés' intézetével.
- Hogeland**, sziget Endeavour útban új Hollandia mel-lett.
- Hogeveen**, vs Yssel torkolat volt Francz. oszt. 4320 l.
- Högländ**, Hochland (59° 58' É. Sz. 44° 40' K. H.) 10 Werstnyi (orosz mfd) hos-szú, 4 széles sziget Finniai tenger öbölben Wiburg O-roz Helyt. két faluval, 350 lak. kik a' hal fogásból, 's tengeri borjú vadászat-ból élnek, másképen ha-jóslegények is. Vannak itt két világító tornyok.
- Hogolen**, a' Carolini, vagy új-Philippini szigeteknek legnagyobbiká, Ostindia-ban, Asiában. A' Spanyo-loké.
- Hogsties-Islands**, les Etoiles (Disznóól szigetek) kisszi-getek nyugoti Indiában Ba-hama szigetekhez tartozan-dók, itt Bahamai szigetek Helytartójának engedelmé-vel Wreckerek hajókáznak, hogy a' szerencsétlen hajók-nak vagyonyait kiszabadít-hassák.
- Hogue**, Hougue, (la) (49° 43' 33" É. Sz. 15° 44' 30" K. H.) fok Cherbourg mellett Canal Francz. oszt. mellet-te vagyona.
- Hogue**, helys. 's erőség 271 h.

2010 l. vagyon itt egy kikötőhely, mely l' Isle à Madame erősség által védelmeztetik. A lakosok halászatból élnek.

Högyész, jeles mvs és Urod.

Tolna Várm. Tolnától 4 1/2 óra, Duss és Kulazna között, (46° 29' 10" É. Sz.) a' lak., kiknek számok 1565 kath. 19. luth. 1 ref. 270 zsidó. Magy. 's Ném. utolsók jobbára német orsz.ból jöttek által. Aponyi Gróf familiájához tartozandó. Itt sok dohány termesztetik, mely jobbára Sváb dohánynak mondatik. Tudva vagyon, hogy ezen tájékban esztendőnként 30000 mázsa terem. Fő tulajdonságai az erősség, 's nehézség. Ráczok, 's Görögök nagyon veszik. Majd Cs. K. Apaldó által Austriai örökös tart.kba, majd külső országokba, és Fiume 's Triest által Olasz orsz.ba 's a' t. és némelly német orsz. fabr.kba vitetik. Gyümölcs itt általjában sok terem, krümpli is gondosan neveltetik. Nagy a' juh tenyésztete, mellyek sok gyapjúval birnak, mert soha sem fejtetnek. A' bor is bőségben terem, úgy hogy az Uraság dézsmája 20000 akókra felmegyen. Nádban sincs héjánossága, a' házak fedettetnek vele. Ezen Urodalom jövedelme 100000 for. felülhalladja. Az Uraság kastélyja Francia módon vagyon építve szép Angolkerttel, térséges pinczékkel, mellyekben 30000 akó elfér, vagyon itt egy kath. templ.

Hohbach, Hohenlohe-Ingelfingi mvs Jaxt mellett. Oehringen ker. Würtembergi Királyságban 113 h. 640 l. kik között 62 zsidó. Va-

gyon itt földművelés, gypsz, 's darázs kőbánya. Szomszédságában vagyon egy barlang kővé változó vízzel, találatnak itt római ritkaságok is.

Höhe, bércz, l. Altkönig.

Höhe, Höchte, lengyelül Wyżyna, Danzigi Urodalomnak egyik része napkeleti tengerben terméketlen 's homokos. Itt vagyon He-la vs.

Hohegeisz, helys. Benekensteini kath. Nordhauseni ker. Harz oszt. a' volt Westfáliai Kir. Brockenhausen után legmagosabb lakott helység a' Harzban 2760 lábnyira a' keleti tenger felett. 115 h. 840 l. egy órányira innét Braun patakon fekszik gálicz olaj égetés 11 h., mellyek 1800—2000 mázsa gáliczkövet elfogyasztanak.

Hohenalm, falu Bajor orsz. Salzachi ker. bádóg fabrikával.

Hohenaltheim, falu 's mulató kastély Bajor orsz. felső Duna ker. Oettingen Walersteini Herczegnek nyári mulatóhelye.

Hohenaschau, Preysingi Grófnak Urodalma 's hegyen épült kastélya Bajor orsz. Isar ker. 3 1/2 □ mfdön 1300 l. Vagyon itt egy vas bánya, mellyet a' király a' Gróffal közösen bir, esztendőnként általjában véve 1100 mázsa pillérozatlan vasat ad.

Hohenasperg, (48° 54' 50" É. Sz. 26° 48' 30" K. H.) hegyen épült vár Würtembergi Királys. ban Nechar mellett Stuttgarttól 3 órányira.

Hohenberg, Kir. Würtembergi Grófs. Schwarzwaldban 12 □ mfdön 43000 l. 5 vssokkal, szép mvsokkal, a' felső, 's alsó Grófs. ra osztá-

- tik, mellyek egymástól tá-
 vol fekszenek.
- Hohenberg**, helys. Bajor orsz.
 Main ker. Eger mellett Cseh
 határhoz közel 70 h. he-
 gyen épült kastéllyal, melly
 sánczokkal körül vagy on
 véve. Vannak itt vas gödrök.
- Hohenbruck**, Hercz. Colloredo
 vs Cseh orsz. Königingräti
 ker. 290 h. 's takácssággal.
- Hohenbüchen**, templomos fa-
 lu Delligsen kant. Eimbe-
 ki ker. Leine oszt. a' volt
 Westfália Kir. 27 h. 210 l.
 Az ide való 12 cserépedény
 mesterek sok barna cserép-
 edényt kávéskánákat 's t.
 ef. adnak, és mellette vi-
 zi cséveket, 's retortákat ké-
 szítenek.
- Hohenburg**, mvs's kastély Ba-
 jor orsz. Regeni ker. egy
 márványhegyen.
- Hohenburg**, l. Homburg.
- Hoheneck**, falu Würtembergi
 Királys.ban Ludwigsburgi
 ker. Neckar mellett 500 l.
 bor termesztéssel.
- Hoheneggelsen**, Pléb.val bíró
 azon nevű kantonnak főhe-
 lye a' volt Westfália Kir.
 Ocker oszt. Hildesheimi
 ker. 2 templ. 162 h. 1050 l.
- Hohelbe**, Hohelbe, hegyen
 épült vs 235 h. 2300 l. Cseh
 orsz. Bidzowi ker. Elbe mel-
 lett, jeles patyolat, 's bat-
 tist szövésekkel, czin-
 bányával, kastéllyal, Dé-
 kán templommal, pa-
 piros malommal, jeles vá-
 szon kereskedéssel. Szom-
 szédságában vagy on a' fe-
 hér kaszálló, mellyen Au-
 pa's Weiszwasser származ-
 nak, plántákkal bővelkedő
 kerttel.
- Hohenems**, mvs Bajor orsz. Ill
 ker. Illtől nem messze kén-
 köves ferdővel.
- Hohenfels**, mvs Bajor orsz.
 Regeni ker. 130 h. 590 l.
- Hohenfinow**, falu Brandenbur-
 gi közép Markban felső Bar-
 nimi ker. Parket, drót, 's
 szeg fabr., dohányt ter-
 meszt.
- Hohenfriedberg**, l. Friedberg.
- Hohenfurt**, (48° 37' 24° É.Sz.
 31° 59' 15" K. H.) mvs 137
 h. Cseh orsz. Budweisi ker.
 Moldau mellett, mellyben itt
 szép gyöngyök találhatnak.
- Hohengeroldseck**, l. Gerold-
 seck.
- Hohenhameln**, Pléb. falu 's azon
 nevű kantonnak főhelye a'
 volt Westfália kir. Ocker
 oszt. Hildesheimi ker. 78 h.
 540 l. Aue mellett, tart 3
 vásárokat.
- Hohenhard**, Hohnhardt, falu
 Würtembergi Királys.ban
 Ellwangeri ker. Hall mel-
 lett, 480 l. János Péter Lu-
 dewignak Hallai Universi-
 tas Canczelláriusának szü-
 letés helye, ki azért Ho-
 henhardi Péternek nevez-
 tetett.
- Hohenhaslach**, mvs Würtem-
 bergi Királyságban Lud-
 wigsburgi ker. 1060 l. bor
 termesztéssel.
- Hohenheben**, (Höwen), Für-
 stenbergeri Uradalom Bade-
 ni nagy Herczs.ban 6650 l.
 hol van Engen vs.
- Hohenheim**, Kir. mulató kas-
 tély Stuttgarttól két órá-
 nyira Würtembergi Kir.
 majorsággal, nagy Angol
 kerttel, mellyben római
 templomok, sírok, ferdők,
 's a' t. találhatnak, de már
 igen elromlottak.
- Hohenhöwen**, l. Hohenheben.
- Hohenkirchen**, mvs Gothai Her-
 czegs. Apfelstädt mellett.
 143 h. 540 l. fával kereske-
 dik.
- Hohenkirchen**, falu Casseli ker.
 Fulda oszt. a' volt Westfá-
 lia Kir. 2 1/2 órányira Cas-
 seltől, vannak itt vas bá-

nyák.

Hohenklingen, l. Stein am Rhein.

Hohenliebenthal, falu Sziléziában Hirschbergi ker. hol egy kőbánya találtatik.

Hohenlimburg, l. Limburg.

Hohenlinden, Hofmark Bajor orsz. Isar ker. 30 ház. len természetessel, nevezetes azon csata által, mellyben 1800 Dec. 3 kán az Austriaiakon a' Francziák győzedelmeskedtek.

Hohenlohe, a' Német szövetségben Herczs. Tauber Kocher, Wörnitz, 's Jaxt főknál; 22 □ mfdön 80000 l. Würtembergi Királynak főhatalma alatt áll, azon tartományokat kivévén, mellyek Schillingsfürst, 's Kirchberg lineához tartoznak, ezek Bajor alatt vannak 's Rezat ker. ben fekszenek. Ezen tart. nak termése gabonában, lenben, kenderben, borban, gyümölcsben kerti növényekben, krapban, fában, marhatenyészetben, vasban, gipszben, meszetben, sóban, ásványos kútakban áll. A' Herczegek két fő lineára osztatnak fel, l. Neuenstein, 4 ágazatban, 1) Oehringen 8 □ mfdön 25000 l. 2) Langenburg 2 1/2 □ mfdön 8000 l. 3) Ingelfingen 2 3/4 □ mfdön 8000 l. 4) Kirchberg 2 1/8 □ mfdön 8000 l. ezen linea közönségesen Obergleicheni Grófságot. Gotha Herczs. ben bírja. II. Waldenburg 3 ágazatban 1) Bartensteini 7 □ mfdön 23000 l. 2) Jaxtberg 5 □ mfdön 10700 l. 3) Schillingsfürst 7 □ mfdön 23000 l.

Hohenmaut, ország fejedelmi mvs alsó Stájer orsz. Marburgi ker. Drávanak északi partján, Kárinthiának

határján vámházzal.

Hohenmauth, Cs. vs köfállal békerített Cseh orsz. Chrudimi ker. Lauczna patakánál, 683 h. 3620 l. Cs. Kir. póstaházzal, jeles Dékán templ. A' Polgárok németül 's Csehül beszélnek, közepszerű földművelésből, 's közönséges vsi mesterségekből élnek.

Hohenmölsen, l. Melsen.

Hohennauen, nemes falu Brandenburgi közép Markban Havellandi ker. egy mfdnyire terjed hallal bővelkedő tónál, melly a' vizét Rhynből kapja, Fercher, 's Stollen tó, 's egy nagy árok által Havelba folyik.

Hohenneuffen, l. Neuffen.

Hohensalzburg, l. Salzburg.

Hohensolms, hegyen épült kastély 's vs, melly Hohensolmi Herczs. hez tartozandó Hassziai nagy Herczs. ben Solms Herczegeknek, 's Grófoknak familia házok.

Hohenstadt, vs Morva orsz. Olmützi ker. egy pléb. val, 2 templommal, urodalmi kastéllyal 221 h. 1500 l. Szazawa mellett fekszik. Itt jeles vásárok tartatnak.

Hohenstaufen, magas hegy Bajor orsz. Salzachi ker.

Hohenstaufen, (48° 44' 35" É. Sz. 27° 23' 22" K. H.) mvs Würtembergi Királys. ban Schorndorfi ker. mellette vagon a' Paraszt háborúban 1425-ben eltörültetett hegyen épült hasonló nevű kastély, 's Sváb Királyoknak familia házok.

Hohenstein, Lengy. Olstineck (53° 34' 50" É. Sz. 37° 57' K. H.) vs nyugoti Burkus orsz. Morungi ker. Amelong mellett 178 h. 1080 l. régi kastéllyal.

Hohenstein, vs Szász orsz. Meiseni ker. Polenz patakánál,

109 h. 460 l. kik fonásból, és szövésből élnek. Vagyon itt egy pásztor oskola, 's egy régi hasonló nevű hegyen épült kastély.

Hohenstein, vs 402 h. 3600 l. Mulde mellett Szász orsz. Erzgebirgi ker. Schönburgi Grófhöz tartozandó, a' lakosok bányászathól, vászon 's gyapjú szövésből, harisnyanya kereskedésből, 's fehérítésből elnek. Szomszédságában akhát, 's kigyókó találtatik.

Hohenstein, l. Hohnstein.

Hohentengen, helység 2500 l. Thurn-Taxisnak Friedberg Scheer nevű urod.ban Würtembergi Királys.ban.

Hohentrüdnigen, falu Bajor orsz. Rezat ker. 50 l. erős várral, cserép edénykészítő műhelyekkel.

Hohentwiel, (47° 46' É. Sz. 26° 28' 43" K. H.) nagy sziklán fekvő vár a' Bodeni tó felé, Würtembergi Kir.ságban Rotwecli ker.

Hohenwarth, mvs szép Benedictinus Apátságk kls'romával Paar vizénél Müncheni ker.ben, fel. Bajor orsz. ban.

Hohenwerfen, Werfen, mvs mellett fekvő erőség Bajor orsz. Salzachi ker.

Hohenwiese, falu Sziléziában Hirschbergi ker. 450 l. van. itt félselyem, 's több színű vászon fabr.

Hohenzollern, Herczs. mostani német szövetségben Duna 's Neckar között, hegyes, marhában gazdag, de annál terméketlenebb gabonában, fát, vadat, mézet, vasat, 's a' t. nyujt. Két linaakra osztatik, melyeknek Fejedelmi alatvalóinak nagyobb részével katolikusok. 1) Hohenzollern Hechingen, 5 1/2 □ mfdön

14000 l. 60000 for. jövedelemmel, szövetséghez állítandó katonasága 93 ember.

2) Hohenzollern Sigmaringen, 19 □ mfdön 39000 l. 240000 for. jövedelemmel állított 197 emb.

Hohenzollern, (48° 19' 25" É. Sz. 26° 38' 20" K. H.) régi hegyen épült kastély 1/2 órányira Hechingentől 810 láb. magas hegyen az uralkodó Brandenburgi Burkus háznak, 's Herczegeknek familia házok.

Hohepoen, magas hegy Watdecki Herczs.ben jeles kövé váltokkal. Tövében Diemel fő ered.

Hohlmünze, az előbbeni bádog vertpénznek neve, mivel az egyik felén közönségesen mély vala.

Hohnhardt, l. Hohenhard.

Hohnstein, Hohenstein, felső Szász ker.nek régi Grófsága, melly Halberstadti fő megyétől Szász Választó Fejedelemhez 's Braunschweigi házhoz általment, ezeknek elhalása után részszerént Halberstadti Herczs.hez, részszerént Braunschweig Lüneburgi házhoz esett, részszerént pedig, a' mennyi a' Szász fejedelem választó háznak részét illette Schwarzburgi Herczs.re által szállott, első két részeit a' Tilsiti békeség a' volt Westfáliai Királysággal öszvekapcsolta, ugyanint Hohnstein Grófságot, melly Stollberg-Stollbergből, Stollberg-Wernigerodéből, 's Braunschweigi részből állott, 3 □ mfdön 1 vst 1 mvst 9 falut, 8 majorságot 8500 emb. számlált. Lora 's Klettenberg Grófságokat magában foglalá, mellyekben 8 1/2 mfdön 4 vs 67 falu 3710 h. 26662

emberek voltak, Bodungen Schwarzburgi megye nincsen béosztályozva.

Hoitchén, vs Kou-ang-tong tart.ban Chinai bir.ban, 9 vsok vannak alatta; más azonnevű vs van Kinangnuntart.ban, 5 vsokkal.

Hokian, vs Pe-Tcheli tart.ban Chinai birban.

Holabrun, mvs Ens alatt való Austriában Mannhard hegy alatt való fertályban egy pléb.val, Póstaváltással, Znaymi uton.

Holoch, Hohenloch, falu's kastély Bajor orsz. Rezat ker. Uffenheim mellett, ez 1760-diktól fogva Oettinger Urakhoz tartozik. Hohenlohe Herczegeknek's Grófoknak eredendő házok.

Holbeck, kis vs Seeland Dániai szigeten Isefiordnak egyik karjánál, Kopenhagától 8 mfdnyire napnyugotfelé egy kikötővel, melyből esztendőnként sok gabona vitetik ki. Vagyon itt fegyver fabrika 400 mivesekkel.

Holberg, Bároság Seeland Dániai szigeten, ezen nevű tudósnak 5 Fridrik Király által ajándékoztatott, ennek halála után Soröe Akademiához esett.

Hold, Arad Várm.ben fekszik Hegyek között csupa sík földön, hasítja határát a' fehér Körös, melytől valaha holt Körösnek neveztetett; jó szántó, és kaszálló földjei vannak; Arad vsától 11, Erdély orsz. határától pedig 3/4 mfdnyire esik lakják ó-hitű oláhok, az előtt Kamarai helység volt, hanem az 1804-ik esztől fogva Királyi adomány mellett Korneli Urak bírják, kik innét, és Tű szomszédságában lévő Mézes nevezetű ugyan akkoron nyert

másik helységejtől írják magokat.

Holdernesse, fok Angliában York Grófs.ban, melly kelet felé messzére a' tengerbe kinyúlik, mellynek legutolsó csúcsa Spumheadnak neveztetik.

Hold-Mező-Vásárhely, magyar mvs Csongrád Várm. a' Tiszán túl lévő járásban, nem messze a' Tiszától, Szegedhez északnak 3 mfd. Magyar orsz.nak egyik a' legnagyobb's népesebb mvs-i közül, számlál 5700 kath. 17612 protest. 660 nem egy. görög és 20 zsidó lak. több templ. és más jeles épületekkel. F. U. Gróf Károlyi. Határja róna's 13 pusztából áll, bort, de kivált gabonát bőven terem, marhatartása nagy, erdő nélkül szűkölködik, hold forma tava's nádas rétjei vannak.

Holeau, Királyság, fel. Aethiopiában, ny.ra Nil vizével, ész.ra Amahara, kel.re Queca vizével, d.re Xavával határos.

Holegrab, szoros út Schwarzwaldban Villingen, 's Freyburg között.

Holenburg, mvs Ens alatt való Austr. Bécsi erdő felett való fertályban Dunának északi partja felé egy pléb. val 70 h.

Holeschau, Urodalom, 's jól épült vs Morva orsz. Preraui ker. szép kastéllyal, 's kertel, népes zsidó községgel, Pléb.val, és egyszersmind országi Dékánsággal, 256 kereszt. 49 zsidó h. 2972 kereszt. 1300 zsidó lak.kal, több jeles kertekkel, kereskedik gyapjúval.

Holics, Holitsch, (48° 48' 25" É. Sz. 34° 47' 30" K. H.) mvs Nyitra Várm. Szakol-

ezai járban, Morva orsz. határán Morawa mellett szép Kir. mulató kastéllyal, egykor Capucinus klastrommal, nagy cserép edény (majolika) fabrikával, Spanyol juh tenyésztettel, Cs. ménessel, mesterséges kácsafogással zsák hálók által a tavakban. Vagyon itt egy kath. 's evang templ. egy Sinagóga, a' zsidóknak száma 400. Az jól elkészített Kir. mulató kastély erős várhoz hasonló, sánczokkal, falakkal körül vett.

Holkenhafen, Báróság Fünen Dániai szigeten egy kestélylyal Holk Báróhoz tartozandó.

Holkham, mezei lak, Norfolk Angol Grófs. ban Welstől nem messze, szép kertekkel.

Holland, l. Lincoln.

Holland, jól épült vs egy dombon, Weeske vizénél keleti Prussziában, 1 kastéllyal.

Hollandia, hajdani egyesült 7 tart.nyoknak most 18 főtart.nyoknak egyike, melyet délfelé Brabantzia, napkeletre Gelderia tart.nya, 's Utrecht, 's Züder-Zee, északra ugyan az, 's az ész. tenger, napnyugotra pedig ész. tenger határoz. 7 tart.nyoknak legnagyobbika vala, de általjában igen alacsonyan fekszik, nagyobb része alacsonyabban mint sem a' tenger, azért a' kiöntések ellen nem csak jeles 's drága sánczok készítettettek hanem még több árkok, 's kanálisoktól is által vagyon hasítva, melyek által a' víznek sokasága lecsapoltatik, az ész. tengeren való homokhalmok töltések gyanánt szolgálnak, melyekben mingyárt

közel a' tengerhez édes víz forrásai fakadnak, ugymint a' víz alatt vashomok, érczmészgöröngy is találtatik. Az agyag itt olly bőségben ásattatott, hogy közönséges parancsolat által megtiltani szükségesnek látszott; porcellán, 's pipák készítenek belőle. Az ide való levegő tisztátalan, nagyobb része ezen tart.nak legelőhely, azért írósvaj 's sajt készítés a' lapályságban lévő lakosinak legnagyobb foglalatosságai. Délfelé fekvő része jó gabonát ad: ellenében a' közép része jobbára turfa földből áll, mely ugyan jó turfát ad, de a' sok turfa gödrökből tavak formáltatnak, melyek idővel veszedelmesek lehetnek. Azon nagy folyókon kívül, melyeket Hollandia egyesült Belgiommal egyetemben bír, vannak nékie különös kis főji, ugymint: Vecht, Amstel, Zaan, Spaaren, Schire, Gouwe, Yssel, Vlist, 's Linge, melyek sok helyett kanálisok által össze vannak kapcsolva, 's azért minden vs, falu's község között öszveköttetést okoz. Ezen kanálisokon lehetséges naponként egy helyről a' másikhoz csekély pénzért utazni. Hollandia jelesen vagyon mivelve, 's igen népes, mert 37 vsokban 8 mezővsokban mintegy 400 falukban majd 1,000,000 embert számlál. A' vsbéli házak közönségesen téglából építenek. Sehol egész világon nincsenek olly szép, házak mint itten vagynak, és sehol sem uralkodik annyira a' tisztaság, nem csak egyenként véve a' házakban ha-

nem még a' falukban is úgy mint itt. Legcsudálatosabban, 's legnagyobb pontban uralkodik a' tisztaság 's pompa az ész. Hollandiában, mert itt olly faluk is taláztatnak, mellyeknek házai, padlásai, 's fából álló házi eszközei olly tisztán, 's fényesen tartatnak a' mint csak gondolni lehetséges: mellyeknek házai szobáji, 's más fából álló eszközei még a' házakon kívül is p. o. sorompók, karók a' kaszáló helyeken, mellyeken a' marha dörgölődzik, 's zöld fáknek törzsöki bévagynak festve; hol a' kémények, még a' marha istalók is kipadolva, 's falai négyesegű kövekkel ki vannak rakva, hol a' házi gazdák istalóban laknak, hogy az igen szép, 's tiszta szobáikat kéméljék. Itt a' téglákkal kirakott útszák igen tisztára mosatztatnak, és szép tiszta homokkal behintetnek. Ezen tart. széles víz által, mellynek neve het Y, melly Zuyd tengerből Amsterdam mellett folyik, déli, 's északi Hollandiára, vagy Hollandiára 's napnyugoti Friesland tart. ra osztatik, de mind a' kettőnek egyenlő kormányozó széke vala, melly nemesekből, 's voksolható vsokból állott. A' nemeseknek száma ritkán halladott felül tizet, de a' voksolható vsoknak száma 18 vala t. i. 11 déli Hollandiában, és 7 az északiban. A' követeknek száma, kiket a' vsok küldöttek, nem volt meghatározva. Gyülekezethelyek Graavenhaag vala. A' mi a' Religiót illeti: a' Kath. mintegy 250 temp. 235 pap-pal bírnak, ezek között

mintegy 60 Jansenistáknak tartattak. 40 templ. A' luth. 19 községeik valának 28. Predikátorral; Remonstransok közül 30 község 's 33 Prédikátor. Rebaptisan-soknak 76 községeik, 163 tanítókkal. Collegiátusok legtöbb Collegiomokkal bírtak. Quakereknek egy községek taláztatik Amsterdamban; az egyesült evangelikumi testvéreknek főhelye Herrendyk; Amsterdamban, Rotterdam-ban, Dortrechtban, Leydenban (Lugdunum Batavorum) Gravenhaagban angol Presbyteriánusok, Amsterdamban pedig angol Episcopalisok templomokat bírnak. Ezen tart. tól az egyesült 7 tart. nyok Hollandiának neveztettek, úgy mint ezen köztársasághól állittatott 1806-ban Királyság Hollandiának hívattatott, ezen tart. azután Zuyd tenger Maas torkolat 's mind a' két Neth Francz. tart. nak oszt. jait foglalta, de Párisi békeség, 's Bécsi Congressus szerént egyesült Belgiomi Királysághoz csatoltatott.

Hollandsdiep, Biesehbosch 's Haringvliet között való viz Franczia orsz. melly által Höcksche Wardnak nevezetett sziget formáltatik.

Holle, templ. mal bíró falu, hasonló nevű kant. nak fő helye a' volt Vestfália Ocker oszt. Goslari kerül.

Hölle, hegység 's 2 órányi hosszú szoros általjárás Schwarzwaldban, Treisami kerül. Badeni nagy Hercz. A' lapályságba való kimenetel Himmelreichnak neveztetik.

Hollfeld, vs Bajor orsz. Main ker. Kaynachnak Wiesentbe

- való torkolatjától nem messze 160 h. 1000 l. több vásárokat tart, ország ítélő székek lakóhelye.
- Höllhammer**, vasbánya Brucki ker. Steyer orsz. főkereskedő úton.
- Höllvény**, Hullwinka, magyar ref. falu Bars Várm.ben, Lévatól 2, Verebélről 3 óra, N. Salló mellett, Eszterházy Herczeghez tartozandó, szép földekkel, nagy erdőkkel, 's bor termesztéssel.
- Holly**, helység északi Amerikának New-Jersey szabad tart. Burlington Grófs.ban Ancocus Creek mellett, vagyon itt vasöntő műhely.
- Holmeby**, Northampton Angol Grófs.ban kastély, melyben első Károly Király néhány holnapokig fogvaült.
- Holm Patrik**, kis szigetke Dublin Irlandiai Grófság mellett, hol Sz. Patrik (a' mint mondják) lakott.
- Holomauz**, l. Ollmütz.
- Holomnitz**, v. Polumnitz, Hollo-Lomnicz, falu Szepes Várm. Tiszán innét, Berzeviczy 's Ujházy nemes familiákhoz tartozandó, vagyon itt 1 kath. 's evang. templ. két szép kastély 's több vászon fehérítések, 47 kath. 810 evang. lak.
- Holowszew**, vs Gallicziában, Lembergi ker.ben Tense folyónál.
- Holowaczyn**, vs Mohilew Orosz Helyt.ban.
- Holowiezow**, vs Wolhynia Orosz Helyt.ban.
- Holstebro**, kis vs Jütlandban Rupeni megyében, rozssal kereskedik, ezen kívül ökrökkel, 's lovakkal, itt lazacz is fogattatik.
- Holstein**, Holsatzia, Dániai Herczs. alsó Elbe, északi 's keleti tenger között, térség nagysága 153 1/2 □ mtfld, népessége 325743. A' földje jobbára lapályos 's alacsony, Elbe 's északi tenger felé igen termékeny, de közepén sok homok lapályságok 's pusztaságok találtnak. Elbe, Stör, Bille, Alster 's t. m. fók nedvesítik ezen tartományt, szarvasmarha tenyészet nagy, azért tehát írósvajnak 's sajtnak nagy a' kivitetése, a' Holsteini lovak nagy becsben vannak, 's esztendő által több mint 6000 adatik el az országon kívül. A' kereskedésnek hasznára 1777-ben a' Holsteini kanális elkezdődött, 1784-ben pedig elvégződött, 100 lábnyi széles, 10 láb. mély, 4 2/3 mfd hosszú, Eider által, mely a' Flemhudi tó' kanálisának legnagyobb víztartóját formálja, északi 's napkeleti tavakat öszvecsatolja, Kieltől, mely vsnál Levensau Kielehafenba, napkeleti tengernek egyik öblébe végződik, Regensburgig, hol az Eider hajókázható, folyik, 90 terhű hajókat viszen, 1798-ban 2250 hajók mentek rajta által. Ezen Herczs. Ranzai Grófság mellett foglalja magában Pinneberg Herczs.get, Wagria, Ditmarsen, 's Stormarn tart.nyokat is, fővsa Glückstadt.
- Holsteinburg**, Grófság Seeland Dániai szigeten nevezetes Holsteini Gróf familiához tartozandó.
- Holsteinsborg**, Dániai letelepedés a' déli Inspectorságban Grönlandban.
- Holston**, l. Tennessee.
- Holt**, helység Norfolk angol Grófs.ban, fával gazdag tájékban, szabad oskolával.

Holte, vs Rietberg Kaunitzi Grófs.ban Fulda oszt. a' volt Westfália Kir. 150 h. 600 l. posztó fabr.val, fonással, 's fehérítésekkel.

Holten, vs a' volt Bergi nagy Herczs.ben Prusasziai birtok-ban, 157 h. 690 lak. posztó 's musselin fabr.val.

Holten, vs ennekelötte Issel torkolat franczia oszt. most egyy. Belgiumhoz tartozik 2980 lak.

Holt tenger, nagy tó Palaesti-nában, másképp Siddim tengerének is neveztetik, mivel azon kies Siddim nevű rónaságot borítja, melyben hajdan 4000 esztendő előtt a' népes Sodoma, Gomorha, Adma, Zeboim és Zoan vsok virágzottak vala. Fekszik az É. Sz. $30^{\circ} 41'$ és $31^{\circ} 39'$, a' K. H. $53^{\circ} 26'$ — $55'$ alatt; Judaea, Idu-maea, Arabia 's Petraea között vagy is a' mai Török Damaskusi Basaságban; északról délnek terjedő hossza $14\frac{1}{2}$, és keletről nyug-nak vett legnagyobb szélessége $3\frac{3}{4}$ német mfdre tétetik. Vize tiszta, kevesé timsós, de felettebb nagyon sós, sósabb tudniillik ötször a' legsósabb tenger víznél, melly miatt semmi féle állat benne nem élhet; ugyan e' sósága miatt vize igen nehéz, mellyért többet bír más vizeknél, és az úszás is benne igen könnyű, innen a' rege: hogy semmiféle test sem ülhet le fenekére; a' mi belé esik, légyen az állati test, kő vagy növény, azt sóhéjjal béhorítja; ize felettebb undorító. Feneke homokból 's sóból áll; ez alatt pedig nyulós, bűdös 's fekete hegy szurok talál-tatik, melly alólról kisza-

kadván, a' víz színén fel-pattan 's nagy bűdösséget okoz; innen e' tó Asphaltites tengernek is neveztetett. Külső formája hosszas és karéjos, nyugot felé partjai üregesek; körös körül hegyekkel kerítetik, kivén észak-nyugoti táját, mellynek róna, sós, terméketlen, kiégett 's hamuval fedeztetett földé vagyon, és szomorú tekintetet képez. Keleti partjain, holott a' környékező hegyek legmagosabbak, kevés nád nő; nyugoti partjaihoz pedig közel kis tuskés bok-rokon teremnek az úgy nevezett Sodomaini almák, melyeknek külseje gyönyörű-séges, de belseje csak porból áll; minden kétség nélkül ez a' Solanum melange-nae nevű növénynek gyümölcse, melly ha a' fürkész bogártól megszuratik, belőlről egészen elromlik, de nagyobb részint külső pirosságát fentartja. Alacsonyabb partjaiba sok gödröket vájnak szomszéd lakosai, hogy áradás idején, mellyet tavaszkor a' megdagadt Jordán vize okoz, a' Holt tengernek sós vize azon gödrökbe szivárkozzék holott kigőzölvén, lassan a' víz két újniyi sóhéjat is hágy maga után, melly azután kitisztittatván, az egész vidék lakóinak sóbéli szükségeket pótolja ki. Több folyókat fogad bé de egyget sem ereszt ki, innen vízenek nevedését a' nagy kigőzölgése gátolja; a' belé ömlő folyók ezek: ész.ról a' nagy Jordán vize, nyug.ról a' Jerusalemből, és Olajfák hegye között lévő völgyben eredt Kidron folyó; déli csucsán Saphia

vagy Saphria folyótól öblösítették; keletől pedig közepén szakad belé Zered vize, és fellebb északnak az Arnon vize, melly hajdan keletől a' Gaditákat és Rubenitákat az Ammonitáktól, és délről a' Rubenitákat a' Moabitáktól választja vala. Észak-nyugot felé a' tóból apadás alkalmával egynehány láb magosságnyra kövek látszatnak kiállani, mellyek tajték köhöz hasonlítanak, és egyik az öt elsüllyedt vsok' omladékinak tartatnak.

Eredetét e' tónak egy híres tudós így fejti: bizonyos tudniillik az, mondja ő, hogy Jordán vize az itt történt nagy változások előtt, e' rónaság fenekébe több Századok oltá a' vizözöntől rejté vala el vizeit, innen szükségképen azon viznek, melly most a' Holt tengert állatja, már azelőtt a' föld alatt jelen kellett lennie; ennek színét külömbféle vastagságú földterület fedezé, mellyet a' viznek fenekéről bőven felható gyánta 's hegyszurok tart vala, innen a' kies Siddim rónaságának számos enyves 's hegyszurkos kútjai (I. Moy. 14, 10.) millyenek még maiglan is keleti partjain találatnak. Végre ezen nyiladékokon sűrűn felható kénköves gőzök villám által meggyújtatván, és így valóságos kénköves 's tüzes eső gyanánt lehullván az említett kútakban lévő gyántát 's hegyszurkot is egyszersmind felgyújtották, ezektől a' föld alatt lévő gyántával 's hegyszurokkal, melly materián nyugszik vala a' föld alatt lévő

tó színén fekvő föld terület, közöltetvén a' tűz, lángba borúlt, és a' termékeny gyönyörű rónaság öt vsival egyetemben az alatt rejtekező tótól elnyelettetett. Lásd e' tóról: Bölcsesség könyv. 10, 7. I. Mózes 14, 3—13. 19, 23—29. 's a' t.

Holum, vs napnyugoti Islandiában, Püspöknek lakó helye könyvnyomtatással.

Holy-Head, (55° 23' É. Sz. 12° 55' K. H.) vs a' tenger mellett Anglesey szigeten, bátorságos révpárttal, hol az Irlandiai postahajók megállapodnak, mellyek Irlandiából Angliába, 's innét oda leveleket visznek. Lakosai jobbára halászatból élnek.

Holy-Island, v. Lindisfarne, (55° 39' 10" É. Sz. 12° 55' K. H.) kis sziget, jó erőség által védelmezett halász kikötővel, Northumberland partján Angliában.

Holywell, vs Flint Angol Grófs. ban 6000 lak.

Holzach, igen népes völgy Badeni N. Hercz. kobált, üveg, egérkö 's hamuzsir fabr.

Holzappel, Grófság Lahn mellett Nassaui Hercz. ben Anhalt-Bernburg Hoym Hercz. hez tartozandó, 1 1/2 □ mfd 3800 lak. Itt vagyon

Holzappel, vs 1200 lak. vagyon mellette egy ezüst bánya, melly eszt.ként 600000 for. nál többet béhoz.

Holzhammer, falu Bajor orsz. Main ker. vashámmorral.

Holzhaus, falu Erzgebirgi ker. Szász orsz. ban Frauensteini megyében 52 h. 300 l. kik fa vagásból, más fa portékák, ú. m. kosarak, szányok 's a' t. készítéséből élnek.

Holzheim, pléb. val bíró falu

- 24 h. hason nevű kant.nak fő helye Hersfeld ker. Werra oszt. a' volt Vestfália Kir. 12 községgel, 4800 lak.
- Holzkirchen**, mvs Bajor orsz. Isar ker. Mangfall mellett, 420 lak. kik sok sert főznek.
- Holzminde**, Sollings patak Vestfáliában, melly Holzmindennél Weserrel öszvekapcsoltatik.
- Holzminden**, (5° 50' 6" É. Sz. 27° 5' 9" K. H.) vs 's egyenlő nevű kant.nak főhelye, a' volt Westfália Kir. Leine oszt. Eimbeck ker. Holzmindennek Weserbe való befolyásánál, szép Sollingi kövekkel fedett házai vannak, 1 templ. egy jól elintézett Paedagogiummal, 350 h. 2760 lak. vászon 's vas kereskedésnek ezen tájékba letelepedő helye, vannak itt 13 jeles kereskedő házak, vas, vászon, czikóri, harisnya, pipa, tűzőtő, hamuzsir fabr. eczetfőzés, timárság. A' folyón Bremába vászonnal, fonállal, vas portékákkal, fűvel, Sollingi, homok, 's palakövel, mellyek itt négy malmokban fedélköveknek 's a' t. köszörültetnek, három vásárokat tart.
- Holzsee**, 16 mértföldnyi hosszú tó északi Amerikában, felső tónak v. az úgy nevezett Ober-Seenak észak nap nyugoti része felé. Ezen tájékban 98° N. H. Londontól Mississippire ered.
- Homburg**, hasonló nevű kant.nak vsa 's fő helye a' volt Westfália Kir. Werra oszt. Hersfeldi ker. Elze mellett, két részből áll, az ó 's új vsból, körül vagyont kerítve, 6 kapukkal, 1 ref. templ. a' vs előtt Sz. György ispítálya vagyont, 's magas hegyen fekvő régi kastély, 2 nemes telekkel, 613 h. 3960 lak. Vagyont itt vasbánya 's hamor, eszt.ként mintegy 16000 francot adnak.
- Homburg vor der Höhe**, Hassiai nagy Hercz.nek melleseleg lineájoknak lakóhelye Lahn mellett 388 h. 2960 l. több kézművekkel, vászon, selem, harisnya, sapka, kesztyű, kalap, óra 's üveg fabr.kal, Hessen-Homburgi háznak öröksége, általjában 9 □ mfdön 6830 lak. számlál.
- Homburg an der Ohm**, vs felső Hassziai Herczs.ben 257 ház. 1570 lak. vászon 's gyapjú szövessel, timársággal.
- Homburg-Hohenburg**, Wertheimi Herczegi vs Frankfurtnéhai nagy Herczs.ben Main mellett.
- Homburg**, vs Mosel Francia oszt. Rosselle fónál 380 h.
- Homburg**, tulajdonképen Allersberg, mvs 's hegyen épült kastély Würzburgi nagy Herczs ben Main mellett 117 h. 560 lak. bor termesztéssel.
- Homburg**, Grófság a' volt Bergi nagy Herczs.ben Sayn-WittgensteinBerleburgiHerczeghez tartozandó, 1 1/2 □ mfdön 4300 lak. számlál.
- Homonau**, Homonna, tót mvs Zemplén Várm. Nagy Mihályi jár.ban Laborcz vizénél, Nagy - Mihálytól 2 1/2 óra, gyönyörű tájékban egy kastéllyal, Csáky István és Vandernoth Grófhhoz tartozandó, szép mulató kertekkel és barlangokkal felékesítettett, a' mezős mellett fekvő erdőben igen jeles mulató épület van, melly István nyugalmának nevezetik, ezen kívül vagyont itt egy jeles urodalmi ménes, egy kat. templ. só, 's Lotto tisztség, Loborcz fo-

- lyónál egy malom; a' Homenau urod.hoz 100 helységek tartoznak.
- Homeriták**, laktanak Arabia' közép tart.nyában, az Arabiai tengeréből torkolatja, és az Adramiták' földé között, a' régi Sabacusok lakhelyén, fő vsok volt Saphar. Ezen országi Zsidók a' Keresztényeket VI. Században iszonyúan üldözték.
- Hommertshausen**, falu felső Hasszai Herczs.ben 200 lak. rézbányával.
- Homoampas**, hozzá juthatatlán népség Rio de la Plata Kirs.ban Spanyol déli Amerikában.
- Homok**, Német falu Vas Várm.ben Fertő tava mellett, Eszterházi Herczeghez, 's más Földes Urakhoz tartozandó, nagyon itt egy kat. templ. bor ter nesztéssel, ezen nevet Homok több csekély faluk Magy. orsz. viselik.
- Homenna**, l. Homenau.
- Homoród**, ezen nevet két fók viselik Erdélyben, mindkettő azon hegyen származik, melly a' Csiki Széket az Udvarhelyitől választja, Szepsi Székben öszvekapcsolódnak, 's Ölt főbe ömlenek.
- Homoród-A más**, l. Almás.
- Hompoletsch**, mvs Cseh orsz. Gzslau ker. posztó, 's mäteria fabr.
- Honau**, tart. Chinában Kiangnan, 's Schensi tart.nyok között, gabonában, riskásában, kakaóban, kék fákban, déli gyümölcsben, seiyemben, mézben, viaszban, marhában, igen gazdag, azért Chinai kertnek is neveztetik, 25 milliomm lak. és 110 vsokkal. Fővsa Kai-fong-fu.
- Hondal**, Kamerális falu Erdélyben Hunyad Várm.ben Magyar 's Oláh bányászok lakják, igen jó arany 's ezüst bányával.
- Honden-Eyland**, Insula Canum, a' del Zur tengeri sziget, Perunak áttellenében Amerikában, a' Hollandusoktól találtatott fel.
- Hondischoot**, l. Honscotte.
- Hondo**, tartomány Bors partnak belső részében felső Guineában, Galawaitól északra, 4 Herczs.gekre, t. i. Massilagh, Dedowan, Danguro, 's Dandira vagy on felosztva, ezeknek Fejedelmi Quoschai Király által neveztetnek ki, 's azért neki adót fizetnek.
- Hondsholredyk**, Maas torkolat hajdani Fr. oszt. egyg. Belgiumhoz tartozik, most 770 lak. egy katonai oskolával.
- Honduras**, tartomány Guatimala Mexicoi Audienziában északi Amerikában, a' hasonló nevű tengeröbölnél, tele van magas meredek hegyekkel, arannyal, ezüsttel, mahagonival, festő fával, török búzával, pamuttal, mézzel, viasszal bővelkedik. A' tenger 's folyók' partjain Mosquito Indianusok laknak. Fő vsa Valladolid.
- Honfleur**, (49° 25' 13" É. Sz. 17° 53' 50" K. H.) kereskedő vs 's kikötő Calvados francz. oszt. Seine torkolatjánál, 1027 h. 8660 lak. hajókázás oskolával, só magazinummal, halakkal kereskedik.
- Hong**, folyó Chinába, Yunnan tartománynak hegyeiből ered, Quang-si 's Quangton tartományokon által mégyen, több ágokra oszlik, mellyek több kis szigeteket formálnak. A' Cantoni tengeröbölbe ömlik.
- Höngg**, falu Limmat mellett Helvetziában Zürich kant.

130 h. bor.'s gyümölcs termesztéssel, selyem kötéssel's takácssággal.

Hong-tse, nagy hallal bővelkedő tó Chinában Nanking-tól észak felé.

Honimoa, Uleaster, Uliaster, (4° D. Sz.) Molukki szigeteknek egyike, 3 mfd hosszú, 11400 lak. székfű borsban gazdag. Főhelye Duurstede.

Honiton, helység Devon Angol Grófs.ban Oltroy főnél, gyönyörködtető termékeny tájékban, széles csipkéket's írósvajat Londoni piacra küld.

Honoriasnak neveztetett II. Theodosius Cs.tól V. Században azon része, mellyben Claudiopolis, Prusias, Heraclea, Tios, Cratia, és Adrianopolis estenek; e' körület Justinianus Csász.tól Paphlagoniához kapcsoltatott ismét.

Honscotte, Hondischoppe, (50° 59' 4" É. Sz. 40° 15' 6" K. H.) vs franqz. északi oszt. 539 h. 3170 l. Berguesi kanálisnál fekszik Furnes felé.

Hont, helys. Hont Várm.ben, Ipoly vize mellett, Drégely Palánkhöz közel. F. U. az Esztergomi Érsekség, lakosai Magyarok, kat. Vára hajdan nevezetes vala, most csak omladéki és emlékeztete van fenn; határja termékeny.

Hont Vármegye, nevezetét vette Hont várától; fekszik Magyar ország Dunán inenső kerületében; határos ke. re Nógrád és Pest; délre Esztergom és Bars; nyug. ra Bars; északra Zólyom Várm. kel. Nagysága 53 □ mfd, hossza mintegy 9, szélessége 2—5 mfd. Vidéke többnyire hegyes, 4 járásai: a' Bأتي, Selme-

czi, Palásti és Bozoki. Hegei nevezetesebbek: a' Selmeczi, Börzsönyi és Palásdi hegyek; legmagosabb a' Szitna tető, 's Magosfa, és Zebegény hegye. Némellyek résznyire meredek, kopaszok, többnyire élőfákkal, fűvekkel zöldellenek. Számos más közellévő helységtől elneveztetett hegyek is vannak e' Várm.ben. Folyói jelesebbek Duna és Garam vize, mellyek egy részét mossák, Ipoly vize Nógrád Várm.ben eredvén, Balassa Gyarmat alatt folyó bé e' Várm.be, Szobbb felett Dunába vegyül. Említést érdemlő patakjai a' Selmeczi, Korponai (Krupinicza) Bakabányai (Szikincze), 's a' Csábrági. Mindennemű malmok forgatásával különös haszonra szolgálnak. Fördőji között nevezetesek a' Gyógyi és Szántói meleg ferdők. bűdöskövesek, és egészségesek. Savanyú vizei közt híresebbek a' Szalatnyai, sós víz; a' Magyarádi vagy Szántói borkút; a' Gyógyi, és Palójtai savanyú víz. Orvos vizei közül esmeretesebbek a' Bakabányai és Drsenitzai kútfők. Levegője a' hegyesekben friss, a' térségeken lágyabb; általában egészséges. Termékenysége a' hegyek közt szűkebb, a' sík térségeken jó. Bővelkedik borokban, mellyek közt a' Szudeni, Pecséniczi, Vinári, Moravi, Nádasí, a' Tót-Bakai híresebbek. Legdrágább termése az arany, ezüst, ólom, réz, és vas némelly drága kövekkel együtt. Dohányja is híres terem, kivált Kóspalagon. Legeltetői és erdei is igen jók és számosak. 3 kír. vsokat, 9 mvsokat,

6 falukat, 32 pusztákat ámlál, 85,414 lakosi leg-
bbnyire Tótok, Magya-
k, és kevés Németek. Leg-
gyobb részént kat. evan-
likusok kevés reform. és
gy helyen ó hitűek. A'
ath.sok az Esztergomi Ér-
kséghez, és a' Rosnyói
ispökséghez tartoznak. E'
árm.nek 102 $\frac{4}{8}$ portáji
annak. Kis Hont Vármegye
ömörrel egyesítettett.

t, így neveztetik Schel-
ének napnyúgoti ága,
melly Sandvliettől Vlisin-
enig a' volt két Neth
ranczia oszt. terjed.

d' szigeti, a' Markesasi
igeteknek egyike, 's leg-
gyobbika, 1595-ben talál-
tott fel, Cooktól 1774-
en meglátogattatott.

ge, Dániai sziget Schles-
ig mellett 241,920 □ Raj-
ai vessző 130 h. 480 l. kik
ajókázásból, marha te-
yészetből, 's gyapjú szövés-
ből élnek.

geveen, falu Yssel torko-
at ennekelőtte Francz. oszt.
320 l.

gezand, falu a' volt nyú-
oti Ems Francz. oszt. 1670

gland, Zuydt tengeri ennek-
őtte Francz. oszt. 1450 l.

glede, (50° 58' 51" É. Sz.
50° 44' 52" K. H.) vs eggy.
elg. Orsz. 600 h. 3530 l.

gstratten, Herczegség, vs
vár Antverp környéké-
en, Brabantiaiban, egy
elgiomban.

lum, Hoolar l. Holum.

p, (Reménység) Herrn-
uterek gyarmatja Berbice
ollandiai telepedés déli
merikában Corentin fo-
rónál.

rn, (52° 38' É. Sz. 22° 39'
H.) erős vs egy révpárt-
al Zuydt tenger ennekelőt-

te Franz. oszt. ezen főndk-
1817 h. 8370 l. tart jeles
hajóépítést, írósvaj, sajt,
marha kereskedést; van-
nak itt gyapjú matéria
fabrikák, szőnyeg nyom-
tatással. Schouten Kapi-
tánynak születés helye, ki
1616 Cap Hoorn körül hajó-
kázot, 's hazája után Hoorn-
nak nevezte.

Hope, egyesült atyafiak fe-
lekezetéhez tartozandó köz-
ség északi Amerikának New
Yersey Tartom.ban.

Hoperschanze, erős ház, a'
földnek egyik csúcsán Il-
menaunak Elbébe való kifolyásánál a' volt Westfália
Kir. alsó Elbe oszt. Winse-
ni megyében Hamburgi
vámháznak erányában.

Hopfgarten, mvs Bajor Orsz.
Salzachi kerül. Ország ité-
lőszéknek, lakó helye, egy
régí pléb. templommal.

Hopfgarten, kasza-fabrika fel-
ső Stayer Orsz. Judenburgi
kerül.

Hopital de Rochefort, vs Lig-
non mellett Loire Francz.
oszt. 86 h.

Hor, Tartom. Tibetben Tar-
tária, Ngari, 's Kiang Tar-
tom.nyok között, palléro-
zatlan ide 's tova járók
lakják, kik Tatárok ma-
radéki látszatnak lenni.

Hora, (Brezowa) Birkenberg,
bánya helység Cseh Orsz.
Berauni kerül. 41 h. egy e-
züst bányával.

Horan, l. Oran.

Horazdiowitz, Horawicz, Lö-
wenstein Wertheimi urada-
lom 's vs, melly 230 h. 1760
l. áll, Cseh Orsz. Pachini
kerül. Wotawa mellett
nagy takácssággal, serfő-
zéssel, pálinka égetéssel, a'
plébán. templ. kívül több
kath. templom. 's két íspí-
tályok találtnak.

Horb, (48° 26' 38" É. Sz. 260 21' 42" K. H.) vs Neckar mellett Württembergi Kiráiban Röthenburgi kerül. 1630 l. posztóval kereskedik.

Hordal, Hogyal, Kamerális falu Erdélyben Hunyad Vármegy. fekszik hegyek között, Német, 's Oláh Bányászok lakják, jó arany, 's ezüst bányával.

Hörde, kis vska a' volt Bergi nagy Hercz. Ruhr oszt. Emschede mellett 740 l. az egész Grófságban itt a' legnevezetesebb köszen gödrök találatnak, jószágokra, 's sikereségekre nézve az Angol Orszáéval egyenlő rangban állanak.

Hordwer, Bhagpor vs keleti Indiában, Scheikok Tartományában Ganges folyónál szép templomkal, 's épületekkel, mellyekben sokszor egész Indiából a' Hindusok öszve jönnek, hogy Ganges vizével büneiktől megtisztulhassanak.

Horeb, Sinai hegynek egyik teteje sziklás Arábiában Azsiában, melly sokszor Sinai hegygel elváltoztatik. Ezen hegynek (28° 50' É. Sz.) tövében vagy egy nagy környék, mellyen két nagy kösziklák valának, az egyik észak, vagy észak kelet felé, a' másika dél, vagy dél nyugot felé, északi része Katalin hegynek, déli része pedig Sinainak neveztetik, északi része majd még egyszer olly magas, mint a' déli, 's így a' Bibliának tulajdon való Sinai hegye lészen, a' mint modják 6000 láb. magasabb a' tenger színénél. Pókoke (Pocoke) ezen hegyről Arabsi tenger öbölnek mind a' két részét azon hegyekig mellyek Aegyiptomnak

napkeleti részén fekszenek, 's szerencsés Arábiának partjáiig szemlélte. Napnyugot, 's dél felé vagy egy nem igen széles völgy, melly Jah, vagy Isten völgyének neveztetik, nyugot felé való része Pocoktól Rephidim völgynek tartatik, hol a' zsidók letelepedtek midőn Sin pusztaságból jöttek. Jah völgy észak felé terjed, hol lapályságban végződik, melly egy Angol mértföldnyi széles Melgah völgynek neveztetik, észak felé vagy Raha völgye, eztet követi Scheik Salem völgye, ezen két völgyeket, 's Melgah völgyét Pocock Sinai pusztának tartja, mellyben a' zsidók való hívása alkalmatosságával. Vannak itt sok régi klastromok 's Török mecsetek.

Horebat, vs egy rév parttal Hadramant Arabiai Tartományban.

Horesti, Caledoniában lákott nép; Tacitustól említettnek.

Horgen, mvs Zürich kant. Helvetziában Zürichi fő mellett 3300 l. szép épületekkel; az általmenő kereskedésből, 's hajókázásból élnek a' lakosai.

Horiguella, vs Walenczia Spanyol Királyságban hegyen épült kastéllyal, Püspöknek lakó helye.

Hori-Tcheou, hegyek közt kellemetes fekvésű vs Kiangan tart. ban; környékben legthé terem, 's legjobb ezüst, arany réz erek, és tömjén találatnak.

Horizon, görögből vett szó, látás határt, vagy valami térséget, mellyen az ember vagy, jelent.

Horizontal-linia, olly linia, melly

nelly minden pontjaiban a' földnek közép pontjától egyenlő messzeségben áll. *orka*, Landsárok' helysége Szepes Várm. savanyú viz kúttal.

or - Kufamut, Ras-el-Fihl egy kerületnek fő helye Habsziniában fekszik egy erlőben.

orkau, Cseh Orsz. uradalom Rakonitzi kerül. Ottenhau-
ni Báróhoz tartozandó, nagyobb része hegyes, közép-
zérű szántó földekkel. Itt lak-
zik Horkau (Zhor) falu régi kastéllyal.

orkheim, falu Würtembergi Királ.ban Heilbronn kerül. Heilbronn mellett, Neckar folyónál 550 l. hajókázás-
al. Itt római régiségek talál-
tatnak.

orn, vagy Hora középszerű
kastély Lippe-Det-
mold Grófságban 2600 l.
186 h. gyapjú, 's fonál sző-
réssel, egy fertály órányi-
a fekszik azon jeles Exte-
enstein, l. Exterenstein.

orn, vs Teffer folyónál Ens-
latt való Austriában,
Manhard hegy felett való
ertályban, kath. Gymna-
iummal, plébániával, dé-
ansággal, Ország ítélt-
zékkal, posta váltással,
65 h. Itt az úgy nevezett
lorni ser főzöttetik, 's e-
ész Austriában szélyel vi-
etik.

orn, l. Cap-Horn.

ornagos, vs Estremadura
panyol Tart.

ornbach, kis vs hasonló ne-
ű folyónál hajdani Don-
ersberg Francz. oszt. 970 l.
ornberg, vs 's szoros út,
chwarzwaldon keresztül,
tuttach folyónál, hegyen
pült kastéllyal Würtem-
bergi Királ.ban Rotweileri
erül. Kinzingi völgynek
ÜB. LEX. II. DAR,

végén, 920 l. szomszéd-
ságában porcellán föld
Ludwigsburgi fabrikához
ásattatik.

Hornburg, vs Westfáliában
Saale oszt. Ilse mellett 450
h. 2220 l. vagy on itt nagy
komló miveles.

Hornburg, vs a' volt Ruhr
Francz. oszt.

Hornburg, mvs Albis kifolyása
környékében. Itt sok ten-
geri retek termesztetik.

Horncastle, gazdag vska Ban-
mellett Lincoln Angol Gróf-
ságban, itt nagy ló vásárok
tartatnak, melyekre a'
marha York Grófságból
hozattatik, 's jobbára a'
Londoni ló kereskedőknek
eladatik.

Hondon-on the Hill, Essex An-
gol Grófságban helység egy
dombocskán, Hopének,
Themsébe való befolyásá-
tól nem messze, szép kiné-
zésekkel.

Horneck, kastély 's urodalom
alsó Stajer Orsz. Grätzi ke-
rül.

Horn - Sound, (73° 45' É. Sz.)
szoros tenger észak kelet
felé Baffin tenger öblének
keleti részén Amerikában.
Ide 's Thomas-Smith szoros
tengerig terjed a' keleti
Poláris Amerikáról való
esméretünk.

Hornstein, Szarvkő, német
mvs Vas Vármegy. régi
kastéllyal Eszterházi Her-
czeghez tartozandó. A' la-
kosok bor term.ből élnek.

Hornya, falu Unghvár Vár-
megyéb. Pongrácz Nemes
Familiához tartozandó, gö-
rög temp.mal, Rika pata-
kon való malommal, egy
ásványos fürdővel, mely
idő szerént való betegsé-
gekben nagyon hasznos.

Hornyan - Hornany, Tót falu
Trencsen Vármegy. A' la-

- kosok az itt igen jól fizető földművelés mellett fuvarozásból is élnek.
- Horocz - Horowce**, tót falu Trencsén Vármegy. Vág mellett egy révvél, egy kath. templ.mal, régi de még is jól épült kastéllyal melly Madocsányi Familiához tartozandó.
- Horodenha**, mvs Gallicziában Zaleszczyki körül. Dnëstertől délfele, egy kath. nemzeti iskolával.
- Horodetz**, vs Slonin Orosz Helytartóságban azon kánálison, melly Pina folyót Búggal öszve kapcsolja, mellyen által a' fekete tengerből a' Bálti tengerbe való hajókázásnak kellene fennállani.
- Horodlo**, hajdani Warsói Lublin oszt.
- Hörsawa**, Hirsowa, vs és vár Dunamellett Bulgáriában.
- Horschau**, falu Cseh Orsz. Klattau. körül. 15 h. szép kath. templ. egy kastéllyal, nagy vadas kerttel, termékeny földekkel, legelő helyekkel, patakokkal, fácszányos kertekkel, és szép ló legelő helyekkel.
- Horschitz** **Horsitz**, uradalom 493 h. 2550 l. Cseh Orsz. Bitschowi körül. Prágai beteg katonák házához tartozandó, egy kath. plébánia templommal.
- Hörsel**, folyó Thuringiában melly Reinhardsbrunn hivatásban ered, és Eisenach vs mellett Neuszéba ömlik.
- Hörselberg**, magas hegy Eisenach, 's Gotha között, mellynél Hörsel vize által folyik.
- Horsens**, vs Jütlandban, Aarhus megyében Horsens Fiord tenger öbölnek végén 500 h. 2220 l. egy rév parttal, posztó, gyapjú, ka-
- lap, 's flanér fabrikával, jó kereskedéssel.
- Horsham**, helység Sussex Angol Grófságban Surrynak határán, szabad iskolával. Itt az Assisek, (rend kívül való törvény tartások) tartatnak; sok szárnyas állat vitetik innét Londonba.
- Horsitz**, l. Horschitz.
- Horsley**, kis sziget Angliában Harvichtól nem messze, tenger öböllel.
- Horst**, helység a' volt Ruhr Francz. oszt. 2020 l. vászon 's posztó fabrikával.
- Horst**, erős kastély Wight Angol szigeten.
- Horstmar - Horsdemor**, (52° 5' 13" É. Sz. 240 56' 32" K. H.) középszerű vs hajdani felső Yaseli Francz. oszt. 1200 l.
- Horszow**, vs Minsk Orosz Helytartóságban.
- Horta**, vs Tiber mellett, a' Pápa birtokában egy Püspöknek lakóhelye.
- Horta**, Fayal Azori szigetnek fő helye, a' nyugoti parton 4000 l. jó révparttal, és várral megvagyon erősítve, innét nagy bor kivitel üzetik.
- Horvath-Ország**, Croatia, Magyar Országhoz tartozó Ország; Drava vizétől egész Adriai tengerig terjed ki; kel.re Slavonia és Bosnia; nyug.ra Parti Tart.nyok, Stajer és Karniolia Hercegségek; északra Magyar Ország, délre Török Horvát Ország közt fekszik. Nagysága 355 □ mfdre tétetik. Vidéke hegyes, völgyes, szép térségekkel. Nevezetesebb hegyei: Ivanchicza, Kalnik, Erdőhegy, 's a' t. Jelesebb folyóvizei: Dráva, Száva, Kulpa, sok patakokkal egygyütt. Levegője melegebb mint hideg.

Föld termékeny közép
miveltetésére is. Termései
legnevezetesebbek: a' kü-
lömbféle jó borok, gabona,
kukoricza, és fa gyümölcs;
de szükségeiknél nem igen
többek. Dohányt jól és bő-
ven terem, fával is bővel-
kedik. Sertéseket nagy
számmal tenyésztet, egyéb-
szarvas marháji, szelíd és
vad állati is vannak jó ízű
halakkal együtt. Meleg
ferdői közt leghíresebb a'
Varasdi; a' Radaboji kén-
kö ásvány igen gazdag,
globisokban, és egész da-
rabokban találtatván. La-
kosi tulajdon Horvátok,
kiknek nyelvek minden
Slavfajok közt a' Lengye-
lekével leginkább eggyez.
Vannak köztök Németek,
és Magyarok is. Várme-
gyékre és határ szélekre
osztatnak. A' Vármegyék e'
három: Zágrábi Körösi és
Varasdi, 3 Sz. kir., 13 mvsck-
kal 2136 falukkal 7 pusz-
tákkal. A' Szeremi tőle el-
szakasztatott. A' határ szé-
lei, Károlyvári és Varasdi
Bánságnak is mondatnak.
Az első négy ör rege-
mentekből, a' másik ket-
tőből áll. Ezeken kívül két
gyalog regimentet tart
Horvát Ország, kik Bán-
jok alatt vannak. A' la-
kosoknak száma 1810-ben
750 ezerre tétetett, és így
minden □ mfdre estek
2112 1/2. Religiójok: ural-
kodó a' Katholika; ehez
vallják magokat 647,882 kat.
és 1829 egyesült görög szer-
tartásúak, 52837 ó hitűek.
Találtattak köztök 287 Ev.
34 ref. és 941 zsidók is. Ál-
lapotjokra nézve: Nemesek,
polgárok, és parasztok. In-
dulatjokra: vitézkedésre
termettek; jobbágyi szol-

gálat ellen tűrhetetlenek.
Constitutiójokra és Kor-
mányoztatásokra a' Ma-
gyar Országgal eggyesül-
tek. Vannak némelly tu-
lajdon szabadságik is. Fő-
vsak Zágráb; mellyben la-
kik tulajdon Püspökök,
Bánjok, itt van katonai fő
Comandójok, Kir. Táblá-
jok, és akadémiájok is.
Ezen kívül van Gymnasiu-
mok Zágrábban és Varas-
don. Az eggyesült Püspök-
ök Körös vs.ban lakik.
Ezen Országnak része, melly
ZágrábVárm.ből Szaván tul,
a' 4 Károlyvári határ re-
gementekkel az 1809-diki
Bécsi békeségnél fogva az
Illyrikum Országához vonat-
tatott 1813-dikában a' Hor-
vátoktól többnyire magok-
tól vissza szereztetett, és
1814-diki békeség által az
Austria háznak vissza ada-
tott, de mind eddig még
az Országgal nem eggyesít-
tetett. Horváth Országnak
portáji nincsenek; öszve-
séggel K. vsaival, és Buka-
ri, 's más tengeri parjai-
val 113,615 for. 58 3/8 kr.
Országos adó jutott reá. —
A' Török Horváth Ország
azon darab föld, melly
Unna és Verbasz folyó vizek
közt esik; nevezetesebb
helyei Dubicza, és Gradis-
ka.

Horzeniowes; falu Cseh Orsz.
Königgrätz kerül. 64 h.
kalap fabrikával.

Horzepnik, vs Cseh Orsz. tá-
bori kerül. 125 h. egy kath.
pléb. templommal.

Horzitz, l. Horschitz. *

Horowitz, vs Cseh Orsz. Be-
rauni kerül. 204 h. egy kas-
téllyal, bányával, csekély
földmiveléssel, vashámor-
ral, juhárfa, szyrup, 's czú-
ker fabrikával. A' bányái

- ezüsttel, czinobriommal, és kenesővel szolgálnak. Van-
nak itt kőszén bányák. Szép
kellemetes tájékban fekszik
Rothen patak mellett.
- Rosenberg**, mvs Salmi Her. ben
Kyrburgi hivatalban, fel.
Rajnai ker. ben gazdag réz-
bányával.
- Hospital**, falu S. Gothard he-
gyén Uri kant. Helvetziá-
ban, Matte mellett. Azért
nevezetes, mivel itt a'
szegények, 's fél fagyot-
tak, kik az most nevezett
hegyen által utaznak, jól-
tévő Capuczinus klastrom-
ban szükséges étellel, 's or-
vossággal kielégítetnek, 's
innét vette nevét is.
- Hosse**, ólom 's galmey bá-
nyák Karinthiában.
- Hostau**, Hostow, Hostaunie,
vs Cseh Orsz. Klattani ke-
rül. 122 h. 870 l. egy kath.
plébánia templ. A' német
lakosok háláadatlan föld'
műveléséből 's különbféle
len pántlikák készítéséből,
's más közönséges vsi mes-
terségekből élnek.
- Hostein**, Hostin magas hegy
Morva Orsz. Prerani kerül.
Bisztricz mellett. A' Keresz-
tény hitvallásnak behozása
előtt, ezen hegyen régi
Hostin Bálványnak templo-
ma vala.
- Hosterlitz**, Hostiehradice,
helység Morva Orsz. Znay-
mi kerül. Kromaui uroda-
lomhoz tartozandó egy plé-
bániával, egyszer'smind
Ország dékánssággal.
- Hosterwitz**, falu Elbe mellett
Dresdánál Szász Orsz. se-
lyem műveléssel.
- Hostig**, Hostin mvs Morva
orsz. Znaymi kerül. 84 h.
560 l. plébániával, és szép
uradalmi kastéllyal.
- Hostomicz**, vs Cseh orsz. Be-
rauni kerül. 207 h. 1340 l.
- Hosszú Ászó**, Langenthal, Hu-
szó, nagy hely Erdélyben,
Küküllő vmben, N. Selyk-
hez 3 óra. F. U. több nemes
fam. lak. Magyarok Ném.
Oláhok. kat. ref. evang. ó
hit. tulajd. pléb. hegyei
mindennémű fával bővel-
kednek.
- Hosszú Hetény**, magyar hely-
ség Baranya Várm. Pécsi
járásban, Pécsváradtól egy
óránnyira, fekszik kies
völgyben hegyek között,
számlál 1800 kat. lak. Va-
gyon pléb. és szép templo-
ma; kevés gabonája, de
bora, fája gyümölcse 's
kivált gesztenyeje bőségben,
szomszédságában kőbányák
is műveltetnek; üveg bá-
nyája már elaludt. F. U. a'
Pécsi Püspökség.
- Hosszú - Mező**, Dluhópole,
Kimpolung, mvs Marmar-
os Várm. ben, Szigethez 1 1/2
óra. F. U. a' K. Korona
lak. Magyarok, Rusnyá-
kok, Német. ref. és egy-
hitűek. jó mezővel, és ha-
mazzattal Tisza vizénél.
- Hötensleben**, Hessen-Hombur-
gi falu Elbe oszt., ennek
előtte Vestfáliai Királyság-
ban, 123 h. 520 l. Itt agyag
találtatik, melly porcel-
lánhoz szükséges, olvasztó
huták, és tüzet kiálló olvasztó
kemenczékhez szükséges
kövek.
- Hötscheu**, l. Hoei-tscheu.
- Hotomni Solun**, folyó napke-
leti Dschagateyban Azsiá-
ban, melly déli erányszás-
ban folyik, 's végtére ho-
mokban elvész.
- Hottendorf**, Koloniális falu
Gradelegen kantonban,
Stendal kerül. Elbe oszt. a'
volt Vestfália Kir. 10 h.
100 l.
- Hottentottok - Tartomány**, fél
sziget Afrikában, mellyet

napnyúgotra Aethiopiai ,
lél keletre Indus tenger
határoz , délfelé pedig Jó
Reménység foka, v. Afrikán.
léli vége felé terjed. A'
nagy halas folyó dél kelet-
re Kaffer Tart-tól választ-
ja , észak nyúgotra pedig
Kauszie folyó határozza.
Térség nagysága 6045 □
mfldre számláltatik. A' ke-
leti Indus tengeri utazók
itt a' szükséges élelmet
megszerezhetik. Itt csak két
szitendő rész vagy on , mi-
vel csak két fő szelek ural-
kodnak , észak nyugoti té-
len , és dél keleti nyáron.
Télen a' levegő ködös sűrű,
s nedves hideg , ekkor vol-
na az essős idő , de melly
tisztá idővel , 's kelemetes
napokkal változik. A' nyár
általján igen száraz 's
vagy kiálthatatlan meleg-
séggel , kiváltképen ha a'
lél keleti szél elmarad , vagy
erős , 's sokszor hideg sze-
lekkel öszve vagy on kap-
csolva. Ezen országnak bel-
ső részében emészto száraz-
ság uralkodik , úgy hogy
még a' nagy folyók is ki-
záradnak. Vannak itt sok-
szor erős szelek , mindazon-
által a' levegő földnek mi-
volta 's fekvése szerint igen
külömbözik , még is jobba-
ra alkalmatlan , 's sok he-
tegségeket okoz. — A' föld-
nek mivolta nem egyará-
nyos , kősziklás , homokos ,
sovány , víz nélkül szüköl-
ködő , és száraz darab földek
igen termékeny , jól mi-
velt , 's népes tájékokkal
változnak ; dél keleti ré-
szén a' természet gazdagabb
mint nap nyugoton. A' ke-
leti részén nagy az erdős-
ség , melly nyugoti részben
hibázik. A' folyók , mel-
lyek közül legtöbbben még

nincsenek megnevezve , ke-
leti 's nyugoti tenger felé
ömlenek , az első nevezet-
esebbek 's számosabbak .
de minnyájan az esső által
magnagyobbodnak , 's nyá-
ron általkiszáradnak. A' leg-
nagyobbakban vízi lovak
találhatnak , de más halak
nem , mint azok , mellyek
a' tenger felé úsznak ; nagy
's mezételen hegyek észak
nyúgottól dél kelet felé az
egész Tartományt áthasít-
ják ; ezek között vannak
völgyek , mellyek észak fe-
lé lapáltságba végződnek.
Az egyenként való hegyek
között nevezetesek a' Teu-
fels v. ördög hegye , Tafel ,
v. tábla hegye , 's Löwen
v. orosz lány hegy , mind a'
három Tafel tenger öböl-
nek dél- napkeleti részén.
Az országnak termései kö-
zött jegyzést érdemlenek
az Europai gabona , földi ,
's kerti gyümölcs , mellyek
a' Hollandusok által ide
átlplántáltatván , igen
jól nevedednek , még ezen
kívül hazai plántáknak
gazdagsága , leginkább pa-
tikabélieknek , u. m. aloe , a-
maryllis , bűdös fa , gyap-
jú virág fa , Hassagai fa ,
cziper fű , kalán fű , ke-
nyér pálma , Egyiptomi
sinn plánta , zaser virág ,
gli-plánta , murok , többfé-
le ártalmas fák , ezüst fá-
nak egy neme , viasz , és
olajfa , a' lágy pharmazie ,
a' capri bors , eb téjfűnek
több nemei. Europai sze-
lid állatok mellett talál-
nak itt bivalok , vad lovak ,
szamarak , majmok , ele-
fántok , szarvorrú , gazel-
le , jávor szarvas , orosz lá-
nyok , hyenák , fácsányok ,
pávák , tengeri tehének ,
(vagy Nilusi lovak , bor-

júk,) többféle hal nemek. Több tájékokban vas 's réz találtatik, Sónak is több helyeken nyomdoka találtatik: homokkő, kőolaj, ásványos viz, kiváltképen meleg fürdők több tájékokban találtatnak. — Hottentották, kik magokat Guäguä nevezik, sárga barnák, jó természetűek 5—6 láb. magasak, széles fejjel, nagy szemekkel, síma orral, széles ajakkal, kinnálló állcsontokkal, fehér fogakkal fekete fodor hajjal, kevés szakállal, hozzá képest kis kezekkel, 's lábakkal, erőszir bédörgölés által hajlékony testtel, tulajdon nyelvek vagy on, melyet pattantó kimondások miatt az Európaiak nem olly könnyen beszélik. Hitbéli vélekedéseik nincsenek, de babonáságot 's talán rossz léleknek jelentséit is hiszik. Noha a' szemfényvesztőket nagy becsben tartják, még is ezek életjüket sokszor elvesztik, ha mesterségek jól el nem sül. Angol - Missionáriusok által nem régenten sok Hottentották a' keresz. hitre tanítottak, házak templomok, 's iskolák, építésére oktattattak. Mivelik a' földet, ruházzák magokat becsületesen, a' szükséges házi, 's földi kéz miveket magok készítik. Az egész nép familiákra 's hordákra osztatik fel. Minden Kralnak vagy on egy fő Fejedelme, 's mind egy kis szabad társaságot lehet tekénteni. A' Fejedelmeket, vagy Kapitányokat, Hollandiai letelepedésekben választotta 's letette eddig Cap vsában lévő Hollandus Helytartó egy nagy Spanyol

nád által, mellynek végén egy réz gömb vagy on, 's mellyet a Kapitány mindig magánál hordoz. Talán az Anglusok, kik ezen Cap vs-t elfoglalták, ezen szokás mellett megmaradtak. Ezen népnek egy része Hollandiai szolgálban áll, más része pedig mint egy 15,000 szabadon élnek. Magánosan vannak, 's minden külső származásnak nyomdokát eltávoztatják magoktól.

Hottentotten-Holland, Stellenboschi osztálynak egyik része Cap Tart.ban, szarvas marhákkal, juhokkal, gabonával, 's borral, melly Constantiai bor után legjobbnak tartatik, Capon bővelkedik.

Hotsenplotz, vs Austriai Siléziában Jägerndorfi kerül. Ollmützi Ersekséghez tartozandó, 305 h. 2160 l.

Houac Houat, (47° 23' 32" É. Sz. 14° 43' 18" K. H.) kis sziget Vilainenek irányában, Morbihan Francz. oszt. 250 l. kik jobbára sardella fogásból élnek.

Houdan, kis vs Seine, 's Oise Francz. oszt. Vesgre 's Olton öszvefolyásoknál 320 h. 2000 l. vagy on gyapjú harisnya fabrikája.

Houellies vs éppen ottan 1700 l. *Houffalize*, vs Francz. erdők oszt. Ourthe mellett 760 l.

Hougarden, egy. Belgiom orsz. déli Brab. 2430 l.

Houghton-hall, Oxfordi Grófnak mezei háza Norfolk Angol Grófságban, jelesen pingált képek gyűjteményével.

Houque, l. Hoque.

Houlsworth, Devon Angol Grófságban kis vs.

Houlx, l. Oulx.

Hounslow, kis vs Middlesex Angol Grófságban Heston

nellett.

u Quan, nagy Tart. Chinának közép pontjában, nellyen Yang-tse-Kiang által folyik, nagyobb része lapályosság, tavakkal, patakokkal, 's mesterséges folyókkal gazdag; termékenységé miatt Chinai rozskamarának neveztetik; gabonával, gyümölccsel, théával, házi marhákkal, és érzékekkel bővelkedik; fő vasa Vou-tschang-fu.

ussa, l. Monghir.

use Island, Northumberland Angol Grófságban szigetet, csak egy mértföldnyi-re a' tenger partjától, tengeri kácsák miatt nevezetes, mellyek itt költenek, ezen felül itt sok tengeri borjúk is találtatnak.

ussa, l. Haussa.

ou-Tcheou, vs Tche-Kiang Tart.ban, Chinai bir.ban, Tayhon fő mellett; nevezetes azon szép thé miatt, mellyet nevel.

ontignan, helység Herault Francz. oszt. szőlő 's gyümölcs természetével.

oval v. Ualo, köztársaság Ualofi Tart.ban közép Senegambiában Afrikában Senegalnak torkolatjánál, ennek mind a' két részén, melly itt több karokra oszlik 's sok folyókat formál, északra Arabsok birtoka Trarzas familiából határa nyugot felé Atlanti tengerrel, délfelé Kajorral, kelet felé a' tulajdon Ualofi 's Fuli Tart.nyal. Térség nagysága nem nagyobb mint 200 geogr. □ mfd. Királyság, de Fejedelme most Szerecsen Trarzas familiából való Herczegtől függ. Brak nevet, (melly annyit mind Király) visel, vagyon neki

egy vasalusa ki külömb-ség okáért kis Braknak neveztetik, ehhez tartozik Senegal karjától formáltatott elég nagy Bifesche sziget. Ezen termékeny, 's kereskedésre alkalmas Tart.ban találtatik azon hat mértföldnyi hosszú 2 mfd. széles Panie-Fül Tó, mellynél több helységek fekszenek, általjában ezen Tartomány népes. Fő helye Navianghe.

Howden, vs York Angol Grófságban.

Howe szigetei, (Lord), 32 szigetekből álló csoport Ausztráliában (50° 30' D. Sz. 159° 14' — 159° 37' K. H.) alatt Kokuszdióban gazdagok, lakosaik setét réz színűek, erősek 's jó természetűek.

Howe szigete, (Lord), kis kiellen sziget (31° 36' D. Sz. 159° K. H.) Port Jacksonnak észak keleti részében Ausztráliában vannak itt sok tekenyös békák, galambok, ludak, káposzta pálmák.

Howth, fél sziget Dublin Irlandiai Grófságban, melly a' Dublini tengeröblöt formálja, tetején világosító torony áll.

Höxter, Huxaria, kerület a' volt Fulda oszt. Westfália Kir. melly Corvey Herczagségből, Paderbornnak egy-egyik részéből, Ottensteini Braunschweignak egyik hivatalából, Hassziai Trendelburg' megyének egyik részéből, Bodenwerdi vsból némely Calenbergtól elszakasztott darabokból összeálltatott. Délre Casseli ker. melytől Diemel által szakaszthatik el, keletre Leine oszt. melly között a' Weser határt formál, északra Calenbergi Herczagség, Lippe 's Pyrmont Herczagség.

ség, napnyúgotra Paderborni kerül. határozzák, melytől Teutoburgi erdőnek hátulsó része által választatik. Téréség nagysága 26 6/100 □ mfd népessége 65,973, lakható helyeknek száma 19 vs 2 mvs 187 falu, melyek 120 községekre és 17 kantonokra osztattak. A' kath. Religio legtöbb községekben uralkodik, luth. az ennekelölte Braunchweigi's Calenbergiban, a' ref. sok pedig Trendelburg, zsidók szokás szerint több vs. ban szerteszét laknak.

Höxter, kanton Weser mellett foglal magában 6 községet, 3650 l. fő helye 's vsa

Höxter, (51° 46' 42" É. Sz. 27° 1' 16" K. H.) Grovének Weserbe való befolyásánál fekszik, hé vagyon kerítve, van itt kanonokok collégioma, 2 kath. 2 luth. templ. 403 h. 2820 l. kik földmivelésből, mesterségekből, kevés kereskedésből, hajókázásból élnek, alsó Praefektusnak lakó helye, 's a' polgári ítélőszéknek, még a' kerületbéli tanács is itt gyülekezik öszve.

Hoy, Orkney szigeteknek egyike South Ronald tenger öblétől észak nyúgotra 12 mfd hosszú, de hegyekkel, 's kősziklákkal tele vagyon egy része termékeny. A' hegyeken vad juhok legelnek, a' partokon pedig a' veszedelmes madarak főgdozása vittetik véghe. Hoyon találtatik egy igen nagy kő, melynek belső részében némelly fekvő helyek találtnak; tréfából the Dwarf sic Stonénak az az: törpe kőnek neveztetik.

Hoya, (52° 30'—53° É. Sz. 26° 13'—27° 5' K. H.) hajdani

Grófság Westfáliai kerül. Minden 's Bremen között, annakutána Aller oszt.nak része a' volt Westfália Kir. 4) □ mfd nagy 70,000 l. Az alacsony 's lapályos föld homok halmokkal által vagyon metszve, de Weser, Aller, Delme, 's Hunte folyók mellett marha tenyészethez igen alkalmas. Az ország gabonát, lent, kender, dohányt, természet vannak itt jó lovak, fő vsa

Hoya, (52° 48' 47" É. Sz. 26° 47' 44" K. H.) Weser mellett 226 h. 2.00 l. vagyon erős kastélya, vászonnal kereskedik.

Hoye, l. Huy.
Hoyerswerda, Szász király' uradalma volt ennek előtte felső Luzátziában, most Burkus Királyhoz tartozandó 8640 l. kik Németek 's Vendek. Fő helye

Hoyerswerda, fekete Elsternél fekvő város 240 h. 1500 l. kik föld 's kert mivelésből, serfőzésből 's apró kereskedésből élnek, vagyon itt egy méhéz társaság.

Hoym, vs Anhalt Bernburgi Herczs. ben Anhalt Bernburg Hoym Herczeghez tartozandó, Getelnek Selkébe való befolyásánál 350 h. 2000 l.

Hoza, kit vs Niemen vizénél Troki vajdaságban, Litvania Herczs. ben.

Hrabín, mvs Austriai Siléziában Tropau Herczegségben Tropau kerül. Sudeti hérczek' fokánál, 49° 53' É. Sz. alatt, vagyon itt egy uradalmi kastély majorsággal, helybéli káplányság. kath. iskolával 105 h. 600 l. kik Sléz - Morva beszéd módot követnek.

Hrabowka, tót falu hegyek között Trencsén Várm, Vág mellett Illésházy Grófhoz

artozandó. A' lak. földmivelésből élnek. Vagyon itt avanyúviz kút, melyet híes Cranz Doctor meg vizsgál.

roszky, Orosz falu Sáros várm. Zombori jár. ban vagon itt nem egyesült görög templom, 6 savanyú vízutakkal. A' lakosok mara tenyészetből és sindelysinálásból élnek, hegyek erdők által körül vagon éve.

deck, tót mvs Liptó Várm. en Okolicsnához 1 3/4 óra, kamerához tartozandó egy astéllyal, vannak itt jeles as hámorok, melyekben ok vasportékák készitettek, ezen kívül szép jól elendeltt vendég fogadóház, 6 nemzeti ozkola, evvel szvekapcsolt jeles vadászat skola, rajzolás, muzsika,

asszonyi munkák oskoláival érdemes Morgensterri Wiesner Ur munkásságának dicsősége, egy kath. empl. 655 kath. 20 evang. lak. vannak itt szép erdő-égek, és a' deszkákkal keskedése igen esméretes.

deck, urodalom kastély, 's alu Cseh orsz. Prachini ker. gességes fördővel, kúttal, mely Wodolenow vagy Wodolenkának neveztetik. Volak itt régenten jeles eüst bányák.

disch, nagy szép, de 1784-en eltörültetett Praemontratis szerzet, helybéli aplánysággal Morva orsz. Ollmützi kerül. egy majorággal, vendégfogadó házzal. Ollmütztől csak egy ferály órányira fekszik.

disch, kerületbéli vs Morva orsz. Marchnak egy szitén, 272 h. 1700 lak. egy lél. val, melly egyszersmind országi Dekánság egy

Barát klastrommal, Bankó Inspectorssággal, sóházzal, Kir. kerületbéli hivatalnak lakóhelye. Régenten határ vár Magyar orsz. ellen vala.

Hradtschi kerület, Morva országhban Magyar orsz. határán, majd általjában hegyes, mivel általa több Kárpát hegy' agai terjednek; de még is kiváltképen nyugot felé több termékeny lapályságai vannak, melyek sok jó bort szolgáltatnak. Fő folyója March. A' kerül. 2 kir vsokat, 13 vsokat, 23 mvsokat 329 falukat, 30969 h. foglal, melyekben 200130 emb. laknak.

Hradtschi, Hradist, nagy tót falu Nyitra Várm. Szakolczai jár. ban, Holicstől 5 1/2 óra; Brezowa mellett, melly itt 5 örlő 's 2 kalló malmokat hajt, de nagy kiöntéseket okoz. A' lak. kik közül több mint 300 házigazda számláltatik, jobbara pálinka némellyek mész égetésből élnek. Az ide való bükfa erdő a' disznó hizlálásra igen alkalmas. Itt kender, 's len igen miveltetik, len, 's kender magvából olaj préseltetik, jeles itt az urodalmi serház, vagon kath. temploma Erdődy Grófhoz tartozandó.

Hradistya, magyar közepszerű falu Nógrád Várm. hegyek között, Szent Iványi familiához tartozandó. A' lakosai, minthogy kevés földdel birnak bükfa, 's tölgyfa erdőjeket annál jobban mivelik, sok kocsikat 's más házi eszközöket készitenek. Ezen kívül még szép kaszálókban sincs héjánosságok, melyek marha tenyészetre igen alkalmasak.

Hrdloraetz, Schönfeldi falu Cseh orsz. Kaurzimi kerül. Prá-

gától egy mfdnyire 20 h. jeles papiros fabr.val, nevezetes angol kerttel. A' papiros malomban naponként több mint 20000 árkus papiros készítettik.

Hiebenick, l. Rzebecnick.

Hrob, Klostergrab, bánya vs Leutmeritzi ker. Cseh orsz. 105 h. bányászattal.

Hrozinkau, Hrosenkau, falu Morva orsz. Hradischi ker. Swietlaui urodalomhoz tartozandó, ide 's tova fekvő hegyi lakásokból áll, helybéli káplánysággal Commercialis vám házzal 337 h. 1840 l. ezen 's Bosácza magyar falu között Lopenik hegy fekszik.

Hrubieszow, v. Rubieszow, vs ennekelötte Warsói nagy Hercz. Lublini oszt. Huczna főnál, posta váltással.

Hrussowa, Hruschowa, tótfalu Gömör Várm. Tiszán innét köből épített evang. templ.mal Ezen helyben sok viasz kereskedők találtatnak. Ezen tájékban napkeletfelé Akhát, 's kövé vált fa, jobbára körtvélyfákból szántó földeken találtatik.

Hrustin, Hruschtin, nagy tótfalu Árva Várm. Lengyel határon, sok juhakkal, nagy erdőségekkel, egy kath. templ.mal 1384 kath. 12 zsidó lak.kal.

Huahrino, Ojaine, (6° 43' D. Sz.) társaság szigeteknek egyike Polynéziában két fél szigetekből áll, környéke 7 tengeri mfd, sok tyúkot, disznókat, és kutyákat nevel.

Hualguayok, vs Peru Kirs.ban bányával, vannak föld alatt útjai nagy ércz darabokkal 2000 isnyira a'tenger színén felül, most érczel bíró Pescoud Huantajaye mellett leg-gazdagabbak egész Peru Ki-

ráltságban.

Huamalis, Tarma tart. Kerülete Peru Kirs.ban 80 leguasnyi hosszú, 30 széles, sok ezüst 's keneső gödröket foglal, vagyon itt kakao 's dohány plántálás 14230 l. Főhelye Huallanca.

Huancavelica, vs Peru Kirs.ban Guamange Intendantságban (kapitányság), gazdag keneső gödrökkel, nagy hegyeken, mellyeknek felső térsége havas Cordilleri hegyeken bellől több béhajlot pyramisokból áll, mellyek sok völgyeket magok között formálnak. Ezen gödrökből való nyereség régenten nagy vala, 219 esztendő által nyert summája 1789-ig 1,040452 mázaa kenesőt téssen, azonban most a' jövedelme 's a' nyereség nagyon megcsökkent.

Huanoco, Tarma tart.nak kerülete déli Amerikában Peru Kirs.ban 17 leguasnyi hosszú 22 széles, gabonában czúkorban mézben kávéban, jó illatú gyántacsi-pában 's a' t. nagy gazdagságot mutat; 16830 l. Fő helye Leon.

Huanoco, l. Guanoco.

Huaylas, Tarma tart. kerülete Spanyol Peru Vice-Királyságban déli Amerikában, 42 leguasnyi hosszú, 23 széles, 40820 l. gabonában, pamutban és czúkorban gazdag Főhelye Huaras.

Huayteca, szigetek, l. Chiloe szigetek.

Hubertsburg, (51° 16' 56" É.Sz. 30° 36' 10" K.H.) hajdani vadász kastély, most gabonatárház Szász orsz. Leipzigi ker. Wermsdorf helys. mellett. Itt 1763-ban Aus-triai 's Burkus házak között békeség kötettetett. Itt Angol cserep edény, 's cserep

pargament készíttetik.

Hubnicken, falu napnyugoti Burkus orsz. Schakeni körül. Borostyánkő gödrökkel.

Huddersfield, l. Husterfields.

Hudickswall, Hudwickswall, (61° 44' 8" É. Sz.) kis város Svéd országi Gefleborg fő kapitányságban Norlandiában a' Bothni tenger öböl mellett, egy rév parttal 's fegyver fabr.val, lennel, vászonnal, írósvajjal, deszkákkal, és bésózt halakkal kereskedik.

Hudson, (42° 23' É. Sz.) Columbia Grófs.nak főhelye északi Amerikának New York szabad tart. hasonló nevű folyónál 5000 l. hajócsináló hellyel, vitorla vászon fabr.val, hal zsirfőzéssel 's kereskedéssel.

Hudson, folyó északi Amerikában 43° 45' É. Sz. ered, Mohawk folyó által ész.ra Ontario tóval öszve kapcsoltatik, a karokra oszolván New York mellett a' tengerbe szakad.

Hudson'öble, (51° — 68° É. Sz.) 14000 □ mfd nagy tengeröböl Labrador, Canada, 's észak Amerikai föld 's sarki tart.ók között, hova az ész. tengerből, több szigetekkel megrakott Hudsoni út által, érni lehet. Leg jobban délre fekvő része (51—55° É. Sz.) Jamesbay, vagy Jamesi tengeröbölnek, ész. nyugotra pedig legjobban fekvő nyugoti partja, 's Barreni sziget között Thomas Roes Welcome, vagy épen csak Welcomének ész. pedig Baltonsbay, v. Baltoni tengeröbölnek nevezetik.

Hudson' öböl tartományai, ezen tengeröböl körül fekvő tartományok Labrador, Neu-

wales, Prinz Williamsland. Eskimo 's Creck tart. nevezettnek így. Az Angol Hudson tengeröböl társaságnak itt némelly várai vagynak számolóházakkal, úgy mint Hudsons hous (55° 0' 32" É. Sz. 88° 46' 30" K. H.) Saskashawan folyón. Ezen tart.oknak jókora része magas térség kösziklás földdel, mellynek legjelesebb hegy lánczai fényes 's kövecses hegyekből állanak, rend kívül gazdagok vizben, legjobban ész.ra fekvő részekben a' levegő igen durva. Legjelesebb termései: tükörgipsz, ásbest, vas réz, kénkö, hegyi kristaly, labrador kövek, földi eperek, nyirfa, veres fenyő, írámszarvas, medvék, farkasok, nyestek, vidrák, kásztorok, rókák, czethalak, tőke, és lazaczhalak.

Hudwickswall, l. Hudickswall.
Hueckeswagen, helység Bergi nagy Hercz. Rajna oszt. Wipper mellett 738 h. 4400 l. vannak itt posztó, siamois, harisnya, és aczél fabrikák, festő műhelyekkel 's pamut fonással.

Hued-il-Barbar, fő Afrikai Barbariában, Atlasz hegyén ered, gyöngyöket hajt magával, 's Tabura mellett közép tengerbe foly.

Hue-fu, fő, 's fejedelmi lakóhely 's vs Cochinchinában keleti Indiában nagy fónál melly essős időben sokszor kiönt, 's nagy kárákat okoz, 10—12 német mfdet számlálnak környékében, 400 pagoddal mesterséges folyóktól általmetszettetik, de rosszúl vagyon építve. A' Királi palota magas föld sánczokon, négy szegletes, jól erősítet várban fekszik. **Huehan**, vs Cochinchinában

- Chian tart.** Han fónál alkalmas révparrtal, melly kisebb hajéknak szolgál, csak kereskedők jobbára Chinaiak lakják.
- Huelgoat**, helység Finisterre francz. oszt. 770 l. egy ólom bányával.
- Huelma**, (37° 34' É. Sz. 13° 5' K. H.) vs Jaen Spanyoltart. 2400 l.
- Huelva**, helys. Sevilla Spanyol Kirs. Odiel, 's Tinto torkolatja között, itt sok apró heringek fogatnak.
- Huesca**, Faventin Hosca, (40° 2' É. Sz. 16° 22' K. H.) nagy vs térs lapalyságban Isuela fónál, Arragóniában 8000 l. egy Univerzitással, 's Püspökséggel.
- Huescar**, Osca, vs Monte Sagra hegy mellett Guardador 's Bravasse folyók között Granada Kirs. ban Spanyol orsz. két pléb. templ. 3000 lak.
- Huet**, Opta Julia, város igen szép 's termékeny lapályságban egy ker. nek fő városa Cuenca tart. új Castilia kirs. ban Spanyol orsz. eddig 10 Pléb. templomok, 5 Barát 2 Apátza klastrom, 3 ispitályok számláltattak benne alig 500. familiával. Bor 's elesség itt igen jó, sok sáfrány miveltetik.
- Hufe**, földi vagy mezei mérték, ez némelly helyen 12 máshol 15, vagy 18 némellyütt 24 jobbára 30 olly helyen pedig 42 hold földet is foglal magában. Cseh orsz. egy Hufe 60 holdföldet, vagy 12600 réfet jelent.
- Hüfingen**, vs Fürstenbergi urod. a' Badeni nagy Hercz. Duna kerül. Bergach mellett 1300 l. vagyon fenyíték, 's dolgozó háza.
- Hüfenberg**, Meiningeni Hercz. ben fálv 2 h. 13 l. kik üveg csinálók, 's követ-szők, szomszédságában jeles köszörülő kö bánya találtatik.
- Hugomér**, hely. Somogy Várm. ben Gyallánytól 1 órá, Kapos Keresztúrtól nem messze, Kaposberke mellett. F. Ú. Szent Györgyi Gróf Hugonnai Sigmund. Lak. kat. Magyarok. Emlétést érdemel azon kanalisért, mellyel Kapos lápia lecsapoltatott, üveg hutájáért, mellyel barlangja kitisztítatott, orvos erejű kutjáért, mellynek vize gyomor görcs ellen hasznosnak mondatik. Vannak diszes épületi is, és jó malmai.
- Huggenlaubach**, helys. Würtembergi Kirs. Altdorfi ker. Törringen Grófhoz tartozandó 11 lak. Noth mellett való fürdővel.
- Hugly**, l. Ganges 's Chinsura.
- Hühnefeld**, vs ennekelötte Fulda Frankfarti Herczég-ségben 1490 l.
- Hühnerfusz**, Rio das Galinhas Parti fő Bors parton felső Guineában Afrikában, Hon-do tart. ban ered, szerecsen Bulam-Monu, 's Quilligamonu országokon keresztül folyik 6° 58' alatt tengerbe ömlik. Torkolatjában két kis szigetek fekszenek. Ezen nevet Portugallusok tyukoknak nagy száma miatt adták néki, mert olly számosan neveltetnek hogy párja egy pár fillérért adatik.
- Hühnerinsel**, Bidschuga szigeteknek egyike alsó Senegambiában közép Afrikában, sok Gyöngy tyúkoktól neveztetik így.
- Hühnerkobel**, hegy Bajor orsz. Regeni kerül. e' mellett vagyon azon nevezetes köbánya, melly a' Rabensteini

üveg hutába kvarczt szolgálatat.

Hühnerwasser, mvs Cseh orsz. Bunzlau kerül. 130 h. régi kastéllyal, Póstabázzal egy kath. pléb. templ.mal. A' polgárok németül beszélle-
nek, közönséges mestersé-
geken kívül jobhára ta-
kácsághól, szurok 's mész
égetésből élnek. Homokos
szántó földeiket mésszel
jobbítják.

Huisem, falu ennekelötte Ma-
as torkolat Francz. oszt.
most egy. Belg. orsz. tenger
mellett 1870 l. Itt vitorla
posztót készítenek 's gabo-
nával kereskednek.

Huisen, vs felső Yssel tart.
egy Belgium orsz. Rajna
mellett 203 h. 840 l.

Iulcen, népes kereskedő vs
Kiangsi tart.ban Kiang vi-
zénél, Chinai bir ban.

Iulein, falu, mvs Morva
orsz. Preraui kerül. Russo-
wa patakon Kremsier uro-
dalomhoz tartozandó, va-
gyon itt egy Pléb. 272 h.
1940 l.

Iules, kis vs Lothian Grófs.
déli Skócziában Tyne fónál.
Ilin, Hulein.

Ill, l. Kingston upon Hull.
Ilpán, 's egy. Belgium orsz.
déli Brabantzia tart. 900 l.
Ist, (51° 16' 53" É. Sz. 21°
13' 12" K. H.) erős vs egy.
Belgium orsz. Antwerpiá-
ból 4 órányira 1710 l.

Itschin, Csehül Hicfin, ne-
nes vs, Troppau Siléiai
Ierczs. ben Leobschützi ker.
89 h. 1120 l. posztó takács-
ággal, kőszéngödrökkel.

man, Uman, nemes város
Kiew Helytartóságban egy
eveset meg vagy on erős-
ítve, 418 h. 2500 l.

nber, nagy fő Angliában,
öbbs főknak eggyesüléséből
származik, t. i. Ouse, 's

Trent, ezeknek ösvezefolyá-
sánál Humber nevet nyert,
annakutána Derwent, Don,
Air, Wharte, Nidd, Cal-
der, 's a' t. főkat magába
veszi Merseyyel egy kaná-
lis által ösve vagy on kap-
csolva, nagy mélyen az or-
szágba menő öllöt csinál,
melly York 's Lanca Gróf-
ságokat osztja, áradása 's
apadása vagy on, azután
veszedelmes és borzasztó zu-
hogással az északi tengerbe
szakad. A' belső részekkel
való kereskedést igen elő-
mozdítja.

Humblo, kis fő Hant Angol
Grófs. mely Wight sziget-
nek irányában a' tengerbe
ömlik, hol egy révpártot
formál.

Humbligny, helys. Cher Fr.
oszt. 80 h. Itt téglá 's cse-
rép edény készíttetik.

Hummetbeck, helys. Seeland
szigeten Helsingör mellett,
hol 12 Károly hadi seregét
száraz földre hozta.

Humpoletz, kis vs Cseh orsz.
Czasloui kerül. 312 h. igen
sok posztó kéz mivekkel,
harisnya takácsággal.

Huna, Unna, fő Magyar orsz.
melly Dalmátziai hegyeken
ered, Horváth orsz. got Sla-
voniától elosztja és Szává-
ba ömlik.

Hunbrod, vs Morva orsz. Hra-
dischi ker. 481 h. 2910 l.

Hunde szigetek, (15° D. Sz.)
apró szigetek Austráliában
az alacsony szigetekhez tar-
tozandók, itt sok kokoszdiók,
's gyöny csigák találatnak.

Hundington, ész. Amerikai Pen-
sylvánia szabad társaság-
nak Grófsága Juniata mel-
lett 106 □ mfd a' nagy-
sága, nagyobb része hegyes
's erdős, hasonló nevű fő-
városban 100 h. találatnak.

Hundisburg, Pléb. falu Mark-

Alvenslebeni Kantonban, Neu-haldenslebeni ker. Elbe oszt. a' volt Vestfáliai Kir. ban, egy régi kastéllyal Bewer's Garwe mellett 91 h. 600 l.

Hundsfield, vs Siléziában Oels Bernstädti kerül. Weyde mellett S. Vincent Breslauban lévő klastromhoz tartozandó. 93 h. 750 l. ezek között 60 zsidó, egy kath. templ.

Hundsgrotte, l. Agnano.

Hundshübel, falu Szász orsz. Erzgebirgi ker. Schwarzenbergi hivatalban 124 h. 850 l. kik résszerént bányász, kocsizó, 's szántóvető emberek, résszerént pedig csipke, bádóg 's vas kereskedők.

Hundsrück, Hunnorum tractus, durva, erdős hegyhát, hajdani Sponheim Grófs. Simmerni Herczs. Mosel 's Rajna között, annakutána Mosel 's Rajna francz. oszt. Saar mellett. Sokszor még téresebb határokat nyert, t. i. Rajna hosszában Nahe folyó vizig. — Későbbben Simmerni Herczs. Sponheimi Grófs.nak egyik részével értetődött alatta. Ezen tájékban Trieri, 's Pfalzi Választó Fejedelmek, Hásziai Badeni Mark Grófok, Rheini 's Wildi Grófok parancsoltak, de Lünevilli békeség által Franczia országhoz kapcsoltatott. Ezen tájék magosan fekszik, egyarányú időjárás vagy on itt német országnak ész.ra legjobban fekvő részeivel. Ezen név Hunnusoktól származik, kiknek ezen tájéket a' Rómaiak által adták, tulajdonképen tehát Hunnsrücknek kell neveztetnie.

Hundwyl, mesterséges, és Pléb. falu Appenzell Auszer-

Roden kant. Helvetziában Sitter főnél, hol az ország községei váltóképen a' Trogenekkel öszvegyülekeznek 3360 l. pamut fabrikával.

Hundwyl, helys. Unterwalden kant. Helvetziában.

Hunefeld, régi vs Fuldai Hrcz. ben Fulda vsától 1 mfd. egy Collegiumi templ. és pléb. val.

Hungaria, l. Magyar ország.

Hungerford, mvs Berk Angol Grófs.ban mo-sáros tájékban hol sok rákok 's pisztrángok fogatnak.

Hungerhafen, l. Port Famine.

Hünigen, város felső Rajnai francz. oszt. Rajna mellett A' lakosinak száma 770-ra mégyen, itt ennékelotte erős várvala, deez a' Párisi békeség cikelyei szerént, minthogy nem csak Helvecziának, hanem egész Német országnak is már régtől fogva veszedelmes vala egészen eltörültetett, a' kaszárnnyakat kivéven, melyekbe 4000 ember fér.

Hunton, helys. Devon Angol Grófs.ban Otter főnél csipke fabr.val.

Hunnesrück, l. Dassel.

Hunnok, Tatár eredetű nemzetség, először Maeotis táván túl laktanak Asiában, Ammian Marcellin és Jordanes tanúsága szerént köpczös természetűek, széles vállúak, vastag fejűek, perkeltt bőrűek, kisszeműek, lapos orrúak, szakálatlanok, és kellemetlen ábrázatnak voltak. Hogy a' Magyarok elejével rokonok voltak, nem csak a' hagyományokból, hanem fennmaradott néhány szavaikból is megállíták már Tudósaink. A' Gothusoktól elfoglalták Pannoniát, Dáciát, Moraviát; győztes fegy-

vereiket szét hordották napnyugoton és keleten kivált Attila alatt Gothusokat, és Gepidákat, sok más népekkel együtt meghódították. Attila kinulta után is a Napkeleti tart.okban, Krimaeában hadakoztak. Leo és Justinianus keleti Cs.ók alatt; 's a' t.

Hunoldstein, vs ennekelötte Trieri Püspökségben azután Rajna 's Mosel oszt.ban Triertől 4 mfdnyire. Prussziai birtokban.

Hunsdorf, falu Szepes Várm. II jár.ban, Löcsétől 4 1/4 óra, Kárpát hegye alatt Tiszán innét, melly Berzeviczy, és Székely nemes familiákhoz tartozandó, lakják Németek, Tótok, 's zsidók, kik föld művelésből 's kereskedésből élnek, egy kath. templ.mal, zsidó sinagogával. Lakójinak száma 515 kath. 560 evang. 650 zsidó. Az evang. Groszlomnicz szomszéd falunak templ.ába járnak. Ezen tájékban sokszor régi Hunn fegyverek római hamvedrek 's vertpénzek találtattak.

Hunse, legjelesebb fő Grönigai tart. Gröniga mellett több patakokból öszvefolyik Lopendiepen által Lauwerzi tenger öbölbe öntödik.

Huntau, középszerű fő Prussziában, a' Brandenburg'vsánál a' Frisch parti révbe ömlik.

Hunte, hajókázható fő a' volt Vestfália Kir.Buer kant.veszi eredetét, Osnabrücki ker. Weser oszt. Dümmeri távon által mégyen, hol megént kijönn Löhnének neveztetik. Diepholznál előbbeni nevét vissza kapja 's Brema alatt 3 mfdnyire a' Weserbe ömlik.

Hunteburg, helys. Osnabrücki

kerül. Weser oszt. a' volt Vestfália kir. Dümner távától nem messze.

Hunterdon, New Jersey észak-Amerikai szabad tart.nak Grófsága Delaware mellett, térség nagysága 20 □ mfd. 20250 l. termékeny völgyekkel 's lapályokkal, gabonában 's vasérczben nincs hánossága.

Huntersdune, Huntingdon, Grófság Angliában északra határozza Cambridge, délre Bedford, napnyugotra Northampton, északra Northampton 's Lincoln, 15 □ mfdön 6 vst, 79 ekl.kat 6 76 h. 37570 l.számlál. A' földé külbömbféle; Ouse partján bujálkodó kaszállókat foglalt, kiváltképen neveztesek Portholm-mead tájéki Huntingdon mellett. A' közepe 's napny. tájékokban termékeny rozs földek erdőségektől felváltva találtatnak. Az egész felső része régenten vadász helyekből állott, ész. keleti része mocsáros, a' Grófs.nak ötödik részét foglalja magában, vannak itt marha tenyészethez gazdag legelőhelyek. Hallal bővelkedő patakok, 's tavak, ezek közül Whittlesea legnagyobb. A' gabona, marha, 's halászat a' lak.nak legnagyobb foglalatosságok; ellenben mesterségek neméből csak fonás kevés kereskedéssel üzetik. Neu 's Ouse legnevezetesebb folyói. Fő vsa

Huntingdon, v. Huntersdune, egy dombon Ouse mellett igen kellemetes kaszálló tájékban 2000 l. jól épült, de régi jó állapotjáról alább szállott, vagyon itt jó oskola Oliver Cromwellnek születés helye. (1600)

Huntingdon, Grófs. észak-A-

merikál Pensylvánia szabad tart. Apalachi hegyek közepén Juniata és Susquehannah hajókázható főknál, 106 □ mfdet foglal magában, 7560 l. gazdagásban ólomban rézben timsóban ásványos forrásokban erdőkben dámvadban, mókusban, rókákban, farkasokban, és medvékben. Fő helye

Huntingdon, (40° 27' E. Sz.)

StandingstoneCreknek Juniata-ba való befolyásánál, 100 h. egy közönséges oskolával.

Hurtly, vska közép Skétziának Aberdon Grófságában, pamut's vászor fabr., plajbász gödrökkel.

Huntspill, vs Sommerset Angol Grófságban Bristoli kanálison.

Hunyad, Bánfi Hunyad, Hogyni, Hoyegyinn, magyar mvs Erdélyben Kolos Várm. egy völgyben, nagyobb része Gróf Bánfi familiájához tartozandó, jobbára csigás kővéáltokból épült. refor. pléb. templommal, héti's esztendőbeli vásárokat tart.

Hunyad, Eisenmarkt, Hinjidare mvs a' most nevezett Várm. hasonló nevű erős és meredek várral, nagy, 's szépen épült. Felséges kamarához tartozandó, Magy., Ném., jobbára még is Oláhok lakják, vagyon itt egy kath. ref. nem egyesült's egyesült Görög pléb., egy Barát klastrom, Csema fő ezen helyen keresztül folyik. Vagyon itt gazdag vásbánya, vaslerakás és hivatal is.

Hunyad Vármegye, legnagyobb Várm. Erdélyben; határos Alsó Fejér Várm. vel, Szászsebesi székkal; Zarand Várm. vel, Magyar. és Oláh országgal. Nagysága 77 □

mfd. fekvése Marosnak Magyar Ország felé folytában legalacsonyabb egész Erdélyben; délfelé pedig felemelkedik, és Oláh orsz. határin magas hegyekkel kerítettetik. Hegyei között legnevezetesebb a' Retyezát, melly 1100 lábnyival magasabb az alatta fekvő falunál. Folyóji közül jelesebb a' Strell, melly az Oláh országi határoknál egy magas köszikláról lerohánván a' Hátszéki lapályon szabadoskodik, kis Kalánál két ágakra oszol, és Maros főba önti magát. A' Cseme kisebb, és esenedebb erdeifolyó, Miera mellett a' Banatus' szélein keletkezik, Vajda Hunyadon áltfoly Sz. Andrásig, hol egyik ága zsilipeken a' Dévai ércz törökre vezette-tik, nagyobbik pedig Szántó halmánál Marosba elegyedik. A' Schil vize egyik magyar, másik oláh; az első Gura Patakului hegyből, másik a' Vulkan szoros út melléki hegyekből ered; a' magyar az oláhba foly, és minekutána Oláh orsz. ba jutottanak, Krajovánál a' Dunába szakadnak. Levegője e' Várm. nek Retyezát körül kemény, gyengébbül hovatóvább a' Maros felé. Termékenységére nézve is egyik áldottabb e' Várm. Erdélyben. Minden gabonának van itt disze; a' kukoricza sehol sem terem bővebben; a' fagyümölcsnek olly nagy a' bővsége, hogy szinte N. Szebenig, és Magyar orsz. ba is kihordatik. Maros partjain jó bort nevel, és asszú szőlő borral is szolgál; déli részein a' marhartás és fával bővelkedés

van

van divatjában ; nyugoti részein egész erdő hársfák állanak, mellyeket meg hánytatván az Oláhok héjjoktól és deszkává metélvén, nagy haszonra fordítanak, mindenkép'. Déván és Dobrán túl diófa-erdők szemléltetnek. Ezekben külömbféle vadai, mint szarvasi, őzei, medvéi, nyulai 's t. ef. vannak. Hegyeiben külömbféle ásványok, arany, ezüst, réz, vas érczek is, és porcelánnak való föld Hálszékenél 's a' t. találtatnak. Forrásai némelleyek édesek, némelleyek savanyúk, melegek 's t. ef. vízei hallal bővelkednek a' Strell ; mellyből 2—3 lábnyi lazaczokat is fogni ki. E' Várm. ben 1778-ban 16925 familiák számláltattak ; kik többnyire Oláhok, Magyarok, és néhány Németek. Három részekre osztatik : első Hátzék, második innenső Marosi, harmadik tulsó Marosi rész. Mindenike pedig járásokat foglal magában : a' Hátzékeni ötöt a' Borbátvizit 22 ; Demsusit 16 ; Klopotivait 19 ; a' Mattsesdit 16, Totesdit 12 helységekkel. A' Maroson innenső hetet : a' Dévai járás 14 ; a' Hosdái 13 ; a' Vajda Hunyadi 28 ; Kilidi 16 ; Lapusnyaki 28 ; Losadi 19 ; Pestesi 19. helységekkel. A' Maroson tulsó hát járásokat számlál : az Algyogyi 15, az Almási 14 ; a' Kemendi 16 ; Solymosi 17 ; Illiei 23 ; Guraszadai 22 helységekkel. **Huora**, Hora, tót falu Liptó Várm. Sz. Andrásához közel. Okolicsnához 1 1/2 óra Kárpát hegy alatt. F. U. Horánszky fam. 33 kath. 59 evang. lak. 6 nemes telek.

UUB. LEX. II. DAR,

kel, juh tenyésztettel. E' mellett vagyon egy savanyú víz kút, hol víznek elapadása alkalmatosságával az ácsok az érczmészföldet minden szorgalommal felkeresik 's ezt mindenféle veresre festendő portékák számára elteszik.

Hu-Ouang, Hou-Kouang, legnagyobb tart. egész Chinai birban, közép helyen. A' birnak gabonátára, 15 nagy és 108 kis vsokatszámlál ; pamuttal és rikásával bővelkedik ; egy nagy fő van benne, fő vsa Csinglan-quri.

Hurid, vs Allier Francz. oszt. 238 h. 1630 l.

Hurljan, Chiwa tatár Chán-ságban ; erősség Amu főnek egy karjánál, hozzá tartozandó faluval 5000 h. 16000 l. számlál.

Huronok, valaha igen hatalmas népség Canadában ész. Amerikában, most jelentést nem érdemlő lett, részserént tulajdon kis falukban Quebecből nem messze, részserént Erie tó mellett Európaiak őrizése alatt élnek ; meglehetősen vannak pallérozva, nem minden mesterséges szorgalom nélkül, rendszerént szobákkal elkészített házaik vagynak, lovakat, szarvasmarhát, disznókat tartanak, eladásra gabonát vetnek.

Huron, tó, Canadában ész. Amerikában, környéke 200 mfd, 760 □ mfd nagy, 40 mfd hosszú S. Maria út által Cadot erősség mellett felső tóval öszve kapcsolatik, Mischillimakinak erősségnél azon tó által Mischigánnal közösül. Azon fokot, melly ezeket elosztja, keleti részén Tchivivárorok, nyugoti részén pedig

- Ottowärok lakják. Éppen olly zugok által Erie Ontario tavakkal 's Sz. Lörincz fővel öszvekapcsoltatik. Deli végéből Huron fő származik 's Clairi főba szakad.
- Hursowa**, l. Kerschowka.
- Hus**, Husch, kis erős vs Moldvában, Pruth mellett, görög Püspöknek lakóhelye.
- Husaby**, helys. Smaland Svéd tart. itt a' kis tavakból sok vasércz halásztatik, melyből ágyuk készítenek. Wexliötől 2 mfdnyire fekszik.
- Husquarn**, helys. Jenköping orsz. kapitányságban, keleti Gothlandban Svéd orsz. vagy on itt jó fegyver, 's kalap fabr. szép papirommalommal.
- Hussakow**, kis vs Gallicziának Przemysli ker. tében egy pléb. val.
- Husziatyn**, vs Gallicziában Tarnopoli ker. Podhorze főnél jóforma kereskedést üz, vagy on itt egy kath. egyesült Györög pléb. vámházal, posta váltással.
- Hussinecz**, (Hussenecz), helység Cseh orsz. Prachini ker. Winterberg elsőégi örökös Uradalomhöz tartozandó, Blanitz főnél, azon tájékban melly arany Steig (goldene Steig) nevet visel, 100 h. 700 l. egy kath. pléb. templ., Husz Jánosnak honnja.
- Hussinecz**, Cseh letelepedés Sziléziában, Strehleni ker. 140 h. 690 l. pamut fonással 's takácsággal.
- Husztapetsh**, mvs Morva orsz. Preraui ker. egy pléb. val, 's kastéllyal Beczva mellett fekszik 108 h. 630 l. mintegy 300 közepszerű hold föld. Két részre menendő kereskedő úton, tudniillik Lengyel 's Magyar országhoz felé fekszik.
- Husterfields**, Hutherfields, Hudderfields, kis vs York Angol Grófs. ban, Calder főnél 7500 l. posztó fabr.
- Husum**, (54° 28' 59" E. Sz. 26° 44' 27" K. H.) vs Schleswigi Hercz. ben Aue mellett 750 h. 4000 l. deák 's bánya oskolával, bér, dohány 's czúkor fabr. karton nyomtatással, festőműhelyekkel, lovakkal, ökrökkel, 's serrel kereskedik, kereskedésből 's hajókázásból is él, de beiszaposodott révparrtal bír.
- Huszak**, kamerális falu Ungvár Várm. Petróczhoz, és Ungvárhoz 1 1/2 óra, Görög templommal, vashányával.
- Huszjätyn**, l. Husziátin.
- Husizh**, erős vár Marmaros Várm. Szelenczéhez közel, Szigettől 6 óra, magas kösziklán fekszik, melly alatt az egyenlő nevű magyar mvs találtatik, Tisza mellett, Nagyagnak nyugotról, 's Tiszakeletről öszvefolyásánál (48° 9' 11" E. Sz. 40° 57' 47" K. H.) ezen mvsban vagy on kath. egyesült görög, 's ref. templ., nagy kender műveléssel. Tulajdonképen két osztályokból áll, Kotszeg mellyben németek, 's Baranya mellyben Magyarok, 's Rusznýkok laknak. A' vár historiáját l. Válinál.
- Huthaus**, 2150 láb. magas hegy Bärenstein mellett Szász orsz.
- Huthersfield**, kis vs Calder főnél, Yorkschireben, Anglia, nagy posztó kereskedéssel.
- Hutta**, tót falu Gömör Várm. Tiszán innét Murány ker. nagy erdőséggel, kösziklával, üveg hutával. A' la-

kosok az üveget ide 's tova viszik ablakokban üvegeket készítenek, 's illyenekből élni iparkodnak. Ezen erdőségekben sok szarvasok találatnak.

Uttenberg, Helység Karinthiában Görtschitzpatakön egy kastéllyal, igen gazdag vashányával. Ezen tájékban melly igen gazdag vashányák miatt fő vas gyökérnek (Haupteisenwurze) mondatik, vannak 8 olvasztó műhelyek, vagy

udvarok, mellyek esztendőnként 130—150000 mázsa palléroztatlan vasat adnak.

Uttengrund, hely Sachsen Meiningeni tart. 20 h. Steinnach mellett. A' lak. fából készítenek hegedüket, 's Sonnenbergi portékákat, ezen kívül fekete bádóg verők is találatnak.

Uttenrode, falu hajdani Westfáliai Királys. Saale oszt. 126 h. 740 l. Vannak vas, 's palakó bányái.

Uttensteinach, vagy a' Baumanni Hámorok, falu Sachsen Meiningeni tart. 9 h. 65 l. egy vashámmal, hol esztendő által 4000 mázsa vas feldolgoztatik.

Uttschlag, kis falu Bajor orsz. Salzachi ker. vagy on itt egy Vicarialis templ., reget olvasztó hutával (2938 ábnyimagasabban fekszik, nint a' tenger színe) több bődöskő kemenczékkel, nindenféle bánya épületekkel.

Uweil, vs, Bern Helvecziai kant. Emmen völgyben nagy által menéssel.

Uty, tót falu Liptó Várm. Vinyárki mellett Arva hájárján F. U. Dvornikovich fam. 1100 kath. lak. Igen terméketlen földel bír, melly csak zabot,

lent, 's krumplit terem, ezen falunak határja mintegy 1 mfd hosszú; a' falun kívül több mint 20 ide 's tova fekvő paraszt házak találatnak, lakosai többnyire lenmagból olajt préselnek. Némelyek üvegesek, 's ablok csinállók.

Huurdalen, vs Christiania Norvegiai megyében, üveg fabrikával.

Huusevig, kereskedő révpart Island Dániai szigeten bődöskőkészítéssel.

Huwnow, vs Belczi ker. ben Galiczia orsz.

Huy, Hoyer, Huum, vs Ourthe Francz. oszt. Hoyoul-nak Maasban való befolyásánál 5010 l. Timárságokkal, papírosmalmokkal, karton nyomtatással, 's kereskedéssel. A' tájékán vasat, timsót, bődöskövet, köszént, bort, gabonát s. m. több gyümölcsöket találhatni. Vagyon itt egy ásványos forrás.

Huysburg, hajdani S. Benedek szerzetének Klastroma Schlanstedti kant. Halberstadti ker. Saale oszt. a' volt Westfália Kir. jeles magosságban Huy erdőben, honnét igen szép kilátás vagyon, vagyon itt egy major Rödi udvar, 30 ház. 260 l.

Huysum, helys Cambodscfa Kirs. ban déli Ásiában, nevezetes az itt elkészítet selyem matériáknak sokasága 's szépsége miatt.

Hween, Ween, kis Svéd sziget a' Sundban Malmö országkapitánysághoz tartozandó, hasonnevű faluval Uranienburg kastélynak romladékival (55° 54' 15" É. Sz. 30° 14' 15" K. H.) itt tette Tycho de Brache csillag vizsgáló észrevételeit.

- Hwiezdlicz-(Neu)** Uradalom's mvs egy pléb.val Morva orsz. Hradischi ker. vagy on itt egy kastély egy Major-sággal 96 h. 600 l. Brüni ker.nek határiján fekszik.
- Hwod**, falu Gallicziában Stanislawi ker. sófőzéssel.
- Hyar**, Ixar, kis vs, kastély, 's Herczs. Alcaniczki ker. Arragóniában S. Martin folyónál.
- Hydaspes**, fő Indiában, Indus vizébe folyó viz; nem különben Hydraotes, és Hyphasis is.
- Hydepark**, kir. vadas kert 's sétállóhely Southwark külső vsban London mellett.
- Hyderabad**, Haiderabad Bag-nagor (az az Nagar' kertje) (17° 12' É. Sz. 78° 51' K. H.) Golconda orsz.nak fő vsa innenső Indiában, Moussy mellett, Subáhnak lakóhelye szép épületekkel, térséges kertekkel, szomszédságában Golconda vár találtatik.
- Hydernagor**, Haidernagor régenten Bedmur fő vs Bedmur tart. új Myssorba innenső Indiában, Tombudra fő-nál, 150000 l. kik között 30000 keresztények találtatnak, most dülöben vagy on.
- Hydra**, (3° 20' 33" É. Sz.) sziget Morea mellett, Görögök lakják, kik Görög ország terméseivel tulajdon hajóikban közép tengernek legtöbb révpartjaiban kereskedést üznek. A' vs mellett mély de bátorságos révpart fekszik, mely mindég hajókkal tele vagy on.
- Hydrah**, Algiri Constantine tart.nak határhelye Algier felé; mástól nem függő lakosai jobbára vadászattal foglalatatoskodnak: mellette sok régiségek találtatnak.
- Hydruntum**, Hydrus, vs Ca-labriában, Görög orsz.ba e' rév partról legközelebb volt az áltmenetel, most is hires vs, Otrantó név alatt.
- Hyerer**, Hieres, (43° 7' 3" É. S.) vs Var Francz. oszt. egy dombnak lapulásán, tenger-től 6¼ órányira, igen bá-joló 's gyönyörű tájékban kellemes klíma alatt 5220 l. szép kertekkel, 's sófő-zéssel. A' partjánál feksze-nek a'
- Hyeri szigetek**, gyönyörű fekvésben, melly egy kikötő torkot formál, Hyerestől mintegy 4½ Francz. mfdnyire, jó levegőjek 's termékenységek miatt nevezet-esek, négy számmal: t. i. Porquerolles, Port-Cros, Titan, vagy Levant, 's Bagneaux, narancssal, citrommal, 's gránát almával bővelkednek.
- Hylas**, fő Bithyniában, Hercules bujtárijától így nevezetett, ki itt halt meg.
- Hymettus**, m. az itt lévő méz-től hires hegy Allikában.
- Hypanis**, Asiai Sarmatiában, mostani Kubanban, fő viz.
- Hyperborei**, Asiai Sarmatiának legszélsőbb bércei; ezekben ered Aanaïs.
- Hyperborei**, így nevezet-ték a' Ripheus hegyeknek lakosi.
- Hypius**, hegység Bithyniában, Prusa vs körül.
- Hyppius**, Bithyniában fő viz, Sangariustól 180 stad.
- Hypsa**, Siciliában fő, Panormói hegyekből eredő, és a' közép tengerbe szakadó viz.
- Hyrcania**, tart. Asiában, a' hasonnevű tengertől Oxus vizéig kiterjedt, és nyug.ra Media, délre Parthia, keletre Margiana országokkal volt határos.
- Hyssus**, Colchisban fő viz,

Trapezuszól 180 mfd.
Hythe, vs tenger mellett Kent
 Herczs. ben Angol orsz. Va-
 gyon itt egy kikötő, melly
 az úgy nevezet öt rév par-

tok közé számláltatik, de
 homokkal úgy el vagy on
 töltve, hogy hasznát nem
 lehet venni.

II. Darab' Függeléke.

Austriai Monarchia, Császárság, birodalom, e' részekből áll: 1) Magyar, Cseh, Lombardia's Velence, Dalmatia, Slavonia, Horváth, Gallicia és Lodomeria országokból. 2) Austriai fő Herczs. ből az Inn fertállyal együtt. 3) a' Szalzburgi, Stajer, Karinthia, Karniolia, Slézia Herczs. kből. 4) Az Erdélyi Nagy Fejedelemségből, Morva Markgrófságból, Tyrolisi Herczegi Grófságból a' Vils kerülettel együtt, és a' tengerparti tart. nyokból. Fekszik Dalmatia szigetétől véve egész Cseh és Galliczia széleig, a' Hossz. 42°—52°-ig; a' Salzburgi határoktól fogva egész Bukovináig, a' Sz. 30°—44°-ig. Északról Prusszus és Orosz birodalom; keletre Moldva, Oláh, Szerbia, Bosnia, Török országok; délre a' Török és Olasz tart. nyok, Adriai tenger, és Sardiniai Kir. ság; nyugatra Svajcz frigyes status, Bajor és Szász orszá-

gok közt terjedt el. Nagysága mintegy 12046 □ mfd ú. m. Magyar ország 3724; Cseh orsz. 951; Lombardia és Velence Dalmátiával együtt 1672; Slavonia 277; Horvát orsz. 355; Galliczia és Lodomeria 2367; Austriai Fő Herczség 587; Szalzburg 180; Stajer 411 1/2; Karinthia 200 1/2; Karniolia 233 1/4; Slézia 81 1/2; Erdély 881; Morva 468; Tyrolis 190; Tenger parti tartományok 130 □ mfd.

Föld e általjában tekintvén nagyobb részént hegyes, gyönyörű síkmezőséggel vegyest, kivált délre fekvő részeiben.

Hegyei: nyugot-ész. ra 1) az Alpesek, melyeknek legmagasabb részei: a' Grosz-glockeni 12980 lábnyival magasabb a' tenger színénél; Hohenwarthshöhe 10,390. Wiesbachhorni és Hochhorni 10600—11000. Ter glou 10200. Watzman 9060. Brenkogel 9000. nyugot-keletre a' Szudetek, melyeknek

legmagosabb részei: a' Rie-sengebirg, Weisse Wiese, 4500 lábnyi, és a' Paschkopol. Észak-keletre a' Karpát: mellynek legjelesebb teteji a' Lomniczi 8316, a' Kriwán 8000, Budislavi 6890. Surul 6630 lábnyi. Ide járulnak a' Tyroli havasok. Folyóji jelesebbek, és többnyire hajókázhatók: kel. ről nyug. ra Vistula és Bug, határ folyók az Orosz Lengyel ország, és Krakó szabad vs felől, 's felső Odera és Elbe, mellybe foly az Iser, Moldva, Eger 's a' t. nyug. ról keletre a' Duna, mellybe szakadnak balról Morawa (March), Vág, Garam, Tisza, Temes, Szamos, Maros, Olt, Pruth; jobbról: Saale, Salza, Inn, Ens, Mura, Lajta, Rába, Dráva, Száva és más tetemes vizek. Északról délre az Adriai tengerbe folynak: Tagliamento, Piave, Brenta, Adige, Pó, Adda, Oglio, Mincio, Panaro, Rubicone, Lario. Tavai nevezetesebbek: Alpések allyán a' Lago Maggiore, Como, és Lucano; Duna jobb partján: Balaton, Fertő, Palitsi tó. Carnioliában a' Czirknitz; Enszí fertályban Traun; Stajerben Grundel; Karinthiában Wörth, Cseh orsz. ban Teschwitz és Kummer; Erdélyben Hodosi és Cseger, Horváth orsz. ban Tunžtrató. Az Adriai tengerrel közösülnek a' tengerparti tartományok, Dalmatia és Velencze ország. Canalisai jelesebbek: a' Béga, Fakszertől egész Becskerekig; a' Ferencz kanálisa Duna és Tisza közt Bács Várm. ben; 's a' Klagenfurti és Neustadti. Mocsári Olasz, Magyar, Gallicia, Horváth

országokban számosak; csupán a' Magyar országiak 108 □ mfdeket foglalnak el. Ege külömbféle: a' déli, a' 41—46°-ig. Velencze, Lombardia, Dalmatia, Karniolia, Tyrolis része, keveset tud a' télről; itt a' tél olyan mint az északi tart. nyokban a' tavasz; a' közepe, 46°—49°-ig: a' Karinthiában, Horvát, Slavonia, Magyar országnak és Erdélynek déli tájékiban, alsó Austriában, a' levegő mérsékelt; a' tél 3 1/2—4 holnapig tart (November-től kezdve Martiusig); a' tavasz és ősz igen gyenge 's kellemetes; a' nyár heves, égi háborús; az aratás Julius elején kezdődik. Az északi 49°—52° 16' Cseh, Morva, Slézia, északi Magyar orsz. ban, Gallicziában, Tyrolisban; a' nyár néha igen sűtő, de kevés ideig; a' tél kemény 4—5 holnapig tartó. A' takarítás Augustus elején 's közepén kezdődik, gyakran a' hó még mezőn lepi az eleséget. Termékenysége bővebb akármelly más országokénál; ez lehetne el csupán általjában a' külső kereskedés nélkül is.

Termései: az Ásványokból legesleg gazdagabb; érczből jövedelmi 50—60 millió forintra becsültetnek: aranyt ásat 40 erekben, legjelesebbek az Erdélyi 's Magyar bányák, Zillerthalban Tyrolisban is találunk. Sok vizei is aranyt hordók ugyan ott; a' mosott arany 120000 aranyra becsültetik, és öszveséggel eszt. ként 12500 font aranyt szerez. Ezüstje ástatatik Selmech és Kőrmöczbányán 60000 márknyi, Joachimsthalban és Kutten-

berghen Cseh orsz.ban 2400. Iglaunál Morvában 4560. Erdélyben mintegy 5500 Márknyi. Tyrolisban is találattik. Öszveséggel legalább 270000 Márknyi. Réz déliMagyar orsz.b. 38—40000 Erdélyben 20000, Stájer és Tyrolisban 6000, öszveséggel több mint 65000 mázsa. Rézviz (Cement) Urak völgyében Magyar orsz.ban. Czin Schlackenwaldnál Cseh orsz.ban mintegy 900 mázsa. Olom találattik Magyar orsz.ban és Tyrolisban. Vas Stajer 315000, Magy. 172000, Cseh orsz.ban 193000, Karinthiában 164000 mázsa. Találtatik Tyrolisban is. A' Bellunói bánya is nevezetes Lombard Vel. orsz.ban; mennyit ad esméretlen. Kénésője van Idriában, Carnioliában, (mintegy 11—12000 máz.) Spalathnál Erdélyben 760 máz. Tyrolisban 's a' t. Czinobrioma bányáiban 6—7000 m. Kobalt találattik leginkább Cseh országban (Saatznál 10000 máz.) Magyar orsz.ban, Erdélyben és Tyrolisban. Mágnes Cseh 's Magy. orsz.ban, Erdélyben. Nemes kövek Cseh, Magyar orsz.ban és Tyrolisban. Minden némű más érczes kö, mint kénkö, gáliczkö, galmay, Magyar orsz.ban és Tyrolisban. Márvány és alabastrom Stájer, Karinthia, Tyrolis tart.kban, Lomb. Vel. országban Veronánál, Magyar orsz.ban Jászónál 's a' t. Tűzköve Sléziában és Gallicziában. Porcellán földé Ens alsó ker.ben, Cseh és Magyar orsz.ban 's a' t. Tajtékföldé Morvában Krumaunál. Szénköve mindenütt bőven, a' Sopronyiból mintegy 350000 mázsa

ásattatik ki. Só: konyhasó Erdélyben, Tordánál, Magyar orsz.ban, Marmarosban, Gallicziában Wiliczkánál, 5 millio mázsa, Salzburgi Herczs.ben Halleinnál, Tyrolisban Hall mellett. Kő-só Magyar orsz.ban és Erdélyben 's a' t. Salétrom, timsó 's m. ef. Erdélyben, Magyar és Cseh orsz.ban, Stajer Herczs.ben, 's a' t. Mindennémű érczes, meleg és savanyű vizei: Cseh és Magyar orsz.ban, Austriában, Erdélyben, Karnioliában és Tyrolisban.

Növevényekből: mindennémű gabona, búza, rozs, árpa, zab 's a' t. olly bőven, hogy ki is hordatik Magyar, Cseh, Lomb. orsz.ban, Morva, Galliczia, Slavonia 's a' t. tart.ban; a' kukoricza bő Slavoniában, Magyar orsz.ban, Erdélyben; a' riskása Lomb. Vel. orsz.ban, Bánátban, Morvában. Mindennémű veteemény Morvában, 's Szepesben kivált. Fa gyümölcs Cseh orsz.ban (8 — millio fa) Morvában (a' fa szint annyi) Austriában, Erdélyben, Slavoniában. A' gesztenye és diófák erdővel vannak, a' baraczk Magyar orsz.ban, szilva Slavoniában, Morvában, Magyar orsz.ban, a' narancs, citrom, gránát alma 's t. ef. Lomb. Vel. orsz.ban, Karnioliában, déli Tirolisban, Istriában 's a' t. Az olaj, Tenger parti tart.ban, Lomb. Vel. orsz.ban. Bor: Magyar orsz.ban több mint 30 millió akó, (1,400000 for. nyi kivetetik), alsó Austriában 1,800000. Stájer orsz.ban 1,000000. Morvában 460000. Erdélyben mintegy annyi. Cseh orsz.ban 26000. Hor-

vát, Slavonia és Lomb. Vel. orsz.ban is sok terem. Komló Cseh és Magyar orsz.ban, Erdélyben, Morvában 's a' t. Sáfrány elég terem alsó Austriában, és Magyar orsz.ban; Dohány bő Magyar orsz.ban (mintegy 300000 mázsa) Galicziában, Erdélyben, Horvát, Slavonia orsz.ban legalább 80000 mázsa; A' len és kender Sléziában, Morvában, Cseh, Magyar, Lomb. Velencze orsz.ban, Erdélyben, Tirolisban. Izacs(Wajd), Krapp, 's más festő füvek és gyökerek Magyar orsz.ban, Erdélyben. Fa bő Magyar, Galiczia, Cseh országban, Karnioliában, Stájer, Salzburg és Tyrolis tart.ban. Mintegy 13000 □ mfdnyi az erdő.

Az állatokból: gazdag marhából Magyar, Galiczia ország, Erdély, Stájer, Lombardia 's a' t. öszveséggel 13—14,000000 darab. Bival elég alsó Magyar orsz.Erdély,Horváth és Lombardia orsz.ban 70—90000 darab. Ló: Magyar orsz.ban (Mezőhegyesen csupán több mint tízezer) Erdélyben, Galicziában, Cseh orsz.ban; öszveséggel 2—2 1/2 millio. Szamár, öszvér, Karnioliában, Istriában, Lomb. Vel. orsz.ban 's a' t. Juh legjelesebb Morva orsz.ban nemesített gyapjára nézve; legszámosabb Magyar orsz.ban (legalább 6 millio) 's a' t. öszveséggel mintegy 16—17 millio. Kecske északi Magyar orsz.ban, Erdélyben, Istriában 's a' t. Sertvések Magyar orsz.ban, Slavoniában, Erdélyben, 's mindenütt. Tollas baromfiak szeltében, a' Stájer kappanok, Cseh fáczányok,

Magyar ludak leghíresebbek, a' csibék, réczék 's a' t. Vad állatok: medvék, farkasok, hiúszok Kárpát hegyein (ritkúlnak) jávor szarvasok Galicziában, bölények Erdélyben, vad és havasi kecskék Alpeseiken, Kárpát hegyén; vidrák, teknős békák Magyar orsz.ban, pettymegek, hótyúk Tirolisban 's a' t. Hal sok az Adriai tengernél; a' folyókban legjelesebb: a' viza, tok, fogas, pisztráng, lazacz, kecsge, csuka, ponty 's t. ef. Csiga elég van Cseh és Magyar orsz.ban; gyöngy csiga ugyan ott; ostrigál Adriai tengernél. A' méh bőven tenyészül Magyar, Horváth, Galiczia országban: eszt.ként több mint 2000 mázsa viasz, 47000 méz. Selyemmel szolgál Istria, Lomb. Vel. Magyar és Horváth ország. Lomb. Vel. ország kivált Verona körül természet 500000 fontot. Cseperke gomba, (Trüffel), nagy számmal van Tirolisban, a' kosenill Galicziában; 's a' t.

Lakosi: eredetekre nézve: 1) Németek Austriában, Salzburghban, Tirolisban, résznyire Cseh, Magyar orsz.ban is; Morva, Stájer, Karinthia, Karniolia tart.ban, 's Erdélyben. 2) Tótok Galicziában, északi Magyar orsz.ban, Slavoniában, és Horváth orsz.ban; részint alsó Steyer, Morva, Karinthia, Karniolia tart.ban és Cseh orsz.ban. 3) Magyarok: Magyar orsz.ban, Erdélyben többnyire. 4) Olaszok: Lomb. Velencei orsz.ban, déli Tirolisban, Istriában 's a' t. 5) Oláhok Erdélyben, és felső Magyar orsz.ban. 6) Rácok (Szer-

viaiak) Hírusok, Horvátok, tulajdon tart. nyokban, és Magy. orsz. ban elszórva. 7) A' Czinczárók, Örmények, Vendusok, Valonok, Francziák, Czigányok és Zsidók elszéledve. Számokra nézve: Austriai birodalomnak lakosi több mint 27 millió: ezek közül 6—7 millio Német, 14 millio Tót, Rác, Horváth, Lengyel's t. ef. 5 millió Magyar; 1 millió Oláh, Örmény, Czinczár; 423 — 500000 Zsi. ó. Magyar ország népessége mintegy 8 millió 1 □ mfdre 1800 lak. Lomb. Vel. Dalmatziával együtt mint egy 3 1/2—4 millió. 1 □ 3000; Cseh országé 3,180000 1 □ 3092. Gallicziáé 4,367000. Austriáé 1,660000, 1 □ mfdre 2827. Erdélyé 1,500000. 1 □ mfdre 1640. Morváé 1,128000 1 □ mfd 2432. Stájer Herc.é 821000, 1 □ mfd. 1995. Tirolisé 555—600000. Karnioliaé 409000 1 □ mfd 1754. Horváth orsz. 780000, 1 □ 2112 1/2. Slavonia 442000 1 □ mfd 1602. Sléziáé 270000 1 □ mfd 3312. Salzburgé 190000, 1 □ 1055 1/2. Tenger parti tartományoké 130000 1 □ 1000. Népesebb v. Austriai birodalomnak: Bécs 6500 h. mintegy 232000 lak. Velence 130000 lak. Majland 120000 lak. Prága 80000 lak. Pest 42000. Padua 40000. Grétz 40000. Debreczen 39000. Lemberg 38000. Verona 36000. Posony 36000. Buda 33000. Triest 33000. Szabadka 33000. Vicenca 30000. Brescia 30000's a't.

Élelem keresések:

1) A' mezei gazdaság: Magyar orsz. számlál 11,103196 szántó földeket, (egy = 1200 □ láb.) belőlök esz. ként

elvet 7,402130 holdakat, egy mérő magra tizet számlálván természet 60—80,000000 mérőket. Cseh orsz. 2,826427 holdf. t, bévet 1885618 hold. egyre 13. természet 24,369361 mér. Lomb. Vel. orsz. 2,014980 bévet 1,343320 hold. egyre 13. természet 20,821460 mér. Galiczia 5,220200 h. föl. bévet 3,480150. egyre 10. természet 34,801500 mér. Erdély 794 □ mfd egyre 12262 mérőt számlálván, természet 9,534,000 mér. Morva 1,714942 h. föld. 1,143295 bévet, egyre 15 1/2. természet 17,718004 mér. Alsó Austria 1,282576 h. föl. (egy = 388 □ öl) bévet 855051 hol. egyre 7. természet 9,000000. Felső Austria 655274 h. föl. bévet 436840 hol. egyre 12. természet 5,242188. Slézia 356520 hol. föl. bévet 237680 h. egyre 10. természet 2376800. Stájer orsz. 610417 hol. föl. egyre 11. természet 4,484332. Kárinthia 205608. h. f. bévet 137072. egyre 12 5/6. természet 1,756785. Karniolia 257595. bévet 171730 h. föl. természet 1,626897 mér. Tenger parti tart. 183976. bévet 122650 hol. föl. egyre 12. természet 1,471800 mér. Tyrol és Vorarlberg 212000. bévet 141334 h. egyre 12. természet 1,696008. Katonai grániczok természetnek 4,746177 mér. Dalmatzia, Ragusa, Kattáro a' szigetekkel 360 □ mfdéken, egyre 6000 számlálván, 2,163100 mér. Ide járulnak az eddig esméletlen Saltzburgi hold földek és természetek. Az Austriai bir. nak mindennemű gabona természetése e' szerint 202,500000 mérő. Ezeken kívül vetni kukoricát (csupán Szeremben 720000 mér.) hajdinát (Galicziában 2708710. mérő.) riskását (csupán Bánátban

17—18000 mázsát) kölest 's a' t. Az egész termését a' veteményekből bátran tehetni 210 mil.mérőkre. A' BécsiHázai tudósítások (Vatterländische Blätter) szerint.

A' kéziművek, és fabrikatumok: öszveséggel 380 millió for.tkat hoznak forgásba: készíttetnek órák Bécsben, ugyan itt van híres porcellán fabrika is, tükör és réz fabrika Neuhausban Bécs mellett; tükör fabr. Velencze mellett Muranóban. Üveg, főképen Cseh orsz.ban, (1801-ben 78 hutákban 1821 munkásokat foglalatostkodtatott, és 8 tükör fabr.kban 28 munk.) és Velenczében. Aczél és vas fabr. Grétzben Bresciában és Stajer H.ben; vas hámorok vannak minden tart.ban, kivált Stájer Herc.ben (itt csupán eszt. kéntfeldolgoztatik 34000 m.) Magyar orsz.ban, Karinthiában, Ens alsó ker.ben, Karnioliában 's a' t. Gyolcs készíttetik leginkább Cseh orsz.ban, (1782—91-ig 44, 783000) Sléziában, Morvában, Austriában és Szepesben. Csipke Morvában, Sléziában (80000 darab). Ens felső ker.ben 221000 darab, 13000 munkásokat foglalatostkodtat; nem külömben Velenczében. Pamut feldolgoztatik Ens alsó ker.ben, Cseh orsz.ban, Morvában, több mint 20 millió forintnyi. Gyapju: Morvában, (Iglau, Fulnek, 's más vsokban) kasemirnak, posztónak, külömbféle materiának 13 millió for.nyi, 150000 munkásoktól; Ens felső ker.ben Linz városban legnagyobb gyapju szer fabrika van egész Német orsz.ban (22000 munkásokat fizet 3 millió-

nyi posztóért) Cseh orsz.ban 8 milliónyi; Sléziában, Karnioliában, Magyar és Galiczia orsz.ban is feldolgoztatik sok gyapju. Finom posztó készíttetik Velenczében. Selyem feldolgoztatik Ens alsó ker.ben Bécsben, Istriában, Cseh orsz.ban; de légszámosabb selyem materiáknak és bársonynak Lomb. Vel. orsz.ban, kivált Veronában és Velenczében; arany és ezüst paszomántok, arany, ezüst, és drága kő munkák készülnek leginkább Bécsben és Velenczében. Papiros legszámosabb készíttetik Cseh orsz.ban (12000 Ball) Ens alsó ker. Morvában, 's Velenczében és Bresciában. Tobák fabrika van Gallicziában Winikben, Fiumében, Heimburbgan, Bécsben; sok készíttetik Magyar orsz.ban is. Czukor Raffineria van Fiume, Triest, Bécs, Velencze és Soprony vsban. Bőr készül nagyjában, Magyar orsz.ban, kordoványnak készíttik Cseh orsz.ban és Veronában. Cserép edény (Fa-yence) készül Faenzában, Prágában, Triestben, Kassán 's a' t. Viasz fejezítettik Austriában (Bécsben), Magyar, Galiczia és Lomb. Vel. orsz. és Bécs vsban. Rosoli, confiturok, essenciák, Lomb. Vgl. orsz.ban 's másutt. Az Austria kézi művek és fabrikatumok eszt. ként 500 millió forintokat érnek.

A' Kereskedés: Ausztriai birodalomtól kihordani leginkább terméseket: u. m. gabonát, hort, tobákok, sőt, érczeket (kivált vasat, rezet, és kénesezt) mindennemű marhákat (kihajtattak 150000 ökrök,

40000 sertések, 50000 ürök; gabona kihordatott Lomb. Vel. orsz.ból mintegy 4 millió forintnyi; Len 500000, selyem 1,600000, sajt (Lodi-ból számartéjből) 325000. Írósvaj 10000 's a' t.) Sok vas, gyolcs, üveg, porcelán és egyéb fabrikátumok is kivetetnek Cseh, Lomb. Vel. orsz.ból, Austria, és Stájer Herczs.ból (Lomb. Vel. orsz.ból csupán mintegy 500000 frnyi. Oszveséggel kihordott termési és portékái becsültetnek 21 millió forintokra; és behordatnak szarvas marha, pamut, gyapjú, selyemszerek, cukor, kávé, mindennemű fűszerszámok, orvoslőgyökerek, héjak, fűvek, illatok; ércz, aczél 's más met-szett, és szépítő (Galanterie) portékák, könyvek, mappák 's t. ef. legfelebb 27 millio frnyi árron. De ezekből mintegy 1/4 része ismét kimegy Török, és Olasz orsz.ba; 's ide nem számláltatott még a' Lomb. Velencei kereskedés, melly-nél fogva legalább az által nyer az Austriai kereskedés, hogy olly terménten pénzt selyemért idegen földre nem küld. — Pénze Austriának; rézből 1 kr. 1 garas ~~sz~~ 3 kr. 2 gar ~~sz~~ 6 kr. ezüstből: huszas ~~sz~~ 20 kr. tízes ~~sz~~ 10 kr. forintos ~~sz~~ 20 gr. 60 kr. Arany ~~sz~~ 4 ft. 30 kr. Papírosból: Váltó és Anticipatió jegy (Einlösungs-Anticipations-Schein). Kereskedésének fő pontya Bécs vsa; a' tengeri vsi: Vencze, Triest, Fiume 's a' t. Más kereskedési vsi: Prága, Majland, Pest, Debreczen, Brassó, Lemberg. Bank van Bécsben; kereskedési

iskola Venczében, Triestben, 's Bécsben.

Religió j o k: uralkodó a' Római katolika; a' többi részszerént törvényesen elfogadtatott, részszerént türettetik. A' katolika vallás Austriában a' Bécsi Gréczi, Labaki, Salzburgi Érsek, és Linzi, Sz. Pöltehi, Leobiumi, Gurki, Lavanti, Gradiskai Püspökök alatt b) Cseh orsz.ban a' Prágai Érsek, és Leutmericzi, Königingrätzi Püspökök alatt, c) Morvában: Olmützi Érsek, és Brüni Püspök alatt. d) Magyar orsz.ban és hozzátartozó tart.ban, Esztergomi, Kolocsa és Egri Érsek, és 20 Püspökök alatt. e) Gallicziában a' Lembergi Érsek alatt; f) Lomb. Vencze orsz.ban a' Venczei Pátriárka és Majlandi Érsek, és számos Püspökök alatt 's a' t. Katolika után legszámosabban vallják magokat a' nemegyesültt görög hithez: mintegy 3 milliónyi Illyrusok, Oláhok, Ráczok, Czinczárok, Uskokok, Erdélyben, Slavonia, Horvát, és Magyar orsz.ban Gallicziában, Karniolában, két Érsek (Karlowitzban, és Lembergben, és 7 Püspökök alatt. Az Evangelikus Protestansok általnak a' Bécsi fő Consistorium, és Generalis Superintendens, Linzi, Prágai és Magyar országi Superintendensek alatt. A' ref. legszámosabbak Magyar orsz.ban és Erdélyben. Vannak Galicziában, és más Austriai tart.ban is, tulajdon Superintendenseik alatt. Az Unitariusok Erdélyben fészkeltek magokat; zsidók szenvedtetnek többnyire

mindenütt ; legszámosab-
bak, Galiczia, és Cseh orsz.
ban.

Tudományi és szé-
p-mesterségi szerzemé-
nyek: Universitások van-
nak Bécsben, Prágában, Pes-
ten, Lembergben, Paviában,
Paduában, Mantuában, Cre-
monában. Academiák és
Lyceumok híresebbek :
Linzben, Grétzben, Brünn-
ben; Posony, Győr, Kassa,
Nagy Város, Kolosvár, E-
nyed, Debreczen vsokban.
Gymnasiumok minden tart.
ban elegendők. Nevelő szer-
zemények közt: a' Neme-
seké Bécsi Therésianum,
Kremsmünsteri, Kassai, N.
Váradi, Zágrábi, legneve-
zetesebbek. Katonáké és In-
zszenéreké, Bécsben, és W.
Neustadban. Bányász Aka-
demia egyetlen egy a' Sel-
metzi ; Realis, és Polytech-
nika iskola Bécsben; Pap-
nevelő házak Bécsben, Pes-
ten és másutt. Leány neve-
lő szerzemények leghire-
sebb a' Salesius rendén lé-
vő, 's Notre Dame, Ursu-
lina, Angliai Kis Asszony
nevet viselő Apáczáké. Van-
nak magános Leány neve-
lők is. Vannak képmű, fara-
gó, építő, rézmetsző Aka-
demiák is Bécsben, Maj-
landban és Velenczében;
gazdag könyv, kézírás,
pénz, természeti kézmű,
és ritkaság gyűjtemények-
kel, 's bő fűvészkertekkel
eggyütt; első köztők a' Bé-
csi. Emlékezetet érdemelnek
a' Pesti és Gréczi Nemzeti
Museumok ; Bécsi, Prágai
Váci süket néma szerze-
mények, 's a' vakoké Bécs-
ben; a' Gazdasági társasá-
gok, Karinthiában, Prágá-
ban, Bécsben 's a' t.

Constitutiójok, Mo-

narchia, és többnyire hatá-
rozatlan ; vannak ugyan
csak nem minden tart.ban,
repraesentans rendek ; de
a' törvény hozás és adózás
meghatározásában részek
nincsen, az egy Magyar
országot és Erdélyt kivé-
vén. Az egész kormány a'
belső és külső dolgok de-
part.ban, és az udvari Ka-
binétben concentráltatik.
Abban állalljában távol
van az Angliától, hogy Mi-
nisterei a' Rendek számvéte-
le alatt nem állanak. Rend-
jeik: a' fő Papság és Mág-
nások; a' Neméseknek, vá-
rosoknak, és Tyrolisban a'
Parasztok követi. Austriá-
ban, Cseh orsz.ban és Mor-
vában, a' Grófok és Urak;
Gallicziában a' fő és al. Ne-
mesek, Lomb. Velencze
orsz.ban a' Fő-papok, Nagy
Nemesek, vs Követi, a' re-
praesentanusok. A' parasz-
tok hol egészen szabadok
(arendások) mint Austriá-
ban, hol felényire mint
Cseh orsz.ban, hol robbo-
tolók mint Magyar orsz.
ban, 's a' t. Jövedelmi ösz-
veséggel. 110—120 millióra
becsültetnek legalább; csu-
pán a' bányától vesz 19. to-
bák monopoliumból 3 mil-
lió forintokat, 's a' t. Bé-
keség idején szint annyira
mentek költségei is; hábo-
rús esztendőben igen meg-
meghaladták a' jövedelme-
ket; kölcsön és papiros
pénz által pótoltatott ki a'
héjánosság. 1795-ben már
500 millio for. volt a' Sta-
tus adóssága, 1801-ben 985
millio. 1811-ben papiros
pénze tett több mint ezer
millionyt ; a' legutolsó
nyilván való számadás sze-
rönt 1815-ben volt a' váltó
czédulák száma 208 mil-

lő 's egynéhány száz; a' 45 millionyi Anticipatiós pénze 1813-ban kezdődött. Mostani adóssága titok; egy részét magára válalta a' Niederlandi Király, azt tudjuk. — Hadi ereje áll 73 lánia, 18 gránicz, 's egy vadász gyalog regementekből; 4 pattantyús regementekből; 8 vasas, 6 dragonyos, 6 könnyű lovas, 12 huszár, 3 úhlánus lovas regementekből. Ezek 1800-ban, a' gyalogok 273818, a' lovasok 49624 az ágyúok 29. 82 számúak voltak; öszvésséggel 352629 ember. Háberű idejében az uralkodás hatalmában áll a' hazai védelmezők (Landwehr) és felkelők (Insurgensek) kiállítása, és a' regementeknek megszaporítása; ezeknél fogva 1809 és 1813 eszt. ben több mint 500 ezer hadi népe volt az Austriai birodalomnak.

Austriai Fejedelemnek ez a' fő titulusa: Nos Franciscus I. Imperator Austriae, Rex Jerosolymorum, Ungariae, Bohemiae, Lombardiae et Venetiarum, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae Galliciae et Lodomeriae, Archi Dux Austriae, Dux Lotharingiae, Salisburgi, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Superioris et inferioris Silesiae; M. Princeps Transilvaniae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis etc. Haereditarius. — Austriának Ensen felső része Bajor orsz. hoz tartozott; az alsó 8-dik században, az Avarok birtokában volt; ezektől N. Károly által elvétellett, és Bajor orsz. hoz képest keleti orsz. (Ostland Ostmarkt, Oesterreich,) Austria; nevet nyervén, egy

határ védelmezőre (Markgraf) bízott, más tart. nyok szerént. Illyen lön, a' Babenbergi (Bambergi) Gróf. Ennek egyik örököse Bajor orsz. Uraságára is szert tett; de I. Fridrik Cs. által kitiltatott. Melőle, az Ens felső ker. nek birtokában meghagyattatván; ez volt első kiterjedése Austriának 1156-ban, 's ezért Herczs. re is emeltetett. E' Herczegek idővel a' Választó Herczegek után első rangot nyertek, fő Herczegi titulussal; 1180-ban Bécaben vették lakásoka; 1197-ben Stayer és Karniolia Herket is tulajdonokká tették. 1246 kihalván a' Bambergi ház férfi ága, Austria Ottokar Cseh Kir. tulajdona lön, Karinthiával és Austriával együtt. De Habsburgi Herczegből, (Helvetiában, mostani Arau kan. ban) lett Német Cs. Rudolftól Austria birtokából; IV. László Magy. Kir. segedelmével, mivel alattvalója nem akart lenni, kiforgattatott Ottokar 1278-ban. A' fő Her. ség fiának Albertnek adatott feudumképen 1282. A' Habsburgi fő Herczegeknek tulajdonokká lettek 1336—1339 Tyrol-i Grófs. Brigovia, és más Sveviai ker. beli Urodalmak. II-dik Albertől fogva a' Német Császárság az Austriai házra szállott, melly már minden egyéb Herczegeknél hatalmasabb lön 1437—39-ben. I. Maximilián, III. Fridrik Cs. fia, 1493-ban házasság által a' Belgium birtokára jutott. I. Philipp Maximilián fia a' Spanyol országot huzta familiájához házassága által. Ennek fiai Károly és Ferdinand, megosztván, az

Austriai birtokok, Belgiumnak részével. Ferdinándnak jutottanak. Ez II. Ulászló Magyar és Cseh Királynak leányát elvévén, II-dik Lajos elveszte után a' Cseh és Magyar rendektől Királynak választatott. Ennél fogva Szilezia, Morva és Erdély más Magyar tart. nyokkal együtt az Austriai ház örökeiön. A' Habsburgi háznak kihaltával is III Károly alatt, a' Magyarok hívsége, és vitézsége által a' Lotharingiai házra ált szállott Austria, 's vele Magyar és Cseh ország. Majlandi és Mantuai Hercegségeket és alsó Belgiumot, sok viszontagságok után fentartotta Lotharingiai és Spanyol örökének fejében a' Francz. háborúig; 1797-diki Campo-Formioi békülésnek erejével elveszté Majland és Mantua Herket, és al. Belgiumot; vette helyette a' Welencei statusnak nagy részét, 1801 Lünevilli békeség szerint minden Olasz országai birtokait elveszté Etsch vizén túl, Toskánával együtt. Azonban Mária Theresia és József alatt, és 1796-ban Ferencz alatt tetemes kiterjedést nyert az Austriai birodalom Oszt. és Westgalliczia által. 1805-ben a' Posonyi béküléssel Velencei birtokait, Tyrolist és Svétia jóságait is elveszté; pótolékül nyerte a' Salzburgi Herget. 1809-ben a' Bécsi béküléssel elveszté Friault, és Istriát, Kárnioliát, a' Villach kerületet Karinthiából, Salzburgot és Berchtesgadent, az Inn fertályt és a' Hausruck fertálynak egy részét; Westgallicziát, Ostgallicziából a' Zamosci

ker. Krakói vidékkel együtt a' Vistulán túl, Varsói Hercz. számára; és Ostgallicziából 200000 l. részt. Horváth országból: Zágráb Várm. nek $\frac{2}{3}$ részét, Fiume, 's más rév vsokkal, Karlstadti bántassággal együtt. 1814-diki Párisi békülés és Bécsi gyűlés erejénél fogva visszanyeré csak nem egészen minden veszteségit: Velen-cze országot Lombardiával együtt Po és Ticino vizekig 's a' Svájci határokig; ennek Granbünden kantonjából vette Vetlin, Worms és Cleven kerületeket; Dalmatiával Ragusa egyesítette. Tyrolist vissza cserélte Vils ker. lettel, Inn fertálllyal, Hausruck fertály részével, és Szalzburgi Her. gel együtt Saale és Salza vizéig. Vissza kapta Kárnioliát, Istriát, Karinthiát, Horváth országot egészen, és Ost Gallicziát; Westgallicziából a' Tarnopoli és Zalescy kerületeket egészen a' Zloczowi és Brzezani ker. nek Wistulán innenső részeit. Atyafi ágainak visszaszerezte némely nagyobbításokkal Toscanát, és Modénát; nyerte Fármát öröki jussal.

Britannia, Nagy, Anglia, Scotia, és egyesült Hibernia (Irlandia) országokból összeállott királyság. Fekvése: köröskörül tenger vizeivel körülvétetett, u. m. a) északi, és Atlantikumi tengerektől, a' Kalaisi tenger szorulatától, és úgy nevezett kanálistól. Hibernia Angliától és Scotiától, Sz. György Canalisától 's az Irisi tengertől; Anglia Francz. orsz. tól a' kanális, és a' Calaisi szoros út által választatik el; azért azt tartani, hogy

valaha Anglia Franciaország-
szágnak kis Britanniai ré-
szével egyesült, és vagy
föld indulás, vagy más vál-
tozás által szakasztatott el.
Legszélsőbb része N. Britan-
niának Anglia csúcsa, és a'
Skótiái szigetek; legnagyobb
kiterjedése hosszában Ang-
lia és Hibernia szélein esik.
Az északi szélességnek 51°
— 62° -ig, hosszúságnak 1°
— $13^{\circ} 30'$ -ig terjed el. Hiber-
nia magán a' Sz. 51° — 56° -
ig, és a' H. 9° — 14° -ig fog-
lal helyt Nagysága: Angli-
ának 2916 □ mfd. Skótiáé
1600, Hiberniaé 1520, 's így
Nagy Britanniaé 6036. Ösz-
vevévén minden hozzá tar-
tozandó földeket, 38—40 ezer
□ mfdet foglalal földünk
szinén. Földe: Angliában
változó, csak déli részén
(Wallisban) hegyes. Folyó
vizei: keletre: Humber,
melly Trent vizével egye-
sül, és Themse (Tamesis)
ny.ra: Saverne, melly A-
von vizét veszi magába.
Scotia: legtöbbszörre hegyes,
kivált északi felén (Hoch-
land); de a' legmagasabb
hegye csak 4387 ölre emel-
kedett a' tenger szine fölé.
Folyóji k.re: Forth, Mur-
ray, Tay, és Ness; ny.ra
Solway, és Clyde; minnyá-
jan a' tengerbe szakadnak.
Sok tavai közt legneveze-
tesebb Lochlorn, déli
Skótiában. Forth, és Clyde
egy kanális által egyesültt.
Írlandiában tulajdonkép
hegy nincs, lapályos; an-
nál számosabb a' tó, pos-
vány, és homokság. Jele-
sebb folyóji: Slaney, Lisse;
ész.ra Baun, és ny.ra Sha-
non. Felosztatása: Anglia
52 Shires-ekre (mintegy
megyékre) osztatik, közü-
lök 40 van tulajdon Angliá-

ban, és 12 Wallis Her. ben
Skotia és Hibernia is Shi-
resekből áll; Skótiá által-
lyában még is déli, közép
és nyugoti Skótiára, Hiber-
nia 4 tartományokra (Ul-
ster, Leinster, Mounster,
és Conaught) választatik el.

Ege (Klíma) Angliának
mészkeltt, de tengeri ki-
párolgásokkal elborított,
azért többnyire homályos,
és változó; télen az eső,
köd, hó egymást felváltják.
Skótiában a' levegő által-
lyában tiszta és egésséges;
a' völgyekben ködös. Közép
Skótiában csak nyarat és
télteni észre. Írlandiá-
ban a' tél mérsékeltt, a'
nyár pedig az itt uralkodó
nyugoti és déli szelek miatt
tikasztó.

Természei: Angliának
a). Az Ásványokból: legje-
lesebbek a' cizin, és réz Corn-
wal, és Cumberland tart.
ban; vas és ólom Durham,
Northumberland, és Cum-
berland tart. ban; kőszén
ugyan itt, és Lancasterben;
só Liverpolnál, kősó is;
ásványi vizei: Bathnál. Nö-
vényekből: a' gabona
(de ez a' temérdek sok ré-
tek miatt nem elegendő;
Angliában és Skótiában 50
milliónyi hold van szántat-
lan); komló; fa gyümölcs,
kivált mindennémű alma,
körte, cseresnye; van fő-
zeléke is. Állatokból; szá-
mosak és igen jók a' lovak
(Londonban csupán 100000)
finom gyapjús juhok; rend-
kívül hiszlalt szarvas mar-
hák; nagy kutyák, sok ha-
lak, és ostrigálok. Közép
Skótiában; mindennémű
ásványok, és ásványos vi-
zek, sóval együtt. Rhe-
barbara; vadak, erdeiek is;
hérigek, és más halak a'

m. lazacok, sügerek, 's a' t. Hiberniának legjelesebb termései a' kőszén; torfa, krumpli, vagy hurgonya, héring, 's a' t.

Lakosinak száma, volt 1812-ben: Angliában 9244000 ('s így 1 □ mfdön 3112); Skótiának 1,800000 (1 □ mfd. 1111); Hiberniának 5—6000000 (1 □ mfd. 2690) özveséggel: 16,044000 az idén volt 17, millió; az Európai tartományival 19 millió; a' még egyező nyilván való számadások szerint. Számosabb volna: ha a' kereskedés, utazás, szállás, számkivetés sok ezereket esztendőnként Nagy Britanniából kinem vinne. Számba vévén Nagy Britanniához tartozó minden orsz.oknak lakosait, legalább számok 61 milliónyi. — Népesebb vsai N. Britanniának. Angliában: London 160000 h. és mietegye 11, 100000 lakosokkal. Manchester 4270 h. 80000 l. Liverpool 6000 h. 78000 l. Bristól 4000 h. 650000 l. Birmingham, 11000 h. 60000 l. Leeds 52000 l. Plymouth 43000 l. Chéster 2580 h. 40000 l. Norwich 7500 h. 37000 l. Portsmouth 32000 l. Skótiában: Edinburg 105800 l. Glasgow 80000 l. Aberdeen 20000 l. Perth 17000 l. Iverness 8700 l. Hiberniában: Dublin 15650 h. 168000 l. Cork 8300 h. 87000 l. Limerik 5200 h. 32000 lak. kal.

Kézművei, és Fabrikátumi (1806) Portékáji: órák, acél, tompák, réz, fegyver Londonban, Birminghamban, Schesfieldben, Wallisban érték 103 millió tallért, foglalataskodtattak 335000 munkásokat. A' Porcellán, kőszerű edények (Steingut) Ved-

gwooddan érték 12 millió tallért, 45000 munkás. Üvegbutelliák, 's t. ef. Bristolban érték 9,000000 tallért 36000 munk. gyolcs; vászon, Chesterben, 's másutt érték 18 millió tallért 95000 munk. kenderszővevények: 10 millió tallért 35000 munk. Papirosok: 4 500000 tallért 30000 munk. Pamütszerű munkák Manchesterben, 's másutt 66 millió tallért 347271 munk. Gyapjú szerűek, mint posztók, materiák, harisnyák Suffolk, Norfolk, Leeds, Huddersfield, Sommerset, Stafford, Leicester vsokban 100 millió tallért 40340 munk. Selyemből kivált Londonban: 16 millió tallért 65000 munk. Bőrből: 63 millió tallért 241818. 'S így Anglia csupán kidolgozott 401,500000 taléryn portékákat, foglalataskodtatott 1,670429 munkásokat. Skótzsiának nevezetesebb készítményi: az üveg palaczkok, Leithban, gyolcs portékák, Edinburg, Oldabeerden, Dundee, 's Paisly vsban; Hajóvászon Ivernessben. Hiberniából csupán gyolcs 112,094645 ölnyi hordattatott ki 1804-ben. — Kereskedése: ennek tárgyai nem egyedül önnön művei és készítményi, hanem az Ost és West-Indiai termései is. u. m. a' kávé, csukor, thé, indió, különbféle fű, és patika szerszám 's t. ef. Az egész kihordásnak értéke tett 1802-ben 48,501683 font Sterlinget, 's így mintegy 480 millió forintokat. Ezzel foglalataskodtak 20000 hajók, és 152000 hajósok. csupán a' Londoni ki és bévitel ért 60,500000 font sterlinget, és így mintegy 600 millió for. tokat. Indiai terméztései

mesztései érnek 6—8 millio font sterl. és így mintegy 70 millió forintokat. — Pénzei: Pence Sterling, ezüsthől = 2 kr. 1 d.; 12 Pence = 1 Schilling = 48 kr. 20 Schilling = 1 font. Sterl. = 9 for. 24 kr. 3 d. 21 Schilling = 1 Guinee (arany pénz) = 9 for. 38 kr. — Országos rendei: 1) Nobility, az az: Peers (a' fő kamarának tagjai); 2) Commonalty, minden egyéb status polgári. Ezek közül válnak a' Barons, Squires, 's Gentlemen rend; amaz a' fő nemesség 's áll Herczegekből, Marquisokból, Grófokból, Viscountokból, 's Bárokból. Ezeknek titulosok Mylord (Uram) a' férfi nemből, 's Lady (Asszonyom) az asszonyi nemből.

Religiója: Angliában: a' reformata Püspöki az uralkodó, két Ersekek, 25. Püspökök, 9300 más Egyházi papok alatt. Minden más religiók, mint a' katholika, Presbyteriana, Methodista, 's a' t. eltürettetnek. Skótiában a' Presbyteriana, v. Puritana (Püspöknélkül való) reformata religió a' fő; Hiberniában 3/4 résznyire katholika, többnyire elegyes, még is nagy szorongatás alatt tartatik. — Tudományi és szép mesterségi: Tudományos társasági vannak Londonban, 's Edinburghban szép mesterségek Akademiája van Londonban; Universitások vannak Angliában: Oxford, és Cambridge vsokban; Skótiában: Edinburg, Glasgów, Aberdeen, St. Andrews vsokban; Hiberniában: Dublinban. — Culturája hasonlíthatatlan: minden kézi művek, mesterségek többnyire, még

a' vargaság, könyvnyomtatás, serfőzés is machinák által segítették elő. A' keretessége, ut és hid csinálása, Eg és föld esmérte, törvény szerzése, 's kiszolgáltatása igen nagyra ment. A' csinált levegőnek hasznát veszi az utszák megvilágosításában; a' köszén gőzöknek a' hajóknak víz és hullám ellen hajtásokban, 's t. ef. Congreve öldöklő rakéttjai is hiresek; a' Biblia olcsóáron közöltetése itt van legnagyobb keletben, 's a' t. Az erkölcsikulturája mindedig hátrál: mellynek tanúia a' feleségeknek elárultatása, a' szánzándékkal való önn-gyilkosság, 's a' számtalan zenebonáskodás, ragadozás, 's a' t. — Országos alkotmánya. A' király részesíti a' törvényszerző hatalomban a' Parlamentomot, melly felső (Papi és világi Lordokból) és alsó (Shiresek és városok követiből álló) kamara. Az adót maga az ország szabja ki követei által az alsó kamarában; a' Ministerek szám adás alá vonattathatók; a' vétkes csak törvényesen ejtettetetik fogságba, 's szabadon választhat az Esküdtekből bírát magának, 's t. ef. — Országos jövedelmei számláltatnak 60 — 66 font. sterlingre és így mintegy 500, millió ftokra. 1815 — 16 5-dik Aprilisig tettek 66,292,135 font. ster. Költségi szint annyira tétettek; háborus esztendőkből 72 — 73 millió sterlingre, az az 722 — 3 millió forintokra is felmentenek. A' mi hibázott, az kölcsön vétetett fel, külfömbféle kereskedő Anglus házoktól; ennél fogva mentt

a' N. Britannia adóssága a-ma temérdek 550 millio sterlingre, vagy is 5450 millio foréntokra. Papiros pénzén kívül, melly is 120 millio foréntokra mégyen legalább. — Hadiereje száron 1805-ben tett 244469 embert (21223 lovas, 8559 ágyúst, 224878 gyalogot, 89809 háborúkor szolgáló katonaságot); az idén ez öszvességgel 150 ezerekben alapítottatott meg békeség idejére. Tengeren számlált 189 Linéa hajókat, 28 ötven ágyusokat, 216 fregáttokat, 's más kissebbeket, öszvességgel 907 hajókat; ezeknek száma is békeség idejére mintegy 1/4-del leszállított.

N. Britanniához tartoznak Európában benn: a' Hannoverai ország Német birodalomban, közvetetlen Angliával egyesülésben; Gibráltari erőség Spanyol ország' határán; a' keleti tengeren Helgoland, a' közép tengeren Malta szigetek, és a' Jóniai hét szigeteket fő felvigyázói hatalommal. Bir az Afrika nyugoti partjain, Senegal, Guinea, Senegambia 's arany partokon szállásokat, és a' Jó reménység' fokában egész urodalmat. Asiában, Ostindiában (keleti Indiában: közvetetlenül hatalmában vannak Ganges vize mellett: Bengala, Bahar, Orissa, Benares; 's Koromandel partjain: Madras; Marattok partjain: Bombay 's a' t. Öszvességgel mintegy 12000 □ mfd: 23,100000 lak. Fő vsa Calcutta 700000 lak. kal. Közvetve, mint frigyeseken, és adózóikon uralkodnak e' tart.kon: az Auhdi Nábobszágon fel. Gangesnél: 2490 □ mfd. 5,300000

lak. Golcondai Nizámságon Godavery és Kistna között: 4882 □ mfd 6,430000 lak. Carnatik, Tangore 2087 □ mfd 3,540000 lak. Mysore (Caveri) 1190 □ mfd 1,570000 lak. Cochín, Travanchore (egészen délre) 440 □ mfd 1,170000 lak. Ide járult mult eszt.ben Napaul, Nopol, v. Neapul tart. 101°—105° H. 27° 50'—29° Sz. alatt Tibet és Bengala közt, fő vsa Calmandic, Gaorha és Candy orsz.kal eggyütt. Öszvességgel tesz N. Britannia birtoka mintegy 24000 □ mfd és 45 millió lakosokat. Tulajdon tartományaik három Praesidenségekre osztattak: első Bengalai, 2-dik Madra-si, 3-dik Bombay; ezekre fő igazgatás van Calcuttában. Jövedelmeik mintegy 130 millió for.kra, a' költségeik 110 millióra megyen. Katonákat tartanak 116—120 ezeret, kik közt 25—27 ezer Európaiak; 'a' többiek Leapoisok, Európaiképen formálta ott lakók. Északi Amerikában bírnak: Labrador tart. 20000 □ mfdön mintegy 100000 lak. Új Süd Wallisban esméretlen, mennyit; Canadában 36000 □ mfd 170000 lak. Új Scotiában 1850 □ mfd 200000 lak. Új Foundlandban 2100 □ mfd 30000 lak.kal. Öszvességgel legalább 70000 □ mfd 500000 lak.kal. Közép Amerikában e' szigeteket: Jamaica 300 □ mfd. 320000 l. Trinidad 140 □ mfd 38000 l. Dominica 12 □ mfd. 12000 l. Grenada 12 □ mfd 25000 l. Barbados 7 1/3 □ mfd 90000 l. Antigua 5 □ mfd 41000 l. S. Christoph 4 □ mfd 30000 l. Nevis 3 □ mfd 21000 l. Anguilla 4 □ mfd 17000 l. St. Vincent 6 □ mfd 17000 l. Barbuda 1500 l. Bahama

4500 l. Még vissza nem adta a' Francziáknak Guadeloupe 50 □ mfd 155000 l. St. Lucia 63 1/2 □ mfd 14000 l. és más szigeteket. Össze-
séggel bir közép Amerikában, melly Westindia nevet is visel, mintegy 600 □ mfd 800 ezer lakosokat. Ide járulnak Ceylon (320000 keresztény lak. kal) Sz. Helena (12000 l.) Isle de France (50 □ mfd 40000 l.)'s más déli Oceanban elszórt szigetek. I. Jakab Király alatt (1603-1625) egyesült a' Skotziai Korona az Angliával, N. Britannia Királyság neve alatt. Ersébeth Királyné korától fogva, a' világnak ujrészeiből sokat találtak fel, vagy magoknak tulajdonítottak erő hatalommal; és szállókkal népesítették. 13 szállítmányaik ész. Amerikában 9 esztendőnyi erőlködésöknél fogva Britannia hatalma alól egészen kiszabadultak 1783-ban. A' mult Francz. háborúval elfoglaltak csak nem minden idegen, Fran. Hollandus, Dánus, Spanyol szigeteket, és Ostindiában is nagy foglalásokat tettek. Szeringapatnam, Surinam, Curassao, Gorea, Kapó tart. kat. 1801 óta Hibernia szüntelen nyughatatlankodásoknak ellenzésére N. Britanniával egyesült. Többnyire l. Anglia, Scotzia, és Hibernia.

Britannia, kis, l. Bretagne.

Britannia új, sziget Ausztráliában, vagy déli Indiában, melly régen új Hannover szigettel, és más kis szigetekkel együtt, Salamon szigete nevezetét viselt; 1568-ban a' Spanyoloktól találtatott fel; 1700-ban Dampier hajós kapitánytól meglátogatott, és 1767-dik

olta lett eszméretesebb az Angolok által; két felé osztatik Sz. György nevű csatornya által; egyik tulajdonkép való új Brittan-
nia, a' másik új Hibernia nevet visel. Napny. ra mellette fekszik, Birontól elneveztetett út által elválasztatva, új Hannovera. Legjelesebb termései: koszosdió; muscatdió; gyömbér, betel, bambusnád, aloé, 's t. ef. Bővelkedik vad galambokkal, paradicsom, és más madarakkal is. Ambra, és hal itt igen nagy számú. Új Hannoverában kezdődik a' szántás vetés. Lakosinak színe olaj-sárga; hajok fekete, gyapjú szerű, mint a' Negereké, de örök nem olly lapos mint az övék. Szükségben vitézek, délre Hiberniától fekszik ama 1788-ban Scótzia-tól feltaláltatott új Georgia. Ezen tart. nyok szemlätomást kezdenek cultiválódni, és jobban megismeret-
tetni.

Egri Érsekség, hajdan egyik a' legnagyobb Püspöki megyék közül, felrészelletvén 1804-ben, két Püspöki megyék formáltattak belőle a' Kassai tudniillik és a' Szatmár-Németi, az Egrianya megye pedig len Erseki méltósággal diszesített. Kiterjed ezen Ersekség a' Heves és Külső-Szolnok, Boršod 's Szabolcs Várm. ékre, és a' Jászság 's N. Kúnság vidékeire; ött fő és 16 al-esperesti ker. re vagy felosztva, mellyekben 20 Apátságot, 11 Prépostságot, 173 plébániát számlál 288000 hívekkel. Találni benne öszveséggel 9 szerzetes klast. ezek közül egy a' Zirczieké, 3 a' Barátoké, 3 a' Minoritáké.

1 a' Misericordianusoké,
és 1 a' Servitáké. Szerzete-
sinek száma 100—120 ig, vi-
lági papjainak pedig 280—
300 ig megyen. Káptalan-
béli Urak 12 vannak; Suf-
fraganeus Püspökei, a' Sze-
pesi, Kassai, Sztamári, és
Rosnyói Püsp.:

Ehség' réve, l. Port famine.

Fülöp-szállás, szabad helység

Kis Kunságban, Szabad-
szállástól egy órányira fek-
szik termékeny rónaság-
ban, számlál 20 kat. 4045
protest. 10 nem egyg. gö-
rög és 8 zsidó lakosokat,
kik nagy részint földmive-
lésből s marhatenyészté-
ből élnek. Vagyon tulajdon ta-
nácsa; a' ref. Ekklesiájok;
a' kath. az Izsáki plébániá-
ban végzik Istenítisztelete-
ket, melyhez 1 1/2 órányi-
ra távozik.

Forro, elegyes magyar s tót
mvs Abaúj Várm. Szikso-
vi járásban, Hernád vize
mellett, az országútban
Miskolczhoz 3 mfd. F. U.
Kassa vsa. Számlál 1030 kat.
lak; vagyon pléb. templ.
a' B. Szűz tiszteletére szent-
elve, két filialissal. Ha-
tárja gazdag és a' termé-
szetnek különbféle javai-
val meg vagyon áldva.

Gáll-Széch, Szecsovcze, mvs
Zemplén Várm. Ujhelyi já-
rásban, Kassától keletfelé
6 órányira Bodrog vize kör-
nyékében. F. U. Báro Fis-
cher és több más Uraságok
Lak. Tótok, kat. és protest.
sok, azoknak számok 500
megyen. Vagyon kath. pléb.
szentegyháza és a' Protest.
Ekklesiája, térséges határja,
gabonát, fát és kevés bort
it terem. Országos vásárai
jelesek. Vagyon vízi mal-
ma is.

Gnerda, Gnazda, Kristen, mvs
Szepes Várm. l. vagy is Ma-

gurai járásban, Podolin-
hoz és Podrád vizéhez nem
messze. F. U. a' Kir. kama-
ra. Lak. leginkább kat. kik-
nek pléb. templomok va-
gyon. Egy azok a' vsok kö-
zül, melyeket hajdan Zsig-
mond Kir. a' Lengyeleknek
zálogosított vala. Fája, le-
gelője s rétje elég.

Goes, l. Gös.

Grinavia, Grünau, mvs Po-
sony Várm és hasonló ne-
vű járban, Bazinhez közel,
Posonhoz pedig 2 1/2 óra.
F. U. Gróf Pálffy Számlál 375
kath. 370 evang. és 29 zsi-
dó lak. tulajdon pléb. és
Ekklesiával. Határja bő ter-
mékenységű.

Helmeccz, Király-Helmeccz, mvs
Zemplén Várm. Ujhelyi jár.
ban, Leleszhez 1 1/2 Ujhely-
hez pedig 4 órányira, fek-
szik igen kies tájékban. F.
U. a' Leleszi Prépostság.
Számlál 300 kath. lak. Va-
gyon plébániája mely a'
Jasszói Praemonstratensisek
által administráltatik. Ha-
tárja jól terem, fája, ká-
posztája, és dohánya jó.
Esztendőnként két vásárt
tart. Nevezetesen itt tartott e' hely
Lorándfi Zsuzsanna lakja
által, ki itt 1654-ben jeles
kastélyt emeltetett.

Hét szigetek köztársasága, l.
Jonia.

Hibernia, l. Ireland.

Höflein, (Nagy) Grosz-Höf-
lein, német mvs Sopron
Várm. és járban az ország
úton Wimpasing és Sopron
között, Bécshez 7, Köszeg-
hez pedig 6 posta mfd. F.
U. Hg. Eszterházy; a' kis-
Mártoni Uradhoz tartozik.
Számlál 1120 kath. lak. Va-
gyon tulajdon pléb. templ.
és pósthivatala. Szorgal-
mas mesteremberek és föld-
művelők lakják.

on
as
on
P.

